

સદ્ગુરુ શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામી વિરચિત

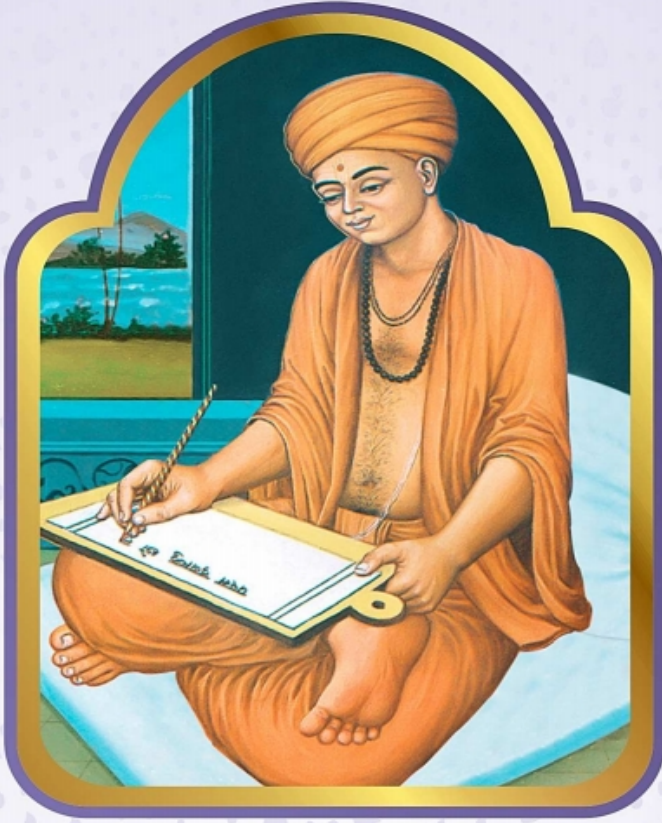
ભક્તચિંતામણિ

પ્રકાશક : શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, વેડરોડ, સુરત.

लाडीला श्री घनश्याम महाराज

વૈરાગ્યમૂર્તિ સદ્.શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામી

જેનું તન મન માન્યું ત્યાગે રે, ભક્તિ ધર્મ ભાવે છે;
 તેનાં વચન વીંટ્યાં વૈરાગે રે, અંતરમાંથી આવે છે.
 શીલ સંતોષ ને વળી શાંતિ રે, એમાં રહીને બોલે છે;
 ધીરજતા કહી નથી જાતી રે, જ્ઞાન ધ્યાનમાં ડોલે છે.
 એવા સંત સહુના સગા રે, પરઉપકારી પૂરા છે;
 જેના દલમાં નહિ કોય દગા રે, સત્ય વાતમાં શૂરા છે.
 વળી હેત ઘણું છે હૈયે રે, આંખ્યે અમૃત વરસે છે;
 કહે નિષ્કુળાનંદ શું કહિયે રે, એ જન જોઈ હરિ હરખે છે.

પ.પૂ.ધ.ધૂ.૧૦૦૮ આચાર્ય શ્રી રાકેશપ્રસાદજી મહારાજ

પ.પૂ.સદ્.શ્રી હરિજીવનદાસજી સ્વામી

પૂરણ પુરુષોત્તમની, કીર્તિ ઉત્તમ કહું કથી;
બીજી કથા તો બહુ છે, પણ આ જેવી એકે નથી.
પ્રગટ ઉપાસી જનને, ધન છે દોયલા દનનું;
સુતાં બેઠાં સંભારતાં, મટી જાય મળ મનનું.

વૈરાગ્યમૂર્તિ સદ્ગુરુ શ્રી નિષ્કુળાનંદસ્વામીએ જે ભક્તચિંતામણિ નામનો ગ્રંથ લખ્યો છે, તે ખરેખર આ કલિયુગમાં ભક્તોને માટે ચિંતામણિ તુલ્ય છે. આ ગ્રંથની વિશેષતા એ છે કે, જેમાં પ્રગટ ભગવાન, પ્રગટ સંત તેમજ પ્રગટ ભક્તોના જ ચરિત્રો છે. અને પ્રગટના જેવી કોઈ વાત જ નથી. પ્રગટથી કામ થાય એવું પરોક્ષથી ન થાય. માટે ખરેખર આપણા સૌ માટે આ અનુપમ ચિંતામણિ છે. માટે તેનો ભાવથી પાઠ કરવાથી ગમે તેવું દુઃખ હોય તો પણ ટળી જાય છે ને સુખ થાય છે; એટલે જ આ ગ્રંથનું નામ છે, ‘ભક્તચિંતામણિ.’

- લી. સ્વામી પ્રભુચરણદાસના જય શ્રી સ્વામિનારાયણ...

ગ્રંથ : ભક્તચિંતામણિ
ગ્રંથકર્તા : વૈરાગ્ય મૂર્તિ સદ્.શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામી
પ્રકાશક : શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, વેડરોડ, સુરત - ૪.
પ્રેરક : પ.પૂ. સદ્. શ્રી પ્રભુચરણદાસજી સ્વામી
પ્રથમ આવૃત્તિ : સંવત ૨૦૬૨ મહા વદ-૧૧ (વિજયા એકાદશી)
તા. ૨૪/૨/૨૦૦૬ શુક્રવાર; પ્રત : ૨૦૦૦
દ્વિતીય આવૃત્તિ : સંવત ૨૦૬૩ ચૈત્ર સુદિ નવમી (રામ નવમી)
તા. ૨૭/૩/૨૦૦૭ મંગળવાર; પ્રત : ૨૦૦૦
તૃતીય આવૃત્તિ : લાડીલા શ્રી ઘનશ્યામ મહારાજના નવમ્ પાટોત્સવ પ્રસંગે.
સંવત ૨૦૭૫ (વૈશાખ સુદ - ૩, અખાત્રીજ)
તા. ૭/૫/૨૦૧૯
પ્રત : ૩૦૦૦
કુલ પ્રત : ૭૦૦૦
પડતર કિંમત : રૂ. ૧૫૦
વેચાણ કિંમત રૂ. ૧૦૦. (હરિભક્તોની આર્થિક સહાયથી)

:: પ્રાપ્તિ સ્થાન ::

શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, સહજાનંદ ચોક,
ડભોલી ચાર રસ્તા, વેડરોડ, સુરત - ૪.

મો. ૯૬૦૧૨ ૯૧૬૦૪

ફોન : ૨૫૨૨૪૨૪

website :

www.swaminarayansurat.com

email :

smvedroad@gmail.com

અસ્મદીયમ્

સર્વાવતારી ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણે આ ધરા ઉપર અવતરી અનેક જીવાત્માઓના આત્માંતિક કલ્યાણ કરવા માટે વિવિધ લીલાઓ કરી.

“પોતાના ઇષ્ટદેવના જે જન્મથી કરીને દેહ મુકવા પર્યંત ચરિત્ર, તેનું જે શાસ્ત્ર તેણે કરીને સંપ્રદાયની પુષ્ટિ થાય છે.” અને વળી પરમ શાંતિનું સાધન તો શ્રીહરિના ચરિત્રો જ છે. તો ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણના લીલા ચરિત્રોથી સભર ગુજરાતી ભાષાનો સરળ ગ્રંથ એટલે “ભક્તચિંતામણી”.

‘ચિંતામણી’ એક અમુલ્ય રત્ન છે. દુનિયાના તાલેવંત ઝવેરીઓના ખજાનાઓમાં પણ ચિંતામણી ન મળે. પરંતુ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણે પ્રગટ થઈ પોતાના ભક્તોમાં મોકળે મને ચિંતામણીની લ્હાણી કરી છે. કારણ કે, આ ગ્રંથ ભગવાનના ભક્તો માટે તો ખરેખર ચિંતામણી જ છે.

ગ્રંથકર્તા સદ્.નિષ્કુળાનંદ સ્વામી સ્વયં આવા મહાન ગ્રંથનો મહિમા લખે છે,
 છે આ ભક્તચિંતામણિ નામ રે, જે જે ચિંતવે તે થાય કામ રે.
 હેતે ગાય સુણે જે આ ગ્રંથ રે, તેનો પ્રભુ પુરે મનોરથ રે;
 સુખ સંપત્તિ પામે તે જન રે, રાખે આ ગ્રંથ કરી જતન રે.
 શીખે શીખવે લખે લખાવે રે, તેને ત્રિવિધ તાપ ન આવે રે;

વૈરાગ્ય મૂર્તિ સદ્. શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ આ સંપ્રદાયને અપાર સાહિત્ય પુરુ પાડ્યું છે. પરંતુ સ્વામીએ રચેલ ગ્રંથોમાં “ભક્તચિંતામણી” ગ્રંથ એક આગવી ભાત પાડે છે. એક આગવું સ્થાન ધરાવે છે.

શ્રીજી મહારાજની સાથે રહી અનુભવેલા ચરિત્રો તેમજ સંતો-ભક્તોના ગુણ અને મહિમા, ભક્તોના ગામના નામ સાથેની સંપૂર્ણ માહિતી વર્ણવી છે. વળી, શ્રીજી મહારાજે સંતો-ભક્તોને આપેલા પરચાઓને પણ આ ગ્રંથમાં સમાવિષ્ટ કર્યા છે. જેથી ગ્રંથનો મહિમા અતિશય વધ્યો છે. મુમુક્ષુ જનોને ત્રિવિધ તાપથી મુક્તિ અપાવી પરમશાંતી દેનારો અને મનોવાંછિત સર્વ સિદ્ધિ દેનારો આ ગ્રંથ છે.

જે કોઈ પણ ભક્તજન આ ગ્રંથનો પાઠ કરશે તેના તમામ દુઃખો દુર થાય અને સર્વ રીતે સુખીયા થાય એવી લાડીલા શ્રી ઘનશ્યામ મહારાજના શ્રી ચરણોમાં પ્રાર્થના.....

લી. સ્વામી પ્રભુચરણદાસના
 જય શ્રી સ્વામિનારાયણ

ગ્રંથકર્તા વૈરાગ્યમૂર્તિ સદ્ગુરુ શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીનું જીવન

આ બહુરત્ના વસુંધરામાં ભારતવર્ષનો ઈતિહાસ સિદ્ધો, જોગીઓ, જતિઓ, સંતો, સતીઓ અને શુરવીરોની જીવનગાથાઓથી ભરપૂર છે. વળી ભારત એ ‘સંતોની ભૂમિ’ કહેવાય છે. જેમણે ધર્મક્ષેત્રને સદૈવ હર્યુભર્યુ રાખ્યું છે.

ભારતમાં જેટલા સંતો થયા છે, એટલા વિશ્વમાં ક્યાંય પણ થયા નથી. એમાં પણ ઈ.સ. ૧૭૦૧ - ૧૮૦૦ની સાલ એ અઢારમી સદીની તો વાત જ અનોખી છે. અઢારમી સદીમાં જેટલા સંતો પ્રગટ્યા છે, એટલા બીજા સૈકામાં ભાગ્યે જ થયા હશે. ઘણીવાર એવા સમયની બલિહારી હોય છે કે, સુતા હોય ને બગાસુ આવે ને મોમાં સાકરનો ગાંગડો આવી જાય.

બસ ! કંઈક એવા જ ન્યાયે બરસો વર્ષ પહેલા શીતળતાના ધોધ એવા ચંદ્ર સમાન ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ પોતાના ટમટમતા તારલીયા એવા સંતો સાથે આ ભાતીગળ ભૂમીમાં અવતરણ થયું.

ભગવાનને ગમતો આ ઉડુગણમાંનો એક તેજસ્વી સિતારો એટલે સદ્ગુરુ શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામી.

સંતવિભૂતિ મુક્તાત્મા નિષ્કુળાનંદ મુનિનો જન્મ સૌરાષ્ટ્રના હાલાર દેશમાં આવેલા શેખપાટ ગામમાં સંવત ૧૮૨૨ના મહાસુદિ વસંતપંચમીના પવિત્ર દિવસે થયો હતો. તેમનું નામ ‘લાલજી’ એવું રાખવામાં આવ્યું હતું. તેમના પિતાનું નામ ‘રામભાઈ’ હતું. તેમના માતૃશ્રીનું નામ ‘અમૃતબા’ હતું. જાતિએ કરીને તેઓ ગુર્જર સુથાર હતા.

પોતાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં માતૃપિતાની પ્રબળ ઈચ્છાને આધિન રિવાજ મુજબ બાલ્ય વયમાં જ પરણ્યા હતા. ધર્મપત્નીનું નામ ‘કંકુબાઈ’ હતું. ‘માધવજી અને કાનજી’ નામે બે પુત્રો હતા.

ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકાર્યો પણ જળકમળવત્ વ્યવહારથી અલિપ્ત રહી આખો દિવસ શ્રીહરિના સ્મરણ સહિત કૃષિ-શિલ્પાદિ ગૃહકાર્ય કરી રાત્રે જ્ઞાનવાર્તાના પ્યાસી પોતાના ગામથી ત્રણ ગાઉ દૂર આવેલા ભાદરા ગામને માર્ગે અધવચ્ચે આવેલા શિવાલયમાં જતા ને ત્યાં પરમ ભક્ત મૂળજીશર્મા (મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી)ની સાથે મળીને આખી રાત્રી આત્મા-પરમાત્માના જ્ઞાનની ગોષ્ઠી કરતા.

પૂર્વના શુભ સંસ્કાર અને ગુરુસમાગમથી તીવ્રવૈરાગ્ય ઉદય થતા સંસાર છોડી

ત્યાગી દીક્ષા લઈ ગુરુ સેવામાં રહેવાની લાલજીએ ગુરુ રામાનંદ સ્વામીને વિનંતી કરી. ‘ભવિષ્યમાં જ્યારે જરૂર પડશે ત્યારે અવશ્ય બોલાવી લઈશ’ એવું વરદાન આપી ગુરુએ લાલજીને સમજાવી ઘેર મોકલ્યા.

આ બાજુ ગુરુ રામાનંદ સ્વામીએ જેતપુરમાં શ્રીહરિનો ધામધુમથી પટ્ટાભિષેક મહોત્સવ કર્યો ને ધર્મધૂરા સોંપી ને થોડા સમયાન્તરે રામાનંદ સ્વામી ફરેણી ગામમાં ભૌતિક દેહનો ત્યાગ કરી દિવ્યગતિને પામ્યા ત્યાર પછી શ્રીહરિ ભક્તોના સુખ માટે સત્સંગમાં ગામોગામ વિચરણ કરતા ભક્તોને દિવ્ય આનંદ પ્રદાન કરતા હતા.

એમ કેટલોક સમય વીતતાં એક સમયે શ્રીહરિ હરિભક્તોના હિત માટે વિચરણ કરતાં સોરઠમાં થઈ હાલારદેશમાં શેખપાટ ગામે લાલજી સુથારને ઘેર પધાર્યા. તેમને ઘેર નિવાસ કરી સંત હરિભક્તને તેડાવી સંવત ૧૮૬૦ માં માઘ સુદિ પંચમીએ વસંતોત્સવ ભવ્યાતાથી કર્યો.

ત્યાર બાદ શ્રીહરિએ કચ્છ દેશમાં વિચરણ કરવાની ઈચ્છા થતાં લાલજીને કહ્યું કે, ‘તમારા જેવો કોઈ સારો ભક્ત માર્ગનો ભોમિયો શોધી આપો. ત્યારે બીજાની શોધ ન કરતાં અમૂલ્ય સેવાની તક ઝડપી લઈ કહ્યું કે, ‘મહારાજ મારા જેવો તો હું છું. તો હું જ આપની સાથે આવું.’

એમ કહી જરૂરી ભાતું-પાણી ભરી લીધું અને કંઈક કામ લાગશે એવા આશયે બાર કોરી ચોરના ભયથી પગરખામાં સંતાડી, તૈયાર થઈ શ્રીહરિ સાથે ચાલ્યા.

માર્ગમાં આગળ ચાલતા અતિ ભુખ્યા ભીખારીએ ખાવાનું માગતાં, દયાળુ સ્વભાવના શ્રીહરિએ તેને તમામ ભાતું અપાવી દીધું; વળી આગળ ચાલતા હુંટારાની ટોળીને ગુપ્ત વાત કહી, તેથી તેઓ બાર કોરિયો લઈ ગયા. વળી આગળ ચાલતા કચ્છના વિકટ રણમાં એક મહાપુરુષ મળ્યા, તેમણે જળની યાચના કરવાથી શ્રીહરિએ બધું જળ અપાવી દીધું.

ત્યાર બાદ માર્ગમાં ચાલતા આગળ જતાં તૃષાની તીવ્ર પીડાથી લાલજીને મહારાજે સમુદ્રનું પાણી મીઠું કરી પાચું ને ફરી યાત્રા આગળ વધી.

લાલજીના જીવતર માટે શ્રીહરિએ આ ખારો સાગર મીઠો કર્યો અને સત્સંગની સેવા માટે તેનો સંસાર સાગર ખારો કર્યો. તે માટે જ આ યાત્રા હતી, તેની લાલજીને ખબર ન હતી. આગળ જતાં ગામ ‘આધોઈ’ આવ્યું.

આધોઈ ગામની ભાગોળે આવી ભગવાને સેવક લાલજીને કહ્યું : ‘લાલજી અમને ભુખ બહુ લાગી છે.’ લાલજી કહે, ‘મહારાજ એટલા માટે તો મેં સાથે ભાથું લીધું હતું, એ તમે પેલા ભિક્ષુકને અપાવી દીધું. હવે હું તમને શું આપું ?’

મહારાજ કહે, ‘આ ગામમાંથી ભિક્ષા માંગી લાવો.’ પણ આ ગામમાં લાલજ ભક્તના સાસરિયાં રહેતાં હતાં. તેથી આ આજ્ઞાથી તેઓ સહેજ મૂંઝાયા. લાલજને મુંઝવણમાં પડેલા જોઈ શ્રીજીમહારાજે કહ્યું : ‘શું વિચારો છો ભગત ?’

લાલજએ મનની મુંઝવણ વ્યક્ત કરી : ‘મહારાજ આ આધોઈ તો મારા સસરાનું ગામ. કોઈ મને ઓળખી જાય તો ?’ મહારાજ કહે, ‘ઓહો... એમ વાત છે ! ‘તો તો અમે તમને કોઈ ઓળખે નહીં તેવા કરી દઈએ.’ એમ કહી શ્રીહરિએ ભગવી અલફી ધારણ કરાવી.

પછી તેમની સામે જોઈ મર્મમાં મલકીને બોલ્યા : ‘‘લાલજ ! અમારે વાસ્તે ભિક્ષા માગતા તમને કુળની લાજ નડતી હતી ને ? લ્યો આજે અમે તમને ‘નિષ્કુળ’ કરી દીધા. માટે આજથી તમે ‘નિષ્કુળાનંદ’. હવે તમે ભિક્ષા માંગી લાવો.

લાલજ સુધારમાંથી નિષ્કુળાનંદ બનેલા નવા પરમહંસે ઝોળી લઈ ગામમાં સાધુવેશે ભિક્ષા લેવા તેમના સસરાના ઘર આગળ જઈ ભિક્ષા માગી.

ઘરમાંથી એમના સાસુ બહાર આવ્યા. તેમને આ રીતે જોઈ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા. ઘરમાં દોડતા જઈ એમણે દીકરીને કહ્યું : ‘બેટા કંકુ ! જમાઈ તો વેરાગી થઈને આવ્યા છે. તું બહાર જા અને એમને મનાવ.’

ભિક્ષા આપવાને બદલે તેમનાં પત્ની બંને બાળકો (માઘવજી અને કાનજી)ને લઈ લોભાવવા માટે તેમના ચરણે મુક્યાં ને પતિને સાધુના વેશમાં જોઈ રડી પડ્યાં. ઘણા કાલા વાલા કર્યા. પણ અલિપ્ત મુનિએ નીચી દૃષ્ટિ રાખીને કહ્યું, ‘સાક્ષાત્ ભગવાન શ્રીહરિ પધાર્યા છે, તો એમના માટે રોટલા ઘડી આપો.’

કંકુબાઈએ બે-ત્રણ ઊના રોટલા બનાવી સ્વામીની ઝોળીમાં નાખ્યાં. સ્વામી ભિક્ષા લઈ મહારાજ પાસે આવ્યા ભાવપૂર્વક જમાડી શ્રીજી મહારાજને તૃપ્ત કર્યા.

પછી ભિક્ષાની હકિકત સાંભળી મહારાજે તેમનો વાંસો થાબડી શાબાશી આપતા કહ્યું : ‘ધન્ય છે તમને ને ધન્ય છે તમારા વૈરાગ્યને ! તમને યાદ છે, સ્વામી ? રામાનંદ સ્વામીએ તમને કહ્યું હતું કે, સમય આવશે ત્યારે અમે તમને બોલાવી લઈશું. આજે એ સમય આવ્યો એટલે જ અમે તમને બોલાવી લીધા.’

આ સાંભળી નિષ્કુળાનંદ સ્વામી શ્રીહરિના ચરણે નમી પડ્યા, ‘અરે ! મહારાજ, હું તો ઘણા દિવસથી એ તકની રાહ જોતો’તો આજે મારા મનની ઈચ્છાપૂર્ણ કરી મને કૃતાર્થ કીધો.’

શ્રીજીમહારાજ કહે : ‘સ્વામી ! તમે તો કૃતાર્થ થયા પણ હવે અનેક આત્માઓને કૃતાર્થ કરવા માટે અહીં રહી ‘યમદંડ’ ગ્રંથની રચના કરો. ‘અરે મહારાજ ! હું તો કાંઈ

ભણ્યો નથી. કાળા અક્ષર મેં તો કુહાડે માર્યા છે. તેમાં વળી ગ્રંથ કેવી રીતે રચી શકું?’

મહારાજ મંદ મંદ હસતા બોલ્યા : ‘સ્વામી ! તમે ભલે ભણ્યા નથી પણ ગણ્યા છો, અનુભવી છો. તમારામાં કવિત્વ શક્તિ પડી છે. તમે જે કાંઈ લખશો તે કવિતા થઈ જશે ને છંદ-છંપ્પય ને વિવિધ રાગમાં ગોઠવાઈ જશે તમારે શબ્દ ખોળવા નહિ પડે પણ સહજે જ મળી રહેશે એવા અમારા અંતરના તમને આશિર્વાદ છે.’

શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞા ને કૃપા મળતા સ્વામી ત્યાં આધોઈ ગામના ચોરામાં રહી ‘યમદંડ’ ગ્રંથની રચના કરવા લાગ્યા.

આ બાજુ સંત બનેલા સદ્.નિષ્કુળાનંદસ્વામીને તેમનાં ધર્મપત્ની કંકુબાઈ, બંને પુત્રો, સાસુ-સસરા તથા ગામના રાજાએ ખૂબ મનાવ્યા, પરંતુ ‘મને સ્વપ્ને ન ગમે રે સંસાર’, ‘મેં હું આદિ અનાદિ, આ તો સર્વે ઉપાધિ’ જેવાં મર્મભેદક સ્વરચિત કીર્તનો બોલી મનાવવા આવનારનાં બંધનો પણ ઢીલાં કરવા લાગ્યા. છેવટે તેમના વૈરાગ્યની જીત થઈ. સહજાનંદની ભગવી ચૂંદડી ધારી આજીવન તેની સેવામાં જીવન ખર્ચી નાંખ્યું.

એટલું જ નહિ તેમની વાણીથી અનેકને સંસાર છોડી સંત બનવાની ખુમારી ચડી ગઈ. અરે ! આગળ જતાં તેમનો જ પુત્ર ‘માધવ’ પણ સ્વામીની વાતો સાંભળી સાધુ થયો; ત્યારે શ્રીહરિએ ‘સિંહના તો સિંહ જ હોય’ એમ કહી દીક્ષા આપી ‘ગોવિંદાનંદ સ્વામી’ નામ પાડ્યું હતું.

સદ્. નિત્યાનંદ સ્વામી કહેતા કે, ‘મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ વાતો કરીને અને સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ કાવ્ય દ્વારા વિષયના મૂળ ઉખેડી નાખ્યાં છે.’

વળી આધારાનંદ સ્વામીએ ‘હરિચરિત્રમૃતસાગર’માં આલેખ્યું છે કે, ‘નિષ્કુળાનંદ મુનિ ગાતાં ત્યારે સૌને સંસાર વન સમાન લાગતો ને કીર્તનના ચરણે ચરણે માયિક સુખ અગ્નિ સમાન લાગતાં.’

આમ, ‘જનુની જીવો રે ગોપીચંદની...’ ‘મેં હું આદિ અનાદિ...’ જેવા અનેક પદોમાં પ્રબળ વૈરાગ્યભાવના તરી આવે છે. જેમના ‘ત્યાગ ન ટકે રે વૈરાગ્ય વિના’ જેવા અનેક પદોએ ભારતના રાષ્ટ્રપિતા ગાંધીજીને ડોલાવ્યા હતા.

વળી શ્રીજીમહારાજે ગ.અં.પ્ર. ૨૬ ના વચનામૃતમાં તેમની પ્રશંસા કરતા કહ્યું કે, ‘જેમ મયારામ ભટ્ટ છે, મૂળજી બ્રહ્મચારી છે તથા નિષ્કુળાનંદ સ્વામી છે, એવી જાતના જે હોય તેને સ્ત્રી-ધનાદિક પદાર્થનો યોગ થાય તો પણ એ ડગે નહિ.’

વળી, કલા કૌશલ્યમાં પણ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી કુશળ હતાં. ધોલેરા મંદિરમાં ઠાકોરજીના કમાડનું કલાપૂર્ણ ચોક્કું, એક પથ્થરમાંથી કોતરી પગથિયા પરની સુંદર કમાન, વડતાલમાં કલાકૃત્તિપૂર્ણ બાર બારણાનો હિંડોળો વગેરે બનાવ્યાં હતાં.

શ્રીજીમહારાજની મરજી પ્રમાણે સંપ્રદાયની પુષ્ટિ માટે અતિ ઉપયોગી સંપ્રદાયના ગ્રંથો અને પ્રકીર્ણ કાવ્યો પ્રાકૃત ભાષામાં રચી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ ગુજરાતી સાહિત્ય અને સંપ્રદાયની અપૂર્વ સેવા કરી છે.

નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ અન્ય પણ ૨૩ ગ્રંથો લખેલ છે, જે આ મુજબ છે :

યમદંડ, પુરુષોત્તમ પ્રકાશ, સારસિદ્ધિ, વચનવિધિ, હરિબળગીતા, ધીરજાખ્યાન, સ્નેહગીતા, ભક્તિનિધિ, હૃદયપ્રકાશ, કલ્યાણનિર્ણય, મનગંજન, ગુણગ્રાહક, હરિ વિચરણ, હરિસ્મૃતિ, અરજીવિનય, અવતાર ચિંતામણિ, ચિદ્વિંતામણિ, લગ્ન શકુનાવલિ, વૃત્તિવિવાહ, શિક્ષાપત્રી પદ્યરૂપા, ચોસઠપદી. આ બધા ગ્રંથો ‘નિષ્કુળાનંદ કાવ્ય’ તરીકે ઉપલબ્ધ છે.

આ ઉપરાંત, સ્વામીએ ત્રણેક હજાર જેટલા કીર્તનો પણ રચ્યાં છે.

‘યથા નામ તથા ગુણ ધરાવતો મહાગ્રંથ એટલે ભક્તચિંતામણિ’ સ્વામીએ લખેલા તમામ ગ્રંથોમાં મોટામાં મોટો આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથ પ્રાયઃ શ્રીહરિની હયાતીમાં અને તેમની આજ્ઞાથી રચાયો છે. એટલું જ નહિ, આ ગ્રંથ સ્વયં શ્રીહરિએ વાંચેલો પણ છે.

આ ગ્રંથમાં ૧૬૪ પ્રકરણ છે. કુલ મળી ૮૫૨૭ દોહા-ચોપાઈ છે. પ્રથમ ૧૦૦ પ્રકરણમાં શ્રીહરિનાં જન્મથી આરંભીને સર્વે ચરિત્રોનું વર્ણન છે. ૧૦૧ થી ૧૦૫ પ્રકરણમાં સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો મહિમા અને સર્વોપરીપણું છે. ત્યાર બાદ ૧૦૬ થી ૧૧૧ પ્રકરણમાં પંચવર્તમાનની વિસ્તારીને વાત કરી છે.

પછીના ૧૧૨ થી ૧૨૭ પ્રકરણમાં ૨૦ પ્રાંતના, પ્રાયઃ ૮૦૦ ઉપરાંત સ્થાનમાં રહેતા, ૭૦ જ્ઞાતિના, ૪૨૨૨ જેટલા મુખ્ય સત્સંગી બાઈ-ભાઈની નામાવલી આલેખી છે. જેમાં ૭૭૨ સોની, ૩૨૨ વાણિયા, ૧૨૦૦ ઇતર જ્ઞાતિના, ૧૭૬ પાર્ષદો તથા કર્મયોગી ભક્તોનાં નામનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

પછીના ૧૨૮ થી ૧૫૮ પ્રકરણમાં પરચા અને છેલ્લા ૧૫૯ થી ૧૬૪ પ્રકરણમાં ધામ વર્ણન, અંતર્ધાન લીલા, વિયોગ વર્ણન અને ગ્રંથ મહિમાનું વર્ણન કર્યું છે.

મહારાજના અંતર્ધાન પછી ૧૮મ્ વર્ષે સંવત્ ૧૮૦૪માં ધોલેરામાં ૮૨ વર્ષ આ ભૂમિ પર વિતાવી ભૌતિક દેહનો ત્યાગ કરી દિવ્ય દેહને પામ્યા.

આવા અક્ષરમુક્ત વૈરાગ્યમૂર્તિ સદ્. શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીના ચરણોમાં કોટાન કોટિ વંદન....

લી. સાધુ અમૃતજીવનદાસના
જય શ્રી સ્વામિનારાયણ

અનુક્રમણિકા

૧. અસ્મદીયમ્.....૩

૨. સદ્ગુરુ શ્રી નિષ્કુળાનંદ સ્વામીનું જીવન.....૪

૩. શ્રીહરિ પ્રાદુર્ભાવ નિમિત્ત

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬				

૪. બાળલીલા

૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬

૫. વન વિચરણ (શાંતિપાઠ - પ્ર. ૨૯ થી ૩૩)

૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬
૩૭	૩૮								

૬. સત્સંગ વિચરણ (ત્રિપત્રી - પ્ર. ૪૧ થી ૪૩)

૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮
૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૬	૫૭	૫૮
૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪	૬૫	૬૬	૬૭	૬૮
૬૯	૭૦	૭૧	૭૨	૭૩	૭૪	૭૫	૭૬	૭૭	૭૮
૭૯	૮૦	૮૧	૮૨	૮૩	૮૪	૮૫	૮૬	૮૭	૮૮
૮૯	૯૦	૯૧	૯૨	૯૩	૯૪	૯૫	૯૬	૯૭	૯૮
૯૯	૧૦૦	૧૦૧	૧૦૨	૧૦૩	૧૦૪	૧૦૫			

૭. પંચ વર્તમાન પ્રકરણ

૧૦૬	૧૦૭	૧૦૮	૧૦૯	૧૧૦	૧૧૧

૮. નામ પ્રકરણ

૧૧૨	૧૧૩	૧૧૪	૧૧૫	૧૧૬	૧૧૭	૧૧૮	૧૧૯	૧૨૦	૧૨૧
૧૨૧	૧૨૨	૧૨૩	૧૨૪	૧૨૫	૧૨૬	૧૨૭			

૯. પરચા પ્રકરણ

૧૨૮	૧૨૯	૧૩૦	૧૩૧	૧૩૨	૧૩૩	૧૩૪	૧૩૫	૧૩૬	૧૩૭
૧૩૮	૧૩૯	૧૪૦	૧૪૧	૧૪૨	૧૪૩	૧૪૪	૧૪૫	૧૪૬	૧૪૭
૧૪૮	૧૪૯	૧૫૦	૧૫૧	૧૫૨	૧૫૩	૧૫૪	૧૫૫	૧૫૬	૧૫૭
૧૫૮	૧૫૯	૧૬૦	૧૬૧	૧૬૨	૧૬૩	૧૬૪			

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	પ્રકરણમાં આવતી વિગત	પાનું
શ્રી હરિ પ્રાદુર્ભાવ નિમિત્ત		
૧	કવિએ ઈષ્ટદેવના સ્મરણપૂર્વક કરેલું મંગલાચરણ.	૧
૨	ગ્રંથની નિર્વિઘ્ન સમાપ્તિ અર્થે સ્વામીએ પ્રગટ સંતોને કરેલી સ્તુતિ.	૪
૩	ગ્રંથ અને કથાના માહાત્મ્યનું નિરૂપણ.	૭
૪	હિમાદ્રિનું વર્ણન તથા બદરિકાશ્રમમાં રહેલા શ્રીનરનારાયણ પાસે ઋષિઓનું આગમન.	૧૧
૫	ઋષિઓનાં નામ, તેમણે કરેલું નરનારાયણ દેવનું પૂજન.	૧૪
૬	ઋષિઓએ કરેલી સ્તુતિ, ભરતખંડમાં વ્યાપેલા અધર્મના સમાચાર.	૧૯
૭	ધર્મ-ભક્તિનું આગમન, દુર્વાસા ઋષિએ શાપ અને કરેલો અનુગ્રહ.	૨૩
૮	પ્રભુ ભક્તિ-ધર્મના પુત્રરૂપે પ્રગટ થઈ ધર્મસ્થાપન કરવા આપેલું વરદાન અને અસુરોએ કરેલું અધર્મ ફેલાવવાનું પરિયાણ.	૨૭
૯	અસુરોનો ઉપદ્રવ અને તેમનાં દુષ્કૃત્યોનું વર્ણન.	૩૦
૧૦	શ્રી ધર્મદેવનો જન્મ, જનોઈ વિધિ અને શાસ્ત્રાભ્યાસ.	૩૬
૧૧	શ્રી ભક્તિમાતાનો જન્મ, ધર્મ-ભક્તિનો વિવાહ તથા બાલશર્મા દ્વારા પતિવ્રતાના ધર્મોનું નિરૂપણ.	૩૯
૧૨	ધર્મોપદેશ, રામપ્રતાપજીનો જન્મ, અસુર ઉપદ્રવ, ધર્મ-ભક્તિને યાત્રા દરમિયાન પ્રયાગમાં શ્રી રામાનંદસ્વામીનો મેળાપ અને દીક્ષાગ્રહણ.	૪૩
૧૩	રામાનંદ સ્વામીએ એકાંતિક ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો, ભક્તિધર્મનું ઘરે પાછળ આવવું, રામપ્રતાપજીને જનોઈ, અસુર ઉપદ્રવથી પીડાતાં ભક્તિદેવીને ધર્મે કરેલો ઉપદેશ.	૪૭
૧૪	હનુમાનજીનું સ્તવન અને આજ્ઞાઅનુસાર દંપતીનું વૃંદાવનમાં ગમન, જ્યાં ભગવતદર્શન તથા ધર્મે કરેલી સ્તુતિ.	૫૨
૧૫	ભગવાને ધર્મભક્તિને ત્યાં પુત્રરૂપે પ્રગટ થઈ અસુરવિનાશ અને ધર્મ સ્થાપનાનું આપેલું વરદાન. ઘેર જતાં અવિદ્યાનું મળવું અને અશ્વત્થામાએ આપેલ શાપ.	૫૬
૧૬	ધર્મભક્તિને હનુમાનજીએ આપેલું આશ્વાસન, સર્વોપરી સ્વયં પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમનારાયણનું પ્રાગટ્ય ને ભક્તિમાતાએ કરેલી સ્તુતિ.	૬૦

બાળલીલા		
૧૭	બાળપ્રભુનો પ્રાગટ્યોત્સવ, અસુરોને અપશુકનો, કૃત્યાઓને મેથીપાક.	૬૫
૧૮	માફડીય મુનિએ કરેલ નામકરણ, પ્રભુના ભૂમિ ઉપવેશન આદિ સંસ્કારો.	૭૧
૧૯	રામપ્રતાપજીનો વિવાહ, શ્રીજીનો ચૌલસંસ્કાર, કાલિદત્તનો વિનાશ.	૭૬
૨૦	ભક્તિધર્મનું અયોધ્યામાં વાસ, ઘનશ્યામની અલૌકિક રુચિઓ.	૮૧
૨૧	ઈચ્છારામનો જન્મ, શ્રીહરિનો શાસ્ત્રાભ્યાસ તેમજ દિવ્ય બાલચરિત્રો.	૮૫
૨૨	ઘનશ્યામને ઉપનયન સંસ્કાર આપી ધર્મદેવે કરેલો ઉપદેશ.	૮૯
૨૩	પ્રભુએ સર્વ શાસ્ત્રના સારરૂપ ગુટકો લખ્યો, અસુરોનો નાશ.	૯૩
૨૪	ભક્તિમાતાને આપેલું જ્ઞાન (હરિગીતા) તેમજ ભક્તિમાતાનો દેહત્યાગ.	૯૭
૨૫	શ્રીહરિએ ધર્મદેવને દીધેલું દિવ્ય દર્શન અને વરદાન.	૧૦૨
૨૬	અંતિમ ભલામણ, ભાગવતકથા, ધર્મદેવનો દેહત્યાગ, પ્રભુનો ગૃહત્યાગ.	૧૦૬
વન વિચરણ		
૨૭	અયોધ્યાવાસીઓનો કરુણ વિલાપ.	૧૧૨
૨૮	મારવા આવેલા કાળભૈરવનો હનુમાનજીએ કરેલ નાશ, વર્ણી ગંગાકિનારે.	૧૧૬
૨૯	હિમાલયે માર્ગ બતાવ્યો, પુલહાશ્રમમાં તપ, સૂર્યદેવ દર્શન-વરદાન.	૧૨૧
૩૦	બુટોલનગરના રાજાને નિશ્ચય, ગોપાળયોગીનો મેળાપ અને યોગાભ્યાસ.	૧૨૬
૩૧	ગોપાળયોગીને દિવ્યગતિ, રાજા સિદ્ધવલ્લભને ઐશ્વર્ય, કામાક્ષી આગમન	૧૩૦
૩૨	પિબૈકને ઐશ્વર્યથી પોતાનો આશ્રિત કરી, નવલખા પર્વત પ્રતિ ગમન.	૧૩૫
૩૩	નવ લાખ યોગીને તેટલા રૂપે મળી, જગન્નાથપુરીમાં અસુરોનો વિનાશ.	૧૪૦
૩૪	આદિકૂર્મમાં અસુર નાશ, સેતુબંધ રામેશ્વર સુધીની યાત્રા, શાલિગ્રામની તૃષાતૃપ્તિ, વનમાં વર્ણને છઠ્ઠા ઉપવાસે શંકરપાર્વતીએ જમાડેલો સાથવો.	૧૪૪
૩૫	ભૂતપુરીથી લોઢવા થઈને લોજ ગામે વર્ણીજી પધાર્યા.	૧૪૯
૩૬	રામાનંદસ્વામીના જન્મનું વૃત્તાંત, તીર્થાટન નિમિત્તે ઘરનો ત્યાગ.	૧૫૩
૩૭	આત્માનંદસ્વામીનો મેળાપ અને ત્યાગ, શ્રીરંગક્ષેત્રમાં સમાધિમાં રામાનુજાચાર્યનાં દર્શન થયાં અને વૈષ્ણવી દીક્ષા પામ્યા.	૧૫૮
૩૮	સ્વામી વૃંદાવનમાં, ત્યાં શ્રીકૃષ્ણભગવાને ઉદ્ભવ સંપ્રદાય સ્થાપવા આપેલો આદેશ. લોજની વાવ ઉપર સુખાનંદ સ્વામીનો વર્ણી સાથે મેળાપ.	૧૬૨

સત્સંગ વિચરણ		
૩૯	વર્ણી અને મુક્તાનંદ સ્વામીનો મેળાપ તથા પાંચ ભેદનાં લક્ષણો.	૧૬૬
૪૦	મુક્તાનંદ સ્વામીએ કહેલ ગુરુનો મહિમા, તે સાંભળી દર્શનાતુર બનેલા વર્ણીને ધ્યાનમાં રામાનંદ સ્વામીના દર્શન.	૧૭૧
૪૧	મુક્તાનંદ સ્વામીએ ભૂજ રામાનંદ સ્વામી ઉપર લખેલો પત્ર.	૧૭૫
૪૨	નીલકંઠવર્ણીએ પણ રામાનંદ સ્વામી ઉપર લખેલો પત્ર.	૧૮૦
૪૩	રામાનંદસ્વામીએ બન્નેનો ઉત્તર તથા ભલામણ લખી મોકલાવ્યો.	૧૮૪
૪૪	પિપલાણામાં નરસી મહેતાને ત્યાં વર્ણી અને રામાનંદ સ્વામીનો મેળાપ.	૧૮૯
૪૫	વર્ણીને મહાદીક્ષા, સહજાનંદસ્વામી તથા નારાયણમુનિ - નામ પાડ્યાં.	૧૯૪
૪૬	સ્વામીનો ગાદી સોંપવાનો વિચાર, વર્ણીએ પોતાની અનિચ્છા દર્શાવી.	૧૯૮
૪૭	સ્વામીએ આગ્રહથી વર્ણીને ગાદી સોંપી, વર્ણીએ માગેલાં વરદાન આપીને ફણેણીમાં રામાનંદ સ્વામીએ કરેલ દેહત્યાગ.	૨૦૨
૪૮	શ્રીજીએ સભા ભરીને શોકનિવારણ માટે ધર્મોપદેશ, ફરેણીથી વિચરણમાં માંગરોળે આવી વાવ ગળાવી, ભર્યું કરીને ચતુર્ભુજ રૂપે દીધેલાં દર્શન.	૨૦૭
૪૯	શ્રીહરિએ માંગરોળમાં સમાધિ કરાવી સૌના ઈષ્ટદેવ દેખાડ્યા, સદાપ્રત ચાલુ કરાવ્યું, મુક્તાનંદ સ્વામીને નિશ્ચય, અમદાવાદમાં ઐશ્વર્ય જણાવ્યું.	૨૧૨
૫૦	અસુરોની ઉપાધિથી સદાપ્રત બંધ, સાધુઓને ગામડા ફરવાની આજ્ઞા, મેઘપુરમાં ચોરાશી, કારિયાણીમાં તળાવ, ત્યાં ગઢડાવાસીનો મેળાપ.	૨૧૯
૫૧	શ્રીજી ત્યાંથી વેલલાલ થઈ કચ્છમાં વિચરણ, જૂનાગઢ આવવા પત્ર લખાવ્યો, ધોરાજીમાં રંગોત્સવ કરી, જૂનાગઢમાં ઉત્સવ, કાલવાણી પધાર્યા, અસુરોની ઉપાધિને લીધે પાંચસો સંતોને પરમહંસ કર્યા.	૨૨૩
૫૨	શ્રીહરિજીને મળેલા મહામુક્તોનાં (પરમહંસોનાં) નામની યાદી.	૨૨૭
૫૩	પરમહંસ, સંન્યાસી, બ્રહ્મચારી અને દાસનાં નામની યાદી.	૨૩૧
૫૪	મહારાજે સાધુની કરેલી પ્રશંસા, સદાપ્રત બંધ કરાવી યજ્ઞો માટે આપેલો આદેશ, મેઘપુરમાં મૂળજીને અંતિમ દર્શન, વિચરણ કરતાં ભાદરામાં, જેતલપુરમાં યજ્ઞની તૈયારી, હરિભક્તોને પરમહંસ થવા લખાવેલ કાગળ.	૨૩૪
૫૫	કોઠારિયામાં આણદીબાઈને સમજાવી, લાલજી સુતારને ભોમિયા તરીકે લઈ તેમને આધોઈ ગામમાં દીક્ષા, ભૂજમાં આવેલા પરમહંસોને સમજાવી ઘેર પાછા મોકલ્યા, પોતે માંડવી આવી સંતોને અમદાવાદ મોકલ્યા.	૨૩૮

૫૬	કચ્છથી સરધાર થઈ કારિયાણી ચાર માસ રહી તળાવ ગળાવી યજ્ઞ કર્યો, સત્સંગમાં વિચરણ, જેતલપુરમાં યજ્ઞ કર્યો.	૨૪૨
૫૭	બોખરામાં સંતોને માર્યાના સમાચાર જાણી કોપાયમાન થયેલા ભગવાને ચારસો સંતોને સુરત મોકલી, મારવા આવેલા અસુરોને મેથીપાક.	૨૪૭
૫૮	કચ્છમાં આવી અસુરો પર મર્મભર્યો પત્ર, ડભાણમાં યજ્ઞની તૈયારી, હાથરોલીના ભીલ ભૂપતિને યજ્ઞરક્ષાની સેવા સોંપી, યજ્ઞમાં વિઘ્ન પાડવાની ઈચ્છાવાળા અસુરોને યુક્તિથી પાકશાળાથી બહાર કાઢ્યા.	૨૫૧
૫૯	વિપ્રોને જમાડ્યા, વિદ્વાનોની સભામાં શ્રીજીની જીત, જોબનપગીને ચમત્કાર, પોઢેલા ત્યાં ખલેલ થતાં મનુષ્યચરિત્ર, યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ.	૨૫૫
૬૦	ડભાણથી વિચરણ કરતાં ભૂજમાં હુતાશનીનો સમૈયો, ત્યાંથી વિચરણ કરીને અગત્રાઈમાં જન્માષ્ટમી ઉત્સવ, જૂનાગઢ-ફણેણી થઈ ગઢડે.	૨૫૮
૬૧	ગઢડામાં ડભાણ યજ્ઞના સમાચાર, બીજો યજ્ઞ કરવા જેતલપુર પધાર્યા પણ ઉપદ્રવને લીધે જેતલપુરમાં યજ્ઞની કરેલી પૂર્ણાહુતિ.	૨૬૨
૬૨	મહારાજે કારિયાણીમાં હુતાશની ઉત્સવ, ભૂજમાં ભીમએકાદશી કરી, જૂનાગઢ થઈ કારિયાણી, ત્યાંથી સંતદાસજી હિમાલય ગયા, સંતોને તેડાવી જન્માષ્ટમીનો ઉત્સવ કરી ને સંતોને ઉપદેશ આપી વિદાય કર્યા.	૨૬૬
૬૩	સોરઠ અને હાલારના ભક્તોને દર્શન આપી ડભાણ પધારી હિંડોળે જૂલ્યા, વૌઠામાં કાર્તિકી પૂનમનો સમૈયો કર્યો.	૨૬૯
૬૪	ડભાણથી સત્સંગ વિચરણ, સારંગપુરમાં હુતાશની સમૈયામાં ગુજરાતના ભક્તોને ફગવારૂપે ‘માયા નહિ નડે’ તેવાં વરદાન આપ્યાં.	૨૭૩
૬૫	સંતોએ ગામડે ફરી સત્સંગ વધાર્યો, શ્રીહરિ તપસ્વી વેષે છાના રહ્યા, વસંતોત્સવમાં સંતોને બોલાવી રંગે રમી ઘેલામાં સ્નાનકીડા કરી.	૨૭૬
૬૬	શ્રીજીના ચરિત્રોની અપારતા, વડતાલમાં રંગે રમ્યા, હિંડોળે બિરાજ્યા.	૨૮૦
૬૭	વિચરણમાં વડતાલ, ત્યાં મુનિઓને તેડાવી કૃપાસાધ્ય કે ક્રિયાસાધ્યનો પ્રશ્ન, કર્જસણમાં જન્માષ્ટમીનો ઉત્સવ, વિચરણમાં ગઢડા પધાર્યા.	૨૮૪
૬૮	ગઢડે સંતોને તેડાવ્યા, સદુપદેશ, ‘અંતકાળે મારા ભક્તોને તેડવા આવીશ જ’ એ બિરુદ, પછી રાસ રમાડી-જમાડી કપિલા છઠ્ઠનો ઉત્સવ કર્યો.	૨૮૭
૬૯	સંતો લીલા સંભારતા ગુજરાતમાં, વડતાલે ઉત્સવ, બામરોલી હિંડોળે જૂલ્યા, ત્યાંથી વલાસણ પધાર્યા હિંડોળે જૂલીને વળી વડતાલ પધાર્યા.	૨૯૧

અનુક્રમણિકા

૭૦	ગઢે મહારાજે ગુજરાતના ભક્તોને હુતાશનીના સમૈયે રંગે રમાડ્યા.	૨૯૪
૭૧	સંતો શ્રીજીની લીલા સંભારતા ગુજરાતમાં ગયા, જન્માષ્ટમી ઉપર સંતોને વડતાલ તેડાવી શ્રીહરિ હિંડોળે બિરાજ્યા, સંતોની ખુમારી સાંભળી રાજ થયા અને શુદ્ધ ચૈતન્યરૂપે વર્તવાની વાત કરી.	૨૯૮
૭૨	સંતોને વખાણ્યા, જેતલપુરમાં છાના રહ્યા, શ્રીહરિ ધરમપુર પધાર્યા ત્યાં કુશળકુંવરબાઈએ મહારાજની હાથી પર સવારી કાઢી. વાંસદાના રાજાને ચરણારવિંદ આપ્યાં. ધરમપુરે વસંતપંચમીનો ઉત્સવ કર્યો.	૩૦૧
૭૩	ગુજરાતના ભક્તોએ પ્રભુપૂજન માટે વિવિધ તૈયારી કરી, શ્રીહરિ વડતાલ પધાર્યા. શ્રીહરિ બારબારણાના હિંડોળે ઝૂલ્યા ને રંગે રમ્યા.	૩૦૫
૭૪	જેતલપુર જઈ પ્રબોધિનીનો ઉત્સવ, મહારાજે હુતાશની માટે વડતાલમાં પૂર્વ તૈયારી કરાવી, રંગલીલા-પ્રશ્નોત્તર-હિંડોળે ઝૂલી પાંચાળ દેશ પધાર્યા.	૩૦૮
૭૫	ગોંડળ પધારી ત્યાંના રાજાને ઉપદેશ, સોરઠમાં વિચરણ, સુખપુરમાં વિવાહમાં અવિવેક જોઈ હરિએ વિવાહમાં મર્યાદા રાખવા પત્રો લખાવ્યા.	૩૧૩
૭૬	દર્શનાતુર સંતોને સ્વપ્નમાં દર્શન આપ્યાં. જેતલપુરમાં ભીમએકાદશીનો ઉત્સવ કર્યો અને શ્રીહરિએ ‘પોતાની જે ટેક રાખશે તેને સુખદુઃખમાં સહાય કરવાનું’ બિરુદ આપ્યું.	૩૧૬
૭૭	ત્યાંથી વડતાલ પધારી દીપોત્સવ કરી ગઢે જઈ આવી વડતાલમાં વેદાંતાચાર્યને ચર્ચામાં તેને હરાવી શ્રીજીનું પાંચાળ દેશ પધારવું.	૩૨૦
૭૮	પ્રબોધિની એકાદશી ઉપર વડતાલ આવવાની શ્રીજીની આજ્ઞાનુસાર ભક્તો વડતાલ આવી મહારાજની કરી રહેલા પ્રતીક્ષા.	૩૨૪
૭૯	શ્રીહરિએ સખાઓ સાથે વડતાલ પધારી પ્રબોધિનીનો ઉત્સવ કર્યો ને સ્વમુખે પોતાનું સર્વોપરીપણું કહ્યું ને શ્રીહરિ પાંચાળ તરફ પધાર્યા.	૩૨૮
૮૦	ગઢડામાં જયા, લલિતા અને ઉત્તમ રાજાએ ફૂલદોલનો ઉત્સવ કરાવ્યો.	૩૩૨
૮૧	ગામડેથી સંતોને ગઢે બોલાવી સુખ આપ્યું. બોટાદમાં હુતાશની સમૈયો.	૩૩૫
૮૨	દર્શનાતુર ભક્તોને સુખ આપવા સત્સંગ વિચરણ, ફરી ગઢડા પધાર્યા.	૩૪૦
૮૩	શ્રીજીએ આદરજમાં અન્નકૂટનો ઉત્સવ કર્યો. ત્યાંથી કોલવાડા, ઉનાવા આદી સત્સંગ વિચરણમાં સૌને અભયદાન દેતા શ્રીહરિ ગઢડા પધાર્યા.	૩૪૪
૮૪	શ્રીહરિએ ગઢડામાં અન્નકૂટનો ઉત્સવ કરી ગેબી અસુર જીતી, સત્સંગ વિચરણ કરતા મેમદાવાદ-વડતાલ રહી, ધોલેરા થઈ ગઢે આગમન.	૩૪૮

૮૫	રાજ્ય વ્યવસ્થા સારી થવાથી ફરી સંતોને પૂજા-તિલક વગેરે ચાલુ કરાવ્યાં. મછિયાવમાં હુતાશનીનો સમૈયો કરી ગઢે પધાર્યા, અસુરોની ઉપાધિ ટાળી, ગઢડામાં સદાવ્રત બંધાવ્યું ને અન્નકૂટ ઉત્સવ કર્યો.	૩૫૩
૮૬	સંતોને દેશાંતર મોકલ્યા, ગઢડામાં હુતાશનીનો સમૈયો કર્યો, જન્માષ્ટમીમાં અસુરનો ઈરાદો નિષ્ફળ, અમદાવાદમાં શ્રી નરનારાયણદેવની પ્રતિષ્ઠા.	૩૫૭
૮૭	ગઢે હુતાશનીનો, સારંગપુરમાં જન્માષ્ટમીનો ઉત્સવ કરી, કારિયાણીમાં પધાર્યા, ત્યાં ભક્તે આપેલ પોષાક સ્વીકારી દીનાનાથ ભટ્ટને આપ્યા, અન્નકૂટ ઉત્સવ, લોયામાં શાકોત્સવ-વસંતનો સમૈયો. ગ્રહણ પછી સ્નાન.	૩૬૨
૮૮	ત્યાંથી સત્સંગ વિચરણ કરતાં પંચાળા, ત્યાં રાસોત્સવ અને રંગોત્સવ.	૩૬૭
૮૯	સોરઠમાં વિચરણ કરતાં હરિજી ગઢડાથી ભૂજ જઈ નરનારાયણ દેવની પ્રતિષ્ઠા કરી. ગઢડામાં જન્માષ્ટમી તથા અન્નકૂટનો ઉત્સવ કર્યો.	૩૭૨
૯૦	સંઘ લઈ બોટાદ, સુંદરિયાણા, વાગડ, જસકા, રોઝકા, કમિયાળા, બોરું, ગલિયાણા થઈ શ્રીજી વડતાલ પધાર્યા ને લક્ષ્મીનારાયણ વગેરે દેવની સ્થાપના કરી, અયોધ્યાવાસીનો મેળાપ, વસો, વટામણ, જાખડા, કારિયાણી થઈ અયોધ્યાવાસી સાથે ગઢપુર પધાર્યા.	૩૭૭
૯૧	અયોધ્યાવાસીને શ્રીજીએ દેશના સમાચાર તથા કુળનાં નામ વગેરે પૂછ્યાં. ધર્મકુળમાં ગાદી સ્થાપવા બાબત સંતો મંત્રણા કરી, વડતાલ પધારી, પ્રબોધનીનો ઉત્સવ કરી, અયોધ્યાપ્રસાદ અને રઘુવીરજીને ગાદી સોંપી દેશ વિભાગ કરી, ગઢે વસંતોત્સવ કર્યો.	૩૮૧
૯૨	તીર્થયાત્રાનું મહત્ત્વ દર્શાવી સચ્ચિદાનંદ સ્વામી સાથે અયોધ્યાવાસીને દ્વારકા મોકલ્યા. મુનિને સમાધિ થવાથી તેમને પડતા મૂકી અયોધ્યાવાસી આરાંભડા બેટ થઈ પાછા ગોમતી આવ્યા. ધન વગર સચ્ચિદાનંદ સ્વામીને સ્નાન કરવા દીધું નહિ, છાપો આપી નહિ.	૩૮૫
૯૩	અગિયાર ઉપવાસ થયા બાદ સ્તુતિ કરતાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને દીધેલું દિવ્ય દર્શન અને ગોમતી સહિત વડતાલ આવવા આપેલું વરદાન, અયોધ્યાવાસી સાથે ગઢડા આવી સ્વામીએ શ્રીજીને સવિસ્તાર કહેલી વાત. શ્રીહરિ વડતાલ પધારી દ્વારકાધીશ અને ગોમતીજીનો નિવાસ કરાવી ગોમતી ગળાવ્યું ને ગઢડા પધાર્યા.	૩૮૧
૯૪	ઉત્સવની કંકેત્રી લખી સૌને વડતાલ તેડાવીને પ્રબોધિનીનો મોટો સમૈયો કરી સત્સંગ વિચરણ કરતાં સુરત પધાર્યા.	૩૮૭

અનુક્રમણિકા

૯૫	સુરતમાં સુખપાલમાં શ્રીહરિની ભવ્ય સવારી, રાજા તથા અરદેશરને ત્યાં પધરામણી, અરદેશરને પાઘ આપી. સુરતથી શ્રીહરિ ગઢે પધાર્યા.	૪૦૨
૯૬	દાદા ખાચરની જાન લઈ ભટવદ્રમાં તેમનો વિવાહ કરી, સુંદરિયાણા, મણિયાવ વગેરે સ્થળે થઈ અમદાવાદ ફૂલદોલનો ઉત્સવ કરી, જેતલપુર રામનવમીનો સમૈયો, સીતારામને યજ્ઞોપવીત આપી ગઢે પુનરાગમન.	૪૦૭
૯૭	ગાંફ થઈ વડતાલ અન્નકૂટ તથા પ્રબોધિનીનો ઉત્સવ કરી ઝીણાભાઈની પ્રાર્થનાથી જૂનાગઢ તથા પૂંજાભાઈની પ્રાર્થનાથી ધોલેરા મંદિર કરવા સંતોને મોકલી. ધોલેરા દેવની પ્રતિષ્ઠા કરી ગઢડા પધાર્યા.	૪૧૧
૯૮	ત્યાંથી સુંદરિયાણા પધારી વસંતોત્સવ કરી, ભેંશજાળ, નાગડકા, લોયા, બોટાદ, ગઢડા થઈ અમદાવાદ હુતાસનીનો સમૈયો કરી, જેતલપુરથી વડતાલ પધારી રામનવમી ઉત્સવ કરી ગઢડા પધાર્યા.	૪૧૫
૯૯	ગઢડામાં અસુરનું વિઘ્ન ટાળી વડતાલ આવ્યા. મહારાજ પોતે ૨૦૦ પ્રદક્ષિણા ફરતા. શ્રીહરિ વડોદરા પધાર્યા. સયાજીરાવે હાથીની અંબાડી પર હરિની સવારી કાઢી લાભ લીધો. વડતાલ પધારી શિક્ષાપત્રી લખી.	૪૨૦
૧૦૦	કારિયાણી, વડતાલ, ગઢડા અને કરમડ વગેરે ગામોમાં ઉત્સવો કરી વિચરણ કરતાં ગઢડા આવી મંદિર શરૂ કર્યું, વળી વડતાલ પધારી રામનવમીનો, ગઢડામાં ફૂલદોલનો ઉત્સવ. ગઢડા જઈ ગવર્નર સર માલ્કમના આમંત્રણથી રાજકોટ પધાર્યા. ગઢડા પુનરાગમન. જૂનાગઢમાં રાધારમણ આદિ દેવો તથા ગઢડામાં ગોપીનાથજી વગેરે મૂર્તિઓ પ્રતિસ્થાપિત કરી. અને પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ થયું જાણી ઉદાસીનતા સ્વીકારી.	૪૨૫
૧૦૧	શ્રીજીના દિવ્ય ગુણ ઐશ્વર્યનું વર્ણન.	૪૩૧
૧૦૨	પૂર્ણપુરુષોત્તમ શ્રીહરિનો મહિમા તથા લીલા વગેરે.	૪૩૪
૧૦૩	મુનિઓએ શ્રીજીનાં અલૌકિક કાર્યોનું કરેલું વર્ણન અને સર્વ અવતારના અવતારી શ્રીહરિની કરેલી સ્તુતિ.	૪૩૯
૧૦૪	શ્રીહરિએ મનુષ્યચરિત્ર કરતાં ‘પૂર્વ અવતારોએ જે જે કાર્ય કર્યાં તેમાંનું કંઈ અમે નથી કર્યું, તો અમને ભગવાન કેમ જાણ્યા ?’ એમ સર્વની પરીક્ષા કરતાં પૂછેલો પ્રશ્ન અને સંતોએ આપેલો સરસ ઉત્તર.	૪૪૪
૧૦૫	સંતોએ મહારાજનું પ્રમાણ સહિત સર્વોપરીપણું પ્રતિપાદન કરી, મહારાજની અલૌકિક શક્તિનું કરેલું વર્ણન.	૪૪૭

પંચ વર્તમાન		
૧૦૬	કામના દોષો અને તેને જીતવાના ઉપાયો. (નિષ્કામી વ્રતમાન)	૪૫૨
૧૦૭	લોભના દોષો અને તેને જીતવાના ઉપાયો. (નિર્લોભી વ્રતમાન)	૪૫૮
૧૦૮	સ્વાદના દોષો અને તેને જીતવાનાં સાધનો. (નિઃસ્વાદી વ્રતમાન)	૪૬૨
૧૦૯	સ્નેહના દોષો અને તેને જીતવાના ઉપાયો. (નિઃસ્નેહી વ્રતમાન)	૪૬૭
૧૧૦	માનના દોષો અને તેને ટાળવાના ઉપાયો. (નિર્માની વ્રતમાન)	૪૭૦
૧૧૧	પુરુષના દોષ કહી સાંખ્યયોગી સ્ત્રીઓને પાળવાનાં વ્રતમાનનું નિરૂપણ.	૪૭૪
નામ પ્રકરણ		
૧૧૨	શ્રીહરિ સાથે રહેનારા પાર્ષદોનાં તથા સાંખ્યયોગી અને કર્મયોગી સ્ત્રીપુરુષોનાં નામ.	૪૭૮
૧૧૩	સોરઠ દેશનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૪૮૩
૧૧૪	વાળાક દેશનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૪૯૦
૧૧૫	કાઠિયાવાડ દેશનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૪૯૫
૧૧૬	હાલાર દેશનાં તથા કચ્છ દેશનાં સત્સંગીઓનાં નામ.	૫૦૧
૧૧૭	સૌભીર દેશનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૦૭
૧૧૮	ભાલ દેશના હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૧૩
૧૧૯	દંઢાવ્ય દેશના હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૧૮
૧૨૦	મારવાડ તથા ગુજરાતનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૨૫
૧૨૧	ગુજરાત દેશનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૩૧
૧૨૨	ચરોતર દેશનાં હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૩૬
૧૨૩	બારા દેશના હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૪૧
૧૨૪	વાકળ દેશના હરિભક્ત બાઈભાઈનાં નામ.	૫૪૪
૧૨૫	કાનમ દેશ તથા સુરત, મુંબઈનાં સત્સંગી બાઈ ભાઈનાં નામ.	૫૪૯
૧૨૬	નિમાડ તથા હિન્દુસ્થાન દેશનાં સત્સંગી બાઈભાઈનાં નામ.	૫૫૫
૧૨૭	બુદેલખંડ, પંચમહાલ, ગંગાપાર તથા વછઘોશ દેશનાં સત્સંગી બાઈભાઈઓનાં નામ.	૫૬૦

પરચા પ્રકરણ		
૧૨૮	પર્વતભાઈ તથા મૂળજી લુહાણાને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા.	૫૬૫
૧૨૯	સંતદાસજીને શ્રીહરિએ પૂરેલા પરચા.	૫૬૯
૧૩૦	વ્યાપકાનંદ સ્વામીને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા.	૫૭૪
૧૩૧	મુક્તાનંદ સ્વામી, અખંડાનંદ સ્વામી, કૈવલ્યાનંદ સ્વામીને પૂરેલા પરચા.	૫૭૮
૧૩૨	જીવુબાઈ, રાજબાઈ, પાંચુબાઈ, વગેરેને શ્રીજીએ આપેલા પરચા.	૫૮૨
૧૩૩	માણાવદરના ઉદ્ધવજી તથા જાદવજીને શ્રીહરિએ દીધેલા પરચા.	૫૮૬
૧૩૪	નિષ્કુળાનંદ સ્વામી તથા સચ્ચિદાનંદ સ્વામીને શ્રીહરિએ પૂરેલા પરચા.	૫૯૦
૧૩૫	મુક્તાનંદ સ્વામી, આત્માનંદ સ્વામી, અનંતાનંદમુનિને આપેલા પરચા.	૫૯૪
૧૩૬	શ્રીજીએ વાંકાનેરના જીવરામ ભક્ત, ગોલીડાના રાણા રાજગર વગેરેને પૂરેલ પરચા તથા માંડવધારમાંથી મરકી ભગાડી.	૫૯૮
૧૩૭	કડીના કલા ભક્ત, નંદાસણના ભૂલાભગત, કોટેસરના ઝવેરબાઈ અને અમદાવાદના પ્રાણવલ્લભ વગેરે ભક્તોને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા.	૬૦૨
૧૩૮	જેતલપુર ગામના દયારામ તથા જોઈતો ભક્ત, ચમારા ગામના દયાળજી તથા કુશળ કુંવરબાઈને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા.	૬૦૬
૧૩૯	રાજુલાના સોની નાગભક્ત અને તેના પુત્ર ભગાને, ભાવનગરના રાજા ભાઈને તથા પાણવી ગામના પૂંજા ડોડિયાને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા.	૬૧૧
૧૪૦	નારદીપુરના તિતારામ, પ્રાતિજના કાનજી, વસોના જમનાબાઈ, ચાંગા નથુભક્તનાં સંબંધી સમાધિવાળાં બાળકો, વસનદાસ અને પીપળાવના હેતબાઈ એ સર્વેને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા.	૬૧૫
૧૪૧	જેકરણ ભગત, જતનબાઈ, ઉમરેઠનાં જમનાબાઈ, મોરજનાં પ્રભુદાસ ભાઈ, અવલબાઈ તથા અવલબાઈને શ્રીહરિએ પૂરેલા પરચા.	૬૧૯
૧૪૨	પુશાલભક્ત (ગોપાળાનંદ સ્વામી)ને શ્રીજીએ આપેલા પરચા.	૬૨૩
૧૪૩	શ્રીહરિએ સદાશિવભાઈની પુત્રી ઉમૈયાબાઈને દીધેલા પરચા.	૬૨૮
૧૪૪	વડોદરાનાં રામચંદ્ર, અમૃતબાઈ, શોભારામને શ્રીજીએ આપેલા પરચા.	૬૩૨
૧૪૫	નારુપંત નાના, બાપુ સરવરિયા, ગંગાબાઈ, સેવકરામને પૂરેલા પરચા.	૬૩૬
૧૪૬	નાથ ભક્ત, રામજી ભક્ત, લખો ભક્ત, ભગવાનદાસ, જગજીવનભાઈ, અમૃતબાઈ, બેચર ભક્ત વગેરે વડોદરાના ભક્તોને પૂરેલા પરચા.	૬૪૦

૧૪૭	દયાળજી, વલ્લભ, વજ્રેસંગ, આદિત વગેરે ભક્તોને આપેલા પરચા. ૬૪૫	૬૪૫
૧૪૮	મોઘીબાઈ, અંબાબાઈ, જમનાબાઈ, પારતીબાઈને પૂરેલા પરચાઓ. ૬૪૮	૬૪૮
૧૪૯	શામબાઈ, જીવીબાઈ, ઉમૈયાબાઈ, પ્રેમબાઈ, લક્ષ્મીબાઈ, મથુરાબાઈ અને એક વણિકબાઈ ઇત્યાદિ વડોદરાવાસીને શ્રીહરિએ પૂરેલા પરચા. ૬૫૩	૬૫૩
૧૫૦	ઈટોલાના બાપુભાઈ, માંગરોળના બેચરભાઈ, કરાલીના નાનાભાઈ તથા જેઠો ભક્ત, રણુના પ્રભાતગર એ દરેકને પ્રભુએ દીધેલા પરચા. ૬૫૭	૬૫૭
૧૫૧	સાકરબાઈ અને તેની ભત્રીજી કેસરબાઈ, વલીબાઈ શેખ, સુરતના અરદેશર પારસી અને ભક્ત ભગુને મળેલા પરચા. ૬૬૨	૬૬૨
૧૫૨	દીવાન દાદોભાઈ, શામજીભાઈ, પીતાંબરભાઈ, વણિક શોભારામ, હરિરામ, વેંકટરામ અને જ્ઞાનેશ્વરને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા. ૬૬૬	૬૬૬
૧૫૩	બુરાનપુરના સંધને તથા રામજી ભક્તને શ્રીજીએ આપેલા પરચા. ૬૭૦	૬૭૦
૧૫૪	ધુવાનો બિન્દોભક્ત, તેની કાકી, ઠાકુરદાસ અને તેની પત્ની ધનુબાઈ, ગાંગુબાઈ, બુદ્ધભક્ત, મદારીભક્ત એ સર્વેને શ્રીજીએ આપેલા પરચા. ૬૭૫	૬૭૫
૧૫૫	લુકી ભક્ત, પ્રાણનાથ, કેસર તથા ધુવા ગામના ભક્તોને પૂરેલા પરચા. ૬૭૮	૬૭૮
૧૫૬	ગુડેલના જીભાઈ, બોચાસણના કાશીદાસ, કાનદાસ, મેઘવાના નરોત્તમ દાસ, નાગરદાસ, મુમધાના ઈશ્વર, જેતલપુરના રાઈબાઈને થયેલા પરચા. ૬૮૩	૬૮૩
૧૫૭	દીનાનાથ ભટ્ટ, શોભારામ તથા સુંદરજી સુથારને થયેલા પરચા. ૬૮૭	૬૮૭
૧૫૮	કારિયાણીના કાઠી માણસિયો, માવો દરજી તથા ત્રિકમ સથવારો અને ગઢડાના હિમરાજ શાહ વગેરેને શ્રીહરિએ આપેલા પરચા. ૬૯૧	૬૯૧
૧૫૯	ગોલોક ધામનું વર્ણન. ૬૯૫	૬૯૫
૧૬૦	પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ થતાં શ્રીહરિએ સ્વધામ પધારવાનો સંકલ્પ, તેથી વ્યાકુળ બનેલા આશ્રિતજનોને યોગૈશ્વર્યથી આપેલી ધીરજ. ૭૦૨	૭૦૨
૧૬૧	શ્રીહરિની અંતર્ધાનલીલા તથા ત્યાર પછી પણ શ્રીહરિએ અનેક ભક્તોને દિવ્યરૂપે આપેલાં પ્રત્યક્ષ દર્શનનું વર્ણન ૭૦૭	૭૦૭
૧૬૨	લીલાચરિત્રો યાદ કરી કરી શ્રીજીના વિયોગથી દુઃખી થયેલાં આશ્રિતજનો. ૭૧૨	૭૧૨
૧૬૩	ભક્તચિંતામણિનાં ૧ થી ૧૬૪ પ્રકરણનો ટૂંકમાં ઉપસંહાર. ૭૧૭	૭૧૭
૧૬૪	નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ આ ગ્રંથનું માહાત્મ્ય વર્ણવી, સં. ૧૮૮૭ના આસો સુદ તેરશે આ ગ્રંથની કરેલી પરિસમાપ્તિ. ૭૨૧	૭૨૧

॥ શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ્ ॥

શ્રી નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિત

ભક્તચિંતામણિ

ભક્તચિંતામણિરયં ભૂયાત્કાંક્ષિતસિદ્ધયે ।

યસ્ય ભક્તિરન્ગેષુ રમતે હંસમણ્ડલી ॥

અર્થ : જેનાં ભક્તિરૂપી તરંગોમાં પરમહંસ રૂપી સંતમંડળી રમે છે, તે આ ભક્તચિંતામણિ ઈચ્છિત કરતા પણ અધિક સિદ્ધિપ્રદ બને.

રાગ : સામેરી

મંગલ મૂર્તિ મહા પ્રભુ, શ્રીસહજાનંદ સુખરૂપ;
ભક્તિ ધર્મ સુત શ્રીહરિ, સમરૂં સદાય અનુપ..૦૧
પરમ દયાળુ છો તમે, શ્રીકૃષ્ણ સર્વાધીશ;
પ્રથમ તમને પ્રણમું, નામું વારંવાર હું શીષ..૦૨
અતિ સુંદર ગોલોક મધ્યે, અક્ષર એવું જેનું નામ છે;
કોટિ સૂર્ય ચંદ્ર અગ્નિ સમ, પ્રકાશક દિવ્ય ધામ છે..૦૩
અતિ શ્વેત સચ્ચિદાનંદ, બ્રહ્મપુર અમૃત અપાર;
પરમપદ આનંદ બ્રહ્મ, ચિદાકાશ કહે નિર્ધાર..૦૪
એવા અક્ષરધામમાં તમે, રહો છો કૃષ્ણ કૃપાળ;
પુરુષોત્તમ વાસુદેવ નારાયણ, પરમાત્મા પરમ દયાળ..૦૫
પરબ્રહ્મ બ્રહ્મ પરમેશ્વર, વિષ્ણુ ઈશ્વર વેદ કહે વળી;
એહ આદિ અનંત નામે, સુંદર મૂર્તિ શ્યામળી..૦૬
ક્ષર અક્ષર પર સર્વજ્ઞ છો, સર્વકર્તા નિયંતા અંતર્યામી;
સર્વકારણના કારણ નિર્ગુણ, સ્વયંપ્રકાશ સહુના સ્વામી..૦૭
સ્વતંત્ર બ્રહ્મરૂપ સદા, મુક્ત અનંતકોટિ ઉપાસે મળી;
અનંત કોટિ બ્રહ્માંડની કરો, ઉત્પત્તિ સ્થિતિ ને લય વળી..૦૮

પ્રકૃતિ પુરુષ કાળ પ્રધાન, મહત્ત્વાદિક શક્તિ ઘણી;
 તેના પ્રેરક અનંતકોટિ, બ્રહ્માંડના તમે ઘણી..૦૯
 એવા શ્રીકૃષ્ણ કિશોર મૂર્તિ, કોટિ કંદર્પ^૧ દર્પ હરો;
 આપ ઈચ્છાએ અવતરી, યુગો યુગ જનનાં કારજ કરો..૧૦
 પ્રથમ મૂર્તિ ધર્મથી, પ્રકટ્યા પૂરણકામ;
 નર નારાયણ નાથજી, તમે રહ્યા બદ્રિકા ધામ..૧૧
 ત્યાર પછી વસુદેવ દેવકીથી, પ્રકટ્યા મથુરા માંય;
 અનંત અસુર સંહારવા, કરવા નિજ સેવકની સા'ય..૧૨
 ત્યાર પછી વળી જગમાં, અધર્મ વાધ્યો અપાર;
 ભક્તિ ધર્મને પીડવા, અસુરે લીધા અવતાર..૧૩
 સત્ય વાત ઉત્થાપવા, આપવા ઉપદેશ અવળા;
 એવા પાપી પ્રકટ થયા, ઘરો ઘર ગુરુ સઘળા..૧૪
 ભક્તિ ધર્મ ભય પામિયાં, રહ્યું નહીં રહેવા કોઈ ઠામ;
 ત્યારે તમે પ્રગટિયા, કોસલ^૨ દેશમાં ઘનશ્યામ..૧૫
 નરનાટ્યક ધરી નાથજી, વિચરો વસુધામાંય^૩;
 અજ્ઞાની જે અભાગિયા, તે એ મર્મ ન સમજે કાંય..૧૬
 સમર્થ છો તમે શ્રીહરિ, સર્વોપરી સર્વાધાર;
 મનુષ્યતન મહા જ્ઞાનધન^૪, જન મન જીતનહાર..૧૭
 મહાધીર ગંભીર ગરવા^૫, દયાસિંધુ દોષ રહિત;
 કરુણાનિધિ કૃપાળુ કોમળ, શુભ શાંતિગુણે સહિત..૧૮
 ઉદાર પરઉપકારી અતિ, વળી સર્વના સુખધામ;
 દીનબંધુ દયાળુ દલના, પરમાર્થી પૂરણકામ..૧૯
 જે જન તમને આશર્યા, હર્યા તેના ત્રિવિધિ તાપ;
 કાળ કર્મ માયાથી મુકાવી, આપિયું સુખ અમાપ..૨૦
 પીડે નહીં પંચવિષય તેને, જે શરણ તમારું આવી ગ્રહે;

કામ ક્રોધ લોભ મોહાદિ, અધર્મ ઉરમાં નવ રહે..૨૧
 શૂન્યવાદી^૧ ને શુષ્કજ્ઞાની,^૨ નાસ્તિક કુંડ^૩ વામી^૪ વળી;
 એહના મતરૂપ અંધારું, તે તમારે તેજે ગયું ટળી..૨૨
 ઈશ^૫ અજ^૬ અમરાદિ^૭ આપે, યોગી મન જીતે નહીં;
 તેહ તમારા પ્રતાપથી, નિજજન મન જીત્યા કહિ..૨૩
 એવા સમર્થ શ્યામ તમે, બહુનામી બળ પ્રબળ છો;
 નરનાટ્યક જન મનરંજન, અજ્ઞાનીને અકળ છો..૨૪
 નરતન માટે નાથજી, સ્વામી રામાનંદ સેવિયા;
 મહામંત્ર ત્યાં પામી પોતે, સદ્ગુરુના શિષ્ય થયા..૨૫
 સહજાનંદ આનંદ કંદ, જગવંદ જેહનું નામ છે;
 સમરતાં અઘઓઘ^૮ નાશે, સંતને સુખધામ છે..૨૬
 એવાં નામને પામી આપે, અકળ આ અવનિ ફરો;
 દઈ દર્શન જનને, અનેક જીવનાં અઘ હરો..૨૭
 એવા સમર્થ સ્વપ્રભુ, શ્રીહરિ શુદ્ધ બુદ્ધિ દીજીએ;
 નિજદાસ જાણી દીનબંધુ, કૃપાળુ કૃપા કીજીએ..૨૮
 તવ ચરિત્ર ગાવા ચિત્તમાં, ઉમંગ રહે છે અતિ;
 શબ્દ સર્વે થાય સવળા, આપજ્યો એવી મતિ..૨૯
 વળી સાચા સંત ને હું, લળી લળી લાગું પાય;
 કરો કૃપા ગ્રંથ કરતાં, વિઘન કોઈ ન થાય..૩૦
 હરિજન મન મગન થઈ, એવી આપજ્યો આશિષ;
 શ્રીહરિના ગુણ ગાતાં સુણતાં, હર્ષ વાધે હંમેશ..૩૧
 સર્વે મળી સહાય કરજ્યો, મન ધારજ્યો મેર્ય અતિ;
 પ્રકરણ સર્વે એમ સૂઝે, જેમ અર્કમાં^૯ અણુ ગતિ..૩૨
 સંસ્કૃત પ્રાકૃત શબ્દે, ગ્રંથ કવિએ બહુ કર્યા;

૧.શૂન્યને જ માનનારા. ૨.અદ્વૈતવાદી. ૩.કૂડપંથી. ૪.મઘ, માંસ, મૈથુન, મત્સ્ય અને મુદ્રાનું સેવન કરનારા વામામાર્ગી. ૫.શંકર. ૬.બ્રહ્મા. ૭.દેવતા આદિ. ૮.પાપનો સમૂહ. ૯. સૂર્યના તેજમાં.

મનરંજન^૧ બુદ્ધિમંજન,^૨ એવી રીતે અતિ ઓચર્યા..૩૩
 ગદ્ય પદ્ય ને છંદ છપય, સાંભળતાં બુદ્ધિ ગળે;
 એવું જાણી આદર કરતાં, મન પો'યે નહીં પાછું વળે..૩૪
 તેને તે હિંમત દીજીએ, લીજીએ હાથ હવે ગ્રહી;
 આદર કરું આ ગ્રંથનો, પ્રતાપ તમારો લહી..૩૫
 તમારા પ્રતાપ થકી, પાંગળો^૩ પર્વત ચડે;
 તમારા પ્રતાપ થકી, અંધને આંખ્યો જડે..૩૬
 તમારા પ્રતાપ થકી, મૂકો^૪ મુખે વેદ ભણે;
 તમારા પ્રતાપ થકી, રંક તે રાજા બણે..૩૭
 એવો પ્રતાપ ઉર ધરી, આદરું છું આ ગ્રંથને;
 વિઘ્ન કોઈ વ્યાપે નહીં, સમરતાં સમર્થને..૩૮
 હરિકથા હવે આદરું, સદ્મતિ શ્રોતા જે સાંભળે;
 શ્રવણે સુણતાં સુખ ઉપજે, તાપ તનના તે ટળે..૩૯
 ભવદુઃખહારી સુખકારી, સારી કથા આ અનુપ છે;
 પ્રગટ ઉપાસી જનને, સાંભળતાં સુખરૂપ છે..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘મંગલાચરણ કયું’ એ
 નામે પ્રથમ પ્રકરણમ્ ॥૧॥

પૂર્વછાયો :

સર્વે સંત સુજાણને, હું પ્રથમ લાગી પાય;
 આદરું આ ગ્રંથને, જેમાં વિઘ્ન કોઈ ન થાય..૦૧
 સંત કૃપાએ સુખ ઉપજે, સંત કૃપાથી સરે કામ;
 સંત કૃપાથી પામીએ, પૂરણ પુરુષોત્તમ ધામ..૦૨
 સંત કૃપાથી સદ્મતિ જાગે, સંત કૃપાથી સદ્ગુણ;
 સંત કૃપા વિના સાધુતા, કહોને પામ્યા કુણ^૫..૦૩

૧. મનને આનંદદાયી. ૨. બુદ્ધિને શુદ્ધ કરનાર. ૩. લંગડો. ૪. મૂંઝો. ૫. કોણ ?.

સંત સેવ્યા તેણે સર્વ સેવ્યા, સેવ્યા શ્રીહરિ ભગવન;
 ઋષિ મુનિ સેવ્યા દેવતા, જેણે સંત કર્યા રાજ મન..૦૪
 જપ તપ તીર્થ વ્રત વળી, તેણે કર્યા યોગ યગન;
 સર્વે કારજ સારિયું, જેણે સંત કર્યા પ્રસન્ન..૦૫
 એવા સંત શિરોમણિ, ઘણી ઘણી શું કહું વાત;
 તેવું નથી ત્રિલોકમાં, સંત સમ તુલ્ય સાક્ષાત..૦૬
 કામદુઘા^૧ કલ્પતરું^૨, પારસ ચિંતામણિ ચાર;
 સંત સમાન એ એકે નહીં, મેં મનમાં કર્યો વિચાર..૦૭
 અલ્પ સુખ એમાં રહ્યું, મળી ટળી જાય છે એહ;
 સંત સેવ્યે સુખ ઉપજે, રહે અખંડ અટળ^૩ તેહ..૦૮

ચોપાઈ :

એવા સંત સદા શુભમતિ, જક્તદોષ નહીં જેમાં રતી;
 સૌને આપે હિત ઉપદેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૦૯
 સદ્ગુણના સિંધુ^૪ ગંભીર, સ્થિર મતિ અતિશય ધીર;
 માન અભિમાન નહીં લેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૦
 અહંકાર નહીં અભેદ^૫ ચિત્ત, કામ ક્રોધ લોભ મોહ જીત;
 ઈન્દ્રિય જીતી ભજે જગદીશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૧
 નિર્ભય બ્રહ્મવિત્ત^૬ પુનિત, ક્ષમાવાન ને સરળ ચિત્ત;
 સમર્થ સત્યવાદી સરેશ^૭, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૨
 તેજે તપે યશે સંત પુરા, જ્ઞાનવાન શુદ્ધ બોધે શૂરા;
 શુભ શીલ^૮ સુખના દાનેશ^૯, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૩
 કરે પવિત્ર અન્ન જોઈ આહાર, સારી ગિરા^{૧૦} સમભાવ^{૧૧} અપાર;
 નહીં અનર્થ ઈર્ષ્યા કલેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૪
 ભક્તિ વિનય દૃઢ વિચાર, આપે બીજાને માન અપાર;

૧/૨. ઈચ્છા પૂરી કરનાર દેવગાય / દેવવૃક્ષ. ૪. સમુદ્ર. ૫. ભેદાય નહીં એવું. ૬. બ્રહ્મને જાણનાર. ૭. શ્રેષ્ઠ. ૮. સ્વભાવ. ૯. દાનેશ્વરી. ૧૦. વાણી. ૧૧. સમાનપણાની ભાવના.

અતિ પવિત્ર રહે અહોનિશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૫
 શમ દમાદિ સાધને સંપન, બોલે મળીને મન રંજન;
 શ્રુતવાનમાં^૧ સૌથી સરેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૬
 આનંદિત આત્મા છે આપ, નિર્લેપ નિર્દોષ નિષ્પાપ;
 અશઠ^૨ અસંગી ક્ષમાધીશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૭
 સંશયહર્તા ને કલ્યાણકર્તા, વળી વેદ પુરાણના વેત્તા^૩;
 કોમળ વાણી વાચાળ^૪ વિશેષ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૮
 સારી સુંદર કથા કહે છે, અલુબ્ધાદિ^૫ આત્મા રહે છે;
 વળી પરદુઃખ હરે હંમેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૧૯
 કામ દ્રવ્ય ને માન છે જેહ, તેહ સારુ નથી ધાર્યો દેહ;
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય ઉરે અશેષ^૬, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૦
 સદા સ્મરણ ભજન કરે, વળી ધ્યાન મહારાજનું ધરે;
 એવે ગુણે મોટા જે મુનીશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૧
 સાવધાન લજ્જાવાન ખરા, લોક આચરણ ન જુવે જરા;
 મોટી બુદ્ધિ શુદ્ધિ છે વિશેષ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૨
 કરે કારજ કળિમળ ધોય^૭, લાભ અલાભે સ્થિરમતિ હોય;
 ડાયા જાણે કાળ વળી દેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૩
 સુણી પારકા દોષને દાટે, તે જીવના રૂડા થવા માટે;
 ઉરે અધર્મનો નહીં પ્રવેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૪
 અચપળતા અચિરકારી^૮, પ્રાય^૯ ને^{૧૦} ધ્યાને મૂરતિ ભાળી;
 સદાગ્રહમાં^{૧૧} રહે અહોનિશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૫
 કૃપાળુ ને પરઉપકારી, જ્ઞાનદાનથી ન જાય હારી;
 કેની નિંદા દ્રોહ નહીં લેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૬
 સગા સહુના શીતળતા અપાર, નિર્વિકારી ને લઘુ આહાર;

૧. શાસ્ત્રો ભણેલામાં. ૨. ન છેતરનારા. ૩. જાણકાર. ૪. કથા-વાર્તા કરનાર. ૫. અનાસક્ત.

૬. પૂર્ણ. ૭. કામાદિક દોષો છોડી. ૮. તરત કાર્ય કરનારા. ૯. ધરાય ૧૦. નહીં. ૧૧. સાચો આગ્રહ.

શરણાગતના દાતા હંમેશ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૭
 દગો નહીં સંગ્રહ રહિતા, વિવેકી વિચાર ધર્મવંતા;
 સદા પવિત્ર ને શુભ વેષ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૮
 રાખ્યું બ્રહ્મચર્ય અષ્ટઅંગ, અતિ તજ્યો ત્રિયાનો^૧ પ્રસંગ;
 પંચ વિષયશું રાખ્યો છે દ્વેષ, એવા સંતને નામું હું શીષ..૨૯
 એવા સદ્ગુણના છે ભંડાર, સર્વે જનના સુખદાતાર;
 અજ્ઞાનતમના^૨ છે દિનેશ^૩, એવા સંતને નામું હું શીષ..૩૦
 એવા સદ્ગુણે સંપન્ન સંત, કરો કૃપા મું^૪ પર અત્યંત;
 ગાઉં મહારાજના ગુણ વળી, કરજ્યો સહાય તમે સહુ મળી..૩૧
 વળી વંદુ હરિજન સહુને, આપજ્યો એવી આશિષ મુને;
 હેત વાધે હરિ યશ કહેતાં, એવી સૌ રહેજ્યો આશિષ દેતા..૩૨
 અલ્પ બુદ્ધિએ આદર્યો ગ્રંથ, નથી પૂરો કરવા સમર્થ;
 માટે સ્તુતિ કરું છું તમારી, કરજ્યો સહુ મળી સહાય મારી..૩૩
 કરી વિનંતિ વારમવાર, હવે કરું કથાનો ઉચ્ચાર;
 હરિ યશ કહેવા હરખ્યું છે હૈયું, કહ્યા વિના જાતું નથી રૈયું..૩૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'કવિએ સ્તુતિ કરી' એ
 નામે બીજું પ્રકરણમ્ ॥૨॥

રાગ : સામેરી

સારી કથા સુંદર અતિ, હું કહું કરી વિસ્તાર;
 જે જન મન દઈ સાંભળે, તે ઉતરે ભવપાર..૦૧
 અમૃતવત જે આ કથા, શ્રુતિ દઈ જે સાંભળશે;
 અંગો અંગ આનંદ વાધી, તાપ સંતાપ તે ટળશે..૦૨
 પ્રકટ પુરુષોત્તમનાં, ચરિત્ર પવિત્ર કહું અતિ;
 શ્રવણ દઈ જે સાંભળે, થાય તેની નિર્મળ મતિ..૦૩

પવિત્ર યશ જેની કીરતિ, પવિત્ર ગુણ કહેવાય છે;
 જે જન કહે ને સાંભળે, તે પણ પવિત્ર થાય છે..૦૪
 પવિત્ર મહિમા પવિત્ર મોટવપ, પવિત્ર તેજ પ્રતાપ છે;
 ચિત્તે નિશદિન ચિંતવે, તે પણ જન નિષ્પાપ છે..૦૫
 એવી કથા ઉત્તમ અતિ, સદ્મતિને સુખરૂપ છે;
 જેમ જેમ જન સાંભળે, તેમ તેમ વાત અનુપ છે..૦૬
 એવી કથા આદરતાં, અતિ ઉમંગ છે મારે અંગે;
 અંગમાં આનંદ ઉલટ્યો, જાણું ક્યારે કહું ઉછરંગે^૧..૦૭
 જેમ ઉપવાસી જનને, આવે અમૃતનું નોતરું;
 તે પીવા પળ ખમે નહીં, જાણે કે વારે^૨ પાન કરું..૦૮
 એમ થઈ છે અંતરે, હરિયશ કેવા હામ હૈયે;
 જાણું ચરિત્ર નાથનાં, અતિ ઉત્તમ ક્યારે કૈયે..૦૯
 સુતાર્થી^૩ જેમ સુત પામે, ધનાર્થી પામે ધન વળી;
 વિદ્યાર્થી જેમ વિદ્યા પામે, તેમ એ વાત મને મળી..૧૦
 અતિ હર્ષ છે અંતરે, વળી આનંદ આવ્યો છે અંગમાં;
 સુંદર ચરિત્ર શ્રીહરિ તણાં, કહું હવે ઉમંગમાં..૧૧
 ધન્ય ધન્ય ધર્મસુતની, પવિત્ર કથા કીરતિ;
 દુઃખહરણી સુખકરણી, થાય સુણતાં સદ્મતિ..૧૨
 કથા અનુપમ છે અતિ, શુભમતિ જન સાંભળશે;
 અભાગી નર અવગુણ લઈ, વણ બાળ્યે બળી મરશે..૧૩
 જવાસો^૪ જેમ જળ મળ્યે, જાય સમૂળો સુકાઈને;
 તેમ અભાગી આ કથાથી, દુષ્ટ જાશે દુઃખાઈને..૧૪
 ખરને^૫ જેમ સાકર શત્રુ, પયપાકે^૬ કુક્કુરે^૭ કેમ ઝરે^૮;
 ગિંગાને^૯ જેમ ગોળ ન ગમે, ઘી મિસરીથી^{૧૦} કીટ મરે..૧૫

૧. અતિ ઉત્સાહે. ૨. ક્યારે. ૩. પુત્રની ઈચ્છાવાળો. ૪. વરસાદ પડતાં સુકાઈ જાય તેવો છોડ. ૫. ગધેડાને. ૬. દૂધપાક; ખીર. ૭. કૂતરાને. ૮. પથે. ૯. છાણમાં થતા કીડાને. ૧૦. સાકરથી.

ખાતાં ખારેક જેમ હય^૧ દુઃખી, સુખ નોય કોટિ ઉપાય;
 સુખદ વસ્તુ એ છે સઈ^૨, પણ દુરભાગીને દુઃખદાય..૧૬
 તેમ અભાગી જીવને, યશ હરિના ઝેર છે;
 ખોટી વાતમાં મન ખૂંચે, સાચી વાતશું વૈર છે..૧૭
 સ્તન ઉપર ઈતરડી, પય ન પીવે પીવે અસ્રકને;^૩
 તેમ અભાગી જીવ જેહ, તે મોક્ષ ન ઈચ્છે ઈચ્છે નરકને..૧૮
 અભાગી જીવને જાણજ્યો, સારી લાગે તોપની સુખડી^૪;
 પણ પલિતા^૫ લગી પ્રાણ છે, પંડ પળમાં જાશે પડી..૧૯
 સંત સત્શાસ્ત્ર મળી વળી, સમજાવે છે ઘણું ઘણું;
 પણ અભાગીને પ્રતીતિ નાવે, અવળું કરે છે આપણું..૨૦
 પરાણે પીયૂષ^૬ ન પીવે, વિષ પીવે વારતાં વળી;
 જેમ પતંગ^૭ પાવક^૮ માંહી, ઝાલતાં મરે જળી..૨૧
 એવા અભાગી જીવને, અરથે તે આ કથા નથી;
 હરિજનના હિત અર્થે, હરિચરિત્ર કહેશું કથી..૨૨
 જન્મ કર્મ દિવ્ય જેના, તેની કથા હવે આદરું;
 જેવી દીઠી મેં સાંભળી, તેવી રીતે વર્ણન કરું..૨૩
 પૂરણ પુરુષોત્તમની, કીર્તિ ઉત્તમ કહું કથી;
 બીજી કથા તો બહુ છે, પણ આ જેવી એકે નથી..૨૪
 પ્રગટ ઉપાસી જનને, ધન છે દોયલા દનનું^૯;
 સુતાં બેઠાં સંભારતાં, મટી જાય મળ^{૧૦} મનનું..૨૫
 હળવે પુણ્યે હોય નહીં, વળી હરિકથાનો યોગ;
 મોટે ભાગે એ મળે, ટળે ભારે મહા ભવરોગ^{૧૧}..૨૬
 અસંખ્ય જન ઉદ્ધરે, હરિ કથા સુણતાં કાન;
 અવશ્ય કરવું એ જ છે, નરનારીને નિદાન^{૧૨}..૨૭

૧. ધોડો. ૨. નક્કી. ૩. લોહીને. ૪. તોપે બાંધેલ સુખડી. ૫. તોપ સળગાવવાનો કાકડો. ૬. અમૃત
 ૭. પતંગિયું. ૮. અગ્નિ. ૯. મુશ્કેલીના દિવસોનું. ૧૦. વાસના. ૧૧. જન્મ-મરણ. ૧૨. નક્કી.

ધન્ય ધન્ય શુભમતિ અતિ, જેને હરિકથામાં હેત;
 હરિચરિત્ર ચિંતવતાં, ટળે તાપ સંતાપ સમેત..૨૮
 ભવરોગ અમોઘ^૧ જાણી, પ્રાણી કરે કોઈ વિચાર;
 એહ વિના ઔષધી એકે, નથી નિશ્ચય નિરધાર..૨૯
 સુખનિધિ શ્રીહરિકથા, જન જાણજ્યો જરૂર;
 સત્ય મુનિ કહે સત્ય દેવતા, સુણી ધારજ્યો સહુ ઉર..૩૦
 સહુ જન મળી સાંભળો, કથા કહુ મહારાજની;
 કુસંગીને કામ ન આવે, છે સત્સંગીના કાજની..૩૧
 જેમ પ્રભુજી પ્રગટ્યા, જે દેશમાં દયાળ;
 જે ગામમાં અવતર્યા, નિજજનના પ્રતિપાળ..૩૨
 જેહ કુળમાં ઉપજ્યા, જે કારણ છે અવતાર;
 જે જે કારજ કરિયાં, તે કહું કરી વિસ્તાર..૩૩
 અધર્મને ઉત્થાપવા, મહા બળવંત શ્રીહરિ ગણ્યા;
 જે રીતે કળિમળ કાપ્યું, કહું જે રીતે દુષ્ટ હણ્યા..૩૪
 જેહિ પેર્યે^૨ નિજજનને, આપ્યા આનંદ અતિ ઘણા;
 જિયાં જિયાં લીલા કરી, કહું તે સ્થળ સોયામણા^૩..૩૫
 જેહિ પેર્યે આપે^૪ રહ્યા, જેમ રાખ્યા સંતને વળી;
 જેહિ પેર્યે હરિજન વરત્યા, નરનારી હરિને મળી..૩૬
 જેટલા જન ઉદ્ધારિયા, શ્રીહરિ ધરી નરદેહને;
 જે જે સુખ આપ્યાં જનને, કહું અંતર ગત્યમાં એહને..૩૭
 જેવી રીતે પૂર્યા પરચા, ત્યાગી ગૃહી નિજજનને;
 જેવી રીતે જન વચન માની, ભજ્યા શ્રી ભગવનને..૩૮
 જે જે સામર્થ્યા વાવરી, વળી જે જે શક્તો બેસારિયો^૫;
 જેહ રીતે કળિયુગ કાઢી, અધર્મસર્ગ નિવારિયો..૩૯

સર્વે ચરિત્ર શ્યામનાં, રસરૂપ અનુપમ^૧ છે અતિ;
 સુભાગી^૨ જન સાંભળશે, જેની હશે અતિ શુભમતિ..૪૦
 જે જે નયણે નીરખિયું, વળી જે જે સુણિયું કાન;
 તે તે ચરિત્ર હવે કહું, સહુ સુણો થઈ સાવધાન..૪૧
 અતિ મોટાપ્ય મહારાજની, કહેતાં કોટિ વિચાર થાય છે;
 સાંગોપાંગ^૩ સૂચવતાં, મન કહેવા કાયર થાય છે..૪૨
 આકાશના ઉડુગણ^૪ ગણવા, પામવો ઉત્તરનો પાર;
 સરું લેવું શૂન્યનું^૫, એ વાતનો થાય વિચાર..૪૩
 જેમ છે તેમ જશ હરિના, કહેવા સામર્થ્ય મારી નથી;
 જેમ ઉર મારે ઉપજશે, તેમ ચરિત્ર કહીશ કથી..૪૪
 અનુક્રમ આવે ન આવે, નથી તેનો નિરધાર;
 એવી ખોટ્ય મા ખોળજ્યો, સૌ સાંભળજ્યો કરી પ્યાર..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ગ્રંથમાહાત્મ્ય’ નામે ત્રીજું
 પ્રકરણમ્ ॥૩॥

રાગ : સામેરી

શુભમતિ હવે સાંભળો, એક ઉત્તર દિશે અદ્રિ^૬ કહીએ;
 અતિ સુંદર શિખરી જેનું, નામ હિમાચલ લઈએ..૦૧
 સુંદર ગહેરી^૭ ગુફાઉ જેમાં, સદન સરીખી શોભે ઘણી;
 તેમાં દીપક સમ શોભે, શ્રેણી^૮ ઘણી મણિ તણી..૦૨
 રજત^૯ સમ રણિયામણો, વળી ક્યાંક શ્યામવર્ણ^{૧૦} સહી;
 સુમેરુ સરખી શિખર્યું જેની, વિચિત્ર પેરે વિલસી રહી..૦૩
 સહુ દિશે ચાલે અતિ, નદીરૂપ નિઝરણાં;
 લેરી તરંગ આવૃત^{૧૧} જેનાં, સુંદર જળ શોભે ઘણાં..૦૪

૧. ઉપમા ન આપી શકાય તેવા. ૨. સારા ભાગ્ય વાળા. ૩. જેમ છે તેમ. ૪. તારાનો સમૂહ.
 ૫. આકાશનું. ૬. પર્વત. ૭. ઊંડી. ૮. હારમાળા. ૯. ચાંદી. ૧૦. કાળો. ૧૧. વલયો.

તિયાં વૃક્ષ વિવિધ જાત્યનાં, સુણો નામ સહુ તેહ તણાં;
 અંબ કદંબ અનાર આસુ, તાલ તમાલ ત્યાં ઘણાં..૦૫
 પારિજાતક પીપર પિપ્પળા, પીલુ પનસ ને પુનાગરી;
 પાડલ મિંડલ બેડાં મૌડાં, બિલા બિજોરાં બોરસરી..૦૬
 ગમલિ ગુંદી ગુવાક ગુલછા, ગુલબાસ સાલર સર્ગવા;
 સર્શ શીશમ સાગ સરલા, સીતાફળી સોપારી હવા..૦૭
 શાલમલી ને શેમલ શમડા, અમરવડ ઉદુંબરા;
 કોઠ કોઠવડી કણાવર્ણ, ખેર ખાખર ખજૂર ખરા..૦૮
 અરીઠાં ને અંજીર આંબલી, રૂડી રાણ્ય ને રોહિડા;
 કર્મદી ને કર્મકેતકી, કેસર કણિયર કેવડા..૦૯
 કણા અણાં ચંપક ચંદન, સુખડચ દાડચમ સોયામણી;
 લીંબ લીંબોઈ હરડા ધવડા, જેઠી મજેઠી જોરબણી..૧૦
 જામફળી બદામ જાંબુ, આમલિયો ઓપે સહી;
 તરલા અરલા તિંતિડી, નાળિયેરી ને કેળી કહી..૧૧
 વગરાગ મંદાર વિકળા, આલ્ય આસોંદરા રોહિણી;
 વૃંદા^૧ આદિ વનવૃક્ષની, જાત્ય નવ જાય ગણી..૧૨
 બોરડી સવન શીશમડી, રક્તપતિ ને રતાંજળી;
 વેણું આદિ અનેક વિટપે^૨, હિમગિરિ^૩ શોભે વળી..૧૩
 દ્રાખ ખારેક ખજૂર ઈક્ષુ^૪, જાયફળ લવિંગ લતા^૫;
 એલચી ને નાગરવેલી, પુષ્પ સોરંગે^૬ શોભતા..૧૪
 ડોલરીયા ગુલાબ ગેરા, વાસ સુવાસે સેવતી;
 જાઈ જૂઈ જ્યાં જૂથિકા, માધવી મલ્લિકા માલતી..૧૫
 કુંદ કેસર કેશુ કુંભી, ગુલદાવદી ને ગદુલિયાં;
 ચંપા ચમેલી આદિ અનેક, ફૂલ બહુ ફૂલી રયાં..૧૬
 કંદ મૂળ રસાળ કોમળ, જેને જે જોયે તેહ જમે;

અતિ રસાળ ફળ વિશાળ, સુંદર મળે સર્વે સમે..૧૭
 શરભ^૧ સિંહ શંશા^૨ શેમર^૩, કપિ કુરંગ^૪ ને કુરભિ^૫;
 ચિત^૬ માતંગ^૭ વરાહ મહિષા^૮, શોભે રોઝ ને સુરભી^૯..૧૮
 કરી^{૧૦} કેસરી વાઘ વાનર, સિંહ સુરભિ ભેળાં રમે;
 સહજ વૈર જેને સદા, તે કોઈ કેને નવ દમે..૧૯
 શુક^{૧૦} સારસ હંસ મેના, કોકિલા કિલોલ કરે;
 મોર ચકોર ચાત્રક ચકવા, નીલકંઠ હરિ ઓચરે..૨૦
 ચાતક વૈતક^{૧૧} ઢોલર ઢેલ્યું, લેલાં હોલાં ને લાવરાં;
 કલંગ કુંઝી કાક કાબર, બટ ભ્રમર તમ સુધરાં..૨૧
 સુંદર વાણીએ સર્વે બોલે, વૃક્ષ પર વિહંગ^{૧૨} ચડી;
 અતિ અતોલ થાય કિલોલ, જાણું વન કરે છે વાતડી..૨૨
 મંદ સુગંધ શીતળ વાયુ, વહે સુંદર એ વનમાં;
 સ્પરસ તેનો પામતાં, શીતળ થાય તનમાં..૨૩
 પંખી હિલોલા કરે કિલોલા, ગેહેરે^{૧૩} શબ્દે ગેકી^{૧૪} રિયાં;
 જાણું નૃત્યક^{૧૫} નૃત્ય ભેદે, તાને ગાન ગાય તિયાં..૨૪
 પરસ્પર પવન યોગે, ચાલે વિટપની^{૧૬} ડાળિયો;
 તેમાં રવ^{૧૭} રૂડા કરે, કોયલો રૂપાળિયો..૨૫
 પંખી શબ્દે સાદ કરે, દ્રુમ^{૧૬} લતાકર^{૧૮} કહે ઋષિ;
 કંદ મૂળ ફળ ફૂલ સુંદર, આવો જમી થાઓ ખુશી..૨૬
 વળી એવા એ અદ્રિમાં, નદી નિગમની^{૧૯} ધ્વની ઘણી;
 ગજ ઈંડજ^{૧૨} ગાંધર્વ ગાને, શોભા નવ જાય ભણી..૨૭
 રૂડાં રત્ન હીરા મણિ, ઘણી ખાણ્યો એ ગિરિમાંય છે;
 શિવ બ્રહ્માદિક દેવે સેવ્યો, વળી સર્વે શિખરીનો રાય છે..૨૮

૧.આઠ પગવાળું સિંહથી પણ બળવાન પ્રાણી. ૨.સસલું. ૩.સાબર. ૪.હરણ. ૫.જંગલી પશુ.
 ૬.ચિત્તો. ૭.હાથી. ૮.ભેંસ. ૯.ગાય. ૧૦.પોપટ. ૧૧.એક જાતનું પક્ષી. ૧૨.પક્ષી. ૧૩.ઘેરા;
 ગંભીર. ૧૪.અવાજ કરી. ૧૫.નાચનાર. ૧૬.વૃક્ષ. ૧૭.ગુંજન. ૧૮.વેલરૂપ હાથથી. ૧૯.વેદની.

વળી બ્રહ્મલોકથી ઊતરી, સપ્ત ધારાએ ગંગા સ્ત્રવી^૧;
 તેનાં નામ સુણો સહુ, કહું વિવેકે વળી વર્ણવી..૨૯
 વસ્વૌકસારા નલિની, પાવની વળી સરસ્વતી;
 જંબૂ સીતા ગંગાસિંધુ, એ સપ્ત ધારા ઉત્તમ અતિ..૩૦
 પુણ્ય પવિત્ર સરિતા સુંદર, ગંગા ગેહેરી જ્યાં વહે;
 જે જન ના'ય તે શુદ્ધ થાય, પાપ તાપ તે નવ રહે..૩૧
 એવા ગિરિમાં નરનારાયણ, બેઠા બેઠ બદ્રિ તળે^૨;
 સુખકંદ પૂરણચંદ, ઝાઝે તેજે ઝળમળે..૩૨
 મુનિવૃંદ આનંદકંદ, આગળ્યે બેઠા બહુ;
 નારાયણના મુખથી, સુંદર કથા સુણો સહુ..૩૩
 એવા સમામાં આવિયા, ઋષિ બીજા બહુ મળી;
 તીરથરત^૩ એ આશ્રમે, આવિયા મુનિ મળી..૩૪
 નર નારાયણ નીરખવા, જેને હૈયે ઘણી હામ^૪ છે;
 સંક્ષેપે કહું સાંભળો, જેહ એ મુનિનાં નામ છે..૩૫
 મોટા મોટા મુનિ મળી, આવ્યા આશ્રમ એહમાં;
 તેનાં નામ સાંભળજ્યો, સહુ જન સનેહમાં..૩૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હિમાદ્રિવર્ણન' નામે ચોથું
 પ્રકરણમ્ ॥૪॥

ચોપાઈ :

મોટા મરીચિ પર ઉપકારી, દીનજન તણા દુઃખહારી;
 આવ્યા શુક જનમના યોગી, ગર્ગ ગૌતમ બ્રહ્મરસ ભોગી..૦૧
 આવ્યા બગદાલવજ્ર બૂઢ, ગૌરમુખ ને જ્ઞાનના ગૂઢ;
 આવ્યા અષ્ટાવક ને આસ્તિક, શાકટાયન શૃંગી શૌનક..૦૨
 આવ્યા ઔર્વ આરુણી આસુરી, ભરદ્વાજઋષિ ને ભાગુરી;

આવ્યા ઋષિ અંગિરા અગસ્ત્ય, સત્યધર્મી શુક ને સંવર્ત..૦૩
 આવ્યા વત્સ વોદુ વિભાંડક, જરત્કારુ જૈમિનિ જાપક;
 આવ્યા સૌભરિ શાકલ્ય શકિ, વણિ આર્ષ્ટિષેણ કહું અત્રિ..૦૪
 આવ્યા મુનિ મૈત્રેય માંડવ્ય, જાજલિ જયંત જૈગીષવ્ય;
 આવ્યા બૃહસ્પતિ વેદશિરા, વિશ્વામિત્ર વસિષ્ઠ સુધિરા..૦૫
 આવ્યા કવષ કતુ કક્ષીવાન, યાજ્ઞવલ્ક્ય જાબાલ સુજાન;
 ઉતથ્ય ઉપમન્યુ ને ઔર્વ, દયાળુ જે દેવલ ને રૌર્વ..૦૬
 આવ્યા વામદેવ ને વાલ્મીક, વિપુલ બ્રહ્મચર્ય વશિક;
 પિપ્પલાદ પુલહ પુલસ્ત્ય, કચ કૃપાળુ કશ્યપ સમસ્ત..૦૭
 આવ્યા કર્દમ ને કાત્યાયન, પંચશિખ ને વૈશંપાયન;
 આવ્યા પર ઉપકારી પ્રયેતા, શંકુવર્ણ ને શંખ લિખિતા..૦૮
 આવ્યા કણાદ કરભાજન, કર્કશ કણ્વ બભ્રુ ચ્યવન;
 પારાશર લોમશ ને હંસી, પૈલ પાણિનિ ને ભૃગુ ઋષિ..૦૯
 આવ્યા ગાલવ ને જે માતંગ, શાંડિલ્ય શ્વેતકેતુ શરભંગ;
 આવ્યા મેધાતિથિ માનખંડી, બૃહદગ્નિ બૃહદશ્વ વૈતંડી..૧૦
 આવ્યા સુમંતુ ને શરદ્વાન, ઈન્દ્રપ્રમદ ને ઈધ્મવાન;
 અથર્વા એક્ત દ્વિત ત્રિત, માંડુકેય પાઠર હારીત..૧૧
 ભાંડાયનિ ભાર્ગવ ભાલુકિ, શિશંપાયન પર્વત મંકિ;
 કઠ તાંડ્ય કૌંડિન્ય કવશ, ક્ષારપાણિ પર્ણદ સુજશ..૧૨
 હરિશ્મશ્રુ મુનિ અંશુમાન, શાર્કર ને શારદવાન;
 વૈતહવ્ય વળી વાત્સ્યાયન, સાવેતસ ને સૈન્ધવાયન..૧૩
 સાવર્ણિ સાવર્ણ્ય ને સંવર્તુ, ભૂરિષેણ શમીક સંકતુ;
 જમદગ્નિ જાતૂકર્ણ્ય જાણો, પ્રણાદ દેવરાત પ્રમાણો..૧૪
 અકૃતવ્રણ વળી જે યાસક, વીતહવ્ય ધ્રુવ ને ઋચીક;
 ગૌરશિરા કૃષ્ણાત્રેય કહીએ, સ્થૂલશિરા મૌજાયન લહીએ..૧૫

નાચિકેત તૈતરિ ઉત્તંક, દાહ્ય કાલવૃક્ષીય નિઃશંક;
 અગ્નિવૈશ્ય મુદ્ગલ હતા, મુનિ ઋષ્યશૃંગ જગ છતા..૧૬
 શ્વેતકેતુ ને વળી શમીક, ઈન્દ્રપ્રમીતિ કહીએ કુશિક;
 સૌમ્ય નારદ ને સારસ્વત, વત્સ ને વેદશિરા સુમત..૧૭
 અવલંબાયન અરિજિત, આવ્યા ઔર્મિ ઋષિ આશાદિત;
 ધારણિક ધૌમ્ય ને ધ્યાનેશ, બુધ બૌધાયન ને મૌનેશ..૧૮
 ગાંધર્વક ગોમ્બિલ ગોપિત, ગવિષ્ઠિર ગૌશિરા પુનિત;
 પૂર્વાતિથ્ય ને ધ્રુવ વાછિલ, વૈતાનસ દેવ ને વૈહલ..૧૯
 વ્યાઘ્રપદ બલી વિષ્ણુદત્ત, દધ્નાયસૈયજંઘ સમસ્ત;
 દેવોદાસ દેવરાત નામ, દેવાતપ લોહિત અકામ..૨૦
 વૈનતેય ને નૈપુણ મળી, હારિકર્ણિ ચાંદ્રાયણ વળી;
 હારિતકેય વળી હંસાલ, મુનિ ઉદાલકજી દયાળ..૨૧
 એ આદિ ઋષિ^૧ સર્વે સંગે, દીઠો આશ્રમ એહ ઉમંગે;
 પ્રથમ વિશાળા^૨ સૌએ વિલોકી, દીઠી અતિ રચના અલૌકી..૨૨
 અક્ષરધામરૂપ એહ વન, તેને જાણું કર્યું આછાદન^૩;
 ઘાટી છાયાએ શોભે છે ઘણી, દૈયે ઉપમા એને કે તણી..૨૩
 નરનારાયણ ઋષિરાય, તેને કરી રહી છે એ છાંય;
 તેને તળે જોતાં મુનિજન, થયું નરઋષિનું દર્શન..૨૪
 બેઠા આસન ઉપર્ય સુખે, રટે નારાયણ નામ મુખે;
 વળી તેને પાસે ઋષિરાય, બેઠા નવ યોગેશ્વર ત્યાંય..૨૫
 તેનાં નામ સુણજ્યો સુબુદ્ધ, કવિ અંતરિક્ષ હરિ પ્રબુદ્ધ;
 પિપ્પલાયન કરભાજન, આવિર્હોત્ર દુમિલ પાવન..૨૬
 ચમસ એ નવ યોગી જેહ, જગ હિતકારી મુનિ તેહ;
 વળી કલાપ ગામના વાસી, દીઠા તનુ આદિ સુખરાશી^૪..૨૭

૧. ૧૭૭ જેટલા ઋષિઓ આદિક બધા જ. ૨. બોરડીનું મોટું વૃક્ષ. ૩. ઢાંકણ. ૪. સુખનો સમુહ.

એવા અનેક મુનિ ત્યાં મળી, વીંટી બેઠા તે નરને મળી;
 નર સુંદરવર તન શ્યામ, મૃગાજિન^૧ કંઠે કંજદામ^૨..૨૮
 એવા નર નયણે નીરખી, મુનિ સહુ બહુ રહ્યા હરખી;
 ત્યારે નરે દીઠા ઋષિરાય, આસનથી ઊઠી લાગ્યા પાય..૨૯
 પછી ઋષિ પડ્યા નર ચરણે, વાધી વાલ્યપ ન જાય વરણે;
 પછી આપ્યાં કોમળ આસન, તેહ પર બેઠા મુનિજન..૩૦
 કીધી પરસ્પર પૂજા વળી, પછી નરઋષિ બેઠા મળી;
 નર કહે ઋષિ ધન્ય ધન્ય, તમે વહાલા છો નાથને મન..૩૧
 તમ જેવા જે સતપુરુષ, તેનું દુર્લભ મળવું દરશ^૩;
 મળે ત્રિલોકનું સુખ સોઘું, પણ મળવું તમારું તે મોઘું..૩૨
 તમે મળ્યે ટળે કર્મ કોટિ, એથી બીજી વાત કઈ મોટી;
 માટે શું કહીએ મહિમા ઘણો, નથી કહ્યો જાતો તમ તણો..૩૩
 ભલે આવ્યા તમે મુનિ સાથ, હમણાં દેશે દરશન નાથ;
 ત્યારે નર પ્રત્યે બોલ્યા મુનીશ, ધન્ય તમે છો બ્રહ્માંડાધીશ..૩૪
 નાથને વહાલા છો તપેશ્વર, પ્રભુ સેવામાં છો તતપર;
 તમે વળી નારાયણ માંઈ, કહીએ અમે ફેર નથી કાંઈ..૩૫
 છો તો એક ને દીસો છો દોય, તેનો ભેદ જાણે જન કોય;
 માટે આ ભૂનાં ભાગ્ય અમિત^૪, થઈ પ્રભુ ચરણે અંકિત..૩૬
 વળી પશુ પંખી વેલી વન, તેનાં પણ ભાગ્ય ધન્ય ધન્ય;
 જે જે વસે છે આશ્રમ આંણે, તેનાં ભાગ્ય ન જાયે વખાણે..૩૭
 વળી અમે પણ ભાગ્યશાળી, જોશું નાથને નયણે નિહાળી;
 કહે એમ તે ઋષિ ને નર, કરે પ્રશંસા તે પરસ્પર..૩૮
 એવે સમે નારાયણ જેહ, આવ્યા પર્ણકુટી બાર તેહ;
 ઉગ્ર તપવાળા અતિ કાંતિ, શોભા મુખે નથી કહી જાતી..૩૯
 કોટિ અર્ક^૫ ઈન્દુ^૬ ને અગનિ, તેથી તેજ શોભા બહુ બની;

કરિકર સમ કર આજાન^૧, શોભે સારું તન શ્યામ વાન..૪૦
 નવા કંજ^૨ સમ નેણ દોય, પૂર્ણચંદ્ર સમ મુખ સોય;
 દીપે હસવે દંત પંગતિ, ઊરુ ચરણ કોમલ અતિ..૪૧
 ઝીણા પીળા ઉગે શીશકેશ, માથે મુકુટ તેનો છે હંમેશ;
 ઓપે ઉર^૩ અનુપ વિશાલ, કહીએ કેમ તે તરુ તમાલ..૪૨
 શોભે કંઠ તે કંબુ^૪ સમાન, ઓપે ઉદર પિપ્પળપાન;
 પડે ત્રણ વળ તિયાં સાર, નાભિ ઊંડી વર્તુળ આકાર..૪૩
 પુષ્ટ તન કંચન જનોઈ, ડાબે કરે કમંડલુ સોઈ;
 દક્ષિણ^૫ પાણિમાંહી^૬ દંડ રાજે, શ્વેતાંબરે^૭ અંગછબી છાજે..૪૪
 એવા સુખસિંધુ શોભાખાણી, જોયું હેતે નિજ જન જાણી;
 હતા ઉદ્ધવ પોતાને સાથ, પ્રેમે કરી પધારિયા નાથ..૪૫
 એવા શ્યામ સુંદર સુખદેણ, નીરખી નાથને ઠરિયાં નેણ;
 પછી રાજી થયા મુનિરાય, પ્રેમે લાગ્યા પ્રભુજીને પાય..૪૬
 હુવા પરવશ પામી આનંદ, થઈ કંઠે વાણી ગદગદ;
 ચાલે ચક્ષુએ નીર ચોધારે, કરે પ્રણિપાત^૮ વારે વારે..૪૭
 પછી પ્રભુએ પ્રેમે બોલાવી, આપે બેઠા આસન પર આવી;
 પછી સહુને પાસે બેસાર્યા, હેતે હેરીને^૯ તાપ નિવાર્યા..૪૮
 નીરખી મુનિ કરી હેત અતિ, જાણું મિટેશું^{૧૦} પીશે મૂરતિ;
 વળી ચાટશે જીભાએ કરી, જાણું ભેટશે ભુજાએ ભરી..૪૯
 એમ મુનિનું હેત અપાર, દીઠું તે આશ્રમને રહેનાર;
 પછી પૂજા કરવાને કાજ, મુનિ લાવ્યા છે બહુ સમાજ^{૧૧}..૫૦
 ષટ્દશ^{૧૨} પૂજા પરકાર, તેણે પૂજિયા પ્રાણઆધાર;
 પછી ધૂપ દીપ ને આરતી, કરી ધૂન્ય કરી વળી સ્તુતિ..૫૧

૧. હાથીની સૂંઢ જેવા ઢીંચણ સુધી લાંબા હાથ. ૨. કમળ. ૩. છાતી. ૪. શંખ. ૫. જમણું. ૬. હાથમાં. ૭. ધોળા વસ્ત્ર. ૮. દંડવત. ૯. નીરખીને. ૧૦. આંખેથી. ૧૧. સામગ્રી. ૧૨. સોળ પ્રકાર - આવાહન, આસન, અર્ધપાદ, આચમન, મધુપર્ક, સ્નાન, વસ્ત્રાભૂષણ, યજ્ઞોપવીત, ગંધ, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, તાંબૂલ, પરિક્રમા અને વંદન.

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ઋષિઓનાં નામ કહ્યાં’
એ નામે પાંચમું પ્રકરણમ્ ॥૫॥

સોપાઈ :

જય જય ગાય મુનિ ગાય, જય જય નરવીર નાથ;
જય જય બદ્રિપતિ રાય, તવ ગુણ કહ્યા કેમ જાય..૦૧
જય દીનબંધુ ઋષિદેવ, જય અકળ નાથ અભેવ^૧;
જય કૃપાના સિંધુ કૃપાળુ, જય દયાના નિધિ દયાળુ..૦૨
જય પ્રભુ તમે જગદીશ, જય અખિલ^૨ બ્રહ્માંડાધીશ;
જય આનંદકંઠ^૩ અવતારી, જય સંતજન સુખકારી..૦૩
જય ધર્મસુત મહાધીર, જય જ્ઞાનવિજ્ઞાન ગંભીર;
જય અતિ અજિત અભેદ, જય કહે નેતિ નેતિ વેદ..૦૪
જય સુખનિધિ સિદ્ધ શ્યામ, જય સદા અક્રોધ અકામ;
જય પુણ્ય પવિત્ર પ્રતાપ, જય નિર્દોષ ને નિષ્પાપ..૦૫
જય ધર્મતણા પ્રતિપાળ, જય ભારતપતિ ભૂપાળ;
જય પાપ ઉત્થાપન આપ, જય સંત હરણ સંતાપ..૦૬
જય ખળબળ^૪ ખંડનહાર^૫, જય ભૂમિ ઉતારણ ભાર;
જય દુષ્ટતન દંડધાર^૬, જય નિજજન કાજ સુધાર..૦૭
જય અકળબળ અવિનાશી, જય પિંડ બ્રહ્માંડ પ્રકાશી;
જય કાળ તણા મહાકાળ, જય ભૂપતિપતિ ભૂપાળ..૦૮
જય મહાદુષ્ટ મોડણ^૭ માન, જય ભક્તવત્સલ ભગવાન;
જય અક્ષરધામી અકામી^૮, જય સર્વ તણા તમે સ્વામી..૦૯
જય અવતારના અવતારી, મત્સ્ય કચ્છ વારાહ મુરારી;
જય નૃહરિ^૯ વામન નાથ, જય પરશુરામ રઘુનાથ..૧૦

૧. નિર્ભય. ૨. અનંત. ૩. આનંદનું મૂળ. ૪. દુષ્ટની તાકાત. ૫. નાશ કરનાર. ૬. દુષ્ટને શિક્ષા કરવા હાથમાં દંડ ધારણ કરનારા. ૭. ખંડન કરનાર. ૮. જેને કોઈ જ તૃષ્ણા નથી. ૯. નરસિંહ.

જય હલધર^૧ કૃષ્ણ કૃપાળુ, જય બુદ્ધ કલકી દયાળુ;
 જય અલેખધર^૨ અવતાર, જય અકળ^૩ સર્વ આધાર..૧૧
 એવાં અનેક ધરી શરીર, બેસો બદ્રિ તળે બેઉ વીર;
 રહો તાપસ^૪ વેષે હંમેશ, જટા મુકુટ સુંદર શીશ..૧૨
 દંડ કમંડલું મૃગછાલા, ઊર્ધ્વપુંડ્ર ને અક્ષની^૫ માળા;
 ઉપવીત પુનિતને ધારી, સદા ભાઈ બેઉ બ્રહ્મચારી..૧૩
 સુખસાગર શાંતિ સ્વરૂપ, દયાળુ દીનબંધુ અનુપ;
 જય નિજજન સુખદાતા, જય નરનારાયણ ભ્રાતા..૧૪
 જય અચ્છેદ^૬ અભેદ^૭ અતિ, જય બળ અકળ મૂરતિ;
 જય તેજ અત્યંત મહંત, જય અજર અમર અનંત..૧૫
 જય ગુણસાગર ગોવિંદ, જય સુંદર શ્યામ સ્વચ્છંદ;
 જય દાસના પાશ^૮ વિનાશ, જય અમાયિક અવિનાશ..૧૬
 જય નિજજન જીવનપ્રાણ, જય મહા સુખરૂપ મેરાણ^૯;
 મળી મુનિ કરે એ ઉચ્ચાર, વર્તી રહ્યો ત્યાં જય જયકાર..૧૭
 એમ સ્તુતિ કરી મુનિવૃંદ, નીરખી નાથને પામ્યા આનંદ;
 કરી સ્તવન દંડપ્રણામ, પૂરી કરી તે હૈયાની હામ..૧૮
 પછી હાથ જોડી બેઠા પાસ, થઈ અંતરદષ્ટિ ઉજાસ;
 શ્રીનારાયણ કૃપાએ કરી, વૃત્તિ અંતર માંહી ઊતરી..૧૯
 દીઠું અક્ષરધામ અલોકિ, પામ્યા સુખ તેહને વિલોકિ;
 દીઠો તેજ તણો ત્યાં અંબાર, તેહ મધ્યે સિંહાસન સાર..૨૦
 તિયાં બેઠા દીઠા બહુનામી, જેહ અક્ષરધામના ધામી;
 અતિ સુંદર મૂરતિ સારી, શોભાધામ શ્યામ સુખકારી..૨૧
 તેને નીરખીને પામ્યા આનંદ, ફૂલ્યાં જેમ કુમોદની^{૧૦} ચંદ;
 પછી બારે જોયું આવી જ્યારે, દીઠી તેની તે મૂરતિ ત્યારે..૨૨

૧. બળરામ. ૨. અસંખ્ય અવતાર ધરનાર. ૩. અગમ; અમાપ. ૪. તપસ્વીના. ૫. મણિકાની. ૬.
 છેદાય નહીં. ૭. ભેદાય નહીં. ૮. બંધન. ૯. મહાસાગર. ૧૦. રાત્રિ કમળ.

જેવા અક્ષરધામમાં દીઠા, તેવા દીઠા સનમુખ બેઠા;
 તે તો નારાયણનું છે કૃત્ય, એમાં નહીં કાંઈ અચરત્ય^૧..૨૩
 પછી પાયે લાગ્યા જોડી હાથ, ત્યારે મધુરી વાણ્યે બોલ્યા નાથ;
 હે મુનિયો ભલે આવ્યા તમે, તમને જોઈ રાજી થયા અમે..૨૪
 તમારા દરશનને કાજ, અમે ઈચ્છતા'તા મુનિરાજ;
 મળવું તમારું દુર્લભ મને, થાય નહીં તે થોડે રે પુણ્યે..૨૫
 ગોલોકાદિ ધામ કહીએ જેહ, યોગસિદ્ધિયો કા'વે છે તેહ;
 તેથી વહાલા મુનિ તમે બહુ, સત્ય માનજ્યો વાત એ સહુ..૨૬
 વળી શિવ બ્રહ્માદિક જેવા, આપે બલિદાન કરે સેવા;
 એહ તેહ મુજને છે પ્યારા, પણ તમે છો આતમા મારા..૨૭
 તમે અહોનિશ ચિંતવો મને, જ્ઞાન બોધે તારો છો જીવોને;
 જપ તપ ને યોગ યગન, વ્રતાદિક બીજાં જેહ પુણ્ય..૨૮
 તેહ સર્વે મળી જેહ કા'વે, જેના સોળમાં અંશમાં^૨ ના'વે;
 માટે એનું નામ અભયદાન^૩, બીજાં ના'વે તે એને સમાન..૨૯
 માટે પરમાર્થી જાણ્યું અમે, મારા શુદ્ધ ભક્ત વળી તમે;
 માટે તમ જેવા કોઈ નથી, ઘણું કહીએ શું મુનિ મુખથી..૩૦
 કહે કવિ સાંભળો સુજાણ, એમ બોલ્યા નારાયણ વાણ;
 અતિ ભાવે હેતે ભર્યા વેણ, બોલ્યા કૃપાએ કમળનેણ^૪..૩૧
 પછી મુનિ બોલ્યા કરી સ્તુતિ, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ પ્રાણપતિ;
 ધન્ય નરવીર અવતાર, બહુ જીવનો કર્યો ઉદ્ધાર..૩૨
 ધન્ય પ્રકટ પૂરણચંદ, નિજજનને દેવા આનંદ;
 ધન્ય દીનબંધુ ભગવાન, મહાદુષ્ટનું મોડણ^૫ માન..૩૩
 ધન્ય નર નારાયણ એક, તેનો જાણે વિરલા વિવેક;
 ધન્ય અકળ કળા તમારી, બેઉ બાંધવની^૬ બલિહારી^૭..૩૪

૧. આશ્ચર્ય. ૨. લવ-લેશમાં પણ. ૩. સર્વ ભયથી મુક્ત કરવારૂપ મોક્ષદાન. ૪. કમળની પાંદડી જેવા જેના નેત્રો છે, એવા નારાયણ ભગવાન. ૫. માનનો નાશ કરનાર. ૬. ભાઈઓની. ૭. ખૂબી.

ધન્ય સર્વ જન સુખકારી, દીનજન તણા દુઃખહારી;
 સર્વે જીવની કરવા સાર, તમે રહ્યા આ ધામ મોઝાર..૩૫
 હવે નાથ કહીએ છીએ તમને, કહેવું ઘટે તે કહેજ્યો અમને;
 એમ કહી જોડ્યા હાથ જ્યારે, મુનિ પ્રત્યે પ્રભુ બોલ્યા ત્યારે..૩૬
 મુનિ તમે ત્રિલોકને માંય, આવો જાવો તે આપ ઈચ્છાય;
 હમણાં કોણ લોકમાંથી આવ્યા, તેની શી શી ખબર તમે લાવ્યા..૩૭
 ત્યારે મુનિ બોલ્યા જોડી હાથ, આવ્યા ભર્તખંડ જોઈ નાથ;
 ત્યારે નારાયણ કહે ઋષિ, સરવે મારી પ્રજા છે ખુશી..૩૮
 ચારે વર્ણ ને ચાર આશ્રમ, સહુ વર્તે છે પોતાને ધર્મ;
 ભક્તિ ધર્મ જ્ઞાન ને વૈરાગ, એહ ઉપર કેવો અનુરાગ..૩૯
 જેમ હોય તેમ કહો મુનિ, ભર્તખંડનાં^૧ મનુષ્ય સહુની;
 એવાં સુણી પ્રભુજીના વેણ, સર્વે ઋષિએ ઢાળિયાં નેણ..૪૦
 આવ્યાં નયણે નીર ભરાઈ, અતિ શોક વ્યાપ્યો ઉર માંઈ;
 થઈ ગદગદ કંઠે ગિરા, પછી બોલિયા છે રહી ધીરા..૪૧
 સુણો નારાયણ નરભ્રાત^૨, એની અમે ન કહેવાય વાત;
 ચારે વર્ણ ને ચારે આશ્રમ, તેણે ત્યાગી દીધા નિજ ધર્મ..૪૨
 અસત્ય ગુરુએ અવળું બતાવી, દીધો અધર્મ ધર્મ ઠરાવી;
 રાજા ઉન્મત્ત^૩ થઈ અપાર, કર્યો સત્ય ધર્મનો સંહાર..૪૩
 આપે પાપ કરે અણલેખે^૪, તેમ પ્રજા કરે દેખાદેખે;
 નરનારી નિયમમાં નથી, કહીએ તેની ભૂંડાઈ શું કથી..૪૪
 એને જોઈ અમે મુનિરાજ, સહુ દુઃખિયા છીએ મહારાજ;
 એમ કહી આપે કર્યું રુદન, કહું સાંભળજ્યો સહુ જન..૪૫

ઇતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ઋષિ સ્તુતિ’ એ નામે
 છઠ્ઠું પ્રકરણમ્ ॥૬॥

પૂર્વછાયો :

એવું શ્રવણે સાંભળી, નરવીરે કર્યો વિચાર;
 એહ પાપને ટાળવા, મારે નિશ્ચય લેવો અવતાર..૦૧
 ઋષિ તમે રાજી રહો, અધર્મ કરીશ ઉત્થાપ^૧;
 સુખી કરીશ સૌ સંતને, તમે પરહરો પરિતાપ..૦૨
 એમ કહી નરવીર ઋષિ, બેઠા એહ આશ્રમ;
 તેહ સમે નિજ સ્થાનથી, આવિયાં મૂર્તિ^૨ ને ધર્મ..૦૩
 તેને દેખી ઊભા થયા, સર્વે ઋષિ નારાયણ નર;
 દંડવત્ પ્રણામ કરી, કરે સ્તુતિ જોડી સહુ કર..૦૪

ચોપાઈ :

જોઈ ધર્મ ને મૂરતિ દોય, તેણે આનંદિયા સહુ કોય;
 શુદ્ધ સત્ત્વમય તનુ શાંતિ, શરદ પૂન્યમ શશી સમ કાંતિ..૦૫
 કંઠે કંજ^૩ તુલસીની માળ, પીળી જટાનો મુકુટ^૪ વિશાળ;
 નવ નીરજ^૫ સમ દોય નેણ, અતિ શાંતિવાન સુખદેણ..૦૬
 પહેર્યા શ્વેતાંબર તન શોભે, જોઈ જન તણાં મન લોભે;
 શોભે સુંદર રેખા બે હાથે, પહેરી સિત^૬ ઉપવીત^૭ નાથે..૦૭
 એવા ધર્મ પરમ પાવન, તેનું મુનિ કરે છે સ્તવન;
 ધન્ય ધર્મ મહિમા તમારો, સર્વે લોકમાં સુજશ સારો..૦૮
 હરિ^૮ હર બ્રહ્મા મન ભાવો^૯, તમે સર્વેના ભૂષણ^{૧૦} કહાવો;
 સુર^{૧૧} સરવે ને વળી ઈન્દ્ર, મનુ કશ્યપ ને રવિ ચંદ્ર..૦૯
 કોઈ ત્યાગી ન શકે તમને, સર્વે મુનિને વહાલા છો મને;
 શેષ શારદા^{૧૨} ને ગણપતિ, તમે સહુને વહાલા છો અતિ..૧૦
 વાયુ વહ્નિ^{૧૩} ને વળી વારિ^{૧૪}, તે મર્યાદા ન લોપે તમારી;

૧. નાશ. ૨. ધર્મનાં પત્ની. ૩. કમળ. ૪. મુગટ. ૫. નવું કમળ. ૬. સફેદ. ૭. જનોઈ. ૮. વિષ્ણુ. ૯. ગમો. ૧૦. શોભાડનાર. ૧૧. દેવો. ૧૨. સરસ્વતી. ૧૩. અગ્નિ. ૧૪. પાણી.

સપ્ત ઋષિ^૧ સતી પતિવ્રતા, સનકાદિક^૨ તમને સેવતા..૧૧
 યોગી યતિ તપી તપ સાધે, તે તો સર્વે તમને આરાધે;
 ગૃહી વાનપ્રસ્થ ને સંન્યાસી, બ્રહ્મચારી તમારા ઉપાસી..૧૨
 દ્વિજ ક્ષત્રિય ને વૈશ્ય ભજે, શૂદ્ર તે પણ તમને ન તજે;
 પશુ પંખી પન્નગ^૩ નરનારી, સર્વે રહ્યાં છે તમને ધારી..૧૩
 તમને તે વદે વેદ ચાર^૪, ષટ્ શાસ્ત્ર^૫ પુરાણ અઢાર^૬;
 કોઈ ન કરે તમારો ઉત્થાપ, મહા મોટો તમારો પ્રતાપ..૧૪
 તમને તજી કરે જે જે કાજ, તે તો ભ્રષ્ટ થવાનો સમાજ;
 તમને તજી ભજે જે દેવ, તે તો તેની છે નિષ્ફળ સેવ..૧૫
 તમને તજી ભજે ભગવાન, તોય તેટલું જાણવું જ્યાન^૭;
 એવી મોટી છે તમારી લાજ, સર્વ લોકમાં તમારું રાજ..૧૬
 પ્રભુ પ્રસન્ન કરવાને સારુ, સહુ કરે સેવન તમારું;
 વળી આ લોક પરલોક માંય, સુખ થવા સેવે છે સદાય..૧૭
 જે જે સુખી થયા થાશે કોય, તે તો ધર્મ વિના નિશ્ચે નોય;
 માટે શું કહીએ મુખે મહિમા, તમ તુલ્ય નહીં ત્રિલોકમાં..૧૮
 એમ કરી તે પ્રશંસા બહુ, પછી આસને બેઠા છે સહુ;
 સર્વે નારાયણ સામું જોઈ, સહુએ ચિત્તની વૃત્તિ પરોઈ..૧૯
 ધર્મ મૂરતિ ને નર મુનિ, પ્રભુ સામી છે દૃષ્ટિ સહુની;
 પછી નારાયણ પદ્મનેણ^૮, બોલ્યા અમૃત સરિખાં વેણ..૨૦
 ભલે આવ્યા તમે મારા તાત, ભલે આવ્યાં મૂરતિ માત;
 થયું આજ પવિત્ર આશ્રમ, તમે પધાર્યા મૂરતિ ધર્મ..૨૧
 પણ આ ઋષિ આવ્યા છે મળી, તેની વારતા લિયો સાંભળી;
 સ્વર્ગ મૃત્યુલોક ને પાતાળ, તેમાં વિચરે છે એ દયાળ..૨૨

૧. મરિચિ, અંગિરા, પુલસ્ત્ય, કતુ, પુલહ, વશિષ્ઠ, અત્રિ. ૨. સનક, સનંદ, સનત્ કુમાર, સનત્ સુજાણ. ૩. સાપ. ૪. ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ. ૫. ન્યાય, વૈશેષિક, સાંખ્ય, યોગ, મીમાંસા, વેદાંત. ૬. બ્રહ્મ, પદ્મ, બ્રહ્માંડ, અગ્નિ, વિષ્ણુ, ગરુડ, બ્રહ્મવૈવર્ત, શિવ, લિંગ, નારદ, સ્કંદ, માકીડય, ભવિષ્ય, મત્સ્ય, વરાહ, કૂર્મ, વામન, શ્રીમદ્ ભાગવત. ૭. નુકશાન. ૮. કમળ જેવાં નેત્ર.

હમણાં ભર્તખંડમાંથી આવ્યા, સર્વે પ્રજાની ખબર લાવ્યા;
કહે છે અતિ વાઘ્યો અધર્મ, ભ્રષ્ટ થયાં છે વર્ણ આશ્રમ..૨૩
રાજા પ્રજા તજી સત્ય રીતિ, આપ સ્વાર્થે કરે છે અનીતિ;
ત્યાગી ગૃહી તજી નિજધર્મ, વિષય સારુ કરે છે વિકર્મ^૧..૨૪
નરનારી અપાર છે કામી, કરે ગોત્રમાં^૨ ગમન હરામી;
નથી ધર્મમાં મતિ કોઈની, એવી ખબર લાવ્યા આ મુનિ..૨૫
પ્રભુ વાત કરે છે એવી રીતે, સહુ સાંભળે છે એક ચિત્તે;
શ્રવણ^૩ નયન^૪ નથી બીજે ક્યાંઈ, સહુ રહ્યાં છે પ્રભુમાં પ્રોવાઈ..૨૬
એવે સમે કૈલાસેથી કોધી, આવ્યા દુર્વાસા દુરબુદ્ધિ^૫;
તેની નથી કોઈને ખબર, ઊભા થઈ રહ્યા ઘડીભર..૨૭
પછી દુર્વાસા દુઃખાણા ઘણું, ન થયું સન્માન પોતાતણું;
વળતી હૈયામાં વાત વિચારી, આ તો સર્વે દિસે છે અહંકારી..૨૮
જોને કેવી આવી છે કુમતિ, એમ કહિને કોપ્યા છે અતિ;
રુદ્રાંશ^૬ દીર્ઘ^૭ જેનો કોધ, ચડ્યે ન માને બીજાનો બોધ..૨૯
તને^૮ તામસી મને રીસાળ, રહે રોષ જેને સદાકાળ;
ક્ષમા નહીં ને ક્ષોભ^૯ અપાર, નહીં શાંતિ ને સહન લગાર..૩૦
એવા દુર્વાસા મહા ધોર, બોલ્યાં કોપના વચન કઠોર;
કહે સાંભળજ્યો સર્વ જન, જેહ બોલ્યા દુર્વાસા વચન..૩૧
કરી રીસમાં લોચન લાલ, ચડાવ્યાં વળી ભ્રુકુટિ ભાલ;
ધ્રુજે તન ફરફરે હોઠ, વાઘ્યો વિકરાળ કાળકોઠ^{૧૦}..૩૨
પછી સહુ પ્રત્યે બોલ્યા એમ, તમને ધર્મવાળા કહીએ કેમ;
તમે માનમાં મસ્ત છો ઘણા, નથી તમને ભાર કોઈ તણા..૩૩
મને^{૧૧} માનો છો સહુથી સરસ, બીજાને તો માનો છો નરસ;
એવું અભિમાન તમને ઘણું, જોજ્યો ફળ હવે તેહ તણું..૩૪

૧. પાપ. ૨. કુળમાં. ૩. કાન. ૪. આંખ. ૫. માનરૂપી દુષ્ટ બુદ્ધિ. ૬. રુદ્રના અંશ (દુર્વાસા). ૭. વધારે. ૮. દેહે કરીને. ૯. ખળભળાટ. ૧૦. ભારે કોધ. ૧૧. મનમાં (પોતાને).

હું દુર્વાસા આવ્યો દૂરથી, ન થયું સન્માન વિચારો ઉરથી;
 એવું જોઈ ક્ષમા ઉર લાવું, એવો શાંતિવાળો હું ન કહાવું..૩૫
 મારુ નામ સુણી શાંતિ નાસે, ક્ષમા આવે નહીં મુજ પાસે;
 એવો દુર્વાસા ઋષિ હું છું, તે હવે દંડ તમને દઉં છું..૩૬
 પુણ્ય પવિત્ર એવો આ દેશ, સેવે દેવાદિ મોટા મુનીશ;
 તેથી પડો હવે તતકાળ, થાવો મનુષ્યને ઘેર બાળ..૩૭
 તમે મનુષ્ય દેહને ધરો, આજ પછી આવું નવ કરો;
 ત્યાં અધર્મ ને કળિના જેહ, ભર્યા અસુર વસે છે તેહ..૩૮
 તેથી દુઃખ પામો ઘણું ઘણું, એ ફળ મારા અપમાન તણું;
 પામો અસુરથી અપમાન આપ, પછી ન બોલ્યા આપી એ શાપ..૩૯
 એવો મોટો બકોર^૧ સાંભળી, બીન્યા^૨ નારાયણ ધર્મ વળી;
 મુનિ ઉદ્ધવ સૌ ભય પામ્યા, દેખી દુર્વાસાને શિર નામ્યા..૪૦
 ઊઠી આસનથી તેહ વાર, કરે બહુ પેર્યે નમસ્કાર;
 આદર સહિત વિનતિ જેહ, કરે શાંતિ પમાડવા એહ..૪૧
 તેમ તેમ ક્રોધ બહુ કર્યો, રોષ^૩ રતી^૪ પણ ન ઉતર્યો;
 ત્યારે ધર્મ બોલ્યા નામી શીષ, મોટા મહામુનિ મ^૫ કરો રીષ..૪૨
 ઋષિ જેનો હોય અપરાધ, દેવો દંડ તેનો નહીં બાધ;
 પણ વણ અપરાધે શાપ, ન દેવો મુનિ વિચારો આપ..૪૩
 અમે સુણતાં હતાં સહુ વાત, કહેતા હતા નારાયણ સાક્ષાત;
 સર્વે રહ્યાં હતાં સામું જોઈ, ચિત્ત વૃત્તિ પ્રભુજીમાં પ્રોઈ..૪૪
 એવા સમામાં આવિયા તમે, તેણે ન થયું સન્માન અમે;
 માટે ક્ષમા અપરાધ કરો, મોટા મનમાં રોષ મ ધરો..૪૫
 હોય ઋષિ બ્રાહ્મણનું અંતર, નવનીત^૬ સમ નિરંતર;
 માટે દયાળુ દયા કરીજે, અમને શાપ ટાળી સુખ દીજે..૪૬

એમ ધર્મ બોલ્યા શુભમતિ, કરી એવી પ્રાર્થના અતિ;
 ત્યારે બોલ્યા દુર્વાસા વાણ^૧, મારો ક્રોધ ક્ષણિક મ જાણ..૪૭
 આપી શાપને પાછો નિવારું, એવું જાણો મા અંતર મારું;
 પણ તમે તો છો ભક્તિવાન, વળી નમ્રતાવાળા નિદાન..૪૮
 એવાં દેખી દયા આવે અમને, માટે કહું સુણો ધર્મ તમને;
 પૂર્વ દેશે લેશો અવતાર, દ્વિજકુળ માંહી નિરધાર..૪૯
 ભક્તિ ધર્મ થાશો દો દંપતિ, થાશે પુત્ર આ જે બદ્રિપતિ;
 ત્યારે શાપનો તાપ ટળશે, અંતરે સુખ શાંતિ વળશે..૫૦
 પછી પામશો દિવ્ય ગતિને, એમ કહું તે ધર્મ ભક્તિને;
 કહું ઋષિ ઉદ્ધવને^૨ તે વાર, તમે લેશો દ્વિજમાં અવતાર..૫૧
 જ્યાં જ્યાં હશે ત્યાં ત્યાંથી તજાઈ, આવશો પ્રભુ પાસળે^૩ ધાઈ^૪;
 પછી નરવીરના^૫ સખા થાશો, મારા શાપથી તર્ત મુકાશો..૫૨
 થાશે દિવ્ય ગતિ પાછી દેવ, પામશો સુખ કહું તતખેવ;
 એમ કહી દુર્વાસા મુનીશ, કર્યો કૈલાસ પ્રત્યે પ્રવેશ..૫૩
 ચાલ્યા એવું કામ કરી આપ, પણ નાખ્યો તે મુનિએ શાપ;
 ધાર્યો સૌએ શાપને શીષ, માટે મોટાએ ન કરી રીષ..૫૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘દુર્વાસા શાપ’ નામે
 સાતમું પ્રકરણમ્ ॥૭॥

પૂર્વછાયો :

પછી સંભારી એ શાપને, સર્વ કરવા લાગ્યા શોક;
 પુણ્ય ભૂમિ આ પરહરી, જાવું જોશે જાણું મૃત્યુલોક..૦૧
 પાપ પેખી^૬ પૃથ્વી તણાં, કેમ રહેશે સુખ શરીર;
 અવળે^૭ સવળું^૮ એટલું, સંગે ચાલશે નરવીર..૦૨
 કાંઈક તેનો હર્ષ છે, કાંઈક શોક છે મન;

દુર્વાસાને દર્શને, થયું હર્ષ શોક ચિંતવન..૦૩
વળતા નારાયણ બોલિયા, તમે શોક મ કરો લગાર;
ઈચ્છા અમારે એવી હતી, અવનિએ^૧ લેવા અવતાર..૦૪

ઓપાઈ :

મારી ઈચ્છા વિના એવી વાત, ન થાય માનજ્યો મારા તાત;
આવ્યા ઋષિ ને કરી જે રાવ^૨, ત્યારનો મેં માંડ્યો છે ઉપાવ^૩..૦૫
આવ્યા દુર્વાસા મારી ઈચ્છાએ, આવી ન પામ્યા સન્માન કાંયે;
દીધો શાપ મેં ન વાર્યા તેને, બોલ્યા જેમ મેં બોલાવ્યા એને..૦૬
જાણું નિમિત્ત વિના નિરધાર, કેમ લઈએ સહુ અવતાર;
માટે ચિંતાં કરશો મા કાંએ, શાપ થયો છે મારી ઈચ્છાએ..૦૭
કાં જે પૃથ્વીએ વ્યાપ્યું છે પાપ, તેણે સાધુ પામે છે સંતાપ;
માટે પુત્ર તમારો થાઈશ, હરિ નામે નિશ્ચે કહેવાઈશ..૦૮
મારા સાધુની રક્ષાને સારુ, થાશે ભૂમિએ વિચરણ મારું;
ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય ને ભક્તિ, પ્રવર્તાવીશ ભૂમિએ અતિ..૦૯
માટે ચિંતા મ કરશો લગાર, લિયો દ્વિજકુળે અવતાર;
આપ ઈચ્છા ધારી ઉર વિષે, લિયો જન્મ જુદા જુદા દેશે..૧૦
સુણી નારાયણની એ વાણ, સહુ પાએ લાગ્યા જોડી પાણ;
પછી આપ આપણે આશ્રમ, ગયા મુનિ ને ભક્તિ ધરમ..૧૧
પછી ભક્તિધર્મ ઋષિ જેહ, ઉદ્ધવાદિક સરવે તેહ;
કાળે કરી આ ભૂમિ મોઝાર, સહુ લેવા ઈચ્છ્યા અવતાર..૧૨
દેશ દેશ લેવાને જનમ, ઈચ્છ્યા જાણી વેળા એ વિષમ;
ધર્યા દ્વિજ જાતિ માંહી તન, કહું સાંભળજ્યો સહુ જન..૧૩
થઈ વાત એ બદ્રિકાશ્રમ, લેશે જન્મ ઋષિ ભક્તિ ધર્મ;
એવું જાણી જે હતા અદેવ^૪, તે પણ ત્યાર થયા તતખેવ^૫..૧૪

૧. પૃથ્વી ઉપર. ૨. ભરતબંડ વિશેની ફરિયાદ. ૩. ઉપાય. ૪. અસુર, દૈત્ય. ૫. તરત જ.

કહે અસુર અભાગી એમ, કાઢશે એ અધર્મને કેમ;
 એવું શું આપણું પડી ભાંગશે, જે એ સર્વે અધર્મ ત્યાગશે..૧૫
 નથી ગયું નખોદ આપણું, જે ચાલશે એનું બળ ઘણું;
 માટે જ્યાં જ્યાં એ લે અવતાર, ત્યાં ત્યાં તત્પર રહો તૈયાર..૧૬
 એનાં સંબંધીમાં કરો પ્રવેશ, જ્યાં જ્યાં જનમે એહ મુનીશ;
 રાખી ખટકો થાઓ હુશિયાર, પ્રવર્તવો અધર્મ અપાર..૧૭
 જિયાં તિયાં થકી એને ઝાલો, મતિ અતિશે અવળી આલો;
 કહું છું મને તો સુઝે છે એમ, કહો તમને સુઝે છે કેમ..૧૮
 એવું સાંભળી બોલ્યા અસુર, જેમ કહો તેમ કરીએ જરૂર;
 મર^૧ બણવાની હોય તે બણે, ^૨ પણ એને તો જોશું આપણે..૧૯
 કરશું જુદા જુદા પરવેશ, દેશું દુઃખ બહુ અહોનિશ^૩;
 એમ પરિચાણિયા^૪ એ અસુર, બોલ્યાં નરનારી કરી જોર..૨૦
 એક કહે થાઉં એની માત, નિત્ય શીખવું પાપની વાત;
 એક કહે થાઉં એની માશી, નાખું મોહ ને માયાની ફાંસી..૨૧
 એક કહે થાઉં એની બેન, રોઈ કળકળી કરાવું ફેન^૫;
 એક કહે થાઉં હું દિકરી, મારી ચિંતામાં ન ભજે હરિ..૨૨
 એમ બોલી અસુરની નારી, કરીએ બહુ વિધ વિઘ્ન ભારી;
 ત્યારે બોલ્યા અસુર વળતા, અમે બહુ જાણું છું ખળતા^૬..૨૩
 કહે એક થાઉં એનો બાપ, મારી કુટિને કરાવું પાપ;
 કહે એક થાઉં એનો ભાઈ, નાખું અતિશે અધર્મ માંઈ..૨૪
 કહે એક થાઉં એનો કાકો, બતાવું પાપ મારગ પાકો;
 કહે એક થાઉં એનો મામો, કરાવું અતિ અધર્મ સામો..૨૫
 કહે એક થાઉં એનો બાળ, કરું ભક્તિ ને ધર્મનો કાળ^૭;
 કહે એક હેતું^૮ એનો થઈ, નિયમ એક રહેવા દિયું નઈ..૨૬

કહે એક થાઉં એનો સખો, કરે ભજન ત્યાં રચાવું ડખો;
 કહે એક થાઉં એનો સગો, કરું એના કલ્યાણમાં દગો..૨૭
 કહે એક થાઉં એનો ગુરુ, જગે અઘ^૧ એટલાં હું કરું;
 કહે અવિદ્યા થાઉં હું નાર, મ જાળથી કાઢે પગ બાર..૨૮
 નાના બાળક બહુ ઉપજાવી, દીયું હેત હું એમાં બંધાવી;
 છોરા છોરી ઝીણું ઝીણું બોલી, ખાશે એનાં કલેજાંને ફોલી..૨૯
 એમ સહુ મળી આપણે કરશું, જેણે થાય એ જીવનું નરશું;
 એમ ખરા ખબડદાર થાઓ, આવ્યો અવસર મ ભૂલો દાવો..૩૦
 એનાં કુટુંબમાં પ્રવેશ કરીએ, ગુરુ સંબંધીનું રૂપ ધરીએ;
 એનાં ઉરથી અઘર્મ ન ટળે, એમ કરવું આપણે સઘળે..૩૧
 એમ પરસ્પર પરિચાણ્યું, જોર અતિશે પોતાનું જાણ્યું;
 કર્યો અસુરે મનસુબો એવો, ઘટે^૨ પાપી અદેવને^૨ જેવો..૩૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘અસુર ઉદ્ભવ’ નામે
 આઠમું પ્રકરણમ્ ॥૮॥

સામેરી :

શુભમતિ તમે સહુ મળી, સુણો અદેવનો ઉપાય;
 વૈર જેને નથી વિસર્યું, છે શત્રુતા શ્રીહરિ માંય..૦૧
 દેવાસુર^૩ સંગ્રામ માંહી,^૪ હરિ સહાયથી મુવા અદેવ;
 તેણે કરી હરિ અરિ^૫ જાણી, તત્પર થયા તતખેવ..૦૨
 વળી દ્વાપર કળિની સંધે, આપે હણ્યા હરિએ અસંત;
 જે પશુ પંખી અજગર નરમાં, રહ્યા’તાં સંતાઈ અનંત..૦૩
 જેને શ્રીકૃષ્ણે હાથે હણ્યા, તે તો પામિયાં પદ નિર્વાણ^૬;
 પણ જિયાં તિયાં જુધે^૪ મુવા, તે સર્વે થયા અસુરાણ..૦૪

અતિ વિષય વાસના વાળા, વૈર કૃષ્ણ સાથે વાળવા;
 અસદ્ગતિ પામી અવતર્યા, દૈત્ય હજારે હજાર હવા^૧..૦૫
 અસુર વૈરી આગલ્યા, આવ્યા અઘભર્યા અદેવ અતિ;
 ધર્મ હરિનો જનમ જાણી, પીડા કરવા છે મતિ..૦૬
 દેવ દાનવ દૈત્ય દુષ્ટ, યક્ષ રાક્ષસ જે કહેવાય;
 વૈર વાળવા વેષ બદલી, રહ્યા ત્રણ સ્થળને માંય..૦૭
 વામી શૈવી ને વૈષ્ણવી, દનુજે^૨ દીક્ષા લીધી કઈ;
 ધર્મનો અતિ દ્વેષ કરવા, સાધુ સરિખા થયા સઈ..૦૮
 કેટલેક ધર્યા તન દ્વિજમાં, કેટલાક રાજામાં રહ્યા;
 કેટલાક વસિયા વૈશ્યમાં, કેટલાક શૂદ્રમાં થયા..૦૯
 ત્યાગી વૈરાગી તપસ્વી, કુંડ^૩ હુંઢ^૪ ને કબીરિયા;
 પીર ફકિર પંડિતમાં, દનુજ દેહ ધરી રહ્યા..૧૦
 અધિપતિ એમાં થઈ, શિષ્ય શાખા બહોળા કર્યા;
 નિશંક થઈ નર નારકી, અધર્મને અતિ આચર્યા..૧૧
 પુંશ્ચલી^૫ સ્વૈરિણી^૬ કામિની, બળી^૭ બગાસે^૮ નારી નિસરી;
 એવા અસુર નર જેહ, તે બેઠા એ ત્રણેને વરી..૧૨
 જેવા અદેવ નર અભાગી, તેવી પત્નિયો તેને મળી;
 ધર્મનો અતિ દ્વેષ કરવા, વડો^૯ આગ્રહ માંડ્યો વળી..૧૩
 કહે દેવ પિતૃનાં શ્રાદ્ધમાં, મદ્ય માંસ જેવું કાંઈ નથી;
 જો ઈચ્છો અચિર^૯ ફળ પામવા, તો પૂજજ્યો સહુ એહથી..૧૪
 જિજ્ઞાસુ જીવ જગતમાં, દૈવી સર્ગના^{૧૦} જે હતા;
 તેને એવો ઉપદેશ આપી, પાપીએ કર્યા પાપ કરતા..૧૫
 ધર્મની ઓટય^{૧૧} લઈ અધર્મી, ધીરવી^{૧૨} ધન નારી હરે;
 શાસ્ત્રના અર્થ ફેરવી, પ્રેરે જેમ પોતે કરે..૧૬

૧. થયા. ૨. દાનવોને. ૩. કુંડાપંથી. ૪. ભગવાનને નહીં માનનાર જૈન. ૫. વંઠેલ, વ્યભિચારી સ્ત્રી. ૬. મન ફાવે તેમ વર્તનારી સ્ત્રી. ૭. બલીરાક્ષસ બગાસુ ખાતા મોંમાંથી. ૮. ખુબ જ મોટો. ૯. તરત. ૧૦. સંસ્કારી જીવો. ૧૧. ઓથ, ટેકો અને આધાર. ૧૨. ધનનું ધીરાણ કરી.

કહે વેદમાં એહ ભેદ છે, પશુ મારી કરવો જગનને;
 વામ^૧ વારુણી^૨ સંગ વિના, નહીં પામો આત્મદર્શનને..૧૭
 પોતાના ઈષ્ટદેવ મંદિરમાં, દિયે પરત્રિય ઋતુદાન જો;
 એહ તુલ્ય કોઈ પુણ્ય નહીં, એહ મોટો ઉપકાર માનજ્યો..૧૮
 એવી રીતે અસુર નર, ધર્મનું ખંડન કરે;
 વૈર છે જેને કૃષ્ણશું, એવે આદરે^૩ અહોનિશ ફરે..૧૯
 વળી વર્ણાશ્રમમાં રહી, અસુર કરે છે અસુરપણું;
 શત્રુભાવ શ્રીકૃષ્ણ સાથે, વૈર વાવરે છે અતિ ઘણું..૨૦
 દ્વિજકુળે જેણે તન ધર્યા, તે મકાર માહાત્મ્ય કહે કથી;
 મદ્ય માંસ મૈથુન જેવું, કલ્યાણ અર્થે કોઈ નથી..૨૧
 કહે વેદમાં એહ ભેદ છે, વળી ભ્રષ્ટ ભક્તિ છે ભલી;
 અણસમજુ એમ જાણે જે, આ વણશી ગયા વટલી..૨૨
 ઉત્તમ મધ્યમ માને અજ્ઞાની, પણ આત્મા તો એક છે;
 તેમાં વર્ણાશ્રમ વિધિ, એ જ મોટો અવિવેક છે..૨૩
 એવો અસુર ઉપદેશ આપી, કાપી પાપીએ જડ^૪ ધર્મની;
 આપી મતિ અવળી અતિ, વાટ બતાવી કુકર્મની..૨૪
 વળી અસુર અવતર્યા, ક્ષત્રી કુળ માંહી ખરા;
 દ્વેષી જેહ છે ધર્મના, તેણે પાપી કર્યા નારી નરા..૨૫
 નરપતિ^૫ કુમતિ અતિ, પર પત્નીને પરાણે હરે;
 પ્રજા પીડે પાપી અતિ, ગતિ પારકા ઘરમાં કરે..૨૬
 વિના વાંકે વાંક દઈને, પ્રજાને પીડે ઘણું;
 પ્રપંચ કરે ધન હરે, એમ કરે વિત્ત આપણું^૬..૨૭
 સબળ નિર્બળ ન્યાયમાં, અધર્મને આગળ કરે;
 લાંચ લઈ દોષ દઈ, ન્યાયનો અન્યાય કરે..૨૮

વેદ શાસ્ત્ર સંતની વળી, કુળ મર્યાદા નહીં રતી;
 સત્યવાદી સંત દેખી, અંતરમાં દાઝે અતિ..૨૯
 પાપ કરતા ધન હરતા, રમતા પરનારી સંગે;
 કપટી લંપટી કૂડા બોલા, ગુહ્ય વારતા એવા સંગે..૩૦
 પ્રભુપણું પોતામાં પરઠી, કૃષ્ણસમ કીર્તિ ગમે;
 રમણીને^૧ કહે રાધિકા, રસિયા થઈ પોતે રમે..૩૧
 એમ અદેવ અરિપણું, પ્રગટ પાળે પ્રસિદ્ધશું;
 ધર્મ ભક્તિ કૃષ્ણ સાથે, વૈર જેને બહુ વિધશું..૩૨
 વળી વૈશ્ય જાતિમાં, અસુરજન જે અવતર્યા;
 વિશ્વાસઘાતી લખેપાતી^૨, કુડ કપટ દગે ભર્યા..૩૩
 છળ કળ ને છેતરવું, દેશભાષાની જાણે કળા;
 ધર્મમાં નહીં હુંકડા, અધર્મ કરવા ઉતાવળા..૩૪
 શૂદ્રમાં સંતાઈ રહ્યા, દૈત્ય દાનવ દગે ભર્યા;
 કૃષ્ણશું કલેશ કરવા, કંઈક એમાં અવતર્યા..૩૫
 અતિ પાપી માંસ સુરાપી^૩, મારે પશુ વન ગામનાં;
 ખર સૂકર^૪ કૂકર^૫ કપિ, કરિ^૬ ચકાસમ^૭ કામના..૩૬
 જેવા એ વર્ણ તેવા જ આશ્રમ, પાપીના પાપી ગુરુ;
 અધર્મને મહાધર્મ માન્યો, વાત તેની હું શું કરું..૩૭
 બ્રહ્મચારી ભંગી^૮ નવલ રંગી, સંગી ધન નારી તણા;
 પંચકેશે ફરે વિદેશે, પીવે પ્યાલા મધના ઘણા..૩૮
 ગૃહી અતિ નિર્દય થઈ, અભ્યાગતનું અપમાન કરે;
 અન્ન ન આપે સામું સંતાપે, પેટ કુટુંબનું પોતે ભરે..૩૯
 વાનપ્રસ્થ વિશ્વ માંહી, ધર્મ કોઈ ધારતું નથી;
 અતિ કામી લુણહરામી^૯, પાપી પરદારા પથી^{૧૦}..૪૦

૧. સ્ત્રીને. ૨. અનેક પ્રકારે પાપ કરનાર. ૩. શરાબ પીનાર. ૪. ભૂંડ. ૫. કૂતરો. ૬. હાથી. ૭. ચકલા જેવી. ૮. કુટિલ. ૯. જેનું ખાધું હોય તેનું ખોદનાર. ૧૦. પરસ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરનાર.

થઈ સંન્યાસી ફરે ઉદાસી, પ્યાસી પૈસા નાર્યના;
 કરી કાષાયાંબર^૧ સુંદર અંગે, હૈયે ભર્યા હિંગાર્યના^૨..૪૧
 મતિ મેલી અતિ ફેલી, શેલી^૩ ભૂંસી સિદ્ધ થયા;
 ધર્મહિણા બુદ્ધિક્ષીણા, દિલમાં ન મળે દયા..૪૨
 કુપંથ કળી કાળમાં, બગડેલ મત બો'ળા^૪ થયા;
 કુંડ હુંડ ને જુલાહ^૫ જેવા, કુમતિ મતિ ગ્રહી રહ્યા..૪૩
 વેદ વિપ્ર સંત શાસ્ત્ર, માને નહીં મૂઢ મતિ;
 અવતાર સર્વે કહે ઓરા, પોતાનું આધું અતિ..૪૪
 પ્રભુનો પરતાપ મૂકી, કર્મના ગુણ ગાય છે;
 અનેક જીવ કરી આગળ્યે, વળી જમપુરી જાય છે..૪૫
 સુંદર નારી જોઈ સારી, વાતમાં લઈ વશ કરે;
 વિધવાશું વિહાર કરતાં, મૂર્ખ મનમાં નવ ડરે..૪૬
 અતિ પાપી પલસુરાપી^૬, ગર્ભ ગાળે વળી નારના;
 એવા જગમાં સાધુ કહાવે, તે શબ્દ ઘા તરવારના..૪૭
 અંતર ખોટા બાહેર મોટા, અધર્મ રહ્યા આચરી;
 એવે સાધુ નામને, ખોટ્ય મોટી દીધી ખરી..૪૮
 નામ વૈરાગી વૈરાગ્ય નહીં, વાટે ઘાટે વશ્યા જઈ;
 ગુરુ થઈ દંભ કુંક દઈ, એમ જીવ ઠગ્યા કંઈ..૪૯
 ડાયા પ્રપંચ દંભમાં, માયા શિષ્યની લેવા સઈ;
 આશા તૃષ્ણા અતિ ઘણી, કામ ક્રોધ ઘટમાં કંઈ..૫૦
 ખબડદાર ખાન પાનમાં, દામ વામના ભુખ્યા ભમે;
 એવા અસુર ગુરુ થઈ, ધર્મને અહોનિશ દમે..૫૧
 ભામિનિયોને ભાવતી, વળી ભક્ત ભક્તિ આદરે;
 ખેલ ઉત્સવ ઓસર^૭ મેળા, ભેળા થઈ ભૂંડાઈ કરે..૫૨

ભક્તિ નામે ભ્રષ્ટવાડો, આચરણ એ અસુર તણાં;
 નર નારી વિકાર વિના, ગોતતાં ન મળે ઘણાં..૫૩
 અઘવંતા^૧ નર અતિ ઘણા, માત પિતા ગુરુના ઘાતકી;
 કુકર્મી કામી હરામી, કહીએ મહા પંચપાતકી^૨..૫૪
 બેન બેટી માશી માતા, અનુજવધુ^૩ સુતપ્રિયા^૪;
 ગોત્રનારી^૫ નવ ગણે, અદેવ જગમાં એવા થયા..૫૫
 ભ્રાત તાત કાકો મામો, કામે જુવે સુતકામિની^૬;
 એવી કુલટા કરી અસુરે, ભવમાં બહુ ભામિની..૫૬
 વિધવા નારી અપાર કામી, નર વિના નવ રહી શકે;
 વર્ષે વર્ષે ગર્ભગાળે^૭, બિયે નહીં પાપ થકે..૫૭
 એમ અસુર ઉપદેશથી, નરનારી નિયમમાં ન રહ્યાં;
 અન્યોઅન્ય એબે^૮ ભર્યા, સર્વે જન સરખાં થયાં..૫૮
 ભલું કુળ બ્રાહ્મણ તણું, જેમાં સદ્ગ્રંથ અતિ નિર્મળા;
 તેમાં અસુર અવતરી, કર્યા ગ્રંથ અર્થ અવળા..૫૯
 રૂડું કુળ રાજાતણું, જેમાં ભક્ત બહુ હરિના થયા;
 તેમાં દૈત્ય પ્રકટીને, અધર્મ સર્વે રાખી રહ્યા..૬૦
 પુષ્ટિ કરવા પાપની, નવા ગ્રંથ નિપજાવિયા;
 સંસ્કૃત પ્રાકૃત^૯ શબ્દે, જીવ બહુ ભરમાવિયા..૬૧
 એવે પાપે કરી પૃથિવી, વારમવાર કંપે વળી;
 સત્ય ધર્મ તીર્થ દેવતા, પામ્યા પીડા સહુ મળી..૬૨
 પડે દુકાળ બહુ દામિની^{૧૦}, ચાલે વાયુ વેગે વૃક્ષ પડે;
 એવા ઉપદ્રવ અતિશે, પ્રાણધારી સહુને નડે..૬૩
 અતિ પીડા અધર્મથી, ચરાચર^{૧૧} સહુ પામિયા;
 ત્યારે ભક્તિ ધર્મ ઋષિ, પ્રકટયાં કરી દયા..૬૪

૧. પાપીઓ. ૨. પંચ મહાપાપી. ૪. નાના ભાઈની પત્ની. ૫. પુત્રવધૂ. ૬. પોતાના કુળની સ્ત્રી. ૭. ગર્ભપાત કરે. ૮. કલંકે. ૯. હિન્દી વગેરે દેશી ભાષાના. ૧૦. વીજળી. ૧૧. જડ-ચેતન.

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘અસુર ઉદ્ભવ’ નામે
નવમું પ્રકરણમ્ ॥૮॥

ચોપાઈ :

સુંદર શોભે છે સરવાર^૧ દેશ રે, જ્યાં ધર્મે કર્યો પ્રવેશ રે;
ધન્ય ધન્ય ધરા એ પાવન રે, ધન્ય દેવહા^૨ નદી તટે વન રે..૦૧
અંબ કદંબ અશોક કેળી રે, જાંબુ લીંબુ વળી જામફળી રે;
કરમુક કુટટિમ કણેરી રે, બહુ બદરી ને નાળીયેરી રે..૦૨
તિયાં સારસ હંસ શુક મોર રે, કરે કોયલ કોકિલા ઝિંગોર^૩ રે;
ઘણે વૃક્ષે વિટાણાં જ્યાં ગામ રે, જાણું બીજું આ ધર્મનું ધામ રે..૦૩
તિયાં શોભે શહેર રૈકહટ^૪ રે, તેમાં વર્તે આનંદ અમટ^૫ રે;
ખાન પાને પટે સુખી^૬ લોક રે, ભય વિગ્રહ^૭ ને નહીં શોક રે..૦૪
તિયાં વસે છે વર્ણ ચાર રે, તેણે શોભે છે શહેર અપાર રે;
દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય વળી શૂદ્ર રે, તર્યા ધર્મથી શોકસમુદ્ર રે..૦૫
વસે વિપ્ર તિયાં સરવરિયા રે, અતિ ભાવ ભક્તિના ભરિયા રે;
દયાવાળા દલના ઉદાર રે, પાપ રહિત પુણ્યભંડાર રે..૦૬
ઉચ્ચે કુળે આચાર છે અતિ રે, સદા સ્વધર્મ માંહી છે મતિ રે;
ગોત્ર^૮ સાવર્ણિ^૯ને સામવેદ રે, શાખા^{૧૦} કૌથુમી સાંભળો ભેદ રે..૦૭
ત્રણ પ્રવર તેનાં સુજસ રે, ભાર્ગવ વૈતહવ્ય સાવેતસ રે
પાંડે ઈટાર ગામના કહીએ રે, પૂજ્ય શિરનેત્ર રાજાના લહીએ રે..૦૮
અતિ કૃપાળુ કનહીરામ રે, તેના સુત બાલશર્મા નામ રે;
વેદ શાસ્ત્ર ને પઢ્યા પુરાણ રે, શુદ્ધ આત્માવાળા તે સુજાણ રે..૦૯
સત્યવાદી અતિ ઈન્દ્રિયજીત રે, ધીર ગંભીર ધર્મમાં પ્રીત રે;
શીલ સંતોષ દલ^{૧૧} ઉદાર રે, શુભ શાંતિ ગુણના ભંડાર રે..૧૦

૧. કૌશલ (ઉત્તર પ્રદેશ). ૨. સરયૂ. ૩. ટહુકાર. ૪. ઈટાર. ૫. અપાર. ૬. ખાન-પાન-વસ્ત્રથી સુખી.
૭. ઝથડા. ૮. કુળ. ૯. એ નામના ઋષિ. ૧૦. કુળનો વિભાગ. ૧૧. દિલમાં, દૃઢ્યે.

એવા બાલશર્મા મહામતિ રે, જેને ઘેર છે ભાગ્યવતી સતી રે;
 ગુણવાન પતિવ્રત ધારી રે, પુણ્ય પવિત્ર નિર્મળ નારી રે..૧૧
 એવાં નરનારી ગુણભંડાર રે, તિયાં ધર્યો ધર્મે અવતાર રે;
 સંવત સત્તર વર્ષ છનું રે, પ્રમોદ નામ સંવત્સરનું રે..૧૨
 દક્ષિણાયનમાં રવિ રમે રે, વર્તે શરદ ઋતુ તે સમે રે;
 માસ કાર્તિક શુદ્ધિ સાર રે, એકાદશી સુંદર બુધવાર રે..૧૩
 નક્ષત્ર ઉત્તરા વજ્ર યોગ રે, વિષ્ટિ કરણ હરણ રોગ રે;
 કુંભ લગ્ન માંહી ભાગ્યવતી રે, જન્મ્યા ધર્મદેવ મહામતિ રે..૧૪
 ધર્મ જન્મ જાણી ત્રણ લોક રે, થયા વિબુધ^૧ સાધુ અશોક રે;
 આવ્યા સુર તેત્રીશ કોડિ રે, તે તો કરે સ્તવન કર જોડી રે..૧૫
 આવ્યા બ્રહ્મા ને તિયાં બ્રહ્માણી રે, આવ્યા શિવને ગિરિજા^૨ રાણી રે;
 ગાય શારદા શેષ ત્યાં ગાન રે, તાંડવ નૃત્યે ત્રોડે શિવ તાન રે..૧૬
 ગાય ગાંધર્વ ને અપસરા રે, સિદ્ધ ચારણ ને મુનિવરા^૩ રે;
 આવ્યાં વૈકુંઠ થકી વિમાન રે, નયણે નિરખવા ધર્મ નિદાન રે..૧૭
 કરે સુર તે વૃષ્ટિ સુમને^૪ રે, બહુ વાજિંત્ર વાજે ગગને રે;
 વાજે ઢોલ ને દુંદુભિ ગડે રે, તેની ખબર મુક્તને પડે રે..૧૮
 થાય નભે ઉત્સવ અપાર રે, થયો જાણી ધર્મ અવતાર રે;
 જેમ ગે'કી રહ્યો છે ગગન રે, તેમ ભૂમિએ ભક્ત મગન રે..૧૯
 નરનારી પામ્યાં છે આનંદ રે, ધર્મ પ્રકટ્યા પૂરણ ચંદ રે;
 ઘેર ઘેરથી માનિની મળી રે, ગાયે વધાઈ મંગળ વળી રે..૨૦
 કરે ઉત્સવ નર ને નાર રે, બાંધ્યાં તરિયાં તોરણ બાર રે;
 ભરી ગજ મોતીડાંના^૫ થાળ રે, ચાલી નારી વધાવા દયાળ રે..૨૧
 વધાવે છે વનિતાનાં વૃંદ^૬ રે, મુખ જોઈને પામ્યાં આનંદ રે;
 પછી ભામિની ગઈ ભવન રે, તેડ્યા વિપ્ર વિદ્યાએ સંપન્ન રે..૨૨
 જોયાં વાર ઘડી ને લગન રે, જોઈ વિપ્ર મનમાં થયા મગન રે;

૧.દેવ. ૨.પાર્વતી. ૩.મોટા મુનિઓ. ૪.પુષ્પથી. ૫.હાથીના કુંભસ્થળમાં થતાં મોતીના. ૬.લેળું.

કહે એવી પળે બાળ આવ્યો રે, જાણું ત્રિભુવનને સુખ લાવ્યો રે..૨૩
 આવી પળે પ્રકટ જે થાય રે, તે તો ધર્મ મૂર્તિ કહેવાય રે;
 માટે આ વાત તમે છપાડો^૧ રે, એનું નામ દેવશર્મા પાડો રે..૨૪
 તન શોભિત સુંદર અતિ રે, માટે દેવશર્મા મહામતિ રે;
 પછી હરખ્યા બાલશર્મા મન રે, આખ્યાં દાન થઈને પ્રસન્ન રે..૨૫
 બ્રાહ્મણ ભિક્ષુકને ભરી ભાંગ્યા^૨ રે, દીધાં દાન બહુ મુખ માગ્યાં રે;
 થઈ રાજા અતિ વિપ્ર જન રે, ગયા પોતાપોતાને ભવન રે..૨૬
 પછી માબાપે વિચાર્યું મન રે, આની કરવી ઝાઝી જતન રે;
 અતિ હેત રાખી ઉર માંઈ રે, અર્ધ ઘડી મેલે નહીં ક્યાંઈ રે..૨૭
 હૈયે હેત સમેત હુલાવે^૩ રે, પ્રેમે પારણિયામાં ઝુલાવે રે;
 કરે કામ ધામનું જો કાંઈ રે, પણ વૃત્તિ રહે બાળક માંઈ રે..૨૮
 રૂડે હર્ષે સુતને રમાડે રે, પય^૪ સાકર પાક જમાડે રે;
 એમ કરતાં મોટા જ્યારે હવા રે, ત્યારે માંડ્યું છે મુખે બોલવા રે..૨૯
 કાંઈ બોલે છે કાલું જો કાલું રે, તે તો લાગે માતાજીને વહાલું રે;
 બાલચંદ્ર પેર્યે અહોનિશ રે, વાધે દેવશર્મા તે હંમેશ રે..૩૦
 ધર્યો ધર્મે જે દિનો જનમ રે, મટી સાધુને વેળા વિષમ રે;
 તર્ત પાપીને પીડા ઊપની રે, આવ્યું અચાનક એવું બની રે..૩૧
 પુર ગ્રામ ઘોષ^૫ પૃથ્વી પર રે, તિયાં ઉપજ્યો આનંદ ભર રે;
 થયા યજ્ઞ અગ્નિ નિર્ધૂમ^૬ રે, સુખમાં વાયુ નિર્મળ વ્યોમ રે..૩૨
 થયાં સતપુરુષનાં ચિત્ત રે, અતિ નિર્મળ પરમ પુનિત રે;
 નદી કૂપ વાવ્યનાં જે જળ રે, થયાં તાલ^૭ સરવે અમળ રે..૩૩
 સિદ્ધ ઋષિ સહુ સુખ પામ્યા રે, અંતરેથી અધર્મને વામ્યા રે;
 થઈ રાજાને આપે આશિષ રે, ધર્મ જીવજ્યો કોટિ વર્ષ રે..૩૪
 એમ સુખ પામ્યા સત્યધર્મી રે, પામ્યા પીડા જે હતા કુકર્મી રે;
 પાપી પાખંડીનું પડી ભાંગ્યું રે, મન સહુનું ધર્મમાં લાગ્યું રે..૩૫

ધર્મ પોતે અતિ મહાધીર રે, સુખ દુઃખે રહે મન સ્થિર રે;
ભૂખ દુઃખ વળી શીત ઉષ્ણ રે, હોય તનમાં ન માને મન રે..૩૬
એવું જોઈ બાલશર્મા બાપ રે, જાણ્યા મોટા યોગી છે આ આપ રે;
વર્ષ આઠ જનમથી થિયાં રે આપી તાતે ઉપવીત તિયાં રે..૩૭
આપી જનકે જનોઈ જ્યારે રે, કર્યો મોટો ઉત્સવ તે વારે રે;
પછી ધર્મે બટુનો^૧ જે વેષ રે, ધરી વધારિયા પંચ કેશ રે..૩૮
ભણ્યા વેદ શાસ્ત્ર ને પુરાણ રે, થયા પંડિત પોત્યે સુજાણ રે;
હુવા બાર વર્ષના આપે રે, ત્યારે પ્રીત્યેશું પૂછિયું બાપે રે..૩૯
પુત્ર પરણો એક મેરા^૨ રે, માનો વચન એટલું મારું રે;
જેવા પુત્ર તમે ગુણવાન રે, જોઈને સુંદરી તમ સમાન રે..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ધર્મજન્મ’ નામે દશમું
પ્રકરણમ્ ॥૧૦॥

પૂર્વછાયો :

સુંદર દેશ સરવારમાં, નદી મનોરમા નામ છે;
મખોડાતીર્થ^૩ ત્યાં થકી, ઉત્તરે છપૈયા ગામ છે..૦૧
સુંદર સર^૪ ત્યાં સોયામણું, અતિ અમળ જળ તે તણું;
પદ્મ પોયણાંની પંક્તિએ, શોભે છે સુંદર ઘણું..૦૨
ત્યાંથી દક્ષિણ દિશમાં, બગિહા ચુડવા બે વન છે;
ફળ ફૂલ સુંદર જેમાં, સુંદર ઝાડે સઘન છે..૦૩
અનુપ એવી અવનિમાં, છે ગામ નામે છપિયા;
દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય શૂદ્ર, ચારે વર્ણ જ્યાં વસિયા..૦૪

ચોપાઈ :

તિયાં કૃષ્ણશર્મા દ્વિજ એક રે, જાણે સાર અસાર વિવેક રે;
શીલ સંતોષ ગુણે સંપન્ન રે, શુદ્ધ હૃદયે પરમ પાવન રે..૦૫

તેને ઘેર ભાગ્યમાની^૧ નાર^૨ રે, અતિ પવિત્ર અંતર ઉદાર રે;
 જેવી નિર્મળ એ યુવતિ રે, તેવા કૃષ્ણશર્મા છે સુમતિ રે..૦૬
 વળી વાસુદેવની જે ભક્તિ રે, કરે ભાવ ભરીને દંપતિ રે;
 એવાં નિર્મળ એ નરનાર રે, તિયાં ભક્તિએ ધર્યો અવતાર રે..૦૭
 સંવત સત્તર વર્ષ અઠાણું રે, કાર્તિકી પુનમ પ્રમાણું રે;
 નક્ષત્ર કૃતિકા બુધવાર રે, થયો ચંદ્ર ઉદે અવતાર રે..૦૮
 લીધો જન્મ જ્યારે જસવતી^૩ રે, થયાં માત તાત રાજી અતિ રે;
 પછી કૃષ્ણશર્મા જે વિપર^૪ રે, તેડ્યા જોતિષી બ્રાહ્મણ ઘેર રે..૦૯
 જોયા જોષિએ જોષ રૂપાળા રે, કહ્યું નામ કહેજ્યો એનું બાળા રે;
 બીજાં નામ તણો નિરધાર રે, કરશે ગુણે કરી નરનાર રે..૧૦
 છે એ દેવ મનુષ્ય મ જાણો રે, ભાગ્ય મોટાં તમારાં પ્રમાણો રે;
 એવું સુણી કૃષ્ણશર્મા કાન રે, કર્યા વિપ્ર રાજી દઈ દાન રે..૧૧
 પછી મોટાં થયાં એ મૂર્તિ રે, લાગે માબાપને વાલાં અતિ રે;
 કરે ખેલ બાળક સમાન રે, તેણે ઢાંક્યું છે પોતાનું જ્ઞાન રે..૧૨
 વાધે બાલચંદ્ર પેઠ્યે નિત્યે રે, કરે શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ પ્રિત્યે રે;
 માટે લોક કહે ભક્તિ નામ રે, એમ બોલાવે પુરુષ ને વામ^૫ રે..૧૩
 રૂપ ગુણ લક્ષણે છે એવાં રે, કપિલમાતા દેવહૂતી જેવાં રે;
 શીલ સ્વભાવે શોભે છે ઘણું રે, બીજા ગુણ હું કેટલા ગણું રે..૧૪
 લજ્જાવાન ને નમ્રતા અતિ રે, દયા ક્ષમાવાળાં એ મૂરતિ રે;
 શુદ્ધ અંતર સદા અમળ^૬ રે, નિષ્પાપ ને આપે નિર્મળ રે..૧૫
 એવાં ભક્તિ ધર્મની પત્ની રે, ધરી તન બાળા નામે બની રે;
 જે દિ થકી જનમ્યાં એ સતી રે, ભાવિ સૌને કૃષ્ણની ભક્તિ રે..૧૬
 વધી શ્રદ્ધા સહુને એ સમે રે, ભક્તિ કરવા ભક્તિ જનમે^૭ રે;
 રહ્યો ઘરઘર આનંદ છાઈ રે, દંભી પાખંડી ગયા સંતાઈ રે..૧૭
 એવો ભક્તિ તણો જે પ્રતાપ રે, જોઈ બોલ્યા કૃષ્ણશર્મા બાપ રે;

આની કરીએ હવે સગાઈ રે, સુંદર મોટી સરવાર માંઈ રે..૧૮
 તિયાં બાલશર્મા ગુણવાન રે, ઉચ્ચે કુળે એ ઘર નિદાન^૧ રે;
 તેના સુત દેવશર્મા કહીએ રે, આ કન્યા એને આપણે દેએ રે..૧૯
 ત્યારે રાજી થયાં છે ભવાની રે, સારું વાત તમારી મેં માની રે;
 પછી લગ્ન લખી તેહ વાર રે, કર્યો વિપ્ર જાવાને તૈયાર રે..૨૦
 ચાલ્યો બ્રાહ્મણ ત્યાં થકી ઝટ રે, આવ્યો પુર જિયાં રૈકહટ રે;
 કહે બાલશર્માને વિપર રે, લાવ્યો લગ્ન હું તમારે ઘર રે..૨૧
 સુત તમારો ધર્મ છે નામે રે, તેને પરણાવો છપૈયા ગામે રે;
 એવું સાંભળી સહુને ભાવ્યું રે, હેતે કરીને લગ્ન વધાવ્યું રે..૨૨
 પછી શણગારી સુંદર જાન રે, થયા સજ્જ સહુ ગુણવાન રે;
 કર્યા વરે સુંદર શણગાર રે, તેણે ઓપે છે ધર્મ અપાર રે..૨૩
 પહેર્યો કાછ^૨ કસુંબલ વાઘો રે, શિરે શોભે છે સોનેરી પાઘો રે;
 હૈયે હાર ને મિંઢલ હાથે રે, સુંદર ખોસ્યાં છોગલિયાં માથે રે..૨૪
 કાને કુંડળ વેલ્ય ને કડી રે, કંઠે શોભે છે હેમહાંસડી રે;
 હૈયે હુલર હીરા સાંકળી રે, ઓપે ઊત્તરી સુંદર વળી રે..૨૫
 પહેરી મોહનમાળા રૂપાળી રે, ઉર પર ઊત્તરી શોભાળી રે;
 બીજી પહેરી છે ફૂલની માળા રે, તેણે શોભે છે અતિ રૂપાળા રે..૨૬
 બાજુ કાજુ પોંચી કર કડાં રે, સુંદર શોભે વર નાનકડા રે;
 પહેરી વેઢ વીંટી જડી નંગે રે, મુદ્રિકામાં^૩ મણિ કણિ ઝગે રે..૨૭
 અંસે^૪ શોભે છે સોનેરી અસિ^૫ રે, મુખે પટ^૬ દઈ રહ્યા હસી રે;
 પાયે પહેરી છે મોજડી લાલ રે, ચાલે મલપતા જેમ મરાલ^૭ રે..૨૮
 ચડ્યા ઘોડલે વર સુજાણ રે, વાજે ઢોલ ને ગડે નિશાણ રે;
 જોડ્યાં રથ વહેલ ને ગાડલાં રે, ચાલે એક થકી એક ભલાં રે..૨૯
 ચડી ગર્દિ^૮ ઢંકાણો ગગન રે, જોઈ અમર થયા મગન રે;
 પહોંચ્યા સુંદર વર છપૈયે રે, આવ્યું ગામ સરવે સામૈયે રે..૩૦

જન જોઈને વરનું રૂપ રે, કહે આ છે સુરનર ભૂપ રે;
 આપી ઉતારા જુગત્યે જમાવ્યા રે, પછી વર તે તોરણ આવ્યા રે..૩૧
 જોઈ સુંદર વરનું રૂપ રે, મોહ્યાં નરનારી સુર ભૂપ રે;
 ભાવ્યું ભાલ તિલકનું બિંદુ^૧ રે, જાણું ઊગ્યો છે આ બીજો ઈંદુ^૨ રે..૩૨
 પછી પોંખી પાટે પધરાવ્યા રે, ઘણું સાસુજીને મન ભાવ્યા રે;
 પછી દીધાં છે કન્યાનાં દાન રે, બાઈ વર તારો ગુણવાન રે..૩૩
 બેઠાં માયરે^૩ વર કન્યા જોડી રે, બાંધી ગાંઠય છૂટે નહીં છોડી રે;
 પ્રીતે પરણ્યા ધર્મ ઉદાર રે, તિયાં વત્યોં છે જયજયકાર રે..૩૪
 કરી પહેરામણી બહુ પેર રે, પછી જાનને વળાવી ઘેર રે;
 દીધી જાનૈયે બહુ જ દાત્ય^૪ રે, તેની કહીએ આવે કેમ વાત રે..૩૫
 ઊડે અબીલ ગુલાલ તેલ રે, થઈ રહી છે રંગડાની રેલ રે;
 એમ રમ્યા જમ્યા રુડી રીતે રે, પછી કૃષ્ણશર્મા બોલ્યા પ્રીતે રે..૩૬
 બાલશર્મા માગું તમ પાસ રે, સત્યવાદી છો પુરજ્યો આશ રે;
 કુળ તમારામાં નિર્ધાર રે, માગે જે તે ન કરો નકાર રે..૩૭
 માટે માગું છું જોડી હું પાણ^૫ રે, દેજ્યો દયા કરીને સુજાણ રે;
 સુત તમારો મારો જમાઈ રે, આપો મુજને રાખું હું આંઈ રે..૩૮
 એવું સુણી બાલશર્મા કાન રે, પામ્યા ધર્મસંકટ નિદાન રે;
 એહ વાત મુજથી કેમ થાશે રે, સુત ધર્મ તે કેમ દેવાશે રે..૩૯
 તેમ નકારો પણ નહીં થાય રે, પાડું ના તો પત્ય^૬ મારી જાય રે;
 પછી કુળનો ધર્મ સંભાળી રે, સુત આપ્યા તણી તે હા વાળી રે..૪૦
 જેમ કાઢી આપે કોઈ પ્રાણ રે, એમ આપ્યા સુતને સુજાણ રે;
 રહ્યું નહીં ધીરજ્ય ધારતાં રે, કહેતાં કહી ન જાયે વારતા રે..૪૧
 પછી અતિશે ધીરજ્ય ધાર્યું રે, દેવા શિક્ષા^૭ મનમાં વિચાર્યું રે;
 સુણો દુલહી^૮ કુંવરી કલ્યાણી^૯ રે, કહું તમારા હિતની વાણી રે..૪૨

૧. ચાંદલો. ૨. ચંદ્ર. ૩. લગ્નમંડપમાં. ૪. ભાટ-ચારણ-ઢોલીને અપાતી બક્ષિસ. ૫. હાથ. ૬. પ્રતિજ્ઞા; ટેક. ૭. શિખામણ. ૮. નવવધૂ. ૯. સદ્ગુણી સ્ત્રી.

તમે પાળજ્યો કહું પતિવ્રત રે, જેણે કરી પામો સુખ તરત રે;
 પતિવ્રતાના ધર્મ સમાન રે, નથી નારીનો યશ નિદાન રે..૪૩
 પતિવ્રતપણાને જે પામે રે, તેનાં સર્વે સંકટ વામે^૧ રે;
 માત તાત બ્રાત કાકા મામા રે, ધન્ય પતિ જેને એવી ભામા રે..૪૪
 તેની ત્રણ લગી પેઢી તારે રે, જે કોઈ નારી પતિવ્રત ધારે રે;
 તન રોમ લેખે^૨ કોટિ વર્ષ રે, રમે સ્વર્ગે એ નારી ને પુરુષ રે..૪૫
 સૂર^૩ શશી^૪ થાવાને પાવન રે, બીતો પવન સ્પરશે તન રે;
 તપ તીર્થ વ્રત જે કહાવે રે, તેનું તેજ પતિવ્રતા પાવે રે..૪૬
 પાપી પૃથ્વીની સ્પરશે જો રજ રે, થાય પવિત્ર નહીં આશ્ચર્ય જ રે;
 એવી પતિવ્રતા પુણ્યવાન રે, તેનાં નામ સાંભળો નિદાન રે..૪૭
 અરુંધતી અનસૂયા જેહ રે, સાવિત્રી શાંડિલી સત્યા તેહ રે;
 અહલ્યા દ્રૌપદી શતરૂપા રે, મેના સુનીતિ સંજ્ઞા અનુપા રે..૪૮
 સ્વાહા લોપામુદ્રા એહ સતી રે, જેણે પ્રેમેશું સેવિયા પતિ રે;
 એવી તું પણ થાઈશ કલ્યાણી રે, સત્ય માનજ્યો કહું છું વાણી રે..૪૯
 થાશે પતિ માંહી પ્રેમ અતિ રે, માટે તુંને કહેશે પ્રેમવતી રે;
 પછી પોતાના સુત પાવન રે, તેને કહે છે હેત વચન રે..૫૦
 પુત્ર બ્રહ્મકર્મ જે કહેવાય રે, રહેજ્યો કુશળ તમે તેહ માંય રે;
 વળી આ સુંદરી જે સૌભાગ્ય રે, તેનો કરશો મા તમે ત્યાગ રે..૫૧

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ભક્તિધર્મ વિવાહ’ નામે
 અગિયારમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧॥

પૂર્વછાયો :

પછી ભક્તિએ પૂછિયું, સુણો સસરા વૃદ્ધ તાત;
 પતિવ્રતાના ધર્મની, કહો વિધ્યે વિધ્યે^૫ મને વાત..૦૧

એવું સુણીને બાળશર્મા, કહે સાંભળજ્યો સુંદરી;
ભાખ્યા^૧ છે ધર્મ શાસ્ત્રમાં, મહા મુનિએ દયા કરી..૦૨
સતીગીતામાં સતીએ, ધર્મ પતિવ્રતાના પ્રિયવ્યા^૨;
રહેજ્યો એવી રીતશું, જેવા શિવાએ^૩ વર્ણવ્યા..૦૩
દુઃખ પડે દોય દંપતી, તમે સમીરસુત^૪ સંભારજ્યો;
કુળદેવ એ આપણા, કરશે સંકટમાં સારજ્યો..૦૪

ચોપાઈ :

રહેજ્યો સર્વે એકાદશી વ્રત રે, કરજ્યો ઉત્સવ જેવી સામર્થ્ય રે;
વળી સતપુરુષનો સંગ રે, કરજ્યો ઉરે આણી ઉછરંગ રે..૦૫
દારી^૫ ચોરી મધ માંસ જેહ રે, ભૂલ્યે પણ કરશો મા તેહ રે;
બ્રષ્ટવાડો છે ભૂમિએ ઘણો રે, રખે પાશ^૬ લાગે તેહ તણો રે..૦૬
કહે સુત પ્રત્યે બાળશર્મા રે, તમે જાજ્યો અયોધ્યા નગ્રમાં રે;
એવી સાંભળી શીખની^૭ વાણ રે, લાગ્યાં પાય દંપતી સુજાણ રે..૦૭
જ્યારે નરનારીએ નામ્યાં શીષ રે, ત્યારે આપી છે પાંડે આશિષ રે;
કહે સુખી રહેજ્યો નરનાર રે, થશે યશ તમારો અપાર રે..૦૮
એમ કહી ચાલ્યા બાળશર્મા રે, પહોંચ્યા પાંડે પોતાના નગ્રમાં^૮ રે;
તિયાં વીત્યા થોડા ઘણા દન રે, પછી તરત તજ્યું ત્યાં તન રે..૦૯
પછી સાંભળજ્યો શુભ મતિ રે, કહું રહ્યાં જેમ એ દંપતી રે;
જે જે તાતે કહ્યાં છે વચન રે, તે તે રીતમાં રહ્યાં મગન રે..૧૦
રહે વ્રત અખંડ એકાદશી રે, કરે કૃષ્ણ કીર્તન હુલસી^૯ રે;
ધર્મ ન ત્યાગે આપતકાળ રે, કહે લોક આ ધર્મ દયાળ રે..૧૧
પછી આવી ત્યાં દ્વાદશનારી^{૧૦} રે, સેવે શ્રદ્ધાદિ પ્રેમ વધારી રે;
દેખે ધર્મ ને ભક્તિ દોય રે, બીજાં દેખે નહીં જન કોય રે..૧૨
કરે સંધ્યા તર્પણ કર્મ નિત્ય રે, સત્ય શાસ્ત્રમાંહી ઘણી પ્રીત્ય રે;

૧. કહ્યા-લખ્યા. ૨. વર્ણવેલ. ૩. પાર્વતીએ. ૪. વાયુપુત્ર હનુમાન. ૫. પરસ્ત્રી ગમન. ૬. લેપ. ૭. શિખામણની. ૮. નગર. ૯. હરખથી. ૧૦. જેમના નામ પેજ નં. ૮૦માં ટીપ્પણી - ૭ પર છે.

એવા ધર્મદેવ ધુરંધર રે, કરે ભક્તિ પ્રભુની સુંદર રે..૧૩
 એમ કરતાં દંપતી આપ રે, જન્મ્યા સુત શ્રીરામપ્રતાપ^૧ રે;
 ગુણે સંકર્ષણ^૨ સમાન રે, દાતાર શૂર ભક્ત નિદાન રે..૧૪
 હવે બીજા મુનિ જે નિષ્પાપ રે, પોતા ભેળો સહ્યો જેણે શાપ રે;
 તેહ ઋષિએ ધર્યાં છે તન રે, જોઈ દ્વિજનાં કુળ પાવન રે..૧૫
 જિયાં જિયાં રહ્યા'તા એ મુનિ રે, કરતાં ભક્તિ પ્રેમે શું પ્રભુની રે;
 દિન દિન પ્રત્યે અતિ ઘણી રે, કરતા કથા શ્રીકૃષ્ણજી તણી રે..૧૬
 ત્યારે અભક્ત નર જે અભાગી રે, તેને વાત એ વસમી લાગી રે;
 પછી જિયાં તિયાંથી અદેવ^૩ રે, વૈર આદરિયું તતખેવ^૪ રે..૧૭
 ધર્મવાન ભક્તિવાન જન રે, તેને આદર્યું કરવા વિઘન રે;
 વળી ભક્તિ ધર્મ ઋષિ જેહ રે, તેને સમજે સાચા શત્રુ તેહ રે..૧૮
 જેમ જેમ પીડા પામે ધર્મ રે, એવાં કરે તે કુકર્મી કર્મ રે;
 જેમ જેમ પીડા પામે ભક્તિ રે, એવાં કષ્ટ ઉપજાવે કુમતિ રે..૧૯
 જેમ જેમ દુઃખી થાય મુનિ રે, એવી મતિ છે સહુ અસુરની રે;
 પરઠે^૫ ગુણમાં અવગુણ અતિ રે, મહા પાપમય જેની મતિ રે..૨૦
 પુર ગ્રામ દેશમાં જે દૈત્ય રે, પીડે છે ભક્તિધર્મને નિત્ય રે;
 તેને દુઃખે ભક્તિ ધર્મદેવ રે, આવ્યા અયોધ્યામાં તતખેવ^૪ રે..૨૧
 તોય કુકર્મી કેડ^૬ ન મૂકે રે, દેતાં દુઃખ ઘડીએ ન ચૂકે રે;
 પછી એ દુઃખ ટાળવા કાજ રે, ગયા કાશી માંહી ધર્મરાજ રે..૨૨
 જાણી શિવની પુરી સુંદર રે, તિયાં કરાવિયો મહારુદ્ર રે;
 કષ્ટ મટાડવા કર્યો ઉપાય રે, પણ કષ્ટ મટ્યું નહીં કાંય રે..૨૩
 તિયાં પણ દનુજસમૂહ^૭ રે, વેષ મનુષ્યને કરે દ્રોહ રે;
 પામ્યા પીડા ત્રણે ત્યાં અતિ રે, પછી ગુપ્તપણે કરી ગતિ રે..૨૪
 કષ્ટ મટવા કરે છે ઉપાય રે, પણ કષ્ટ મટે નહીં કાંય રે;

૧. સંવત્ ૧૮૧૮, શ્રાવણ સુદ - ૮ ના દિવસે. ૨. બલરામ. ૩. અસુર. ૪. તેજ ક્ષણથી. ૫. કલ્પનાં કરે. ૬. પીછો. ૭. રાક્ષસોનો સમૂહ.

પછી ત્યાંથી આવિયા પ્રયાગે રે, અતિ કૃશ^૧ છે તનમાં ત્યાગે રે..૨૫
 કર્યું સંધ્યા તર્પણ ગંગા નાઈ રે, કર્યો તીર્થ ઉપવાસ ત્યાંઈ રે;
 રહ્યાં ઘણું એ સ્થળ મોઝાર રે, તિયાં મળ્યા શ્રી વૈષ્ણવાચાર^૨ રે..૨૬
 નામ રામાનંદ મહામતિ રે, સ્વયં સદ્ગુરુરૂપ મૂરતિ રે;
 મહા તપેશ્વર^૩ ત્યાગ તને રે, ધીર ગંભીર મોટા છે મને રે..૨૭
 આપે મુમુક્ષુને ઉપદેશ રે, રાખે છે બ્રહ્મચારીનો વેશ રે;
 ઊર્ધ્વપુંડ્ર^૪ કર્યું ત્યાં કેસરે રે, કુંકુમ ઈંદુ^૫ મધ્યે મન હરે રે..૨૮
 કંઠે માળા^૬ તુલસીની દોય રે, જોઈ જન તણા મન મોય^૭ રે;
 એવે વેષે રામાનંદ મુનિ રે, ફરે સાર^૮ લેવા જિજ્ઞાસુની રે..૨૯
 બહુ શિષ્યે સહિત ફરે છે રે, સહુને જ્ઞાનોપદેશ કરે છે રે;
 શબ્દબ્રહ્મ^૯ પરબ્રહ્મ પ્રીછે^{૧૦} રે, યથાર્થપણે જેમ ઈચ્છે રે..૩૦
 એવા સ્વામી જેહ રામાનંદ રે, તેને મળીને પામ્યા આનંદ રે;
 બહુ હેતે કરી ધર્મદેવ રે, કરે મોટા જાણી નિત્ય સેવ રે..૩૧
 એક દિવસ ચાંપતા ચરણ રે, આવી નિદ્રા ને ઢળિયા ધરણ^{૧૧} રે;
 સુખે સૂતા ત્યાં થયું સ્વપ્ન રે, પામ્યા તેજમંડળનું દર્શન રે..૩૨
 તેમાં શ્રીકૃષ્ણ મૂર્તિ શ્યામ રે, નિરખ્યા પ્રભુજી પૂરણકામ રે;
 પામ્યા અંતરે દર્શન એહ રે, જાણી કૃપા શ્રીસ્વામીની તેહ રે..૩૩
 જાણ્યા સદ્ગુરુ એક આ સ્વામી રે, પામ્યા શરણ બેઉ શીષ નામી રે;
 પછી સ્તુતિ દંપતીએ કીધી રે, એથી ભાગવતી દીક્ષા લીધી રે..૩૪
 આપી સ્વામીએ માળા તે દોય રે, બાંધી ધર્મે તુલસીની સોય રે;
 પછી શ્રીકૃષ્ણના મંત્ર જેહ રે, અષ્ટાક્ષરના કહાવે છે તેહ રે..૩૫
 તેનો હેતે ઉપદેશ કીધો રે, પોતા શરણે ધર્મને લીધો રે;
 કહ્યો શરણમંત્ર તે સમાન રે, વિશેષ મહામંત્ર નિદાન રે..૩૬
 એહ બેઉ મંત્ર સુખકારી રે, સુણી ધર્મે લીધા મને ધારી રે;

૧. દુબળા. ૨. ભગવદ્ ભક્ત આચાર્ય. ૩. મોટા તપસ્વી. ૪. ઊભું તિલક. ૫. ચાંદલો. ૬. કંઠી.

૭. મોહે. ૮. સંભાળ. ૯. વેદ-વેદાંતના સિદ્ધાંતરૂપ શાસ્ત્ર-વિદ્યા. ૧૦. સમજે. ૧૧. ધરતીએ.

પછી નરનારીનાં જે નિયમ રે, પુણ્યાં પાળવાનાં કરી પ્રેમ રે..૩૭
કહું સુણો સહુ જન હવે રે, જે જે કહું છે એના ગુરુવે^૧ રે;
સર્વે સંપ્રદાયની જે રીત રે, કહી અતિ પરમ પુનિત^૨ રે..૩૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિક ધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ભક્તિધર્મને રામાનંદ
સ્વામી મળ્યા’ એ નામે બારમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨॥

પૂર્વછાયો :

સ્વામી કહે છે ધર્મને, તમે સાંભળો વાત સિદ્ધાંત;
શુદ્ધ મતિ અતિ ઓળખી, હવે કહું ધર્મ એકાંત^૩..૦૧
ત્યાગી ગૃહી નરનારીની, કહું રીત તે રૂડી પેર^૪;
તમે રહેજ્યો રખાવજ્યો, જ્યારે જાઓ તમારે ઘેર..૦૨
ઉત્તમ રીતને અનુસરી, તમે વર્તજ્યો નર નાર;
અશુદ્ધ રીત હોય જગમાં, તોય કરશો મા^૫ કોઈ વાર..૦૩
શુદ્ધ રીત હવે સાંભળો, સંક્ષેપે કહું સુજાણ;
જેણે કરી ત્યાગી ગૃહી, પામે પદ નિર્વાણ^૬..૦૪

ચોપાઈ :

કહું શ્રાદ્ધ યજ્ઞે પશુઘાત રે, કરવી નહીં સાંભળો વાત રે;
એકાદશ ત્રણ પ્રકાર^૭ રે, સુરા પીવી નહીં કોઈ વાર રે..૦૫
શુદ્ધ ઔષધિમાં મધ^૮ મળે રે, તે ન ખાવું પીવું કોઈ પળે રે;
યજ્ઞશેષ માંસ લેશ જેહ રે, ભૂલ્યે ભક્ષ ન કરવું તેહ રે..૦૬
સુણો ધર્મદેવ વાત મોરી રે, પુણ્ય સારુએ ન કરવી ચોરી રે;
પરત્રિયાનો સંગ ન કીજે રે, કે દિ ત્રિયાનું દાન ન દીજે રે..૦૭
ત્રિયામાત્ર^૯ જાર^{૧૦} નર જોઈ રે, આપત્કાળે ન રહે સંગ સોઈ રે;
વળી ત્યાગી નર હોય જેહ રે, તેને સ્પર્શે નહીં નારી દેહ રે..૦૮

૧. ગુરુ રામાનંદસ્વામીએ. ૨. પવિત્ર. ૩. એકાંતિક. ૪. રીતે. ૫. સ્વીકારશો નહીં. ૬. મોક્ષ. ૭. ગોળ, મહુડા અને લોટની. ૮. દારું. ૯. સ્ત્રી માત્ર. ૧૦. વ્યભિચારી.

તેમ ત્યાગી નર નિર્ધારે, તજે નારીને અષ્ટ પ્રકાર રે;
 એ છે જાણો અનાદિની રીત રે, વળી કહું સુણો દઈ ચિત્ત રે..૦૯
 કે દિ આત્મઘાત નવ કીજે રે, વિમુખની કથા ન સુણીજે રે;
 હરિપ્રસાદી માહાત્મ્યે અન્ન રે, ન ખપે તેનું ન ખાવું જન રે..૧૦
 મિથ્યા અપવાદ કોઈ શિર રે, દેવો નહીં કહું ધર્મ ધીર રે;
 કોઈ વિષયી વ્યસની જન રે, તેનો ન કરો સંગ કોઈ દન રે..૧૧
 વળી તપસ્વી કોધી ભક્ત કામી રે, હોય એવા જે નર હરામી રે;
 તજી સ્વધર્મ બીજો ધર્મ પાળે રે, કા'વે ત્યાગીને લોભ ન ટાળે રે..૧૨
 ગુરુ શિષ્યને શાસ્ત્ર પ્રમાણ રે, ન વર્તે વતવિ અજાણ^૧ રે;
 જ્ઞાની ખંડે^૨ પ્રભુનો આકાર રે, એહ ષટ્પાળને^૩ ધિક્કાર રે..૧૩
 એહ ષટ્પાળ નર જેહ રે, તજવા મુમુક્ષુ જને તેહ રે;
 દેવ તીર્થ વેદ ને ગાય રે, બ્રાહ્મણ સાધુ ધર્મી કહેવાય રે..૧૪
 તેની નિંદા ન કરવી મુખે રે, ધર્મ મેલવો નહીં દર્દ દુઃખે રે;
 વળી જેહ શાસ્ત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ રે, કહ્યા નિરાકાર અજ્ઞ જન રે..૧૫
 તે ન સાંભળવું સુણો ધર્મ રે, એહ સમજી લેવો મને મર્મ રે;
 આયુધ વિષ ન દેવી જાળ^૪ રે, જેથી જન દુઃખ પામે તે કાળ રે..૧૬
 વળી આ મતે મોટા બ્રહ્મન રે, તે ન રાખે શસ્ત્ર કોઈ દન રે;
 ઊર્ધ્વપુંડ્ર તિલક કરવું રે, મધ્યે કુંકુમનું બિંદુ ધરવું રે..૧૭
 રાધાકૃષ્ણ પ્રસાદી જે હોય રે, કરે સઘવા બિંદુ ભાલે સોય રે;
 ન કરે વિધવા બિંદુ પુનિત રે, એવી આપણા મતની રીત રે..૧૮
 જેની જે રીત તે ચિત્ત ધરવી રે, ભાવે શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ કરવી રે;
 કરવો રાસ પંચાધ્યાય^૫ પાઠ રે, કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહેવું જામ આઠ રે..૧૯
 ગળે માળા ધરાવજ્યો દોય રે, તુલસી ને ચંદનની સોય રે;
 એવી વાત ગુરુજીએ કરી રે, ભક્તિ ધર્મે તે હૃદયે ધરી રે..૨૦

૧. અજ્ઞાની. ૨. ખંડન કરે. ૩. છ પ્રકારના દંભીને. ૪. કોઈ જીવ-પ્રાણીને મારવા હથિયાર, ઝેર કે જાળનો ઉપયોગ કરવો નહીં. ૫. ભાગવતમાં સ્કંધ-૧૦/અધ્યાય-૨૯થી૩૩.

પછી અનન્ય ભક્તની રીત રે, કહી ઉદ્ધવે કરીને પ્રીત રે;
 કહે બ્રાહ્મણ તમે છો શ્રેષ્ઠ રે, જેને કૃષ્ણ છે ઈષ્ટ અભીષ્ટ^૧ રે..૨૧
 મારા શિષ્યમાં મોટા છો તમે રે, રૂડા ગુણવાળા જાણ્યા અમે રે;
 હવે ઘેર જાઓ નરનારી રે, રાધાકૃષ્ણને હૃદયે સંભારી રે..૨૨
 આવે મુમુક્ષુ^૨ જીવ કોઈ પાસ રે, આપી ઉપદેશ ટાળજ્યો ત્રાસ રે;
 એને મહામંત્રનો જે જાપ રે, તમે કરજ્યો નિરંતર આપ રે..૨૩
 વળી શ્રીકૃષ્ણના જે બે મંત્ર રે, જોઈ મુમુક્ષુ કહેજ્યો નિરંતર રે;
 બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય ને વૈશ્ય જેહ રે, સતશૂદ્ર ને સ્ત્રિયો તેહ રે..૨૪
 કહેજ્યો મંત્ર પ્રથમનો તેને રે, ભવસાગર તરવા એને રે;
 કરતા એહ મંત્ર નિત્ય જાપ રે, થાય અધિકારી નર આપ રે..૨૫
 ત્યારે બીજો મંત્ર તેને કહેજ્યો રે, એવી રીતે ઉપદેશ દેજ્યો રે;
 પડે તમારે જો કાંઈ દુઃખ રે, તો થાશે મહામંત્રથી સુખ રે..૨૬
 કરશો જાપ તો શ્રીકૃષ્ણદેવ રે, દેશે ઈષ્ટ સિદ્ધિ તતખેવ રે;
 રામાનુજના^૩ ગ્રંથ છે જેહ રે, તમે સર્વે ભણજ્યો તેહ રે..૨૭
 ગીતાભાષ્ય આદિ ગ્રંથ તેમાં રે શ્રીકૃષ્ણનું માહાત્મ્ય છે જેમાં રે;
 કરજ્યો કથા તેની અહોનિશ રે, એવો આપ્યો ગુરુએ^૪ ઉપદેશ રે..૨૮
 પછી ભક્તિધર્મ આવ્યા ઘેર રે, કરે કૃષ્ણભક્તિ રૂડી પેર રે;
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ ને કારણ દેહ રે, તેથી પર આત્મા છે જેહ રે..૨૯
 વળી વ્યાપે એ ત્રણ ઠેકાણે રે, તેને શ્રીકૃષ્ણનો દાસ જાણે રે;
 સર્વોપરી છે શ્રીકૃષ્ણ એક રે, જીવ ઈશ્વર માયા પ્રેરક રે..૩૦
 એમ નિશ્ચય કર્યો ધર્મે જ્યારે રે, જગત મિથ્યા મનાણું છે ત્યારે રે;
 ગુરુ આજ્ઞાએ કરી ગ્રંથ જેહ રે, રામાનુજના વાંચે નિત્ય તેહ રે..૩૧
 એવા શુદ્ધ હૃદયવાળા જાણી રે, દૈવી જીવ બોલે એમ વાણી રે;
 આ તો ધર્મદેવ છે સાક્ષાત રે, તેહ વિના નોય આવી વાત રે..૩૨

૧. અત્યંત પ્રિય. ૨. સંસારથી મુકાવાની ઈચ્છાવાળો. ૩. રામાનુજાચાર્યના. ૪. રામાનંદ સ્વામીએ.

પછી અસુર ગુરુને ત્યાગી રે, થયા ધર્મપદ અનુરાગી રે;
 જેને દૈત્ય ગુરુમાં છે હેત રે, થયા દૈત્ય તે કુળે સમેત રે..૩૩
 માન્યાં ધર્મનાં જેણે વચન રે, શોભ્યા દેવ સમાન તે જન રે;
 પછી અન્ન વસ્ત્ર અલંકાર રે, પૂજ્યા ધર્મને શિષ્યે તે વાર રે..૩૪
 તેણે કરી થઈ છે સંપત્તિ રે, ગયાં દુઃખ દારિદ્ર વિપત્તિ રે;
 એમ કરતાં વીત્યા દિન સોઈ રે, આપી સુતને સમે જનોઈ રે..૩૫
 કર્યો ઉત્સવ જમાડ્યા દ્વિજ રે, તે દેખીને દૈત્યે કરી ખીજ રે;
 પછી અસુર નર ભેળા થઈ રે, ગયા ઘરની સંપત્તિ લઈ રે..૩૬
 અન્ન ધન મહિષી^૧ ને ગાય રે, તેમાં રહેવા દીધું નહીં કાંચ રે;
 એહ આદિ જે આપિયાં દુઃખ રે, તે તો કહ્યાં જાય નહીં મુખ રે..૩૭
 થયાં નિર્ધન નહીં ખાવા અન્ન રે, ન મળે નવું પેરવા વસન રે;
 પડે એકાંતરે^૨ ઉપવાસ રે, તેને દેખી દુષ્ટ કરે હાસ રે..૩૮
 કહે જુવો આ ધર્મ ને ભક્તિ રે, સુખ માણે છે કેવું દંપતિ રે;
 એ તો સત્યવાદી છે નિદાન રે, ચાલો થાયે એના મે'માન રે..૩૯
 આવે એમ દેખાડવા ભૂંડું રે, જેને અંતરે વૈર છે ઊંડું રે;
 તેને ઉછી ઉધારું કરીને રે, ભોજન કરાવે ભાવ ભરીને રે..૪૦
 ન મળે અન્ન પોતાને ખાવા રે, પણ ન દિયે પત્યને^૩ જાવા રે;
 એમ બહુ દિન દુઃખ સહ્યું રે, ત્યારે એક દિન^૪ ભક્તિએ કહ્યું રે..૪૧
 કહે પ્રેમવતી સુણો સ્વામી રે, પામ્યાં દુઃખ રહી નહીં ખામી રે;
 તમે જાણો છો સર્વે ઉપાય રે, મટાડો તો વાર નથી કાંચ રે..૪૨
 અન્ન વસ્ત્રનું દુઃખ આપણે રે, નથી મટતા^૫ મે'માન આંગણે રે;
 આપણે તો ફળ ફૂલ જમું રે, ભાજી ખાઈને દિન નિગમું^૬ રે..૪૩
 પણ મે'માન તે કેમ જમે રે, કહું છું એમ પણ જેમ ગમે રે;
 એવું સુણી બોલ્યા ધર્મ વાણી રે, કહું સાંભળો તમે કલ્યાણી રે..૪૪
 સુખ દુઃખ જે લખ્યું શરીર રે, ટાળ્યું ન ટળે રાખવી ધીર રે;

જોને કરાવ્યા મહારુદ્ર જેહ રે, થાવા સુખ કરાવિયા તેહ રે..૪૫
 તેણે દુઃખ મટ્યું નહીં અણું રે, સામું કષ્ટ થયું કોટિ ઘણું રે;
 માટે સુખ દુઃખ લખ્યું જે ભાલ રે, મટે ઘટે નહીં એક વાલ^૧ રે..૪૬
 દેવ ઋષિ રાજાથી ન મટે રે, જેને જેવું લખાણું છે ઘટે^૨ રે;
 જોને ઈન્દ્ર અંગે થયો ભંગ રે, પામી શયી^૩ દુઃખ એ પ્રસંગ રે..૪૭
 વસિષ્ઠ ને અરુંધતી જેહ રે, શત્રુ થકી દુઃખ પામ્યાં તેહ રે;
 રાજા નળ વળી દમયંતી રે, તેહ પણ પામ્યાં દુઃખ અતિ રે..૪૮
 એવે મોટે મોટે દુઃખ સહ્યું રે, પણ કોઈ આગળ્ય ન કહ્યું રે;
 એવું સાંભળીને પ્રેમવતિ રે, માંડ્યું રુદન કરવા અતિ રે..૪૯
 હું તો તમને શા વડે સેવું રે, નથી ઘરમાં પદારથ એવું રે;
 મારી હોંશ રહી મન માંઈ રે, તમને સેવી શકી નહીં કાંઈ રે..૫૦
 ન મળે ઘરમાં જમવા અન્ન રે, શિયો^૪ કરું મનોરથ મન રે;
 ત્યારે બોલિયા ધર્મ દયાળ રે, ભક્તિ દુઃખ ન રહે સદાકાળ રે..૫૧
 માટે ધીરજ્યે ધર્મમાં રહેવું રે, મુખે કાયર વેણ ન કહેવું રે;
 ભક્તિ મૂકવી નહીં શિર સાટે રે, કહું સત્યવાદી છો તે માટે રે..૫૨
 સુખ દુઃખમાં રહેવું અડગ રે, પરઠ્યો^૫ પાછો ન મેલવો પગ રે;
 એમ ટેક રાખો મન માંય રે, કરવી ચિંતા ઘટે નહીં કાંય રે..૫૩
 જેવું ગમશે ગોલોકધણીને રે, તેવું આવશે સહજે બણીને^૬ રે;
 કરીશ એનો હું હવે ઉપાય રે, રહેજ્યો રાજી તમે મનમાંય રે..૫૪
 કરીશું તેમ થાશે જેમ સુખ રે, હવે નહીં રહે ઘણા દિન દુઃખ રે;
 એમ આપ્યો ધર્મે ઉપદેશ રે, કહું સમજવો એ રહસ્ય રે..૫૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘રામાનંદ સ્વામીને મળીને
 ભક્તિધર્મ ઘેર આવ્યા’ એ નામે તેરમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩॥

પૂર્વછાનો :

પછી ધર્મે ધીરજ ધરી, વળી મને કર્યો વિચાર;
 તાતે કહ્યું હતું ચાલતાં, તે સાંભરિયું તેહ વાર..૦૧
 કહ્યું કુળદેવ આપણા, સમીરસુત^૧ કહેવાય;
 સંકટમાં સંભારજ્યો, કરશે એ કષ્ટમાં સહાય..૦૨
 માટે કષ્ટ મોટું નથી, આથી બીજું કોઈ અન્ય;
 દૈત્ય દુઃખ દિયે ઘણું, નથી અંગે અશન^૨ વસન^૩..૦૩
 માટે સમીરસુતને, સંભારું કરવા સહાય;
 અંજનીસુત^૧ વિના એકે, નથી ટાળવા ઉપાય..૦૪

ઓપાઈ :

પછી અયોધ્યામાં જઈ આપ રે, જપ્યા હનુમાનજીના જાપ રે;
 મારુતસુત^૧ મંદિરમાં જઈ રે, કરી સ્તુતિ એક પગે રઈ રે..૦૫
 એમ કરતાં ધર્મ સ્તવન રે, થયા પવનસુત^૧ પ્રસન્ન રે;
 આવી સ્વપ્ન માંહી કહ્યું એમ રે, મને સંભાર્યો નહીં તમે કેમ રે..૦૬
 હવે દુઃખ તમારું દંપતિ રે, નહીં રહેવા દઉં એક રતિ રે;
 કહું વાત માનો મારી મન રે, વેગે જાઓ તમે વૃંદાવન રે..૦૭
 તમ સંગે શાપે મુનિજન રે જેણે ધર્યા છે જૂજવાં^૪ તન રે;
 તે તમને ત્યાં સહુ મળશે રે, દુઃખ તમારું તર્ત ટળશે રે..૦૮
 એમ ધર્મને કહી હનુમાન રે, પછી થયા પોતે અંતર્ધાન રે;
 પછી જાગીને થયા પ્રસન્ન રે, સત્ય માન્યું એ ધર્મે સ્વપન રે..૦૯
 પછી પુત્રને મેલી મોસાળ^૫ રે, ચાલ્યાં ભક્તિધર્મ તતકાળ રે;
 આવ્યાં નૈમિષારણ્યે ઉમંગે રે, નથી ચાલતાં કોઈને સંગે રે..૧૦
 પછી ત્યાંથી વૃંદાવન આવી રે, નીરખી કૃષ્ણમૂર્તિ મન ભાવી રે;
 ફૂલદોલે^૬ ઝુલતા શ્રીકૃષ્ણ રે, એવી મૂર્તિના કર્યા દર્શન રે..૧૧

૧. હનુમાનજી. ૨. ભોજન. ૩. વસ્ત્ર. ૪. જુદે જુદે ઠેકાણે ૫. મામાના ઘરે. ૬. ફૂલના હિંચેળે

પછી ગોવર્ધન જેહ ગિરિ રે, તેને પ્રેમે પ્રદક્ષિણા કરી રે;
 દઈ પ્રદક્ષિણા બેઠાં દોય રે, તિયાં મળ્યા મુનિજન સોય રે..૧૨
 મરીઆદિ મોટા મોટા મુનિ રે, મળ્યા નહીં ઓળખાણ આગુંની^૧ રે;
 બીજા જન વૃંદાવન રહેનાર રે, તેહ પણ ન જાણે લગાર રે..૧૩
 પછી હરિ ઈચ્છા બળવાન રે, પડી એક બીજાની પિછાન^૨ રે;
 ઋષિ કહે આ ધર્મ ભક્તિ રે, ધર્મ કહે આ મુનિ સુમતિ રે..૧૪
 પછી મળી બેઠાં છે એકાંત રે, કહ્યું એક બીજાનું વૃત્તાંત રે;
 કહે ઋષિ રહી નથી મણા^૩ રે, દીધાં અસુરે દુઃખ તે ઘણાં રે..૧૫
 ભક્તિ ધર્મ કહે ન જાય કહ્યું રે, જે જે અમારે ઉપર થયું રે;
 પછી એક બીજાનું જે દુઃખ રે, સુણી થયું અતિશે અસુખ રે..૧૬
 કહે દુર્વાસા દઈને શાપ રે, પછી બોલ્યા દયા કરી આપ રે;
 કષ્ટ પડશે તમને અતોલ રે, મિથ્યા નહીં થાય મારો બોલ રે..૧૭
 પણ કૃષ્ણ ધરી અવતાર રે, હરશે દુઃખ તમારું તે વાર રે;
 એહ વાતનો વાયદો થિયો રે, હવે કરીએ ઉપાય શિયો રે..૧૮
 કહે ધર્મ એ ખોટું ન થાય રે, રાખો ધીરજ સહુ મન માંય રે;
 કરો શ્રીકૃષ્ણનું આરાધન રે, જેણે રાજી થાય ભગવન રે..૧૯
 હું પણ જપું છું કૃષ્ણનો જાપ રે, જેણે કરી ટળે દુઃખ તાપ રે;
 તમે પણ તેનાં અંગના જેહ રે, કરો પાઠ સહુ મળી તેહ રે..૨૦
 પછી સહુ ઋષિએ વિચારી રે, વાત ધર્મની ઉરમાં ધારી રે;
 કોઈ ભાગવત પાઠ કરે રે, કોઈ ગીતાનો પાઠ ઓચરે રે..૨૧
 કોઈ વાસુદેવ માહાત્મ્ય જેહ રે, કોઈ વિષ્ણુ સહસ્રનામ તેહ રે;
 કરે વિષ્ણુ ગાયત્રીનો જાપ રે, કોઈ નારાયણ વર્મ^૪ આપ રે..૨૨
 કોઈ જપે શ્રીકૃષ્ણનું નામ રે, એમ જાપ કરે આહુ જામ રે;
 રાસપંચાધ્યાય^૫ વળી જેહ રે, ભક્તિ પાઠ કરે નિત્ય તેહ રે..૨૩

એમ ભક્તિ ધર્મ ઋષિરાય રે, કરે દિવસમાં એ ઉપાય રે;
 રાત્રિ માંહી તાલ ને મૃદંગે રે, ગાય ગીત ગોવિંદ ઉમંગે રે..૨૪
 ભક્તિ ધર્મ ઋષિ બડભાગ્ય રે, એમ આદર્યો છે વિષ્ણુયાગ રે;
 પછી વૈશાખ સુદિ એકાદશી રે, કર્યું જાગરણ સહુએ હુલશી રે..૨૫
 ગઈ રાત્ર્ય થયું બ્રાહ્મમુહૂર્ત રે, દીકું બ્રહ્મતેજ તિયાં તર્ત રે;
 તેમાં દીઠા નંદ ને યશોદા રે, જોઈ ગોપી ગોપ પામ્યાં મુદા^૧ રે..૨૬
 વળી દીઠી અષ્ટ પટરાણી રે, રાધિકા રમા ને રુક્મિણી રે;
 સત્યા સત્યભામા જાંબુવતી રે, લક્ષ્મણા ને વળી નાગનજીતી રે..૨૭
 વળી ધેનુએ શોભે એ ધામ રે, જેનું કહીએ તે ગોલોક નામ રે;
 તેમાં મૂર્તિ સુંદર શ્યામ રે, દીઠા શ્રીકૃષ્ણ પૂરણકામ રે..૨૮
 સુવર્ણ વસ્ત્રે શોભે છે વળી રે, મુખે રૂડી વજાડે વાંસળી રે;
 સુંદર શોભે નટવર વેષે રે, રત્નજડિત મુકુટ છે શીષે રે..૨૯
 મકરાકાર કુંડળ કાને શોભે રે, ઝીણા વક્ર કેશે મન લોભે રે;
 ભાલે શોભા રહી છે ભલકી^૨ રે, તે પર તોરા રહ્યા છે લલકી રે..૩૦
 મુખ પૂરણશશી સમાન રે, નયણાં કમળદળ નિદાન રે;
 મોટાં મોતીની માળા તે લેકે^૩ રે, બીજાં સુગંધી પુષ્પની બેકે રે..૩૧
 એવી અંગોઅંગ શોભા અતિ રે, રસરૂપ રસિક મૂરતિ રે;
 સામુદ્રિકે^૪ શોભા કહી જેવી રે, દીઠી મૂર્તિ મનોહર તેવી રે..૩૨
 શોભાસાગર સુંદર શ્યામ રે, સારી પ્યારી છબી સુખધામ રે;
 કોટિ કામદેવ દેખી લાજે રે, એવી છબી છબિલાની છાજે રે..૩૩
 એવું રૂપ જોઈ ઋષિરાય રે, પડ્યાં ભક્તિ ધર્મ સહુ પાય રે;
 હાથ જોડી ઊભા એક પગે રે, કોઈ મટકું ન ભરે દ્રગે^૫ રે..૩૪
 જેમ કાષ્ઠનાં હોય પુતળાં રે, એમ ઊભા આગળ સઘળાં રે;
 દોય ઘડી રહ્યાં એમ જન રે, પછી સર્વે થયાં સચેતન રે..૩૫

કરી સ્તુતિ પછી જોડી હાથ રે, કહે જય જય મારા નાથ રે;
 જય જય તેજ પુંજરાશિ^૧ રે, જય અકળ રૂપ અવિનાશી રે..૩૬
 ઉત્પત્તિ સ્થિતિ પ્રલયકાળ રે, કરવા સમર્થ તમે દયાળ રે;
 ક્ષર અક્ષર પર અકળ રે, રહો તેજપુંજને મંડળ રે..૩૭
 ધર્મ રક્ષા કરવા મુરાર રે, ધાર્યા મત્સ્યાદિક^૨ અવતાર રે;
 જન હિતે એ જૂજવાં તન રે, ધરી કરો જનની જતન રે..૩૮
 જય ગોલોકપતિ ગોવિંદ રે, જય નિજજન સુખકંદ રે;
 જય રાધાપતિ રસરૂપ રે, જય સુંદર શ્યામસ્વરૂપ રે..૩૯
 જય મનોહર મહારાજ રે, જય વ્રજજન સુખસાજ રે;
 જય નિજજન મનરંજન રે, જય મહાદુઃખ ભયભંજન રે..૪૦
 જય દુષ્ટદમન દયાળ રે, જય કુકર્મા જીવના કાળ રે;
 જય ભક્ત ભવદુઃખહારી રે, તમે સંતના છો સુખકારી રે..૪૧
 જય અનાથના નાથ આપ રે, સ્વામી હરો અમારા સંતાપ રે;
 જય દીનના બંધુ દયાળ રે, જય ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ રે..૪૨
 તમે ગરીબના છો નિવાજ^૩ રે, દુઃખસાગરમાં સુખજા'જ^૪ રે;
 અમે બૂઝ્યાં દુઃખોદધિમાંય^૫ રે, તમ વિના જાલે કોણ બાંય રે..૪૩
 તમે સમર્થ છો મારા નાથ રે, માટે કહીએ છીએ જોડી હાથ રે;
 જે જે આવ્યાં છે શરણ તમારી રે, તેની રક્ષા કરી છે મુરારી રે..૪૪
 માટે અમે છીએ તમારે શરણ રે, કરો સુખ મહાદુઃખ હરણ^૬ રે;
 એમ સ્તુતિ કરી ધર્મ મુનિ રે, પછી પાય લાગ્યાં સૌ પ્રભુની રે..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ધર્મ-મુનિ સ્તુતિ' નામે
 ચૌદમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪॥

૧. તેજનો સમૂહ. ૨. મત્સ્ય, કૂર્મ, વારાહ, નૃસિંહ, વામન, પરશુરામ, શ્રીરામચંદ્ર, શ્રીકૃષ્ણ, બુદ્ધ, કલ્કિ - એ આદિક. ૩. કૃપા રાખનાર. ૪. સુખનું વહાણ. ૫. દુઃખનો દરિયો. ૬. હરનારા.

પૂર્વછાયો :

એવી રીતે સર્વે મળી, કરી સ્તુતિ ધર્મ ઋષિરાય;
 સુણી શ્રીહરિ શ્રવણે, બોલ્યા રાજી થઈ મનમાંય..૦૧
 કૃષ્ણ કહે ધર્મ ઋષિને, થયો પ્રસન્ન તમ પર આજ;
 મનવાંછિત જે માગશો, તે સારીશ સર્વે કાજ..૦૨
 ત્યારે ધર્મ કહે ધન્ય ધન્ય તમે, સદા પ્રસન્ન છો મને શ્યામ;
 મારે છે જે માગવું, તે કહું છું કું કર ભામ..૦૩
 આ ઋષિ હું ધર્મભક્તિ, તેને તમારાં જાણી નાથ;
 દૈત્યે દુઃખ દીધાં ઘણાં, તેણે દુઃખી છીએ સહુ સાથ..૦૪

ચોપાઈ :

ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ કહે સુણો ધર્મ રે, એ તો સર્વ જાણું છું હું મર્મ રે;
 અસુરને દ્રોહ મુજ સાથે રે, તે માટે વૈર તમારે માથે રે..૦૫
 સાધુ દેવને પીડે છે પાપી રે, મદ્ય માંસ બલિદાન આપી રે;
 મારાં જાણીને દિયે છે દુઃખ રે, મહા અસુર છે જે વિમુખ રે..૦૬
 તેને મારીશ હું થોડે દન રે, તજી ભય રહો નિર્ભય મન રે;
 મુજ વિના કોઈથી ન મરે રે, જો કોટિ ઉપાય કોઈ કરે રે..૦૭
 ધર્મ તમે ભક્તિ ને આ ઋષિ રે, સહુ રહો આનંદમાં ખુશી રે;
 હરિ નામે હું થાઈશ બાળ રે, દુઃખ સહુનું ટાળીશ તતકાળ રે..૦૮
 દુર્વાસાનો સહુને છે શાપ રે, તેમાં હું પણ આવ્યો છું આપ રે;
 માટે ધર્મ ઘેર ધરી તન રે, સુખી કરીશ સર્વે જન રે..૦૯
 થઈ ગયો છે ધર્મનો નાશ રે, તેને પાછો કરીશ પ્રકાશ રે;
 એકાંતિક ધર્મ રૂડી રીતે રે, સ્થાપન કરીશ હું તેહ પ્રીતે રે..૧૦
 માટે નિઃશંક રહો નરનારી રે, સત્ય વાત માની તમે મારી રે;
 તમે પાઠ કર્યા જેજે સ્તોત્ર રે, વળી જપિયા છે જે જે મંત્ર રે..૧૧
 તેનો પાઠ જાપ જે જે કરશે રે, આવ્યા કષ્ટમાંથી તે ઉગરશે રે;
 દેહ છતાં નહીં થાય દુઃખ રે, અંત સમે તે પામશે સુખ રે..૧૨

શ્વેતદ્વીપાદિ ધામ છે જેહ રે, તિયાં આનંદ કરશે તેહ રે;
 એમ કૃપાનિધિ જે શ્રીકૃષ્ણ રે, થયા ભક્તિધર્મ પર પ્રસન્ન રે..૧૩
 આપી એવો વર ભગવાન રે, પછી થયા છે અંતરધાન રે;
 ત્યારે ધર્મ ભક્તિ ઋષિરાય રે, અતિ હર્ષ પામ્યાં મનમાંય રે..૧૪
 થયું વિષ્ણુયાગ વ્રત પુરું રે, મળ્યા કૃષ્ણ ન રહ્યું અધુરું રે;
 કરી પારણાં બેઠા એકાંત રે, કહે ગુપ્ત રાખવી આ વાત રે..૧૫
 જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ પ્રકટ થાશે રે, ત્યારે જેમ હશે તેમ જણાશે રે;
 એમ કરી મનમાં વિચાર રે, મળ્યા પરસ્પર કરી પ્યાર રે..૧૬
 પછી પોતપોતાને આશ્રમ રે, ગયા ઋષિ ને ભક્તિ ધરમ રે;
 ધર્મ પૂર્ણ મનોરથ પામ્યા રે, થયું સુખ દુઃખ સર્વે વામ્યા રે..૧૭
 પછી ઘર પર ચાલ્યાં દોય રે, આવ્યાં નૈમિષારણ્યમાં સોય રે;
 સઘન વન ત્યાં વેલિની ઘાટ રે, તેણે કરી ઢંકાણી છે વાટ રે..૧૮
 ભૂલ્યાં માર્ગ આથમ્યો દન રે, દૈત્ય ભયથી બીનાં છે મન રે;
 એવા સમામાં વન મોઝાર રે, મળી કુટુંબે સોતી એક નાર રે..૧૯
 અતિ રાજી રમે વન માંય રે, કેની બીક નથી મન માંય રે;
 બહુ પુષ્ટ કુટુંબ છે એનું રે, નથી ગણતાં બળ બીજા કેનું રે..૨૦
 તેને ધર્મ કહે સુણ્ય નારી રે, કોણ છો તું કહે વાત તારી રે;
 કુટુંબ તારું છે સર્વે કુશળ રે, આવું કોણથી પામ્યા છો બળ રે..૨૧
 ત્યારે બોલી વનિતા તે વાર રે, તારે પૂછ્યાનો એવો શો પ્યાર રે;
 ચાલ્યાં જાઓને પાધરી વાટ રે, પૂછી તમે શું કરશો ખાટ^૧ રે..૨૨
 મારો તાત કુસંગ કહેવાય રે, અઘવતી^૨ નામે મારી માય રે;
 મારું નામ છે અવિદ્યા અતિ રે, પ્રભુ વિમુખ છે મારો પતિ રે..૨૩
 મારી પુત્રી મિથ્યા પરમાણો^૩ રે, આપી અધર્મને તમે જાણો રે;
 તેની પ્રજા^૪ છે અપરમપાર રે, શું જાણ્ય તું વાતનો વિચાર રે..૨૪

કામ ક્રોધ લોભ વળી મોહ રે, દંભાદિક દીકરા સમૂહ રે;
 આશા તૃષ્ણા ઈર્ષ્યા અદયા રે, કુટિલ કુમતિ કબુધિયા રે..૨૫
 દુરુક્તિ^૧ તે એની છે દીકરી રે, એવે કુટુંબે રહું ઘર ભરી રે;
 નિંદા દ્રોહ નવરા ન રહે રે, હર્ષ શોક વાત નિત્ય કહે રે..૨૬
 શત્રુ મિત્ર શોધી જગ માંય રે, રાગદ્વેષ રાખે નિત્ય ત્યાંય રે;
 ખળ છળ ક્ષમા નહીં લેશ રે, અનર્થ હિંસા કરે ઉપદેશ રે..૨૭
 ભય વિગ્રહ^૨ વિપત્તિ ઘણી રે, એવી પ્રજા જાય નહીં ગણી રે;
 ઠઠા હાંસી મશ્કરી અતિ રે, કહીએ અવળાઈ કુમતિ રે..૨૮
 અહંકાર અભિમાન આદિ રે, મમતામાં મરે સહુ વાદી રે;
 એવું અપાર મારું કુટુંબ રે, તેની તમને ન પડે ગમ રે..૨૯
 જાણે સર્વે લોક માંહી મને રે, સાંભળ્ય વિપ્ર વાત કહું તને રે;
 જગમાં કોઈ ન શકે જીતી રે, એવી જાણું છું હું રાજનીતિ રે..૩૦
 ચાર સંપ્રદાય^૩ બાવન દ્વારા રે, વર્ણાશ્રમી સેવક છે મારા રે;
 આજ ચરાચરમાં^૪ હું વસું રે, ખેસવી હું કોઈની ન ખસું રે..૩૧
 ભેખ પંડિત પિયર મારું રે, તિયાં રહેતાં લાગે મને પ્યારું રે;
 યોગી યતિ સંન્યાસી તપસી રે, તિયાં રહી છું અખંડ વસી રે..૩૨
 અધો^૫ ઊર્ધ્વ^૬ મધ્યે જીવ બહુ રે, છોટા મોટા મેં પકડ્યા સહુ રે;
 જાવા ન દઉં મોક્ષ મારગે રે, તું કેવરાવીશ કિયાં લગે રે..૩૩
 એવું સાંભળી બોલિયા ધર્મ રે, સુણ્ય પાપણી નારી બેશર્મ રે;
 તેં તો તારી મોટ્યપને ગણી રે, ન જાણી મોટ્યપ કૃષ્ણતણી રે..૩૪
 રાધાપતિના તેજ પ્રતાપે રે, થાશે તારું કુટુંબ નાશ આપે રે;
 તારી પ્રજા તે પાછી પડશે રે, કામ ક્રોધ કોઈ ન નડશે રે..૩૫
 અધર્મનું ઉખાડશે મૂળ રે, કરશે કૃષ્ણ નાશ તારું કુળ રે;
 પાપ પેખી નહીં શકે મહારાજ રે, પ્રભુ પ્રકટશે તારે કાજ રે..૩૬
 એમ કહીને ચાલ્યાં ધર્મભક્તિ રે, ત્યાંથી કરી છે આઘેરી ગતિ રે;

રાત્ય મળી છે અંધારી ઘોર રે, કરે કરી^૧ કેસરી^૨ બકોર રે..૩૭
 વાઘ વારાહ વાનર બહુ રે, લડે માંહોમાંહે એમ સહુ રે;
 મહિષા નાર નોળ વળી નાગ રે, એવા હિંસકનો નહીં તાગ^૩ રે..૩૮
 લાગ્યા દવ બળે બહુ વન રે, પાડે કાળી રાજ્યું પશુ જન રે;
 ઊંડે ઉપર ગીધ ને ગરજ્યું^૪ રે, જેથી દુઃખ થાય અણસરજ્યું^૫ રે..૩૯
 બોલે ઘુવડ ફિયાવડાં^૬ ઘણાં રે, શબ્દ ભયંકર તેહ તણાં રે;
 એવા વનમાં ભૂલ્યા છે વાટ રે, ન મળ્યું ગામ ઠામ કોઈ ઘાટ રે..૪૦
 લાગ્યા કાંટા ને કાંકરા ઘણા રે, પડ્યું દુઃખ રહી નહીં મણા રે;
 લાગી ભૂખ ને ન મળ્યું પાણી રે, સુકો કંઠ ન બોલાય વાણી રે..૪૧
 એવા સમામાં મળ્યો તપસી રે, જેને જોઈ જાય ચિત્ત ખસી રે;
 ભૂરી જટા કપાળમાં ટાલ રે, ચડી ભ્રુકુટિ લોચન લાલ રે..૪૨
 અતિ કાળો કુરૂપ વિકરાળ રે, રુદ્ર જેવો હૃદાનો દયાળ રે;
 ભૂંડા બ્રહ્મચારી જેવો વેશ રે, દયા મેર નહીં જેને લેશ રે..૪૩
 અઘોરી સિદ્ધ સરિખો લાગે રે, આવી ઊભો અચાનક આગે રે;
 તેને ધર્મે જોડ્યા જુગ પાણ^૭ રે, ત્યારે બોલિયો તપસી વાણ રે..૪૪
 તમે કોણ છો પુરુષ ને વામ રે, ક્રિયાં રહો છો શું તારું નામ રે;
 ત્યારે બોલિયા ધર્મ આદરમાં રે, જાતિ દ્વિજ નામ દેવશર્મા રે..૪૫
 પૂર્વ દેશમાંહી અમે રહીએ રે, અતિ દીન દાળદરી છીએ રે;
 પીડ્યાં અમને દૈત્યે અપાર રે, નાસી આવ્યાં શ્રીવ્રજ મોઝાર રે..૪૬
 તિયાં વિષ્ણુયાગ વ્રત કીધું રે, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે દર્શન દીધું રે;
 પછી અમે અમારાં જે કષ્ટ રે, કહ્યાં તે સુણ્યાં શ્રીકૃષ્ણે સ્પષ્ટ રે..૪૭
 કહે કૃષ્ણ હું કરીશ સાર રે, લેઈ તમારે ઘેર અવતાર રે;
 કરીશ હું અસુર સંહાર રે, તમે જાણો નિશ્ચય નિર્ધાર રે..૪૮
 એમ વર દઈ શ્રીકૃષ્ણ ગિયા રે, પછી અમે દો આંહી આવિયાં રે;

તિયાં તમે મળ્યા મહારાજ રે, તેણે રાજી થયાં અમે આજ રે..૪૯
 એવું સાંભળીને કોપ્યો અતિ રે, સર્વે કૃષ્ણની જાણું હું ગતિ રે;
 એણે પાંડવ પક્ષ વધાર્યો રે, મને વહાલો દુર્યોધન માર્યો રે..૫૦
 માટે હું પણ છઉં અશ્વત્થામા રે, દઉં છું શાપ સુણો નર વામા રે;
 જેહ પુત્ર થાય તમારો રે, કહું શસ્ત્ર તે કે દી મ ધારો રે..૫૧
 શસ્ત્ર વિના શત્રુ ન મરશે રે, મારા શાપે શસ્ત્ર ન ધરશે રે;
 એમ કરતાં શસ્ત્ર લેશે હાથ રે, તો જીતશે નહીં વૈરી સાથ રે..૫૨
 એમ કહી થયો અંતર્ધાન રે, થયાં ભક્તિધર્મ ચિંતાવાન રે;
 કરતાં ચિંતા મોટી મન માંઈ રે, રહ્યાં રાત ભક્તિધર્મ ત્યાંઈ રે..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ધર્મને અશ્વત્થામાએ
 શાપ દીધો’ એ નામે પંદરમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫॥

પૂર્વછાયો :

એવું શ્રવણે સાંભળીને, અતિ ધર્મ થયા ઉદાસ;
 ઘણા દહાડાનો દાખડો, તે વૈરીએ કર્યો વિનાશ..૦૧
 વિઘ્ન પડ્યું તે વિલોકીને^૧, સમર્યા જે દેવ દુંદાળ;
 વિઘ્નનાયકના નામની, પછી ફેરવા માંડી માળ..૦૨
 એમ કરતાં વહી ગયા, જામનિના^૨ ત્રણ જામ^૩;
 સમીર સુત વિપ્ર વેષે, આવિયા એહ ઠામ..૦૩
 ધર્મને ઓળખાણ આપી, કહ્યું હું તે છું હનુમાન;
 કૃષ્ણ જ્યારે પ્રકટશે, ત્યારે શીદ રહો શોકવાન..૦૪

ઓપાઈ :

જ્યારે કૃષ્ણ લેશે અવતાર રે, ત્યારે ભૂનો ઉતારશે ભાર રે;
 અષ્ટસિદ્ધિ^૪ નવનિધિ^૫ જેહ રે, તમારે ઘેર વસશે તેહ રે..૦૫

૧. જોઈને. ૨. રાત્રિના ૩. ૧ જામ = ૩ કલાક. ૪. અણિમા, મહિમા, ગરિમા, લણિમા, પ્રાપ્તિ, પ્રાકાશ્ય, ઈશિત્વ, વશિત્વ. ૫. પન્ન, મહાપન્ન, મકર, કચ્છપ, મુકુંદ, નંદક, નીલ, શંખ, લક્ષ્મી.

દુઃખ દારિદ્ર્ય નહીં રહે રતિ રે, અતિ પામશો સુખસંપત્તિ રે;
 કૃષ્ણ થાશે બહુ બુદ્ધિવંત રે, કરશે બુદ્ધિએ દૈત્યનો અંત રે..૦૬
 એને નહીં પડે શસ્ત્રનું કામ રે, કળે ટાળશે દૈત્યનું ઠામ રે;
 એમ ધીરજ દઈ હનુમાન રે, પછી થયા છે અંતર્ધાન રે..૦૭
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યાં છે દંપતિ રે, ઘર પોતાના પર કરી ગતિ રે;
 વાટે જાતાં તે પૂછે છે ભક્તિ રે, કેમ અમર હનુમાન જતિ રે..૦૮
 સ્વામી છે એ રામના સેવક રે, કેમ ચરણજીવી^૧ કહો વિવેક રે;
 પછી બોલિયા છે એમ ધર્મ રે, ભક્તિ સાંભળો કહું એનો મર્મ રે..૦૯
 રઘુવીર પ્રસાદ કૃપાય^૨ રે, ચરણજીવી^૧ રહ્યા છે સદાય રે;
 પણ જોને સમરતાં ગણેશ રે, આવ્યા હનુમાન લઈ વિપ્ર વેશ રે..૧૦
 માટે આપણું કારજ થાશે રે, આજ થકી દુઃખ સર્વે જાશે રે;
 પછી રાજ થઈ આવ્યાં ઘેર રે, આવી મળ્યાં સગાં રૂડી પેર રે..૧૧
 શત્રુ હતા તેજ મિત્ર થયા રે, દુઃખ દારિદ્ર સરવે ગયાં રે;
 તે તો કૃષ્ણ તણો પ્રતાપ રે, જાણ્યો ધર્મ ને ભક્તિએ આપ રે..૧૨
 પછી જીવના કલ્યાણ કાજ રે, ઈચ્છ્યા જન્મ લેવા મહારાજ રે;
 ધર્મ હદામાં શ્રીહરિ આવી રે, શોભા કાંતિ અતિ ઉપજાવી રે..૧૩
 પામ્યા શ્રીહરિતણો પ્રસાદ^૩ રે, લોક બોલાવે છે કરી સાદ રે;
 કહી હરિપ્રસાદ એ નામ રે, એમ બોલાવે પુરુષ ને વામ રે..૧૪
 એવા પવિત્ર હરિપ્રસાદ રે, રમે બાળાશું કરી આહ્વાદ રે;
 પછી એવા સમામાંહી સતી રે, રહ્યો ગર્ભ ને શોભિયાં ભક્તિ રે..૧૫
 જેમ સૂર્યને ઉગવે કરી રે, પૂર્વ દિશા રહી શોભા ધરી રે;
 એમ શોભી રહ્યાં પ્રેમવતી રે, કૃષ્ણ પ્રવેશે કરીને અતિ રે..૧૬
 દિન દિન પ્રત્યે અતિ પ્રસન્ન રે જાણ્યા ગર્ભમાં આવિયા કૃષ્ણ રે;
 તેણે કરી આનંદ અપાર રે, પામ્યાં નિત્ય નવો નરનાર રે..૧૭
 એવા સમામાં અસુર જન રે, ચાલ્યા દેવીનું કરવા પૂજન રે;

૧. ચિરંજીવી - કલ્પ પર્યંત જીવિત રહેનાર. ૨. શ્રી રામચંદ્ર ભગવાનના કૃપા પ્રસાદથી. ૩. રાજાઓ.

ચારે વર્ણમાં હતા જે દૈત્ય રે, ચાલ્યા સહુ બાળ ત્રિયા સહિત રે..૧૮
 આવ્યાં વિંધવાસિની દેવી દ્વાર રે, પાડા ઘેટાં અજા^૧ લઈ અપાર રે;
 બીજા બોકડા કૂકડાં કઈ રે, આવ્યાં મદિરાના ઘડા લઈ રે..૧૯
 મારી દેવી આગે ઝેર કીધો^૨ રે, ખાધું માંસ ને મદિરા પીધો રે;
 તેણે થયાં કામાતુર અંગ રે, કર્યા ત્રણ ત્રિયાના^૩ ત્યાં સંગ રે..૨૦
 કરી અસુરે પૂજા જો એવી રે, તેને દેખીને કોપી છે દેવી રે;
 કહે આવાં કામ કરનારો રે, કહું છું જાશે તે વંશ તમારો રે..૨૧
 વળી તમારી પક્ષે જે થાશે રે, હશે રાજા તોય રાજ્ય જાશે રે;
 વળી આવું પૂજન જે કરશે રે, જાશે વંશ પોતે પણ મરશે રે..૨૨
 આજ થકી થોડે દિને જાણો રે, થાશે નાશ તમારો પ્રમાણો રે;
 તમારો કરવાને સંહાર રે, હમણાં થાશે હરિ અવતાર રે..૨૩
 તમ જેવા જે અસુર હશે રે, તેને પ્રભુ શોધીને મારશે રે;
 એમ દેવી તે સ્વપ્નમાં કહી રે, પછી તરત અંતર્ધાન થઈ રે..૨૪
 એમ સાંભળી સર્વે અસુર રે, સહુ થયાં છે ચિંતાતુર રે;
 પછી દૈત્યે વિચારિયું મને રે, એની કરવી કાંઈ જતન રે..૨૫
 કરો જન્મતાં હરિનો નાશ રે, તો થાય સર્વે સુખ સમાસ રે;
 દેવી રૂઠી તેને રાજી કરશું રે, એક વાર કરો એનું નરશું રે..૨૬
 જ્યારે શ્રીહરિનો જન્મ થાય રે, ત્યારે કરવો એ નિશ્ચે ઉપાય રે;
 હમણાં સૌ સૌને ઘેર જાઓ રે, પણ ભૂલશો મા એહ દાવો રે..૨૭
 એમ કહી ગયાં નિજ ઘેર રે, હરિ સાથે બાંધી બહુ વેર રે;
 હવે ધર્મભક્તિએ શું કર્યું રે, વ્રત ગણપતિનું આદ્યું રે..૨૮
 રક્ષા ગર્ભની કરવા માટ રે, કરે ગણપતિ મંત્રનો પાઠ રે;
 ગર્ભ વડે શોભે છે બહુ ભક્તિ રે, જેમ અદિતિ ને દેવહૂતિ રે..૨૯
 તેને જોઈને સર્વે જન રે, પામે આશ્ચર્ય પોતાને મન રે;

એમ કરતાં થયાં માસ નવ રે, થયા દશમે હરિ ઉદ્ભવ રે..૩૦
 સંવત અઢારસો જે અનુપ રે, વર્ષ સાડત્રીસો સુખરૂપ રે;
 સંવત્સર વર્તે વિરોધી રે, અર્ક ઉત્તરે વસંત પ્રસિદ્ધિ રે..૩૧
 ચૈત્ર સુદિ નવમી દિન જાણો રે, વાર તે સોમવાર પ્રમાણો રે;
 પુષ્ય નક્ષત્ર શુક્રમા યોગ રે, કૌલવ કરણ હરણ ભવરોગ રે..૩૨
 જાતાં જામિની ઘટીકા દશ રે, પ્રભુ પ્રકટ્યા પૂરણ જશ રે;
 હતાં માતા ત્યારે નિદ્રાવાન રે, પછી જાગી થયાં સાવધાન રે..૩૩
 દીઠા પુત્ર ને મનુષ્ય સરીખા રે, તેને હેતે કરીને નીરખ્યા રે;
 ત્યાં તો જણાણો તેજ અંબાર રે, દીઠા ઘનશ્યામ તે મોઝાર રે..૩૪
 તેહ મૂર્તિ શોભે છે ઘણી રે, શી કહીએ શોભા તેહ તણી રે;
 હેમવસ્ત્ર વાંસળી છે હાથે રે, નંગ જડિત મુગટ છે માથે રે..૩૫
 મુખ પૂરણ શશી સમાન રે, નયણાં કમળદળને વાન રે;
 કનક ભૂષણ જડિયાં નંગ રે, એવી મૂર્તિ દીઠી માયે દ્રગ રે..૩૬
 કહે તમે છો કૃષ્ણ કૃપાળ રે, વ્રજે મળ્યા હતા તે તમે બાળ રે;
 એવું જાણી પછી પ્રેમવતી રે, કરી સ્તુતિ બાળકની અતિ રે..૩૭
 કહે ધન્ય કૃષ્ણ રાધાપતિ રે, ધન્ય આનંદરૂપ મૂરતિ રે;
 તમે શ્રીકૃષ્ણ બ્રહ્મ પૂરણ રે, સર્વે કારણના છો કારણ રે..૩૮
 અનંત કોટિ બ્રહ્માંડ જે કૈયે રે, આદ્યે અંત્યે મધ્યે તેને લૈયે રે;
 સત્યજ્ઞાનાદિ શક્તિએ કરી રે, ભુવન કોટિ પ્રત્યે વ્યાપ્યા હરિ રે..૩૯
 વળી અળગા રહો અક્ષરધામ રે, જેમ મહાભૂત પૂરણકામ રે;
 તમે પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મ રે, તમને નેતિ નેતિ કહે નિગમ રે..૪૦
 તમે ભૂમિ ઉતારવા ભાર રે, લીધો યદુકુળે અવતાર રે;
 તમે વસુદેવ દેવકી ઘેર રે, પ્રકટ્યા મથુરાં કરી મેર રે..૪૧
 કંસ ભય થકી વસુદેવ રે, મેલ્યા ગોકુળમાં તતખેવ રે;
 આપ ઈચ્છાએ નિજજન સાથ રે, આવ્યા વ્રજ માંહી વ્રજનાથ રે..૪૨

ધન્ય નંદ યશોદા ભાગ્યવાન રે, જેને ઘેર રમ્યા તમે કાન રે;
 પ્રથમ આણ્યો તમે માસી અંત રે, માર્યો અસુર તમે ત્રણાવંત^૧ રે..૪૩
 શકટ ભાંગી પગે તમે પાડ્યું રે, વિશ્વ માતાને મુખમાં દેખાડ્યું રે;
 ગોળી ભાંગીને ઢોળ્યાં ગોરસ રે, કર્યા માતાને ક્રોધ વિવશ રે..૪૪
 યમલાર્જુન મૂળ ઉખાડી રે, માર્યો બક ગ્રહી ચાંચ ફાડી રે;
 કર્યો તમે વત્સાસુર કાળ રે, મારી અઘાસુર રાખ્યાં બાળ રે..૪૫
 તમે થયાં વત્સ બાળરૂપ રે, ભાળી ભૂલી ગયો બ્રહ્મા ભૂપ રે;
 કાળી નાથી કીધો દવપાન^૨ રે, દીધું ઈષ્ટ કન્યા વ્રત દાન રે..૪૬
 ઋષિ પત્નિયોની પૂજા લીધી રે, તેને શ્રુતિ^૩ સમાન તે કીધી રે;
 કર્યું હેત નિજજન કાજ રે, ધર્યો કર ઉપર ગિરિરાજ રે..૪૭
 સપ્ત વર્ષ માંહી ભગવાન રે, તમે મોડ્યું મઘવાનું^૪ માન રે;
 વરુણભવનથી છોડાવ્યા નંદ રે, આપ્યો વ્રજજનને આનંદ રે..૪૮
 વ્રજજનને દેખાડ્યું ધામ રે, કર્યા સહુને પૂરણકામ રે;
 તમે રમિયા યુવતી સંગ રે, કર્યો કિંકર^૫ તમે અનંગ^૬ રે..૪૯
 અજગરથી છોડાવ્યા નંદ રે, તમે માર્યો શંખચુડ મંદ રે;
 વૃષભ ને વ્યોમાસુર દ્વેષી રે, તમે માર્યો બળે બળ કેશી રે..૫૦
 એવાં અપાર ચરિત્ર કીધાં રે, વ્રજવાસીને બહુ સુખ દીધાં રે;
 અકૂરને આનંદ પમાડ્યું રે, નિજજનને ધામ દેખાડ્યું રે..૫૧
 તમે પર્યટ^૭ પાપીને માર્યો રે, સઈ^૮ સુદામા માળીને તાર્યો રે;
 ટાળી કુબજ્યા તન ટેડાઈ^૯ રે, માગ્યું તેણે જે હતું મનમાંઈ રે..૫૨
 ભાંગ્યું ધનુષ તમે કર ધરી રે, રંગદ્વારે માર્યો મત્ત હરિ^{૧૦} રે;
 મલ હણ્યા અખાડામાં હાથ રે, કેશે ગ્રહી કંસ માર્યો નાથ રે..૫૩
 વસુદેવ દેવકી દુઃખ હર્યું રે, ઉગ્રસેન શિર છત્ર ધર્યું રે;
 તમે કીધો ગુરુઘેર^{૧૧} વાસ રે, તમે પૂરી છે દ્વિજની આશ^{૧૨} રે..૫૪

૧. તૃણાર્વત રાક્ષસ. ૨. અગ્નિપાન. ૩. વેદ. ૪. ઈન્દ્રનું. ૫. દાસ. ૬. કામદેવ. ૭. ધોળી. ૮. દરજી.
 ૯. ખોડ-ખાંપણ. ૧૦. હાથી. ૧૧. સાંદીપનીના આશ્રમમાં. ૧૨. ગુરુના પુત્રને નરકથી છોડાવ્યો.

તમે ગયા કુબજ્યા ભવન રે, સત્ય કીધું પોતાનું વચન રે;
 તમે ગયા અકૂરને ધામ રે, તેને મોકલ્યો ગજપુર^૧ ગામ રે..૫૫
 પછી મથુરાથી દ્વારામતિ રે, આવ્યા પ્રેમે કરી પ્રાણપતિ રે;
 માર્યો કાળયવન કળ કરી રે, મુચુકુંદને જગાડ્યો હરિ રે..૫૬
 તમે માર્યો પ્રભુ જરાસંધ રે, વિશ સહસ્ર છોડ્યા નૃપ બંધ રે;
 નૃપ જીતીને સારંગપાણિ રે, તમે પરણ્યા અષ્ટ પટરાણી^૨ રે..૫૭
 મારી ભૌમાસુરને મુરારી રે, લાવિયા સોળ સહસ્ર^૩ નારી રે;
 છેદ્યા બાણાસુર ભુજદંડ રે, રાખ્યો પાર્થયજ્ઞ^૪ અખંડ રે..૫૮
 તમે માર્યો શાલવ શિશુપાળ રે, કર્યો દંતવક્ત્રનો તમે કાળ રે;
 દેખી દુર્બળ દ્વિજ સુદામ રે, કર્યું કંચનમય તેનું ધામ રે..૫૯
 સ્વજન કુરુક્ષેત્રે ભેળાં કીધાં રે, જ્યેષ્ઠ ભ્રાત માતે માગી લીધાં રે;
 પાર્થ જનક ને શ્રુતદેવ રે, તેને સુખ આપ્યું તતખેવ રે..૬૦
 એમ અનંતનાં કર્યા કાજ રે, નિજજન જાણી મહારાજ રે;
 જે જે આવિયાં તમારે શરણ રે, તેને સુરતરુ^૫ તમ ચરણ રે..૬૧
 તમે દીનના બંધુ દયાળ રે, કૃપા કરીને આવ્યા કૃપાળ રે;
 કરી સ્તુતિ એમ માયે જ્યારે રે, સુણી બોલ્યા સુંદર શ્યામ ત્યારે રે..૬૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'પ્રેમવતિ સ્તુતિ' નામે
 સોળમું પ્રકરણમ્ ॥૧૬॥

પૂર્વછાયો :

સુતને શ્રીકૃષ્ણ જાણી, એમ સ્તુતિ કરી જે માત;
 તે શિશુરૂપે કૃષ્ણ સુણી, બોલિયા સાક્ષાત..૦૧
 માતા ચિંતા મા કરો, થાશે તમારું ધાર્યું જેહ;
 વ્રજની વાત સંભારવા, મેં રૂપ દેખાડ્યું તેહ..૦૨

૧. હસ્તિનાપુર (આજનું દિલ્હી). ૨. રુક્મિણી, સત્યભામા, જાંબવતી, ભદ્રા, કાલિંદી, મિત્રવિંદા, લક્ષ્મણા, નાગનજિતી. ૩. હજાર. ૪. યુધિષ્ઠિરનો યજ્ઞ. ૫. કલ્પવૃક્ષ - જે ઈચ્છીએ તે આપનાર.

એમ કહી અર્ભકનાં^૧, કર્યા ચરિત્ર દીનદયાળ;
 અલૌકિક રૂપ ગોપ્ય^૨ કરીને, બાળ બન્યા તતકાળ..૦૩
 ધર્મને ધીરજ આવી, દેખી એવા દિવ્ય બાળ;
 જાણ્યું સંકટ સર્વે ગયાં, થયો અસુરનો કાળ..૦૪

સોપાઈ :

એવું જાણીને આનંદ પામ્યા રે, દેખી બાળકને દુઃખ વામ્યા રે;
 થયો સર્વે સુખનો સમાજ રે, જાણ્યું ગયું અધર્મનું રાજ રે..૦૫
 કરે મહોત્સવ ઘેર ઘેર રે, અતિ થઈ રહી લીલાલેર રે;
 તેમ અમરલોકે^૩ અમર રે, કરે મોટા ઉત્સવ મુદભર^૪ રે..૦૬
 બોલે જયજય બ્રહ્મા બ્રહ્માણી રે, શક^૫ શચી^૬ શિવ શિવારાણી રે;
 બોલે જયજય શબ્દે અમર રે, કરે પુષ્પ વૃષ્ટિ પુરંદર^૭ રે..૦૭
 ગાય ગાંધર્વ નાચે અપસરા રે, સિદ્ધ ચારણ ને મુનિવરા રે;
 દેવે વજ્રાડ્યાં દુંદુભિ બહુ રે, નભે આનંદ પામ્યાં સહુ રે..૦૮
 મંદ શીતળ સુગંધી વાય રે, વાયુ સર્વે જન સુખદાય રે;
 થયાં ઉડુ^૯ તે નભે^૮ અમળ રે, બોલે વ્યોમમાં^૮ જે જે સકળ રે..૦૯
 મોટા ઋષિ દિયે છે આશિષ રે, પ્રભુ જીવજ્યો કોડ્ય વરસ રે;
 એમ હરખ્યા દેવ ઋષિરાય રે, જાણી પ્રભુ પ્રકટ મનમાંય રે..૧૦
 બહુ વાજંત્ર વાજે છે વ્યોમે રે, તેમ થાય છે ઉત્સવ ભોમે રે;
 જેમ ગહેકી^૮ રહ્યો છે ગગન રે, તેમ ભૂમિએ જન મગન રે..૧૧
 હુવા નિર્ધૂમ^{૧૦} હુતાશન^{૧૧} રે, થયાં સાધુનાં નિર્મળ મન રે;
 શાંતિ દયાદિ દ્વાદશ નારી^{૧૨} રે, આવી દર્શને દિવ્ય દેહ ધારી રે..૧૨
 પછી નગર નારી આવી સહુ રે, લાવી માંગળિક સાજ બહુ રે;
 સુર્વજ થાળ ભર્યા શગ્ય^{૧૩} મોતી રે, આવી વધાવવા પુણ્યવતી રે..૧૩
 કાજુ^{૧૪} કુંકુમ કેસર ઉતારી રે, શ્રીફળ અક્ષત સારી સોપારી રે;

૧. બાળકનાં ૨. અદૃશ્ય ૩. દેવલોકમાં ૪. આનંદ સહિત ૫. ઈન્દ્ર ૬. ઈન્દ્રાણી ૭. તારા ૮. આકાશે
 ૯. ગૂંજી ૧૦. ધુમાડા વગરના ૧૧. અગ્નિ ૧૨. ધર્મદેવની દિવ્ય પત્નીઓ. ૧૩. પૂરેપૂરા. ૧૪. સુંદર.

પાનબીડાં લવિંગ એલચી રે, દધિ^૧ હળદી શરીરમાં ચર્ચી રે..૧૪
 અતિ હર્ષ ભરી મનમાંઈ રે, આવી ગાતિ મંગળ વધાઈ રે;
 વધાવીને લીએ છે વારણાં રે, નીરખી મન હરખ્યાં નારી તણાં રે..૧૫
 નીરખી તૃપ્ત ન થાય લોચન રે, વહાલું લાગે વાલાનું વદન રે;
 પછી ભાંમણાં^૨ લઈ ભામિની રે, બોલે આશિર્વચન કામિની રે..૧૬
 બાળક તમે જીવો બહુ કાળ રે, કરો માબાપની પ્રતિપાળ^૩ રે;
 દિયે આશિષ નીરખે મુખ રે, લીએ અંતરે અલૌકિક સુખ રે..૧૭
 હાસ વિલાસે મુખ છે સારું રે, નેણ કર ચરણ અતિ ચારું^૪ રે;
 વેષ મૂર્તિ તે મંગળકારી રે, કરો મંગળ અમારું મુરારિ રે..૧૮
 એમ કહી નારી ગઈ ઘેર રે, રાખી બાળ રુદે^૫ રૂડી પેર રે;
 બાલશર્માના સુત એ દિન રે, પામ્યા અતિશે આનંદ મન રે..૧૯
 વાજે વધાઈ નોબત્યું ઝડે^૬ રે, મોટાં દુંદુભિ નગારાં ગડે^૬ રે;
 ભેર ભુંગળાં ને શરણાઈ રે, ગાય ગાયક મંગળ વધાઈ રે..૨૦
 સુણી સ્તુતિ ગાન તેહ તણું રે, થયા ધર્મ મગન મને ઘણું રે;
 પછી તે સમાને વિષે ધર્મ રે, કર્યું વેદોક્ત જાતક^૭ કર્મ રે..૨૧
 પછી આખ્યાં છે વિપ્રને દાન રે, કરી અતિ ઘણું સનમાન રે;
 અન્ન ધન અવનિ અંબર રે, ગજ બાજ^૮ ને ગૌ સુંદર રે..૨૨
 મગાવી છે મહિષી^૯ દુઝણી રે, આપી વિપ્રને તે વળી ઘણી રે;
 ઘૃતપાત્ર વસ્ત્ર આખ્યાં ગેહ^{૧૦} રે, આખ્યું જે જે માગ્યું તેને તેહ રે..૨૩
 દીધાં ધર્મે દાન બહુ પેર રે, કરી રાજ વાળ્યા દ્વિજ ઘેર રે;
 થયાં રાજ સહુ નરનાર રે, બાંધ્યાં તરિયાંતોરણ^{૧૧} બાર રે..૨૪
 માતાપિતા ભૂલી દિવ્યભાવ રે, જાણ્યા પુત્રને સહજ સ્વભાવ રે;
 મનુષ્ય જાણી માત તાત તેહ રે, લાડ લડાવે સુતને સ્નેહ રે..૨૫
 વળી ધર્મદેવ પ્રેમવતિ રે, ભૂલ્યાં પૂર્વના જન્મની સ્મૃતિ રે;

૧.દહી. ૨.ઓવારણાં; દુઃખણાં. ૩.ભરણ-પોષણાદિ સેવા. ૪. સુંદર. ૫.હૃદયમાં. ૬.જોરથી વાગે.

૭. જન્મ નિમિત્તે કરવાના સંસ્કાર. ૮. ઘોડા. ૯. ભેંસ. ૧૦. ઘર. ૧૧. શુભકાર્યને સૂચવતાં તોરણ.

કાંઈ જાણે ન જાણે પોતાને રે, એમ વર્તે તાત માતાને રે..૨૬
 થઈ સર્વે સુખની સંપત્તિ રે, પ્રભુ પ્રકટે ગઈ વિપત્તિ રે;
 સત્યવાદી જન પામ્યા સુખ રે, થયું દૈત્ય અસુરને દુઃખ રે..૨૭
 કૌલ^૧ નાસ્તિક કુંડ કબીર રે, તે તો પામ્યા દુઃખ અચિર^૨ રે;
 બીજા અસુર અવનિએ હતા રે, જે કોઈ અહોનિશ દ્વેષ કરતા રે..૨૮
 તેનું નરસું થાવા નિરધાર રે, થાય અવળાં શુકન અપાર રે;
 ફરકે ડાબાં અંગ ડાબાં નેણ રે, લાધે ભૂંડાં સ્વપ્ન દુઃખદેણ રે..૨૯
 જાણે ધડ ઉપર શીષ નથી રે, ઊંટિ બેસારી કાઢ્યાં આંહિંથી રે;
 લઈ જાય છે દક્ષિણ દેશ રે, એવાં સોણાં^૩ લાધે છે હંમેશ રે..૩૦
 ઘર સામાં આવી રુવે શ્વાન રે, રાત્રે રુવે સુરભિ^૪ નિદ્રાન રે;
 ઘર પર કળેળે કાગડા રે, બોલે બપોરે બહુ ફિયાવડા^૫ રે..૩૧
 ઘુડ હોલા ઘુઘવે અપાર રે, થાય શબ્દ ભૂંડા ભયંકાર રે;
 ગીધ ગર્જ્યુ સમળાં સમિત^૬ રે, ઊડે ઘર પર શકરા નિત્ય રે..૩૨
 વળી અશુભ આકાશ માંય રે, નિત્ય દૈત્યને ચિત્ત જણાય રે;
 જાણું રવિ શશી હતા વ્યોમે રે, પડ્યા ઊડુ^૭ સહિત તે ભોમે રે..૩૩
 એવાં અવળા શકુન જાણી રે, બોલ્યો અસુરનો ગુરુ વાણી રે;
 સુણો દૈત્ય કહે કાલિદત્ત રે, કહ્યું દેવીએ તે થયું સત્ય રે..૩૪
 અસુરનો કરવા સંહાર રે, નિશ્ચય થયો હરિ અવતાર રે;
 માટે આપણે ઉપાય કરીએ રે, આવ્યા મૃત્યુમાંથી તો ઉગરીએ રે..૩૫
 હમણાં હરિ હશે બાળ નાનો રે, મારો એને કરી કળ છાનો રે;
 મેલો કૃત્યાઓ કરી અપાર રે, કરે તર્ત હરિનો સંહાર રે..૩૬
 પછી કર્યો છે મંત્રનો જાપ રે, ઉપજાવી છે કૃત્યાઓ આપ રે;
 અતિ કાળિયો ને છૂટે કેશ રે, કર્યો સિંદૂરનો લેપ શીષ રે..૩૭
 છેદેલ છે નાસિકા ને કાન રે, અતિ વિરૂપ વરવે વાન રે;
 લાંબા હોઠ ને ફાડ્યાં છે મુખ રે, કાઢી જીભ દાંત દેવા દુઃખ રે..૩૮

લાંબા પેટ ને લોચન લાલ રે, ખરડ્યા રુધિર માંહી બે ગાલ;
 માણસની ખોપરિયો છે કર રે, નાગિયું નથી પહેર્યા વસ્તર રે..૩૯
 ઉગામેલ આયુધ છે હાથ રે, એવો કીધો કૃત્યાઓનો સાથ રે;
 તેને આજ્ઞા આપી અસુરે રે, કહ્યું શત્રુ છે છપૈયે પુરે રે..૪૦
 તેનો કરજ્યો તમે જઈ નાશ રે, કરી કામ આવો અમ પાસ રે;
 પછી કૃત્યાઓ ત્યાંથી ઊડિયું રે, ભૂખી ભમરાણિયું ભૂડિયું રે..૪૧
 આવિયું હરિપ્રસાદ ઘેર રે, જેને બાળક સાથે છે વેર રે;
 હરિ હતા માતાજીને પાસ રે, લીધા જોરે કરવાને નાશ રે..૪૨
 કહે મારો મારો ખાઓ ખાઓ રે, શત્રુ મળ્યો મ ભૂલશો દાવો રે;
 ફાડ્યાં મુખ ઉગામ્યાં આયુધ રે, હરિ ઉપર્ય કરી બહુ કોષ રે..૪૩
 ઝાલી ગળે લઈ ગઈયો બાર રે, રુવે જનની કરી પોકાર રે;
 ભૂલી નિજ શરીર સંભાળ રે, ભોંયે ઢળી પડ્યાં તતકાળ રે..૪૪
 માગે બાળક કરે પોકાર રે, જોઈ પરવશ પ્રાણઆધાર રે;
 સુણી બાળાનો કાયર સાદ રે, તિયાં આવ્યા હરિપ્રસાદ રે..૪૫
 હતા એકાદશીને જાગરણે રે, ત્યાંથી આવિયા ઘેર આપણે રે;
 આવી જોયું ત્યાં ન દીઠા બાળ રે, પામ્યા ધર્મ મૂરછા તે કાળ રે..૪૬
 સુણી ભક્તિધર્મનો વિલાપ રે, આવ્યા હનુમાન ત્યાં આપ રે;
 કહે કેમ રુઓ છો દંપતિ રે, કહો ટાળું તમારી વિપત્તિ રે..૪૭
 કહે ભક્તિ વીર સુત મારો રે, તેને લઈ ગઈયો કૃત્યાઓ બારો રે;
 એને મારી નાંખશે એ તર્ત રે, મુકાવો જો તમે હો સમર્થ રે..૪૮
 એવું સુણી બોલ્યા હનુમંત રે, બાળા ચિંતા મ કરશો ચિત્ત રે;
 હમણાં લાવીશ પુત્ર તમારો રે, તમે શ્રીકૃષ્ણ દેવ સંભારો રે..૪૯
 તમે કર્યું પ્રીતે વ્રત મારું રે, રહેવા નહિ દઉં કષ્ટ તમારું રે;
 પછી હનુમાન તેહ કાળ રે, ચાલ્યા મુકાવવાને એહ બાળ રે..૫૦
 ત્યાં તો કૃત્યાઓના કર માંય રે, લાગ્યા બાળક સમર્થ ત્યાંય રે;
 જોયું વાંકી દષ્ટિ કરી બાળે રે, બળી કૃત્યાઓ તે તતકાળે રે..૫૧

પછી નાંખ્યા અવનિ ઉપર રે, મારો મારો કહે બહુ પેર રે;
 ત્યાં તો આવ્યા હનુમાન તર્ત રે, જોયું દુષ્ટ કૃત્યાઓનું કૃત્ય રે..૫૨
 અંજનીસુત કહે ઊભી રેજ્યો રે, કૃત્ય તમારાનું ફળ લેજ્યો રે;
 આજ ન રહો જીવતી કોઈ રે, નિશ્ચે જાણજ્યો મનમાં સોઈ રે..૫૩
 એમ કહીને જટીએ ઝાલી રે, મારી કૂટી પૃથિવીમાં ઘાલી રે;
 ત્યારે કૃત્યાઓ કહે કર જોડી રે, મેલો વીર કર્યા ગુના કોડી રે..૫૪
 આજ પછી ન લઉં એનું નામ રે, પાછી આવું નહિ આણે ઠામ રે;
 આજ મેલો કહું પાય લાગી રે, નાવું નજરે જાઉં દૂર ભાગી રે..૫૫
 એમ કહીને કૃત્યાઓ નાઠી રે, જાણી અસુરની દશા માઠી રે;
 જઈ કહ્યું કાલિદત્ત પાસ રે, ન થાય એ બાળકનો નાશ રે..૫૬
 એ તો છે કોઈ અતિ સમર્થ રે, એથી થાશે અસુરનું મૃત્યુ રે;
 પછી મહાવીર બાળને લઈ રે, ભક્તિધર્મને પાસળ જઈ રે..૫૭
 આપ્યા ભક્તિના હાથમાં બાળ રે, થયાં રાજી દંપતી તે કાળ રે;
 કહે ભક્તિ સુણો હનુમાન રે, નો'તિ સુતની આશા નિદાન રે..૫૮
 ત્યારે હનુમાન કહે ભક્તિ રે, સુત તમારો સમર્થ અતિ રે;
 નથી પ્રાકૃત નર નિદાન રે, એ છે પોતે સ્વયં ભગવાન રે..૫૯
 અક્ષર ગોલોક ધામના ધામી રે, એ છે કૃષ્ણદેવ બહુનામી રે;
 ધર્મરક્ષા જીવનાં કલ્યાણ રે, આવ્યા કરવા શ્યામ સુજાણ રે..૬૦
 તમે ધર્મ ભક્તિ છો દંપતી રે, કરશે પુષ્ટ તમને એ અતિ રે;
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય આદિ જે કહીએ રે, વંશ તમારો પવિત્ર લહીએ રે..૬૧
 તેને વધારશે એહ બાળ રે, કરશે અસુર જનનો કાળ રે;
 મારો મહિમા અતિ વધારશે રે, શરણાગતનાં કાજ સુધારશે રે..૬૨
 માટે આ બાળ છે અલૌકિક રે, કરો હેત પરહરો બીક રે;
 એમ કહ્યું હનુમાને જ્યારે રે, જોયું બાળકે એ સામું ત્યારે રે..૬૩
 પછી હરિ તણી ઈચ્છા જોઈ રે, થયા હનુમાન અદશ્ય સોઈ રે;
 તે જોઈ પ્રેમવતી પાવન રે, અતિ આશ્ચર્ય પામિયાં મન રે..૬૪

વળી જાણ્યું બાળક આ વાર રે, આવ્યો નિશ્ચય નવે અવતાર રે;
કહી વાત એ લોક સહુને રે, જીવ્યો બાળક કોઈક પુણ્યે રે..૬૫
પછી નરનારીએ નિયમ ધાર્યું રે, હનુમાનશું હેત વધાર્યું રે;
જેથી ટળ્યું કૃત્યાઓનું વિઘ્ન રે, સહુ કહેવા લાગ્યા ધન્ય ધન્ય રે..૬૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'કૃત્યાવિઘ્ન' નામે સત્તરમું
પ્રકરણમ્ ॥૧૭॥

પૂર્વછાયો :

ત્યારે પછીની વારતા, સહુ સાંભળો થઈ સાવધાન;
હરિ ઈચ્છાએ ત્યાં આવિયા, માર્કંડેય ગુણવાન..૦૧
ત્રિકાળદર્શી ને તત્ત્વવેત્તા, બ્રહ્મચારીનો છે વેષ;
ધર્મને ઘેર આવિયા, સંગે લઈને બહુ શિષ્ય..૦૨
ધર્મે બહુ આદર દઈ, પૂજા કરી બહુ પેર;
બ્રહ્મચારી ભલે આવિયા, કર્યું પવિત્ર મારું ઘર..૦૩
ક્યાંથી આવ્યા તમે કોણ છો, અને શું છે તમારું નામ;
શું ભણ્યા છો શાસ્ત્ર સ્વામી, પૂછું છું કરભામ^૧..૦૪

ચોપાઈ :

ત્યારે ઋષિ કહે સુણો વચન રે, આવું છું કર્તા તીર્થઅટન^૨ રે;
માર્કંડેય મારું નામ જાણ રે, ભણ્યા છીએ વેદ ને પુરાણ રે..૦૫
જાણું રૂડી રીતે જ્યોતિષને રે, તે ભણાવું છું હું આ શિષ્યને રે;
ત્યારે ધર્મ રાજી બહુ થયા રે, ભલે આવ્યા પ્રભુ કરી દયા રે..૦૬
મારા બાળકનું નામ દીજે રે, બહુ કાળ અમ ઘેર રહીજે રે;
તમે જ્યોતિષ જાણો છો ઘણું રે, કેવું ભાગ્ય આ બાળકતણું રે..૦૭
જુવો જન્મદિવસ રૂડી પેર રે, મુહૂર્ત લગ્ન ને જન્માક્ષર રે;
ઘડી પળ વેળા એની વર્તી^૩ રે, પાડો નામ એનું મહામતિ રે..૦૮

૧. હાથ જોડીને. ૨. તીર્થમાં વિચરણ. ૩. જાણીને; જોઈને.

પછી ટીપણામાં જોઈ એહ રે, કરી જન્મ કુંડળી તેહ રે;
 જોયું જ્યોતિષ વિદ્યાને વિશે રે, જાણ્યું આ તો મોટા છે અતિશે રે..૦૯
 પછી ધીરે રહી બોલ્યા વાણ્ય રે, તમે સાંભળો ધર્મ સુજાણ રે;
 અતિ બુદ્ધિવાન એહ થાશે રે, માટે મોટા સહુથી કહેવાશે રે..૧૦
 વળી કર્કના ચંદ્રમા આવે રે, તેનું નામ હરિ એવું કાવે રે;
 એક તમે બીજાં જે આશરશે રે, તેની આપદા સર્વે હરશે રે..૧૧
 માટે હરિ એવું એનું નામ રે, સૌને સમરતાં સુખધામ રે;
 વળી ચૈત્રમાં જન્મ થાય રે, તેને કૃષ્ણ પણ કહેવાય રે..૧૨
 સારું સુંદર તન છે શ્યામ રે, માટે એનું કહીએ કૃષ્ણ નામ રે;
 મૂર્તિ જોઈને જનનાં મન રે, તાણી લેશે તે માટે એ કૃષ્ણ રે..૧૩
 વળી બેઉ નામ મળી એક રે, કહેશે જન જે કરે વિવેક રે;
 ત્યારે ત્રીજું નામ હરિકૃષ્ણ રે, સમરતાં જન મન પ્રસન્ન રે..૧૪
 તપ ત્યાગ યોગ ધર્મ જ્ઞાન રે, એવા એ પંચ ગુણ નિદાન રે;
 તેણે શિવજી જેવા એ થાશે રે, માટે નીલકંઠ કહેવાશે રે..૧૫
 એમ ગુણ કર્મે કરી નામ રે, કહેશે બહુ પુરુષ ને વામ રે;
 વળી મને જણાય છે જેહ રે, સુણો ધર્મ હું કહું છું તેહ રે..૧૬
 થાશે પૃથુસમ^૧ શ્રોતાવાન રે, ભક્તિ ક્ષમા અંબરીષ સમાન રે;
 જનકના જેવું નિજ જ્ઞાન રે, ત્યાગ વૈરાગ્ય શુક સમાન રે..૧૭
 હરિદાસ હનુમાન જેવા રે, એક ઈષ્ટનિષ્ઠ ઉમા^૨ એવા રે;
 સદાગ્રહ કૃષ્ણ વિષે જેહ રે, થાશે પ્રહ્લાદ સરીખા તેહ રે..૧૮
 માયા ને માયાનું કારજ રે, એથી અજાણ્યું નહિ રહે રજ રે;
 આત્મદર્શીમાં જાણવા એવા રે, કર્દમસુત કપિલજી જેવા રે..૧૯
 દોષ તજીને ગુણને ગ્રેવા^૩ રે, તેમાં તો દત્તાત્રેય સમ કેવા રે;
 અધર્મસર્ગ^૪ થકી તે મન રે, બીશે જેમ યુધિષ્ઠિર રાજન રે..૨૦

દયાળુ ને વળી દાતાપણું રે, થાશે રંતિદેવ થકી ઘણું રે;
 જીવને દેવા પ્રભુનું જ્ઞાન રે, તેમાં નારદ સમ નિદાન રે..૨૧
 પ્રભુમાંહી દોષ ન પરઠે રે, તે તો જાણે જાનકીની પેઠે રે;
 સ્વતંત્રપણું લક્ષ્મીના જેવું રે, જે શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપમાં રહેવું રે..૨૨
 હરિ હરિજન દ્રોહી માથે રે, વર્તે લક્ષ્મણ સમ તે સાથે રે;
 થાશે સૌ જીવને સુખકારી રે, જેમ પુત્રને પાળે મેતારી^૧ રે..૨૩
 હરિ આજ્ઞામાં રહેવાને આપ રે, થાશે ભરતજી જેવા નિષ્પાપ રે;
 પ્રભુ પદરજ માહાત્મ્ય લેવા રે, થાશે ભક્ત અકૂરજી જેવા રે..૨૪
 પ્રભુને વાલા જન જે કૈયે રે, તેમાં દ્રૌપદી સમાન લૈયે રે;
 અંતઃશત્રુ જીતવા સમર્થ રે, જાણું પ્રકટયા બીજા પાર્થ^૨ રે..૨૫
 પ્રશ્ન ઉત્તર કરવા અતિ રે, જાણું આવ્યા આપે બૃહસ્પતિ રે;
 ધીરજવાનમાં ધીરજવાન રે, થાશે બળીરાજાને સમાન રે..૨૬
 અસુરને મોહ ઉપજાવા રે, થાશે વામનજી સમ આવા રે;
 કરશે ધર્મની રક્ષા તે ઘણી રે, જીવો એંધાણી તમે તેહ તણી રે..૨૭
 હાથે છે પદ્માંકુશનાં^૩ ચિહ્ન રે, મુખ દેખી લાજે કોટિ મીન^૪ રે;
 ઊર્ધ્વરેખા અષ્ટકોણ ધ્વજ રે, સ્વસ્તિ અંકુશ વળી અંબુજ^૫ રે..૨૮
 જવ જાંબુ વજ્ર દેખ્યાં દ્રગ રે, તેણે શોભે છે દક્ષિણ પગ રે;
 મત્સ્ય ત્રિકોણ કળશ ને વ્યોમ રે, ધેનુપદ^૬ ધનુષ ને સોમ^૭ રે..૨૯
 સાતે ચિહ્ન શોભે વામ^૮ ચરણ રે, માટે આ તો છે અશરણશરણ રે;
 દેશે બહુ જીવને અભયદાન^૯ રે, કરશે મોટા મોટા સનમાન રે..૩૦
 બહુ જીવને આજ્ઞામાંય રે, વર્તાવશે સતયુગ ન્યાય રે;
 નાના પ્રકારનાં જેહ દુઃખ રે, ટાળી તમારાં કરશે સુખ રે..૩૧
 જેમ વિષ્ણુ વિબુધ^{૧૦} સહાય રે, કરે છે મહાકષ્ટને માંય રે;
 તેમ કરશે તમારી સાર^{૧૧} રે, એવા એમાં ગુણ છે અપાર રે..૩૨

૧. માતા. ૨. અર્જુન. ૩. કમળ અને અંકુશ. ૪. માછલી. ૫. કમળ. ૬. ગાયનું પગલું. ૭. ચંદ્ર.
 ૮. ડાબો. ૯. મોક્ષ પદ. ૧૦. દેવોને. ૧૧. સહાય.

બીજા બહુ મોટા ગુણ એમાં રે, શુભગુણની થાશે એ સીમા રે;
 એવા માર્કડેયનાં વેણ રે, સુણ્યાં ધર્મે અતિ સુખદેણ રે..૩૩
 પછી વસ્ત્ર ઘરેણાં ને ધન રે, આપ્યાં વિવિધ ભાત્યનાં અન્ન રે;
 થયા માર્કડેય પ્રસન્ન રે, રહ્યા તિયાં પછી દોય દિન રે..૩૪
 પછી દઈ આશિષ મુનિરાય રે, ગયા શિષ્ય સહિત પ્રયાગમાં રે;
 પછી ભક્તિ ધર્મ રાજી થઈ રે, સુતને હુલાવે^૧ નામ લઈ રે..૩૫
 એમ કરતાં ચાર માસ વિત્યા રે, બેઠો પાંચમો માસ પુનિતા રે;
 ત્યારે રૂડે દિવસે દંપતિ રે, મહી^૨ બેસાર્યા સુખ મૂરતિ રે..૩૬
 વારાહે સહિત વસુંધરા^૩ રે, પૂજી પ્રીતે તેડાવી વિપરા^૪ રે;
 કર્યો મોટો ઉત્સવ તે દિન રે, જમાડિયા બહુ વિપ્ર જન રે..૩૭
 માંગલિક વાજાં વગડાવી રે, કરી વધાઈ તે મનભાવી રે;
 પછી સપ્ત માસે દિન સારે રે, આવી પૂર્ણા^૫ તિથિ ગુરુવારે રે..૩૮
 તે દિ પુત્રના વિંધાવ્યા કર્ણ રે, ભૂષણ પેરાવ્યાં સારાં સુવર્ણ રે;
 પછી આસો વદિ બીજ દન રે, કરાવ્યાં અન્નબોટણાં^૬ અન્ન રે..૩૯
 કર્યો ઉત્સવ જમાડયા જન રે, કરાવ્યાં બ્રાહ્મણને ભોજન રે;
 પછી શાસ્ત્ર મહોર^૭ સમશેર^૮ રે, ત્રણ્ય મુક્યાં આગળ્ય તે વેર^૯ રે..૪૦
 પછી મહોર ખડગ^૮ મેલી નાથ રે, મુક્યો પુસ્તક ઉપર હાથ રે;
 હતી રુચિ પોતાને જે માંઈ રે, તેહ વિના ગમ્યું નહિ કાંઈ રે..૪૧
 પછી માતાએ ખોળામાં તેડી રે, લીધી બકી હૃદામાંહી ભીડી રે;
 પછી ધવરાવ્યા કરી પ્રીત્ય રે, કરે હેત નવું નિત્ય નિત્ય રે..૪૨
 પછી પ્રતિદિન તે દયાળ રે, વધે નિત્ય ચંદ્ર જેમ બાળ રે;
 કરે બાલચરિત્ર અપાર રે, જોઈ મોહી રહે નરનાર રે..૪૩
 માત તાતને લાગે છે પ્યારા રે, નથી મુક્તાં નિમિષ^{૧૦} ન્યારા^{૧૦} રે;
 એમ જાય આનંદમાં દન રે, સુત નીરખી હરખે મન રે..૪૪

૧. લાડ લડાવે. ૨. પૃથ્વી ઉપર. ૩. પૃથ્વી. ૪. વિદ્વાન બ્રાહ્મણો. ૫. પૂનમની. ૬. બાળકને પ્રથમ વાર અન્ન ખવડાવવું. ૭. ચલણી સિક્કો-ધન. ૮. તલવાર. ૯. સમયે. ૧૦. પળવાર પણ અલગ.

કરે નરનારી જે દર્શન રે, તેનાં હેતમાં હરાય મન રે;
 વૃદ્ધ કોવિદ^૧ ને વિદ્યાવાન રે, દેખી નાથ ભૂલે નિજ જ્ઞાન રે..૪૫
 કરે ભાવતાં ચરિત્ર નાથ રે, તેણે પોં'ચે નહિ હાથોહાથ રે;
 માત તાત ને ભગિની ભાઈ રે, કાકો મામો જેને જે સગાઈ રે..૪૬
 રાખે હેત હરિ સાથે સહુ રે, બીજાને પણ વહાલા છે બહુ રે;
 નરનારીને પ્યારા છે નાથ રે, નથી આવતા માતાને હાથ રે..૪૭
 પછી કાંઈક માઝું બોલવા રે, બોલે તોતળા મુખથી લવા^૨ રે;
 જેમ જેમ બોલે કાલું કાલું રે, તે તો લાગે માતાજીને વાલું રે..૪૮
 પછી સુંદરી સર્વે સિયાણી^૩ રે, શીખવે સારી વાલાને વાણી રે;
 વળી રૂડી રીતેશું રમાડે રે, પય^૪ શર્કરા^૫ પાક જમાડે રે..૪૯
 પેંડા પતાસાં ને પકવાન રે, ભાવે જન જમાડે ભગવાન રે;
 હળવે હળવે હીંડવા^૬ કાજ રે, શીખવે નારી શીખે મહારાજ રે..૫૦
 પડે લડથડે પગલાં ભરે રે, અહિ^૭ આગ્ય^૮ જાલતાં ન ડરે રે;
 એમ બાલચરિત્ર મહારાજ રે, કરે હેત નિજજન કાજ રે..૫૧
 રિંખે^૯ રડે પડે પેટ વડે રે, અતિ દાખડે ઉંબરો ચડે રે;
 ખાય ગોટલાં^{૧૦} ગડથલાં^{૧૧} ઘણાં રે, કરે ચરિત્ર બાળક તણાં રે..૫૨
 ચાલે ગોઠણભર ઘરમાંય રે, દેઈ ટેક^{૧૨} આપે^{૧૩} ઊભા થાય રે;
 એવા અસમર્થ દેખે સહુ રે, પણ ધીર ગંભીર છે બહુ રે..૫૩
 ભૂખ દુઃખ ને ભયે ન ભડકે રે, દેવ અદેવથી ન થડકે રે;
 ભૂત પ્રેત ને દનુજ^{૧૪} દૈત્ય રે, રાક્ષસ રાક્ષસી યક્ષ સહિત રે..૫૪
 તેનો ભય નથી મન માંય રે, એવા અચળ પર્વતપ્રાય^{૧૫} રે;
 બીજા શુભ ગુણ બહુ સારા રે, તેણે લાગે છે સહુને પ્યારા રે..૫૫
 રુવે નહિ રાજી સદા રમે રે, તેમ તેમ સહુને તે ગમે રે;
 મીઠું મીઠું બોલે મુખે ઘણું રે, લાગે સૌ જનને સોયામણું રે..૫૬

૧. જાણકાર. ૨. અસ્પષ્ટ વાણી. ૩. ડાહી. ૪. દૂધ. ૫. સાકર. ૬. ચાલવા. ૭. સર્પ. ૮. અગ્નિ. ૯. ઘૂંટણીએ ચાલવું. ૧૦. ગલોટિયાં. ૧૧. લડથડિયાં. ૧૨. આધાર. ૧૩. પોતે ૧૪. દાનવ. ૧૫. પર્વત જેમ.

પય સાકર પિયે ન પિયે રે, અણઈચ્છાએ ભોજન લિયે રે;
 અશન^૧ વસન ભૂષણ^૨ સેજ^૩ રે, પોતા કારણે ન ઈચ્છે એ જ રે..૫૭
 શીત ઉષ્ણ મશકને^૪ દંશ રે, કચવાય નહીં કોઈ મશ^૫ રે;
 એવા સુશીલ જોઈને સહુ રે, માને આશ્ચર્ય મનમાં બહુ રે..૫૮
 કહે આ તો મોટા કોઈ અતિ રે, એમ કહે દેખીને દંપતિ રે;
 એમ કર્તા વર્ષ એક થયું રે, તેનું ચરિત્ર સહુને કહ્યું રે..૫૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘હરિબાળલીલા’ એ નામે
 અઢારમું પ્રકરણમ્ ॥૧૮॥

પૂર્વછાયો :

વળી સહુ સાંભળજ્યો, કહું ત્યાર પછીની વાત;
 મોટા સુત જે ધર્મના, શ્રીરામપ્રતાપ વિખ્યાત..૦૧
 તેનો તે વિવાહ આદર્યો, પ્રીતે કરીને રૂડી પેર;
 સુવાસિની^૬ નામે સુંદરી, પરણાવ્યા^૭ બળદેવ ઘેર..૦૨
 રૂડા ગુણ રૂપે અતિ, એક પતિવ્રતા સતીપણું;
 પ્રીતે કરીને પિયુ પોતાનો, સેવે સુવાસિની હેતે ઘણું..૦૩
 પછી બીજું વર્ષ બેસતાં, આનંદે ઉત્સવ આદર્યો;
 કુંવરના કુશળ કાજે, દેવ ઋષિનો આદર કર્યો..૦૪

સોપાઈ :

હેતે પૂજ્યા હનુમાન બળી રે, વ્યાસને કૃપાચારજ વળી રે;
 અશ્વત્થામા વિભીષણ જેહ રે, માર્કંડેય પરશુરામ તેહ રે..૦૫
 એ સર્વેને વિવિધ પ્રકારે રે, પૂજ્યા લઈ પોડશ^૮ ઉપચારે રે;
 જમાડ્યા વિપ્ર ને હરિજન રે, આપી દક્ષિણા થઈ પ્રસન્ન રે..૦૬
 બાળ કાજે કરે બહુ વિધિ રે, રાખે હેત અતિશે સંબંધી રે;

૧. ભોજન. ૨. ઘરેણાં. ૩. પથારી. ૪. મચ્છરના. ૫. રીતે; કારણે. ૬. તરગામના બલધિરામ અને ઉદયકુંવરના દિકરી. ૭. સંવત્ ૧૮૩૯; વૈશાખ સુદ - ૮. ૮. જુઓ ઉપચારના સોળ પ્રકાર - પેજ નં. ૧૮માં ટિપ્પણી નં. ૧૨.

એમ કરતાં વિત્યાં વર્ષ દોય રે, ત્રીજું વર્ષ વરતિયું^૧ સોય રે..૦૭
 આવી જેઠ વદિની પંચમી રે, માત તાત જ્યોતિષીને ગમી રે;
 તેદિ કર્યો છે કુળ આચાર રે, બાળ વાળ ઉતાર્યા તે વાર રે..૦૮
 કર્યો મોટો ઉત્સવ તે દિન રે, તેડાવ્યા વિપ્ર ને હરિજન રે;
 તેનાં કામ કાજ માંહી માત રે, ભૂલી ગયાં છે સુતની વાત રે..૦૯
 પોતે રહ્યાં જન જમાડવા રે, પુત્ર પરને^૨ આપ્યો રમાડવા રે;
 તેને તેડી ગયાં બીજા બાળ રે, જોવા સુંદર વાડી રસાળ રે..૧૦
 તિયાં ફળ દીઠાં મીઠાં ઘણાં રે, જામફળી સીતાફળી તણાં રે;
 નાળી કેળી અનુપ અનાર રે, કર્યા અંબફળના ત્યાં આહાર રે..૧૧
 જાંબુ લીંબુ ને રાણો રૂપાળી રે, ગુંદી કર્મદી પાકી રસાળી રે;
 દ્રાખ ખારેક ખલેલાં ખરાં રે, રહ્યાં લેવા તે સૌ છોકરાં રે..૧૨
 હરિને બેસારી તરુ^૩ તળે રે, ફર્યા બાળક વૃક્ષ સઘળે રે;
 એમ કરતાં આથમ્યો દિન રે, આવ્યો એ સમે અસુર જન રે..૧૩
 કાલિદત્ત નામે છે કપટી રે, થયો અર્ભક^૪ અસુર મટી રે;
 બન્યો કુબુદ્ધિ બાળક જેવો રે, કોઈ થકી ન કળાય એવો રે..૧૪
 આવી ભેળું માંડ્યું છે રમવા રે, મનમાં છે હરિને દમવા^૫ રે;
 કાઢી કૃત્યાઓ તેનો છે કોધ રે, વેર વાળવાનો છે વિરોધ રે..૧૫
 થયો ગરીબ ઘટમાં^૬ ઘાત^૫ રે, ભર્યો કપટ દગે કુજાત રે;
 રમ્યો બાળ સંગ બહુ વાર રે, પછી વિસ્તારી માયા અપાર રે..૧૬
 કરી રાતિ આંખ્યો તતકાળ રે, વાધ્યો અંગે થયો વિકરાળ રે;
 ફાડ્યું મુખ ફાટ્યો જાણું આભ રે, કાઢી જીભ લાંબી વિશ વાંભ^૭ રે..૧૭
 કરડે દાંત કોધમાં અતિ રે, આવ્યો કૃષ્ણ મારવા કુમતિ રે;
 થયો ભુંડો ભયંકર બહુ રે, તેને દેખી બીના બાળ સહુ રે..૧૮
 કર્યા લાંબા કર તતકાળ રે, ઝાલી કરવા બાળકનો કાળ રે;

૧. શરૂ થયું. ૨. બીજાને. ૩. વૃક્ષ. ૪. બાળક. ૫. મારવા. ૬. મનમાં. ૭. ૧ વાંભ = બન્ને હાથ પહોળા કરીએ તેટલું માપ.

ત્યાં તો વાંકી દૃષ્ટિ કરી નાથે રે, જોયું દૈત્ય કાલિદત્ત માથે રે..૧૯
 તેણે દાઝયું કુબુદ્ધિનું દેહ રે, પછી કોપિયો અસુર તેહ રે;
 કરી આસુરી માયા ઉત્પન્ન રે, ચડી ઘટા ને ચાલ્યો પવન રે..૨૦
 આવી અંધિને રજની મળી રે, કરે ઝબકારા બહુ વીજળી રે;
 થાય ગાજમાં ઘોર કડાકા રે, દિયે દામિની તેમાં ઝડાકા રે..૨૧
 વરસે મેઘ રહે નહિ મણા રે, ચાલ્યાં પૂર પૃથ્વી પર ઘણાં રે;
 ઝરે મેઘ મચી બહુ ઝડી રે, વાયુવેગે વૃક્ષ ગયાં પડી રે..૨૨
 ત્રૂટી પાંખ્યો પંખી પડ્યાં ભોમ રે, મૃગજાતિ થયાં છે બફોમ રે;
 થયો અતિશે મોટો ઉત્પાત રે, પડી વચમાં વેરણ રાત રે..૨૩
 બહુ ઉપદ્રવે બિન્યાં બાળ રે, નાસી ગયાં બીજે તતકાળ રે;
 બેસાર્યા'તા આંબા તળે હરિ રે, તેની ન રહી ખબર ખરી રે..૨૪
 ચડી ટાઢ્ય તેણે તન ધ્રુજે રે, મળી રાત્ર્યમાં કાંઈ ન સુઝે રે;
 એવી માયા વિસ્તારી અસુર રે, મારવા હરિજીને જરૂર રે..૨૫
 ફેરે દૃષ્ટિ ને જુવે સઘળે રે, દીઠા હરિ બેઠા આંબા તળે રે;
 ત્યારે ઊડી આકાશમાં ચડ્યો રે, આવી અંબવૃક્ષ પર પડ્યો રે..૨૬
 જેમ હિમાચળની શિખર રે, ત્રુટી પડે પર્ણકૂટી પર રે;
 એમ પડ્યો અસુર અભાગી રે, તેની ઝપટે પડ્યું ઝાડ ભાંગી રે..૨૭
 તેને તળે બેસી રહ્યાં બાળ રે, થયો નહિ વાંકો એક વાળ રે;
 જેમ રહ્યા ગોવર્ધન હેઠ્ય રે, રહ્યા તરુ તળે તેની પેઠ્ય રે..૨૮
 વાયુ વરસાદ ને વીજળી રે, તેના પરાભવની પીડા ટળી રે;
 રહ્યા અચળ પર્વતપ્રાય રે, અસુરનું ન ઊપજ્યું કાંય રે..૨૯
 પછી અસુર ક્રોધ કરીને રે, ગયો ઝાલવા હાથે હરિને રે;
 ત્યારે વાંકી દૃષ્ટિએ જોયું નાથે રે, પામ્યો મોહ પડ્યો ભૂમિ માથે રે..૩૦
 પામ્યો મૂર્છા ને વ્યાકુળ થયો રે, સૂધ શરીરની ભૂલી ગયો રે;
 થઈ વિકળ ને ભમ્યો વન રે, ત્યાં પ્રચંડ વાતો'તો પવન રે..૩૧

તેને વેગે પડતાં'તાં ઝાડ રે, મુવો ચંપાઈ^૧ પશુને પાડ^૨ રે;
 જેમ આખુ^૩ અહિકરંડ^૪ કાપે રે, જાગે વ્યાળ^૫ મરે મૂષો^૩ આપે રે..૩૨
 જેમ કાપે કોઈ બેઠાની ડાળ રે, પડે કૂપે મરે તતકાળ રે;
 જેમ કરોળિયો કરે વિલાસ રે, પામે પોતાની જાળમાં નાશ રે..૩૩
 એમ પોતાની માયામાં મુવો રે, આપ પાપે પાપી નાશ હુવો રે;
 મુવો દૈત્ય માયા મટી ગઈ રે, વાયુવેગ વિજળી ન રઈ રે..૩૪
 ત્યારે શાંતિ પામ્યાં સહુ બાળ રે, પછી કરી કૃષ્ણની સંભાળ રે;
 જ્યારે ન દીઠા પોતાને પાસ રે, ત્યારે બહુ થયાં છે ઉદાસ રે..૩૫
 પછી કરે છે સાદ પોકારી રે, જ્યાં હો ત્યાંથી બોલો સુખકારી રે;
 કરે સાદ ઘણું ઘણું ગોતે રે, જડ્યા નહિ ઝાડ બહુ જોતે રે..૩૬
 ત્યારે ભૂલ્યાં શરીર સંભાળ રે, કહે હે કૃષ્ણ હે હરિ બાળ રે;
 એમ સાદ કરી શોધ્યા અતિ રે, પણ લાધ્યા નહિ પ્રાણપતિ રે..૩૭
 ત્યારે વ્યાકુળ થયાં છે બાળ રે, રુવે કર ઘસે કરે કતાળ^૬ રે;
 કહે ક્યાંથી લાવ્યા એને આંહી રે, હવે શું કહેશું જઈ ગામ માંહી રે..૩૮
 એનાં માબાપને તે શું કહેશું રે, બીજાને ઉત્તર શિયો દેશું રે;
 ન રહ્યું મુખ દેખાડ્યા જેવું રે, કર્યું કામ તો આપણે એવું રે..૩૯
 એમ બોલે પરસ્પર વાણ્ય રે, ત્યાં તો થયું છે ગામમાં જાણ રે;
 ફરક્યાં પુરુષનાં અંગ ડાબાં રે, એવાં અપશુકન થાવા લાગ્યાં રે..૪૦
 ફરક્યાં નારીનાં જમણાં અંગ રે, તેણે સહુ થયાં મનભંગ રે;
 ત્યાં તો ભક્તિ કહે સુત મારો રે, એને કોણ તેડી ગયું બારો રે..૪૧
 ખોળી કાઢો ખબર એની વેલી રે, પુત્ર વિના માતા થઈ ઘેલી રે;
 થયા ધર્મ તે વ્યાકુળ વળી રે, પામી મૂરછા પડિયા ઢળી રે..૪૨
 પછી આવ્યાં જન મળી સહુ રે, કરે બાળનો ખરખરો બહુ રે;
 કહે છોકરાં ગયાં હતાં વાડી રે, તેડી ગયાં તિયાં એ અનાડી^૭ રે..૪૩
 પછી ચાલ્યાં ગોતવા નરનાર રે, કરી દિવી ફાનસો અપાર રે;

કરે^૧ જેષ્ટિકા^૨ અસિ^૩ કમાન્યુ^૪ રે, આવ્યાં જિયાં એ વૃક્ષ આંબાનું રે..૪૪
 માતા તાત લીએ લડથડિયું રે, પુત્ર વિયોગનું દુઃખ પડિયું રે;
 એવે સમે હરિ પાસે વળી રે, આવી ધર્મનારી બારે મળી રે..૪૫
 સુત જાણી લીધા સૌવે ખોળે રે, બાળ ધવરાવ્યા ભાવ બો'ળે^૫ રે;
 હરિ માતાની પૂરવા હામ રે, થયા દ્વાદશ સ્વરૂપે શ્યામ રે..૪૬
 એવે સમે ગામના રહેનાર રે, આવ્યાં ખોળતાં સહુ નરનાર રે;
 કહે છોકરાં આ વૃક્ષ તળે રે, અમે મુક્યા હતા મળી સઘળે રે..૪૭
 તે તો વૃક્ષ પડિયું છે ભાંગી રે, જોઈ તેને સૌને બીક લાગી રે;
 કહે આવું રૂખ^૬ પડ્યું જિયાં રે, નોય બાળક કુશળ તિયાં રે..૪૮
 એમ અંતરે થઈ ઉદાસ રે, આવ્યા જોવા એ વૃક્ષને પાસ રે;
 ત્યારે શ્રદ્ધાદિ નારી દ્વાદશી^૭ રે, મૂકી બાળકને ગયું ખસી રે..૪૯
 મળ્યા ગોતતાં મામીને નાથ રે, તેણે આપ્યા છે ભક્તિને હાથ રે;
 પામી પુત્ર રાજી થયાં બાળા રે, આપી ભાભીને^૮ મોતીની માળા રે..૫૦
 પછી સુત હેતે ધવરાવ્યા રે જાણ્યું નવે અવતાર આવ્યા રે;
 વળતાં જોયાં વાડી વૃક્ષ જ્યારે રે, મુવો પુરુષ પડ્યો દીઠો ત્યારે રે..૫૧
 પછી પૂછ્યું બાળકને તેનું રે, કહ્યું બાળકે વૃતાંત એનું રે;
 એતો આવ્યો'તો કરવા ઘાત રે, કોણ જાણે થઈ કેમ વાત રે..૫૨
 ત્યારે પામિયા વિસ્મય સહુ રે, આ તો વિઘન વીતિયું બહુ રે;
 પછી ઉગ્યો ચંદ્ર આવ્યાં ઘેર રે, ભક્તિ ધર્મ બોલ્યાં એહ પેર રે..૫૩
 કહ્યું શ્રીકૃષ્ણ છે આ જરૂર રે, તે વિના ન મરે એ અસુર રે;
 જ્યારે કાલિદત્ત દૈત્ય મુવો રે, ત્યારે જાણ્યું સૌનો નાશ હુવો રે..૫૪
 છે આ સમર્થ આપશે સુખ રે, ભીડ્યા હૃદામાં વિસાર્યું દુઃખ રે;
 ત્યારે હતું જે હરિનું જ્ઞાન રે, ટળ્યું^૯ તે લાગ્યા સુત સમાન રે..૫૫

૧. હાથમાં. ૨. લાકડી. ૩. તલવાર. ૪. તીર-કામઠાં. ૫. ઘણા. ૬. ઝાડ. ૭. ધર્મદેવની શ્રદ્ધા, મૈત્રી, દયા, શાંતિ, તૃષ્ટિ, ક્રિયા, ઉન્નતિ, મેધા, બુદ્ધિ, પુષ્ટિ, વહની અને તિતિક્ષા - એ દિવ્ય પત્નીઓ. ૮. ભક્તિમાતાના ભાભી સુંદરીબાઈ. ૯. ભગવાનની ઈચ્છાથી માયાનો પડદો પડતા.

પછી વિરમ્યું જાણી એ વિધન રે, કર્યા પાઠ પૂજા દાન પુણ્ય રે;
કર્યું સંસ્કાર બાળક તણું રે, તેણે કરીને શોભ્યા છે ઘણું રે..૫૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘અસુરવિઘ્નનિવારણ’ એ
નામે ઓગણીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૯॥

પૂર્વછાયો :

વળી કહું એક વારતા, સૌ સાંભળજ્યો સાક્ષાત;
એહ ગામમાં અસુરનો, અતિ થાવા લાગ્યો ઉતપાત..૦૧
માતા પિતાએ મનમાં, વળતો તે કર્યો વિચાર;
ઈયાં રહેતાં આપણને, થયાં વિધન વારમવાર..૦૨
આપણે છે મિરાથ્ય^૧ એટલી, જાણો જીવનદોરી જીવન;
તેને વિધન જો વ્યાપણે, તો થાણું બેઉં નિરધન..૦૩
માટે આંહીથી ઉચળીને,^૨ જાયે અયોધ્યાપુર;
પવિત્ર ધામ શ્રીરામનું, તિયાં નહિ આવે અસુર..૦૪

ચોપાઈ :

પછી ગાડે ઘરની સમૃદ્ધિ રે, લેવા જેવી તે સર્વે લીધી રે;
પછી સંબંધી પાસે શીખ માગી રે, ચાલ્યાં સુતે સહિત સુભાગી રે..૦૫
બેઠાં શકટે^૩ ધર્મ ભગતિ રે, દોય સુતને તેડી દંપતી રે;
જનક પાસે પેઠા છે જોખન^૪ રે, માના ખોળામાં બેઠા મોહન રે..૦૬
ચલાવ્યાં ગાડલાં ધીરે ધીરે રે, આવ્યાં સંધ્યા સમે સર્જૂ^૫ તીરે રે;
લાવ્યો વાણ ખેવટ તે વાર રે, બેસી ઉતરિયા ગંગા પાર રે..૦૭
લીધો સર્વે સમાજ સંભારી રે, જોઈ સર્જૂની શોભા રૂપાળી રે;
તિયાં જળ સુંદર અમળ રે, કાંઠે ફૂલિયાં છે કમળ રે..૦૮
રાતાં પોયણાં તિયાં રૂપાળાં રે, નાળીફૂલ છે સુગંધીવાળાં રે;

૧. મિલકત. ૨. માલ-સામાન ભરીને. ૩. બળદગાડે. ૪. રામપ્રતાપભાઈ. ૫. સરયુ નદી.

તિયાં સારસ હંસ છે રૂડા રે, કુંજ બદકુ જળકુકડા રે..૦૯
 કરે પરસ્પર પંખી નાદ રે, જાણું નાવાને કરે છે સાદ રે;
 એમ શોભે છે સરયૂ ઘણી રે, કાંઠે કુસુમવાડી^૧ બહુ બણી રે..૧૦
 ગુલાબ ગુલહજારી ઘણાં રે, બહુ વન ત્યાં તુલસી તણાં રે;
 ગુલદાવદી ને ગટુલિયાં રે, કેશર કર્ણિકા કુંભિ ફૂલિયાં રે..૧૧
 જાઈ જૂઈ જૂથિકા શેવતી રે, માધવી મલ્લિકા ને માલતી રે;
 કુંદ કેશુ કરેણ કેતકી રે, રહ્યા નિર્માલી નિર્વારી બે'કી^૨ રે..૧૨
 ચંપા ચમેલી ચંદન ચારુ^૩ રે, ગુલશોભન ગુલહજારુ રે;
 પિયાવાસ પાડલ^૪ જાસુલ^૫ રે, બોરસરી વસંતનાં ફૂલ રે..૧૩
 મરવા સુગંધી આંબના મોર રે, બે'કે^૨ કેવડા ઠોરમઠોર^૬ રે;
 ફૂલ કોટિમ ફળ રસાળ રે, બહુ વિવિધ ભાતે વિશાળ રે..૧૪
 એવી શોભા સર્જૂતીર તણી રે, વળી કહીએ શું મુખથી ઘણી રે;
 બહુ વેદિયા^૭ બેઠા વિપર રે, કરે સ્નાન ને સંધ્યા સુંદર રે..૧૫
 દેવમંદિર બહુ તીર્થ તીરે રે, શોભે સર્જૂ નિર્મળ નીરે રે;
 વાડી વન સરજૂ તે વાર રે, પ્રભુ પધાર્યે શોભ્યાં અપાર રે..૧૬
 જિયાં આવ્યા પોતે ઘનશ્યામ રે, તેણે કરી થયાં શોભાધામ રે;
 એવી શોભા જોઈ છે સમસ્ત રે, ત્યાં તો અર્ક^૮ પામિયો છે અસ્ત રે..૧૭
 ત્યારે દિવા કર્યા છે બહુ તીરે રે, તેનાં પડ્યાં પ્રતિબિંબ નીરે રે;
 કાંઠા પર હવેલી છે ઘણી રે, કરી હાર્યો ત્યાં દીપક તણી રે..૧૮
 તટ હવેલીના દીવા મળી રે, તેણે પુરી રહી ઝળમળી રે;
 એવું શહેર સોયામણું ઘણું રે, રચેલ છે મનુરાજા તણું રે..૧૯
 વળી ઈક્વાકુ કુળના^૯ જેહ રે, તેને રહેવાનું સ્થાનક એહ રે;
 એવું શહેર સુંદર વિશાળા રે, તિયાં આવિયાં ધર્મ ને બાળા રે..૨૦
 વળી વાસુદેવ ભગવાન રે, જન્મી રામ થયા જેહ સ્થાન રે;

૧. બગીચો. ૨. સુગંધી આપી રહ્યાં છે. ૩. સુંદર. ૪. જેનાં ફૂલ પાણીમાં નાંખવાથી પાણી સુગંધી બને છે, એવું ફૂલઝાડ. ૫. જાસૂદ. ૬. ઠેર ઠેર. ૭. વેદના મંત્રો બોલનારા. ૮. સૂર્ય. ૯. સૂર્યવંશના.

એવી પુરી પવિત્ર ઘણી રે, વાડી વને વિંટી સોયામણી રે..૨૧
 શોભે શેરી બજારો ચૌવટા^૧ રે, રૂડા રાજમારગ વાળ્યા મોટા રે;
 સાત માળની હવેલી સાર રે, શોભે કૈલાસગિરિ આકાર રે..૨૨
 બની પંગતિ તેની અપાર રે, શોભે બરોબર તેનાં બાર રે;
 વળી હાટ^૨ વિવેકે વિભાગે રે, બરોબર સુંદર સારાં લાગે રે..૨૩
 ક્યાંક વેચાય દૂધ ને દહીં રે, ક્યાંઈ ઘૂત મિસરી ને મહી રે;
 ક્યાંક ફળ ફૂલ વળી પાન રે, ક્યાંક વસ્ત્ર શસ્ત્રના સામાન રે..૨૪
 ક્યાંક વાસણ ભૂષણવાળા^૩ રે, ક્યાંક ઝવેરી ને મોતીયાળા રે;
 ક્યાંક ગજ બાજ શણગારી રે, ફરે નિત્ય તેની અસવારી રે..૨૫
 ક્યાંક અનેક અન્ન રસાલું રે, ક્યાંક શાક સુંદર બકાલું રે;
 ક્યાંક હાટ હારે હલવાઈ રે, વેચે વિવિધ ભાત્યે મીઠાઈ રે..૨૬
 ક્યાંક ગાંધી મોટી મણિયાર^૪ રે, ક્યાંક નાણાવટી તણી હાર રે;
 ક્યાંક માળી ને તંબોળી તેજ રે, ક્યાંક સાળવી^૫ ને રંગરેજ^૬ રે..૨૭
 ક્યાંક ગાન તાન તે ગવૈયા રે, એમ સૌ કોઈ વિભાગે રૈયાં રે;
 ક્યાંક વિપ્ર કરે વેદાભ્યાસ રે, ક્યાંક બાળ ભણે પંડા^૭ પાસ રે..૨૮
 ક્યાંક ક્ષત્રી તણી સભા સાર રે, ક્યાંક વૈશ્ય કરે છે વેપાર રે;
 ક્યાંક શૂદ્ર કરે સેવા સારી રે, સહુ વર્ણ ધર્મ રહ્યાં ધારી રે..૨૯
 ક્યાંક લડે છે મલ્લ અખાડી રે, ખેલે કુસ્તી પેચ ને લાકડી રે;
 ક્યાંક પડી છે રૂની મલિયો^૮ રે, એમ શોભે છે શેરી ને ગલિયો રે..૩૦
 વળી વસે બહુ વીતરાગી^૯ રે, રામ ઉપાસી ત્રિયાના ત્યાગી રે;
 બહુ મંદિર ને ધર્મશાળું રે, તેણે લાગે છે શહેર રૂપાળું રે..૩૧
 પુષ્પ ચંદને છાંટ્યા છે ચોક રે, દેવ સરિખાં વસે છે લોક રે;
 રામ સીતા લછ્મન જતિ^{૧૦} રે, બહુ મંદિરે તેની મૂરતિ રે..૩૨
 તિયાં નિત્યે ઊઠી નરનાર રે, આવે દર્શને કરી પ્યાર રે;

૧. ચાર રસ્તા ભેગા થાય તે જગ્યાઓ. ૨. દુકાન; બજાર. ૩. સોની. ૪. ચૂડી વેચનાર. ૫. વણકર.

૬. રંગારો-કપડાં રંગવાનો ધંધો કરનાર. ૭. પંડિત. ૮. રૂની ગાંસડી. ૯. વૈરાગી. ૧૦. હનુમાનજી.

થાય આરતીના ઝણકાર રે, કરે ઉત્સવ જન અપાર રે..૩૩
 ઝાંઝ મૃદંગ ઝાલરી શંખ રે, ભેરી^૧ તુરી^૨ ને વીણા^૩ અસંખ્ય રે;
 થાય નાદ તેનો પુર માંઈ રે, ઘોષે શહેર રહ્યું સર્વે છાઈ રે..૩૪
 ચાલ્યાં જાય એમ સાંભળી નાદ રે, પ્રેમવતી ને હરિપ્રસાદ રે;
 વળી બની શોભા દીવાતણી રે, જાણું હાર માંડી મણિ ઘણી રે..૩૫
 તેને પ્રકાશે શેરી બજારો રે, ફરે ઉજાસે લોક હજારો રે;
 એવી શોભા જોતાં નરનાર રે, આવ્યા શહેર ઉલંઘી આ પાર રે..૩૬
 રામઘાટ નીરખી નજરે રે, આવ્યા બહુટા શાખા નગરે રે;
 તિયાં અગ્નિહોત્ર^૪ થાય બહુ રે, હોમે હવિષ્યાન્ન^૫ ઘૃત^૬ સહુ રે..૩૭
 તે સુગંધી લઈ નિજધામ રે, આવી રહ્યાં કરી વિશરામ રે;
 પછી નિત્ય પ્રત્યે સર્જૂ નાઈ રે, કરે સંધ્યા ને વંદના ત્યાંઈ રે..૩૮
 વળી કરે છે કૃષ્ણની સેવ રે, દેખી કરે તેમ હરિ દેવ રે;
 હરિ બુદ્ધિએ છે બહુ ધીર રે, સાધુ સ્વભાવે શોભે શરીર રે..૩૯
 પાન પાન ખુબી ખેલ જેહ રે, નથી ગમતું અંતરે એહ રે;
 તાત સંગાથે સરજૂ નાઈ રે, પાછા આવે જ્યારે ઘરમાંઈ રે..૪૦
 ત્યારે કરે શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિ રે, પૂજે તેને ભાવે કરી અતિ રે;
 રમ્યામાં પણ અરુચિ ઘણું રે, વળી સદા ગમે શુચિપણું^૭ રે..૪૧
 એમાં કોઈ જો કરે વિઘન રે, તેણું કે દી મળે નહિ મન રે;
 કથા કીર્તનમાં બહુ પ્રીત રે, સુણે રામનાં ચરિત્ર નિત્ય રે..૪૨
 જેમાં હોય સાધુતા અપાર રે, એવા જનશું પોતાને પ્યાર રે;
 ગમે નહિ અસાધુતા રંચ^૮ રે, એમ કરતાં વર્ષ થયાં પંચ રે..૪૩
 ત્યારે કુમારાવસ્થા ઉતરી રે, પામ્યા પૌગંડાવસ્થાને^૯ હરિ રે;
 ત્યારે સરજૂ ગંગામાં નાવા રે, માંડ્યું આપે એકલું ત્યાં જાવા રે..૪૪
 સીતા રામ લછ્મન હનુ રે, કરે સ્મરણ નિત્ય એહનું રે;

૧. નગારું. ૨. એક પ્રકારનું વાજું. ૩. સીતાર જેવું વાદ્ય. ૪. અગ્નિમાં નિત્ય હોમ કરવાનું કર્મ. ૫. યજ્ઞમાં હોમવાની સામગ્રી. ૬. ઘી. ૭. પવિત્રપણું. ૮. સહેજ પણ. ૯. પાંચથી દસ વર્ષની ઉંમરને.

વળી તાતના મુખથી પર્મ^૧ રે, સુણ્યા સતપુરુષના ધર્મ રે..૪૫
 વર્ણાશ્રમ વળી ત્રિયા તણા રે, કહ્યા છ વર્ષે ધર્મ^૨ જે ઘણા રે;
 તે તો સર્વે રાખ્યા છે સંભારી રે, નથી મેલ્યા મનથી વિસારી રે..૪૬
 બાળપણમાં બુદ્ધિ છે ઘણી રે, કાંઈક મુખપાઠે લીધું ભણી રે;
 વળી સુણે છે શ્રી ભાગવત રે, તે તો પોતાને વહાલું અત્યંત રે..૪૭
 ઘણો હરિજનમાં છે સ્નેહ રે, બીજા સાથે બહુ નિઃસ્પૃહ રે;
 ત્યાગ વૈરાગ્ય તનમાં બહુ રે, દેખી આશ્ચર્ય પામે છે સહુ રે..૪૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘અયોધ્યાપુરી વર્ણન ને
 ધર્મભક્તિ ત્યાં વસ્યાં’ એ નામે વીસમું પ્રકરણમ્ ॥૨૦॥

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, કહું કથા તે અનુપ;
 ત્યાર પછીની જે વારતા, છે સહુને તે સુખરૂપ..૦૧
 એ જ વર્ષ^૩ વૈશાખ માસે, શુકલ છે દ્વિતીયા દિન;
 પતિવ્રતા પ્રેમવતીએ, જન્મ્યા તે પુત્ર પાવન..૦૨
 ગુણે કરી પ્રદ્યુમ્ન સરખા, સ્વભાવે સંત સમાન;
 પ્રીતિ પ્રકટ ભગવાનમાં, નામ ઈચ્છારામ ગુણવાન..૦૩
 એ જ અનુજ મહારાજના, જાણજ્યો જગ વિખ્યાત;
 ત્યાર પછી હવે હરિની, સાંભળજ્યો સહુ વાત..૦૪

ઓપાઈ :

પછી પ્રભુ બુદ્ધિએ વિશાળ રે, તેને બેસારિયા છે નિશાળ રે;
 વૈશાખ સુદિ બારશ દિને રે, કઢાવ્યા અક્ષર હરિજીને રે..૦૫
 લાગી લક્ષ્મીનારાયણ પાય રે, પૂજી શારદા ગણપતિ રાય રે;
 કરી હોમ જમાડ્યા વિપર રે, શીખવાને સુવિદ્યા સુંદર રે..૦૬

૧. પરમ; શ્રેષ્ઠ. ૨. બાળ ધનશ્યામના છ વર્ષ થતાં પિતા ધર્મદેવે આપેલ ઉપદેશ. ૩. સંવત્ ૧૮૪૨.

એમ કર્તા થોડે ઘણે દિન રે, શીખ્યા વિદ્યા પરમ પાવન રે;
 જોઈ ધર્મે સુત બુદ્ધિ બો'ત^૧ રે, ભણાવ્યા બે વેદ અંગે સોત રે..૦૭
 શીખ્યા શાસ્ત્ર તે અર્થે સહિત રે, થયા વિદ્યાવાન બ્રહ્મવિત^૨ રે;
 હતા વાચાળ ને વિદ્યા જોઈ રે, કરે ચર્ચા પહોંચે નહિ કોઈ રે..૦૮
 પૂછે જિયાં તિયાં પોતે પ્રશ્ન રે, તેનો ન કરે ઉત્તર કોઈ જન રે;
 જાય સર્જમાં નાવા એકલા રે, ઊઠી બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં^૩ વે'લા રે..૦૯
 આવે નાહીને ઘરમાં જ્યારે રે, કરે રામજીની પૂજા ત્યારે રે;
 ધૂપ દીપ પુષ્પ ફલ પત્ર રે, તેણે પૂજીને ભણે છે સ્તોત્ર રે..૧૦
 પછી નૈવેદ્યનું જે જે અન્ન રે, તેને જમે થઈને પ્રસન્ન રે;
 કરે કંઠે તુલસીની માળુ રે, ઊર્ધ્વપુંડ્ર તિલક રૂપાળું રે..૧૧
 રામકોટ આદી રૂડી રીતે રે, કરે પ્રદક્ષિણા તેને પ્રીતે રે;
 જન્મસ્થાન ને લછમન ઘાટ રે, રામઘાટે જાય વર્ણિરાટ રે..૧૨
 બ્રહ્મકુંડ વળી સ્વર્ગદ્વારી રે, જાય જાનકી ઘાટે વિચારી રે;
 વિદ્યાકુંડ સૂર્યકુંડ જેહ રે, ભદ્રસા આદી તીરથ તેહ રે..૧૩
 કનક સિંહાસનનાં દર્શન રે, નિત્યે જાવું રત્ન સિંહાસન રે;
 હનુમાન ગઢિયે હંમેશ રે, જાવું સુગ્રીવટીલે અહોનિશ રે..૧૪
 જગન્નાથ કાવડિયાની જાગે રે, જાવું ત્યાગી પાસે વહાલું લાગે રે;
 અહલ્યાબાઈના મંદિર માંઈ રે, જાવું નિત્ય દરશને ત્યાંઈ રે..૧૫
 દિલાયસિંઘગંજ રાયગંજ રે, જુવે જેસંગપુર સુખપુંજ રે;
 જિયાં જિયાં હરિ હરિજન રે, તિયાં તિયાં ફરે ભગવન રે..૧૬
 સર્વે તીરથ ઊઠી સવારે રે, ફરે કરે દરશન પ્યારે રે;
 રામજીની મૂર્તિયો આગે રે, કરે સ્તુતિ ઊભા એક પગે રે..૧૭
 કહે ધન્ય ધન્ય રઘુપતિ રે, તમારો મહિમા મોટો અતિ રે;
 કહી ન જાય મુખથી ગાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૧૮
 જુવો તવ પદરજ પ્રતાપ રે, થઈ શિલા તે અહલ્યા આપ રે;

દેખી વિસ્મય પામ્યો પથિ પાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૧૯
 કર્યો ગુહરાજા ભવપાર રે, કર્યો અઘવંત જયંત ઉદ્ધાર રે;
 કરી ભીલડી તમે સનાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૨૦
 વળી જટાયુને અંતકાળ રે, દીધાં દર્શન તમે દયાળ રે;
 કરી ક્રિયા તેની નિજ હાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૨૧
 તાર્યો સુગ્રીવ મિત્રાઈ કરી રે, એને સારુ માર્યો વાલી હરિ રે;
 મારી કરી દયા એને માથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૨૨
 તેને પાસે હતા હનુમંત રે, અતિ સમર્થ બહુ બળવંત રે;
 કરી એકાંતિક રાખ્યા સાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૨૩
 વિભીષણ નિજ જન જાણી રે, તેને ઓધાર્યો સારંગપાણિ રે;
 કર્યો રાય મારી રાવણ હાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૨૪
 એવાં અનેક કારજ કરી રે, આવ્યા અયોધ્યામાં તમે ફરી રે;
 જય જય ગાય જન ગાથ રે, ધન્ય ધન્ય હે જાનકીનાથ રે..૨૫
 કરે સ્તુતિ એ મૂરતિ આગે રે, વાર પો'ર^૧ બે પો'ર ત્યાં લાગે રે;
 ખાન પાન માંહી નહિ વૃત્તિ રે, ત્યાગ વૈરાગ્ય વહાલો છે અતિ રે..૨૬
 એમ ફરી કરી દરશન રે, જ્યારે આવે ભુવન જીવન રે;
 ત્યારે ભણે છે વેદ છ અંગ^૨ રે, શીલ સંતોષ સાધુતા અંગ રે..૨૭
 એવું જોઈને પોતાનો તાત રે, સંભારે છે પૂરવની વાત રે;
 કહ્યું હતું માર્કંડેયે જેહ^૩ રે, સર્વે ગુણ આમાં છે તેહ રે..૨૮
 એવા હરિને જે આશરે છે રે, તેના સર્વે સંશય હરે છે રે;
 આપી જ્ઞાન ભક્તિ ને વૈરાગ્ય રે, બીજી વાસના કરાવે છે ત્યાગ રે..૨૯
 બાળપણા માંહી જન બહુ રે, જાણે આત્મદર્શી છે સહુ રે;
 કહે ઘરમાં આ કાંઈ રહે છે રે, એમ પરસ્પર જન કહે છે રે..૩૦
 પોતાને પણ એવો છે ઘાટ રે, જોઈ રહ્યા જનોઈની વાટ રે;
 એવા થકા રહ્યા મંદિરમાં^૪ રે, જેમ કમળ રહે નીરમાં રે..૩૧

નિજ તાત સત્ય ગુણવાળા રે, તેવાં પતિવ્રતા માતા બાળા રે;
 એવાં સત્યવાદી જન જોઈ રે, થાય શહેરવાસી શિષ્ય સોઈ રે..૩૨
 તેને આપે ઉપદેશ આપ રે, કરાવે કૃષ્ણ નામનો જાપ રે;
 જ્ઞાન ભક્તિ ને વૈરાગ્ય યુક્ત રે, આપી ઉપદેશ કરે મુક્ત રે..૩૩
 દારી^૧ ચોરી મઘ માંસ ત્યાગ રે, કરાવે અહિંસા વિષ્ણુયાગ રે;
 ચારે વર્ણ જે આશરે આવે રે, તેને એ રીતે નિયમ ધરાવે રે..૩૪
 એવું જોઈને યુવતીજન^૨ રે, ઈચ્છે ગુરુ કરવાને મન રે;
 પછી વિચારીને ધર્મ તેને રે, નથી કરતા શિષ્ય પોતે એને રે..૩૫
 કહે આજ કાઢું^૩ રીત એહ રે, ચાલે આગે પરંપરા તેહ રે;
 તેનો આજ તો નથી વિચાર રે, પણ પછી બગાડ અપાર રે..૩૬
 માટે કહ્યું સર્વે યુવતીને રે, તમે સૌ કરો ગુરુ ભક્તિને^૪ રે;
 ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની^૫ એ રીત રે, તેને પાળવી બહુ કરી પ્રીત રે..૩૭
 પછી ત્રિયા સૌ ભક્તિને મળી રે, ધર્મ નારીના લીધા સાંભળી રે;
 સધવા વિધવા ધર્મ જેહ રે, સુણી સર્વે ત્રિયા પાળે તેહ રે..૩૮
 તેણે નારી થઈ શુદ્ધ અતિ રે, જે કોઈ હતી કુલટા^૬ કુમતી^૬ રે;
 એમ ધર્મ ને ભક્તિ વિચારી રે, દિયે ઉપદેશ નારીને નારી રે..૩૯
 વળી જન્મ દિવસ પ્રભુ તણા રે, તેના કરે છે ઉત્સવ ઘણા રે;
 જન્માષ્ટમી રામનવમી જેહ રે, કરે વ્રત ઉત્સવ સર્વે તેહ રે..૪૦
 ભાદ્ર સુદિ ચતુરથી આવે રે, પૂજે ગણપતિ બહુ ભાવે રે;
 આસો વદિ આવે ચૌદશી રે, પૂજે હનુમાનને હુલસી રે..૪૧
 નિયમ ધારી સુણે કથા નિત્ય રે, બહુ હરિચરિત્રમાં પ્રીત રે;
 વળી જે આવે ભણવા પાસ રે, તેને કરાવે વેદ અભ્યાસ રે..૪૨
 હેતે હરિ વાત સંભળાવે રે, રૂડા ધર્મને પાળે પળાવે રે;
 આપે જીતી બેઠા શત્રુ છય^૭ રે, તેમ કર્યા આશ્રિત અભય રે..૪૩

૧. વ્યભિચાર. ૨. સ્ત્રીઓ. ૩. પ્રવર્તાવું. ૪. મારી પત્ની પ્રેમવતીને. ૫. સંવત્ ૧૮૧૧માં શ્રી રામાનંદ સ્વામીએ સ્થાપેલ. ૬. જેને સારી મતી નથી તેવી. ૭. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર.

એવા સત્યવાદી ભક્તિ ધર્મ રે, જેને ઘેર છે પોતે પરબ્રહ્મ રે;
તિયાં સદ્ગુણ આવીને રહે રે, તેનું આશ્ચર્ય કોઈ ન કહે રે..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હરિકૃષ્ણ બાળલીલા'
નામે એકવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૨૧॥

પુર્વછાયો :

સહુ જન મળી સાંભળો, પછી ધર્મે કર્યો વિચાર;
જન્મ થકી મહારાજને, વર્ષ વીત્યું અષ્ટમું આ વાર..૦૧
જનોઈ દેવા જનકને, અતિ આનંદ ઉર ન માય;
દેશ દેશના જ્યોતિષી, તેડાવિયા દ્વિજરાય..૦૨
પુષ્પ ફળે પૂજા કરી, પછી કહ્યું પ્રીતેશું વચન;
ઉપવીત દેવા આ સુતને, તમે શોધી કાઢો શુભ દિન..૦૩
જોઈ જોષ જોષી બોલિયા, વર્ષ આઠમું છે આ અનુપ;
માઘ સુદિ દશમી દિને, શુભ મુહૂર્ત છે સુખરૂપ..૦૪

ચોપાઈ :

પછી રાજી થઈ માત તાત, નિશ્ચય કરીને માની એ વાત;
મંગાવ્યા સાજ સમાજ ઘણા, કોઈ વાતની ન રાખી મણા..૦૫
પછી કંકોતરી ગામોગામ, મેલી લખી સરવેનાં નામ;
રૂડી રીતે શણગાર્યા ઘર, ચિત્ર વિચિત્ર કર્યા સુંદર..૦૬
રોપ્યા રંભાના^૧ સ્થંભ તે દ્વાર, બાંધ્યાં તરિયાં તોરણ બાર;
છાંટ્યા અગર^૨ ચંદને એવાં, તેણે શોભે છે વૈકુંઠ જેવાં..૦૭
રોપ્યાં મંડપ પૂર્યા^૩ છે ચોક, જોઈ ચકિત થાય શહેરલોક;
દીવી ફાનસો કાયની હાંડી, વાસી^૪ દીપ હારોહાર માંડી..૦૮
નીલા પીળા ભર્યા રંગ રાતા, શોભે સારા કલ્પે નથી જાતા;
અતિ ઉત્સાહે આદર્યો જંગ^૫, દેવા ઉપવીત ઉરે ઉમંગ..૦૯

૧. કેળના. ૨. સુગંધમય લાકડું ૩. શોભાવ્યા. ૪. પ્રકટી. ૫. યજ્ઞ; ઉત્સવ.

પછી જે જે તેડાવ્યાં'તાં જન, તે તો આવ્યાં નવમીને દિન;
 રથ વેલ્ય ને ગાડલાં લઈ, આવ્યા અશ્વ પર ચડી કઈ..૧૦
 બાળ યુવા વૃદ્ધ નરનારી, આવ્યાં સર્વે તે પ્રેમ વધારી;
 એક જમવું ને યજ્ઞોપવીત, હરિ નિરખવા ચા'ય^૧ છે ચિત..૧૧
 જેને જેવી ઘટે પેરામણી, લાવ્યાં મોસાળિયાં મળી ઘણી;
 બીજા બહુ આવ્યા હરિજન, કરવા ધર્મ હરિનાં દર્શન..૧૨
 તેને આપ્યાં ઊતરવા ઘર, સારી પેઠે કરી સરાભર;
 પછી ભાવે જમાડ્યા ભોજન, લેલ^૨ ચોશ્ય^૩ ભક્ષ્ય^૪ ભોજ્ય^૫ અન્ન..૧૩
 શાક પાક ને સુંદર વડાં, જમ્યાં વૃદ્ધ યુવા નાનકડાં;
 પછી આવ્યો દશમીનો દન, તેડ્યા વિપ્ર વિદ્યાએ સંપન..૧૪
 કુળગોર સારા સામવેદી, અતિ આચારે આત્મનિવેદી^૬;
 પછી પુરના પુરાણી જેહ, વેદ શાસ્ત્રના ભણેલ તેહ..૧૫
 મળી શુભ વેળા પળ જોઈ, આપવા પ્રભુજીને જનોઈ;
 વાજે માંગલિક વાજાં અપાર, ગાય મંગળ મળી બહુ નાર..૧૬
 પ્રથમ ત્રણ ગાય ત્યાં આપી, પૂજ્યાં ગોત્ર વિનાયક સ્થાપી;
 કર્યા સ્થંડિલે^૭ સ્થાપન અગ્નિ, આહુતિયો આપી તેમાં ઘીની..૧૭
 પછી સામવેદનું જે કર્મ, પાસે રહી કરાવે છે ધર્મ;
 પહેલા પુત્ર નવારી જમાડ્યા, મુંડન કરાવી ફરી નવાડ્યા..૧૮
 ધર્મે કરાવી સંસ્કાર વિધિ, આપી કૌપિન તે પહેરી લીધી;
 પછી ધર્મેદેવે બહુ ભાવે, આપી જનોઈ ધરી ખભે ડાબે..૧૯
 ત્યારે ગુરુએ કહ્યું વિચારી, ફરો ભૂમિએ થઈ બ્રહ્મચારી;
 પછી ધર્મે શિખામણ દીધી, કરજ્યો વૈશ્વદેવ રૂડી વિધિ..૨૦
 કરવી ત્રિકાળ સંધ્યા પાવન, જમવું પંચ ગ્રાસ કાઢી અન્ન;
 ન સૂવું દિવસે નિર્ધાર, ગુરુસેવામાં રાખવો પ્યાર..૨૧

૧. ખેંચાય; ઈચ્છે, ૨. ચાટીને ખાવા યોગ્ય. ૩. ચૂસીને ખાવા યોગ્ય. ૪. દાંત વડે બટકા કરીને ખાવા યોગ્ય. ૫. રાંધીને ખાવા યોગ્ય. ૬. બધું જ ભગવાનને અર્પણ કરનાર. ૭. યજ્ઞની વેદીમાં.

ત્યારે સત્ય સત્ય કહે બાળ, સુણી રાજી થયાં માં^૧ મોસાળ;
 પછી ધર્મે ગાયત્રીનો મંત્ર, આપ્યો કરવા જાપ નિરંત્ર^૨..૨૨
 વજડાવ્યાં વાજાં તિયાં વળી, ગાય ગીત ત્યાં માનિની મળી;
 કરે વિપ્ર તિયાં વેદધ્વનિ, પોતી^૩ હૈયાની હામ સહુની..૨૩
 કરી પરસ્પર પેરામણી, દીધી ધર્મે તે દક્ષિણા ઘણી;
 કર્યા રાજી દ્વિજ ને ગાયક, આપી અન્ન ધન્ન વસ્ત્ર અનેક..૨૪
 બોલે યાયક જય જય બહુ, ધન્ય ધન્ય કહે જન સહુ;
 પછી ગુરુએ પલાશ દંડ, આપ્યો હાથમાં ગ્રેવા અખંડ..૨૫
 બાંધ્યો મુંજતણો^૪ આડબંધ^૫, લીધું રુરુચર્મ^૬ વળી સ્કંધ^૭;
 આપ્યું અંગે તે વસ્ત્ર નવીન, તેણે કરીને ઢાંકી કૌપીન..૨૬
 પછી પહેલા કદ્દા'તા જે ધર્મ, તેનો ફરી સમજાવે છે મર્મ;
 કહે અનધ^૮ ગુરુના વેણ, હૃદે ધારજ્યો કમળનેણ..૨૭
 કોધ કરશો મા કોઈ વાર, મુખે મિથ્યા મ કરશો ઉચ્ચાર;
 અષ્ટ પ્રકારે તજજ્યો નારી, ગ્રામ્ય કથા સુણ્યે નહિ સારી..૨૮
 નૃત્ય વાજિંત્ર તનન તાન, સુણવું નહિ વિષયી ગાન;
 સુંગધી તેલમર્દન ત્યાગી, ઘસી પગ ન ધોવા સુભાગી..૨૯
 ગુરુ આગળ્ય ઊંચે આસન, ન બેસવું ભૂલ્યે કોઈ દિન;
 દંત ન ઘસો ન ગુંથો વાળ, ભોંચે ન લખો વર્ણ^૯ કોઈ કાળ..૩૦
 સમા વિના ઉતારો ન કેશ, મધ માંસને તજવું હંમેશ;
 વૃષભે^{૧૦} ન કરવું વાહન, દર્પણમાં ન જોવું વદન..૩૧
 નિંદા દ્રોહ તે કેનો ન કરીએ, પગે પહેરવાં પનિયાં^{૧૧} પ્રહરીએ^{૧૨};
 મન કર્મ ને વળી વચને, હિંસા કરવી નહિ કોઈ દિને..૩૨
 મુક્તિ અર્થે પણ આત્મઘાત, ન કરવી સાંભળો એ વાત;
 કે દી કરવો નહિ કુસંગ, જેણે થાય સ્વધર્મનો ભંગ..૩૩

૧. માતા. ૨. નિરંતર. ૩. પૂરી થઈ. ૪. આ નામના ઘાસનો. ૫. કંદોરો. ૬. મૃગચર્મ. ૭. ખભે.
 ૮. નિષ્પાપ. ૯. અક્ષર. ૧૦. બળદ ઉપર. ૧૧. પગરખાં. ૧૨. ત્યજી દઈએ; છોડી દઈએ.

ધર્મ સમ નહિ સુખદાય, માટે રહેવું તે સ્વધર્મ માંય;
ભૂમિ પર ને કાંસાને ઠામે^૧, ન જમવું કે દી મન ભામે^૨..૩૪
કાથો યુનો પાનબીડી કહીએ, ઘૂતવિદ્યા^૩ થકી દૂર રહીએ;
ગાંજો^૪ ભાંગ્ય^૪ ને મફર^૪ જેહ, આફુ^૫ આદિ તજવાનું તેહ..૩૫
દેવ તીર્થ ને બ્રાહ્મણ ગાય, સાધુ સતી સચ્છાસ્ત્ર કહેવાય;
તેની નિંદા કે'દિયે ન કરવી, કરે કોઈ તો કાને ન ધરવી..૩૬
વળી બ્રહ્મચારીની જે રીત, સુણો હરિ પરમ પુનિત;
કૌપિન ને મુંજ કટિસૂત્ર^૬, દંડ કમંડલું યજ્ઞોપવીત..૩૭
મૃગાજિન^૭ ને ભિક્ષાનું ઠામ, તે ન ત્યાગવાં લીધાં જે નામ;
સ્નાન સંધ્યા જપ હોમ જેહ, ભણવું ને ભણાવવું તેહ..૩૮
દેવ પિતૃ તર્પણાદિ કર્મ, કરવું એ બ્રહ્મચારીનો ધર્મ;
પ્રેમે કરવું કૃષ્ણનું પૂજન, નવધા ભક્તિ સહિત નિશદન..૩૯
એમ કહ્યું જ્યારે ધર્મદેવ, કૃષ્ણ કહે સત્ય સત્યમેવ;
પછી પ્રક્રમા^૮ અગ્નિને કરી, વળતા ગયા માતા પાસે હરિ..૪૦
માગી ભિક્ષા જઈ માતા પાસે, આપી માતાએ અતિ હુલાસે;
આપી બીજી સુવાસણ્યે^૯ મળી, લીધી તે પણ ભિક્ષાને વળી..૪૧
જાયી ભિક્ષા મેલી ગુરુ આગે, આગન્યાએ જમ્યા અનુરાગે^{૧૦};
પછી કાશીએ જાવાને કાજ, આપ્યો ગુરુએ સરવે સમાજ^{૧૧}..૪૨
દંડ કમંડલું મૃગછાલા^૭, તુલસીમાળ વિશાળ મેખલા^{૧૨};
પછી માતાએ આપ્યાં ટીમણ^{૧૩}, પેંડા પતાસાં જોડ્યે જમણ..૪૩
પીળી આંગિ^{૧૪} પાઘ શિર પર, ખભે ખાખર દંડ^{૧૫} સુંદર;
ચાલ્યા ભાતું બાંધી બ્રહ્મચારી, ભણવા કાશીએ કરી તૈયારી..૪૪
નીસર્યા ઘરથી ગામ બહાર, નથી વળવું એ નિરધાર;

૧. વાસણમાં. ૨. મનના રવાડે ચડીને. ૩. જુગાર. ૪. કેફી પદાર્થ. ૫. અફીણ. ૬. મુંજના ઘાસથી બનાવેલ કંદોરો. ૭. મૃગચર્મ. ૮. પ્રદક્ષિણા. ૯. સુવાસિનીભાભીએ. ૧૦. પ્રેમથી. ૧૧. સામગ્રી. ૧૨. કંદોરો. ૧૩. નાસ્તો. ૧૪. પીળા રંગની. ૧૫. પલાશનો(કેસૂડાનો) દંડ.

ચાલ્યા ઠાવકો^૧ ઠેરાવ કરી, માયા સંબંધીની પરહરી..૪૫
 કેડ્યે^૨ ધોડી ધોડી મામો^૩ હાર્યા, ન પહોંચાણું પછી તે પોકાર્યા;
 કહે વળો વળો વર્ણિરાજ, માતપિતાને પાળવા કાજ..૪૬
 પછી હરિ વિચારી એ મર્મ, થાશે દુઃખી બાળા^૪ વળી ધર્મ;
 માટે હમણાં તો પાછો વળું, પછી સમો જોઈને નીકળું..૪૭
 વળતા વળી આવ્યા નિજ ધામ, બેઠા બ્રાહ્મણમાં ઘનશ્યામ;
 પ્રભુ બેઠા જ્યાં દ્વિજસમાજ, અતિ શોભે છે વરણિરાજ..૪૮
 થયો સૂત્રવિધિ^૫ સમાપ્ત, રાજી થયાં સંબંધી સમસ્ત;
 પામ્યા અતિ આનંદ એ મન, આપ્યાં દાન થઈ પરસન^૬..૪૯
 કનક ઘરેણાં વસ્ત્ર સોયામણાં, આપ્યાં વાહનનાં દાન ઘણાં;
 આવ્યા હતા ત્યાં સેવકજન, તેણે પૂજિયા ધર્મ પાવન..૫૦
 પછી રાજી થઈ ભક્તિઈશ^૭, ઘટે તેમ પૂજ્યા નિજ શિષ્ય;
 વળતાં સહુને કરાવ્યાં ભોજન, સુંદર રસોઈ સારાં વ્યંજન^૮..૫૧
 પછી રાજી થઈ નિજ ધામ, ગયાં પુરુષ ને વળી વામ;
 વળતા તાતે ભણાવિયા તેહ, અર્થ સહિત સામવેદ જેહ..૫૨
 શીખ્યા શાસ્ત્ર અર્થે સહિત, થયા વિદ્યાવાન બ્રહ્મવિત^૯;
 હતા વિચક્ષણ^{૧૦} વિદ્યા જોઈ, કરે ચર્ચા ન પહોંચે કોઈ..૫૩

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હરિઉપવીત ઉત્સવ'
 નામે બાવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૨૨॥

પુર્વછાયો :

ઉપવીત ઉત્સવ પુરો થયો, સુંદર સારો નિદાન;
 ત્યાર પછીની જે વારતા, સહુ સાંભળો થઈ સાવધાન..૦૧
 ધર્મ ધર્મ હરિએ બહુ, જે જે કહ્યા ગુરુદેવ;

૧. મજબૂત. ૨. પાછળ. ૩. વશરામ મામા. ૪. ભક્તિ માતા. ૫. જનોઈ આપવાનો વિધિ. ૬. પ્રસન્ન. ૭. ધર્મદેવ. ૮. શાક. ૯. બ્રહ્મને ઓળખનાર. ૧૦. તીવ્ર બુદ્ધિમાન.

માતપિતાની મહાતમે, કરે છે બહુ પેર સેવ..૦૨
 પણ અખંડ રહે છે અંતરે, ઘર ત્યાગ કરવા ઘાટ;
 ક્યારે મેલીશ આ ઘરને, હું ક્યારે લઈશ વનવાટ..૦૩
 જે અર્થે આ અવતાર છે, તે કરીશ હું કૈયે^૧ કાજ;
 ધર્મ સ્થાપું અધર્મ ઉત્થાપી, એમ વિચારે મહારાજ..૦૪

ઓપાઈ :

અધમધના^૨ ચાલણહાર^૩ રે, એવા અસુર જગે અપાર રે;
 તેને મોહ પમાડીને મારું રે, ધરા પર ધર્મને હું ધારું રે..૦૫
 શુદ્ધ ધર્મે રાખું નરનાર રે, એહ અર્થે છે આ અવતાર રે;
 પણ હમણાં ત્યાગું જો ગેહ^૪ રે, મરે માબાપ મારે સનેહ રે..૦૬
 માટે બ્રાહ્મણનો છે જે શાપ રે, તેથી મુકાય દંપતી આપ રે;
 તે દિ નિશ્ચય હું ત્યાગીશ ઘર રે, ગૂઢ વિચાર એવો અંતર રે..૦૭
 પછી વિદ્યાગુરુ તાત કરી રે, વેદ ત્રીજો^૫ ભણી લીધો હરિ રે;
 મોટી બુદ્ધિવાળા છે દયાળ રે, જેહ શીખે તે અચિર^૬ કાળ રે..૦૮
 જોઈ વિસ્મય પામે સૌ જન રે, પામે આશ્ચર્ય કહે ધન્યધન્ય રે;
 પછી ધર્મ તે ભણ્યા'તા જેહ રે, સર્વે હરિને ભણાવ્યું તેહ રે..૦૯
 વેદ શાસ્ત્ર ને કાવ્ય પુરાણ રે, મહાભાષ્યાદિ ભણ્યા સુજાણ રે;
 પછી ધર્મ થઈ રળિયાત રે, કહી રામપ્રતાપને વાત રે..૧૦
 સુણો જ્યેષ્ઠ પુત્ર^૭ બડભાગી રે, આ તો થાશે અતિશય ત્યાગી રે;
 જુવો આજથી એનાં એંધાણ રે, નથી કોઈ વાતની જો તાણ^૮ રે..૧૧
 ખાનપાન માંહી નથી મન રે, નથી ઈચ્છતા વસન^૯ ભૂષન^{૧૦} રે;
 માન મોટપ્યને મારું તારું રે, નથી લાગતું એ એને સારું રે..૧૨
 હર્ષ શોક વળી હાણ્ય^{૧૧} વૃદ્ધિ રે, નથી ગમતી ઘર સમૃદ્ધિ રે;
 અતિ વૈરાગ્યવાન છે એહ રે, નથી સંભાળતા નિજ દેહ રે..૧૩

૧. ક્યારે. ૨. પાપમાર્ગના. ૩. પ્રવર્તક તથા પ્રવર્તનારા. ૪. ઘર. ૫. સામવેદ. ૬. થોડા જ સમયમાં.
 ૭. રામપ્રતાપભાઈ. ૮. આગ્રહ; તૃષ્ણા. ૯. વસ્ત્ર. ૧૦. ધરેણું. ૧૧. નુકશાન.

અતિ ત્યાગ ગમે છે તનમાં રે, એમ મને જણાય છે મનમાં રે;
 માટે આથી નહિ થાય વેવાર રે, તમે ઉપાડો ઘરનો ભાર રે..૧૪
 તમ પાસે એ નહિ માગે કાંઈ રે, નથી મન એનું ઘર માંઈ રે;
 ખાવા પીવાનું પણ નહિ માગે રે, અતિ ઉદાસી છે વૈરાગે રે..૧૫
 એમ જ્યેષ્ઠ^૧ પુત્ર જે જોખન^૨ રે, કહ્યાં તાતે તે માન્યાં વચન રે;
 પછી સ્વસ્થ ચિત્તે થઈ તાત રે, અંતર માંહી વિચારી વાત રે..૧૬
 હવે વૃદ્ધ થયું છે આ દેહ રે, માટે સહુશું તજું સનેહ રે;
 હવે સાંખ્યયોગને આશરું રે, શ્રીકૃષ્ણ સ્વામીનું ધ્યાન ધરું રે..૧૭
 પણ પોતાને હરિ છે પ્રેહ^૩ રે, દેવા શિખામણ્ય છે સનેહ રે;
 સુણો સુત હરિ વાત મારી રે, સુખદાયક છે અતિ સારી રે..૧૮
 કહું છું તમારા હિતને સારુ રે, માટે માનજ્યો વચન મારું રે;
 કહું છું સ્વધર્મ ભક્તિ વૈરાગ્ય રે, તેનો કરશો મા કે દી ત્યાગ રે..૧૯
 જાજ્યો રામાનંદસ્વામી પાસ રે, જો થાઓ ઘરમાંથી ઉદાસ રે;
 રામાનંદસ્વામીનો મહિમાય રે, નથી જાતો મેં કહ્યો જીભાય^૪ રે..૨૦
 તે તો વસે છે સોરઠ દેશ રે, દીયે છે જીવોને ઉપદેશ રે;
 જાજ્યો ધીરે ધીરે પૂછી વાટ રે, ઉતરી ઝાડી નદીના ઘાટ રે..૨૧
 એવી સાંભળી તાતની વાણી રે, સર્વે અંતરે લખી ઁંધાણી રે;
 પોતે વિદ્યાએ છે ગુણવાન રે, થયા ગુણે તે તાત સમાન રે..૨૨
 વળી સુણે છે તાત મુખેથી રે, સર્વે શાસ્ત્ર સુંદર સુખેથી રે;
 સુણી સુણીને ગ્રહે છે સાર રે, નીરક્ષીર^૫ નોખું નિરધાર રે..૨૩
 જે જે કાઢ્યું એમાંથી અનુપ રે, સર્વે જીવને તે સુખરૂપ રે;
 શ્રીમદ્ભાગવત જે પુરાણ રે, તેનો સાર શોધીને સુજાણ રે..૨૪
 કાઢ્યા સ્કંધ દોય દુઃખહારી રે, પંચમસ્કંધ સદા સુખકારી રે;
 બીજો દશમસ્કંધ કહેવાય રે, શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર છે જે માંય રે..૨૫

એનું નામ છે ભાગવતસાર રે, લખી નોખું રાખ્યું નિરધાર રે;
 વળી ભારત^૧સાર શોધીને રે, લખી લીધું વિચારે બુદ્ધિને રે..૨૬
 ભગવદ્ગીતા ભવભયહરણી રે, લખી લીધી એ વિચારી વર્ણી રે;
 વિષ્ણુસહસ્રનામ સુખરૂપ રે, લખી વિદુરનીતિ અનુપ રે..૨૭
 એટલું શ્રીભારત મોઝાર રે, શોધી કાઢી લીધું છે એ સાર રે;
 વળી ધર્મશાસ્ત્રનો જે સાર રે, પોતે લખ્યો છે કરીને પ્યાર રે..૨૮
 યાજ્ઞવલ્ક્ય સ્મૃતિ છે સારી રે, લખી પોતે તે પણ વિચારી રે;
 એહ ધર્મશાસ્ત્રનું છે સાર રે, સુખદાયક સહુને અપાર રે..૨૯
 સ્કંદપુરાણનું સાર જેહ રે, લખ્યું સુંદર શોધીને તેહ રે;
 વાસુદેવ માહાત્મ્ય મહારાજે રે, લખ્યું સૌ જનના હિત કાજે રે..૩૦
 એહ સાર છે સ્કંદપુરાણ રે, શોધી લખી લીધું એ સુજાણ રે;
 એ જે ચારે ગ્રંથમાં છે સત્ત્વ રે, શોધી કાઢી લીધું છે એ તત્ત્વ રે..૩૧
 પછી તેનો ગોટકો^૨ લખાવી રે, શોધી સુંદર સારો બનાવી રે;
 લાવ્યા તે તો પોતે તાત પાસ રે, તાતે જોઈને કર્યો તપાસ રે..૩૨
 નોયે આ બુદ્ધિ મનુષ્ય તણી રે, એમ કરી છે પ્રશંસા ઘણી રે;
 ધન્ય ધન્ય પુત્ર મહામતિ રે, તમે સર્વથી મોટા છો અતિ રે..૩૩
 એમ કહીને વિચાર્યું જ્યારે રે, વાત પૂર્વની સાંભરી ત્યારે રે;
 કહ્યું મારકંડેય તે મળ્યું રે, સર્વે પ્રકાર આજ મેં કળ્યું રે..૩૪
 વળી વૃંદાવનની જે વાત^૩ રે, સાંભરી છે પોતાને સાક્ષાત રે;
 આવી મળિયાં સર્વે ઐંધાણ રે, જાણ્યા પુત્રને શ્યામ સુજાણ રે..૩૫
 ત્યારે આશ્ચર્ય વાત એ નથી રે, એમ વિચારિયું છે મનથી રે;
 પછી અતિ કરી સતકાર રે, વખાણ્યા ચારે શાસ્ત્રના સાર રે..૩૬
 એમ તાતે કહ્યું તે સાંભળી રે, લખી રાખ્યા પોતા પાસે વળી રે;
 ધર્મશાસ્ત્ર ને સ્કંદપુરાણ રે, તેનું સાર કર્યું પરમાણ રે..૩૭
 ભારતસાર ભાગવતસાર રે, વાંચે સુણે નિત્યે નિરધાર રે;

૧. મહાભારતનો. ૨. છૂટાં પાનાંની પોથી. ૩. વૃંદાવનમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને દર્શન દઈને કહેલી વાત.

જેણે કરી શ્રીકૃષ્ણમાં પ્રીત રે, થાય દૃઢ અતિ નિત્ય નિત્ય રે..૩૮
 વળી શાસ્ત્રયુક્ત ભક્તિ જેહ રે, કરવી કૃષ્ણની તાત કહે તેહ રે;
 સુણો મંત્ર હુંથી મહામતિ રે, અષ્ટાક્ષરનો તે શુભ અતિ રે..૩૯
 વળી ત્રણ પ્રકારનો જેહ રે, કહ્યો પિતાએ કરી સનેહ રે;
 કહ્યું એ મંત્ર વહાલો છે મને રે, અતિ હેત કરી કહ્યો તને રે..૪૦
 કરો જપ તેનો પૂજા નિત્ય રે, પાળજ્યો સ્વધર્મ રૂડી રીત રે;
 એવી તાતે શિખામણ દીધી રે, માંડ્યું વર્તવા હરિ એ વિધિ રે..૪૧
 થયાં જન્મથી વર્ષ અગ્યાર રે, તિયાં આવિયા અસુર અપાર રે;
 અતિ કાળા ને બહુ કરૂર રે, ભર્યા ક્રોધ માંહી ભરપૂર રે..૪૨
 મોટી ડાઢિયો ને માથે વાળ રે, ભુરા લંબુરા વડા વિકાળ રે;
 રાત્રી આંખ્યો ને આયુધ હાથ રે, આવ્યા જિયાં બેઠા હતા નાથ રે..૪૩
 વેષ વૈષ્ણવી પણ અસુર રે, મનમાં છે માર્યાનું જરૂર રે;
 આવી ઉગામ્યાં આયુધ શઠે રે, ત્યાં તો નજર કરી નીલકંઠે રે..૪૪
 પામ્યા મોહ પરસ્પર એહ રે, મુવા લડી માંહોમાંહી તેહ રે;
 મુવા અસુર ઉતર્યો ભાર રે, ત્યારે નાથે તે કર્યો વિચાર રે..૪૫
 દેશ પ્રદેશ હશે વિમુખ રે, દેતા હશે મુનિયોને દુઃખ રે;
 માટે સર્વેનો ઉતારું ભાર રે, એહ અર્થે છે આ અવતાર રે..૪૬
 માટે કેયે તજું હું આ ઘર રે, કેયે જોઉં શોધી સર્વે ઘર રે;
 કેયે પમાડું પાપીને મોહ રે, મરે માંહોમાંહી તે સમોહ રે..૪૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘હરિચરિત્ર’ નામે
 ત્રેવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૨૩॥

પુર્વછાયો :

એટલી વાત એમ થઈ, તમે સાંભળો સહુ સુજાણ;
 કથા કહું ત્યાર કેડચની, શુદ્ધ બુદ્ધિને સુખખાણ..૦૧

બહુ હેતે હરિકૃષ્ણનાં, જે ચરિત્ર ધરશે ચિત્ત;
 હશે મહા પંચ પાતકી^૧, તોય થાશે તર્ત પુનિત..૦૨
 એવો જશ એ અનુપ છે, સુભાગી સાંભળશે કાન;
 ત્યાર પછીની જે વારતા, સહુ સાંભળો થઈ સાવધાન..૦૩
 પ્રેમવતી બાળા ભગતિ, કહીએ ત્રણે જેહનાં નામ;
 તેનાં તનમાં તપ્ત^૨ આવી, વળતાં પામ્યાં વિરામ..૦૪

ચોપાઈ :

કાર્તિક સુદિ અષ્ટમીને દિને રે, તે દિ માંદા થયાં માતા તને રે;
 જેનું વ્રત તપે કરી દેહ રે, અતિ શિથિલ^૩ થયું છે તેહ રે..૦૫
 ફૂલ મૂઢુલ સમ છે કાય રે, અતિશે કોમળ ન સહેવાય રે;
 તેને જોઈ જ્યેષ્ઠ સુત જેહ રે, કરે ઔષધ ઉપાય તેહ રે..૦૬
 કરી ઔષધ વિધિ અનેક રે, તેની ટાંકી^૪ લાગી નહી એક રે;
 ત્યારે પ્રભુએ કર્યો વિચાર રે, નહિ રહે તન નિરધાર રે..૦૭
 આપું જ્ઞાન માને આણી^૫ પળે રે, જેણે કરી તર્ત દુઃખ ટળે રે;
 ત્યારે હરિ કહે સાંભળો માત રે, એક ચિત્ત દઈ મારી વાત રે..૦૮
 સતશાસ્ત્રમાં મળતાં વેણ રે, આવા સમામાંહી સુખદેણ રે;
 જન્મમરણરૂપ માયા મારી રે, તે તો સર્વને છે દુઃખકારી રે..૦૯
 પંચરાત્ર સાંખ્ય યોગવાળા રે, એમ કહે છે માનો માતા બાળા રે;
 માટે જ્ઞાન વૈરાગ્ય ધર્મ યુક્ત રે, ભક્તિ કૃષ્ણની કરીએ તો મુક્ત રે..૧૦
 સર્વે દુઃખ મટવા ઉપાય રે નથી એહ વિના બીજો માય રે;
 એવી સાંભળી સુતની વાત રે, વળતાં મનમાં વિચાર્યા માત રે..૧૧
 જે જે કહ્યું તું મારકંડેય રે, મળી વાત સર્વે આ તેય રે;
 કહ્યું ગુણે છે હરિ અમૂલ્ય^૬ રે, થયું એમાં નથી કાંઈ ભૂલ્ય રે..૧૨
 વળી કહ્યું તું વૃંદાવનમાંય રે, તેહ સર્વે સાંભર્યું મનમાંય રે;
 પછી પુત્રને શ્રીકૃષ્ણ જાણી રે, થઈ દીન ને બોલિયાં વાણી રે..૧૩

વળી હું આવી શરણ તમારી રે, આપો શિખામણ મને સારી રે;
તમે કહ્યું જે જ્ઞાન વૈરાગ્ય રે, ધર્મ સહિત ભક્તિ સુભાગ્ય^૧ રે..૧૪
તેનો વિધિએ વિભાગ કરી રે, કહો અતિ હેતે તમે હરિ રે;
વળી સાચા સાધુનું સ્વરૂપ રે, કહેજ્યો કૃપા કરી સુખરૂપ રે..૧૫
એમ પ્રેમે પૂછ્યું પ્રેમવતિ રે, ત્યારે બોલ્યા હરિ મહામતિ રે;
નવમી નિશિ^૨ જાતાં જુગ^૩ જામ^૪ રે, બોલ્યા માતા પ્રત્યે ઘનશ્યામ રે..૧૬
દેવા માતાને જ્ઞાનનું દાન રે, કહી હરિગીતા ભગવાન રે;
પંચ વાતે કર્યો તે પ્રબોધ રે, જેને સાંભળતા વાધે મોદ^૫ રે..૧૭
તેહના છે પંચ અધ્યાય રે, કહ્યું પ્રથમના અધ્યાય માંચ રે;
સ્વધર્મ સહિત ભક્તિ જેહ રે, થાય સાધુના સંગથી તેહ રે..૧૮
તેહ સાધુ તણાં જે લક્ષણ રે, કહી દેખાડ્યાં તે તતલક્ષણ રે;
બીજે અધ્યાયે વર્ણાશ્રમ ધર્મ રે, કહી દેખાડ્યો તેહનો મર્મ રે..૧૯
ત્રીજે અધ્યાયે જીવાત્મજ્ઞાન રે, કહ્યું માતા પ્રત્યે ભગવાન રે;
વળી પરમાત્મા જે શ્રીકૃષ્ણ રે, કહ્યું તેનું જ્ઞાન થઈ પ્રશ્ન^૬ રે..૨૦
ચોથે અધ્યાયે કહ્યું સુખરૂપ રે, વૈરાગ્યનું સ્વરૂપ અનુપ રે;
તેહ વૈરાગ્ય જે થકી થાય રે, કહ્યા તેહના સર્વે ઉપાય રે..૨૧
પંચમાધ્યાયે નવ પ્રકારે રે, કહી ભક્તિ વિભાગ વિચારી રે;
એમ પંચાધ્યાયે ઉપદેશ રે, આપ્યો માતાને હરિએ અશેષ^૭ રે..૨૨
એવી રીતે હરિગીતા કઈ રે, સુણી માતાએ તે શ્રુતિ^૮ દઈ રે;
પછી પુત્ર પ્રત્યે બોલ્યાં માત રે, સુણો હરિ પ્રભુ મારી વાત રે..૨૩
તમે કૃષ્ણને વિષે ભગતિ રે, કહ્યું કરવી હેતેશું અતિ રે;
તેહ શ્રીકૃષ્ણ છો સુત તમે રે, નિશ્ચે કરીને જાણ્યા છે અમે રે..૨૪
કૃષ્ણ કહીએ જે ગોલોકધામે રે, તે તમે થયા છો હરિ નામે રે;
પ્રભુ તમારે વચને વળી રે, મારા સર્વે સંશય ગયા ટળી રે..૨૫
મારી વૃત્તિ તમમાં ઠેરાણી રે, કાળ માયાના ભયથી મુકાણી રે;

હવે જાઉં છું તમારે ધામ રે, એમ કહીને પામ્યા વિશ્રામ રે..૨૬
 પછી ધર્યું પ્રભુજનું ધ્યાન રે, તેણે કરી ભૂલ્યાં તનભાન રે;
 એમ કર્તા અર્ક^૧ ઉદે થયા રે, ત્યારે પ્રભુજી નાવાને ગયા રે..૨૭
 પછી નિત્ય કરમને કાજ રે, આવ્યા અગ્નિશાળામાં મહારાજ રે;
 ત્યારે માતાજીને તેહ વાર રે, દેખાણા પ્રભુ હૃદય મોઝાર રે..૨૮
 પ્રસન્ન વદન વર્ણને વેશ રે, બાંધ્યો છે સારો અંબોડો શીશ રે;
 ચંદ્રકાંતિ સમ મુખ શોભે રે, નયણાં નવીન કમળ ઊભે^૨ રે..૨૯
 ઘનશ્યામ સુંદર છે તન રે, પહેર્યું કોપિન પર આછાદન^૩ રે;
 ખભે શ્વેત વસ્ત્ર લીધું ધારી રે, કંઠે માળા બે સુંદર સારી રે..૩૦
 પંચ ઊર્ધ્વપુંડ્ર છે પુનિત રે, પહેરી શ્વેત સારી ઉપવીત રે;
 એવી મૂર્તિમાં ચિત્ત ચોટ્યું રે, પામ્યાં અંતરમાં સુખ મોટું રે..૩૧
 પછી દીઠો પોતાનો આતમા રે, તેજ તેજ તેજની છે સીમા રે;
 મન પ્રાણ ગુણ ઈન્દ્રિય દેહ રે, તેહ પર પ્રકાશક જેહ રે..૩૨
 એવો નિજ આતમા પ્રકાશ રે, તેનો થયો બ્રહ્મશું વિલાસ^૪ રે;
 તેહ બ્રહ્મતેજ માંહી માત રે, દીઠા હરિ તે કૃષ્ણ સાક્ષાત રે..૩૩
 મનોહર સુંદર ઘનશ્યામ રે, છબી જોઈ લાજે કોટિ કામ રે;
 કોટિ કોટિ ઈન્દુનો ઉજાસ રે, અંગ અંગ પ્રત્યે છે પ્રકાશ રે..૩૪
 હેમ^૫ સમ શોભા વસનની^૬ રે, કટિમેખળા^૭ છે રતનની રે;
 મોરમુગટ જડયો મણિએ રે, મકરાકૃતી^૮ કુંડળ ગણીએ રે..૩૫
 કંઠે કૌસ્તુભમણિનો હાર રે, મોતીમાળા શોભે છે અપાર રે;
 વેઢ વીંટી કડાં કર ઊભે^૨ રે, બાજુ^૯ કાજુ ને સાંકળાં શોભે રે..૩૬
 પગે શોભે સુંદર નૂપુર^{૧૦} રે, સારી કોમળાવસ્થા કિશોર રે;
 ચર્યા ચંદન પહેર્યા છે હાર રે, તોરા ગજરા શોભે અપાર રે..૩૭
 પહેરી વૈજ્યંતી^{૧૧} સુંદર માળા રે, તેણે લાગે છે અતિ રૂપાળા રે;

૧. સૂર્ય. ૨. બે. ૩. પહેરવાનું વસ્ત્ર. ૪. એકતા. ૫. સુવર્ણ. ૬. વસ્ત્રોની. ૭. કંદોરો. ૮. મત્સ્ય આકારનો. ૯. બાજુ બંધ. ૧૦. ઝાંઝર. ૧૧. દીવ્યજ્ઞ સુધીની પંચરંગી માળા.

શોભે વાંસળી સારી સુંદર રે, એવા દીઠા માયે નટવર રે..૩૮
 નીરખી હર્ષ પામ્યાં મહેતારી^૧ રે, પછી દીઠા તેને બ્રહ્મચારી રે;
 કૃષ્ણ હરિ હરિ તે જ કૃષ્ણ રે, એવું થયું માતાજીને દૃષ્ણ^૨ રે..૩૯
 પછી કર જોડી દીન થઈ રે, બોલ્યાં કૃષ્ણ પ્રત્યે માતા રઈ રે;
 કરી સ્તુતિ કહે છે એમ માય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૦
 સાધુ દેવતા ને સત્યધર્મ રે, તેને પાળો છો પૂરણ બ્રહ્મ રે;
 વળી રક્ષક બ્રાહ્મણ ગાય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૧
 કરવા નિજજનની પ્રતિપાળ રે, આવ્યા ગોલોક થકી દયાળ રે;
 થઈ પુત્ર કરી મારી સહાય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૨
 વળી અજ્ઞાનરૂપી જે તમ રે, તેને ટાળવા સૂરજ સમ રે;
 ધર્મ એકાંતિક ધાર્યો સદાય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૩
 વળી એક હાથે વર આપો રે, એક હાથે અભય કરી સ્થાપો રે;
 પાપ વન દહન નામદાય^૩ રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૪
 પાષંડ ધર્મને ખંડવા^૪ કાજ રે, તમે પ્રકટ પંડિત રાજ રે;
 શરણાગતના સુખ સીમાય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૫
 જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગ્ય ભંડાર રે, અહિંસાદિક ધર્મ અપાર રે;
 એવા બહુ ગુણ તમ માંય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૬
 તમે અકળરૂપ અવતારી રે, હમણાં વર્ણાવિષ રહ્યા ધારી રે;
 એમ કરે છે સ્તુતિને માય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૭
 એમ ભાવે કરીને ભગતિ રે, કરે મૂરતિ આગળ્ય વિનતિ રે;
 કરે વંદન વારણે જાય રે, ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણ હરિરાય રે..૪૮
 એમ કહીને તજ્યું છે તન^૫ રે, રાખી શ્રીકૃષ્ણ મૂર્તિમાં મન રે;
 એમ દેહને તજી ભગતિ રે, પામ્યાં દિવ્યદેહ પ્રેમવતિ રે..૪૯
 મેલી એહ દેહ ઉછરંગે રે, રહ્યાં શ્રદ્ધાદિ દ્વાદશ સંગે રે;
 દુર્વાસાનો શાપ તે ટળ્યો રે, મોરે^૬ હતો તેવો દેહ મળ્યો રે..૫૦

૧. માતા ૨. દર્શન ૩. પાપનું જંગલ બાળનારા. ૪. નાશ કરવા ૫. સંવત ૧૮૪૮, કાર્તિક સુદિ દશમીના શનિવારે, ભક્તિમાતા '૫૦ વર્ષમાં ૫ દિવસ ઓછા' ધરતી પર રહ્યા. ૬. આ જન્મ પહેલા.

સંવત અઢાર અડતાળિશે રે, કાર્તિક સુદિ દશમી દિવસે રે;
 શનિવાર સુંદર સવારે રે, મેલ્યું માતાજીએ તન ત્યારે રે..૫૧
 પછી દેહને લઈ સંબંધી રે, અગ્નિદાહ દીધો રૂડી વિધિ રે;
 પછી રામપ્રતાપ સુજાણ રે, કરી ક્રિયા તે શાસ્ત્ર પ્રમાણ રે..૫૨
 પછી હરિએ માન્યાં માતા તેહ રે, મોટા ભાઈની વધૂ^૧ છે જેહ રે;
 કર્યું ભાભીજીએ હેત ઘણું રે, રાખે બહુ બહુ હરિતણું રે..૫૩
 નિત્યે જમાડીને પોતે જમે રે, જે જે કહે તે સર્વે ખમે^૨ રે;
 અર્ધ ઘડી જો અળગા જાય રે, વણદીઠે તે વ્યાકુળ થાય રે..૫૪
 વળી ભાઈને હેત છે ભારી રે, ન ખાય પિયે એને વિસારી રે;
 જાય રમવા તો ટળવળે રે, જોયા વિના તો જંપ ન વળે રે..૫૫
 હરિ પોતે બહુ નિસ્પૃહ રે, ખાનપાનમાં નહિ સનેહ રે;
 શીલ સંતોષ સાધુતા અતિ રે, જાણ્યું તપ ત્યાગની મૂરતિ રે..૫૬
 વળી તાતે^૩ આપી ભલામણ્યું રે, આની રાખજ્યો ખબર ઘણું રે;
 આને નથી દેહની સંભાળ રે, તેની કરજ્યો તમે રખવાળ રે..૫૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ભક્તિ દેહત્યાગ’ નામે
 ચોવીશમું પ્રકરણમ્ ॥૨૪॥

પુર્વછાયો :

સહુ મળી વળી સાંભળો, કહું ત્યાર પછીની રીત;
 ધર્મદેવની વારતા, તમે સાંભળજ્યો દઈ ચિત..૦૧
 સાંખ્યયોગને^૪ આશરી, રહ્યા પોતે સ્વધર્મને માંય;
 નિશદિન શ્રીકૃષ્ણનું, સ્મરણ કરે છે સદાય..૦૨
 પ્રવૃત્તિ મનથી પરહરી, કરી વિષય વાસના ત્યાજ;
 સ્વાદ રહિત થોડું જમે, બ્રહ્મચર્ય રાખવા કાજ..૦૩

૧. પત્ની (સુવાસિનીબાઈ). ૨. સહન કરે. ૩. ધર્મદેવે. ૪. અનાસક્તપણાને.

તપે કરી તન કૃશ છે, ધ્યાનયોગનું છે બળ;
સુત તેની સેવા કરે, નિરજર^૧ જાણી નિરમળ..૦૪

ચોપાઈ :

પોતાના સુત ભગવાન જેહ, હરિ સાથે છે બહુ સનેહ;
તેહ વિના તપ જોગ વતિ^૨, મનને શુદ્ધ કર્યું છે અતિ..૦૫
એવા સમામાં દેહ લક્ષણ, થાવા લાગ્યાં તને તતક્ષણ;
ફરકી આંખ્ય ભુજ ડાબું અંગ, થયાં શુકન જાણ્યાં કુદંગ^૩..૦૬
વળી સ્વપનાં લાધ્યાં^૪ છે જેહ, અતિ અવળાં જણાણાં તેહ;
જાણું રવિ શશી વળી ઉડુ, પડ્યાં ભૂમિએ તે પણ ભૂંડું..૦૭
કર્યો શાસ્ત્રદષ્ટિએ વિચાર, આવ્યું મૃત્યુ જાણ્યું નિરધાર;
જાણ્યું થોડા દાડામાંહી દેહ, પડશે એમાં નહિ સંદેહ..૦૮
પછી કૃષ્ણનાં બાળચરિત્ર, દશમમાં કહ્યાં છે પવિત્ર;
તેનો નિત્ય નિત્ય પાઠ કરે, કૃષ્ણ મૂરતિ ઉરમાં ધરે..૦૯
બીજા થકી છે બહુ ઉદાસ, એમ કરતા વીત્યો એક માસ;
પ્રેમવતીનો માસીસો^૫ જેહ, કર્યો શાસ્ત્રની વિધિએ તેહ..૧૦
શ્રાદ્ધ સારી જમાડયા વિપર, કર્યો માસીસો સારો સુંદર;
પછી માસે માસે નિરધાર, જમ્યા દ્વિજ હજારો હજાર..૧૧
એમ કરતા સાત માસ થયા, જમી બ્રાહ્મણ તે ઘેર ગયા;
પછી પોતે પોતાના સંબંધી, જમ્યા ભેળા બેસી ભલી વિધિ..૧૨
પછી ધર્મદેવને તે દિને, આવ્યો તાવ પીડા થઈ તને;
ત્યારે એમ વિચાર્યું છે મન, આવ્યું મૃત્યુ હવે થોડે દિન..૧૩
પછી સર્વે પદારથ માંય, પ્રીતિ રહેવા દીધી નહિ ક્યાંય;
શ્રીકૃષ્ણ ધ્યાને જોડ્યું છે મન, આવ્યો એકાદશીનો^૬ ત્યાં દન..૧૪
તે દિ શ્રીકૃષ્ણની પૂજા કીધી, તેડી બ્રાહ્મણને ભલી વિધિ;
એમ કરતા આથમિયો દન, પડી રાત્ય આવિયાં સ્વજન..૧૫

સર્વ સંબંધી રહ્યાં છે સૂઈ, હરિ વિના બેઠું નથી કોઈ;
 એકાદશીના જાગરણ કાજ, એક જાગે પોતે મહારાજ..૧૬
 નિજ તાતનાં ચાંપે છે ચરણ, એમ કરે છે આપે જાગરણ;
 તાત પામ્યા પીડા તાવ તેણે, નથી આવતી નિદરા નેણે..૧૭
 પછી હરિની ઈચ્છાએ કરી, વૃત્તિ અંતર માંહી ઊતરી;
 સમાધિમાં જોયું બ્રહ્મતેજ, દીઠો તેજ સમૂહ સહજ..૧૮
 જોયું વૃદ્ધાવન તે મોઝાર, દીઠા કૃષ્ણ ત્યાં કર્તા વિહાર;
 સુંદર મોરલી હાથે છે એવા, દીઠા પૂર્વે^૧ દીઠા હતા જેવા..૧૯
 નીર્ખી શ્રીકૃષ્ણ વાધ્યો આનંદ, થયા મગ્ન દેખી સુખકંદ;
 હુવા રોમાંચિત ગાત્ર^૨ તેણે, આવ્યા હર્ષ તણાં આંસુ નેણે..૨૦
 પછી ધર્મે સંભ્રમે^૩ કરીને, કર્યા દંડવત બહુ હરિને;
 કરી નમસ્કાર જોડી પાણ^૪, ઊભા આગળ્યે ધર્મ સુજાણ..૨૧
 કર્તા દર્શન ત્યાં તતકાળ, દીઠા કૃષ્ણ પોતાના તે બાળ^૫;
 કૃષ્ણ હરિ હરિ તેજ કૃષ્ણ, એવું જાણીને કરે છે દૃષ્ણ..૨૨
 કૃષ્ણ સમ દેહનો આકાર, ફેર નહિ વેષ બ્રહ્મચાર;
 પછી ધર્મને સર્વે સાંભર્યું, કૃષ્ણે હરિનામે દેહ ધર્યું..૨૩
 મારે ઘેર પ્રકટ્યા એ કૃષ્ણ, થઈ પોતે ભગવાન પ્રશ્ન^૬;
 એમ જાણી પ્રેમવશ થયા, પછી હરિને મળવા ગયા..૨૪
 ત્યાં તો અંતર્ધાન થયું રૂપ, દીઠું સમાધિમાં જે અનુપ;
 જાગ્યા સમાધિથી ધર્મદેવ, ત્યાં તો પાસે કર્તા દીઠા સેવ..૨૫
 તેને મળ્યા કરી અતિ પ્રીત, તેણે થયા પોતે રોમાંચિત;
 આવ્યાં હર્ષનાં આંખ્યમાં આંસું, જાણ્યું આવી મંડાણું ચોમાસું..૨૬
 પછી નમસ્કાર કરી ઘણું, કર્યું પ્રારથના પ્રભુ તણું;
 કહે નરનાટ્યક તમે ધરી, ઢાંકી રાખ્યું છે ઐશ્વર્ય હરિ..૨૭
 તમે સર્વે જગતના સ્વામી, કૃષ્ણદેવ તમે બહુનામી;

મારા ઈષ્ટદેવ કૃષ્ણ જેહ, પૂરણ પુરુષોત્તમ તમે તેહ..૨૮
 કરવા સત્ય પોતાનું વચન, મારા પુત્ર થયા ભગવન;
 તમે સ્વતંત્ર છો ભગવાન, પૂર્વે આપ્યું^૧તું મુજને જ્ઞાન..૨૯
 સાક્ષાતકાર જનમ સમે, મને જણાણા'તા પ્રભુ તમે;
 તેહ જ્ઞાન કાળવેગે કરી, મને વિસરી^૧ ગયું^૧તું હરિ..૩૦
 હવે આજ થકી જ્ઞાન એહ, વિસરી મા જાજ્યો માગું તેહ;
 કહું તમને સુણો દયાળ, આવ્યો છે સમીપે દેહકાળ..૩૧
 પાંચ છો દિને તન છૂટશે, કાયો કુંભ^૨ તે નિશ્ચય ફૂટશે;
 તેનો ભય નથી મન મારે, દઢ આશ્રયે કરી તમારે..૩૨
 પણ એક ખેદ મન માંય, વિરહ તમારો નહિ સહેવાય;
 માટે ફરી જન્મ થાઓ મારો, પણ વિયોગ મા થાઓ તમારો..૩૩
 એવો વર માગું તમ પાસ, આપો દયા કરી અવિનાશ;
 એવાં સુણી ધર્મનાં વચન, બોલ્યા આપે પોતે ભગવન..૩૪
 કહ્યું તાત સુણો મારી વાત, મારું સ્વરૂપ જાણ્યું સાક્ષાત;
 થયું જથારથ^૩ જ્ઞાન મારું, એ તો થયું છે અતિશે સારું..૩૫
 કાંઈ જાણવા પામવા માંઈ, કેડે રહ્યું નથી બાકી કાંઈ;
 તમે પૂરણકામ છો તાત, માનો કૃતારથ કહું વાત..૩૬
 માટે ભૌતિક દેહને ત્યાગી, દિવ્ય દેહ પામો બડભાગી;
 સર્વે સંબંધી ભેળા તમે તાત, રહેશો મારી પાસે સાક્ષાત..૩૭
 એમાં સંશય નથી લગાર, તજો ચિંતા તમે આણીવાર;
 થાઓ નિઃસંગ^૪ સર્વથી ધર્મ, કહું આ સમે સમજો મર્મ..૩૮
 મુજ પરાયણ થાઓ તાત, શુદ્ધ મને કરી કહું વાત;
 નિજ આતમામાં મારું ધ્યાન, કરો અતિ પ્રીતે ગુણવાન..૩૯
 કહું સાંભળજ્યો સહુ જન, કહ્યાં તાતને એવાં વચન;
 સુણી રાજી થયા ધર્મદેવ, કર્યો નમસ્કાર તતખેવ^૫..૪૦

પછી ધર્મ બોલ્યા તેહ વાર, તમે કર્યો મું પર ઉપકાર;
 તેના પ્રતિ ઉપકાર માંઈ, હાથ જોડ્યા વિના નથી કાંઈ..૪૧
 માટે ચરણકમળ તમારે, કરું વંદન વારમવારે;
 એવું સુણી પોતે ભગવાન, કર્યું તાતનું બહુ સનમાન..૪૨
 પછી ધર્મે તેડ્યા^૧ સુત દોય, રામપ્રતાપ મોટેરા સોય;
 નાના સુત ઈચ્છારામ જેહ, પોતા પાસળે તેડાવ્યા તેહ..૪૩
 મૃત્યુ સમય જાણીને ધર્મ, સમજાવે છે સુતને મર્મ;
 હરિજ્ઞાનરૂપ ચિંતામણિ, દેવા ઈચ્છ્યા છે સુતને ઘણી..૪૪
 જેમ મૃત્યુ ટાણે કોઈ જન, સોંપે પોતાના પુત્રને ધન;
 તેમ હરિજ્ઞાના જ્ઞાનરૂપ, ઈચ્છ્યા સુતને દેવા અનુપ..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ધર્મસમાધિ’ નામે
 પચીસમું પ્રકરણમ્ ॥૨૫॥

પુર્વછાયો :

સર્વે મળી હવે સાંભળો, અતિ વાત કહું અનુપ;
 હરિ ઉપાસી જનને, છે સાંભળતાં સુખરૂપ..૦૧
 ચર્ણે ચર્ણે^૨ ચરિત્ર ચવ્યાં^૩, કૃષ્ણદેવનાં બહુ બહુ;
 અમૃતવત કથા એહ, સદ્મતિ સુણશે સહુ..૦૨
 વચન છે ધર્મદેવનાં, પુત્ર પ્રત્યે પરમાણ^૪;
 શ્રવણ દઈ જે સાંભળે, તે પામે પદ નિરવાણ^૫..૦૩
 પછી ધર્મે સુત તેડાવિયા, દેવા શિખામણ સુખકાજ;
 અંત સમે નિધિ^૬ આપવા, ઈચ્છ્યા આપે મહારાજ..૦૪

ચોપાઈ :

પછી તેડાવિયા સુત દોય, આવી બેઠા વંદન કરી સોય;
 જ્યારે પુત્ર લાગ્યા આવી પાય^૭, તેહ પ્રત્યે બોલ્યા ધર્મરાય..૦૫

હે પુત્ર તમે મારું વચન, હિતકારી છે માનજ્યો મન;
 કહું રહસ્ય તણી વાત એહ, ધારો હૃદયમાં કરી સ્નેહ..૦૬
 મારાં વચન માંહી પ્રતીત, હોય તો તમે ધારજ્યો ચિત;
 ત્યારે કર જોડી કહે બેઉ બ્રાત, અમે માનશું કહો તમે તાત..૦૭
 જે જે કહેશો આ સમે વચન, તે તે સત્ય માનવાં છે મન;
 ત્યારે ધર્મ કહે સુત શ્રેષ્ઠ, રાધાકૃષ્ણ જે આપણા ઈષ્ટ..૦૮
 જેને ઉપાસુ છું આહુંજામ^૧, તે જ કૃષ્ણ આ શ્રીહરિ નામ;
 મારા સુત ને તમારા ભાઈ, તે છે કૃષ્ણ માનો મન માંઈ..૦૯
 હરિરૂપ આ કૃષ્ણ સાક્ષાત, તેની ભક્તિ કરજ્યો બેઉ બ્રાત;
 રહેજ્યો એનાં વચનમાં નિત્ય, કરજ્યો સેવા કરી બહુ પ્રીત્ય..૧૦
 વળી કૃષ્ણની પ્રતિમા જેહ, આપણે પૂજાએ છીએ તેહ;
 તે આ હરિની નિશ્ચે બુઝજ્યો^૨, એમ જાણી વિધિએ પૂજજ્યો..૧૧
 વળી પ્રથમ તમને મેં પુત્ર, કહ્યા શ્રીકૃષ્ણના જે બે મંત્ર^૩;
 અષ્ટાક્ષર મંત્ર પામ્યા આપ, તે પણ આના જાણી કરો જાપ..૧૨
 અહિંસાદિક પાળજ્યો નિયમ, રહેજ્યો સ્વધર્મમાં કરી પ્રેમ;
 મારી એટલી આગન્યા ધારી, ભજજ્યો હરિ આ સુખકારી..૧૩
 એમ વર્તશો તમે સુજાણ, થાશે તમારાં કોટિ કલ્યાણ;
 એમ વર્તજ્યો બેઉ બ્રાત, સત્ય માનિ લેજ્યો મારી વાત..૧૪
 વળી શ્રીકૃષ્ણ જે આ અકૃધ^૪, શસ્ત્ર લઈ નહિ કરે યુધ;
 નિજબુદ્ધિએ કરી દયાળ, કરશે અસુર જનનો કાળ..૧૫
 કળિ અધર્મથી વધ્યા ઘણા, વેશ લઈ રહ્યા મનુષ્ય તણા;
 તે પૃથ્વીએ લોપાવી સ્વધર્મ, પાપી કરાવે છે જે કુકર્મ..૧૬
 તે અધર્મ ટળાવશે સહુ, કૃષ્ણભક્તિ કરાવશે બહુ;
 કરશે અલૌકિક બહુ કાજ, પછી વિચારીને વર્ણારાજ..૧૭
 નિજ આચારજ પદ જેહ, સ્થાપશે તમારે કુળે તેહ;

૧.રાત્રિ દિવસ ૨.જાણજો ૩. જે પ્ર. ૧૩માં શ્રીરામાનંદ સ્વામીએ ધર્મદેવને કહ્યા હતા ૪.ક્રોધ વગરના.

એમ કરી મોટાં મોટાં કામ, પછી પધારશે નિજધામ..૧૮
 ત્યારે હરિ આશ્રિત જે જન, તેને ધીરજ્ય નહિ રહે મન;
 બહુ બહુ કરશે તે શોક, કહેશે પ્રભુજી ગયા ગોલોક..૧૯
 થાશે નિરાધાર ને નિરાશ, ત્યારે ઉરમાં વિચારી દાસ;
 પછી શ્રીહરિની જે પ્રતિમા, કરશે પૂજા ભાવ લાવી તેમાં..૨૦
 વળી મર્યાદા બાંધશે તેહ, તેમાં જન રહેશે નિમે^૧ જેહ;
 એની મુર્તિના જે પૂજનારા, એવા ભક્ત જગતથી ન્યારા..૨૧
 તેહ ધર્મ અર્થ મોક્ષ કામ, પામે જાણો પુરુષ ને વામ;
 એમાં નથી સંદેહ લગાર, નિશ્ચે માનો કરી નિરધાર..૨૨
 એવી તાતની સાંભળી વાત, ભાઈ બેઉ થયા રણિયાત^૨;
 પછી લાગ્યા છે હરિને પાય, અમે તમારા છું વર્ણારાય..૨૩
 સર્વે કાળે કરો રક્ષા મારી, ત્યારે ભાઈ પ્રત્યે કહે મુરારિ;
 તમે આદરે ભજો શ્રીકૃષ્ણ, તેણે કરી હું થાઈશ પ્રખ્ષા^૩..૨૪
 આપણે તાતે કરી આગન્યા, તમારે ન કરવું તે વિના;
 એવી સુણી બેઉ ભાયે વાણી, ભજ્યા શ્રીહરિને કૃષ્ણ જાણી..૨૫
 પણ પ્રત્યક્ષ હરિનું ધ્યાન, રહ્યું હરિઈચ્છામાં નિદાન;
 કે દિ થાય ને કે દિ ન થાય, એવી રીતે વરતે સદાય..૨૬
 એમ ધર્મે તેડી સુત બેને, કર્યો ઉપદેશ તેહ તેને;
 એકાદશી નિશિ^૪ રહેતાં જામ^૫, જપે મંત્ર જેમાં શ્રીકૃષ્ણ નામ..૨૭
 ત્યાં તો સૂર્ય તણું ઉદય થયું, ભાઈ સાંભળતાં નાથે કહ્યું;
 હે તાત જે અભીષ્ટ^૬ તમારે, હોય તે કહો કરવું મારે..૨૮
 ત્યારે ધર્મ કહે સુણો હરિ, પૂર્ણકામ છઉં નિશ્ચયે કરી;
 પણ શ્રીકૃષ્ણભક્તિની તૃપતિ, તે તો મારે મને નથી થાતી..૨૯
 માટે દેહ પડ્યા સુધી ભક્તિ, કરવાને ઈછું છું હું અતિ;
 થયું અશક્ત દેહ આ મારું, નથી થાતું તે પુજન બારું..૩૦

માટે સાત દિવસમાં સુત, અર્થ સહિત સુણાવો ભાગવત;
 એવી સાંભળી તાતની વાણી, તેને મહારાજે બહુ વખાણી..૩૧
 પછી મંડપ કર્યો સબુદ્ધ, તેડયો બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવી શુદ્ધ;
 શ્રીમદ્ભાગવતનો ભણેલો, તેને તેડાવિયો ઘેર વહેલો..૩૨
 યથાવિધિએ પૂજ્યા શ્રીકૃષ્ણ, કથા પ્રારંભી દ્વાદશી દિન;
 તે દિ થકી ધર્મે તે વિચારી, હરિ મૂરતિમાં વૃત્તિ ધારી..૩૩
 જેને સમીપે આવે જ મરવું, તેને ઘટીત છે એમ કરવું;
 કથા સાંભળી પામ્યા આનંદ, તેણે જવર^૧ પીડા પડી મંદ..૩૪
 સુણે દિવસમાં કથા કાને, રહે રાત્રિમાં સમાધિ ધ્યાને;
 એમ થયા છો દિન તે વાર, થયું સાતમે દિને સવાર..૩૫
 તિથિ ચોથ્ય ને શુકરવારે, સુણી કથા સંપૂર્ણ ત્યારે;
 કરી કથા તણી સમાપતિ, આખ્યાં બ્રાહ્મણને દાન અતિ..૩૬
 વસ્ત્ર ભૂષણ દક્ષિણા દીધી, કરી પૂજા પછી રૂડી વિધિ;
 પછી બ્રાહ્મણ વળાવ્યો ઘેર, વળતા વિપ્ર જમ્યા રૂડી પેર..૩૭
 ત્યાં તો દિવસ ચડિયો પહોર, ધર્મતને જવરે કર્યું જોર;
 ત્યારે ધર્મે સ્વજન^૨ તેડાવ્યા, જોખનાદિક^૩ જમીને આવ્યા..૩૮
 બેઠા સમીપે આવી સ્વજન, ત્યાં તો દીકું છે શિથિલ તન;
 વિચારીને સુતે વાત લીધી, તેડી વિપ્ર ક્રિયા સર્વે કીધી..૩૯
 ધર્મશાસ્ત્રે વિધિ કહ્યો જેહ, ઘટે તેમ કરાવિયો તેહ;
 વળી બ્રાહ્મણ તેડી હજારું, આખ્યું કાયું અન્ન ધૃત સારું..૪૦
 આપી ધેનુ તણાં દાન વળી, પછી બેઠાં ધર્મ પાસે મળી;
 ચાલ્યો એકદંડો^૪ શ્વાસ જાણી, નવરાવ્યા તીરથને પાણી..૪૧
 ગઉછાણે લીંપી ભૂમિ સાર, તે ઉપર્ય સુવાર્યા તે વાર;
 પછી પાસળે હતાં જે જન, કરવા લાગ્યાં શ્રીકૃષ્ણ ભજન..૪૨
 ધર્મ પોતે તો હરિને જોઈ, થયાં સ્થિર તેમાં દગ દોઈ;

૧. તાવની. ૨. પોતાનાં સગાઓ ૩. રામપ્રતાપભાઈ વગેરે ૪. જોરથી ચાલતો મૃત્યુ સમયનો શ્વાસ.

અનન્ય ભાવ એવા ધર્મદેવ, તેણે^૧ તજ્યું તન તતખેવ..૪૩
 એમ શ્રીકૃષ્ણને પરતાપે, છૂટ્યા ઋષિના શાપથી આપે;
 પછી ભક્તિ આદિ દઈ જેહ, સર્વે સંબંધી કહેવાય તેહ..૪૪
 પુત્રરૂપ હરિની સેવાયે, રહ્યા હરિ સમીપે સદાયે;
 પછી નાથ બંધવને^૨ કા'વી^૩, ક્રિયા તાતની સર્વે કરાવી..૪૫
 ધર્મશાસ્ત્રમાં જે વિધિ કહ્યો, દાહાદિક તેમ પુરો થયો;
 સર્વે સંબંધી ઘરનાં જન, શોકાતુર કરે છે રુદન..૪૬
 કર્યા શ્રાદ્ધ તે તેરમા સુધી, જમાડયા બ્રાહ્મણ ભલી વિધિ;
 પછી શ્રવણી^૪ થઈ જાણી જન, લાવ્યા વસ્ત્ર ઘરેણાં ને ધન..૪૭
 આપી રામપ્રતાપને તેહ, ગયાં સૌ સૌને ઘેર એહ;
 રામપ્રતાપ ને ઈચ્છારામ, જપે મંત્ર રટે કૃષ્ણનામ..૪૮
 નિજ ભાઈમાં શ્રીકૃષ્ણભાવ, રાખે સદાય કરી ઉછાવ^૫;
 હરિ પોતે અતિ નિસપ્રેહ^૬, જેને કોયશું નથી સનેહ..૪૯
 પોતે રહ્યા'તા ઘેર જે વાતે, થઈ પૂરી તજ્યું તન તાતે;
 વળતો કર્યો છે બીજો વિચાર, કરવા અનેક જીવ ઉદ્ધાર..૫૦
 કરી શ્રીહરિ એટલું કામ, ચાલ્યા ઘેર થકી ધનશ્યામ;
 સંવત અઢાર ઓગણ પચાસ, વર્તે વર્ષમાં અષાઢ માસ..૫૧
 સુદિ દશમ શુકરવાર, તે દિ પ્રભુજી થયા તૈયાર;
 પ્રાતઃકાળે ચાલ્યા નાવા મિષે^૭, ત્યાંથી શુદ્ધ ઉત્તરની દિશે..૫૨
 ઘર પરથી ઊતર્યું મન, વહાલું લાગે છે વસવું વન;
 એક કોપિન ને આચ્છાદન, તે વિના બીજું નથી વસન..૫૩
 મૃગછાળા ને તુલસીમાળ, ઊર્ધ્વપુંડ્ર ચિહ્ન છે વિશાળ;
 જટામુકુટ મંડિત^૮ માથે, લીધો પલાશનો દંડ હાથે..૫૪
 ચારે શાસ્ત્ર તણું જેહ સાર, તેનું પુસ્તક ખભા મોઝાર;
 મુંજી મેખળા કમંડળું કર, પાસે ભિક્ષાનું પાત્ર સુંદર..૫૫

૧. સંવત્ ૧૮૪૮ જેઠ વદ ૪ ને શુક્રવારે; ૫૧ વર્ષ, ૭ મહિના, ૮ દિવસ - આ પૃથ્વી પર રહીને. ૨. ભાઈને. ૩. કહી. ૪. સરાવવાની વિધિ. ૫. ઉત્સાહ. ૬. નિસ્પૃહ. ૭. નિમિત્તે. ૮. શોભે છે.

બાળમુકુંદ ને શાલગ્રામ, બાધ્યો કંઠે બટવો^૧ તે શ્યામ;
 એવા થકા સરજૂને તીર, આવ્યા ઉતરવા નદી નીર..૫૬
 વળી જુવે છે વાણની વાટ, તર્ત નદી ઉતરવા માટ;
 બિયે મનુષ્ય આવતાં ભાળી, જાણે રખે જાય પાછા વાળી..૫૭
 એવે સમે આવ્યો છે અસુર, જાણ્યું મળિયો વૈરી જરૂર;
 તેણે ગડથલાવી ગળે ઝાલી, નાખી પૂરમાં નીસર્યો ચાલી..૫૮
 જળ અગાધ^૨ અથાહ^૩ વહે, જે પડે તે જીવતો ન રહે;
 મોટા મઘર મચ્છ છે જેમાં, જળઘોડા કાત્રણિયો^૪ તેમાં..૫૯
 જળસાપ ને કરચલા કંઈ, મઘરિયું રહી દોટું દઈ;
 જેમાં ઝુડ્યું^૫ જળોયું^૬ ચિતખ્યું^૭, મેલે નહિ નાનું મોટું મળ્યું..૬૦
 એવાં જળજંતુ દુઃખકારી, વહે નીર ભયાનક ભારી;
 ઊઠે લેર્યો ભ્રમરિયો વળે, માંહી લોઢ મોટા તે ઉછળે..૬૧
 ચાલે પ્રચંટ વેગમાં પૂર, તેમાં નાખીને ચાલ્યો અસુર;
 દીઠા દૂર લગી તો તણાણા, પછી દુષ્ટને નૈવ દેખાણા..૬૨
 ત્યારે પાપીએ એમ પ્રમાણ્યું, મુવો વૈરી નિશ્ચે મન જાણ્યું;
 પછી દૈત્ય ગયો નિજધામ^૮, કહે કરી આવ્યો મોટું કામ..૬૩
 વૈરી માર્યો કહી એવી વાત, ત્યારે અસુર થયા રળિયાત;
 હવે હરિ પડ્યા છે જે પૂરે, તે તો નીસરિયા જઈ દૂરે..૬૪
 ત્રણ પહોર રહ્યા જળમાંઈ, બાર ગાઉ^૯ નીસર્યા તણાઈ;
 પૂજા પુસ્તક પાસળે^{૧૦} રહ્યું, બીજું સરવે તણાઈ ગયું..૬૫
 એમ નીસરિયા જ્યારે નાથ, ચાલ્યા એકલા નહિ બીજું સાથ;
 લીધી કાળા પર્વતની વાટ, સૌને વિસારીને વરણીરાટ..૬૬
 પડી સાંજ ને આથમ્યો દન, આવ્યું ઘોર વિકટ ત્યાં વન;
 રહ્યા રાત્ર્ય તે વન મોઝાર, નથી મનમાં બીક લગાર..૬૭

૧. શાલગ્રામ સાયવવાનું સાધન. ૨. ઘણું ઊંડું. ૩. પુષ્કળ. ૪. આ નામે માછલાં. ૫. મગરો. ૬. પાણીનાં જીવડાં. ૭. જળચર પ્રાણીઓ. ૮. પોતાના સ્થાનમાં. ૯. એક ગાઉ = ૩ કિલોમીટર. ૧૦. પાસે.

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ધર્મ દેહત્યાગ ને શ્રીહરિ
ઘેરથી નિસર્ચા' એ નામે છવીશમું પ્રકરણમ્ ॥૨૬॥

પુર્વછાયો :

ત્યાર પછીની વારતા, સુણજ્યો સહુ રૂડી પેર;
બરોબરનાં બાળકાં^૧, આવ્યા હરિને મળવા ઘેર..૦૧
આવીને કહ્યું ભાઈને, ક્યાં ગયા હરિ મહારાજ;
શોધું છું અમે સવારનાં, પણ મલ્યા નહિ એહ આજ..૦૨
જે જે સ્થળે જાતાં અમે, તે તે શોધ્યાં સરવે ઠામ;
ક્યાંયે ન મળ્યા નીલકંઠજી, ઘણું ગોત્યા અમે ઘનશ્યામ..૦૩
ત્યારે ભાઈ ભોજાઈ સાંભળી, વળી પેટમાં પડી ફાળ;
આથમ્યા લગી ન આવિયા, ક્યાં હશે હરિ દયાળ..૦૪

રાગ : વેરાડી :

એ પછી પડી રાત્ય, બ્રાત જોઈને રે;
હૈયું ન રહ્યું હાથ, દીધું રોઈને રે...૦૫
એ ભોજાઈ^૨ તનભાન, ભૂલ્યાં સાંભળી રે;
પ્રેમે થઈ પરવશ, પડ્યાં ભોંયે ઢળી રે...૦૬
એ પછી ઊઠી એમ, બોલ્યા વાણિયે રે;
સ્વામી શોધી શહેર, એને ઘેર આણિયે રે...૦૭
એ સસરે ભલામણ્ય, આપી'તી એહની રે;
સાંજ સુધી ખબર, ન લીધી તેહની રે...૦૮
એવું જાણી દોય, દર્દે^૩ ડોલિયાં રે;
ખાન પાન ખબર, સર્વે ભૂલિયાં રે...૦૯
એ અનુજ^૪ ઈચ્છારામ, રુવે ઘરમાં રે;
પડિયા બેઉ ભાઈ, શોક સાગરમાં રે...૧૦

એ મારા ભાગ્યની વાત, કહીએ કેહને રે;
 બાળપણમાં માયે, મૂક્યો દેહને રે...૧૧
 એ જાણું નીલકંઠ, લાડ લડાવશે રે;
 તે પણ ગયા ક્યાંય, કૈયે આવશે રે...૧૨
 એ પછી જોવા કાજ, સર્વે ચાલિયાં રે;
 નયણે વહે નીર, ન રહે ઝાલિયાં રે...૧૩
 એ જોયું સર્વે શહેર, બજારું શેરિયું રે;
 જોયાં ગલી ઘર, ફરી ફરી હેરિયું^૧ રે...૧૪
 એ જોયા ચૌટા^૨ ચોક, મંદિર માળિયાં રે;
 જોયા મેડી મોલ, ઝરુખા જાળિયાં રે...૧૫
 એમ અટારી અવાસ^૩, અગાશી ફળિયાં રે;
 ગોતતાં ગઈ રાત્ય, નાથ ન મળિયા રે...૧૬
 એ જોઈ સર્વે સીમ, વન વાડિયું રે;
 સર સરિતા તીર, પોકારું પાડિયું રે...૧૭
 એ વીર મારા લઈ પ્રાણ, કો'ને ક્યાં ગયા રે;
 દીધાં અમને દુઃખ, કેમ ના'વી દયા રે...૧૮
 એ દશરથને દુઃખ, દીધું રઘુનાથજી રે;
 એમ કીધું તમે આજ, નીલકંઠ નાથજી રે...૧૯
 એ અમારા જાશે પ્રાણ, પછી આવશે રે;
 નિંદા કરશે લોક, નમે'રા^૪ કહાવશે રે...૨૦
 એ એમ કલપે ભાઈ, વીર સાંભરે રે;
 નહિ એવા નીલકંઠ, વિસાર્યા વિસરે રે...૨૧
 એ દિયોરને^૫ વિયોગ, દુઃખે જાય પડી રે;
 નોતિ કરવી નાથ, અમ પર આવડી રે...૨૨
 એ કેમ ધરું ધીર, મારા મનમાં રે;

૧. નીરખી જોયું ૨. ચાર રસ્તાની મુખ્ય બજાર ૩. રહેઠાણ ૪. દયા વગરના. ૫. પતિના નાના ભાઈને.

મૂર્તિ ચડી ચિત્ત, તપિયાં તનમાં રે...૨૩
 એ ભોજાઈ મનમાંઈ, ચિહ્ન ચિંતવે રે;
 હૈયે ન રહી ધીર, દુઃખી બહુ હવિ રે...૨૪
 એ અવલ ઊર્ધ્વરેખ, દોય પગમાં રે;
 પડતી હશે છાપ, તેની મારગમાં રે...૨૫
 એ પગ અંગૂઠે રેખ, ઓપે આંગળી રે;
 માનું મણિ લાલ, નખ આવલી^૧ રે...૨૬
 એ અંકિત^૨ લંકિત^૩ પાય, પેની પાતળી રે;
 જ્યારે જોઈશ નાથ, ત્યારે લઈશ કળી^૪ રે...૨૭
 એ જંઘા^૫ જાનું^૬ ઉરુ^૭, ઉભય જોઈને રે;
 નાભિ નીરખી નેણ, નહિ પૂછું કોઈને રે...૨૮
 એ પડે પેટે વળ, ત્રણ તેહને રે;
 ઉર તરુતમાલ, ભૂલું કેમ એહને રે...૨૯
 એ ચિબુક^૮ મુખમાંય, દંત આવલી રે;
 ઓપે છે અપાર, જાણું અનારકલી^૯ રે...૩૦
 એ નાસા પાસે તિલ, અવલ^{૧૦} ગાલ છે રે;
 એ બે એંધાણે નાથ, માથે વાળ છે રે...૩૧
 એ કોમળ સુંદર નેણ, છપાડ્યાં નહિ છપે^{૧૧} રે;
 જેની ભ્રુકુટિ જોઈ કાળ, મન માંહી કંપે રે...૩૨
 એ અવલ છે એક તિલ, ડાબા કાનમાં રે;
 સુંદર શોભે ભાલ, છે ભીના વાનમાં રે...૩૩
 એ એવો મારો વીર, મા સંતાડજ્યો રે;
 મારો જીવન પ્રાણ, મને દેખાડજ્યો રે...૩૪
 એ નાવે બીજો કોઈ, એની જોડયમાં રે;

૧. પંક્તિ. ૨. ચિહ્નોવાળા. ૩. વાંકડા; નમણા. ૪. જાણી. ૫. સાથળનો અંદરનો ભાગ. ૬. ઢીંચણ. ૭. સાથળ. ૮. દાઢી. ૯. દાડમની કળી. ૧૦. સુંદર. ૧૧. છાના રહે.

અણ પૂછ્યે ઓળખાય, લાખો કોડયમાં^૧ રે...૩૫
 એ યોગી યતિ કોઈ, રખે ભોળવો રે;
 જાણી નાનો બાળ, એને નહિ ઓળવો^૨ રે...૩૬
 એ નર નારી માંય, જેને જેને મળે રે;
 કહેજ્યો જાવો ઘેર, ઘરનાં કળકળે^૩ રે...૩૭
 એ ન મળ્યા નીલકંઠ, થયાં બહુ દુઃખી રે;
 પછી આવ્યાં ઘેર્ય વિલખી વિલખી^૪ રે...૩૮
 એ કટિ ઉપર કર, લિયે લડથડિયાં રે;
 નયણે ચાલ્યાં નીર, દુઃખડાં પડિયાં રે...૩૯
 એ પછી પોત્યાં ઘેર, ગુણ ખટકે^૫ ખરા રે;
 રાંધ્યાં રહ્યાં અન્ન, ના'વી નિદરા રે...૪૦
 એ ઝંખે સર્વે જન, સંભારી શ્યામને રે;
 ગયા ઘનશ્યામ, ઘેલું કરી ગામને રે...૪૧
 એ ભાભી ભુવનમાંય, જોઈ જણશું રે;
 હૈયે ન રહી ધીર, જોઈ ચિતડું ખશું^૬ રે...૪૨
 એ પડી રહી પાઘ, ન પહેરી ઝુલડી^૭ રે;
 ગયા નાગે^૮ પાય, ન પહેરી મોજડી રે...૪૩
 એ કાંટા ને કાંકર, વીર ખૂંચશે રે;
 લાગશે જ્યારે ભૂખ, ત્યારે કોણ પૂછશે રે...૪૪
 એ એમ કલપે^૯ ભાઈ, ભોજાઈ મનમાં રે;
 જાણું છું જીવન, ગયા છો વનમાં રે...૪૫
 એ વરુ વાનર વાઘ, વસે વનમાં રે;
 તેથી બીશો તાત, તમે મનમાં રે...૪૬
 એ વળી રીંછ ભીંછ,^{૧૦} રોઝ ચિતરા^{૧૧} રે;

૧. કરોડોમાં. ૨. પચાવી પાડવો. ૩. રોવે-રૂવે. ૪. વિલાપ કરીને. ૫. યાદ આવે. ૬. ગાંડા જેવા થયા. ૭. લાંબું પહેરણ. ૮. ઉઘાડા. ૯. કલ્પાંત કરે. ૧૦. મોટા કેશવાળું જંગલી પ્રાણી. ૧૧. ચિત્તો.

મહિષા^૧ ને માતંગ^૨, વરાહ વન ખરા રે...૪૭
 એ ભૂત પ્રેત દૈત્ય, રાક્ષસ રાક્ષસી રે;
 વનમાં ભાવું^૩ ભીલ, વસે હબસી^૩ રે...૪૮
 એ વિકટ હશે વન, સઘન^૪ ઝાડથી રે;
 પડતી હશે ઝર^૫, મોટા પહાડથી રે...૪૯
 એ દેખી એવું વન, જન જાય ચળી રે;
 તમે બીશો બાપ, ઘેર આવો વળી રે...૫૦
 એ ભાઈને ભોજાઈ, એમ કળકળે રે;
 વાલો પોત્યા વન, કોણ સાંભળે રે...૫૧
 એ કુટુંબ ને પરિવાર, હાર્યા રોઈને રે;
 કેનો ન વ્યાપ્યો મોહ, મને નિરમોહીને રે...૫૨
 જાણું સગાં સેણ^૬, નો'તાં સ્વપને રે;
 મેલી વિસારી વાત, વૈરાગ્ય ઉપને રે...૫૩
 એ લીધી વિકટ વાટ, વાલે વનની રે;
 નિષ્કુળાનંદને નાથ, ન સુણી સ્વજનની રે...૫૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજ ઘેરથી
 નીસર્યા ને કેડ્યે વિલાપ કર્યો' એ નામે સત્તાવીશમું પ્રકરણમ્ ॥૨૭॥

પૂર્વછાયો :

વળી સુણો સહુ શુભમતિ, કહું ત્યાર પછીની વાત;
 બહુનામી મહારાજની, જે રહ્યા છે વનમાં રાત્ય..૦૧
 વેરણ^૭ રજની વહી ગઈ, થયું સુંદર સારું સવાર;
 ઉત્તર દિશને ઉપરે, થયા ચાલવા પોતે તૈયાર..૦૨
 હિમાચલ જોવા હામ છે, ઝાઝું હેત છે જોવા ઝાડ;
 ઘણાક દહાડા ચાલતાં, આવ્યો પ્રથમ કાળો પહાડ..૦૩

પ્રૌઢ પહાડ ઝાડ અતિ, જ્યાં પશુનો નહિ પાર;
મનુષ્ય જાતિ મળે નહિ, પોત્યા પોતે વન મોઝાર..૦૪

ઓપાઈ :

જોઈ કાળાગિરિની તળાટી, વન સઘન^૧ ને ઘણી ઘાટી;
જ્યાં ન પડે સૂર્યપ્રકાશ, તિયાં કીધો પોતે જઈ વાસ..૦૫
જ્યાં પહાડ પ્રૌઢ પ્રચંડ, વૃક્ષ કરે છે વાતો બ્રહ્માંડ;
તેનાં પુષ્પ પત્ર મૂળ કંદ, જેહ જમે તે પામે આનંદ..૦૬
અતિ રસાળ કોમળ ફળ, વહે નદીએ નિર્મળ જળ;
તિયાં પશુ ને પક્ષી અપાર, ફરે હંમેશ વન મોઝાર..૦૭
સિંહ વ્યાઘ્ર વરાહ મહિષુ, પાડે ગજ ગેંડા બહુ ચીસું;
રીંછ ભીંછ સામસામાં હુકે, માંહી કેસરી સિંહ તાડૂકે^૨..૦૮
સુરાગાયો ને રોઝડાં ઘણાં, ફરે ટોળાં સેમર^૩ શ્યાળ તણાં;
વરુ વાનર ને રુરુ^૪ રમે, કસ્તૂરિયા મૃગ કંઈ ભમે..૦૯
મનુષ્યમાત્ર મળે નહિ જેમાં, ફરે પોતે એકાએક તેમાં;
કઠણ ભૂમિ ને કાંકરા અતિ, કરે કોમળ ચરણે ત્યાં ગતિ..૧૦
કાંટા ફંગટામાં^૫ નિત્ય ફરે, ભૂત પ્રેત દૈત્યથી ન ડરે;
આત્મદૃષ્ટિ ને ધીરજ અતિ, મોટી દશા કુશાગ્ર છે મતિ..૧૧
દર્પ^૬ રહિત બહુ દયાળ, ફરે વને ધર્મ પ્રતિપાળ;
ફળ ફૂલ જે મળે તે જમે, નહિ તો જળપાને દિન નિગમે..૧૨
કંદ મૂળ મળે કોઈ દિન, ધરી હરિને કરે ભોજન;
નથી સોંણે^૭ સાંભરતું ઘર, વહાલું લાગે છે વન સુંદર..૧૩
ભરતજીનું આખ્યાન છે મુખે, તેણે અસંગી રહે છે સુખે;
એવા થકા જોતાં જોતાં વન, ચાલ્યા પુલહાશ્રમે જીવન..૧૪
તપ કરવા છે ઈશક^૮ તને, ત્યાગ વૈરાગ્ય વહાલો છે મને;
ચાલતા ચાલતાં ભૂલ્યા વાટ^૯, મેલી મારગ ચાલ્યા ઉવાટ^{૧૦}..૧૫

૧. ઘાટું. ૨. ગર્જના કરે. ૩. સાબર. ૪. હરણ. ૫. કાંટાળી જગ્યામાં. ૬. અભિમાન. ૭. સ્વપ્નમાં. ૮. લગની. ૯. રસ્તો. ૧૦. વગર રસ્તે.

દિશ બાંધીને ચાલ્યા દયાળ, મૂકી નિજ શરીર સંભાળ;
 ત્રણ દિવસ વહી ગયા ત્યાંઈ, જળ ફળ મળ્યું નહિ કાંઈ..૧૬
 ચોથે દિસે ચેત ન રહ્યું, પૃથિવીએ પિંડ પડી ગયું;
 રહી મૂરછા ઘડી બે વાર, પછી ઊઠીયા પ્રાણઆધાર..૧૭
 જોયું પછી ચારે કોરે જ્યારે, દીઠી નદી દૂર થકી ત્યારે;
 પછી ધીરે ધીરે ગયા ત્યાંય, જઈ પોતે નાયા નીર માંય..૧૮
 પૂજા કરીને પીધું છે નીર, પ્યાસ ગઈ થઈ પછી ધીર;
 વળતો ત્યાં એક દીઠો વડ, પોતે બેઠા જઈ તેને થડ..૧૯
 ત્યાં તો અસ્ત પામિયો છે દન^૧, ત્યારે કર્યું ત્યાં સંધ્યાવંદન;
 કર્યો નારાયણવર્મ^૨ જાપ, પછી સમર્યા હનુમાન આપ..૨૦
 ત્યારે બટુવેષે^૩ બળવંત, આવી બેઠા વડે હનુમંત;
 તેહ નિશિ જન્માષ્ટમી તણી, રાત્ર આગલી અંધારી ઘણી..૨૧
 દીસે વન ભુંડું ભયંકાર, પાસે વાઘ કરે છે હુંકાર;
 પાડે કપિ ચીસું તિયાં કાળી, નાચે વૈતાળ ને ત્યાં વૈતાળી..૨૨
 થઈ કહ્યો વને હોહોકાર, બોલે ટિડડાં તમરાં તાર^૪;
 ગાજે મેઘ ને નદી ઘૂઘવે, માથે વિજળી વેરણ્ય ખવે^૫..૨૩
 ભૂત પ્રેત દનુજ ને દૈત્ય, યક્ષ રાક્ષસ રાક્ષસી સહિત;
 ફરે પાપી એવાં આસપાસે, તે દેખાય દામિની^૬ ઉજાસે..૨૪
 તેથી હરિ બીતા નથી મને, અચળ છે કૃષ્ણને ભજને;
 ત્યાં તો આવિયો એક ભૈરવ, ભૂત પિશાચ સાથે છે સર્વ..૨૫
 ડાકણી શાકણી પિશાચણી, ભેળી ભૈરવી લાવ્યો છે ઘણી;
 રક્ત લોચન હાથે ત્રિશૂળ, ભૂંડું રૂપ છે પાપનું મૂળ..૨૬
 અતિ ઊંચો કાળો જાણું કાળ, ફાટે મોંઢે મોટો વિકરાળ;
 તીખી ડાઢે ચાવી પશુ પંખી, આવ્યો મનુષ્યનું માંસ ભરખી..૨૭
 ભેળી દીવી^૭ હજારો હજાર, આવ્યો વડ નિકટ નિરધાર;

આવી ખર^૧ સમ શબ્દ કર્યો, આખા અંગમાં રુધિરે ભર્યો..૨૮
 ભેળી ભૂતની સેના છે બહું, પશુ પંખી મારી લાવ્યાં સહુ;
 એહ વડમાં છે એનો વાસ, તિયાં જે આવે તે પામે નાશ..૨૯
 પોતે ગયો'તો કરવા આહાર, આવી કર્યો શબ્દ ભયંકાર;
 તેણે ભાગી ગયાં વનજંત^૨, સુણી સામા થયા હનુમંત..૩૦
 કર્યો કપિ તણો કિલકાર^૩, સુણી ભાગિયાં ભૂત અપાર;
 દશો દિશે^૪ શબ્દ રહ્યો છાઈ, જાગ્યા હરિ બીના નહિ કાંઈ..૩૧
 ત્યારે ભૈરવ કોપિયો બહુ, કહે આવો ભૂત પ્રેતો સહુ;
 આને ખાઈ જાઓ તતકાળ, કરો બટુ ને બાળનો કાળ..૩૨
 પિયો લોહિ રાક્ષસી આ બેનું, ખાઓ રાક્ષસો માંસ જ એનું;
 મારી ત્રિશૂળ ને કરો નાશ, એમ કહીને આવ્યો પ્રભુ પાસ..૩૩
 ભૂત પ્રેતને આગન્યા આપી, મારી વાનરને ખાઓ કાપી;
 ત્યારે ગર્જના કરી મહાવીરે, થયા પર્વત સમ શરીરે..૩૪
 પુચ્છે બાંધીને પાછળ લીધા, બહુ પગ તણા પ્રહાર કીધા;
 તેણે પાપી પામ્યાં દુઃખ અતિ, મૃત્યુ ભયથી ભાગ્યાં કુમતિ..૩૫
 પછી ભૈરવ ભૂતપતિ જાણી, મેલી માથામાં મુષ્ટિકા^૫ તાણી;
 તેણે ધડમાં ગરદન^૬ ગર્યું, મુખ નાસામાં લોહી નિસર્યું..૩૬
 પડ્યો પૃથિવીએ ચીતોપાટ, જેમ પડે પહાડ કડેડાટ;
 પછી ભૈરવે વિચાર્યું એહ, ફરી મારશે નહિ રહે દેહ..૩૭
 હવે જેમ તેમ કરી ભાગું, એવું પાપીને વસમું લાગું;
 એમ કપિ ભૈરવની લડાઈ, બેઠે જોયું બોલ્યા નહિ કાંઈ..૩૮
 આપ ઐશ્વર્ય સંતાડી શ્યામ, કરાવ્યું પરબારું એ કામ;
 એમ કરતાં રાત્ર વહી ગઈ, જામિની^૭ પહોર પાછલી રઈ..૩૯
 પછી અરુણોદય^૮ વેળા થઈ, ના'યા પ્રભુજી નદીમાં જઈ;

૧. ગધેડા. ૨. વનનાં પ્રાણીઓ. ૩. અવાજ. ૪. પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ, ઈશાન, અગ્નિ, નૈઋત્ય, વાયવ્ય, અધો, ઊર્ધ્વ. ૫. મૂઠી; મુક્કો. ૬. ગળું. ૭. રાત્રી. ૮. સૂર્યોદય પહેલાનો સમય.

કરી સંધ્યા ને આસને બેઠા, લાવ્યા હનુમાન ફળ મીઠાં..૪૦
 જમ્યા ચોથે દિવસે જીવન, કહ્યું હનુમાન ધન્ય ધન્ય;
 તમે બહુ કરી રખવાળ^૧, નહીં તો આજ તો આવ્યો તો કાળ..૪૧
 હવે જ્યારે સંભારું તમને, ત્યારે સહાય કરજ્યો અમને;
 ત્યારે હસી બોલ્યા હનુમાન, ધન્ય સમર્થ શ્રીભગવાન..૪૨
 તમે કાળ તણા મહાકાળ, તેની હું શું કરું રખવાળ;
 પણ સંભારજ્યો સ્વામી તમે, થાશે સહાય તે કરશું અમે..૪૩
 એમ કહી ગયા હનુમાન, ચાલ્યા ઉત્તરમાં ભગવાન;
 પછી જિયાં જિયાં રાત્રી રહે, થઈ નિઃશંક નિર્ભય રહે..૪૪
 ફળ ફૂલ અન્ન પાન જેહ, અણઈચ્છયે મળે જમે તેહ;
 એમ કરતાં કેટલાક દિન, કર્યો કાળો પહાડ ઉલંઘન..૪૫
 આવ્યો આગળ્ય શ્વેતશિખરી^૨, તેને જોતાં જોતાં ચાલ્યા હરિ;
 તે તો અડ્યો છે આકાશે જઈ, રૂપા જેવો જન^૩ જિયાં નહિ..૪૬
 સપ્ત ધાતુની^૪ ખાણો છે જેમાં, મોટી મોટી ગુફાઓ છે તેમાં;
 દેવ તપસ્વીને રહેવા જેવો, દીઠો પર્વત સુંદર એવો..૪૭
 જોઈ એ અચળની^૫ તળાટી, ઘણાં ઝાડ ઝાડી જિયાં ઘાટી;
 રવિ^૬ શશી^૭ પ્રકાશ ન પડે, વાટ ઘાટ જિયાં નવ જડે..૪૮
 પૂર્વ પશ્ચિમ દિશ ન દીસે, વન સઘન વેલી અતિશે;
 એવા વિકટ વન મોઝાર, તેમાં ભૂલા પડ્યા બ્રહ્મચાર..૪૯
 જેને દિશ વિના નથી વાટ, ચાલ્યા ઉત્તરમાં વર્ણિરાટ;
 ત્યાં તો ગંગા આવી સુખધામ, પીધું જળ ત્યાં કર્યો વિશ્રામ..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુનાંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘હરિ વનવિચરણ’ એ
 નામે અઠ્ઠાવીશમું પ્રકરણમ્ ॥૨૮॥

૧. રક્ષા. ૨. સફેદ શિખરવાળો કહેતા બરફવાળો એવો હિમાલય. ૩. માણસ. ૪. સોનું, ચાંદી, તાંબુ, પીત્તળ, લોખંડ, સીસું, કલઈ. ૫. પર્વતની. ૬. સુર્ય. ૭. ચંદ્ર.

પૂર્વછાયો :

ત્યાર પછીની જે વારતા, તમે સાંભળો સહુ સુજાણ;
 ત્યાગ વૈરાગ્ય જે નાથનો, તેનાં શિયાં કરું હું વખાણ..૦૧
 ભૂલ્યે પણ નિજ દેહને, માને નહિ કોઈ દિન;
 ઈશ્વર ઈચ્છાએ તન રહ્યું, પણ પોતે ન કર્યું જતન..૦૨
 પછી પ્રભુજી બેઠા હતા, ગેહેરી^૧ ગંગાને તીર;
 ત્યાંથી ઊઠી ઊતરિયા, જે હતું અથાહ નીર..૦૩
 ઉત્તર દિશામાં ચાલવા, અતિ અંતરમાં છે આનંદ;
 ઝર^૨ નગ^૩ ને નિઝરણે, ચાલ્યા ધનશ્યામ સુખકંદ..૦૪

ચોપાઈ :

ચાલ્યા ઉત્તર દિશે દયાળ, નિધડક થઈ તતકાળ;
 મોટા મોટા પર્વત બે પાસે, જાણું અદ્રિ^૩ અડ્યા છે આકાશે..૦૫
 સામ સામી ઝૂકી છે શિખર્યો, બહુ બિયામણી ઘણી ઝર્યો^૪;
 ચાલે નિઝરણે નીર ઘણાં, થાય ઘોષ^૫ અખંડ તે તણાં..૦૬
 જેમ પરસ્પર ઝુક્યા પહાડ, તેમ ઝડુંબી^૬ રહ્યાં છે ઝાડ;
 નમી રહ્યું કરાડયું^૭ કરાળ^૮, તેમાં ચાલ્યા જાય છે દયાળ..૦૭
 સામી નદીએ ચાલ્યા છે શ્યામ, જે કોઈ સર્વેના આતમારામ;
 ત્યાં તો આડો આવ્યો છે અચળ, આવે તેની ગુફામાંથી જળ..૦૮
 વહે વેગમાં ધારા પ્રચંડ, થાય ઘોષ^૫ તેહનો અખંડ;
 ત્રણેયે કોરે^૯ જાવા નહિ જાગ્ય, વળે કેમ જેને છે વૈરાગ્ય..૦૯
 પછી બેઠા તિયાં ધનશ્યામ, દિન^{૧૦} અસ્ત પામ્યો એહ ઠામ;
 વળતું જોયું પૂર્વે^{૧૧} વિલોકી^{૧૨}, દીઠો પુરુષ ત્યાં એક અલોકી..૧૦
 તેણે વણપૂછે કહી વાત, ક્રિયાં જાવું છે હે જગતાત;
 પછી હરિ બોલિયા છે ત્યાંઈ, મારે જાવું છે ઉત્તર માંઈ..૧૧

૧. ઊંડી. ૨. ઊંડી ખીણ. ૩. પર્વત. ૪. ઊંડી ખીણો. ૫. અવાજ. ૬. તોળાઈ રહ્યાં. ૭. ઊંચી ભેખડો. ૮. ભયંકર. ૯. બાજુએ. ૧૦. સૂર્ય. ૧૧. પૂર્વ દિશાએ. ૧૨. ધ્યાનથી.

પણ તમે કોણ છો દયાળ, આવ્યા આણે સમે તતકાળ;
 ત્યારે તે કહે સુણો ભગવાન, હિમાયળ હું મૂરતિમાન..૧૨
 એમ કહિને બતાવી વાટ^૧, ગરો ગુફામાં વરણીરાટ;
 એમાં ચાલતાં આવશે મગ^૧, એમ કહી ન દેખાણો નગ^૨..૧૩
 પછી ચાલ્યા એમાં અવિનાશ, જેને નથી દેહનો અધ્યાસ^૩;
 પેઠા ધોર અંધારી ગુફામાં, આવતી જળધારાને સામા..૧૪
 ચાલતાં ચાલતાં વીત્યો પહોર, બીજાનું કેમ હૈયું રહે ઠોર^૪;
 માંહી મોટા મોટા મણિધર, કૂર્મ^૫ કચલા કરી રહ્યા ઘર..૧૫
 મીન મધર્યો દાદુર^૬ જેમાં, નિઃશંક મને ચાલ્યા જાય તેમાં;
 પછી પામિયા એહનો પાર, નીસર્યા ધોર ગુફાને બાર..૧૬
 ત્યાં તો આવિયો છે એક ધ્રોહ^૭, ઊંડો અથાહ^૮ જંતુ સમોહ;
 વીત્યા ત્રણ દિવસ જો ત્યાંઈ, ફળ ફૂલ મળ્યું નહિ કાંઈ..૧૭
 ભૂખ્યા પડી રહ્યા તિયાં રાત્ય, શું કહું એ ધીરજ્યની વાત;
 સૂતા નિઃશંક થઈ ગઈ રેણ^૯, જાગ્યા પ્રભાતે કમળનેણ..૧૮
 નાહી સંધ્યા કરી તેહ વાર, મળ્યાં ફળ ફૂલ કર્યો આહાર;
 પછી ચાલ્યા ત્યાંથી થોડું ઘણું, મળ્યું ઐંધાણ મારગ તણું..૧૯
 ત્યારે ચાલ્યા એ મારગ લઈ, તિયાં દિન વીતી ગયા કંઈ;
 પછી પુલહ બ્રહ્માના સુતન^{૧૦}, આવ્યું આશ્રમ તેનું પાવન..૨૦
 અતિ ચમતકારી છે એહ, થાય સુખી સેવે જન જેહ;
 તપફળ મળે તિયાં તરત, જિયાં તપ કર્યું આગે ભરત..૨૧
 મુમુક્ષુને છે સેવવા જેવું, જ્યાં શ્રીકૃષ્ણને છે નિત્ય રહેવું;
 ચક્ર નદી જિયાં ચ્યારે કોર, નાયા છે તેમાં ધર્મકિશોર..૨૨
 કરી ક્રિયા ત્યાં પાઠ પૂજન, કર્યું મુક્તનાથનું દર્શન;
 પછી ભરતે કર્યું તપ જિયાં, પોતે પણ બેઠા જઈ તિયાં..૨૩

૧. રસ્તો, માર્ગ. ૨. મૂર્તિમાન હિમાલય. ૩. પોતાને દેહરૂપ માનવાનો ભ્રમ. ૪. સ્થિર. ૫. કાચબા. ૬. દેડકા. ૭. પાણીનો ધૂનો; ધરો. ૮. ભરપૂર. ૯. રાત્રી. ૧૦. પુત્ર.

તેની પેઠયે આદર્યું છે તપ, તેના જેવો કરે નિત્ય જપ;
 જાણ્યું પામ્યા ભરત મૃગદેહ, માટે પોતે રહે છે નિસ્પ્રેહ..૨૪
 એમ સંગ તજ્યો જ્યારે બાર, પછી અંતરે કર્યો વિચાર;
 પુરંજનની કથા સંભારી, મુક્યો બુદ્ધિનો સંગ^૧ વિસારી..૨૫
 શુદ્ધ સ્વરૂપ આત્મા કહેવાય, પોતાપણું માન્યું છે તે માંય;
 પછી ઊર્ધ્વ બાહુ કરી આપ, કરે ગાયત્રીનો નિત્ય જાપ..૨૬
 ધર્યું સુર્યનારાયણનું ધ્યાન, ગંડકીમાં કરી નિત્ય સ્નાન;
 મુક્તનાથ સેવા મન ગમે, ફળ ફૂલ જે મળે તે જમે..૨૭
 તેને જોઈ તપી ત્યાં રહેનાર, વિસ્મય પામે મન મોઝાર;
 કહે આ તો પ્રહ્લાદ છે આપે, કાં તો ધ્રુવને મૂક્યા ફરી બાપે..૨૮
 કાં તો સ્વામી કાર્તિક કહીએ, કાં તો સનતકુમાર લહીએ;
 કાં તો સનકાદિક સુજાણ, કાં તો દત્તાત્રેય પરમાણ..૨૯
 ઋભુ^૨ કાં તો નારાયણઋષિ, તેહ વિના નહિ આ તપસી;
 જોને કઠણ કરે તપ તને, તોય પડતા નથી મોળા મને..૩૦
 જુવો મુખ શોભા મુનિ ઈન્દ્ર, જાણું પૂરણમાસીનો ચંદ્ર;
 આવા બ્રહ્મસૃષ્ટિમાં^૩ ન ભાળ્યા, તે તો આજ નજરે નિહાળ્યા..૩૧
 મોટું તપ મનુષ્યે ન થાય, તે આદર્યું છે અતિ ઉછાય;
 એને આગળ્ય તપ આપણું, થયું ખેલવણું^૪ બાળતણું..૩૨
 દીસે બાળ પણ મોટા બહુ, જોઈ વિસ્મય પામ્યા છીએ સહુ;
 એમ માંહોમાંહી કહે મુનિ, જોઈ તપશા તેહ પ્રભુની..૩૩
 એવું તપ જોઈ બીજા જન, પ્રભુ દુઃખે દુઃખાણા છે મન;
 ભક્તિ ધર્મ દિવ્ય દેહ ધરી, રહે છે પાસ દોય હેતે કરી..૩૪
 અતિ કૃશ ઊભા એક પગે, નથી દેખી શકતા તે દ્રગે^૫;
 જાણ્યું લડથડી પડશે નાથ, ખમા ખમા કહી દિયે હાથ..૩૫
 અતિ હેત છે હરિને માથે, તેણે દંપતી રહે છે સાથે;

દેહ દુર્બળ દેખ્યું ન જાય, રતિ^૧ રુધિર નહિ તનમાંય..૩૬
 અંગોઅંગની જે સર્વે નાહી, તે તો થઈ રહી છે ઉઘાડી;
 દીસે અસ્થિ^૨ આમિષ^૩ ન દીસે, ત્વચા ચોટી રહી છે તે વિશે..૩૭
 દેહ જોતાં દેહ નવ રહે, એમ જન જોઈ સહુ કહે;
 એવે શરીરે આદ્યું તપ, કરે છે મુખે ગાયત્રી જપ..૩૮
 તેમાં ધરે છે સૂર્યનું ધ્યાન, ભાવે કરી પોતે ભગવાન;
 કરે છે એવું તપ હંમેશ, દેવા તપસ્વીને ઉપદેશ..૩૯
 એમ તપ કર્યું માસ ચાર, સહી મેઘ તણી ઘણી ધાર;
 કરી તેમાં ઉપાસના ઘણી, તે તો સૂર્યનારાયણ તણી..૪૦
 એમ કરતાં એકાદશી જેહ, આવી પ્રબોધિની નામે તેહ;
 ત્યારે અતિ આનંદ વધારી, કર્યું જાગરણ જામિની^૪ સારી..૪૧
 ત્યારે સૂર્યનારાયણે ત્યાંય, દીધું દર્શન એ નિશિ માંય;
 અતિ સુંદર તન સ્વરૂપ, અંગોઅંગે શોભા છે અનુપ..૪૨
 દોય કર કમળ છે હાથે, નંગજડિત મુગટ માથે;
 કનક કડાં છે કરમાં કાજુ,^૫ દોય ભુજાએ બાંધ્યા છે બાજુ..૪૩
 કાને કુંડળ શોભે છે સાર, તેજ તેજ તેજના અંબાર;
 હાસ્યે સહિત શોભે વદન, તેમાં કરુણાએ ભર્યાં લોચન..૪૪
 એવા સૂર્યે દીધાં દરશન, અતિ આપે થઈને પ્રસન્ન;
 તેને દેખી ઊઠ્યા હરિ તર્ત, કર્યા ભક્તિએ શું દંડવત..૪૫
 થયા ગદગદ કંઠે વર્ણી, પ્રેમે ભૂલ્યા સૂધ^૬ તન તણી;
 આંખ્યે આંસુ રોમાંચિત તન, જોડી હાથ કરે છે સ્તવન..૪૬
 તમે તેજપુંજ મારતંડ^૭, નિજ તેજે પ્રકાશો બ્રહ્માંડ;
 ધરી કશ્યપ ઘેર અવતાર, એવા તમે તેને નમસ્કાર..૪૭
 તમારે ઉગવે કરી દયાળુ, થાય સર્વે જગત સુખાળું;

તેમાં પાપી પિડાયે અપાર, એવા તમે તેને નમસ્કાર..૪૮
 તમારે ઉગવે કરી કહું, કરે કાળની ગણના સહુ;
 નીકર^૧ નોય કાંઈ નિરધાર, એવા તમે તેને નમસ્કાર..૪૯
 તમારે ઉગવે કરી આપ, સર્વે પ્રાણીનાં બાંધ્યાં છે માપ;
 દેવ દાનવ ને નરનાર, એવા તમે તેને નમસ્કાર..૫૦
 તમે પ્રભુ પ્રકટ છો દેવ, સહુ જન જાણે છે એ ભેવ^૨;
 નથી છાનો પ્રતાપ લગાર, એવા તમે તેને નમસ્કાર..૫૧
 એવી સ્તુતિ કરી જોડી કર, ત્યારે ભાવે બોલ્યા ભાસકર^૩;
 માગો હરિ મું પાસેથી આજ, ત્યારે હરિ કહે માગું મહારાજ..૫૨
 કામ, ક્રોધ, દંભ, લોભ, મોહ, ઈન્દ્રિ ગુણ આદિ જે સમોહ^૪;
 તેથી રક્ષા કરજ્યો અમારી, જેણે રહીએ નૈજિક બ્રહ્મચારી..૫૩
 વળી જ્યારે જ્યારે હું સંભારું, ત્યારે દર્શન થાય તમારું;
 એ જ વર માગું છું તમથી, માયિક સુખ માગતો નથી..૫૪
 ત્યારે સૂર્ય કહે સુખદાઈ, તમ વડે મારી છે મોટાઈ;
 આવો તેજ પ્રતાપ છે મારો, તે તો સર્વે જાણો છે તમારો..૫૫
 નથી સમર્થ તમથી અમે, પણ થાશે જે માગ્યું છે તમે;
 એમ હરિને આપી વરદાન, પોતે થયા પછી અંતર્ધાન..૫૬
 પછી તપ સમાપતિ કરી, એહ ક્ષેત્ર વખાણે છે હરિ;
 રહ્યા ત્યાં દ્વાદશીનો દન, પછી કર્યું છે ચાલવા મન..૫૭
 એમ ચરિત્ર કરે બહુનામી, જે કોઈ સર્વે ધામના ધામી;
 જેની આગન્યામાં અજ^૫ ઈશ^૬, વિષ્ણુ વિબુધ^૭ શારદા શેષ..૫૮
 જેની આગન્યામાં માયા કાળ, સર્વે લોક વળી લોકપાળ;
 જેની આગન્યામાં વાયુ વ્યોમ^૮, વળી કહીએ તેજ તોય^૯ ભોમ^{૧૦}..૫૯
 એહ સર્વેના નિયંતા સ્વામી, કરે એમ ચરિત્ર બહુનામી;
 નરતન ધર્યું છે તે માટે, એમ વરતે છે વર્ણિરાટ..૬૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિત ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હરિ તપશ્ચર્યા વર્ણન'
નામે ઓગણત્રીશમું પ્રકરણ ॥૨૮॥

પૂર્વછાનો :

ત્યાર પછી કૃષ્ણદેવની, કહું કથા અતિ રસાળ;
ચંચળ થયા ચાલવા, ઉત્તર દિશામાં દયાળ..૦૧
નામી મસ્તક મુક્તનાથને, પછી નામ્યું મુક્તને શીશ;
પ્રભાતે ઊઠી પધારિયા, એહ આશ્રમથી જગદીશ..૦૨
નગ નદીયો તળાવ તિયાં, તરી ઊતર્યા તે પાર;
મહા અરણ્ય જ્યાં મનુષ્ય નહિ, ચોપે^૧ ચાલ્યા તેહ મોઝાર..૦૩
હિમાચલ ભણી ચાલિયા, જોયાં તેની તળાટીનાં વન;
ઝાડ પહાડ જોઈ પૃથ્વી, જોયાં વિવિધે વૃક્ષ સઘન..૦૪

ચોપાઈ :

ઝાડ પહાડ ઊંચા છે અપાર રે, જાણ્યું અડ્યા આકાશ મોઝાર રે;
સામસામી શાખા સંકળાણી રે, એક બીજામાં ઘણી ઘુંચાણી રે..૦૫
વળી વિધ્યે વિધ્યે વેલી જેહ રે, એક બીજામાં ઊઝરી^૨ તેહ રે;
વન વેલી ઘુંચાણી છે ઘાટી રે, જેને જોઈ છાતી જાય ફાટી રે..૦૬
એવું ઘાટું વન છે વિષમ રે, જેમાં ન પડે રાત્યદિની ગમ રે;
ન દીસે ઊગી આથમે દન રે, એવું ઝાડે છે વન સઘન રે..૦૭
ત્યાં ફળ ફૂલ ફુલ્યાં કઈ રે, કંદ મૂળ તણો પાર નઈ રે;
વળી સર સરિતા અપાર રે, અતિ અમળ જળ તે મોઝાર રે..૦૮
વળી ગેહરી ગુફા ત્યાં ઘણી રે, જાણું બહુ રહ્યાં મંદિર બણી રે;
વળી પશુ ને પક્ષી ત્યાં ઘણાં રે, ફરે ટોળાં બો'ળાં^૩ તેહ તણાં રે..૦૯
સિંહ શાદૂલ^૪ કા'વે કેસરી રે, કપિ કુરંગ^૫ ને કંઈ કરિ^૬ રે;
ગેંડા રોઝ ને મહિષા ઘણા રે, વ્યાઘ્ર વારાહ બહુ બિહામણા રે..૧૦

૧. ઉત્સાહથી; ઝડપથી. ૨. ગૂંચવાયેલી. ૩. ઘણાં બધાં. ૪. વાઘ. ૫. હરણ ૬. હાથી.

સુરા ગાયો ને સેમર શ્યાળ રે, શશા નોળ બોળા તિયાં વ્યાળ રે;
 જ્યારે બોલે પરસ્પર એહ રે, થાયે શબ્દ ભયંકર તેહ રે..૧૧
 મનુષ્યજાતિએ ત્યાં ન જવાયે રે, જો જાય તો પાછું ન અવાય રે;
 એવા વનમાં એકાએક ફરે રે, અતિ ધીર કોઈથી ન ડરે રે..૧૨
 ભૂત પ્રેત દનુજ ને દૈત્ય રે, એવા મળે વન માંહી નિત્ય રે;
 યક્ષ રાક્ષસ રાક્ષસી જેહ રે, ભૈરવ ભૈરવી વૈતાલી તેહ રે..૧૩
 એવાં અહોનિશ વનમાં રમે રે, ત્યાં હરિ એકાએક ભમે રે;
 જાતાં જાતાં પડે રાત્ય જિયાં રે, સુવે નિર્ભય થઈને તિયાં રે..૧૪
 એમ જોતાં તે વન સમગ્ર રે, આવ્યું એક ત્યાં બુટોલનગ્ર^૧ રે;
 તેનો રાજા મહાદત્ત નામ રે, સર્વે પર્વતીરાજાનો શ્યામ રે..૧૫
 તેણે દીઠા ત્યાગી ઘનશ્યામ રે, અતિ હેતે રાખ્યા નિજ ધામ રે;
 કરે અતિ પ્રીત્યે નિત્ય સેવ રે, જાણે આ છે મોટા કોઈ દેવ રે..૧૬
 નૃપભગિની^૨ નામ મયાજી^૩ રે, દેખી હરિ થયાં બહુ રાજી રે;
 કહે આ તો મોટા કોઈ અતિ રે, નોય મનુષ્યની આવી ગતિ રે..૧૭
 જોઈ હરિનાં મોટા આચરણ રે, સેવે કલ્યાણ સારુ તે ચરણ રે;
 પછી નાથે દયા કરી તેને રે, આપ્યું નિજજ્ઞાન એહ બેને રે..૧૮
 જન્મમરણ તણું જાળ કાપ્યું રે, સુખ અંતરે અખંડ આપ્યું રે;
 રહ્યા તિયાં થોડા ઘણા દિન રે, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા જીવન રે..૧૯
 તપ કરવા ઈશક છે અતિ રે, બીજી વાત તે નથી ગમતી રે;
 શહેર પુર નગ્ર^૪ ઘોષ^૫ ગામ રે, નથી ગમતું રહેવાને એ ઠામ રે..૨૦
 મેડી મહોલ હવેલી આવાસ રે, તેમાં રહેતાં રહે છે ઉદાસ રે;
 માટે વેગે ચાલ્યા ત્યાંથી વને રે, તૈયે રાજી થયા બહુ મને રે..૨૧
 મુક્તનાથથી આવ્યા એ અરણ્ય રે, તેને વિતિ ગયા કાળ ત્રણ રે;
 ચાલ્યા ગહન વનને માંઈ રે, ખાવાં ફળ ફૂલ નિત્ય ત્યાંઈ રે..૨૨
 તે પાણ મળે કે ન મળે ટાણે રે, તોય મન અધીર ન આણે રે;

૧. અત્યારે નેપાળમાં 'બુટવલ'. ૨. રાજાની બહેન. ૩. મયારાણી. ૪. નગર. ૫. ગૂંપડાં.

એવા થકા વિચરે છે વને રે, અતિ ત્યાગ વૈરાગ્ય છે તને રે..૨૩
જાતાં ઉત્તર દિશને માંઈ રે, આવ્યો વડ રૂડો એક ત્યાંઈ રે;
ત્યાંથી નદી તળાવ નિકટ રે, અતિ ઊંચો વિસ્તારે છે વટ રે..૨૪
તેને આસપાસે ગજ^૧ ફરે રે, બીજા શબ્દ ભયંકર કરે રે;
ત્યાંથી ઉગમણું એક તાલ^૨ રે, વહે ઉત્તરમાં જળમાલ^૩ રે..૨૫
નડથુંબડે^૪ વિટયો છે વડ રે, બેઠા દીઠા યોગી તેને થડ રે;
મૃગાજિન પર બેઠા આપ રે, માથે જટા મોટી છે નિષ્પાપ રે..૨૬
આછાદને ઢાંકેલ કૌપિન રે, નથી તે પણ વસ્ત્ર નવીન રે;
તેહ વિના નથી બીજું પાસ રે, માયિક સુખથી છે ઉદાસ રે..૨૭
શાલગ્રામની સેવા કીધી છે રે, ગીતા પાઠ કરવા લીધી છે રે;
એવા ગોપાળયોગી ઉદાર રે, તેને નાથે કર્યો નમસ્કાર રે..૨૮
ત્યારે ઊભા થઈ યોગીરાય રે, મળ્યા હેત આણી ઉરમાંય રે;
જેમ વહાલાં વેગળેથી આવે રે, તેને મળે જેમ અતિ ભાવે રે..૨૯
એમ પામ્યા છે અતિ આનંદ રે, પછી મળી બેઠા મુનિઈન્દ રે;
કહ્યું એકબીજાનું વૃતાંત રે, ત્યારે વાધિયું હેત અત્યંત રે..૩૦
કહે આપણે રહેશું બે મળી રે, બોલ્યા પ્રભુજી એવું સાંભળી રે;
કહ્યું તમે ગુરુ ને હું શિષ્ય રે, આપો રૂડો મને ઉપદેશ રે..૩૧
રહ્યા ગોપાળયોગીને પાસ રે, કર્યો યોગશાસ્ત્રનો અભ્યાસ રે;
કા'વે જે કોઈ અષ્ટાંગ યોગ રે, શીખ્યા જેથી મટે ભવરોગ^૫ રે..૩૨
મોટી બુદ્ધિવાળા ઘનશ્યામ રે, શીખ્યા યોગ અંગ કહું નામ રે;
યમ નિયમ આસન જેહ રે, પ્રાણાયમ પ્રત્યાહાર તેહ રે..૩૩
ધારણા વળી ધ્યાન જે કહીએ રે, અષ્ટમું અંગ સમાધિ લહીએ રે;
તેમાં જૂજવા^૬ ભેદ છે બહુ રે, શીખ્યા થોડે દને હરિ સહુ રે..૩૪
એકવાર સાંભળે છે જેહ રે, શીખી કરી દેખાડે છે તેહ રે;

વળી શીખ્યા છે પ્રથમ પેલે રે, તે પણ કરી દેખાડે છેલે રે..૩૫
 બસ્તિ^૧ બે પ્રકારની લહીએ રે, નેતિ^૧ કુંજરક્રિયા^૧ તે કહીએ રે;
 નોળી^૧ શંખપ્રક્ષાલન^૧ નામ રે, મોર્યે શીખ્યા છે એ ઘનશ્યામ રે..૩૬
 તે તો સર્વે દેખાડે છે કરી રે, ગુરુ ગોપાળયોગીને હરિ રે;
 જોઈ ગુરુ કરે છે વિચાર રે, નોય મનુષ્ય આ નિરધાર રે..૩૭
 આ તો કૃષ્ણ છે ગોલોકપતિ રે, આવ્યા છે પોતે ધરી મૂરતિ રે;
 આવો હું જે અતિ નિસ્પ્રેહ રે, તેને ન થાય બીજે સનેહ રે..૩૮
 માટે જાણું છું જરૂર કૃષ્ણ રે, એવે ભાવે કરે નિત્ય દૃષ્ણ રે;
 એમ પરસ્પર ગુરુપણું રે, રાખે એકબીજા માંહી ઘણું રે..૩૯
 કંદ મૂળ ફળ ફૂલ વળી રે, જમે આનંદે એકઠા મળી રે;
 એમ વીત્યું એ સ્થાનકે વર્ષ રે, કરી ઉગ્ર તપ થયા કૃષ રે..૪૦
 શીત ઉષ્ણ ને મેઘની ધાર રે, સહ્યું સર્વે શરીર મોઝાર રે;
 એમ તપ કરે વનમાંય રે, અતિ ધીરજ્ય પર્વતપ્રાય રે..૪૧
 એવા યોગી મોટા જે દયાળ રે, જોઈ પાસે વસ્યા પશુપાળ^૨ રે;
 વસ્યા ગાયો તણા ઘોષ કરી રે, ત્યાં તો કેડ્યે પડિયા કેસરી રે..૪૨
 નિત્ય કરે તે ગાયોની ઘાત રે, તેની કહી યોગી આગે વાત રે;
 કહે ગોવાળ અમે અનાથ રે, અમારે છે એ ગાયો મિરાંથ^૩ રે..૪૩
 તેને વાઘ કરશે જો નાશ રે, ત્યારે અમારે સઈ ગુંજાશ^૪ રે;
 એવી સાંભળી દીનતા વાણી રે, બોલ્યા યોગી તેને દુઃખી જાણી રે..૪૪
 કહે મા બિયો તમે ગોવાળ રે, કરશે હરિ સહુની રખવાળ રે;
 એમ કહી લીધો શંખ હાથે રે, વજાડિયો છે તે યોગીનાથે રે..૪૫
 જેટલામાં સંભળાણો શબ્દ રે, ભાગ્યાં હિંસક મૂકી એ હદ^૫ રે;
 વળી યાં વસતા'તા જે વાઘ રે, તેણે પણ કર્યું વન ત્યાગ રે..૪૬
 રહ્યાં સુખે ગાયો ને ગોવાળ રે, પ્રભુ ગૌબ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ^૬ રે;
 રહ્યાં કાંઈક પોતે પછી ત્યાંય રે, વાંચે ગીતાનો બીજો અધ્યાય રે..૪૭

પછી આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ રે, નિશ્ચે કરિયું જેવું છે રૂપ રે;
 પ્રત્યાહાર કરી મહામતિ રે, ઈન્દ્રિ પ્રાણ અંતઃકરણ વૃત્તિ રે..૪૮
 તેને આત્મામાં વાળી લીધી રે, પછી ધીરજ્યે ધારણા કીધી રે;
 એમ કેટલાક કાળ ગયા રે, આત્માને વિષે સ્થિર રહ્યા રે..૪૯
 ધ્યાનયોગ તેની જે સમાધિ રે, તેની પક્વ દશા અતિ સાધી રે;
 કહ્યું એમ યોગીને જીવને રે, એવી ક્રિયાઓ કરે છે વને રે..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિ ગોપાળયોગીને
 મળ્યા’ એ નામે ત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૦॥

પૂર્વછાયો :

વળી કહું એક વારતા, સુણો સહુ થઈ સાવધાન;
 કૃપાનિધિ કૃષ્ણદેવનાં, કહું ચરિત્ર અમૃત સમાન..૦૧
 નાથ પ્રતાપે નિજ આત્મા, દેખે અખંડ રૂપ અનુપ;
 તેની બ્રહ્મ સાથે કરી એકતા, પછી થયા બ્રહ્મસ્વરૂપ..૦૨
 એવા યોગને શીખિયા, ગોપાળયોગી જેહ;
 સ્નેહે કરી શ્રીહરિએ, તેને શીખવિયું છે તેહ..૦૩
 તેણે કરી તર્ત થયા, યોગી તે બ્રહ્મસ્વરૂપ;
 અતિ પ્રકાશક આત્મા, તેહ જાણ્યું પોતાનું રૂપ..૦૪

ચોપાઈ :

પછી યોગીને જણાણું એમ, આને મનુષ્ય કહેવાય કેમ;
 થયું જ્ઞાન યથારથ જ્યારે, બોલ્યા ગોપાળયોગી તેવારે..૦૫
 નરનારાયણ ઋષિરાય, થઈ બ્રહ્મચારી આવ્યા આંચ;
 બહુ જીવના કરવા કાજ, આપે પ્રકટ થયા મહારાજ..૦૬
 એમ નિશ્ચય કર્યો નિરધાર, નારાયણ તે આ બ્રહ્મચાર;
 એવા જાણી પછી ધર્યું ધ્યાન, ચોંટી વૃત્તિ મૂર્તિમાં એકતાન..૦૭

તેણે વીસરિયો નિજ દેહ, થયો મૂર્તિમાં અતિ સનેહ;
 જાણ્યું આપ મળ્યું સુખ મોટું, બીજું સરવે લાગ્યું છે ખોટું..૦૮
 એવા મોટા યોગી જે ગોપાળ, તે તો ભૂલ્યા દેહ થોડે કાળ;
 અતિ વિસ્મૃતિ થઈ જ્યારે, મૂક્યો માયિક દેહને ત્યારે..૦૯
 પછી શ્રીકૃષ્ણદેવ પ્રતાપે, ગયા ગોલોકમાં યોગી આપે;
 પછી બ્રહ્મચારી નીલકંઠે, કરી ક્રિયા તેની રૂડી પેઠ્યે..૧૦
 પછી મૂકી પોતે એહ સ્થાન, ચાલ્યા પૂરવમાં ભગવાન;
 રહી અખંડ બ્રહ્મસ્વરૂપ, ચાલ્યા આપે આપ બ્રહ્મરૂપ..૧૧
 નાસાગ્ર દૃષ્ટિ કરીને સ્થિર, ચાલ્યા જેમ કમાનનો તીર;
 કૃષ્ણ માંહી છે દૃષ્ટિ અખંડ, નથી દેખતા પિંડ બ્રહ્માંડ..૧૨
 દિશ વિના નથી બીજો રાહ, ગયા ત્યાં થકી આદિવરાહ;
 તિયાં ત્રણ દિવસ પોતે રહ્યા, ત્યાંના વાસીને દર્શન થયાં..૧૩
 નીર્ખા આનંદ પામિયાં અતિ, જાણું આવ્યા શું આ બૃહસ્પતિ;
 એમ જનને આનંદ આલી, પછી ત્યાં થકી નિસર્યા ચાલી..૧૪
 ગયા બંગદેશમાં^૧ દયાળ, આવ્યું સીરપુર શહેર વિશાળ;
 સિદ્ધવલ્લભ તેનો છે રાયે^૨, ગયા પોતે ત્યાં અણઈચ્છાયે..૧૫
 તે નરેશે^૨ પ્રાર્થના કરી, રાખ્યા ચોમાસું ત્યાં ભાવ ભરી;
 દીઠા અતિ ત્યાગી એકાએક, રાખ્યો પાસળે એક સેવક..૧૬
 તેનું નામ છે ગોપાળદાસ, કરે ટેલ્ય^૩ રહે નિત્ય પાસ;
 તિયાં બીજા ભેખધારી^૪ બહુ, રાખ્યા ચોમાસું કરવા સહુ..૧૭
 તે તમોગુણી મંત્ર અધ્યાસી^૫, સર્વે ક્ષુદ્રદેવના ઉપાસી;
 તેના જૂજવા જૂજવા વેશ, કોઈ મૂંડેલ કેનેક કેશ..૧૮
 કોઈ નાગા કોઈને કૌપીન, કોઈ ન રાખે વસ્ત્ર નવીન;
 તેમાં સોએક તપસ્વી સઈ, તે તો બેસે તડકામાં જઈ..૧૯

૧. બંગાળ. ૨. રાજા. ૩. સેવા-ચાકરી. ૪. પરોક્ષના બાવા. ૫. અભ્યાસી.

કોઈ વર્ણી ને કોઈ સંન્યાસી, કોઈ હંસ ને કોઈ ઉદાસી;
 કોઈ કહે મુખે કાળી કાળી^૧, કોઈ કહે તું બે'ચરાવાળી^૨..૨૦
 કોઈ ભૈરવ ભૈરવ રહ્યા ભણી^૩, કોઈ ભજે ભવાની જોગણી;
 કોઈ મુનિ ને કોઈક બોલે, કોઈ અહોનિશ આંખ્ય ન ખોલે..૨૧
 કેંક ખાખી કેંક હુડધંગા^૪, એમ મળ્યા બહુ અડબંગા;
 થયા સિદ્ધ ભૂંશી^૫ બહુ શેલી^૬, ભંગી^૭ જંગી ભેળા થયા ફેલી..૨૨
 તેને રાજા જાણી મોટા સિદ્ધ, આપે રસોઈયો રૂડી વિદ્ધ^૮;
 આસન સારુ આપી ગાદલાં, કરે સનમાન રાજા ભલાં..૨૩
 ત્યારે યોગી બોલે બળે બહુ, કરે વાત સિદ્ધાઈની સહુ;
 એમ કરતાં આવ્યો વરસાત, વાયો વાયુ થયો ઉતપાત..૨૪
 ખવે^૯ વીજળી વારમવાર, વરસે મેઘ તે મુશળધાર;
 ગરજે ઘોર ને કડાકા કરે, ઉપરે જળ અખંડ ઝરે..૨૫
 એવી અખંડ મંડાણી એલી^{૧૦}, ચાલ્યા પૃથ્વીએ પૂર રેલી;
 તેમાં પોઢી રહ્યા પોતે નાથ, તન પર ચડી રેતી હાથ..૨૬
 પછી સેવક આવી સવારે, કાઢ્યા કાદવ માંહીથી બારે;
 વર્ષે મેઘ મચી^{૧૧} બહુ ઝડી, આંખ્ય ઊઘડે નહિ એક ઘડી..૨૭
 એમ ચારે માસ વૂઠો^{૧૨} ઘન, પહોંચે સિદ્ધાઈ કેટલા દન^{૧૩};
 અતિ વર્ષાતે અસોયા^{૧૪} થયા, પછી રાત્યે રાત્યે ભાગી ગયા..૨૮
 ધીરે ધીરે સિદ્ધ ગયા નાસી, કરવા લાગ્યા લોક તેની હાંસી;
 કહે મોટા સિદ્ધ ગયા ચાલી, આ જો પડ્યાં છે આસન ખાલી..૨૯
 એક બેઠા રહ્યા બ્રહ્મચારી, તેને જોઈ નમ્યાં નરનારી;
 કહે સિદ્ધ તો આ એક ખરા, બીજા દંભી ભાગી ગયા પરા^{૧૫}..૩૦
 રાજા નમ્યો જાણી હરિ મોટા, બીજા સર્વેને જાણ્યા છે ખોટા;

૧. કાલિકા. ૨. બહુચરાજી. ૩. બોલી. ૪. અખાડાબાજ નાગા બાવા. ૫. લગાડી. ૬. રાખ ૭. ભાંગના વ્યસની. ૮. વિવિધ. ૯. ચમકે. ૧૦. ઝાઝા દિવસથી એકધારે વરસતો વરસાદ. ૧૧. થઈ. ૧૨. વરસ્યો. ૧૩. કેટલા દિવસ?. ૧૪. અધીરા. ૧૫. દૂર.

વાધ્યું પ્રભુજનું બહુ માન, બીજાનું ન કરે સનમાન..૩૧
 તેણે કરી બળ્યા બીજા બહુ, આવ્યા મળી મારવાને સહુ;
 નાખી અડદ મંતરી મૂઠું, પડ્યું જે જે કર્યું તે તે જૂઠું..૩૨
 પછી સેવક હતો જે પાસ, કરતો સેવા જે ગોપાળદાસ;
 તેને માથે નાખી એણે મૂઠ્ય, પડ્યો ભૂમિએ ન ફેરે પૂંઠ્ય..૩૩
 આવ્યું મોઢે ફીણ તેને જોઈ, નહિ જીવે કહે સહુ કોઈ;
 પછી રાજાએ સિદ્ધ બોલાવી, કહ્યું આને લેવો જ ઉઠાવી..૩૪
 ત્યારે સિદ્ધને છે મરડ^૧ ભારી, કહ્યું જીવાડશે બ્રહ્મચારી;
 ત્યારે રાયે જોડ્યા આવી હાથ, કહ્યું આને જીવાડિયે નાથ..૩૫
 પછી હરિ તેને પાસે જઈ, ઊઠાડ્યો શ્રીકૃષ્ણ મંત્ર કઈ;
 ઊઠ્યો તર્ત લાગી નહિ વાર, પામ્યાં વિસ્મય સહુ નરનાર..૩૬
 કહે આ તો છે પોતે શ્રીકૃષ્ણ, મોટાં ભાંગ્ય થયાં એનાં દૃષ્ણ;
 વળી એમ કહે નરનારી, કૃષ્ણ નહિ તો કૃષ્ણભક્ત ભારી..૩૭
 પછી મૂઠ્ય નાખી'તી જે સિદ્ધે, પડી તેને માથે ભલી વિધ્યે^૨;
 પડ્યો પડાક^૩ પૃથવી માંઈ, મુખમાં ગઈ ધૂડ્ય ભરાઈ..૩૮
 આવ્યું મોઢે ફીણ ફાટ્યું ડાચું, થયું જીવ્યાની કોરનું કાચું;
 પછી તેણે તેના સિદ્ધ લાવી, કર્યા ઉપાય બહુ બોલાવી..૩૯
 તેણે ફેર પડ્યો નહિ રતી, ત્યારે કરી હરિને વિનતિ;
 પછી નાથ તેને પાસે આવી, કહી મંત્રને લીધો જીવાવી..૪૦
 ત્યારે સિદ્ધરાજા સહુ મળી, કરી સ્તુતિ હરિજની વળી;
 જાણ્યા રાજાએ મોટા છે સરે^૪, થયો પરિવાર સહિત આશરે..૪૧
 જે જે હતો એ સિદ્ધનો વર્તા^૫, મૂઠ્ય નાખી બાળી પેટ ભર્તા;
 તે તો નીલકંઠે ભાંગ્યો ભય, થયા મનુષ્ય સહુ નિરભય..૪૨
 લાવી વસ્ત્ર ધન આગે ધરે, હરિ ત્યાગી છે તેને શું કરે;
 એટલાકમાં વિપ્ર તૈલંગ, આવ્યો નારી સુત લઈ સંગ..૪૩

૧. અદેખાઈ; ગર્વ. ૨. સારી રીતે. ૩. એકદમ. ૪. સહુથી શ્રેષ્ઠ. ૫. વર્તાવ; પ્રભાવ.

ભણ્યો વેદ શાસ્ત્ર ને પુરાણ, પ્રસિદ્ધ વિપ્ર પૃથ્વી પ્રમાણ;
 આવ્યો સિદ્ધવલભરાય પાસ, મને દાન લેવાની છે આશ..૪૪
 પછી તે રાજા છે ધર્મવાન, આપ્યું ભણ્યો જાણી ભારે દાન;
 આપ્યો હસ્તિ ને કાળપુરુષ^૧, લેતાં વિપ્ર થયો કાળો મધ..૪૫
 ગૌર મટીને થયો છે શ્યામ, ત્યારે નિંદા કરવા લાગ્યું ગામ;
 પછી હરિ પાસે વિપ્ર આવી, અતિ દીનતાએ વાણી કા'વી..૪૬
 હે મહારાજ હું તો હતો દુઃખી, દાન લઈ થવા ગયો સુખી;
 ત્યાં તો સામું દુઃખ થયું ઘણું, હવે શું માહાત્મ્ય જીવ્યા તણું..૪૭
 માટે ત્યાગીશ હું હવે તન, થાય તો તમે કરો જતન;
 પછી દુઃખી વિપ્ર હરિ જાણી, દયાળે દયા એ પર આણી..૪૮
 કહ્યો શ્રીકૃષ્ણનો મંત્ર કાને, મટી શ્યામ થયો ગૌર વાને;
 પછી બ્રાહ્મણ લાગિયો પાય, કહ્યું રહ્યો હું મન્યખામાંય^૨..૪૯
 પછી ગાતો પ્રભુજીના ગુણ, ગયો દેશ પોતાને બ્રાહ્મણ;
 એવા પ્રભુજી બહુ પ્રતાપી, કર્યા સુખી બહુ દુઃખ કાપી..૫૦
 ત્યાગ વૈરાગ્ય ઉરમાં અતિ, સહુ પર વર્તે મહામતિ;
 એમ કરતાં ગયું ચોમાસું, આવ્યો કાર્તિક ઊતર્યો આસુ^૩..૫૧
 પછી હરિ ને બીજા જે સિદ્ધ, તેને પૂજ્યા નૃપે બહુ વિધ;
 પછી ચાલ્યા છે ત્યાં થકી સહુ, હરિ સંગે બીજા સિદ્ધ બહુ..૫૨
 આવ્યા કામાક્ષી દેવીને ઝાડીએ, ઊતર્યા સિદ્ધ સહુ વાડીએ;
 પછી રસોઈ કરવા કાજ, કર્યો ભેળો સરવે સમાજ^૪..૫૩
 તેને સમીપે છે એક ગામ, વસે દ્વિજ ત્યાં પિબૈક નામ;
 સિદ્ધ મંડળ આવ્યું સાંભળી, ઊઠ્યો તર્ત તિયાં થકી બળી..૫૪
 કહે સિદ્ધાઈ એની ચૂંથી નાખું, કરી ગુલામ ને ઘેર રાખું;
 જોજ્યો માતાજીએ કરી મે'ર, આવ્યાં વણગોત્યાં પશુ ઘેર..૫૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્ર’ નામે
એકત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૧॥

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, હરિકથા કહું અનુપ;
દુષ્ટને દુઃખદાયી છે, છે સંતને સુખરૂપ..૦૧
અસુર જે અવનિ રહ્યા, બદલાવીને બીજો વેશ;
તેને તે અર્થે શ્રીહરિ, ફરે છે દેશ પ્રદેશ..૦૨
જે કારણ અવતાર છે, તે કરવા થયા છે તૈયાર;
હરિ ઈચ્છાએ આવિયા, પ્રભુ એહ વાડી મોઝાર..૦૩
પિબૈક ત્યાં પરિયાણિયો^૧, કરવા તે સિદ્ધોની ધાત;
નિદાન તેમાંથી જે નીપજ્યું, તેની સાંભળજ્યો સહુ વાત..૦૪

ચોપાઈ :

હતો બ્રાહ્મણ મોરે^૨ એ શુદ્ધ, મળી વામીએ કર્યો અશુદ્ધ;
કૌલાર્ણવ^૩ ભણેલે ભૂદેવે, મળી ભ્રષ્ટ કર્યો તતખેવે..૦૫
થયો કાળી ઉપાસક ભારી, નિત્ય પ્રત્યે પીવે કુલવારી^૪;
વળી સિદ્ધને જીતવા કાજ, તે દિ સજ્યો સરવે સમાજ..૦૬
મઘ માંસ ખાઈ થયો મસ્ત, તીખું ત્રિશૂલ લીધું છે હસ્ત;
કર્યો સિંદૂર લેપ લલાટે, ચાલ્યો સિદ્ધને જીતવા માટે..૦૭
રજે^૫ ભીંજેલ કુંકુમ લઈ, ચાલ્યો કપાળે ચાંદલો દઈ;
વળી કુલવારી ખૂબ પીધું, વધ્યું તે શરીરે છાંટી લીધું..૦૮
ચાલ્યો મત્સ્ય ચાવી મદમાતો, શીશે બાંધ્યો છે પટકો રાતો^૬;
માથે ઘણા ઘુંચાણા મુવાળા^૭, તે દીસે છે ભૂંડા ભમરાળા..૦૯
સિદ્ધ પ્રસિદ્ધ પોતે કહેવાય, તેને જાણે સહુ દેશમાંય;

૧. ગયો. ૨. પહેલાં. ૩. વામપંથીઓનું અસત્શાસ્ત્ર. ૪. નારીની યોનિ ધોયેલું પાણી. ૫. નારીના રજસ્રાવથી. ૬. લાલ કલરનો. ૭. ઘુંચયેલા વાળ.

કોઈ સામું આવીને ન ભાખે^૧, ભાખે જો કોઈ તો મારી નાખે..૧૦
 એવો ભૂંડાયે ભર્યો અપાર, મધ ચાર વારનો પીનાર;
 કંઠે બાંધ્યાં છે અસ્થિમાંજાર^૨, થયો સિદ્ધ જીતવા તૈયાર..૧૧
 નરનારી જે રહે ગામ વાસે, સંગે લઈ આવ્યો સિદ્ધને પાસે;
 વળતો આવીને બોલિયો એમ, પાખંડિયો સિદ્ધ કા'વો કેમ..૧૨
 સિદ્ધ તો એક હું છઉં આજ, તમ જેવા તો છે મારું ખાજ^૩;
 મોટા મોટાને મેં જીતી લીધા, તમ જેવા શિષ્ય કઈ કીધા..૧૩
 જે જે આવીને મને નમિયા, તે તે સરવે જીવતા રિયા;
 જેણે જેણે બાંધી^૪ મુજ સાથે, તેને માર્યા મૂકી વીર માથે..૧૪
 માટે તમે મનમાં વિચારી, થાઓ શિષ્ય માળાઓ ઉતારી;
 ઉતારો ઉપવીત અચિર^૫, નહિ તો હમણાં હોંકારું^૬ છું વીર^૭..૧૫
 ભૂત પ્રેત લાવી સંગે ઘણાં, ખાઈ જાશે માંસ તમ તણાં;
 એમ બોલ્યો એ બળમાં બહુ, બીના હરિ વિના સિદ્ધ સહુ..૧૬
 કહે જેમ એ કહે તેમ કરીએ, તો આવ્યા મોતમાંથી ઊગરીએ;
 નહિ તો મારશે વીરને મેલી, માટે મેલીએ માળા સંકેલી..૧૭
 મેલો જનોઈ પણ ઉતારી, એમ સહુ સિદ્ધે વાત વિચારી;
 ત્યારે હરિએ સિદ્ધ પ્રત્યે કહ્યું, રાખો ધીરજ હાકલી હૈયું^૮..૧૮
 કરે શિષ્ય મોરે મર^૯ મને, પછી થાવું તમારે સહુને;
 તોય સિદ્ધે ધીરજ ન ધારી, કહ્યું નાખશે તમને મારી..૧૯
 મહાદુષ્ટ એ પાપી છે બહુ, એને અમે જાણું છઉં સહુ;
 એવી સિદ્ધ હરિની જે વાણી, સુણી બોલ્યો અતિ ક્રોધ આણી..૨૦
 ત્યારે પિબૈક કહે બ્રહ્મચારી, તને દેખાડું સામર્થી મારી;
 જો તું આ લીલા વડના હાલ, હમણાં કરું છું સૂકવી સાલ^{૧૦}..૨૧
 એમ કહી નાખી મૂઠ^{૧૧} જ્યારે, વડ સૂકી ગયો તેહ વારે;

૧. બોલે. ૨. બીલાડીનાં હાડકાં. ૩. ભોજન. ૪. વેર બાંધ્યું. ૫. તત્કાળ. ૬. બોલાવું. ૭. એક પ્રકારનાં ભૂત. ૮. હૈયામાં હિંમત ધારી. ૯. ભલે. ૧૦. નકામનું ઢૂંઢું. ૧૧. મંત્રેલા દાણા.

કહે માન્ય વર્ણી વાત મારી, નહિ તો આ ગતિ જાણજે તારી..૨૨
 ત્યારે હરિ કહે ન બિયું અમે, કરવું હોય તે કરો સુખે તમે;
 એમ કહીને વીર આસને, બેઠા હરિ તે અચળ મને..૨૩
 બીજાની તો ધીરજ ન રહી, બેઠા કૃષ્ણ કેડે^૧ કંપે જઈ;
 પછી પિબૈકે અડદ મંતરી, નાખ્યાં હરિ ઉપર રીસ કરી..૨૪
 તેણે હરિને ન થયું કાંઈ, ત્યારે દ્વિજ કોપ્યો મન માંઈ;
 કહે રહેજ્યે ખબરદાર થઈ, આજ માર્યા વિના મૂકું નઈ..૨૫
 એમ કહી નાખી મૂઠ એણે, ફેર પડ્યો નહિ કાંઈ તેણે;
 ત્યારે પિબૈકે પણ^૨ એ લીધું, તને માર્યાનું નિશ્ચે મેં કીધું..૨૬
 કરવું હોય તે કર સ્મરણ, આજ આવ્યું તારું ચાલી મરણ;
 નાખું છું કાળભૈરવની મૂઠું, તારા જીવવાનું જાણે જૂઠું..૨૭
 ત્યારે હરિ કહે બેઠો છું હું જ, કરવું હોય તે કરને તું જ;
 ત્યારે મૂક્યા છે ભૈરવ વીર, તોય હરિ બેઠા રહ્યા સ્થિર..૨૮
 આવ્યા ભૈરવ ને વીર દોઈ, તે તો સામું શક્યા નહિ જોઈ;
 પાછા પિબૈક ઉપર પડ્યા, ઊલટા નાખતલને^૩ નડ્યા..૨૯
 પડ્યો કાળી ઉપાસક ઢળી, ચાલ્યું મુખેથી લોહી નિકળી;
 આવી મૂરછા ન રહી સૂધ, પડ્યો અવનીએ ઉંધમુદ્ધ^૪..૩૦
 પછી મોડેથી મૂરછા વળી, ઊઠી બોલ્યો છે બળમાં વળી;
 કહ્યું ઊભો રહેજ્યે બ્રહ્મચારી, મેલું બટુભૈરવ નાખે મારી..૩૧
 ત્યારે હરિ કહે મોકલો સુખે, મૂક્યા બટુવીરને વિમુખે;
 તે તો બીને પાછા વળી ગયા, પાછા પિબૈકને વળગયા..૩૨
 નાખ્યો ભૂમિએ પાડી પડાક, ધ્રુજ ધરણીએ પડ્યો ધડાક;
 વળી તડી તડફડી ઊઠ્યો, બોલ્યો પ્રભુજી ઉપર રૂઠ્યો..૩૩
 કહે મૂકું છું વીર મહાકાળી, તને નહિ મારે બીજાં એ ટાળી;

એમ કહીને તેને મૂકિયાં, તે તો હરિ પાસે ન આવિયાં..૩૪
 પાછા ફરીને લાગિયા એને, ઢોળી પાડીયો ભૂમિએ તેને;
 થયો અસોયો^૧ ન રહી સૂધ, તોય વામી ન મૂકે વિરુદ્ધ..૩૫
 પડી પહોર ઊઠી ઊભો થયો, વળી પ્રભુજીને કહેવા રહ્યો;
 કહે છે ઊભો રહેજ્યે બ્રહ્મચારી, હવે કરું છું વલે^૨ હું તારી..૩૬
 બહુ વીર સહિત હનુમંત, મૂકું તેને કરે તારો અંત;
 એમ કહીને મૂક્યા તે વાર, આવી તેણે કર્યો નમસ્કાર..૩૭
 કરી પ્રણિપત^૩ પાછા ગયા, બહુ પિબૈક પર કોપિયા^૪;
 આવી વળગ્યા તે વિપ્રને સહુ, પડ્યો વિપ્ર ભૂંડે હાલે બહુ..૩૮
 ફાટ્યું મોઢું ને આવિયું ફીણ, પડી અંગની નાડીયું ક્ષીણ;
 માથું ગરી ગયું મહી^૫ માંઈ, મુખમાં ગઈ ધૂડ્ય ભરાઈ..૩૯
 પડ્યો ભેયક^૬ થઈ રીત ભૂંડી, આંખ્યો ઊતરી ગઈ છે ઊંડી;
 નાક મુખમાંથી લોહી વહ્યું, પછી ઊઠવા જેવું ન રહ્યું..૪૦
 ત્યારે તેનાં સંબંધી સહુ મળી, લાગ્યાં પાય પ્રભુજીને લળી;
 કહે દયા કરો એને હરિ, હવે નહિ કરે એ આવું ફરી..૪૧
 માગતો હતો તે ફળ મળ્યું, મહા અહંકારીનું માન ગળ્યું;
 પછી પ્રભુએ તેને ઊઠાડ્યો, ઊઠી વિપ્ર પ્રભુ પગે પડ્યો..૪૨
 કર્યા દંડવત બહુ વાર, કહે આવ્યો નવે અવતાર;
 પછી સિદ્ધ હતા તેને જોઈ, આપી બ્રાહ્મણે તેને રસોઈ..૪૩
 એમ કરી ગયો ઘેર જ્યારે, મન રહ્યું નહિ એવું ત્યારે;
 પૂજ્યો કાળભૈરવને જઈ, મધ માંસ બળીદાન દઈ..૪૪
 મૂક્યો હરિ માથે તતકાળ, આવ્યો ભયંકર વિકરાળ;
 ભૂંડું મુખ તે ભર્યું રુધિરે, લાંબો ને નથી વસ્ત્ર શરીરે..૪૫
 આંખ્યું રાતિ અતિ કાળો શાહી, લીધું ત્રિશૂળ તે કર માંહી;

૧. મૂર્છિત. ૨. ભૂંડા હાલ. ૩. આજીજી. ૪. ખિજાયા. ૫. પૃથ્વી. ૬. ભયભીત; ગાભરો.

એવે રૂપે પ્રભુ પાસે આવ્યો, પણ આવીને કાંઈ ન ફાવ્યો..૪૬
 છોટે બેસી રહ્યો આખી રાત્રી, હરિ હસ્યા જોઈ પરભાત્રી;
 પછી નાવા ચાલ્યા જ્યારે હરિ, ત્યારે એના સામિ દૃષ્ટિ કરી..૪૭
 ત્યારે થરથર ધ્રુજીને ભાગ્યો, જઈ પિબૈકને કેડે લાગ્યો;
 કહે આજ નિશ્ચે એને મારું, ત્યારે પ્રભુજીએ કર્યું વારું^૧..૪૮
 કહે એનું ખાધું સિદ્ધે અન્ન, તેની તારે કરવી જતન^૨;
 પછી બ્રાહ્મણ પાસે ભૈરવ, જઈ કહી છે વાત સરવ..૪૯
 આજ મૃત્યુ કરવું'તું તારું, પણ વર્ણીએ કર્યું છે વારું;
 એમ કહીને ભૈરવ ગિયો, દ્વિજ પ્રભુને પાસે આવિયો..૫૦
 જાણી ઈશ્વર નામિયું શીશ, કહે કરજ્યો ગુના બક્ષિસ^૩;
 એમ કહીને વારંવાર, કરે બહુ પોતાને ધિક્કાર..૫૧
 કહે ભણી ગણી ભજ્યાં ભૂત, કર્યાં બહુ ભૂંડાં કરતૂત;
 કર્યાં કુકર્મ તજી આચાર, એવો પાપી હું તેને ધિક્કાર..૫૨
 એમ કહી ગ્રહ્યું હરિચરણ, પ્રભુ આવ્યો હું તમારે શરણ;
 એમ કહીને થયો છે શિષ્ય, જાણી મહારાજને જગદીશ..૫૩
 ધાર્યો પ્રથમના જેવો ધર્મ, મૂક્યાં બીજાં જે કરવા કુકર્મ;
 કૌલાર્ણવાદિ^૪ ગ્રંથ સંભાળી, શાસ્ત્ર બાહ્ય જાણી દીધાં બાળી..૫૪
 ભાગવતગીતા પછી ભણ્યો, સાચો ભક્ત શ્રીકૃષ્ણનો બણ્યો;
 એવું ચરિત્ર કરી દયાળ, પછે ત્યાંથી ચાલ્યા તતકાળ..૫૫
 હતા સિદ્ધ તેને શીખ દીધી, પોતે વાટ નવલખાની લીધી;
 મનુષ્યાકૃતિ સામર્થી અપાર, ધન્ય જનમોદન^૫ ભંડાર..૫૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્ર' નામે
 બત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૨॥

પૂર્વછાયો :

બહુનામી કૃષ્ણદેવનાં, સુણો ચરિત્ર સર્વે રસાળ;
 ભક્ત અભક્ત કારણે, ફરે હથ^૧ બેહથે^૨ દયાળ..૦૧
 સંતને સુખ આપવા, દેવા દુષ્ટ જનને દંડ;
 તે જ કારણ પ્રભુએ, પૃથ્વીએ ધર્યું છે પંડ..૦૨
 જિયાં જિયાં જાવું ઘટે, તિયાં તિયાં જાય જરૂર;
 સુખ દુઃખ ભૂખ પ્યાસનું, નથી ગણતા નિકટ દૂર..૦૩
 પછી એકાએક ચાલિયા, મહા વિકટ અદ્રિ માંય;
 નવ લાખ યોગીને નીરખવા, ચાલ્યા પ્રભુજી બહુ ઉછાય^૩..૦૪

ચોપાઈ :

ચાલ્યા પર્વત પેખવા^૪ હરિ, આવ્યો અતિ વસમો અદરિ^૫;
 જાવા વાટ જડે નહિ જિયાં, જાવું જરૂર પોતાને તિયાં..૦૫
 જાતાં એ દિસે મનુષ્યે વાર્યું, પણ કર્યું છે પોતાનું ધાર્યું;
 ચડ્યા પર્વત ઉપર પોતે, ચાલ્યા શૈલ^૬ તણી શોભા જોતે..૦૬
 આવી નવ લાખ ધૂણી રૂપાળી, તે તો સહેજે બળે વણબાળી;
 તિયાં કુંડ દીઠા છે અપાર, ભર્યા જળ અમળ તે મોઝાર..૦૭
 ક્યાંક ટાઢાં જળ ક્યાંક ઊનાં, એમ બહુ કુંડ દીઠા નીરુનાં^૭;
 પછી ત્યાંના રહેનારા જે સિદ્ધ, મળ્યા તે પણ આવી પ્રસિદ્ધ..૦૮
 જેની કોઈને ભેટ ન હોય, મર મોટા મુક્ત યોગી હોય;
 તેને સહુને મળ્યા એકવાર, કર્યા પરસ્પર નમસ્કાર..૦૯
 પછી પ્રેમે બેઠા સહુ પાસ, પૂછ્યો યોગીને યોગ અભ્યાસ;
 કહ્યું તેણે તેનું વરતંત, સુણી હરિ હરખ્યા અત્યંત..૧૦
 કહ્યું સિદ્ધને છો ધન્ય ધન્ય, એમ કહી રહ્યા ત્રણ દન;
 આપી આનંદ ત્યાંથી ઊતર્યા, ચાલ્યા હરિ બહુ મોદ ભર્યા..૧૧
 નવ લાખ યોગીને નીરખી, ચાલ્યા હસ્તિમારગે^૯ હરખી;

૧. મર્યાદિત. ૨. અમર્યાદિત. ૩. ઉત્સાહથી. ૪. જોવા. ૫. પર્વત. ૬. પાણીના. ૭. હાથીના રસ્તે.

ત્યાંથી શુદ્ધ ઉત્તરમાં વળી, રહ્યો રામકોટ ઝળમળી..૧૨
 તિયાં જાવાનું કીધું છે મન, પણ ત્યાં તો ન ગયા જીવન;
 જોતા વન પર્વત વિશાળ, ગયા બાલવા કુંડે દયાળ..૧૩
 જોયો કુંડ એ જુગતે કરી, ત્રણ રીત્યને રહ્યો તે ધરી;
 વાયુ અગ્નિજળ ત્રણ મળી, તેના સમુદ્ર રહ્યા નીકળી..૧૪
 તિયાં રહ્યા પોતે ત્રણ દન, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા ભગવન;
 કર્યો અગ્નિખૂણે પરવેશ, ચાલ્યા જોતાં જોતાં સર્વે દેશ..૧૫
 ગયા ગંગાસિંધુને^૧ સંગમે, નાયા તેમાં પોતે જઈ સમે;
 રહ્યા ત્રણ દિવસ તિયાં હરિ, ચાલ્યા સમુદ્ર ખાડી ઉતરી..૧૬
 આવ્યા કપિલજીને આશ્રમે, જેહ જાયગા સહુને ગમે;
 ચારે કોરે શોભે સમુદ્ર^૧, મધ્યે આશ્રમ અતિ સુંદર..૧૭
 સાંખ્યશાસ્ત્રના આચાર્ય જેહ, તેના ગુરુ કપિલજી તેહ;
 કરે છે તપ પોતે સમર્થ, સર્વે જીવના કલ્યાણ અર્થ..૧૮
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય ભક્તિ ને ધર્મ, યોગ સહિત પાંચ જે પર્મ^૨;
 તેના સ્થાપનના કરનાર, એવા કપિલના કર્યા દેદાર^૩..૧૯
 રહ્યા ભક્તિસુત તિયાં માસ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશ;
 આવ્યા પુરુષોત્તમપુરી^૪ માંઈ, નીરખ્યા જગન્નાથજીને ત્યાંઈ..૨૦
 પછી રહ્યા પોતે એહ ઠામ, કાંયેક ધાર્યું છે કરવું કામ;
 નાય સમુદ્રમાં જઈ નિત્યે, નીરખી જગન્નાથજીને પ્રીત્યે..૨૧
 કર્યું આસન શહેરથી બારું, ઈન્દ્રધુમ્ન સર^૫ જોઈ સારું;
 તિયાં દીઠા છે અસુર ઘણા, વેષ લઈ સિદ્ધ સાધુ તણા..૨૨
 કામ ક્રોધ ને મત્સર અતિ, માંહોમાંહી છે વૈરની મતિ;
 ધર્મદ્વેષી કપટી ને કામી, વેશ શૈવી વૈષ્ણવી ને વામી..૨૩
 મંત્ર જંત્ર જાણે છે અપાર, તેણે વશ કર્યા નરનાર;
 મુકાવી વર્ણાશ્રમનો ધર્મ, કર્યા ભ્રષ્ટ બગાડી બેશર્મ..૨૪

મોટા મોટા સાધુ સેવાફળ, કહી દેખાડે નારી આગળ્ય;
 એમ કહીને ધર્મથી પાડે, સાધુનિંદાનું પાપ દેખાડે..૨૫
 એવા અધર્મે ભર્યા અપાર, દીઠા હરિએ હજારોહજાર;
 ધર્યા હાથે તીખાં હથિયાર, લીધાં ધોકા છરા ને કટાર..૨૬
 ખડ્ગ ખાંડાં લાકડી લુવાગ્યું^૧, કર કમાન્યું સલકે સાંગ્યું^૧;
 બહુ બંધૂકું ને કોક બાણ, ચક્ર ચીપિયા લીધા છે પાણ..૨૭
 પર્શુ ત્રિશૂળ બરછિયો લઈ, જંજાળ્યો^૧ આદ્યે શસ્ત્ર છે કંઈ;
 અતિ શૂરા ઈચ્છે નિત્ય યુધ, કેટલાક ન રાખે આયુધ..૨૮
 કેટલાક ત્યાગી તપ કરતા, કેટલાક સૌમ્ય વેશ ધરતા;
 કૌલાર્ણવ ગ્રંથ વાંચે નિત્યે, પૂજે શક્તિ ભૈરવને પ્રીત્યે..૨૯
 એવા દીઠા છે નાથે અપાર, મહા પાપરૂપ ભૂમિભાર;
 તિયાં રહ્યા પોતે અવિનાશ, કરવા એવા અસુરનો નાશ..૩૦
 પણ પોતાથી ન થાયે રતિ, કાં જે રાખે છે અહિંસાવૃત્તિ;
 બેસી રહ્યા વિચારી એ વિધ^૨, ત્યારે લોકે જાણ્યા છે આ સિદ્ધ..૩૧
 એમ જાણીને પૂછે છે જેહ, કહે હરિ થાય તેમ તેહ;
 ત્યારે લોકને આવી પ્રતીત્ય, લાવે અન્ન વસ્ત્ર દ્રવ્ય નિત્ય..૩૨
 તેહ માંયલું કાંઈ ન લિયે, ભૂત ભવિષ્યનું કહી દિયે;
 એમ કરતાં તે એક દન, આવ્યા પાસળે અસુર જન..૩૩
 કહે કર્ય અમારું તું કાજ, લાવ્ય જળ ઈંધણાં^૩ સમાજ^૩;
 દઈ ડારો ને બહુ ડરાવ્યા, ન કરવાનાં કામ કરાવ્યાં..૩૪
 કરે કામ જડભરત જેમ, ત્યારે બીજા કે^૪ મ કરો એમ;
 તૈયે તે શું બોલ્યા ક્રોધ કરી, એનો પક્ષ મેલો પરહરી..૩૫
 એમ વદતાં પડ્યો વિરોધ, માંહોમાંહી ઉપન્યો કરોધ;
 પછી તેમાં પડ્યાં તડ^૫ બેહુ, નિંદા પરસ્પર કરે તેહુ..૩૬
 એમ કરતાં બંધાણું વેર, ઈછ્યા મારવા નહિ જેને મે'ર^૬;

પ્રથમ તો બોલી ઠોલી^૧ થઈ, પછી ઊઠ્યા લઠા^૨ મોટા લઈ..૩૭
લીધી લડવા પહેલી લાકડી, તે તો પરસ્પર બહુ પડી;
પછી લીધાં ખાંડાં^૩ કરમાંય, આવ્યા સામસામા મળી ધાય..૩૮
નાખે બર્છિયો બહુ સામસામી, ચાલે લુવાગ્યું ન રહે ખામી;
સલકે સાંગ્ય ને સણેણે તીર, લડે માંહોમાહે શૂરવીર..૩૯
કરે પર્શુના બહુ પ્રહાર, નાખે ધોકા છરા ને કટાર;
તીખાં ત્રિશૂલ ચાલે ત્યાં ઘણાં, કરે ઘા ચક્ર ચીપિયા તણાં..૪૦
બંધુકો જંજાળ્યો^૪ કોક બાણ, નાખે માંહોમાંહે અસુરાણ^૫;
એમ જોરે મંડાણું છે યુધ, પામ્યા ત્રાસ આકાશે વિબુધ..૪૧
વાજે ઢોલ નગારાં જુજાર્યો^૫, ચાલે સામસામી તરવાર્યો;
તુરી રણશિંગા બોલે શંખ, પડે પાપીનાં માથાં અસંખ્ય..૪૨
મર્યો યુદ્ધ રહી નહિ મણાં, પડ્યાં પૃથિવીએ ધડ^૬ ઘણાં;
તેને દેખી હરખ્યાં માંસારી, કહે ખાશું આજ ખુબ કરી..૪૩
ભૂત પ્રેત ને આવ્યા ભૈરવ, પિશાચ યક્ષ રાક્ષસ સર્વ;
ડાકણી સાકણી ને જોગણી, આવી ભૂખી ભૈરવિયો ઘણી..૪૪
કંક કાગ ને વળી કુતરા, થઈ ગૃધ્ર શિયાળને સરા^૭;
પડ્યાં માથાં પૃથ્વી પર રડે, જાણ્યું દૈત્ય રમી ગયા દડે..૪૫
કૈંકના હાથ પગ કપાણા, કૈંક નાસી ભાગીને છપાણા^૮;
એમ યુદ્ધ થયું બહુ પેર, દશસહસ્ર^૯ ગયા યમઘેર..૪૬
એટલા તો ઈયાં તળ રહ્યા, બીજા નાસી ભાગી પણ ગયા;
તે તો દેશ પ્રદેશે પ્રવરી^{૧૦}, બીજા દૈત્યો આગે વાત કરી..૪૭
કહ્યું એક હતો નાનો બાળ, તેને જાણતા અમે દયાળ;
તેને અર્થે વધીયો વિરોધ, મુઆ માંહોમાંહી કરી ક્રોધ..૪૮
ત્યારે અસુર બોલિયા એમ, એને ઓળખિયે અમે કેમ;

૧. બોલાચાલી. ૨. લાકડાં. ૩. બે ધારવાળી તલવારો. ૪. લાંબા નાળવાળી બંદૂકો. ૫. એક પ્રકારનું વાદ્ય. ૬. માથા વિનાનાં શરીર. ૭. તૃપ્તિ. ૮. છુપાણા, સંતાણા. ૯. દસ હજાર. ૧૦. જુદાં થઈને.

ત્યારે કહ્યું આપીએ ઔઘાણ, તેણે પડે તમને પેછાણ..૪૯
 અતિ ત્યાગી તપસ્વી છે તને, નથી લોભાતો નારી ને ધને;
 રહે છે સમાધિમાં દિનરાત, વળી જાણે છે મનની વાત..૫૦
 એથી પડ્યો પરસ્પર ભેદ, થયો તેણે આપણો ઉચ્છેદ;
 માટે મળે તો મેલવો નહિ, એવી વાત અસુરને કહી..૫૧
 એવું સુણીને બોલ્યા અસુર, હવે ગોતશું એને જરૂર;
 જો મળશે તો મારશું છળે, એમ બંધાણું વેર સઘળે..૫૨
 એમ દૈત્યે કર્યું પરિયાણ, તેને જાણે છે હરિ સુજાણ;
 કહે જેમ થશે તેમ ઠીક, નથી આતમાને કેની બીક..૫૩
 એમ કહિ જોયું તતખેવ, દીઠા દૈવી સંપત્તિના જીવ;
 તેને પોતે ઉપદેશ આપી, કર્યા સુખી ભવદુઃખ કાપી..૫૪
 આ જે હરિચરિત્ર અનુપ, કૃષ્ણભક્તને છે સુખરૂપ;
 તેને કહેશે સાંભળશે જેહ, મહાકષ્ટથી મુકાશે તેહ..૫૫
 આ લોકમાં પણ સુખી રહેશે, પરલોકે પરમસુખ લેશે;
 પાપહરણી કથા છે પવિત્ર, જેમાં પ્રગટ પ્રભુનાં ચરિત્ર..૫૬
 ભક્ત હશે તે સુણશે ભાવે, અભક્તને તે અર્થ નહિ આવે;
 કહેશે હેતે સાંભળશે કાન, તે પર રાજી થાશે ભગવાન..૫૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્ર’ નામે
 તેત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૩॥

પૂર્વછાયો :

ત્યાર પછી જે જે કર્યું, તે સાંભળો વાત સરેશ;
 એટલું કામ કરી હરિ, પછી ચાલિયા દક્ષિણ દેશ..૦૧
 એકાએક અરણ્ય માંહી, રહેવા રાજી છે મન;
 શહેર ન ઈચ્છે સ્વપને, વહાલું લાગે છે વસવું વન..૦૨

ભક્તિધર્માદિ ભેળાં રહે, દિવ્ય દેહ ધરીને સોય;
તેહ વિના જીવ જક્તના, નથી ગમતાં બીજા કોય..૦૩
ત્યાગ વૈરાગ્ય તનમાં, તેણે મગન રહે છે મન;
ના'વે બીજા નજરે, જે નોય હરિના જન..૦૪

ઓપાઈ :

એવા શ્રીહરિ બહુ નિસ્પ્રેહ, અણઈચ્છાએ ચાલિયા તેહ;
આવ્યા આદિકૂરમ તીરથ, સુખદાઈ હરિ સમરથ..૦૫
તેને સમીપે માનસા શહેર, આવ્યા તિયાં કરી હરિ મેર;
તેનો રાજા છે અતિ પવિત્ર, જેણે બાંધ્યાં છે અન્નનાં ક્ષેત્ર..૦૬
અન્નારથી આવે જેહ જન, તેને ભાવે કરાવે ભોજન;
તેણે દીઠા એહ બ્રહ્મચારી, જોઈ મનમાં રહ્યો વિચારી..૦૭
કહે આ તો મોટા કોઈ અતિ, પછી રાખ્યા છે કરી વિનતિ;
રાખ્યા એકાંતે વરણીરાટ, અતિ ત્યાગી તપસ્વી તે માટ..૦૮
એક એકાંતે ઓટો સુંદર, રહ્યા તિયાં પ્રભુ તે ઉપર;
પછી રાજા રાજાના સેવક, કરે ચાકરી કરી વિવેક..૦૯
નિત્ય પ્રત્યે કરે એમ સેવ, જાણે મહાત્મા છે મોટા દેવ;
કરે સનમાન જોઈ ત્યાગી, બીજા ભેખનું પડિયું ભાંગી..૧૦
ત્યારે અસુર ત્યાંના રહેનાર, કહે આ તો છે આપણો માર^૧;
જેણે દૈત્યસમૂહ મરાણો, તેનું મૂળ કારણ આ જાણો..૧૧
પછી ત્યાંના રહેનાર અસુર, કહે મારીએ એને જરૂર;
એમ પાપી સહુ પરિયાણ્યા, મારવા પછી પથરા આણ્યા..૧૨
જાણ્યા એકાએક બેઠા ઓટે, આવ્યા માર્યા સારુ દડી દોટે^૨;
નિશિમાંહી^૩ આવ્યા નિશાયર, માંડવા ફેંકવા બહુ પથ્થર..૧૩
મળી દૈત્ય હજારો હજાર, નાખ્યા અશ્મ^૪ અતિશે અપાર;
સમીસાંજ થકી સારી રાત્ય, કર્યો પાણા તણો વરષાત^૫..૧૪

સાધુ સ્વભાવવાળા સુબુદ્ધ, નિરવૈર અતિ અવિરુદ્ધ^૧;
 બહુ ક્ષમાવાળા હરિ ધીર, તેને ન લાગ્યું કાંઈ શરીર..૧૫
 ઓટા આસપાસે પાણા પડ્યા, ગજ ઓટાથી ઊંચેરા ચડ્યા;
 દીઠા હરિ તેમાંથી કુશળ, લીધાં દૈત્યે આયુધ તે પળ..૧૬
 જાણ્યું જાણશે રાજા જો વાત, તો થાશે આમાંથી ઉતપાત;
 ત્યાં તો રાજાને ખબર પડી, આવ્યો પ્રભુ પાસળ્યે તે ઘડી..૧૭
 આવ્યાં લોક બીજાં સહુ મળી, દેખી પાણા વિસ્મય પામ્યાં વળી;
 જોઈ રાજા વિચારે છે મને, ઉગાર્યા વર્ણાંને ભગવને..૧૮
 કરી પ્રહ્લાદની જેમ સાય, નથી તેમાં આમાં ફેર કાંય;
 એમ કહીને નમિયો રાજ, અમે છીએ તમારા મહારાજ..૧૯
 પછી નાથે શિષ્ય તેને કીધો, બીજા બહુને ઉપદેશ દીધો;
 પછી એમ વિચાર્યો ભૂપાળ, પાપી કરત આ વર્ણાંનો કાળ..૨૦
 આ તો આપણા છે ઈષ્ટદેવ, તેની દેખી શક્યા નહિ સેવ;
 એણે જરૂર માર્યા'તા આજ, ખોઈ'તી એણે આપણી લાજ..૨૧
 માટે ખરા એ ખીની^૨ અસુર, એને જોવા આપણે જરૂર;
 પછી એને કેડવે ફોજ ચડી, ઘેરી લીધા અસુર તે ઘડી..૨૨
 કહ્યું લ્યો ઊભારો ઊડું ઊડું^૩, એમ કહીને કાપિયું મૂડું^૪;
 મુવા અધરમી ત્યાં અપાર, બહુ ઊતર્યો ભૂમિનો ભાર..૨૩
 એમ પોતાનાં પાપ પ્રતાપે, થયા નાશ તે અસુર આપે;
 હરિ પોતે અપાપ અદોષ, નથી રાખતા કોઈશું^૫ રોષ..૨૪
 એવા કૃષ્ણદેવ જે દયાળ, પછી ચાલ્યા ત્યાંથી તતકાળ;
 આવ્યા વેંકટાદ્રિયે^૬ જીવન, કર્યા ઠાકોરજીનાં દર્શન..૨૫
 પછી ચાલ્યા ત્યાંથી નિરમોહી, શિવકાંચી વિષ્ણુકાંચી જોઈ;
 ત્યાંથી શ્રીરંગે^૭ આવ્યા છે શ્યામ, મોટા મોટાનાં કરવા કામ^૮..૨૬

૧. વિરોધ નહિ કરનારા. ૨. દ્રોહી. ૩. વર્ણસંકર માટેનો તિરસ્કારનો શબ્દ છે. ૪. માથું. ૫. કોઈના પણ પ્રત્યે. ૬. તીરુપતિ બાલાજી. ૭. શ્રીરંગક્ષેત્ર. ૮. કલ્યાણ.

કાવેરી ગંગામાં પોતે નાહી, ઊતરિયા ફૂલવાડી માંહી;
 વાડી સુંદર શોભે છે સાર, જેમાં ફળફૂલ છે અપાર..૨૭
 રહ્યા પોતે તિયાં દોય માસ, કરવા બહુ જીવને સમાસ;
 તિયાં વૈષ્ણવને વાત કરી, એના ફેલ તજાવિયાં હરિ..૨૮
 બીજા નાટક ચેટકવાળા, બહુ કરતાં હતા કર્મ કાળા;
 તેને જીતી પોતે તતકાળ, ડંકો બેસાડ્યો પોતે દયાળ..૨૯
 ચાલ્યા ત્યાંથી થઈ તતપર, આવ્યા સેતુબંધ રામેશ્વર;
 નાયા સમુદ્રમાં ત્યાં જીવન, કર્યા રામેશ્વરનાં દર્શન..૩૦
 ક્ષેત્ર પવિત્ર છે અતિ એહ, તપસ્વીને સેવ્યા જેવું તેહ;
 રહ્યા પોતે તિયાં દોય માસ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશ..૩૧
 આવ્યા સુંદરરાજમાં શ્યામ, કર્યો તિયાં કાંઈક વિશ્રામ;
 પછી ચાલ્યા ભૂતપુરી ભણી, ન પૂછી રીત એ વાટ તણી..૩૨
 ચાલ્યા દિશ બાંધીને દયાળ, નથી જેને શરીર સંભાળ;
 આવ્યું આગળ વિકટ વન, અતિ ઘોર ઘણું છે સઘન..૩૩
 ચાલતાં ચાલતાં પડે રાત્ય, તિયાં પોઢી ચાલે પરભાત્ય;
 એમ વહી ગયા પંચ દન, મળ્યું નહિ તિયાં જળ અન્ન..૩૪
 પડી સાંજ મળ્યું નહિ પાણી, સૂકો કંઠ ન બોલાય વાણી;
 થયા આપે અતિશે અચેત, એમ કષ્ટ સહે જનહેત^૧..૩૫
 પછી ધીરે ધીરે ચાલ્યા ધીર, ત્યાં તો આવ્યું છે અરણ્યમાં નીર;
 તેમાં નાયા પોતે ઘનશ્યામ, પછી નવરાવ્યા શાળગ્રામ..૩૬
 તિયાં પ્રબોલિયાફળી^૨ ચાર, શેકી કર્યું નૈવેદ્ય તે વાર;
 તેને જમ્યા પોતે ઘનશ્યામ, પહોર એક રહ્યા એહ ઠામ..૩૭
 પછી ચાલિયા ત્યાંથી દયાળ, થયો બીજે દિ મધ્યાહ્નકાળ;
 તિયાં અરણ્યે આવ્યો એક કૂપ^૩, ભર્યો અમળ^૪ જળે અનુપ..૩૮

૧. ભક્તો માટે. ૨. એક પ્રકારની હાથ જેટલી લાંબી પાપડી. ૩. કુવો. ૪. નિર્મળ.

તિયાં ના'યા પોતે જળ કાઢી, પછી બેઠા છાંયા જોઈ ટાઢી;
ભરી ગળી^૧ જળની કઠારી, શેર દશની સુંદર સારી..૩૯
પછી શાલગ્રામ લઈ ત્યાંઈ, તે પધરાવ્યા કટોરી માંઈ;
ઉપરથી કીધી જળધાર, થઈ ઠાલી કઠારી^૨ તે વાર..૪૦
ત્યારે પોતે જોયું વિચારી, ક્રિયાં વહી ગયું આટલું વારિ^૩;
રખે કટોરી ફૂટેલ હોય, જોયું ત્યારે સાજી દીઠી સોય..૪૧
પછી જાણ્યું એમ ઘનશ્યામે, પીધું જરૂર એ શાલગ્રામે;
રખે હોય હજીયે પિપાસા^૪, એમ કહિને મન વિમાશા^૫..૪૨
પછી કાઢી કાઢીને કઠારી, પાયું બહુ શાલગ્રામને વારિ;
જેમ જેમ જળ માંડ્યું પાવા, તેમ માંડ્યું ઠામ ઠાલું થાવા..૪૩
એક બેનો ન રહ્યો વિચાર, પીધું જળ કઠારી અપાર;
સિંચી સિંચી થાક્યા ઘનશ્યામ, ત્યારે તૃપ્ત થયા શાલગ્રામ..૪૪
પછી પૂજ્યા છે ચંદને કરી, વળતા એમ વિચારિયા હરિ;
પ્યાસ ભાંગી પણ હશે ભૂખ, થયું એ વાતનું અતિ દુઃખ..૪૫
પોતાને તો મળ્યું નથી અન્ન, તેને વીતી ગયા ષટદન^૬;
તેનું તો પોતાને નથી કાંચ, અતિ ધીરજ પર્વતપ્રાય..૪૬
તેહ સમે ત્યાં આવ્યાં કાપડી^૭, પુરુષ નારી તે પોઠિયે ચડી;
કાષાંબર^૮ તે સુંદર ધર્યા, બેઉ અતિ ભાવ માંહી ભર્યા..૪૭
આવિયાં એહ વન મોઝાર, દેખી હરિ કર્યો નમસ્કાર;
આપ્યું આસન આદરે જ્યારે, વળતાં બોલ્યાં છે દંપતી ત્યારે..૪૮
તમે ક્યાંથી આવ્યા એકાએક, નથી સંગે તે કેમ સેવક;
તમે ભૂખ્યા હશો મારા વીર, એમ કહી ભર્યા નેણે નીર..૪૯
પછી ત્રિયાને કહે મહામતિ, આપો સાથુ^૯ આ ભૂખ્યા છે અતિ;
ત્યારે આપ્યો સાથુ લુણ^{૧૦} સહિતે, ધર્યું વિષ્ણુને નૈવેદ્ય પ્રીતે..૫૦

૧. ગાળીને. ૨. લાકડાંનું પાત્ર. ૩. જળ. ૪. તરસ. ૫. દ્વિધા-શંકા થઈ. ૬. છ દિવસ. ૭. બાવાની એક જાત. ૮. ભગવાં વસ્ત્ર. ૯. સાથવો - શેકેલા અનાજનું ભડકું. ૧૦. મીઠું.

ત્યારે હરિ કહે પૂછું છું અમે, આવા કોણ દયાળુ છો તમે;
 ત્યારે યોગી કહે જમી લિયો, ધીરા રહિ પછી જળ પિયો..૫૧
 ત્યાર પછી હું કરીશ વાત, જેમ છે તેમ કહીશ વિખ્યાત;
 પછી જમી જળપાન કર્યું, ત્યારે યોગી બોલ્યા મોદભર્યું^૧..૫૨
 સુણો વર્ણી તપસ્વી અક્રોધ, જાણ્યા અમે શ્રીકૃષ્ણ છો શુદ્ધ;
 માટે નહિ બોલું જૂઠું મહામતિ, મને જાણો ઈશ^૨ આ છે સતી^૩..૫૩
 તમને ભૂખ્યા જાણીને દયાળ, અમે આવ્યા આંહી તતકાળ;
 શ્રીરંગાદિ જેહ બીજા ક્ષેત્ર, તિયાં ફરું છુ જાણી પવિત્ર..૫૪
 તમ જેવાનાં દર્શન સારુ, નાથ રહેવું જાણો આંહી મારું;
 એવી સુણી મહેશની વાત, થયા હરિ બહુ રળિયાત..૫૫
 સદાશિવ કૈલાસ રહેનાર, તે મળ્યા મને સાક્ષાત્કાર;
 લાગ્યા પાય પડી ઓળખાણ્ય, ત્યારે નાથે જોડ્યા જુગ પાણ્ય^૪..૫૬
 કહે નાથ કરો શિવ સાય^૫, જે થકી દઢ વૈરાગ્ય થાય;
 કહે શિવજી સાંભળો વીર, થાશે દઢ વૈરાગ્ય સુધીર..૫૭
 કરી પ્રશંસા તે પરસ્પર, મળ્યા બેઉ પછી મોદભર^૬;
 વળતા ઈશ અંતર્ધાન થિયા, પ્રભુ ભૂતપુરીએ આવિયા..૫૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્ર’ નામે
 ચોત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૪॥

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, એમ કરતાં કરતાં કાજ;
 ત્યાં થકી હરિ આવિયા, ભૂતપુરીમાં મહારાજ..૦૧
 રામાનુજની ત્યાં મૂરતિ, કર્યા પોતે તેનાં દરશન;
 કાંચેક દિન ત્યાં રહી, પૂછ્યું ત્યાગી પ્રત્યે પ્રશન..૦૨
 ઉત્તર તેનો દક્ષણાદિયે^૬, ન થયો જ્યારે જરૂર;

ત્યારે તે ઊઠ્યા મારવા, થઈ કોધમાં ચક્રચૂર..૦૩
 કહે આવ્યો તું કાલ્યનો, તે લે છે અમારી લાજ;
 એવું પ્રશ્ન અટપટું, તારે પૂછવાનું શું કાજ..૦૪

ઓપાઈ :

હરિ નિરમાની અતિ નેક^૧, બોલ્યા નહિ તે કરી વિવેક;
 ક્ષમાવંત અત્યંત છે શાંતિ, કોધ આવ્યો નથી જેની પાંતિ^૨..૦૫
 અતિ ધીર ગંભીર છે ઘણા, શું કહીએ સદ્ગુણ તે તણા;
 પછી સારું કહીને સિધાવ્યા, ત્યાંથી કુમારી કન્યાયે^૩ આવ્યા..૦૬
 વળતાં પદ્મનાભમાં પધાર્યા, ત્યાંના વાસીને મોદ વધાર્યા;
 પછી આવ્યા જનાર્દને નાથ, ચાલે એકલા ન જુએ સાથ..૦૭
 ત્યાંથી આવ્યા છે આદિકેશવે, તેની વાત સુણો કહું હવે;
 તેને સમીપે સુંદર પુર, ત્યાં દીઠા દો સહસ્ર^૪ અસુર..૦૮
 તે તો હરિના છે વેરવાઈ^૫, દેખી ઊઠ્યા છે મારવા ધાઈ;
 કહે આપણો માર એકલો, આવ્યો હાથ હવે રખે મેલો..૦૯
 એમ કહીને આવ્યા મારવા, ત્યારે લોકે માંડ્યું છે વારવા;
 તેની વાત કાને નવ ધરી, ત્યારે રાજાને ખબર કરી..૧૦
 કહે રાજા અન્યાય મા કરો, કાંઈક પ્રભુના ડરથી ડરો;
 ત્યારે રાજા પ્રત્યે કહે અસુર, એને મારશું અમે જરૂર..૧૧
 તેની કરીશ જો રખવાળ, તો જાણજે આવ્યો તારો કાળ;
 ત્યારે રાજાને ચડી છે રીશ, કાપ્યાં સામટાં^૬ સહુનાં શીશ..૧૨
 મુવા દૈત્ય ત્યાં દોય હજાર, રાજા દ્વારે ઉતાર્યો એ ભાર;
 પછી આદિ કેશવનાં દર્શન, કરી ચાલ્યા ત્યાંથી ભગવન..૧૩
 આવ્યા મળિયાચલને માંઈ, દિન પાંચ રહ્યા પોતે ત્યાંઈ;
 કરી સાક્ષિગોપાળનાં દર્શન, પછી જોયું છે વિવિધ્યે વન..૧૪

વ્યાળે^૧ વિટાણાં દીઠાં ચંદન, ત્યાં રહ્યા છે કાંચેક દન;
 ત્યાંથી આવ્યા કિસ્કંધાનગર, નાયા ત્યાં પ્રભુજી પંપાસર..૧૫
 ત્યાંથી ચાલ્યા છે સુંદર શ્યામ, કરવા અનેક જીવનાં કામ;
 પછી ચંદ્રભાગા નદી નાઈ, ત્યાંથી આવ્યા પંઢરપુર માંઈ..૧૬
 કર્યાં વિઠ્ઠુબાનાં દરશન, રહ્યા બે માસ ત્યાં ભગવન;
 પછી વિઠ્ઠુબાને પોતે મળી^૨, ચાલ્યા વંદના કરીને વળી..૧૭
 ત્યાં રાત્ર્યમાં રાક્ષસ આપ^૩, સુતો'તો કરીને મોટો તાપ;
 તેને જગાડીને પૂછી વાટ, પછી ચાલ્યા તે વરણિરાટ..૧૮
 પછી આવ્યા દંડકારણ્ય હરિ, તેને પોતે પ્રદક્ષિણા કરી;
 ત્યાંથી આવ્યા પોત્યે ગોદાવરી, કરતા તીર્થને પવિત્ર હરિ..૧૯
 જોઈ તીર્થ ને તીર્થનાં વાસી, એમ જોતા આવે અવિનાશી;
 ત્યાંથી આવ્યા નાસિકમાં આપ, નીરખી જન થયાં છે નિષ્પાપ..૨૦
 કરી ત્રંબકેશ્વરનાં દેદાર^૪, ત્યાંથી આવ્યા તાપી નદી પાર;
 પછી યાત્રા નર્મદાની કરી, ત્યાંથી આવ્યા મહી^૫ પ્રત્યે હરિ..૨૧
 વળતા ઊતર્યા સાભર^૬ શ્યામ, બહુ જીવનાં કરવા કામ;
 જોઈ ભીમનાથ ભગવાન, ચાલ્યા નાથ ત્યાંથી નિદાન..૨૨
 ત્યાંથી ગોપનાથજીમાં ગયા, પંચતીર્થામાં કાંઈક રહ્યા;
 રહ્યા દોઢ માસ ગુપ્ત પ્રાગે, અતિ કૃશ તનમાં છે ત્યાગે..૨૩
 પછી ચાલ્યા ત્યાંથી અવિનાશ, રહ્યા લોઢવામાં ત્રણ માસ;
 ત્યાંથી આવ્યા માંગરોળ શહેર, બહુ જીવો પર કરી મે'ર..૨૪
 આવ્યા કઠણ કષ્ટને સહિ, કહેતાં કષ્ટ તે કહેવાય નહિ;
 વન પર્વત વસમી વાટ, ઘણા કઠણ ઓઘટ^૭ ઘાટ..૨૫
 વાંકા દેશ વચમાં રહેનાર, મળ્યા દૈત્ય હજારો હજાર;
 ભૂત પ્રેત ભવાની ભૈરવ, યક્ષ રાક્ષસ રાક્ષસી સર્વ..૨૬
 ડાકણી સાકણી વૈતાલી, મળી જોગણીયું કહી કાળી;

૧.સાપથી ૨.ભેટી ૩.જે રતો બસિયો થયા. ૪.દર્શન ૫.મહી નદી. ૬.સાબરમતી. ૭.અતિ વિકટ.

ઠામોઠામ મૃત્યુનાં ઠેકાણાં, રહ્યાં ઘણાં ને થોડાં લખાણાં..૨૭
 જ્યાં જ્યાં ફર્યા કર્યા પોત્યે તપ, મેલી જીવ્યાની કોરનો ખપ;
 જે જે કર્યા હરિએ ઉપાય, તે તો દેહધારીએ ન થાય..૨૮
 તીર્થમાંથી અધર્મને ટાળી, આવ્યા પાખંડીનાં માન ગાળી;
 પાપી જીવને પાછેરા પાડી, સાધુને સારી રીત દેખાડી..૨૯
 મુમુક્ષુને આનંદ આપતા, અઘ^૧ ઉથાપિ ધર્મ સ્થાપતા;
 ત્યાગ વૈરાગ ને તપશ્ચર્ય, નિયમે સહિત રાખી બ્રહ્મચર્ય..૩૦
 એમ ફર્યા તીરથમાં આપ, ત્યાંના વાસી જોઈ પરતાપ;
 પડ્યા ઝાખાં હરિજીને જોઈ, કહે છે આ તો અતિ મોટા કોઈ..૩૧
 પોતાને તો છે સહજ સ્વભાવ, ધનત્રિયા તણો તે અભાવ;
 શાંતિ તિતિક્ષા^૨ ને અતિ ત્યાગ, નિસ્પ્રેહ અહિંસા અનુરાગ..૩૨
 કૌપીન વિના નહિ પટ લેશ, મૃગાજીન^૩ ને જટા છે શીશ;
 શીત ઉષ્ણમાં ઉઘાડે તન, ગામ માંહી ન કરે આસન..૩૩
 ત્રણે કાળે નાય જઈ નિત્યે, કરે શ્રીકૃષ્ણની પૂજા પ્રીત્યે;
 પંચાધ્યાય પાઠનું છે નિયમ, કરે ત્રણે કાળે પ્રાણાયામ..૩૪
 કરે આસન ચોરાશી આપે, ટાઢ્યમાં પણ અગ્નિ ન તાપે;
 કૃષ્ણમૂર્તિમાં ઠેરાવી વૃત્તિ, તેણે મટકું આંખ્ય નથી ભરતી..૩૫
 રક્ત પણ નથી તને^૪ રતિ, કેવળ રહ્યાં છે ત્વચા ને અસ્થિ;
 આખા શરીર માંહી ઉઘાડી, સર્વે નીસરી રહી છે નાડી..૩૬
 કાંટા કાંકરામાં અણવાણાં^૫, ચાલે આપે રાખે નહિ મણા;
 નિત્ય ચાલવું વણપૂછ્યે વાટે, વન પર્વત ઓઘટ ઘાટે..૩૭
 ચાલે નિર્ભય થઈ નિઃશંક, નથી કોઈની પોતાને શંક;
 વાઘ વ્યાળ વરુ નિત્ય મળે, તે તો તેની મેળ્યે દૂર પળે^૬..૩૮
 ફળ ફૂલ જે વન મોઝાર, મળે તો તે જમે એકવાર;
 નહિ તો રહે વાયુ વારિ પીને, નથી જમતા કેને યાચીને..૩૯

૧. અધર્મ. ૨. દ્વંદ્વોની સહનશીલતા. ૩. મૃગચર્મ. ૪. શરીરમાં. ૫. ખુલ્લા પગે. ૬. જતાં રહે.

અજાયું^૧ અન્ન મળે તો જમે, નહિ તો ન ખાધે દન નિગમે^૨;
 એકાદશી જન્મ દિન જેહ, કરે તપ્તકૃચ્છ્રવ્રત તેહ..૪૦
 પંચ વિષયશું નથી સંબંધ, નથી ગમતો નારીનો ગંધ;
 ધર્મવાળા જોઈ હરિ એવા, બીજા પણ ઈચ્છ્યા એમ રહેવા..૪૧
 સારું જાણી સંગે રહ્યા કઈ, દેહમાની શક્યા નહિ રઈ;
 અતિ કઠણ તપ કરતા, આવ્યા દેશ પ્રદેશે ફરતા..૪૨
 વર્ષ સાત વેઠયો વનવાસ, તે ઉપર થયો એક માસ;
 સંવત અઢાર છપન કહીએ, શ્રાવણ વદી ષષ્ટમી લહીએ..૪૩
 તે દિ^૩ લોજ પધાર્યા મહારાજ, કરવા અનેક જીવનાં કાજ;
 સુંદર વાવ્ય એક ગામ બાર, તિયાં બેઠા પોતે ઘડી ચાર..૪૪
 તે ગામમાં ઉદ્ધવ અવતાર, સ્વામી રામાનંદજી ઉદાર;
 તેના સંતનો વસે સમોહ, જેને કામ ક્રોધ નહિ મોહ..૪૫
 તેમાં મોટેરા છે મુક્તાનંદ, તેની આજ્ઞામાં રહે મુનિવૃંદ;
 આપે સદાવ્રત જમે સંત, તિયાં આવ્યા પોતે ભગવંત..૪૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિ વનવિચરણ’ એ
 નામે પાંત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૫॥

રાગ : સામેરી

રૂડું સ્વામી રામાનંદનું, આખ્યાન કહું અનુપ;
 જે આપે ઉદ્ધવજી^૪ અવતર્યા, તે થયા રામાનંદરૂપ..૦૧
 જેહ પુરી જેહ કુળમાં, જેહ ગોત્ર જેહ માત તાત;
 જિયાં ઉદ્ધવજી અવતરી, કા’વ્યા^૫ રામાનંદ સાક્ષાત..૦૨
 જેમ મૂક્યું નિજ ગેહને^૬, જેમ શીખ આપી માત તાત;
 જેમ આવ્યા આ દેશમાં, કહું તેની સર્વે વાત..૦૩
 સહુ મળી હવે સાંભળો, સારી કથા છે આ અનુપ;

૧. માગ્યા વિનાનું. ૨. વિતાવે. ૩. કુલ ૭ વર્ષ, ૧ મહિનો, ૧૧ દિવસમાં ૧૨,૦૦૦ કિ.મી.નું વન વિચરણ પૂર્ણ કરીને લોજ પધાર્યા. ૪. શ્રી કૃષ્ણના ભક્ત. ૫. કહાવ્યા. ૬. ઘરને.

કહું ચરિત્ર કોડામણું^૧, રામાનંદજીનું રસરૂપ..૦૪
 દુર્વાસાના શાપથી, ઉદ્ધવે ધર્યો અવતાર;
 પૂર્વ દિશે અયોધ્યાપુરી, ત્યાં બ્રાહ્મણ સુંદર સાર..૦૫
 ભક્ત શ્રી ભગવાનના, વળી સદા સત્યવાદીપણું;
 વિદ્યાવાન અમાન^૨ આપે, ઈન્દ્રિજીત અતિશે ઘણું..૦૬
 પાપ રહિતા પુણ્યવંતા, સ્વધર્મમાં સાવધાન;
 ઉચ્ચે કુળે આચાર^૩ અતિ, ઘણું ઘણું ગુણવાન..૦૭
 કશ્યપ ગોત્રને ઋગ્વેદ, આશ્વલાયન શાખા જેહની;
 અજય નામે વિપ્ર પવિત્ર, સુમતિ પત્ની તેહની..૦૮
 તેને તે ઘેર પ્રકટ્યા, ઉદ્ધવ આપે ઉદાર;
 સંવત સત્તર પંચાણવે^૪, શ્રાવણ વદી આઠમ સવાર..૦૯
 તેહ સમે ઉદ્ધવજીએ, આપે ધર્યો અવતાર;
 જન્મ સમે જય જય શબ્દે, વંદે છે નર ને નાર..૧૦
 આનંદ વાધ્યો અતિ ઘણો, ઘેર ઘેર મંગળ ગાય;
 વિધ્યે વિધ્યે કરે વધામણી, વળી હૈયે હર્ષ ન માય..૧૧
 વળતા તે વિપ્ર તેડાવિયા, તેહ આવિયા નિજધામ;
 જન્મ અક્ષર જોઈને, કહે નામ એનું શ્રીરામ..૧૨
 શુભ વાર ચોઘડીયું, શુભ ઘડી પળ લગન;
 એવા સમામાં આવિયો, પુત્ર તમારો પાવન..૧૩
 અતિ પ્રતાપી એહ છે, ઉદ્ધવ જેવા એ અનુપ;
 જ્ઞાન ગુણ ને લક્ષણે, થાશે તેહ જેવા તદરૂપ..૧૪
 એવું સુણી આનંદ પામ્યાં, માત પિતા અતિ મન;
 મહામતિ જે ઉદ્ધવજી, તે જાણ્યા પોતાના તન..૧૫
 પછી આપ્યાં દાન અતિ ઘણાં, ભાંગી બ્રાહ્મણની ભૂખ;
 અન્ન ધન અંબર^૫ અવનિ, ગજ વાજ^૬ ગૌ ગેહ સુખ..૧૬

વિપ્ર મન પ્રસન્ન થયા, ગયા પોતપોતાને ગેહ;
 માતપિતા સુત મુખ જોઈ, હૈયે ન માય સનેહ..૧૭
 મનોહર સુંદર મૂરતિ, અતિ રૂડા દિસે રામ;
 જેનું મુખ જોતાં મયંક^૧ લાજે, લાજે છબી જોઈ કોટી કામ..૧૮
 એના ચરણની શોભા કહું, અતિ ઓપે નખ ને આંગળી;
 જાણું જળમાં કમળ કેરી, ફૂલી રહી રાતિ કળી..૧૯
 અંકિત લંકિત લાલ અંધ્રી^૨, પેની બની અતિ પાતળી;
 ગુલફ^૩ જંઘા જાનું જોતાં, ઉરુ ઉભય શોભે વળી..૨૦
 ઊંડી નાભિ ઉદર સુંદર, પડે વળ ત્રણ તિયાં;
 સ્તન દોય રુદે જોઈ, જન મન લોભી રિયા..૨૧
 અજબ કંઠ આજાનબાહુ, અતિ સુંદર કર આંગળી;
 અરુણ નખ ઓપે ઘણા, જાણું બણી મણિની આવળી^૪..૨૨
 ચિબુક^૫ મુખ અધરવર^૬, વળી રસના રસ રૂડે ભરી;
 મંદ મંદ હાસ્ય કરતાં, શોભે છે સુંદર હરિ..૨૩
 નાસિકા સગ્ય^૭ દીપ કેરી, વળી લઘુ કપોળ કાન છે;
 ગૌરમૂર્તિ અતિ સુંદર, શોભિત તન એવે વાન છે..૨૪
 આંખમાં અમૃત ભર્યું, વળી ભ્રુકુટિ ભરી ભાવની;
 ભાલ સુંદર સોયામણું, મનોહર મૂર્તિ મનભાવની..૨૫
 ઉર વિશાળ ભાલ ઝળકે, શીશે કેશ તે શ્યામ છે;
 ઝીણા વક્^૮ ઝગે ઘણા, વળી પ્રૌઢ પંડે શ્રીરામ છે..૨૬
 એવા સુતને નીરખી, માત તાત મગન મને;
 હેતે લાડ લડાવતાં, મોટા થયા થોડે દને..૨૭
 બાળચંદ્રની પેઠયે પોતે, નિત્યે વધતા જાય છે;
 તેને દેખી તાતમાતનાં, નયણાં તે ટાઢાં થાય છે..૨૮
 શોભે સુંદર મૂરતિ, નામ શ્રીરામને રૂપ;

આઠ વર્ષે અજય જનકે, આપી જનોઈ અનુપ..૨૯
 પછી વર્ણી વ્રતને, દૃઢ મને કરી ધારિયું;
 ગૃહસ્થાશ્રમ નથી કરવો, એવું મને વળી વિચારિયું..૩૦
 ધર્માત્મા એવા જે ઉદ્ધવ, વળી નૈષ્ઠિકવ્રત વાલું અતિ;
 શ્રીકૃષ્ણભક્તિરૂપ કંજને^૧, પ્રકાશ કરવા ઉડુપતિ^૨..૩૧
 નિવૃત્તિવાળા સંતનો, સમાગમ ગમે ઘણું;
 તાત મુખથી કરે સદા, શ્રવણ નિત્ય ભાગવત તણું..૩૨
 તેણે કરી શ્રીકૃષ્ણ કેરી, ભક્તિ અતિ ભાવે મને;
 પછી શ્રીકૃષ્ણની પ્રતિમાં, નિમેશું^૩ પૂજે નિશદને..૩૩
 વળી પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણનાં, ઉર ઈચ્છે છે દર્શનને;
 ગૃહાદિક નથી ગમતું, રહે છે સદા ઉદાસી મને..૩૪
 પછી ઉદ્ધવે મન માંહી, એમ કર્યો નિરધારને;
 વેદ ભણ્યાનો મિષ લઈ, તજું હવે ઘરદ્વારને..૩૫
 ત્યારે તે પૂછ્યું તાતને, માતને જોડી પાણ્ય;
 આપો અમને આગન્યા, હું ભણું વેદ પુરાણ..૩૬
 કરવા દ્વારિકાની જાતરા, દેખવા દેશ પ્રદેશ;
 એવી ઈચ્છા ઉર માંહી, મારે વર્તે છે અહોનિશ..૩૭
 ત્યારે માતાને આવી મૂરછા, વળી ઢળી તે કદળી^૪ જેમ;
 શ્રીરામ તમે સધાવતાં^૫, મારા પ્રાણ રહેશે કેમ..૩૮
 પુત્ર તમે નાનકડા, નવ દેખ્યું સુખદુઃખ;
 કોણ તમને જમાડશે, જ્યારે લાગશે વળી ભૂખ..૩૯
 વાટ માહી વાઘ વરુ, બિવરાવે બહુ બાળને;
 પુત્ર મારા મંદિર^૬ બેઠા, ભજો શ્રીગોપાળને..૪૦
 શ્રીરામ કહે મા સાંભળો, મારે જાવું છે જરૂર;
 રાખ્યો તમારો નહિ રહું, મારું અંતર છે આતુર..૪૧

સારું પુત્ર સધાવજ્યો, વહેલા આવજ્યો મારા વીર;
 શીખ દેતાં શ્રીરામને, નયણે તે ચાલ્યાં નીર..૪૨
 રહો પુત્ર રસોઈ કરું, એક વાર જમો જીવન;
 આ મુખ મોઢું મળવું, મારા તીરથવાસી^૧ તન^૨..૪૩
 સુત તમે સધાવતાં, કેમ જાશે મારા દન;
 આંધળાની આંખ્ય છો, મુજ નિરધનીનું ધન..૪૪
 મુજ રાંકને રતન છો, જાતાં તે જીવડો નહિ રહે;
 અણતોળ્યું દુઃખ આવતાં, દેહધારી કેટલુંક સહે..૪૫
 અપરાધ ઓલ્યા ભવના, પુત્ર આજ આવી નડ્યા;
 એમ કહી અચેત થઈ, લડથડી પૃથ્વી પડ્યાં..૪૬
 ત્યારે શ્રીરામ કહે મા સાંભળો, દિલગીર મ થાઓ મનમાં;
 કરો રસોઈ જમશું, થાઓ સચેત તનમાં..૪૭
 ત્યારે માતાને ઊતરી મૂરછા, જાગીને જોયા ફરી;
 પછી રૂડી રીતશું, રાજી થઈ રસોઈ કરી..૪૮
 જમીને જીવન ચાલિયા, કળ પડી નહિ કોઈને;
 માતતાત તણો મોહ, વ્યાખ્યો નહિ નિરમોહીને..૪૯
 જેમ પૂર્વ દિશે પ્રકટી, ઈન્દુ આવે વરુણી^૩ દિશ;
 તેમ તે શ્રીરામ આપે, કર્યો પશ્ચિમે પરવેશ..૫૦
 તરત ત્યાંથી ચાલિયાં અને જોયાં તીરથ ધામ;
 સિંધુ તીરે સોયામણું, એક આવ્યું તળાજું^૪ ગામ..૫૧
 સાધુ સ્વભાવે શાસ્ત્રવેત્તા, નામ તે કાશીરામ;
 સત્ત્વગુણી સંત જાણી, તિયાં કર્યો વિશ્રામ..૫૨
 શાસ્ત્ર એનાં સર્વે શોધી^૫, લીધું સમજી સાર;
 નથી અજાણ્યું એહથી, કર્યો ઉપલ્યો ઉપચાર^૬..૫૩
 ગોપનાથના ગોપાળયોગી, તેના શિષ્ય તે આત્માનંદ;
 તે મળ્યા રૈવતાચળે, જે મહામોટા યોગીઈન્દ્ર..૫૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ઉદ્ધવનું જન્મ વૃતાંત
કહ્યું ને ઘરનો ત્યાગ કર્યો' એ નામે છત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૬॥

પૂર્વછાયો :

સહુ મળી વળી સાંભળો, કહું ત્યાર પછીની વાત;
મોટા યોગીને માન્યા જેવા, મુનિ આત્માનંદ વિખ્યાત..૦૧
આઠ પહોર નવ ઊતરે, જેને સમાધિ સુખરૂપ;
બ્રહ્મ સંગાથે એકતા, કર્યો નિજ આત્મા અનુપ..૦૨
બહુ કાળ તન રાખવું, વળી તરત તજવું દેહ;
નિજ ગુરુ પરતાપથી, આપે થયા સ્વતંત્ર જેહ..૦૩
પોતાની કૃપાએ કરી, યોગસિદ્ધિને પામ્યા શિષ્ય;
તેને સમૂહે વીંટ્યા સ્વામી, આત્માનંદ મુનીશ..૦૪

ચોપાઈ :

તેને પાસે આવી નિરધાર રે, કર્યો ઉદ્ધવે નમસ્કાર રે;
અતિ પ્રતાપી પ્રસિદ્ધ જેહ રે, આત્માનંદ મુનિ છે તેહ રે..૦૫
તેને નમી ઉદ્ધવ નિરધાર રે, રહ્યા માસ એ અદ્રિ મોઝાર રે;
જોઈ આત્માનંદની રીત રે, વર્ણાએ વિચારિયું ચિત્ત રે..૦૬
આને સમાધિમાંહી શ્રીકૃષ્ણ રે, દેતા હશે તે નિશ્ચે દર્શન રે;
એમ કરી ઉદ્ધવ વિચાર રે, કર્યો કર જોડી નમસ્કાર રે..૦૭
કરી પ્રારથના બોલ્યા આપ રે, સુણો સ્વામી હરણ સંતાપ રે;
જેહ સાક્ષાત્કાર શ્રીકૃષ્ણ રે, તેનાં ઈચ્છું છું કરવા દર્શન રે..૦૮
તેની સિદ્ધિ સારુ જે સાધન રે, કહો કૃપા કરી મુનિજન રે;
ત્યારે બોલિયા શ્રીઆત્માનંદ રે, યોગ સાધતાં થાશે આનંદ રે..૦૯
હશે ગમતું તમારું જેહ રે, થાશે સર્વે સિદ્ધ જાણો તેહ રે;
એવું સુણી ઉદ્ધવ વચન રે, અતિ હરખ પામિયા મન રે..૧૦

વળી જાણીને મોટા યોગીશ રે, યોગ સાધ્યા સારુ થયા શિષ્ય રે;
 કરી વિનતિ લાગ્યા છે પાય રે, ત્યારે એમ બોલ્યા ગુરુરાય રે..૧૧
 સુણો વાત તમે વર્ણી ઈન્દ્ર રે, નામ તમારું શ્રી રામાનંદ રે;
 પછી યોગ જે અંગે સહિત રે, તે શીખવ્યો કરી બહુ પ્રીત રે..૧૨
 સુણી વર્ણી ઉદ્ધવ દયાળ રે, થયા સિદ્ધ પોતે થોડે કાળ રે;
 નિજ ગુરુ સમ બ્રહ્મ માંય રે, પામ્યા એકપણું આત્મામાંય રે..૧૩
 પછી રામાનંદસ્વામી જેહ રે, દીકું અખંડ બ્રહ્મતેજ તેહ રે;
 દિશોદિશ માંહી એકરસ રે, દેખે સમાધિમાં અહોનિશ રે..૧૪
 પણ તે તેજમાં શ્રીકૃષ્ણ રે, તેનું પામ્યા નહિ દરશન રે;
 ત્યારે ન પામ્યા સંતોષપણું રે, થયા ઉદ્ધવ વ્યાકુળ ઘણું રે..૧૫
 પછી ગુરુ આગે જોડી હાથ રે, કહે કરી કૃપા તમે નાથ રે;
 પામ્યો સમાધિનું સિદ્ધપણું રે, દેખું કેવલ્ય^૧ બ્રહ્મતેજ ઘણું રે..૧૬
 તે તો નિરાકાર નિરધાર રે, મારે અભીષ્ટ^૨ કૃષ્ણ સાકાર રે;
 તેને નથી દેખતો હું નાથ રે, તેણે માનું છું મને અનાથ રે..૧૭
 રાધિકાના પતિ જે શ્રીકૃષ્ણ રે, તે તો અદીઠે ઉદ્દેગ મન રે;
 કહે ગુરુ સુણો બ્રહ્મચારી^૩ રે, કૃષ્ણ તેજોમય નિરાકાર રે..૧૮
 જે જે આકાર તે તે માયિક રે, નિરાકાર અખંડ છે એક રે;
 એવી સાંભળી ગુરુની વાણ્ય રે, પામ્યા મૂરછા વર્ણી સુજાણ રે..૧૯
 પડ્યા ભૂમિએ થઈ નિરાશ રે, ઘડી બે પછી આવિયો શ્વાસ રે;
 પછી રુદન કર્યું અપાર રે, સુણી શ્રીકૃષ્ણને નિરાકાર રે..૨૦
 કહ્યો કૃષ્ણનો આકાર ખોટો રે, આવ્યો તેણે અવગુણ મોટો રે;
 પછી ગુરુને ત્યાગી તે વાર રે, ત્યાંથી ચાલ્યા કરી નિરધાર રે..૨૧
 ગુરુએ વાર્યા પણ ન રહ્યા રે, રામાનુજની ગાદીએ^૪ ગયા રે;
 નિરખ્યા શ્રીરંગજીને હુલાસે રે, રહ્યા વિષ્ણુકાંચી માંહી વાસે રે..૨૨

૧. કેવળ. ૨. અત્યંત પ્રિય; લક્ષ્ય. ૩. બ્રહ્મચારી. ૪. શ્રીરંગક્ષેત્રમાં (તામીલનાડુ).

કરે સ્મરણ શ્રીકૃષ્ણ તણું રે, વહાલું લાગ્યું ત્યાં વસવું ઘણું રે;
 નાય નિર્મળ જળમાં નિત્યે રે, કરે નિત્યવિધિ પોતે પ્રીત્યે રે..૨૩
 નીરખે શ્રીરંગને ભાવભરી રે, કરે પ્રક્રમા^૧ મંદિર ફરી રે;
 પો'ર પાછલો રહે જ્યારે દન રે, સુણે ગીતાભાષ્ય દઈ મન રે..૨૪
 વાંચે શ્રીવૈષ્ણવ નિત્યે વળી રે, થાય મગન ગ્રંથ સાંભળી રે;
 પ્રપન્નામૃત^૨ ગ્રંથને પ્રીત્યે રે, સુણે એકચિત્ત દઈ નિત્યે રે..૨૫
 જેમાં રામાનુજનાં ચરિત્ર રે, અતિ પરમ પાવન પવિત્ર રે;
 સુણ્યું સર્વે તે શ્રવણ દઈ રે, અથ ઈતિ^૩ પર્યંત તે લઈ રે..૨૬
 તેમાં આવી એવી વાત ઘણી રે, મોટયપ શ્રીરામાનુજ તણી રે;
 પછી મનમાં કર્યો વિચાર રે, રામાનુજ તો મોટા અપાર રે..૨૭
 વળી છોટા મોટા ગ્રંથ એના રે, સુણ્યા ઉદ્ધવે આદરે તેના રે;
 એમ સદ્ગ્રંથ સાંભળતાં રે, માસ બેઉ ત્યાં વર્ષાને વીત્યા રે..૨૮
 કર્યું મનન સુણી એ ગ્રંથ રે, જાણ્યા રામાનુજ તે સમર્થ રે;
 નિશ્ચે ભક્ત મોટા એ નિદાન રે, એકાંતિક ઈન્દિરા^૪ સમાન રે..૨૯
 દિવ્ય દેહે રહેતા હશે આંઈ રે, મને જણાય છે મનમાંઈ રે;
 એના અનન્ય ભક્ત હશે જેહ રે, તેને દેખતાં હશે તેહ રે..૩૦
 વળી શ્રીકૃષ્ણ જે ભગવાન રે, હશે એને વશ એ નિદાન રે;
 એમ નિશ્ચય કરી વર્ણારાય રે, કર્યો એનાં દરશનનો ઉત્સાહ રે..૩૧
 એનાં જન્મ ને કર્મ સાંભળી રે, કર્યું ઉદ્ધવે ધ્યાન એનું વળી રે;
 એમ કરતાં સ્વામી ચિંતવન રે, આવ્યો ચૈત્ર પંચમીનો દન રે..૩૨
 તેજ દિને સુંદર સવારે રે, થયું સ્વપ્ન અલૌકિક ત્યારે રે;
 તેમાં દીઠા રામાનુજાચાર રે, શોભે સુરજ સમ ઉદાર રે..૩૩
 દીઠા સુણ્યા'તા શ્રવણે જેવા રે, મળ્યા ઝેંઘાણે એવા ને એવા રે;
 પડી પીછાન^૫ લાગ્યા છે પાય રે, આવ્યા હર્ષનાં આંસુ આંખમાંય રે..૩૪

કૃષ્ણદૃષ્ટાની ઈચ્છા છે એને રે, એવું જાણી પછી મળ્યા તેને રે;
 વળતા બેઉ બેઠા એક ઠામ રે, બોલ્યા વર્ણી કરી પ્રણામ રે..૩૫
 બહુ દિને પામ્યો દરશન રે, થયો આજ હું તે ધન્ય ધન્ય રે;
 સુણ્યા જે દિના તમારા ગ્રંથ રે, જાણ્યા તમને મેં સમરથ રે..૩૬
 વળી શ્રીકૃષ્ણ ભક્ત અનન્ય રે, તમે છો મેં જાણ્યું એમ મન રે;
 હશે વશ શ્રીકૃષ્ણ તમારે રે, એમાં નથી સંશય કાંઈ મારે રે..૩૭
 માટે કૃષ્ણદૃષ્ટા તર્ત થાય રે, એવું બતાવો સાધન કાંય રે;
 કર્યું સ્તવન વળી વિશેષ રે, સ્વપ્નમાંહી સ્વામી નામી શીશ રે..૩૮
 થયા રાજી રામાનુજાચાર રે, સુણી વર્ણી વેણ વાધ્યો પ્યાર રે;
 જાણ્યું વર્ણી આ પોતાનો સ્થાપું રે, એને શ્રી વૈષ્ણવી દીક્ષા આપું રે..૩૯
 એમ શ્રીરામાનુજે વિચારી રે, કહ્યા મંત્ર તે બે સુખકારી રે;
 કહ્યું કરજો તમે આનો જાપ રે, મળશે કૃષ્ણ પ્રસન્ન થઈ આપ રે..૪૦
 જપો મંત્ર તમે બડ ભાગ્ય રે, વળી ધર્મ જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય રે;
 તે સહિત શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ રે, કરો નિર્વિઘ્ન મહામતિ રે..૪૧
 નિત્ય^૧ નૈમિત્તિક^૨ કૃષ્ણ સેવ રે, તેનો સર્વે સમજાવ્યો ભેવ^૩ રે;
 કહી વ્રત ઉત્સવની રીત્ય^૪ રે, તે સુણી વર્ણીએ દઈ ચિત્ત રે..૪૨
 કર્યા પંચ સંસ્કારે યુક્ત વર્ણી રે, કહ્યા મંત્ર તે બે મહામણિ રે;
 કરજ્યો શિષ્ય કહેજ્યો મંત્ર તેને રે, ભવપાર ઉતરવા એને રે..૪૩
 રહી શકો તો રહેજ્યો આંહી રે, નહિ તો વિચરજ્યો ભૂમિમાંહી રે;
 એમ ઉદ્ધવને વરદાન રે, આપી થયા છે અંતરધાન રે..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘રામાનંદ સ્વામીને
 રામાનુજાચાર્ય મળ્યા’ એ નામે સાડત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૭॥

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, એમ મળ્યા રામાનુજાયાર;
 જાગ્યા સ્વામી સ્વપ્ન થકી, ત્યારે કરવા લાગ્યા વિચાર..૦૧
 આ તે શું સાક્ષાત્ મળ્યા, કે આ શું થયું સ્વપન;
 એમ વિચારતાં અંતરે, દીઠું પંચ સંસ્કારે તન..૦૨
 ઊર્ધ્વપુંડ્ર દ્વાદશ^૧ દીઠાં, દીઠી કંઠમાં સુંદર દામ^૨;
 મંત્ર કહ્યા તે હૈયે રહ્યા, ત્યારે માન્યા પૂરણકામ..૦૩
 અંકિત^૩ અંગ જોઈ ઉમંગ, અતિશે આવિયો મન;
 પ્રકટ ચિહ્ન દેખી પંડનાં^૪, માન્યું મળશે નિશ્ચે ભગવન..૦૪

ચોપાઈ :

પછી રામાનંદ રાજી થઈ રે, કર્યો મંત્રજાપ મૌન રઈ રે;
 બેઠા આસન અડગ વાળી રે, જોયું અંતર માંહી નિહાળી રે..૦૫
 ભૂલ્યા શરીરનું ભાન સ્વામી રે, વૃત્તિ અતિશે આનંદ પામી રે;
 દીઠું અંતરમાં તેજ અતિ રે, તે તેજ માંહી દીઠી મૂરતિ રે..૦૬
 તે તો લક્ષ્મીનારાયણ કૃષ્ણ રે, તેનાં થયાં છે પોતાને દૃષ્ણ રે;
 અતિ સુંદર શોભાના ધામ રે, નીરખ્યા પ્રભુજી પૂરણકામ રે..૦૭
 તેને પાયે લાગ્યા લળી લળી રે, પામ્યા અતિશે આનંદ વળી રે;
 થયા મગન મનમાં ઘણા રે, મળ્યા કૃષ્ણ રહી નહિ મણા^૫ રે..૦૮
 જેવું હતું મને ચિંતવન રે, થયું તેવાનું તેવું દરશન રે;
 આપી એમ દરશન દાન રે, પછી થયા છે અંતરધાન રે..૦૯
 જાગ્યા સમાધિથી સ્વામી જ્યારે રે, અતિ આનંદ પામિયા ત્યારે રે;
 કહે ધન્ય ધન્ય છે આ ધામ રે, જેમાં પૂરી થઈ મારી હામ રે..૧૦
 પછી વચન ગુરુનાં સંભારી રે, રહી ધર્મમાં ભક્તિ વધારી રે;
 રાખી શીલ શાંતિ દયા દલે રે, ક્રોધ કરે નહિ કોઈ પળે રે..૧૧
 લોભ મોહ માન નહિ લેશ રે, કરે મુમુક્ષુને ઉપદેશ રે;

કહે મંત્ર દોય તેને કાન રે, વળી કરાવે કૃષ્ણનું ધ્યાન રે..૧૨
 થાય તેને દૃષ્ણ કૃષ્ણ તણું રે, તેણે મગન થાય મને ઘણું રે;
 થયા શિષ્ય આવી બહુ જન રે, સહુ માની સ્વામીનું વચન રે..૧૩
 જૂની જાયગાના જે રહેનાર રે, તે તો માને નહિ નરનાર રે;
 ત્યારે શ્રીવૈષ્ણવને રીસ ચડી રે, આવ્યા સ્વામી પાસળ તે ઘડી રે..૧૪
 કહ્યું આજકાલનો તું આવ્યો રે, આંહિ આવીને તું ઘણું ફાવ્યો રે;
 સર્વે લોકને લીધા તે વાળી રે, એવા રાંક શું અમને ભાળી રે..૧૫
 માટે જીવ્યાનો ખપ હોય તારે રે, ભાગી જાજે સમજી સવારે રે;
 એમ કહી ઉત્તરાદિ^૧ ગિયા રે, ત્યારે સ્વામી મને વિચારિયા રે..૧૬
 થાય ઉપાધિ આપણે માટ્ય રે, ત્યારે ઈયાં રહ્યામાં શું ખાટ્ય^૨ રે;
 કૃષ્ણપ્રિય જે વૃંદાવન રે, જાઈ તિયાં કરીએ આનંદ રે..૧૭
 પછી ત્યાં થકી ચાલ્યા ઉમંગે રે, ચાલ્યાં બીજા શિષ્ય બહુ સંગે રે;
 આવ્યા વૃંદાવન તેહ વાર રે, નીરખ્યા ગોવિંદજી કરી પ્યાર રે..૧૮
 જોઈ મૂરતિ એ સુખખાણ્ય રે, જાણ્યું કૃષ્ણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ રે;
 પામ્યા આશ્ચર્ય વરણી^૩ મન રે, વાધ્યો આનંદ થયા મગન રે..૧૯
 પછી તે સ્થળે વાળી આસન રે, બેઠા સરળ રાખી સ્વામી તન રે;
 ગુરુએ^૪ કહ્યા મહાનિધિ મંત્ર રે, જપે મન માંઈ તે નિરંત્ર^૫ રે..૨૦
 એકાગ્ર કરી મન આપ રે, કર્યો શ્રીકૃષ્ણ મંત્રનો જાપ રે;
 ત્યાં તો તર્ત સ્ફૂર્યું તેજ અતિ રે, તેમાં દીઠા રમારાધાપતિ રે..૨૧
 મનોહર મૂરતિ જે કૃષ્ણ રે, તેનાં થયાં છે પોતાને દૃષ્ણ રે;
 મુખ મોરલી ને ભુજા દોય રે, શ્યામસુંદર નટવર સોય રે..૨૨
 શોભે ભૂષણ મુગટ શીશે રે, ગળે વૈજંતીમાળા તે દિસે રે;
 એવા શ્રીકૃષ્ણ સ્વામીએ નીરખ્યા રે, નીરખી હૈયા માંહી હરખ્યા રે..૨૩
 દીઠી મૂરતિ તેજ દિનેશ રે, પછી બોલ્યા સ્વામી નામી શીશ રે;
 કહે ધન્ય આ રૂપ રસાળ રે, ધન્ય ધન્ય દીનના દયાળ રે..૨૪

કરે સ્તવન મને થઈ દીન રે, ઊભા આગળે થઈ આધીન રે;
 કહે લીધી અમારી સંભાળ રે, ધન્ય ધન્ય દીનના દયાળ રે..૨૫
 તમે સંતની કરો છો સાય રે, વળી બહુનામી ગ્રહો છો બાંય રે;
 તેને મૂકો નહિ કોઈ કાળ રે, ધન્ય ધન્ય દીનના દયાળ રે..૨૬
 તમે સંત હિતે ધરી તન રે, કરી નિજ જનની જતન રે;
 એવા કરુણાનિધિ કૃપાળ રે, ધન્ય ધન્ય દીનના દયાળ રે..૨૭
 તમે દાસ તણાં દુઃખ કાપી રે, કરો પ્રસન્ન દર્શન આપી રે;
 નિજ જનના છો પ્રતિપાળ રે, ધન્ય ધન્ય દીનના દયાળ રે..૨૮
 તમે વ્રજજન હેત કાજ રે, આવ્યા વ્રજમાંહી વ્રજરાજ રે;
 કર્યાં સુખિયા ગોપી ગોવાળ રે, ધન્ય ધન્ય દીનના દયાળ રે..૨૯
 એમ કર્યું સ્વામીએ સ્તવન રે, સુણી પ્રભુજી થયા પ્રસન્ન રે;
 માગો રામાનંદ મુજ પાસ રે, જેહ માગો તે પુરું હું આશ રે..૩૦
 ત્યારે સ્વામી કહે દૃષ્ટા તમારું રે, થાય મને હું જ્યારે સંભારું રે;
 વળી પૂજાની સામગ્રી લીજે રે, એવી કૃપા અમપર કીજે રે..૩૧
 વળી જેમ રાખો તેમ રહું રે, હું તો તમારે આશરે છઉં રે;
 કહે કૃષ્ણ ઉદ્ધવ છો તમે રે, ઈયાં શાપે આવ્યા તમે અમે રે..૩૨
 માટે કાઢો સંપ્રદાય નવી રે, આજ થકી કહું છું ઉદ્ધવી રે;
 એમ કહી અંતરધાન થયા રે, સ્વામી જાગી બહુ હરખિયા રે..૩૩
 પુરુષોત્તમ કૃષ્ણને પામી રે, થયા પૂરણકામ તે સ્વામી રે;
 પછી જ્યારે જ્યારે કરે ધ્યાન રે, ત્યારે દેખે કૃષ્ણ ભગવાન રે..૩૪
 વળી પૂજતા પ્રેમે પ્રતિમા રે, દેખે શ્રીકૃષ્ણને નિત્યે તેમાં રે;
 પૂજા હાર આપે જે જે પ્રીત્યે રે, લીયે પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણ નિત્યે રે..૩૫
 તેણે પરમ સુખશાંતિ પામી રે, થયા મગન મનમાં સ્વામી રે;
 રહ્યા માસ એક વૃંદાવન રે, થયા શિષ્ય ત્યાં મુમુક્ષુ જન રે..૩૬
 પછી ગુરુની આજ્ઞા સંભારી રે, કૃષ્ણભક્તિ ભૂમિએ વધારી રે;

ત્યાંથી બહુ શિષ્ય લઈ સંગે રે, ગયા પ્રયાગમાં ઉછરંગે રે..૩૭
 તિયાં પણ કીધા શિષ્ય બહુ રે, જીત્યા આપે મતવાદી સહુ રે;
 રહ્યા કેટલાક માસ તિયાં રે, ભક્તિ ધર્મ દોય શિષ્ય થિયાં રે..૩૮
 એ તો કથા મેં કહી છે આગે રે, તે તો સુણી સૌએ અનુરાગે રે;
 પછી જક્તગુરુ^૧ સ્વામી જેહ રે, ફર્યા તીરથ સરવે તેહ રે..૩૯
 ત્યાંથી આવ્યા એ રૈવતાચળે^૨ રે, કૃષ્ણે કીડા કરી છે જે સ્થળે રે;
 વર્ષ એક રહ્યા એણે ઠામ રે, કર્યા મુમુક્ષુ જીવનાં કામ રે..૪૦
 ત્યાગી ગૃહી વળી નરનાર રે, તે સ્વામીએ ઓધાર્યા^૩ અપાર રે;
 થયાં શિષ્ય તે સરવે આવી રે, તેને કૃષ્ણની ભક્તિ કરાવી રે..૪૧
 સંપ્રદાયના મારગ માંઈ રે, રહ્યો'તો જે અધર્મ છપાઈ રે;
 કાપી જડ^૪ તે અધર્મ તણી રે, કૃષ્ણભક્તિ વિસ્તારી છે ઘણી રે..૪૨
 એવા રામાનંદ સ્વામી જેહ રે, છે તો રામાનુજજીના તેહ રે;
 પણ રામાનુજના આશ્રિત રે, જાણી અવર^૫ ન કરી પ્રીત રે..૪૩
 કહે રામાનુજના આ નહીં રે, એમ મનમાં માનિયું સહિ રે;
 એવું સ્વામીનું ચરિત્ર જેહ રે, કહ્યું પવિત્ર સહુને તેહ રે..૪૪
 તે સ્વામીના સાધુ જે પચાસ રે, નિવૃત્તિવાળા જગથી ઉદાસ રે;
 રામાનંદજીની આગન્યાયે રે, રહ્યા હતા ગામ લોજ માંયે રે..૪૫
 તેમાં સુખાનંદ એક સંત રે, આવ્યા નાવા વાવ્યે ગુણવંત રે;
 નીરખ્યા શ્રીનીલકંઠને ત્યાંઈ રે, થયા મગન અતિ મનમાંઈ રે..૪૬
 તે દેખતા દગ^૬ ઠર્યા દોય રે, કહે આવા મેં ન દીઠા કોઈ રે;
 પછી નમ્યા તે નમ્રતા આણી રે, અતિ દીનતાએ બોલ્યા વાણી રે..૪૭
 ધન્ય વર્ણી કિયાંથી આવિયા રે, હવે જાવાનું ધાર્યું છે કિયાં રે;
 મોટા ભાગ્ય થયા દરશન રે, તમને નીરખી હું થયો પાવન રે..૪૮
 તમ જેવાના દર્શન ક્યાંથી રે, થોડે પુણ્યે કરી થાતા નથી રે;
 કોઈ પૂરવ જન્મને પુણ્યે રે, થયા દર્શન તમારા મને રે..૪૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘રામાનંદસ્વામીનું
આખ્યાન કહ્યું’ એ નામે આડત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૩૮॥

પૂર્વછાયો :

અતિ ઉત્તમ આખ્યાનની, કહી વણ પૂછી મેં વાત;
હવે શ્રીહરિની કથા, કહું સુણો સહુ સાક્ષાત..૦૧
મહા મનોહર મૂરતિ, શોભે વરણીને વેશ;
શિખા સૂત્ર^૧ સોયામણું, શીશે તે સુંદર કેશ..૦૨
નાસાગ્રે વૃત્તિ રહે, અને દૃષ્ટિ તે અનિમેશ^૨;
એવા થકા ત્યાં આવિયા, બહુનામી કૃષ્ણ દિનેશ^૩..૦૩
આવી નાહી એ વાવ્યમાં, પછી બેઠા કાંઠે નાથ;
એવે સમે સુખાનંદ આવ્યા, નીરખી થયા સનાથ..૦૪

ઓપાઈ :

નીરખી નાથને પામ્યા આશ્ચર્ય, અંગે ત્યાગ અતિ તપશ્ચર્ય;
શીલ સંતોષ ને ક્ષમા અતિ, જાણું ધરી વૈરાગ્યે મૂરતિ..૦૫
આવા સાધું મેં ન દીઠા ક્યાંઈ, જાગે ભાગ્ય રહે એ જો આંઈ;
પછી પ્રીત્યે શું પૂછવા લાગ્યા, કોણ ગુરુ ક્યાં તમારી જાગ્યા^૪..૦૬
કહે હરિ સુણો સાધુ વાત, નહિ ગુરુ સ્વજન માત તાત;
જેથી છૂટીયે સર્વે સંતાપ, તે જ ગુરુ સ્વજન માઈ બાપ..૦૭
ત્યારે બોલ્યા સુખાનંદ સંત, મહારાજ એ જ છે સિદ્ધાંત;
પણ પૂછવાની એક રીત્ય, માટે પૂછું છું કરી પ્રીત્ય..૦૮
ત્યારે કહે નીલકંઠ કથી, આવ્યા ઉત્તર કૌશલ દેશથી;
સર્વ તીર્થ ફરતા જોતા ધામ, અમે આવ્યા છઉં આણે ગામ..૦૯
અમે કહ્યું અમારું વૃતાંત, તમે કોણના શિષ્ય છો સંત;
પછી બોલ્યા સુખાનંદ તૈયે, અમે રામાનંદજીના છૈયે..૧૦

અમ માંહી મોટા મુક્તાનંદ, તેની આજ્ઞામાં રહું વર્ણઈન્દ્ર;
 આવ્યો આ વાવ્યે નાવા હું આજ, ત્યાં તો તમે મળ્યા મહારાજ..૧૧
 મોટું ભાગ્ય માનું આજ મારું, મને દર્શન થયું તમારું;
 એમ કહીને લાગ્યા છે પાય, આવો અમારી જાયગા માંય..૧૨
 ઈયાં વસે છે સંત સુજાણ, વર્તે છે પંચવ્રત પ્રમાણ;
 પ્રભુ તિયાં લગી પધારીજે, દયા કરીને દર્શન દીજે..૧૩
 મુક્તાનંદજી જે ઈયાં રહે છે, તે તમ જેવાને મળવા ઈચ્છે છે;
 ગુરુ આજ્ઞાએ અમે રહું છું, તમ જેવાની સેવા કરું છું..૧૪
 મુક્તાનંદજી સંત છે એવા, સહુને દર્શન કરવા જેવા;
 માટે તમે પધારોને ત્યાંઈ, નહિ તો નિશ્ચે એ આવશે આંઈ..૧૫
 ત્યારે વર્ણી બોલ્યા એમ વાણ, તમે સાંભળો સંત સુજાણ;
 શહેર પુર નગર ને ગામ, અમે જાતા નથી કેને ધામ..૧૬
 ફર્યા વિષમ વન સઘળે, રહેતા નિત્ય નવા તરુતળે^૧;
 પણ એવાના દર્શન સારુ, ચાલો માનીશ વચન તમારું..૧૭
 પછી સંત સાથે વર્ણીરાય, આવ્યા આપે ધર્મશાળા માંય;
 ઊઠી સંતે કર્યો નમસ્કાર, નમ્યા હરિ સહુને તે વાર..૧૮
 પછી બેઠા ઘટે તેમ સહુ, શોભી સભા તે સમામાં બહુ;
 સર્વે વર્ણી સામુ જોઈ રિયા, દેખી હરિ આશ્ચર્ય પામિયા..૧૯
 તપ તેજ તને શાંતપણું, દેખી મન નેણ લોભ્યાં ઘણું;
 કહે આવા ન દીઠા સાંભળ્યા, આજ મોર્યે પણ નથી મળ્યા..૨૦
 બાળપણમાં આવા છે શુદ્ધ, માટે મનુષ્ય નહિ છે વિબુધ^૨;
 કાં તો ચંદ્ર કાં તો છે આ અર્ક^૩, કાં તો અગ્નિ કે સ્વામી કાર્તિક..૨૧
 કાં તો નિરઘ્રમુક્ત^૪ આ નિદાન, કાં તો તપ છે મૂરતિમાન;
 કાં તો બદ્રિપતિ^૫ છે આ આપ, જુવો એના આવ્યાનો પ્રતાપ..૨૨

આપણાં નેણ ન લોભે ક્યાંઈ, તે તો રહ્યાં છે એમાં લોભાઈ;
 માટે આપણાં મોટાં છે ભાગ્ય, મળ્યા મૂર્તિમાન આ વૈરાગ્ય..૨૩
 આની સેવા કરો કરભામી, તો રીઝશે રામાનંદસ્વામી;
 પછી સંત સેવા માંહી રિયા, મુક્તાનંદે ભોજન કરાવિયાં..૨૪
 પછી જિતેન્દ્રિય સાધુને જાણી, રાજી થઈ હરિ બોલ્યા વાણી;
 કહે અમે રહેશું તમ પાસ, કરશું ટેલ્ય^૧ કરે જેમ દાસ..૨૫
 પછે સંતમાં રહ્યા મહારાજ, પૂછ્યું પ્રશ્ન પરીક્ષાને કાજ;
 કહે નીલકંઠ સુણો સંત, તમે જાણો છો સર્વે સિદ્ધાંત..૨૬
 માટે કરું છું પ્રશ્ન મહારાજ, ઉત્તર સુણવા ઈચ્છું છું આજ;
 જીવ ઈશ્વર માયા બ્રહ્મ જેહ, પરબ્રહ્મ રૂપ કહો તેહ..૨૭
 કહેજ્યો જૂજવાં^૨ વિગત્ય પાડી, જેમ છે તેમ દેજ્યો દેખાડી;
 એવાં સૂક્ષ્મ પ્રશ્નને સાંભળી, બોલ્યા મુક્તાનંદજી ત્યાં વળી..૨૮
 કહે સુણ્યું ગુરુ મુખે અમે, કહું તે વરણી સુણો તમે;
 સ્થૂળ સૂક્ષ્મ કારણ દેહ, તેમાં વ્યાપ્યો નખશિખા તેહ..૨૯
 ઈન્દ્રિ અંતઃકરણ એ આધારે, કરે ક્રિયા નાના^૩ પ્રકારે;
 વળી જાણો અજન્મા છે એહ, નિત્ય નિરંશ અખંડ તેહ..૩૦
 છે પ્રકાશક તે ન છેદાય, ન બળે ન સડે ન સુકાય;
 એવું જાણજ્યો જીવનું રૂપ, હવે કહું ઈશ્વરનું સ્વરૂપ..૩૧
 વિરાટ સૂત્રાત્મા દેહ જાણો, અવ્યાકૃતમાં વ્યાપ્યા પ્રમાણો;
 ઉત્પત્તિ સ્થિતિ પ્રલય જેહ, કરે સર્વે જગતનો તેહ..૩૨
 એહ કહું ઈશ્વરનું રૂપ, હવે કહું માયાનું સ્વરૂપ;
 જક્તમાં કહીએ જીવ જેહ, તેનાં ઉદ્ભવનું ક્ષેત્ર તેહ..૩૩
 અનાદિ તમમય તે કહીએ, જડચિદાત્મક એ લહીએ;
 કાર્ય કારણ રૂપ એ જાણો, ભગવાનની શક્તિ^૪ પ્રમાણો..૩૪

ત્રણ ગુણાત્મક એ કહીએ, અજન્મા અજ્ઞાનરૂપ લહીએ;
 એવું માયાનું રૂપ સરે છે, હરિ આશ્રિત એને તરે છે..૩૫
 હવે સુણો બ્રહ્મ નિરૂપણ, સત્ય જ્ઞાન અનંત પૂરણ;
 અખંડ ને અક્ષર એનું નામ, પુરુષોત્તમને રહેવાનું ધામ..૩૬
 મૂર્તિમાન અમૂર્ત કહેવાય, શુદ્ધ નિત્ય વિકાર વિનાય^૧;
 માયા ઈશ્વર જીવ તત્ત્વ જેહ, તેનું પ્રકાશક જાણો તેહ..૩૭
 વળી સર્વાધાર એહ બ્રહ્મ, જાણો વર્ણારાટ એહ મર્મ;
 હવે પરબ્રહ્મને કહીએ છીએ, જેનો કહેતા તે પાર ન લઈએ..૩૮
 નારાયણ વાસુદેવ કહેવાય, સ્વતંત્ર પ્રકાશક લેવાય;
 આનંદમય દિવ્ય મૂરત^૨, વિષ્ણુ કૃષ્ણ ને કહીએ અચ્યુત^૩..૩૯
 વળી કહીએ અવ્યય^૪ ભગવાન, અક્ષર માયા કાળ જે નિદાન;
 તેમાં શક્તિએ અન્વય થયા, વળી મૂર્તિમાન જુદા રહ્યા..૪૦
 કાળ માયાના નિયંતા જેહ, સર્વકારણના કારણ તેહ;
 એહ પરમાત્મા પરબ્રહ્મ, મુમુક્ષુ જીવોને લેવો મર્મ..૪૧
 એ છે સર્વને^૫ ઉપાસ્યા જેવા, સુણો વર્ણી પરબ્રહ્મ એવા;
 કર્યો ઉત્તર મેં સુણ્યા પ્રમાણે, યથારથ તો સદ્ગુરુ જાણે..૪૨
 તે તો દેખે હસ્તામલક^૬ વળી, દેખાડે છે મુમુક્ષુને મળી;
 એમ કર્યા ઉત્તર મુક્તાનંદ, સુણી વર્ણી પામ્યા છે આનંદ..૪૩
 સાધુ સ્વભાવ ને સરલ ચિત્ત, જાણી હરિ બોલ્યા કરી પ્રીત;
 હે મુનિ કર્યો ઉત્તર તમે, થયો યથારથ જાણ્યો અમે..૪૪
 એ પ્રશ્ન મેં પૂછ્યાં છે બહુને, કહેતા કઠણ થયા છે સહુને;
 તેની તમને લાગી નહિ વાર, માટે તમે મોટા નિરધાર..૪૫
 કરી મુનિ તમારાં દર્શન, મારા મનમાં થયો મગન;
 ત્યારે મુક્તાનંદ કહે મહારાજ, મેં દીઠા છે બહુ તપિરાજ^૭..૪૬

૧. રહિત. ૨. સાકાર મૂર્તિ. ૩. અખંડ. ૪. સ્વરૂપ તથા સ્વભાવથી અવિકારી. ૫. જીવ, ઈશ્વર, બ્રહ્મ અને મુક્તો તે તમામને. ૬. જેમ હથેળીમાં આમળું દેખાય તેમ. ૭. તપસ્વીઓમાં શ્રેષ્ઠ.

પણ તમ જેવા એક તમે, શું કહીએ મુખથી ઘણું અમે;
 પ્રશ્ન કરી સમઝવો ઉત્તર, એવા પણ નો'ય ઝાઝા નર..૪૭
 એમ કહેતાં સાંભળતાં ગાય, વાધ્યું હેત રહ્યા સંત સાથ;
 નિત્ય પ્રશ્નના ઉત્તર થાય, સુણી સાધુને હર્ષ ન માય..૪૮
 સંસ્કૃત ને પ્રાકૃત^૧ પ્રશ્ન જે, કરે ઉત્તર ન થાય બીજે;
 પછી ડાહ્યા શિયાણા જે હતા, મનુષ્યબુદ્ધિ તેમાં^૨ ન કરતા..૪૯
 છે અકળ આપ ભગવન, એમ જાણી સેવે સંતજન;
 થાય કૃષ્ણકથા ત્યાં નિત્ય, સુણે નાથ પોતે દઈ ચિત્ત..૫૦
 રાખ્યા નિમ તેમાં નવ ચૂકે, કરે તપ તે પણ ન મૂકે;
 દેખી દૃષ્ટિ શ્રીહરિની સંત, માને આ તો મોટા છે અત્યંત..૫૧
 ત્યાર સાધુ કહે ભગવાન, સ્થિર દૃષ્ટિ કરો કેનું ધ્યાન;
 ત્યારે બોલિયા વરણીરાજ, સુણો મુક્તાનંદજી મહારાજ..૫૨
 રાધા આદિ જે સર્વેના સ્વામી, તે ઈષ્ટ મારા અંતરજામી;
 બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવના જે દેવ, તેની કરું છું હું નિત્ય સેવ..૫૩
 વારાહ આદિ^૩ જે અવતાર, તે સરવેના જે ધરનાર;
 એવા કૃષ્ણ પરબ્રહ્મ જાણો, મારે તેનું ધ્યાન પરમાણો^૪..૫૪
 વળી કરું છું સેવા પૂજન, નિત્ય સમરણ ને કીરતન;
 તે વિના નથી જીવોને ગતિ, મારે પણ નથી બીજે મતિ^૫..૫૫
 એમ બોલિયા છે બહુનામી, છે તો પોતે જ શ્રીકૃષ્ણ સ્વામી;
 પણ બોલવાની એહ રીત, તેમ બોલે છે કરુણાનિકેત^૬..૫૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'પ્રશ્નોત્તર' નામે
 ઓગણચાલીસમું પ્રકરણમ્ ॥૩૯॥

૧. સંસ્કૃત સિવાયની ભાષાના. ૨. નિલકંઠ વર્ણમાં. ૩. દશાવતાર માટે પેજ નં - ૫૬માં ટિપ્પણી નં - ૨ જુઓ. ૪. નક્કી માનો. ૫. નિષ્ઠા. ૬. કૃપાસાગર.

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, એમ બોલ્યા ભાવે ભગવંત;
 તે સુણી મુક્તાનંદજી એ, કહ્યું પોતાનું વરતંત^૧..૦૧
 અમે પણ શ્રીકૃષ્ણને, ભાવે ભજું છું ભગવાન;
 ગુરુની કૃપાએ કરી, વળી દેખું છું મૂર્તિમાન..૦૨
 તે ગુરુ રામાનંદજી, ઉદ્ધવનો અવતાર;
 મુમુક્ષુ ને આશરવા^૨, યોગ્ય નિશ્ચે નિરધાર..૦૩
 તેની કૃપાએ કરી જન, દેખે ગોલોકાદિ ધામ;
 મોરલીધર શ્રીકૃષ્ણ જે, તે દેખે સમાધિએ શ્યામ..૦૪

ચોપાઈ :

એ તો કહી મેં બીજાની વાત, તમે તો દેખો છો સાક્ષાત;
 તે તો એમને વશ છે એહ, નથી એ વાત માંહી સંદેહ..૦૫
 વળી રામાનંદ ને શ્રીકૃષ્ણ, તેનાં પૃથક્^૩ મ જાણજ્યો દૃષ્ટા;
 એ તો જીવોના કલ્યાણ કાજ, પોતે સ્વયં કૃષ્ણ રહ્યા છે આજ..૦૬
 ગુરુ ઉદ્ધવ વિના નથી અન્ય, તે છે ભાગવતમાં વચન;
 ઈચ્છ્યા આ લોક તજવા કાજે, ત્યારે વિચાર્યું કૃષ્ણ મહારાજે..૦૭
 મારું જ્ઞાન હું કેને આપીશ, જ્ઞાનાચાર્ય તે કેને સ્થાપીશ;
 જોતાં દીઠા ઉદ્ધવજી એક, આપ્યું છે જ્ઞાન કરી વિવેક..૦૮
 ઉદ્ધવ મારા આત્મા ગણું, નથી મુજથી ન્યૂન એ અણું;
 એમ કહી ઉદ્ધવને જ્ઞાન^૪, આપી થયા છે અંતરધાન..૦૯
 તે ઉદ્ધવ તે જ રામાનંદ, તેના અમે છીએ વર્ણીઈન્દ;
 કરીએ છીએ શ્રીકૃષ્ણ ભજન, એવાં સુણ્યાં વર્ણીએ વચન..૧૦
 પછી સાંભરી આવી એ વાત, જે કહી હતી પોતાને તાત^૫;
 જાણ્યા ઉદ્ધવ તે રામાનંદ, ક્યારે મળે ને પામું આનંદ..૧૧

૧. વર્તન; જીવન. ૨. આશરો લેવા. ૩. જુદા. ૪. ભાગવત્ : સ્કંધ-૩, અધ્યાય-૪. ૫. પિતા ધર્મદેવે.

મળે તો સેવાએ કરું પ્રસ્ન, તો મળે પ્રત્યક્ષ મને કૃષ્ણ;
 કહે મુક્તાનંદ પ્રત્યે હરિ, મને જાણજ્યો તમારો કરી..૧૨
 જે જે હોય હેતનાં વચન, કહેજ્યો મને થઈને પ્રસન્ન;
 તે તે તમે કરજ્યો ઉપાય, જેણે સદૃ^૧ સ્વામીને મળાય..૧૩
 એમ કહી કહ્યું નિજ વ્રતંત, તેને સાંભળી બોલ્યા સંત;
 જાણ્યું છે બ્રાહ્મણમાં જનમ, કર્યા છે અતિ તપ વિષમ..૧૪
 પછી સૌએ કહ્યું ધન્ય ધન્ય, તમને થાશે સ્વામીનાં દર્શન;
 હમણાં સ્વામી છે ભૂજનગર, સુંદર મૂર્તિ જે મનોહર..૧૫
 તે આવશે જ્યારે દેશ આણે^૨, થાશે દર્શન સૌને તે ટાણે;
 હમણાં ન કરો જાવાનો ઘાટ, માનો વચન જુવો તમે વાટ..૧૬
 એવાં સુણી સાધુનાં વચન, રહ્યા તિયાં સ્થિર કરી મન;
 કરે સાધુની સેવા અપાર, નિત્ય પ્રત્યે કરી બહુ પ્યાર..૧૭
 જોઈ સેવાવૃત્તિ તે અત્યંત, કરે હેત સહુ મળી સંત;
 પોતાને તો ભક્તિ અતિ રજે^૩, આપતકાળે ધર્મ ન તજે..૧૮
 શીત ઉષ્ણ વરષાતનાં દુઃખ, સહે શરીરે પ્યાસ ને ભૂખ;
 તેને જોઈને સરવે જન, પામે વિસ્મય પોતાને મન..૧૯
 એમ કરતાં ચૈત્ર માસ ગિયો, સંદેશો સ્વામીનો ન આવિયો;
 ત્યારે થયા અતિશે ઉદાસ, ન થયું દૃષ્ટ મેલે નિશ્વાસ^૪..૨૦
 સર્વે સંતને કહે શીશ નામી, ક્યારે મળશે રામાનંદસ્વામી;
 વીત્યો વાયદો^૫ નાવ્યા દયાળ, મારાં ભાગ્ય કઠણ આ કાળ..૨૧
 એમ કહી ભરે નયણે નીર, દર્શન વિના દિલે દિલગીર;
 એમ કરતાં વિતે દિનરાત, કરે વૈરાગ્ય ત્યાગની વાત..૨૨
 સર્વે સંત કરે છે વિચાર, કેમ રહેશે આ જાગ્ય મોઝાર;
 એવા વૈરાગ્યવાન ન કોઈ, આવે લાજ એની દશા જોઈ..૨૩

જાય સ્નાન કરવાને જ્યારે, પાછું મંદિર ન અવાય ત્યારે;
 વાટે કાંટા કાંકરા ને ઠેસ, ન દેખાય દૃષ્ટિ અનિમેષ..૨૪
 ન રહે નિજ દેહ સંભાળ, તોય બોલે દયાએ દયાળ;
 કહે મન જીવ ઈશ્વર એને, દેખું છું હું માયા બ્રહ્મ તેને..૨૫
 નથી કોઈ મુજથી અકળ, જાણું જેમ હથેળીનું જળ;
 જ્યાં જ્યાં જાય છે મન તમારું, તે પણ નથી અજાણ્યું અમારું..૨૬
 એવી વાત કરે હરિ જ્યારે, સર્વે સંત સત્ય કહે ત્યારે;
 રહે પોતાને સહજ સ્વભાવ, અતિ નારી તણો તે અભાવ..૨૭
 આવે નારી તણો ગંધ જ્યારે, રહે નહિ પેટે અન્ન ત્યારે;
 અતિ દ્રવ્ય ત્રિય તન ત્યાગ, વળી અંગે અત્યંત વૈરાગ્ય..૨૮
 વળી વળી કરે એમ વાતું, દૃષ્ટ સ્વામીનું કેમ નથી થાતું;
 જ્યારે મળશે સ્વામી રામાનંદ, ત્યારે મનમાં માનીશ આનંદ..૨૯
 કહે મુક્તાનંદને ભગવાન, તમે કરોને સ્વામીનું ધ્યાન;
 તમારી વૃત્તિમાં મેલી^૧ વૃત્તિ, જોડે સ્વામી શ્રીજીની^૨ મૂરતિ..૩૦
 પછી સંતે ધર્યું જ્યારે ધ્યાન, તેને ભેળું જોયું ભગવાન;
 ત્યારે દીઠા રામાનંદસ્વામી, થયા રાજી રહી નહિ ખામી..૩૧
 દીઠા કંજ^૩ અરુણવર્ણ પાય, રૂડી ઊધ્વરેખા છે તેમાંય;
 જમણા અંગોઠાને નખે રેખ, તે તો શોભે છે વળી વિશેષ..૩૨
 કરભ^૪ સરખી શોભા ઊરુ^૫ તણી, વળી નાભિ ગંભીર છે ઘણી;
 મૂર્તિ પુષ્ટ છે મહારાજ કેરી, વળી શ્વેત ધોતી દીઠી પહેરી..૩૩
 ગૌરવાન છે મૂરતિ સારી, મોટી ફાંદે શોભે સુખકારી;
 પડે વળ ત્રણ ત્યાં વિશાળ, ઉર^૬ ઓપે છે તરુતમાલ..૩૪
 તિયાં શોભે સુંદર રોમરાજી^૭, કંઠે કમળમાળા રહી વિરાજી;
 ભુજ ગજસૂંઢ^૮ સમ શોભે, ઓપે અરુણ^૯ પંકજ પોંચા ઉભે^{૧૦}..૩૫

૧. જોડી. ૨. ગુરુ એવા રામાનંદસ્વામીની. ૩. કમળ જેવા. ૪. કાંડાથી છેલ્લી આંગળીના મૂળ સુધીનો હાથ. ૫. સાથળ. ૬. છાતી. ૭. રોમાવલી. ૮. હાથીની સૂંઢના જેવી. ૯. લાલ. ૧૦. બે.

જેમ કંજની શોભે કળીયું, તેમ શોભે છે હાથ આંગળીયું;
 થડે જાડી ઉપર પાતળી, એવી દીઠી મેં દશે આંગળી..૩૬
 નખ આવળી શોભે છે ઘણી, જાણ્યું હાર બણી મણિ તણી;
 કંઠ કંબુ^૧ સમાન છે એવું, મુખ શોભે પૂરણ શશી જેવું..૩૭
 તિયાં દીઠા અધર^૨ પ્રવાળ^૩, દંત દાડમકળી રસાળ;
 સઈ કહું તે શોભા મુખની, શોભે નાસિકા ચંચુ^૪ શુકની^૫..૩૮
 નયણાં કમળદળ વિશાળ, ભર્યા કરુણારસે રસાળ;
 અતિ ભ્રુકુટિ ભાલ વિરાજે, ત્યાં ઊર્ધ્વપુંડ્ર તિલક રાજે..૩૯
 રહ્યા છોટા છોટા શ્રવણ શોભી, દીઠી શીશ પર શિખા ઊભી;
 માથે ઓઢી છે ધોળી પછેડી, કરુણારસ રહ્યા છે રેડી..૪૦
 કૃપાએ જોઈ રહ્યા છે સામું, પૂરે છે નિજજનની હામું;
 હસતાં ખાડા પડે છે બે ગાલે, વળી ચાલે છે સુંદર ચાલે..૪૧
 ચરણે ચાલતાં ચમકે ચાખડી, હાથે છે નીલા રંગની છડી;
 એવી મૂર્તિ દીઠી મનોહર, શોભાસાગર સુખ સુંદર..૪૨
 ત્યારે સંત કહે સત્ય વાત, એ તો સ્વામી શ્રીજી છે સાક્ષાત;
 તમે આપો છો જે જે ઐંધાણ, તેમ જ છે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ..૪૩
 જેવું છે રામાનંદજીનું રૂપ, તેવું તમે જ કહ્યું સ્વરૂપ;
 તમે દીઠી છે જેવી મૂરતિ, તેમાં ફેર નથી એક રતિ..૪૪
 યથારથ મૂરતિ છે જેવી, તમે પણ દીઠી પ્રભુ તેવી;
 ત્યારે બોલ્યા હરિ એમ વળી, તમે સુણો સંત સહુ મળી..૪૫
 સ્વામી રામાનંદજીનું પંડ, તેને દેખું છું ધ્યાને અખંડ;
 પણ મળશે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, ત્યારે ટળશે અંતરે તાણ^૬..૪૬
 એમ કહી થયા દિલગીર, વળી ભરે નયણમાં નીર;
 એમ ચરિત્ર કરે અવિનાશી, જોઈ સંત રહે છે વિમાશી^૭..૪૭
 કહે આ છે કોઈક સમર્થ, એ તો આવ્યા છે આપણે અર્થ;

એને કરવું રહ્યું નથી લેશ, આપે છે આપણને ઉપદેશ..૪૮
 આપણે કરીએ છીએ ધ્યાન, ત્યારે રહે છે મન તન ભાન;
 વળી જ્યાં જ્યાં મન દિયે દોટું, જઈ ગ્રહે છે પદાર્થ ખોટું..૪૯
 તે એ જાણે છે મનની ઘાત, નથી એથી અજાણી કોઈ વાત;
 તમે જુવોને સહુ વિચારી, આવા કોઈ દીઠા તનધારી..૫૦
 બ્રહ્મસૃષ્ટિમાં^૧ ન જડે ગોતે, આ તો પૂરણબ્રહ્મ છે પોતે;
 સમજી સંત રહે પરસન, હરે ફરે કરે દરશન..૫૧
 એમ કરતાં વિત્યા નવ માસ, ત્યારે અતિશે થયા ઉદાસ;
 અહો આપણે આ શું જો થયું, કહો કેમ ન ફાટ્યું આ હૈયું..૫૨
 જળ કાદવ જૂજવી^૨ જાતિ, પ્રિતમ વિયોગે ફાટે છે છાતી;
 જળ મીનની પ્રીત પ્રમાણ, પિયુ વિયોગે પરહરે પ્રાણ..૫૩
 કુંજસુત^૩ વીતે ષટ માસ, તજે તન થઈને નિરાશ;
 આ તો વીતિ ગયા નવ માસ, એમ કહીને થયા ઉદાસ..૫૪
 કહે મુક્તાનંદને મહારાજ, આપો આજ્ઞા જાઉં દર્શન કાજ;
 તમે કર્યો'તો વાયદો જેહ, વિચારોને વીતી ગયો તેહ..૫૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીરામાનંદસ્વામીની
 મૂર્તિનું ધ્યાન કરીને કહ્યું' એ નામે ચાલીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૦॥

પૂર્વછાયો :

આણી ઉદાસી અંતરે, એમ બોલ્યા વર્ણારાટ;
 તે સુણી મુક્તાનંદજી, અતિ કરે છે ઉચાટ^૪..૦૧
 આવા ત્યાગી તપસ્વી, નિરમોહી વૈરાગ્યવાન;
 નિસ્પૃહપણું જોઈ જાણે, રખે જાતા રહે નિદાન..૦૨
 કાંઈક ઉપાય કરું, જેણે રહે વરણીઈન્દ;
 પછી મીઠી વાણીએ, બોલ્યા તે મુક્તાનંદ..૦૩

૧. બ્રહ્માની સૃષ્ટિ-બ્રહ્માંડમાં. ૨. જુદા જુદા પ્રકારની. ૩. કુંજ પંખીનું બચ્ચું. ૪. વલવલાટ; ચિંતા.

વૈશાખ સુદિનો વાયદો, તે નહિ પડે ખોટો નાથ;
તિયાં લગી તમે રહો, કહું કરગરી જોડી હાથ..૦૪

ઓપાર્થ :

તમને કહીએ છીએ અમે એહ, તે તો જોઈને તમારું દેહ;
તપે કરી તન છે દુબળું, નહિ પોંચાય શહેર છે વેગળું..૦૫
ખારા સમુદ્રની છે ખાડી, તે તો ભુજ જાતાં આવે આડી;
નથી સીધી જાવા પગવાટ, અમે કહીએ છીએ તેહ માટ..૦૬
હમણા રહો જાળવીને પળ, હું મેલું છું લખીને કાગળ;
તેનો વળતો ઉત્તર આવે, કરવું સહુને જેમ સ્વામી કાવે..૦૭
તેની આજ્ઞા વિના ન જાવું, અમને તો જણાય છે આવું;
ત્યારે બોલ્યા હરિ તેહ પળ, સારું લખો સ્વામીને કાગળ..૦૮
પછી મુક્તાનંદજી મહારાજ, બેઠા કાગળ લખવા^૧ કાજ;
સ્વસ્તિ શ્રીભુજનગર માંઈ, સ્વામી રામાનંદ સુખદાઈ..૦૯
દીનબંધુ પતિતપાવન, ભક્તજનને મનભાવન;
પુણ્ય પવિત્ર પ્રૌઢ પ્રતાપ, શરણાગતના શમાવો તાપ..૧૦
કૃપાનિધિ કરુણાના ધામ, પતિતપાવન પૂરણકામ;
દયાસિંધુ દિલના દયાળ, નિજજન તણા પ્રતિપાળ..૧૧
અનાથના નાથ અધમોદ્ધાર, તમને કરું છું નમસ્કાર;
કલ્યાણકારી જે અનેક ગુણ, તેણે કરી તમે છો પૂરણ..૧૨
સિદ્ધ સિદ્ધિયો સર્વે કહેવાય, તે તો સેવે છે તમારા પાય;
શુદ્ધ ભક્ત જે લાખું કરોડી, તે તમને નમે કર જોડી..૧૩
આપ ઈચ્છાએ મનુષ્યાકૃતિ, તમે ધરી પ્રભુ અમ વતિ;
એવા તમે જન સુખકારી, પ્રભુ વાંચજ્યો વિનતિ મારી..૧૪
અત્ર લોજથી લખ્યો કાગળ, તમ કૃપાએ સુખી સકળ;
તમારા સુખના સમાચાર, લખજ્યો મારા પ્રાણઆધાર..૧૫

૧. 'સંવત્ ૧૮૫૬, ફાગણ વદ - ૫'ના દિવસે મુક્તાનંદ સ્વામી અને વર્ણિએ ગુરુને પત્રો લખ્યા.

બીજું લખવા કારણ જેહ, સ્વામી સાંભળજ્યો તમે તેહ;
 કોશળ દેશથી આવ્યા છે મુનિ, કહું વાત હવે હું તેહનિ..૧૬
 દેહમાંહી જેટલી છે નાડી, દેખાય છે તે સર્વે ઉઘાડી;
 ત્યાગ વૈરાગ્ય તને છે અતિ, જાણું આપે^૧ તપની મૂરતિ..૧૭
 નીલકંઠ નામે નિદાન છે, શિવ જેવા વૈરાગ્યવાન છે;
 મેઘ જેવા સહુના સુખધામ, દેખી દર્પ^૨ હરે કોટિ કામ..૧૮
 વર્ણવિષ દૃષ્ટિ અનિમેષ, બ્રહ્મસ્થિતિમાં રહે છે હંમેશ;
 ઉદાર મતિ અચપળતા, પાસળે કાંઈ નથી રાખતા..૧૯
 કિશોર અવસ્થાને ઊતરી, આવ્યા અત્ર તીરથમાં ફરી;
 સુંદર મુખ ને માથા ઉપર, કેશ નાના ભુરા છે સુંદર..૨૦
 બોલે છે સ્પષ્ટ વાણી મુખ, નારી ગંધથી પામે છે દુઃખ;
 માન મત્સર નથી ધારતા, પ્રભુ વિના નથી સંભારતા..૨૧
 જીર્ણ વલકલ ને મૃગછાલા, હાથમાંહી છે તુલસી માળા;
 સરળ ક્રિયામાં સદા રહે છે, મુનિના ધર્મને શીખવે છે..૨૨
 રાખે છે ગુરુભાવ અમમાં, વૃત્તિ લાગી રહી છે તમમાં;
 રસ રહિત જમે છે અન્ન, તેહ પણ બીજે ત્રીજે દન..૨૩
 ક્યારેક ફળ ફૂલ નિદાન, ક્યારે કરે વારિ વાયુપાન;
 ક્યારેક અજાયું^૩ અન્ન આવ્યું લીએ, ક્યારે મળ્યું પણ મૂકી દીએ..૨૪
 ક્યારેક મરચાં મીઠીઆવળ્ય, જમે એ જ એકલું કેવળ;
 ખારું ખાટું તીખું તમતમું, રસ નીરસ બરોબર સમું..૨૫
 ટંક ટાણાની ટેવ જ નથી, અતિ નિસ્પૃહ રહે છે દેહથી;
 જે જે ક્રિયાઓ કરે છે એહ, તનધારીએ ન થાય તેહ..૨૬
 ગ્રીષ્મ પ્રાવૃટ^૪ ને શરદઋતુ, હેમંત શીત ને વર્ષા વસંતુ;
 છોયે ઋતુમાં વસવું વને, વહાલું લાગે છે પોતાને મને..૨૭
 મેડી મોલ^૫ આવાસમાં રહેવું, તે જાણે છે કારાગૃહ^૬ જેવું;

ઉનાળે તો તાપે છે અગનિ, ચોમાસે સહે ધારા મેઘની..૨૮
 શિયાળે બેસે છે જળ માંઈ, તેણે તન ગયું છે સુકાઈ;
 ક્રિયાં બાળપણની રમત, ક્રિયાં પામવો સિદ્ધોનો મત..૨૯
 બાળપણે સિદ્ધદશા જોઈ, અમે સંશય કરું સહુ કોઈ;
 એના તપના તેજને માંઈ, અમારું તપ ગયું ઢંકાઈ..૩૦
 જેમ દિનકર^૧ આગળ્ય દિવો, એ પાસે ત્યાગ અમારો એવો;
 એની વાત તો એ પ્રમાણે છે, સર્વે યોગકળાને જાણે છે..૩૧
 તોય શિષ્ય થઈને રહ્યા છે, જેની અતિ અપાર ક્રિયા છે;
 કેણે થાતો નથી નિરધાર, જાણું પામ્યા છે શાસ્ત્રનો પાર..૩૨
 પૂછે છે પ્રશ્ન અલપ^૨ કાંઈ, તેમાં પંડિત રહે છે મૂંઝાઈ;
 સભા માંહી વાદ પ્રતિવાદે, બોલે છે પોતે શાસ્ત્ર મર્યાદે..૩૩
 ત્યારે પંડિતના તર્ક સર્વ, થાય બંધ ને ન રહે ગર્વ;
 પૂછે પ્રશ્ન કોઈ પોતા પાસ, ત્યારે બહુ રીતે કરે સમાસ^૩..૩૪
 ત્યારે સંશય કરે એમ મન, આ શું આવ્યા પોતે ભગવન;
 બેસું ધ્યાને જ્યાં જ્યાં મન જાય, તેને દેખે છે સાક્ષીને ન્યાય..૩૫
 દુરિજન વચનનાં બાણ, સહેવા પોતે વ્રજ પ્રમાણ;
 એવા ક્ષમાવંત મહામતિ, પરદુઃખે પીડાય છે અતિ..૩૬
 કોમળતા કહી નથી જાતી, ઉપમા પણ નથી દેવાતી;
 સર્ષપ^૪ ફૂલ માખણને કંજ^૫, જાણું પામ્યા કોમળતા રંજ^૬..૩૭
 સર્વે સાધુતા જે જે કહેવાય, તે તો રહિ છે જાણું એહ માંય;
 તમ વિના એવા ગુણ બીજે, નથી સાંભળ્યા સાચું કહીજે..૩૮
 એના ચરિત્ર જોઈને અમે, જાણું દૃઢતા જોવા આવ્યા તમે;
 વળી તમારાં દર્શન કાજ, અતિ આતુર રહે છે મહારાજ..૩૯
 તેને રોકીને રાખ્યા છે આંઈ, કહો તો આવે તમ પાસે ત્યાંઈ;

યાની વાત મેં લખી જણાવી, રાજી હો તેમ મુકજ્યો કહાવી..૪૦
 લખ્યું છે મારી બુદ્ધિ પ્રમાણ, સર્વે જાણી લેજ્યો સુજાણ;
 ઓછું અધિકું જે લખાણું હોય, કરજ્યો ક્ષમા અપરાધ સોય..૪૧
 દયા કરીને વાંચજ્યો પત્ર, ઘટે તેમ લખાવજ્યો ઉત્ર;
 તેની જોઈ રહ્યા છીએ વાટ, આવ્યે ઉત્તર ટળશે ઉચાટ..૪૨
 વારે વારે વિનતિ મહારાજ, કરું છું હું આ વર્ણી કાજ;
 હશે તમને ગમતું તે થાશે, બીજા ડાહ્યાનું ડહાપણ જાશે..૪૩
 થોડે લખ્યે બહુ માનજ્યો નાથ, રાખજ્યો દયા પ્રભુ મુજ માથ;
 એવો પત્ર લખ્યો મુક્તાનંદે, વાંચ્યો સાંભળ્યો સહુ મુનિવંદે..૪૪
 કહે મુનિ ધન્ય છો મહારાજ, અતિ રૂડો પત્ર લખ્યો આજ;
 વાંચી આવશે વહેલા દયાળ, પ્રભુ લેશે આપણી સંભાળ..૪૫
 પછી બોલ્યા એમ મુક્તાનંદ, સુણો નીલકંઠ મુનિ ઈન્દ;
 લખ્યો સ્વામી પ્રત્યે પત્ર અમે, કાંઈક લખોને કહું છું તમે..૪૬
 સુણી મુક્તાનંદના વચન, વિચાર્યું છે વરણીએ મન;
 હું શું લખી જણાવું સ્વામીને, કહ્યું ન ઘટે અંતર્યામીને..૪૭
 જાણે મનની વારતા તેને, સર્વે લોક હસ્તામળ જેને;
 એથી અજાણ્યું નથી લગાર, જાણે સર્વે અંતર માંહી બાર..૪૮
 એ આગે કરવી ચતુરાઈ, તે વિચારી લેવું મન માંઈ;
 અમારે તો નથી એવો ઘાટ, લખું તમે કહો છે તેહ માટ..૪૯
 એમ કહીને બેઠા એકાંત્ય, લખવા કાગળ કરી છે ખાંત્ય;
 કાજુ કાગળ લીધો છે કર, માંડી પાટી ગોઠણ ઉપર..૫૦
 જમણા કરમાં કલમ લીધી, લખવા પત્રિકાની ઈચ્છા કીધી;
 પ્રથમ કરી મને વિચાર, માંડ્યા લખવા શુભ સમાચાર..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'મુક્તાનંદસ્વામીએ પત્ર
 લખ્યો' એ નામે એકતાળીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૧॥

પૂર્વછાયો :

સ્વસ્તિ શ્રીભુજનગરમાં, રહ્યા રાજ અધિરાજ;
 સર્વે શુભ શોભા ત્યાં રહે, જિયાં આપે વિરાજો મહારાજ..૦૧
 સર્વે સદ્ગુણ મણિ તણી, ધરી રહ્યા તમે માળ;
 ભક્તજનના મંડળમાં, બહુ શોભો છો દયાળ..૦૨
 જે જન આવે આશરે, તેને આપો છો અભયદાન;
 કૃષ્ણભક્તિ પ્રકટ કરી, આ સમે તમે ભગવાન..૦૩
 સર્વે ગુરુના ગુરુ તમે, આપે ઉદ્ધવ છો તમે આજ;
 એવા સ્વામી રામાનંદજી, જયકારી પ્રવર્તો મહારાજ..૦૪

ચોપાઈ :

તમે સાક્ષાતકાર ઉદ્ધવ, પ્રકટયા જીવ તારવાને ભવ;
 ધર્મ રક્ષા કરવાને કાજ, તમે જન્મ લીધો છે મહારાજ..૦૫
 અવધપુરી અજય વિપર, લીધો જન્મ સુમતિ ઉદર;
 એવા ઉદ્ધવ તમે રામાનંદ, જીજ્ઞાસુ જીવના સુખકંદ..૦૬
 તેને પૃથ્વી સ્પર્શી નમસ્કાર, કરું છું હું હજારો હજાર;
 એમ કરી લખું છું વિનતી, તમે સાંભળજ્યો મહામતિ..૦૭
 નીલકંઠ વર્ણી મારું નામ, તમ શરણ વિના નથી ઠામ;
 એવો હું આવ્યો શરણ તમારી, સ્વામી સહાય કરજ્યો અમારી..૦૮
 કોશળ દેશમાં મેલી સંબંધી, કૃષ્ણ મળવા વનવાટ લીધી;
 પછી ફર્યો હું સર્વે તીરથે, કૃષ્ણ પ્રકટ મળે એહ અર્થે..૦૯
 એમ કરતાં આવ્યો લોજ આંઈ, રહ્યો છું તમારા સંત માંઈ;
 કૃષ્ણ પ્રત્યક્ષ મળવા કાજ, કરું આગ્રહ તે કહું મહારાજ..૧૦
 તપ કરું છું કઠણ તને, નથી મોળો હું પડતો મને;
 ચારે માસ ચોમાસાના જેહ, કરું ધારણાપારણા હું તેહ..૧૧
 વર્ષોવરસ કાર્તિક માસ, કરું છું સામટા ઉપવાસ;
 વળી એ માસમાં કોઈ સમે, કરું કૃષ્ણવ્રતને તે અમે..૧૨

ત્યાર પછી માઘ માસ માંય, કરું પારાક^૧ કૃષ્ણ કહેવાય;
 ચાંદ્રાયણ^૨ એકાદશી લઈ, સર્વે વ્રત કરું છું હું સઈ..૧૩
 કૃષ્ણ પ્રસન્ન કરવાને કાજ, એનું દુઃખ મને નથી મહારાજ;
 પંચ વિષયથી મન ઉતારી, કરું છું તપ કઠણ ભારી..૧૪
 તેણે કરીને શરીર માંઈ, લોહી માંસ ગયું છે સુકાઈ;
 પ્રાણ રહ્યા તણી એક રીત, નથી રાખી મેં ચિંતવ્યું ચિત..૧૫
 કૃષ્ણદ્રષ્ણ આશા સુધાવેલ^૩, તેણે જાણો આ પ્રાણ રાખેલ;
 નહિ તો અન્ન વિના મારો દેહ, વળી ચાલે એવા પ્રાણ જેહ..૧૬
 તેને રહેવા બીજું આલંબન, નથી બહુ મેં વિચાર્યું મન;
 કળિયુગે અન્ન સમા પ્રાણ, સર્વે જાણે છે જાણ^૪ અજાણ^૫..૧૭
 માટે મારા પ્રાણ નથી એવા, સહુ જાણે છે સતયુગ જેવા;
 વળી અષ્ટાંગ યોગથી ઘણું, ઊપન્યું^૬ છે જે ઐશ્વર્યપણું..૧૮
 તેણે કરી દેહ ક્રિયા જેહ, વળી તપ ઉપવાસ તેહ;
 નથી પડતાં તે કઠણ કાંઈ, તે તો પ્રભુ તમારી કૃપાઈ..૧૯
 એવો કૃષ્ણભક્ત મને જાણી, મળજ્યો મારે માથે મહેર આણી;
 મારે માત તાત બંધુ લૈયે, સુહૃદ સ્વામી ગુરુ કૃષ્ણ કેયે..૨૦
 તેહ કૃષ્ણ વિષે છે સનેહ, બંધાણા છે મન પ્રાણ દેહ;
 તે વિના બીજે પ્રીત બંધાણી, તે તો શ્રીકૃષ્ણના ભક્ત જાણી..૨૧
 તે વિના પંચ વિષય દેનાર, વા^૭ હોય સંબંધી નરનાર;
 તેને નોય જો કૃષ્ણમાં પ્રીત્ય, તો તજું તેને વૈરીની રીત્ય..૨૨
 તેમાં કાઢશો દોષ જો તમે, તિયાં કહીએ છીએ સ્વામી અમે;
 આગે ત્યાગ્યું એમ મોટે મોટે, તેને આવી નહિ કાંઈ ખોટે..૨૩
 જુવો વિભિષણે તજ્યો ભ્રાત, તેમ તજી ભરતજીએ માત;
 તજી વિદુરે કુળની વિધિ, ઋષિપત્નીએ તજ્યાં સંબંધી..૨૪

૧. સતત ૧૨ દિવસના ઉપવાસનું વ્રત. ૨. એક મહિને કુલ ૨૪૦ કોળિયા જ જમવાનું વ્રત. ૩. પ્રભુદર્શનની આશારૂપ અમૃતવેલ. ૪. જ્ઞાની. ૫. અજ્ઞાની. ૬. પ્રગટ થયું. ૭. અથવા.

ગોપીએ તજ્યો પતિનો સંગ, તજ્યો પુત્ર વેન રાજા અંગ;
 તજ્યો પ્રહ્લાદે પિતાને વળી, તેમ ગુરુ^૧ તજ્યો રાજા બળી..૨૫
 તેની અપકીર્તિ નવ થઈ, સામું કીર્તિ શાસ્ત્રમાંહી કઈ;
 માટે એ રીત અનાદિ ખરી, કૃષ્ણ વિમુખ મેલ્યા પ્રહરી^૨..૨૬
 માટે કૃષ્ણભક્ત મને વહાલા, બીજા સર્વ લાગ્યા છે નમાલા;
 જેને તમારા જનશું નેહ, તે જ પામ્યા છે મનુષ્ય દેહ..૨૭
 બીજા જીવ છે પશુ સમાન, જેને વિષય સબંધી છે જ્ઞાન;
 તેમાં ને પશુમાં ફેર નથી, એમ વિચારું છું હું મનથી..૨૮
 મનુષ્ય દેહને ઈચ્છે છે દેવ, તે પામી ન કરી હરિસેવ;
 તે તો પશુ પૂછશિંગ હીણ^૩, મર હોય ગુણી^૪ પરવીણ..૨૯
 કુળ કીર્તિ રૂડા ગુણ રૂપ, હોય ઐશ્વર્યે કરી અનુપ;
 તે તો જક્તમાં શોભે છે ઘણું, જેમ શોભે ફળ ઈન્દ્રામણું^૫..૩૦
 સર્વે ગુણ તો શોભે છે ત્યારે, કૃષ્ણભક્તિ કરે જન જ્યારે;
 કૃષ્ણભક્તિ હીણ ગુણ હોય, વણ લુણે^૬ વ્યંજન^૭ સમ સોય..૩૧
 ભક્તિહીણ બ્રહ્મલોક જાય, તો પણ કાળ થકી ન મુકાય;
 ભગવાનનું અંતરમાં સુખ, નથી પામતા હરિ વિમુખ..૩૨
 માટે કૃષ્ણની ભક્તિ છે મોટી, જેથી સુખી થયા કોટિ કોટિ;
 શિવ બ્રહ્મા ઈન્દ્ર શુકાદેવી^૮, કરે છે ભક્તિ માનને મેલી..૩૩
 જેમ કરે છે બીજા સહુ જીવ, તેમ કરે છે બ્રહ્મા ને શિવ;
 રાધા આદિ શક્તિયો અપાર, કરે સેવા દાસી જેમ દ્વાર..૩૪
 અલ્પ જીવ કૃષ્ણભક્તિ કરે, તો તે કાળ કર્મ ભયથી તરે;
 બ્રહ્મા હોય જો ભક્તિએ હીણો, તો તે પણ છે કાળ ચવિણો^૯..૩૫
 એવું માહાત્મ્ય શ્રીકૃષ્ણતણું, સુણ્યું શાસ્ત્ર સાધુથી મેં ઘણું;
 માટે મેલી આળસ હું અંગે, કરું છું ઉગ્ર તપ ઉમંગે..૩૬

૧. શુકાચાર્ય. ૨. છોડી દીધા. ૩. પૂંછડું-શિંગડાં વિનાનો. ૪. ગુણવાન. ૫. ઉપરથી આકર્ષક પણ અંદરથી ઝેરી ફળ. ૬. મીઠા રહિત. ૭. શાક. ૮. શુકદેવજી વગેરે. ૯. કાળે કરીને નાશ થઈ જાય.

તે તો કૃષ્ણ પ્રસન્ન થાવા માટ, મળે પ્રત્યક્ષ એ મને ઘાટ;
 પામશે ચિત્ત નિરાંત્ય ત્યારે, મળશે કૃષ્ણ પ્રકટ જ્યારે..૩૭
 માટે સંત વચને બંધાઈ, રહ્યો છું તમારા સાધુમાંઈ;
 વળી જોઉં છું તમારી વાટ, અતિ વિરહમાં કરું છું ઉચાટ..૩૮
 કૃષ્ણકીર્તિ વિના પદ ગાન, શબ્દ લાગે ત્રિશુળ સમાન;
 નારી રૂપાળી લાગે છે એવી, જાણું ભુખી રાક્ષસણી જેવી..૩૯
 વળી સુગંધી પુષ્પની માળ, તે તો લાગે છે કંઠમાં વ્યાળ^૧;
 ચંદન કેસર ને કુંકુમ, તે લેપન લાગે પંક^૨ સમ..૪૦
 કૃષ્ણ વિષે રહ્યું મારું મન, રહેવું પ્રાસાદે^૩ લાગે છે વન;
 ઝીણાં ઘાટાં અંબર છે જેહ, થયાં સર્પ સમ મને તેહ..૪૧
 નાનાં પ્રકારનાં જે ભોજન, તે લાગે છે ઝેર જેવાં અન્ન;
 વળી જે જે વસ્તુ સુખકારી, તે સર્વે મને થઈ છે ખારી..૪૨
 કૃષ્ણ દર્શન વિના છું ઘેલો, સ્વામી મેલજ્યો સંદેશો વહેલો;
 તમારું દર્શન જ્યારે થાશે, ત્યારે સર્વે દુઃખ મારાં જાશે..૪૩
 માટે કૃપા કરી દર્શન દેજ્યો, વિરહાબ્ધિમાં^૪ બુડ્યાં બાંયે શ્રેજ્યો^૫;
 જેમ વર્તે છે પોતાને મન, એવા લખ્યાં વર્ણાંએ વચન..૪૪
 જેવું છે પોતાનું વરતંત, તે તો લખતાં ન આવે અંત;
 લખ્યું સંક્ષેપે સાર એટલું, ન લખાય જેમ છે તેટલું..૪૫
 એ છે મુમુક્ષુને ઉપદેશ, કહ્યો કૃષ્ણભક્તનો રહસ્ય;
 પણ કૃષ્ણ બીજા નથી કોઈ, સમજો શ્રીપુરુષોત્તમ સોઈ..૪૬
 એમ પત્રી લખી પુરી કીધી, લઈ મુક્તાનંદજીને દીધી;
 પછી મુક્તાનંદે પત્ર લીધો, પોતાના પત્ર ભેળો તે કીધો..૪૭
 બીડી બેઉ લખ્યું શિરનામ^૬, પછી તેડ્યા ભટ્ટ મયારામ;
 કહ્યું આ કાગળ ઉતાવળ્યે, પહોંચાડો શ્રીસ્વામીની પાસળ્યે..૪૮

કહેજ્યો મુખે સર્વે સમાચાર, આવે વહેલા તે કરજ્યો વિચાર;
 પછી મયારામ લાગી પાય, ચાલ્યા ભુજનગરને રાય^૧..૪૯
 સપ્ત દિને પહોંચ્યા ભુજ શહેર, સ્વામી હતા ગંગારામ ઘેર;
 નીરખી વિપ્ર પામ્યો છે આનંદ, કેવા શોભે છે તે સુખકંદ..૫૦
 નેણાં કમળદળસમ દોય, પૂર્ણ શશી સમ મુખ સોય;
 ગૌર શરીર આજાન કર^૨, સુંદર શ્વેત પહેર્યા છે વસ્તર..૫૧
 વાંકી ભ્રુકુટિ મંદમંદ હાસ, પ્રસન્ન વદને કરે છે વિલાસ;
 કમળ સરિખાં છે ચરણ દોય, ભક્ત રહ્યા છે તે સામું જોય..૫૨
 આપે છે નિજજનને આનંદ, સુખદાયી સ્વામી રામાનંદ;
 એવા નીરખી મયારામે નાથ, આપ્યા પત્ર બે સ્વામીને હાથ..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘નીલકંઠ વર્ણીએ પત્ર
 લખ્યો’ એ નામે બેંતાલીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૨॥

પૂર્વછાયો :

રાજી થઈ રામાનંદજીએ, લીધા પત્ર તે બેઉ હાથ;
 વર્ણી આવ્યાની વાત વાંચી, રાજી થયા આપે નાથ..૦૧
 પોતા વિષે અતિ ભાવ છે, તપે કરી કૃશ છે શરીર;
 એવાં વચન વિચારીને, આવ્યાં પોતાને નયણે નીર..૦૨
 ગદગદ કંઠે ગીરા^૩ થઈ, ધીરા રહીને વાંચ્યા કાગળ;
 પછી તેહની વારતા, કહી હરિજનને આગળ..૦૩
 સુંદર^૪ આદિ સતસંગી, સુણવા આવ્યા સહુ કોય;
 નીલકંઠજના ગુણને, કહેતાં સુણતાં તૃપ્ત ન હોય..૦૪

ચોપાઈ :

ધન્ય ધન્ય એ વરણીરાટ, આવ્યે ટળ્યો સર્વે ઉચાટ;
 કહી વર્ણીની મોટપ્ય બહુ, સુણી સતસંગીએ તે સહુ...૦૫

પછી પત્રનો પ્રતિ ઉત્તર, લખે છે પોતે અતિ સુંદર;
 બ્રહ્મચારીની પ્રશંસા કરી, રૂડો ઉત્તર લખે છે હરિ^૧..૦૬
 શ્રી લોજપુરમાં રહ્યા સંત, તે મુજને વહાલા છો અત્યંત;
 તીર્થવાસીની કરો છો ટેલ, તેમાં પણ નથી પામતા વેલ^૨..૦૭
 માંદા સાધુની કરવી સેવ, વળી તકે શું રાખવી ટેવ;
 તે તો કોઈથી બની ન આવે, તેહ તમે જ કરો છો ભાવે..૦૮
 દુઃખીને તમે દો છો આનંદ, એવા પરમાર્થી મુનિઈન્દ^૩;
 વળી અષ્ટભાતે^૪ ત્રિયા ત્યાગી, એવા સંત તમે બડભાગી..૦૯
 માટે તમારા બ્રહ્મચર્ય માંઈ, કહું વિઘ્ન પડશો મા કાંઈ;
 મારી આશિષથી મુનિ જન, નહિ આવે બ્રહ્મચર્યે વિઘ્ન..૧૦
 તે બ્રહ્મચર્ય છે બ્રહ્મસ્વરૂપ, કહું સનત્સુજાતીયે અનુપ;
 શ્રીભુજથી લખિતંગ અમે, કરજ્યો આશિષ ગ્રહણ તમે..૧૧
 શ્રીકૃષ્ણ અનુગ્રહ પ્રતાપે, છીએ સુખી સંતો અમે આપે;
 પત્ર પોતા^૫ છે તમારા બેઉ, ભટ્ટ મયારામ લાવ્યા તેઉ..૧૨
 વાંચી જાણ્યો સર્વે અભિપ્રાય, જે જે લખ્યું છે કાગળ માંય;
 તમ પાસે આવ્યા બ્રહ્મચાર, તે પણ જાણ્યા છે સમાચાર..૧૩
 જે જે રીત લખી એની તમે, તેની વાત કહીએ છીએ અમે;
 એની ક્રિયા જે જે તમે કહી, તે તો એકે મનુષ્યની નહીં..૧૪
 માટે સાધારણ પુરુષ એહ, તમે જાણશો મા મુનિ તેહ;
 નિરન્નમુક્ત એ છે નિરધાર, શ્વેતદ્વીપ ધામના રહેનાર..૧૫
 કાં તો બદ્રિકાશ્રમના મુક્ત, આવ્યા છે તપ ને ત્યાગે યુક્ત;
 ઈશ્વર ઈચ્છાએ આવ્યા છે આંઈ, બીજી વાત જાણશો મા કાંઈ..૧૬
 એ જે આવ્યા છે તમારે પાસ, તેનો અમે કર્યો છે તપાસ;
 માટે એને ગમે તેવી રીત્યે, કરજ્યો સેવા સહુ મળી પ્રીત્યે..૧૭

એની પાસેથી યોગની કળા, તમે શીખજ્યો મુનિ સઘળા;
 નેતિ^૧ ધોતિ^૨ ને નૌલિ^૩ કુંજરી^૪, બસ્તિ^૫ બે પરકારની ખરી..૧૮
 તેણે શરીરની શુદ્ધિ થાય, તમે શીખજ્યો સહુ મુનિરાય;
 પછી અનુક્રમે કરી એહ, શીખજ્યો અષ્ટાંગ યોગ તેહ..૧૯
 યમ નિયમ આસન કહીએ, પ્રાણાયામ પ્રત્યાહાર લઈએ;
 ધારણા ધ્યાન ને જે સમાધિ, એ કહે તેમ લેજ્યો શીખી સાધી..૨૦
 અષ્ટાંગ યોગ અભ્યાસ વિના, ઊઠે અંતરે ઘાટ નવીના;
 શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય નવ પળે, માટે જરૂર કરવું સઘળે^૬..૨૧
 એમ કરશો ત્યારે ઈન્દ્રિયજિત, કહેવાશો તમે સંત પુનિતે^૭;
 કામરૂપ શત્રુ તો જિતાય, જો સ્ત્રીસંગનો ત્યાગ થાય..૨૨
 બ્રહ્મચર્ય રાખવા જે ઈચ્છે, ન જુવે નારી ભલી ભુંડી છે;
 સ્ત્રીની કથા કદિયે ન સુણે, ન કહે તેના અવગુણ ગુણે..૨૩
 સ્ત્રીને રમવાનાં જે જે સ્થળ, ન જાવું ત્યાગીને ત્યાં કોઈ પળ;
 અતિ નાની હોય જો યોષિત^૮, જાણી જોવી નહિ દઈ ચિત્ત..૨૪
 ચિત્ર પ્રતિમાની જે સુંદરી, ન અડવું ન જોવું દગ ભરી;
 નારી ચિત્રની પણ ન કરવી, એના મર્મની વાત પ્રહરવી..૨૫
 એની વાત કહેવી નહિ કાંઈ, ભેળું ચાલવું નહિ વાટ માંઈ;
 સંકેતે પણ ભાષણ ન કરવું, નારી સ્પર્શલ પટ^૯ પ્રહરવું..૨૬
 નારી વિષેનો સંકલ્પ ત્યાગી, રહેવું પ્રભુપદે અનુરાગી^{૧૦};
 કૃષ્ણભક્ત ત્યાગી પ્રાણ અંત^{૧૧}, ન સ્પર્શે નારી ત્યાં પરજંત^{૧૨}..૨૭
 નારી ના'તિ ધોતિ હોય જિયાં, બ્રહ્મચારીને ન જાવું તિયાં;
 જે ઘરમાં સૂતિ હોય નારી, તિયાં સુવું નહિ બ્રહ્મચારી..૨૮

૧. નાક દ્વારા દોરી કે જળ ચડાવવું. ૨. વસ્ત્રને હોજરીમાં ઉતારવું. ૩. પેટના સ્નાયુઓનું હલન-ચલન કરવું તે. ૪. નાકથી પાણી પીને મુખથી બહાર કાઢવું તે. ૫. ગુદા અથવા શિશ્ન વડે પાણી શરીરમાં ચડાવવું. - આમ બસ્તિ બે પ્રકારની છે. ૬. સર્વ સંતોએ. ૭. પવિત્ર. ૮. સ્ત્રી. ૯. વસ્ત્ર. ૧૦. પ્રીતિવાળા. ૧૧. મૃત્યુકાળ. ૧૨. પર્યંત; મરણ સુધી.

ચાર હાથથી ચાલવું દૂર, એવા નિયમ રાખવા જરૂર;
 એટલાં વ્રત પાળે જે યોગી, થાય અંતરે તેજ અરોગી..૨૯
 જગે દુર્લભ યોગી છે એવા, તે બ્રહ્માદિકને વંદ્યા જેવા;
 એ રીતે બ્રહ્મચર્ય રખાય, એમ ન રહે તે ભ્રષ્ટ થાય..૩૦
 ક્રોધ માન મદ અમરશ^૧, મત્સર નાના^૨ ભાત્યના રસ;
 એ યોગીને વિઘ્ન કરનાર, માટે તજવાં તે નિરધાર..૩૧
 આહાર નિદ્રા તે યુક્ત કરવું, વ્યસન ફેલમાત્ર પ્રહરવું^૩;
 મદ્ય માંસનો સ્પર્શ પ્રહરીએ, દ્રોહ પ્રાણીમાત્રનો ન કરીએ..૩૨
 કે દિ મન કર્મ ને વચને, આપે મરવું ન મારવું કેને;
 ચોરી કરવા ચિત્તે ન ચાવું, વર્ણસંકર યોગીને ન થાવું..૩૩
 એવા ધર્મવાન મુનિ પ્રેહ^૪, શ્રીકૃષ્ણને પણ વહાલા તેહ;
 મુક્તાનંદજીને બીજા સંત, તમે સાંભળજ્યો ગુણવંત..૩૪
 નીલકંઠ માંહી ગુરુભાવ, રાખજ્યો તમે કરી ઉછાવ;
 શીખજ્યો સર્વે યોગની રીત્ય, ધર્મ વિષે રહેજ્યો કરી પ્રીત્ય..૩૫
 તપે કરી કૃશ છે વરણી, કરજ્યો સેવા અન્ન જળે ઘણી;
 એ છે નાના એ નહિ કરો ઘાટ, તમે વયે મોટા છો તે માટ..૩૬
 અમે વીતતે વૈશાખ માસે, આવશું સંતો તમારી પાસે;
 ત્યાં સુધી રાખજ્યો કરી સ્નેહ, રખે જાતા રહે એ નિસ્પ્રેહ..૩૭
 એવો સમાચાર ઘણો ઘણો, લખ્યો ઉત્તર એમ પત્ર તણો;
 પછી નીલકંઠની પત્રીનો, લખે છે સ્વામી ઉત્તર એનો..૩૮
 શ્વેતદ્વીપવાસી નિરન્નમુક્ત, તેમાં મુખ્ય અતિ તેજે યુક્ત;
 નીલકંઠ જણાઓ છો એવા, તપે કરી છો નરવીર^૫ જેવા..૩૯
 એહ વાતમાં નથી સંદેહ, તે આવ્યા છો ધરી નરદેહ;
 એવા તમે તેનો જે કાગળ, આવ્યો છે તે અમારી પાસળ..૪૦
 વાંચી જાણ્યા સર્વે સમાચાર, સુણી ક્રિયા મેં કર્યો વિચાર;

તે તો મનુષ્ય થકી ન થાય, જોયું છે વિચારી મનમાંય..૪૧
 જ્ઞાન વૈરાગ્ય ભક્તિ દઢાવ, નિયમ ધર્મ નિષ્ઠા શાંતિભાવ;
 પૂર્વ જન્મનું છે તે તમારે, તેનું નથી આશ્ચર્ય અમારે..૪૨
 તમે દેખો છો ધ્યાનમાં જેવા, નથી ફેર શ્રીકૃષ્ણ છે એવા;
 સાધુમાં રહીને જોજ્યો વાટ^૧, આવશું અમે મ કરો ઉચાટ..૪૩
 વૈશાખ માસ ઊતર્યા ટાંણે, આવીશ હું ગામ પિપલાણે;
 આવ્યા જાણીને આવજ્યો તમે, તિયાં મળશું તમને અમે..૪૪
 તમને દર્શનની છે જે તાણ, તે હું જાણું છું વર્ણી સુજાણ;
 પણ યાં^૨ આવ્યાનું નથી ઠીક, વચ્ચે લાગે છે દુષ્ટની બીક..૪૫
 માટે તમારે આવવું નહિ, હોય પ્રીતિ તો માનજ્યો સહિ;
 સર્વે સાધુને યોગ શીખવજ્યો, આંનદે સંતજનમાં રહેજ્યો..૪૬
 જેમ તમને ઈચ્છા છે મારી, તેમ અમને ઈચ્છા છે તમારી;
 માટે આવીશ હું ઉતાવળ્યે, થાશે સુખ તે તમને મળ્યે..૪૭
 તમ જેવા જે ભક્તનો સંગ, તે કરવા મારે છે ઉમંગ;
 રહેજ્યો ધર્મ માંહી સાવધાન, ધર્મ વહાલો મને ભગવાન..૪૮
 ધર્મયુક્ત ભક્ત રહે દૂર, પણ જાણું છું તેને હજુર^૩;
 વળી તમ જેવાનાં ચરણતોય^૪, સ્પર્શી મનુષ્ય પાવન હોય..૪૯
 તમ જેવાની કરે જે સેવ, તેણે પૂજ્યા છે સર્વે દેવ;
 એવા સાધુમાં પ્રીતિ છે મારી, તેવી નથી મેં દેહમાં ધારી..૫૦
 એવા કૃષ્ણ ભક્ત ધર્મવાન, તે મારું હૃદય છે નિદાન;
 માટે ક્ષોભ મ કરશો કાંઈ, મળશું આપણે પિપ્પલ માંઈ^૫..૫૧
 માટે આજ્ઞા વિના નહિ આવો, આવશો તો થાશે પસતાવો;
 જો છે અતિશે હેત તમારું, તોય ઈયાં આવ્યાનું છે વારું^૬..૫૨
 કરજ્યો સાધુનો આદરભાવ, રાખજ્યો અંગે સહજ સ્વભાવ;

૧. રાહ. ૨. અહીં. ૩. નજીક; પાસે જ. ૪. ચરણ ધોયેલું જળ. ૫. પીપલાણામાં. ૬. મનાઈ.

તપે કરી છે કૃશ તન, માટે જમજ્યો કાંઈક અન્ન..૫૩
હવે તપ કરશો મા એવું, પડે તન ન મળે એ જેવું;
જ્ઞાન ભક્તિ તપ નિજધર્મ, તેનું સાધનરૂપ એ મર્મ..૫૪
માટે અમ સારુ એ દેહને, કરવું પોષણ કહું છું તેહને;
એહ દેહ વડે મહારાજ, બહુ કરવાં ધાર્યાં છે કાજ..૫૫
એમ સ્વામીએ વિચારી મન, એવાં લખ્યાં કાગળે વચન;
પછી બીડ્યો^૧ છે કાગળ હાથે, મોકલ્યો મયારામજી સાથે..૫૬
પછી મયારામ ત્યાંથી ચાલ્યો, દિન સાતે આવી પત્ર આલ્યો;
આપ્યો પત્ર સાધુને તે બીડ્યો, લઈ મુક્તાનંદે હ્રદે ભીડ્યો^૨..૫૭
પછી વર્ણી અને મુક્તાનંદ, વાંચી પત્રને પામ્યા આનંદ;
પછી સ્વામીની આજ્ઞા માંઈ, રહ્યા નીલકંઠ પોતે ત્યાંઈ..૫૮
શીખવે છે નિત્ય યોગકળા, તેહ શીખે છે સંત સઘળા;
તે ગુરુ કૃપાએ તતકાળે, શીખી લીધી છે સર્વે મરાળે^૩..૫૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘રામાનંદ સ્વામીએ
પત્રનો ઉત્તર લખ્યો’ એ નામે તેતાલીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૩॥

પૂર્વછાયો :

પછી યોગ શીખવતાં, કરતાં તે તપ અભ્યાસ;
અહોનિશ^૪ એમ કરતાં, વહી ગયો વૈશાખ માસ..૦૧
ત્યારે વર્ણીએ વિચારિયું, આજ કાલ આવે અવિનાશ^૫;
એમ કરતાં વહી ગયો, અરધો તે જ્યેષ્ઠ માસ..૦૨
વળતા વર્ણી વ્યાકુળ થઈ, જુવે વાટ વારમવાર;
એક તપ ને ચિંતા બીજી, તેણે કૃશ થયા છે અપાર..૦૩
આતુરતા મન અતિ ઘણી, થઈ સ્વામીને મળવા માટ;
સ્વામી પણ પછી ત્યાં થકી, ઈચ્છ્યા દેખવા વર્ણીરાટ..૦૪

ઓપાઈ :

થયા ઉતાવળા તતકાળ, ભુજનગરમાંથી દયાળ^૧;
 સુવર્ણ સરિખો આણ્યો છે રથ, બેઠા તે ઉપરે સમરથ..૦૫
 ચલાવ્યો રથ શહેર બજાર, આવ્યાં દર્શને બહુ નરનાર;
 તેને જોતાં જોતાં જગદાધાર^૧, આવ્યા શહેર થકી પોતે બાર..૦૬
 સંગે આવ્યા છે વળાવા જન, નથી વળતાં કરે છે રુદન;
 તેને આપે છે મહારાજ^૧ ધીર, કહે છે મ ભરો નયણે નીર..૦૭
 આ સમો નથી રોયાનો જન, કરી લિયો કહું છું દર્શન;
 ત્યારે જન લુઈ નીર નયણે, બોલ્યા છે અતિ દિનતા વયણે^૨..૦૮
 કહે વહેલા આવજ્યો દયાળ, લેજ્યો નાથ^૧ અમારી સંભાળ;
 એમ કહીને જોડિયા હાથ, ત્યારે તે પ્રત્યે કહે છે નાથ..૦૯
 જન સર્વે રહેજ્યો સાવચેત, રાખજ્યો હરિજનશું હેત;
 અમે આવશું હમણાં વળી, પણ પ્રાકૃત^૩ નહિ શકે કળી..૧૦
 એમ કહીને ચાલિયા નાથ, સંત બે ચારને લઈ સાથ;
 સાંજે સાંજે કરતા મુકામ, આવ્યા સ્વામી પિપલાણે ગામ..૧૧
 કરી મહારાજે મોટી મેર, આવ્યા મહેતા નરસિંહને ઘેર;
 પછી વિપર કુરજી નામે, તેને મોકલિયો લોજ ગામે..૧૨
 કહું તેડી લાવો સંતજન, મર^૪ આવી કરે દરશન;
 ચાલ્યો બ્રાહ્મણ લાગીને પાય, આવ્યો ઉતાવળો લોજ માંચ..૧૩
 આપી સંતને જઈ વધામણી, સ્વામી પધારિયા તેહ તણી;
 કહું સ્વામીએ મોકલ્યું કા'વી, કરો દર્શન સંત સહુ આવી..૧૪
 એવા અમૃત વચન સાંભળી, પામ્યા આનંદ સંતમંડળી;
 કહે નીલકંઠ બ્રહ્મચારી, ચાલો હમણાં કરી તૈયારી..૧૫
 ત્યારે સંત કહે સુણો નાથ, ઈંદુ ઉગ્યે સહુ ચાલશું સાથ;
 પછી ચાલિયા ઉગતે ચંદ, નીલકંઠજી ને મુક્તાનંદ..૧૬

દેવાનંદ ને પરવતભાઈ, ચાલ્યા જેઠાભક્ત આદિ દઈ^૧;
 દર્શન કરવાની ઈચ્છા છે ઘણી, બાંધી દૃષ્ટિ સહુએ સ્વામી ભણી..૧૭
 વર્ણી તને કૃશ છે વળી, ન ચલાણું પડ્યા ભોયે ઢળી;
 પછી સર્વે બેઠા પાસે આવી, ચાંપે હાથ પગ હેત લાવી..૧૮
 ત્યારે સત્તા^૨ આવી છે શરીરે, પછી ઊઠી ચાલ્યા ધીરે ધીરે;
 ત્યારે સર્વે મળી કહે જન, આમ કેમ થાશે દર્શન..૧૯
 કરો યોગ ધારણા દયાળ, તો પોંચીએ સહુ તતકાળ;
 ત્યારે તેમ કરી ચાલ્યા નાથ, તૈયે કેણે ન પોંચાણું સાથ..૨૦
 જેમ છૂટ્યો કમાનથી તીર, તેમ પહોંચ્યા ઓઝતે અચિર;
 વહે પ્રયંડ પુરે તે નદી, પડે જે તે ન નીસરે કદી..૨૧
 પડ્યા એવા પૂર માંહી પોતે, શર^૩ સમ ઉતર્યા સહુ જોતે;
 બીજા ઊતર્યા ત્રાપેશું^૪ પાર, પછી સહુ આવ્યા ગામ મોઝાર..૨૨
 જ્યેષ્ઠ વદિ બારશને દન, કર્યું સહુએ સ્વામીનું દરશન;
 અતિ ગૌર ને પુષ્ટ છે તન, અંગે પહેર્યા છે શ્વેત વસન..૨૩
 સુંદર મુખ ને કમળનેણ, મંદ હાસે મુખ સુખદેણ;
 ઉર વિશાળ આજાન કર, કંજ સમ ચરણ સુંદર..૨૪
 ભક્તે પૂજ્યા છે પુષ્પચંદને, બેઠા દીઠા સભા માંહી જને;
 પરમ હિતકારી બહુનામી, દીઠા સિંહાસન પર સ્વામી..૨૫
 તેને દેખીને પામ્યા આનંદ, ત્યારે ઊઠ્યા સ્વામી રામાનંદ;
 કર્યા નીલકંઠે દંડવત, તેને ઊઠાડ્યા સ્વામીએ તરત..૨૬
 પ્રેમે મળીને બેસાર્યા પાસ, કરી બીજાની બહુ આસવાસ^૫;
 જેવા કહ્યા'તા સાધુએ મળી, તેવા દીઠા છે વર્ણીએ વળી..૨૭
 પામ્યા પરમાનંદ સુખ ભારી, આવ્યા હર્ષનાં નયણે વારિ;
 થયા બ્રહ્મચારી રોમાંચિતે, જોઈ રહ્યા સામું બહુ પ્રીત્યે..૨૮
 તેમ જોઈ રહ્યા સ્વામી હેતે, એક મીટે મટકા રહિતે;

૧. સાથે લઈ; સહિત. ૨. સભાનતા; શક્તિ. ૩. તીર. ૪. તરાપાથી. ૫. મહેમાનગતિ; સરભરા.

પછી પૂછે છે એમ મહારાજ, ક્યાંથી આવ્યા તમે વર્ણીરાજ..૨૯
 કહ્યું મુક્તાનંદે વરતંત, સુણી રાજી થયા ભગવંત;
 પછી સ્વામીજીએ ઘણાં ઘણાં, કર્યા વખાણ વરણી તણાં..૩૦
 પછી ગદ્ગદ કંઠે ગીરા, બોલ્યા બ્રહ્મચારી રહી ધીરા;
 મારો મનોરથ મહારાજ, થયો સુફળ સરવે આજ..૩૧
 તમે સાક્ષાત કૃષ્ણની ભક્તિ, પ્રવર્તાવી આ યુગમાં અતિ;
 એવા જન હિતકારી તમે, મળ્યે જન્મ સુફળ માન્યો અમે..૩૨
 ત્યારે સ્વામી કહે સત્ય વાત, તેમજ અમે છું રણિયાત^૧;
 આવ્યા ક્યાંથી ચાલી તમે આજ, હશો ભૂખ્યા તમે મહારાજ..૩૩
 પછી સ્વાદું ફળ મગાવિયાં, સુંદર ફરાળ કરાવિયાં;
 પછી વર્ણીરાજ મુનિઈન્દ, બેઠા દેખી સહુ પામ્યા આનંદ..૩૪
 એમ કરતાં થયો સાયંકાળ, ઊઠ્યા પૂજા કરવા દયાળ;
 પૂજા સામગ્રી લઈ બહુવિધિ, સેવા શ્રીકૃષ્ણ દેવની કીધી..૩૫
 તે દિ હતી રહેવા^૧ એકાદશી, કર્યું જાગરણ સહુ મળી નિશિ;
 કરતાં કથા કીરતન ગાન, બોલ્યા વર્ણી પ્રત્યે ભગવાન..૩૬
 કોણ દેશ કોણ જન્મ જાગ્ય^૨, કોણ કુળભૂષણ^૩ બડભાગ્ય;
 કોણ માત તાત ગોત્ર લહીએ, કોણ પ્રવર શાખા વેદ કહીએ..૩૭
 કોણ રીતે ઉપન્યો વૈરાગ્ય, કેમ કર્યો સ્વજનનો ત્યાગ;
 કોણ ઈષ્ટદેવ છે ઉપાસ, કેમ કર્યો તમે વનવાસ..૩૮
 કહો તપના ભેદની વિધિ, યોગસાધના કે પેર^૪ કીધી;
 તીર્થયાત્રા તીર્થના રહેનાર, તેને જીત્યા તે કોણ પ્રકાર..૩૯
 એટલી વાત પૂછી સ્વામી જ્યારે, કહી અનુક્રમે કરી ત્યારે;
 સુણી વિસ્તારે વારતા સહુ, સ્વામી આનંદ પામિયા બહુ..૪૦
 પછી બોલ્યા સ્વામી સુખકારી, તમે સાંભળો હે બ્રહ્મચારી;
 ધર્મ વિપ્ર જે તાત તમારા, તે તો શિષ્ય થયા'તા અમારા..૪૧

૧.ત્યારે બારશે રહેવાની યોગીની એકાદશી હતી. ૨.ભૂમિ. ૩.ક્યા કુળને શોભાવ્યું? ૪. કઈ રીતે?

ભક્તિ ધર્મ દોય જે દંપતી, તે મુંથી પામ્યા દીક્ષા ભાગવતી;
 તેના સુત તમે બ્રહ્મચાર, તે તો અમારા છો નિરધાર..૪૨
 તમારા માત તાત જે બહુ, મળ્યાં'તાં મને પ્રયાગમાં^૧ તેહુ;
 એ તો રહેતાં'તાં કોશલ દેશ, કરતાં મુમુક્ષુને ઉપદેશ..૪૩
 અહિંસાદિ રખાવતાં નિયમે, કૃષ્ણભક્તિ કરાવતાં પ્રેમે;
 તમે તેથી અધિક અત્યંત, ગુણ લક્ષણે છો બુદ્ધિવંત..૪૪
 તમને દેખતાં એવા જે મૃત્યુ^૨, તેને જણાઓ છો જ અમૃત^૩;
 એવી સુંદર સારી જે વાત, કહેતાં સુણતાં ગઈ અર્ધરાત..૪૫
 ત્યારે દીદું છે આશ્ચર્ય એક, જાણ્યું ઊગિયા અર્ક^૪ અનેક;
 શ્રીસ્વામીના રોમ રોમ પ્રતિ, દીઠા તેજના સમૂહ અતિ..૪૬
 તેહ તેજ દશે દિશ માંઈ, રહ્યું ઘરબા'ર પ્રત્યે છાઈ;
 પછી હતું રાત્યે તમ કાળું, તે ટળીને થયું અજવાળું..૪૭
 રહ્યું એવા એવું પહોરવાર, જોઈ વિસ્મય પામ્યાં નરનાર;
 પછી સર્વે તેજ સંકેલાઈ, મળ્યું સ્વામીની મૂરતિ માંઈ..૪૮
 જેમ ચોમાસામાં અભ્ર^૫ થાય, શરદ ઋતુમાં શૂન્યે^૬ સમાય;
 ત્યારે વર્ષા બોલ્યાં શીશ નામી, ગુણે કૃષ્ણ સમાન છે સ્વામી..૪૯
 એમાં કૃષ્ણ નિરંતર રહે છે, આ સ્વામીને વશ શ્રીકૃષ્ણ છે;
 એમાં અસત્ય નથી જો કાંઈ, એવું નિશ્ચય કર્યું મન માંઈ..૫૦
 પછી ગુરુએ માન્યા થકા ત્યાંઈ, રહ્યા સ્વામીને સંગે સદાઈ;
 બેઉ મૂરતિને જોઈ જન, પામ્યા આનંદ અતિશે મન..૫૧
 સ્વામી પણ વર્ષા ગુણ જોઈ, કૃષ્ણ સમાન માને છે સોઈ;
 જાણ્યું ધર્મની રક્ષાને કાજ, પ્રકટયા છે શ્રીકૃષ્ણ મહારાજ..૫૨
 એમ પરસ્પર અતિ પ્રીત્યે, કરે વાત અલૌકિક નિત્યે;
 સુણી જન પામે છે આનંદ, કહે ધન્ય ધન્ય સુખકંદ..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘રામાનંદ સ્વામીને
નીલકંઠ મળ્યા’ એ નામે યુમાળીશમું પ્રકરણમ્ ॥૪૪॥

પૂર્વછાયો :

પછી લોકમાં એમ જાણિયું, સ્વામી પાસે આવ્યા છે સંત;
નાની વયમાં ન થાયે એવાં, કર્યા છે તપ અનંત..૦૧
તે સુણી દેશોદેશથી, આવે છે નર ને નાર;
યોગી ત્યાગી દર્શને, આવે લોક હજારોહજાર..૦૨
તે મનુષ્યને સ્વામી પોતે, ઓળખાવે છે બ્રહ્મચાર;
કૃશ તને તપસી અતિ, જોઈ વિસ્મય પામે નરનાર..૦૩
પછી પૂછે છે સ્વામીને, ક્યાંથી આવ્યા આ વર્ણારાજ;
નાની વયમાં મોટા અતિ, તપ કરે છે મહારાજ..૦૪

ચોપાઈ :

જોને પહેરી છે યજ્ઞોપવીત, જટા શીશે શાંતિ અતિ ચિત;
નાડિયો જે શરીર મોઝાર, સર્વે નીસરી રહી છે બા’ર..૦૫
ઉર્ધ્વપુંડ્રને તુલસીની માળા, ઉદાર છે પાસે મૃગછાળા;
ધ્યાને કરી સ્થંભ્યા છે લોચન, અતિ વિસારી મૂક્યું છે તન..૦૬
બહુ નિસ્પૃહીને નિરમાન, એવા આ કોણ છે ભગવાન;
ત્યારે સ્વામી કહે સુણો તેહ, આવ્યા કોશળ દેશથી એહ..૦૭
એનાં માતા પિતા હતાં જેહ, અતિ ધર્મવાળાં બેઉ તેહ;
કરતાં ભગવાનની ભક્તિ, તે સુણતાં પોતે હેતે અતિ..૦૮
ભક્તિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય માહાત્મ્ય, જેમ સાંભળ્યું છે રહે છે તેમ;
એણે સર્વે સંબંધીને ત્યાગી, ગયા’તા વનમાં બડભાગી..૦૯
તિયાં ઘોર તપ અતિ કરી, કર્યા ભક્તિએ પ્રસન્ન શ્રીહરિ;
ત્યાંથી આવ્યા છે હરિ ઈચ્છાયે, કર્યા તપ તે ધ્રુવે ન થાયે..૧૦

એવાં સ્વામીનાં વચન સાંભળી, અતિ વિસ્મય પામ્યા જન વળી;
 પછી નીરખી હરખી જન, ગયા પોત પોતાને ભુવન..૧૧
 પછી જાણી ડાહ્યા ને ચતુર, રાખ્યા સ્વામીએ પોતા હજુર;
 કૃષ્ણ પૂજામાં પ્રવીણ જાણી, રાખ્યા આપવા સામગ્રી આણી..૧૨
 પછી પોતે પોતાની જે સેવ, કરે વહેલા ઊઠી તતખેવ;
 પછી સ્વામીને પૂજવા સમે, કરે પરિચર્યા જેમ ગમે..૧૩
 તુળસી ચંદન પુષ્પ ને ધૂપ, લાવે નૈવેદ્ય આણી અનુપ;
 જેમ મન તણી જાણે કોયે, લાવી આપે પોતે જે જે જોયે..૧૪
 પછી રાજી થયા તેહ માથે, થયા વશ પોતે વર્ણી સાથે;
 એમ રહી કરી પૂજા ઘણી, રામાનંદજીએ કૃષ્ણ તણી..૧૫
 આપી પૂજા સામગરી જેહ, લીધી સાક્ષાત સરવે તેહ;
 તે ઉદ્ધવ વિના બીજા કોઈ, નથી દેખતાં તે જન સોઈ..૧૬
 પછી સ્વામી ઈછ્યા મન માંય, મારી પેઠે વર્ણને દેખાય;
 ત્યારે શ્રીકૃષ્ણને સ્વામી કહે છે, વર્ણી દર્શન તમારાં ઈચ્છે છે..૧૭
 પછી હસી બોલ્યા ભગવાન, દેશું વર્ણને દર્શન દાન;
 એમ કહી દીધું દરશન, નીરખી વર્ણી થયા પરસન..૧૮
 પછી ગુરુની સેવામાં રહ્યા, એવા હરિ સ્વામીને ભાવિયા;
 આપે અન્નપ્રસાદી તે જમે, કરે તે તે હરિ સ્વામીને ગમે..૧૯
 પછી જ્યારે જ્યારે પૂજે સ્વામી, ત્યારે નિત્ય દેખે બહુનામી;
 પછી વર્ણીએ જાણ્યું એ રીત્યે, પૂજું હું દિયે દર્શન પ્રીત્યે..૨૦
 લીયે છે પૂજા જે સ્વામી દિયે, તેમ મારી પણ પ્રભુ લિયે;
 એમ લેશે પ્રભુ પૂજા જ્યારે, હું કૃતારથ માનીશ ત્યારે..૨૧
 તે શ્રીસ્વામીની સેવાએ કરી, કરશે મનોરથ પુરો હરિ;
 પછી સ્વામીની સેવા શ્રદ્ધાએ, કરતાં વીત્યું છે ચોમાસું ત્યાંયે..૨૨
 સંવત અઢાર વર્ષ સત્તાવન, કાર્તિક સુદિ દન પાવન;
 એકાદશી પ્રબોધની નામ, અતિ સુંદર સુખનું ધામ..૨૩

તે દી મહાદીક્ષા દેવાને કાજ, ઈછ્યા રામાનંદજી મહારાજ;
 પછી મહાદીક્ષા લેવાને માટે, કર્યો ઉપવાસ વર્ષારાટે..૨૪
 પછી શ્રીકૃષ્ણ મંત્રનો જાપ, કર્યો મહાદીક્ષા લેવાને આપ;
 તિયાં તેડયો બ્રાહ્મણ અમળ, પોતાના સંપ્રદાયમાં કુશળ..૨૫
 તે પાસે વેદશાસ્ત્રની વિધિ, કરાવી તે તે સરવે કીધી;
 પછી શ્રીકૃષ્ણનો મંત્ર જેહ, અષ્ટાક્ષર કહેવાય છે તેહ..૨૬
 કહ્યો જમણા કાનમાં તે વાર, અર્થે સહિત કરી ઉચાર;
 પ્રબોધની એકાદશી દન, આપ્યું મહાદીક્ષારૂપી ધન..૨૭
 બહુ વિધે વાજાં વજડાવી, કર્યો ઉત્સવ સંત તેડાવી;
 આવ્યા બ્રહ્મચારી વળી સંત, વધ્યો આનંદ સહુને અત્યંત..૨૮
 કહ્યો એ જે શ્રીકૃષ્ણનો મંત્ર, તેનો અર્થ કહ્યો ધાર્યો અંત^૧;
 અંતઃકરણની વૃત્તિયો જેહ, કરવા નિરોધ^૨ મંત્ર છે એહ..૨૯
 થાય હૃદય માંહી પ્રકાશ, પામે કૃષ્ણ દર્શન ફળ દાસ;
 એહ મંત્રફળ સુખકારી, કહે સ્વામી સુણો બ્રહ્મચારી..૩૦
 દેહસ્મૃતિ જ્યાં લગણ હોય, ધર્મ તજવો નહિ કહું સોય;
 તે ધર્મ કહ્યા તાતે તમારે, તમે પાળો છો તે અનુસારે..૩૧
 વળી પાળજ્યો વિશેષ તમે, એ શિખામણ્ય દઉં છું અમે;
 કૃષ્ણપૂજા મને^૩ બારે^૪ કરજો, પંચાધ્યાય^૫ પાઠ ઓચરજો..૩૨
 આપ શક્તિ પ્રમાણે પરમ, પાઠ કરવો વાસુદેવ માહાત્મ્ય;
 ફળ દળ પ્રસાદીનું લેવું, જળ પણ પ્રસાદીનું પીવું..૩૩
 કૃષ્ણ નિવેદનું અન્ન જેહ, જમવું અધિક કરી સ્નેહ;
 પહોર રાત્ર્ય જાતાં નિત્ય સૂવું, પહોર પાછલી રાત્ર્યે ઊઠવું..૩૪
 પૃથ્વી પર કરવું આસન, કરવું કૃષ્ણ નામ કીરતન;
 કૃષ્ણ ભક્તિ વિના કોઈ કાળ, વૃથા ન જાવા દેવો દયાળ..૩૫
 જે ગ્રંથ કૃષ્ણમાહાત્મ્યે સહિત, તે સુણજો કહેજો કરી હેત;

એમ ધર્મ ઉપદેશ આપ્યા, શિષ્યમાં મુખ્ય મોટેરા સ્થાપ્યા..૩૬
 પછી અર્થે સહિત પાડ્યુ નામ, લેતાં જન પામે સુખધામ;
 સહજે સંતને સુખભંડાર, એહ અરથને અનુસાર..૩૭
 સહજાનંદ જગવંદ જેહ, કહ્યું નામ તમારું છે તેહ;
 તપ સ્વભાવે આકારે કરી, નારાયણ સમ તમે હરિ..૩૮
 માટે નારાયણમુનિ નામ, કહેશે સર્વે પુરુષ ને વામ;
 એમ નામ સ્વામી રામાનંદે, કહ્યાં તે સાંભળ્યાં સુખકંદે..૩૯
 પછી વર્ણી સ્વામીની તે વારે, કરી પૂજા ખોડશ ઉપચારે^૧;
 કરી પ્રદક્ષિણા દંડવત, પછી પૂજ્યાં છે સંત સમસ્ત..૪૦
 પૂજ્યા વર્ણી વિપ્ર ભલી વિધિ, વેદશાસ્ત્ર વિધિ પૂરી કીધી;
 પછી હાથ જોડી ઊભા આગે, કરે સ્તુતિ અતિ અનુરાગે..૪૧
 ત્યારે સ્વામી કહે મુજ પાસ, માગો વર જેવી હોય આશ;
 ત્યારે વર્ણી કહે માગવું એ છે, જેમ તમારી પૂજા કૃષ્ણ લે છે..૪૨
 વળી પ્રકટ દીએ છે દર્શન, તેમ મારે થાય ભગવન;
 એહ માગું છું હું મહારાજ, બીજી ઈચ્છા નથી મારે આજ..૪૩
 ત્યારે સ્વામી કહે સત્ય વચન, લેશે પૂજા ને દેશે દર્શન;
 એમ કહેતાં સાંભળતાં વાત, ગયો દિનને પડી છે રાત..૪૪
 કર્યું જાગરણ સહુ મળી જન, ગાયા શ્રીકૃષ્ણના કીરતન;
 એમ કરતાં થયું સવાર, કરાવી રૂડી રસોયું ત્યાર..૪૫
 જમ્યા બ્રાહ્મણ ને બ્રહ્મચારી, સાધુ સતસંગી નરનારી;
 સહુ જમાડ્યા સ્વામી રામાનંદે, કર્યો મોટો ઉત્સવ આનંદે..૪૬
 આપ્યા વસ્ત્ર ને દક્ષિણા બહુ, રાજી થઈ ગયા દ્વિજ સહુ;
 પછી સ્વામીને પેઠવે^૨ પૂજન, લિયે નિત્યે તે પ્રીત્યે શ્રીકૃષ્ણ..૪૭
 તેણે રાજી થયા હરિ ઘણું, માન્યું પોતે કૃતારથપણું^૩;
 વળી આપે એમ જ દર્શન, તેણે પોતે રહે છે પ્રસન્ન..૪૮

દ્વિભુજ રૂપ રાધિકા સંગે, સુંદર વેણું^૧ વજાડે ઉમંગે;
મનોહર મૂર્તિ નટવર, દેખે છેલ છબીલો સુંદર..૪૯
ક્યારેક રમા સંગે રંગરાજ, ક્યારેક રુક્મિણી સંગે મહારાજ;
ક્યારેક સખા સંગે અરજુન, ક્યારેક એકાએક થાય દર્શન..૫૦
ક્યારેક દ્વિભુજ ચતુર્ભુજ દેખે, દેખે અતિ મોદ^૨ મન લેખે;
એમ આપે ધર્યું નરનાટ્ય, કરે ચરિત્ર પોતે તે માટ..૫૧
વેશ તપસ્વીનો છે તે કાજ, કરે મનુષ્ય ચરિત્ર મહારાજ;
એમ કૃષ્ણની બુદ્ધિએ કરી, સેવે છે ગુરુને પોતે હરિ..૫૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રી રામાનંદસ્વામીએ
નીલકંઠવર્ણીને મહાદીક્ષા આપી’ એ નામે પિસ્તાળીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૫॥

પૂર્વછાયો :

સુંદર કથા સાંભળો, થયા સ્વામીના વર્ણી શિષ્ય;
ડાહ્યા સર્વે સદ્ગુણ જેમાં, અસાધારણ અહોનિશ..૦૧
એવા હરિ બુદ્ધિવંતશું, સ્વામીએ રાખ્યો સખાભાવ;
કાંઈક કામ કારણે, પૂછે પોતે કરી ઉછાવ..૦૨
જિયાં જિયાં પોતે વિચર્યા, તિયાં તિયાં વર્ણી સાથ;
રૈવતાચળ^૩ આસપાસળે, કર્યા બહુ જીવ સનાથ..૦૩
કૃષ્ણની ભક્તિ અતિશે, પ્રવર્તાવી જન માંય;
જીજ્ઞાસુ જીવ જોઈને, પોતે ફર્યા ગ્રેવા^૪ બાંય..૦૪

ચોપાઈ :

ક્યાંક પક્ષ^૫ ક્યાંક રહ્યા માસ રે, એમ ફર્યા દેશ અવિનાશ રે;
એમ રહેતાં દેતાં દર્શન શ્યામ રે, આવ્યા પોતે જેતપુર ગામ રે..૦૫
તિયાં ઉનડ નામે રાજન રે, તેણે રાખ્યા છે કરી સ્તવન રે;
કહ્યું આજે સરવે છે મારું રે, તે તો જાણજ્યો સ્વામી તમારું રે..૦૬

પછી રહ્યા તિયાં રામાનંદ રે, સર્વે જનને દેવા આંનંદ રે;
 રહે સેવામાં હરિ તત્પર રે, કરે સેવા સ્વામીની સુંદર રે..૦૭
 ગુણે કરી અધિક છો સહુથી રે, ગુણ સ્વાભાવિક^૧ છે આવ્યા નથી રે;
 સર્વે કાળ વળી સર્વે સ્થળ રે, સ્વસ્વરૂપ વિશે રહે અચળ રે..૦૮
 સત્ય શૌચ દયા ક્ષમા ત્યાગ રે, સંતોષ આર્જવ^૨ ને વૈરાગ્ય રે;
 શમ દમ સામ્ય ઉપરતિ રે, તપ તેજ તિતિક્ષાના પતિ રે..૦૯
 શાસ્ત્રજ્ઞાન ઐશ્વર્યતા અતિ રે, બળ શુરપણું ને સમૃતિ રે;
 સ્વતંત્ર કુશળ કાંતિ ધૈર્ય રે, ચિત્કોમળ વાક્યચાતુર્ય રે..૧૦
 નમ્રતા શીલ સહ ઓજ^૩ બળ રે, ભગ સ્થિર ગંભીર અકળ રે;
 આસ્તિક અદંભી અમાન રે, કીર્તિ મૌન ગર્વ નહિ નેદાન રે..૧૧
 મિતાહાર^૪ ડાહ્યા મિત્રપણું રે, સર્વે ઉપકારી દયા ઘણું રે;
 કામ ક્ષોભ ન પામે તે ચિત્ત રે, અદ્રોહ ષડ ઊરમિ^૫ જિત^૫ રે..૧૨
 આપે પરને માન તે ઘણું રે, અપરિગ્રહ^૬ બ્રહ્મણ્યપણું^૭ રે;
 શરણાગતવત્સલ અનીહ^૮ રે, એહ આદિ સદગુણ જેહ રે..૧૩
 તેહ દેખીને સરવે જન રે, પામે વિસ્મય પોતાને મન રે;
 એવા ગુણવાળા જોઈ સહુ રે, માને મોટા હરિજીને બહુ રે..૧૪
 એવા ગુણવાળા બ્રહ્મચારી રે, કરે સેવા સ્વામીશ્રીની સારી રે;
 એમ અહોનિશ સેવા કરતા રે, વીત્યા વર્ષ દોય સંગ રહેતાં રે..૧૫
 ધાર્યા ધર્મનિયમ તે ન મૂકે રે, કરે તપ યોગમાં ન ચૂકે રે;
 જોઈ સ્વામી એવા વર્ણિરાય રે, સ્થાપી ધર્મધૂર એહ માંય રે..૧૬
 આપે ઈચ્છ્યા અંતર્ધાન થાવા રે, માંડ્યું વર્ણનિ વચન મનાવા રે;
 જે વહેવાર ન જાણે લગાર રે, તેને ઈચ્છ્યા સોંપવા વહેવાર રે..૧૭
 કહે સ્વામી સાંભળો સુજાણ રે, કહું વચન તે કરવું પ્રમાણ રે;
 જે મારા આશ્રિત નરનાર રે, તેને રાખવાં ધર્મ મોઝાર રે..૧૮

૧. અનાદિથી સિદ્ધ. ૨. સરળતા. ૩. શક્તિ. ૪. થોડું ભોજન લેનારા. ૫. ભૂખ-તરસ, હર્ષ-શોક અને જન્મ-મરણ આ છના બંધનથી રહિત. ૬. સંગ્રહ રહિત. ૭. હિત કરવાપણું. ૮. અપેક્ષા રહિત.

તમે વાસુદેવ માહાત્મ્ય રે, તેનો પાઠ કર્યાનું છે નિમ રે;
 તેમાં વર્ણાશ્રમના જે ધર્મ રે, કહ્યા સ્ત્રીના ધર્મ અતિ પરમ રે..૧૯
 તેમાં રખાવજ્યો સહુને તમે રે, એમ આજ્ઞા કરું છું અમે રે;
 કરજ્યો કૃષ્ણની પૂજા તો એવી રે, કરી વિકલેશે વળી જેવી રે..૨૦
 તે તો શ્રીકૃષ્ણ તમારે વિશે રે, વિરાજી રહ્યા છે અહોનિશે રે;
 તેના વ્રત ઉપવાસ જેમ રે, કરવા વૈષ્ણવ કરે છે તેમ રે..૨૧
 તમે શાસ્ત્રમાં જાણો છો ઘણું રે, માટે માનો વચન મુજ તણું રે;
 મારા સ્થાનક ઉપર રહેવા રે, નથી બીજા કોઈ તમ જેવા રે..૨૨
 જે દિના મેં નીખ્યા છે તમને રે, કર્યો છે મેં મનોરથ મને રે;
 તે પુરો કરો વરણીરાટ રે, કરવા યોગ્ય છો કહું છું તે માટ રે..૨૩
 તમારા વૈરાગ્યની જે વાત રે, અતિ તીવ્ર હું જાણું છું તાત રે;
 પણ એ કાજ તમથી થાય રે, બીજાને તે કેમ કહેવાય રે..૨૪
 તમ જેવા તો તમે છો એક રે, અમે જોયું છે કરી વિવેક રે;
 તમને નિર્લેપ અતિ જાણી રે, નિરબંધ જોઈ કહું વાણી રે..૨૫
 વસન ભૂષન વાહન જેહ રે, ગ્રહણ કરજ્યો આપે જન તેહ રે;
 નિજ જનની પૂરજ્યો હામ રે, કરજ્યો રક્ષા તેની આહું જામ રે..૨૬
 કળિદોષ લાગવા મા દેજ્યો રે, શરણાગતને ઉગારી લેજ્યો રે;
 તમે સમર્થ છો તપોધન રે, દ્રવ્ય નારી નહિ કરે બંધન રે..૨૭
 ગુણે કરી છો કૃષ્ણ સમાન રે, એમ જાણે છે સહુ નિદાન રે;
 અતિ ધીર જણાણા અમને રે, માટે મોટા કર્યા છે તમને રે..૨૮
 એવી સાંભળી સ્વામીની વાણી રે, બોલ્યા પ્રભુજી ઉદાસી આણી રે;
 સ્વામી તમારી આગન્યા જેમ રે, કરવું ઘટે સરવેને તેમ રે..૨૯
 પણ બ્રહ્મચર્યવ્રત જેહ રે, તેને પાળતો એવો હું તેહ રે;
 તેને માનવું આવું વચન રે, નથી સમર્થ હું ભગવન રે..૩૦
 લોકશાસ્ત્રમાં વાત છે એવી રે, બ્રહ્મચર્યને નિંદવા જેવી રે;
 જેની ગંધ મુંથી ન સહેવાય રે, તેને પાસે મેં કેમ રહેવાય રે..૩૧

વળી નારીને સંગે સદાય રે, મોટા મુમુક્ષુને બંધ થાય રે;
 મુક્ત પણ પડ્યા એને મળી રે, તેની વાત મેં શ્રવણે સાંભળી રે..૩૨
 સૌભરીને વળી એકલશુંગ રે, એને સંગે જાગ્યો છે અનંગ^૧ રે;
 કામ જાગે ત્યાં ક્રોધ જ હોય રે, ક્રોધ ત્યાં મોહ જાણવો સોય રે..૩૩
 મોહ થકી થાય સ્મૃતિ નાશ રે, સ્મૃતિનાશે બુદ્ધિ વિનાશ રે;
 પછી મોક્ષને માર્ગથી પડે રે, એને સંગે અઘમગે^૨ ચડે રે..૩૪
 માટે બીવું છું એના સંગથી રે, કેમ વચન મનાશે મુંથી રે;
 એના વિશ્વાસમાંડી જે રહ્યા રે, હતા મોટા તે પણ છોટા થયા રે..૩૫
 જુવો શિવ ને બ્રહ્માની વાત રે, લખી છે શાસ્ત્રમાંડી વિખ્યાત રે;
 એનો જેણે વિશ્વાસ કીધો રે, તેને અંતરઘાટે ગળી લીધો રે..૩૬
 કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહ રે, ભય શોકાદિ શત્રુસમૂહ રે;
 એહ પ્રકટે અંતરમાંય રે, તેણે કરી કર્મબંધ થાય રે..૩૭
 માટે બુદ્ધિવાન જે કહેવાય રે, તેણે એને સંગે ન રહેવાય રે;
 માટે પ્રતીતિ^૩ ન કરવી મનની રે, એ સમજણ કૃષ્ણના જનની રે..૩૮
 જો દયાએ કરે મન સંગ રે, થાય ભરત પેઠ્યે વ્રતભંગ રે;
 માટે અગ્નિમાંડી બળી જાવું રે, સારું વિષ હળાહળ ખાવું રે..૩૯
 પણ નારી તણો પરસંગ રે, અતિ ભુંડો લાગે મને અંગ રે;
 તેમ દ્રવ્ય તે ગમતું નથી રે, તેની વાત કહું હવે કથી^૪ રે..૪૦
 મોડા ધર્મવાળો હોય જેહ રે, થાય ભ્રષ્ટ દ્રવ્ય સારુ તેહ રે;
 જુવો નિમિ વસિષ્ઠની વાત રે, પૂર્વની પુરાણમાં વિખ્યાત રે..૪૧
 દીધા લોભે સામસામાં શાપ રે, તેણે દુઃખ પામ્યા દોય આપ રે;
 વસિષ્ઠ તે વૈશ્યાસુત થયા રે, નિમિ જનક જીવથી ગયા રે..૪૨
 એમ દ્રવ્યમાં રહ્યો સંતાપ રે, દ્રવ્ય સારુ થાય બહુ પાપ રે;
 માટે સમજુએ કરવો વિવેક રે, સ્ત્રી દ્રવ્ય સમ બંધ^૫ નહિ એક રે..૪૩
 વળી દેશ કાળ ક્રિયા દેવ રે, શાસ્ત્ર દીક્ષા મંત્ર સંગ ભેવ રે;

એહ સવળે હોય સવળું રે, અને અવળે હોય અવળું રે..૪૪
 જેવું સેવે તેવી થાય મત્ય^૧ રે, કરે કર્મ પછી સત્યાસત્ય રે;
 કર્મ પ્રમાણે ફળ લહે રે, માટે વિવેકી વેગળા રહે રે..૪૫
 પીવે ડાહ્યો ભોળો ભાંગ્ય મદ્ય રે, થાય બેઉ ઘેલા જાણો સદ્ય રે;
 તેમ દામ^૨ વામ^૩ ફેલે કરી રે, સત્ત્વગુણી જ્ઞાની ભૂલે હરિ રે..૪૬
 માટે સ્વાભાવિક ગુણ જેહ રે, દ્રવ્ય ત્રિયામાં રહ્યા છે તેહ રે;
 એમ સ્વાભાવિક ગુણ હોય રે, તે ત્યાગવા સમર્થ નહિ કોય રે..૪૭
 માટે એ પ્રસંગ માંહી ક્યારે રે, સ્વાભાવિક રુચિ નહિ મારે રે;
 પણ તમે આજ્ઞા એવી કીધી રે, કહો કરું હવે કોણ વિધિ રે..૪૮
 પામે ચિત્ત ખેદ અતિ મારું રે, કહો થાય મારું જેમ સારું રે;
 સર્વે ધર્મ પળાવવા સ્વામી રે, તમે સમર્થ છો બહુનામી રે..૪૯
 માટે એમાં મારું શું છે કામ રે, એથી બીજું કહો સુખધામ રે;
 એમ નારાયણમુનિ જેહ રે, કહ્યું પોતાનું હારદ^૪ તેહ રે..૫૦
 ત્યાગિઓને દેવા ઉપદેશ રે, એમ બોલિયા વર્ણી દિનેશ રે;
 એ તો પોતે છે પુરુષોત્તમ રે, જેને નેતિ નેતિ કહે નિગમ રે..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રી નારાયણમુનિએ
 પોતાની રુચિ કહી’ એ નામે છતાલીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૬॥

પૂર્વછાયો :

એવું સુણી સ્વામી બોલિયા, સુણો હરિ શુદ્ધ બુદ્ધિવાન;
 હાર્દ તમારા હૈયા તણું, તે સર્વે જાણ્યું મેં સુજાણ..૦૧
 પણ હું કરું તે વિચારી કરું, વણવિચારે ન કરું લેશ;
 બંધ^૫ થાતાં દેખું જેહને, તેને ના’પું એવો ઉપદેશ..૦૨
 હું પણ હમણાં રહ્યો છઉં, આ પવિત્ર પૃથિવી મોઝાર;
 ધર્મ પળાવવા સમર્થ છું, સર્વે વાત માનો નિરધાર..૦૩

હવે પણ મારે જાવું થાશે, ભૂમિ તજી બ્રહ્મમહોલ;
શિખામણ સદ્શિષ્ય જાણી, આપું છું મતિ અડોલ^૧..૦૪

ચોપાઈ :

મારો મનોરથ સર્વે સારો રે, કહું વચન તે રુદે ધારો રે;
તમ વિના ધર્મધુર જેહ રે, બીજા થકી ન ઉપડે તેહ રે..૦૫
માટે માનો વચન વર્ણિરાય રે, તમને બંધન નહિ થાય રે;
તમે કરશો જો નારીશું વાત રે, નહિ બંધાઓ કહું છું તાત રે..૦૬
હોય યુવતિ યૂથ અપાર રે, તમે રહેજ્યો તે નારી મોઝાર રે;
સદા રહેશો તેમાં નિર્લેપ રે, બીજાને તો બોલ્યે ચડે કેફ રે..૦૭
તમે કંચન^૨ કાંતાએ^૩ કરી રે, નિશ્ચે નહિ બંધાઓ શ્રીહરિ રે;
તમને સાક્ષાત સવિતા^૪ મળી રે, આપ્યો છે વર તમને વળી રે..૦૮
સૂર્યનારાયણ થઈ રાજી રે, રહ્યા હૃદય તમારે વિરાજી રે;
તમે નારાયણ સુખકારી રે, નિરલેપ ને નિરવિકારી રે..૦૯
એવા સમર્થ છો સત્ય વાત રે, માટે કહું છું તમને તાત રે;
બીજા સર્વે સંત છે આ સારા રે, પણ એને તો રાખવા ન્યારા રે..૧૦
બીજા બ્રહ્મચારી સંત સોઈ રે, નારી વાત સાંભળશે કોઈ રે;
થાશે ભ્રષ્ટ જાશે નરક માંઈ રે, તેમાં ફેર મ^૫ જાણશો કાંઈ રે..૧૧
માટે રક્ષા તે કરજ્યો એની રે, હોય આશ્રિત તમારા તેની રે;
દ્રવ્યનારીથી ઉગારી લેજ્યો રે, એવી શિખામણ નિત્ય દેજ્યો રે..૧૨
કહું સાંભળજ્યો સહુ જન રે, એમ મનાવ્યું ગુરુએ વચન રે;
ઈચ્છા નથી ઉરમાંહી જેની રે, વાત મનાવી સ્વામીએ તેની રે..૧૩
જ્યારે આગન્યા માનીએ શુદ્ધ રે, ત્યારે સ્વામી બોલ્યા વિશુદ્ધ રે;
સર્વે સંતને કહું બોલાવી રે, સાંભળો શિષ્ય સર્વે આવી રે..૧૪
આ શ્રીનારાયણમુનિ જે છે રે, આજથી મારે ઠેકાણે રહે છે રે;
માનજ્યો સહુ આનાં વચન રે, જેહ આશ્રિત હો મારા જન રે..૧૫

ત્યારે સર્વે જને જોડ્યા હાથ રે, સારું માન્યું અમે મારા નાથ રે;
ત્યારે હરિ પોતે ઊભા થયા રે, ગુરુ આગે હાથ જોડી રહ્યા રે..૧૬
ત્યારે સ્વામી કહે હું છું પ્રસન્ન રે, માગો મુજ પાસેથી વચન રે;
એવી બ્રહ્માંડે વસ્તુ ન કાંચ રે, જે માગો ને અમે ન અપાય રે..૧૭
અતિ હેત ભર્યા સુખ સદન રે, એવાં સુણ્યા સ્વામીનાં વચન રે;
પછી બોલ્યા છે વર્ણારાટ રે, સ્વામી પ્રસન્ન જાણ્યા તે માટ રે..૧૮
સ્વામી વર દેવા યોગ્ય જો હઉં રે, તો કર જોડી તમને કહું રે;
માગું પ્રથમ એ ગુરુરાય રે, કૃષ્ણચરણકંજે^૧ પ્રીતિ થાય રે..૧૯
વળી હરિજનને હોય દુઃખ રે, થાય મને એ ભોગવે સુખ રે;
કૃષ્ણભક્ત જો પૂર્વને કર્મે રે, અન્ન વસ્ત્ર પામે પરિશ્રમે^૨ રે..૨૦
એનું કષ્ટ આવે મુજ માંચ રે, એહ સુખમાં રહે સદાય રે;
રૂડી હરિકથા હરિજન રે, તેનો સંગ દેજ્યો નિશદન રે..૨૧
વળી હરિના ગુણને વિષે રે, મારી વાણી તે રહેજો હંમેશ રે;
કૃષ્ણકથામાં રહેજો આ કાન રે, હરિસેવામાં હાથ નિદાન^૩ રે..૨૨
હરિસ્મૃતિમાં મારું મન રે, માગું છું હું રહેજો નિશદન^૪ રે;
કૃષ્ણ દર્શન માંઈ મારા નેણ રે, માગું છું હું રહેજો દિનરેણ રે..૨૩
દેહ અંતઃકરણ ક્રિયાય રે, નિત્ય હરિની ભગતિ થાય રે;
એહ માગ્યું તે દેજ્યો ઉમંગે રે, કે દી રાખશો મા દુષ્ટ સંગે રે..૨૪
એટલા વર મુજને દેજ્યો રે, મારી પ્રાર્થના સુણી લેજ્યો રે;
એવું સુણી બોલ્યા ગુરુવાણી રે, શુદ્ધ આશયવાળા શિષ્ય જાણી રે..૨૫
કહ્યું મનોરથ જે તમારો રે, નિશ્ચય પુરો થાશે ઉર ધારો રે;
એવો વર વરણીને આપી રે, રાખ્યા પોતાને ઠેકાણે સ્થાપી રે..૨૬
પછી શિષ્ય લઈ નિજ સાથ રે, આવ્યા ગામ ફણેણિયે નાથ^૫ રે;
તે દિ હતો એકાદશી દન રે, કર્યો ઉત્સવ સહુ મળી જન રે..૨૭
દ્વાદશીયે સંત વિપ્ર જન રે, તેને કરાવિયાં છે ભોજન રે;

૧. ભગવાનનાં ચરણકમળમાં. ૨. મહા મહેનતે. ૩. નક્કી. ૪. રાતદિવસ. ૫. રામાનંદસ્વામી.

આપ્યાં વિપ્રને સુંદર દાન રે, કર્યાં ભદ્રાનદી માંહી સ્નાન રે..૨૮
 બેઠા એકાંત્યે પદ્મઆસને રે, કૃષ્ણમૂરતિ ચિંતવી મને રે;
 કરી સમાધિ કૃષ્ણમાં રઈ રે, ત્યારે દેહની વિસ્મૃતિ થઈ રે..૨૯
 પછી શ્રીકૃષ્ણ ઈચ્છાએ કરી રે, ઉદ્ધવજીએ દેહ પ્રહરી રે;
 ગયા વિશાળા પ્રત્યે તે વળી રે, પૂર્વે હતી તેવી દેહ મળી રે..૩૦
 પામ્યા સિદ્ધદેહ તેહ વાર રે, કૃષ્ણભક્તિ કરવા નિરધાર રે;
 સંવત અઢાર વર્ષ અઢાવન રે, માગશર સુદી તેરશ દન રે..૩૧
 વાર દેવગુરુ^૧ દન જાણો રે, મૂક્યું^૨ તન તેદિ પરમાણો રે;
 જન કરતાં હતાં કીર્તન રે, તેને જણાણું તજિયું તન રે..૩૨
 જોઈ નાહી ચાલતાં ન જાણી રે, ત્યારે જનને આવ્યાં આંખ્યે પાણી રે;
 મળી જન કરે બહુ શોક રે, કહે તજ્યું ઉદ્ધવે આ લોક રે..૩૩
 જાણ્યું સહુવે હરિધામ ગયા રે, એવું સુણીને વ્યાકુળ થયા રે;
 રુવે જન નેણે ભરી નીર રે, કોઈ ધરી શકે નહિ ધીર રે..૩૪
 હાવભાવ હસવું સંભારી રે, મીઠી બોલની મનમાં ધારી રે;
 મનોહર મૂરતિ વિચારી રે, બહુ રુવે છે નર ને નારી રે..૩૫
 વળી વરણી આદિ જે સંત રે, સર્વે શોકાતુર છે અત્યંત રે;
 પછી નાહીને આવ્યા જે જન રે, લાવ્યા અબીલ ગુલાલ ચંદન રે..૩૬
 પૂજા ને વંદના બહુ વિધિ રે, શાસ્ત્ર પ્રમાણે સર્વે કીધી રે;
 પછી કરી સુંદર વિમાન રે, તેમાં તન બેસાર્યું નિદાન રે..૩૭
 લઈ ચાલ્યા ભદ્રાનદી કાંઠે રે, વિપ્ર વિષ્ણુસૂક્ત કરી પાઠે રે;
 ઝાંઝ મૃદંગે ગાય છે જન રે, ગાયા માંહી થાય છે રુદન રે..૩૮
 પછી ભદ્રાવતી તીરે ગિયા રે, શોધી સુંદર ભૂમિકા તિયાં રે;
 તિયાં ઉતારી વિમાન જન રે, લાવ્યાં તુળસી પીપળો ચંદન રે..૩૯
 એહ કાષ્ઠ તણું ચિતા રચ્યું રે, નવરાવી તને ધી ચરચ્યું રે;
 ચિતામાં પધરાવ્યું તે વાર રે, કર્યો કૃષ્ણે અગ્નિસંસ્કાર રે..૪૦

બહુ ઘૃત હોમી બાળી દેહ રે, નાખી વાનિ^૧ જળમાંહી તેહ રે;
 સર્વે શાસ્ત્રવિધિ કરી સ્નાન રે, આવ્યા સર્વે સંત નિજ સ્થાન રે..૪૧
 પછી તે દિ ઉપવાસ કરી રે, બીજે દિવસે લખી પતરી^૨ રે;
 સુણી સર્વે સાધુ હરિજન રે, અતિ વ્યાકુળ થયા છે મન રે..૪૨
 કર્યા સ્નાન તજ્યાં ઘરકામ રે, મળી આવ્યા છે ફણેણી ગામ રે;
 નયણે વરસે આંસુની ધાર રે, સ્વામી માંહી છે સ્નેહ અપાર રે..૪૩
 ઘડી ઘડીનાં સુખ સાંભરે રે, તેણે આંખમાં આંસુડાં ઝરે રે;
 લુઈ લુઈને નાખે છે નીર રે, અતિ શોકે છે મન અધીર રે..૪૪
 બ્રહ્મભાવને^૩ પામ્યા ઉદ્ધવ રે, કરવો શોક તેનો અસંભવ રે;
 તોય સમતો નથી તનતાપ રે, કરે વિયોગમાંહી વિલાપ રે..૪૫
 તેને જોઈ નારાયણમુનિ રે, કરે છે મનુવાર^૪ સહુની રે;
 આપી ધીરજ્ય ઉતાર્યા જન રે, એમ કરતાં થયો બીજો દન રે..૪૬
 તે દિવસથી તેરમા સુધી રે, વાંચી ગીતા તે વિપ્ર સુબુદ્ધિ રે;
 શાસ્ત્રવિધિયે કહ્યું જે અન્ન રે, તેનું કર્યું છે સહુએ ભોજન રે..૪૭
 પાળવાનું પાળ્યું શ્રાદ્ધ કીધું રે, દાન દેવાનું તે દાન દીધું રે;
 કર્યું બારમું જેમ ઘટિત રે, જમાડયા વાડવ^૫ કરી પ્રીત્ય રે..૪૮
 તેરમે ત્રીશ વરણી સાથ રે, જમાડી આખ્યાં વસ્ત્ર તે હાથ રે;
 પછી આવ્યા હતા હરિજન રે, તેને પણ કરાવ્યાં ભોજન રે..૪૯
 વળી એહ ગામના રહેનાર રે, તેહ પણ જમ્યા નરનાર રે;
 પછી સર્વે મળી હરિજન રે, કર્યું કૃષ્ણદેવનું પૂજન રે..૫૦
 સુંદર વસ્ત્ર ઘરેણાં પેરાવી રે, પૂજ્યા મહારાજને^૬ પ્રેમ લાવી રે;
 ગીતાના વાંચનારાને વળી રે, આખ્યાં વસ્ત્ર દ્રવ્ય સહુએ મળી રે..૫૧
 યથાયોગ્ય ક્રિયા સર્વે કીધી રે, જેમ કહી છે શાસ્ત્રમાં વિધિ રે;
 તેના ખરય તણું^૭ જે ધન રે, ભરી આપ્યું મળી સહુ જન રે..૫૨

૧. અસ્થિ. ૨. પત્રિકા. ૩. બ્રહ્મરૂપ મુક્તપણાને. ૪. સાંત્વના; મનામણી. ૫. બ્રાહ્મણ. ૬. સહજાનંદસ્વામી મહારાજને. ૭. તેરમાનાં પ્રસંગનું.

નિજ પોંચ પ્રમાણે સૌ ગૃહસ્થે રે, ખરચ ઉપાડી લીધું સમસ્તે રે;
થયો ઉત્સવ પૂરણ જ્યારે રે, દિન ચૌદમો થયો છે ત્યારે રે..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય નિષ્કુળાનંદ
મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘રામાનંદ સ્વામીએ નારાયણ મુનિને
ધર્મધુરા સોંપીને દેહ ત્યાગ કર્યો’ એ નામે સુડતાળીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૭॥

પૂર્વછાયો :

સુંદર સારી કથા કહું, ત્યાર પછીની જાણજ્યો જેહ;
અતિ ચરિત્ર પવિત્ર છે, સહુ સુણજ્યો કરી સનેહ..૦૧
સતસંગી સ્વામી તણા, નિરમળ અતિ નરનાર;
હરિ બેઠા સભા કરી, ત્યાગી સંત ગૃહી બ્રહ્મચાર..૦૨
મુખ આગે મુકુંદ આદિ, બેઠા બહુ બ્રહ્મચાર;
ત્યાર પછી મુક્તાનંદ આદિ, બેઠા સંત અપાર..૦૩
ત્યાર પછી મયારામ આદિ, બેઠા દ્વિજ સુજાણ;
ત્યાર પછી મૂળજી આદિ, બેઠા ક્ષત્રી પ્રમાણ..૦૪

ચોપાઈ :

બેઠા વૈશ્ય પર્વતાદિ જેહ રે, શૂદ્ર કાળા નાઈ આદિ તેહ રે;
બેઠા પુરુષ પુરુષમાં મળી રે, તે કેડ્યે બેઠી બાયું મંડળી રે..૦૫
દ્વિજ લાડકી આદી જે બાઈ રે, બેઠી જેમ ન અડે કોઈ ભાઈ રે;
બીજાં આશ્રિત જન છે જેહ રે, બહુ મળી બેઠા સહુ તેહ રે..૦૬
સર્વે હાથ જોડી પાય નમે રે, અમારા ગુરુમૂર્તિ છો તમે રે;
વળી સહેજે આપો છો આનંદ રે, માટે સત્યનામ સહજાનંદ રે..૦૭
સદ્ગુણે શોભાનું છો ધામ રે, વળી તમો છો સ્વામીને ઠામ રે;
માટે અમને જાણી તમારાં રે, કહેજ્યો શિષ્યનાં વચન સારા રે..૦૮
પ્રભુ તમારી આજ્ઞાને વિષે રે, રહેશું શ્રદ્ધા સહિત હંમેશે રે;
માટે કહેવું ઘટે તેમ કહેજ્યો રે, સારી સુખની શિખામણ્ય દેજ્યો રે..૦૯

એમ સહુ મળી કહે જન રે, તેનાં સાંભળ્યાં નાથે વચન રે;
 પછી બોલ્યા નારાયણમુનિ રે, શિખામણ હિતકારી સહુની રે..૧૦
 કહ્યું ધર્મશાસ્ત્રને વચને રે, ધર્મ માંહી રાખવા જનને રે;
 કહે નર દેવ ને પિતર રે, શેષ શશી સુર ને ઈતર રે..૧૧
 જે જે પામ્યા સુખ ને મોટાઈ રે, તે તો રહેતાં થકાં ધર્મમાંઈ રે;
 કહ્યું છે શ્રુતિસ્મૃતિમાં એમ રે, સત્ય ધર્મને મુકાય કેમ રે..૧૨
 તે તો મોટા પુરુષને મળે રે, ત્યારે સહુ સહુના ધર્મ પળે રે;
 તે વાસુદેવ માહાત્મ્ય માંઈ રે, કહ્યા છે સહુના ધર્મ ત્યાંઈ રે..૧૩
 એમ ઉદ્ધવસ્વામીએ કહ્યું છે રે, તે સર્વે મારે હૈયે રહ્યું છે રે;
 માટે ધર્મને સહુ અનુસરો રે, ભાવે કૃષ્ણની ભગતિ કરો રે..૧૪
 પાળો એટલી આગન્યા મારી રે, જેણે સુખી થાઓ નરનારી રે;
 એહ શિખામણનાં વચન રે, સર્વે હૃદયમાં ધારજ્યો જન રે..૧૫
 વળી પ્રાકૃત જીવની રીતે રે, શોક સ્વામીનો મ કરો ચિતે રે;
 એવું અખંડરૂપ અવિનાશ રે, તે તો કેદિયે ન થાય નાશ રે..૧૬
 થાય પ્રકટ ભૂમિયે મહારાજ રે, તે તો જીવોના કલ્યાણ કાજ રે;
 એવું ઉદ્ધવને અંતર્ધાન રે, તે તો સ્વતંત્રપણે નિદાન રે..૧૭
 પણ કાળ કરમને વશ રે, નોય જીવો પેરે પરવશ રે;
 એમ સમજે છે દૈવી જન રે, આસુરી મોહ પામે છે મન રે..૧૮
 માટે શોકને સરવે તજો રે, પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરને ભજો રે;
 માની મનમાં એ ઉપદેશ રે, હવે જાઓ સહુ દેશ પ્રદેશ રે..૧૯
 હું પણ જાઉં છું પુર ધોરાજી રે, તમે રહેજ્યો સહુ જન રાજી રે;
 કહું સાંભળજ્યો સહુ જન રે, એમ બોલ્યા પ્રભુજી વચન રે..૨૦
 સુણી શોક તજ્યો સહુ જન રે, જાણ્યા પ્રભુજીને ગુરુ મન રે;
 પછી ગયાં ઘેરે નરનારી રે, હૃદે હરિની મૂરતિ ધારી રે..૨૧
 હરિ નિજગુરુને વિરહે રે, ચિત્તે ક્ષોભ ને દુઃખ છે દેહે રે;
 પણ અંતર દર્શને કરી રે, ધારી રહ્યા છે ધીરજ હરિ રે..૨૨

પોતે હર્યો તે સર્વેનો શોક રે, માટે હરિ નામ કહે લોક રે;
 પછી બહુ સંત લઈ સાથ રે, ત્યાંથી ચાલ્યા નીલકંઠ નાથ રે..૨૩
 ધર્મ પ્રવર્તાવામાં છે ચિત્ત રે, આવ્યા ધોરાજી સંતે સહિત રે;
 તિયાં અતિ હેતે કરી જન રે, કર્યું પ્રભુજીનું તે પૂજન રે..૨૪
 દઈ દર્શન આવ્યા ભાડેર રે, નિજ જન પર કરી મેર રે;
 ત્યાંથી માણાવદ્ર ગયા નાથ રે, નીરખી જન થયાં છે સનાથ રે..૨૫
 ત્યાંથી પિપલાણામાં પધાર્યા રે, જનને મન મોદ વધાર્યા રે;
 ત્યાંથી આવ્યા ગામ અગત્રાઈ રે, જિયાં ભક્ત છે પર્વતભાઈ રે..૨૬
 ત્યાંથી આવ્યા ગામ કાલવાણી રે, નિજ દાસ પર દયા આણી રે;
 કિયાં એક દિન કિયાં દોય રે, કિયાં ત્રણ દિન રહ્યા સોય રે..૨૭
 સહુને જ્ઞાન આપી સમજાવ્યા રે, પોતપોતાને ધર્મે રખાવ્યા રે;
 પોતે ગુરુની આગન્યા માની રે, બેઠા વાહન પર સુખદાની રે..૨૮
 ભારે ભારે વસ્ત્ર ને ભૂષણ રે, પહેર્યા જનહિતે તે જીવન રે;
 સ્ત્રિયોને ધર્મમાં રખાવા રે, બોલ્યા તેશું તેને સુખ થાવા રે..૨૯
 કર્યું મોટી ઉપાધિનું ગ્રહણ રે, પણ રતિ નથી અંતઃકરણ^૧ રે;
 કોઈ સમે ને કોઈ ઠેકાણે રે, નથી આસક્ત સૌ જન જાણે રે..૩૦
 સર્વે ધર્મને સ્થાપવા કાજ રે, ગયા માંગરોળે મહારાજ રે;
 શહેર બા'ર છે સુંદર વટ^૨ રે, શોભે સિંધુતીરે^૩ ત્યાં નિકટ રે..૩૧
 કર્યું એકાંતે વડે આસન રે, ત્યાં આવ્યા છે જીજ્ઞાસુ જન રે;
 કરી દર્શન પામ્યા આનંદ રે, વાઘ્યો હર્ષ જોઈ જગવંદ રે..૩૨
 તિયાં સંત વસે છે સમોહ^૪ રે, જેને કામ ક્રોધ નહિ મોહ રે;
 વ્યાપકાનંદ સ્વરૂપાનંદ રે, એહાદિ નીરખી પામ્યા આનંદ રે..૩૩
 ગોવર્ધન દામોદર જેહ રે, રામચંદ સુરચંદ તેહ રે;
 રતનજી આદ્યે^૫ એ વણિક રે, ક્ષત્રી મંછારામ ભક્ત એક રે..૩૪

૧. અંતરમાં લેશ પણ વિકાર નથી. ૨. વડલો. ૩. સમુદ્ર કિનારે. ૪. સમુહ. ૫. વગેરે.

ધનજી માધો આણંદભાઈ રે, ત્રિકમ ને રાજુ ભાણભાઈ રે;
 એહાદિ લઈ શૂદ્ર અપાર રે, સહુ આવી બેઠા નરનાર રે..૩૫
 કરે સેવા પૂછે સમાચાર રે, ભલે પધાર્યા પ્રાણઆધાર રે;
 તેહ પ્રત્યે હરિ ધીરા રહી રે, જેમ છે તેમ વારતા કહી રે..૩૬
 કહ્યું સ્વામી રામાનંદ જેહ રે, ગયા સ્વધામમાં તજી દેહ રે;
 સુણી સર્વે શોકાતુર થયા રે, સ્વામી આપણને છળી^૧ ગયા રે..૩૭
 ત્યારે હરિ કહે સંત સુજાણ રે, પ્રભુ રહ્યા છે પ્રકટ પ્રમાણ રે;
 બહુ સમર્થ છે બાળ નાના રે, સહુ જાણશે નહિ રહે છાના રે..૩૮
 એમ કહીને ધીરજ આપી રે, શોક સ્વામીની કોરનો કાપી રે;
 પછી વાવ્ય ત્યાં એક હતી રે, જેનું સ્વાદુ જળ મીઠું અતિ રે..૩૯
 તે તો કાળે કરીને બુરાણી રે, ના'વે કામે તે કોઈને પાણી રે;
 તે તો ગળાવી આપે મહારાજે રે, સહુને જળ પીવાને કાજે રે..૪૦
 કાઢ્યો ગાળને જળ નીસર્યું રે, પછી કર્યું એ વાવ્યનું ભર્યું^૨ રે;
 કર્યો મોટો ઉત્સવ તે દિન રે, તેડ્યા બ્રાહ્મણ કરવા ભોજન રે..૪૧
 થોડો ઘણો લીધો સરાજામ^૩ રે, આદર્યું તે પર મોટું કામ રે;
 દ્વિજ શહેરના સર્વે નોતર્યા રે, તેણે મનમાન્યા મોદક^૪ કર્યા રે..૪૨
 તીર્થવાસીને કાજે તૈયાર રે, કર્યો શીરો પૂરીને કંસાર રે;
 સતસંગીને કહ્યું વચન રે, જમો આજ ઉત્સવનું અન્ન રે..૪૩
 કહે કવિશ્વાસી કેમ થાશે રે, સીધું ખૂટશેને લાજ જાશે રે;
 પણ ન ખૂટ્યું સીધું ને લોટ રે, ના'વી દાળ મસાલાની ખોટ રે..૪૪
 જમ્યા દ્વિજ હજારો હજાર રે, બીજા સત્સંગી જમ્યા અપાર રે;
 રૂડી રીત્યેશું કર્યો સમૈયો રે, તે તો મુખે કેમ જાય કૈયો રે..૪૫
 દેવતાની તૃપતિને કાજે રે, કરાવ્યો હવન^૫ મહારાજે રે;
 કરતા પૂજન દેવતા તણું રે, દીઠું જને ત્યાં આશ્ચર્ય ઘણું રે..૪૬

૧. છેતરી. ૨. વાવમાં પાણી આવ્યું તેનો ઉત્સવ. ૩. સાધન-સામગ્રી. ૪. લાડુ. ૫. યજ્ઞ.

સત્સંગી સાધુ સહુ કોઈ રે, સહુ રહ્યાં'તાં હરિને જોઈ રે;
 ત્યાં તો થયું અલૌકિક દર્શન રે, જોઈ મગન થયાં સહુ જન રે..૪૭
 દીકાં ચાર આયુધ ચારે હાથે રે, સારો મુગટ ધર્યો છે માથે રે;
 પહેર્યા પીતાંબર હેમરૂપ રે, ઘનશ્યામ મૂરતિ અનુપ રે..૪૮
 શ્રીવત્સ ચિહ્ન શોભે છે ઘણું રે, એવું દર્શન થયું હરિ તણું રે;
 તેને ડાબે પડખે દયાળ રે, દીકી શ્વેત મૂરતિ વિશાળ રે..૪૯
 ચાર મુખ ને અષ્ટ છે દગ^૧ રે, ચાર હાથ ને ચાર છે પગ રે;
 જોડી રહ્યા જુગ^૨ કર આગે રે, ગ્રહી એકે પૂજા અનુરાગે રે..૫૦
 એક હાથમાં છે ધર્મશાસ્ત્ર રે, શ્વેતાંબરે શોભે છે સુંદર રે;
 અંગોઅંગ શોભે અલંકાર રે, રત્નજડિત મુગટ સાર રે..૫૧
 અતિ શાંત એવા ધર્મ ભાળી રે, જોયું જમણી કોરે નિહાળી રે;
 દીકાં દ્વિભુજવાળા ભગતિ રે, વસ્ત્ર ઘરેણે શોભે છે અતિ રે..૫૨
 ગૌર તન કનક કર થાળી રે પૂજાવિધિ લીધી છે તે ભાળી રે;
 એવા વિષ્ણુ ભક્તિ ધર્મ જોઈ રે, પામ્યા વિસ્મય જન સહુ કોઈ રે..૫૩
 કહે મનુષ્યાકારે આ મોરાર રે, એવું દીકું છે મુહૂર્ત^૩ વાર રે;
 પછી પૂજાવિધિ પુરો થિયો રે, સર્વે જન મન મોદ આવિયો^૪ રે..૫૪
 પછી વેદવિત જે બ્રહ્મન રે, બીજાં મળ્યાં હતાં બહુ જન રે;
 કરી નિશ્ચય તે થયા આશ્રિત રે, રહ્યાં વચનમાં કરી પ્રીત્ય રે..૫૫
 મેલી બીજા દેવની ઉપાસ^૫ રે, થયાં શ્રીકૃષ્ણદેવનાં દાસ રે;
 એમ નિજ ઐશ્વર્ય અનુપ રે, દેખાડ્યું એ પ્રકારનું રૂપ રે..૫૬
 જોઈ બ્રાહ્મણને બીજાં જન રે, દઢ નિશ્ચય કરી લીધું મન રે;
 એહ દેખાડ્યો પ્રૌઢ પ્રતાપ રે, જોઈ જન મગન થયાં આપ રે..૫૭
 ઋતુ વસંત સમાને વિષે રે, કર્યું ચરિત્ર એ જગદીશે રે;
 એહ ચરિત્ર શ્રીહરિતણું રે, કહ્યું થોડું ને રહ્યું છે ઘણું રે..૫૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીમાંગરોળે મહારાજે
ઉત્સવ કર્યો' એ નામે અડતાલીસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૮॥

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, અતિ પ્રતાપી કૃષ્ણદેવ;
ત્યાર પછીની વારતા, કહું સાંભળો સહુ તતખેવ..૦૧
અતિ સામર્થી વાવરે, જન મન મનાવા કાજ;
લોકમાં અલૌકિકપણું, દેખાડે છે મહારાજ..૦૨
જે સુખ ન સુણ્યું શ્રવણે, નયણે ન દીઠું નિરધાર;
તેહ સુખ આ ભૂમિમાં, ભોગવે છે નર ને નાર..૦૩
તેહ પ્રતાપ શ્રીહરિ તણો, જાણે જન સહુ કોઈ;
ત્યાર પછીની કથા કહું, સહુ સાંભળજ્યો ચિત્ત પ્રોઈ..૦૪

ઓપાઈ :

પ્રભુ સમર્થ સુખના ધામ, બેઠા સંત માંહી ઘનશ્યામ;
કરે ધ્યાન ધારણાની વાત, સુણી જન થાય રળિયાત..૦૫
પછી થયા થોડા ઘણા દન, બેસે સંત ને કરે ભજન;
ત્યાં તો ધ્યાનમાં દીઠા દયાળ, સહજાનંદ જન પ્રતિપાળ..૦૬
જેના એકેક અંગે નિદાન, કોટિ સૂરજ શશી સમાન;
નિસરે છે તેજના સમોહ, ઘનશ્યામ મૂરતિ છે સોહ..૦૭
અંગે પહેર્યા પિતાંબર નાથે, મોરમુગટ ધર્યો છે માથે;
કૌસ્તુભમણિ વૈજયંતિ માળા, દિવ્ય ઘરેણે શોભે રૂપાળા..૦૮
બેઉ હાથે વજાડે છે વેણ, એવા કૃષ્ણ દીઠા સુખદેણ;
થયું એવું સાક્ષાતકાર દૃષ્ટ, જાણ્યા પૂર્ણ પુરુષોત્તમ કૃષ્ણ..૦૯
પછી કરી પરસ્પર વાત, થયા સંત રાજી રળિયાત;
સહજે સહજે આપે છે આનંદ, સુખદાયી સ્વામી સહજાનંદ..૧૦

સહજે સહજે થાય છે સમાધ્ય, જે કોઈ દેવને છે જો દુરાધ્ય^૧;
 પછી ચલાવ્યું એ જ પ્રકરણ, થાય સમાધિ હોય સ્મરણ..૧૧
 બાળ જોબન ને વૃદ્ધ વળી, થાય ધારણા ને પડે ઢળી;
 દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય શૂદ્ર ચાર, હોય કોઈ નર વળી નાર..૧૨
 પડે નજરે થાય પ્રાણ લીન, મર હોય કોઈ જો મલિન;
 રામ ઉપાસી રામને દેખે, કૃષ્ણ ઉપાસી કૃષ્ણને પેખે..૧૩
 નૃસિંહ ઉપાસી દેખે નૃસિંગ, દેખે ઈષ્ટ થાય દલે દંગ;
 શિવ ઉપાસી દેખે શિવને, થાય દર્શન બહુ જીવને..૧૪
 દેવી ઉપાસક દેખે દેવી, આવે ધ્યાનમાં મૂરતિ એવી;
 આવે જૈન દેખે તીર્થંકર, વળી મ્લેછ^૨ દેખે પેગાંબર..૧૫
 પીર ઉપાસી દેખે પીરને, વીર ઉપાસી દેખે વીરને;
 દેખે બ્રહ્મને બ્રહ્મઉપાસી, એકરસ ચિદ્ધન રાશિ^૩..૧૬
 વામન ઉપાસી દેખે વામન, લછમનના દેખે લછમન;
 દેખે હનુમાનના હનુમાન, થાય માર્ગાને ધણીનું ધ્યાન..૧૭
 સૂર્યઉપાસી સૂર્ય નિહાળે, ભૈરવ ઉપાસી ભૈરવ ભાળે;
 એમ આપે આપણા^૪ જે દેવ, દેખે ધ્યાનમાંહી તતખેવ^૫..૧૮
 હોય પાપી તે દેખે કૃતાંત^૬, જેવું દેખે કહે તેવું વૃતાંત;
 કોઈ દેખે છે શેષ ગણેશ, થાય ધારણા એમ હંમેશ..૧૯
 દેખે સુરપુર ને કૈલાસ, કોઈ સત્યલોક વૈકુંઠવાસ;
 કોઈ ગોલોક બ્રહ્મનગરી, એમ દેખાડે ધ્યાનમાં હરિ..૨૦
 કોઈ દેખે દેહનું સ્વરૂપ, મહા મલિન જાણે નરકકૂપ;
 દેખે પોતાનું પારકુ મન, જેમ દેખે તેમ કહે જન..૨૧
 એમ દેખાડ્યો પ્રતાપ ઘણો, સહુ જાણે આ મહારાજ તણો;
 દેખે નાથને નાડી તણાય, નીરખી સ્વામીને સમાધિ થાય..૨૨

૧. મુશ્કેલ. ૨. મુસલમાન. ૩. નિરાકાર તેજપુંજ. ૪. પોતપોતાના. ૫. તરત જ. ૬. યમદૂત.

પછી સહુને વાત સાચી લાગી, થયા સત્સંગી સ્વમત ત્યાગી;
 ચારે સંપ્રદાયના^૧ સંત આવ્યા, જાણી કલ્યાણ સ્વામીના કા'વ્યા..૨૩
 તેને શીખવે છે યોગકળા, શીખે જન મળી તે સઘળા;
 જે જે દેખે સમાધ્યે સાક્ષાત, સુણો સહુ કહે તેની વાત..૨૪
 રાધા પાર્ષદાદિ વ્રજપતિ, દેખે ગોલોકમાં કરી ગતિ;
 વૈકુંઠ રમા ને પારષદ, દેખે સમાધિમાં હરિ સઘ..૨૫
 કોઈ દેખે મહાપુરુષ અભેવ^૨, શ્વેતદ્વીપ મુક્ત વાસુદેવ;
 રમા પાર્ષદ ભૂમાપુરુષ^૩, દેખે તેજમંડળ સુજસ^૪..૨૬
 કોઈ નરનારાયણ ઋષિ, દેખે વિશાલા^૫ ને થાય ખુશી;
 કોઈને યોગેશ્વર ભગવાન, તેનું કરાવે જનને ધ્યાન..૨૭
 ક્ષીરસાગરે કમળા^૬ સાથ, દેખે શેષ પર સૂતા નાથ^૭;
 કોઈ દેખે હિરણ્યમય^૮ શ્યામ, અર્કબિંબ^૯ સહિત સુખધામ..૨૮
 યજ્ઞ પુરુષરૂપ જન જોય, માને સહુનું કારણ હરિ સોય;
 કોઈ નાડી પ્રાણને સંકેલી, દેખે પ્રકટ મૂર્તિ રસિલી..૨૯
 પ્રાણ રાખવા ત્યાગવા તર્ત, થયા સ્વતંત્ર જન સમર્થ;
 કોઈ સિદ્ધાસન પદ્માસન, જાણે વીર વજ્રાસન જન..૩૦
 સ્વસ્તિ શબાસને રાખી પ્રાણ, થાય તન સમ કાષ્ઠ પાષાણ;
 બાળ યુવા વૃદ્ધ ત્રિયા જેહ, ધ્યાનમાંથી ન નીસરે તેહ..૩૧
 તેમાંથી કેને^{૧૦} પો'રે^{૧૧} જગાડે, કેને બે પો'રે કેને બે દાડે;
 કેને પક્ષ માસ માસે દોય, જાગે ત્રણ ચાર માસે કોય..૩૨
 થોડે કાળે બહુ કાળે ઊઠાડે, શબ્દ સંકલ્પે જોઈ જગાડે;
 કોઈ ન જાગે ના'વે દેહમાં, તેને જોરે લાવે તન તેમાં..૩૩
 કોઈ બ્રહ્મપુર વૈકુંઠ જેહ, કરે ગોલોકની વાત તેહ;
 શ્વેતદ્વીપ ત્રિલોક નિહાળી, કહે સુરાસુર સ્થાન ભાળી..૩૪

૧. શૈવ, વૈષ્ણવ, શાક્ત, અધોરી. ૨. સાક્ષાત્. ૩. પ્રધાનપુરુષ. ૪. અતિ શ્વેત. ૫. બદરિકાશ્રમ. ૬. લક્ષ્મી. ૭. વિષ્ણુ. ૮. વિરાટરૂપ. ૯. સૂર્યબિંબ. ૧૦. કોઈકને. ૧૧. ત્રણ કલાકે.

કહે સ્થાન અજ હરિ હરનું^૧, કહે લોકાલોકથી પરનું;
ભૂગોળ ખગોળ કે પાતાળ, ઉત્પતિ સ્થિતિને પ્રલયકાળ..૩૫
એવા જોઈ પાકી સ્થિતિવાળા, તેને શીખવે છે યોગકળા;
શીખવે નાડી ખેંચીને મેલે, સર્વે અંગેથી પ્રાણ સંકેલે..૩૬
એક અંગે લાવે જીવ પ્રાણ, એમ શીખવે સહુને સુજાણ;
પછી અંગ કાપે બાળે કોય, તેની પીડા પંડે લેશ નોય..૩૭
કોઈ રહ્યા અંતર્દષ્ટિ કરી, કોઈ દેખે દષ્ટિ આગે હરિ;
કોઈ એક નેત્રે મૂર્તિ લાવે, કોઈ દોય દગમાં ઠેરાવે..૩૮
કોઈ ઉલટા પલટાવે નેણ, એમ શીખવે છે સુખદેણ;
તેમાં મૂર્તિ મીટેથી^૨ ન જાય, અક્ષિવિદ્યા એ નામ કહેવાય..૩૯
ફેરી નેત્ર તાણે નાડી પ્રાણ, એહ અક્ષિવિદ્યાનુ ઐંધાણ;
અનિમેષ રહે દગ દોય, એવું શીખવે શ્રીહરિ સોય..૪૦
ષટચક્ર^૩ માંથી ચક્ર એક, શીખવે પ્રાણ રુંધવા વિવેક;
એક ચક્રે રહી સુણે બહુ રવ^૪, એક ચક્રે રહી ગણે પ્રણવ^૫..૪૧
ઈડા પિંગલા સુષુમ્ણા નાડી, તેને માર્ગે ચલાવે દાડી;
રવિચંદ્રનું લોક પમાડે, કોઈને સુરપુર^૬ દેખાડે..૪૨
કરાવે અન્ય તનમાં પ્રવેશ, જાણે પરના મનની અશેષ;
વળી પરના પ્રાણ કરે રુંધ, એવું શીખવે જનને સબુદ્ધ..૪૩
જાણે પરના અંતરની આપે, તે તો શ્રીહરિને પરતાપે;
એવો પ્રતાપ ન જાય કૈયે, સહુ વિચારી રહ્યા છે હૈયે..૪૪
પછી વાત ચાલી ગામોગામ, કહે પ્રકટ્યા પૂરણકામ;
વળી બાંધ્યા સદાવ્રત બહુ, સુણો સહુ નામ તેનાં કહું..૪૫
માણાવદ્ર લોજ માંગરોળે, થાય તીર્થવાસી ત્યાં ટોળે;
અગત્રાઈ ભાડેર ધોરાજી, તિયાં જમે સાધુ થાય રાજી..૪૬

૧. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશનું. ૨. દષ્ટિથી. ૩. મૂલાધાર, અનાહત, મણિપુર, સ્વાધિષ્ઠાન, વિશુદ્ધિ, આજ્ઞાચક્ર. ૪. ચક્રના અનુક્રમથી દેવો- ગણપતિ, શિવ, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, જીવાત્મા, હંસાત્મા. ૫. મોટો અવાજ. ૬. ઓમ(ૐ). ૭. સ્વર્ગ.

જામવાળી ભુજ ને નગર, ફણેણી સાંકળી જેતપર;
 કોટડું ગઢડું કારિયાણી, આવે તીર્થવાસી તિયાં તાણી..૪૭
 જેતલપુર ને શ્રીનગર, એહ આદિ બીજા બહુ પુર;
 દિયે સદાવ્રત દે દેકાર, સર્વે જન કરે જે જેકાર..૪૮
 એમ આનંદ ઉત્સવ થાય, ગુણ શ્રીહરિજીના ગવાય;
 પછી મહારાજ કહે મુનિરાય, અમે જાશું સતસંગ માંય..૪૯
 તમે રાજી આનંદમાં રહેજ્યો, રૂડી રીતે સદાવ્રત દેજ્યો;
 એમ કહી સ્વામી સહાજાનંદ, ચાલ્યા જનને દેવા આનંદ..૫૦
 ત્યાંથી આવ્યા મેઘપુર માંય, મળ્યા મુક્તાનંદ સ્વામી ત્યાંય;
 તે તો ગયા હતા કચ્છદેશ, દેવા સહુને સારો ઉપદેશ..૫૧
 તેણે સુણી'તી સમાધિ કાને, નો'તિ મનાણી માયાને ભાને;
 તેના વ્યોમમાં ફોમ ન રઈ, બોલ્યા સત્સંગનો પક્ષ લઈ..૫૨
 કહે સહુની સમજણ કાચી, માની જુઠી સમાધિને સાચી;
 આટલા દિન સત્સંગ કરી, ઘડીકમાં મતિ કેમ ફરી..૫૩
 મહારાજ દિયો પાખંડ મેલી, સતસંગમાં ન થાવું ફેલી;
 સમાધિ કાંઈ નથી સોયલી, મોટા યોગીને પણ દોયલી..૫૪
 તે તો જેને તેને કેમ થાય, બીજા માને અમે ન મનાય;
 પછી હરિ બોલ્યા ધીરા રહી, મુક્તાનંદજીને વાત કહી..૫૫
 કહે સહુ મળી કરે છે જન, સ્વામી રામાનંદનું ભજન;
 તેમાંથી એને જણાતું હશે, તે તો વારશો પણ તેમ કહેશે..૫૬
 એમ વાત કરી બહુવાર, પણ મનાણી નહિ લગાર;
 પછી પાસે હતા સંતદાસ, જેને અંતરે છે પરકાશ..૫૭
 તેને બેસાર્યા ધારણા માંઈ, નાડી પ્રાણ રહ્યા નહિ કાંઈ;
 કહે મુક્તાનંદને શ્રીહરિ, જુવો ધારણા ધીરજ્યે કરી..૫૮
 જુઓ હાથ ને પગની નાડી, જો જાગે તો ઊઠાડો જગાડી;
 મુક્તાનંદજીયે કર્યો વિચાર, નથી વાત ખોટી નિરધાર..૫૯

આવું નથી દીઠું ને સાંભળ્યું, તે તો કેમ કરી જાય કળ્યું;
 પછી મહારાજે તેને જગાડી, કહ્યું વાત કરો વિક્તિ પાડી..૬૦
 સંતદાસના છે સત્ય બોલ, કહે દીઠો મેં બ્રહ્મમહોલ;
 તેમાં મૂરતિ દીઠી મેં દોય, ઉદ્ધવ ને શ્રીકૃષ્ણની સોય..૬૧
 ઉદ્ધવ તે રામાનંદરૂપ, શ્રીકૃષ્ણ તે આ હરિસ્વરૂપ;
 શિવ બ્રહ્મા ને સનકાદિક, બીજા ઋષિ મુનિ ત્યાં અનેક..૬૨
 એહાદિ બહુ મુક્ત સમોહે, તેણે વીંટ્યા દીઠા એહ દોહે;
 એહ દોય છે તેજનો પુંજ, કોટી અગ્નિ અર્ક શશી સૂર્ય..૬૩
 તેજ તેજ તેજ તિયાં અતિ, તેમાં દીઠી એ દોય મૂરતિ;
 સ્વામી રામાનંદ બોલ્યા એમ, મુક્તાનંદે માન્યું નહિ કેમ..૬૪
 સાચી વાત જૂઠી કેમ થાશે, અંત્યે સાચું હશે તે મનાશે;
 વળી બીજા જે સમાધિવાન, તેણે એનું એ કહ્યું નિદાન..૬૫
 વળતા મુંઝાણા ન સૂઝ્યું કાઈ, પછી જોયું છે અંતર માંઈ;
 હતો પોતાને જેનો વિશ્વાસ, તે દીઠા જેઠો માધવદાસ..૬૬
 માધવદાસે કરી વાત મોટી, માનો મુક્તાનંદ નથી ખોટી;
 મુક્તાનંદ સંશયવત થયા, યાંથી સહુ કાલવાણીએ ગયા..૬૭
 આવ્યા સાંભળીને સહુ જન, નીરખી નાથને થયા મગન;
 બીજાં આવ્યાં બાળાંભોળાં બહુ, તે તો સુખી સમાધિએ સહુ..૬૮
 થાય ધારણા ન રહે નાડી, મેલે કોરે ઉપાડી ઉપાડી;
 એવી સામર્થી સહુને દેખાડી, કહ્યું એકને આવ્ય જગાડી..૬૯
 તેંયે સર્વે ઝટોઝટ જાગ્યાં, આવી પ્રભુજીને પાયે લાગ્યાં;
 કહે મહારાજ મળે જો કોટિ, કેમ કરશે સમાધિને ખોટી..૭૦
 સુણી મુક્તાનંદે મેલ્યું માન, પ્રભુ તમે પૂરણ ભગવાન;
 પછી નમ્રતાએ પાય નમ્યા, પ્રભુ કરજ્યો અમ પર ક્ષમા..૭૧
 પછી પ્રેમેશું પૂજિયા નાથ, કરી સ્તુતિ ને જોડિયા હાથ;

ત્યારે પ્રભુજી પ્રશન્ન થયા, કરી મુક્તાનંદજીને દયા..૭૨
 પછી મુક્તાનંદને વચને, થાય સમાધિ બહુ જનને;
 દેખે સ્વર્ગ કૈલાસ વૈકુંઠ, તેમાં જરાય ન મળે જૂઠ..૭૩
 દેખે ગોલોક શ્વેતદ્વિપને, જોઈ બ્રહ્મપુર હર્ષે મને;
 એહ આદિ બીજા બહુ ધામ, જાગી જન લિયે તેનાં નામ..૭૪
 પછી એજ પ્રકરણ ચલાવ્યું, સર્વે જન તણે મન ભાવ્યું;
 જે જે સંત બેસારે ભજને, થાય સમાધિ તેને વચને..૭૫
 સંત વિના બીજા જન જેહ, થાય સમાધિ કરાવે તેહ;
 તે પ્રતાપ છે મહારાજ તણો, શું કહીએ વળી વર્ણવી ઘણો..૭૬
 ત્યાર પછી ગયા ગુજરાત્ય, કહું તેહની સાંભળો વાત;
 જઈ અમદાવાદમાં આપ, તિયાં દેખાડ્યો પ્રૌઢ^૧ પ્રતાપ..૭૭
 આવે દર્શને કોઈ નરનાર, તેના હૃદયમાં દિસે મોરાર;
 થાય સમાધિ ન રહે નાડી, નાથ ઊઠાડે તેને જગાડી..૭૮
 સર્વે લોક આશ્ચર્ય પામિયા, નાથ ચરણે શીશ નામિયાં;
 જન મળી કરે જે જેકાર, પ્રભુ પ્રકટયા થયો અવતાર..૭૯
 એવી વાત શ્રવણે સાંભળી, ઊઠ્યા ભેખ^૨ અંતરમાં બળી;
 આવ્યા મારવા મળી અસુર, જેમ ઉલૂકને^૩ ઉગ્યો સુર^૪..૮૦
 પછી નાથે નિર્માનને ગ્રહ્યું, આપે સમર્થ પણ સર્વે સહ્યું;
 એમાં કરવું હતું જે કાજ, કરી ચાલ્યા ત્યાંથી મહારાજ..૮૧
 સંત જોઈને પામિયા સુખ, થયું દુષ્ટ પાપિયાને દુઃખ;
 દિવ્યચરિત્ર કરે મુરારી, આવ્યા સોરઠમાં સુખકારી..૮૨

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે મહારાજે ‘સમાધિનું
 પ્રકરણ ચલાવ્યું’ એ નામે ઓગણપચાસમું પ્રકરણમ્ ॥૪૯॥

પૂર્વછાયો :

ધ્યાન ધારણા અતિ ઘણી, લિયે સમાધિએ જન સુખ;
જોઈ પ્રતાપ મહારાજનો, દલમાં ન મનાય દુઃખ..૦૧

ચોપાઈ :

એવો પ્રૌઢ પ્રતાપ જણાવ્યો, દેખી દાસને આનંદ આવ્યો;
સર્વે જનને ચડી ખુમારી, નીરખી સહજાનંદ સુખકારી..૦૨
બોલે મસ્તિ માંહી અતિ મોટું, એક સ્વામી સત્ય બીજું ખોટું;
સ્વામી મળ્યે કલ્યાણ છે કોટ્ય^૧, બીજી વાતમાં આવશે ખોટ્ય..૦૩
જ્યારે સેવશો સ્વામીના ચરણ, ત્યારે જાશે જનમ ને મરણ;
બીજે શીદ રહ્યા છો બંધાઈ, મેલો મત આવો સંતમાંઈ..૦૪
મઘ માંસ દારી^૨ ચોરી મેલી, આવો સતસંગમાં મટો ફેલી^૩;
ગાંજા ભાંગ્ય મફર કેફ મેલી, મેલો માજમ લસણ ડુંગળી..૦૫
પય^૪ પાણી ગળી વળી પીજે, સત્સંગમાં એ રીતે રહીજે;
એવી વાત કરે સંત સહુ, સુણી થાય સત્સંગી બહુ..૦૬
વળી ગુરુ જે સત્ય અસત્ય, તેની દેખાડે પાડી વિગત્ય;
સાધુ અસાધુની ઓળખાણ, તેનાં દેખાડે સર્વે ઐંધાણ..૦૭
સર્વે શાસ્ત્ર તણી સાખ્ય લાવી, દિયે અસાધુને ઓળખાવી;
કહે અસાધુથી ન સરે અર્થ, એ તો લેવાને બેઠા છે ગર્થ^૫..૦૮
માટે સત્સંગ સહુ કરો, શીદ લખચોરાશીમાં ફરો;
એવી વાત શ્રવણે સાંભળી, સર્વે અસાધુ ઊઠિયા બળી..૦૯
પ્રથમ ભેખમાં દ્વેષ જ પેઠો, કળી મળી એને ઘેર બેઠો;
જિયાં તિયાંથી ઊઠ્યા છે બળી, માંડ્યા સંતને મારવા મળી..૧૦
જોજ્યો જીવનમુક્તનું જોર, આપણને કીધા ચોખા ચોર;
આપણા શિષ્ય પ્રમોદી^૬ લીધા, દઈ ઉપદેશ પોતાના કીધા..૧૧

૧. કરોડ. ૨. વ્યભિચાર. ૩. વ્યસન વગેરે ફેલફતૂર કરનાર. ૪. દૂધ. ૫. ધન. ૬. ખેંચી.

માટે આજથી સહુ એમ ધારો, જેને જ્યાં મળે ત્યાં એને મારો;
 લઈ લુગડાં તુંબડાં ફોડો, વળી સદાવ્રત એનાં ત્રોડો..૧૨
 એમ પરિયાણી^૧ અસુરસેના, મારે સાધુને વાંક જ વિના;
 ગર્જ^૨ ગીધ ને શ્વાન શિયાળ, કાક ચીલ^૩ એ વર્ણ ચંડાળ..૧૩
 એની જણાય જૂજવી જાત્ય, મળે મારણે^૪ છે એક નાત્ય;
 એમ દામ વામે ફેલે એક, એવા ભેળા થયા છે અનેક..૧૪
 આવ્યા જાયગા ઉપર મળી, માંડ્યા સાધુને મારવા વળી;
 નાખે ગેડી ધોકાને લાકડી, કરી ઝાઝી પથરાની ઝડી..૧૫
 તે તો સાધુએ શરીરે સહ્યું, અતિ નિરમાની વ્રત ગ્રહ્યું;
 અસંતે અસંતપણું કરી, પછી ગયા એ સરવે ફરી..૧૬
 પછી સ્વામી કહે સુણો સંત, આ તો ભેખે ઉપાડ્યું અતંત^૫;
 આપણે તો ખમ્યા ઘણું ઘણું, કોણે ન કર્યું ઉપર^૬ આપણું..૧૭
 હવે સદાવ્રતનું શું કામ, મેલો ઉપાડી મ પૂછો નામ;
 જ્યારે પ્રભુને ગમિયું એમ, ત્યારે આપણે કરવું તેમ..૧૮
 ત્રોડ્યાં સદાવ્રત તેહ કાળે, પછી બાંધી મંડળી દયાળે;
 સંતો વિચરો દેશ વિદેશ, જેમ છે તેમ રાખજ્યો વેશ..૧૯
 વર્તજ્યો પંચવ્રત પ્રમાણે, જે કોઈ લખ્યાં છે વેદપુરાણે;
 અષ્ટભાત્યે^૭ ત્રિયા ધન ત્યાગ, રાખજ્યો ઉરે અતિ વૈરાગ..૨૦
 સુંદર મૂરતિ રાખજ્યો સારી, તેને પૂજજ્યો પ્રેમ વધારી;
 બહુ વિધનાં વાજાં વજાડી, કરજ્યો આનંદે ઉત્સવ દહાડી..૨૧
 કથાકીર્તન વાત કરજ્યો, એમ દેશ વિદેશે ફરજ્યો;
 અન્નવસ્ત્ર જે આપશે તમને, તે તો નહિ જાય હાથ જમને..૨૨
 વળી વાત તમારી સાંભળશે, તેનાં જન્મમરણ દુઃખ ટળશે;
 ભાવે કરશે તમારું દર્શન, તેનું થાશે નિરમળ મન..૨૩

૧. નક્કી કરી. ૨. એક જાતનું માંસભક્ષી પક્ષી. ૩. સમળી. ૪. માંસ કે મરેલું પ્રાણી. ૫. તોફાન;
 ટંદો. ૬. ઉપરાણ; રક્ષણ. ૭. બ્રહ્મચર્યના આઠ પ્રકાર પેજ નં. ૪૫૫ પર દીપ્તણી નં ૬ જુઓ.

માટે મોટો ઉપકાર એહ, તમારે પણ કરવો તેહ;
 પછી સંત રાજી સહુ થયા, માગી આગન્યા ફરવા ગયા..૨૪
 ફર્યા સોરઠ દેશ હાલાર, પછી આવ્યા પંચાળ મોઝાર;
 ભાળ્યો ભાલ ને ગુર્જર દેશ, કર્યો સિદ્ધપુરે પરવેશ..૨૫
 થયો સિદ્ધપુરનો સમૈયો, કર્યો ઉત્સવ ન જાય કહ્યો;
 સર્વે સંત હતા હરિ ભેળા, મહારાજે કરી મોટી લીલા..૨૬
 સારો સંત મહારાજે સમૈયો, કર્યો સિદ્ધપુરનો તે કહ્યો;
 પછી પોતે સોરઠમાં આવ્યા, મેઘપુરમાં વિપ્ર જમાવ્યા..૨૭
 રાખ્યા બ્રાહ્મણને ષટ્માસ, જમી જમીને થયા ઉદાસ;
 પછી વૃંદાવણો^૧ વિવાહ કરી, આવ્યા કાઠિયાવાડમાં ફરી..૨૮
 સુંદર સારું કારિયાણી ગામ, ભક્ત વસે તિયાં માંચો નામ;
 તેને ઘેર પધાર્યા મહારાજ, કરવા અનેક જીવનાં કાજ..૨૯
 માંચે બહુ કરી મનુવાર^૨, જુક્તે જમાડ્યા પ્રાણઆધાર;
 પછી પાસે બેઠા જોડી પાણ^૩, બોલ્યા મહારાજ પ્રત્યે સુજાણ..૩૦
 નાથ અમારા કુળમાં એક, નામ એભલ^૪ જાણે વિવેક;
 તેનો પવિત્ર છે પરિવાર, તે તો તમને ઈચ્છે છે અપાર..૩૧
 કાં તો ત્યાં જઈ દર્શન દીજે, નહિ તો તેને તેડાવી યાં લીજે;
 ત્યારે એમ બોલ્યા મહારાજ, એ તો સરવે છે ભક્તરાજ..૩૨
 ઈયાં જીવાનું થાશે અમારે, નિશ્ચે માનજ્યો મને તમારે;
 રહેશું અમે તિયાં ઘણું ઘણું, કરશું મનમાન્યું એહ તણું..૩૩
 જ્યારે થાશે અમારુ દર્શન, ત્યારે નહિ રહે બીજે મન;
 એમ જણાય છે વાત અમને, નિજ ભક્ત જાણી કહ્યું તમને..૩૪
 સુણી માંચે એ સરવે વાત, થયા અતિ પોતે રળિયાત;
 એમ કરતાં થોડે ઘણે દને, આવ્યા સરવે એ મળી દર્શને..૩૫

૧. તુલસીનો. ૨. સેવા-સરભરા; પ્રેમભર્યો આગ્રહ. ૩. હાથ. ૪. ગઢડાના રાજા એભલખાચર.

આવી નીખ્યા નયણાં ભરી નાથ, જોઈ જીવન થયાં સનાથ;
 જેવા જોયા નયણે નીરખી, તેવા લીધા છે અંતરે લખી..૩૬
 જોયું મહારાજે હેતેશું જ્યારે, થયા મને મગન જન ત્યારે;
 પછી સર્વે બોલ્યાં જોડી હાથ, અમે છીએ તમારાં હો નાથ..૩૭
 અમ પર કરી હરિ મે'ર, આવો દયા કરી અમ ઘેર;
 એવી સાંભળી જનની વાત, થયા પ્રભુ પોતે રળિયાત..૩૮
 તેહ વિના આવ્યાં બહુ જન, કરે નાથનાં સહુ દર્શન;
 આવ્યા દેશ પ્રદેશના સંઘ, નરનારી અતિ અનઘ^૧..૩૯
 કરે પૂજા ગાય કીરતન, થાય કથા સુણે સહુ જન;
 દેશોદેશનાં દર્શને આવે, આપે આજ્ઞા તળાવ ગળાવે..૪૦
 એમ કરે નિત્ય નવી લીળા, દિયે સુખ કરી જન ભેળા;
 પછી સાધુને આપી છે શીખ, હવે ફરવા જાઓ તો ઠીક..૪૧
 પછી સંતને શીખ જ આપી, રહેજ્યો નિર્ભય કહી પીઠ થાપી;
 સંત સધાવિયા નામી શીશ, પોતે પધાર્યા ગુર્જર દેશ..૪૨
 ગયા સંત મળી ઝાલાવાડ, આવી અસુરે રચાવી રાડય;
 સર્વે સાધુને દુઃખ જ દીધાં, વળી વસ્ત્ર શાસ્ત્ર લૂંટી લીધાં..૪૩
 ત્રોડી માળા કરી બહુ જેલી^૨, લીધાં તુંબડાં તિલક ઠેલી^૩;
 જોરે^૪ ઠાકોર મૂરતિ લીધી, તેને ભાંગીને ખંડિત કીધી..૪૪
 એટલું કરી અસાધુ ગયા, તોય સંત સંતપણે રહ્યા;
 પછી મુક્તાનંદ બોલ્યા મુખે, સંતો શોક તજી રહેજ્યો સુખે..૪૫
 થયું ગમતું ગોવિંદતણું, જુવો જ્ઞાને શું ગયું આપણું;
 એમ કહી ચાલ્યા પ્રભુ પાસ, હતા ગુજરાત્યે અવિનાશ..૪૬
 જઈ નીરખ્યા નયણે નાથ, જોઈ જીવન થયા સનાથ;
 સામું જોઈ રાજી થયા રાજ, કહો કેમ થયું મહારાજ..૪૭
 ત્યારે સંત બોલ્યા કર ભામી, સર્વે જાણો છો અંતરજામી;

અસુરે બહુ દુઃખ જ દીધું, તેનું ઉપર કેણે ન કીધું..૪૮
 પીડ્યા સંતને વાંક વિનાય, લોભી રાજાએ ન કર્યો ન્યાય;
 પછી સર્વે આવ્યા આંહી મળી, હવે કહો તેમ કરીએ વળી..૪૯
 કહે મહારાજ થયું એ સારું, એમ ગમતું હતું અમારું;
 એની માળા તિલકને મેલો, આપણે અલક્ષ્યપણે ખેલો..૫૦
 એમ કહીને આવ્યા વે'લાલ, રાખ્યા કાંઈક સંગે મરાલ;
 પછી બાંધી સંતની મંડળી, પોતે પધારિયા કચ્છ વળી..૫૧
 એમ ઉદ્ધારવા બહુ જન, ફેરે સંત ને શ્રીભગવન;
 સહે ઉપહાસ જગ કેરી, તોયે ન કરે રીશ લેશ ફેરી..૫૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હરિચરિત્ર' એ નામે
 પચાસમું પ્રકરણમ્ ॥૫૦॥

સામેરી :

પછી પ્રભુજી પધારિયા, કચ્છ દેશમાંહી કૃપાળ;
 દેવા દર્શન દાસને, દીનબંધુ દીન દયાળ..૦૧
 બાળ વૃદ્ધ અંધ અપંગ, અંગે અબળા જન;
 ગામોગામ ને ભવન ભવન, દીધાં તેને દર્શન..૦૨
 આધુઈ સાપર કોટકંથા, ભયાઉ ને ભૂજમાં ગયા;
 જિયાં સ્વામી રામાનંદજી, રહેતા બહુ કરી દયા..૦૩
 માનકુવા ને માંડવી, ગજોડ પુનડી ગામજી;
 ડોણ્ય તેરા તાલ કાળે, ફરિયા સુંદર શ્યામજી..૦૪
 પછી પોતે પ્રસન્ન થઈ, ઉત્સવની ઈચ્છા કરી;
 દાસને દરશન દેવા, ફેરવી કંકોતરી..૦૫
 દેશ સોરઠ દુર્ગજૂનો, તિયાં સહુ આવજ્યો તમે;
 સુંદર ચૈતર માસમાં, સુદિ પૂન્યમે આવશું અમે..૦૬

પછી પોતે પધારિયા, કચ્છદેશથી હાલાર;
 સત્સંગી સહુ સંગે લઈ, ચાલ્યા પ્રાણ આધાર..૦૭
 પછી પોતે આવી કરી, બહુ લીલા ધોરાજીએ;
 સંત સહુને સુખ દેવા, અતિશે મન રાજીએ..૦૮
 ત્યાંથી પધાર્યા^૧ ગઢજૂને^૨, સંગે સર્વે સાથ છે;
 આસ પાસે દાસ દીસે, વચમાં પોતે નાથ છે..૦૯
 દઈ દદામાં^૩ ચાલિયા, પુર બજારે પોતે હરિ;
 અનેક જીવને ઉપરે, દર્શનની દયા કરી..૧૦
 આશ્રમ વર્ણ ઓજલની^૪, જે આડે રહ્યા'તા આવરી;
 તેને ઘેર પધારિયા, હેત જોઈ પોતે હરિ..૧૧
 ભોજન બહુ ભુવને કર્યા, ફરિયા સર્વે શહેર;
 દીન દુરબળ દાસ ઉપરે, મહારાજે કરી મે'ર..૧૨
 વાજંત્ર બહુ વિધનાં, વજડાવિયાં વાજીપરે;
 સંગે સમૂહ જન લેઈ, ચાલ્યા કુંડ દામોદરે..૧૩
 નાહિ દામોદર કુંડમાં, બ્રાહ્મણને ભરિભાગિયા;
 દિલ ઉદારે દાન દીધાં, જે જે મુખે માગિયાં..૧૪
 જય જય શબ્દે જન બોલે, મનમાં મગન ઘણું;
 પછી પોતે પ્રેમે કરી, કર્યું દર્શન દામોદર તણું..૧૫
 પછી પધાર્યા શહેરમાં, આવ્યા હાટકેશ્વર પોતે હરિ;
 દરશન કરી દેવનાં, તિયાં બિરાજિયાં દયા કરી..૧૬
 શિવ સેવક પાય લાગી, માગી માયા મુખ દુઃખ કઈ;
 તેનું દ્રારિદ્ર કાપિયું, મો'ર^૫ શતપાંચ^૬ દઈ..૧૭
 પછી પધાર્યા પુરબજારે, જોવા નારી ઝરૂખે ચડી;
 નાથ નીરખી હૈયે હરખી, ધન્ય ધન્ય માની ઘડી..૧૮
 પછી હાર અપાર ફૂલના, પ્રભુને પહેરાવિયાં;

૧. સંવત્ ૧૮૬૩. ૨. જૂનાગઢ. ૩. વાજાં વગાડતાં થકાં. ૪. પરપુરુષ મોહું ન દેખે તેમ રહેવાની સ્ત્રીપ્રથા. ૫. સોનામહોર. ૬. પાંચસો.

જેવા નયણે નીરખિયા, તેવા અંતરે ઉતારિયાં..૧૯
 ત્યાંથી ઉતારે આવિયા, પૂછી સીધાની સામગરી;
 વિપ્રને જમાડવાને, તેડાવિયાં ભાવે ભરી..૨૦
 જમવાનું જાણી બ્રાહ્મણ, રાજી થયા મનમાં;
 અસુર જને વિઘન કીધું, બ્રાહ્મણનાં ભોજનમાં..૨૧
 સીધું જમાડ્યું સંઘને, પછી પોતે પણ પધારિયાં;
 એવી લીલા કરી આપે, શહેર બા'રા આવી રિયાં..૨૨
 પછી સંતને શીખ આપી, ફરો કરો હરિ વારતા;
 જે જે વચન કહ્યાં અમે, તેહ રખે વિસારતા..૨૩
 પ્રકટ પ્રમાણ વાત કરજ્યો, આસ્તિક જનને આગળે;
 અમે પણ આ સંઘ વળાવી, આવશું તમ પાસળે..૨૪
 પછી સંત સધાવિયા^૧, ફરિયા તે દેશોદેશ;
 અનેક જીવને આગળ્યે, કરે હેતનો ઉપદેશ..૨૫
 દામ વામથી દૂર વરતે, તજી રસ રસના^૨ તણો;
 તેને દેખી દુષ્ટ દાજ્યા, માંડ્યો દ્વેષ અતિ ઘણો..૨૬
 જિયાં ત્રીયાંથી જુલમી^૩ જોરે, ઊઠે અસુર મારવા;
 નર નરેશ^૪ નજરે દેખે, કોઈ ન આવે વારવા..૨૭
 એક અસુર આવે આપે, સંતાપે સંત સોયને^૫;
 કદ્રજની^૬ પેઠ્યે કષ્ટ સહે, કહે નહીં તોય કોયને..૨૮
 વળતી તેની વારતા, સાંભળી શ્રીભગવાન;
 અતિ દુઃખાણા દિલમાં, ભાવ્યું નહીં ભોજન પાન..૨૯
 પછી સંત પાસળે, પધારિયાં પોતે હરિ;
 દેઈ દર્શન મળી વળી, સાધુશું વાત કરી..૩૦
 સુણો સંત શ્રીહરિ કહે, આપણે બહુ બહુ સહ્યું;
 જેમ જેમ આપણે ક્ષમા કરી, તેમ તેમ દુષ્ટે દુઃખ દ્યું..૩૧

આજ પછી એક મારું, વચન હૃદયે ધારવું;
 દુષ્ટ આવે જો મારવા, તેને થોડું ઘણું ડરાવવું..૩૨
 ત્યારે તે સંત બોલિયા, મહારાજ નહીં કહો એમ;
 ભૂંડા ભૂંડાઈ નહીં તજે તો, ભલા ભલાઈ તજે કેમ..૩૩
 ત્યારે પ્રભુજી બોલિયા, ધન્ય ધન્ય ધન્ય સંત તમે;
 જડભરત કદ્રજ જેવા, ક્ષમાવાન ઓળખ્યા અમે..૩૪
 જયદેવ જેવા મેં જાણિયા, ક્ષમાવંત તમે ખરા;
 તમ તુલ્ય ત્રિલોકમાં, માનો નથી મુનિવરા..૩૫
 તમારી ક્ષમા વડે, થાશે નાશ અસુર જનનો;
 વણ મારે એ મરશે, તમે ત્રાસ તજજ્યો તનનો..૩૬
 ક્ષમા સમ ખડગ^૧ નહીં, જરણા સમ^૨ નહીં જાપ રે;
 ધીરજ સમ ઢાલ નહીં, મૌન સમ નહીં શાપ રે..૩૭
 ક્ષમાવાન જનનો, જો અસુર સુર દ્રોહ કરે;
 દેવ દાનવ માનવ મુનિ તે, એહ પાપે આપે મરે..૩૮
 માટે તમે માનજ્યો, આવ્યો અસુરનો અંત આજથી;
 સુખે ભજો શ્રીકૃષ્ણને, એ ખરું કહું ખોટું નથી..૩૯
 તમ જેવા નિરમાનિનો, જેણે જેણે દ્રોહ કર્યો;
 જુવો વિચારી આ જગતમાં, આજ મોર્યે કોણ ઠર્યો..૪૦
 માટે એનો વેષ ઉતારીને, અલક્ષ્યપણે રહો તમે;
 પછી માળા પહેરજ્યો, જ્યારે આગન્યા કરું અમે..૪૧
 ત્યારે સંત કહે સારું સ્વામી, જેમ કહો તમે કરશું;
 માળા તિલક મૂકી અમે, અલક્ષ્યપણે ફરશું..૪૨
 પછી કાપી ચોટી કંઠિયું, મુખ સામું જોઈ હરિ હશા^૩;
 ઉતારી માળા મુદ્રિકા, ગ્રહી નિરમાની દશા..૪૩

૧. તલવાર. ૨. શાપ કે સજા આપવા સમર્થ હોવા છતાં સહન કરવું કે માફ કરવું તે. ૩. હસ્યા.

કહું ગામ કાલવાણીએ, હતા પરમહંસ પાંચશે;
પંચવ્રતે પૂરા શૂરા, વૈરાગ્ય ત્યાગ ઉરને વિશે..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'સાધુને શ્રીજીમહારાજે
કંઠી-તિલકનો ત્યાગ કરાવીને પરમહંસ કર્યા' એ નામે એકાવનમું
પ્રકરણમ્ //૫૧//

રાગ : સામેરી

દુરવાસાના શાપથી, ઋષિએ ધર્યા હતા દેહ;
તેહ મળ્યા છે મહારાજને, કરી અતિશે સનેહ..૦૧
એવા સંત શિરોમણિ, તેના તે કહું હવે નામ;
તે સાંભળતાં સુખ ઉપજે, વળી પામે પરમ ધામ..૦૨
મોટા મુક્ત મહારાજના, ભાઈ રામદાસ અકામ;
પંચવ્રતની મૂરતિ, જેને વહાલા સુંદર શ્યામ..૦૩
મુક્તાનંદ છે નામ મુખ્ય, શુકમુનિ આદિ અપાર;
સુંદર નામ સૌ સાંભળો, કહું નામ તણો નિરધાર..૦૪
સ્વરૂપાનંદને વ્યાપકાનંદ, બ્રહ્માનંદ ને ગોવિંદ;
નિત્યાનંદ ને ચૈતન્યાનંદ, શાંતાનંદ ને આનંદ..૦૫
શુકાનંદ નિરંજનાનંદ, અદ્વૈતાનંદ એ નામ છે;
અચ્યુતાનંદ અનંતાનંદ, આત્માનંદ અકામ છે..૦૬
અચિંત્યાનંદ ને અમોઘાનંદ, અખંડાનંદ અજીત જે;
અદ્ભુતાનંદ અરિહંતાનંદ, ગોપાળાનંદ બ્રહ્મવિત જે..૦૭
અરૂપાનંદ અનુભવાનંદ, અક્ષરાનંદ આધાર જી;
અપારાનંદ અષ્ટાવકાનંદ, આદિત્યાનંદ ઉદાર જી..૦૮
અચળાનંદ અવધૂતાનંદ, અજન્માનંદ અજીત મુનિ;
અખિલાનંદ અમૂર્તિનંદ, એમ નંદ સંજ્ઞા સહુની..૦૯

અખિલબ્રહ્માંદેશ્વરાનંદ, આકાશાનંદ ઝંકારાનંદ જી;
 એક એકમાં અપાર બીજાં, નામનાં છે વૃંદ જી..૧૦
 વીર્યાનંદ વૈષ્ણવાનંદ, વિશ્વાસયૈતન્યાનંદ છે;
 વૈરાગ્યાનંદ ને વલ્લભાનંદ, વિશ્વરૂપાનંદ સ્વચ્છંદ છે..૧૧
 સ્વંયપ્રકાશાનંદ સદાનંદ, પ્રજ્ઞાનંદ પરમાનંદ વળી;
 પરમયૈતન્યાનંદ નામ, પરમહંસ બોળા મળી..૧૨
 વેદાંતાનંદ વૈકુંઠાનંદ, કૈવલ્યાનંદ કૃષ્ણાનંદ કહીએ;
 મહાનુભાવાનંદ મુકુંદાનંદ જ્ઞાનાનંદ ઘણા લઈએ..૧૩
 ભગવદાનંદ ભાગેશ્વરાનંદ, શિવાનંદ બહુ સંગન્યા;
 શ્યામાનંદ ને રાઘવાનંદ, અકોધાનંદ ક્રોધ વિના..૧૪
 તત્વાનંદ ત્રિવિક્રમાનંદ, ત્રિક્રમાનંદ તદરૂપ છે;
 નિજાનંદ નિજબોધાનંદ, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે..૧૫
 નિયમાનંદ નિર્માનાનંદ, નિર્લોભાનંદ નિષ્કામ જી;
 નિઃસ્વાદાનંદ નિઃસ્પૃહાનંદ, નરનારાયણાનંદ નામ જી..૧૬
 કલ્યાણાનંદ કૌશિકાનંદ, જીજ્ઞાસાનંદ જુક્તાનંદ જે;
 જક્તખંડાનંદ જગદીશાનંદ, ચિન્મયાનંદ ચિદાનંદ તે..૧૭
 ઈશ્વરાનંદ પરમેશ્વરાનંદ, બલભદ્રાનંદ નામ બહુ જી;
 દયાનંદ દયાળાનંદ, ભજનાનંદ એ સહુ જી..૧૮
 હર્યાનંદ નરહર્યાનંદ, ધર્માનંદ પરમધર્માનંદ તે;
 પુરુષોત્તમાનંદ પ્રકાશાનંદ, ત્યાગાનંદ જગવંદ જે..૧૯
 સિદ્ધાનંદ સત્યેશ્વરાનંદ, શંકરાનંદ સુજાણ છે;
 સજ્જનાનંદ ને સત્યાનંદ, કૃપાનંદ મળ્યે કલ્યાણ છે..૨૦
 કેશવાનંદ કપિલેશ્વરાનંદ, પ્રભુતાનંદ પ્રવીણ જી;
 માધવાનંદ મહાપુરુષાનંદ, સત્કિયાનંદ સુખદેણ જી..૨૧
 ધીરાનંદ દૃષ્ટપ્રકાશાનંદ ધ્યાનાનંદ ધ્યાન ધરે;
 પ્રભાનંદ ને પુરુષાનંદ, સાંખ્યાનંદ આનંદ કરે..૨૨

ચિદાનંદ ચિદ્રુપાનંદ, ભાસ્કરાનંદ ભજે હરિ;
 ઋષભાનંદ રામરન્તાનંદ, યોગેશ્વરાનંદ જાણો ફરી..૨૩
 નિર્ગુણાનંદ સદ્ગુણાનંદ, ગુણાતીતાનંદ ગંભીરજી;
 નૃસિંહાનંદ નિર્દ્વન્દ્યાનંદ, નિરાલંબાનંદ મહાધીરજી..૨૪
 વિદેહાનંદ નિઃસંદેહાનંદ, નિર્વિકારાનંદજી;
 વિજ્ઞાનાનંદ વિશ્વાસાનંદ, દેવાનંદ સ્વચ્છંદજી..૨૫
 દિત્યાનંદ વાસુદેવાનંદ, નિર્પેક્ષાનંદ નચિંતજી;
 ગણેશાનંદ ગોતીતાનંદ, લક્ષ્મણાનંદ અજીતજી..૨૬
 નિવૃત્તાનંદ નીલકંઠાનંદ, અશોકાનંદ ઓપે ઘણું;
 આજ્ઞાનંદ અવિનાશાનંદ ભદ્રાનંદ ભાવાનંદ ભણું..૨૭
 ભવાનાનંદ ને ભૂધરાનંદ, વળી અછેદ્યાત્માનંદ છે;
 માયાતિતાનંદ મંજુકેશાનંદ, રામાનુજાનંદ સુખાનંદ છે..૨૮
 હંસાનંદ હરિભજનાનંદ, હયગ્રીવાનંદ હરિરૂપ જે;
 પ્રદ્યુમ્નાનંદ પ્રતોષાનંદ, સૂર્યાનંદ સ્વરૂપ જે..૨૯
 નરોત્તમાનંદ, નારાયણાનંદ, નિર્મળાનંદ નિર્મળ છે;
 પરમાત્માનંદ પ્રશાંતાનંદ મુક્તાત્માનંદ અકળ છે..૩૦
 સવિત્રાનંદ સત્યેશ્વરાનંદ, સુજ્ઞાનંદ સુજાણ છે;
 યજ્ઞનાથાનંદ જ્યોતીશ્વરાનંદ, પ્રબોધાનંદ પ્રમાણ છે..૩૧
 રામચંદ્રાનંદ રમેશ્વરાનંદ, રાસમંડળેશ્વરાનંદ કહીએ;
 પ્રભવાનંદ પદ્મનાભાનંદ, વળી વિશ્વાત્માનંદ લહીએ..૩૨
 સુદેહાનંદ સર્વજ્ઞાનંદ, સ્વરૂપાનંદ શુન્યાતીતજી;
 યોગાનંદ જગન્નિવાસાનંદ, અક્ષરરૂપાનંદ અજીતજી..૩૩
 તાપસાનંદ ત્રિગુણાતીતાનંદ, જગત્પ્રકાશાનંદ જડભરતજી;
 ગવેંદ્રાનંદ ગોલોકેશ્વરાનંદ, શ્વેતદ્વીપાનંદ સમર્થજી..૩૪
 તૂર્યાનંદ તૂર્યાતીતાનંદ, પતિતપાવન નામ છે;
 વામનાનંદ વિવેકાનંદ, દૃઢવ્રતાનંદ સુખધામ છે..૩૫

શ્રીગુરુચરણરતાનંદ, નિર્વિશેષાનંદ કહીએ;
 અનિરુદ્ધાનંદ અભેદાનંદ, મધુસૂદનાનંદ લહીએ..૩૬
 મંગળાનંદ મોહનાનંદ, વળી અવ્યાયાત્માનંદ જે;
 સુવ્રતાનંદ સંશિતવ્રનંદ, વળી જ્ઞાનવલ્લભાનંદ તે..૩૭
 વિચારાનંદ વિશ્વધરાનંદ, જ્ઞાનાનંદ ક્ષેમાનંદ ખરા;
 સુખદાનંદ ઘનશ્યામાનંદ, જીષ્ણવાનંદ યોગેશ્વરા..૩૮
 અવદાતાનંદ અતિપ્રકાશાનંદ, મુક્તિદાનંદ વરદાનંદ કહીએ;
 સુર્વજ્ઞાનંદ શ્રીનિવાસાનંદ, બાળમુકુંદાનંદ લહીએ..૩૯
 પ્રભાનંદ ભાસ્કરાનંદ, સુશીલાનંદ મનોહરા;
 આકાશનિવાસાનંદ જાણો, પ્રસાદાનંદ નંદ દહરા..૪૦
 પવિત્રાનંદ પરમ કૈવલ્યાનંદ, પદ્મધરાનંદ નરાનંદ છે;
 ભૂમાનંદ ભક્તેશ્વરાનંદ, સત્યધર્માનંદ આનંદ છે..૪૧
 અનુપમાનંદ અક્ષરનિવાસાનંદ, ગદાધરાનંદ કરુણાનંદ કહીએ;
 શંખધરાનંદ સર્વપ્રકાશાનંદ, વળી સુખપ્રકાશાનંદ લહીએ..૪૨
 ચિદાકાશાનંદ ચતુરાત્માનંદ, વળી ચતુર્ભુજાનંદ ચવું;
 હીરણ્યગર્ભાનંદ હરિપ્રકાશાનંદ, વંશીધરાનંદ વર્ણવું..૪૩
 માયાજીતાનંદ પુનિતાનંદ, ધામાનંદ રામશરણાનંદ છે;
 એક એક નામ માંહી, માનો મુનિનાં વૃંદ છે..૪૪
 પુંડરીકાક્ષાનંદ પ્રધાનપુરુષેશ્વરાનંદ, પ્રાણદાતાનંદ પ્રતાપાનંદ જે;
 પાવનાનંદ પ્રકાશાત્માનંદ, પ્રથિતાનંદ પ્રમેષ્ટાનંદ તે..૪૫
 પ્રમોદાનંદ પુણ્યકીર્ત્યાનંદ, પુણ્યાનંદ કૃતજ્ઞાનંદ કહીએ;
 કારણાનંદ કોધહાનંદ, કુમોદાનંદ લોકાધ્યક્ષાનંદ લહીએ..૪૬
 વિદ્યાત્રાનંદ વિશ્રામાનંદ, વૃષાકપ્યાનંદ વળી;
 વસ્વાનંદ વિશ્વકર્માનંદ, વિશ્વકસેનાનંદ વેદાનંદ મળી..૪૭
 વેદાંતાનંદ વિજયાનંદ, વિશ્રુતાનંદ વિશ્વાનંદ છે;
 વર્ધનાનંદ વિવિક્તાનંદ, વિશિષ્ટાનંદ સ્વચ્છંદ છે..૪૮

નિર્મત્સરાનંદ નિર્વૃતાનંદ, ધર્માધ્યક્ષાનંદ ધ્રુવાનંદ છે;
 સ્થિરાનંદ સ્થવિષ્ઠાનંદ, અપ્રમેયાનંદ આનંદ છે..૪૯
 વૃદ્ધપાનંદ વસુદાનંદ, વ્યવસાયાનંદ વિદ્યાનંદ વંદુ;
 વિષમાનંદ વિશાલાનંદ, વિમુક્તાનંદ જોઈ આનંદુ..૫૦
 વિશોકાનંદ વિશ્વમૂર્ત્યાનંદ, હિરણ્યમયાનંદ હવે;
 નૈકરૂપાનંદ નંદનાનંદ, નંદાનંદ નિષ્કુલાનંદ કવે..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘પરમહંસનાં નામ કહ્યાં’
 એ નામે બાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૨॥

સામેરી :

બીજાં બાકી જે રહ્યાં, તે પણ કહું છું નામ;
 જે જન મન દઈ સાંભળે, તેહ પામે પરમધામ..૦૧
 અનાદિસિદ્ધાનંદ ઉત્તમાનંદ, અગ્રાધ્યાનંદ અછેદ્યાનંદ જે;
 અલિંગાનંદ અનધાનંદ, અતીન્દ્રિયાનંદ અનિર્દેશાનંદ તે..૦૨
 ઉદારાનંદ અનિલાનંદ, અસંખ્યેયાનંદ અતુલાનંદજી;
 અવ્યક્તરૂપાનંદ અનંતજીદાનંદ, અકામાનંદ અનુકૂલાનંદજી..૦૩
 આદિદેવાનંદ અયોનિજાનંદ, અક્ષોભ્યાનંદ ઉદભવાનંદ છે;
 આદિત્યવર્ણાનંદ ઉદારાત્માનંદ, ઈજ્યાનંદ ઈશાનંદ છે..૦૪
 અજીતાનંદ ઉપેન્દ્રાનંદ, ઈશ્વરેશ્વરાનંદ શ્રુત્યાનંદ એ;
 દુરાધર્માનંદ, દુર્લભાનંદ, દુર્મર્ષણાનંદ સુદેવાનંદ તે..૦૫
 દક્ષાનંદ દર્પહાનંદ, દુર્જ્યાનંદ દિવ્યમૂર્ત્યાનંદ છે;
 ભૂતાવાસાનંદ બ્રહ્મણ્યાનંદ, ભક્તવત્સલાનંદ આનંદ છે..૦૬
 હરિભૂષણાનંદ ભાવનાનંદ, ભૂગભાનંદ ભૂમાનંદ ભણું;
 ભ્રાજીષ્ણવાનંદ અનિમેષાનંદ, ગુરુગમ્યાનંદ ગણું..૦૭
 મહાનંદ મહેશ્વરાનંદ મહોત્સવાનંદ વંદુ;

મહેશ્વાસાનંદ મહાશક્ત્યાનંદ, મહાભાગાનંદ કહી આનંદુ..૦૮
 મહેન્દ્રાનંદ મહામખાનંદ, જ્ઞાનગમ્યાનંદ ગાઈએ;
 મહાકર્માનંદ મહાભૂતાનંદ, શુદ્ધાનંદ કહી સુખિયા થઈએ..૦૯
 ધન્યાનંદ ધરણીધરાનંદ, વળી ધૃતાત્માનંદ જેહ;
 ધર્મયુપાનંદ ધનંજયાનંદ, ત્રિલોકેશાનંદ તેહ..૧૦
 સત્કર્ત્રાનંદ સંવત્સરાનંદ, શમાત્માનંદ સોય;
 સહસ્રશીર્ષાનંદ સામગાનંદ સર્વવિદાનંદ જોય..૧૧
 સહિષ્ણવાનંદ સત્વસ્થાનંદ, સહસ્રાનંદ જેહ;
 સિદ્ધાત્તાનંદ સિદ્ધસંકલ્પાનંદ સત્યપ્રકમાનંદ તેહ..૧૨
 સિદ્ધિદાનંદ શ્રુતિસાગરાનંદ, સત્યકૃતાનંદ સંન્યાસાનંદજી;
 શ્રીગર્ભાનંદ શત્રુહાનંદ, સુદર્શનાનંદ હરિકૃષ્ણાનંદજી..૧૩
 સુમુખાનંદ સુક્ષમાનંદ, સુભગાનંદ નામ સાંભળે;
 શાંતિદાનંદ સત્કીર્ત્યાનંદ, સુલભાનંદે પાપ બળે..૧૪
 સત્યસંધાનંદ સત્યર્ધમાનંદ, સદ્ગત્યાનંદ સુણો સહુ;
 સુનેત્રાનંદ સદ્ભુતાનંદ, શરણાનંદ સત્યાનંદ કહું..૧૫
 સાક્ષ્યાનંદ સુકૃત્યાનંદ, સુધર્માનંદ જ્યેષ્ઠાનંદ જે;
 ચતુરાત્માનંદ ચતુર્વેદાનંદ, વળી ચતુર્વ્યૂહાનંદ તે..૧૬
 શાશ્વતાનંદ છિન્નસંશયાનંદ, હૃષિકેશાનંદ કહીએ;
 જીતક્રોધાનંદ યોગેશાનંદ, ત્રિલોકાનંદ બુદ્ધાનંદ લહીએ..૧૭
 લોકનાથાનંદ રાસેશ્વરાનંદ, યજ્ઞાનંદ જયાનંદ જાણીએ;
 નિર્મત્સરાનંદ નિવ્રતાનંદ, પરમહંસ પરમાણીએ..૧૮
 જેહ જેહનાં મેં નામ જાણ્યા, તેહ તેહ કહ્યાં સહિ;
 પણ સર્વ નામની સાધ્ય સંતો, માનજ્યો મને નહીં..૧૯
 એહ આદિ અનંત મુનિનાં, આવિયાં વળી વૃંદ;
 સંક્ષેપે કહિ સુણાવિયાં, એમ કહે નિષ્કુળાનંદ..૨૦

સુંદર નામ સંન્યાસીનાં, જેને ત્રણે ઈષણાનો^૧ ત્યાગ;
 વિવેકી વિચારવંતા, ઉરમાં અતિ વૈરાગ્ય..૨૧
 દેવાનંદ દોય પૂર્ણાનંદ, શ્રીધરાનંદ સંન્યાસી જી;
 શંકરાનંદ ને માધવાનંદ, કેશવાનંદ હરિ ઉપાસી જી..૨૨
 શિવાનંદ વાસુદેવાનંદ, નિત્યાનંદ કૃષ્ણાનંદ કહીએ;
 પદ્મનાભાનંદ પુરુષોત્તમાનંદ, જનાર્દનાનંદ લહીએ..૨૩
 જ્ઞાનાનંદ અનંતાનંદ, વૈષ્ણવાનંદ વળી;
 એહ આદિ અનેક સંન્યાસી, શોભે છે સર્વે મળી..૨૪
 બીજા નામ બટુક^૨ તણાં, અતિ ઉત્તમ જાણો એહ;
 ત્યાગી ધન ત્રિયા તણાં, જેને સહજાનંદશું^૩ સ્નેહ..૨૫
 મુકુંદાનંદ^૪ મુખ્ય મોટા, બ્રહ્મચારી જયરામ જી;
 વાસુદેવ વૈકુંઠ વિષ્ણુ, હરિકૃષ્ણ હરિરામ જી..૨૬
 રાઘવ રણછોડ ઋષિકેશવ, રામકૃષ્ણ પૂરણારામ જી;
 નારાયણ ગોવિંદ ગોપાળ, ગિરિધર આનંદ અકામ જી; ૨૭
 જજ્ઞનાથ લખો લૈને, એહ આદિ અપાર રે;
 સર્વે અંગે શુદ્ધ સાચા, ભગવાનના બ્રહ્મચાર રે..૨૮
 બીજા દાસ બહુ કર્યા, તેહનાં તે કહું નામ;
 એક એકથી અધિક અંગે, નિરલોભી નિષ્કામ..૨૯
 રાઘવદાસ માધવદાસ, ગંગાદાસ ગોવરધન;
 હરિદાસ ગાંભીરદાસ, ગણો જ્ઞાનદાસ પાવન..૩૦
 વિષ્ણુદાસ ને પ્રભુદાસ, સેવાદાસ શીતળદાસ જે;
 પ્રેમદાસ પુરુષોત્તમદાસ, રામદાસ ને સંતદાસ તે..૩૧
 નારાયણદાસ નિર્લેપદાસ, વળી કલ્યાણદાસ કહીએ;
 કપિલદાસ ને કૃષ્ણદાસ, લક્ષ્મણદાસ લહીએ..૩૨
 દયાળદાસ દારિકાદાસ, ભગવાનદાસ ભજે હરિ;

૧. પુત્રેષણા, વિતેષણા, લોકેષણાનો. ૨. બ્રહ્મચારી. ૩. ભગવાન પ્રત્યે. ૪. મૂળજી બ્રહ્મચારી.

હરિદાસ હનુમાનદાસ, જયરામદાસ જાનકીદાસરિ..૩૩
 એહાદિ જન માની વચન, સમજીને સુખિયા થયા;
 બીજાં જન બહુ હરિના, વિશ્વાસે વળગી રહ્યા..૩૪
 એમ જુકતે જૂજવો, કર્યો નામનો નિરધાર;
 ભાવે જે જન સાંભળે, તે ઊતરે ભવપાર..૩૫
 આપી નામ કરી આગન્યા, તમે ફરો દેશ વિદેશ;
 કરો કલ્યાણ જીવનાં, આપી રૂડો ઉપદેશ..૩૬
 પછી પ્રભુને પાય લાગી, વળી બોલિયા એમ વાત;
 ભલી ઉપાધિ આળસી, આજ અમે થયા રળિયાત..૩૭
 ત્યાગ શોભા સંતની, એમ કહે વેદ પુરાણ;
 ત્યાગી થઈ તન સુખ ઈચ્છે, એ જ મોટો અજાણ..૩૮
 તમ વિના ત્રિલોક માંહી, હેત કોણ કરે હરિ;
 આજ અમે સુખિયા થયા, તમે દયાળુ દયા કરી..૩૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'સાધુ સંન્યાસી બ્રહ્મચારી
 તથા દાસનાં નામ કહ્યાં' એ નામે ત્રેપનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૩॥

ઓપાઈ :

થયા પરમહંસ સર્વે સંત, અંગે ત્યાગ વૈરાગ્ય અત્યંત;
 ચૌદ લોકનાં સુખ જે કહાવે, ઊલટા^૧ અન્ન જેવાં ન ભાવે..૦૧
 એક કમંડળું કંથા^૨ કૌપિન, એને અર્થે ન થાય આધીન;
 કરે ભિક્ષા માગીને મધ્યાહ્ને, જક્તવાત ન સાંભળે કાને..૦૨
 અષ્ટ પ્રકારે ત્રિયાના ત્યાગી, એમ વિચરે છે બડભાગી;
 ધન ધાતુ જે સોના સહિત, તેને ભૂલ્યે ન ચિંતવે ચિત્ત..૦૩
 ખાન પાન પટ^૩ વળી પેખી, દલ રીઝે નહીં તેને દેખી;
 પૂજા ચંદન પુષ્પની માળ, તેને માને છે મનમાં વ્યાળ^૪..૦૪

૧. ઊલટી થવાથી પેટમાંથી પાછા નીકળેલા. ૨. ગોદડી. ૩. સારુ વસ્ત્ર. ૪. સર્પ.

જે જે કા'વે છે સંસારી સુખ, તેને જાણે છે દલમાં દુઃખ;
 દેહ ઈન્દ્રિય વળી મન પ્રાણ, તેને શત્રુ સમજ્યા સુજાણ..૦૫
 માન મોટાઈ મનમાં ન ભાવે, સુતાં બેઠાં હરિગુણ ગાવે;
 એવી રીતે ફરે જગમાંઈ, નિરબંધ ન બંધાય ક્યાંઈ..૦૬
 કરે જ્ઞાન વારતા અપાર, જેણે થાય જીવનો ઉદ્ધાર;
 કરી વાત ને કાંઈ ન માગે, માને સહુ સારી બહુ લાગે..૦૭
 જન જોડે હાથ જોઈ ત્યાગી, બીજા ભેખનું પડિયું ભાંગી;
 ભેખ દાઝે લાજે મુખ કહેતાં, પડ્યા ખોટા વિના રેણી^૧ રહેતાં..૦૮
 જે જે રાખી છે સાધુએ રીત, બીજે ન મળે વિચારો ચિત્ત;
 સર્વે સાર તણું જેહ સાર, સોંપ્યું સંતને પ્રાણઆધાર..૦૯
 જે જે સાધુને સોંપી સંપત્તિ^૨, તે સરાયે^૩ શ્વેતદ્વીપપતિ;
 પ્રભુ પોતે છે દીનદયાળ, જાણી નિજ જન કરી સંભાળ..૧૦
 સંત શુભ ગુણે અતિ ઓપે, કામ ક્રોધ ને લોભ ન લોપે;
 સાધુ સર્વે વળી હરિજન, તેનું હરિએ હર્યું વિઘન..૧૧
 અતોલ^૪ સુખ સંતને આપ્યું, સર્વે શત્રુ તણું મૂળ કાપ્યું;
 સાધુ સરવે રહેજ્યો આનંદે, હવે નહીં પડો કોઈ ફંદે..૧૨
 તમ જેવા નથી કોઈ આજ, એમ શ્રીમુખે કહે મહારાજ;
 શીદ જોઈએ તમારે પ્રવૃત્તિ, તમે ગ્રહી રહોને નિવૃત્તિ..૧૩
 સદાવ્રતમાં શીદ બંધાવો, તમે ગુણ ગોવિંદના ગાવો;
 સદાવ્રત મેલશું સંકેલી, ઠાલા ફાંસનું^૫ ખાય છે ફેલી..૧૪
 એને અર્થે જે ખરચતા અન્ન, તેનો કરશું હવે જગન^૬;
 એવી સાંભળી વાલાની વાણી, સર્વે સંતે સત્ય કરી જાણી..૧૫
 કહે સંત સુણો મહારાજ, સર્વે જણાણું અમને આજ;
 હવે જેમ કહો તેમ કરીએ, આપો આજ્ઞા તે શિર ધરીએ..૧૬

૧.વર્તન. ૨.સાધુતા-સદ્ધર્મરૂપી. ૩. વખાણે. ૪.કોઈની તુલનામાં ન આવે. ૫.ખાલી મફતનું. ૬.યજ્ઞ.

ત્યારે નાથ કહે સુણો સંત, મેલી સોરઠ ફરો નચિંત;
 પછી જ્યાં કહ્યું ત્યાં સંત ગયા, પ્રભુ પોતે સોરઠમાં રહ્યા..૧૭
 પછી સતસંગી લઈ સાથ, ફર્યા ગામ ગામ વળી નાથ;
 પાણખાણ્ય લોજ માંગરોળે, મળે હરિજન હેત બો'ળે^૧..૧૮
 ત્યાંથી આવ્યા કાણક ગામ, ભક્ત જેઠા સગરને ધામ;
 પછી આવ્યા છે કાલવાણીએ, વસે ભક્ત નાથો ત્યાં જાણીએ..૧૯
 ત્યાંથી આવ્યા મઢડે મુરાર, તિયાં કરી છે લીલા અપાર;
 જેઠો જોઈને પામ્યો આનંદ, જેને મળેલ સ્વામી રામાનંદ..૨૦
 પછી ત્યાંથી આવ્યા અગત્રાયે, રાખ્યા પ્રીત્યે શું પર્વતભાયે;
 તિયાં આવ્યો છે કાઠીનો સાથ, તેને સંગે ચાલ્યા પોતે નાથ..૨૧
 આખું પિપલાણું મેઘપર, તિયાં આવ્યા શ્યામ સુંદર;
 રહ્યા દિન દશ પાંચ ત્યાંઈ, પાછા આવ્યા પિપલાણા માંઈ..૨૨
 રહ્યા તિયાં દિન દોય ચાર, પછી બોલિયા પ્રાણઆધાર;
 જોને કેવો ઉગ્યો છે આ સૂર^૨, જાણું રુધિરમાં ભરપૂર..૨૩
 કહે મુળજીને મહારાજ, કર્ય જે જે કરવું હોય આજ;
 એમ કહીને ચાલિયા નાથ, સખા સર્વે હતા પોતા સાથ..૨૪
 આવ્યા મેઘપુરે મહારાજ, કહે નહીં રહીએ આંહીં આજ;
 એવું જાણી જને તાણ્ય કરી, શ્યો અપરાધ અમારો હરિ..૨૫
 રહો રાજી થઈ આજ રાત્ર, વહેલા ચાલજ્યો સહુ પ્રભાત્ર્ય;
 એમ અજાણ્યે અતિશે તાણ્યું, પણ થાવાનું છે તે ન જાણ્યું..૨૬
 પછી આવ્યા છે ગામમાં નાથ, ધાયો^૩ મારવા અસુર સાથ^૪;
 મૂક્યાં મૂળજીએ^૫ તિયાં પ્રાણ, આવ્યા પ્રુભ પાસે અસુરાણ..૨૭
 દગે ભર્યા હથિયાર હાથ, તેને જોઈને ચાલિયા નાથ;
 પછી આવ્યા મૂળજી પાસ, જાણી પ્રભુજી પોતાનો દાસ..૨૮
 રાખી રહ્યો'તો આંખ્યમાં જીવ, જોવા પરમ હિતકારી પિવ^૬;

૧. બહુ; ઘણું બધું. ૨. સૂર્ય. ૩. આવ્યો. ૪. સમૂહ. ૫. હાંટિના માળિયાના. ૬. પ્રિય પતિ; પ્રભુને.

જ્યારે જોયા નયણે ભરી નાથ, મૂક્યું તન ચેતન ચાલ્યું સાથ..૨૯
 કરી ક્ષમા બોલ્યા નહીં શ્યામ, પછી આવ્યા છે ભાડેર ગામ;
 ત્યાંથી પધારિયા છે ધોરાજી, આવ્યા ખાંડાધારે બેસી વાજી^૧..૩૦
 પછી ગોંડલ બંધીએ ગયા, બેઉ રાત્ય નાથ તિયાં રહ્યા;
 મોટા ભક્ત જિયાં મૂળુભાઈ, જેને હેત ઘણું હરિ માંઈ..૩૧
 તેને ઘેર રહ્યા પોતે રાજ, પછી સરધારે આવ્યા મહારાજ;
 તિયાં કાઠીને શીખ^૨ જ કરી, પોતે પધાર્યા હાલારે હરિ..૩૨
 એક રાત્ય રાજકોટ રહ્યા, ત્યાંથી પછી ખિરસરે ગયા;
 તિયાં ભક્ત વસે લાખોભાઈ, રહ્યા રાત્ય એક સુખદાઈ..૩૩
 પછી મોડે આવ્યા ભક્ત માટે, ત્યાંથી અલૈયે ને શેખપાટે;
 હરિ કરી ઘણી મોટી મહેર, આવ્યા ભક્ત લાલજીને^૩ ઘેર..૩૪
 ત્યાંથી પધાર્યા ભાદરા માંઈ, માસ એક રહ્યા પોતે ત્યાંઈ;
 પછી બોલિયા પ્રાણજીવન, કરીએ જેતલપુરે જગન..૩૫
 જઈ ગોવિંદ સ્વામીને કહેજ્યો, તમે યજ્ઞના કામમાં રહેજ્યો;
 બીજો કાગળ લખિયો લઈ, વર્ષ થોડે^૪ વાત ઘણી કઈ..૩૬
 માંચા સુરા સોમલા અલૈયા, મૂળુ નાજા માતરા મામૈયા;
 અજા જીવા વીરદાસ વળી, લાધા કાળા કમળશી મળી..૩૭
 એહ સર્વે તજી ઘરબાર, થાજ્યો પરમહંસ નિરધાર;
 જેમ મોટા મોટા ઘર મેલી, ભજ્યા હરિ તજી જગજેલી^૫..૩૮
 માટે માનજ્યો આજ્ઞા અમારી, મૂકજ્યો સહુ મનમાં વિચારી;
 એટલી એને આગન્યા કરી, પોતે રહ્યા કાંઈક ત્યાં હરિ..૩૯
 એમ કરતાં આવી છે દિવાળી, પ્રેમે પૂજ્યા જને વનમાળી;
 સુંદર ભોજન સારાં કરીને, હેતે જમાડયા છે હરિને..૪૦
 જેણે જોયા છે શ્યામ સુજાણ, થઈ સમાધિ ન રહ્યા પ્રાણ;
 તેને જગાડી જગજીવન, પછી પ્રભુએ કર્યું ભોજન..૪૧

૧. ઘોડા પર. ૨. વિદાય. ૩. નિષ્કુળાનંદસ્વામી (ગ્રંથકર્તા)ને. ૪. થોડા અક્ષરમાં. ૫. સંસારરૂપી જેલ.

થયાં સુખી જન લીલા ભાળી, આસો વદી અમાસ દિવાળી;
 તેદિ ગયા'તા ભાદરે રાજ, મે'ર કરીને પોતે મહારાજ..૪૨
 દીધાં દાસને દર્શન બહુ, નીરખી નાથ સુખી થયાં સહુ;
 ધન્ય દેશ ગામ ને ભુવન, જિયાં રમિયા પ્રાણજીવન..૪૩
 ધન્ય ધન્ય એ નર ને નાર, જેણે નયણે નીરખ્યા મોરાર;
 નથી વાત જેવડી એ વાત, જાણે છે મોટા સંત સાક્ષાત..૪૪

પૂર્વછાનો :

જે જે ચરિત્ર મેં ચવ્યું^૧, છે સર્વે અલૌકીક એહ;
 તેને લૌકિક જે લેખશે^૨, મહા મૂઢ શિરોમણિ^૩ તેહ..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હરિચરિત્ર' એ નામે
 ચોપનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૪॥

ચોપાઈ :

પછી યાં થકી ચાલિયા નાથ, લીધા સેવક પોતે બે સાથ;
 ત્યાંથી આવ્યા કોઠારિયા માંઈ, રહે ભક્ત ત્યાં આણદીબાઈ..૦૧
 તેનાં અંતરમાં સુખ અતિ, દેખે અખંડ પ્રભુની મૂરતિ;
 તોય અંતરમાં રહે તાણ, મળવા મૂરતિ પ્રકટ પ્રમાણ..૦૨
 તેને સમજાવી સર્વે રીત, પછી યાં થકી ચાલ્યા અજીત;
 લીધો સેવક એકને સંગે, ચાલ્યા અલબેલો ઉછરંગે..૦૩
 ત્યાંથી પધારિયા ગામ ભેલે, આપ્યાં વિપ્રને વસ્ત્ર છબીલે;
 દીધાં દૂધપેંડા ફાંટ^૪ ભરી, પછી ત્યાં થકી ચાલિયા હરિ..૦૪
 મળે વાટમાંહી^૫ જે જે જન, તેને નાથ દિયે દરશન;
 ત્યાંથી ચાલિયા સુંદરશ્યામ, આવ્યા માળિએ પૂરણકામ..૦૫
 તિયાં દિન રહ્યો ઘડી ચાર, કહે રાજ જાશું રણ પાર;
 આવ્યા રણ મધ્યે અવિનાશ, ત્યાં તો કહે લાગી ભુખ પ્યાસ..૦૬

૧. કહ્યું; વર્ણન કર્યું. ૨. જાણશે. ૩. અજ્ઞાનીનો રાજા. ૪. વસ્ત્રની ઝોળી ભરી. ૫. રસ્તામાં.

આવ્યો એક પુરુષ અકળ, તેણે જાચ્યું^૧ છે આવીને જળ;
 હતું પાસે પાણી પળી^૨ એક, તે પણ આપવું એવી છે ટેક..૦૭
 પછી નાથ બોલ્યા એમ વાણી, આવો ઓરા પીવું હોય પાણી;
 પોતાની તો પીડાને ન જોઈ, હરિ વિના ન કહે બીજું કોઈ..૦૮
 પોતાના તો પીડાતા'તાં પ્રાણ, તોય ન કરી નકારની વાણ;
 તિયાં મીઠાં થયાં સિંધુજળ^૩, સુંદર સ્વાદુ નીર નિરમળ..૦૯
 પીધાં પોતે ને પોતાને દાસ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશ;
 વાંસે રહ્યો સેવક એ સારુ, ચાખ્યું જળ ત્યાં નીસર્યું ખારું..૧૦
 એવી લીલા કરતા મોરાર, પછી આવિયા છે રણ બા'ર;
 દિવ્ય દેહે રામાનંદ સ્વામી, મળ્યા તેને ચાલ્યા શીશ નામી..૧૧
 રહ્યા અરણ્ય માંહી રાત્ર એવા, ચાલે વાટમાં ઉન્મત્ત જેવા;
 પછી આવ્યું ત્યા જળનું તાળ^૪, નાયા દાસ ને પોતે દયાળ..૧૨
 ત્યાંથી ચાલિયા પૂરણબ્રહ્મ, પડ્યો પોતાને બહુ પરિશ્રમ;
 પછી સેવકને કહે શ્યામ, ચાંપો^૫ કળતર^૬ પહોંચીએ ગામ..૧૩
 પછી ત્યાંથી ચાલિયા દયાળ, આવ્યું અરણ્યમાં એક તાળ^૪;
 તિયાં બેઠી હતી બેઉ નારી, થઈ સમાધિ જોઈ સુખકારી..૧૪
 ત્યાંથી ચાલ્યા પોતે તતકાળ, વાટે જાતા દીઠા બેઉ બાળ;
 પછી પરસ્પર બોલ્યાં બાળ, આ જો ચાલ્યા જાય છે દયાળ^૭..૧૫
 પછી ત્યાં થકી આધુઈ આવ્યા, ઘણું જન તણે મન ભાવ્યા;
 દિન દોય પોતે તિયાં વસ્યા, સંગે દાસ^૮ તેને જોઈ હસ્યા..૧૬
 હવે પરમહંસ દશા ગ્રહો, શીદ દુઃખના દરિયામાં વહો;
 એમ કહી મુનિદશા^૯ દીધી, પોતે કચ્છ જાવા ઈચ્છા કીધી..૧૭
 ચાલ્યા આધુઈથી અવિનાશ, કીધાં સુખી દરશને દાસ;
 પછી આવિયા ભુજનગર, જને નીરખ્યા શ્યામસુંદર..૧૮

૧. માગ્યું. ૨. બહુ થોડું, ૧૨૫ ગ્રામ. ૩. સમુદ્રનું પાણી. ૪. તળાવ. ૫. શરીર દબાવો. ૬. શરીરનો થાક; ઝીણો તાવ. ૭. ભગવાન. ૮. લાલજી સુતાર. ૯. સંતદીક્ષા (નિષ્કુળાનંદસ્વામી).

ઈયાં રહ્યા પોતે બહુ દન, તિયાં તેડાવિયા મુનિજન;
 આવ્યા સંત તે સરવે મળી, નવા પરમહંસની મંડળી..૧૯
 ઘણે હેતે મળ્યા સામા જઈ, દીધાં દર્શન પ્રસન્ન થઈ;
 બહુ દિવસ રાખિયા પાસ, પછી એમ બોલ્યા અવિનાશ..૨૦
 જેમ મોરે માન્યું^૧તું વચન, તેવું જાણજો બીજું આ જન;
 જેમ વચને થયા વૈરાગી, સુખ સંપત્તિ સરવે ત્યાગી..૨૧
 હવે વચને પાછા વળી જાઓ, ઘેર બેઠા હરિગુણ ગાઓ;
 ત્યારે સંત કહે સુણો શ્યામ, એવું કરવું નહીં હવે કામ..૨૨
 પ્રથમ બેસારી હરિ કરીએ^૨, હવે બેસારવા ન ખરીએ^૩;
 સોંપી સુંદર સારો સુવાગ^૩, તેનો કેમ કરાવો છો ત્યાગ..૨૩
 પણ હશે અમમાં ક્યાઈ, એવું જાણ્યું તમે મનમાંઈ;
 નહીં તો એવું વચન ન દાખો, નિસર્ચા કૂપમાં કેમ નાખો..૨૪
 બેડીહેડય^૪ ને બળે બંધાય, પડે કોટડી ભાગસીમાંય^૫;
 છૂટે તે પણ કોઈક દને, ન છૂટાય જે બાંધ્યા ભુવને^૬..૨૫
 તેમાંથી કાઢિયા ગ્રહી હાથ, હવે શીદને નાખો છો નાથ;
 પછી બોલિયા છે ભગવંત, એમ સમજશો મા તમે સંત..૨૬
 આજ કરવાં છે કૈંક કાજ, નિશ્ચય માનો તમે મુનિરાજ;
 તમે પુરા છો પરમહંસ, નથી તમમાં જક્તનો અંશ..૨૭
 એમ સમજાવિયા બહુ વિધિ, પછી સર્વેને શીખ જ દીધી;
 પોતે નાથ રહ્યા ભૂજ માંય, નિત્યે આનંદ ઉત્સવ થાય..૨૮
 જાય જમવા જનને ઘેર, કરી મનમોહનજી મેર;
 એક ભક્તજન જીવરામ, તેની માતાનું હરબાઈ નામ..૨૯
 તેને પ્રેમ માંહી ટેવ પડી, જમાડે બરફી પેંડા સુખડી;
 જો મનમાન્યું ન જમે જીવન, તો તજે સપ્તદિન લગી અન્ન..૩૦
 એવું જોઈ હેત જન તણું, રહે ભુજનગરમાં ઘણું;

એક એકથી અધિક અંગે, સહુ રાચિયાં હરિને રંગે..૩૧
 ભાવ ભજનમાં સાવધાન, બીજી વાતને ન દિયે કાન;
 એવા જનને દર્શન દઈ, ચાલ્યા નાથ સાધુ સાથે લઈ..૩૨
 ફરે કચ્છ દેશમાં કૃપાળ, દિયે દર્શન સહુને દયાળ;
 પછી નાથ માંડવીએ આવ્યા, તિયાં સર્વે સંતને બોલાવ્યા..૩૩
 આવ્યા મુનિજન સહુ મળી, નાથે તેડાવ્યા એવું સાંભળી;
 આવી ઉતર્યા તળાવ તટે, મુખે સ્વામિનારાયણ રટે..૩૪
 કરે વાત વાલો ઘણી ઘણી, ચડે ખરી ખુમારી તે તણી;
 વળી ત્યાગ વૈરાગ્ય બતાવે, કાચું પોચું પ્રભુને ન ભાવે..૩૫
 જેમ જેમ વાત કરે નાથ, તેમ ધારી લિયે સહુ સાથ;
 વળી નિત્ય પ્રત્યે દર્શન થાય, તેની મસ્તી અતિ મન માંચ..૩૬
 દીધાં દર્શન તે બહુ દન, થયા જન સરવે મગન;
 પછી એમ બોલ્યા મહારાજ, તમે સાંભળો સહુ મુનિરાજ..૩૭
 હવે જાઓ સંત સર્વે વૃંદ, કરો અમદાવાદમાં આનંદ;
 ઉતરજ્યો સહુ શહેર બાર, કરજ્યો કથા કીર્તન ઉચ્ચાર..૩૮
 ભણો સચ્છાસ્ત્ર સંતને પાસે, રહેજ્યો સર્વે મળી ત્યાં ચોમાસે;
 થાશે જેતલપુરે જગન, ત્યાં જમશે ઘણા વિપ્રજન..૩૯
 આવે તેડવા તો તમે જાજ્યો, નહીં તો બેઠા હરિગુણ ગાજ્યો;
 એમ કહીને સંત ચલાવ્યા, પોતે શ્રીહરિ શહેરમાં આવ્યા..૪૦
 સંત પોત્યા છે અમદાવાદ, થાય નિત્ય ત્યાં બ્રહ્મસંવાદ;
 એમ કરતાં વિત્યા કઈ દન, થયો જેતલપુરે જગન..૪૧
 કરે ગોવિંદમુનિ મોર્યે થઈ, નામ નાનાભાઈનું તે લઈ;
 જમે બ્રાહ્મણ ન આવે પાર, થઈ રહ્યો છે જયજયકાર..૪૨
 જમ્યા બ્રાહ્મણ ભાવ કરીને, સુંદર મોદક પેટ ભરીને;
 પછી પૂરો કરાવ્યો જગન, નરનારી કરે ધન્ય ધન્ય..૪૩
 પામ્યા આશ્ચર્ય મન મોઝાર, થયો નિરવિઘન નિરધાર;

એમ પૂરો થયો છે જગન, પોતે પધાર્યા નો'તા જીવન..૪૪
પછી સંતને તિયાં તેડાવ્યા, સંત સહુ જેતલપુર આવ્યા;
તે પણ જમ્યા'તા જગન માંયે, સ્વામી સહજાનંદની આજ્ઞાએ..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે પ્રથમ
યજ્ઞ કરાવ્યો' એ નામે પંચાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૫॥

ચોપાઈ :

પછી કચ્છદેશથી કૃપાળુ, આવ્યા પંચાળે દીન દયાળુ;
સંગે લઈને સાધુ બે ચાર, પ્રથમ આવ્યા દેશ હાલાર..૦૧
ગામોગામમાં દર્શન દીધાં, સર્વે જન કૃતારથ કીધાં;
પછી આવ્યા સરધાર માંઈ, હરિભક્ત કાઠી આવ્યા ત્યાંઈ..૦૨
પછી ત્યાંથી ચાલ્યા મહારાજ, આવી રહ્યા પિપરડીએ રાજ;
બીજે દિવસે બોટાદ આવ્યા, અદે^૧ ભગે^૨ ભાવેશું જમાવ્યા^૩..૦૩
રહ્યા દિવસ બે કરી મેર, સોમલા ને માતરાને ઘેર;
પછી ત્યાંથી આવ્યા કારિયાણી, વરસે મેઘ પડે બહુ પાણી..૦૪
વસે ભક્ત ત્યાં માયો વીરદાસ, રહ્યા તિયાં હરિ ચાર માસ;
આવ્યા ગઢડેથી હરિજન, જેનાં ત્યાગે સુકાણાં છે તન..૦૫
આવ્યા દેશ દેશ થકી દાસ, નયણે નીરખવા અવિનાશ;
આવ્યા વાગડ કચ્છ હાલારી, સોરઠ વાળાકનાં નરનારી..૦૬
આવ્યા પાંચાળી ને ઘોલાવાડી^૪, ભાલ ગુજરાત્ય ઝાલાવાડી;
આવ્યો સુરતથી સંઘ વળી, ઘણું રહ્યો છે રંગડો ઢળી^૫..૦૭
આવે સહુ લાગે હરિપાય, નાથ નીરખી ત્રપ્ત^૬ ન થાય;
આવ્યા સંત તે સરવે મળી, હતી અમદાવાદે મંડળી..૦૮
પછી પ્રભુ તણી પૂજા કરી, જમ્યા બહુ શરકરા હરિ;
સુંદર વસ્ત્ર શામળિયો પહેરી, દિયે દર્શન દાસને લહેરી..૦૯

કરે વાત અલૌકિક આપે, સર્વે જનના સંશય કાપે;
 જાય નાથજી નિત્ય તળાવે, જન^૧ પાસળ^૨ સર^૩ ગળાવે..૧૦
 ગાતાં વાતાં આવે પછી ઘેર, નિત્ય પ્રત્યે થાય લીલા લે'ર;
 સુંદર ઘોડે ચડે ગિરધારી, થાય ચમર^૪ જુવે નરનારી..૧૧
 પછી યજ્ઞ કરાવ્યો મહારાજે, તેડ્યા બ્રાહ્મણ જમવા કાજે;
 થયા તળાવે ચોકા^૫ ચાલીશ, ચડી ઘોડે ફરે જગદીશ..૧૨
 જમ્યા બ્રાહ્મણ દક્ષિણા દીધી, પછી સર્વેને શીખ^૬ જ કીધી;
 સારા સુંદર વરસ માંચ, આસો વદી તેરસ કહેવાય..૧૩
 તે દિ યજ્ઞ કર્યો ભગવાને, દીઠી નજરે નથી સુણી કાને;
 પછી આવ્યો દિવાળીનો દન, જન પર હરિ છે પ્રસન્ન..૧૪
 દિવે દર્શન દિવસ રાત, વળી ઘણી ઘણી કરે વાત;
 એમ આનંદ ઉત્સવ કરી, પછી સંત પ્રત્યે બોલ્યા હરિ..૧૫
 સંત સાંભળોને સહુ મળી, તમે બાંધો હવે બે મંડળી;
 એક નવાનગરમાં^૭ જાઓ, બીજા સુરત શહેર જગાઓ^૮..૧૬
 પછી સંત ગયા બેઉ શહેર, રાખી મૂર્તિ હૃદે રૂડી પેર;
 લટકાળો છોગાળો છબીલો, રાખ્યો સંતે હૃદમાં રંગીલો..૧૭
 તેનું ધરતા અંતરે ધ્યાન, ચાલ્યા સંત થઈ સાવધાન;
 પછી શ્યામળીએ શું શું કીધું, ફરી સહુને દર્શન દીધું..૧૮
 ત્યાંથી વા'લો ગયા વઢવાણ, દવે તુળસીનું કરવા કલ્યાણ;
 તુળસી બોલ્યો'તો કરું જગન, પડ્યો ખોટો ન ખરયાણું ધન..૧૯
 ત્યાંથી ચાલ્યા સુંદર શ્યામ, વાલો આવ્યા રામગરી ગામ;
 દીધાં દાસને દર્શન ભાવે, આવ્યા દદુકેથી મછિયાવે..૨૦
 વળી વિછિયાવ મોડાસર, ત્યાંથી આવ્યા જેતલપર;
 રહ્યા રાત્ર્ય ત્યાં પૂરણકામ, પછી આવ્યા ડભાણ ગામ..૨૧

૧. લોકો; ભક્તો. ૨. પાસે. ૩. સરોવર. ૪. ચમરી ગાયના પૂછડાં વડે બનાવેલા વિંઝણાથી પવન નાખવો. ૫. રસોડા. ૬. વિદાય. ૭. જામનગરમાં. ૮. મુમુક્ષુને મોહ નિદ્રામાંથી જગાડો.

વળી પીજ નડિયાદ ગયા, પછી ઉમરેઠે જઈ રહ્યા;
 તિયાં ભક્ત રહે રૂપરામ, પ્રભુ પધારિયા તેને ધામ..૨૨
 રહ્યા સાત દિન સુધી તિયાં, બહુ પ્રતાપ જણાવ્યો ઈયાં;
 થાય ધ્યાન ધારણા અપાર, જોઈ નિશ્ચય કરે નરનાર..૨૩
 પછી યાં થકી શ્યામ સધાવ્યા, આઘા જઈ પાછા વળી આવ્યા;
 કરી મૂક્યા'તાં જને ભોજન, તેને ઘેર જમ્યા છે જીવન..૨૪
 દઈ દર્શન ચાલ્યા દયાળુ, આવ્યા ચાંગામાં નાથ કૃપાળુ;
 ભક્ત નથુ લખે લીધો લાવ, ત્યાંથી આવ્યા રોણ્ય ગામે માવ..૨૫
 પીરાણાની^૧ પીરાઈ^૨ વેરાવી^૩, એના મેતને^૪ અલફી^૫ પહેરાવી;
 પછી મતિયાં^૬ મળ્યાં સહુ આવી, રોઈ કાકાની અલફી મુકાવી..૨૬
 ત્યાંથી આવ્યા બોચાસણ ગામ, ભક્ત કાશીદાસજીને ધામ;
 ત્યાંથી વેલ્યે બેસી બહુનામી, આવ્યા બુધેજે અંતરજામી..૨૭
 હવું'તું^૭ હઠીભાઈને સ્વપન, થયું તેવાનું તેવું દર્શન;
 ત્યાંથી આવ્યા જેતલપુર વળી, આવ્યા સહુ દર્શને સાંભળી..૨૮
 બાલ વૃદ્ધ ને જોબન જેહ, આવ્યા સહુ મળી દર્શને તેહ;
 જન કહે ભલે આવ્યા જીવન, કાલે છે ઉત્તરાયન^૮ દન..૨૯
 તેંયે નાથ કહે તેડો બ્રાહ્મણ, જમે મગાવીએ ઘૃત મણ;
 પ્રથમ મંડાણ^૯ મણથી કર્યું, પછી પૂછતાં પાંચસે ઠર્યું..૩૦
 જેમ જેમ પૂછ્યું વળી જને, તેમ તેમ વધાર્યું જીવને;
 મોર્યે નોતરું ને પછી સીધું, એમ યજ્ઞનું પરિયાણ^૯ કીધું..૩૧
 એ તો છે અતિ પરચાની વાત, તે તો જાણે છે સંત સાક્ષાત;
 એમ નાથે કર્યો નિરધાર, માંડ્યો આરંભ ન કરી વાર..૩૨
 લીધાં ધી ગોળ ઘઉં દળાવ્યા, તળિયા મોદક મોટા વળાવ્યા;
 કરી લાડવા ભર્યા કોઠાર, બીજો આણ્યો સમાજ^{૧૦} અપાર..૩૩

૧. મુસલમાનના પીર(પવિત્ર પુરુષ)ની. ૨. પીરનો હોદ્દો. ૩. છોડાવી. ૪. મુખ્ય માણસને. ૫. ભગવો ઝભ્ભો. ૬. મત પંથના લોકો. ૭. આવ્યું હતું. ૮. મકરસંક્રાંતિ. ૯. શરૂઆત. ૧૦. સામાન.

માંડયો જેતલપુરમાં જંગ^૧, આવ્યા બ્રાહ્મણ તેડાવ્યા સંગ;
 રચ્યો મંડપ વેદ વિધિએ, કર્યો કુંડ તે હોમવા ધીએ..૩૪
 ભણે બ્રાહ્મણ મંડપ માંઈ, દિયે આહુતિ ધૂતની ત્યાંઈ;
 જપે મંત્ર ને હોમે છે અન્ન, થાય વિધીએ યુક્ત જગન..૩૫
 જમે બ્રાહ્મણને ન રાખે ખામી, જમો ભાયો^૨ જમાડે છે સ્વામી;
 જમ્યા જેવા છે મોદક મોટા, ખાઓ ખૂબ કરી દેહ ખોટા..૩૬
 જમતાં જમતાં જાય પ્રાણ, તેનાં આપણા કુળમાં વખાણ;
 જમે બ્રાહ્મણ જોર જોરાઈ, અતિ મોદ ભર્યા મનમાંઈ..૩૭
 બેસે પંગત્યો ન આવે પાર, જમે વિપ્ર હજારો હજાર;
 જમ્યા જોરે ન ખૂટ્યું જમણ, ખાઈ ખાઈને કાયા^૩ બ્રાહ્મણ..૩૮
 એમ જમ્યા અષ્ટાદશ^૪ દન, પછી પૂરો કરાવ્યો જગન;
 દીધાં દાન દક્ષિણા દયાળે, પાળી વેદવિધિ પ્રતિપાળે..૩૯
 એમ પૂરો કર્યો અતિરુદ્ર, જમ્યા દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય શુદ્ર;
 કોઈ જમ્યા વિના નવ રહ્યું, આડી^૫ વિના અન્ન બહુ દ્યું^૬..૪૦
 જમે જન બોલે જેજેકાર, ધન્ય ધન્ય થાય છે ઉચ્ચાર;
 દેશોદેશથી આવ્યા'તા જન, નીરખી નાથને થયા મગન..૪૧
 તિયાં પૂછ્યું'તું પ્રશ્ન મહારાજે, કરતાં ઉત્તર વિપર લાજે^૭;
 થયાં શ્યામ મુખ સાઈ ઢળી^૮, બોલ્યા નહીં રહ્યા અંતરે બળી..૪૨
 પછી સર્વેને શીખ^૯ જ દીધી, એવી લીલા શ્રીમહારાજે કીધી;
 પોષ સુદિ સપ્તમી છે સારી, હરિજન લેજ્યો હૈયે ધારી..૪૩
 તે દિ પૂરો થયો છે જગન, સર્વે રાજી થયા સાધુજન;
 દુષ્ટ જાણે નહીં થાય જગન, કર્યો નાથે તે નિરવિધન..૪૪
 કરી યજ્ઞ ને જીવન ચાલ્યા, પશ્ચિમ દેશમાં દર્શન આલ્યાં;
 સર્વે જક્તમાં જણાણી વાત, કહે સ્વામી શ્રીહરિ સાક્ષાત..૪૫
 એવું સુણી દાજ્યાં દુરિજન, કહે અજાણે કર્યો જગન;

૧. સંવત્ ૧૮૬૫. ૨. ભાઈઓ. ૩. કંટાળ્યા. ૪. ૧૮ દિવસ. ૫. મર્યાદા; માપ. ૬. દીધું. ૭. શરમાયા. ૮. મોઢા તેજ રહિત થયા ૯. રજા, વિદાય.

નથી ભેખને ખબર ખરી, ત્યારે ગયો એ જગન કરી..૪૬
 હવે ભેખ થાશું સર્વે ભેળા, કેમ કરી એ કરશે મેળા;
 જમરાણ આવશે જમાત્યો, તે દિ છે એ સ્વામીજીની વાતો..૪૭
 ખાશું રૂપૈયા એ સારુ લાખો, પણ પંથ એનો નહીં રાખો;
 એમ પરસ્પર પરિયાણું^૧, એના મનનું મહારાજે જાણ્યું..૪૮
 સર્વે સંત પ્રત્યે કહે હરિ, કરીએ જગન આપણે ફરી;
 પછી હરિજનને તેડાવ્યા, મળી જેતલપુર તે આવ્યા..૪૯
 રહ્યા દન દો ચાર એ ઠામ, પછી ગયા ખોખરાધ ગામ;
 પરમહંસ સંન્યાસી છે સંગે, વીતે દિન આનંદ ઉમંગે..૫૦
 આવ્યા સતસંગી સહુ મળી, થાશે ઉત્સવ એવું સાંભળી;
 નાથ નીરખી સુખી થયા સહુ, દિયે દર્શન પ્રસન્ન બહુ..૫૧
 ગામ માંય તો સંઘ ન માય, ત્યારે બારે સુવા સંત જાય;
 ગાય કીર્તન થાય કિલોલ, આવે દર્શને જન હિલોલ^૨..૫૨
 એમ આનંદ ઉત્સવ થાય, નિત્યે નાવા કાંકરીએ જાય;
 ગાતાંવાતાં આવે વળી ઘેર, એમ થાય બહુ લીલાલે^૩..૫૩
 કરે વાત પ્રભુ જ્યારે આપ, તેમાં જણાવે બહુ પ્રતાપ;
 કાંઈક ભૂત ભવિષ્યનું ભાખે, દિયે જણાવી કેડવે^૪ ન રાખે..૫૪
 કહે જગન કરશું જરૂર, આવું બીજું નથી કોઈ પુર;
 ગામમાંય સંકોચ^૫ છે સરે^૬, હોમ થાશે ગામને ગોંદરે^૭..૫૫
 તે તો જાણશે સરવે જન, કહેશે ભલો ક ર્યો એ જગન;
 એમ કરે હરિ જ્યારે વાત, સુણી જન થાય રળિયાત..૫૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘જેતલપુર યજ્ઞ કર્યો’ એ
 નામે છપ્પનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૬॥

સિંધુડો :

એવું સાંભળીને આવિયું, વળી દુષ્ટ જનનું દળ;
 સાધુને માંડ્યા સંતાપવા, બહુ બહુ દેખાડે બળ..૦૧
 સંત^૧ શ્રીનગર માંહી, નિત્ય જાતા'તા ભિક્ષા અર્થ;
 તેને અસુરે આવી આંતર્યા, મારે કરે અતિ અનરથ..૦૨
 ગેડી ધોકા પડે લાકડી, વળી કંદે ભાંગી કટિયું^૨;
 કર્યા પ્રહાર કડિયાળીએ, તે તો સંતે સરવે સહ્યું..૦૩
 તપસી ઋષિ કૃશ તનમાં, તેને માથે મોટ^૩ ચડાવિયા;
 મનગમતો માર દેતા, ઉતારા પર લઈ ગિયા..૦૪
 તિયાં જઈ તાડન કરી, ફરી બાંધિયા બહુ પેર;
 અસુરને હાથ આવી પડ્યા, જેને જરાયે ન મળે મેર..૦૫
 કોઈ કહે કાન નાક કાપો, કોઈ કહે કરો ઘાત જીવની;
 કોઈ કહે ભુજ ચરણ ભાંગો, એમ બોલે સેના શિવની^૪..૦૬
 ભાંખે ભૂંડી ગાળો મુખથી, તે તો જે જે બોલે તે થોડિયું;
 જાણું મસ્તક પાંચમું, કાપી બ્રહ્માનું ચોડિયું..૦૭
 કોઈક સંત કળે વકળે^૫, અસુર હાથ આવ્યો નહીં;
 તેણે ખબર ખોખરે વળી, આવીને સર્વે કહી..૦૮
 સુણી શ્રીહરિ શ્રવણે, અંગે ઊભી થઈ રોમાવળી;
 એવો કોણ અવનિ ઉપરે, જે મારા સંતને મારે વળી..૦૯
 કરી નજર અતિ કરડી, થયાં લોચન લાલ વિશાળ;
 ભ્રકુટિભંગ^૬ ચડાવિયો, દેખી કંપવા લાગ્યો કાળ..૧૦
 શશી સૂરજ ઝાંખા પડ્યા, વળી ઉઠ્યો અજ અકળાઈ;
 શિવ કહે સંહાર વળશે, આજ નથી રહેવાનું કાંઈ..૧૧
 ઈન્દ્ર સુરને ભય ઉપજ્યો, વળી દલે ડર્યા દિગપાળ;
 જોઈ કોપ મહારાજનો, તેણે કંપ્યો પન્નગ^૭ પયાળ^૮..૧૨

૧. યોગાનંદસ્વામી, ચિદ્રૂપાનંદસ્વામી, કલ્યાણાનંદસ્વામી અને અરિહંત્રાનંદસ્વામી. ૨. બંદૂકના પ્રહારોથી કેડ ભાંગી. ૩. પોટલાં. ૪. ભૂત-પ્રેત જેવા. ૫. યુક્તિથી. ૬. ગુસ્સો. ૭. શેષનાગ. ૮. પાતાળ.

વળતા પ્રભુજી બોલિયા, સુણી સંત માનજ્યો સત્ય;
 આ રાજ્યમાં રહેવું નહીં, તમે જાઓ શહેર સુરત્ય..૧૩
 અધર્મી અધિપતિ અતિ, જિયાં ધર્મની વાત ગઈ;
 તિયાં તમ જેવા સંતને, પળ એક પણ રહેવું નઈ..૧૪
 ચાલો સંત તમે ચોંપશું^૧, વળી અતિ ઉતાવળા આંહીથી;
 સાધુ સર્વે સધાવજો, અમે રહેશું આંહી ધોકાપંથી^૨..૧૫
 પછી ચરણે લાગી ચાલિયા, વળી સંત સર્વે મંડળી;
 સંત ચારસે સામટા^૩ થઈ, ગઈ સુરત મુક્ત મંડળી..૧૬
 પછી રહ્યા પોતા પાસળે, વળી ખરી તે ક્ષત્રી જાત;
 તેને તે આગળ શ્રીહરિ, કરવા તે લાગ્યા વાત..૧૭
 કહો ભાઈ કેમ કરશું, આ તો અસુરે ઉપાડી ઝાલિયું;
 સંતને તૈયે શીખ આપી, જ્યારે આપણું નવ ચાલિયું..૧૮
 એવું સુણી ક્ષત્રી ખણશિયા^૪, પ્રભુ પાછા વાળો સંતને;
 તમારા પ્રતાપ થકી, જૂઓ અમારી રમતને..૧૯
 આજ અવસર આવિયો, જેને માગે મોટા સુર;
 અમારા ઈષ્ટને પીડિયા, તેને જોશું અમે જરૂર..૨૦
 પડ્યે કામે પૂઠ્ય ફેરવે, વળી કરગરે કાયર હુઈ;
 ધિક ધિક તેના જીવતને, એની જનેતા^૫ ભારે મૂઈ..૨૧
 ગામ ગરાસ કોટ કારણે, વળી રણે^૬ ચડે ચડીચોટ^૭;
 ભૂપભડે^૮ શિર પડી રડે^૯, એમ લડી થાય લોટપોટ^{૧૦}..૨૨
 એહ રીત ક્ષત્રી તણી, તેની જાણે સહુ કોઈ વાત;
 ખોટા સારુયે બેધ^{૧૧} ન મૂકે, આ તો સાચું છે સાક્ષાત..૨૩
 આપો અમને આગન્યા, જે જોઈએ એનું અમે જોર;
 શું થાશે બિચારા શ્વાનથી, છે પ્રભુ અમારી કોર..૨૪

૧. ચીવટ-સાવધાનીથી. ૨. હથિયારધારી. ૩. ભેળા. ૪. ગર્જના કરીને બોલ્યા. ૫. માતા. ૬. યુદ્ધ.

૭. ઝપાટાબંધ. ૮. રાજાઓના સમૂહમાં. ૯. દડી જાય. ૧૦. બેહોશ; નાશ. ૧૧. વૈર.

પછી પ્રભુજી બોલિયા, આજ જાળવો સહુ આપણે;
 કાલ્ય જાણું કાંકરીએ, પછી બણવું હોય તે મર બણે..૨૫
 એમ વાત કરતાં વહી ગઈ, રહી નહીં રંચે રાત્ય;
 પહોર એક પોઢી જાગિયા, પોત્યે પ્રભુજી પરભાત્ય..૨૬
 કહે થાઓ સહુ સાબદા, નાવા કાંકરીએ સર;
 બાળ વૃદ્ધ ને બાઈ માત્ર, તે તો રહેજ્યો સર્વે ઘર..૨૭
 આપે અશ્વને ઉપરે, તરત થયા અસવાર;
 સર્વે સખા સજ્જ થઈ, સંગે ચાલિયા અપાર..૨૮
 અશ્વે અસ્વાર ઓળખી, અને ધીરજ નવ શકે ધરી;
 પગ ન માંડે પૃથિવી, જાણું ઊડશે પાંખું કરી..૨૯
 પછી નાહી નાથ પાછા વળ્યા, અને આવીને ઉતર્યા બાર;
 પોતે પધાર્યા પુરમાં, ત્યાં આવ્યા અસુર અપાર..૩૦
 અતિ કાળા કોધવાળા, વળી વેષ જેના વિકરાળ છે;
 જોર જટાળા લાંબી કોટાળા^૧, કહીએ કેવા જેવા કાળ છે..૩૧
 મૂઢ મરડે કાંડાં કરડે, વળી ભર્યા બરડે^૨ ભાથ^૩ છે;
 કેંક ભુરા અતિ લંબુરા^૪, પૂરા પાંચ તે હાથ છે..૩૨
 ખડગ ખાંડાં હાથ પબેડાં, સમશેર^૫ સાંગ્ય^૬ કર ગ્રહી;
 બંદૂક બરછી ખરી ખરચી^૭, અસુર ભૂર^૮ આવ્યા લઈ..૩૩
 ડાઢાં મોટાં પહેરી લંગોટાં, દોટું દિયે મારવા;
 ચાર દશા^{૧૦} આવ્યા ધશા, ઠાઉકો કર ઠારવા..૩૪
 વડા વેરી લીધા ઘેરી, જમતા હતા જીવન વળી;
 મોટી ડાઢી ખડગ કાઢી, મારવાને ત્રૂટ્યા મળી..૩૫
 વિપ્રે માંડ્યા વળી વારવા^{૧૧}, પણ માને નહીં મદે ભર્યા;
 કાઢી ખડગ^૫ કરમાં, હરિજન પર ઘાવ કર્યા..૩૬

૧. ડોકવાળા. ૨. પીઠ ઉપર. ૩. તીરનાં ભાથાં. ૪. લાંબા. ૫. . ૬. તલવાર. ૭. બરછી જેવું હથિયાર. ૮. જરૂરી પૈસા. ૯. મૂખાંઓ. ૧૦. ચારેય બાજુથી. ૧૧. સમજાવવા.

હરિજન કહે હવે પાપીયો, ઊભા રહેજ્યો એહ પગે;
 અમ પર તમે ઘાવ કીધા, અમે ન બોલ્યાં ત્યાં લગે..૩૭
 સિંહ સરીખા શોભતા, વળી યુદ્ધમાં જાણે ઘણું;
 ધાયા^૧ ધણેણી^૨ મારવા, ખમે ખડગ કોણ ક્ષત્રીતણું^૩..૩૮
 ચાર પાડ્યા ચોકમાં, જે હતા અસુરમાં અધિપતિ;
 બીજા ભણેણી^૪ ભાગીયા, ભાઈયો આપણી પણ આ ગતિ.. ૩૯
 વણઠલ^૫ વેરાગાં ફરતાં નાગાં, ભાગ્યાં ભૂર^૬ ભૂલી દિશા;
 રહેતાં મરડતા અતિ ઠરડાતા, ખાસડા ખાતા ખૂબ ખસ્યા^૭.. ૪૦
 અતિ અસોયાં^૮ બહુ બફોયાં^૯, કોઈ કોઈને ભેળું નઈ;
 માર્યા માર્યા કહે મુખથી, એમ રિયોપિયો^{૧૦} રહ્યું થઈ..૪૧
 જાણીને મૂક્યાં જીવતાં, બહુ લાગી મહારાજની બીક;
 નહીં તો એકે એકને, કરવાં તે હતાં ઠીક..૪૨
 પછી આવ્યા પાછા વળી, કર્યા પ્રભુને પ્રણામ;
 ત્યારે નાથ કહે આપણે, હવે રહેવું નહીં આ ઠામ..૪૩
 હરિ હરિજન હેતુ^{૧૧} સહુના, કલ્પવૃક્ષ સમ કહેવાય;
 તેમાં જે જન જેવું ચિંતવે, તેને તે તેવું થાય..૪૪
 નરતન ધરી નાથજી, વળી સૂર્ય સમ શોભે ઘણું;
 પણ પાપીને ન પડે પાધરું, નડે પાપ પોતા તણું..૪૫
 એમ ભાર ઉતર્યો ભૂમિનો, વૈશાખ વદિ ચતુર્દશી;
 તે દિ પાપી મારિયા જે, આવ્યા'તા મારવા ધસી..૪૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'અસુરનો નાશ કર્યો' એ
 નામે સતાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૭॥

૧. દોડ્યા. ૨. ગર્જના કરીને. ૩. ક્ષત્રીયની તલવારનો ઘા કોણ ખમશે ?. ૪. બૂમો પાડતા. ૫. વંઢેલા. ૬. મૂર્ખાઓ. ૭. ભાગ્યા. ૮. મૂંઝાયેલા. ૯. બેચેન. ૧૦. ભાગાભાગ. ૧૧. હિતકારી.

ઓપાઈ :

પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશ, જોઈ અસુર નરનો નાશ;
 ગયા વેલાલ્ય સલકી ગામ, પછી કચ્છમાં સધાવ્યા શ્યામ..૦૧
 ત્યાંથી કાગળ મોકલ્યો નાથે, એવું શીદ કર્યું અમ સાથે;
 અમારે નો'તું કરવું એમ, તમારે પણ ઘટે એ કેમ..૦૨
 એ તો થયું છે અજાણ માંઈ, તેનો ધોખો કરશો માં કાંઈ;
 એ તો કરાવનારા છે કોક, તેનો શીદને રાખવો શોક..૦૩
 અમે તમે તો એક જ છીએ, ઘણું ઘણું શું મુખથી કહીએ;
 અમે કરશું જગન ડભાણ, તિયાં આવજ્યો સર્વે સુજાણ..૦૪
 થાશે તે અમે ચાકરી કરશું, તમે કરશો માં તમારું નરશું;
 ત્યાં તો એકાએક હતા અમે, તેવા સમામાં આવિયા તમે..૦૫
 એવો પત્ર લખ્યો અવિનાશે, આવ્યો અસુરાધીશને પાસે;
 સામ દામ દંડ ભેદ ભર્યો, વાંચી કાગળ વિચાર કર્યો..૦૬
 ન કરો નુગરાની યાં વાત, જેણે માર્યા સાધુ સાક્ષાત;
 એમ સમજી મનમાં વિચારી, પછી બેસી રહ્યા જખ મારી..૦૭
 પછી શું શું કર્યું ભગવાને, કહું સાંભળજ્યો સહુ કાને;
 આદર્યો છે ડભાણે જગન, આવ્યા ચૌદિશેથી હરિજન..૦૮
 શાળ દાળ ને દળાવ્યા ઘઉં, લીધાં ઘી ગોળ મિસરી બહુ;
 છોયે રસના ભર્યા કોઠાર, તેનો કહેતાં તે ન આવે પાર..૦૯
 પછી પોતે પધાર્યા મહારાજ, પૂરો કરવો જગન એ કાજ;
 રહ્યા દન દોય એહ ઠામ, પછી ગયા ઘોડાસર ગામ..૧૦
 ત્યાંથી નાથ ગયા હાથરોળી, ત્યાં તેડાવી સંત મંડળી;
 આવ્યા ભીલ ને ભીલભૂપતિ, હાથ જોડીને કરી વિનતિ..૧૧
 ભલે આવ્યા તમે ભગવાન, દીધાં અમને દર્શન દાન;
 ઊભા આગળ જોડીને પાણ, અમે છીએ તમારા વેચાણ..૧૨

કાંઈક સોંપજ્યો અમને કાજ, એવું સુણીને બોલ્યા મહારાજ;
 આવા સાધુ હોય નિરમાન, તેની રક્ષા કરવી નિદાન..૧૩
 ડભાણ માંહી થાશે જગન, તેમાં કરવા ઈચ્છે છે વિઘન;
 મહા મદે ભર્યા જે અભાગી, તેને કેમ ગમે આવા ત્યાગી..૧૪
 માટે એનું કરો ઉપરાળું^૧, થાય તો કરજ્યો રખવાળું;
 ત્યારે બોલ્યો ભીલનો ભૂપતિ, એનો ભાર નથી મારે રતિ..૧૫
 મર આવે પૃથવીપતિ રાય, માનું તરણા જેવો મનમાંય;
 પણ માગું છું જોડી હું હાથ, મારે ઘેર પધારિયે નાથ..૧૬
 પછી બેસાર્યા પાલખી પર, રાય તેડી ચાલ્યો નિજ ઘર;
 બહુ હેતે કરી પધરાવ્યા, ભરી થાળ મોતિડે વધાવ્યા..૧૭
 પછી સુરતથી સત્સંગી આવ્યા, પ્રભુ સારુ પોશાંગ તે લાવ્યા;
 શોભે સુરવાળ જામો જરી, શિર બાંધી છે પાઘ સોનેરી..૧૮
 બાંધી કમરે કસુંબી શાલ, નીરખી જન થયાં છે નિહાલ^૨;
 ચમર^૩ છતર^૩ અબદાગરી^૩, તે રહ્યા છે હરિપર ધરી..૧૯
 ધૂપ દીપ ઉતારી આરતી, પછી કરજોડી કરી વિનતિ;
 જોઈ રાજા થયો રળિયાત, પ્રભુ સાંભળજ્યો એક વાત..૨૦
 અમ પર મહેર અતિ કીજે, આવું સહુને દર્શન દીજે;
 પછી બેઠા પાલખીએ હરિ, દીધાં શહેરમાં દર્શન ફરી..૨૧
 નીરખી નાથને થયો સનાથ, સહુ કહે ધન્ય ધન્ય નાથ;
 પછી પ્રભુ કહે સુણો રાજન, જાએ ડભાણે કરવા જગન..૨૨
 સર્વે સજ્જ થાઓ તમે શૂર, જાવું જોશે આપણે જરૂર;
 પછી રાજા કહે સુણો નાથ, કહોતો લાખ ભીલ લઉં સાથ..૨૩
 ત્યારે બોલિયા એમ મહારાજ, નથી આપણે એવડું કાજ;
 કાંઈ થોડા ઘણા લિયો સંગ, બીજા છે અમ સંગે તોરંગ^૪..૨૪
 સજ્જ થઈ ચાલ્યો ભીલરાજ^૫, બેઠા પાલખી પર મહારાજ;

૧. પક્ષ રાખી મદદ કરવી. ૨.ન્યાલ. ૩.રાજાનાં સંસાધનો. ૪.ઘોડેસવારો. ૫. રાજા જાલમસિંહજી.

વાજે ઢોલ દદામાં^૧ નિશાણ, શોભા બહુ શું કહું વખાણ..૨૫
 આવ્યા ડભાણ ઢૂંકડા જ્યારે, થયા ઘોડે અસવાર ત્યારે;
 ઘોડો શોભે છે ઘણું રૂપાળો, માંડ્યો સાજ ઉપર શોભાળો..૨૬
 કોટે કોટિયું^૨ હૂલર^૩ હાર, પગે ઝાંઝરનો ઝમકાર;
 ચાંદી ચોકડે^૪ મોવડે^૫ જડી, માથે કરી છે કલંગી ખડી..૨૭
 શોભે તાવિથે^૬ ધૂધરી સાર, કેડ્યે કનક ભૂષણની હાર;
 કાઠું^૭ જીન કનકનું રાજે, દોય પેઢડે મોર બિરાજે..૨૮
 અંગોઅંગ શોભા સઈ ભણું, શોભે ઘોડો ઘરેણામાં ઘણું;
 સારાં શીલ સોયામણો લાગે, ચાલે ધમકે ધૂધરીયો વાગે..૨૯
 ધીરો ચાલે ને લીયે વારકી^૮, ધ્રોડ્યે પહોંચાય નહીં કોઈ થકી;
 એવે અશ્વે ચડ્યા મહારાજ, દેવા દાસને દર્શન કાજ..૩૦
 લીધી સર્વે સંઘની સંભાળ, કરે ચોકી રૂડી રખવાળ;
 પછી અશ્વ પરથી ઉતરી, બેઠા પાલખીએ પોતે હરિ..૩૧
 ધીરે ધીરે દિયે છે દર્શન, ઘણું જન પર છે પ્રસન્ન;
 પછી આવ્યા પાકશાળા માંય, ઘડી એક બેઠા પોતે ત્યાંય..૩૨
 પૂછી પાકની ખબર ખરી, કહ્યું મોદક મૂક્યા છે કરી;
 પછી મોટો કરાવ્યો માળ^૯, તિયાં બેઠા છે દીનદયાળ..૩૩
 નીરખે નરનારી મળી વૃંદ, જેમ ચકોર ચિંતવે ચંદ;
 એમ કરતા વીતિ ગઈ રેણ, પહોર એક પોઢવા કમળનેણ..૩૪
 પછી જાગિયા પ્રાણઆધાર, તર્ત ઘોડે થયા અસવાર;
 ફરી જોઈ છે સીમ સઘળી, પછી આવિયા મંડપે વળી..૩૫
 તિયાં બ્રાહ્મણ હતા હજાર, કરતા વેદનો મુખે ઉચ્ચાર;
 ભણે મંત્ર ને આહુતિ દીએ, વહે પરનાળાં^{૧૦} અખંડ ઘીએ..૩૬
 હોમે હવિષ્યાન્ન જવ તલ, નિરદોષ જગન અવલ;

૧.નગારાં. ૨.ગળાનાં ઘરેણાં. ૩.ઝૂલતું ઘરેણું. ૪.ચોકડામાં. ૫.મોઢે ૬.પેંગડાનો એક ભાગ. ૭.ઘોડાની પીઠ પર મૂકવાનું લાકડાનું ચોકડું. ૮.હણહણાટી. ૯.મંચ; સ્ટેજ. ૧૦.યજ્ઞમાં ઘી હોમવાનાં સાધન.

નાલિ^૧ કેળિ લવિંગ સોપારી, હોમે એલા^૨ સ્વાદી શાળ સારી..૩૭
 બહુવિધની લઈ સામગરી, હોમે છે વેદ વિધિએ કરી;
 બેઠા પોત્યે તિયાં ઘડી ચાર, પછી આવ્યા પંગત્ય મોઝાર..૩૮
 બેઠી પંગત્ય બ્રાહ્મણ તણી, કોઈ થકી તે ન જાય ગણી;
 જમે બ્રાહ્મણ ભાવ ભરીને, જુવે પોતે પંગત્ય ફરીને..૩૯
 પછી જમીને ઊઠ્યા વિપર, ગયા દ્વિજ ઉતારા ઉપર;
 એમ જમ્યા દન દશ સુધી, પછી આવી એક દિ કુબુધિ..૪૦
 આવી અસુરે કર્યો પ્રવેશ, ત્યારે દ્વિજે આદર્યો છે દ્વેષ;
 કહે કાંઈક કરો ઉપાય, શું વિચારી રહ્યા મનમાં..૪૧
 આ તો પૂરો થયો તે જગન, તેમાં કાંઈ ન પડ્યું વિધન;
 સીધાં ખરચ્યામાં ન રાખી ખામી, કરીએ વિઘ્ન તો આપણે વામી^૩.. ૪૨
 પહેલાં આપણાં મનુષ્ય જમાડો, બીજાં કળે કરીને ખમાડો;
 પછી કરીએ કતોહલ ભારી, પડશે ભંગાણ થાશે ખુવારી..૪૩
 પછી કોણ કેને ઓળખે છે, ઘણા વિપ્ર આપણી પખે^૪ છે;
 લોટ લાડવા લૂંટી જ લેશું, બીજા તળાવમાં નાખી દેશું..૪૪
 ગોળ ઘી કુડલાં લેશું હાથે, જાશું અંધારે ઉપાડી માથે;
 એક એક લઈ જાશું મોટલી^૫, જમશું ઘી ગોળ ને રોટલી..૪૫
 એમ પરિયાણિયા વળી વામી, તે તો જાણે છે અંતરજામી;
 જોજ્યો જીવ તણી અવળાઈ, કેવું વિચારીયું ખાઈ ખાઈ..૪૬
 એવું જાણીને હસિયા હરિ, પછી જીવને જુગતિ કરી;
 આવ્યા પાકશાળાને મોઝાર, કરી કળ કાઢ્યા વામી બાર..૪૭
 આડા ઊભા રાખ્યા આણી પાળા, હાથ્ય કરી લીધી પાકશાળા;
 દઈ ડારો હાથ લીધી અસિ^૬, ડરી દુષ્ટ ઊભા દૂર ખસી..૪૮
 કરવું હતું અવળું અપાર, હોંશ રહી તે હૈયા મોઝાર;
 બેઠા હાથ ઘસી^૭ પછી હેઠા, બહુ સમર્થ શ્રીહરિ દીઠા..૪૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'યજ્ઞનો આરંભ કર્યો' એ
નામે અઢાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૫૮॥

રાગ : સામેરી

વળતા તે વિપ્ર બોલિયા, મહારાજ શું કહો છો તમે;
જેમ આપો આગન્યા, તેમ સહુ કરીએ અમે..૦૧
મહારાજ કહે એક તમે, એક અમારો તમ સાથ;
તમે લેજ્યો લાડવા, એ લેશે જેષ્ટિકા^૧ હાથ..૦૨
પીરસે^૨ પોતાનાં પારકાં, જો કરશો જરાય;
તો તમને એ તાડશે^૩, તેની રાવ રોષ ન કાંય..૦૩
પછી ભર્યાં મોદકનાં ગાડલાં^૪, તેણે જૂતા^૫ જોદ્ધ જુવાણ^૬;
પાક ફરે પંગત્યમાં, એમ જમાડે જીવનપ્રાણ..૦૪
તોય બ્રાહ્મણ ભૂંડાઈ ન તજે, લઈ બેઠા એક એક લાકડી;
તેંયે મહારાજ કહે કાઠિયો, તમે આવો સહુ ઘોડે ચડી..૦૫
લેવરાવી સહુને લાઠિયો, કાઠી આવિયા ઘોડે ચડી;
વિના ગોળીએ વછોડિયો, ત્યાં બંધૂકો બહુ પડી..૦૬
ભાંગી ભડાકે કોઠિયું, સુંદર દાળની સોળ;
જાણે દુષ્ટ વિધન પાડશું, સામું પડ્યા પોતાને રોળ^૭..૦૭
ખોટે ડારે ડરાવિયા, કહે ઊઠશો જમતાં કોય;
જરૂર તેને મારશું, તમે ઊઠજ્યો એવું જોય..૦૮
જુક્તિ કરીને જમાડિયા, નવ પડવા દીધું વિધન;
એમ રૂડી રીતશું, મહારાજે કરાવ્યો જગન..૦૯
પછી દિવસ વળતે, તેડ્યા પુરાણી પંડિત;
કરી ચરયા ચોકમાં, ત્યાં થઈ પોતાની જીત..૧૦
લાખો લોક ભેળા થયા, નીરખવા નયણે નાથ;

તેમાં નર તસકરા^૧, આવ્યા'તા નાખવા હાથ..૧૧
 જોયો સર્વે સંઘને, બહુ ખબડદાર દીઠા ખરા;
 પછી અશ્વ ઉપર્યે, આવી તાકિયા તસકરા..૧૨
 ત્રણ દિવસના ભૂખ્યા તરસ્યા, નયણે નિદ્રા નવ કરી;
 આવીને જુવે અશ્વને, ત્યાં ઘોડે ઘોડે દીઠા હરિ..૧૩
 પછી પ્રભુને પાપે લાગ્યા, કહે દયા કરજ્યો દયાળ;
 જ્યાંથી ગુહા છૂટિયે, ત્યાં કર્યા ગુહા કૃપાળ..૧૪
 પછી સતસંગી થઈ, વળી ગયા પોતાને ઘેર^૨;
 એમ પોતે અનેક રીતે, કરી તે લીલા લેર..૧૫
 દાસનાં દુઃખ કાપવા, આપવા દર્શન દાન;
 હરે ફરે હરિ સંઘમાં, વળી બેસે મેડે ભગવાન..૧૬
 મેડા ઉપર મહાપ્રભુ, પળ મેલીને પોઢ્યા ઘડી;
 અજાણે એક જન^૩ આવ્યો, મનફર^૪ મેડે ચડી..૧૭
 ઝબકી જીવન જાગિયા, વળી અચાનક ઊઠ્યા હરિ;
 કોણ હતું અમ પાસળે, એમ કહીને રીસ કરી..૧૮
 પહેર્યા હતાં બહુ પેર્યનાં, વળી ઘરેણાં ઘણાં ઘણાં;
 અંગોઅંગ ઓપતાં, સુંદર તે સુવર્ણ તણાં..૧૯
 વેઢ વીંટી ને કનક કડાં, પોંચી અંગોઠી ઓપતિ;
 બાજુ કાજુ બેરખા વળી, શોભે કાને કુંડળ અતિ..૨૦
 કંઠે હાર તે હેમના, હુલર હીરા સાંકળી;
 અંગોઅંગ આભૂષણ પહેરી, પોઢ્યા'તા પોતે વળી..૨૧
 એવા સમામાં ઉઠાડિયા, વળી જાલમ^૫ નરે જગદીશ;
 તે સારુ સહુ ઉપરે, મહારાજે કરી રીશ..૨૨
 પછી આભૂષણ ઉતારિયાં, અને ફેંકિયાં ફરતાં વળી;
 અંબર એક અંગે રાખ્યું, બીજાં મેલિયાં સર્વે મળી..૨૩

કેણે ન જવાય પાસળે, વળી બીક લાગે સહુને;
 જોઈ જીવન રૂઠડા^૧, વળી દુઃખ થયું બહુને..૨૪
 પછી ભાઈ રામદાસજી, ધીરે ધીરે પાસે ગયા;
 મહારાજ વસ્ત્ર ઓઢિયે, અમ ઉપરે કરી દયા..૨૫
 પછી વસ્ત્ર પહેરિયાં, હસી પ્રભુજી બોલ્યા વળી;
 હતી ઉદાસી અતિ ઘણી, પણ હવે તો સર્વે ટળી..૨૬
 પછી વિપ્ર તેડાવિયા, તમે કરો શીઘ્ર રસોઈ;
 લાખો માણસ જમશે, વળી કેમ રહ્યા છો સોઈ^૨..૨૭
 બ્રાહ્મણ ભેળાણા ઊંઘમાં, સુતા તે સદને^૩ સંતાય;
 તે એકોએકને ઉઠાડીયા, પ્રભુ પોતે ઝાલી બાંચ..૨૮
 પછી મનમાન્યા મોદક કરી, જમે વાડવ^૪ યૂથનાં યૂથ;
 પાર ન આવે પંગત્યનો, વળી મળ્યા વિપ્ર વરૂથ^૫..૨૯
 આપે સીધાં અતિ ઘણાં, માગે સાઠ્ય ત્યાં શત પાંચ;
 કોઈ રીતે સરાજામની, વળી આવે નહીં લેશ આંચ..૩૦
 જેજેકાર તે થઈ રહ્યો, આપે અન્ન તે અતિ ઘણું;
 ભેટ્ય બાંધી^૬ બ્રાહ્મણે, જે જમિયે તે આપણું..૩૧
 પછી થઈ પૂર્ણાહુતિ, યજ્ઞ નિર્વિઘ્ન થયો;
 વંકા^૭ શિર ડંકા દઈ, પ્રૌઢ પ્રતાપ જણાવિયો..૩૨
 પછી વિદ્યા જોઈ વિપ્રની, દીધાં દાન દક્ષિણા ઘણી;
 રાજી કરી વળી વાડવા, વળાવિયા ભુવન ભણી..૩૩
 વળી ખરચતાં ખૂટ્યા નહીં, વધ્યા લાડવા લાખું સહી;
 ગોળ ઘી ને દાળ રસાળ, વળી પિષ્ટનો^૮ પાર નહીં..૩૪
 પછી પૂછ્યું નાથને, આ મોદકનું કેમ કરીએ;
 આપો ઘરોઘર ગામમાં, એમ હુકમ કીધો હરિએ..૩૫
 પછી માંડ્યાં આપવા, ભરી ભરી મોદક ટોપલા;

૧. રિસાયેલા. ૨.સૂઈ. ૩.ધરે; ઉતારે. ૪.બ્રાહ્મણ. ૫.સેના. ૬.કમર કસી. ૭.વિરોધી. ૮.લોટનો.

આલતાં ખૂટ્યા નહીં, પોતા લાડવા અતિ ભલા..૩૬
 વહેંચતાં વધી પડ્યા, તે નાખ્યા જળમાં જંતુને;
 મહારાજે આપી આગન્યા, વળી સાજામાંદા સંતને..૩૭
 પછી સંઘ સર્વેને શીખ આપી, જાઓ સહુ સહુને ઘેર;
 પંચ વરતને પાળજ્યો, પ્રભુ ભજજ્યો રૂડી પેર..૩૮
 પછી પોત્યે પધારિયા, કરી તે જય જયકાર;
 કરી લીલા ડભાણમાં^૧, અલબેલે અપરમપાર..૩૯
 પોતે યજ્ઞ પૂરો કર્યો, પોષ સુદિ પુન્યમ તિથિ;
 તે દિ યજ્ઞ પૂરો થયો, કહ્યો યથાયોગ્ય કાંઈક કથી..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ડભાણમાં યજ્ઞની
 સમાપ્તિ કરી’ એ નામે ઓગણસાઠમું પ્રકરણમ્ ॥૫૯॥

ચોપાઈ :

એમ યજ્ઞ કરી જદુનાથ, ચાલ્યા શ્યામળો સખાને સાથ;
 રહ્યા જેતલપુરમાં જઈ, સંઘ સરવે સંગાથે લઈ..૦૧
 ત્યાંથી સંઘને શીખ જ કરી, પોતે ચાલ્યા પશ્ચિમ દેશે હરિ;
 સારો પહેરી સુંદર સુરવાળ, ઝગે જરકશી જામો વિશાળ..૦૨
 માથે બાંધી છે પાઘ સોનેરી, કમરે કશી કેસર રેટા કેરી;
 બાજુ કાજુ^૨ કુંડળ રૂપાળાં, હાથે હેમકડાં^૩ બે વળાળાં^૪..૦૩
 હૈયે હાર અપાર શોભાળા, ઉર ઉતરી મોતીની માળા;
 કોટે કનકની^૫ કંઠી શોભે, શીશે શિરપેચ જોઈ મન લોભે..૦૪
 ચડ્યા ઘણા મૂલે હરિ ઘોડે, બીજા સખા અસવાર જોડે;
 ચાલ્યા વાટમાં એવાને એવા, સર્વે જનને દર્શન દેવા..૦૫
 જે જે વાટમાં^૬ આવિયાં ગામ, તેણે નીરખ્યા સુંદર શ્યામ;
 દેતા દર્શન દીન દયાળ, આવ્યા પ્રભુજી દેશ પંચાળ..૦૬

૧. સં.૧૮૬૬માં. ૨. સુંદર. ૩. વળવાળાં સોનાના કડા. ૪. સોનાની. ૫. ડભાણથી સારંગપુર જતાં.

સુંદર ગામ સારંગપુર નામ, તિયાં પધાર્યા સુંદર શ્યામ;
 રૂડા ભક્ત જીવો ને રાઠોડ, આવ્યા હરિ કરી તિયાં ધ્રોડ..૦૭
 રહી રાત્ય એક તિયાં રાજ, આવ્યા કારિયાણી મહારાજ;
 તિયાં ભક્ત વસે એક માંચો, નહીં તે કોઈ નિયમમાં કાચો..૦૮
 નિરલોભી ને અતિ નિષ્કામી, તેને ઘેર પધારિયા સ્વામી;
 તિયાં રહ્યા હરિ એક દન, પછી આવ્યા ગઢડે જીવન..૦૯
 ભક્ત સભાગી એભલ જિયાં, રહ્યા કાંઈક કૃપાળુ તિયાં;
 પછી ત્યાંથી સધાવિયા શ્યામ, આવ્યા નાથ કરિયાણે ગામ..૧૦
 તિયાં રહ્યા રાત્ય એક હરિ, આવ્યા રાયપર કૃપા કરી;
 સખા સરવે છે શ્યામ સાથ, આવ્યા કોટડે બંધિયે નાથ..૧૧
 ગયા ગોંડળ ને જેતપર, આવ્યા ધોરાજી શ્યામસુંદર;
 જઈ જમનાવડે જગદીશ, ત્યાંથી પાછો કર્યો પરવેશ..૧૨
 આવ્યા દુધીવદર કંડોરડે, ત્યાંથી પધારિયા કાલાવડે;
 ભક્ત જાદવજીને ભુવને, રહ્યા રાત્ય ત્યાં પ્રાણજીવન..૧૩
 ત્યાંથી સખાને શીખ જ દઈ, પોતે ચાલ્યા સેવક બે લઈ;
 ત્યાંથી મોડે કરી મહેર, ભક્ત રણમલજીને ઘેર..૧૪
 પછી આવ્યા અલૈયે જીવન, ભક્ત નારાયણને ભવન;
 ત્યાંથી ગયા છે ભાદરે ગામ, ભક્ત ડોસો જ્યાં રતનો રામ..૧૫
 રહ્યા રાત્ય કરી હરિ મહેર, વસતા વશરામને ઘેર;
 પછી ત્યાંથી કર્યો પરવેશ, ગયા જોડિયેથી કચ્છ દેશ..૧૬
 આવી અંજારમાં રાત્ય રહ્યા, ત્યાંથી વાલો ધમડકે ગયા;
 ભક્ત રામસિંઘ રાયધણે, કરી સેવા ભરી ભાવે ઘણે..૧૭
 તિયાં રહ્યા દન દોયચાર, પછી ભુજ પધાર્યા મોરાર;
 દઈ જનને દર્શન દાન, તિયા રહ્યા પોતે ભગવાન..૧૮
 કર્યો હુતાશનીનો સમૈયો, આપ્યો આનંદ ન જાય કહિયો;
 અતિ ઉડાડે રંગ ગુલાલ, કર્યો અલબેલે અલૌકી ખ્યાલ..૧૯

લીધો લાવો નાથે સાથ જને, ફાગણ સુદિ પુન્યમને દને;
 તે દિ ભુજમાં ઉત્સવ કર્યો, સર્વે જને મને મોદ ભર્યો..૨૦
 કરી અલબેલે લીલા લેર, ગંગારામ હીરજીને ઘેર;
 દઈ સુંદરને સુખ શ્યામ, ત્યાંથી ગયા માનકુવે ગામ..૨૧
 તિયાં ભક્ત અદોભાઈ નામ, વળી તેજો કેશવ ને શ્યામ;
 તેને દીધાં છે દર્શન દાન, ત્યાંથી તેરે ગયા ભગવાન..૨૨
 તિયાં તેડાવિયા સર્વે સંત, દીધા દર્શન સુખ અત્યંત;
 ત્યાંથી આવ્યા કાળેતળાવ, જોઈ ભક્ત ભીમજીનો ભાવ..૨૩
 રહ્યા દિન દો ચારેક ત્યાંઈ, પછી ફરી આવ્યા તેરા માંઈ;
 ભક્ત નાગજી સંઘજી સુતાર, તિયાં આવ્યા મુનિ ને મોરાર..૨૪
 કરી રસોઈ જમાડ્યા સંત, જમ્યા સંત ભેળા ભગવંત;
 પછી બોલિયા સુંદરશ્યામ, ભરી લિયોને જળનાં ઠામ..૨૫
 એમ કહીને સંત ચલાવ્યા, વાલો પોતે વળાવવા આવ્યા;
 પછી મળ્યા સહુને મહારાજ, તમે રાજી રહેજ્યો મુનિરાજ..૨૬
 એમ કહીને શીખ જ દીધી, પોતે વાટ માંડવીની લીધી;
 તિયાં ભક્ત મેઘો વશરામ, ટોપણ દેવશી સુંદર નામ..૨૭
 તેને દઈ દરશન નાથ, સર્વે જનને કર્યા સનાથ;
 ત્યાંથી નાથ બેઠા છે નાવડે, આવ્યા ભાદરે અલૈયે મોડે..૨૮
 કરી કંડોરડાની ચોરાશી, આવ્યા ધોરાજીએ અવિનાશી;
 રહે ભાડેર પાતલભાઈ, રહ્યા એક દિન પ્રભુ ત્યાંઈ..૨૯
 મેઘપુર આવ્યા કરી મહેર, સોની નારાયણ ભક્તને ઘેર;
 ત્યાંથી પ્રભુ આવ્યા પિપલાણે, રાખ્યા હરિને જન કલ્યાણે..૩૦
 પછી આવ્યા આખે અલબેલો, દવે નારાયણ ઘેર છબીલો;
 ત્યાંથી આવ્યા વાલો અગત્રાઈ, જિયાં વસે છે પર્વતભાઈ..૩૧
 તિયાં રહ્યા હરિ બહુ દિન, તેડાવિયા તિયાં હરિજન;
 કરવા ઉત્સવ અષ્ટમી કેરો, હૈયા માંહી છે હર્ષ ઘણોરો..૩૨

તિયાં મોટો મંડપ કરાવ્યો, માંહી મેડો કર્યો મન ભાવ્યો;
 તિયાં બેઠા વાલો વનમાળી, સુંદર મૂરતિ રૂડી રૂપાળી..૩૩
 જોઈ જનને સમાધી થાય, કરે લીલા નાવા નિત્ય જાય;
 પછી દ્વિજ ધનહીન જોઈ, તેના સુતને આપી જનોઈ..૩૪
 ફર્યા ફૂલેકે ગામમાં નાથ, અંસે^૧ અસિ^૨ શ્રીફળ લઈ હાથ;
 પછી આવ્યો અષ્ટમીનો દન, બહુ ગુલાલ લાવિયા જન..૩૫
 ભરે મૂઠી હેતે હરિ હાથે, નાખે નાથ નિજજન માથે;
 થયા રંગે રાતા સહુ જન, પાડે તાળી કરે કીરતન..૩૬
 એમ સારો ઉત્સવ કર્યો શ્યામે, અલબેલે અગત્રાઈ ગામે;
 આપ્યો આનંદ જનને જીવને, શ્રાવણ વદી અષ્ટમીને દિને..૩૭
 તે દિ લીલા કરી અગત્રાયે, કરાવી આંબે^૩ પર્વતભાયે;
 પછી પધારિયા ગઢજૂને^૪, સાથે લીધો છે સંઘ સહુને..૩૮
 સંઘ દેખી દુષ્ટ દાજિયા, પછી રાજા પાસે રાવે ગિયા;
 લેશે સાહેબ શહેર તમારું, એનુ માણસ ઉતારો બારું..૩૯
 તૈંયે રાજા કહે સુણો તમે, એનુ દીધું કરું રાજ્ય અમે;
 એહ લેશે તો સુખેથી લિયો, એને ગામમાં આવવા દિયો..૪૦
 પછી શહેરમાં શ્યામ પધાર્યા, નિજજનને મોદ વધાર્યા;
 પોતે દિવસ એક ત્યાં રહ્યા, પછી નાવા દામોદર ગયા..૪૧
 નાઈ નીસર્યા મોહનલાલ^૫, ચર્યું ચંદન વિપરે ભાલ;
 તેને દીધી છે દક્ષિણા બોળી, આપી મહોર^૬ નાથે અણતોળી^૭..૪૨
 પછી આવિયા શહેરમાં શ્યામ, ત્યાં વાલે કર્યો વિશ્રામ;
 ત્યાંથી ચાલિયા શ્યામસુંદર, આવ્યા, નરસિંહમે'તાને મંદિર..૪૩
 તિયાં બેસિયા ઘડી બે ચાર, પછી આવિયા છે પુર બહાર;
 સર્વે સંઘ સંગે લઈ શ્યામ, પછી આવિયા ફણેણી ગામ..૪૪
 તિયાં સર્વેને શીખ જ દીધી, એવી લીલા અલબેલે કીધી;

૧. ખભે. ૨. તલવાર. ૩. આંખાના વૃક્ષ નીચે. ૪. જૂનાગઢ. ૫. મહારાજ. ૬. સિક્કા. ૭. અગણિત.

સર્વે જનને સુખિયા કરી, પોતે પધાર્યા પાંચાળે હરિ..૪૫
 બહુ બહુ લીલા કરે લાલ, જોઈ જન ને થાય નિહાલ;
 જે કોઈ યોગીના ધ્યાનમાં ના'વે, તે અલબેલો લાડ લડાવે..૪૬
 કરે લીલા અતિશે અપાર, કહેતાં કોણ પામે તેનો પાર;
 જેમ સભર ભર્યો મેરાણ^૧, પીવે પંખી તે ચાંચ પ્રમાણ..૪૭
 તેમ અતિ અગાધ મહારાજ, કોણ કળે^૨ તોલે^૩ કવિરાજ;
 પણ જે પિયે તે સુખી થાય, નિશ્ચે નિષ્કુળાનંદ એમ ગાય..૪૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'અગત્રાઈ ગામે ઉત્સવ
 કર્યો' એ નામે સાઠમું પ્રકરમ્ ॥૬૦॥

ચોપાઈ :

પછી પધાર્યા દેશ પંચાળ રે, જિયાં વસે દાસ દયાળ રે;
 સર્વે સંસારનાં સુખ ત્યાગી રે, એક પ્રભુપદ અનુરાગી રે..૦૧
 પંચવિષયથી પ્રીત ઉતારી રે, પંચવ્રત પ્રેમે રહ્યાં ધારી રે;
 દીધાં દેહ તણાં સુખ નાખી રે, રહ્યાં અંતરે પ્રભુને રાખી રે..૦૨
 એવા જન જક્તથી ઉદાસી રે, તિયાં આવ્યા આપે અવિનાશી રે;
 જોઈ જનના હૈયાનું હેત રે, આવ્યા પ્રભુજી સખા સમેત^૪ રે..૦૩
 તેને દીધાં છે દર્શનદાન રે, બહુ ભાવે કરી ભગવાન રે;
 અંધ અપંગ બુઢા ને બાળ રે, અસમર્થ અબળા લાજાળ^૫ રે..૦૪
 તેને દયા કરી હરિ આપ રે, દીધાં દર્શન ટાળિયા તાપ રે;
 પછી જને પૂછ્યા સમાચાર રે, કહ્યા હરિએ કરી વિસ્તાર રે..૦૫
 જે જે પૂછતા ગયા છે જન રે, તે તે કહેતા ગયા છે જીવન રે;
 પછી પૂછી જગનની વાત રે, કહી રાજી થઈ રળિયાત રે..૦૬
 જેને નોતુ અવાણું જગને રે, તે પણ મગન થયા સુણી મને રે;

કહે ધન્ય ધન્ય મહારાજ રે, એવો જગન થાય કોણે આજ રે..૦૭
 બીજા ખર્ચે બહુ બહુ ધન રે, પણ ન થાય નિરવિઘન રે;
 કેંક જન તણા જીવ જાય રે, એવું સુણ્યું છે જગન માંય રે..૦૮
 લૂંટે ચોર કે ખરચી ખૂટે રે, થાય ફજેતિ શકોરાં^૧ ફૂટે રે;
 તે તો તમે કર્યો નિરવિઘન રે, જગજીવન પ્રભુ જગન રે..૦૯
 કહે નાથ એનો શ્યો વિચાર રે, એવા કરીએ જગન અપાર રે;
 કહો તો કરીએ વર્ષો વરસ રે, એક એકથી બીજો સરસ રે..૧૦
 એમ કહિ કર્યું પરિયાણ રે, તેડ્યા સંત સમીપે સુજાણ રે;
 મુક્તાનંદ ને મોટેરા ભાઈ રે, બ્રહ્માનંદ નિત્યાનંદ ત્યાંઈ રે..૧૧
 કહે નાથ સુણો સંત મળી રે, કરીએ વિષ્ણુયજ્ઞ એક વળી રે;
 જુઓ ગુર્જરખંડ વિચારી રે, કોણ ઠેકાણે જાયગા સારી રે..૧૨
 બોલ્યા સંત સાંભળજ્યો શ્યામ રે, યજ્ઞ જેવું જેતલપુર ગામ રે;
 તિયાં સુંદર કોટ તળાવ રે, વળી ગામમાં છે ઘણો ભાવ રે..૧૩
 ત્યારે બોલ્યા સુંદરશ્યામ રે, એ તો અમને ન ગમ્યું ગામ રે;
 એનો ધણી છે ધર્મનો દ્વેષી રે, તે તો યજ્ઞ કરવા કેમ દેશે રે..૧૪
 મોર્યે ભેળા થયા'તા બ્રાહ્મણ રે, તેને પૂછ્યું હતું અમે પ્રશ્ન રે;
 દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય શુદ્ર વળી રે, કહ્યું કેમ પૂજે માતા મળી રે..૧૫
 ચારે વર્ણની એક છે રીત રે, કહે કાંઈ છે એહમાં વિગત્ય રે;
 તૈંયે બોલિયા શાસ્ત્રી સુજાણ રે, સાંભળો કહુ શ્રુતિ પ્રમાણ રે..૧૬
 દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય જે કહેવાય રે, તેણે મધમાંસે ન પૂજાય રે;
 બીજા હોય જે જે શુદ્ર વર્ણ રે, તેનાં વેદથી બારાં આચાર્ય^૨ રે..૧૭
 ત્યારે કહ્યું મેં સાંભળી લહીએ રે, બીજા કરે તેને કેવા કહીએ રે;
 ત્યારે શાસ્ત્રી કહે એ મલેછ^૩ રે, પાપી ઢેઢ ભંગિયાથી નીચ રે..૧૮
 ત્યારે મેં કહ્યું સર્વે સાંભળજ્યો રે, એવા હો તે એમાં જઈ ભળજ્યો રે;
 તે દિવસના દાઝ્યા છે વામી રે, વાત મેલી છે રાજાને ભામી^૪ રે..૧૯

માટે જરૂર કરશે વિધન રે, તિયાં પૂરો નહીં થાય જગન રે;
 ત્યારે સંત કહે જમશે બ્રાહ્મણો રે, કેમ નાખશે નિજ ભાણે પા'ણો^૧ રે..૨૦
 ત્યારે કહે મહારાજ સારું રે, કરો મન માને જ્યાં તમારું રે;
 પછી જેતલપુરનું ઠેરાવી રે, કરી સામગ્રી સરવે આવી રે..૨૧
 લીધાં ઘી ગોળ ને ઘઉં ઘણા રે, કર્યા ગંજ^૨ શાળ દાળ તણા રે;
 કોઈ વાતની ન રાખી ખામી રે, ત્યાં તો પધારિયા પોતે સ્વામી રે..૨૨
 આવ્યા સંઘાથે સંઘને લઈ રે, તેડ્યા વણતેડ્યા આવ્યા કઈ રે;
 આવ્યા તેડાવ્યા સરવે સંત રે, આવ્યા સંઘ નાવે તેનો અંત રે..૨૩
 દિયે દર્શન પ્રસન્ન હોઈ રે, લિયે જન સુખ મુખ જોઈ રે;
 પછી બોલિયા જગજીવન રે, દૃષ્ટ^૩ પ્રશ્ન^૪ એ મોટો જગન રે..૨૪
 બીજું યજ્ઞ આ થાય ન થાય રે, તેનું નથી અમારે જો કાંય રે;
 એમ કહી જણાવે જનને રે, દિયે રાત્ર દિવસ દૃષ્ટાને રે..૨૫
 પૂજે જન જીવનને મળી રે, લાવે પૂજા વિધ્યે વિધ્યે વળી રે;
 ચર્ચી ચંદન હાર પહેરાવે રે, ગૂંથી ગજરા તોરા ધરાવે રે..૨૬
 કરે પુષ્પના કંકણ કાજુ રે, બાંધે બેરખા સુંદર બાજુ રે;
 કરે ફૂલનો ફેટો પછેડી રે, વળી જમાડે ઉતારે તેડી રે..૨૭
 દિયે દર્શન એવાના એવા રે, જગ જીવન છે જોયા જેવા રે;
 એમ કરે છે લીલા અપાર રે, નીરખી સુખ લિયે નરનાર રે..૨૮
 એવું દેખીને દાઝિયા વામી રે, કહ્યું નરેશને શીશ નામી રે;
 કહે સાંભળો શ્રવણે રાજન રે, જે સારુ કરે છે સ્વામી જગન રે..૨૯
 જે દિનો એ જગન થાય છે રે, તે દીનો રાજ તેજ^૫ જાય છે રે;
 એને જજો મુવો તાત તારો રે, હવે આવ્યો છે તમારો વારો રે..૩૦
 માટે જીવવું હોયે રાજન રે, તો ન કરવા દિયો જગન રે;
 સુણી આવી નરેશને આંધી^૬ રે, કહે જાઓ લાવો એને બાંધી રે..૩૧

એમ કર્યું પરિયાણ ત્યાંઈ રે, જાણ્યું અંતરજામીએ આંઈ રે;
 જોયું વિચારી કરશે વિધન રે, અમે રહેશું તો પિડાશે જન રે..૩૨
 પછી પ્રભુજી ચડિયા ઘોડે રે, લઈ સંઘને ગયા ચરોડે રે;
 પછી કેડ્યે આવી કટકાઈ^૧ રે, આવ્યા ભગવા^૨ કરવા ભૂંડાઈ રે..૩૩
 તેણે સ્વામી સધાવ્યા સાંભળી રે, ગયા ધૂડ ફાકતા^૩ તે વળી રે;
 પછી સાંજે આવ્યા પોતે નાથ રે, અસિ કસેલ^૪ સખા છે સાથ રે..૩૪
 સંતો તમારી રક્ષાને કાજ રે, સખે ધાર્યાં છે આયુધ આજ રે;
 હવે અમે તો જાણું ડભાણ રે, તમે રહેજ્યો યાં સંત સુજાણ રે..૩૫
 પછી પધારિયા પોતે શ્યામ રે, સખા લઈને ડભાણ ગામ રે;
 તિયાં જઈને હતું જે સિધું રે, તે તો સરવે મગાવી લીધું રે..૩૬
 તેણે જમાડિયા જન બહુ રે, વર્ણ અઢાર^૫ ને વળી મઉ^૬ રે;
 આખ્યાં જમાડી વળી વસન રે, એમ કીધો છે નાથે જગન રે..૩૭
 આવ્યા ભગવા કહે ભૂલ્યા અમે રે, અતિ સમર્થ છો સ્વામી તમે રે;
 અમે અમારું અવળું કીધું રે, અર્થ વિના અપરાધ લીધું રે..૩૮
 ત્યારે મહારાજ કહે નથી કાંઈ રે, જાઓ જમો જેતલપુર માંઈ રે;
 પછી જમાડી જોગીની ઝુંડું^૭ રે, કર્યું વામીએ વામીનું ભૂડું રે..૩૯
 કરવા હતા જગન હંમેશ રે, ન કરવા દીધા તે નરેશ રે;
 તે તો કહ્યું હતું પોતે પહેલું રે, થયું તેમનું તેમજ છેલું રે..૪૦
 એમ જગન થયો એ જાણો રે, મહા સુદિ પંચમી પ્રમાણો રે;
 જોઈ રાજી થયા હરિજન રે, દુઃખ પામિયા પાપિયા મન રે..૪૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુનાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે શ્રીહરિચરિત્રે ‘શ્રીહરિ
 પાંચાળથી જેતલપુર પધારી યજ્ઞ કર્યો’ એ નામે એકસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૧॥

૧. સેના; લડાયક ટોળું. ૨. વૈરાગી બાવા. ૩. નિષ્કળ થઈને. ૪. તલવારથી સુસજ્જ. ૫. બ્રાહ્મણ, દરબાર, રજપૂત, કણબી, આહીર, સોની, વાણીયા, દરજી, કોળી, ભરવાડ, ધાંચી, સુથાર, લુહાર, કુંભાર, લુહાણા, હરિજન, વાઘરી, ખોજા. ૬. ભૂખે મરતા કંગાલ લોકો. ૭. સમૂહો; જમાત.

ઓપાઈ :

પોતે દયાળુ હતા ડભાણ, સુંદરવર શ્યામ સુજાણ;
 ત્યાંથી ચાલિયા અંતરજામી, આવ્યા બુધેજમાં બહુનામી..૦૧
 હરિભક્ત તિયાં હઠિભાઈ, રહ્યા રાત્ય તિયાં સુખદાઈ;
 ત્યાંથી આવ્યા પચ્છમે મહારાજ, જિયાં ભક્ત ઓધવ જેરાજ..૦૨
 રહી રાત્ય એક તેને ઘેર, ત્યાંથી વાલો આવ્યા છે ઝીંઝર;
 સંગે ભક્ત હતો મેર જેઠો, અતિ વૃદ્ધ અંગે વળી દીઠો..૦૩
 તેને પહેરાવ્યો સુંદર સ્વાંગ, જામો જરી ને સોનેરી પાગ;
 રહી રાત્ય ને ચાલ્યા દયાળુ, આવ્યા કુંડળ માંહી કૃપાળુ..૦૪
 મોટા ભક્ત મામૈયો ને રામ, તેને ઘેર રહ્યા જુગ જામ;
 ત્યાંથી સારંગપુર આવિયા, દિન ત્રણ સુધી તિયાં રહ્યા..૦૫
 પછી આવ્યા નાગડકે નાથ, સર્વે સખા છે પોતાને સાથ;
 તિયાં ભક્ત સુરો સત્સંગી, હરિભક્ત જક્તથી અસંગી..૦૬
 તેને ઘેર ગિરિધર ગયા, દિન ચાર સુધી તિયાં રહ્યા;
 અતિ હેતે જમાડયા જીવન, પ્રભુ જન પર છે પ્રસન..૦૭
 દેવા દર્શન જન મન ભાવ્યાં, સુંદર વસ્ત્ર શ્યામળે મગાવ્યાં;
 વાલે પહેર્યા સોનેરી સુવાગ, જેણે જોયા તેનાં મોટાં ભાગ્ય..૦૮
 પછી ત્યાંથી શ્યામળો સધાવ્યા, પોતે નાથ પિપરડિયે આવ્યા;
 તિયાં ભક્ત પવિત્ર જે પીઠો, તેને ઘેર રહ્યા માવ મીઠો..૦૯
 ત્યાંથી ચાલિયા સુંદર શ્યામ, ગયા ભક્ત માતરાને ગામ;
 ત્યાંથી ભોંયરે ભોજન કીધું, ભક્ત નાજાને દર્શન દીધું..૧૦
 પછી ત્યાંથી આવ્યા ગોખલાણે, જાગ્યાં ભાગ્ય ભક્ત જીવો જાણે;
 ત્યાંથી ચાલ્યા પૂરણકામ, આવ્યા કૃપાળુ કરિયાણે ગામ..૧૧
 તિયાં રહ્યા રાજી થઈ બહુ, આવ્યા દાસ દરશને સહુ;
 એમ કરતા હુતાશની આવી, કરી લીલા લાલે મનભાવી..૧૨

તિયાં ઉડાડ્યો વાલે ગુલાલ, સર્વે સખા કર્યા રંગે લાલ;
 વળી કરે ધૂન્ય તાળી વાજે, લોકલાજવાળા જોઈ લાજે..૧૩
 કરી ઉત્સવ ને પછી માવ, આપ્યો અલૈયાને શિરપાવ;
 કહ્યું રાખજ્યો આવો જ વેશ, ફરી આવજ્યો વાળાક દેશ..૧૪
 સખા સંગે લઈ દશ વીશ, કરજ્યો પ્રભુની વાતો હંમેશ;
 એને એટલી આગન્યા કરી, પછી ત્યાંથી પધારિયા હરિ..૧૫
 વસે કોટડે પ્રેમ પૂતળી, તેને ઘેર ગયા વાલો વળી;
 ત્યાંથી પધાર્યા નડાલે ગામ, જિયાં ભક્ત ગંગેવ ને રામ..૧૬
 તિયાં જમાડ્યા લખમણે રાજ, પછી બંધિયે ગયા મહારાજ;
 રાત્ય શેઠ જૂઠા ઘેર રહ્યા, પછી ગોંડલથી વડે ગયા..૧૭
 ત્યાંથી ભાદરે પ્રભુ પધાર્યા, દેઈ દર્શન મોદ વધાર્યા;
 પછી ત્યાંથી પિપળિયે આવ્યા, ઘણું માનબાઈ મન ભાવ્યા..૧૮
 ત્યાંથી રણ ઊતરિયા રાજ, આવ્યા કચ્છ દેશ મહારાજ;
 કરી કચ્છમાં કૃપા કૃપાળે, દીધાં દર્શન સહુને દયાળે..૧૯
 વાગડ પાવર કચ્છ અબડાસે, કર્યા હરિના દર્શન દાસે;
 કરી ભૂજે ભીમ એકાદશી, પછી પધારિયા વાંણે બેસી..૨૦
 ઉતરી હરિ આવ્યા હાલાર, આપ્યાં દાસને સુખ અપાર;
 જે જે વાટમાં આવે છે ગામ, તિયાં વાલો કરે વિશરામ..૨૧
 દિયે દર્શન પ્રસન્ન ઘણું, મન છે સોરઠ જાવા તણું;
 ત્યાંથી આવ્યા ગઢજીરણે, રહ્યા રાત્ય ન જાણિયા કેણે..૨૨
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અલબેલો, આવ્યા અગત્રાઈ છેલ છબીલો;
 રહ્યા દિન દશ તિયાં શ્યામ, પછી આવિયા પંચાળે ગામ..૨૩
 ભક્તશિરોમણિ ઝીણોભાઈ, તિયાં રહ્યા શ્યામ સુખદાઈ;
 સર્વે જનને દર્શન દીધાં, કરી કૃપા કૃતારથ કીધાં..૨૪
 પછી ત્યાંથી પધારિયા હરિ, આવ્યા માણાવદ્ર મહેર કરી;
 જિયાં ભક્ત વસે મયારામ, ગોવિંદ ભાણો આંબો વાઘો નામ..૨૫

વળી વસતા આદિ જે જન, તેને નાથે દીધાં દરશન;
 પછી ત્યાં થકી ચાલિયા શ્યામ, દેતા દરશન ગામો ગામ..૨૬
 આવ્યા કરિયાણે પોતે કૃપાળુ, દેવા દર્શન સહુને દયાળુ;
 તિયાં આવિયા છે સંતદાસ, મહામુક્ત અંતરે પ્રકાશ..૨૭
 સદેહે જાય હિમાલા પાર, પોતે ગયા આવ્યા દોય વાર;
 આપ ઈચ્છાએ આવે ને જાય, બીજા કોઈ થકી ન જવાય..૨૮
 તેની ખબર પૂછી અવિનાશે, સર્વે કહી છે તે સંતદાસે;
 કહે નાથ સુણો સંતદાસ, રહો સત્સંગમાં કરી વાસ..૨૯
 એમ કહીને સમસ્યા કીધી, સંતે વાટ હિમાળાની લીધી;
 પછી તેડાવિયા સર્વે સંત, દેવા દાસને સુખ અત્યંત..૩૦
 મેલ્યા રાજા ભગતને રાજે, કહેજ્યો આવે સહુ દર્શન કાજે;
 આવ્યા સંત તે સરવે મળી, હતિ દેશોદેશ જે મંડળી..૩૧
 સર્વે આવિયા પ્રભુજી પાસ, આવી નીરખિયા અવિનાશ;
 સામા આવીને મળિયા શ્યામ, પૂરી સંતના હૈયાની હામ..૩૨
 પછી બેઠા સંતને શ્રીહરિ, તેને પૂછ્યું વાલે પ્રેમે કરી;
 સંત સુખિયા છો તમે સહુ, હમણાં દુબળા દીસો છો બહુ..૩૩
 કાંઈક અધિકું જમજ્યો અન્ન, સુખે થાય પ્રભુનું ભજન;
 એમ કહ્યું છે દયા કરીને, પણ ત્યાગ વાલો છે હરિને..૩૪
 પછી જનને જમાડ્યા નાથે, પ્રેમે પીરસ્યું પોતાને હાથે;
 જે પ્રસાદીને ઈચ્છે છે અજ, તોય મળતી નથી એક રજ..૩૫
 જે પ્રસાદી સારુ શિવ આપ, સહ્યો પારવતીજીનો શાપ;
 તે પ્રસાદી પામી સહુ સંતે, દીધી ભાવે કરી ભગવંતે..૩૬
 અતિ અઢળ ઢળ્યા અવિનાશી, શ્યામસુંદર વર સુખરાશી;
 વળી નાવા જાય જ્યારે નાથ, ત્યારે સંત લિયે સહુ સાથ..૩૭
 તિયાં ફેરવે અશ્વને હરિ, જુવે જન સહુ દગ ભરી;
 જુવે જનને જીવનપ્રાણ, દેખી વેષને કરે વખાણ..૩૮

કહે સહુ તણું તેજ વળી, આવ્યું આ સંતમાં સર્વે મળી;
 એમ કહિ રાજી બહુ થિયા, પછી નાથ ઉતારે આવિયા..૩૯
 એમ કરતાં લીલા નિત્ય નવી, પછી જન્માષ્ટમી તે આવી;
 કર્યો ઉત્સવ અતિ આનંદે, સુખ લીધું સહુ જન વૃંદે..૪૦
 ગામોગામથી આવ્યા'તા દાસ, તેણે નીરખિયા અવિનાશ;
 તિયાં મેઘ ઝરે ઝરમરિયા, રમે અલબેલો આનંદ ભરિયા..૪૧
 જોઈ જન થયાં છે મગન, એમ વીત્યો અષ્ટમીનો દન;
 એવી લીલા અલબેલે કરી, પછી ત્યાંથી પધારિયા હરિ..૪૨
 આવ્યા સુખપુરે સુખસિંધુ, દીનદયાળ દીનના બંધુ;
 રહ્યા પોતે તિયાં દિન ચાર, આપ્યાં સંતને સુખ અપાર..૪૩
 ત્યાંથી આવ્યા સારંગપુરે નાથ, સખા સંત સહુ પોતા સાથ;
 દિયે દર્શન પ્રસન્ન હોઈ, થાય મગન જન મુખ જોઈ..૪૪
 વળી મર્મે બોલે મરમાળો, જાણે જનની છેલ છોગાળો;
 મર્મે ભરી હરિ કરી હાસ, આપ્યો બાપુભાઈને સંન્યાસ..૪૫
 જેને જેમ થાય છે સમાસ, તેને તેમ કરે અવિનાશ;
 માટે જાણવા અંતરજામી, પછી સંત પ્રત્યે બોલ્યા સ્વામી..૪૬
 સંતો જાઓ હવે સહુ મળી, ફરો દેશો દેશમાં મંડળી;
 જેને ભણવું હોય તે ભણજ્યો, સહુ નિયમમાં કુશળ રહેજ્યો..૪૭
 જે જે થાય નિયમમાંથી બારું, એ તો નથી ગમતું અમારું;
 ત્યારે સંત કહે સત્ય સ્વામી, એમ કહી ચાલ્યા શીશ નામી..૪૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે અષ્ટમી
 ઉત્સવ' એ નામે બાસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૨॥

સામેરી :

પછી પ્રભુજી પધારિયા, પોતે તે ગુર્જર દેશ;
 લીલા કરી ગુજરાતમાં, પાંચાળે કર્યો પ્રવેશ..૦૧

સતસંગી સોરઠનાં, હાલારનાં હરિજન;
 તેને ઉપર દયા કરી, દીધાં સહુને દર્શન...૦૨
 દાસ ઉપર દયાળને, દયા દલમાં અતિ ઘણી;
 જાણે મારા જનને, દિયું સંપત્તિ સુખ તણી...૦૩
 જપ તપ તીરથ કરતે, ના'વે ધરતે જોગીને ધ્યાન;
 તે આવે જનને ભુવન ચાલી, મહેર કરી મહેરવાન...૦૪
 ફરે કરે પાવન પૃથિવી, જુવે જાણે અજાણે જન;
 જક્ત આશ્ચર્ય જોઈને, કરે ભાવ અભાવે ભજન...૦૫
 જેને દર્શને દુષ્કૃત^૧ નાશે, અને સ્પરશે નાશે પાપ;
 તેહ હરિને સંભારતાં, સહુ શુદ્ધ થયાં છે આપ..૦૬
 લાગ્યો ભય લુંટક જનને^૨, અને પાપીને પીડા થઈ;
 ડર્યા નર તસકરા^૩, અને દુષ્ટ દુઃખ પામ્યા સઈ..૦૭
 કળિમાં સતજુગ કીધો, પ્રભુ પોતે પ્રકટી;
 તે જાણે જન પોતા તણા, ન જાણે કૂડિયા^૪ કપટી..૦૮
 ખાન પાન પટ^૫ વડે, સર્વે જન સુખી બહુ;
 તે પ્રતાપ મહારાજનો, પ્રકટ જન જાણે સહુ..૦૯
 પુરુષોત્તમ પૂરણ પ્રકટ્યા, અનેક જીવ ઉદ્ધારવા;
 દયા કરી ફરે દેશમાં, નિજજનનાં કારજ સારવા.. ૧૦
 જે જે દેશમાં દાસ હતા, ભજતા હતા ભગવાન;
 ગોતી તેનાં ગામ પોતે, દીધાં દર્શન દાન..૧૧
 પછી આવી પંચાળમાં, અને લીધાં સખા સાથ;
 ઘોડે ચડી ગુજરાતમાં, આવ્યા ડભાણે નાથ..૧૨
 દર્શન દીધાં દાસને, દયાળે દયા કરી;
 સંતને સુખ આપવા, પધારિયા પોતે હરિ..૧૩

તે સાંભળી સતસંગી સર્વે, આવ્યાં તતકાળ;
 વેલ્ય ઘોડા ગાડલે^૧, બેસારી બુઢાં^૨ બાળ..૧૪
 નયણે નીરખી નાથને, વળી હરખિયા હૈયે ઘણું;
 અંતરમાં સુખ આવિયું, મુખ જોઈ મોહન તણું.. ૧૫
 પછી હાથ જોડી હરિ આગે, કરે વિનતિ વારમવાર;
 પ્રભુ ભલે પધારિયા, લીધી અમારી સાર..૧૬
 પછી પ્રભુને પૂજિયા, વળી ચરચ્યાં ચંદન ઘણાં;
 પુષ્પહાર પહેરાવિયા, કર્યાં છોગલાં ફૂલ તણાં.. ૧૭
 અંબર સુંદર આભૂષણ, અરપિયાં અલબેલને;
 ધૂપ દીપ કરી આરતી, પાય લાગ્યાં છબીલા છેલને.. ૧૮
 ભોજન વ્યંજન ભલી ભાતે, જમાડિયા જીવનને;
 જમ્યા ભૂધર ભાવશું, કરવા જન પ્રસન્નને..૧૯
 પછી બાંધ્યો હિંડોળો બારણે, સુંદર વડે સોયામણે;
 તિયાં વિરાજ્યા નાથજી, જોઈ જન જાય ભામણે^૩.. ૨૦
 એમ કૈંક દન દર્શન દઈ, નવલા તે નેહ^૪ વધારિયા;
 પછી સર્વેને શીખ^૫ આપી, પોતે પણ પધારિયા..૨૧
 આવે જાય સર્વે દેશે, પણ રહે ઘણું પાંચળ;
 નિજ જનને સુખદેવા, કરે લીલા દયાળ..૨૨
 બાળ જોબન વૃદ્ધજન, વળી નરનારી કહેવાય;
 જક્ત વાત જાણે નહીં, સહુ ગુણ હરિના ગાય.. ૨૩
 પછી એક દીન નાથ કહે, સત્સંગી સહુને જણાવજ્યો;
 અમે આવશું વડે, તમે પણ ત્યાં આવજ્યો..૨૪
 સુંદર માસ સોહામણો, કાર્તિક સુદિ પુન્યમ કૈયે;
 આવ્યાં'તાં જન આગળે પોતે પણ આવ્યા તૈંયે..૨૫

પધાર્યા પશ્ચિમ દેશથી, બુધેજમાં દિન દો રહ્યા;
 પછી વાલો વઉઠે, અશ્વે ચડીને આવિયા..૨૬
 સંધ્યા સમે શ્રીહરિ, પ્રભુજી પધારિયા;
 દર્શન દઈ દાસને, તેના તે તાપ નિવારિયા..૨૭
 પછી ફરિયા સંઘમાં, દર્શન દેવા શ્રીહરિ;
 લાખો લોકે લા'વ લીધો, નીરખિયા લોચન ભરી..૨૮
 પછી આવી ઊતર્યા, વળી સુંદર શોધી જાગ્ય;
 સતસંગીને કુસંગીનો, કરિયો છે વિભાગ..૨૯
 પછી પોતે વિરાજિયા, વેલ્ય ઉપર વાલમ વળી;
 સતસંગીને સંત સર્વે, બેઠી મુનિની મંડળી..૩૦
 સતસંગી સર્વે કહે, દિયો આગન્યા દયાળ;
 અમે તમારે કારણે, કરાવિયે સુંદર થાળ..૩૧
 આપિયે અમને આગન્યા, સંત સારુ કરાવિયે રસોઈ;
 ત્યારે મહારાજ કહે સારું, કરાવજ્યો સહુ કોઈ..૩૨
 પછી એહ સમે આરોગિયા, વળી પૂરી સુંદર પાક;
 ઉજજવળ ભાત દાળ અવલ^૧, સુંદર તળેલાં શાક..૩૩
 જમી જીવન પોઢિયા, કર્યો વેલ્ય ઉપર વિશરામ^૨;
 નીરખતાં જન નાથને, વહી ગયા ચારે જામ^૩..૩૪
 પછી પ્રભાતે પ્રભુ જાગી, નાવા ચાલિયા નાથ;
 નારી જૂથ નોખું કરી, લીધા સખા સર્વે સાથ..૩૫
 પછી નાહી નાથ પધારિયા, ગયા ગામમાં ઘોડે ચડી;
 સેવકને શિરપાવ આપ્યો, શિવને પાય પડી..૩૬
 પછે ઉતારે પધારિયા, દેઈ દદામાં^૪ દયાળ;
 આવી બેઠા તરુતળે^૫, નાહી જમવા જનપ્રતિપાળ..૩૭
 જમ્યા હરિ જુગત્યે કરી, જેમ ઘટે તેમ બેસી આસને;

પછી સર્વે થાળ લઈ, દીધી પ્રસાદી દાસને..૩૮
 એમ અલૌકીક કરી લીલા, વઉઠામાં વાલે વળી;
 પછી સહુને શીખ આપી, સંત ફરો બાંધી મંડળી..૩૯
 પછી પોતે પધારિયા, કરી કારજ^૧ મોટું સહિ;
 જેણે નીરખ્યા નાથને, તે જમહાથ^૨ જાવાના નહીં..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'વઉઠાનો સમૈયો કર્યો'
 એ નામે ત્રેસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૩॥

ઓપાઈ :

પછી પોતે ગયા ગુજરાત, રહ્યાં ડભાણમાં દોય રાત;
 હતી સંતની મંડળી સાથ, વળતાં વરતાલે આવિયા નાથ..૦૧
 તિયાં રહ્યાં હરિ સંત સહુ, કરી લીલા આપ્યાં સુખ બહુ;
 રહ્યાં પાચ રાત પોતે તિયાં, પછી યાંથી બુધેજે આવિયા..૦૨
 ત્યાંથી ચાલિયા સમર્થ સ્વામી, આવ્યા બોચાસણે બહુનામી;
 બામણગામ ને એકલબારે, પોત્યા સરસવણી મહીપારે^૩..૦૩
 જઈ પાદરે પાછા વળિયા, આવી વરતાલે સંતને મળિયા;
 ત્યાંથી ચાલી ઉમરેઠે ગયા, દેવા દર્શન પ્રસન્ન થયા..૦૪
 વાજાં વાજતે પધાર્યા શ્યામ, આવ્યું સામૈયે સઘળું ગામ;
 દીધાં દાસને દર્શન દાન, રહી રાત ચાલ્યા ભગવાન..૦૫
 ભાવ ગામના લોકને બહુ, આવ્યાં પુરબા'રાં^૪ મળી સહુ;
 તેને દર્શન દઈ દયાળ, કરી કલ્યાણ ચાલ્યા કૃપાળ..૦૬
 સંગે આપ્યો તો ભોજન થાળ, યથાયોગ્ય જમ્યા તે દયાળ;
 પછી આવ્યા ડડુસર ગામ, કર્યો કઠલાલે વિશરામ..૦૭
 આંતરોલી ઊંટડિયે મહાદેવ, તિયાં પધાર્યા દેવાધિદેવ;
 તિયાં શિવનાં દર્શન કીધાં, વસ્ત્ર સર્વે સેવકને^૫ દીધાં..૦૮

૧. કાર્ય. ૨. જમપુરી. ૩. મહી નદીને સામે કિનારે. ૪. ગામની બહાર-ભાગોળે. ૫. પૂજારીને.

આપ્યા રૂપૈયા મૂઠડી ભરી, પછી ત્યાંથી પધારિયા હરિ;
 આવ્યા લુવાંગ્ય સલકી ગામ, પછી પ્રાંતિયે પધાર્યા શ્યામ.૦૯
 ત્યાંથી ચાલિયા શ્યામસુંદર, આવ્યા વાલ્યમજી વિજાપર;
 ત્યાંથી ગેરીતે ગયા ગોપાળ, વિશનગ્ર પધાર્યા દયાળ..૧૦
 તિયાં જમાડ્યા બ્રાહ્મણ ઘણા, કરી મોદક મીસરી તણા;
 ત્યાંથી ગયા ઊંઝે મહેસાણે, તિયાં જનને જમાડ્યા પરાણે..૧૧
 પછી આવ્યા કર્જસણ નાથ, સખા સાંખ્યયોગી હતા સાથ;
 પછી મહારાજ મોટેરે આવ્યા, શહેરના સતસંગી બોલાવ્યા..૧૨
 ત્યાંથી જેતલપુર પધાર્યા, જનને હૈયે હર્ષ વધાર્યા;
 એમ ફરી હરિ સર્વે ગામ, કર્યા છે નિજજનનાં કામ..૧૩
 દાસ અર્થે ફર્યા સર્વે દેશ, પછી કર્યો પાંચાળે પ્રવેશ;
 તિયાં^૧ દાસને દર્શન દીધાં, મળી નાથ કૃતારથ કીધાં..૧૪
 પછી આવ્યો છે ફાગણ માસ, થયા હોળી રમવા હુલાસ;
 તિયાં હરિજનને તેડાવ્યા, દશ વીશ સંત પણ આવ્યા..૧૫
 પછી સુંદર આણ્યો સમાજ, રંગ કેસર રમવા કાજ;
 તેલ ફૂલેલ ગુલાલ ઘણા, મેલ્યો સમાજ ન રાખી મણા..૧૬
 સખા તાકી કહ્યા છે તૈયાર, જમે જીવન એટલી વાર;
 જ્યારે જમી લીધું છે જીવને, તિયાં આવીને ઘેરિયા જને..૧૭
 લાવ્યાં રંગ સુરંગ ગુલાલ, ઘેરી લીધા છે ઘરમાં લાલ;
 છાંટે રંગ ઊંડે છોળ્યું ઘણી, ચડી ગરદી ગુલાલ તણી..૧૮
 રંગ સોરંગે રંગ્યા રંગીલો, રસ બસ થયા છે છબીલો;
 પછી નાથ કહે સુણો તમે, માગો ફગવા^૨ તે આપિયે અમે..૧૯
 એમ કરી અલબેલે વાત, સુણી જન થયા રળિયાત^૩;
 વારુ^૪ માગશું અમે મહારાજ, દેજ્યો રાજી થઈ તમે રાજ..૨૦

ત્યારે રાજ કહે રાજી છૈયે, માગો મનમાન્યું અમે દૈયે;
 ત્યારે બોલ્યા જન જોડી હાથ, તમ પાસે એ માગિયે નાથ..૨૧
 મહાબળવંત માયા તમારી, જેણે આવરિયાં નરનારી;
 એવું વરદાન દીજિયે આપે, એહ માયા અમને ન વ્યાપે..૨૨
 વળી તમારે વિષે જીવન, નાવે મનુષ્યબુદ્ધિ કોઈ દન;
 જે જે લીલા કરો તમે લાલ, તેને સમજી અલૌકીક ખ્યાલ..૨૩
 સતસંગી જે તમારા કહાવે, તેનો કેદી અભાવ ન આવે;
 દેશ કાળ ને ક્રિયાએ કરી, કેદી તમને ન ભૂલિયે હરિ..૨૪
 કામ ક્રોધ ને લોભ કુમતિ, મોહ વ્યાપીને ન ફરે મતિ;
 તમને ભજતાં આડું જે પડે, માગિયે એ અમને ન નડે..૨૫
 એટલું માગિયે છૈયે અમે, દેજ્યો દયા કરી હરિ તમે;
 વળી ન માગીએ અમે જેહ, તમે સુણી લેજ્યો હરિ તેહ..૨૬
 કેદી દેશો માં દેહાભિમાન, જેણે કરી વિસરો ભગવાન;
 કેદી કુસંગનો સંગ મ દેજ્યો, અધર્મ થકી ઉગારી લેજ્યો..૨૭
 કેદી દેશો મા સંસારી સુખ, દેશો મા પ્રભુ વાસ વિમુખ;
 દેશો મા પ્રભુ જક્તમોટાઈ, મદ મત્સર ઈરષા કાંઈ..૨૮
 દેશો મા દેહસુખ સંયોગ, દેશો મા હરિજનનો વિયોગ;
 દેશો મા હરિજનનો અભાવ, દેશો મા અહંકારી સ્વભાવ..૨૯
 દેશો મા સંગ નાસ્તિકનો રાય, મેલી તમને જે કર્મને ગાય;
 એ આદિ નથી માગતા અમે, દેશો મા દયા કરીને તમે..૩૦
 પછી બોલિયા શ્યામ સુંદર, જાઓ આપ્યો તમને એ વર;
 મારી માયામાં નહીં મુંઝાઓ, દેહાદિકમાં નહીં બંધાઓ..૩૧
 મારી ક્રિયામાં નહીં આવે દોષ, મને સમજશો સદા અદોષ;
 એમ કહ્યું થઈ રણિયાત, સહુએ સત્ય કરી માની વાત..૩૨
 દીધા દાસને ફગવા એવા, બીજું કોણ સમર્થ એવું દેવા;
 એમ રમ્યા રંગભર હોળી, હરિ સાથે હરિજન ટોળી..૩૩

થયા રસબસ રંગભીનો, ચાલો ના'વા કહે નાથદીનો^૧;
 પછી પોતે થયા અસવાર, સંગે ચાલિયા સખા અપાર..૩૪
 ગાતાંવાતાં ના'વા નાથ ગયા, કરી લીલા ના'તાં ના'તાં તિયાં;
 નાહી નાથ ચાલ્યા સખા સંગે, અતિ આનંદ ભર્યા છે અંગે..૩૫
 આવ્યા સંત બે નાથે બોલાવ્યા, કહો અમ સારુ ભેટ શું લાવ્યા;
 કહે સંત લાવ્યા ફૂલહાર, નાથ કહે આવો લાવો આ વાર..૩૬
 પછી અશ્વથી હેઠા ઊતર્યા, સંતે પુષ્પના શણગાર કર્યા;
 કંઠે આરોપ્યા ફૂલના હાર, બાંધ્યા બાજુ તે શોભે અપાર..૩૭
 તોરા ગજરા ફૂલના ધર્યા, કાને ગુચ્છ તે ફૂલના કર્યા;
 બાંયે બેરખા કંકણ સાર, કર્યા ફૂલ તણા શણગાર..૩૮
 ધૂપ દીપ ઉતારી આરતી, કરી કર જોડીને વિનતિ;
 કરી પૂજા ને લાગિયા પાય, નીરખી નાથ ત્રપત^૨ ન થાય..૩૯
 શ્યામ સલુણો^૩ શોભે છે અતિ, મનોહર સુંદર મૂરતિ;
 નયાણાં ભરીને નીરખે છે જન, જોઈ જીવન થયા મગન..૪૦
 જય જય કહે નિજ દાસ, લીધું સુખ દીધું અવિનાશ;
 કરી લીલા અલૌકીક શ્યામે, શોભાવંત સારંગપુર ગામે..૪૧
 કર્યો સમૈયો સુંદર જાણો, ફાગણ સુદી પુન્યમ પ્રમાણો;
 તે દિવસે નાથે લીલા કીધી, પછી સર્વેને શીખ^૪ જ દીધી..૪૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે મહારાજ
 સારંગપુર પદ્યાર્યા' એ નામે ચોસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૪॥

ચોપાઈ :

પછી સંત ચાલ્યા સહુ મળી, મહામુક્ત તણી જે મંડળી;
 સર્વે ગુર્જર દેશમાં ગયા, કૈંક પુરમાં પઢવા^૫ રહ્યા..૦૧

સતસંગી ગયા સર્વે ઘેર, થઈ સુખી સહુ બહુ પેર;
 જોઈ લીલાને ચડી ખુમારી, ઊતરે નહીં કેની ઊતારી..૦૨
 કરે ચર્ચા પરસ્પર જ્યારે, થાય કેફભરી વાત ત્યારે;
 સહુને ચિત્તે ચડ્યો રંગયોળ^૧, આવી અંતરે મસ્તિ અતોળ..૦૩
 થયું પ્રકટ જાણે કલ્યાણ, નહીં ઉધારી વાતની વાણ^૨;
 હોય પરચા હજારો હજાર, જાણે જન ન જાણે સંસાર..૦૪
 જે કોઈ સતસંગી નામ કા'વે, પંચવ્રતને પાળે પળાવે;
 તે આ લોક પરલોકને માંઈ, રહે સુખી તે જન સદાઈ..૦૫
 જે દિ આવે આ દેહનો કાળ, તે દિ આવે તેડવા દયાળ;
 રથ વેલ વિમાન ને વાજી^૩, મૂકે દેહ ઘણું થઈ રાજી..૦૬
 કહે આવ્યા છે તેડવા નાથ, હું જાઉં છું મહારાજને સાથ;
 માનજ્યો મારું હિતવચન, સહુ સ્વામીનું કરજ્યો ભજન..૦૭
 એમ કહીને મૂકે છે દેહ, સર્વે જાણે સતસંગી તેહ;
 કેંક કુસંગી તે પણ જાણે, થાય દર્શન પ્રકટ પ્રમાણે..૦૮
 જ્યારે મરે કુસંગીમાં કોઈ, નજરે જમ કિંકરને જોઈ;
 જાતાં જમહાથ જોઈ કુસંગી, પછી સમજી થાય સતસંગી..૦૯
 એમ વધતો જાય સતસંગ, જોઈ રીત ચિત્તે ચડે રંગ;
 આવે સંત કરે બહુ વાત, તે સાંભળી થાય રળિયાત..૧૦
 વળી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ જેહ, મળે પ્રકટ પ્રમાણ તેહ;
 તેના સંત પંચવ્રતે પુરા, એ આગળે બીજા તો અધુરા..૧૧
 એવા સંત શિરોમણિ જેહ, ફરે દેશ પ્રદેશમાં તેહ;
 જેનાં આગન્યાકારી છે અંગ^૪, કેદી ન કરે વચનનો ભંગ..૧૨
 તેને આપીયું એમ વચન, જાજ્યો તવરે^૫ મળી મુનિજન;
 આવી શક્યા તો આવશું અમે, નહીં તો નહાજ્યો નર્મદામાં તમે.. ૧૩

૧. જોરદાર ઉત્સાહ. ૨. 'મર્યા પછી મોક્ષ' એ વાત નથી. ૩. ઘોડા. ૪. જીવન. ૫. ભરૂચ પાસે નર્મદા કાંઠે આવેલ 'તવરા'માં (તે ગામ ઈ.સ.૧૯૬૮-૧૯૭૦માં બે વાર તણાયું ને મેળા બંધ થયા.)

એવી સંતને આગન્યા આપી, પછી જાણું વધ્યા ઘણા પાપી;
 તેંયે કાળને આગન્યા કીધી, મુવા પાપી જીવ બહુવિધિ..૧૪
 પોતે છાના રહ્યા ઘણું શ્યામ, કાળે કીધું છે કાળનું કામ;
 પોતે લીધો તપસ્વીનો વેષ, રહ્યા ગુપ્ત વધારિયા કેશ..૧૫
 પહેરે ખેસ ને ઓઢે ચોફાળ, માથે શોભે છે સુંદર વાળ;
 પહેરી ટોપી ઓપી શોભાતણી, શ્યામ મૂર્તિ તે પુષ્ટ છે ઘણી..૧૬
 રહે છાના ન જાણે કોઈ જન, કરે એકાંતિ દાસ દર્શન;
 એમ વિતિ ગયા બહુ દન, કોઈ જાણી શકે નહીં જન..૧૭
 પછી આવ્યો છે વસંત માસ, સુણી વસંત સાંભરિયા દાસ;
 પછી બોલિયા દીનદયાળ, લાવો તેડી સંત તતકાળ..૧૮
 થઈ ખબર આવિયા સંત, વાલો રાજી રમવા વસંત;
 પહેરી વસ્ત્ર જરીનાં જીવન, ઘણું જન ઉપર્ય છે પ્રસન..૧૯
 આવે સંત મળે ભરી બાથ, જુવે અમૃતદૃષ્ટિએ નાથ;
 ઘણા દિનના જન હતા પ્યાસી, થયા તૃપ્ત જોઈ અવિનાશી..૨૦
 પછી નાથ કહે સુણો દાસ, આ તો જાય છે ફાગણ માસ;
 ગાવો ફાગ ને ધુમ મચાવો, નિત્ય નાવે અવસર આવો..૨૧
 કરો રમવા તણો સમાજ^૧, એમ બોલ્યા રાજી થઈ રાજ;
 પછી સંતે કર્યો સરાજમ^૧, હોળી હરિશું રમવા હામ^૨..૨૨
 પછી કઢાવ્યો રંગ સોરંગ, કેસુ કેસર કસુંબો પતંગ^૩;
 ભર્યા ચરુ કડાયાં ને કડા, વળી ગોળા માંટલાં ને ઘડા..૨૩
 લાવ્યા તેલ ગુલાલ અબીર, સજ્જ થયા સખા શૂરવીર;
 પછી નાથ કહે સુણો જન, આપો અમને સખા થઈ પ્રસન..૨૪
 પછી દશવીશ સખા લીધા, બેઉ ટોળાં બરોબર કીધા;
 સાંખ્યયોગી સખા શ્યામ સાથે, લીધી હેમ પિયકારી હાથે..૨૫

૧. સરસામાન. ૨. હોશ. ૩. જેમાંથી ગુલાલ બને છે, તેવાં લાકડાંને પલાળીને તૈયાર કરેલો રંગ.

પછી મગાવિયો રંગ પાસે, ભરી પિયકારી અવિનાશે;
 છાંટી એક એક સહુ માથે, પછી નાખ્યો છે ગુલાલ નાથે..૨૬
 સખા સહુ થયા રંગયોળ, પછી મચ્યો છે ખેલ અતોળ;
 છૂટે પિયકારી બહુ છોળે, એકબીજાને ઝાલીને રોળે..૨૭
 નાખે ઉપર અબીર ગુલાલ, તેણે સખા થયા સહુ લાલ;
 વાજે ઢોલ ને દદામાં^૧ ગડે^૧, કાંસા ત્રાંસાની ધ્રોશ^૨ જ પડે..૨૮
 લથબથ જૂથ રમે હોળી, સામસામી છે સરખી ટોળી;
 નાથ ઉપર નાખ્યો છે રંગ, તેણે શોભે છે સુંદર અંગ..૨૯
 સર્વે વસ્ત્ર રંગાણાં અંગના, શ્વેત લાલ થયાં એક રંગના;
 મુખ લાલ ને કમળનેણ, શોભે સુંદર તે સુખદેણ..૩૦
 હસવે દીસે છે દંતપંગતિ, ઓપે^૩ અનારકળીથી^૪ અતિ;
 બાંધ્યું બોકાનું સુંદર ફેંટે, કસી કમર રૂપાળે રેંટે..૩૧
 છૂટી કસમાં^૫ દીસે છે છાતી, તેની શોભા કહી નથી જાતી;
 વેઢ વીંટી ને કડાં છે હાથે, નાથ રમે છે સખાને સાથે..૩૨
 હોડાહોડમાં^૬ કોઈ ન હારે, વચ્ચમાં પડી કોઈ ન વારે^૭;
 એમ રમતાં જામ^૮ બેઉ^૮ ગિયા, મટી બપોર છાયા નમિયા..૩૩
 પછી નાથે હાથે પાડી તાળી, કરી નામની ધૂન્ય રસાળી;
 કરી ધૂન્ય કહે એમ વાલો, સર્વે નદીએ^૯ નાવાને ચાલો..૩૪
 પછી પોતે ચડિયા છે ઘોડે, સખાજૂથ સરવે છે જોડે;
 નાવા નીરમાં પેઠા છે નાથ, સહુ નાહ્યા છે શ્યામને સાથ..૩૫
 નાહી નાથ ને નીસર્યા બારે, કર્યો કુંકુમનો ઈન્દુ ત્યારે;
 પછી અશ્વે થયા અસવાર, આવ્યા મહારાજ ગામ મોઝાર..૩૬
 પછી સંત સરવે તે આવ્યા, થઈ રસોઈ જમવા બોલાવ્યા;
 પછી પીરસ્યું પોતાને હાથે, એમ જમાડિયા જન નાથે..૩૭

૧. નગારાં વાગે. ૨. ધણધણાટી. ૩. શોભે. ૪. દાડમના દાણાથી. ૫. કેડિયાની દોરી છૂટી ગઈ હોવાથી. ૬. સ્પર્ધામાં. ૭. રોકે. ૮. બે પહોર; છ કલાક. ૯. થેલા નદીએ.

સર્વે રીતે કીધા સુખી સંત, કરી લીલા અલૌકી અત્યંત;
 દિન દશ સુધી સંત રહ્યા, પછી પોતે વળાવાને ગયા..૩૮
 કારિયાણીને કુંડળ ગામ, તિયાં સુધી આવ્યા પોતે શ્યામ;
 પછી સહુને શીખ જ કરી, પોતે પાછા વળિયા છે હરિ..૩૯
 એવો કર્યો સમૈયો જીવને, ફાગણ સુદિ પુનમને દને;
 તે દિ ગઢડે રમિયા હોળી, સુખી થઈ ગયા સંત ટોળી..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે ગઢડે
 હુતાશની ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે પાસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૫॥

રાગ : સામેરી

પોતે પધાર્યા ગઢડે, અને સંત ગયા ગુજરાત;
 અપાર લીલા કરે હરિ, તેની કહી ન જાયે વાત..૦૧
 શેષ મહેશ ને શારદા, હરિચરિત્ર પાર નવ લહે;
 અજ^૧ ન પામે પાર જેનો, ને’તિ ને’તિ નિગમ^૨ કહે..૦૨
 અપાર લીલા અપાર સામર્થ્ય, અપાર અતિ ચરિત્ર છે;
 અપાર તેજ પ્રતાપ અતિ, અપાર યશ પવિત્ર છે..૦૩
 અપાર કરુણા અપાર કૃપા, અપાર દયા દલમાં;
 અપાર ધીર ગંભીર ઘણા, નવ કળાય કોઈ કાળમાં..૦૪
 અપાર મહિમા અપાર મોટવપ, અપાર દાતા ઉદાર છે;
 અપાર કળા અપાર કીરતિ, વળી ગુણ જેના અપાર છે..૦૫
 અપાર લીલા એક જીભાએ, કવિ કહી કેમ શકે;
 મહાનિધિમાં^૩ ચિડિયા^૪ ચંચે, ઉલેચતાં આપે થકે..૦૬
 જેનું મનન કરતાં મન થાકે, ચિંતવતાં ચિત્ત સહી;
 જેનું વર્ણન કરતાં વાણી થાકે, તેને કોણ શકે કહી..૦૭
 જેમ અંડજ^૫ ઊડે આકાશમાં, એક એકથી ઊંચા ચડે;

પહોંચ રાખે પહોંચવા પણ, અંબરને^૧ કોઈ ન અડે..૦૮
 તેમ કવિ કોટિક કથે^૨, એક એકથી બુદ્ધિ બળે;
 પણ અપાર અપાર કહી છૂટે, અકળને કોણ કળે..૦૯
 તે હરિ નરતન ધરી, કરે લીલા કોટિ ઘણી;
 તે સાંગોપાંગ^૩ સર્વે કહેવા, નથી સામર્થિ મુજ તણી..૧૦
 કહું કિંચિત કોટિ અંશે, સુંદર ચરિત્ર શ્યામનાં;
 ચતુર^૪ નરને શક્ય ન આવે, છે હરિભક્તના કામનાં..૧૧
 તુક^૫ ચોક^૬ ને ઝડઝમકનું^૭, જાણપણું^૮ તેને દેદે;
 કવિપણાના કષાયમાંઈ^૯, હરિગુણમાં દોષ વદે..૧૨
 ચર્ણો ચર્ણો ચિંતવન હરિનું, જે કાવ્યમાં નવ થાય;
 તેને વિવેકી એમ વદે, તીર્થ કાકનું^{૧૦} કહેવાય..૧૩
 માટે ડહાપણ દૂર કરીને, કહી લીલા લાલની^{૧૧};
 સર્વે જન મળી સાંભળો, કહું વાત વળી વરતાલની..૧૪
 વરતાલે વાલમ આવિયા, હરિજનને કર્યું જાણ;
 નરનારી એમ ચાલિયાં, જેમ નદી મળવા મેરાણ^{૧૨}..૧૫
 બાળ વૃદ્ધ બેસી વાહને, આવ્યાં દર્શન કારણે;
 પ્રભુ પધાર્યા સાંભળી, કોઈ રહ્યું નહીં ઘરબારણે..૧૬
 સંત સર્વે તેડાવિયા, આવિયા મુનિજન મંડળી;
 નાથ નીરખી હૈયે હરખી, લાગ્યા પાયે લળી લળી..૧૭
 સતસંગી સર્વે મળ્યાં, નરનારી નિરમળ છે ઘણાં;
 પુરુષનો નહીં પાર ગણતાં, મળ્યાં યૂથ^{૧૩} યુવતી તણાં..૧૮
 તેણે દર્શન કરી હરિનાં, પ્રેમે લાગિયા પાય;
 ભલે પધાર્યા ભાગ્ય મોટાં, આજ કહ્યાં નવ જાય..૧૯

૧. આકાશને. ૨. વર્ણવે. ૩. સંપૂર્ણપણે. ૪. પોતાને હોંશિયાર માની બેઠેલ. ૫. કાવ્યનું ચરણ. ૬. ચાર કડીનો આખો શ્લોક. ૭. પ્રાસનું; શબ્દાલંકારનું. ૮. જ્ઞાન; ડહાપણ. ૯. અભિમાનરૂપી દોષને લીધે. ૧૦. કાકતીર્થ = વિષ્ટા ૧૧. ભગવાનની. ૧૨. સાગર. ૧૩. સમૂહ.

સર્વે જનને સુખી કીધાં, દીધાં દરશન દાન;
 અમે તમારે તમે અમારે, એમ બોલિયા ભગવાન..૨૦
 એમ વાત કરતાં વહી ગઈ, વળી રજની રંગેભરી;
 પ્રભાતે અતિ પ્રસન્ન વદને, હસીને બોલ્યા હરિ..૨૧
 આજ દિન છે ઉત્સવનો, સર્વે સુણો સંત સુજાણ;
 રંગ કરાવો રમવા, એમ બોલ્યા સુખમે'રાણ..૨૨
 જોઈતું હતું જેહ જનને, તે વાલે કહ્યું વચન;
 ઊઠ્યા દાસ ઉતાવળા, કરવા પ્રભુજી પ્રસન્ન..૨૩
 પછી રૂડા રંગ કઢાવિયા, વળી ઘણો મંગાવ્યો ગુલાલ;
 પિચકારી બહુ પેરની, મોર્યે કરી મેલી'તી મરાલ^૧..૨૪
 ચરુ રંગેડાં^૨ રંગે ભર્યા, વળી ભરિયાં મોટાં માટ^૩;
 મહારાજ બેઠા માણિયે, જન જોઈ રહ્યા વળી વાટ..૨૫
 તૈયે મોહને મોર્યથી, નાખી ગુલાલની મૂઠ્ય;
 પછી સખા સજ્જ થયા, વળી થઈ રમવાની છૂટ્ય..૨૬
 પછી પાંચ દશ પોતા પાસે, લીધા તે સંત સુજાણ;
 નાખે રંગ બહુ નાથજી, જન ઉપર જીવનપ્રાણ..૨૭
 ચાલે પિચકારી ચૌ^૪ દિશે, વળી જાણ્યું મંડાણો મેઘ;
 આંખ્ય ન દિયે ઉઘાડવા, વહે શેડ્ય સમૂહનો વેઘ^૫..૨૮
 ત્રિકમ^૬ ભરી ભરી તાંસળાં, નાખે રંગ કેસર તણો;
 જય જય મુખે જન બોલે, ઊડે અબીર ગુલાલ ઘણો..૨૯
 ચડી ગરદી ગુલાલની, વળી થયો અરુણ પ્રકાશ;
 દેવ આવ્યા દેખવા, રમે હરિ હરિના દાસ..૩૦
 રમતાં રંગ ખૂટી ગયો, પછી પ્રભુજીએ કળ કરી;
 તાળી પાડી ધૂન્ય કરતાં, રંગ મંગાવ્યો બહુ ભરી..૩૧

પછી નાથે હાથશું, રસબસ કરિયા જન;
 ભલી ભજાવી હુતાશની, વળી પોતે થઈ પ્રસન્ન..૩૨
 પછી નાવા ચાલિયા, નાહીને આવિયા નાથ;
 ગાતાં વાતાં ગામમાં, પધાર્યા સખાને સાથ..૩૩
 પછી બેસારી પંગતિ, મુનિજનની જમવા કાજ;
 પોતે આવ્યા પીરસવા, ઘણું રાજ થઈને રાજ..૩૪
 એહ દિવસ અલબેલડે, અલૌકીક લીલા કરી;
 બીજે દિવસે પુરબારણે, પધારિયા પોતે હરિ..૩૫
 એક સુંદર આંબો સોયામણો, ત્યાં બાંધ્યો હિંડોળો હેતશું;
 અલબેલો ત્યાં આવિયા, સર્વે સખા સમેતશું..૩૬
 હિંડોળે હરિ વિરાજયા, ત્યાં આવ્યા જન અપાર;
 પાર ન આવે પેખતાં, બહુ મળિયા નરનાર..૩૭
 સંતને આપી આગન્યા, કરો પૂજા તમે પ્રીત્યશું;
 કેસર ચંદન કુસુમમાળા, ધૂપ દીપ આરતી રીત્યશું..૩૮
 સંત સુંદર સાજ લઈ, કરી પૂજા પરમાનંદની;
 ચરણ ચરચી ચંદને, છાપી છાતી મુનિવૃંદની..૩૯
 આનંદ આપી અતિ ઘણો, પછી ઊભા થયા અવિનાશ;
 હરિજન સહુ હાર લઈ, વળી ઊભા હતા હરિ પાસ.. ૪૦
 કેંક હાર પહેર્યા કંઠમાં, અને કેંક બાંધિયા બાંય;
 કેંક ચરણે બાંધિયા, એમ ફૂલી રહ્યા ફૂલમાંય..૪૧
 હિંડોળે હાર વળગાડિયા, કેંક આરોપ્યા આંબાડાળ;
 કેંક બાંધ્યા છડીએ, તેની કરી કાવડચ દયાળ..૪૨
 એવી અનંત લીલા કરી હરિ, જનને કરવા ધ્યાન;
 આપી સુખ એમ અતિ ઘણુ, પછી ચાલિયા ભગવાન.. ૪૩
 એવી લીલા કરી હરિ, ફાગણ વદિ સાતમ સહિ;
 કરી લીલા વરતાલમાં, તે સંક્ષેપે કાંઈક કહી..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે વડતાલ
ઉત્સવ’ એ નામે છાસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૬॥

ચોપાઈ :

કરી લીલા પધારિયા લાલ, ગયા દેશ પ્રદેશે મરાલ;
પછી સતસંગી સહુ મળી, જોઈ લીલા ગયા ઘેર વળી..૦૧
ફરે સંત કરે બહુ વાત, સંભારી લીલા રહે રળિયાત;
કહે સંત મળી વાત જ્યારે, ત્યારે હરિનાં ચરિત્ર સંભારે..૦૨
કહે આપણા ભાગ્ય અપાર, પ્રગટ મળ્યા પ્રાણઆધાર;
જેને ઈચ્છે મોટા મુનિજન, તેનાં આપણે થાય દર્શન..૦૩
જેને ઈચ્છે અતિ ઘણું અજ^૧, પ્રભુચરણની પામવા રજ;
જેને ઈચ્છે અતિ ઘણું ઈશ^૨, તે આપણે મળ્યા જગદીશ..૦૪
જેને ઈચ્છે છે શેષ સુરેશ^૩, શશી સૂર્ય શારદા ગણેશ;
જેને ઈચ્છે છે કોડ તેત્રીશ, જેને ઈચ્છે છે મોટા મુનીશ..૦૫
જેને ઈચ્છે છે રૂડા ઋષિરાય, તે મળ્યા આપણે અણઈચ્છાય;
માટે આપણાં પુન્ય અપાર, ભલે આવ્યો આ સમે અવતાર..૦૬
અતિ આપણાં ભાગ્ય અતોલ, ત્રિલોકે નહીં આપણી તોલ;
ધન્ય અહો મોટું એ આશ્ચર્ય, એવું શું આપણું તપશ્ચર્ય..૦૭
આ તો મહેર કરી છે મહારાજ, કરી કૃપા તે આપણે કાજ;
એમ પરસ્પર કહે છે દાસ, એમ કરતાં વીત્યા પંચ માસ..૦૮
પછી પોતે પધારિયા હરિ, દાસને દયા દર્શનની કરી;
પશ્ચિમ દેશથી પધાર્યા નાથ, સાંખ્યયોગી^૪ સખા લઈ સાથ..૦૯
ગુજરધર ચડોતર દેશ, ગામ સંજાએ કર્યો પ્રવેશ;
પછી પધાર્યા બામણોલી ગામ, જઈ ડભાણે કર્યો વિશ્રામ..૧૦

ત્યાંથી ચાલી ઉમરેઠે ગયા, તિયાં રાત પોતે એક રહ્યા;
 વળતા વળી આવ્યા વરતાલ, તિયાં તેડાવ્યા મુનિ મરાલ..૧૧
 દયા કરીને દીધાં દર્શન, પછી મુનિને પૂછ્યું પ્રશન;
 કૃપાસાધ્ય ક્રિયાસાધ્ય વળી, કિયો પક્ષ માન્યો તમે મળી..૧૨
 એ પ્રશ્ન પૂછીએ છીએ અમે, જેમ જણાય તેમ કહેજ્યો તમે;
 તૈયે એક કહે કૃપાસાધ્ય હરિ, એક કહે ક્રિયા પણ ખરી..૧૩
 એમ પરસ્પર ચર્ચા કરે, એકબીજામાં આશંકા ધરે;
 સુણી સંવાદ જનનો જીવન, કરે પડકારા થાય પ્રસન્ન..૧૪
 દિન દો ચાર રહ્યા ત્યાં રાજ, પછી ડાકોરે ગયા મહારાજ;
 પછી ઉમરેઠે આવ્યા અલબેલ, ત્યાં વુઠો^૧ ઘન^૨ ઘણી ચાલી રેલ..૧૫
 ફરી દિયે દર્શન દાન, અતિ સોંધા થયા ભગવાન;
 મોટા મુનિના ધ્યાનમાં નાવે, તે અણતેડે આંગણે આવે..૧૬
 ફરી હરિ આવ્યા વરતાલ, ત્યાંથી ગયા જેતલપુરે લાલ;
 તિયાંથી પછી સધાવિયા શ્યામ, આવ્યા કૃપાળુ કર્જસણ ગામ..૧૭
 તિયાં આવીને તેડાવ્યા જન, અતિ રાજી છે દેવા દર્શન;
 આવ્યા સતસંગીને સંત વળી, જીવનમુક્ત^૩ મુનિની મંડળી..૧૮
 સ્પર્શી ચરણ બેઠા સનમુખ, જોઈ જીવન પામિયાં સુખ;
 હેત સમેત કરે હરિ વાત, સાંભળી સંત થાય રળિયાત..૧૯
 કાજુ^૪ ગરબી ગવરાવે કીર્તન, દિવસ આખો દિયે દર્શન;
 જમે રમે સંત કરે કિલોલ, આપે અલબેલો સુખ અતોલ..૨૦
 આસપાસ ગામે હરિજન, પધરાવે પોતાને ભવન;
 ભોજન વ્યંજન હેતે કરાવી, જમાડે હરિને ભાવ લાવી..૨૧
 પછી જમાડિયા સર્વે સંત, લિયે લાવ અલૌકીક અત્યંત;
 એમ કરતા આવી અષ્ટમી, પૂછ્યું નાનેભાયે^૫ ચરણે નમી..૨૨

૧. ધોધમાર વરસ્યો. ૨. વરસાદ. ૩. છતે દેહે જ મુક્ત. ૪. સુંદર. ૫. નાનાભાઈએ.

મહારાજ આવ્યો ઉત્સવ દન, કરીએ ઉત્સવ જો હો પ્રસન્ન;
 પછી હરિએ હસી કરી વાત, કરો ઉત્સવ છીએ રણિયાત..૨૩
 પછી હિંડોળો કરાવ્યો હેતે, બેઠા પ્રભુજી જનની પ્રીત્યે;
 પછી મહારાજની પૂજા કરી, લાવ્યા ચંદન ભાજન^૧ ભરી..૨૪
 ચર્ચી ચંદન કુંકુમે પાય^૨, તે છાપ્યા જને રુદિયામાંય^૩;
 જે સ્પર્શી થયો કાળી^૪ નિઃશંક, તે પદનો થયો ઉરમાં અંક^૫..૨૫
 જે પદરજે તરી ઋષિનાર^૬, તે પદ લીધાં છાતી મોઝાર;
 થયાં જન મગન મન ઘણાં, કોઈ રીત્યની ન રહી મણાં..૨૬
 પછી સંતને શીખ જ દીધી, એવી લીલા શ્રીમહારાજે કીધી;
 થયા જન સરવે મગન, શ્રાવણ વદિ અષ્ટમીને દન..૨૭
 તે દિ લીલા કર્જસણે કરી, હવે કહું જે કરિયું હરિ;
 પછી કાંઈક છાના તે રહ્યા, નાથ પછી નારદીપુર ગયા..૨૮
 મેઉ ગામ લાંગણોજ આવ્યા, નિજજન મને ઘણું ભાવ્યા;
 પછી ત્યાંથી પ્રભુ પાછા વળ્યા, જેતલપુર જનને મળ્યા..૨૯
 શ્વેત વસ્ત્ર અંગે શોભા ઘણી, કંઠે માળા પહેરી ફૂલ તણી;
 કરે^૭ કંકણ ફૂલના કાજુ, તોરા ગજરા ફૂલના બાજુ..૩૦
 રેણીસમે^૮ આવ્યા ભગવાન, દીધાં દાસને દર્શન દાન;
 દેઈ દર્શન ને વાત કરી, સાકાર રૂપ સમજાવા હરિ..૩૧
 પછી જન કહે પધારો મહારાજ, કરો રસોઈ તે જમવા કાજ;
 ચાલ્યા સખા સંગે વનમાળી, કરતા ધૂન્ય વજાડતા તાળી..૩૨
 જન ઘેર જઈ જમ્યા જીવન, પછી બોલાવ્યા પાસે મુનિજન;
 સંકીર્ણ^૯ ઘર જન ન સમાય, થયા સઘન મળી મુનિરાય..૩૩
 એમ ઊભા જમાડ્યા જન, પીરસ્યું પોતે થઈ પ્રસન્ન;
 જેને જોઈ પડ્યો ભુલો બ્રહ્મન^{૧૦}, એમ જમાડ્યું જનનું અન્ન..૩૪

૧. વાસણ. ૨. ચરણ. ૩. છાતી ઉપર. ૪. (કૃષ્ણાવતારમાં)કાળીનાગ. ૫. નિશાન-છાપ. ૬. ગોતમપત્ની અહલ્યા. ૭. હાથમાં. ૮. રાત્રીના સમયે. ૯. સાંકડું; નાનું. ૧૦. બ્રહ્મા.

પછી ત્યાં થકી ચાલિયા નાથ, સખા સર્વે હતા હરિ સાથ;
 એકે આવી કરી છત્રછાંય, તે હરિને ન ગમ્યું મન માંય..૩૫
 ચાલે ચટકતા ચાલ્ય ગજગતિ, સ્વેદબિંદુએ શોભે ભાલ અતિ;
 આવી બેઠા આસોપાલવ છાંયે, નીરખી નાથ હૈયે હર્ષ ન માયે..૩૬
 પછી પૂજા કરવાને જન, પોત્યે હાથે ઉતાર્યા ચંદન;
 કરી પૂજાને પહેરાવ્યા હાર, નખશીખ કર્યા ફૂલ શણગાર..૩૭
 ધૂપ દીપ ઉતારી આરતી, પછી કરી કર જોડી વિનતિ;
 વળતા નાવા ચાલિયા નાથ, સર્વે સખા નાહ્યા શ્યામ સાથ..૩૮
 પછી પધાર્યા હરિ પુરમાંય, મોટી વાત કરી એક ત્યાંય;
 ક્રિયાં જન ને ક્રિયાં ભગવન, એવું સમજી સંકોચાય જન..૩૯
 માટે હરિશું કરવો સંબંધ, તાત ગુરુ સખા ભાઈબંધ;
 એમ કહી પછી ઊભા થયા, કરી મુનિને મળવાની દયા..૪૦
 મળતા મર્મ કરી હરિ હસ્યા, ભેટતાં જન ભૂલ્યા દેહદશા;
 એવી લીલા અલૌકીક કરી, પછી પાંચાળે પધાર્યા હરિ..૪૧
 પાંચાળ દેશમાં ગઢું ગામ, તિયાં પધાર્યા સુંદરશ્યામ;
 આવી દાસને દીધાં દર્શન, નીરખી નાથ થયાં સુખી જન..૪૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે ઉત્સવ
 કર્યો’ નામે સડસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૭॥

સામેરી :

પછી પ્રભુ ગઢડે ગયા, તિયાં તેડાવિયા સંત;
 એકાંતનું સુખ આપવા, હૈયે હેત છે અત્યંત..૦૧
 સમજુ સંત સુજાણ જે, સતસંગમાં જે મુખિયા;
 તે સંતને તેડાવિયા, દઈ દર્શન કરવા સુખિયા..૦૨
 આવ્યા સંત શિરોમણિ, જિયાં હતા સુંદરશ્યામ;
 ચરણ સ્પર્શી નાથનાં, વળી થયા પૂરણકામ..૦૩

પછી મુક્તાનંદજીએ, પૂછ્યું પ્રભુને પ્રશન;
 નાથ તમારુ ગમતું જે, હોય તે કરીએ સાધન..૦૪
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, તમે સાંભળો સર્વે જન;
 જ્યારે પ્રભુને પામિયે, ત્યારે સર્વે થયાં સાધન..૦૫
 પછી જે જે કરવું, તેહની તે કહું વાત;
 ગુરુસંતને^૧ ભજવા, શ્રીહરિ જે સાક્ષાત..૦૬
 ચૈતન્ય ચૈતન્ય એક નહીં, ઈન્દ્રિય મન જીવ ઈશ્વર;
 એક એકથી અધિક એહ, તેથી પર પરમેશ્વર..૦૭
 સંત અસંત એક નહીં, તે વિવેકબુદ્ધિ ધારવી;
 મેં કરી જે લીલા અલૌકીક, તેને વારમવાર સંભારવી..૦૮
 મારા જનને અંતકાળે, જરૂર મારે આવવું;
 બિરુદ^૨ મારું એ ન બદલે, તે સર્વે જનને જણાવવું..૦૯
 દાસના દાસ થઈને, વળી જે રહે સતસંગમાં;
 ભક્તિ તેની ભલી માનીશ, રાચીશ તેના રંગમાં..૧૦
 મારાં લોક મારી મૂરતિ, તે સત્ય નિર્ગુણ છે સહી;
 તેને અસત્ય જે જાણશે, તે નાસ્તિક મારા નહીં..૧૧
 મારું ધાર્યું અસત્ય સત્ય થાય છે, સમરથ મારું નામ સહી;
 મારી દૃષ્ટિએ જક્ત ઊપજે સમે, અનેક રૂપે માયા થઈ.. ૧૨
 પ્રકટ રૂપે સતસંગમાં, રહું છું રૂડી પેર;
 વળી અવનિએ અવતાર લહું, નૃપ યોગી વિપ્રને ઘેર.. ૧૩
 જનએટલું એ જાણવું, જે કહી તમને વાત;
 નિઃશક રહો નાથ કહે, સુણી જન થાય રળિયાત..૧૪
 પછી જનને જમાડવા, પાક કરાવિયા બહુ પેર;
 સુંદર આસન આલિયાં, સંત બેસાર્યા તે ઉપર..૧૫
 શોભે પોતે સુંદર પટકે^૩, લટકે નાડી નવરંગી;

પલવટ^૧ વાળી^૧ અતિ રૂપાળી, શોભે સૂથણી^૨ સોરંગી^૩..૧૬
 બીરંજ બોળી ગળી મોળી, ઘૂત સાકર માંહી ઘણાં;
 કડી વડી પકોડી પૂરી, વ્યંજન વિધ વિધ્ય તણાં..૧૭
 ભાત ધોળા દૂધ બોળાં, રોટલી રસાળિયું;
 જમે જન જીવન જમાડે, વળી ઠેલી ભરે થાળિયું..૧૮
 આંબા લીંબુનાં આથણાં, વળી આદાં કેરાં^૪ અતિ ઘણાં;
 આપે નાથ હાથશું, જમે જન ન મૂકે મણાં..૧૯
 જમી જમીને જન સરવે, પરિપૂરણ પોતે થયા;
 પછી દુધ સાકર દોવટે^૫, દેવા આપે^૬ આવિયા..૨૦
 લિયે ન લિયે દિયે પરાણે, હરિ પીરસે હાથડે;
 ના ના પાડે ઠામ સંતાડે, તેને તે રેડે માથડે..૨૧
 જોરે જમાડી હાર્ય પમાડી, પછી ચળુ કરાવિયાં;
 લવિંગ સોપારી એલચી આપી, મુખવાસ મન ભાવિયા.. ૨૨
 અતિ ઘણાં સુખ આપવા, જણાય મરજી જીવનની;
 એવી લીલા અપાર કરી, કહી મેં એક દિનની..૨૩
 રમવા રાસ હૈયે હુલાસ^૭, પહેર્યા અંબર સુંદર અતિ ભલાં;
 પાઘ પેચાળી અતિ રૂપાળી, છાજે તિયાં બહુ છોગલાં.. ૨૪
 ફરે ફૂદડી રંગઝડી, ગુલાલની કરે ઘણી;
 પછી દિન વળતે કરી, જને પૂજા જીવન તણી..૨૫
 ચંદન ચરચી હાર સુંદર, પ્રભુને પહેરાવિયા;
 ધૂપ દીપ ને આરતી, ઉતારવા જન આવિયા..૨૬
 પૂજા કરીને પાય લાગ્યાં, ચરણ છાતિયે છાપિયાં;
 સનમુખ બેસી શ્યામળે, અલબેલે સુખ આપિયાં..૨૭
 હસતાં રમતાં રૂડું જમતાં, વીતે દન રૂડી પઠ્ય^૮;
 એમ કાંઈક દિન વીતે, આવી પછી કપિલા છઠ્ય^૮..૨૮

૧. કમરે ખેસ બાંધી અર્થાત્ ભેટ બાંધી. ૨. કિનારીવાળી ચોરણી; સુરવાળ. ૩. સુંદર રંગવાળી. ૪. કેરડાંનું અથાણું. ૫. બમણું. ૬. પોતે શ્રીહરિ. ૭. ઉમંગ. ૮. રીતે. ૯. સંવત્ ૧૮૭૧ની

પછી પ્રભુ પ્રગટ થઈ, દીધાં દર્શન દાસને;
 જન જોઈ મગન થયા, અલબેલા અવિનાશને..૨૯
 દેશ દેશથી દાસ આવ્યા, તેને દર્શન આપિયાં;
 જેણે નયણે નીરખ્યા, તેનાં તે કલ્મષ^૧ કાપિયાં..૩૦
 સુંદર વસ્ત્ર પહેરી સારાં, કાજુ કસુંબી રંગનાં;
 વેઢ વીંટી કડાં કાજુ, બાજુ જડેલ નંગના..૩૧
 કમરે કસી રહ્યા હસી, વસી જનમન મૂરતિ;
 મોટા મુનિના ધ્યાનમાં નાવે, જેને નેતિ નેતિ કહે શ્રુતિ^૨.. ૩૨
 તે હરિ દયા કરી, દિયે દર્શન પ્રસન્ન ઘણું;
 જેહ જને જીવન જોયા, ભાગ્ય તેના હું શું ભણું^૩..૩૩
 પછી પ્રભુજી પધારિયા, નાવા તે નદીએ નાથજી;
 ના'તાં ના'તાં સુંદર ગાતાં, સરવે સખા સાથજી..૩૪
 નાહી નાથ પધારિયા, જને કરાવ્યાં ભોજન ભાવતાં;
 તર્ત તાજાં તૈયાર તેહ, જમાડ્યા, જીવન આવતાં..૩૫
 પછી જન જમાડિયા, પંગતિ કરી પોતે પીરસ્યું;
 અનેક ભાત્યનાં ભોજન ભાજન^૪, જોઈ જન મન હરખ્યું.. ૩૬
 જોરાજોર^૫ જમાડિયા, જેમ જમાડતલ ભગવાન છે;
 જેમ જેમ આલે તેમ ન આલે^૬, સખા પણ સાવધાન છે.. ૩૭
 પછી સાંજે ધૂન્ય કરી, હરિ બેઠા પોતે ઢોલિયે;
 આપી સંતને આગન્યા, હલિસપદ^૭ હવે બોલિયે..૩૮
 ગાતાં વાતાં વીતે રજની, સુંદર સુખ આપ્યાં ઘણા;
 જુગત્યે^૮ જન જમાડિયા, કોઈ રીતે નવ રાખી મણા^૯..૩૯
 સુંદર સારો કર્યો સમૈયો, ભાદરવા વદિ ષષ્ટમી;
 તે દિ ગઢડે કરી લીલા, કહી કથા મેં રસ અમી^{૧૦}..૪૦

૧. પાપ. ૨.વેદ. ૩.કહું. ૪.ભોજનનાં મોટાં પાત્ર. ૫.અતિ આગ્રહ કરી. ૬. જેટલું આપે તે બધું જ લઈ લેતા નહીં. ૭. રાસ-ગરબી સાથે ગવાતાં પદ. ૮. ભાવભરી ખૂબીથી. ૯.ખામી. ૧૦. અમૃત.

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે કપિલા
છઠનો ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે અડસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૬૮॥

ચોપાઈ :

એવી લીલા અલૌકીક કીધી, પછી સંતને શીખ જ દીધી;
સંત ચાલ્યા ગયા ગુજરાત, કરતા સુંદર લીલાની વાત..૦૧
ખાતાં પિતાં સૂતાં સ્વપનમાં, કરે મનન લીલાનું મનમાં;
જ્યારે સુતા થકી જન જાગે, ધન્ય ધન્ય નાથ કેવા લાગે..૦૨
જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપ્તિમાંય, પ્રભુ વિના ન સંભારે કાંય;
જે જે લીલા કીધી ભગવાને, સંત ચિંતવે તે નિત્ય ધ્યાને..૦૩
જ્યારે ધ્યાનમાં બેસે છે જન, જોઈ મૂરતિ થાય મગન;
ક્યારે દેખે છે જરકશી વાઘે, શાલદુશાલ કસુંબી પાઘે..૦૪
ક્યારે દેખે ફૂલમાં ફૂલાતા, ક્યારે દેખે રંગડામાં રાતા;
ક્યારે દેખે નાખતા ગુલાલ, કર પિચકારી કરે ખ્યાલ..૦૫
ક્યારે દેખે અશ્વે અસવાર, ક્યારે લેતા લટકેશું હાર;
ક્યારે દેખે પંગત્યમાં ફરતા, લઈ મોદક મનવાર્યું^૧ કરતા..૦૬
ક્યારે દેખે ચંદનની ખોરે^૨, ક્યારે દેખે ઝુલતા હિંડોળે;
ક્યારે દેખે કપૂરની માલ^૩, ક્યારે દેખે પૂજ્યા છે મરાલ..૦૭
એમ અનેક રીતે અલબેલો, આવે ધ્યાનમાં છેલછબીલો;
તેની માંહોમાંહી કરે વાત, સુણી સંત રહે રળિયાત..૦૮
એમ કરતાં કાંયેક^૪ દન ગિયાં, તિયાં પ્રભુ પોતે પધારિયા;
વરતાલે વાલ્યમજી આવ્યા, ગામોગામથી સંત બોલાવ્યા..૦૯
આવી લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, નાથ નીરખીને તૃપ્ત ન થાય;
કોઈ કરે^૫ કરી^૫ કર ચાંપે, કોઈ ચરણ ગ્રહી છાતી છાપે..૧૦
કોઈ કરે પાદોદક^૬ પાન, જુવે જનનું હેત ભગવાન;

૧. આગ્રહ. ૨. અર્ચાએ સહિત. ૩. માળાએ યુક્ત. ૪. કેટલાક. ૫. હાથ વડે. ૬. ચરણ ધોયેલું જળ.

સુંદર શોભે બોરીનો^૧ ચોફાળ^૨, ઓઢી બેઠા તે પાટે દયાળ..૧૧
 હેતે જોયું છે સહુને હેરી^૩, દષ્ટિ કરી છે અમૃત કેરી;
 પછી બોલિયા પ્રાણજીવન, યાં તો માતા^૪ નથી હરિજન..૧૨
 સર્વે ચાલીએ પુરને બાર, કરે દર્શન સહુ નરનાર;
 પછી સુંદર એક આંબલો, સઘન છાંયે તે શોભે છે ભલો..૧૩
 તિયાં જન જોઈ પાટ ઢાળી, તિયાં બેઠા આવી વનમાળી;
 થયાં દર્શન સહુ સાથને, સર્વે જોઈ રહ્યા છે નાથને..૧૪
 જે જે જન દરશને આવે, કોઈ પુષ્પ પત્ર ફળ લાવે;
 આણી મૂકે મહારાજની આગે, પછી કર જોડી પાય લાગે..૧૫
 કહે ભલે આવ્યા ભગવાન, દીધાં અમને દર્શનદાન;
 એમ કરે સ્તવન જન રહ્યા, તિયાં બેઠે જામ^૫ વહી ગયા..૧૬
 પછી બોલ્યા પ્રાણઆધાર, હજી રસોઈને સઈ^૬ વાર;
 ત્યારે જોઈને આવિયો જન, ચાલો મહારાજ થયાં ભોજન..૧૭
 પછી પધાર્યા પ્રાણજીવન, સખા સાથે લઈ મુનિજન;
 તિયાં કર્યો અન્નકોટ અતિ, જમ્યા જુગતે તે પ્રાણપતિ..૧૮
 પછી સંતની પંગતિ કીધી, પીરસ્યું પ્રભુએ બહુવિધિ;
 ફર્યા પંગત્યમાં પંચ વાર, જમ્યા જન થયો જેજેકાર..૧૯
 પછી આવ્યા છે આંબલે ફરી, બેઠા પાટ ઉપર પોતે હરિ;
 તિયાં પ્રશ્ન ઉતર બહુ કીધાં, સંતે મનમાન્યાં સુખ લીધાં..૨૦
 પછી સાંજે પૂરી દીપમાળ, અતિ સુંદર શોભે વિશાળ;
 કરી કમાન્યું^૭ કાંગરા રાજે, તિયાં સુંદર દીવા વિરાજે..૨૧
 કર્યા ઝાડ દોય દીપ તણાં, થઈ શોભા જુવે જન ઘણાં;
 બેઠા મધ્યે પોતે મહારાજ, દાસને દેવા દર્શન કાજ..૨૨
 જોઈ જન થયાં છે મગન, સહુ કહે પ્રભુ ધન્ય ધન્ય;

૧. જેમાં ચોકડીઓ પાડેલી હોય તેવો ઓઢવા માટેનો. ૨. જાડી ચાદર. ૩. જોઈ. ૪. સમાતા; બેસી શકતા. ૫. પહોર (બે પહોર-છ કલાક). ૬. કેટલી. ૭. દીવા રાખવાનાં અર્ધ ગોળાકાર સ્ટેન્ડ.

આવ્યો આનંદ માય ન મન, પછી ગાવા લાગ્યા કીરતન..૨૩
 ગાય ગરબી ને રમે છે રાસ, ફરતાં ફૂદડી^૧ દેખિયા દાસ;
 જોઈ જન ઉઠ્યા અલબેલ, આવ્યા ખાંતીલો કરવા ખેલ..૨૪
 રમે જન ભમે પોતે ભેળા, એમ કરે છે લાડીલો લીળા;
 નિત્ય કરે નવલો વિહાર, તેનો કહેતાં આવે કેમ પાર..૨૫
 આવે સતસંગી નરનાર, લાવે પૂજા ને પૂજે મોરાર;
 એક દિ જને જમાડ્યા હરિ, બહુ પ્રેમ ભરી પૂજા કરી..૨૬
 સુંદર પહેરાવિયો સુરવાળ, ઝગે^૨ જરકશી જામાની ચાળ^૩;
 શિર બાંધી છે સોનેરી પાગ^૪, નથી શોભા તેની કહ્યા લાગ^૫..૨૭
 પછી ઘોડે થયા અસવાર, સંગે સખા હજારો હજાર;
 પછી ગયા બામણોલી ગામ, દેવા દર્શન સુંદરશ્યામ..૨૮
 દેઈ દર્શન ને દુઃખ કાપ્યાં, અતિ અલૌકીક સુખ આપ્યાં;
 જન કહે ભલે હરિ આવ્યા, સોનારૂપાને ફૂલે વધાવ્યા..૨૯
 પછી મુનિ પૂજ્યા મન ભાવ્યા, ભરી થાળ મોતીડે વધાવ્યા;
 તિયાં રાણ્ય સુંદર રૂપાળી, બેઠા હિંડોળે ત્યાં વનમાળી..૩૦
 ગાય સંત ને થાય કિલોલ, એમ આપે છે સુખ અતોલ;
 પછી અશ્વે થયા અસવાર, દીઠી સુંદર ભૂમિ ત્યાં સાર..૩૧
 તિયાં ઘોડું ખેલવ્યું ખાંતિલે, અતિ ઉતાવળું અલબેલે;
 ધોડે^૬ અશ્વ ઊડે જાણું પાંખે, એમ દેખાય દાસની આંખે..૩૨
 પછી હળવી હળવી ચાલે^૭, આવ્યા વાલમજી વરતાલે;
 આવી બેઠા આંબલીની છાંયે, સર્વે સંત પણ આવ્યા ત્યાંયે..૩૩
 બીજા આવિયા જન અપાર, લાવે પૂજા ને પુષ્પના હાર;
 બીજા સુંદર સુખડાં લાવ્યા, નાથ આગળે થાળ ધરાવ્યા..૩૪
 જોયાં સુંદર સારાં સુખડાં^૮, રૂડાં લાવ્યાં અતિ રમકડાં;
 જોઈ નિર્મળ જન વિવેકી, તેને આપ્યાં છે દૂરથી ફેંકી..૩૫

૧. બે જણ પરસ્પર હાથ પકડી ગોળાકાર ઝડપથી ફરે તે. ૨. ચમકે. ૩. નીચે જૂલતો ભાગ. ૪. પાઘ. ૫. વર્ણવી શકાય તેવી. ૬. ઘોડે. ૭. ગતિએ. ૮. મિષ્ટાનની વાનગીઓ.

ના ના કરે આપે આડા હાથ, તોય આપતા ન રહે નાથ;
 દેખી દાસ કરે હાસ બહુ, જોઈ લીલા આનંદિયાં સહુ..૩૬
 એમ કરે છે લીલા અપાર, સુખસાગર પ્રાણઆધાર;
 વળતે દને ગયા વલાસણ, દેવા દર્શન અશરણશરણ..૩૭
 સર્વે સંત હતા વળી સાથ, પોતે ઘોડલે ચડ્યા'તા નાથ;
 ગાતાં વાતાં જને નિજ ઘેર્ય, પધરાવ્યા પ્રભુ રૂડી પેર્ય..૩૮
 બાંધી હિંડોળો બેસાર્યા હરિ, પછી અતિ હેતે પૂજા કરી;
 પછી જમાડ્યા જીવનપ્રાણ, જમાડ્યા સંત સર્વે સુજાણ..૩૯
 દેઈ દર્શન ચાલ્યા દયાળ, સંગે શોભે છે મુનિ મરાળ;
 દિન બીજે ગયા બીજે ગામ, વસે ભક્ત વળોટવું નામ..૪૦
 તિયાં દાસને દર્શન દીધાં, કાપી કલ્મષ કલ્યાણ કીધાં;
 જમી જન જીવન પધાર્યા, દાસને મન મોદ વધાર્યા..૪૧
 એમ કરે છે લીલા અપાર, કોણ જન પામે તેનો પાર;
 માટે સંક્ષેપે કહી સંભળાવી, મારા જાણ્યામાં જેટલી આવી..૪૨
 એવી લીલા કરી અવિનાશે, આસુ વદિ ને દિન અમાસે;
 તે દિ કરી લીલા વરતાલે, સુખદાયક સુંદરવર વાલે..૪૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય નિષ્કુળાનંદ
 મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નારાયણ ચરિત્રે શ્રીહરિ વરતાલમાં
 પધાર્યાને ફૂલે વધાવ્યા' એ નામે ઓગણસીતેરમું પ્રકરણમ્ ॥૬૯॥

સામેરી :

પછી નાથ પધારિયા, ગયા તે ગઢડે ગામ;
 દર્શન દઈ દાસને, વળી કર્યા પૂરણકામ..૦૧
 જન મળી જીવનને, વળી લળી લાગ્યા પાય;
 નયણે નીરખી નાથને, હયે તે હરખ ન માય..૦૨
 દાસ મળી મહારાજને, વળી પૂછે છે બહુ વાલ્યમાં;
 કહો કૃપા કરી અમને, શી લીલા કરી વરતાલમાં..૦૩

કેટલાં મનુષ્ય મળ્યાં હતાં, કરતાં પૂજા કઈ પેર;
 કેમ તમને જમાડતાં, પધરાવી પોતાને ઘેર..૦૪
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, સહુ સાંભળજ્યો હરિજન;
 ભક્તિ જેવી ગુજરાતમાં, તેવી આજ નથી ત્રિભુવન..૦૫
 રાત્ર દિવસ અમ પાસળે, વળી ઊભાં રહે એક પગે;
 મૂર્તિ ન મેલે મીટથી, વળી મટકું ન ભરે દગે..૦૬
 ગાતાં ગુણ ગોવિંદના, વહી જાય સર્વે જામની^૧;
 કાય^૨ નહીં કીર્તન કરતાં, ભાવિક બહુ નરભામિની^૩..૦૭
 અતિ દુર્બળ કળ ન પાડે^૪, ફળ ફૂલ ખાઈ રહે;
 જ્યારે અમે જમ્યાનું કહીએ, ત્યારે જમ્યા છીએ એમ કહે..૦૮
 એક એકથી અધિક અંગે, રંગ છે સતસંગનો;
 એવા જનને જોઈને, આનંદ ઉમંગ અંગનો..૦૯
 ત્યારે હરિજન બોલિયા, એને નાથ આંહીં તેડાવીએ;
 એવાં મોટાં હરિજનની, ઓળખાણ અમને પડાવીએ..૧૦
 મહારાજ કહે કોઈ મિષ વિના, એ કેમ આંહીં આવે વળી;
 હુતાશનીનો ઉત્સવ કરીએ, તો આવે એ સર્વે મળી..૧૧
 ત્યારે હરિજન હરખિયાં, સાંભળી વાલ્યમની વાતડી;
 નાથ ઉત્સવ આંહીં કરો, તો ધન્ય ભાગ્ય ધન્ય ઘડી..૧૨
 પછી ઠેરાવી ઠીક કર્યું^૫, વળી સંત સર્વે બોલાવિયા;
 સર્વે દેશના સતસંગી, સંગ લઈ સહુ આવિયા..૧૩
 હતા હુતાશની આગળે, દિવસ દશ વીશ વળી;
 સંત ને હરિભક્ત સર્વે, આવિયા ત્યારે મળી..૧૪
 દર્શન કરી દયાળનું, સંત સુખ પામ્યા અતિ;
 પ્રસન્ન વદન કરી હરિ, બોલિયા પ્રાણપતિ..૧૫

૧. રાત્રી. ૨. કંટાળે; થાકે. ૩. સ્ત્રી-પુરુષો. ૪. (બીજાને) જાણ ન થવા દે. ૫. નક્કી કર્યું.

અમે તેડાવ્યા તમને, તે પૂન્યમ મોરે દન પાંચમે;
 વહેલા આવ્યા દિન વીશ આડે, તેનું વિચાર્યું નહીં તમે.. ૧૬
 ભલું તમે ભલે આવ્યા, હવે રહો સહુ રાજી થઈ;
 યાં તો પૂરું પાડશે પણ, બીજે આવું કરવું નહીં..૧૭
 પછી કરી રસોઈ ચાલતી, પીરસે પોતે પંગત્યમાં;
 જમે જન મગન થઈ, આપે હરિ આરત્યમાં^૧..૧૮
 ભોજન કરી ભાત્ય ભાત્યનાં, વળી શાક પાક સોયામણાં;
 દૂધ દહીં દિયે દોવટે, આદાં કેરીનાં આથણાં..૧૯
 બેસે પુરા પાંચસે, પરમહંસની પંગતિ;
 જેમ જેમ ઝાઝું જમે, તેમ અલબેલો રાજી અતિ..૨૦
 એક એકથી અધિક અધિક, રસોઈ રૂડી કરે;
 સુંદર પાક પંગતમાં, નિત્ય પ્રત્યે નવલા ફરે..૨૧
 એમ જન જમાડતાં, વળી દિવસ વીશ વહી ગયા;
 અભયકુંવર ઉત્તમે^૨, તિયાં લગી સંત રાખિયા..૨૨
 પછી આવી હુતાશની, રૂડા રંગ રમવા કરાવિયા;
 કેશુ કેસર કસુંબો વળી, પતંગ રંગ બનાવિયા..૨૩
 હરિ વિરાજતા હતા હિંડોળે, ત્યાં સખા રંગ આવ્યા લઈ;
 નાખ્યો નાથને ઉપરે, પછી રમ્યાંની છૂટી થઈ..૨૪
 રંગ સોરંગ લાવે સખા, નાખે નાથને બહુ પેરે;
 અલબેલો થઈ આકળા, લાલ ચડ્યાં લીંબ ઉપરે..૨૫
 પછી જીવને કહ્યું જનને, આ રમવાની રીત નહીં;
 કરો તડાં^૩ તેવતેવડાં^૪, તો અમે પણ રમીએ સહિ..૨૬
 પછી બાંધી બે મંડળી, વળી શ્યામ સખા સજ્જ થયાં;
 ચાલે બહુ પિયકારીયો, લાલ ઢાલ આડી દઈ રહ્યા..૨૭
 પછી ફાંટું માંડી ફેંકવા, ગુલાલની લાલે ઘણી;

તેની ગગનમાં ગરદી ચડી, સોરંગ રંગ રાતા તણી..૨૮
 કનક કંઠી કોટમાં, વળી રૂડી લાગે રમતાં;
 રસબસ થયા રસિયો, ઘણું સખાને મન ગમતા..૨૯
 વાજે વાજાં બહુ વિધ્યનાં, ઢોલ દદામા ત્રાંસાં તિયાં;
 સ્વર ઉચ્ચે શરણાઈ બોલે, રૂડા રવાજ^૧ વળી કાંશિયા^૨.. ૩૦
 સામસામા રમે રંગે, હારે નહીં હિંમત ઘણી;
 નિર્જર^૩ આવ્યા નીરખવા, રમત જન જીવનતણી^૪..૩૧
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, જીત્યા સર્વે જન તમે;
 મેલો પિયકારી પાણિથી^૫, ફગવામાં^૬ મળશું^૭ અમે..૩૨
 પછી જન રાજી થયા, જય જય શબ્દે બોલિયા;
 આજ પ્રભુજીને મળશું, તેણે તનમાં બહુ ફૂલિયા..૩૩
 પછી ના'વા કાજે નાથજી, ચાલિયા ઘોડે ચડી;
 સખા સંગે શ્યામળો, રમ્યા રસિયો રંગઝડી..૩૪
 ખૂબ ઘોડો ખેલવી, નાહ્યા પછી નાથજી;
 ગાતાં વાતાં ગામ માંહી, આવ્યા સખા સાથજી..૩૫
 રૂડી રૂપાળી કરી રસોયું, જુગતે જન જમાડિયા;
 સર્પા મનોરથ મનના, ત્યાં લગી રમાડિયા..૩૬
 પછી નાથ બાથ ભરી, ભેટ્યા સર્વે જનને;
 સંત સર્વે મગન થયા, સ્પર્શી જગજીવનને..૩૭
 અનુપમ ઉત્સવ કરી, ફરી શીખ આપી સંતને;
 સાધુ સર્વે ચાલિયા, રાખી હૃદે ભગવંતને..૩૮
 અનુપમ ઉત્સવ કર્યો, ફાગણ સુદિ પૂન્યમ દને;
 કરી લીલા ગઢડે, તે કરાવી હરિજને..૩૯
 જયા^૮ લલિતા^૯ જન મોટાં, સતસંગમાં શિરોમણિ;
 પ્રીત્યે વાલ્યમ વશ કર્યા, એની કહીએ મોટપ શું ઘણી.. ૪૦

૧. સારંગી જેવું વાદ્ય. ૨. કાંસાના ઝાંઝ/મંજરા. ૩. દેવો. ૪. ભક્ત અને ભગવાનની. ૫. હાથથી.
 ૬. બક્ષિશમાં; રાજીપામાં. ૭. ભેટશું. ૮. જીવુબા. ૯. લાડુબા.

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘નારાયણચરિત્રે
હુતાશનીનો ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે સિત્તેરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૦॥

ચોપાઈ :

પછી સંત ચાલ્યા સહુ મળી, કરતા વાત વાલ્યમની વળી;
એક કહે સુણો મુનિ સાથ, કેવા રમતા નટવર નાથ..૦૧
એક કહે સાંભળો મરાલ, કેવી લીધી’તી રમતાં ઢાલ;
એક કહે સુણો સંત વળી, કેવો નાખતા’તા રંગ વળી..૦૨
એક કહે સુણો મુનિરાજ, કેવા શોભતા’તા મહારાજ;
એક કહે જુઓને સંભારી, કેવી નાખતા’તા પિયકારી..૦૩
એક કહે લટકાળો લાલ, કેવો ઉડાડતા’તા ગુલાલ;
એમ કહે માંહોમાંહી મળી, કેવો રહ્યો’તો રંગડો ઢળી..૦૪
ફરતા પંગતમાં પાક લઈ, ના ના કરતાં જાતા જોરે દઈ;
એક કહે સુણો ઋષિરાય, લાલ આવ્યા હતા લે’રમાંય..૦૫
આજ લીલા કરી જે દયાળે, એવી કરી નો’તી કોઈ કાળે;
આગે અનેક ધર્યાં અવતાર, બહુ જનનો કરવા ઉદ્ધાર..૦૬
છે તો એના એ જ આ શ્રીહરિ, પણ આવી લીલા નો’તી કરી;
આજ આપ્યાં જે સંતને સુખ, તે તો કહ્યાં જાય કેમ મુખ..૦૭
માટે મોટાં ભાગ્ય છે આપણાં, આજ ન રાખી મહારાજે મણા;
એમ વાત કરતાં તે વળી, ગઈ દેશ પ્રદેશ મંડળી..૦૮
કરે વાત ફરે મુનિજન, એમ કરતાં વીત્યા કાંઈક દન;
પછી આવી છે જન્માષ્ટમી, સંત આવ્યા ચડોતરે ભમી..૦૯
સહુ વીંટી રહ્યા વરતાલ, ઈયાં આવશે લાડીલો લાલ;
એમ વાટ જુએ સહુ સાથ, કહે જોબને તેડ્યા છે નાથ..૧૦
વાટ જોતાં વાલ્યમજી આવ્યા, તિયાં સર્વે સંતને બોલાવ્યા;
સંત આવી લાગ્યા પ્રભુપાય, નાથ નીરખી તૃપ્ત ન થાય..૧૧

દિયે દર્શન પ્રસન્ન કરે, નિજ દાસ તણાં દુઃખ હરે;
 બેઠા ઉચ્ચે આસન અવિનાશ, સામું જોઈ રહ્યા સહુ દાસ..૧૨
 એવે સમે અત્તર એક લાવ્યો, અલબેલાને ચર્ચવા આવ્યો;
 તે તો લઈ લીધું હરિ હાથે, ચર્ચા સંતની નાસિકા નાથે..૧૩
 ચર્ચા નાસિકા ને બોલ્યા નાથ, તમે સાંભળજો સહુ સાથ;
 બીજા ભેખ થાશે ધૂળધાણી, રહેશે તમારા મુખનું પાણી^૧..૧૪
 એમ કહીને બેઠા આસન, સુણી સંત થયા છે મગન;
 પછી સંતે કર્યા ગુણગાન, તેને સુણી રીઝ્યા ભગવાન..૧૫
 આપી માથેથી સોનેરી મોળ^૨, કાજુ કસુંબી રંગે ઝકોળ^૩;
 પછી હરિજને હેત કરી, કાજુ કેવડાની ટોપી ધરી..૧૬
 તે તો હરિએ લીધી છે હાથે, મેલી મુક્તાનંજને માથે;
 બીજા પાસે હતા જે મરાળ, તેને આપિયું ફૂલની માળ..૧૭
 પછી સુરતથી સતસંગી આવ્યા, પૂજા પ્રભુજને કાજે લાવ્યા;
 હારે હેમકડાં બાંયે બાજુ, વેઢ વીંટી કુંડળિયાં કાજુ..૧૮
 કડી વેલ્ય^૪ ને કટિકંદોરો, માળા માદળિયાં પાયતોડો^૫;
 શાલ દુશાલ^૬ ને જામો જરી, રેંટો ફેંટો ને પાઘ સોનેરી..૧૯
 ધૂપ દીપ અગર આરતી, ફૂલ કેસર કપૂર બતી;
 એમ લઈ બહુ ઉપચાર, પ્રેમે પૂજ્યા છે પ્રાણઆધાર..૨૦
 કરી પૂજા ને જોડ્યા છે હાથ, જન ગાય છે જયજય ગાથ^૭;
 પછી રચ્યો છે હિંડોળો સાર, વા'લો ઝૂલે છે વનમોઝાર..૨૧
 શોભે શ્યામળિયો ભીનેવાન, વા'લો ત્રોડે છે તાળીનું તાન;
 કરે કરનાં લટકાં કાજુ, જોઈ જન તણું મન રાજુ^૮..૨૨
 પછી ઊભા થયા અલબેલ, સ્થંભ ગ્રહીને દીધી છે ઠેલ^૯;
 હાલે હિંડોળો ઝૂલે છે હરિ, જય જય રહ્યા જન કરી..૨૩

૧. તમે જેમ ધારશો તેમ થશે. (મનમાં ધારેલું થશે). ૨. પાઘ. ૩. ચળકતી. ૪. કાનનું ઘરેણું. ૫. પગનો તોડો. ૬. બેવડી કે મોટી કાશ્મીરી શાલ. ૭. સ્તુતિ. ૮. રાજી થયું. ૯. ધક્કો.

એમ કરે છે લીલા અપાર, નીરખી સુખ લિયે નરનાર;
 પછી અલબેલા આગળે જન, કરી નૃત્ય ને કરે પ્રસન્ન..૨૪
 પછી રાજી થયા બહુ રાજ, મળ્યા સંતમંડળને મહારાજ;
 પછી સંત ચંદન ઘસી લાવ્યા, મળી પ્રભુને પૂજવા આવ્યા..૨૫
 પ્રેમે પૂજિયા પ્રાણઆધાર, કંઠે આરોપ્યા ફૂલના હાર;
 ચર્યા ચંદને ચરણ દોય, જને ઉરમાં છાપિયાં સોય..૨૬
 અતિ રાજીમાં છે રંગરસિયો, સર્વે જન તણે મન વસિયો;
 પછી થયું છે પંગતટાણું, બેઠા સંત શોભા શી વખાણું..૨૭
 જાણે બેઠી છે હંસની હાર, એક એકથી ઓપે અપાર;
 પછી મોદક લઈ મહારાજ, આવ્યા પ્રભુ પીરસવા કાજ..૨૮
 જમે જન જમાડે જીવન, બહુ ભાત્યનાં લાવી ભોજન;
 એમ આપે છે સુખ અપાર, તેનો કહેતાં આવે કેમ પાર..૨૯
 કરાવ્યા'તા હરિજને થાળ, તે તો જમ્યા સંત ને દયાળ;
 જમી બેઠા મુનિ સહુ મળી, સારી શોભે છે સંતમંડળી..૩૦
 પછી નાથ કહે સંત શૂરા, આમાં કોણ કઠણ વ્રતે પૂરા;
 જેવા છે આ આત્માનંદ, એવા હો તે બોલો મુનિઈન્દ..૩૧
 પછી સંત ઉઠ્યા જોડી હાથ, જેમ કહો તેમ કરીએ નાથ;
 કહો તો મટકું ન ભરીએ મીઠે, કહો તો અન્ન ન જમીએ પેટે.. ૩૨
 કહો તો તજીએ છાદનનો સંગ, રહિયે હિમમાં ઉઘાડે અંગ;
 કહો તો પીવું તજી દૈયે પાણી, રહીએ મૌન ન બોલીએ વાણી..૩૩
 કહો તો બેસીએ આસન વાળી, નવ જોયે આ દેહ સંભાળી;
 એમ હિંમત છે મનમાંય, તમે કહો તે કેમ ન થાય..૩૪
 એમ બોલ્યા જ્યારે મુનિજન, સુણી પ્રભુજી થયા પ્રસન્ન;
 કહે નાથ સુણો સાધુ શૂર, એ તો અમને જણાય જરૂર..૩૫
 તમે બોલ્યા તે સરવે સાચું, બીજામાંય પણ નથી કાચું;
 એક એકથી અધિક છો તમે, એવું જાણ્યું છે જરૂર અમે..૩૬

એક વાત કહું માનો તેહ, આપણે આતમા નહીં દેહ;
 માનો ચૈતન્યરૂપ તમારું, દુઃખરૂપ દેહ તેહ ન્યારું..૩૭
 એમ કહી છે સંતને વાત, સુણી સાધુ થયા રળિયાત;
 કહે નાથ સુણો સહુ જન, પૂરો થયો ઉત્સવનો દન..૩૮
 સર્વે સધાવજ્યો મુનિ તમે, યાંથી ચાલશું સરવે અમે;
 એમ કહી પ્રભુજી પધાર્યા, સંતે નીરખી અંતરે ઉતાર્યા..૩૯
 આપ્યાં સુખ જનને જીવને, શ્રાવણ વદિ અષ્ટમીને દિને;
 તે દિ કર્યો છે ઉત્સવ વા'લે, કરાવ્યો જોબન વરતાલે..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નારાયણચરિત્રે
 જન્માષ્ટમીનો ઉત્સવ કર્યો' એ નામે એકોતેરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૧॥

સામેરી :

એમ નિત્યે નવી નાથજી, કરે લીલા સુંદર શ્યામ;
 સંત રહ્યા ગુજરાતમાં, પોતે આવ્યા ગઢડે ગામ..૦૧
 અતિ રાજી અલબેલડો, કરે હસી હસીને વાતડી;
 સંતમંડળને શ્યામળો, ઘણું સરાય^૧ છે ઘડી ઘડી..૦૨
 પરમહંસ જેવા પૃથ્વીમાં, આજ નથી કોઈ અંગે;
 તન મનનાં સુખ ત્યાગી, રાખ્યા છે પ્રભુને રંગે..૦૩
 ત્યાગ વૈરાગ્યે ત્રણ લોકમાં, ના'વે જોડ્યે કોઈ જન;
 તેને જોઈ અંતર મારું, થાય છે પરસન..૦૪
 એમ કહે અલબેલડો, મોટવપ મુનિજનની;
 સુણી હરિજન મનમાં, ઈચ્છા કરી દર્શનની..૦૫
 જને વ્હેલ્યું^૨ જોતરી^૩, ચાલ્યા સર્વે સખા સાથજી;
 સંગે સુંદર શ્યામળો, પોતે પધાર્યા નાથજી..૦૬

૧. વખાણે - મહિમા ગાય. ૨. જેની ઉપર છાંયડાની વ્યવસ્થા હોય તેવાં નાનાં ગાડાં. ૩. જોડી.

વાટ માંહી વિવિધ ભાત્યે, લીલા લાલ કરે ઘણી;
 જોઈ જનમન મોદ પામ્યાં, સામર્થી શ્રીહરિ તણી..૦૭
 પછી જઈ જેતલપુરમાં, છબીલો છાના રહ્યા;
 દિન દો ચારેક ત્યાં રહી, પછી વાલમજી વળી આવિયા..૦૮
 ત્યાર પછી પધારિયા તે, વળી વરતાલ ગામ;
 દેવા દર્શન દાસને, આવ્યા તે સુંદરશ્યામ..૦૯
 સંત સર્વે સાંભળી વળી, આવ્યા અલબેલા કને;
 સુંદરશ્યામ સલૂણી મૂર્તિ, નીરખી નયણાં ભરી જને..૧૦
 સંતને બહુ સુખ આપ્યાં, કરી હરિ વાત હિતની;
 સુણી જન મન મગન થયાં, સ્થિર થઈ વૃત્તિ ચિત્તની..૧૧
 પછી બીજે દિન બોલિયા, સંત સાંભળો સહુ વાત;
 અમે આંઈથી સધાવશું, આપો શીખ થઈ રળિયાત..૧૨
 રાજી થઈ શીખ આપશો, તો રાખશું ખબર અમે;
 પણ સતસંગમાં નહીં રહીએ, જો રાખશો તાણી તમે..૧૩
 માટે આપો આગન્યા, કહું કરગરી તમ આગળે;
 પ્રસન્ન થઈ પધારશું, તો રહેશે મેળાપ કાગળે..૧૪
 સુણી સંત શોકે પડિયા, રાજી નહીં રુવે ઘણું;
 પ્રાણ ગતવત થયા, સુણી વચન જીવન તણું..૧૫
 ટગમગ જુએ રુવે વળી, બોલી ન શકે વદને;
 અલબેલાની ઉદાસી જોઈ, રહી નહીં ધીરજ મને..૧૬
 પછી સાધુ રામદાસજીએ, કર જોડી કહ્યું કરગરી;
 જેમ કહો તેમ કરશું, તમે રહો સતસંગમાં હરિ..૧૭
 પછી પ્રભુજી પ્રસન્ન થઈ, કહી વાત સર્વે અંગની;
 મોટા સંત રાખજ્યો તમે, ખબર સતસંગની..૧૮
 એમ કહીને પધારિયા, ગયા ગામ ડભાણ;
 સતસંગી ને સંત સર્વે, સંગે ચાલ્યા સુજાણ..૧૯

તિયાં દિન એક રહીને, વળી આવિયા વરતાલ;
 ત્યાંથી આપી આગન્યા, આવો મોટા મોટા મરાલ..૨૦
 ત્યાંથી પ્રભુજી પધારિયા, ગયા બોચાસણ ગામ;
 સુંદર વૃક્ષ જોઈને, કર્યો વાડીએ વિશ્રામ..૨૧
 પછી ત્યાંથી ચાલિયા, વળી ગુવાસદ ગામે ગયા;
 આપી અંબર^૧ સોખડે, વળી ટંકારિયે રજની રહ્યા..૨૨
 ત્યાંથી ચાલ્યા ચોપશું^૨, નાથ નર્મદા ઊતર્યા;
 મીનપુરમાં મહારાજ રહી, સવારે ત્યાંથી સંચર્યા^૩..૨૩
 ચોકીમાં પહોર ચાર રહી, પ્રભાતે ત્યાંથી પધારિયા;
 સુરત શહેરને સમીપ ગામે, ઉધનામાં આવી રહ્યા..૨૪
 શહેરમાં સંભળાવિયું, સતસંગી આવ્યા સહુ મળી;
 ભોજન વ્યંજન પૂજાવિધિ, લાવિયા લાખો વળી..૨૫
 હાર અપાર પહેરાવિયા, કરે ધૂપ દીપ આરતી કંઈ;
 ઉત્તમ વસ્તુ આગળ મૂકી, સુખડીની સીમા નહીં..૨૬
 સંધ્યા સુધી સતસંગીએ, લીધો લા'વ લોચન ભરી;
 પછી આપી આગન્યા, જાઓ ઘેર સહુ કહે હરિ..૨૭
 ત્યાંથી નાથ પધારિયા, વળી રહ્યા રજની વનમાં;
 વાઘનું વિધન ટાળી^૪, ચાલ્યા ત્યાંથી મગનમાં^૫..૨૮
 ચિખલિયે પો'ર ચાર^૬ રહી, ધર્મપુર પોતે રહ્યા;
 નયણે નીરખી નાથને, સહુ સંતજન સુખી થયા..૨૯
 ગયાં હતાં બાઈ ગામ બીજે, નામ કુશળકુંવેરજી;
 તર્ત ત્યાંથી આવિયાં, સુણી પ્રભુ પધાર્યા ઘેરજી..૩૦
 નયણે નીરખી નાથને, સનાથ થઈ એમ જાણિયું;
 અહો મારાં ભાગ્ય મોટાં, એમ કહી આનંદ આણિયું..૩૧

૧. વસ્ત્રો. ૨. ઝડપથી. ૩. ચાલ્યા. ૪. રસ્તે વનમાં રાત્રે વાઘે બળદ ઉપર તરાપ મારી ત્યારે મહારાજે હાથ ઊંચો કર્યો ને ડરીને વાઘ ભાગી ગયો; સં. ૧૮૭૨. ૫. ઉત્સાહથી. ૬. ૧૨ કલાક.

પછી હાથ જોડી કહ્યું નાથને, મહારાજ રાજ કરો તમે;
 તમે અમારા અધિપતિ, સહુ દાસ થઈ રહેશું અમે..૩૨
 અજાણે દિન આટલા, અમે રહ્યા'તા રાજા થઈ;
 હવે તમે તમારું સાચવો, આ સર્વ તમારું મારું નહીં.. ૩૩
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, નથી રાજ્ય કરવા આવિયા;
 અનેક જીવ ઉદ્ધારવા, આ ભૂમિએ ભમિયે રિયા..૩૪
 એ રાજ્ય તમારું તમે કરો, પણ અંતરમાં રાખજ્યો હરિ;
 જો રહેશે ઉપાધિ અંતરે, તો ખોટ્ય મોટી જાશે ખરી.. ૩૫
 બાઈ કહે હવે તમને મૂકી, બીજી બલા^૧ કોણ રાખશે;
 સુધા^૨ સમ શ્યામ તમને, મૂકી વિષ કોણ ચાખશે..૩૬
 એવું સુણી પ્રભુ પ્રસન્ન થયા, પછી તેજ્યો સંઘ સુરત તણો;
 આવ્યા સર્વે સતસંગી, લાવ્યા પૂજવા સમાજ ઘણો.. ૩૭
 સુંદર વસ્ત્ર પહેરાવિયાં, ધર્યો વડો મુગટ માથે વળી;
 ધૂપ દીપ કરી આરતી, પછી લાગ્યાં પાચે સહુ લળી..૩૮
 પછે રાજન રાજ થઈ, કરી કર જોડીને વિનતિ;
 આજ કરો અસવારી હરિ, કૃપા કરી અમારી વતી..૩૯
 પછી આપી આગન્યા, સારું જાઓ અમે આવશું;
 પછી રાજા રાજ થઈ, શણગારી અસવારી ભાવશું..૪૦
 સુંદર ગજ શણગારિયો, તે ઉપરે બેઠા હરિ;
 શહેર સર્વે સનાથ થયું, નાથ નીરખ્યા નયણાં ભરી..૪૧
 ત્યાં વાજે વાજાં અતિ ઘણાં, વળી બળે મશાલો બહોળિયું^૩;
 એમ અનેક જીવને, આપ્યું સુખ અણતોળિયું^૪..૪૨
 એમ અનંત કરી લીલા, પછી વાંસદે આવિયા;
 સામૈયે સુખપાલ^૫ લાવી, રાચે^૬ મોતીડે વધાવિયા..૪૩

પછી પ્રભુ પધરાવિયા, ભૂપે ભુવન પોતા તણે;
 ધૂપ દીપ કરી આરતી, પ્રભુ પૂજિયા પ્રેમે ઘણે..૪૪
 પછી ચરણ ચર્ચા ચંદને, વળી તેનાં પગલાં પડાવિયાં;
 પ્રીત્યે પોતાને પૂજવા, રાયસિંહે શીશ ચડાવિયાં..૪૫
 પછી હતા દાસ પાસ હરિને, તેને કરી પહેરામણી;
 ત્રણ દિવસ ત્યાં રહી, પછી પધાર્યા ધર્મપુર ભણી..૪૬
 આવી ત્યાં ઉત્સવ કર્યો, વસંત પંચમીનો વળી;
 જોઈ લીલા જન મનમાં, મગન થયાં સહુ મળી..૪૭
 પછી પ્રભુને પૂજિયા, બાઈએ^૧ બહુ પ્રેમે કરી;
 સુંદર વસ્ત્ર અરપી અંગે, આપ્યા રૂપૈયા થાળ ભરી..૪૮
 પછી હરિયે હાથશું, આપ્યા રૂપૈયા દીન દાસને;
 સંત પોતે ત્યાગી તને, કોણ રાખે એહ કાશને^૨..૪૯
 અનંત લીલા ત્યાં કરી, તે કલ્પે ન આવે વાતમાં;
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા હરિ, આવિયા ગુજરાતમાં..૫૦
 સમૈયો સારો કર્યો, મહા સુદિ પંચમીને દિને;
 ધર્મપુરે કુશળકુંવર, ત્યાં કરી લીલા જીવને..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘નારાયણચરિત્રે મહારાજ
 ધર્મપુર પધાર્યા ને ત્યાં વસંતપંચમીનો ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે બોતેરમું
 પ્રકરણમ્ ॥૭૨॥

ચોપાઈ :

પછી વરતાલે વા’લો આવિયા, દિન દોયક^૩ પોતે ત્યાં રહ્યા;
 પોતે પધાર્યા દેશ પાંચાળ^૪, દીનબંધુ જે દીનદયાળ..૦૧
 સંત સરવે રહ્યા ગુજરાત, કરે હરિજન આગે વાત;
 સહુ કરી લિયો ઘરકાજ, હમણાં કરશે ઉત્સવ મહારાજ..૦૨

૧. મહારાણી કુશળકુંવરબાઈ. ૨. નડતરને; બલાને. ૩. બે જેટલા. ૪. કાઠિયાવાડમાં - ગઢપુર.

આવી હુતાશની દિન થોડે, પ્રભુ પધારશે ચડી ઘોડે;
 એવું સાંભળી સતસંગી જન, કરે મનોરથ વળી મન..૦૩
 હવે તેડાવશે પ્રભુ જ્યારે, જાશું સહુ મળી દર્શને ત્યારે;
 કહે એક કરાવું પોશાગ, શાલ દુશાલ સોનેરી પાગ..૦૪
 જામો જરી સુંદર સુરવાળ, સારો સોનેરી છેડે ચોફાળ;
 એક કહે વેઢ વીંટી કડાં, કરાવીશ કનકનાં રૂડાં..૦૫
 બાજુ કાજુ કુંડળ રૂપાળાં, રૂડી ઊતરી સાંકળી માળા;
 એક કહે કરાવું કંદોરો, શિરપેચ ને સોનેરી તોરો..૦૬
 એક કહે પૂજીશ હું નાથ, ઘસી ચંદન સુંદર હાથ;
 એક કહે કરીશ આરતી, નમી ચરણે કરીશ વિનતિ..૦૭
 એમ કરે મનોરથ દાસ, ત્યાં તો આવિયો ફાગણ માસ;
 દેશોદેશ કંકોતરી ફેરી, ફૂલડોલના^૧ ઉત્સવ કેરી..૦૮
 આપી આજ્ઞા જનને મહારાજે, કરજો સમાજ રમવા કાજે;
 અમે આવશું વરતાલ વહેલા, પંચ દિન હુતાશની પહેલા..૦૯
 પછી સંતે કરાવ્યો સમાજ, હેતે હરિશું રમવા કાજ;
 રૂડી રિત્યના કઢાવ્યા રંગ, ભર્યા હોજ^૨ જમુના ને ગંગ^૩..૧૦
 સુંદર પિયકારી કરાવી, રમશે હરિ હરિજન આવી;
 બહુ પેરે કરાવ્યા સમાજ, ત્યાં તો પોતે પધાર્યા મહારાજ..૧૧
 આવી દાસને દર્શન દીધાં, નીરખી નાથ જને સુખ લીધાં;
 આપ્યો દાસને અતિ આનંદ, પોતે પધાર્યા પૂરણચંદ..૧૨
 આવ્યા હરિ સખાની હેડીએ^૪, ઉતર્યા જોબનની મેડીએ;
 પછી તેડિયા સંત સમસ્ત, આવ્યા સાંખ્યયોગી ઘણા ગૃહસ્થ..૧૩
 મળ્યા મનુષ્ય અતિ અપાર, પછી પ્રભુ આવ્યા પુર બહાર;
 દિયે દર્શન દીનદયાળુ, અતિ કરુણાએ ભર્યા કૃપાળુ..૧૪

૧. હોળી-ધૂળેટી તથા હિંડોળાના. ૨. કુંડ. ૩. ગંગા-જમુના એમ નામવાળા. ૪. સંગાથે.

તિયાં આવ્યો ઉત્સવનો દન, કર્યું રસિયે રમવાનું મન;
ભરી ઝોળી ઉડાડે ગુલાલ, તેણે સખા થયા સહુ લાલ..૧૫
નાખે પિયકારી ભરી રસ, રંગે સખા કીધા રસબસ;
સખા શોભે છે સુંદર રંગે, રમે અલબેલો ઉછરંગે..૧૬
પછી સખે કર્યો'તો હિંડોળો, સારો શોભિત સુંદર પહોળો;
બાર બારણે ઓપે અનુપ, જોયા જેવું છે જાળીનું રૂપ..૧૭
પાંચ શિખરે શોભે નિદાન, જાણિયે વૈકુંઠનું વિમાન;
કાજુ કનકનાં કોઠિમાં^૧ લે'કે^૨, બહુ ફૂલ ને હારે તે બે'કે^૩..૧૮
રૂડો રચ્યો મળી મુનિરાજ^૪, એવે હિંડોળે બેઠા મહારાજ;
પછી ધર્યો મુગટ સુજાણે, શોભે સૂર્ય તેજ પરમાણે..૧૯
અતિ શોભા દિયે છે અપાર, નંગ પંગતિનો નહીં પાર;
જડ્યાં મણિ માણ્યક ને મોતી, કરે છે હીરા ઝવેર જ્યોતિ..૨૦
જોઈ વજ રુચકની જાત્ય, લાલ નીલે પીળે પાડી ભાત;
નંગ^૫ ઝગમગ કરે જોત્ય, જાણું રવિ શશી થયા ઉદ્યોત^૬..૨૧
એવાં રૂડાં રતનનો જડ્યો, ઘણે ઘણે હેતે કરી ઘડ્યો;
એવો મુગટ ધર્યો છે નાથે, પહેર્યાં કનકનાં^૭ કડાં બે હાથે..૨૨
કરે વેઢ વીંટી બાંયે બાંજુ, મકરાકૃત^૮ કુંડળ કાને કાજુ;
શિરપેય^૯ ને સોનેરી તોરો, કેડ્યે બાંધ્યો કનક કંદોરો..૨૩
હૈયે પહેર્યાં છે હેમના^{૧૦} હાર, શોભે ફૂલની માળા અપાર;
કર્યાં તિલક કેસર તણાં, તેણે શોભે છે સુંદર ઘણાં..૨૪
પછી જને કરી છે આરતી^{૧૦}, થાય જયજય શબ્દ ત્યાં અતિ;
મળ્યા જન ત્યાં અતિ અપાર, લઈ ઊભા છે ફૂલના હાર..૨૫
પણ પ્રભુને કેમ અપાય, અતિ ભીડય પાસે ન જવાય;
તેના મનોરથ પૂરા કીધા, હાથ છડી વડ્યે હાર લીધા..૨૬

૧. દ્વારમાં. ૨. લટકે. ૩. સુગંધ ફેલાવે. ૪. નિષ્કુળાનંદસ્વામી વગેરે સંતોએ. ૫. રત્નો. ૬. ઊગ્યા. ૭. સોનાનાં. ૮. માછલીના આકારનાં. ૯. કલંગી. ૧૦. આનંદસ્વામીએ આરતી ઉતારી.

પછી માથેથી મુગટ ઉતારી, સુંદર સોનેરી પાઘ તે ધારી;
 તેનાં દીધાં સહુને દર્શન, કર્યાં જનનાં મન પ્રસન્ન..૨૭
 પછી સહુની પૂરવા હામ, ઝૂલે હિંડોળે સુંદરશ્યામ;
 હાલે હિંડોળો વાયુને વેગ, થઈ મગન ઝરે^૧ તિયાં મેઘ..૨૮
 તિયાં આવીને થોભ્યાં^૨ વિમાન, ગાય ગાંધર્વ ત્યાં ગુણગાન;
 તિયાં જયજય બોલે છે જન, એમ લીલા કરે છે જીવન..૨૯
 વીતી એમ આનંદમાં રાત્ય, ઊગ્યો સૂર હવું પરભાત્ય;
 ત્યારે શ્યામળિયો સજ્જ થયા, સખાને સંગે રમવા રહ્યા..૩૦
 ચાલે ચૌદિશે^૩ પિયકારી ઘણી, ચડી ગરદી ગુલાલ તણી;
 ચડ્યા રમતે રસિયો રાજ, સુખ સંતને આપવા કાજ..૩૧
 રમે સામસામા નવ હારે, વચમાં પડી કોઈ ન વારે;
 એમ ખેલે છે ખાંતિલો હોળી, નાખે ભરી ગુલાલની ઝોળી..૩૨
 વાજે વાજાં ત્યાં ઢોલ નગારાં, ત્રાંસાં શરણાઈ રવાજ સારાં;
 બહુ મચી છે રંગની ઝડી, જુવે અમર^૪ વિમાને ચડી..૩૩
 રમે હરિ સંગે હરિજન, કરે નર અમર ધન્ય ધન્ય;
 પછી પ્રભુજી ચડિયા ઘોડે, સખા લીધા છે સરવે જોડે..૩૪
 ફરે સંઘમાં દિયે દર્શન, કરે જનનાં મન પ્રસન્ન;
 એમ લીલા કરે છે લાડીલો, રંગમાં રસબસ છે છેલો..૩૫
 એમ પ્રભુ રમ્યા સખા સાથ, પછી ના'વાને ચાલિયા નાથ;
 નાહી નાથ ને આવ્યા ઉતારે, થયો જમણ થાળ તે વારે^૫..૩૬
 જમિયા પોતે જીવનપ્રાણ, જમાડ્યા છે જને કરી તાણ;
 પછી સંતની પંક્તિ બેસારી, આવ્યા પીરસવા ગિરધારી..૩૭
 જમે જન જમાડે જીવન, એમ લીલા કરી બહુ દિન;
 આપ્યું સુખ એમ બહુવિધિ, પછી સંતને શીખ^૬ જ દીધી..૩૮

એમ ઉત્સવ કર્યો અવિનાશે, કરાવ્યો બાપુ^૧ રણછોડદાસે;
કરી વરતાલ દેશ વિદિતિ^૨, ધન્ય નર એ નારીની પ્રીતિ..૩૯
કર્યો ઉત્સવ જગજીવને, ફાગણ સુદિ પૂન્યમને દને;
તે દિ સુંદરઉત્સવ કરી, પછી પાંચાળે પધાર્યા હરિ..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય નિષ્કુળાનંદ
મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નારાયણચરિત્રે મહારાજ હિંડોળે ઝૂલ્યા
ને ઘણું જ ઐશ્વર્ય જણાવ્યું' એ નામે તોંતેરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૩॥

સામેરી :

ઘણું રહે હરિ ગઢે, ને આવે જાય બીજે દેશ;
સંત ફરે સર્વે દેશમાં, કરે હિતનો ઉપદેશ..૦૧
લીલા સંભારી લાલની, તેની કરે માંહોમાંહી વાત;
ઊતરે નહીં કેફ અંગથી, ઘણું રહે રાજી રણિયાત..૦૨
અષ્ટમી^૩ ને એકાદશી, ફૂલડોલ દિવાળીને દન;
રામનવમી ને વસંતપંચમી, વાટ જોઈ રહે સહુ જન..૦૩
વાટ જોતાં વરતાલમાં, આવ્યા દયાળુ દયા કરી;
હેત જોઈ હરિજનનાં, તેને દિયે દર્શન ફરી ફરી..૦૪
ફરે સર્વે દેશમાં, અને જુએ સઘળાં ગામ;
વરતાલ ડભાણ જેતલપુર, તે કરિયાં નિજ ધામ..૦૫
અલબેલો પધારિયા, કાર્તિક સુદિ એકાદશી;
તે દિ જેતલપુરે કરી ઉત્સવ, તેડાવિયા સર્વે ઋષિ^૪..૦૬
તિયાં જામ ચારનું^૫ જાગરણ કરી, ગાયા ગુણ ગોવિંદ તણા;
રમતાં ગાતાં ગરબિયું^૬, સુખ સંતે તે લીધાં ઘણાં..૦૭
નિત્ય નવી લીલા કરે, ભેળા મુનિજનને લહી;
પવિત્ર કરે પૃથિવી, ચરણની રજે સહી..૦૮

૧. બાપુભાઈ પટેલે. ૨. પ્રસિદ્ધિ. ૩. જન્માષ્ટમી. ૪. સંતો. ૫. બાર કલાક ૬. એક પ્રકારનો રાગ.

જિયાં જિયાં જીવન કર્યા, તિયાં કર્યા જનનાં કાજ;
 અનેક જીવ ઉદ્ધારવા, ફરે મુનિ ને મહારાજ..૦૯
 એમ કરતાં આવિયો, રૂડો તે ફાગણ માસ;
 રમવા રૂડી હુતાશની, હૈયે હરખિયા હરિદાસ..૧૦
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, સંતો શોધો સુંદર ઠામ;
 ઓણ^૧ કરીએ હુતાશની, એવું ગોતી કાઢો ગામ..૧૧
 વારમવાર વરતાલમાં, ઉત્સવ કર્યા અતિ ઘણા;
 ખૂંટું^૨ ખમ્યા^૩ તે સતસંગી, ધન્ય જન એમાં નહીં મણા..૧૨
 માટે બીજી જાયગા, જોઈ કાઢો તમે જન;
 સંતે માંડ્યું શોધવા, સુણી વાલ્યમજીનું વચન..૧૩
 બામણગામ ને બોચાસણે, સતસંગી સારા સહી;
 પણ જળછાયાની જુગતિ^૪, વરતાલ જેવી બીજે નહીં..૧૪
 વાલ્યમ કહે વરતાલ જેવું, નથી બીજું કોઈ ગામ;
 સતસંગના મધ્યમાં, સુંદર છે એહ ઠામ..૧૫
 જાઓ તમે ત્યાં મોરથી, સારો કરાવજો સમાજ^૫;
 આ દિને અમે આવશું, એમ બોલિયા મહારાજ..૧૬
 વારમવાર વર્ષોવર્ષ, હલાંમણ્ય^૬ છે હોજની;
 કરો ચિરાબંધ^૭ ચોકસી^૮, થાય સુંદર રમત મોજની..૧૭
 પછી પાકા હોજ કરાવીને, એક ચોતરો^૯ ચણાવિયો,
 અલબેલાને બેસવા, સુંદર સારો બણાવિયો^{૧૦}..૧૮
 પછી પ્રભુજી પધારિયા, આવી બેઠા એહ ચોતરે;
 આસપાસે બહુ દાસ દીસે, સુખે સહુ દર્શન કરે..૧૯
 અનેક જન જોઈ રહ્યા, નરનારીનાં વળી વૃંદ;
 શોભે સુંદર શ્યામળો, જેમ તારામંડમાં ચંદ..૨૦

૧. આ વર્ષે. ૨. વાપર્યું; બગાડ્યું. ૩. સહન કર્યું. ૪. સાનુકૂળતા. ૫. સામાનની તૈયારી. ૬. તકલીફ. ૭. ઈંટોથી બાંધેલ. ૮. મજબૂત. ૯. માથે છત્રીવાળો ઓટલો. ૧૦. બનાવ્યો.

દિયે સુખ બહુ દાસને, વળી દયાળુ દયા કરી;
 જનમન રંજન કરવા, કરે લીલા ફરી ફરી..૨૧
 કર્યો'તો ઉત્સવ આગળે, વળી તેવાનો તેવો કર્યો;
 અતિ આનંદે અલબેલડો, વળી રમે હોળી રંગભર્યો..૨૨
 લાવ્યા ગુલાલનાં ગાડલાં, તે વહેંચી આપ્યાં સંતને;
 ભર્યા હોજ બેઉ રંગના, રમવા ભક્ત ભગવંતને..૨૩
 પછી અલબેલો ઊભા થઈ, વળી ફેંકી ફાંટું^૧ ગુલાલની;
 તે સમાની શોભા મુખથી, કહી ન જાયે લાલની..૨૪
 પછી સખા સજ્જ થયા, ખેલ ખૂબ ખરો મયાવિયો;
 લાગી ઝડી બહુ રંગની, અરુણ^૨ વર્ણ અંબર^૩ થયો..૨૫
 પરસ્પર પિયકારિયુંની, છૂટે શેડ્યું સામટી^૪;
 આંખ્ય ન દિયે ઉઘાડવા, જાણું આવ્યો ઘન^૫ ઘણો ઊલટી^૬.. ૨૬
 ગુલાલ લાલ નાખે ઘણો, ઝળકે કરમાં કડાં વળી;
 થાય સળાવા^૭ તેહના, જાણું ચમકે ઘનમાં વીજળી..૨૭
 રસબસ થયા રસિયો, શોભે સખા રંગમાં લાલ;
 આનંદ દેવા દાસને, એવો કરે અલૌકીક ખ્યાલ..૨૮
 રમતાં રમતાં રંગમાં, વળી પહોર દોયે વહી ગયા;
 હરિ હરિજન હોળી રમતાં, હોડમાં નવ હારિયા..૨૯
 પછી નાથે હાથશું, વળી પાડી તાળી તે ઘડી;
 જીત્યા જીત્યા સહુ આપણે, હવે મેલો પિયકારી પડી..૩૦
 પછી જન મગન થઈને, ના'વા ચાલ્યા નીરમાં;
 રંગ સોરંગે શ્યામળો, ઘણું શોભે છે શરીરમાં..૩૧
 નાહીને આવ્યા નાથજી, જન જમાડ્યા ભાવે ભરી;
 પછી મુનિ મંડળને, પોતે પીરસ્યું હાથે કરી..૩૨

જેજેકાર કરી જીવન, આવ્યા પુર બહાર^૧ ફરી;
 આવી બેઠા આંબલે, હરિજન ને પોતે હરિ..૩૩
 ત્યાં ગાય પદ ને થાય વાતું, પ્રશ્ન-ઉત્તર અતિ ઘણા;
 એમ સંતને સાંજ સુધી, દીધાં સુખ દર્શન તણાં..૩૪
 પછી હાથ જોડી હરિજન કહે, તમે હિંડોળે બેસો હરિ;
 મનોરથ જન મનના, તમે પૂરો પ્રભુ કૃપા કરી..૩૫
 પછી પ્રભુ પ્રસન્ન થઈને, હિંડોળે બેઠા હરિ;
 જને જીવનને^૨ મુગટ ધરી, કરી પૂજા ભાવે ભરી..૩૬
 અંબર^૩ સુંદર આભૂષણ, પ્રભુને પહેરાવિયાં;
 કુસુમ માળા કંઠે અર્પી, સુંદર છોગાં ધરાવિયાં..૩૭
 પછી ઉતારી આરતી, પ્રેમે પાયે લાગ્યા નાથને;
 પછી હરિ હિંડોળે ઝૂલી, આપ્યાં સુખ સહુ સાથને..૩૮
 એમ લીલા અતિ ઘણી, કરી કૃપાનિધિએ;
 જન મન રંજન^૪ કર્યા, વાલ્યમે બહુવિધિએ^૫..૩૯
 એવી રીતે કરી ઉત્સવ, પાંચાળે પ્રભુ ગયા;
 સંત સર્વે મંડળી વળી, ગુજરધર^૬ માંહી રહ્યા..૪૦
 એક જીભે અનંત લીલા, કહીએ મુખથી કેટલી;
 શેષ મહેશ ને શારદા કહે, તોય કહેવાય નહીં તેટલી.. ૪૧
 અપરમપાર લીલા કરી, ફાગણ સુદિ પૂન્યમ દને;
 કરી લીલા વરતાલમાં, કરાવી હરિજન જોબને^૭..૪૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નારાયણ ચરિત્રે વરતાલે
 ઉત્સવ કર્યો ને રંગ રમ્યા' એ નામે ચુંમોતેરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૪॥

૧. ગામની પહાર આંબાવાડીએ. ૨. ભક્તે ભગવાનને. ૩. વસ્ત્રો (વાઘા). ૪. આનંદિત. ૫. બહુ પ્રકારે. ૬. ગુજરાત. ૭. જોબનપગીએ.

ઓપાઈ :

પછી શ્યામ સોરઠ પધાર્યા, જનને મન મોદ વધાર્યા;
 ગામોગામમાં દેઈ દર્શન, કરે જનનાં મન પ્રસન્ન..૦૧
 ખંભાળું રાયપર પિંપળ, રહી બંધિયે ગયા ગોંડળ;
 ગામ ગોંડળનો જે રાજન, નામ હઠીભાઈ હરિજન..૦૨
 સખા સહિત સામા સહુ આવ્યા, અતિ હેતે પ્રભુ પધારાવ્યા;
 પછી બોલિયા શ્યામ સુજાણ, તમે સાંભળો નરપતિ વાણ..૦૩
 અમે ત્યાગી ને રાજ્ય તમારે, કેમ મળશે તમારે અમારે;
 જેમ તમને રાજ્યની ખુમારી, તેમ ત્યાગીને ત્યાગની ભારી..૦૪
 માટે મોટા જો જાણો અમને, તો માનજ્યો જે કહીએ તમને;
 તૈયે જોડ્યા છે રાજાએ હાથ, જેમ કહો તેમ કરશું નાથ..૦૫
 પછી પધાર્યા તેને ભુવન, રહ્યા રાત ને જમ્યા જીવન;
 પછી શીખ માગીને સધાવ્યા, ધોડ કરી ધોરાજીએ આવ્યા..૦૬
 રહી રાત ને સધાવ્યા શ્યામ, ત્યાંથી આવ્યા છે ભાડેર ગામ;
 ત્યાં નિજજનને સુખ આપ્યાં, દેઈ દર્શન ને દુઃખ કાપ્યાં..૦૭
 પછી આવ્યા માણાવદ્ર માંઈ, રહ્યા રાત એક પોતે ત્યાંઈ;
 પછી ત્યાંથી પધાર્યા પંચાળે, દીધાં દાસને દર્શન દયાળે..૦૮
 તિયાં રહ્યા રાજી થઈ બહુ, આવ્યા સાંભળી દર્શને સહુ;
 આખા અજાબ્ય ને અગત્રાઈ, ગઢમઢ પિપ્પલ પોરછાઈ..૦૯
 મેઘપુર માંગરોળ લોજ, કાલવાણી સમેધુ સુત્રોજ;
 ગણોદ જાણિયું ઉપલેટું, આવે દર્શને ન જુએ છેટું..૧૦
 બાલ જોબન ને વૃદ્ધ વળી, આવ્યાં પ્રભુ પધાર્યા સાંભળી;
 સહુ આવીને નીરખ્યા નાથ, જોઈ જીવન થયા સનાથ..૧૧
 કરી પૂજા ને લાગ્યા છે પાય, અતિ હેત હૈયામાં ન માય;
 કહે કર જોડી એમ જન, ઘણે દહાડે દીધાં દરશન..૧૨

એમ કહી ભર્યા નીર નયણે, પછી પ્રભુ બોલ્યા મીઠે વયણે;
 સાંભળો સતસંગી સોરઠી, તમે સહુ સુખી છો સારી પઠી..૧૩
 અમે ફરીએ છીએ દેશ સહુ, પણ તમે વા'લાં મને બહુ;
 અમે પ્રથમ પ્રકટ થઈ, કરી આ દેશમાં લીલા કઈ..૧૪
 વળી આ દેશમાં સ્વામી મળ્યા, રામાનંદ જે ન જાય કળ્યા;
 તેના સતસંગી તમે કહાવો, માટે મારે મને અતિ ભાવો^૧..૧૫
 એવી સાંભળી વા'લાની વાત, સહુ થયાં અતિ રળિયાત;
 પછી આવ્યો દુર્બળ એક દાસ, અર્કિયન^૨ નહીં વસ્ત્ર પાસ..૧૬
 તેને આપ્યાં અંબર કરાવી, વળી મૂઠડી મો'રે^૩ ભરાવી;
 કાપ્યું દારિદ્ર એમ જનનું, હતુ દુઃખ જે બહુ દનનું..૧૭
 બીજા સહુ સુખી થયા જન, કરી પ્રભુજનાં દરશન;
 દિન દશવીશ તિયાં રહ્યા, પછી ગામ પિપલાણે ગયા..૧૮
 આખું અગત્રાઈ ગામ ફરી, પાછા પંચાળે અવિયા હરિ;
 રહી રાત સવારે સધાવ્યા, ત્યાંથી માણાવદ્ર માંહી આવ્યા..૧૯
 દીધાં દાસને દર્શન દાન, રહી રાત ચાલ્યા ભગવાન;
 આવ્યા જાણિયે સુંદરશ્યામ, રહ્યા પહોર એક એહ ઠામ..૨૦
 પછી જને કરાવ્યાં ભોજન, જમી ચાલિયા ત્યાંથી જીવન;
 બીજે રહ્યા નહીં કિયાં નાથ, આવ્યા બંધીએ સખાને સાથ..૨૧
 ત્યાંથી ચાલ્યા રંગભીનો રાજ, આવ્યા ગામ ગઢડે મહારાજ;
 દીધાં દાસને દર્શન દાન, જને નીરખ્યા ભાવે ભગવાન..૨૨
 પછી પૂછ્યું જને^૪ લાગી પાય, કેવા સતસંગી સોરઠમાંય;
 કહો કૃપા કરીને અમને, કેવું હેત કરતા તમને..૨૩
 પછી બોલિયા પ્રાણજીવન, તમે સાંભળો સહુ મળી જન;
 સોરઠ દેશના સતસંગી જેહ, અતિ નિર્મળ કોમળ તેહ..૨૪

નહીં છળ કપટ લગાર, બહુ વિશ્વાસી છે નરનાર;
 ઘણું નહીં ડહાપણ ચતુરાઈ, નિશ્ચય પ્રભુનો પર્વતપ્રાઈ..૨૫
 જે દીના એને સ્વામી મળ્યા છે, તે દીના સર્વે સંશય ટળ્યા છે;
 નિરુત્થાન છે નર ને નારી, એક એકથી સમજણે ભારી..૨૬
 એવા જન થોડા મળે જોતે, જેને મળ્યા રામાનંદ પોતે;
 ત્યારે જન કહે સત્ય મહારાજ, એવા જન નહીં બીજા આજ..૨૭
 જેનાં તમે કરો છો વખાણ, એ તો એવા જ છે પરમાણ;
 એમ હરિ હરિજન મળી, કરી વાત તે સર્વે સાંભળી..૨૮
 એમ નિત્ય નવી વાતું કરે સુણી જનહદે સહુ ધરે;
 એમ કર્તા વીત્યો એક માસ, પછી પ્રભુજી થયા ઉદાસ..૨૯
 લીધો સેવક એક સંઘાતે, ઊઠી ચાલ્યા પોતે અરધી રાતે;
 ગઢડાથી ઉત્તરમાં ગામ, રહે સતસંગી સુખપુર નામ..૩૦
 તિયાં પધાર્યા દર્શન દેવા, તેને ઘેર હતો વળી વિવા';
 તિયાં મળ્યાં હતા નરનાર, દીઠાં ઉન્મત્ત સરખાં અપાર..૩૧
 નહીં કેને વિચાર વિવેક, ચડ્યો કેફ વિવા'નો વિશેક;
 કરે માંહોમાંહી બહુ હાંસી, એવું જોઈને થયા ઉદાસી..૩૨
 આવ્યા હતા ઉદાસી ટાળવા, ત્યાં તો સામુનાં અધિકા હવા;
 પણ કહ્યું નહીં કેને કાંઈ, પ્રભુ સમજી રહ્યા મન માંઈ..૩૩
 પછી તર્ત ત્યાંથી ઊઠીને ચાલ્યા, રહ્યા નહીં નાથ કેના ઝાલ્યા;
 કહે અમે જાણું દૂર દેશ, પાછો યાં નહીં કરીએ પ્રવેશ..૩૪
 પછી હરિજને જોડ્યા હાથ, એવું કરવું નહીં મારા નાથ;
 હોય જીવમાં અવગુણ ઘણા, જોયા ન ઘટે નાથ તે તણા..૩૫
 માટે દયાળુ દયા કરીને, આવો ગામમાં પાછા ફરીને;
 પછી પ્રભુ કહે સાંભળો તમે, જાઓ જરૂર આવશું અમે..૩૬
 પણ આ પળે પાછા વળીને, નહીં આવીએ માનો મળીને;
 પછી ત્યાં થકી પોતે સધાવ્યા, આઘા જઈને ગઢડે આવ્યા..૩૭

આવી લખાવ્યો કાગળ એક, તેમાં એટલો લખ્યો વિવેક;
 આપણા જે સતસંગી હોય, તે તો ભાંડભવાઈ ન જોય..૩૮
 સાંખ્યોગી હોય બાઈ ભાઈ, તેને જાવું નહીં વિવા'માંઈ;
 કર્મયોગી જે જાય વિવા'ય, તે પણ ગીત પ્રભુજીનાં ગાય..૩૯
 એહ આગન્યા છે જો અમારી, સહુ રહેજ્યો એમ નરનારી;
 એમ નહીં રહે જન જેહ, નહીં અમારા સતસંગી તેહ..૪૦
 એવી લખાવી કાગળે વાત, પછી પોતે થયા રળિયાત;
 થયા રાજી પોતે ત્યારે રાજ, જ્યારે કીધું છે એટલું કાજ..૪૧
 એવા સંત સુખદાયી શ્યામ, દાસ દોષ નિવારણ નામ;
 શોભાનિધિ તે સંતને આપી, બીજાં કલંક સરવે કાપી..૪૨
 જેણે બેસે જગતમાં દાગ, એવાં કરાવ્યાં ફુલક્ષણ ત્યાગ;
 તેણે શોભે છે સતસંગ ઘણો, તે પ્રતાપ મહાપ્રભુ તણો..૪૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે મહારાજે
 ગઢડેથી સર્વે હરિજનના ઉપર કાગળ લખ્યો' એ નામે પંચોતેરમું
 પ્રકરણમ્ ॥૭૫॥

સામેરી :

હવે ગુજરધરમાં સંત ફરતા, કરતા હરિની વારતા;
 પંચવ્રતે^૧ પૂરા શૂરા, પ્રભુને સંભારતા..૦૧
 તેણે મનમાં વિચાર્યું, હજી નાથજી કેમ નાવિયા;
 આજ કાલ કરતાં, દર્શન વિના દિન બહુ ગિયા..૦૨
 એમ શોય^૨ કરીને સંત સૂતા, તેને સ્વપ્નમાં આવ્યા હરિ;
 સખા સંગે શ્યામળો, જાણું પધાર્યા દયા કરી..૦૩
 શ્વેત વસ્ત્ર પહેરી લે'રી^૩, જાણું આવિયા અશ્વે ચડી;
 સંત મન મગન થઈ, કહે ધન્ય ધન્ય આજ ઘડી..૦૪

૧. નિર્લોભ, નિષ્કામ, નિઃસ્વાદ, નિર્માન, નિસ્નેહ. ૨. શોક; વિરહ. ૩. આનંદસાગર શ્રીહરિ.

એક કહે મહારાજને મેં, ગુંજાહાર પહેરાવિયા;
 બાજુ કાજુ કુંડળ કરી, ફૂલના તોરા ધરાવિયા..૦૫
 એક કહે જાણું ચંદન ઘસી, ચરચ્યું મારા હાથશું;
 એક કહે જાણું અલબેલાને, ભેટિયો ભરી બાથશું..૦૬
 એક કહે જાણું નાથનાં, ચરણ છાપ્યાં છાતિયે;
 એક કહે એવી દીઠી મૂરતિ, તે તો નવ જાય કલે..૦૭
 એક કહે મેં સખા દીઠા, સંગે સુંદર શ્યામને;
 એમ સંતે સ્વપ્ન માંહી, દીઠા પૂરણકામને..૦૮
 પ્રભાતે ઊઠી પરસ્પર, વાત કરવા લાગિયા;
 જાણું પધાર્યા વાલ્યમો, સંત સહુનાં દુઃખ ભાંગિયાં..૦૯
 પછી નાહી જન જીવનની, વાટ જુએ છે સહુ મળી;
 એમ કરતા પધારિયા, વાલ્યમજી પોતે વળી..૧૦
 જેવા દીઠા'તા સ્વપ્નમાંહી, તેવાના તેવા પધારિયા;
 દર્શન દઈ દાસને, નવલા તે નેહ વધારિયા..૧૧
 જન સહુ મગન થયા, નીરખી નટવર નાથને;
 પાય લાગી પાસળે, વળી ઊભા જોડી હાથને..૧૨
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, જાઓ તેડાવો સર્વે જનને;
 સંતને ખબર કરજો, મર કરે આવી દર્શનને..૧૩
 પછી સાંભળીને સર્વે આવ્યા, સતસંગી ને સંત વળી;
 નાથ નીરખી હૈયે હરખી, લાગ્યા પાય પ્રભુને લળી..૧૪
 સંત મંડળ સર્વે આવ્યાં, બેઠાં જોઈ જીવનને;
 અલબેલે અમૃત દ્રષ્ટે, જોયા સર્વે જનને..૧૫
 અનંત સુખ આપ્યાં વા'લે, કાપ્યાં દુઃખ દાસ તણાં;
 મીઠી વાણ્યે બોલી મોહન, રાજી કર્યા સંત ઘણા..૧૬
 પછી દિવસ વળતે, આવી અવલ એકાદશી;
 સતસંગી નરનારી સહુ, રહ્યાં વ્રત મળી ઋષિ..૧૭

જેતલપુરની જાગ્યમાં, મનુષ્ય તો માયાં નહીં;
 પછી પ્રભુજી વિરાજ્યા, તડાગતટે^૧ વટે^૨ જઈ..૧૮
 ત્યાં અનંત જન આવિયા, લાવિયા પૂજા પ્રીતશું;
 અંબર ભૂષણ અંગે અરપી, ચરણ ચિંતવ્યાં ચિત્તશું..૧૯
 પછી સંત શ્રીખંડ^૩ ઘસી, લાવ્યા'તા ભાજન ભરી;
 મરજી જોઈ મહારાજની, સર્વે અંગમાં અરચા કરી..૨૦
 સુંદર હાર સુમનના, પ્રભુને પહેરાવિયા;
 પોંચી બાજુ કાજુ કુંડળ, ગજરા તોરા ધરાવિયા..૨૧
 ધૂપ દીપ કરી આરતી, સહુ લળી પાયે લાગિયા;
 પછી પ્રભુજી ગામમાં, ઘોડે ચડી જમવા ગિયા..૨૨
 જમી જીવન આવિયા, ના'યા પછી નીરમાં;
 ચોળી ચંદન ઉતારિયું, જે ચરચ્યું હતું શરીરમાં..૨૩
 પછી પહોર પાછલે, વા'લો પધાર્યા વાડીયે;
 એમ સુખ અલબેલડો, દિયે દાસને દા'ડી દા'ડીયે..૨૪
 અનંત વાતો ત્યાં કરી, સુણી સહુ મગન થિયા;
 પછી સખા સંઘે શ્યામળો, મો'લે મલપતા^૪ આવિયા..૨૫
 જને ત્યાં જાગરણ કર્યું, ગાયાં કીર્તન અતિ ઘણાં;
 પાટે બેસી પાતળે, સુણ્યાં પદ સંત તણાં..૨૬
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, તમે સાંભળો હરિજન સહુ;
 અતિ રહસ્ય એકાંતની, એક વાલ્યપની વાત કહું..૨૭
 આ સભામાં આપણ સહુનાં, તેજોમય તન છે;
 છટા^૫ છૂટે છે તેજની, જાણું પ્રકટિયા કોટિ ઈન્દુ^૬ છે..૨૮
 વળી કહું એક વારતા, સર્વે કીધું^૭ આપણું થાય છે;
 સુખ દુઃખ વળી જય પરાજય, ચત્કિચિત્ત જે કહેવાય છે.. ૨૯

જે જે આપણને નવ ગમે, તે જીવ કેમ શકે કરી;
 જુઓ સર્વે જક્તમાં, કોણ શકે છે ફેલ આચરી..૩૦
 વળી રીત આપણી, જે જીવને નથી ગમતી;
 જોઈ છું એવા જીવને, છે કેની કેની એવી મતિ..૩૧
 તેને શોધી સામટો, એક દંડ દેવા તાન છે;
 કોઈ ન પ્રીછે^૧ પરચો, એવું કરવું મારે નિદાન છે..૩૨
 જેવું અમારા અંગમાં, સુખદુઃખ રાખું છું સહી;
 તેવું જાણજો જક્તમાં, કહું સત્ય એમાં સંશય નહીં..૩૩
 વળી આપણે રાખિયાં, ષટ રસનાં^૨ વ્રતમાન;
 તે દિ સર્વે જક્તમાં, કેને ખાવા ન રહ્યું ધાન..૩૪
 જે દિ અમે છાના રહ્યા, અને વળી વધાર્યા કેશ;
 તે દિના આ ભૂ^૩ વિશે, સહુ નિસ્તેજ થયા નરેશ^૪..૩૫
 વળી અમે અંગમાં, આણ્યો હતો મંદવાડ;
 તે દા'ડે આ જક્તમાં, બહુ જીવનો ગયો બિયાડ^૫..૩૬
 એમ જણાય છે એકતા, મારા પિંડ બ્રહ્માંડમાં મળી;
 જે હોય આ અંગમાં, તે બ્રહ્માંડમાં હોય વળી..૩૭
 તે માટે તમે સાંભળો, સતસંગી સહુ નરનાર;
 જે જે થાય છે જક્તમાં, તેનો બીજો નથી કરનાર..૩૮
 સુખ દુઃખ આવે સર્વે ભેળું, તેમાં રાખજ્યો સ્થિર મતિ;
 જાળવીશ મારા જનને, વળી કરીશ જતન^૬ અતિ..૩૯
 એમ કરતાં જો પંડ^૭ પડશે, તો આગળ^૮ સુખ છે અતિ ઘણું;
 પણ વ્રત ટેક જો ટાળશો તો, ભોગવશો સહુ સહુ તણું.. ૪૦
 નહીં તો તમે નચિંત રહેજ્યો, કરવું તમારે કાંઈ નથી;
 જે^૯ મળ્યા છે તમને, તે પાર છે અક્ષરથી..૪૧

૧. ઈચ્છે. ૨. ષટરસ : કડવો, તીખો, મીઠો, તુરો, ખાટો અને ખારો. ૩. પૃથ્વી. ૪. રાજાઓ. ૫. પાપરૂપ બગાડ. ૬. રક્ષણ; પોષણ. ૭. શરીર. ૮. અક્ષરધામમાં. ૯. પ્રગટ પુરુષોત્તમ શ્રીહરિ.

એમ વાત કરી હરિ, ત્યાર પછી પોતે પોઢિયા;
 સુણી વાત સતસંગીએ, અતિશે રાજ થિયા..૪૨
 પછી પ્રભાતે ઉઠી પોતે, દયાળે દાતણ કર્યું;
 ના'યા પછી નાથજી, જને હાર પહેરાવી છોગું ધર્યું..૪૩
 પછી જને જમાડિયા, પ્રભુને પ્રીત્યે કરી;
 જમી પોતે શ્યામળે, પછી સંત જમાડ્યા ભાવે ભરી..૪૪
 એમ દિન દસ સુધી, લટકાળે લીલા કરી;
 પછી પોતે પધારિયા, પશ્ચિમ દેશે શ્રીહરિ..૪૫
 એવી અનુપમ કરી લીલા, જેઠ સુદિ એકાદશી દને;
 લીલા કરાવી જેતલપુરે, ગંગાદાસ આસજી જને..૪૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે મહારાજે
 પુરુષોત્તમપણું કહ્યું' એ નામે છોતેરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૬॥

ચોપાઈ :

પછી વીત્યા થોડાઘણા દન, આવ્યા વરતાલે જગજીવન;
 આસો વદિ અમાસને દન, કર્યું દીપ ઉત્સવનું મન..૦૧
 આવ્યા તેડાવ્યા સર્વે દાસ, જોઈ જીવન મન હુલાસ;
 કરે નિત્ય નવી લીલા લાલ, જોઈ જન થાય છે નિહાલ..૦૨
 જેમ અન્ય લોક થાય ભેળા, એમ સમજશો મા એહ લીલા;
 જેને કહું છું ફરી ફરી અમે, તેની રીત સાંભળજ્યો તમે..૦૩
 નર ઈચ્છે છે નરેશ થાવા, રાજા ઈચ્છે અમરલોક જાવા;
 અમર ઈચ્છે ઈન્દ્રપદવી, ઈન્દ્ર ઈચ્છે થાવા આદ્ય કવિ..૦૪
 વિધિ પર તે વિરાટ કહીએ, તે પર પ્રધાન પુરુષ લહીએ;
 તે પર મૂળ પ્રકૃતિ પુરુષ, તેથી પર અક્ષર સુજશ..૦૫
 અક્ષર પર પુરુષોત્તમ જેહ, તેણે ધર્યું મનુષ્યનું દેહ;
 તેનું દર્શન ને સ્પર્શ ક્યાંથી, સહુ વિચારોને મનમાંથી..૦૬

જે છે મનવાણીને અગમ^૧, તે તો આજ થયા છે સુગમ;
 અતિ દુર્લભ દર્શન જેનાં, કહું છું આ ચરિત્ર હું તેનાં..૦૭
 જે કોઈ જાણ્યે અજાણ્યે સાંભળશે, તેના જન્મમરણ તાપ ટળશે;
 જે કોઈ સમજે જથારથ જન, તેનું થાશે તેજોમય તન..૦૮
 માહાત્મ્ય સહિત સમજશે સ્વરૂપ, તે તન મૂકતાં અક્ષરરૂપ;
 છે તો વાત મોટી એવી ઘણી, ના'વે પ્રતીત^૨ કહેતાં તે તણી..૦૯
 પણ જાણ્યે અજાણ્યે જે જન, કરશે મહાપ્રભુનાં દર્શન;
 વળી સુણશે આ લીલાચરિત્ર, તે નર થાશે નિશ્ચય પવિત્ર..૧૦
 માટે કહું છું ફરી ફરીને, સહુ સાંભળો ચિત્ત ધરીને;
 પછી આવ્યો છે ઉત્સવનો દન, પૂરી દીપમાળા મળી જન..૧૧
 તિયાં સુંદર વેદી^૩ રૂપાળી, આવી બેઠા તિયાં વનમાળી;
 જય જય બોલે જનવૃંદ, જાણ્યું પ્રકટ્યા પૂરણચંદ..૧૨
 દીપે^૪ દીપજોત્ય ત્યાં અપાર, જાણ્યું બન્યું તેજનું અગાર^૫;
 પ્રકાશમય મંદિર માંયે, શોભે મૂરતિ અતિ શોભાયે..૧૩
 અંબર આભૂષણ અંગે જેહ, સર્વે તેજોમય દીઠાં તેહ;
 એમ લૌકિકમાંઈ અલૌકી, જોઈ જન મન રહ્યાં છકી..૧૪
 દીધાં દર્શન એવાં દયાળે, દયાસિંધુ જન પ્રતિપાળે;
 સર્વે જન થયાં છે સનાથ, જોઈ નટવર સુંદર નાથ..૧૫
 ગાય કીર્તન થાય કિલોલ^૬, મળ્યા હરિજનના હિલોલ^૭;
 નરનારીનો ન આવે પાર, મળ્યા મુનિ હજારોહજાર..૧૬
 સર્વે જોઈ રહ્યા હરિ સામું, પૂરી કરી છે હૈયાની હામું;
 એમ વીતી ગઈ અર્ધ રાત, પછી વા'લોજી કહે સુણો વાત..૧૭
 અમે જાશું હવે પુરમાંય, તમે રાત રહેજ્યો સહુ આંય;
 એમ કહીને પ્રભુજી પધાર્યા, જનને મન મોદ વધાર્યા..૧૮

૧.મન-વાણીથી પાર ન પમાય. ૨.વિશ્વાસ. ૩.બેઠક; ઓટલો. ૪.શોભે. ૫.ધર. ૬.આનંદ. ૭.ઘેળા.

આવી નાથજી પોઢ્યા આવાસે, સખા પાંચ સાત હતા પાસે;
 જ્યારે પોઢીને જાગ્યા પ્રભાત, ત્યારે પૂછી રસોઈની વાત..૧૯
 ત્યારે બોલ્યા નારાયણગિર, થઈ રસોઈ કાળ અચિર^૧;
 પછી દાતણ કરી દયાળ, નાહી નાથ જમ્યા પછી થાળ..૨૦
 જમ્યા જીવન જનહીંત કાજ, પછી તેડાવ્યો સંતસમાજ;
 તેને જમાડ્યા જુગતે^૨ કરી, આખ્યાં ભોજન ભાજન^૩ ભરી..૨૧
 બહુ ભાતનાં કર્યા'તાં અન્ન, હતો અન્નકોટનો એ દન;
 ફર્યા પંગતમાં પંચ વાર, ઘણી ઘણી કરી મનુવાર^૪..૨૨
 જમો સંતો કંસાર છે કેવા, માલપૂડા છે જમવા જેવા;
 એમ નાથ કરે તાણ ઝાઝી, તેમ નારાયણગીર રાજી..૨૩
 જન જમ્યા થયો જેજેકાર, પછી આંબલે આવ્યા આધાર;
 સર્વે દાસને દર્શન દીધાં, અતિ આનંદ મગન કીધાં..૨૪
 એમ લીલા કરી બહુ દન, પછી પધાર્યા પ્રાણજીવન;
 સંત ગયા સહુ આસપાસ, પોતે કર્યો ગઢડે નિવાસ..૨૫
 રહ્યા દિવસ થોડાક ત્યાંઈ, વળી આવિયા વરતાલ માંઈ;
 આવી તેડાવિયા આચારજ^૫, કરવા કાંઈક એનું કારજ..૨૬
 સામા જઈને સનમાન કીધું, રૂડી રીતે તેને માન દીધું;
 પાટે બેસારી પૂજા કરાવી, ફૂલમાળા તો પોતે પહેરાવી..૨૭
 રૂડી રીતની રસોઈ દીધી, ચોંપે^૬ કરીને ચાકરી કીધી;
 પછી બોલ્યા વેદાંતાચારજ, પૂછો તમે પ્રશ્ન મને આજ..૨૮
 પછી પ્રભુ બોલ્યા એમ રહી, અમે ત્યાગી ને તમે છો ગૃહી;
 પૂછતાં વળી પ્રશ્ન તમને, ઘણો વિચાર થાય છે અમને..૨૯
 ત્યારે બોલ્યા આચારજ એમ, એવું મનમાં ધારો છો કેમ;
 બ્રહ્મવિદ્યા બત્રીસ પ્રકાર, કહો તો કહી દેખાડું આ વાર..૩૦

૧. ટૂંક સમયમાં. ૨. ભાવભરી ખૂબીથી. ૩. પત્તર. ૪. આગ્રહ. ૫. વેદાંતાચાર્ય; પંડિત. ૬. હોંશે.

પૂછો જે કાંઈ પૂછવું હોયે, નથી ખોટ્ય એ વાતની કોયે;
 એવું સુણી બોલ્યા અવિનાશ, લિયો પ્રશ્ન પૂછું તમ પાસ..૩૧
 જ્યારે ગુરુ કરે કોઈ શિષ્ય, આપે મહાવાક્ય ઉપદેશ;
 તેને પૂછું હું જૂજવા^૧ પાડી, દિયો દ્વાદશ^૨ રૂપ દેખાડી..૩૨
 એમાં કરીશ આશંકા હું ઘણી, નહીં ચાલે ચતુરાઈ તમ તણી;
 પ્રજ્ઞાનમાનંદ બ્રહ્મ^૩ જેહ, વળી અયમાત્યા બ્રહ્મ^૩ તેહ..૩૩
 અહં બ્રહ્માસ્મિ^૩ જેહ કહીએ, તત્ત્વમસિ^૩ તે કેમ લહીએ^૪;
 તૈયે બોલ્યા આચાર્ય તે વાર, એના પણ છે બે પરકાર..૩૪
 એમ કહીને વાળ્યા છે ગોટા, કર્યા ઉત્તર તે થયા ખોટા;
 પછી પ્રભુપાય લાગી ચાલ્યા, આવ્યા દાંત રહ્યા નહીં ઝાલ્યા..૩૫
 વળી પૂછ્યું પોતે બીજે દન, ક્યાંથી થયા વેદ ઉત્તપન;
 કહેશો અનાદિ છે એહ વેદ, તોય કહ્યો જોશે તેનો ભેદ^૫..૩૬
 કહેશો વેદ નારાયણ થકી, તોય વિક્તિ^૬ પાડી જોશે પકી;
 પછી બોલ્યા આચારજ સોય, એના પણ પ્રકાર છે દોય..૩૭
 જ્યારે પ્રલય થાય છે બ્રહ્માંડ, ત્યારે વડ એક રહે છે અખંડ;
 તિયાં રહે છે નારાયણ વેદ, એક તો એમ સમજવો ભેદ..૩૮
 ત્યારે મહારાજને આવી હાંસી, પણ હસ્યા નહીં અવિનાશી;
 કહે નાથ સુણોને આચાર્ય, એનું અમને થાય છે આશ્ચર્ય..૩૯
 જ્યારે પંચભૂત નાશ થાય, ત્યારે વડે તે કેમ રહેવાય;
 એનો ઉત્તર છે કાંઈ એ તે, આવડે તો કહો બીજી રીતે..૪૦
 વારુ એ તો રહેવા હવે દિયો, બીજો પ્રશ્ન તે સાંભળી લિયો;
 ભગવાને કહ્યું ગીતામાંય^૭, જીવ અંશ તે મારો કહેવાય..૪૧
 તૈયે બોલ્યા આચારજ એમ, પ્રભુનો અંશ કહેવાય કેમ ?;
 એને અક્ષરનો અંશ કહીએ, પછી નાથજી બોલ્યા છે તૈયે..૪૨

૧. જુદા-જુદા. ૨. ૧૨(બાર). ૩. આ બધાં વેદનાં ગુદાર્થવાળાં મહાવાક્યો છે. ૪. સમજાએ. ૫. મર્મ. ૬. સમજણ; વ્યાખ્યા. ૭. ગીતા : ૧૫/૭ - મમૈવાંશો જીવલોકે જીવભૂતઃ સનાતનઃ ।

અક્ષર શબ્દનો અર્થ છે શિયો^૧, પ્રથમ એનો ઉત્તર તો દિયો;
 કહે ન ક્ષરે અક્ષર તેહ, એનો અર્થ તો થાય છે એહ..૪૩
 ત્યારે નાથ કહે જીવ કેમ ખર્યો^૨, જો ખર્યો તો અક્ષર ન ઠર્યો;
 વળી જીવ છે અછેદ્ય અભેદ્ય, ત્યારે અક્ષરમાં કેમ છેદ^૩..૪૪
 એનો એમ ઉત્તર નો'ય કાંય, નથી સમજાવવા સંપ્રદાય;
 તોય અજાણ્યા થઈને નાથ, લાગ્યા પાય પછી જોડી હાથ..૪૫
 આચારજની મૂંઝાણી મત્ય, થયો ગાભરો ગઈ હિમત્ય;
 હતો અહંકાર જે એને મને, તે તો ગળ્યો જાણ્યું સહુ જને..૪૬
 નાથ કહે એને કહેશો મા કોય, આપો રૂપૈયા શત^૪ એને દોય^૪;
 એમ દયા કરી એને માથે, એણે ભૂંડું કર્યું એને હાથે..૪૭
 આગળ જઈને અવિદ્યા કરી^૫, નાખી રજ સૂર્ય સામી ખરી;
 તે તો પડી એના મુખમાંઈ, સૂરજને અડી નહીં કાંઈ..૪૮
 એવું ચરિત્ર કરી દયાળ, પછી પધાર્યા દેશ પંચાળ;
 કરી લીલા એ વરતાલે વસી, માગશર સુદિ એકાદશી..૪૯
 તે દિ લીલા કરી વરતાલ, સહુ જનને કર્યા નિયાલ;
 એમ ચરિત્ર કરે નિત્ય નવાં, નિજ જનને સુખ આપવા..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે નારાયણચરિત્રે મધ્યે
 'વેદાંતાચાર્યને જીત્યો' એ નામે સત્યોત્તરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૭॥

સામેરી :

પછી પ્રભુજી બોલિયા, એમ કરી લીલા અનેક;
 હવે વર્ષો વર્ષમાં, ઉત્સવ કરશું એક..૦૧
 હોળી દિવાળી ને અષ્ટમી, રામનવમી ને શિવરાતરી;
 જયા વિજયા એકાદશી, પાપમોચની ને ધાતરી..૦૨
 એક દિવસ ઉત્સવ કર્યો, ત્યાં તેડાવ્યા હરિજન;

હવે અણતેડે આવજ્યો, પ્રબોધની એકાદશી દિન..૦૩
 કાર્તિક સુદિ એકાદશી, તેહનું પ્રબોધની નામ;
 તે દિ સતસંગી સંત સહુ, આવજ્યો વરતાલ ગામ..૦૪
 એવું સાંભળી શ્રવણે, ચાલ્યા દેશોદેશથી દાસ;
 ઉત્સવ ઉપર આવિયા, બ્રહ્મચારી સંત સંન્યાસ..૦૫
 પૂર્વદેશ અયોધ્યા પ્રાંતથી, આવ્યા છે જન અનંત;
 કાશી મિથિલા પ્રાંતથી, આવ્યા ગંગાસાગરના^૧ સંત..૦૬
 શોણભદ્ર^૨ પ્રાંતના, પ્રયાગ પ્રાંતના જન;
 ગયા^૩ પુરુષોત્તમપુરીથી, આવ્યા કરવા દરશન..૦૭
 મથુરા વૃંદાવન પ્રાંતમાં, જે હતા મુમુક્ષુ જીવ;
 અવંતિ^૪ નગરીથી આવિયા, નયણે નીરખવા પીવ^૫..૦૮
 ઉત્તર દેશથી આવિયા, કાશ્મીર ને કુરુક્ષેત્રથી;
 હરદ્વાર પુષ્કર પ્રાંતના, આવ્યાં અર્બુદાચળ^૬ પવિત્રથી..૦૯
 મારુ^૭ દેશ સિદ્ધપદ^૮ પ્રાંતના, એહ આદિ દેશ અપાર;
 દર્શન કરવા દયાળનાં, સહુ આવિયાં નરનાર..૧૦
 પશ્ચિમ દેશથી આવિયા, સિંધુ પ્રાંતના સેવનાર;
 કચ્છ વાગડ વાળાક સોરઠ, આવ્યા પાંચાળના રહેનાર.. ૧૧
 સૌભીર આભીર હાલારના, જિયાં જિયાં હતા જન;
 તેહ સર્વે આવિયા, કરવા હરિ દર્શન..૧૨
 દક્ષિણ દેશથી દર્શને, આવ્યા જન ઉમંગથી;
 સેતુબંધ રામેશ્વરના, આવ્યા વેંકટાદ્રિ^૯ શ્રીરંગથી^{૧૦}..૧૩
 પદ્મનાભ પ્રાંતના, આવ્યા મલિયાદ્રિ^{૧૧} પ્રાંતી મળિ;
 શિવ વિષ્ણુકાંચી પ્રાંતના, દંડકારણ્ય પ્રાંતના વળી..૧૪

૧. બંગાળ કલકત્તાના. ૨. શોણભદ્ર નદી - ઉત્તર પ્રદેશ. ૩. બિહારમાં આવેલું એક પ્રસિદ્ધ તીર્થ.
 ૪. ઉજ્જૈન. ૫. પિયુ શ્રીહરિને. ૬. આબુ પર્વત. ૭. મારવાડ(રાજસ્થાન). ૮. સિદ્ધપુર. ૯. તીરુપતિ
 બાલાજીનો પર્વત. ૧૦. શ્રીરંગક્ષેત્ર. ૧૧. મૈસુર નજીકનો પર્વત.

વિંધ્યાચળ પ્રાંતના, વળી તપતી^૧ નર્મદા તટના;
 આવ્યા સહુ સહુ દેશથી, રટતા નારાયણ રટના..૧૫
 કેટલેક જોડ્યાં ગાડલાં, કેટલાકને રથ વેલ્ય વળી;
 કેટલાક બેઠા ઘોડલે, બીજા પગપાળા^૨ આવ્યા મળી..૧૬
 બાળ જોબન વૃદ્ધ વનિતા, ઘેરે કોઈ ન રહ્યા ખમી;
 નારાયણને દર્શને, આવ્યાં ચાર વર્ણ ચાર આશ્રમી..૧૭
 મહી સાભર^૩ વાત્રજ વચ્ચે, રૂડો ચડોતર દેશ;
 વૃક્ષ જિયાં વિધ વિધનાં, વળી ફૂલે ફળે હંમેશ..૧૮
 અંબ કદંબ ઉદંબરા, વળી અવલ આંબલી આંમળી;
 મઉડાં રૂડાં બકુલ બીલાં, શ્રીફળ શોભે સીતાફળી..૧૯
 પીંપર વડ વળી પીપળા, જાંબુ લીંબુ ને જામફળી;
 રૂડી રાયણ્ય ને રોહિડા, કોઠી કોટિમ ને કદળી..૨૦
 કેસર કણેર કેવડા, અવલ છાંયા આસુ^૪ તણી;
 સુંદર વૃક્ષ સોયામણાં, તેની જાતિ નવ જાય ગણી..૨૧
 ફૂલ વેલી ફૂલી તિયાં, એક એકથી અતિ ઘણી;
 ચંપા ચમેલી ગુલાબ ગેરા, શી કહું શોભા તે તણી..૨૨
 સઘન વન છાંયા ઘણી, તેની ઢળી વળી લતા ખરી;
 જન મન રંજન જાણું, વન ભોવન^૫ મેલ્યા કરી..૨૩
 તિયાં સારસ હંસ શુક મેના, કોકિલા કિલોલ કરે;
 મોર ચકોર ચાતક ચકવા, મીઠી વાણ્યે ઓચરે..૨૪
 તિયાં સર સરિતા સોયામણાં, વળી વાવ્ય ને કૂવા કઈ;
 અમળ જળ અખૂટ ભર્યા, જિયાં તોયનો^૬ ત્રોટો^૭ નઈ..૨૫
 એવા ઉત્તમ દેશમાં, વળી વચ્ચે વરતાલ ગામ;
 અનેક ઉત્સવ કરી હરિ, કરિયું નિજ ધામ..૨૬
 તિયાં સર્વે સતસંગી વળી, સંઘ લઈને ઊતર્યા;

નારાયણને નીરખવા, અતિ હૈયામાં હરષે ભર્યા..૨૭
 કેંક સર ને કૂપ તીરે, કેંક ઊતર્યા ગામ ભુવનમાં;
 કેંક ઊતર્યા વૃક્ષ વાવ્યે, વળી કેંક વાડી વનમાં..૨૮
 એમ સર્વે સીમમાં, વળી મનુષ્ય માય નહીં;
 ગાય પદ ગોવિંદનાં, જય જય શબ્દ રહ્યો થઈ..૨૯
 પરસ્પર પૂછે મળી વળી, અલબેલો કૈયે આવશે;
 જ્યારે જોશું જગપતિ, ત્યારે નયણાં સુફળ કા'વશે^૧..૩૦
 સુંદર મૂરતિ શ્યામની, નખશીખા સુધી નીરખશું;
 અંગોઅંગ અવલોકતાં, વળી હૈયામાં ઘણું હરખશું..૩૧
 ઊર્ધ્વરેખા અષ્ટકોણ આદિ, જાંબુ જવ જોશું જૈયે;
 કેતુ^૨ કમળ કુલિશ^૩ જોતાં, અંતર સુખ થાશે તૈયે..૩૨
 સ્વસ્તિ અંકુશ સોયામણાં, વળી દક્ષિણ^૪ પગમાં દેખશું;
 નવ ચિહ્ન નીરખશું, ત્યારે જન્મ સુફળ લેખશું..૩૩
 વામ પગમાં વિલોકશું, મત્સ્ય ત્રિકોણ કળશ વ્યોમને;
 ધનુષ ધેનુપગ^૫ પેખી, સુખ થાશે જોયે સોમને^૬..૩૪
 એડી રૂડી આંગળી, પગ અંગોઠે રેખા નખે;
 ગુલફ^૭ જંઘા^૮ જાનુ જોતાં, ચિહ્ન દોય વળી વામ પખે..૩૫
 કરભ^૯ સમ સરખા ઊરુ^{૧૦}, નાભિ ઊંડી ગંભીર ઘણી;
 ઉર^{૧૧} તરુતમાલ શોભે, ક્યારે જોશું છબી છબીલા તણી.. ૩૬
 કંઠ કંબુ^{૧૨} સમાન સુંદર, ભુજ ગજકર^{૧૩} સમ વળી;
 હસ્ત કમળ અરુણ ઓપે, કળિ વળિ^{૧૪} એવી આંગળી.. ૩૭
 અજબ કર^{૧૫} આજાન બાહુ, નખ નીરખી જોશું જૈયે;
 કંઠમાં તિલ^{૧૬} અવલ જોતાં, સુખ ત્યારે થાશે હૈયે..૩૮

૧. કહેવાશે. ૨. ધ્વજ. ૩. વજ્ર. ૪. જમણા. ૫. ગોપદ. ૬. અર્ધચંદ્રને. ૭. પગની ઘૂંટી. ૮. સાથળનો અંદરનો ભાગ. ૯. હાથીની સૂંઢ. ૧૦. સાથળ. ૧૧. છાતી. ૧૨. શંખ. ૧૩. હાથીની સૂંઢ. ૧૪. ફૂલની કળીની હાર. ૧૫. આશ્ચર્યકારી હાથ. ૧૬. કંઠના ખાડાની વચ્ચેનો તિલ.

ચિબુક અધર દશન^૧ દેખી, લેખશું લા'વો લોચને;
 નાસિકા પાસે તિલ નીરખી, પૂરશું મનોરથ મને..૩૯
 કમળ નયન શ્રવણ સુભગ, વામ કાને એક તિલ વળી;
 ભ્રુકુટિ ભાલનું ચિહ્ન ચિંતવતાં, દુઃખ સર્વે જાશે ટળી..૪૦
 શિરે સુંદર શીખા સારી, જોશું નિહાળી નયણે;
 એવી મૂર્તિ અવલોકશું, વા'લો બોલાવશે મીઠે વયણે..૪૧
 એમ પરસ્પર કરે વાતો, અલબેલો જૈયે^૨ આવશે;
 દઈ દરશન દાસને, હરિ હેતે સહુને બોલાવશે..૪૨
 વાટ જુએ વાલ્યમ તણી, વળી જુવે વારુણી^૩ દિશે;
 મોહનજીને મળવા, સહુ હરિજન મનમાં હિસે^૪..૪૩
 ઉચ્ચો શબ્દ સાંભળે જૈયે, તૈયે જાણે આવ્યા જગપતિ^૫;
 નાથજીને નીરખવા, અંતરમાં આતુર અતિ..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'સર્વ હરિજન મહારાજને
 દર્શને આવ્યા' એ નામે અઠ્યોતેરમું પ્રકરણમ્ ॥૭૮॥

ચોપાઈ :

અલબેલોજી અંતરજામી, જે કોઈ સર્વે તણા કા'વે સ્વામી;
 તેણે જાણી છે જનની તાણ^૬, ચાલ્યા ગઢડેથી શ્યામ સુજાણ..૦૧
 આપે અશ્વે થયા અસવાર, સંગે સખા હજારો હજાર;
 તે પણ તોરંગે થયા તૈયાર, શોભે અશ્વ અતિશે અપાર..૦૨
 મેલા^૭ મજીઠા નીલા નવરંગ, રાતા માતા જે તાતા તોરંગ;
 હરડા હાંસલા રોઝા રૂપાળા, આકળા ઉતાવળા બાવળા..૦૩
 વળી ઘોડી ઘણી જાતવંતી, એક એકથી ઓપે છે અતિ;
 હણી માણકવણી વીજળી, કપિક્યાડી કેસર વાંગળી..૦૪

૧. દાંત. ૨. જ્યારે. ૩. પશ્ચિમ. ૪. આકળા થાય. ૫. અનંત બ્રહ્માંડોના સ્વામી શ્રીહરિ. ૬. ઉત્કંઠા.

૭. હવે કડી નં. ૩ થી ૬ માં ઘોડા તથા ઘોડીઓની જાત-ભાતની વિગત છે.

લખી લક્ષ્મી લાડકી લાલ, બેરી બોદલી ચાંદરી ઉતાલ;
 મલી માછલી રેડી રૂપાળી, પાંખાળી સોઝવાળી શિંગાળી..૦૫
 તીખી તાજણું જવાદું જાણો, ફૂલમાળ પટુઈ પ્રમાણો;
 છબીલી ને છોગાળી એ આદિ, ગણી ગોડી રૂડી રાયજાદિ..૦૬
 કર્યા કાઠીએ સજ્જ કેકાણ^૧, માંડિયાં શંખલાદિ પલાણ^૨;
 ચડ્યા માણકીએ મહારાજ, તેણે માંડ્યો છે સોનેરી સાજ..૦૭
 ચાલી ઘોડા તણી ઘણી ઘટ, શ્યામ સંગે છે સખા સુભટ^૩;
 આવે વાટ માંહી ગામ ઘણાં, કરે દર્શન જન હરિ તણાં..૦૮
 કોઈ કહે રહો ઈયાં રાજ, કોઈ કહે જમી ચાલો મહારાજ;
 કોઈ કહે રહો ઘડી વાર, અમે ચાલવા છીએ તૈયાર..૦૯
 એમ આવી આડાં જન ફરે, તેને અલબેલો ઉત્તર કરે;
 કહે કેડચેથી આવજ્યો તમે, છીએ આજ ઉતાવળા અમે..૧૦
 એમ કહીને ધ્રોડવી ઘોડી, માણ્યકવર્ણી^૪ જે માણકી રૂડી;
 જાણ્યું છૂટ્યું કમાનથી તીર, ખર્ચો તારો અંબરે અચિર^૫..૧૧
 જાણ્યું પાંખે ઊડ્યો પન્નગારિ^૬, વેગ તોપગોળા થકી ભારી;
 સખા સહુ રહ્યા સામું જોઈ, સંગે પહોંચી શક્યા નહીં કોઈ..૧૨
 પછી કેડચેથી કીધો છે ધ્રોડ^૭, જોરે હાંકે ઘોડાં જોડાજોડ;
 ફરકે છોગાં માથે મોટી પાગે, કરે અમર પંખા^૮ એવું લાગે..૧૩
 અતિ પરસેવે પલળ્યાં અંગ, ઘણે શ્વાસે ભરાણા તોરંગ;
 ત્યારે પો'તા છે પ્રભુજી પાસ, આંબા તળે દીઠા અવિનાશ..૧૪
 એક કરે ગ્રહી કેશવાળી^૯, બીજે કરે ગ્રહી આંબાડાળી;
 સામું જોઈને હરિ હસિયા, કહે કેડચે કેમ રહી ગિયા..૧૫
 ત્યારે બોલ્યા સખા કર જોડી, નાથ અમે થાક્યા ધ્રોડી ધ્રોડી;
 પણ કોઈથી પહોંચાણું નહીં, તેહ સારુ કેડચે ગયા રહિ..૧૬

૧. ઘોડા. ૨. અશ્વનો શણગાર. ૩. શૂરવીર. ૪. માણેક જેવા રંગની. ૫. જેમ આકાશેથી તારો ખર્ચો હોય તેમ. ૬. ગરુડ. ૭. દોડ; ઝડપ. ૮. દેવો પવન નાંખતા હોય. ૯. ઘોડાની ડોકના વાળ.

આવું ઘોડશો જો તમે નાથ, તો અમે પહોંચી શકીએ ન સાથ;
 એમ કહીને જોડિયા પાણ, પછી સંગે ચાલિયા સુજાણ..૧૭
 મેલી ભદ્રા આવી ભોગવતી, ત્યાંથી ઊતર્યા સાભરમતી;
 સંગે હતા સંન્યાસી ને સંત, બ્રહ્મચારી ને ભક્ત અનંત..૧૮
 ત્યાંથી ચાલ્યા છે લાડીલો લાલ, આવ્યા વાલ્યમજી વરતાલ;
 તેનું સત્સંગીને થયું જાણ, આવ્યા સમૈયે સર્વે સુજાણ..૧૯
 તાલ મૃદંગ ને ત્રાંસાં ભેરી, સુંદર સ્વરે શરણાઈ ઘેરી;
 રણશિંગાં ને ઢોલ દદામા, ગાતાંવાતાં આવ્યા સહુ સામાં..૨૦
 બાળ જોબન ને વૃદ્ધ વળી, આવી લાગ્યાં પાય સહુ લળી;
 પછી મુનિને પડિયા પાય, વળતાં મળ્યા પરસ્પર માંય..૨૧
 ભાઈ મળ્યા સર્વે ભાઈઓને, બાઈઓ મળી સર્વે બાઈઓને;
 પછી ગાતાંવાતાં આવ્યા ગામ, તૈયે બોલિયા સુંદરશ્યામ..૨૨
 ગામામાં તો છે ભીડ્ય ઘણેરી, સંઘ મનુષ્યે સઘન થઈ શેરી;
 ચાલો પુરથી પૂરવ દિશે, એમ જનને કહ્યું જગદીશે..૨૩
 તરુ તળાવ તટે સઘન, શોભે વિવિધ ભાતનાં વન;
 અતિ મોટાં ને ઘાટી છે છાંય, મુનિ ઊતરિયા સર્વે ત્યાંય..૨૪
 એક અતિ મોટો ત્યાં આંબલો, ઘણો ઘાટો છાંયો જેનો ભલો;
 તિયાં ઊતરિયા અવિનાશ, સર્વે બેઠા આવી દાસ પાસ..૨૫
 પછી બોલિયા પ્રાણ આધાર, તમે સાંભળો સહુ નરનાર;
 આજ તો છે દશમીનો દન, તમે કરો ભોજન સહુ જન..૨૬
 એમ અલબેલે આગન્યા દીધી, સર્વે દાસે તે સાંભળી લીધી;
 એક ભક્ત બ્રાહ્મણ ગંગાબાઈ, જેને ભાવ ઘણો પ્રભુમાંઈ..૨૭
 રૂડી કરતાં આવડે રસોઈ, કીધાં જમણ મરજી જોઈ;
 પૂર્યો ભોજન વ્યંજને થાળ, લાવ્યાં બેઠા હતા જ્યાં દયાળ..૨૮
 પછી જીવન જમવા કાજ, ઊઠ્યા મુખે હસીને મહારાજ;
 કર્યા ભાવ ભરીને ભોજન, પછી દીધું જને આયમન..૨૯

દીધી પ્રસાદી નિજ દાસને, પછી અલબેલો આવ્યા આસને;
 બળે બહોળી મેતાબું મશાલ, બેઠા મુનિના મધ્યમાં લાલ..૩૦
 કરતા પ્રશ્ન ઉત્તરની વાત, એમ વહી ગઈ અર્ધ રાત;
 પછી પુરમાં પધાર્યા નાથ, સખા પોતાના લઈને સાથ..૩૧
 તિયાં જઈ પોઢ્યા પ્રાણપતિ, થોડું સોઈ જાગ્યા જનવતિ^૧;
 તર્ત ઘોડે થયા અસવાર, સર્વે સંઘની લીધી છે સાર..૩૨
 પછી આવ્યા આંબલે મહારાજ, દાસને દેવા દર્શન કાજ;
 બાળ જોબન વૃદ્ધ વનિતા, આવ્યાં હરિ પાસે હરખતાં..૩૩
 લાવ્યાં વસ્ત્ર વિવિધ ભાતનાં, આભૂષણ જૂજવી જાતનાં;
 ચંદન પુષ્પ તુલસી ને ધૂપ, દીપ સમીપ નૈવેદ્ય અનુપ..૩૪
 એહ આદિ અનેક સામગરી, લાવ્યાં સહુ સહુનાં થાળ ભરી;
 જિયાં બેઠા'તા જગજીવન, તિયાં આવ્યાં સહુ હરિજન..૩૫
 મુનિ સહિત મહારાજને નીરખ્યાં, નીરખી જન મનમાંડી હરખ્યાં;
 પછી પૂજા કરી નરનારે, પૂજ્યા પ્રભુ ષોડશ ઉપચારે..૩૬
 પુરુષે પૂજા તે મુનિની કીધી, દંડવત્ પ્રદક્ષિણા દીધી;
 પછી બેઠા સામા જોડી હાથ, નયણે નીરખે છે નટવર નાથ..૩૭
 પછી બોલિયા પ્રાણજીવન, તમે સાંભળજો સહુ જન;
 તમને જે મળી છે મૂરતિ, તેને નિગમ કહે નેતિ નેતિ..૩૮
 અતિ અપાર અક્ષરાતીત^૨, થઈ તમારે તે સાથે પ્રીત;
 ભક્ત જક્ત માંડી છે જો ઘણા, ઉપાસક અવતાર તણા..૩૯
 જે જે મૂરતિ જનને ભાવે, તે મૂર્તિ નિજ ધામ પહોંચાવે;
 પણ સર્વે પાર^૩ જે પ્રાપતિ, તે છે તમારે કહે પ્રાણપતિ..૪૦
 એવાં સુણી વા'લાનાં વચન, જન કહે પ્રભુ ધન્ય ધન્ય;
 સહુ અંતરે આનંદ પામ્યા, ગયો શોક સંશય^૪ સહુ વામ્યા..૪૧

૧. ભક્તોના સુખ માટે. ૨. અક્ષરથી પણ પર (પરબ્રહ્મ). ૩. સર્વ અવતારોથી પણ પર એવા અવતારીની. ૪. સહજાનંદસ્વામી તથા બીજા અવતાર એક જ હશે કે જુદા? એવા તર્ક-વિર્તક.

એમ બહુ દિન સુખ દીધાં, ઘણું જનને મગન કીધાં;
 પછી બોલિયા પ્રાણજીવન, જાઓ સહુ સહુને ભુવન..૪૨
 રહેજ્યો નિર્ભય સહુ નરનારી, રાખજ્યો વ્રતમાન વિચારી;
 કાર્તિક સુદિ એકાદશી દને, કર્યો ઉત્સવ જગજીવને..૪૩
 એવી લીલા કરી વરતાલે, વા'લો પધાર્યા દેશ પાંચાલે;
 સહુ જનને થાવા આનંદ, ગયા પ્રેમેશું નિષ્કુળાનંદ..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે પ્રબોધનીનો
 ઉત્સવ કર્યો' એ નામે ઓગણાએંશીમું પ્રકરણમ્ ॥૭૮॥

સામેરી :

પછી સતસંગમાં શિરોમણિ, વાસી ગઢડા ગામના;
 અતિ ત્યાગી તપસી તને, વા'લા સુંદરશ્યામના..૦૧
 તે પ્રીત્યેશું લાગ્યા પૂછવા, નાથજી તમે સાંભળો;
 લીલા કરી વળી ગુર્જરદેશે, પવિત્ર કર્યો સઘળો..૦૨
 હવે હરિ દયા કરી, કરો ઉત્સવ આંહી તમે;
 સતસંગી ને સંતનાં તો, દરશન કરીએ અમે..૦૩
 આપો અમને આગન્યા, કરીએ સામાન રસોઈનો;
 નોતરું દિવસ વીસનું, તેમાં ભાગ ન કરવો કોઈનો..૦૪
 વળતાં વાલમ બોલિયા, ઘણો દાખડો પડશે વળી;
 માનો અમારી આગન્યા, કરો સામાન બેન બેઉ મળી..૦૫
 પછી માની મહારાજની આગન્યા, ઘણાં મિસરી ઘૂત મંગાવિયાં;
 પડસુદિના પાક કરાવ્યા, ભોજન મન ભાવિયાં..૦૬
 પછી મેલી મુનિને કંકોતરી, સતસંગીને તેડાવિયા;
 સંત શ્રવણે સાંભળી, વળી તરત તિયાં આવિયા..૦૭
 આવી પાય લાગ્યા પ્રભુને, નીરખિયા નયણાં ભરી;

પછી સર્વે સંતને વળી, હેતેશું મળ્યા હરિ..૦૮
 અતિ હેત સમેતશું^૧ પછી સંતને બોલાવિયા;
 હસી હસીને બોલે હરિ, કહે નાથ ભલે આવિયા..૦૯
 પછી કરી રસોઈ ચાલતી, મનમાન્યા મોદક મોતિયા;
 જલેદાર^૨ જલેબિયું, બીજા પાક નવ જાય કહ્યા..૧૦
 બેસે પરમહંસ પંગતિ, વળી પીરસે પોતે હરિ;
 જમે જન જીવન પોતે, જમાડે જોરે કરી..૧૧
 માથે હાથ મૂકી આપે, મોદક મનગમતા;
 દિયે જલેબી જનને, વળી સુખ માંહી જમતાં..૧૨
 સુંદર શાક સોયામણાં, વૃંતાક ને વડી તણાં;
 રૂડી કઢી વળી રાયતાં, પંગતમાં પીરસે ઘણાં..૧૩
 કળી કાજુ ગાંઠિયા, ફરસાણ ફેરે ફૂલવડી;
 ભર્યા હવેજે ભજ્યાં, વળી ફેરવે વડાં વડી..૧૪
 ઉજજવળ પાપડ અડદના, વળી આદાં કેરીનાં આથણાં;
 ભોજન વ્યંજન ભાવે ભરી, આપે અલબેલો ઘણાં..૧૫
 દૂધ દહીં દોવટે, વળી પીરસે પંગતમાં;
 વારમવાર મનુવાર^૩ કરે, આવી હરિ આરતમાં^૪..૧૬
 એક એકથી અધિક અધિક, થાય રસોયું નવી નિત્યે;
 તેમ તેમ જન જમાડનાર^૫, રાજી થાય રૂડી રીત્યે..૧૭
 એમ દિવસ વીસ સુધી, જમાડિયા નિજ જનને;
 સંતને અતિ સુખ આપ્યું, દઈ હરિ દર્શનને..૧૮
 નિત્યે નિત્યે નવી વારતા, વળી કરે હરિ કૃપા કરી;
 જન સહુ મગન થાય, સુંદર વાણ્યે બોલે હરિ..૧૯
 મેડે રૂડે રસિયો, વળી બેસે નિત્યે પોતે જઈ;

નરનારી હરિજનને, મગન કરે દર્શન દઈ..૨૦
 સુંદર વસ્ત્ર પહેરી સારાં, સોનેરી શોભે ઘણાં;
 શાલ દુશાલ પાઘ જામા, રૂડા કસુંબી રંગ તણાં..૨૧
 હાર અપાર ફૂલના, વળી લાવે હરિજન હેતશું;
 અલબેલાની કોટમાં, પહેરાવે બહુ પ્રીત્યશું..૨૨
 વળી ઊભા થઈ હરિ, આરતી કરે કરતાળી દઈ;
 લટકાં જોઈ લાલનાં, લખી જન રાખે લઈ..૨૩
 એમ સુખ આપતાં, વળી દિવસ વીસ વહી ગયા;
 દર્શન કરી દયાળનાં, સંત સહુ સુખિયા થયા..૨૪
 એમ કરતાં આવિયો, વળી ઉત્સવ ફૂલદોલનો;
 રસિયાને રમવા વળી, આણ્યો રંગ અતોલનો..૨૫
 સખા સંગે શ્યામળો, રમવા રૂડી રીતશું;
 જણ જણ પ્રત્યે જૂજવી, પિયકારી કરાવી પ્રીતશું..૨૬
 પછી સુંદર રંગ મગાવિયો, અલબેલો ઊભા ઓરડે;
 સખા ઉપર શ્યામળો, રેડે રંગ રૂડે ઘડે..૨૭
 પડે બહુ પિયકારીઓ વળી, ઊડે ગુલાલ અતિ ઘણો;
 ચડી ગરદી ગગનમાં, ખેલ મચ્યો મુનિ મહારાજ તણો.. ૨૮
 રંગે રંગાણા રસિયો, તેણે ઓપે છે અતિ અંગે;
 સખા સૂધ ભૂલી ગયા, રમતાં વળી રસિયા સંગે..૨૯
 વાજાં વાજે અતિ ઘણાં, આવ્યા અમર જોવા આનંદશું;
 જય જય શબ્દે જન બોલે, શ્યામ ખેલે સખા વૃંદશું..૩૦
 સુંદર રંગે અરુણ ઓપે, વદન વાલ્યમ તણું;
 જાણું કમળ ઉપરે, ભ્રુકુટિભૂંગ શોભ્યા ઘણું..૩૧
 એમ ઓપે અલબેલડો, રસબસમાં રસિયો;
 છેલ છબીલો રંગનો રેલો, જન તણે મન વસિયો..૩૨

રમે રંગે સખા સંગે, અંગે આનંદ અતિ ઘણે;
 તે સમાની શોભા મુખથી, કેટલીક કવિ ભણે..૩૩
 પછી રખાવી રમતને, વાલો ના'વા ચાલિયા નદીએ;
 એવી લીલા જોઈને, કંગાલ ન મનાય કેદીએ..૩૪
 જેનું નામ લેતાં નિર્દોષ થાય, અને દર્શને દુષ્કૃત્ય ટળે;
 પાપ પૂરવનાં થાય પ્રલય, જેની કીરતિ સાંભળ્યે..૩૫
 તેની લીલા જોઈ જેણે, ભાગ્ય તેનાં હું શું ભણું;
 ત્રિલોકમાં નહીં તુલ્ય તેને, વળી કહીએ શું શું ઘણું..૩૬
 એવા જન જીવન વળી, નાહ્યા વળી નીરમાં;
 સખા સંગે શ્યામળો, શોભે ઘણું શરીરમાં..૩૭
 પછી નાહી પધારિયા, અલબેલો આવ્યા આસણે;
 સુંદર રસોઈ કરી સારી, ભરી રાખી'તી વાસણે..૩૮
 જીવન જન જુગતે જમ્યા, અને રમ્યા રંગે હોળી હરિ;
 ધન્ય ધન્ય ગામ ગઢડું, જ્યાં લાડીલે લીલા કરી..૩૯
 એમ લીલા લાલે કરી, ફાગણ સુદિ પૂનમ દને;
 તે દિ ઉત્સવ કરાવિયો, જ્યા લલિતા ઉત્તમ જને..૪૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે રંગે રમ્યા'
 એ નામે એંશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૦॥

ઓપાઈ :

એવી લીલા અલબેલે કીધી, પછી સંતને શીખ જ દીધી;
 કહે નાથ સુણો સહુ જન, તમે રહેજો મનમાં મગન..૦૧
 વળી કરશું ઉત્સવ અમે, મળી આવજો મુનિઓ તમે;
 જાઓ ફરો કરો હરિવાત, રહેજો રાજી તમે રળિયાત..૦૨
 ઘણા ઘણા ઉત્સવ કરીને, દઈશ સુખ હું ફરી ફરીને;

અતિ તમને લડાવવા લાડ, મારા મનમાં છે ઘણી ચાડ^૧..૦૩
 કરું તમને પૂરણકામ, એમ બોલિયા સુંદરશ્યામ;
 સંત સાંભળી વા'લાની વાણી, ચાલ્યા આનંદ ઉરમાં આણી..૦૪
 કેંક ગયા છે ગુર્જરદેશ, કેંકે કર્યો કચ્છે પ્રવેશ;
 વાગડ સોરઠ વાળાકે વળી, ગઈ મારુ^૨ દેશમાં મંડળી..૦૫
 કેંક પોત્યા છે પૂરવમાંય^૩, કરવા વાત પ્રભુજીની ત્યાંય;
 એમ સર્વે દેશે સંત ગયા, જેને રાખ્યા તે પાસળે^૪ રહ્યા..૦૬
 એમ આનંદમાં સહુ સંત, કરે લીલાની વાતો અત્યંત;
 ચિંતવે નિત્ય ચરિત્ર ચિત્તે, કરે પરસ્પર વાતો પ્રીતે..૦૭
 તેણે આનંદ અંગે ન માય, રાત દિવસ રાજીપે જાય;
 કરે વાત પ્રભુની વિસ્તારી, સુણે પરસ્પર નરનારી..૦૮
 સાચી વાત શ્રવણે સાંભળી, થાય સત્સંગી કુસંગી ટળી;
 આપે જ્ઞાનદાન એમ સંત, ફરે જગમાં તારવા જંત..૦૯
 જિયાં જિયાં મુનિજન ફરે, તિયાં પૃથિવી પાવન કરે;
 એવા સંતજન સુખકારી, અતિ પવિત્ર પરઉપકારી..૧૦
 જેને એક હરિની છે આશ, સર્વે જક્તથી રહે છે ઉદાસ;
 જેને પૂરણબ્રહ્મશું પ્રીત, અન્ય વસ્તુ ન ચિંતવે ચિત્ત..૧૧
 એવા સંત સહુ શિરોમણિ, કહીએ મોટપ શું એની ઘણી;
 પરમારથ અર્થે છે ફરવું, વચ્ચે જીવનું કલ્યાણ કરવું..૧૨
 સુખદાયક સહુ જનના, અતિ ઉદાર મોટા મનના;
 એવા સંત અત્યંત ઉદાર, તેણે કર્યો છે એમ વિચાર..૧૩
 વરતી^૫ વસંતઋતુ રૂપાળી, આવ્યાં વન ના'વ્યા વનમાળી;
 આવ્યા અંબ કદંબ અપાર, કેશુ^૬ કેસરનો નહીં પાર..૧૪
 આવ્યા ચંપા ચમેલીએ ફૂલ, ફૂલ્યા ગુલાબ ગેહેરા અમૂલ;

૧. હોંશ. ૨. મારવાડ. ૩. જગન્નાથપુરી બાજુ. ૪. પાસે. ૫. વિકસી; ખીલી. ૬. કેસુડાનાં ફૂલ.

ફૂલી સુંદર ફૂલે સેવતી, બીજાં વનવેલી ફૂલી અતિ..૧૫
 આવ્યા તરુ તે ભાર અઢાર^૧, કેમ ના'વિયા ધર્મકુમાર ?;
 એમ કહીને થયા ઉદાસ, અતિ દલે દલગીર દાસ..૧૬
 કોઈ ગદ્ગદ વાણીએ બોલે, કોઈ આતુર અંતરે ડોલે;
 કોઈને આવ્યાં નયણે નીર, સહુ અંતરે પામ્યા અધીર..૧૭
 જળ વિના જેમ અકળાય મીન, સ્વાંત વિના જેમ ચાતક દીન^૨;
 મેઘ વિના જેમ અકળાય મોર, ચંદ્ર વિના જેમ અકળાય ચકોર.. ૧૮
 એમ અતિ અકળાણા જન, પછી કરવા બેઠા ભજન;
 ધારી મૂરતિ અંતરમાંય, જપે નારાયણને જીભાય..૧૯
 એમ બેઠાં છે ઘડી બેચાર, થયાં શુકન શુભ તે વાર;
 કેની ભુજા ફરકી જમણી, કેની ફરકી આંખ્ય નમણી..૨૦
 કેની ફરકી છે પગની પેની, કહે પરસ્પર વાત તેની;
 કરતાં વાત તે શુકન તણી, આવી ત્યાં વા'લાની વધામણી..૨૧
 કહે અમે ગઢડેથી આવ્યા, સર્વે મુનિને તિયાં તેડાવ્યા;
 એવું સંતે શ્રવણે સાંભળી, ચાલી ગામોગામથી મંડળી..૨૨
 આવ્યા સંત પ્રભુજીને પાસ, આપે ઊઠી મળ્યા અવિનાશ;
 અતિ હેતે હસીને બોલાવ્યા, કહે નાથ સંત ભલે આવ્યા..૨૩
 આજ ક્યાં થકી આવિયા ચાલી, કરો ભિક્ષા કહે કર ઝાલી;
 સુંદર રસોઈ કરી છે સારી, શાક પાક તાજાં છે તૈયારી..૨૪
 પછી બેઠી સંતની પંગતિ, આપે પીરસે આનંદે અતિ;
 નિત્ય નવી રસોયું કરાવે, જોરે જોરે જમાડી હરાવે..૨૫
 અતિ આનંદમાં અલબેલો, દિયે છાકમછોળ^૩ છબીલો;
 ના ના કરતાં ભરી દિયે ભાણું^૪, એ સમાની શોભા શું વખાણું..૨૬
 શીશે શોભે છે સોનેરી રેંટો, કેડચે કસ્યો છે કસુંબી ફેંટો;

૧. 'જેટલી વનસ્પતિ છે તે બધી' તેને 'અઢાર ભાર' વનસ્પતિ કહે છે. ૨. જેમ સ્વાતિ નક્ષત્રના વરસાદ વિના બપૈયો પક્ષી દુઃખી-વ્યાકુળ થાય તેમ. ૩. છલકાઈ જાય ત્યાં સુધી. ૪. જમવાનું પાત્ર.

પહેરી સૂંથણી સુંદર શોભે, જોઈ નાડી રૂડી મન લોભે..૨૭
 ગળે પહેર્યા ગુલાબના હાર, તોરા લે'કે^૧ ને બે'કે^૨ અપાર;
 કોટે શોભે કનકની માળા, કરમાં કનકકડાં રૂપાળાં..૨૮
 હાથે મુદ્રિકામાંય^૩ છે મણિ, તેની ઝગમગે જ્યોત ઘણી;
 કરે લટકાં ને લાડવા હાથ, જમે જન જમાડે છે નાથ..૨૯
 વળી કરે અલૌકીક વાત, સુણી સંત થાય રળિયાત;
 એમ વીતી ગયા દશ દિન, આવ્યા બોટાદના હરિજન..૩૦
 આવી લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, અતિ હરષે ભર્યા મનમાંય;
 કહે આવીએ અમારે ગામ, હરિ પૂરીએ સહુની હામ..૩૧
 સર્વે જોઈ રહ્યા જન વાટ, વા'લા તમારાં દર્શન માટ;
 સર્વે સંત સહિત પધારો, હરિજનને હર્ષ વધારો..૩૨
 સર્વે કરી મૂક્યો છે સમાજ, તમારે પ્રતાપે મહારાજ;
 એવું સુણી રાજી હરિ થયા, સારું આવશું અમે સહુ તિયાં..૩૩
 પછી શ્યામળિયો સજ્જ થઈ, ચાલ્યા સંગે સખા સંત લઈ;
 શોભે શ્રીહરિ ઘોડાની ઘટે^૪, આવી ઊતર્યા તળાવ તટે..૩૪
 દેશ દેશના આવ્યા'તા દાસ, તે પણ ઊતરિયા આસપાસ;
 પછી ઊઠિયા દીનદયાળ, સર્વે સંઘની લેવા સંભાળ..૩૫
 ફર્યા ઉતારે ઉતારે નાથ, કહે સુખિયા છો સહુ સાથ;
 કાંઈ જોઈએ તે મગાવી લેજ્યો, ખરચી^૫ નો'ય તો અમને કહેજ્યો.. ૩૬
 એમ પૂછિયું સહુ દાસને, પછી અલબેલો આવ્યા આસને;
 ગાડા ઉપર ઢોલિયો ઢાળી, તિયાં પોઢ્યા પોતે વનમાળી..૩૭
 સતસંગી ને સરવે સંત, રહ્યા રાત ભેળા ભગવંત;
 અતિ આનંદમાં ગઈ રેણ^૬, પછી જાગિયા કમળનેણ..૩૮
 તર્ત મગાવ્યો વાજી^૭ તે વાર, તે પર નાથ થયા અસવાર;

૧. લટકે. ૨. ફોરમ ફેલાવે. ૩. વીંટીમાં. ૪. ધુમ્મરમાં. ૫. વાપરવાના પૈસા. ૬. રાત. ૭. ઘોડો.

જોઈ સીમ ને વાડી સઘળી, પછી નાહીને આવિયા વળી..૩૯
 આવી ગામમાં દર્શન દીધાં, સર્વે જન કૃતારથ કીધાં;
 પછી સુંદર કરી રસોઈ, જમ્યા નાથ જનભાવ જોઈ..૪૦
 પછી જમાડિયા સર્વે સંત, કરી મનવાર આપે અત્યંત;
 પછી પધારિયા પુર બા'ર, આવ્યાં દર્શને સહુ નરનાર..૪૧
 અતિ આનંદમાં વીત્યો દન, કરી આરતી જમ્યા જીવન;
 પછી ગવૈયે ગાવણું લીધું, ગાઈ જીવન સફળ કીધું..૪૨
 બહુ વાર દીધાં દરશન, પછી ગામમાં આવ્યા જીવન;
 તિયાં પોઢિયા પ્રાણઆધાર, સુખ આનંદે થયું સવાર..૪૩
 પછી ઘોડે ચડ્યા ગિરિધારી, આવ્યા સંઘ માંહી સુખકારી ;
 પછી સર્વે જન લઈ સાથ, આવ્યા ગામમાંહી પોતે નાથ..૪૪
 શહેર બજારે સંત ન માય, ઊડે ગુલાલ હોળી રમાય;
 વાજે ઢોલ દદામા શરણાઈ, જય શબ્દે રહ્યો નભ છાઈ..૪૫
 એમ રંગે રમ્યા હરિ હોળી, સંગે લઈ મુનિજન ટોળી;
 પછી નાહીને આવિયા નાથ, આવ્યા સર્વે સંતજન સાથ..૪૬
 આવી કર્યા પ્રભુએ ભોજન, પછી જમાડિયા સર્વે જન;
 ત્યાંથી આવિયા દરબારમાંય, હતો મંડપ ચોતરો ત્યાંય..૪૭
 તિયાં બેઠા રાજા અધિરાજ, આવ્યા મલ્લ ત્યાં રમવા કાજ;
 રમી મલ્લ ને મજરો કીધો, આપી રૂપૈયા શિરપાવ દીધો..૪૮
 પછી સંતને તેડાવ્યા નાથે, આપ્યા પ્રસાદી મોદક હાથે;
 પછી સંતને શીખ જ દીધી, એવી લીલા બોટાદમાં કીધી..૪૯
 લીધો લા'વો અલૌકીક જને, ફાગણ સુદિ પૂન્યમને દને;
 તે દિ ઉત્સવ કર્યો મહારાજે, સંતને સુખ આપવા કાજે..૫૦
 સોમલો ભક્ત વળી હમીર, ભગા હીરા ભગત સુધીર;
 એહ આદિ હરિજન જેહ, તેણે કરાવ્યો ઉત્સવ તેહ..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે મહારાજે
બોટાદમાં ફૂલદોલનો ઉત્સવ કર્યો' એ નામે એકાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૧॥

સામેરી :

પછી પધાર્યા ગઢડે, હરિજનને હેતે હરિ;
રહી દિન થોડા ઘણા, અમદાવાદ જાવા ઈચ્છા કરી..૦૧
પછી પ્રભુજી પધારિયા, શ્રીનગર^૧ સુંદર શ્યામ;
દેવા દરશન દાસને, પૂરવા હૈયાની હામ..૦૨
દાસ બહુ દિવસના, દરશન વિના દુઃખી હતા;
તેને તે સુખ આપવા, આવ્યા સખા સમીપે શોભતા..૦૩
પુરપતિ રાજી અતિ, નરપતિ આવી નમિયો;
દાઝ્યાં કુમતિ કુમોદની^૨, જાણી હરિઅર્ક^૩ ઉદય થયો..૦૪
હરિજન મન હૂલસ્યાં, જેમ ફૂલ્યાં કમળનાં વન;
નાથ નયણે નીરખી, અતિ મન થયાં છે મગન..૦૫
પછી ગાતે વાતે ગામમાં, પ્રભુને પધરાવિયા;
અવિદ્યા જનને^૪ ઉપરે, જીતના ડંકા વજાવિયા..૦૬
પાંચ દિવસ પુરમાં, આપે રહ્યા અલબેલ;
પછી પોતે પધારિયા, સંગે સખા લઈ રંગરેલ..૦૭
કેંક ચડ્યા ચોતરે, કેંક ચડ્યા અગાશી અટારિયે;
જુવે ઝરૂખા ગોખમાં, કંઈક બેઠા બારિયે..૦૮
પડે ધ્રોશ^૫ પડધમ^૬ તણી, ઘણી ભીડ્ય ચૌટા ચોકમાં;
બાળ જોબન વૃદ્ધ વનિતા, બોલે જય જય લોકમાં..૦૯
નરનારીયે નાથ નીરખી, લા'વો લીધો લોચનનો^૭;
મીટે^૮ મનોહર મૂરતિ, જોઈ પૂર્યો મનોરથ મનનો..૧૦

૧. અમદાવાદ ૨. દુષ્ટ પુરુષોડ્ધી રાત્રિક્રમળ - પોયણા. ૩. શ્રીહરિરૂપી સૂર્ય. ૪. કૂડ-કપટી લોકો.

૫. મોટો અવાજ. ૬. ઢોલ જેવું તીક્ષ્ણ વાદ્ય. ૭. આંખો વડે. ૮. દર્શન કરે.

દાસને દરશન દેતા, ધીરે ધીરે હાલે હરિ;
 સમૂહ જન સનેહશું, નાથ નીરખે નયણાં ભરી..૧૧
 પછી પોતે પધારિયા, પ્રભુજી પુર બારણે;
 અનેક જન જીવન જોઈ, વળી જાય વા'લાને વારણે..૧૨
 એમ દઈ દર્શન દાસને, ચાલ્યા દીન દયાળ;
 જન મન રંજન કરવા, હરિ આવિયા વેલાલ્ય..૧૩
 અતિ ઉત્સવ કરી જને, પ્રભુ ઘેરે પધરાવિયા;
 ધૂપ દીપ કરી આરતી, ભાવે ભોજનથાળ ધરાવિયા..૧૪
 રસે ભરી રસોઈ કરી, પછી પરમહંસ જમાડિયા;
 આમ્રફળ હરિ હાથે આપી, મુનિ મોદ પમાડિયા..૧૫
 પછી ત્યાંથી પધારિયાં, આવી કણભે રજની રહ્યા;
 હરિપુર પ્રસાદ લઈ, મેમદાવાદે આવિયા..૧૬
 દીધાં દર્શન દાસને, દયાળે દિન દોય તિયાં;
 સંતને સુખ આપતા, પછી વાલ્યમ વડથલ ગયા..૧૭
 જનમન મગન થયાં, નાથ નયણે નીરખી;
 ગાતાં વાતાં ગામમાં, પધરાવિયા હૈયે હરખી..૧૮
 તેને ભુવન ભાવ કરી, હરિ હેતે પધારિયા;
 દાસને દર્શન દઈ, નવલા તે નેહ વધારિયા..૧૯
 જને સુંદર ભોજન કરાવી, જમાડ્યા જીવનને;
 પછી સર્વે સંતને, કરાવ્યાં ભોજનને..૨૦
 શાક પાક સોયામણાં, આમ્રફળ ઉપર ફરે;
 હરિ મોદક લઈ હાથે, પીરસતાં મનુવાર કરે..૨૧
 એમ સુખ અતિ ઘણું, આપી સુંદરશ્યામ;
 પછી પ્રભુજી પધારિયા, આવિયા ડુસર ગામ.. ૨૨
 દીધાં દરશન દાસને, જીવન ભુવન તેને જઈ;
 નરનારી નાથ નીરખી, કૃતારથ થયાં કઈ..૨૩

એમ આનંદ આપતા, ઉમરેઠમાં હરિ આવિયા;
 બાળ જોબન વૃદ્ધના, મનમાં તે ઘણું ભાવિયા..૨૪
 સમૈયે વળી સહુ મળી, આવિયાં નર ને નાર;
 ભાવ જોઈ ભુવન તેને, પધારિયા મોરાર..૨૫
 શહેરમાં સંઘ સામ્યો નહીં, પછી ઊતર્યા પુરબારણે;
 ઊંચે આસને બેઠા વા'લો, દેવા દરશન કારણે..૨૬
 પછી હરિજને હાથ જોડી, વા'લાને વિનતિ કરી;
 ભોજન કરવા ઘેર અમારે, આવિયે આપે હરિ..૨૭
 રસોઈ રસ રોટલીની, કરી છે તમ કારણે;
 જમી તમે જન જમાડો, આજ અમારે બારણે..૨૮
 પછી પ્રભુજી પધારિયા, નિજજન હેતે જમ્યા હરિ;
 સંતને ભોજન કરાવી, ચાલિયા ત્યાંથી ફરી..૨૯
 વાટમા જે ગામ આવે, તેમાં વસે વરણ અઢાર;
 સહુ આવે દર્શને, ભાવે ભરયા નરનાર..૩૦
 ત્યાંથી સામરખે શ્યામ આવી, રહ્યા હરિ ત્યાં રાત;
 હેતે કરી હરિજનને, બહુ બહુ કરી ત્યાં વાત..૩૧
 એમ આનંદ આપતા, આવ્યા આણંદ ગામ;
 અસવારી સંત સહિત હરિ, ભક્તવત્સલ સુખધામ..૩૨
 પુરવાસી હરિજન સરવે, સામાં આવ્યાં નરનાર;
 દર્શન કરી મહારાજનાં, આનંદ પામ્યાં અપાર..૩૩
 ઢોલ નગારાં બજાવીને, ઘેર પધરાવ્યા ઘનશ્યામ;
 જમાડિયાં ભોજન ભાવતાં, પૂરણ કર્યા નિજ કામ..૩૪
 કેસર ચંદન ભાવ કરી, પૂજિયા પૂરણબ્રહ્મ;
 પુરુષોત્તમ અક્ષરપતિ, કોઈ ન જાણે મર્મ..૩૫
 ભાગ્યવંતે હરિ પૂજિયા, અભાગી રહ્યાં નરવામ;
 ત્યાંથી સંત હરિ હાલિયા, નિર્માની મન અભિરામ..૩૬

નિશા વાસ વરતાલ રહી, ગામ ગાને ગોવિંદ આવિયા;
 હેત જોઈ હરિજનનાં, એક રજની ત્યાં રહ્યા..૩૭
 બીજે દિન બોચાસણે, આવિયા અવિનાશ;
 ત્યાં નિર્મળ જન નાથનો, તેનું નામ કાશીદાસ..૩૮
 તિયાં પ્રભુજી પધારિયા, દયા કરી દીનદયાળ;
 હરિજન મન હરખી વળી, પૂજિયા તતકાળ..૩૯
 ધૂપ દીપ કરી આરતી, અતિ ભાવે ભૂધર જમાડિયા;
 પલંગ સુંદર પાથરી, પળ એક પ્રભુને પોઢાડિયા..૪૦
 પછી મુનિ જનને, જમાડવા પંગત કરી;
 પરમહંસને પીરસવા, ત્યાં આવિયા આપે હરિ..૪૧
 સંત જમાડી શ્યામળે, પછી સર્વેને શીખ કરી;
 પોતે પધાર્યા પાંચાળમાં, એમ આપી સુખ શ્રીહરિ..૪૨
 પવિત્ર કરવા પૃથિવી, એમ ફરે સુંદરશ્યામ;
 જે જે જને નીરખ્યા, તે થયાં પૂરણકામ..૪૩
 ધન્ય ધન્ય એ દેશ ગામને, ધન્ય સર સરિતા વન;
 ધન્ય એ વાપી કૂપને, જેનાં જળ પીવે જીવન..૪૪
 ધન્ય ભુવન એ જનનાં, જ્યાં પ્રભુનાં પગલાં થયાં;
 સત્ય વૈકુંઠ સરખા, વળી કેમ કરી જાય કહ્યાં..૪૫
 જિયાં જિયાં હરિ વિચર્યા, તિયાં પાપી કોઈ પ્રાણ તજે;
 તે જાય નહીં જમપુરમાં, રહે નહીં પાપ રજે..૪૬
 એવી એ મોટી વારતા, પ્રાકૃત નર પ્રીછે નઈ;
 સમજે સંત શિરોમણિ, જેની અપ્રાકૃત દૃષ્ટિ થઈ..૪૭
 નિત્યે ચરિત્ર નાથનાં, જે સાંભળશે શ્રદ્ધા કરી;
 તે નર કાળની જાળમાંઈ, પડે નહીં પાછો ફરી..૪૮
 પતિતને પાવન કરવા, ચરિત્ર છે ભગવાનનાં;
 સાંભળતાં સદ્ય શુદ્ધ થાય, જાય પાપ તે જનનાં..૪૯

વારમવાર વિસ્તાર કરી, ગાશે ગુણ ગોવિંદના;
 તે જન સર્વ દુઃખ વામશે, પામશે દન આનંદના..૫૦
 હરિજન મન હુલસી, સુણી ચરિત્ર સુધારસ^૧ સાર;
 અજ્ઞાનીને અભાવ થાય, લાગે સુમલખાર^૨..૫૧
 એમ સહુને સુખ આપ્યાં, જેઠ સુદિ નવમીને દને;
 એટલી લીલા કરી હરિ, આવ્યા ઉત્તમને^૩ ભુવને..૫૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે શ્રીહરિ
 ગઢડે પધારિયા’ એ નામે વ્યાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૨॥

ચોપાઈ :

રહ્યા ગઢડે ચાતુર્માસ, પછી એમ બોલ્યા અવિનાશ;
 કોઈ નર આપે અન્ન ધન, કોઈ વસુધા^૪ વારિ^૫ વસન^૬..૦૧
 કોઈ આપે ગજ^૭ બાજ^૮ ગાય, બીજાં બહુ દાન જે કહેવાય;
 સર્વે દાનમાં અધિક જેહ, સહુ મળી વળી શોધો તેહ..૦૨
 વળતા બોલિયા સંત સુજાણ, સાંભળો મારા જીવનપ્રાણ;
 અભયદાન^૯ અધિક સહુથી, એની બરોબર બીજું નથી..૦૩
 તે તો દાન તમથી દેવાય, તમને નીરખે તે નિર્ભય થાય;
 એવી સાંભળી સંતની વાત, વા’લો કહે ચાલો ગુજરાત..૦૪
 પછી કાઠિયે સજ્યાં કેકાણ^{૧૦}, માંટયાં ઘણ મૂલે ઘોડે પલાણ;
 હાં હાં કરતા ગુજરધર આવ્યા, કર્જસણ જઈ સંત બોલાવ્યા..૦૫
 દિન દોય રહ્યા એહ ઠામ, પછી વા’લો આવ્યા વડુ ગામ;
 પુર બહાર ઊતરિયા નાથ, સર્વે સંત હતા પોતા સાથ..૦૬
 કીધા પ્રશ્ન ઉત્તર પ્રસંગ, બોલ્યા જેનાં જેવાં હતાં અંગ;
 ત્યાંથી ચાલિયા સુંદરશ્યામ, આવ્યા ઓલેથી આદ્રેજ ગામ..૦૭

૧. ચરિત્રરૂપી અમૃતસ. ૨. ઝેર. ૩. દાદાખાચરના. ૪. પૃથ્વી. ૫. પાણી. ૬. વસ્ત્ર. ૭. હાથી.
 ૮. ઘોડા. ૯. કાળ, કર્મ અને માયાના ભયથી મુક્ત કરવારૂપ મોક્ષદાન. ૧૦. ઘોડા.

તિયાં અન્નકોટ ઉત્સવ કરી, આપી સુખ ચાલ્યા ત્યાંથી હરિ;
 ભક્ત એક રહે કોલવડે, તેહ ગામે ઊતરિયા વડે..૦૮
 તેને ઘેર જમ્યા જઈ નાથ, આપ્યા મુનિને મોદક હાથ;
 કરે લીલા જન મન ભાવે, ત્યાંથી અલબેલો આવ્યા ઉનાવે..૦૯
 તિયાં ભક્ત રૂડો રામદાસ, તેને ઘેર ગયા અવિનાશ;
 નરનારી અપાર હરખ્યાં, થયા રાજી નાથજી નીરખ્યા..૧૦
 ધૂપ દીપ ઉતારી આરતી, જુગતે જમાડ્યા પ્રાણપતિ;
 બીજી બહુ રીતે કરી રસોઈ, જમ્યા નાથ હાથે સંત સોઈ..૧૧
 જમ્યા જન હુવો^૧ જેજેકાર, રહી રાત ત્યાં ચાલ્યા મોરાર;
 એક ગામ નામે છે નાદરી, તિયાં પધારિયા પોતે હરિ..૧૨
 ત્યાં સુંદર કરાવ્યો^૨ તો થાળ, જમ્યા સખા સહિત દયાળ;
 ત્યાંથી માણસે^૩ આવ્યા મહારાજ, આવ્યા બહુ લોક દર્શન કાજ.. ૧૩
 સહુ જન તણે મન ભાવ્યા^૪, રાજી સહિત સામૈયે આવ્યા;
 પ્રભુ ઊતરિયા પુર બા'ર, કરે દર્શન સહુ નરનાર..૧૪
 સુંદર મૂરતિ સહુને ભાવે, પ્રેમે પુષ્પના હાર પહેરાવે;
 દિયે દર્શન દીન દયાળ, તિયાં કરાવ્યા ભોજનથાળ..૧૫
 જમ્યા જીવન ને સખા સાથ, પછી ત્યાંથી પધારિયા નાથ;
 આવે મારગમાં ગામ ઘણાં, કરે દર્શન લોક તે તણાં..૧૬
 પછી વાલ્યમો આવ્યા વિહાર, તિયાં રજની રહ્યા મોરાર;
 વા'લે વેદનો ભેદ^૪ દેખાડ્યો, હિંસા અહિંસાં સંશય ઉખાડ્યો..૧૭
 પછી ત્યાંથી પધારિયા શ્યામ, આવ્યા ગિરિધર ગેરીતે ગામ;
 તિયાં ભક્ત વસે ભાવસાર, અતિ નિર્મળ દલે ઉદાર..૧૮
 તેણે પવિત્ર પાક કરાવી, આપ્યા મોદક મુનિને આવી;
 કંઈક જમ્યા ત્યાં જગઆધાર, પછી ઘોડે થયા અસવાર..૧૯

ત્યાંથી આવ્યા બામણવે નાથ, કરી રસોઈ પોતાને હાથ;
 સખા સહિત જમાડિયા સંત, પછી પોતે જમ્યા ભગવંત..૨૦
 રહી રાત નાથ ત્યાંથી ચાલ્યા, ચાલ્યા અશ્વ રહે નહીં ઝાલ્યા;
 વાજમાં^૧ વડનગર આવ્યા, ભાવે સુબો તે સામૈયું લાવ્યા..૨૧
 વાજાં વાજતા ગામમાં ગયા, નરનારીને દર્શન થયાં;
 બાળ જોબન ને વૃદ્ધ જેહ, નીરખી થાય કૃતારથ તેહ..૨૨
 ચાલ્યા શહેર મધ્યે સુખકારી, દેવા દર્શન સહુને મોરારી;
 આવી ઊતર્યા સરોવરપાળ, કરાવ્યાં ભોજન ત્યાં રસાળ..૨૩
 તિયાં ભાવે જમ્યા ભગવંત, પછી જમાડિયા સર્વે સંત;
 તિયાં રહ્યા નિશા એક નાથ, પછી ચાલ્યા શ્યામ સખા સાથ..૨૪
 ત્યાંથી આવ્યા વીસનગ્ર વળી, આવ્યા લોક સામૈયે સહુ મળી;
 ગાતાં વાતાં પધરાવ્યા ઘેર, કરી સેવા સુંદર સારી પેર..૨૫
 બહુ જનને દર્શન દીધાં, જને જોઈ સુફળ દગ કીધાં;
 પછી પધાર્યા જનને ભોવન^૨, ભાવે કરાવ્યાં તેણે ભોજન..૨૬
 પછી સરવે સંત બોલાવ્યા, પીરસ્યા પોતે મોદક મન ભાવ્યા;
 પછી શહેર સર્વે માંહી ફર્યા, બહુ જીવ કૃતારથ કર્યા..૨૭
 પછી પધાર્યા શિવને મંદ્ર^૩, દીધાં દર્શન સુખ સમુદ્ર;
 મોટે મોટે જોડ્યા આવી હાથ, એમ અમે છીએ જો તમારા નાથ.. ૨૮
 સર્વે જાણે એમ મનમાંય, સ્વામી વિના સુખ નથી ક્યાંય;
 કરી દર્શન પ્રસન્ન થાય, અતિ હૈયામાં હર્ષ ન માય..૨૯
 ત્યાંથી ચાલ્યા પછી અલબેલો, દેતા દર્શન છેલ છબીલો;
 વાટે આવિયું એક તળાવ, તેમાં નાહ્યા મનોહર માવ^૪..૩૦
 ત્યાંથી શ્યામળિયો સજ્જ^૫ થઈ, આવ્યા ગિરધારી ગામ વસઈ;
 આપે જમી જમાડિયા દાસ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશ..૩૧

મેઉ માંહી^૧ ભક્ત ભાવસાર, નામ ભૂખણ પ્રેમી અપાર;
 તેને ઘેર પધારિયા નાથ, સર્વે સંત હતા હરિ સાથ..૩૨
 અતિ હેતે સનમુખ આવી, કરી પૂજા ઘેરે પધરાવી;
 સુંદર ભોજને કરાવ્યો થાળ, ઘણે હેતે જમાડ્યા દયાળ..૩૩
 મુનિ કાજે માલપૂવા કીધા, હરિ હાથે પીરસવા દીધા;
 જેમ જેમ જમે બહુ સંત, તેમ ભૂખણ રાજ અત્યંત..૩૪
 શ્યામ સારા શોભે મુનિ માંય, આવ્યા દર્શને બહુ લોક ત્યાંય;
 દઈ દર્શન દાનની મોજ, પછી નાથ આવ્યા લાંગણોજ..૩૫
 ત્યાં હરિજનનું હેત જોઈ, તેને ભુવન જમ્યા રસોઈ;
 ત્યાંથી આવ્યા ડાંગરવે દયાળ, સંગે સમૂહ મુનિમરાળ..૩૬
 એમ સતસંગ માંહી ફર્યા, કેંક જીવને નિહાલ કર્યા;
 જે જે વાટમાં આવે છે ગામ, તે તે જનનાં સારે છે કામ..૩૭
 આવ્યા અડાલજ એહ ફેરે, રહી રાત પધાર્યા મોટેરે;
 નાહ્યા સાભરમતીમાં નાથ, સર્વે સખા નાહ્યા હરિ સાથ..૩૮
 પછી શ્રીનગરે^૨ આવ્યા શ્યામ, રહ્યા નાથ રાત એહ ઠામ;
 ત્યાંથી જેતલપુર પધાર્યા, જનને મન મોદ વધાર્યા..૩૯
 તિયાં રહ્યા કાંઈક કૃપાળુ, પછી ચાલિયા દીન દયાળુ;
 વાટે મોડીને^૩ તસ્કર^૪ માન, આવ્યા વૈરાટે^૫ શ્રીભગવાન..૪૦
 તિયાં સંતને શીખ^૬ જ દીધી, પીપળી જાવા આગન્યા કીધી;
 તિયાં ભક્ત રહે દાદોભાઈ, કરવા ઉત્સવ છે મનમાંઈ..૪૧
 રહેજ્યો રાખે તિયાં લગી તમે, એને કહ્યું'તું આવશું અમે;
 તે તો અમથી નહીં જવાય, કહેજ્યો રાજ રહેજ્યો મનમાંય..૪૨
 એમ કહીને ચાલિયા નાથ, સખા સાંખ્યયોગી લઈ સાથ;
 હરિ હાલતાં જન દુઃખાણા, અતિ હેતમાં હૈયાં ભરાણાં..૪૩

૧. મેઉ ગામમાં. ૨. અમદાવાદ. ૩. ટાળીને. ૪. ચોરનું. ૫. ધોળકા. ૬. રજા, વિદાય.

પોતે ગયા ગઢડે મહારાજ, કરી અનેક જીવનાં કાજ;
 દર્શ સ્પર્શ કર્યા જે જે જને, તે ન જાય કૃતાંત ભવને..૪૪
 એવું આવ્યા અભયદાન દઈ, જે સમાન બીજું દાન નઈ;
 એવો કર્યો મોટો ઉપકાર, જેમાં અનેક જનનો ઉદ્ધાર..૪૫
 કર્યા પાવન દર્શન જન, કાર્તિક વદિ તે બીજને દન;
 તે દિ ફરી હરિ ગુજરાત, કરી લીલા કહી તેની વાત..૪૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદ મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીનારાયણચરિત્રે
 આદ્રેજે અત્રકોટનો ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે ત્યાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૩॥

સામેરી :

પછી ગામ ગઢડે, આવિયા તે અલબેલ;
 કરે લીલા લલિત ભાત્યે, રસિયોજી રંગરેલ..૦૧
 દિયે આનંદ દાસને, અતિ હાસ વિલાસ હરિ કરી;
 સુંદર મનોહર મૂરતિ, જન નીરખે નયાણાં ભરી..૦૨
 ના’વા જાય નિત્યે નીરમાં, સખા સર્વે સંગ લઈ;
 સંત સંગે શ્યામળો, અતિ રંગે રમે રાજી થઈ..૦૩
 ઉછાળે જળ અતિ ઘણાં, સામસામા સખા મળી;
 એક કોરે અલબેલો થઈ, વધારે રમત વળી..૦૪
 કરે કીડા જળ માંહી, સખા સંગે શ્યામ રે;
 અનેક જીવ જીવન જોઈ, થાય પૂરણકામ રે..૦૫
 નાહી નીસર્યા નાથજી, જળ માંહીથી વળી બહાર;
 વસ્ત્ર પહેરી વાલ્યમો, થયા અશ્વ ઉપર અસવાર..૦૬
 આવી બેઠા ઓસરીએ, સુંદર ઢળાવી ઢોલિયો;
 શોભે સમૂહ સંતનો, તે તો નવ જાય બોલિયો..૦૭
 પ્રશ્ન ઉત્તર અતિ ઘણા, માંહોમાંહી મળી કરે;
 પછી પ્રશ્ન લઈ પોતે, અલબેલોજી ઓચરે..૦૮

કરે અલૌકીક ઉત્તર આપે, સુણ્યો નો'ય કે દિ શ્રવણે;
 સાંભળી જન મગન થાય, ધન્ય ધન્ય સહુ ભણે..૦૯
 નિત્ય નવી કરે વાર્તા, વળી ના'ય નિત્ય નીરમાં;
 શ્વેત વસ્ત્ર સુમનહારે^૧, શોભે ઘણું શરીરમાં..૧૦
 એમ લીલા બહુ કરતા, શ્રાવણ ભાદ્ર વહી ગયા;
 આવ્યો આસો આનંદકારી, દિવાળીના દિન થયા..૧૧
 કર્યો ઉત્સવ અન્નકોટનો, સંત સહુ ત્યાં આવિયા;
 વિવિધ ભાતે ભોજન કરી, નાથે હાથે જમાવિયા..૧૨
 પૂરી માળા ત્યાં દીપની, તે અતિશે શોભે ઘણી;
 શ્વેતદીપ સરખી દીસે, શોભા એ સદન તણી..૧૩
 સુંદર સિંહાસન ઉપરે, અલબેલો બેઠા વળી;
 ધૂપ દીપ ને આરતી, મુનિજને કરી મળી..૧૪
 જય જય શબ્દે કરી, સહુ નરનારી ઓચરે;
 એવી અલૌકીક લીલા, જન કારણે જીવન કરે..૧૫
 પછી આપી આગન્યા, મુનિ જાઓ તમે ગુજરાત;
 અમે પણ ત્યાં આવશું, તમે સત્ય માનજ્યો વાત..૧૬
 સંત સર્વે સધાવિયા, હરિમૂરતિ ધારી ઉર;
 તે કેડયે આવ્યો કળજુગી, એક અજબ ગેબી અસુર..૧૭
 કપટબુદ્ધિ મતિ ઊંધી, સુધી વાત સમજે નહીં;
 પૂરણ પાપી માંસસુરાપી, નકટી નાર્યો સંગે સહિ..૧૮
 એના કુળના કંઈક બીજા, જે ગામમાં ગેબ^૨ હતા;
 તે પણ તેને જઈ મળ્યા, છેડો નાખી થયા છતા^૩..૧૯
 ગેબિયે^૪ ગેબનાં ડિંગ^૫ દીધાં, તે સાચાં માન્યાં સાંભળી;
 સ્વામી જાશે જ્યાં સબકી^૬, તિયાં કેડયે જાઈશ વળી..૨૦

જો જાય એ જળમાં, વળી નભ પચાલે^૧ પરવરે^૨;
 કેડે કેડે હું જાઉં તિયાં, આજ એ નવ ઊગરે...૨૧
 આપે પરચો અમને, દિયે ડેરી ઉપાડી આ તટે;
 એમ મૂર્ખ આગળે, દીધાં ડિંગ દોવટે...૨૨
 બોલે બે કાંટા બોરડી, એક વાંકો ને સુધો સહી;
 પોથી પુરાણ પાર વાતું, બાપલા સમજો નહીં...૨૩
 બહુ દિન ચર્ચો એ બોડીએ^૩, આજ મળ્યા શિંગાળા^૪ સ્વામીને;
 આજ તો એ ઊગરે જો, મળે મને કર ભામીને...૨૪
 હલાં કરીને હાલો હવે, શું રહ્યા છો જોઈને;
 બંદૂક એની બંધ કરું, કરવાલ^૫ ન કાપે કોઈને...૨૫
 સતસંગી એવું સાંભળી, સહુ સામા ચાલિયા સજી;
 પાપી પાછા ભાગિયા, આ વાત મૂઆની નિપજી...૨૬
 અન્ય જન આડાં ફરી, સતસંગી પાછા વાળિયા;
 અસુરે એમ જાણિયું જે, થયા અમારા પાળિયા...૨૭
 પછી ઉતારે એકાંત કીધી, ભાંગતી^૬ રાતે ભાગિયો;
 જો સવારે સૂરજ ઊગશે તો, જરૂર જાણે જીવ ગયો...૨૮
 એમ અસુરનું વિઘન ટાળી, શ્યામળિયોજી સજ્જ થયા;
 દરશન દેવા દાસને, દયાળે કરી દયા...૨૯
 પછી પ્રભુજી પધારિયા, જેતલપુરે જીવન;
 તિયાં સંત તેડાવિયા, સહુ આવિયા મુનિજન...૩૦
 અમદાવાદથી આવિયા, મોટેરા મુક્તાનંદજી;
 સામા જઈ શ્રીહરિયે, આપિયું આનંદજી...૩૧
 દીધાં દરશન દાસને, સંત નીરખી સુખિયા થયા;
 દિવસ દોય તિયાં રહી, પછી શ્યામ શ્રીનગર ગયા...૩૨

હેત જોઈ હરિજનનાં, ભુવન તેને પધારિયા;
 રેણી^૧ રહી સુખ દઈ, નવલા નેહ વધારિયા..૩૩
 પછી દિવસ વળતે, જોયાં ડેરાં^૨ દેવને;
 અનંત જીવ ઓધારવા, તે કેમ તજે ટેવને..૩૪
 શહેર ફરી મહેર કરી, દીધાં તે દરશન દાન;
 અભય કરી આવ્યા હરિ, ભય ભંજન ભગવાન..૩૫
 ત્યાંથી પાછા પધારિયા, જેતલપુરને માંય;
 સંતને સુખ આપવા, રહ્યા દન દોય ત્યાંય..૩૬
 પછી ત્યાંથી આવિયા, મોહન મેમદાવાદ;
 પુર બાહેર ઊતર્યા, ત્યાં કર્યો જ્ઞાનસંવાદ..૩૭
 જન પ્રત્યે જીવન કહે, જેને જેટલો સતસંગ;
 તેને તેટલા પાપનો, થાય બાહેર ભીતર ભંગ^૩..૩૮
 તમે જાણો અમે ત્યાગિયું, ખાન પાન સુખ સંસાર;
 શીત^૪ ઉષ્ણ^૫ સહી શરીરે, ભજિયે છીએ મોરાર..૩૯
 આગે મોટા અધિપતિ, જેનાં અતિ કોમળ અંગ;
 એક તનના જતનમાં^૬, જન રહેતા બહુ બહુ સંગ..૪૦
 તેણે પણ પ્રભુ કારણે, કર્યા તન મન સુખ ત્યાગ;
 સહ્યાં કષ્ટ શરીરમાં, ધન્ય ધન્ય તેનો વૈરાગ્ય..૪૧
 એના જેટલું આપણે, કાંઈ ત્યાગ્યું નથી તનથી;
 માટે સંશય સુખદુઃખનો, મેલી દેવો તન મનથી..૪૨
 અમે જોને આવિયા, તમ કારણે તન ધરી;
 મનવાણી પહોંચે નહીં, રહે નેતિ નેતિ નિગમ કરી..૪૩
 માટે અમારા દાખડા, સામું જોજ્યો સહુ મળી;
 અન્ય વાસના અંતરે, કોઈ રાખશો મા કહું વળી..૪૪

નરને નારી નારીને નરની, વળી પુત્રની પ્યાસ^૧ રહી;
 તો બહોળા^૨ પુત્ર પુરુષ મળશે, થાશે ફજેતી બહુ સહિ.. ૪૫
 મારો મુકી આશરો, જે વિષયસુખને વાંછશે^૩;
 તે સુખ નહીં પામે સ્વપને, સામું પડ્યા દુઃખમાં પયશે^૪.. ૪૬
 એટલી વાત કરી હરિ, પછી પુરમાં પધારિયા;
 ભોજન બહુ ભુવન કરી, જન મન મોદ વધારિયા.. ૪૭
 પછી જમાડી સંતને, ત્યાંથી ચાલિયા તતકાળ;
 દેગામે દર્શન દઈ, આવ્યા ડભાણે દયાળ.. ૪૮
 ત્યાં રાત્ર્ય રહી સુખ દઈ, રસોઈ રૂડી જમ્યા;
 પછી આવી વરતાલમાં, દિન સાત સુધી ખમ્યા^૫.. ૪૯
 એક વૃદ્ધ સાધુ વિકાર વિના, નાથની નજરે આવિયો;
 પ્રસન્ન થઈ પોતે પછી, સુંદર સ્વાંગ પહેરાવિયો.. ૫૦
 બહુ વાત કરી હરિ, સંતને સુખિયા કર્યા;
 અનેક જન જીવન જોઈને, ભવસાગરનો ભય તર્યા.. ૫૧
 પછી ત્યાંથી પધારિયા, આવિયા બુધેજ ગામ;
 જે જે જને નાથ નીરખ્યા, તે થયા પૂરણકામ.. ૫૨
 ત્યાંથી હયે^૬ ચડી હરિ, જમ્યા ગોરાડચે ગોરસ^૭ ઘણાં;
 હેત જોઈ હરિજનનું, જમતાં નવ રાખી મણા^૮.. ૫૩
 પછી પછમે પધારિયા, ત્યાં રહ્યા હરિ એક રાત;
 ત્યાંથી તરત ચાલિયા, પોતે પ્રભુજી પરભાત.. ૫૪
 ધન્ય ધોલેરા ગામમાં, વસે ભક્ત પૂંજોભાઈ એક;
 જેને સનેહ ઘણો શ્યામશું, અતિ ઉર માંહી વિવેક.. ૫૫
 તેને ભુવન ભાવશું, પધારિયા પોતે હરિ;
 જન મન મગન થયા, નાથ નીરખ્યા નયણાં ભરી.. ૫૬

સુંદર ભોજન વ્યંજન કરાવ્યા, જમાડિયા જીવનને;
હેત જોઈ હરિજનનું, જમ્યા ભાવે તેના ભોજનને..૫૭
આપી સુખ અતિ ઘણાં, પછી આવિયા ગઢડે હરિ;
પોતે પ્રેમે પધારિયા, માગશર સુદિ ચોથે ફરી..૫૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘હરિચરિત્રે શ્રીહરિએ
ગઢડે અન્નકોટનો ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે ચોરાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૪॥

ચોપાઈ :

અલબેલોજી આનંદકારી, આવ્યા ગઢડે દેવ મોરારિ;
સર્વે દાસને દર્શન દીધાં, જનનાં મન મગન કીધાં..૦૧
બેઠા વાલ્યમ આસન વાળી, જન સહુ રહ્યા સામું ભાળી;
જેમ ચંદને જુવે ચકોર, જેમ મેઘને જુવે છે મોર..૦૨
એમ સર્વે રહ્યા સામું જોઈ, મીટે મડકું ન ભરે કોઈ;
પછી બોલિયા પ્રાણજીવન, તમે છો સુખિયા સહુ જન..૦૩
પછી બોલ્યા જન જોડી હાથ, તમને નીરખી સુખી છીએ નાથ;
પછી સુંદર ભોજન કરી, જન હેતે જમ્યા તિયાં હરિ..૦૪
અતિ હેતે બોલે વા’લો વળી, સર્વે રાજી થાય તે સાંભળી;
દેશ દેશના દાસ સંભારી, વખાણે તેને દેવ મુરારિ..૦૫
બીજી બહુ બહુ કરે વાત, સુણી જન થાય રળિયાત;
એમ કરતાં માસ દોય થયા, દિન દશ તે ઉપર ગયા..૦૬
ત્યારે બોલિયા જીવનપ્રાણ, સુણો સંત સરવે સુજાણ;
હતી અસુરની જે ઉપાધિ, તે આ સમે શમી ગઈ બાધી^૧..૦૭
થયું રાજ્ય હવે ન્યાયવાળું, સર્વે ગરીબ રાંકને સુખાળું;
હવે જોરજુલમ^૨ ન થાય, તમ જેવા સાધુ ન પીડાય..૦૮
માટે રાખો પ્રથમની^૩ રીત, અતિ સુંદર પરમ પુનિત;

૧. તમામ. ૨. અત્યાચાર. ૩. પૂજા, કંઠી, તિલક, જનોઈ વગેરે રાખવાની.

એમ કહ્યું જનને મહારાજે, તેવી રીત રાખી મુનિરાજે..૦૯
 પછી આવ્યો છે ફાગણ માસ, હોળી રમવા થયા હુલાસ;
 ભાલ મધ્યે ગામ મછિયાવ, વસે ભક્ત તેને અતિ ભાવ..૧૦
 તેણે હરિને તેડાવ્યા હેતે, તિયાં પધાર્યા પ્રભુજી પ્રીતે;
 સખા સહિત આવ્યા ભગવાન, દીધાં દાસને દર્શન દાન..૧૧
 દેશ દેશના સત્સંગી આવ્યા, તિયાં સર્વે મુનિને બોલાવ્યા;
 કરવા ઉત્સવ દેવા દર્શન, અતિ રાજી છે પ્રાણજીવન..૧૨
 મીઠી વાણીએ સહુને બોલાવે, વાત વા'લાની સહુને ભાવે;
 વળી પ્રશ્ન ઉત્તર તિયાં થાય, જન ગુણ ગોવિંદના ગાય..૧૩
 પછી આવ્યો ઉત્સવનો દન, રમવા રાજી જનશું જીવન;
 થયા અલબેલો અસવાર, સંગે સખા હજારો હજાર..૧૪
 ભરી ફાંટું ને ફેંકે ગુલાલ, ચડી ગરદી ગગનમાં લાલ;
 રસબસ થયા સખા રંગે, રમતાં રંગ રસિયા સંગે..૧૫
 વાજે વાજાં વિવિધનાં કઈ, જેજેકાર રહ્યો તિયાં થઈ;
 એમ રમે રંગભીનો હોળી, સંગે લઈ મુનિજન ટોળી..૧૬
 સહુ જનની પૂરી છે હામ, પછી નાહ્યા સરોવરમાં શ્યામ;
 ત્યાંથી અલબેલો આવ્યા ઉતારે, થઈ રૂડી રસોઈ તે વારે..૧૭
 જમ્યા જીવન જન જમાડ્યા, સર્વે સંતને મોદ પમાડ્યા;
 જને બાંધ્યો હિંડોળો ત્યાં બા'ર, હરિ બેઠા હિંડોળા મોઝાર..૧૮
 પછી ઝૂલ્યા હિંડોળે જીવન, સર્વે જનને કર્યા મગન;
 પછી મેડીએ બેઠા મહારાજ, આવ્યા મલ્લ ત્યાં રમવા કાજ..૧૯
 દીઠી જેઠીની રમત્ય સારી, રીઝી દીધો શિરપાવ ઉતારી;
 એમ લીલા કરી અલબેલે, દીધાં દર્શન છેલ છબીલે..૨૦
 કરી લીલા ત્યાં બહુ જીવને, ફાગણ સુદિ પૂન્યમને દને;
 તે દી લીલા કરી મછિયાવે, કરાવી ફૂઈબાઈએ ભાવે..૨૧

પછી ત્યાંથી ચાલ્યા તતકાળ, આવ્યા દદુકે દીનદયાળ;
 તિયાં ભક્ત વસે છે ભાવિક, જેને આશરો સ્વામીનો એક..૨૨
 તેણે તેડી મુનિજન સાથ, રૂડી રસોયે જમાડ્યા નાથ;
 પછી જમાડી સંતની મંડળી, કરી સુંદર રસોઈ ગળી^૧..૨૩
 પ્રભુ પોતે પીરસવા ઊઠ્યા, દાસ ઉપર દયાળુ ત્રુઠ્યા^૨;
 લઈ લાડુ કરે મનુવાર્ય, જમાડી સંત પમાડ્યા હાર્ય..૨૪
 એમ આપી સુખ અતિ ઘણાં, કર્યા રાજી મન જન તણાં;
 પછી અલબેલે આગન્યા કીધી, સર્વે સંતને શીખ જ દીધી..૨૫
 પછી રહ્યા તિયાં એક રાત, ત્યાંથી પ્રભુ પધાર્યા પ્રભાત;
 જોઈ જનના મનનો ભાવ, પાછા પધારિયા મછિયાવ..૨૬
 રહ્યા તિયાં પોતે પંચ દન, દીધાં દયા કરી દરશન;
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા તતકાળ, આવ્યા શ્યામળો ગામ શિયાળ..૨૭
 તિયાં ભક્ત વસે તુલાધાર, રૂડો જન ને મન ઉદાર;
 તેને ઘેર ઊતર્યા મહારાજ, કરાવ્યાં ભોજન નાથ કાજ..૨૮
 ત્યાંથી જમી ચાલ્યા અલબેલો, રહ્યા રોજકે છેલ છબીલો;
 ત્યાંથી ચાલિયા સુંદર શ્યામ, આવ્યા ગોવિંદ ગઢડે ગામ..૨૯
 સર્વે જન કરે જેજેકાર, ધન્ય ધન્ય એ થાય ઉચ્ચાર;
 એવી કીરતિ કાને સાંભળી, સર્વે અસુર ઊઠ્યા છે બળી..૩૦
 કહે અસુર સરવે મળી, સતસંગીને નાખીએ દળી;
 એમ પાપી મળી પરિયાણ્યા^૩, દેશદેશના અસુર આણ્યા..૩૧
 મોટે દૈત્યે મનસૂબો કરી, આવ્યા બહુ બળે બંદૂકો ભરી;
 સહુ દિશેથી લીધા છે ઘેરી, ખરા ખેધકુ^૪ સાધુના વેરી..૩૨
 માંહોમાંહી બોલે એમ પાપી, નાખો સતસંગી સહુને કાપી;
 ચોંપે ચડાવી બંદૂકો હૈયે, બોલિયા હરિના ભક્ત તૈયે..૩૩

૧.મિષ્ટાન્નવાળી પાકી. ૨.અતિ રાજી થયા. ૩.ઠરાવ કર્યા. ૪.ખાર રાખનારા; પાછળ પડી જનારા.

કરો ઘાવ શું રહ્યા વિચારી, પછી જુઓ રમત અમારી;
 તેયે અસુરે બંદૂકો દાગી^૧, ઊડી આગ્ય ને ડાઢિયો લાગી^૨..૩૪
 પછી એવું જણાણું છે એને, આજ ન મૂકે જીવતા કેને;
 પછી પાપી પાછા પગ ભરી, ગયા કાળાં મોઢાં સહુ કરી..૩૫
 પડ્યા પાપી પાછા પાપવશ, માસ જેઠ સુદિ ચૌદશ;
 તે દિ દુષ્ટે એ રચ્યો'તો દગો, દગો અંતે નો'ય કેનો સગો..૩૬
 પાપી પોતાના પાપમાં ગયા, હરિભક્ત તે નિર્ભય રહ્યા;
 પછી ત્યાંથી સધાવિયા શ્યામ, આવ્યા નાથ કારિયાણી ગામ..૩૭
 રહ્યા દન દો ચાર એ ઠામ, પછી આવિયા ગઢડે ગામ;
 આવ્યા સાધુ રામદાસ કાજ, કર્યું રામદાસે તન ત્યાજ^૩..૩૮
 જેઠ વદિ તે છઠને દન, તે દિ ત્યાગ્યું છે તેમણે તન;
 એહ કાજે રહ્યા એક રાત, પાછા પ્રભુ પધાર્યા પ્રભાત..૩૯
 દિન દશ પાંચ તિયાં રહ્યા, કરી જીત ગઢડે આવિયા;
 આવી તીરથવાસીને કાજે, બંધાવ્યું સદાવ્રત મહારાજે..૪૦
 આપે અન્ન જમે જન બહુ, સુણી આવે અન્નારથી^૪ સહુ;
 બાંધી ધર્મની ધ્વજા તે બહાર, દિયે અન્ન બહુ દેદેકાર^૫..૪૧
 બીજી જમે મુનિની મંડળી, થાય આનંદ ઉત્સવ વળી;
 એમ કરતાં વીત્યું છે ચોમાસું, ગયો ભાદ્ર^૬ ને આવિયો આસુ^૭..૪૨
 પછી સુરતથી સતસંગી આવ્યા, પ્રભુને કાજે પોશાક લાવ્યા;
 લાવ્યા પાઘ સુંદર શોભાળી, નામે અંકિત અતિ રૂપાળી..૪૩
 લાવ્યા વાઘો^૮ સુંદર સુરવાળ, બહુ પ્રેમેશું પૂજ્યા દયાળ;
 થયા રાજી પોતે મહારાજ, પહેર્યા વસ્ત્ર જન હેત કાજ..૪૪
 જેના સેવક આતમારામ^૯, માને પોતાને પૂરણકામ;
 તેના સ્વામીને કેમ કહેવાય, જે આ પ્રાકૃત પૂજાને ચા'ય^{૧૦}..૪૫

૧. ફોડી. ૨. તેની દાઢીઓ સળગી. ૩. છોડ્યું. ૪. ભિક્ષુક. ૫. આગ્રહ કરીને. ૬. ભાદરવો. ૭. આસો. ૮. વસ્ત્રો. ૯. બ્રહ્મનિષ્ઠ. ૧૦. માયિક આદર-સત્કારને ઈચ્છા રાખે.

માટે જનના ભાવને જોઈ, લિયે પૂજા પ્રસન્ન મન હોઈ;
 એમ કરતાં આવી દિવાળી, પૂરી દીપની માળા રૂપાળી..૪૬
 તિયાં બેઠા અલબેલો આવી, સુંદર મૂરતિ સહુને ભાવી;
 જોઈ જન થયા છે મગન, સહુ કહે સ્વામી ધન્ય ધન્ય..૪૭
 પછી બહુ ભાતે કર્યા ભોજન, વિધ વિધનાં કર્યા વ્યંજન;
 ઘણે અન્ને અન્નકોટ કીધો, વા'લે પ્રેમેશું પ્રસાદ લીધો..૪૮
 પછી જમાડ્યો જનનો સાથ, પ્રભુ પીરસે પોતાને હાથ;
 દીધું નાથે સુખ લીધું જને, કાર્તિક સુદિ એકમને દને..૪૯
 તે દિ આવ્યા મુનિ સહુ મળી, દેશોદેશ જે હતી મંડળી;
 કરાવિયો ઉત્સવ એ દને, જયા લલિતા ઉત્તમ જને..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે ગઢડે
 અન્નકોટનો ઉત્સવ કર્યો' એ નામે પંચાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૫॥

સામેરી :

પછી સંતને આપી આગન્યા, જાઓ ફરવા સહુ મળી;
 જ્યારે અમે તેડાવિયે, ત્યારે આવજો તમે વળી..૦૧
 અણતેડયે નવ આવવું, વળી લોપી અમારું વચન;
 હેત હોય તો હરિની મૂરતિ, ન વિસારવી નિશદન..૦૨
 આગન્યા વિના જે આવવું, તેમાં રાજી અમે નહીં રતિ;
 વચન પ્રમાણે જે વરતે, તે ઉપરે પ્રસન્ન અતિ..૦૩
 શશી સૂરજ શેષ સિંધુ, સર્વે રહે અમારા વચનમાં;
 વારિ વસુધા વહની, મરુત ડરે વળી મનમાં..૦૪
 ભવ બ્રહ્મા ભૂલે નહીં, ડરે વચનથી દિગપાળ;
 સુરાસુર ઈન્દ્ર અંબા, કંપે વચનથી કાળ..૦૫
 તેહ સર્વે એમ જાણે, જે વડા થયા વચનથી;
 એવાં વચન આજનાં, તમે જાણ્યાં છે કે જાણ્યાં નથી..૦૬

એવાં વચન જો જાણો અમારા, તો પાળો સહુ સુજાણ;
 એવું ન મનાય અંતરે, તો કેમ માન્યું છે કલ્યાણ..૦૭
 માટે સહુ સુજાણ છો, વળી સાંભળી છે બહુ વારતા;
 છોટાં મોટાં વચન અમારાં, તેને રખે વિસારતા..૦૮
 એટલી વાત કરી હરિ, પછી શીખ દીધી સંતને;
 મળી વળી મસ્તાન કરી, મોકલ્યા ગુણવંતને..૦૯
 નાથ નીરખી હૈયે હરખી, લખી લીધાં અંતરે;
 સુખ લઈ મગન થઈ, ચાલ્યા દેશો દેશાંતરે..૧૦
 જિયાં જિયાં આપી આગન્યા, તિયાં તિયાં સંત સહુ ગયા;
 હેત જોઈ હરિજનનાં, ગિરધરજી ગઢડે રહ્યા..૧૧
 નાથ કહે સહુ સાથને, આજ સંત છે જે આપણા;
 સર્વે અંગે મેં શોધિયા, કોઈ રીતે નથી મણા..૧૨
 જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગ્ય વળી, તપ તણી સહુ મૂરતિ;
 શમ દમાદિ સાધને સંપન્ન, અંગે અઘ નહીં રતિ..૧૩
 એમ વારમવાર વા'લો, ગાય તે ગુણ સંતના;
 પછી કાંઈક દિન વીતે, આવ્યા દિન વસંતના..૧૪
 કર્યો ઉત્સવ આનંદમાં, વસંતપંચમીનો વળી;
 આસપાસથી દાસ તેડ્યા, આવ્યા સંત સહુ મળી..૧૫
 તાને ગાન ગાય તિયાં, સર્વે મળી વળી સંત;
 એમ આનંદે ઉત્સવ કરતાં, વીત્યો વળી વસંત..૧૬
 પછી આવી હુતાશની, ત્યાં હરિજને રંગ ઘોળિયા;
 અલબેલાને ઉપરે, કળશ કેસરના ઢોળિયા..૧૭
 લાગી ઝડી ત્યાં રંગની, ઊડે ગુલાલ અતિ ઘણો;
 ખૂબ તિયાં ખેલ મચ્યો, હરિ ને હરિજન તણો..૧૮
 પછી નાથે હાથશું, રંગે રંગ્યા સહુ સંતને;
 રસબસ કરી રસિયે, આપ્યાં સુખ અનંતને..૧૯

એમ રમી હુતાશની, નાહ્યા પછી જઈ નીરમાં;
 સખા સંગે શ્યામળો, શોભે છે શરીરમાં..૨૦
 પછી સુંદર ભોજન કરી, જને જમાડ્યા નાથને;
 જમી સુંદર શ્યામળે, જમાડ્યા સખા સાથને..૨૧
 એમ લીલા વા'લે કરી, ફાગણ સુદિ પૂન્યમ દને;
 અચિંતવ્યો ઉત્સવ કર્યો, જન કારણે શ્રી જીવને..૨૨
 એક ઉત્સવ શું કહું, નિત્ય નિત્ય ઉત્સવ થાય છે;
 નરનારી નિયમ ધારી, ગુણ ગોવિંદના ગાય છે..૨૩
 નિત્ય સંત સમૂહ જમે, તે ગમે મનમાં અતિ ઘણું;
 જયા લલિતા જન જોડી, ઉદાર મન ઉત્તમ તણું..૨૪
 સદા સમીપે શ્યામને, વીતે વરસ તે પળ સમ;
 આનંદમાં નિશદિન વીતે, તેની ન પડે ગમ..૨૫
 પછી સુંદર શ્રાવણે, આવી છે જન્માષ્ટમી;
 હરિજન કહે મુનિ તેડીએ, કોઈ વાતની નથી કમી..૨૬
 પછી નાથજી બોલિયા, સહુ સંત છે પરદેશમાં;
 આસપાસ જે આંહીં છે, એ તો આવે છે હંમેશમાં.. ૨૭
 તેને પછી તેડાવિયા, ઉત્સવ કરવા આનંદમાં;
 સખા સંગે શ્યામળો, રાજી રમવા જનવૃંદમાં..૨૮
 પાપીએ પરિયાણ કીધું, તેમાં વિપત પાડવા વળી;
 ઉત્સવના દિન ઉપરે, આવિયા અસુર મળી..૨૯
 આજ એનો ઉત્સવ છે, તેમાં વિધન પાડિયે;
 મરી જાયે જીવથી, પણ ભૂંડું એનું દેખાડિયે..૩૦
 આશય એનો ઓળખી, વળી કરી હરિએ વારતા;
 આપણે આંહીંથી ચાલિયે, એ જાય પાછા જખ મારતા.. ૩૧
 પછી હરિજન હરિ પોતે, પ્રભુજી પધારિયા;
 અસુરનું નવ ઊપજ્યું, જેવા આવ્યા તેવા ગયા..૩૨

એહ વિધન ટાળી વળી, અલબેલોજી આવિયા;
 પછી અન્નકોટ ઉપરે, સંત સહુને બોલાવિયા..૩૩
 કરી ઉત્સવ અન્નકોટનો, પછી સંતને શીખ કરી;
 નરનારાયણ દેવની, ફેરવી કંકોતરી..૩૪
 સતસંગી સરવે મળી, શ્રીનગર^૧ સહુ આવજ્યો;
 નરનારાયણ દેવની, મૂરતિયો પધરાવજ્યો..૩૫
 અમે પણ ત્યાં આવશું, તે જરૂર તમે જાણજ્યો;
 સારો સમૈયો સુધારશું^૨, અંતરે પ્રતીત આજજ્યો..૩૬
 આવ્યા પછી અલબેલડો, મહા વદિ દશમી દિને;
 તે દી પ્રભુજી પધારિયા, શ્રી જેતલપુર પત્તને..૩૭
 દીધાં દર્શન દાસને, હરિજને નીરખ્યા શ્રીહરિ;
 સતસંગી સુખિયા થયા, નાથ નિહાળ્યા નયણાં ભરી..૩૮
 પછી દિવસ વળતે, શ્રીનગરે^૧ શ્યામ સધાવિયા;
 જોઈ ઊતરવા જાયગા, પાછા જેતલપુરે આવિયા..૩૯
 ભક્ત એક ભાવિક વસે, ગામ અસલાલી તિયાં;
 તેને ભુવન ભોજન કરી, સંઘે સહિત સરે^૩ ગયા..૪૦
 કર્યા ઉતારા કાંકરિયે, દેશ દેશના દાસ આવિયા;
 રથ વેલ્ય ને પાલખી, ઊંટ ઘોડાં ગાડલાં લાવિયા..૪૧
 બાળ જોબન વૃદ્ધ વળી, મનુષ્ય ત્યાં મળ્યાં ઘણા;
 કોઈ કેને નવ ઓળખે, આવ્યા દાસ બહુ દેશ તણા..૪૨
 ઊંચે આસને બેસી વા'લો, દાસને દર્શન દિયે;
 સનમુખ બેસે સંત સહુ, નીરખીને સુખ લિયે..૪૩
 નરપતિ^૪ રાજી અતિ, તે પ્રભુ પાસે આવિયા;
 પછી દિવસ વળતે, પોતે પ્રભુજી ત્યાં ગયા..૪૪

અતિ હેતે આસન આપી, પ્રેમેશું પૂજા કરી;
 પછી જે જે પૂછિયું, આપ્યો ઉત્તર તેનો હરિ..૪૫
 રાજા અતિ રાજી થઈ, પછી પ્રભુને પાય લાગિયા;
 એનું કારજ^૧ કરી હરિ, શ્યામ સંઘમાં આવિયા..૪૬
 પછી દિવસ વળતે, પધરાવી છે મૂરતિ;
 નરનારાયણ દેવ ડેરે, બેઠા બેઠ બદરીપતિ..૪૭
 અનેક જન ત્યાં આવિયા, નીરખવા નરવીરને;
 દર્શન કરી દયાળનાં, પામિયા સુખ અચિરને^૨..૪૮
 સુંદર માસ સોયામણો, ફાગણ સુદિ તૃતિયા તિથિ;
 તે દિને સ્થાપન કર્યું, વા'લો આવ્યા વિશાળાવનથી^૩..૪૯
 વિકટ અદ્રિ^૪ બદ્રિ^૫ આડા, જઈ ન શકે ત્યાં કોઈ;
 અતિ અગમ તે સુગમ^૬ થયા, હરિજનનાં હેત જોઈ..૫૦
 ભાગ્ય મોટા એ ભૂમિનાં, જ્યાં પધાર્યા પોતે ધણી^૭;
 નરનારી નાથ વિના, પીડાતી પ્રજા ઘણી..૫૧
 પછી ઉતારી આરતી, નાથ રાખજ્યો નજર મહેરની^૮;
 પછી દિવસ વળતે, કરી ચોરાશી શહેરની..૫૨
 કરી કારજ એટલું, શ્યામળિયો સધાવિયા;
 ઘણમૂલે ઘોડે ચડી, જેતલપુરે જઈ રહ્યા..૫૩
 પછી ત્યાંથી પધારિયા, દયાળુ દેશ પાંચાળ;
 કરી કારજ એટલું, આવ્યા ગઢડે ગોપાળ..૫૪
 અનંત લીલા કરી હરિ, વળી અનંત લીલા કરશે;
 એવો કોણ કવિરાજ છે, જે અથઈતિ^૯ ઓચરશે^{૧૦}..૫૫
 શેષ મહેશ શારદા, જેના ગુણ ગાતાં થાકે;
 નેતિ નેતિ કહી રહે નિગમ, તેને કોણ કહી શકે..૫૬

૧. કાર્ય; કલ્યાણ. ૨. તરત. ૩. બદરિકાશ્રમથી. ૪. હિમાલય પર્વત. ૫. બોરડીનાં વૃક્ષો. ૬. સહેલા, સરળ. ૭. ભરતખંડના રાજા નરનારાયણ. ૮. કૃપાભરી. ૯. સંપૂર્ણ. ૧૦. કહેશે.

ગાંધર્વ^૧ ગુનિ^૨ નારદ મુનિ, ગણપતિ અતિ ગાય છે;
 બહુ બળે જાય બોલવા, પણ જેમ છે તેમ શું કહેવાય છે.. ૫૭
 માટે મનમાં વિચારિયું, એના ગુણ અપાર છે;
 કહી કહીને કહે કવિ, તોય હારવા નિરધાર છે..૫૮
 ભૂરજ^૩ જળકણ જે ગણે, વનપાત^૪ ગાતરોમાવલી^૫;
 મેઘઝણ્યકણ^૬ કવિ ગણે, અનંતના^૭ ઉદુગણ^૮ મળી..૫૯
 એ તો સરવે અનંત છે, પણ તેનો અંત કોઈક લહે;
 એવા કોટિ કોટિ મળે, પણ હરિગુણ કોણ કહે..૬૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે
 નરનારાયણ દેવની પ્રતિષ્ઠા કરી’ એ નામે છયાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૬॥

પૂર્વછાનો :

કહું લીલા વળી લાલની, જે કરી હરિ અવિનાશ;
 સંત સમીપે રાખિયા, રાજ થઈ ષટ માસ..૦૧
 તેહ માંહી જે જે કર્યું, તે કહું સાંભળજ્યો જન;
 ચરિત્ર સુણતાં શ્યામનાં, વળી થાય પરમ પાવન..૦૨

ઓપાઈ :

ઘણું રહ્યા છે ગઢડા માંઈ, કરી હુતાશની વળી ત્યાંઈ;
 ઉષ્ણઋતુ વીતી એહ ઠામ, બહુ રાજ છે સુંદરશ્યામ..૦૩
 પછી આવિયું ચાતુરમાસું^૯, દુષ્ટે દુષ્ટપણું પરકાશું;
 પછી ત્યાંથી ચાલિયા મોરાર, આવ્યા સારંગપુર મોઝાર..૦૪
 સાથે હતું સંતનું મંડળ, મહામુક્ત અંતરે અમળ^{૧૦};
 તે સહિત સારંગપુર આવ્યા, ઘણું જન તણે મન ભાવ્યા..૦૫
 ભક્ત ભાવિક જીવો ખાયર, હરિ ઊતરિયા તેને ઘર;

૧. નૃત્ય કરનાર. ૨. ચારણ; ગઢવી. ૩. પૃથ્વી પરની રજ. ૪. વનનાં પાંદડાં. ૫. શરીરનાં તમામ રૂવાડાં. ૬. વરસાદની ઝણના કણ. ૭. આકાશના. ૮. તારાઓ ૯. ચાતુર્માસ. ૧૦. દોષ રહિત.

સુંદર ભોજન કરી રસાળ, જમ્યા નાથ જમાડ્યા મરાળ..૦૬
 વળતો આવ્યો અષ્ટમીનો દન, સર્વે વ્રત રહ્યા મુનિજન;
 પછી પોતે પધારિયા બાર, આવ્યા દર્શને બહુ નરનાર..૦૭
 સુંદર ગાડલે^૧ પલંગ ઢાળી, તે ઉપર બેઠા વનમાળી;
 કરે ઉત્તર પ્રશ્ન ત્યાં અતિ, શ્વેત વસ્ત્રે શોભે છે મૂરતિ..૦૮
 દિયે દર્શન પ્રસન્ન ઘણું, નીરખી હર્ષે મન જન તણું;
 એમ અષ્ટમી ઉત્સવ કીધો, જને લા'વ અલૌકીક લીધો..૦૯
 જને રાખ્યા'તા નિયમ જૂજવા, ઉપવાસ અલૂણાં^૨ જમવાં;
 તેને પ્રભુજીયે કહ્યું કથી, તમે વા'લાં છો મને આજથી..૧૦
 પછી પરમહંસને કાજે, કરી રસોઈ સુંદર સાજે^૩;
 પોતે પીરસ્યું પંગત માંઈ, કરી વાત તે હેતની ત્યાંઈ..૧૧
 સર્વે સંતે એ વાત સાંભળી, ગયા ફરવા બાંધી મંડળી;
 બીજા આવ્યા હતા હરિજન, તે પણ ગયા પોતાને ભવન..૧૨
 પોતે રહ્યા સારંગપુર ગામ, સંત ગયા કાંઈ રહ્યા એ ઠામ;
 જોઈ મરજી મહારાજ કેરી, સંત આવે જાય વારીફેરી^૪..૧૩
 વીતી ગયો તિયાં દોઢ માસ, નિત્ય દર્શન કરતાં દાસ;
 કર્યો સમૈયો સારો મોહને, શ્રાવણ વદિ અષ્ટમીને દને..૧૪
 પછી પધાર્યા ગઢડે નાથ, સંત લીધા છે સરવે સાથ;
 રહ્યા દન દશ એહ ઠામે, પછી આવ્યા કારિયાણી ગામે..૧૫
 સુણી સત્સંગી સહુ આવ્યા, પાયે લાગી ઘેરે પધરાવ્યા;
 આપી આસન કરાવી રસોઈ, જમ્યા હરિ ભાવ તેનો જોઈ..૧૬
 પછી જમાડિયા મુનિજન, એમ આનંદે વીત્યો એ દન;
 નિત્ય નાથ દિયે દરશન, થાય ઉત્તર ને પરશન..૧૭
 એમ કરતાં વીત્યા કાંઈ દન, બોલ્યા પ્રભુજી થઈ પ્રસન્ન;
 આસુના^૫ દિન કેટલા ગયા, ક્યારે આવશે દશમી વિજયા..૧૮

ત્યારે બોલિયા વસતો ખાયર, છે નજીક કહી જોડ્યા કર;
 નાથ માગું છું એક વચન, આપો આગન્યા થઈ પ્રસન્ન..૧૯
 કરો ઉત્સવ દશરા તણો, તેડો સંત તો હું રાજી ઘણો;
 એવું સુણીને બોલિયા નાથ, સારું તેડાવો સંતનો સાથ..૨૦
 પછી સંત આવ્યા સહુ મળી, હતી દેશોદેશ જે મંડળી;
 આવી લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, નીરખી હર્ષ હૈયામાં ન માય..૨૧
 પછી નાથે જોયું સંત સામું, પૂરી નિજ સેવકની હામું^૧;
 પછી બોલિયા જગજીવન, સંતો આજ ઉત્સવનો દન..૨૨
 ગાઓ ગરબી ઉત્સવ કરો, આજ અંગમાં આનંદ ભરો;
 પછી સંતે ઉત્સવ આદર્યો, સારો સમૈયો સુંદર કર્યો..૨૩
 પછી રૂડી કરાવી રસોઈ, જમ્યા જીવન ને જન સોઈ;
 પછી સંત રાખ્યા નિજ સાથ, દિયે દર્શન પ્રસન્ન નાથ..૨૪
 ત્યાં આવ્યાં^૨ દીવના હરિજન, વણિક પ્રેમબાઈ પાવન;
 લાવ્યાં પોશાક પ્રભુને કાજે, પહેર્યો પાસે જઈને મહારાજે..૨૫
 સુરવાળ જામો ને પાઘડી, રેંટો ફેંટો ચકમો^૩ ચાખડી;
 ધર્યું છત્ર છબીલાને શીશ, ઘણો પ્રેમે પૂજ્યા જગદીશ..૨૬
 પછી પ્રભુજી થયા પ્રસન્ન, આવી બેઠા પોતાને આસન;
 ભટ્ટ દીનાનાથ બડભાગ્ય, આપ્યો વા'લે તેને એ સુવાગ્ય^૪..૨૭
 એમ કરતાં આવી દિવાળી, ત્યારે બોલ્યા વા'લો વનમાળી;
 આ તો આવ્યો ઉત્સવ અન્નકોટ, કરવો સારો ન રાખવી ખોટ.. ૨૮
 જાઓ લાવો સુખડિયા^૫ આ ઘડી, કરાવો બહુ ભાત્યે સુખડી^૬;
 જેમ કહ્યું છે જગજીવન, જોઈ મરજી કર્યું તેમ જન..૨૯
 કરી દીપમાળા બહુ સારી, મધ્યે બેઠા છે પોતે મુરારિ;
 પહેરી સુરવાળ જામો જરી, શિર બાંધી છે પાઘ સોનેરી..૩૦

૧. ઇચ્છાઓ. ૨. સંવત્ ૧૮૭૭ના આસો વદિ અમાસ કહેતા દિવાળીને દિવસે. (વચનામૃત કારિ.૬).

૩. ઊનનો ધાબળો. ૪. પોશાક. ૫. કંદોઈ-મીઠાઈ બનાવનારા. ૬. મીઠાઈઓ.

કંઠે પહેર્યા છે ફૂલના હાર, જુએ જન કરી મન પ્યાર;
હસી હસી જુએ હરિ સામું, પુરે જનના મનની હામું..૩૧
પછી બોલિયા શ્રીમહારાજ, સંતો ગાઓને ગરબી આજ;
પછી સંત થયા સાવધાન, રચ્યો રાસ કર્યું બહુ ગાન..૩૨
પછી રીઝી બોલ્યા અલબેલ, સંતો ખૂબ કરો આજ ખેલ;
એમ કહીને ખેલ ખમાડ્યો, જનને મન મોદ પમાડ્યો..૩૩
એમ કરતાં વીતી મધ્ય રાત, વા'લે કરી બહુ બહુ વાત;
પછી પોઢિયા પ્રાણજીવન, સંત ગયા આપણે આસન..૩૪
એમ કરતાં થયું સવાર, પોઢી જાગિયા પ્રાણઆધાર;
દીધાં સંતને દર્શનદાન, બેસી પર્યંક^૧ પર ભગવાન..૩૫
પછી કરાવિયો અન્નકોટ, શાક પાક ને અન્ન અબોટ^૨;
ભાત્ય ભાત્યની સુખડી સારી, બહુ ભાત્યે તળી તરકારી^૩..૩૬
જમ્યા પ્રેમેશું પોતે જીવન, પછી જમાડિયા સર્વે જન;
પોતે પીરસ્યું પંગત માંય, કર્યા સંત રાજી બહુ ત્યાંય..૩૭
એમ કર્યો ઉત્સવ આનંદે, લીધું સુખ બહુ સંતવૃંદે;
થાય રસોઈ નિત્ય નવલી, એક એક થકી ઘણું ભલી..૩૮
એમ વીતી ગયા ત્રણ માસ, રાખ્યા સંત સરવેને પાસ;
પછી એક દિવસે મહારાજે, મૂળા મંગાવ્યા સંતને કાજે..૩૯
કૈંક સંતને આપિયા હાથે, બીજા ઉછાળી નાખિયા નાથે;
લીધા જને જાણી પરસાદી, ઊઠ્યા સંત મોટા મરજાદી^૪..૪૦
કર્યો ઉત્સવ અનુપમ જાણો, આસો વદિ દિવાળી પ્રમાણો;
કર્યો કારિયાણી માંહી સંતે, કરાવ્યો ભાવે ભક્ત વસતે^૫..૪૧
બહુ લીલા કરી એહ ઠામ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા સંત શ્યામ;
બહુ સત્સંગી બોટાદ માંય, રહ્યા રાત એક હરિ ત્યાંય..૪૨

જમી જીવને જમાડ્યા જન, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા ભગવન;
 મોટો ભક્ત છે સુરો ખાયર, આવ્યા ગામ લોયે તેને ઘેર..૪૩
 થયા રાજ બહુ સહુ જન, કરી પ્રભુજીનાં દરશન;
 અતિ હેતેશું આપ્યા ઉતારા, જેને જેમ ઘટે તેમ સારા..૪૪
 કરી ચાલતી રૂડી રસોયું, દેતાં પાછું વાળી નવ જોયું;
 થાય વૃંતાકનાં શાક ઘણાં, કરેલ શ્રીહરિ હાથ તણાં..૪૫
 કરે એકલા ઘૂતમાં શાક, જમે સંત તજી પરોપાક^૧;
 નિજ કરે પીરસે છે નાથ, જોરે જોરે જમે સંતસાથ..૪૬
 નિત્ય કરે છે નવલી લીલા, સર્વે સંતને રાખ્યા છે ભેળા;
 એમ કરતાં વીત્યા ઘણા દન, દીધાં જનને બહુ દર્શન..૪૭
 પછી બોલિયા શ્રીમહારાજ, તમે સાંભળો સહુ મુનિરાજ;
 જે દિનાં આવ્યાં અયોધ્યાવાસી, થયું સારું મેં જોયું તપાસી..૪૮
 સતસંગનું જામિયું મૂળ, જ્યારે આવ્યું એ ધર્મનું કુળ;
 એમ કહી બોલાવ્યા બે ભાઈ^૨, આપ્યાં વસ્ત્ર સારાં સુખદાઈ..૪૯
 પછી સંત બોલ્યા જોડી હાથ, અતિ સારું થયું કૃપાનાથ;
 એહ આવતાં હરખ્યા છું અમે, તે તો જાણો છો સરવે તમે..૫૦
 ભાઈ આવતાં થઈ ભલાઈ, દુષ્ટ બોલતાં રહ્યા લજાઈ;
 હરિજનને હર્ષ ન માય, નિત્યે આનંદ ઉત્સવ થાય..૫૧
 એમ કરતાં આવ્યો વસંત, આવ્યા દર્શને જન અનંત;
 પ્રેમે લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, નાથ નીરખી તૃપ્ત ન થાય..૫૨
 વા'લે જાણી ઉત્સવનો દન, પોતે થયા અતિશે પ્રસન્ન;
 પહેરી વસંતી વસન લાલ, લીધો ફાંટમાં ભરી ગુલાલ..૫૩
 નાખ્યો નાથે હાથે જન માથે, જોઈ લટકાં લીધું સુખ સાથે^૩;
 ચડી ગર્દી ગુલાલની ઘાટી, ફેંકી ફાટું બાંય જામાની ફાટી..૫૪
 એમ ઉત્સવ કર્યો આનંદે, જોઈ લા'વો લીધો જનવૃંદે;

૧. બીજી સ્વાદિષ્ટ વાનગીઓ. ૨. રામપ્રતાપભાઈ અને ઈચ્છારામજી ભાઈ. ૩. ભક્તજન સમૂહે.

પછી મગાવી પ્રસાદી ઘણી, તર્ત તાજા ગોળ તલ તણી..૫૫
 દીધી દાસને દોવટ^૧ નાથે, દયા કરી હરિ દોય હાથે;
 એમ કરતાં લીલા અપાર, પછી બોલિયા જગદાધાર..૫૬
 બહુ સારો થયો આ સમૈયો, હવે સહુ સંતને શીખ દિયો;
 પછી સંત ગયા આસપાસ, હુતાશનીના ઉત્સવની આશ..૫૭
 પછી આવી છે પૂરણમાસી, લીધો રાકેશ^૨ રાહુએ ગ્રાસી^૩;
 મોટું ગ્રહણ થયું મહાભારી, થઈ નિશા અતિશે અંધારી..૫૮
 જ્યારે શુદ્ધ થયો શશી અંગે, ત્યારે ના'વા ચાલ્યા નાથ સંગે;
 ગાડાં ઘોડલાંનો નહીં પાર, ચાલ્યા જન હજારો હજાર..૫૯
 ગાતાંવાતાં ના'યા ભદ્રાવતી^૪, પછી આવ્યા આસન^૫ પ્રાણપતિ;
 એમ કરે લીલા નિત્ય નાથ, જોઈ સુખી થયા જનસાથ..૬૦
 કર્યો ઉત્સવ આનંદે તે કૈયો, મહા સુદિ પંચમી સમૈયો;
 કર્યો ગામ લોયે રૂડી પેર, ભક્ત સુરા ખાયરને ઘેર..૬૧

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિક્ષર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે શ્રીહરિએ
 લોયે વસંત પંચમીનો સમૈયો કર્યો' એ નામે સત્યાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૭॥

પૂર્વછાયો :

એટલી લીલા ત્યાં કરી, પછી પધાર્યા સુંદરશ્યામ;
 ફૂલદોલ ઉત્સવ ઉપરે, ચાલ્યા પંચાળે ગામ..૦૧
 સંત સહુને જણાવિયું, ધીરે ધીરે આવજ્યો ત્યાંય;
 એમ કહી રથ ઉપર બેસી, પધાર્યા સોરઠ માંય..૦૨

ચોપાઈ :

આવે વાટમાંહી પુર ગામ, સુભાગી^૬ નર નીરખે શ્યામ;
 પ્રથમ પિપરડી ગામે આવ્યા, ભક્ત ભાણજીને મન ભાવ્યા..૦૩

૧. બમણું. ૨. ચંદ્રને. ૩. ગળી ગયો. ૪. સુખભાદર નદીમાં. ૫. ઉતારે. ૬. ભાગ્યશાળી.

રૂડી કરાવી તર્ત રસોઈ, જમ્યા હરિ ભાવ તેનો જોઈ;
 પછી જમાડિયા મુનિજન, ઘૃત પીરસ્યું પોતે જીવન..૦૪
 એમ રાજી કરી નિજ દાસ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશ;
 આવ્યા હાથસણી રહ્યા રાત, ત્યાંથી પ્રભુ ચાલ્યા પરભાત..૦૫
 આવ્યા જસદણમાં જીવન, દીધું પુરપતિને^૧ દર્શન;
 રહી મુહૂર્ત એક મુરારી, પછી તર્ત કરી અસવારી..૦૬
 આવી અરણ્યે^૨ નદી નિર્મળી, બેસી જમ્યા ત્યાં સુખડી ગળી;
 ત્યાંથી આવ્યા છે બંધિયે ગામ, સુખસાગર સુંદરશ્યામ..૦૭
 રહ્યા રાત ત્યાં દોય દયાળ, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા તતકાળ;
 આવ્યા ગોંડળ માંહી ગોવિંદ, સંગે હરિજનનું છે વૃંદ..૦૮
 આવી ઊતરિયા ઉપવન^૩, તિયાં જમ્યા હરિ હરિજન;
 સાત ભાત્યની હતી સુખડી, શાક વૃંતાક^૪ ખીચડી રૂડી..૦૯
 પોતે પીરસી જમાડયા જન, એમ સહુને કર્યા પ્રસન્ન;
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અલબેલ, કરી અસવારી ન કરી વેલ^૫..૧૦
 ડયા ગામમાં આવ્યા દયાળ, પોતા કારણે કરાવ્યો થાળ;
 આપ્યા મુનિને મોદક હાથ, બહુ લીલા કરી ઈયાં નાથ..૧૧
 રહી રાત ચાલ્યા ભગવાન, દેતા જનને દર્શન દાન;
 આવી સીમમાં સરિતા સારી, તિયાં જમ્યા છે પોતે મુરારિ..૧૨
 પછી જમાડિયા નિજ જન, અતિ પ્રભુજી થઈ પ્રસન્ન;
 ત્યાંથી આવ્યા કંડોરડે ગામ, દીધાં દાસને દર્શન શ્યામ..૧૩
 રહ્યા રાત ઝાંઝમેર આવી, નિજ કરે રસોઈ બનાવી;
 પોતે પીરસ્યું પ્રેમે અધિક, કરી ચોકી^૬ ટાળી વળી બીક..૧૪
 ત્યાંથી ચાલ્યા છે ઘોડલે ચડી, રહ્યા ઉપલેટે એક ઘડી;
 પછી જાણિયે આવ્યા જીવન, ભક્ત હીરાભાઈને ભુવન..૧૫

૧. વાજસુર ખાચર નામના રાજાને. ૨.વનમાં. ૩. બગીચામાં. ૪. રીંગણાનું. ૫.વાર. ૬. રખવાળી.

રહી રાત જમ્યા જગવંદ, ત્યાંથી આવિયા ગામ ગણોદ;
 દેખી ઉપવન આંબાછાંય, રહ્યા રાત એક પોતે ત્યાંય..૧૬
 પુરપતિને કરી પ્રસન્ન, આવ્યા માણાવદરે મોહન;
 રહ્યા તિયાં પોતે ઘડી ચાર, પછી આવ્યા પંચાળા મોઝાર..૧૭
 ધન્ય ધન્ય પંચાળાનાં જન, જેનાં નિર્મળ ઉદાર મન;
 પ્રભુ પધરાવ્યા સારુ ભુવને, નિયમ રાખ્યા'તા નરનારી જને..૧૮
 તેને વીતી ગયા કંઈ કાળ, ત્યારે પધાર્યા દીનદયાળ;
 નીરખી હરખિયાં નરનારી, ઘરે પધાર્યા દેવ મુરારી..૧૯
 બહુ પ્રેમેશું લાગિયા પાય, હેતે આવ્યા છે હૈયાં ભરાય;
 બોલે ગદ્ગદ્ ગિરા વયણે, હાલ્યાં હેતનાં આંસુ નયણે..૨૦
 વળી ભૂલિયાં તનભાનને, એમ ભેટિયા ભગવાનને;
 પછી હરિ કરી કરુણાદષ્ટિ, જેમ મૃત્યુ પર અમૃતવૃષ્ટિ..૨૧
 ત્યારે સરવે થયા સચેત, બોલ્યા હરિ સાથે કરી હેત;
 કહે આજ થયાં કૃતારથ, પ્રભુ આવ્યે સર્વા સર્વે અર્થ..૨૨
 આજ ધન્ય ઘડી ધન્ય વાર, તમે પધાર્યા પ્રાણઆધાર;
 પુન્ય અમારાનો નહીં પાર, જાગ્યાં ભાગ્ય અતિશે અપાર..૨૩
 આજ બહુ દિનનાં દુઃખ ભાગ્યાં, એમ કહી સહુ પાયે લાગ્યા;
 પછી આપી સુંદર આસન, કર્યા ભાત્ય ભાત્યનાં ભોજન..૨૪
 બહુ હેતે જમાડ્યા જીવન, પછી પૂછ્યું પ્રભુને પ્રશન;
 ક્યારે આવશે બાઈયોનો સંઘ, આજ રાખ્યો ભલો તમે રંગ..૨૫
 ક્યારે આવશે મુનિનો સાથ, એવું સાંભળીને બોલ્યા નાથ;
 સંઘ સરવે આવશે કાલ, વણતેડ્યા નહીં આવે મરાળ..૨૬
 ત્યારે જન બોલ્યા જોડી હાથ, સર્વે તેડાવો મુનિનો સાથ;
 કોઈ વાતની નહીં આવે ખામી, તેહ તમારે પ્રતાપે સ્વામી..૨૭
 પછી મહારાજે મુનિ બોલાવ્યા, સર્વે સંત તર્ત તિયાં આવ્યા;
 આવ્યા સંઘને આપ્યા ઉતારા, મુનિ ઊતરિયા પુર બા'રા..૨૮

કરી ચાલતી રૂડી રસોયું, પાછું વાળી વાવરતાં^૧ ન જોયું;
 માગે જળ તિયાં આપે ઘૃત, જેવું જોઈએ તેવું મળે તરત..૨૯
 કોઈ વાતની ખોટ્ય ન આવે, જમે જન જેને જેવું ભાવે;
 જેમ જેમ જમે મુનિજન, તેમ તેમ રાજી થાય મન..૩૦
 સંત સર્વે થયા સુખાળા, નાથ નીરખી મગન મરાળા;
 થાય આખો દિવસ દર્શન, હોય અતિ ઉત્તર પ્રશ્ન^૨..૩૧
 કરે વા'લો વાત અતિ ભારી, સુણી મગન થાય નરનારી;
 એમ વીતી ગયા દિન સોળ, આવ્યો નજીક ઉત્સવ ફૂલદોલ..૩૨
 આવ્યા દેશપ્રદેશના સંઘ, કરવા દર્શન મને ઉમંગ;
 મનુષ્ય ન માયાં^૩ ગામ મોઝાર, સર્વે ઊતરિયાં પુરબા'ર..૩૩
 તિયાં મોટો કર્યો એક મંચ, બહુ મગાવ્યો રમવા સંચ^૪;
 કેશુ કેસર ગુલાલ ઘણો, કાઢ્યો રંગ તે પતંગ તણો..૩૪
 પછી મુનિને કહે મહારાજ, ગાઓ ગરબી ઊભા થઈ આજ;
 ત્યારે મુનિ થયા છે હુલાસ^૫, રચ્યો રંગભર સુંદર રાસ..૩૫
 જોયા રમતાં જીવને જન, પોતે કર્યું રમવાનું મન;
 સુંદર પહેરી સારો સુરવાળ, ઝગે^૬ જરકશી જામાની ચાળ..૩૬
 શીશ બાંધી છે પાઘ સોનેરી, ઊઠ્યા આપે કમર કસી કરી;
 આવ્યા સખામાં સુંદરશ્યામ, રમે રંગભર પૂરણકામ..૩૭
 કરે લટકાં વજાડે તાળી, શોભે સંત મધ્યે વનમાળી;
 વાજે વાજંત્ર ઢોલ નગારાં, પૂરે સ્વર શરણાઈ સારા..૩૮
 રમે રસિયોજી રંગરેલ, છોગાવાળો છબીલોજી છેલ;
 જોઈ જન કરે જેજેકાર, નીરખે નભે અમર અપાર..૩૯
 ખેલ અલૌકીક ખૂબ મચાવ્યો, જોઈ જનને આનંદ આવ્યો;
 રમે નાથ સાથે નવ હારે, કોયે વચમાં પડી ન વારે..૪૦
 જાણું અખંડ ખેલ મંડાણો, નહીં આળસે^૭ એમ જણાણો;

ત્યારે વાલ્યમે વાત વિચારી, આજ સર્વે જાશે જન હારી^૧..૪૧
ત્યારે કેમ રમશે એ કાલ, એવું જાણી વા'લે કરી વા'લ;
સંતો આળસો^૨ આજ રમત, કાલે રમવાની રાખો હિંમત..૪૨
કરી એટલી લીલા એ દને, જન પોતાના સાથે જીવને;
એમ રંગે વહી ગઈ રાત, પોઢી પ્રભુ જાગ્યા પરભાત..૪૩
આવી ઢોલિયે બેઠા ગોવિંદ, કહે લાવો પૂજા મુનિવંદ;
પછી સંત લાવ્યા પૂજા સારી, અત્તર કેસર ચંદન ઉતારી..૪૫
આવી ચર્યું વા'લાને અંગે, ચરચ્યાં ચરણ અતિ ઉમંગે;
તિયાં મંગાવ્યો રંગ સોરંગ, નાખ્યો અલબેલે સખાને અંગ..૪૬
બહુ મચાવી રંગની ઝડી^૩, નાખે ગુલાલ ભરે આંખડી;
પછી સખે લીધો રંગ હાથે, નાખ્યો અલબેલાજીને માથે..૪૬
ત્યારે ઘાંઘા^૪ થયા ગિરિધારી, કરી તર્ત ઘોડે અસવારી;
પછી પધારિયા પુરબા'ર, સંગે સખા હજારોહજાર..૪૭
આવી બેઠા છે મંચે મહારાજ, કહે સાંભળો સહુ મુનિરાજ;
લાવો રંગ છાંટું મારે હાથે, જે જે જન રહ્યા તેને માથે..૪૮
પછી રંગ લઈ અલબેલે, છાંટ્યો સહુની ઉપર છેલે;
પછી ભરી ગુલાલની ઝોળી, નાખી નાથે રંગી સંત ટોળી..૪૯
ઊડે ગુલાલ અંબર છાયો, ચડી ગઈમાં^૫ સૂર^૬ છપાયો;
પછી મહારાજ કહે મુનિરાય, હવે રમો પરસ્પર માંચ..૫૦
સારો રંગ ભરાવ્યો છે હોજે, બેઉ ટોડા^૭ કરી રમો મોજે;
પછી સખા થયા સાવધાન, મચ્યો ખેલ જુએ ભગવાન..૫૧
ચાલે પરસ્પર પિયકારી, ઊડે રંગ સોરંગનાં વારિ;
જાણું આવિયો મેઘ અષાડે, ચાલ્યાં પૂર ભર્યાં નીર ખાડે..૫૨
મચી ઝડી ચાલ્યો રંગ રેલી, થયો કીચ^૮ રચી જાણું હેલી;

એમ રમે મુનિ માંહો માંય, વાજે બહુ વાજંતર^૧ ત્યાંય..૫૩
 હોડાહોડમાં^૨ કોઈ ન હારે, જીત્યા જીત્યા ત્યાં શબ્દ ઉચ્ચારે;
 એમ ખૂબ મયાવિયો ખેલ, જોઈ એમ બોલ્યા અલબેલ..૫૪
 સંતો રાખો રાખો રમવાનું, થાય છે અવેર^૩ જમવાનું;
 ચાલો ના'વાને સરવે સાથ, એમ કહ્યું વજાડીને હાથ..૫૫
 પછી આપે કરી અસવારી, ચાલ્યા સખા સંગે સુખકારી;
 પોતે પહેર્યા હતાં વસ્ત્ર અંગે, તે તો સર્વે રંગાણાં'તાં રંગે..૫૬
 આપ્યાં ઉતારી ઝીણાભાઈને, એમ આવિયા નાથ નાઈને;
 પછી જને કરાવ્યાં ભોજન, ઘડી પોઢીને જમ્યા જીવન..૫૭
 મુનિ કાજે મોદક મોતૈયા, કરી રાખ્યા'તા સારા સેવૈયા^૪;
 તે પીરસ્યા પંગતમાં નાથ, જન જમાડિયા નિજ હાથ..૫૮
 અતિ આનંદે જમિયા જન, તોય ખાતાં ખૂટ્યું નહીં અન્ન;
 પછી મોદક લઈ મુરારિ, આપ્યા સર્વે સંઘને સંભારી..૫૯
 એમ લીલા કરી અલબેલે, કરાવી ઝીણેભાયે એકિલે^૫;
 આપ્યાં સહુને સુખ અનેક, કરી લીલા તે કહી કાંચેક..૬૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે
 શ્રીજમહારાજે પંચાળામાં ફૂલદોલનો ઉત્સવ કર્યો' એ નામે અઠ્યાશીમું
 પ્રકરણમ્ ॥૮૮॥

પૂર્વછાયો :

એટલી લીલા ત્યાં કરી, પછી પધાર્યા પાંચાળ;
 અનંત જીવ ઉદ્ધારવા, ફરે દેશોદેશ દયાળ..૭૧

ચોપાઈ :

પછી ત્યાંથી ચાલ્યા સુખકારી, આવ્યા માણાવદર મુરારિ;

૧. વાજંત્રો. ૨. હરીફાઈમાં. ૩. મોડું. ૪. બુંદી-કળીના લાડુ. ૫. એકલાએ જ.

રહી રાત ને કર્યા ભોજન, પછી ત્યાંથી પધાર્યા જીવન..૦૨
 કરી ગામ ગણોદે વિશ્રામ, આવ્યા જાણિયે સુંદરશ્યામ;
 તિયાં જમિયા સંતે સહિત, જને જમાડિયા કરી પ્રીત..૦૩
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અવિનાશી, શોભે સુંદર રાત ઉજાશી;
 કર્યો વાટમાં કાંઈક ઢાળ, આવ્યા દૂધીવદર દયાળ..૦૪
 સુંદર શીરાની કરી રસોઈ, જમ્યા જન સંઘે હતા સોઈ;
 પછી સુંદર સાંજની વેળે, ચાલ્યા નાથ સંઘ લઈ ભેળે..૦૫
 ચાલતાં વીતિયા ચારે જામ, આવ્યા બંધિયે સુંદરશ્યામ;
 રહ્યા રજની આનંદે અતિ, આવ્યા પીપળિયે પ્રાણપતિ..૦૬
 હરિભક્તે જમાડ્યા ત્યાં હેતે, સર્વે મુનિને સંઘ સમેતે;
 ત્યાંથી ચાલિયા સુંદરશ્યામ, કર્યો રાયપુરે વિશરામ..૦૭
 ત્યાંથી આવિયા ગામ વાંકિયે, એમ ગામોગામ દર્શન દિયે;
 ત્યાંથી આવિયા ગઢડા માંય, દિન ત્રણ રહ્યા પોતે ત્યાંય..૦૮
 પછી ત્યાંથી ચાલિયા દયાળ, આવ્યા કારિયાણીએ કૃપાળ;
 પછી નાથે કહી એમ વાત, સંતો તમે જાઓ ગુજરાત..૦૯
 સારી મૂરતિયો સુખદાઈ, પધરાવશું વરતાલ માંઈ;
 તેને અર્થે કરાવો મંદિર, સારું સરસ સહુથી સુંદર..૧૦
 તેની રીત સમજાવી કઈ, જાઓ આદરો ત્યાં તમે જઈ;
 આપી આગન્યા સંત સધાવ્યા, પોતે ગામ ગઢડામાં આવ્યા..૧૧
 ત્યાંથી પધાર્યા કચ્છ ભૂજ ભણી, કરવા પ્રતિષ્ઠા નરવીર તણી;
 દીધાં સહુ દાસને દરશન, પ્રભુ જન પર છે પ્રસન્ન..૧૨
 પછી ભાવેશું ભૂજ નગર, બેસારિયા નારાયણ નર;
 આવી મુહૂર્તમાં મન ગમી, વૈશાખ સુદિ કહીએ પંચમી..૧૩
 તે દિ નરનારાયણ રાય, બેસાર્યા ભૂજ નગરમાંય;
 એમ કરી બહુ શુભ કામ, પછી પધાર્યા ગઢડે ગામ..૧૪

અતિ દયાળુ દયા અપાર, અતિ કૃપાળુ કૃપાભંડાર;
 કરે આચરણ જે જે મહારાજ, તે તો સહુ જીવને સુખ કાજ..૧૫
 કરે ચરિત્ર નવલાં નિત્ય, જન રાખે ચિંતવીને ચિત્ત;
 દાસ ઉપર છે દયા અતિ, સુખસાગર શ્યામ મૂરતિ..૧૬
 દિયે દાસને દર્શનદાન, જન જુએ ભાવે ભગવાન;
 કરે વાત નિત્ય પ્રત્યે નવી, સુણી આશ્ચર્ય થાય અનુભવી..૧૭
 લિયે સુખ અલૌકીક સહુ, એવી વાતો કરે વા'લો બહુ;
 એમ આનંદમાં દિન જાય, જન ગુણ ગોવિંદના ગાય..૧૮
 જાય જુગ તે પળ સમાન, નિત્યે ભેળા રહેતા ભગવાન;
 એમ કરતાં આવી અષ્ટમી, કૃષ્ણ જન્મતિથિ મન ગમી..૧૯
 મોટા ઉત્સવનો એહ દિન, તેડ્યા સમૈયા પર મુનિજન;
 આવ્યાં સંત સહુનાં મંડળ, મોટા મુક્ત જે અતિ અમળ..૨૦
 આવી લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, સ્પર્શી પદ ને મોદ ન માય;
 વા'લે અતિ વાલ્યપે બોલાવ્યા, સંતો સમૈયા પર ભલે આવ્યા.. ૨૧
 સંતો સર્વે આવ્યા તમે મળી, રખે રહી જાયે કોઈ મંડળી;
 સંત કહે આવ્યો સહુ સાથ, દેશપ્રદેશે હશે કોઈ નાથ..૨૨
 કહે નાથ તે આવશે સોઈ, એમ કહી કરાવી રસોઈ;
 થઈ ચાલતી રૂડી રસોઈ, જમે જન મગન મન હોઈ..૨૩
 એમ કરતાં વીત્યા દિન ચાર, આવી અષ્ટમી શુભ તે વાર;
 રહ્યા વ્રત મુનિ સહુ મળી, સાંખ્યયોગી બાઈયોની મંડળી..૨૪
 ચાલ્યા ના'વા નાથ સાથે લઈ, નાહ્યા નિર્મળ જળમાં જઈ;
 નાઈ નીસરીને બોલ્યા નાથ, તમે સાંભળજ્યો સહુ સાથ..૨૫
 હરિમંદિર સારુ હંમેશ, લેવો એકુકો પથરો શીશ;
 આજ અમે પણ એક લેશું, વાસુદેવની ભક્તિ કરીશું..૨૬
 પછી સોનેરી પાઘને માથે, લીધો છે એક પથરો નાથે;

એમ નાહી આવ્યા નાથ ઘેર, આવ્યો ભક્ત ભાવિક એ વેર^૧..૨૭
 જાતિ વૈશ્ય વેણીભાઈ નામ, લાવ્યા પૂજા પૂજવાને શ્યામ;
 કાજુ કનક કડાંની જોડ, અર્પી નાથ હાથે પૂર્યા કોડ..૨૮
 પછી મુનિ મળી રચ્યો રાસ, રમ્યા સંત સંગે અવિનાશ;
 એમ કર્યો ઉત્સવ આનંદે, લીધું સુખ મળી મુનિવંદે..૨૯
 વળતો આવ્યો નવમીનો દન, જને કર્યા સુંદર ભોજન;
 મુનિ કાજે મોદક મોતૈયા, કર્યા કાજુ જાય નહીં કહ્યા..૩૦
 પોતે પીરસે પ્રભુજી હાથે, અતિ હેતે નિજ જન માથે;
 લઈ મોદક મનવાર્યું કરે, કઢી વડી ફૂલવડી ફરે..૩૧
 કઢયાં દૂધ સાકર ઊજળી, ફરે ઉપર ભાતમાં વળી;
 એમ જુકતે જમાડિયા દાસ, પછી એમ બોલ્યા અવિનાશ..૩૨
 સુણો સંત જનવંદ, રહો ચોમાસું કરો આનંદ;
 ક્યાંયે માગવા ન જાવું અન્ન, કરવું દરબારમાંથી ભોજન..૩૩
 એવી સુણી વાલ્યમની વાત, સર્વે સંત થયા રણિયાત;
 નિત્ય દયાળુ દર્શન દિયે, નીરખી નાથ જન સુખ લિયે..૩૪
 તિયાં વરસે ગર્જનાએ ઘન^૨, બોલે મોર બપૈયા^૩ મગન;
 બોલે દાદુર^૪ અતિ આનંદે, જાણું ધૂન્ય માંડી મુનિવંદે..૩૫
 ઝળકે વીજળી વારમવાર, વરસે મેઘ વળી એકધાર;
 નદીએ આવ્યા નવલાં જળ, અતિ સુંદર સારાં અમળ..૩૬
 નિત્યે ના'વા જાયે ત્યાં નાથ, સર્વે સંગ લઈ મુનિસાથ;
 નાહી પાછા વળે જન જ્યારે, લિયે એક એક શિલા^૫ ત્યારે..૩૭
 તેણે કરી શોભે જન ઘણું, જાણું સૈન્ય ચાલ્યું રામતણું;
 તેને દેખી દાઝે દુષ્ટ છાતી^૬, જે કોઈ હોય રાવણની જાતિ..૩૮
 દૈત્ય દૈત્ય તણો ધર્મ પાળે, સાધુ સાધુનો ધર્મ સંભાળે;
 સંત સદા સુખી દલમાંઈ, એવી વાત ગણે નહીં કાંઈ..૩૯

સુણો વાલ્યમ મુખની વાત, સંશય શોકની ન રહે જાત્ય;
 નિત્ય વાત નવી નવી થાય, સુણી આનંદમાં દિન જાય..૪૦
 એમ કરતાં સુખ વિલાસ, વહી ગયો છે ચાતુરમાસ;
 આવ્યા દશરા દિવાળીના દન, કરવો ઉત્સવ કહે ભગવાન..૪૧
 અન્નકોટનો ઉત્સવ કહું, આવ્યા સતસંગી તિયાં સહુ;
 હતો સમીપે સંત સમાજ, રચી દીપમાળા મુનિરાજ..૪૨
 બળે દીવા હજારે હજારું, થિયો પ્રકાશ ગયું અંધારું;
 બેઠા અલબેલો તિયાં આવી, મનોહર મૂર્તિ મન ભાવી..૪૩
 શોભે વસ્ત્ર આભૂષણ અતિ, જન મન હરણ મૂરતિ;
 હસી હસી જુએ જન સામું, પૂરે જનના મનની હામું..૪૪
 પરમ આનંદમાં દન વળતા^૧, આવ્યો અન્નકોટ દન વળતા;
 પૂર્યો અન્નકોટ અતિ અન્ને, લેહ્ય^૨ ચોસ્ય^૩ ને ભક્ષ્ય^૪ ભોજને^૫..૪૫
 કહેતાં પાર ન આવે પાકનો, તાજી ભાજી સીમા^૬ નહીં શાકનો;
 હેતે જમ્યા પોતે જનહાથ, પછી જમાડ્યા મુનિસાથ..૪૬
 કસી કમર ઊઠિયા હરિ, મોટી પંગતિ મુનિની કરી;
 લીધા મોતૈયા લાડવા લાલે, માગે એક તિયાં ત્રણ આલે..૪૭
 સાટા પેંડા જલેબી ને ખાજાં, દળ મગદળ મેસૂબ ઝાઝાં;
 સેવ સુંવાળી લાપશી શીરો, ફરે કંસાર સાકર કેરો..૪૮
 બહુ હવેજે^૭ ભજ્યાં બાણ્યાં, કળિ ગાંઠિયા ફૂલવડી ચણ્યા;
 સુંદર શાક પીરસ્યાં પંગતે, એમ જમાડ્યા જન જુગતે..૪૯
 પછી નાથ કહે સુણો વાત, હવે જાયે સહુ ગુજરાત;
 આવી પ્રબોધની દિન થોડે, ચાલો સહુ જાઈએ મળી જોડે..૫૦
 લક્ષ્મીજી ને નારાયણ આપ, થાશે વરતાલે તેહનો સ્થાપ^૮;
 કરી એટલી આગન્યા વા'લે, થઈ મગન માની મરાલે^૯..૫૧

૧. દિવસો જતાં. ૨/૩/૪/૫. અર્થ માટે પેજ નં ૮૦માં ટીપ્પણી નં. ૨,૩,૪,૫ જુઓ. ૬. પાર; ગણતરી. ૭. મસાલાઓથી. ૮. સ્થાપના; પ્રતિષ્ઠા. ૯. સંતોએ.

રાખ્યા સંત પાસે સુખ દઈને, શ્રાવણ વદિ ચતુરથી લઈને;
ત્યાંથી રાખી મુનિની મંડળી, કાર્તિક સુદિ બીજ લગે વળી..૫૨
કર્યો ઉત્સવ એટલા દન, જમ્યા મુનિ ભાવતાં ભોજન;
ધન્ય જયા લલિતા બે જન, જેણે પ્રભુને કર્યા પ્રસન્ન..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિક્કર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ભૂજ વૈશાખ સુદિ
પંચમીને દિવસ નરનારાયણ પધરાવ્યા ને ગઢડે અન્નકોટનો ઉત્સવ
કર્યો' એ નામે નેવ્યાશીમું પ્રકરણમ્ ॥૮૯॥

પૂર્વછાયો :

ચાલ્યા પછી ગઢડા થકી, સંઘ લઈને સુંદરશ્યામ;
ભક્ત ભાવિક બોટાદમાં, રહ્યા રાત એક એહ ઠામ..૦૧

ઓપાઈ :

પછી ત્યાંથી ચાલ્યા સંઘ સાથ, આવ્યા સુંદરિયાણે શ્રીનાથ;
જમી જન જીવન સધાવ્યા, જઈ વાગડ અણિયાળી આવ્યા..૦૨
રહે જસકે રોજકે જન, દીધાં દયાળે તેને દર્શન;
પછી રહ્યા કમિયાળે નાથ, જાણી જખમ જનનો હાથ^૧..૦૩
જમી બોરુ રહ્યા ગલિયાણે, આવ્યા વરતાલમાં સંધ્યા ટાણે;
દીધાં દાસને દર્શન દાન, નીરખ્યા જને ભાવે ભગવાન..૦૪
પછી જન બોલ્યા જોડી હાથ, ભલે આવ્યા અનાથના નાથ;
બહુ દિનના હતા પિયાસી, દીધાં દર્શન આજ અવિનાશી..૦૫
એમ કહી બેઠા સનમુખ, નાથ નીરખી નિગમ્યાં^૨ દુઃખ;
જને રસોઈ કરાવી ભલી, જમ્યા તેમાંથી નાથ રોટલી..૦૬
પાસે હતા મુનિ બે મરાળ, આપ્યો અલબેલે તેને થાળ;
પછી પોઢિયા પ્રાણજીવન, જાગ્યા બ્રાહ્મમુહૂર્તે^૩ ભગવાન..૦૭

૧. સ.ગુ.શ્રીમુક્તાનંદસ્વામીનો હાથ ભાંગ્યો હતો તેથી. ૨. શમ્યાં. ૩. સવારે લગભગ સાડાચારે.

કરી દાતણ ને સ્નાન કીધાં, દાસને દર્શન દીધાં;
 પછી શ્રીનારાયણની મૂર્તિ, જોઈ વખાણી છે વળી અતિ..૦૮
 પછી વડોદરા થકી જન, આવ્યા હતા કરવા દર્શન;
 તેના સંઘમાં જઈને શ્યામ, દઈ દર્શન ને પૂરી હામ..૦૯
 પછી જને કરાવ્યા'તા થાળ, જમ્યા દયા કરીને દયાળ;
 પછી શાલ દુશાલ અંગરખી, હાથે પહેરાવ્યાં હરિને હરખી..૧૦
 ધૂપ દીપ ઉતારી આરતી, પછી કર જોડી કરી વિનતિ;
 ભલે પ્રકટયા પ્રાણઆધાર, અમ જેવાનો કરવા ઉધાર..૧૧
 આજ સુફળ થયો જનમ, મળ્યા પ્રકટ પુરુષોત્તમ;
 હવે છીએ તમારાં હો નાથ, કુળ કુટુંબ અમે સહુ સાથ..૧૨
 પછી નાથ કહે નિર્ભય રહીએ, છો અમારાં આજું શું કહીએ;
 કહી એટલું ચાલિયા નાથ, ગયા ચોતરે^૧ સહુ જન સાથ..૧૩
 તિયાં કર્યા ઉત્તર પ્રશ્ન, સુણી સહુ જન થયા મગન;
 એવી વાત કરી અવિનાશે, સુણી અતિ હેતે કરી દાસે..૧૪
 એવી વાત થાય નિત્ય નિત્ય, સાંભળે જન દઈ મનચિત્ત;
 સારા સુંદર વરસ માંય, કાર્તિક સુદિ દ્વાદશી કહેવાય..૧૫
 તે દિ મૂહૂર્ત જોઈ શુભ અતિ, સ્થાપી શ્રીનારાયણની મૂરતિ;
 વેદવિધિ કરી વિપ્રજને, પધરાવ્યા પ્રભુ શુભ દને..૧૬
 લક્ષ્મીનારાયણ સુખદાય, સ્થાપ્યાં મધ્યના મંદિર માંય;
 ભક્તિધર્મ પોતાનું સ્વરૂપ^૨, સ્થાપ્યું ઉત્તર ડેરે અનુપ..૧૭
 રાધા ને વૃંદાવનવિહારી, પાસે પોતાની મૂરતિ^૩ સારી;
 કર્યો દક્ષિણ ડેરામાં સ્થાપ, નિજ જનના ટાળવા તાપ..૧૮
 તિયાં વરત્યો છે જયજયકાર, ધન્ય ધન્ય બોલે નરનાર;
 પછી જમાડિયા વિપ્રજન, આપ્યાં મનવાંછિત ભોજન..૧૯

દીધી દક્ષિણા વસ્ત્ર રૂપૈયા, તેણે વિપ્ર રાજી મન થયા;
 પછી પાંચ દિવસ પોતે રહ્યા, ત્યાંથી વસોએ વા'લો આવિયા..૨૦
 વસે વસો માંહી જન ઘણા, સર્વે પ્યાસી પ્રભુદર્શન તણા;
 તેને ઘરોઘર જઈ નાથ, દઈ દર્શન કર્યા સનાથ..૨૧
 પછી સંગે હતા મુનિજન, તેને કાજે કર્યા'તા ભોજન;
 તે તો પીરસિયાં પોતે વળી, જમાડી સહુ સંતમંડળી..૨૨
 પછી ઘોડે થયા અસવાર, કર્યા મુનિને નમસ્કાર;
 મુનિ રહેજ્યો આનંદમાં તમે, મળશું વે'લા વે'લા વળી અમે..૨૩
 એમ કહી ચાલ્યા ભગવાન, સર્વે સંત થયા શોકવાન;
 અહો બહુ દન રાખ્યા સાથ, આજ ગયા વિજોગીને નાથ..૨૪
 અહો નિત્યે થાતાં દરશન, એક હતા એવા પણ દન;
 આજ મૂકીને ચાલ્યા મોહન, હવે ક્યારે થાશે દરશન..૨૫
 એમ કહી અકળાણા અતિ, પછી અંતરે ધારી મૂરતિ;
 થયા સચેત સહુ મુનેશ, ગયા ફરવા દેશ પ્રદેશ..૨૬
 તે દિ જમતા પાનબીડી નાથ, તે જમાડતો હું મારે હાથ;
 ત્યાંથી આવ્યા વટામણ ગામ, રહ્યા રાત ત્યાં સુંદરશ્યામ..૨૭
 જમી જાખડેથી કમિયાળે, દીધાં દર્શન જનને દયાળે;
 રહી રાત ચાલ્યા ત્યાંથી નાથ, લઈ મુક્તાનંદજીને સાથ..૨૮
 ગાંફ ખરડ ઝિંઝર રહ્યા જાણી, ત્યાંથી કુંડળ ને કારિયાણી;
 પછી આવ્યા ગઢડે મહારાજ, કરી અલબેલો એહ કાજ..૨૯
 તિયાં રહ્યા રાજી થઈ આપે, દિયે દર્શન ને દુઃખ કાપે;
 જન જમાડે પ્રભુને પ્રીત્યે, જમે પાનબીડી પોતે નિત્યે..૩૦
 જમ્યા પાન દિન પચવીશ, પછી ન જમિયા જગદીશ;
 ત્યાર પછી રહ્યા દિન દશ, લીધો અભાગિયે અપજશ..૩૧
 પછી દુષ્ટની દુષ્ટતા જાણી, પ્રભુ પધારિયા કારિયાણી;
 તિયાં રહ્યા દન દોયચાર, પછી આવ્યા ગઢડા મોઝાર..૩૨

ગઢડામાં રહે ઘણું ઘણું, ધન્ય ભાગ્ય એ ભૂમિકા તણું;
 એક રહી ગઈ વાત અનુપ, સુણ્યા સરખી છે સુખરૂપ..૩૩
 આગે આવ્યાં'તાં અયોધ્યાવાસી, તેની વાત મેં નો'તી પ્રકાશી;
 તેહ હવે કહું છું વિસ્તારી, સુણી સુખ પામે નરનારી..૩૪
 અનુક્રમે મળી કે ન મળી, પણ કહેવી છે વાત સઘળી;
 રામપ્રતાપ ને ઈચ્છારામ, તે તો રહ્યા હતા નિજ ધામ..૩૫
 તિયાં સંતે વાત જઈ કરી, તમારે ઘેરે પ્રકટ્યા હરિ;
 કહી એંધાણી સહિત વાત, આવી પ્રતીતિ થયા રળિયાત..૩૬
 એવું સુણી ચાલ્યા તતકાળ, વૃદ્ધ જોબન ને નાનાં બાળ;
 સંગે લઈ અશ્વ ને પાલખી, આવ્યા સહજમાં ન થયા દુઃખી..૩૭
 પશ્ચિમ ખંડમાં પાંચાળ દેશ, જિયાં હરિ વિચરે હંમેશ;
 કાજુ^૧ ગામ વરતાલ જાણી, પોતે હતા ત્યાં સારંગપાણિ^૨..૩૮
 તિયાં આવ્યા અયોધ્યાનાં વાસી, સામા જઈ મળ્યા અવિનાશી;
 કાર્તિક માસ સુદિ ચતુરથી, તે દિ આવ્યાં અયોધ્યાપુરથી..૩૯
 આવ્યાં અયોધ્યાવાસી એ દન, કર્યા મહારાજનાં દરશન;
 મળી લળી લાગ્યાં સહુ પાય, ચાલ્યાં નીર તે નયણા માંચ..૪૦
 કરી રુદન ચરણ ન મૂકે, આંખ્ય માંહીથી આંસુ ન સૂકે;
 હેતે હીબસે^૩ વિયોગ દુઃખે, ભાંગ્યા અક્ષર બોલે છે મુખે..૪૧
 હે મહારાજ ! આવું કેમ કીધું, ચાલ્યા ફરીને દર્શન ન દીધું;
 જેમ દર્શન ન દીધું દયાળ, તેમ પાછી ન લીધી સંભાળ..૪૨
 શિયો વાંક અમારો હો નાથ, ચાલ્યા અમને કરી અનાથ;
 વા'લા તમે અમને વિસાર્યા, અમે વીલખી વીલખી^૪ હાર્યા^૫..૪૩
 તમે ચાલ્યા ત્યાંથી જગદીશ, તેને વર્ષ થયાં અઠવાવીશ;
 તેમાં એક સંદેશો ન કહાવ્યો, એવડો શિયો અભાવ આવ્યો..૪૪

૧. સુંદર. ૨. શ્રીજી મહારાજ. ૩. હિબકાં ભરે. ૪. તલસી; વ્યાકુળ થઈ. ૫. હતાશ થયા.

હશે વાંક વા'લાજી અમારો, એમાં દોષ નથી જો તમારો;
 હશે અપરાધ અમારા નાથ, જોશો મા એમ કહી જોડ્યા હાથ..૪૫
 નાથ કહે નથી દોષ તમારો , છે સ્વભાવ એવો જ અમારો;
 જિયાં રહીએ તિયાં હળીમળી, વિસાર્યા ન સંભારીએ વળી..૪૬
 હોય હરિ માંહી હેત જેને, અમે નિત્ય સંભારું છું તેને;
 બીજા સાથે છે થોડેરું હેત, એમ બોલ્યા કરુણાનિકેત..૪૭
 જેમ હતું પોતાનું વર્તન, તેમ જણાવી દીધું જીવન;
 એમ મળ્યા સંબંધીને શ્યામ, પામ્યા અયોધ્યાવાસી આરામ..૪૮

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે વડતાલમાં
 શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ દેવની પ્રતિષ્ઠા કરી ને ત્યાં અયોધ્યાવાસી આવ્યા' એ
 નામે નેવુમું પ્રકરણમ્ ॥૯૦॥

પૂર્વછાયો :

અયોધ્યાવાસી આવીયાં, હરિપ્રસાદનો પરિવાર;
 સંબંધી શ્રીમહારાજનાં, સતસંગનો શણગાર..૦૧

ઓપાઈ :

થયાં રાજી અયોધ્યાનાં વાસી, નયણે નીરખ્યા શ્યામ સુખરાશિ;
 પછી સંગે તેડી તેને શ્યામ, આવ્યા પ્રભુજી ગઢડે ગામ..૦૨
 તેને આપ્યાં ઊતરવા ઘર, ઘણું ઘટિત સારાં સુંદર;
 પછી કરી છે રૂડી રસોઈ, જમ્યા માવ ભાવ તેનો જોઈ..૦૩
 પછી જમ્યા છે અયોધ્યાવાસી, વળતી વાલમે વાત પ્રકાશી;
 પૂછ્યાં દેશ નગર ને ગામ, પૂછ્યાં સર્વે ઠેકાણાં ને ઠામ..૦૪
 પૂછ્યાં વન વાડી વૃક્ષ વટ, પૂછ્યાં નદી તળાવ ને તટ;
 પૂછ્યાં શહેર બજારો ને ઘર, પૂછ્યાં ત્યાગી ગૃહી નારી નર..૦૫
 પૂછ્યાં હરિમંદિર ધર્મશાળા, પૂછ્યાં તીરથ ઘાટ સઘળા;
 તેનાં આપી આપીને ઐંધાણ, કર્યાં સર્વે સ્થળનાં વખાણ..૦૬

પછી કહ્યું વાસી અયોધ્યાને, કાંઈક દીઠા સાંભળ્યા છે કાને;
 સર્વે યથારથ નવ જાણું, એમ કહીને જોડી છે પાણું^૧..૦૭
 પછી બોલ્યા આપે અવિનાશી, તમે સાંભળો અયોધ્યાવાસી;
 જે જે સ્થળ લીધાં છે નામ, તેમાં ફરતા અમે આહુ જામ..૦૮
 રહેતા રમતા ઘટે^૨ તેનું જમતા, હતા નાના સહુને ગમતા;
 પડી ટેવ તેણે બહુ ફરતાં, મોટી મોટી નદીઓ ઊતરતા..૦૯
 રહેતા થોડું અમે ઘરમાંય, આજ ઈયાં કાલ વળી ક્યાંય;
 હતું હેત હરિકથા માંઈ, બીજી વાત ન ગમતી કાંઈ..૧૦
 ગમતા ભક્તિવાન ત્યાગી જ્ઞાની, ભૂંડા લાગતા દેહાભિમાની;
 હતો સ્વાભાવ ચટકીદાર^૩, કઠણ વચન ન સહેતા લગાર..૧૧
 હાંસી મશ્કરી ન ગમે ક્યારે, ઠઠા ઠિંગાઈશું^૪ વેર મારે;
 જે કોઈ બેઠું હોય અમ પાસ, તે પણ કરી શકે નહીં હાસ..૧૨
 અમે કહ્યો અમારો સ્વભાવ, એમ કહી રહ્યા મૌન માવ;
 પછી બોલ્યા અયોધ્યા રહેનાર, એમાં નથી પ્રભુ ફેરફાર..૧૩
 એમ કરતાં સાંભળતાં વાત, વહી ગઈ વિનોદમાં રાત;
 પછી દિવસ બીજે દયાળે, કહ્યું જે જે પૂછ્યું કૃપાળે..૧૪
 સુત મામાનો મનછારામ, અતિ વૃદ્ધ જાણો બહુનામ^૫;
 તેને પૂછે છે સુંદર શ્યામ, કહો અમારાં કુળનાં નામ..૧૫
 બાળપણામાં અમે નીસર્યા, કુળ કુટુંબનાં નામ વીસર્યા;
 માટે કુળપરંપરા જેહ, કહો પરિવાર સહિત તેહ..૧૬
 ત્યારે બોલ્યા અયોધ્યાનાં વાસી, તમે સાંભળજ્યો સુખરાશી;
 જે જે જાણ્યાં સાંભળ્યાં મેં નામ, તેહ કહું સુણો મારા શ્યામ..૧૭
 પુન્યવાન પાંડે કન્હિરામ, રહે સર્વારે ઈટાર ગામ;
 તેના સુત તે બાલકરામ, તેની ત્રિયા ભાગ્યમાની નામ..૧૮

તેના સુત એક શુભમતિ, દોષે રહિત દયાળુ અતિ;
 નામ હરિપ્રસાદ તે કહીએ, તે તો ધર્મનો અવતાર લહીએ..૧૯
 મોટા યશવાળા સહુ જાણે, સારા સ્વભાવ સહુ વખાણે;
 એવા હરિપ્રસાદનો કહું, જેના પુન્યનો પાર ન લહું..૨૦
 લૂણાપારના ત્રવાડી કહીએ, બાલકૃષ્ણના કાળુ^૧ તે લહીએ;
 તેને ઘેર છે ભવાની નાર, તે તો અતિ પવિત્ર ઉદાર..૨૧
 તેને ત્રણ સુત^૨ સુતા^૩ ત્રણ, તેહ કહું સુણો અશરણશરણ;
 વિશરામ સુબુદ્ધ^૪ ઘેલહી, કાળુસુત કહ્યા ત્રણ તેહી..૨૨
 ચંદન વસંતા ને બાળાબાઈ, કાલુસુતા એ ત્રણ કહેવાઈ;
 ચંદનપતિ પાંડે સરધાર, વસંતાપતિ બલધિધાર..૨૩
 બાળાબાઈ જે નિશ્ચે ભગતિ, તેના હરિપ્રસાદજી પતિ;
 કહું તેનો હવે પરિવાર, તમે સાંભળો પ્રાણઆધાર..૨૪
 તેના સુત સુખરૂપ ત્રણ, તમે સહિત ભવદુઃખહરણ;
 મોટેરા તે શ્રી રામપ્રતાપ, બીજા તમે શ્રીહરિજી આપ..૨૫
 ત્રીજા ઈચ્છારામજી કહેવાય, જેની મોટપ કહી ન જાય;
 બેઉ ભાઈ અતિશે ઉદાર, જેનો યશ ઉત્તમ અપાર..૨૬
 સર્વે રીતે સુખિયા છે એહ, એક તમ વિના દુઃખી તેહ;
 નીલકંઠ આવ્યા તમે આંઈ, બીજા કેડ્યે રહ્યા જે બે ભાઈ..૨૭
 કહું તેનો હવે પરિવાર, તમને મળવા ઈચ્છતા અપાર;
 રામપ્રતાપ ઘેરે સુવાસી, તે તો તમ વિના હતાં ઉદાસી..૨૮
 તે ના ત્રણ સુત એક સુતા, તેનાં નામ પરમ પુનિતા;
 નંદરામ ને ઠાકોરરામ, ત્રીજા અયોધ્યાપ્રસાદ નામ..૨૯
 સુતા શ્રી ધનુબા નિરધાર, પાંડે જોખનનો^૫ પરિવાર;
 નંદ ઘેર છે લક્ષ્મી નાર^૬, રામશરણ સુત નિરધાર..૩૦

૧. કૃષ્ણશર્મા. ૨. પુત્રો. ૩. પુત્રીઓ. ૪. સુબોધ(નામ છે). ૫. રામપ્રતાપભાઈનો. ૬. પત્ની.

નારાયણપ્રસાદ હરિચંદ્ર, ચોથા સુત પણ છે સુંદર;
 ઠાકોરરામ ઘેર શિવકુંવરી, રામસુખ સુત દો દીકરી..૩૧
 અયોધ્યા ઘેર સુનંદા નાર, કલ્પો જોખનનો પરિવાર;
 ઈચ્છારામ ઘેર વસુમતિ, જેને પ્રભુ માંહી પ્રીત અતિ..૩૨
 તેના પુત્ર પંચ પુન્યવાન, સુતા બેઉ તે કહું નિદાન;
 ગોપાળજી રઘુવીર નામ, વૃંદાવન વળી સીતારામ..૩૩
 પાંચમો સુત નાથ બદરી, સુતા ફૂલશ્રી ને ફૂલઝરી;
 ઈચ્છારામનો એ પરિવાર, ગોપાળજી ઘેર મેનાં નાર..૩૪
 રઘુવીરને ઘેર વિરજા, બાકી કહું હવે ત્રણ બીજા;
 વૃંદાવન ઘેર ઈન્દિરાવાસી, સીતારામ ઘેર ઈદિરાસી..૩૫
 એ હરિપ્રસાદ પરિવાર, ધર્મકુળ અતુલ ઉદાર;
 કહેતાં સુણતાં તેહનાં નામ, થાય પવિત્ર પામિયે ધામ..૩૬
 વળી એ દેશના જે રહેવાસી, તે પણ તમ વિના છે ઉદાસી;
 રાતદન સંભારે છે બહુ, તમ વિના આતુર છે સહુ..૩૭
 એમ કહું છે મનછારામે, સુણી લીધું છે સુંદર શ્યામે;
 પછી પૂછી બીજી બહુ વાત, સુણી સહુ થયા રળિયાત..૩૮
 એમ કરતાં કાંયેક દિન ગિયા, પછી વસંતના દન આવિયા;
 ત્યારે વાલ્યમે કર્યો વિચાર, તેડાવ્યા ત્યાં સંત મોટા ચાર..૩૯
 કહે સહુ મળી જુઓ વિચારી, આ ગાદીના કોણ અધિકારી;
 આવ્યું છે અમારા જાણ્યા માંઈ, તેમાં ફેર રહેશે નહીં કાંઈ..૪૦
 રામપ્રતાપ ને ઈચ્છારામ, તેના સુત સારા સુખધામ;
 એને આપું આ ગાદી અમારી, અતિ સારું છે જુઓ વિચારી..૪૧
 જેવું અમારું કુળ મનાશે, તેને તુલ્ય બીજું કેમ થાશે;
 ત્યારે સંત કહે સાચી વાત, આજ અમે થયા રળિયાત..૪૨
 તમે કર્યા છે સંત જે ઘણા, તેમાં પણ નથી કાંઈ મણા;
 પણ આ વાતનું ઊંડું મૂળ, કાં જે કા'વે છે ધર્મનું કુળ..૪૩

પછી પૂછ્યું પરસ્પર બહુને, ગમી વાત હૈયામાં સહુને;
 પછી વીત્યા થોડા ઘણા દન, આવ્યા વરતાલે જગજીવન..૪૪
 સર્વે સંબંધી લેઈ સંઘાથ, આવ્યા ઉત્સવ કરવા નાથ;
 કર્યો અન્નકોટ ઉત્સવ આવી, પરબોધની તે ભલી ભજાવી..૪૫
 કીધા દત્તપુત્ર પોતે દોય, અવધપ્રસાદ રઘુવીર સોય;
 આપી ગાદી આચારજ કીધા, તેને મંદિર દેશ વહેંચી દીધા..૪૬
 કરી દીધું ચોખું એમ આપે, કેડયે કોઈ કેને ન સંતાપે;
 એવી રીતે કરી એહ કામ, પછી પધાર્યા ગઢડે ગામ..૪૭
 સર્વે દાસને દર્શન દીધાં, કરી વાત કૃતારથ કીધાં;
 નિત્ય નીરખે મૂર્તિ મનગમી, ત્યાં તો આવી વસંત પંચમી..૪૮
 લાવ્યા ગુલાલ ને રંગ ઘણો, કર્યો સામાન રમવા તણો;
 અતિ આનંદે ભર્યા છે નાથ, નાખે છે રંગ પોતાને હાથ..૪૯
 રેડે રંગ ને નાખે ગુલાલ, તેણે સખા થયા સહુ લાલ;
 સખે નાખ્યો છે નાથને રંગ, તેણે શોભે છે શ્યામનું અંગ..૫૦
 સર્વે વસ્ત્ર થયાં રંગે રાતાં, જોઈ જન તૃપ્ત નથી થાતાં;
 પછી ના'વાને ચાલિયા નાથ, સર્વે સખા લઈ પોતા સાથ..૫૧
 નાહી આવી જમ્યા નાથ જન, કર્યો ઉત્સવ થઈ પ્રસન્ન;
 એમ આપે છે જનને આનંદ, ઘણે હેતે શ્રી સહજાનંદ..૫૨

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'અયોધ્યાપ્રસાદજી ને
 રઘુવીરજીને આચાર્ય કર્યા ને વસંતપંચમીનો ઉત્સવ કર્યો' એ નામે
 એકાણું પ્રકરણમ્ ॥૯૧॥

પૂર્વછાયો :

ત્યાર પછી એક સમે, બેઠા સભા માંહી શ્યામ;
 દિયે દર્શન દાસને, હરિજનની પૂરે હામ..૦૧

મીઠી મીઠે^૧ માવજી, જ્યારે જોયા સરવે જન;
 દોષે રહિત દાસ દેખી, પોતે થયા પ્રસન્ન..૦૨
 પછી પ્રભુજી બોલિયા, તમે સાંભળજ્યો સહુ જન;
 આપણે સહુ ઉદ્ધવના^૨, તેને કરવું તીર્થઅટન..૦૩
 મુનિ સંન્યાસી ત્યાગી ગૃહી, સુણો અવધવાસી આપ;
 જાઓ શ્રીદ્વારામતી^૩, નાહી લહી આવો સહુ છાપ^૪..૦૪

ચોપાઈ :

મળે તીર્થે મોટા મુનિજન, થાય રામકૃષ્ણનાં દર્શન;
 મારકંડેય ધૌમ્ય લોમશ, ધર્માદિ કરે તીર્થ અવશ..૦૫
 સર્વે તીર્થ છે સુખરૂપ, તેમાં પણ દારિકા અનુપ;
 તમે અવધવાસી રહો દૂર, માટે જાવું તમારે જરૂર..૦૬
 જેદી થયો યાદવનો નાશ, પરસ્પર લડી પરભાસ^૫;
 તેદી સમુદ્રે જળ હિલોળી, કૃષ્ણભુવન વિના પુરી બોળી..૦૭
 કુળ સંહારી શ્રીકૃષ્ણ પોતે, રહ્યા નિજ ઘેર નાથ ગુપતે^૬;
 માટે મોટું તીર્થ દ્વારામતિ, જિયાં અખંડ રહે યદુપતિ..૦૮
 માટે ગૃહી ત્યાગીને ત્યાં જાવું, વિધિ સહિત ગોમતીમાં ના'વું;
 યથાયોગ્ય દાન તિયાં દેવું, સત્યપુરુષ પૂજી ફળ લેવું..૦૯
 એમ સર્વેને આગન્યા કીધી, નિજ દાસને શિક્ષા એ દીધી;
 પછી કૌશલવાસીને કહ્યું, નિશ્ચે તમારે જાવાનું થયું..૧૦
 મનછારામ નંદરામ દોય, જાઓ ગોપાળ સુફળ સોય^૭;
 પ્રથમ પહેલા શ્રીરામપ્રતાપ, તે પણ ગયા'તા દ્વારકા આપ..૧૧
 ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની એ રીત, જાવું દ્વારકા થાવું પુનિત;
 નાહી ગોમતી વિપ્ર જમાડો, પિંડ^૮ દઈ પીત્રી પાર પમાડો..૧૨

૧. અમૃતમય દષ્ટિએ. ૨. ઉદ્ધવના અવતાર એવા રામાનંદસ્વામીના. ૩. દારિકા. ૪. ખભા નીચે હાથ ઉપર અપાતી તપત્તુદ્રાઓ. ૫. પ્રભાસ નામનું શહેર ૬. હાલમાં દ્વારકાધીશની મૂર્તિ સ્વરૂપે ૭. તમે પણ ૮. પિતૃઓના શ્રાદ્ધ નિમિત્તે આપવામાં આવતી અન્ન વગેરે સામગ્રી. ૯. પિતૃઓનો ઉદ્ધાર કરો.

છાપે અંકિત કરી શરીર, બેટ^૧ જઈ આવો વહેલા વીર;
 ત્યારે બોલ્યા છે સંબંધી સઉ, સારું જાણું રાજી અમે છઉં..૧૩
 પણ ભોમિયો જોઈએ જરૂર, જાણે વાટ ઘાટ ગામ પુર;
 ત્યારે સભા સામું જોયું સ્વામી, દીઠા સચ્ચિદાનંદ નિષ્કામી..૧૪
 દૃઢ સમાધિ નિર્ભય નચિંત, જેને પ્રકટ પ્રભુશું પ્રીત;
 તેને આગન્યા આપી છે નાથે, તમે જાઓ ધર્મકુળ સાથે..૧૫
 તમે જઈ પાછા આવો જન, કરી રણછોડજીનાં દર્શન;
 પછી આવશે મુનિ સમસ્ત, જ્યારે થાશે શીતઋતુ^૨ અસ્ત^૩..૧૬
 હસે વાસુદેવની ઈચ્છાય, મુનિ ને અમે આવશું ત્યાંય;
 તમે તો સહુ થાઓ તિયાર, બાંધો ટીમણ મ કરો વાર..૧૭
 પછી મુનિ બોલ્યા કર ભામી^૪, સુખે જાત્રા કરાવીશ સ્વામી;
 પછી તીરથે જાવાને કાજે, જોવરાવ્યું મુહૂર્ત મહારાજે..૧૮
 ભટ્ટ મયારામે એમ કા'વ્યું, સુદિ નવમીનું મુહૂર્ત આવ્યું;
 પછી નાથે આજ્ઞા તેને કરી, ચાલ્યા દ્વારિકા સ્મરતા હરિ..૧૯
 માઘ વદિ એકમને દન, નાહ્યા વિપ્ર ગોમતી દઈ ધન;
 દેખી પરદેશી ધાયા^૫ ગૂગળી^૬, જેમ પિંડે આવે કાગ મળી..૨૦
 કરી ટીલાં ને કહે અમે ગર^૭, લેવા નાણું થયા તતપર;
 નો'ય ત્યાગી ને તીરથે આડી^૮, પણ મુનિને નહાતાં ના પાડી.. ૨૧
 વાયસ સરખે^૯ વીંટીને લીધા, મોટા મુનિને ના'વા ન દીધા;
 બાળ જોબન ને વૃદ્ધ વળી, દિયે ડારા કહે મારશું મળી..૨૨
 તું તો સિદ્ધનું કુંપળું^{૧૦} દીસે, નાણાં વિના ના'વા મન હીસે;
 કાઢ્ય કંથા કોપીનેથી દામ, એમ બોલે પુરુષ ને વામ..૨૩
 તોય મુનિનું મન ન ક્ષોભ્યું, કૃષ્ણરમણ રજે મન લોભ્યું;
 ચિત્તે ચડી શ્રીકૃષ્ણ મૂરતિ, હવી^{૧૧} મુનિને અંતરવરતિ..૨૪

૧. બેટ દ્વારકા. ૨. શિયાળાની ઋતુ. ૩. પૂરી. ૪. જોડી. ૫. આવ્યા. ૬. બ્રાહ્મણ, જે દ્વારકામાં પ્રસિદ્ધ છે. ૭. ગોર; પૂજા કરાવનાર. ૮. બંધી. ૯. કાગડા જેવાઓએ. ૧૦. બચ્ચું. ૧૧. થઈ.

થઈ સમાધિ ભૂલ્યા શરીર, પડ્યું પિંડ ગોમતીને તીર;
 તિયાં આવ્યાં અયોધ્યા રહેનાર, મુનિ ન જાગે કરે પોકાર..૨૫
 કહે ગોપાળ સહુ સગાને, કેમ લઈ ચાલશું સંગે આને;
 દિન પાંચ દશમાં જાગશે, રહેશું તો દન બહુ ભાગશે..૨૬
 માટે મ કરો ચિંતા એની કાંઈ, ચાલો છાપું લઈ બેટમાંઈ;
 મુનિ મેલી ગયા આરાંભડે^૧, લીધી ચોંપે^૨ છાપો દામ વડે..૨૭
 બેસી વા'ણે ગયા બેટ માંઈ, કર્યા દર્શન પૂજા દામે ત્યાંઈ;
 કરી તીરથ વિધિ શોભતી, પંચ દન રહી આવ્યાં ગોમતી..૨૮
 શોધ્યા સચ્ચિદાનંદ ન મળ્યા, અવધ્યવાસી સહુને પૂછી વળ્યા;
 હવે કહું મુનિને જે વીતી, સહુ સુણો એ ધામની રીતિ..૨૯
 મુનિ અન્ન તજી ત્રણ દહાડે, નાહ્યા વિના ગયા આરાંભડે;
 જઈ ઊતર્યા લાંઘણ ચોરે, જ્યાં અન્ન વિના જન બકોરે..૩૦
 તિયાં તીર્થવાસી તાવે^૩ ઘણું, પડે ઉપરા ઉપર લાંઘણું^૪;
 બાળ જોબન ને વૃદ્ધ બહુ, વિના અન્ને વ્યાકુળ છે સહુ..૩૧
 કેંક કૂટે પેટ શીશ છાતી, ભાઈયો ભૂખ નથી જો ખમાતી;
 માટે દિયો છાપો દયા કરી, અમે અન્ન વિના જાશું મરી..૩૨
 ના'પે છાપ દ્રવ્યના લેનાર, જેને નહીં દયા મહેર લગાર;
 તીર્થવાસી પાડે બુમરાણ, આપો છાપો આપ્યા જાશું પ્રાણ..૩૩
 તૈયે બોલ્યો ચારણિયો આપ, ધન વિના તો નહીં દૈયે છાપ;
 મરી મટો જાઓ ઠાલાં^૫ ઘેર, તેની અમારે નહીં દયા મહેર..૩૪
 એવું દેખી આરાંભડામાંહી, મુનિ કરવા લાગ્યા ત્રાહિ ત્રાહિ;
 આ તો ગામ યમપુરી જેવું, કહીએ કુરુક્ષેત્રે વળી એવું..૩૫
 જેવા ગોમતી માંહી ગૂગળી, પાપી અધિક એથી આ વળી;
 સર્વે દુઃખ તણા જે દેનાર, આંહીં આવી વસ્યાં નરનાર..૩૬
 માટે નહીં દયા કેને લેશ, વારું પૂછી જોઉં ખોટી મેશ^૬;

૧. એ નામે ગામમાં. ૨. ઉત્સાહથી. ૩. પીડાય. ૪. ઉપવાસ. ૫. છાપ વિના. ૬. ખોટા બહાને.

કહે મુનિ સુણો ભાઈયો વાત, તમે કૃષ્ણભક્ત છો સાક્ષાત..૩૭
 દિયો છાપો તમે દયા કરી, જાઉં બેટ હું નીરખું હરિ;
 તૈયે સાંભળી મુનિના બોલ, હસી કહ્યું તું છો પશુતોલ..૩૮
 આવે ધૂતા^૧ ઘણા તુજ જેવા, વિના ધને છાપો બહુ લેવા;
 ગર્જ હોય તો ધન દેઈને, બુઢા જા ઘેર છાપો લઈને..૩૯
 તૈયે બોલિયા મુનિ સુભાગી, ભાઈ ધન ત્રિયા અમે ત્યાગી;
 કહે તું જેવા ત્યાગીને જાણું, રાખે કંથા કોપીનમાં નાણું..૪૦
 પછી કંથા દીધી મુનિ હાથે, જોઈ પટકી પૃથવી માથે;
 કહે જટામાં જ્યાં ત્યાંહિ રાખે, સાધુ નો'ય કોઈ ધન પાખે^૨..૪૧
 અમે તો નહીં સાધુ તે જેવા, અમે સ્વામિનારાયણ સેવ્યા;
 જ્યારે તું જ સ્વામીજીનો સાધુ, ત્યારે તો નાણું બેસશે વાધુ^૩..૪૨
 તારા સ્વામી પાસે બહુ ધન, કરે છે મોટા મોટા જગન;
 માટે શીદ ખોટી થાછ ઠાલો, છાપ લેતો ધન લાવી આલો..૪૩
 એવે સમે આવ્યો એક ખાખી^૪, રોળી^૫ રાખમાંહી દેહ આખી;
 લોહ ચીપિયો લીધો છે હાથે, જટા મોટી વીંટી વળી માથે..૪૪
 કીધી કેફે કરી આંખ્ય રાતી, ચાલે મરડાતો કાઢતો છાતી;
 ભાંગ્ય ગાંજાની ભેળી કોથળી, બોલે ગળેથી વાણી ગોગળી^૬..૪૫
 આવી અટક્યો કહે દો મને છાપું, અમે ત્યાગી તુંને ધન ના'પું;
 બોલ્યો અડબંગાઈમાં^૭ ગાળ, સુણી ઊઠ્યો ચારણ તતકાળ..૪૬
 ઝાલી ડાઢી ચૂંથી જટા વળી, મહોર પાંચ માથેથી નીકળી;
 કહ્યું જો મુનિ આંહીંની રીત, અમારે તો પૈસા સાથે પ્રીત..૪૭
 સાધુ તું ધન આપ્યને લાવી, નહીં તો થાશે ગતિ તારી આવી;
 કહે મુનિ જટા મારે નથી, કંથા કૌપીનમાં ધન ક્યાંથી..૪૮
 પછી ચાલ્યો ચારણ હાંસી કરી, શીદ વણ મોતે જાછ મરી;
 જો આવે તારા બાપનો બાપ, ધન વિના ન આપિયે છાપ..૪૯

પછી મુનિ થયા છે ઉદાસી, દીઠાં પીડાતાં તીરથવાસી;
 પર દુઃખે દુખાણું છે મન, ચાલ્યા કહે ન લેવું આંહી અન્ન..૫૦
 બેસી બેડી^૧ માંહી પહોંત્યા બેટ^૨, પડી લાંઘણે મળિયું^૩ પેટ;
 કરવા દર્શન પોખ્યમાં^૪ પેઠા, છાપ વિના દરવાણિયે દીઠા..૫૧
 કહે જાછ ભાગ્યો ક્રિયાં ભગવા, તું શું આવ્યો છો અમને ઠગવા;
 છાપ વિના જાછ છાનો છાનો, છો કપટી કોઈ સાધુ શાનો..૫૨
 દઈ ઠેલા^૫ ઉગામી ઠપાટ, મુનિ હસી બેઠા સામે હાટ^૬;
 તિયાં આવ્યો બ્રાહ્મણ ગૂગળો, ધરનો^૭ ધર્મ થકી વેગળો..૫૩
 તેને કહે એમ મુનિરાજ, મને દર્શન કરાવો મહારાજ;
 વિપ્ર કહે આંહીની એવી રીત, કેવળ પૈસા સાથે સહુને પ્રીત..૫૪
 નાણું લઈ વેચે નિજ નારને, આપે સુતા ભગિની જારને^૮;
 તેની આ શહેરમાં નહીં લાજ, બીજાં બહુ બહુ કરે અકાજ..૫૫
 તારી પાસે હોય ધન કાંઈ, ચાલ્ય ઉતારું હું ઘરમાંઈ;
 સર્વે વાતે થાઈશ સુખિયો, નહીં તો જાઈશ દૃષ્ટાનો^૯ દુખિયો..૫૬
 તૈયે કહે મુનિ સ્વામીના છીએ, દામ વામ થી દૂર રહીએ;
 તૈયે બોલ્યો વળી વિપ્ર જન, તારા ગુરુ પાસે બો'ણું ધન..૫૭
 વળી કહેવાય છે પ્રભુ આપે, તેને મૂકી આવ્યો શિયે પાપે;
 એમ કહીને બ્રાહ્મણ ગયો, મુનિને મન ક્ષોભ ન થયો..૫૮
 બીજાં બહુ આવે પુરવાસી, દેખી નિરધનને કરે હાંસી;
 કેંક ડરાવે દેખાડે આંખ્ય, અતિ દુષ્ટ દલે ધનધાંખ્ય^{૧૦}..૫૯
 વળતું મુનિએ મન વિચાર્યું, ત્યાગી આવશે આંહી હજારું;
 તેહ મુનિની શી પેર^{૧૧} થાશે, દર્શન વિના દુઃખી થઈ જાશે..૬૦
 પળ એક હું આંહી ન રહું, વળું વાટ પાંચાળની લહું;
 પણ કરી ગુરુએ આગન્યા, આવીશ મા છાપ દર્શન વિના..૬૧

૧.હોડી. ૨.રણછોડરાયનું મંદિર છે તે ટાપુમાં. ૩.ઉપવાસથી અંદર પેસી ગયું. ૪.દરવાજામાં. ૫. ધક્કા. ૬.દુકાને. ૭.પહેલેથી જ. ૮.વ્યભિચારીને. ૯.વિના દર્શને. ૧૦. ધનની ઝંખના. ૧૧. દશા.

એહ વચન ખટકે શરીર, કેમ કરશે હવે બળવીર^૧;
છાપ દર્શન વિના પાછો જાઉં, ગુરુજનો ગુનેગાર થાઉં..૬૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘અયોધ્યાવાસી ને
સચ્ચિદાનંદ મુનિ દ્વારિકા ગયા’ એ નામે બાણુમું પ્રકરણમ્ ॥૯૨॥

પૂર્વછાયો :

જેવી ગણીએ ગોમતી, તેવું જ આરાંભડું ગામ;
બેટ પણ બીજું નહીં, જાણું ત્રણે ધર્મનાં ધામ..૦૧
બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી વૈશ્ય શૂદ્ર, સહુ કરે દામ દામ;
પૈસા કારણ પ્રાણ લેવા, બેઠાં પુરુષ ને વામ..૦૨
દામ વિના દરશનની, છૂટી તે ન કરે છેક;
આશ તજી મુનિ અંતરે, પછી કર્યો એમ વિવેક..૦૩
અંતરજામી આપશે, દરશન જાણી નિજ દાસ;
દઢ આસને બેઠા મુનિ, મનમાં આણી વિશવાસ..૦૪

ચોપાઈ:

પછી મુનિ બેઠા દઢ ધ્યાને, માંડ્યું અખંડ ભજન એક તાને^૨;
હતા આપે લક્ષવાન^૩ અતિ, દૃઢ દેખે હરિની મૂરતિ..૦૫
તોય ગુરુએ કહ્યું છે વચન, તેમ કરવા ઈચ્છે છે દર્શન;
થયા એ ઠામે ઉપવાસ ચાર, વળી તજી તોયનો^૪ આધાર..૦૬
મુનિ હાથ જોડી હરિ આગે, કરે સ્તવન દર્શન માગે;
જય કૃષ્ણ પ્રસન્ન થાઓ આજ, દિયો દર્શન મને મહારાજ..૦૭
જય જદુપતિ જગવંદ, જય રુદ્રમણીપતિ રાજંદ^૫;
જય ભવબ્રહ્માપતિ નાથ, જય સ્તવન કરે સુરસાથ..૦૮
કીર્તિ ભક્તિ સત્યધર્મ કહીએ, તેના આશ્રયરૂપ હરિ લહીએ;
દ્વારામતી પતિ દીન જાણી, કરો મે’ર લે’ર મન આણી..૦૯

૧. કૃષ્ણ. ૨. એક દર્શનનું લક્ષ્ય રાખીને. ૩. સમાધિવાળા. ૪. પાણીનો. ૫. રાજાધિરાજ.

તમે આગે ઉગારિયા દાસ, કરી અસુર જનનો નાશ;
 પૂર્વા દ્રૌપદી ચીર દયાળ, આવ્યા ગરુડ તજી તતકાળ..૧૦
 તાણ્યા કેશ દુષ્ટે^૧ કરી અન્યા^૨, તેની ત્રિયા કરી કેશ વિના^૩;
 વળી દુરવાસા દેવા શાપ, આવ્યા શિષ્ય સંગે લઈ આપ..૧૧
 તેથી પાંડવ ઉગારી લીધા, જમી શાક તૃપ્ત સહુ કીધા;
 પારિજાતક સ્વર્ગથી આણી, રાજી કરી સત્યભામા રાણી..૧૨
 ભૌમાસુર મારી કર્યું કામ, હર્યો ગર્વ સુરેશનો^૪ શ્યામ;
 બીજાં કરી બહુ બહુ કાજ, જન આગે ઉગાર્યા મહારાજ..૧૩
 ઉદ્ધવીય^૫ હું તમને આશરી, કોટિ કોટિ જતન મેં કરી;
 કેમ દેતા નથી દરશન, રાય રણછોડ થઈ પ્રસન્ન..૧૪
 આવી કેમ કરી કઠણાઈ, હું તો વિચારું છું મનમાંઈ;
 વસુદેવ દેવકી બંધાવી, કરી લીલા ગોકુળમાં આવી..૧૫
 રાખ્યાં બાર વર્ષ બંદીખાણે, તે તો સહુ જગતમાં જાણે;
 તે દિ કર્યું^૬ તું કઠણ મન, નથી તજ્યું શું હજી મોહન..૧૬
 ઘણું હેત કરી ગોપી સાથ, તેને તજી આવ્યા આંહી નાથ;
 મેલી રોતી રઝળતી વને, તેની મહેર ના'વી કાંઈ મને..૧૭
 તેની તે જ મેલી નથી મતિ, મારી કેમ સાંભળો વિનતિ;
 વળી કરી નિજ કુળ નાશ, આવી આંહી વસ્યા અવિનાશ..૧૮
 જાણી યાદવ ભૂમિનો ભાર, કર્યો છોટા મોટાનો સંહાર;
 એ જ વેગમાં ચઢ્યું છે મન, તે સારું પીડો છો નિજજન..૧૯
 પાપી પાસળે જન પીડાવો, તમે દીનબંધુ શાના કહાવો;
 ધનવાળા ધક્કા બહુ આપે, નિરધનને નિત્ય સંતાપે..૨૦
 પ્રભુ ત્યાગી જે તમારા જન, તેને પાસળે ક્યાં થકી ધન;
 તેનું કરતા નથી ઉપરાળું^૬, તમે કા'વો છો દીનદયાળુ..૨૧

નિર્ધનનું ધન છો મહારાજ, વળી કહાવો ગરીબનવાજ^૧;
 અનાથના નાથ ભગવાન, કાં રે ન સુણો વિનતિ કાન..૨૨
 તમને વહાલા ઉદ્ધવ અત્યંત, તેના સંપ્રદાયનો હું સંત;
 જેવો છઉં તેવો નાથ તમારો, વા'લાજી મુજને મ વિસારો..૨૩
 થાય છોરું કછોરું જો કોય, તજે નહીં તેને તાત તોય;
 એમ કહીને ધરિયું ધ્યાન, દીઠા અંતરમાં ભગવાન..૨૪
 આરત્યવાનની^૨ આરત્ય^૩ જાણી, મળ્યા મુનિને સારંગપાણિ^૨;
 મહા વદિ એકાદશી વિજયા, તે નિશિ મુનિ પર રીઝિયા..૨૫
 દીધાં અંતરમાં દર્શન નાથે, લક્ષ્મી સત્યભામા છે સાથે;
 કોટિ સૂર્ય સમ અજવાળે, ઉદ્ધવ સાત્યકિ ચમર ઢાળે..૨૬
 અર્જુને છત્ર કનકનું ધર્યું, નૌતમ રૂપે મુનિમન હર્યું;
 નીલ કલેવર^૪ નીરદ^૫ જેવું, મુનિ કરે દરશન એવું..૨૭
 દીઠા અંતરે અંતરજામી, વાધ્યું આનંદ વેદના વામી;
 પછી ભાવે બોલ્યા ભગવાન, મુનિ માગ્ય માગ્ય વરદાન..૨૮
 જે માગીશ મુનિ મુજ પાસે, તે આપીશ અધિક હુલાસે;
 એમ કહી અંતરધાન થિયા, મુનિ ધ્યાનથી તર્ત જાગિયા..૨૯
 થઈ વ્યાકુળ નીસર્યા બહાર, દીઠા તેમના તેમ મુરાર;
 અંબર^૬ આભૂષણ અતિ ભારી, માથે મુગટ છે સુખકારી..૩૦
 કંઠે હાર મનોહર મોતી, પ્રસન્ન મુખે શોભે શશી જ્યોતિ;
 ભુજ ચારમાં આયુધ ચાર, શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ સાર..૩૧
 એવાં આયુધ ધરીને હાથે, દીધાં દર્શન દ્વારિકાનાથે;
 વળી પ્રેમાધીન મુનિ જોયા, સહ્યું કષ્ટ જાણી નાથ મોહ્યા..૩૨
 પછી અલબેલો અઢળ ઢળ્યા, મુનિને ઉરમાં લઈ મળ્યા;
 વા'લો કહે તમને જે વહાલું, માગો માગો મુનિવર આલું..૩૩

મુનિ કહે જયમંગળ મૂરતિ, યદુપતિ ન મેલું ઉરથી;
 તમે છો કરુણાના દરિયા, દર્શન દઈ દુઃખ સંકટ હરિયાં..૩૪
 હવે માગું છું હું બહુનામી, સુણો ચિત્ત દઈ મારા સ્વામી;
 અમારે ગુરુએ આજ્ઞા કીધી, ત્યાગી ગૃહીએ શીશ ધરી લીધી..૩૫
 દ્વારિકાની યાત્રા કરી લેવી, હમણા આજ્ઞા અમને છે એવી;
 મુનિ કહે ગૃહી ધન ધરશે, ત્યાગી કેમ કરી તીર્થ કરશે..૩૬
 મને જે વીતી તે કહી દાખું, એ વિધ્યે લોક પીડાય લાખું;
 ગોમતીમાં ના'તાં બંદી કીધી, મને છાપો પણ નવ દીધી..૩૭
 થયા ઉપવાસ અગિયાર, ત્યારે તમે મળિયા મોરાર;
 નમેરા બેઠા પઈસા લેવા, ન પળે ત્યાગીને નાણું દેવા..૩૮
 માટે એ માગું ચિત્ત ધરીએ, સહુને તીર્થ થાય તેમ કરીએ;
 પછી નાથ બોલિયા વિચારી, કહ્યું વચન સર્વે હિતકારી..૩૯
 મુનિ સત્ય માને વાત મારી, સર્વે પૂરીશ ઈચ્છા હું તારી;
 લોભી નિર્દય તીર્થ રહેનારા, લૂંટે ધન પીડે જન મારા..૪૦
 તે માટે વરતાલ આવીશ, સર્વે તીરથ સંગે લાવીશ;
 લક્ષ્મીનારાયણની મૂરતિ, તેમાં વસીશ કહે યદુપતિ..૪૧
 છાપ ગોમતી સંગે લઈશ, ત્યાગી ગૃહીને દર્શન દઈશ;
 થાશે સહુને દર્શન ત્યાંઈ, હવે નથી રહેવું પળ આંઈ..૪૨
 સત્ય વચન માનો મુનિ મારું, તમ આવે થયું ઘણું સારું;
 હવે સુખે ચાલો તમે યાંથી, જુવે વાટ ગોમતીએ સંગાથી..૪૩
 એમ મુનિને કહી ભગવાન, પછી થયા છે અંતરધાન;
 મુનિએ વિચાર્યું મનમાંયે, થયાં દરશન ગુરુ કૃપાએ..૪૪
 પછી મગન થઈ મુનિ વળ્યા, આવી અયોધ્યાવાસીને મળ્યા;
 પૂછી ખબર પરસ્પરે, કહ્યું ન કહ્યું તે મુનિવરે..૪૫
 હતો દિવસ તે દ્વાદશી, કરી પારણાં ત્યાં રહ્યા નિશિ;
 થયું સવાર ચાલિયા સહુ, સાંભરે દ્વારકા બહુ બહુ..૪૬

દલે દુઃખી સુવે સહુ જ્યારે, દેખે સ્વપ્નમાં કૃષ્ણને ત્યારે;
 જાણું સંગે આવે છે મહારાજ, ભેળો લઈ સર્વે સમાજ..૪૭
 એમ નિત્યે કરતા દર્શન, આવ્યા ગઢડામાં સહુ જન;
 સંધ્યા સમે સભામાંહી શ્યામ, બેઠા'તા સંતના સુખધામ..૪૮
 તિયાં કર્યા દંડવત આવી, હેતે લીધા પાસળ બોલાવી;
 ભલે જઈ આવ્યા દ્વારામતિ, ધન્ય ધન્ય તમારી ભગતિ..૪૯
 પછી બોલ્યા મુનિવર આપે, આવ્યા કુશળ તમ પ્રતાપે;
 સ્નાન છાપ દર્શનનું દુઃખ, તે તો કેમ કહ્યું જાય મુખ..૫૦
 સુણી ત્યાગી થયા છે ઉદાસે, તિયાં આપણે કેમ જવાશે;
 વર દીધાની વાત કહી જ્યારે, ત્યાગી પ્રસન્ન થયા સહુ ત્યારે..૫૧
 સુણી ગુરુએ કર્યો સતકાર, ભાગ્યવાન તું સાધુ અપાર;
 મુનિ કહે પ્રતાપ તમારો, હવે વરતાલ વહેલા પધારો..૫૨
 સ્વામી પ્રસન્ન થઈ એમ કહ્યું, જાવું વરતાલ નિશ્ચે એ થયું;
 ફૂલદોલ જે ફાગણ સુદિ, પહોંચવું પૂનમ દન તે દિ..૫૩
 ત્યાગી ગૃહી બાઈ ભાઈ જેહ, લખી કાગળ તેડાવ્યાં તેહ;
 તે રાત્રિ સહુ સ્મરણ કરતા, સર્વે સંત આનંદમાં સૂતા..૫૪
 દીઠા સ્વપ્નામાં લાડીલો લાલ, રમા સહિત જાતા વરતાલ;
 બોલ્યા પરસ્પર પરભાત, કહી સ્વપ્નાની ગુરુને વાત..૫૫
 સ્વામી કહે સત્ય વાત સારી, કરો વરતાલ જાવા તૈયારી;
 ચાલ્યા સાતમે સહુ જનવૃંદ, ગઢડેથી સ્વામી સહજાનંદ..૫૬
 કરી ઉત્સવ પર તૈયારી, સંગે લઈ ઘોડાની અસવારી;
 વાજિવાગ ગ્રહી ડાબે હાથે, લીધા સુભટ જન બહુ સાથે..૫૭
 ઘોડી શોભે સોનેરી સાજે, શ્વેત વસ્ત્ર પહેર્યાં છે મહારાજે;
 કેસર કુંકુમ તિલક કર્યા, નૌતમ રૂપે જનમન હર્યા..૫૮
 મજલે મજલે થાય ઉતારા, સંઘ સહિત રહે ગામ બા'રા;
 કુંડળ ખસતેથી બોરુ રહ્યા, શિંજીવાડેથી વરતાલ ગયા..૫૯

સુદિ એકાદશી વરતાલ, આવ્યા નાથ સાથ લઈ મરાલ;
 આવ્યા તે દિ જ દ્વારકાનાથ, રાણી રુકિમણી લઈ સાથ..૬૦
 લક્ષ્મીનારાયણ રૂપે કૃષ્ણ, કરે બહુ દેશના જન દૃષ્ણ;
 દ્વારિકાથી રણછોડ આવ્યા, વસ્યા વરતાલે જનમન ભાવ્યા..૬૧
 કર્યો ઉત્સવ ફૂલદોલ ભારી, પૂજ્યા શિષ્યે સ્વામીએ મુરારિ;
 દ્વારિકાથી ચાલ્યા જે દિ નાથ, સર્વે દેવ તીર્થ આવ્યા સાથ..૬૨
 ધાર^૧ તળાવ સુંદર અતિ, કૃષ્ણ કહે ત્યાં રહો ગોમતી^૨;
 બીજા દેવ તીર્થ આસપાસ, વા'લે કરાવ્યો વરતાલે વાસ..૬૩
 કહ્યું સ્વપ્નામાં દ્વારિકાનાથે, મારાં આયુધ છાપજ્યો હાથે;
 વચને છાપ આપી વરતાલ, નરનારી થયાં સહુ નિહાલ..૬૪
 રામ નવમીએ પૂજા કરી, વિમળા એકાદશી અર્યા હરિ;
 તિયાં જયજય બોલે છે જન, દેખી દુષ્ટનાં દાઝિયાં મન..૬૫
 એમ થાય લીલા નિત્ય નવી, કહે એક મુખે કેમ કવિ;
 નિત્ય તળાવે વિરાજે નાથ, મુનિ સત્સંગી લઈ સાથ..૬૬
 તિયાં થાય ઉત્તર પ્રશ્ન, કરે અનેક જન દર્શન;
 વાજે વાજંત્ર તિયાં અપાર, લાવે પૂજા જન બહુ હાર..૬૭
 લઈ પિયકારી હરિ હાથે, રમે રંગે સખા સંગે નાથ;
 વળી આપી આજ્ઞા અવિનાશ, ગાઓ ગરબી રમો જન રાસ..૬૮
 ગાળે સર^૩ સતસંગી સહુ, દેખી રાજી થાય વા'લો બહુ;
 જ્યારે આવે ઉતારે મહારાજ, ઊપડાવે ઈંટ્યો મંદિર કાજ..૬૯
 એક દિન રાજી થઈ નાથ, મળ્યા મુનિને ભરી ભરી બાથ;
 વળી જમાડે જનને આપે, એ તો વાત આવે કેમ માપે..૭૦
 એમ લીલા કરી બહુ દન, જોઈ જન થયા છે મગન;
 કર્યો ઉત્સવ એક માસનો, પૂરિયો મનોરથ દાસનો..૭૧

૧. આ નામનું તળાવ. ૨. દ્વારકાથી આવેલ આ નામની તીર્થની અધિષ્ઠાત્રી દેવી. ૩. ગોમતી તળાવ.

પછી પ્રભુજી ત્યાંથી પધાર્યા, આવી ગઢડે આનંદ વધાર્યા;
 સુંદર વર્ષ તે સારું કહીએ, ચૈત્ર સુદિ એકાદશી લહીએ..૭૨
 તે દિ ઉત્સવ કરાવ્યો વા'લે, આવ્યા દ્વારકાનાથ વરતાલે;
 સત્ય વાત નજરની દીઠી, લાગે હરિજનને એ મીઠી..૭૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'સચ્ચિદાનંદસ્વામીએ
 સ્તુતિ કરી ને દ્વારકાનાથે દર્શન દીધા ને વડતાલ આવ્યા' એ નામે
 ત્રાણુંમું પ્રકરણમ્ ॥૯૩॥

પુર્વછાનો :

વળી લીલા વરતાલની, કહું એકાદશીની અનુપ;
 પોતે પ્રભુજી પધારિયા, શ્યામળિયો સુખરૂપ..૦૧
 સુંદર સમૈયો આવિયો, કાર્તિક સુદિ એકાદશી;
 આવ્યો દિન ઉત્સવનો, કહે સંતને હરિ હુલશી..૦૨
 અવશ્ય સમૈયો આપણે, કરવો તે વરસો વરસનો;
 સતસંગી ત્યાં સહુ મળે, લિયે લાભ દર્શ સ્પર્શનો..૦૩
 એમ કહીને કંકોતરી, મેલી લખીને મહારાજ;
 વરતાલ વહેલા આવજ્યો, સતસંગી સહુ મુનિરાજ..૦૪

ઓપાઈ :

પછી પોતે થયા છે તયાર, સંગે લઈ સખા અસવાર;
 પહેર્યા અંબર સુંદર અંગે, શોભે શ્યામળો સખાને સંગે..૦૫
 કરે મજલે મજલે મુકામ, પૂરે જનના મનની હામ;
 કારિયાણી કમિયાણું ગામ, આવ્યા આડેવે સુંદરશ્યામ..૦૬
 ત્યાંથી વા'લો આવ્યા વરતાલ, નીરખી જન થયા છે નિહાલ;
 જન જોઈ પામ્યા છે આનંદ, જય જય બોલે જનવૃંદ..૦૭
 દિયે દર્શન પ્રસન્ન નાથ, નીરખી સુખ લિયે સહુ સાથ;

હરિ હસી જોયું સહુ સામું, પૂરી જનનાં મનની હામું..૦૮
 જન જોડી ઊભા સહુ હાથ, આપો આગન્યા અમને નાથ;
 કરાવિયે રસોઈ તમ કાજ, જમો મહેર કરીને મહારાજ..૦૯
 હરિએ ભાવ ભગતનો જોઈ, કહ્યું કરો ઉત્તમ રસોઈ;
 પછી જને ભોજન બનાવ્યાં, જમ્યા જીવન તે મનભાવ્યાં..૧૦
 પછી વસન ભૂષણ પહેરાવી, કરી આરતી તે મનભાવી;
 પછી જન લાગ્યાં સહુ પાય, રહેજ્યો નાથજી અંતરમાંય..૧૧
 અમે છીએ નાથજી તમારાં, સગાં સંબંધી સહુ અમારાં;
 તેને કહે છે હસી જીવન, સારું કરજ્યો સહુ ભજન..૧૨
 એમ જમે જનને ઉતારે, જન જમાડી કારજ્ય સારે;
 કોઈ ચરચે ચંદન ઉતારી, કોઈ છાંટે ગુલાબનાં વારિ..૧૩
 કોઈ ચોળે અત્તર આવી અંગે, કોઈ પહેરાવે હાર ઉમંગે;
 કોઈ તોરા ગજરા ફૂલના, પહેરાવે હાર મોંઘા મૂલના..૧૪
 એમ લા'વો લીએ સહુ જન, પ્રભુ છે સહુ પર પ્રસન્ન;
 પછી એમ બોલ્યા અવિનાશી, સુણો સત્સંગી મુનિ સંન્યાસી..૧૫
 જુઓ રાધાકૃષ્ણની મૂરતિ, અમારી પણ શોભે છે અતિ;
 તેમ નારાયણ લક્ષ્મીપતિ, સારાં શોભે છે ધર્મ ભગતિ..૧૬
 થયો જે દિથી એહનો સ્થાપ, થયાં તે દિથી સહુ નિષ્પાપ;
 એમ વાત કરે છે મહારાજ, સુણો સત્સંગી મુનિરાજ..૧૭
 સાંભળી જન હરખ્યાં અપાર, જય જય બોલે નરનાર;
 તે દિ વ્રત હતું એકાદશી, પૂરી દીપમાળા તેહ નિશિ..૧૮
 તિયાં બપોરિયા અંજવાળે, નાથ સભા ઊભા થઈ ભાળે;
 આજ મળ્યા મનુષ્ય અપાર, બહુ પુરુષ ને બહુ નાર..૧૯
 સારા સમૈયા સુંદર થયા, એમ કહીને હરિ હસિયા;
 પછી દ્વાદશી પારણા કરી, આવી બેઠા છે ચોતરે હરિ..૨૦

તિયાં વાજંત્ર વાજે અપાર, કરે દર્શન સહુ નરનાર;
 લાવે પૂજા પૂજવા આધાર, ફળફૂલ ને અમૂલ્ય હાર..૨૧
 તેણે શોભે છે શ્યામ મૂરતિ, થાય ઈત્તર પ્રશ્ન અતિ;
 એમ લીલા કરે ભગવાન, દિયે દનભર દર્શન દાન..૨૨
 સર્વે સુખ લિયે જન જોઈ, એમ કરતાં વીત્યા દન દોઈ;
 પછી આવ્યો પૂનમનો દન, આવ્યા દરશને બહુ જન..૨૩
 તેને દર્શન દીધાં દયાળે, અતિ સામર્થ્ય સહિત કૃપાળે;
 તે તો દર્શન કરીને ગયા, સતસંગી ત્યાં સર્વે રહ્યા; ૨૪
 પછી સાંજે પૂરી દિપમાળ, બેઠા આસન ઉચ્ચે દયાળ;
 સર્વે જન જોઈ રહ્યા સામું, નીરખી નાથ પૂરે હૈયે હામું..૨૫
 પછી નાથ બોલ્યા એમ વાણ, સર્વે સાંભળો સંત સુજાણ;
 પૂરો થયો ઉત્સવનો દન, જાજ્યો જ્યાં જ્યાં કહ્યું ત્યાં જન..૨૬
 કાંઈક સંત રહેજ્યો અમ સાથ, જાવું સુરત બોલ્યા એમ નાથ;
 એમ કહીને ઊભા થયા વળી, આવો મળીયે મંડળી મંડળી..૨૭
 અલબેલોજી અઢળ ઢળ્યા, સર્વે સંતને હેતેશું મળ્યા;
 સંત ચાલ્યા સહુ શીખ માગી, પ્રીતે પાય પ્રભુજીને લાગી..૨૮
 પછી પોતે કરી છે તૈયારી, ચાલ્યા સુરત પર સુખકારી;
 અલબેલોજી અંતરજામી, આવ્યા બોચાસણે બહુનામી..૨૯
 તિયાં સુંદર કરી રસોઈ, જમ્યા નાથ સખા સંત સોઈ;
 રહી રાત ચાલ્યા તતકાળ, આવ્યા દેવાણે દીનદયાળ..૩૦
 પુરપતિ સુમતિ છે સારો, કર્યો તેને તે ઘેર ઉતારો;
 સહુ રાજી થયા નિજ જન, કરી મહારાજનાં દરશન..૩૧
 સુંદર કરાવી સારી રસોઈ, જમ્યા નાથ ભાવ તેનો જોઈ;
 કરવા અનેક જીવનાં કાજ, પછી મહી ઊતર્યા મહારાજ..૩૨
 તેને તેડે આવિયું તળાવ, તિયાં બેસી બોલ્યા પછી માવ;
 આંહીથી આવશે કોણ ગામ, કિયાં કરશું આજ વિશરામ..૩૩

તેંયે એક બોલ્યો હરિજન, વા'લા આવો અમારે ભુવન;
 પછી મુનિ એકે જોડ્યા હાથ, હવે સીધા પધારિયે નાથ..૩૪
 બહુ દિનની અરજી છે મારી, પ્રભુ પૂરી કરો ત્યાં પધારી;
 ત્યાંથી નાથ થયા અસવાર, ઊતર્યા ગામ કારેલી બહાર..૩૫
 તિયાં કરાવ્યો સુંદર થાળ, જમ્યા દયા કરીને દયાળ;
 આપી સખાને સુખડી સારી, રહ્યા રાત તિયાં સુખકારી..૩૬
 ત્યાંથી ચાલ્યા છે દીનદયાળ, મહેર કરી સંભાર્યા મરાળ;
 જાઓ લાવો મુનિને બોલાવી, કરે દર્શન સંત સહુ આવી..૩૭
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા અલબેલ, ચાલે વેગે કરે નહીં વેલ;
 આવ્યું અરણ્યે એક સરોવર, તિયાં ઊતર્યા શ્યામ સુંદર..૩૮
 નાહ્યા નીર જોઈ નિરમળ, પૂજા કરી પીધાં મિષ્ટ જળ;
 પછી ત્યાંથી થયા અસવાર, આવ્યા આમોદે પ્રાણઆધાર..૩૯
 તિયાં ભટ્ટ વસે દીનાનાથ, સદા રહે છે જે શ્યામને સાથ;
 વળી વણિક હરજીવન, નીરખી નાથને થયો મગન..૪૦
 પછી ઊભો જોડી આગે હાથ, કરો ભોજન રહો આંહી નાથ;
 ત્યારે શ્યામ કહે સાંભળો જન, કરાવજ્યો મુનિને ભોજન..૪૧
 એમ કહીને ચાલિયા સ્વામી, આવ્યા ગામ બુવે બહુનામી;
 તિયાં ભક્ત વસે કાનદાસ, આવ્યા તેને ઘેર અવિનાશ..૪૨
 કરી ભોજન રજની રહ્યા, તિયાં ઉત્તર ને પ્રશ્ન થયા;
 આવ્યા'તા ત્યાં મોટા મહીપતિ, નીરખી નાથને કરી વિનતિ..૪૩
 પ્રભુ અમે તમારા જો છીએ, ઘણું ઘણું શું મુખથી કહીએ;
 તિયાં કવિએ કર્યું સ્તવન, દ્વિજ નામ તે ગોવરધન..૪૪
 સુણી નાથે કર્યો સતકાર, તેં કહ્યા એવા છે જગદાધાર;
 એમ કહીને ઊઠ્યા અવિનાશી, સદા શ્યામ સુંદર સુખરાશી..૪૫
 રહ્યા રાત સુખે એહ ઠામ, પછી આવ્યા છે કેલોદ ગામ;
 તિયાં પૂર્યો જનમન ભાવ, ત્યાંથી આવી ઊતર્યા તળાવ..૪૬

સુંદર સારું ત્યાં શરકરા^૧ વારિ, કરી પાન ચાલ્યા સુખકારી;
 આવ્યા શહેર ભરૂચમાં શ્યામ, પૂરી જનના મનની હામ..૪૭
 પછી ત્યાર કરાવિયાં ઝાઝ^૨, સંગે સહિત ઊતર્યા મહારાજ;
 નદી નર્મદા નામે તે સઈ, સ્પર્શી ચરણ પાવન થઈ..૪૮
 ઘડી બેઠા વા'લો તેને તટ^૩, તિયાં રાજી કર્યા છે ખેવટ^૪;
 ત્યાંથી ચાલ્યા ચતુર સુજાણ, કર્યા અંકલેશ્વરે મેલાણ^૫..૪૯
 આવી પાય લાગ્યો પુરપતિ, આજ આવ્યા નાથ અમ વતી^૬;
 હતી ઘણા દિવસની હામ, આજ નીરખી સર્યા મારાં કામ..૫૦
 દઈ દરશન તેને દયાળ, પછી જમ્યા નાથ ને મરાળ;
 પછી વેલ્ય પર પોઢ્યા શ્યામ, રહ્યા રાત વા'લો એહ ગામ..૫૧
 થયું સવાર ચાલિયા સંત, સંઘ ભેળા શોભે ભગવંત;
 કહે સખાને શ્રી ભગવાન, હાલો હવે જાઈએ હિંદુસ્થાન..૫૨
 સુંદર જનમભૂમિ અમારી, એમ કહે સખાને સુખકારી;
 એવી વાત કહેતાં વાટમાંઈ, આવી નદી ઊતરિયા ત્યાંઈ..૫૩
 કરી સ્નાન પૂજા એહ ઠામ, સુંદર સાથુ^૭ જમી ચાલ્યા શ્યામ;
 શોભે સખા સંગે વા'લો આપ, નીરખી નરનારી થયા નિષ્પાપ.. ૫૪
 ત્યાંથી આવી છે એક તલાઈ^૮, શોભે વૃક્ષ ત્યાં સુંદર છાઈ;
 તિયાં ભદ્ર^૯ થયા ભગવાન, દીધાં દાસને દર્શન દાન..૫૫
 ત્યાંથી ચાલિયા દીનદયાળ, આવ્યા નાથજી ગામ કોશાલ;
 આવી ઊતર્યા વાટિકા^{૧૦} જોઈ, તિયાં કરી છે આપે રસોઈ..૫૬
 કર્યા સુંદર સૂરણ શાક, ઘણે ઘૃતે પકાવિયા પાક;
 આપે જમી જમાડિયા જન, રહ્યા રજની ત્યાં ભગવાન..૫૭
 તિયાં આવ્યાં સુરતનાં વાસી, નરનારી જે પ્રકટ ઉપાસી;
 રથવેલ્ય લાવ્યા ઘણી ગાડી, જેમ ઉમંગે મેઘ અષાડી..૫૮

૧. સાકર જેવું. ૨. વહાણ. ૩. કિનારે. ૪. વહાણ ચલાવનાર. ૫. મુકામ; ઉતારો. ૬. અમારા માટે. ૭. સાથવો - શેકેલા અનાજનો જાડો લોટ. ૮. તલાવડી. ૯. મુંડનવાળા. ૧૦. બગીચો.

પૂર્વછાયો :

કહું લીલા હું કેટલી, એક જીભે જશ અપાર;
 અનંત લીલા લાલની, કોઈ નર ન પામે પાર..૫૯
 પછી ત્યાંથી પધારિયા, ઊતર્યા તાપી તીર;
 સંઘે સહિત શ્યામળો, નાહ્યા નિરમળ નીર..૬૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિક્કર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે વડતાલે
 પ્રબોધનીનો ઉત્સવ કર્યો’ એ નામે ચોરાણુંમું પ્રકરણમ્ ॥૯૪॥

પુર્વછાયો :

સુંદર શહેર સુરતના, સતસંગી સર્વ સુજાણ;
 પ્રભુ ત્યાં પધારિયા, જન હેતે જીવનપ્રાણ..૦૧

ચોપાઈ :

પછી ત્યાંથી ચાલિયા દયાળ, દીઠા વાટે^૧ વાટિકા^૨ વિશાળ;
 જોઈ જાયગા સુંદર સારી, વહે પાસે નિરમળ વારિ^૩..૦૨
 તિયાં વિવિધ્યનાં વેલી વન, બીજાં જનને રહેવા ભુવન;
 તિયાં ઊતરિયા અવિનાશ, આવ્યા દરશને બહુ દાસ..૦૩
 લાવ્યા હાર પૂજા બહુ પેર, આવ્યા જન જેમ સિંધુલેર^૪;
 કરી પૂજા લાગે સહુ પાય, વા’લા આવા રહેજ્યો ઉરમાંય..૦૪
 એમ સ્તવન કરે બહુ જન, કહે ભલે આવ્યા ભગવન;
 આજ અમ પર અઢળ ઢળ્યા, બહુ દનના વાયદા વળ્યા..૦૫
 એવી સાંભળી દાસની વાણી, હેતે બોલાવ્યા પોતાના જાણી;
 પછી જને કરાવ્યાં ભોજન, જમ્યા ભાવ જોઈ ભગવાન..૦૬
 જમ્યા સખા બહુ મુનિજન, પછી થઈ સંધ્યા વીત્યો દન;
 રહ્યા રાત સુખે એહ ઠામે, પછી શું શું કર્યું સુખધામે..૦૭

૧. રસ્તામાં. ૨. અશ્વિનીકુમાર - વાડી. ૩. તાપી નદીનું જળ. ૪. સમુદ્રની ભરતી.

પોઢી જાગિયા જીવનપ્રાણ, કરવા બહુ જીવનાં કલ્યાણ;
 કર્યો નિત્યવિધિ તે દયાળે, દયાસિંધુ દીનપ્રતિપાળે..૦૮
 ત્યાંથી ઊઠ્યા પોતે ભગવાન, દીધાં દાસને દર્શનદાન;
 પછી જન લાવ્યા સુખપાલ, સુંદર દર્પણે^૧ દીસે વિશાલ..૦૯
 તેણે બેઠા પછી બહુનામી, અલબેલોજી અંતરજામી;
 વાજે વાજંત્ર આગે અપાર, ધાયાં^૨ દર્શન સહુ નરનાર..૧૦
 ધીરે ધીરે ધરે પગ ભોઈ^૩, જન મગન થયા નાથ જોઈ;
 પછી શિવાલય ગયા સુજાણ, કરવા સહુ જીવનાં કલ્યાણ..૧૧
 ત્યાંથી વળ્યા છે દીનદયાળ, કહ્યું જને થયો પ્રભુ થાળ;
 હતી રસોઈ નજીક પાસ, જને જમાડિયા અવિનાશ..૧૨
 પછી પ્રેમે શું પૂજિયા નાથ, સુંદર વસ્ત્ર પહેરાવિયાં હાથ;
 ચર્ય્યા ચંદન અત્તર ભારી, અર્પી હાર આરતી ઉતારી..૧૩
 પછી આગે ઊભા જોડી હાથ, જયજય બોલે મુખે ગાથ;
 પૂજી નાથ લીધો લા'વો ભારે, પછી પ્રભુજી આવ્યા ઉતારે..૧૪
 તિયાં શોભે સુંદર આંબલી, ઘણી ઘાટી છે છાંયા જો ભલી;
 તિયાં બેઠા આવી બહુનામી, અલબેલો જે અંતરજામી..૧૫
 કહે મુનિ પ્રત્યે ભગવંત, જમી સજ્જ થાઓ સહુ સંત;
 આજ જાવુ છે શહેરમાં સહુને, દેવા દર્શન જન બહુને..૧૬
 એવી વાત કરી જ્યારે વા'લે, માની લીધી તે સહુ મરાલે;
 ત્યાં તો ત્યાર થયાં'તાં ભોજન, જમી સજ્જ થયા મુનિજન..૧૭
 એમ કરતાં વીતી ઘડી ચાર, આવ્યો સામો શહેર સરદાર;
 તેનું નામ અરદેશરજી છે, અતિ ડા'યો જાતે પારસી છે..૧૮
 મોટા પુરાણી પંડિત સંગે, આવ્યો તેડવા અતિ ઉમંગે;
 રથ વેલ્ય પાલખી પેદળ^૪, બહુ વાજંત્ર સંગે સબળ..૧૯

૧. તેમાં જડેલા અરીસાઓ વડે. ૨. દોડ્યાં. ૩. પાલખી ઉપાડનાર. ૪. પાયદળ સૈનિકો.

આવી લાગ્યો પ્રભુજીને પાય, નીરખી હરખ્યો અતિ મનમાંય;
 પછી અલબેલો અઢળ ઢખ્યો, નાથ બાથ ભરી તેને મળ્યા..૨૦
 નાથ કહે સુખી છો તનમને, કહે સુખી હું આજ દર્શને;
 બહુ દિનની જોતો'તો વાટ, વા'લા તમારાં દર્શન માટ..૨૧
 બહુ તાણ્યું^૧ તમે અમ સાથે, આજ મહેર કરી મુજ માથે;
 જેમ આવ્યા છો આજ લહેરમાં, તમે નાથ પધારો શહેરમાં..૨૨
 કરે દર્શન સહુ નરનાર, થયા બહુ જીવ ભવપાર;
 નાથ કહે સારું ચાલશું ત્યાંઈ, પણ રહેવા રુંડું બહુ આંઈ..૨૩
 પછી તર્ત થયા અસવાર, ચાલ્યા સુરત શહેર મોઝાર;
 આગે પલટણ^૨ પાળા અપાર, બીજા મનુષ્ય હજારોહજાર..૨૪
 વાજે વિવિધનાં વાજાં વળી, ઢોલ તાસાં કાસાં ને વાંસળી;
 ભેરી ભૂંગળ રણશિંગાં તૂરી, રહી શરણાયું સ્વર પૂરી..૨૫
 થાય ઘોર નગારાંની ઘણી, બહુ શોભે અસવારી બણી;
 ચાલે ધીરે ધીરે પગ ધરે, જુએ જન તેનાં મન હરે..૨૬
 શોભે શ્યામળો સુંદર ઘોડે, સારા સખા બીજા બહુ જોડે;
 શોભે સુરવાળ શ્વેત અંગી^૩, શીશે રેંટો કસુબી સોરંગી..૨૭
 ઢોળે ચમર તે પર દાસ, શોભે અતિ રૂડા અવિનાશ;
 કેડે રથ વેલ ગાડી ઘણી, બહુ શોભા પાલખીની બણી..૨૮
 એમ શોભે છે બહુ સમાજ, ચાલ્યા મુનિ સંગે મહારાજ;
 બીજાં બહુ જન સંગે સુજાણ, ચાલ્યા જેમ ઊલટ્યો મે'રાણ^૪..૨૯
 ચડી ગઈ ઢંકાણો ગગન, જેમ ઘટા કાઢી ચડ્યો ઘન^૫;
 એવી રીતે પ્રભુજી પધાર્યા, જનને મન મોદ વધાર્યા..૩૦
 આવ્યા શહેરમાં સુંદર શ્યામ, ધાયાં દર્શને પુરુષ ને વામ;
 આવી ઊભા છે બહુ બજારે, લેખું^૬ ન થાય લાખ હજારે..૩૧

૧. બહુ વાટ જોવરાવી. ૨. લશ્કરની ટૂંકડી. ૩. ડગલી. ૪. સાગર. ૫. મેઘ; વાદળ. ૬. ગણત્રી.

કેંક ચડ્યા અટારી ઝરુખે, કેંક ગઢ ઘર વળી ગોખે;
 પહેરી નીલી પીળી લાલ સાડી, શ્વેતે શોભે જેમ ફૂલવાડી..૩૨
 જેમ વ્યોમે વિમાનની હાર, એમ ઊંચાં ચડ્યાં નરનાર;
 હાથ જોડી બોલે એમ જન, જય જય નાથ ધન્ય ધન્ય..૩૩
 ભલે પધારિયા તમે નાથ, આજ સહુ અમે થયાં સનાથ;
 તેની વંદના માની^૧ મોરાર, આવ્યા ઉતારે વાડી મોઝાર..૩૪
 પછી બેઠા અગાશીએ આપ, નીરખી બહુ જન થયા નિષ્પાપ;
 દેતાં દર્શન આથમ્યો દન, પછી ભૂધરે^૨ કર્યા ભોજન..૩૫
 જમી પોઢિયા પ્રાણઆધાર, વીતી રજની થયું સવાર;
 ત્યારે જાગિયા જગજીવન, દીધાં સહુ જનને દર્શન..૩૬
 પછી હિંડોળો સુંદર સાર, લાવ્યો ભાવે ભગત સુતાર;
 તે ઉપર બેઠા અવિનાશ, નીરખી મગન થયા નિજ દાસ..૩૭
 તિયાં વાજે વાજિંત્ર અપાર, જે જે શબ્દ બોલે નરનાર;
 ગાન તાને ગાય ગુણીજન, કરે મુનિજન કીરતન..૩૮
 આવે લોક હજારે હજાર, કરે દરશન નરનાર;
 થાય રસોઈ સુંદર સારી, જમાડે જન પંક્તિ બેસારી..૩૯
 અતિ આનંદ ઉત્સવ થાય, બહુ હર્ષ ભર્યા દિન જાય;
 એમ કરતાં વીત્યા દિન દોઈ, બોલ્યો પુરપતિ રાજી હોઈ..૪૦
 બહુ મતપંથ^૩ છે સંસાર, તે તો દામ ને વામના યાર^૪;
 આ તો ધનત્રિયા દોય ત્યાગી, જેની લગની સાહેબશું^૫ લાગી..૪૧
 આવા સંત નથી જગમાંય, એનાં દરશન કહો કેમ થાય;
 મહેર કરી એ આંહી પધારે, નહીં તો અવશ્ય જાવું ત્યાં મારે..૪૨
 એવો ભાવ ભૂપતિનો જાણી, પોતે પધાર્યા સારંગપાણિ;
 અતિ આદર દઈ રાજન, પૂછ્યા પૂછવા જેવા જે પ્રશ્ન..૪૩

તેનો ઉત્તર દીધો દયાળ, સુણી રાજી થયો છે ભૂપાળ;
 કહી સંપ્રદાય ઉદ્ધવી રીત્ય, લખી લીધી રાયે કરી પ્રીત્ય..૪૪
 પછી બહુ કરી સનમાન, પધરાવ્યા પાછા ભગવાન;
 બીજા રાજા રહે પુર માંઈ, પ્રભુ પધારિયા વળી ત્યાંઈ..૪૫
 તેણે અતિ કર્યું સનમાન, ભાવે ભરી પૂજ્યા ભગવાન;
 ચૂવા^૧ ચંદન ગુલાબવારિ^૨, આણ્યું અત્તર સુગંધી ભારી..૪૬
 તેણે પૂજી પછી જોડ્યા હાથ, કરી સ્તવન નામિયું માથ;
 કહે ભલે પધાર્યા મહારાજ, થયા પાવન સહુ અમે આજ..૪૭
 એમ કરી વિનતિ ભૂપાળ, પાછા પધરાવિયા દયાળ;
 પછી શિરપાવ છાબ ભરીને, લાવ્યા ઉતારે આપ્યા હરિને..૪૮
 વળતે દિવસ અરદેશરે, પ્રભુ પધરાવ્યા નિજ ઘેરે;
 સર્વે મુનિ સહિત મહારાજ, પધરાવ્યા સમારી^૩ સમાજ..૪૯
 દીપ મશાલો મેતાબુ વાશી^૪, બહુ કાય હાંડિયો પ્રકાશી;
 મધ્યે ઢોલિયો સુંદર ઢાળી, તે પર પધરાવ્યા વનમાળી..૫૦
 પછી પૂજિયા દીન દયાળ, ત્યાર પછી પૂજિયા મરાળ;
 પછી થયા ઉત્તર ને પ્રશ્ન, કર્યા સંતે પછી કીરતન..૫૧
 સુણી રાજી થયાં સહુ જન, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા ભગવાન;
 આવી ઉતારે રજની રહ્યા, જમી સવારે સાબદા^૫ થયા..૫૨
 આવ્યા વળાવવા સહુ મળી, બહુ ગાજતે વાજતે વળી;
 ધીરે ધીરે દેતા દરશન, આવ્યા પુર બહાર ભગવન..૫૩
 બેઠા બાગ મસ્તુમાં બે ઘડી, આપી અરદેશરને પાઘડી^૬;
 પછી તર્ત થયા અસવાર, આવ્યા ગામ કોશાલ મોઝાર..૫૪
 રહી રાત બેઠા રથે રાજ, ખાંતે ખેડવા^૭ સારુ મહારાજ;
 આપે સારથિ થઈ સુજાણ, કર્યા અંકલેશ્વરે મેલાણ^૮..૫૫

૧. સુખડ. ૨. ગુલાબના સુંગધવાળુ જળ. ૩. શણગારી. ૪. પ્રગટાવી. ૫. તૈયાર. ૬. સંવત્ ૧૮૮૧; માગશર સુદ બીજ. ૭. વધુ મુસાફરી માટે. ૮. મુકામ; ઉતારો.

ત્યાંથી નર્મદા ઊતરિયા નાથ, પછી વેરિયો^૧ મુનિનો સાથ;
 પોતે આવિયા કેલોદ ગામ, રહી રાત્ર ત્યાં ચાલિયા શ્યામ..૫૬
 આવ્યા આમોદમાં દયા કરી, જમ્યા સખા સહિત શ્રીહરિ;
 પછી તર્ત કરી છે તૈયારી, ચાલ્યા જન તણા હિતકારી..૫૭
 આવ્યા કારેલી ગામે કૃપાળુ, મહી સહિ ઊતર્યા દયાળુ;
 પછી રહ્યા બદલપુરે રાત, ત્યાંથી પધારિયા પરભાત..૫૮
 આવ્યાં આડાં ખંભાતનાં જન, તેને દઈ ચાલ્યા દરશન;
 ત્યાંથી આવ્યા ગુડેલે ગોપાળ, કર્યાં આપે ત્યાં શાક રસાળ..૫૯
 જમી જમાડિયા નિજ જન, પછી ત્યાંથી ચાલ્યા ભગવન;
 આવી રાત ધોલેરામાં રહ્યા, ત્યાંથી કારિયાણીએ આવિયા..૬૦
 એમ કરી બહુનાં કલ્યાણ, આવ્યા ગઢડે શ્યામ સુજાણ;
 સારા વરસમાં સુખરાશી^૨, માગશર સુદિ એકાદશી..૬૧
 તે દિ આવિયા સુરત જઈ, જન બહુને અભયદાન દઈ;
 કર્યો દિગ્વિજય જગ માંઈ, ખોટા ગુરુ કહ્યા ખત્તા^૩ ખાઈ..૬૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય નિષ્કુળાનંદ
 મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે મહારાજ સુરત પધાર્યા
 ને અરદેશરને પાઘ આપી’ એ નામે પંચાણ્ડમું પ્રકરણમ્ ॥૯૫॥

પુર્વછાનો :

ઉત્સવ નિત્ય અતિ ઘણા, થાય અહોનિશ આનંદ;
 તાપત્રય^૪ તિયાં નહીં, જિયાં સ્વામી રાજે સુખકંદ..૦૧
 સુંદર ઋતુ સોયામણી, વળી વરતિયો વંસત;
 અતિ રાજી અલબેલડો, દિયે દાસને સુખ અત્યંત..૦૨
 વાસી વાળાક દેશનાં, જન નિરમળ જેહ;
 દયા કરી તેને દર્શનની, જોઈ સત્સંગીનો સનેહ..૦૩

મિષ લઈ જન જાનનું^૧, ચાલિયા શ્યામ સુજાણ;
પૂરણબ્રહ્મ પધારિયા, કરવા કોટિનાં કલ્યાણ..૦૪

ચોપાઈ :

સોંઢ્યા^૨ જાનમાં સુંદરશ્યામ, કરવા અનેક જનનાં કામ;
પહોર એકમાં પરિયાણ^૩ કીધું, ગામ સઘળું જમાડી લીધું..૦૫
પછી ચોંપેશું^૪ ચલાવી જાન, ચાલ્યા ભેળા પોતે ભગવાન;
કીધો માલપરામાં મુકામ, ત્યાંથી પહોંચ્યા પીઠવડી ગામ..૦૬
આવ્યા સતસંગી સર્વે સામૈયે, અતિ હેત માય નહીં હૈયે;
બાળ જોબન ને વૃદ્ધ વળી, આવ્યા સામા વા'લાને સાંભળી..૦૭
ગાતે વાતે પધરાવ્યા ઘેર, કરી સેવા સારી રૂડી પેર;
સુંદર સારી કરાવી રસોઈ, જમ્યા નાથ ભાવ તેનો જોઈ..૦૮
પછી જમાડ્યો જનનો સાથ, ઊભા હરિ આગે જોડી હાથ;
કહે ધન્ય ધન્ય દીનદયાળ, ભલી લીધી અમારી સંભાળ..૦૯
કરી મોટી અમ પર મહેર, પ્રભુ પ્રેમે પધારિયા ઘેર;
તમે બિરુદ પાળ્યું બહુનામી, છો પતિતના પાવન સ્વામી..૧૦
એવાં સુણ્યાં દાસનાં વચન, બોલ્યા પ્રભુજી થઈ પ્રસન્ન;
નો'તુ આંઈ આવ્યાનુ પરિયાણ, આવ્યા જોઈને તમારી તાણ..૧૧
એમ કહી હેતનાં વચન, બહુ રાજી કર્યા નિજજન;
પછી પોઢિયા પ્રાણઆધાર, વીતી રાત ને થયું સવાર..૧૨
ત્યારે ઊઠ્યા આપે અવિનાશ, થયા રથી ગ્રહી કર રાશ^૫;
ચાલ્યા વાટે આવે ગામ ઘણાં, કરે દર્શન જન હરિ તણાં..૧૩
એમ દેતાં દરશન દાન, કરે જન મગન ભગવાન;
પછી પહોંચ્યા ભટવદ્ર ગામ, રહ્યા રાત સુખે તિયાં શ્યામ..૧૪
કરી વિવાહ વળ્યા અવિનાશી, શ્યામ સુંદરવર સુખરાશિ;

૧. દાદાપ્રચરને પરણાવવાનું. ૨. જોડાયા. ૩. નક્કી. ૪. ઉત્સાહથી. ૫. બળદને ચલાવવાની દોરી.

આવે આડાં વાટે^૧ જન બહુ, કરે નાથનાં દર્શન સહુ..૧૫
 ત્યાંથી રહ્યા વાવેરામાં રાત, દઈ દર્શન ચાલ્યા પ્રભાત;
 આવ્યા ગોરડકે કરી મહેર, ભક્ત ચાંદુ માતરાને ઘેર..૧૬
 કરી રસોઈ જમાડ્યા જન, જમ્યા ભાવે પોતે ભગવન;
 ત્યાંથી ચાલ્યા ચતુર સુજાણ, કર્યા પીઠવડીએ મેલાણ..૧૭
 તિયાં મૂળો ભગો બોલ્યા મળી, હીરો હરજી ભાયો રૂડો વળી;
 કહે રહો યાં દિન દોય ચાર, કરે દર્શન સહુ નરનાર..૧૮
 બહુ દહાડે પધાર્યા છો તમે, નહીં જાવા દેયે હરિ અમે;
 એવી સાંભળી જનની વાણ^૨, પણ ન માન્યું ચાલ્યા સુજાણ..૧૯
 ચાલ્યા રાત તણા ચારે જામ^૩, પાછા આવ્યા માલપરે ગામ;
 તિયાં રૂડા કરાવ્યાં ભોજન, આપે જમી જમાડ્યા જન..૨૦
 પછી આવ્યા ગઢપુર ગામ, કરી અનેક જનનાં કામ;
 જે જે જને જોયા છે જીવન, તે ન જાય જમને ભુવન..૨૧
 દઈ અનેકને અભયદાન, પાછા પધાર્યા ભગવાન;
 જે જે કર્તવ્ય છે હરિ તણું, તેમાં જાણો કલ્યાણ આપણું..૨૨
 એમ કરતાં વીત્યા કાંઈ દન, ચાલ્યા ગુજરાતે ભગવન;
 ચાલ્યા ગઢડેથી ગિરધારી, આવ્યા સારંગપુર સુખકારી..૨૩
 સુંદરિયાણે શિરામણી^૪ કરી, રહ્યા રાત વાગડમાં હરિ;
 કંથારિયે કરીને ભોજન, રહ્યા શિયાણીમાં ભગવન..૨૪
 ત્યાંથી તાવી આવી હરિ રહ્યા, પછી કરી દેવળીયે દયા;
 તિયાં આવ્યા દરશને દાસ, નયણે નીરખવા અવિનાશ..૨૫
 તેને દર્શન દઈ દયાળ, ત્યાંથી ચાલ્યા પછી તતકાળ;
 આવ્યા દદુકે દેવાધિદેવ, કરી હરિજને બહુ સેવ..૨૬
 પછી ત્યાંથી આવ્યા મછિયાવે, તિયાં તેડ્યા મુનિ ભરી ભાવે;
 હરિજને જમાડ્યા જીવન, પછી જમ્યા સખા મુનિજન..૨૭

રહી રાત ચાલ્યા ભગવાન, દેતા દાસને દર્શન દાન;
 આવ્યું અરણ્યે એક તળાવ, તિયાં જમ્યા મનોહર માવ..૨૮
 પછી અમદાવાદમાં આવ્યા, ઘણું જન તણે મન ભાવ્યા;
 ફૂલદોલના ઉત્સવ માથે, આવ્યા મુનિ ને મહારાજ સાથે..૨૯
 હેતે પ્રીતે જમાડિયા જને, શાક પાક સુંદર ભોજને;
 પછી આવ્યો હુતાશની દન, રમ્યા સખા સંગે ભગવન..૩૦
 સારા સુંદર રંગ મગાવ્યા, ઘણા માટ ઘડા ભરી લાવ્યા;
 તે તો હરિએ લઈ લીધા હાથે, ઢોળ્યા સર્વે મુનિજન માથે..૩૧
 પછી ઉપર નાખ્યો ગુલાલ, તેણે સખા થયા રંગે લાલ;
 ધન્ય શોભે છે સંતમંડળી, નાખે રંગભીનો રંગ વળી..૩૨
 ખૂબ ખાંતિલે મચાવ્યો ખેલ, વાળી રસિયે રંગની રેલ;
 પછી અલબેલો અઢળ ઢળ્યા, સર્વે મુનિને મહારાજ મળ્યા..૩૩
 કરી ઉત્સવ શ્યામ સધાવ્યા, અવિનાશી અસલાલી આવ્યા;
 તિયાં ભક્ત વસે વેણીભાઈ, જમ્યા શ્યામ તિયાં સુખદાઈ..૩૪
 પછી જમાડિયા મુનિજન, સર્વે લોકે કર્યા દરશન;
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા ભગવન, આવ્યા જેતલપુરે જીવન..૩૫
 ત્યાંથી ચાલિયા લાડીલો લાલ, આવ્યા વાલમજી વરતાલ;
 તિયાં દાસને દર્શન દીધાં, બહુ જન કૃતારથ કીધાં..૩૬
 દેશ દેશના આવ્યા'તા સંઘ, હરિભક્ત અંતરે અનઘ;
 તેને દર્શન દઈ દયાળ, લીધી સર્વે જનની સંભાળ..૩૭
 સર્વે સામું જોયું અમીનેણે, વળી બોલાવિયા મીઠે વેણે;
 સહુ જન તે મગન થયા, વિયોગ દુઃખ વીસરી ગયા..૩૮
 પછી હરિને પૂજિયા હેતે, વળી જમાડ્યા પૂરણ પ્રીતે;
 નિત્ય નયણે નીરખી નાથ, મુખ જોઈ સુખ લિયે સાથ..૩૯
 કોઈ ચંદન ચરચે ઘસી, કોઈ હાર પહેરાવે છે હસી;
 કોઈ અત્તર ચરચે આવી, લાગે પાય અંબર પહેરાવી..૪૦

કોઈ અર્પે આભૂષણ અંગ, કોઈ કરે આરતી ઉમંગ;
 કોઈ છાપે છે છાતિયે પાવ^૧, કોઈ ભેટે ભરી જનભાવ..૪૧
 એમ પૂરે મનોરથ મનના, વાળે ખંગ^૨ ખોયલા^૩ દનના;
 કરતાં પ્રભુજીને પરસન્ન, આવિયો રામનવમીનો દન..૪૨
 રહ્યાં વ્રત નરનારી જન, જાણી પ્રભુ જનમનો દન;
 દશમી દને મુહૂર્ત જોઈ, દીધી સીતારામને^૪ જનોઈ..૪૩
 તિયાં જમાડિયા વિપ્રજન, આખ્યાં સુંદર સારાં ભોજન;
 વેદવિધિએ કર્યું એ કામ, ધર્મરક્ષક સુંદર શ્યામ..૪૪
 કરી અલબેલો એટલું કાજ, આવ્યા ગઢડે શ્રીમહારાજ;
 સુણે સહુ કથા સુખરાશિ, કરી લીલા તે કહી પ્રકાશી..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે અમદાવાદ
 ફૂલદોલનો ઉત્સવ કરીને પાછા ગઢડે પધાર્યા’ એ નામે છત્રુંમું
 પ્રકરણમ્ ॥૯૬॥

પુર્વછાયો :

લખું લીલા વળી લાલની, જે વા’લે કરી વરતાલ;
 કહેતાં ચરિત્ર નાથનાં, મારે અંતરે આવે વહાલ..૦૧
 વા’લો કહે પંચપંચની, મળી મંડળી ચાલો મરાળ;
 વાટે જનને જાળવજ્યો^૫, દયા રાખી દલે દયાળ..૦૨
 કંઈક વાર અમે કહ્યું, તમે સાંભળિયું સો વાર;
 કામ પડે તે વાતનો, નથી રહેતો ઉર વિચાર..૦૩
 એમ કહીને ચાલિયા, રહ્યા રાત તે ગાંફ ગામ;
 ત્યાંથી ચાલ્યા ચોપશું, કર્યો વરતાલે વિશરામ..૦૪

૧. ચરણ. ૨. વળતર. ૩. ગુમાવેલા. ૪. ઈચ્છારામના પુત્રને. ૫. એક સાથે ઝાઝા સંતોને કારણે હરિભક્તોને બહુ ઘસારો ન આવે તેનું ધ્યાન રાખજો તથા તેના મોક્ષનું જતન કરજો.

ઓપાઈ :

આવ્યા વરતાલે વિશ્વઆધાર, કરતા લાડીલો લીલા અપાર;
 સર્વે સંતને કહ્યું વચન, તમે આવજ્યો ઉત્સવ દન..૦૫
 એમ કરતાં ઉત્સવ આવ્યો, સર્વે સંત તણે મન ભાવ્યો;
 કહે મહારાજ તેડાવો મુનિ, હવે છૂટી^૧ છે સંત સહુની..૦૬
 આવ્યા સંત સરવે સાંભળી, હતી ગામોગામ જે મંડળી;
 આવી લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, નાથ નીરખી હરખ ન માય..૦૭
 કહે નાથ આવ્યા ભલે સંત, કરો ઉતારા જોઈ એકાંત;
 પછી બહુ સંત ઊતર્યા બહાર, કેંક ઊતર્યા મંદિર મોઝાર..૦૮
 કરે દર્શન પ્રસન્ન નાથ, લિયે સુખ સહુ જન સાથ;
 થાય માસુક^૨ મોદક સારા, જમે જન પ્રભુ પીરસનારા..૦૯
 કરે મનવાર મોદક લઈ, સંત સાન^૩ કરે મૌન રઈ;
 પછી બોલિયા રાજ અધિરાજ, એમ મૌન ન રહેવું મહારાજ..૧૦
 જે જે જોઈએ તે માગીને લેવું, પણ સાન કરીને ન કહેવું;
 એવી સાંભળી વા'લાની વાત, સર્વે સંત થયા રળિયાત..૧૧
 એમ જમાડી જનપંગતિ, કર્યા મુનિને મગન અતિ;
 પડી સાંજ પૂરી દીપમાળા, બેઠા ઉચ્ચે આસને દયાળ..૧૨
 આવ્યાં બુરાનપુરનાં^૪ જન, કરવા કૃપાળુનાં દરશન;
 લાવ્યા કસુંબી રેંટો રૂપાળો, છેડાકોરે સોનેરી શોભાળો..૧૩
 તે બંધાવ્યો મહારાજને માથે, કર્યા દર્શન સહુ જન સાથે;
 બહુ બપોરિયા^૫ તિયાં બળે, જાણું શ્વેતદ્વીપ ઝળમળે^૬..૧૪
 તિયાં બેઠા વા'લો વનમાળી, અતિ શોભે છે સભા રૂપાળી;
 થાય ઉત્તર ને પ્રશ્ન અતિ, સુખ આપે સુખમય મૂરતિ..૧૫
 પછી પધાર્યા પોઢવા નાથ, સખા એકાંતિક લઈ સાથ;

૧. પાસે આવવાની સંમતિ. ૨. સુંવાળા; રસાળ. ૩. ઈશારો. મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યમાં આવેલ શહેરનાં.
 ૪. જેને સળગાવતા બપોર જેવો પ્રકાશ થાય તેવા આતશબાજીના દીવડા. ૫. ઝળમળે.

જ્યારે જાગિયા જગજીવન, દીધાં દાસ સહુને દર્શન..૧૬
 પછી બોલિયા પ્રાણઆધાર, પૂરો અન્નકોટ સુંદર સાર;
 પછી જને પૂર્યો અન્નકોટ, શાક પાકની ન રાખી ખોટ..૧૭
 કરી આરતી અન્નકોટ તણી, બની શોભા જાય નહીં ભણી;
 તિયાં જમિયા જીવનપ્રાણ, પછી જમાડ્યા સંત સુજાણ..૧૮
 એમ લીલા કરે અવિનાશ, જોઈ સુખ લિયે સહુ દાસ;
 વસે વડોદરે એક જન, તેનું નામ છે જગજીવન..૧૯
 તેણે પ્રેમે કરાવ્યો પોશાગ, સારો સોનેરી બુટ્ટે સુવાગ;
 તેડી ઉતારે જમાડ્યા નાથ, પછી પોશાગ પહેરાવ્યો હાથ..૨૦
 પહેરી પોશાગ પ્રાણજીવન, દીધાં સહુ જનને દરશન;
 એમ કરે નિત્ય લીલા નવી, કેમ કહી શકે તેને કવિ..૨૧
 થાય ઉત્સવ તે અહોનિશ, દિયે દાસને સુખ હંમેશ;
 પછી આવ્યો એકાદશી દન, નામ પ્રબોધની તે પાવન..૨૨
 તે દિ ઉત્સવ કર્યો આનંદે, સુખ લીધું સહુ જનવૃંદે;
 પછી રહ્યા દન દોય ચાર, આપ્યાં સંતને સુખ અપાર..૨૩
 અલબેલોજી અઢળ ઢળ્યા, સર્વે મુનિને નાથજી મળ્યા;
 થયો સુંદર સારો સમૈયો, તે તો મુખથી ન જાય કહિયો..૨૪
 આપ્યું સુખ હરિએ હુલસી, કાર્તિક સુદિ કહીએ એકાદશી;
 તે દિ ઉત્સવ કરી દયાળ, પછી પધાર્યા દેશ પાંચાળ..૨૫
 આવ્યા ગઢડા માંહી ગોવિંદ, સુખદાયી સ્વામી સહજાનંદ;
 થયા થોડા ઘણા પછી દન, કહું હવે જે કર્યું જીવન..૨૬
 એક સોરઠ દેશમાં જન, નામ હેમતસિંહ પાવન;
 જેને પ્રીત ઘણી પ્રભુ માંઈ, સ્વામી વિના વહાલું નહીં કાંઈ..૨૭
 કરી તન ધન કુરબાણ, થઈ રહ્યા પ્રભુના વેચાણ;
 ભક્ત અતિ એકાંતિક અવલ, ભૂલે નહીં પ્રભુજીને પલ..૨૮

નિજ ઘેર પ્રભુ પધરાવી, હુતાશનીની લીલા કરાવી;
 અતિ હેતે કરાવ્યો સમૈયો, તે તો મુખથી ન જાય કહિયો..૨૯
 સર્વે રીતે રાજી કરી રાજ, કરી લીધું છે પોતાનું કાજ;
 જ્યારે સર્વે કાજ સુધાર્યું, ત્યારે મનમાં એમ વિચાર્યું..૩૦
 જે કારણે આ મનુષ્યદેહ, તે તો કીધું છે સર્વે તેહ;
 રહી એક મને અભિલાષ^૧, કરે પૂરી જાઉં પ્રભુ પાસ..૩૧
 પછી ચાલ્યા ત્યાંથી ઝીણોભાઈ, આવ્યા ગઢડે નાથ હતા ત્યાંઈ;
 અતિ હરખે નીરખ્યા નાથ, પછી બેઠા પાસે જોડી હાથ..૩૨
 પછી હેતે હરિએ બોલાવ્યા, ઝીણાભાઈ ભલે તમે આવ્યા;
 ત્યારે ઝીણોભાઈ કહે મહારાજ, આવ્યો છઉં મનોરથે આજ..૩૩
 પૂરો કરો મારો મનોરથ, કરવા પ્રભુ તમે છો સમર્થ;
 કહું જીરણગઢને^૨ માંઈ, કરો મંદિર સુંદર ત્યાંઈ..૩૪
 તેમાં સારી મૂરતિ બેસારો, કરો પૂરો મનોરથ મારો;
 બીજી પણ એટલી છે આશ, પ્રભુ રાખીએ તમારે પાસ..૩૫
 કહે નાથ આપ્યો કોલ^૩ એહ, થાશે તમે જે ધાર્યું છે તેહ;
 એમ વાત કરીને દયાળ, પછી જમ્યા છે સુંદર થાળ..૩૬
 આપી ઝીણાભાઈને પ્રસાદી, જેને ઈચ્છે છે ભવ બ્રહ્માદિ;
 પછી ઝીણાભાઈ ભેળા સંત^૪, મૂક્યા મંદિર કરવા ધીમંત^૫..૩૭
 તેહ દિવસે ધોલેરા થકી, આવ્યા ભક્ત પૂંજોભાઈ નકી;
 તેણે પણ જોડ્યા આવી હાથ, મારી વિનતિ સુણિયે નાથ..૩૮
 એક ધોલેરે મંદિર કીજે, સહુ જનને આનંદ દીજે;
 એવું સાંભળીને બોલ્યા નાથ, લિયો મેલીએ મુનિ^૬ તમ સાથ..૩૯
 મેલ્યા બેઉ ઠેકાણે મરાળ^૭, મંદિર થાવા લાગ્યાં તતકાળ;
 તિયાં સંત જાય કંઈ આવે, નિત્ય ખબર મંદિરની લાવે..૪૦

૧. ઈચ્છા. ૨. જુનાગઢ. ૩. વચન, પ્રોમીસ. ૪. બ્રહ્માનંદસ્વામી. ૫. બુદ્ધિમાન. ૬. અદ્ભુતાનંદ
 સ્વામી અને નિષ્કુળાનંદસ્વામી. ૭. પરમહંસો.

થોડા દહાડામાં મંદિર થાશે, એવી વાત કરે પ્રભુ પાસે;
 એવું સાંભળી ઉત્તમ કહે છે, મારે પણ એ ઘાટ રહે છે..૪૧
 કરો મંદિર જો તમે આંઈ, થાયે રાજી અમે બે'ન ભાઈ;
 તેને પણ કહ્યું એમ નાથે, એ તો કરાવશું અમો હાથે..૪૨
 એમ કહી મંદિર આદર્યા, માસ થોડાકમાં પૂરાં કર્યા;
 થયું ધોલેરે મંદિર પહેલાં, કહાવ્યું વાલા આવો વે'લા વે'લા..૪૩
 હતા વાલ્યમજી વરતાલ, આવ્યા તેડવા તિયાં મરાલ;
 કહ્યું થયું મંદિર સમાપતિ, આવી પધરાવીએ મૂરતિ..૪૪
 એવું સાંભળી ચાલિયા શ્યામ, આવી રહ્યા ગલિયાણે ગામ;
 ત્યાંથી નાથ આવ્યા છે પિપળી, રાજી થયા દાદોભાઈ મળી..૪૫
 ત્યાંથી આવ્યા ધોલેરે મહારાજ, મૂર્તિ સ્થાપન કરવા કાજ;
 સર્વે સંઘ ને સાધુ છે સાથ, એવી રીતે પધારિયા નાથ..૪૬
 સારું વરસ સુંદર કહીએ, વૈશાખ સુદિ તેરશ લહીએ;
 સારો સુંદર એ શુભ દન, તે દિ પધરાવ્યા મદનમોહન..૪૭
 કર્યો સુંદર સારો સમૈયો, તે તો ન જાય મુખથી કહિયો;
 જમ્યા બ્રાહ્મણ ને હરિજન, બીજાને પણ આપિયું અન્ન..૪૮
 કરી ઉત્સવ ને નાથ ચાલ્યા, જઈ ગઢડે દર્શન આલ્યાં;
 પછી ગયા'તા ગઢાળી ગામ, ભક્ત આંબાનું કરવા કામ..૪૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'વૈશાખ સુદિ તેરસને
 દિવસ મદનમોહનજીની પ્રતિષ્ઠા કરી' એ નામે સત્તાણુંમું પ્રકરણમ્ ॥૯૭॥

પુર્વછાયો :

ત્યાર પછી જે જે કર્યું, કહું સાંભળજ્યો સહુ સંત;
 થોડે ઘણે દને કરી, રૂડો વરત્યો ઋતુ વસંત..૦૧
 સુંદરિયાણે શિરોમણિ, સતસંગી શેઠ સુજાણ;
 જક્તવિરક્ત ભક્ત ભલા, કરું તેનાં શું હું વખાણ..૦૨

ઓપાઈ :

ધન્ય ભક્ત જક્તથી ઉદાસી, ત્રોડી સહુ શું ભજ્યા અવિનાશી;
 એવી સાચી ભગતિ સાંભળી, સર્વે સગાં કુટુંબી ઊઠ્યાં બળી..૦૩
 કહે આપણે વૈષ્ણવી જન, કરીએ વલ્લભકુળનું ભજન;
 તે માંહી તે ન્યૂન શું દીદું, જે નવા ધર્મમાં મન બેદું..૦૪
 પછી સત્સંગી બોલ્યા છે તૈયે, નવો ધર્મ એને કેમ કેયે;
 એ તો ધર્મ છે જૂનો અનાદિ^૧, સહુ વર્તે છે શાસ્ત્રમર્યાદ..૦૫
 આપણાનું તો નથી ઠેકાણું, તમે જાણો ને હું પણ જાણું;
 કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વળી, તેણે સહુને મૂક્યા છે ગળી..૦૬
 ગીતામાં જે કહ્યાં નરકદ્વાર, તેમાં વરતે એ તદાકાર^૨;
 માટે એમાં તે કાંઈ ન દીદું, ત્યારે સત્સંગમાં મન બેદું..૦૭
 એવું સાંભળી સગાં કુટુંબ, સર્વે મળીને ખાધા છે સમ;
 એને આપણે નહીં વે'વાર, આજથી એ કરો નાત્ય બહાર..૦૮
 તેને વીતી ગયાં ષટ વર્ષ, તોય મેલ્યો નહીં અમરષ^૩;
 ગયા સ્વધામે તેહના તાત^૪, ત્યારે ન તેડી નોતરે^૫ નાત..૦૯
 પછી આવ્યા છે પ્રભુજી પાસ, શેઠ વનો પુંજો હરિદાસ;
 આવી કરી હરિને વિનતિ, પ્રભુ પધારિયે પ્રાણપતિ..૧૦
 સર્વે સંગ લઈ મુનિ સાથ, સખા સહિત પધારિયે નાથ;
 પછી સંત સંગે લઈ શ્યામ, હરિ આવ્યા સુંદરિયાણે ગામ..૧૧
 સર્વે અયોધ્યાવાસી છે સંગે, પ્રભુ પધાર્યા અતિ ઉમંગે;
 ગાતે વાતે તેડી લાવ્યા ઘેર, કરી સેવા સારી બહુ પેર.. ૧૨
 સુંદર ભોજન વ્યંજન કરી, અતિ હેતે જમાડિયા હરિ;
 પછી મોતૈયા મોદક લઈ, નાથે જન જમાડિયા જઈ..૧૩
 બહુ બહુ કરી મનુવાર, ફર્યા પંગત્યમાં પંચ વાર;

૧. અનાદિ; સનાતન. ૨. ગળાડૂબ. ૩. દ્વેષ. ૪. હેમરાજ શાહ. ૫. તેરમાનાં, જ્ઞાતિભોજને.

એમ નિત્યે જમાડે છે નાથ, જમે જન તે હરિને હાથ..૧૪
 બહુ બહુ દિયે દરશન, અતિ અલબેલો છે પ્રસન્ન;
 બહુ પ્રશ્ન ને ઉત્તર થાય, સંત રમે રાસ ગીત ગાય..૧૫
 પછી આવી વસંત પંચમી, સુખદાયક સહુને ગમી;
 લાવ્યા રંગ સોરંગ ગુલાલ, લઈ ત્રાંસળી^૧ ઊઠિયા લાલ..૧૬
 નાખે રંગ રંગે સખા સાથ, અતિ આપે^૨ રંગાણા છે નાથ;
 પછી લઈ ગુલાલની ઝોળી, ફેંકે ફાંટુ રમે હરિ હોળી..૧૭
 રંગે રમીને આવ્યા ઉતારે, આપ્યાં વસ્ત્ર જનને^૩ તે વારે;
 આપે જમીને જન જમાડ્યા, અતિ દાસને હર્ષ પમાડ્યા..૧૮
 એમ ઉત્સવ કરી દયાળ, આવ્યા મહારાજ તે ભેંશજાળ;
 રહી રાત પધારિયા શ્યામ, આવ્યા નાગડકે લોયે ગામ..૧૯
 ત્યાંથી બોટાદ આવ્યા બહુનામી, જમ્યા સંત પોતે વળી સ્વામી;
 પછી આવ્યા ગઢડે ગોવિંદ, આપી સહુ જનને આનંદ..૨૦
 ત્યાર પછી થોડે ઘણે દન, ચાલ્યા ગુજરદેશે^૪ જીવન;
 કરી મજલે મજલે મુકામ, ચાલ્યા સુખમાં^૫ સુંદરશ્યામ..૨૧
 આવ્યા અમદાવાદ દયાળ, સંગે જન સમૂહ મરાળ;
 આવ્યા સત્સંગી સહુ સામૈયે, બની શોભા જાય નહીં કૈયે..૨૨
 બહુવિધનાં વાજાં ત્યાં વાજે, આવ્યા લોક દરશન કાજે;
 ચારે આશ્રમ ને વર્ણ ચાર, આવ્યાં દરશને નરનાર..૨૩
 ગાતે વાતે પધાર્યા મહારાજ, કેંક જનનાં કરવા કાજ;
 આવી ઊતર્યા મંદિર માંઈ, નરનારાયણ રાજે^૬ ત્યાંઈ..૨૪
 સત્સંગી સાંખ્યયોગી સંત, ઊતર્યા ભક્ત ને ભગવંત;
 કર્યા સુંદર સારા ભોજન, જમ્યા જન ને ભાવે જીવન..૨૫
 પછી પોઢિયા જીવનપ્રાણ, જાગ્યા સુખે સવારે સુજાણ;
 જાગ્યા પ્રભુજી પ્રભાત કાળે, કર્યા નિત્યવિધિ ત્યાં દયાળે..૨૬

૧. કાંસાનો પહોળો વાટકો. ૨. પોતે. ૩. શેઠના પુત્રોને. ૪. ગુજરાત પ્રદેશે. ૫. સુખપૂર્વક. ૬. બિરાજે;

પછી ચોતરે પાટ ઢળાવી, તેહ ઉપર બેઠા છે આવી;
 જોયું અમૃતદષ્ટિએ આપ, હર્યા જન તણા તન તાપ..૨૭
 પછી જન પ્રભુ પૂજા કાજ, લાવિયા બહુ વિધિ સમાજ;
 તેણે પૂજિયાં પ્રાણઆધાર, કંઠે આરોપ્યા સુંદર હાર..૨૮
 ઘેરી સુગંધે ગુલાબ ફૂલ, તોરા ગજરા તેના અમૂલ્ય;
 તે લઈ અર્પ્યા છે હરિને અંગે, પછી પાય લાગ્યા છે ઉમંગે..૨૯
 એમ લિયે લા'વો વળી જન, દિયે દન સારો દરશન;
 વળી આવે છે પુરના જન, કરવા કૃપાનિધિનાં દર્શન..૩૦
 કેંક આવીને પૂછે પ્રશ્ન, તેનો ઉત્તર આપે જીવન;
 સુણી ઉત્તર મગન થાય, પામી આશ્ચર્ય ને ઘેર જાય..૩૧
 એમ લીલા કરે અલબેલો, રંગરસિયો છેલ છબીલો;
 પહેરી વસ્ત્ર અનુપમ અંગી, શિર પાઘ વસંતી સોરંગી..૩૨
 એવાં દર્શન દિયે દયાળ, નીરખી મગન જન મરાળ;
 એમ કરતાં સાત દન ગયા, આવ્યો હુતાશની દન તિયાં..૩૩
 પછી મગાવ્યાં રંગ સોરંગ, કેશુ કસુંબી રંગ પતંગ;
 લાવ્યા સખા આખ્યો હરિ હાથે, ઢોળ્યો સહુ સખા માથે..૩૪
 નાખ્યો ઉપરે રંગ ગુલાલ, તેણે સખા થયા સહુ લાલ;
 જેમ ફૂલ્યું કમળદળ વળી, તેમ શોભે છે સંતમંડળી..૩૫
 ડોડો કમળ મધ્યે દયાળ, ફરતી પાંખડી શોભે મરાળ;
 એમ ખેલે સખા સંગે નાથ, નીરખી જન થાય છે સનાથ..૩૬
 વાજે વાજંત્ર ત્યાં અપાર, બોલે જય સહુ નરનાર;
 પછી ના'વાને ચાલિયા નાથ, સર્વે સખા જન લેઈ સાથ..૩૭
 નાહી મહારાજ મોટેરે ગયા, દઈ દર્શન તર્ત આવિયા;
 આવી બેઠા છે ઊંચે આસન, દિયે સહુ જનને દર્શન..૩૮
 એમ કરતાં વીતી છે રાત, સુખે પોઢી જાગ્યા પરભાત;
 કરી દાતણ નાહ્યા દયાળ, જમ્યા જન હેતે હરિ થાળ..૩૯

પછી જમાડિયા જન સોઈ, હતી ઘેબરની તે રસોઈ;
 ફર્યા પંગતમાં પંચ વાર, બહુ બહુ કરી મનુવાર..૪૦
 એમ આનંદે ઉત્સવ કરી, પછી ત્યાંથી પધારિયા હરિ;
 આવ્યા અસલાલિયે મહારાજ, સંગે હરિજન મુનિરાજ..૪૧
 કર્યા સુંદર સારાં ભોજન, જમ્યા નાથ જમાડિયા જન;
 ધન્ય ધન્ય ભક્ત વેણીભાઈ, જેની પ્રીત અતિ પ્રભુમાંઈ..૪૨
 તેના મનોરથ પૂરા કરી, પછી ત્યાં થકી ચાલિયા હરિ;
 ગામ જેતલપુરમાં જન, ભક્ત આસજી આદિ પાવન..૪૩
 તેને ઘેર પધાર્યા ગોવિંદ, સંગે સખા લઈ જનવૃંદ;
 તિયાં ભક્તે કરાવ્યાં ભોજન, જમ્યા નાથ સાથે સખાજન..૪૪
 પછી સાથે લઈ સર્વે સમાજ, આવ્યા મેમદાવાદ મહારાજ;
 રહી રાત આવ્યા વરતાલ, કરવા લીલા અલૌકીક લાલ..૪૫
 હતો ઉત્સવ આડો પક્ષ^૧ એક, રાખ્યા સંત કરી દયા નેક^૨;
 નિત્યે દિયે દરશન દાન, બહુ ભાવે કરી ભગવાન..૪૬
 થાય પ્રશ્ન ને ઉત્તર અતિ, સુખ આપે સુખમય મૂરતિ;
 કહે જેને મળ્યા ભગવન, તેને કોઈ ન વ્યાપે વિઘન..૪૭
 જેમ વેજું^૩ વસુધાનું^૪ કરે, તેની ચોટ^૫ પાછી નવ ફરે^૬;
 તેમ પ્રભુને મળતાં જન, રહેવું સદાય નિઃશંક મન..૪૮
 એવી વાતો કરે બહુ બહુ, સુણી મગન થાય જન સહુ;
 પછી આવ્યો ઉત્સવનો દન, આવ્યાં દરશને બહુ જન..૪૯
 રામનવમી ને એકાદશી, કર્યા ઉત્સવ હેતે હુલસી;
 કર્યા વિપ્રે વેદના ઉચ્ચાર, હોમ્યાં કુંડે હવિષ્યાન્ન સાર..૫૦
 વેદવિધિયે ઉત્સવ કરી, આપ્યાં દાન પછી હર્ષ ભરી;
 ઘોડી પલાણ^૭ ચર્મ ને અસિ^૮, આપી પાડી^૯ સહિત મહિષી^{૧૦}..૫૧

૧. ૧૫ દિવસ. ૨. નક્કી. ૩. નિશાન. ૪. પૃથ્વીનું. ૫. ઘા; પ્રહાર. ૬. નિષ્ફળ ન જાય. ૭. ઘોડીનો સામાન. ૮. તલવાર. ૯. ભેંસનું માદા બચ્ચું. ૧૦. ભેંસ.

ધેનુ^૧ સવત્સી^૨ ઓઢાડી ઝૂલ્ય, આપ્યાં વસ્ત્ર કસુંબી અમૂલ્ય;
 સોનાદોરો ને પોશ^૩ રૂપૈયા, લઈ દ્વિજ રાજ બહુ થયા..૫૨
 એમ ઉત્સવ આનંદ કરી, પછી ત્યાં થકી પધાર્યા હરિ;
 આવ્યા પાંચાળ દેશમાં નાથ, સર્વે લઈ નિજજન સાથ..૫૩
 આવી'તી બ્રહ્માનંદને ભાગ, તેહ ઉપાધિ કરાવી ત્યાગ;
 નિરબંધનું બંધન કાપી, નિજ સમીપની સેવા આપી..૫૪
 કર્યા સુખી તે સુખને રાશિ, ચૈત્ર સુદિ સુંદર એકાદશી;
 તે દિ ઉત્સવ કર્યો અવિનાશી, કરી લીલા તે રહી પ્રકાશી..૫૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે જેતલપુર
 થઈને વડતાલ પધાર્યા ને ત્યાં રામનવમીનો ઉત્સવ કર્યો' એ નામે
 અઢાણુંમું પ્રકરણમ્ ॥૯૮॥

પુર્વછાયો :

ત્યાર પછી જે જે થયું, કહું સાંભળો સહુ દઈ મન;
 અસુરાણ^૪ જોરાણ^૫ જક્તમાં, મળી પીડિયા હરિજન..૦૧
 પાપી મળી પરિયાણિયા, હરિજન હણવા હેત;
 તેની સહાય કરી હરિ, ખરી રીતશું રણખેત^૬..૦૨
 દુષ્ટ રણમાં દળિયા^૭, અસુરપતિ અતિ જેહ;
 બાર^૮ આગળ બસે^૯ પૂરા, તર્ત ભાગ્યા તેહ..૦૩
 ભૂમિનો ભાર ઉતારિયો, શ્રાવણ સુદિ દશમી દને;
 તે દિ અસુર મારિયા, હરિ ઈચ્છાએથી હરિજને..૦૪

ચોપાઈ :

પછી આવ્યો અષ્ટમીનો દન, તેડ્યા ઉત્સવ પર મુનિજન;
 આવ્યા સતસંગી સરવે મળી, અષ્ટમીનો સમૈયો સાંભળી..૦૫

૧. ગાય. ૨. વાઘડવાળી. ૩. ખોબો ભરીને. ૪. અસુરોએ. ૫. જોરમાં. ૬. રણમેદાનમાં (તકરારિયા ખેતર બાબતે). ૭. સંહાર્યા. ૮. ૧૨ પાર્ષદો. ૯. ૨૦૦.

આવી લાગ્યા પ્રભુજીને પાય, નીરખી નાથને તૃપ્ત ન થાય;
 વા'લે બોલાવ્યા મીઠે વયણે, વળી જોયું અમૃત નયણે..૦૬
 તેણે કરી હર્યા જનતાપ, કર્યા સુખી અલબેલે આપ;
 પછી અષ્ટમી ઉત્સવ કીધો, સહુ જનને આનંદ દીધો..૦૭
 પછી પધારિયા વરતાલ, કરવા લીલા અલૌકીક લાલ;
 સુણી આવ્યા સતસંગી સહુ, તેહ વિના બીજાં લોક બહુ..૦૮
 આવી લાગે પ્રભુજીને પાય, કરી દર્શન પ્રસન્ન થાય;
 નિત્ય નવી કરે વા'લો વાત, સુણી સહુ થાય રળિયાત..૦૯
 વળી લક્ષ્મીનારાયણ જેહ, વાસુદેવ ને શ્રીકૃષ્ણ તેહ;
 તેની મૂરતિને નિત્ય નિત્ય, દિયે પ્રદક્ષિણા કરી પ્રીત્ય..૧૦
 દિયે પ્રક્રમા તે દોય શત, પછી કરે પાંચ દંડવત;
 એમ કરતાં વીત્યા માસ દોય, આવ્યો દીપઉત્સવ દિન સોય..૧૧
 પૂરી દીપમાળા શોભે ઘણું, જાણું મંદિર બન્યું મણિ તણું;
 જોઈ જન થયાં છે ચકિત, લાગે પાય કરી બહુ પ્રીત..૧૨
 કરે દર્શન નર ને નાર, મુખે બોલે જયજયકાર;
 વીત્યો ઉત્સવ વળતે દને, પૂર્યો અન્નકોટ બહુ અન્ને..૧૩
 જમ્યા નાથ જમાડિયા જન, પોતે પીરસ્યું થઈ પ્રસન્ન;
 એમ આપે છે સુખ અપાર, નિત્ય પ્રત્યે તે પ્રાણઆધાર..૧૪
 એમ કરતાં પ્રબોધની આવી, એકાદશી જન મન ભાવી;
 તે દિ ઉત્સવ કર્યો અનુપ, સર્વે સંતને જે સુખરૂપ..૧૫
 પછી વીત્યા થોડા ઘણા દન, કર્યું વડોદરે જાવા મન;
 વડોદરે પધરાવ્યા કાજે, લખ્યા કાગળ તે બહુ રાજે..૧૬
 કહે એક વાર આવો આંહી, વા'લા વડોદરા શહેર માંહી;
 મને દર્શન દિયો દયાળ, દીનબંધુ દીનપ્રતિપાળ..૧૭
 એક વાર કરું દરશન, નથી બીજી ઈચ્છા મારે મન;
 આવો આંહી લગી તમે નાથ, નહીં તો આવીશ હું જોડી હાથ..૧૮

ત્યારે મહારાજે મૂકિયું કહાવી, દેશું દર્શન તમને આવી;
 પછી પધાર્યા સુંદર શ્યામ, આવી ઊતર્યા સાંકર્દે ગામ..૧૯
 કરી રસોઈ જમાડ્યા નાથ, જમ્યા સખા હતા જેહ સાથ;
 જમી પોઢિયા શ્યામ સનેહ, વુઠો^૧ માવઠે^૨ આવી ત્યાં મેહ..૨૦
 થયું સવાર સધાવ્યા શ્યામ, આવ્યા છબીલોજી છાણી ગામ;
 મૂક્યું શિયાજીયે^૩ ત્યાં સામૈયું, બની શોભા જાય નહીં કહિયું..૨૧
 આવ્યા પાયગા^૪ પાળા^૫ અપાર, સામા શણગાર્યા ગજ^૬ ચાર;
 તે ઉપર અંબાડી જરીની, સહિ શોભા કહું હું હરિની..૨૨
 ચિત્રવિચિત્ર ભાત્યને રંગે, શોભે હસ્તિ વસન સોરંગે;
 વળી ઊંટ શણગારી સારા, ધર્યા તે પર મોટાં નગારાં..૨૩
 બીજા ઘાલ્યા છે ઘોડે આનક^૭, બની જોયા સરખી બાનક;
 પડે નગારે ધ્રોશ ધીમેરી, શોભે નેજા^૮ નિશાણ નફેરી^૯..૨૪
 વાજે પડઘમ ભેળી વાંસળી, ભેર ભૂંગળ^{૧૦} ને ત્રૂઈ^{૧૧} વળી;
 બોલે શરણાઈ સ્વરે સારી, વાજે વાજાં તે મંગળકારી..૨૫
 રથ વેલ્ય ગાડી ઘણી મેના, આવ્યા સામૈયે સમૂહ તેના;
 બની શોભા સામૈયાની બહુ, સુણી લોક આવ્યા સામા સહુ..૨૬
 આવી લાગ્યાં પ્રભુજીને પાય, નીરખી નાથ હરખ ન માય;
 કહે સહુ જોડી એમ હાથ, આવો બેસો અંબાડિયે નાથ..૨૭
 દયા કરી દિયો દરશન, કરો પ્રભુજી શહેર પાવન;
 પછી કૃપા કરીને કૃપાળુ, બેઠા દંતી^૬ ઉપર દયાળુ..૨૮
 નારુપંતનાના^{૧૨} બેઠા સાથે, કરે ચમર નાથને માથે;
 બની શોભા જાય નહીં કઈ, જૈ જૈ શબ્દ રહ્યો તિયાં થઈ..૨૯
 કર્યા દરશન સહુ દાસે, નીરખી પૂરી કરી મન આશે;
 બેઠા બીજે ગજે સં ત ચાર, સંગે અયોધ્યાવાસી ઉદાર..૩૦

૧. વરસ્યો. ૨. કમોસમમાં. ૩. રાજા સયાજીરાવે. ૪. ઘોડેસ્વારો. ૫. પૈદલ સૈનિકો. ૬. હાથી. ૭. નગારાં. ૮. શોભા. ૯. ધજા. ૧૦. મોટા ઢોલ. ૧૧. ફૂંકીને વગાડવાનું વાદ્ય. ૧૨. વડોદરાના દિવાન

પછી ધીરે ધીરેશું ચાલતા, આવ્યા નાથ દર્શન આલતા;
 ઝાંઝ મૃદંગ લઈ મંડળી, ગાય ગવૈયા વધાઈ વળી..૩૧
 આવ્યા શહેરમાં શ્રીમહારાજ, બહુ જીવનાં કરવા કાજ;
 જુએ અમૃત નજરે નાથ, વળી જોડે છે સહુને હાથ..૩૨
 નરનારી જે શહેરનાં જન, નીરખી નાથને થયાં પાવન;
 એક પૃથ્વી ને ત્રણ માળે, ચડી લોક નાથને નિહાળે..૩૩
 નરનારી કરી દરશન, કરે કર જોડીને સ્તવન;
 નીલી પીળી પહેરી લાલ સાડી, શોભે ફૂલી જેમ ફૂલવાડી..૩૪
 એમ બની બજાર ને શેરી, સહુની નજર નાથ પર ઠેરી;
 જેમ ચિત્રમાં લખ્યા ચિતારે, નીરખી મનુષ્ય મટકું ન મારે..૩૫
 જોઈ મોહનને મન મોહું, નો'તું જોવું તેણે પણ જોયું;
 એમ સહુનાં લીધાં ચિત્ત ચોરી, કરે કેમ જેને હાથ દોરી..૩૬
 પછી આવ્યા પુરપતિ^૧ પાસ, નીરખ્યા શિયાજીએ^૧ અવિનાશ;
 પછી પધરાવ્યા હવેલી માંચ, કરી દંડવત લાગ્યો પાય..૩૭
 ત્યારે હરિ મળ્યા ગ્રહી હાથે, કરી મોટી મહેર એને માથે;
 પછી પ્રીતે પાટ ઢાળ્યો રાજે, શ્રીમહારાજને બેસવા કાજે..૩૮
 તે ઉપર બેઠા હરિ આપે, બળ્યા પાપિયા પોતાને પાપે;
 કરી પ્રીત્યેશું પૂજ્યા રાજને^૧, પૂજી પ્રભુ પામ્યો મોદ મને..૩૯
 પછી ઊભો આગ્યે જોડી હાથ, કહે ધન્ય ધન્ય મારા નાથ;
 આજ થયાં મને દરશન, કોઈક પૂર્વ જનમને પુણ્ય..૪૦
 એમ કહી લાગ્યો પાય વળી, થયા રાજી તે નાથ સાંભળી;
 પછી પધાર્યા શહેરમાં શ્યામ, કર્યા અનેક જીવનાં કામ..૪૧
 ફરી દર્શન સહુને દીધાં, બહુ જન કૃતારથ કીધાં;
 પછી પધાર્યા નાથ ઉતારે, ચાલ્યો મહીપતિ મોર ત્યારે..૪૨
 કાજુ તંબુ કનાત્ય^૨ રાવટી^૩, કરી ઊભી સોયેક^૪ સામટી;

તિયાં ઉતાર્યા દીનદયાળ, રાયે જમવા કરાવ્યો થાળ..૪૩
 પછી નિજ સંબંધીને^૧ હાથે, કર્યા સુંદર ભોજન નાથે;
 પછી બેઠા સિંહાસને શ્યામ, આવ્યું દર્શને સઘળું ગામ..૪૪
 સોના રૂપા તણાં ફૂલ લઈ, આવી વધાવે વા'લાને કઈ;
 બહુ લાવે છે ફૂલના હાર, લિયે પ્રીતેશું પ્રાણઆધાર..૪૫
 મીઠા મેવા ને સુંદર ફળ, લાવે દૂધ પેંડા કંઈ દળ;
 ઠાલે હાથે નાથ પાસે ના'વે, નાળી^૨ કેળી^૩ ઈશ્વર^૪ આદિ લાવે..૪૬
 મોટા મોટા જે શહેરમાં હતા, તે પણ આવ્યા છે હાથ જોડતા;
 અતિ સામર્થી જોઈ અપાર, જોડી હાથ નમે નરનાર..૪૭
 એમ નમાવી સહુને શીશ, ઊઠ્યા જીત કરી જગદીશ;
 આવી ઉતારે પોઢિયા નાથ, બહુ જીવને કરી સનાથ^૫..૪૮
 સર્વે સંત છે પોતાની સાથે, જમ્યા કરી રસોઈ તે હાથે;
 વૂઠો અતિ તિયાં વરસાત, એમ કરતાં થયું પરભાત..૪૯
 પછી જાગિયા જીવનપ્રાણ, કરવા બહુ જીવનાં કલ્યાણ;
 દીધાં દર્શન સહુને શ્યામે, નીખ્યા નયણાં ભરી સહુ ગામે^૬..૫૦
 થાય ઉત્તર ને પ્રશ્ન બહુ, જાણે જીત સ્વામીજીની સહુ;
 એમ સર્વેને પાછેરા પાડી, વાત પોતાની સત્ય દેખાડી..૫૧
 મતપંથ તણું માન હર્યું, સત્ય વચન શ્રીસ્વામીનું કર્યું;
 જે કહ્યું'તું સ્વામી રામાનંદે, રહી ધોરાજી માંહી આનંદે..૫૨
 ભેખ ખપશે^૭ સહુ ખડતાળે^૮, કર્યું વચન સત્ય દયાળે;
 એમ વીતી ગયા દિન ત્રણ, પછી પધાર્યા અશરણશરણ^૯..૫૩
 જેવી રીતનું સામૈયું લાવ્યા, તેથી વિશેકે^{૧૦} વળાવા આવ્યા;
 વળી પધરાવ્યા રાયે ઘેર, કરી પ્રીત્યે પૂજા બહુ પેર..૫૪
 સારો પોશાગ શિરપેચ જેહ, આપ્યો નરેશે નાથને તેહ;

૧. અયોધ્યાવાસીના. ૨. શ્રીફળ. ૩. કેળા. ૪. શેરડી. ૫. ધન્ય. ૬. ગ્રામજનોએ. ૭. નાશ પામશે. ૮. દ્રોહ કરીને; બીજાનું ભુંડું કરવાથી. ૯. નોંધારના આધાર. ૧૦. વિશેષ રીતે.

વળી કહે છે વારમવાર, વહેલા આવજ્યો પ્રાણઆધાર..૫૫
 જ્યારે તેડાવું વિનતિ કરી, ત્યારે વહેલા પધારજ્યો હરિ;
 પછી નાથ કહે તેડશો તમે, જાણો જરૂર આવશું અમે..૫૬
 એમ કહીને ઊઠ્યા દયાળ, ત્યારે ભાવેશું ભેટ્યો ભૂપાળ;
 પછી શીખ માગી ચાલ્યા શ્યામ, બેઠા અંબાડિયે સુખધામ..૫૭
 દેતા સહુને દર્શન દાન, આવ્યા શહેર બહારા ભગવાન;
 ગજ બાજ વાજંત્ર અપાર, આવ્યા વળાવવા નરનાર..૫૮
 તેહ સર્વેને શીખ જ દીધી, એવી લીલા વડોદરે કીધી;
 પછી ઘોડે થયા અસવાર, આવ્યા સાંકદાં ગામ મોઝાર..૫૯
 ત્યાંથી વા'લો આવ્યા વરતાલ, કરી લીલા અલૌકીક લાલ;
 દોઢ માસ લગી તિયાં રહ્યા, નિજ સંબંધી ગઢડે ગયા..૬૦
 પછી શિક્ષાપત્રી લખી સારી, આપી સતસંગીને સુખકારી;
 ત્યાંથી પધાર્યા સુંદરશ્યામ, ગુણસાગર ગઢડે ગામ..૬૧
 કર્યો ઉત્સવ એમ જીવને, કારતિક વદિ ત્રીજ દને;
 તે દી કરી વડોદરે લીલા, હતા સંત સતસંગી ભેળા..૬૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીહરિચરિત્રે ગઢડે
 જન્માષ્ટમી ઉત્સવ કરીને વડોદરે પધાર્યા ને ઘણું ઐશ્વર્ય જણાવ્યું ને
 ત્યાંથી વડતાલ પધાર્યા ને ત્યાં શિક્ષાપત્રી લખી' એ નામે નવ્વાણુંમું
 પ્રકરણમ્ ॥૯૯॥

પુર્વછાયો :

સર્વે જન મળી સાંભળો, કહું ત્યાર પછીની વાત;
 પ્રભુ પધાર્યા ગઢડે, એમ લીલા કરી ગુજરાત..૦૧
 ઘનશ્યામ ગઢડે આવિયા, સર્વે સંતને લઈ સાથ;
 જન મળી લળી પાય લાગી, સહુ થયા સનાથ..૦૨

નીરખી હરખી હાથ જોડી, જ્યારે બેઠા જન મળી;
ત્યારે સનેહે શ્યામળે વા'લે, વાલખ્યે બોલાવ્યા વળી..૦૩
છો સહુ જન સુખિયા, એમ હેતેશું કહ્યું હરિ;
ત્યારે જન કહે સુખિયા છીએ, પ્રભુ તમારે દર્શને કરી..૦૪

ઓપાઈ :

એમ કહેતાં સાંભળતાં વાત રે, વીતે આનંદમાં દિન રાત રે;
નિત્ય નવી નવી વાતો કરે રે, સુણી જન અંતરમાં ધરે રે..૦૫
એમ વીતી ગયા ત્રણ માસ રે, ત્યારે એમ બોલ્યા અવિનાશ રે;
હવે સહુ જાયે વરતાલ રે, વાટ જોતા હશે તે મરાલ રે..૦૬
એમ કહી કરી સાબધાઈ^૧ રે, ચાલ્યાં સંગે સહુ બાઈભાઈ રે;
આવ્યા કારિયાણિયે જીવન રે, નીરખી જન થયા છે મગન રે..૦૭
પછી હાથ જોડી બેઠા પાસ રે, ત્યારે બોલિયા છે અવિનાશ રે;
કહ્યું સાબદા થાઓ સરવ રે, જાયે વરતાલ કરવા ઉત્સવ રે..૦૮
બોલ્યા વસતો^૨ રાઘવ^૩ ત્યાંઈ રે, પ્રભુ કરોને ઉત્સવ આંઈ રે;
એમ કહીને રાખ્યા મહારાજ રે, હુતાશનીના ઉત્સવ કાજ રે..૦૯
લાવ્યા ગુલાલ ને રંગ ઘણા રે, રમ્યા નાથ રાખી નહીં મણા રે;
જોઈ રંગના ભરિયા નાથ રે, સહુ જન થયા છે સનાથ રે..૧૦
એમ કરી ઉત્સવ કારિયાણી રે, પછી ચાલિયા સારંગપાણિ રે;
આવ્યા વાલમ વરતાલ માંઈ રે, દન પહોર નો'તો ચડ્યો ત્યાંઈ^૪ રે..૧૧
આવ્યા સંત વા'લાને સાંભળી રે, કરવા દર્શન આવિયા મળી રે;
આવ્યા સંઘ લઈ સતસંગી રે, બાળ જોબન વૃદ્ધ ઉમંગી રે..૧૨
લાવ્યા બહુ પેરે પૂજા વિધિ રે, તેણે પ્રભુજીની પૂજા કીધી રે;
નાથ નીરખી સુખી થયા સહુ રે, હરિએ હેત દેખાડ્યું છે બહુ રે..૧૩
પછી નાથ કહે આણીવાર^૫ રે, કરીએ મંડપનો પરથાર^૬ રે;

૧.તૈયારી. ૨.વસ્તા ખાયર. ૩.રાઘવ પટેલ. ૪.સવારના નવ વાગતા પહેલાં. ૫.આ વખતે. ૬.પ્રીંથ.

ત્યારે સર્વે કહે સારું બહુ રે, અમે રાજી છીએ સંત સહુ રે..૧૪
 પછી લાવે ઈંટયો સહુ સાથ રે, ચાલે પોતે પણ ભેળા નાથ રે;
 થાય ઓટો એમ અહોનિશ રે, દિયે દર્શન હરિ હંમેશ રે..૧૫
 મળે સાંજે સહુને દયાળુ રે, દેખી અંગ કામે^૧ કચરાળું^૨ રે;
 એમ પૂરો કર્યો પરથાર રે, પૂરી પૂરણી કર્યો ભંડાર રે..૧૬
 થયો રામનવમીનો સમૈયો રે, કર્યો ઉત્સવ ન જાય કહિયો રે;
 પછી પ્રભુજી ગઢડે આવી રે, સર્વે સંત લીધા છે બોલાવી રે..૧૭
 કર્યો અષ્ટમીનો ઉત્સવ ભારી રે, સહુને સુખ દીધાં સુખકારી રે;
 કરી દશરા પધાર્યા નાથ રે, લઈ સંત સતસંગી સાથ રે..૧૮
 ગયા કરમડ ગામે કેશવ રે, કરવા અન્નકોટનો ઉત્સવ રે;
 કર્યો ઉત્સવ જમાડયા સંત રે, ફેર્યા લાડુ બેસાડી પંગત રે..૧૯
 ત્યાંથી અમદાવાદ પધાર્યા રે, જનને મન મોદ વધાર્યા રે;
 આનંદ સ્વામીએ કરાવ્યો સાજ^૩ રે, પ્રીત્યે પ્રભુને પૂજવા કાજ રે.. ૨૦
 સારો સુરવાળ જામો જરી રે, શિરે બંધાવી પાઘ સોનેરી રે;
 કંઠે માળા પહેરાવી શોભતી રે, કરી ધૂપ દીપ ને આરતી રે..૨૧
 લાગી પાય પછેડિયું લાવી રે, નાથ હાથે સંતને અલાવી^૪ રે;
 એમ કરી ઉત્સવ આનંદ રે, ચાલ્યા પ્રભુ પોતે સખાવુંદ રે..૨૨
 આવ્યા અસલાલી ભગવંત રે, આપે જમી જમાડિયા સંત રે;
 ત્યાંથી આવ્યા જેતલપુર નાથ રે, રહી રાત જમ્યા સહુ સાથ રે..૨૩
 કરી ગામડી માંહી ભોજન રે, આવ્યા મેમદાવાદે જીવન રે;
 રહી રાત વાત કરી વા'લે રે, ત્યાંથી આવ્યા પછી વરતાલે રે..૨૪
 કીધો પ્રબોધનીનો સમૈયો રે, થયો ઉત્સવ ન જાય કહિયો રે;
 પોતે રહ્યા તિયાં દોય માસ રે, ઝોળી મગાવી સાધુની પાસ રે..૨૫
 પછી ત્યાં થકી ગઢડે આવી રે, કર્યા સંતને રાજી જમાવી રે;

તેને મૂક્યા જૂનાગઢ માંઈ રે, પણ પોતે તો રહ્યા છે ત્યાંઈ રે..૨૬
 રહી થોડા ઘણા તિયાં દન રે, કર્યું વરતાલે જાવાનું મન રે;
 કારિયાણી ચોકડી ધોલેરે રે, રહ્યા પીપળીએ એહ ફેરે રે..૨૭
 જમી કમિયાળે વ્રસડે રહ્યા રે, ત્યાંથી નાથ વરતાલે આવિયા રે;
 રામનવમીનો ઉત્સવ કરી રે, પાછા આવિયા ગઢડે ફરી રે..૨૮
 પછી જ્યેષ્ઠ અષ્ટમીયે નાથે રે, નાખ્યો ગઢડે મંદિર પાયો હાથે રે;
 સુંદર મંદિર મોટું આદર્યું રે, ખોળી ખાંતે ને મુહૂર્ત કર્યું રે..૨૯
 રાખ્યા ચાર માસ સાધુ સંગે રે, પછી અમદાવાદ ગયા ઉમંગે રે;
 કારિયાણી સારંગપુર રહ્યા રે, ત્યાંથી વાગડ કંથારીએ ગયા રે..૩૦
 રહ્યા રાત શિયાણીએ શ્યામ રે, ત્યાંથી તાવી દેવળીયે ગામ રે;
 ત્યાંથી નળ^૧ ઊતરીને નાથ રે, રહ્યા રાત ધોડે^૨ સંત સાથ રે..૩૧
 જમી દદુકે રહ્યા કુવારે રે, રહ્યા રાત મનીપર ત્યારે રે;
 ત્યાંથી અમદાવાદે આવિયા રે, થોડું રહી અસલાલી ગયા રે..૩૨
 વાળ્યા શંકરે^૩ ચરચા^૪ કાજ રે, કરી ચરચા જીત્યા મહારાજ રે;
 પછી આવ્યા જેતલપુર ગામ રે, ત્યાંથી વરતાલે પધાર્યા શ્યામ રે..૩૩
 તિયાં રહ્યા કાંઈક ઘનશ્યામ રે, પછી આવિયા ગઢડે ગામ રે;
 આવી કરવા માંડ્યું મંદિર રે, અતિ ઉતાવળું નહીં ધીર રે..૩૪
 દિયે અખંડ તે દરશન રે, જન ઉપર છે પરસન રે;
 કર્યો ફૂલદોલ તિયાં વા'લે રે, પછી પધારિયા વરતાલે રે..૩૫
 કારિયાણી માંહી રાત રહ્યા રે, ત્યાંથી નાવડે ધોલેરે ગયા રે;
 પીપળીથી વરસડે ગામ રે, ત્યાંથી આવિયા વરતાલ ધામ રે..૩૬
 કરી રામનવમી રૂડી તિયાં રે, આવ્યા જન દરશન થિયાં રે;
 કરી બહુ જીવનાં ત્યાં કાજ રે, પાછા ગઢડે આવ્યા મહારાજ રે.. ૩૭
 માંડ્યું મંદિરનું કામ લેવા રે, અતિ ઉતાવળું કરી દેવા રે;

અષ્ટમી લીલા કરી લાલ રે, વળી ચાલ્યા પોતે વરતાલ રે..૩૮
 સારંગપુર સુંદરિયાણે શ્યામ રે, આવ્યા ધંધૂકે ખસતે ગામ રે;
 જમી કમિયાળે બોરુ રહ્યા રે, ત્યાંથી શીંજીવાડે ગામ ગયા રે..૩૯
 ત્યાંથી આવ્યા વરતાલે જીવન રે, નિજજનને દેવા દરશન રે;
 તિયાં આવ્યા સતસંગી સંત રે, ભાવે નીરખિયા ભગવંત રે..૪૦
 આપે સાધુને રસોયું સારી રે, હરિ પીરસે હેત વધારી રે;
 ગોળ લાડુ જલેબી મોતૈયા રે, આપે નાથ હાથે કરી દયા રે..૪૧
 લિયો લાડુ સંતો કરી પ્યાર રે, એમ કહી કરે મનુવાર રે;
 રહ્યા થોડા ઘણા તિયાં દન રે, પછી ચાલ્યા ગઢડે જીવન રે..૪૨
 પિપળાવ્ય વટામણ રહ્યા રે, ત્યાંથી કમિયાળે વા'લો આવિયા રે;
 રહી પ્રબડીયે રાત શ્યામ રે, આવ્યા ત્યાંથી કારિયાણી ગામ રે.. ૪૩
 પછી ગઢડે આવીને રહ્યા રે, તિયાં થોડા ઘણા દન થયા રે;
 ત્યાં તો તેડાવ્યા સાહેબ મોટે^૧ રે, બેસી ગાડી^૨ ગયા રાજકોટે રે..૪૪
 તિયાં સાહેબે કર્યું સનમાન રે, આવ્યો સામો ને આપ્યું આસન રે;
 પછી પ્રીત્યે બેઠો પ્રભુ પાસે રે, હેતે પૂછવા લાગ્યો હુલાસે રે.. ૪૫
 પૂછ્યા પ્રીત્યેશું પ્રશ્ન તે ઘણા રે, આપ્યા ઉત્તર નાથે તે તણા રે;
 સુણી સાહેબ તેહ શ્રવણે રે, પછી બોલ્યો છે દીનતા વેણે રે..૪૬
 જેવા મોટા સાંભળ્યા'તા અમે રે, તેવા સ્વામિનારાયણ છો તમે રે;
 કરજ્યો ગુના મારા બકશીશ રે, એમ કહીને નામિયું શીશ રે..૪૭
 ત્યારે એમ બોલ્યા મહારાજ રે, અતિ સારું તમારું છે રાજ રે;
 સર્વે લોક તે પામ્યા છે સુખ રે, નથી ભય વિગ્રહ^૩ કાંઈ દુઃખ રે.. ૪૮
 પણ એમ કહે છે લોક માંય રે, દુઃખ પામે છે બ્રાહ્મણ ગાય રે;
 ત્યારે સાહેબ બોલ્યો સાંભળી રે, કરશું તપાસ સહુ અમે મળી રે.. ૪૯
 પણ તમારા તીરથ માંય રે, નથી દેતો હું મારવા ગાય રે;
 એમ કહી ગુના બકશાવ્યા રે, પછી પ્રીત્યે પહેરામણી^૪ લાવ્યા રે.. ૫૦

૧. અંગ્રેજ અમલદાર ગર્વનર સર માલ્કમે. ૨. બળદ ગાડીમાં. ૩. યુદ્ધ. ૪. ભેટ-પૂજનની સામગ્રી.

કરી પહેરામણી પૂજ્યા હાથ રે, માગી શીખ ચાલ્યા પછી નાથ રે;
 બેસી ગાડિયે ગઢડે પધારી રે, દીધાં દર્શન હેત વધારી રે..૫૧
 સંત પોતાને વહાલા છે ઘણા રે, આખ્યાં સુખ રાખી નહીં મણા રે;
 પછી દ્વિજ દન સારો જોઈ રે, આપી બાળક બેને જનોઈ રે..૫૨
 પછી મંદિર પાસનો કૂપ^૧ રે, પાસે બેસી કરાવ્યો અનુપ રે;
 ત્યાં તો આવ્યો રામનવમી દન રે, આવ્યા ઉત્સવ પર બહુ જન રે.. ૫૩
 તેને દયાળે દર્શન દીધાં રે, કહી વાતું ને સુખિયાં કીધાં રે;
 કરી દર્શન જન ઘેર ગયા રે, પોતે જેમ હતા તેમ રહ્યા રે..૫૪
 પણ પોતાને વહાલા છે સંત રે, તેને આપિયાં સુખ અત્યંત રે;
 બીજાં કીધાં મોટાં બહુ કામ રે, નિજ સામર્થી દેખાડી શ્યામ રે.. ૫૫
 જ્ઞાન ધ્યાનનાં નગારાં ગડે^૨ રે, એવી રીતે રહ્યા છે ગઢડે રે;
 રહ્યા તિયાં એમ અવિનાશ રે, ત્યાં તો પૂછે છે પોતાના દાસ રે.. ૫૬
 તેને પોતપોતાના જે ધર્મ રે, તેનો કહી સમજાવે છે મર્મ રે;
 ત્યાં તો જૂનાગઢનું મંદિર રે, થયું પૂરું પધાર્યા મહાધીર રે..૫૭
 ચાલ્યા પછી પોતે સુખધામ રે, આવી રહ્યા છે વાંકિયે ગામ રે;
 ત્યાંથી સરતાનપુરે ગયા રે, પછી જૂનાગઢમાં આવિયા રે..૫૮
 આવ્યા મહેર કરી મહારાજ રે, મૂર્તિયો પધરાવવા કાજ રે;
 રણછોડજી ત્રિકમજી જેહ રે, રાધારમણ સિદ્ધેશ્વર તેહ રે..૫૯
 તેની મૂરતિઓ પધરાવી રે, કર્યો ઉત્સવ મોટો ત્યાં આવી રે;
 પછી સહુ સંતને મળ્યા શ્યામ રે, પાછા આવિયા ગઢડે ગામ રે.. ૬૦
 પછી તિયાં રહ્યા અવિનાશ રે, દિયે સુખ લિયે સહુ દાસ રે;
 ત્યાં તો મંદિર થયું તયાર રે, જોઈ મુહૂર્ત સુંદર સાર રે..૬૧
 પધરાવ્યા પોતે ગોપીનાથ રે, કહ્યું આમાં રહેશું સુણો ગાથ રે;
 કર્યો ઉત્સવ મોટો એ દન રે, વળતા તિયાં જ રહ્યા જીવન રે..૬૨

પછી તીવ્ર વૈરાગ્ય છે જેહ રે, તેને પામીને થયા નિસ્પેહ રે;
જડભરત વર્તતા જેમ રે, પોતે પણ આદર્યું છે તેમ રે..૬૩
જમે ન જમે ક્યારેક અન્ન રે, ક્યારે ફળ ફૂલ પિયે પવન^૧ રે;
ક્યારે કંદ મૂળ પાન વારિ^૨ રે, મેલી દેહ મમત વિસારી રે..૬૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીહરિચરિત્રે ગઢડે
ઉતાવળું મંદિર કરવા માંડ્યું ને જન્માષ્ટમીનો ઉત્સવ કરીને જૂનાગઢ
મૂર્તિઓ પધરાવવા પધાર્યા ને ત્યાં પ્રતિષ્ઠા કરીને ગઢડે પધાર્યા ને
ગોપીનાજીની પ્રતિષ્ઠા કરી’ એ નામે સોમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૦॥

પૂર્વછાયો :

એવા સ્વામી શ્રીહરિ, તેના ચરિત્ર અતિ અનુપ;
પાછા પ્રથમથી સંક્ષેપે, કહું સાંભળજો સુખરૂપ..૦૧
પોતે પુરુષોત્તમ પ્રકટી, બહુ વાવરી સામર્થ્ય;
જોરે લેવા જીવ શરણે, એ જ સારવા અર્થ^૩..૦૨
પાપી પરદારાપથી^૪, મદ્યપાની માંસારી^૫ સોઈ;
તસ્કર^૬ પર પ્રાણહર^૭, તરે^૮ કરે આશ્રય કોઈ..૦૩
પોતા બળે મહા પંચપાપી, કર્યા ભવજળ પાર;
લોભી લંપટી કપટી કામી, કોણ પુરુષ ને કોણ નાર..૦૪

ચોપાઈ :

એવા અઘવંતા^૯ નરનાર, આવે શરણે પામે ભવપાર;
પામે સમાધિ સુખ પ્રાપ્તિ, થાય લોક પરલોકમાં ગતિ..૦૫
સુરપુર ને દેખે કૈલાસ, વૈકુંઠ હરિ હરિના દાસ;
ગોલોક ને શ્વેતદ્વીપ સોઈ, ધામ અક્ષર જન તે સોઈ..૦૬
જે જે લોકમાં આચરણ જેહ, દેખે કહે જથારથ તેહ;
જે જે લોકના જે અધિપતિ, કરે પ્રકટ પ્રભુની વિનતિ..૦૭

૧. વાયુપાન = ઉપવાસ કરે. ૨. ફક્ત જળપાન કરે. ૩. હેતુ. ૪. પરસ્ત્રીગમન કરનાર. ૫. માંસ ખાનારા. ૬. ચોર. ૭. ખૂન તથા હિંસા કરનારા. ૮. પાપથી છૂટી પરમપદને પામે. ૯. પાપી.

એમ જન જોય બહુ ધામ, માને પોતાને પૂરણકામ;
 વળી દેખે બ્રહ્માંડે બ્રહ્માંડ, દેખે પોતાનું પારકું પંડ..૦૮
 મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર, દેખે પ્રાણ ઈન્દ્રિય પરિવાર;
 ઘાટ શુભ અશુભ જે થાય, તે તો પરપોતાના જણાય..૦૯
 એમ દેખે સમાધિએ જન, કરે પ્રકટ પ્રમાણ ભજન;
 પરાપાર^૧ જે પૂરણબ્રહ્મ, જેને નેતિ નેતિ કહે નિગમ..૧૦
 તે જ સુખદાયી સહજાનંદ, જગજીવન જે જગવંદ;
 જે કોઈ સર્વે કારણના કારણ, તેણે કર્યું છે તન ધારણ..૧૧
 સર્વે અવતારના અવતારી, તે જ સહજાનંદ સુખકારી;
 જે કોઈ સર્વે ધામના ધામી, જાણો તે જ સહજાનંદ સ્વામી..૧૨
 શશી સૂર અજ અમરેશ^૨, શેષ મહેશ દેવ ગણેશ;
 પૃથ્વી પાથ પાવક^૩ પવન, દીગપાળ કાળ માયા ઘન..૧૩
 એહ આદિ જે બીજા અનેક, જેની ન લોપે આગન્યા એક;
 તે જ મૂરતિ જાણીને જન, કરે સહજાનંદનું ભજન..૧૪
 અતિ પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ ન લેશ, એવી વાતો થાય દેશોદેશ;
 થાય પ્રકટ પૂજા બહુ પેર, પ્રકટ ગુણ ગાય ઘેર ઘેર..૧૫
 થાય અર્ચા પૂજાને આરતી, કરે સ્તવન જન વિનતિ;
 ધરે મોરમુગટ વનમાલ^૪, છત્ર ચમર કરે મરાલ^૫..૧૬
 પૂજા પ્રકટ પ્રકટ ભજન, કરે નરનારી બહુ જન;
 નિરસંશય થઈ નરનાર, ભજે પ્રકટ પ્રમાણ આધાર..૧૭
 તેના હરે દુઃખ દીનબંધુ, કૃપાળુ દયાળુ સુખસિંધુ;
 કામ ક્રોધ લોભ મોહ આદિ, નડ્યા છે જે જીવને અનાદિ..૧૮
 એવા શત્રુ અજીતને જીતી, કરાવે નિજ ચરણે પ્રીતિ;
 એમ અનંત જીવ ઉદ્ધાર્યા, ભવસાગર પાર ઉતાર્યા..૧૯

૧. પર જે બ્રહ્મ તેથી પણ પર. ૨. ઈન્દ્ર. ૩. અગ્નિ. ૪. પાંચ પ્રકારનાં વનપુષ્પોનો હાર. ૫. સંતો.

દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય શૂદ્ર લઈ, નરનાર ઉધારિયાં કઈ;
 પેખી^૧ પોતાની સામર્થી શ્યામ, આપ્યા આશ્રિતને નિજધામ..૨૦
 શ્વેતદ્વીપ વૈકુંઠ ગોલોક, પામ્યા અક્ષરધામ અશોક^૨;
 છતે તને^૩ છે મગન જન, વળી કરે પ્રકટ ભજન..૨૧
 માને મળ્યા શ્રીહરિ સાક્ષાત, ન કરે કોઈ વાયદે વાત;
 બીજા મતપંથ મોળા પડ્યા, રહ્યા તે પણ સડ્યા બગડ્યા..૨૨
 એમા જીવ મુમુક્ષુ જે હતા, આવ્યા પ્રકટ પ્રભુને ગોતતા;
 ઉદય અસ્તમાંઈ^૪ એક વાત, પ્રભુ સહજાનંદજી સાક્ષાત..૨૩
 બાળ જોબન ને વૃદ્ધ જેહ, તેને ન રહ્યો તેમાં સંદેહ;
 એમ પ્રકટપણે નરનાર, કરે ભજન સહુ અપાર..૨૪
 દેવ ભૈરવ ભવાની પીર, વળી વૈતાળ વૈતાળી વીર;
 મંત્ર જંત્રને મુંઠ^૫ કામણ^૬, દૈત્ય ભૂત પ્રેત પિતૃગણ..૨૫
 ટોણા^૬ નાટક ચેટક^૭ ચોટે^૮, તેની બીક નહીં મિષ ખોટે^૯;
 એમ પ્રકટ પ્રભુને પામી, બીજી શંકા તે સર્વે વામી..૨૬
 નહીં અંતરે કોઈનો ભાર, પામી પ્રકટ ધર્મકુમાર;
 વળી નિજ નિજ ધર્મ પાળે, પ્રકટ મૂર્તિ નાથ નિહાળે..૨૭
 પ્રકટ પ્રભુનું કરે ભજન, તેણે જન રહે છે મગન;
 કોઈ વાતની ન રહિ શંકા, દીધા કાળ માયા પર ડંકા^{૧૦}..૨૮
 અતિ પ્રકટનું બળ લઈ, બીજી વાત તણી બીક ગઈ;
 એમ પ્રકટપણાની વાત, જણાણી જગમાંહી વિખ્યાત..૨૯
 થાય પરચા અતિ અપાર, ન માને એવો કોણ ગમાર;
 જ્યારે મૂકે સતસંગી દેહ, આવે નાથ તેડવાને તેહ..૩૦
 મરે વિમુખ કરી હાય હાય, મુવા પછી જમપુર જાય;
 એમ દેખી દો પ્રસિદ્ધ વિધિ, ભજે સહજાનંદ સુખનિધિ..૩૧

૧. જોઈ. ૨. જ્યાં શોક-દુઃખ નથી. ૩. દેહ છતાં જ. ૪. આખી પૃથ્વી ઉપર. ૫. મંત્રેલા દણાની મૂઠી.
 ૬. વશીકરણ વિદ્યા; ૭. ઈન્દ્રજાળ. ૮. મારણ પ્રયોગ. ૯. ખોટા તૂત-ધર્તીગની. ૧૦. વિજય મેળવ્યો.

વાટે ઘાટે એ થાય ઉચ્ચાર, પ્રભુ પ્રકટ વિના અંધાર;
 નથી વાત એ છાની છપાડે^૧, છે છતરાઈ^૨ તે ચોડેધાડે^૩..૩૨
 એવું કરીને પ્રકટપણું, કર્યું કલ્યાણ બહુ જીવતણું;
 પછી નાથે વિચાર્યું અંતરે, જ્યારે હું નહીં હઉં આ ઘરે^૪..૩૩
 ત્યારે મારા આશ્રિત નરનાર, થાશે નિરાલંબ નિરધાર;
 માટે એને કરું આલંબન, બીજા થાશે જે આગળ્યે જન..૩૪
 તેના કલ્યાણ કરવા સારું, કરી મંદિર મૂર્તિયો બેસારું;
 વળી મારુ ગુરુપણું જેહ, સ્થાપું ધર્મકુળ માંહી તેહ..૩૫
 એમ વિચારીને તતખેવ^૫, પછી નરનારાયણ દેવ^૬;
 લક્ષ્મીનારાયણાદિક^૭ સારી, પોતાની મૂર્તિયો બેસારી..૩૬
 અવધ્યપ્રસાદ ને રઘુવીર, કર્યા આચાર્ય^૮ ગુણે ગંભીર;
 મૂર્તિ દ્વારે ઐશ્વર્ય જણાવી, પુર્યા પરચા સમાધિ કરાવી..૩૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘પુરુષોત્તમનો મહિમા
 તથા પ્રકટપણું કહ્યું’ એ નામે એકસો ને એકમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૧॥

પૂર્વછાનો :

અનંત લીલા અનંત ચરિત્ર, અનંત સામર્થ્ય સોઈ;
 અનંત પ્રતાપ અનંત પરચા, કવિ જન ન લખે કોઈ..૦૧
 અપાર માહાત્મ્ય અપાર મહિમા, મોટપ્ય અપરમપાર;
 અપાર ગંભીર અપાર ગરવા^૯, કવિ કોણ કરે નિરધાર..૦૨
 પંખી જેમ પાંખબળે, ઊડે પાર લેવા આકાશ;
 સરું^{૧૦} તે નાવે શૂન્યનું^{૧૧}, નિશ્ચે પામે તન નાશ..૦૩
 એમ ચરિત્ર મહારાજના, છે જો અનંત અપાર;
 કે’તાં કે’તાં કહેવાય નહીં, એમ નિશ્ચય છે નિરધાર..૦૪

૧. પાનગી. ૨. ખુલ્લી. ૩. જગજાહેર. ૪. પૃથ્વી ઉપર. ૫. તરત જ. ૬. અમદાવાદ, ભુજમાં. ૭. વડતાલમાં. ૮. સંવત્ ૧૮૮૨, કારતક સુદ - ૧૧. ૯. ગૌરવવાન. ૧૦. છેડો. ૧૧. આકાશનું.

નર જે ઉત્તર પંથનો, ઈચ્છે આ તને લેવા અંત;
 પહોંચ્યાની પ્રતીત કરવી, એ જ ભોળાઈ અત્યંત..૦૫
 ઉડુગણ^૧ કણ ભૂમિ તણાં, જળકણ જાણે જન;
 વનપાત^૨ ગાતરોમાવળી^૩, ગણે અન્નકણ ખડધન^૪..૦૬
 એહ સર્વે અપારનો પાર, લિયે કવિજન કોઈ;
 હરિચરિત્રનો પાર હજારું, સરું ન લિયે સોઈ..૦૭
 જેનું વર્ણન કરતાં વાણી થાકે, મનન કરતાં મન;
 ચિતવન કરતાં ચિત્ત થાકે, એમ નિશ્ચે જાણજ્યો જન..૦૮

ચોપાઈ :

ધરી હરિકૃષ્ણ અવતાર, કરે લીલા અનંત અપાર;
 ઉઠે બેસે બોલે જુવે જમે, હાલે ચાલે હરિ હસે રમે..૦૯
 સુવે જાગે માગે કાંઈ જેહ, આવે જાય ઊભા રહે તેહ;
 ચાલે ચટકે લટકે ચાલ, કરે કરનાં લટકાં લાલ..૧૦
 કહે સાંભળે ને લિયે દિયે, કેમ લખાય જે પાય પિયે;
 પૂજે પૂજાવે પીરસે હાથે, અતિ હેત કરે જન માથે..૧૧
 પહેરે પહેરાવે વસ્ત્ર ઘરેણાં, સરવે ચરિત્ર છે સુખદેણાં;
 ત્યાગે તગાવે વઢે વખાણે, માને મનાવે જણાવે જાણે..૧૨
 કરે દાતણને મુખ ધુવે, વસ્ત્ર લાસે^૫ ઝીણે મુખ લુવે;
 યોળે તનમાં તેલ ફુલેલ, નાય ઊને નીરે અલબેલ..૧૩
 જે જે ક્રિયા છે કૃપાસિંધુની, લખવા જેવી જે દીનબંધુની;
 ધીરા ઉતાવળા પાવ ધરે, ચાલે ચાલ્ય લાલ મનહરે..૧૪
 ખીજે રીજે રાજી રહે રાખે, કાંઈક ભૂતભવિષ્યનું ભાખે;
 ડરે ડરાવે દેખાડે બીક, રાખે રખાવે ઠેરાવે ઠીક..૧૫
 બુદ્ધિપાર રે વિચાર કરે, ધરે ધ્યાન જ્ઞાન અનુસરે;
 ગાયે ગવરાવે ત્રોડે તાન, સુણે સુણાવે સમજાવે સાન..૧૬

૧. તારાઓ. ૨. વનનાં પાંદડાં. ૩. શરીરનાં રૂંવાડાં. ૪. ચોમાસામાં ઊગતાં ઘાસ. ૫. મુલાયમ.

જે જે લીલા કરે ભગવાન, તે તે લખવા જેવી નિદાન;
 સદા સાંભળવી વળી કહેવી, સર્વે ધાર્યા વિચારવા જેવી..૧૭
 ધોતિ પોતિ પીતાંબર શાલ, જામો જરી સોય સુરવાલ;
 પાઘ કસુંબી સોનેરી કોરે, ધર્યું છોગલિયું ચિત્ત ચોરે..૧૮
 વેઢ વીંટી કર કડાં કાજુ, શોભે પોંચી અંગૂઠી ને બાજુ;
 હીરાસાંકળી^૧ હૂલર^૨ હાર, શોભે અંગો અંગ શણગાર..૧૯
 કાને કુંડળ કલંગી તોરો, માથે મુગટ કંઠે સોનાદોરો;
 સોના સાંકળાં ઉતરી ઓપી, મોતીમાળા કંઠમાં આરોપી..૨૦
 ચર્ય્યા ચંદન કેસર સુગંધ, તોરા ગજરા ને બાજુબંધ;
 હેયે હાર અપાર ફૂલના, પહેર્યા મહારાજે મોંઘા મૂલના..૨૧
 બેઠા ડોલે હિંડોળે દયાળ, કરે પૂજા આરતી મરાળ;
 જે જે લીલા કરી અવિનાશ, તે તે લખવા જેવી છે દાસ..૨૨
 કેસુ કેસર કસુંબી રંગ, પ્રીત્યે રીતે કઢાવ્યો પતંગ;
 રંગ સોરંગ ઘેરા ગુલાલ, ભરે ઝોળી રંગે ટોળી લાલ..૨૩
 અલબેલ ખેલ અતિ કરે, માંહોમાંહી અંગે રંગ ભરે;
 જોઈ જન તનભાન ટળે, થાય સમાધિ અંતરે વળે..૨૪
 વળી દેખાય દેશ પ્રદેશે, પ્રેમી જનના હેત હંમેશે;
 એવી લીલા અનંત અપાર, કહો કેમ આવે કહેતા પાર..૨૫
 ગજ બાજ રથ વેલ્ય જેહ, મેના સુખપાલ પાલખી તેહ;
 જે જે વાહને બેસે વાલ્યમ, તે તે વિસારવા જેવા કેમ..૨૬
 ખાટ પાટ પલંગ ખુરશી, જિયા બેઠા શ્રીહરિ હુલસી^૩;
 ખેલ લૌકિક અલૌકીક કરે, નાવે પાર લખ્યે તેનો સરે^૪..૨૭
 કોટી બ્રહ્માંડ રહે જેને રોમ, કોટિ કવિ રવિ શિવ સોમ;
 તે તો ધરી નરતન નાથ, રમે ગોવિંદ સખાને સાથ..૨૮
 જેના દર્શન દુર્લભ સહુને, આપે દર્શન તે જન બહુને;

અધોઉર્ધ્વ^૧ વિબુધ^૨ વિમાન, જુવે દેવાંગના ભગવાન..૨૯
 શ્વેતદ્વીપ વૈકુંઠ ગોલોકે, આવી મુક્તમંડળ વિલોકે;
 નીરખી નિરત્ર^૩ જાય નિજધામ, પામી પરમ સુખ વિશ્રામ..૩૦
 એમ અલબેલો સુખ દિયે, નર નિર્જર^૪ નિરત્ર લિયે;
 લોકે પરલોકે આનંદ આલે, તે તો લખ્યા વિના કેમ ચાલે..૩૧
 કરે લીલા અવનિ ઉપર, ધન્ય ધ્યાન કર્યા જેવી ધર;
 ધન્ય રમ્યા ભમ્યા જિયાં રિયાં, સ્પર્શી રજ મળે કહો ક્રિયાં..૩૨
 ધન્ય આંબા આંબલીની છાંય, બેઠા જ્યાં હરિ કરી સભાય;
 ધન્ય ગિરિ ગહ્વર^૫ વાટી^૬ વન, જિયાં જિયાં ભમ્યા ભગવન..૩૩
 ધન્ય નદી તાલ વાપી^૭ કૂપ, જિયાં નાહ્યા શ્યામ સુખરૂપ;
 તીર્થક્ષેત્ર પવિત્ર જે ધામ, ધન્ય ફર્યા જ્યાં સુંદરશ્યામ..૩૪
 ખંડ દેશ શહેર ગામ ઘોષ^૮, ફરી હરિ કર્યા તે અદોષ;
 મેડી મો'લ અગાસી અવાસ, જિયાં કર્યો વાલ્યમજીએ વાસ..૩૫
 બહુ બંગલા હવેલી હોજ, જિયાં રહ્યા હરિ કરી મોજ;
 જ્યાં જ્યાં વાસ કર્યો મારે વાલે, તે તો લખ્યા વિના કેમ ચાલે..૩૬
 મળ્યા યોગી ભોગી જે ભૂપાળ, કોઈ જટી^૯ મુંડી^{૧૦} કંઠમાળ;
 પીર ફકીર જંગમ^{૧૧} જેહ, ભટ પંડિત પુરાણી તેહ..૩૭
 જ્યાં જ્યાં મળી કરી ચરચાય, જીતી વાદી લગાડિયા પાય;
 શૈવી શક્તિ વૈષ્ણવી વેદાંતિ, તેને અંતરે થઈ અશાંતિ..૩૮
 બહુ જીવ હતા જે બેહાલ, મળી નાથને કર્યા નિહાલ;
 દઈ દરશ સ્પરશ આપ, ટાળ્યા પાપીના પાપસંતાપ..૩૯
 કંઈક યજ્ઞ જનોઈના કાજ, સદાવ્રત જમે મુનિરાજ;
 વિવાવાજન^{૧૨} ને ખર્ચ^{૧૩} જાન, જિયાં ગયા થયા મજમાન^{૧૪}..૪૦
 કર્યા સારા ઉત્સવ સમૈયા, તે તો કેમ જાય લખ્યા કહિયા;

૧.નીચે-ઉપર. ૨.દેવોનાં. ૩.શ્વેતદ્વીપના મુક્ત. ૪.દેવો. ૫.ગૂફા. ૬.બગીચો. ૭.વાવ. ૮.નેસડો.
 ૯.જટવાળા. ૧૦.મુંડનવાળા. ૧૧.બાવા. ૧૨.લગ્નની ધામધૂમ ૧૩.તેરમાનું ભોજન. ૧૪.ઉજાણી.

દેશ પ્રદેશ પરચા દીધા, બહુ જીવ સનમુખ કીધા..૪૧
 સર્વે સંભારી લખી જો લૈયે, બ્રહ્મા શત સરીખા જો હૈયે;
 નહીં રસના શેષના સમ, ગિરા^૧ શારદા સમ નહીં ગમ^૨..૪૨
 લખ્યે લંબોદરકર^૩ નથી, સુણે પૃથુસમ કાન ક્યાંથી;
 નથી આયુષ લોમશતણી, નથી બુદ્ધિ તે વિધિથી^૪ ઘણી..૪૩
 નથી કવિ વાલ્મીક વ્યાસ, કરે સર્વે ગુણનો પ્રકાશ;
 એવા એવા સમર્થ અપાર, બુદ્ધિસાગર બહુ વિચાર..૪૪
 તેહ તણી પણ સુણી વાણી, સહુ રહ્યા છે અગમ જાણી;
 કિયાં એહ ને આપણે જાણો, ખગભાનું^૫ ખદ્યોત^૬ પ્રમાણો..૪૫
 અલ્પ આયુષ ને અલ્પબુદ્ધિ, અલ્પ સામર્થ્ય ન લહિ શુદ્ધિ;
 કહ્યું કાલાવાલા કરી કાંઈ, હશે સમું વસમું તે માંઈ..૪૬
 આગે કહેવા રહી અભિલાષ, હુવાં ક્ષીણ નેણપ્રકાશ;
 હતી હૈયા માંહી ઘણી હામ, લખવા ચરિત્ર સુંદર શ્યામ..૪૭
 પણ જિયાં લગી પ્રાણ રહેશે, જીભા સ્વામી સહજાનંદ કહેશે;
 તેહ વિના કહે બીજું કેમ, પડી આંટી અંતરમાં એમ..૪૮
 કાન નહીં સુણે બીજો ઉચ્ચાર, નેત્ર નહીં જુવે બીજો આકાર;
 ત્વચા નહીં કરે ભેટ્ય બીજાની, નાસા નહીં લીયે સુગંધી નાની^૭.. ૪૯
 મન નહીં કરે મનન અન્ય, બુદ્ધિ નહીં કરે નિશ્ચે હરિ વિન્ય;
 ચિત્ત ન ચિતવે બીજી વાત, અહંકાર હું હરિનો સાક્ષાત..૫૦
 શીશ નહીં નમે અન્ય પાય, હદે બીજું ધ્યાન નહીં ધરાય;
 કર નહીં જુતે અન્યને આગે, બીજે પંથે નહીં ચલાય પાગે..૫૧
 માટે જ્યાં લગી રહે તનશ્વાસ, તજું નહીં ત્યાં લગી એ અધ્યાસ^૮;
 હરિગુણ ગાતાં છૂટે તન, તેમાં મગન છે મારું મન..૫૨
 ધન્ય શ્રવણ^૯ રીઝ્યા હરિજશે^{૧૦}, ધન્ય ત્વચા પ્રભુપદ સ્પરશે;
 ધન્ય નેણ જુવે હરિ મૂર્તિ, ધન્ય જીભા કહે હરિકીર્તિ..૫૩

૧. વાણી. ૨. જ્ઞાન. ૩. ગણપતિના જેવા હાથ. ૪. બ્રહ્માથી. ૫. આકાશે સૂર્ય. ૬. આગિયો. ૭. બીજી-ત્રીજી. ૮. અભ્યાસ; રીપીટેશન. ૯. કાન. ૧૦. પ્રભુનો મહિમા સાંભળવામાં.

ધન્ય ધન્ય એ સર્વે સમાજ, જેણે કરી રીઝે મહારાજ;
 એ છે વાત અલેખામાં અતિ, ન પડે પ્રાકૃત જીવને ગતિ..૫૪
 મન વાણીને અગમ જેહ, પૂરણ પુરુષોત્તમ તેહ;
 તે તો ધરી મનુષ્યનું તન, જન હેતે ફરે છે જીવન..૫૫
 તેનાં લીલાચરિત્રને ગાતાં, થાય નિર્મળ જળજશ^૧ ના'તાં;
 માટે નામ ચરિત્ર સામર્થ, કહેશું નહીં ખોયે જનમ વ્યર્થ..૫૬
 નિજ ધર્મે વર્તે જન જેહ, કહેશું સર્વે સંભારીને તેહ;
 અતિ પવિત્ર ચરિત્ર ગાતાં, નથી મુજ થકી તે મુકાતાં..૫૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'પુરુષોત્તમનો મહિમા
 કથન નામે' એકસો ને બીજું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૨॥

પૂર્વછાયો :

અનેક લીલા અનેક ચરિત્ર, કરી કર્યો જનનો ઉદ્ધાર;
 સુંદર નિર્ગુણ^૨ મૂરતિ, તેને વંદું હું વારમવાર..૦૧
 અનેક નામના નામી સ્વામી, સર્વના સુખધામ;
 અનેક એકની મૂરતિ^૩, અનેક એકનાં નામ..૦૨
 તે પ્રભુ પ્રકટપણે ફરે, કરે જીવનાં કલ્યાણ;
 મનોહર મૂર્તિ મહારાજની, તેને પ્રણમું જોડી હું પાણ..૦૩
 પુરુષોત્તમ પૂરણ પોતે, અઢળક ઢળ્યા આ વાર;
 તેનાં ચરિત્ર પવિત્ર અતિ, વળી કહું કરી વિસ્તાર..૦૪
 એક સમે મુનિ સહુ મળી, આવિયા પ્રભુજી પાસ;
 અતિ હેતે સ્તુતિ કરવા, હૈયે થયા છે હુલાસ..૦૫

ચોપાઈ :

નમો કૃષ્ણ નમો નારાયણ, નમો જીવશ્રેય પરાયણ^૪;
 નમો બળવંત બહુનામી, નમો અકળ અંતરજામી..૦૬

૧. પ્રભુના યશસ્વી જળમાં. ૨. દિવ્ય. ૩. અવતારો. ૪. જીવનાં કલ્યાણ માટે જ બધું કરનાર.

નમો સહુ જીવના સુખકારી, નમો દીનબંધુ દુઃખહારી;
 નમો દાસના ત્રાસ વિનાશ, નમો સહુના આદિ અવિનાશ..૦૭
 નમો પુરુષોત્તમ સહુપાર, નમો અક્ષરધામ આધાર;
 નમો નિર્ગુણ સગુણ સ્વામી, સર્વે ધામ તણા તમે ધામી..૦૮
 નમો અપરમપાર અકળ, નમો સર્વના શ્યામ સબળ;
 નમો ક્ષરઅક્ષર નિયંતા, નમો ગુણ પાર ગુણવંતા..૦૯
 નમો અવતારના અવતારી, નમો સંત તણા સુખકારી;
 નમો દીનના બંધુ દયાળ, નમો ભક્તવત્સલ પ્રતિપાળ..૧૦
 નમો કૃપાના સિધું કૃપાળુ, નમો દયાના નિધિ દયાળુ;
 નમો પ્રભુજી પૂરણકામ, નમો સંત તણા સુખધામ..૧૧
 નમો ઈશ તણા મહા ઈશ, નમો ભક્તપતિ જગદીશ;
 નમો પરમેશ્વર પરબ્રહ્મ, નમો ભવતારણ ત્રિકમ..૧૨
 નમો વાસુદેવ વરદેણ, નમો કેશવ કમળનેણ;
 નમો ગોપાળ ગોકુલચંદ, નમો ગોપીવલ્લભ ગોવિંદ..૧૩
 નમો નાથ ગોવર્ધનધારી, નમો બાલમુકુંદ મુરારી;
 નમો પદ્મનાભ પીતાંબર, નમો પુનિત પરમેશ્વર..૧૪
 નમો પવિત્ર પરમાનંદ, નમો પદ્માક્ષ પૃથવિવંદ;
 નમો નારાયણ નિર્વિકાર, નમો નૃસિંહ નરક નિવાર..૧૫
 નમો નરોત્તમ નરવીર, નમો નાગનાથજી સુધીર;
 નમો રઘુનાથ રામચંદ્ર, નમો રાઘવ સુખસમુદ્ર..૧૬
 નમો રાજવલોચન રામ, નમો રમાપતિ રાજનામ;
 નમો વામનજી વિશ્વેશ્વર, નમો વિશ્વરૂપ વિશ્વંભર..૧૭
 નમો વિશ્વેશ વિષ્ણુ ને વ્યાસ, વેદવલ્લભ વાણીપ્રકાશ;
 નમો દામોદરજી દયાળ, નમો દેવ દેવકીજી બાળ..૧૮
 નમો દીનાનાથજી દૈત્યારી, નમો દેવેશ દેવ મુરારી;
 નમો માધવ મધુસુદન, નમો મુકુંદ મુષ્ટિકમર્દન..૧૯

નમો મહાબાહુ મંજુકેશ, નમો મહાધીર શ્રીદેવેશ;
 નમો કેશવ કરુણાધામ, નમો કૌમોદકીધર^૧ નામ..૨૦
 નમો કામેશ^૨ કૃષ્ણ દયાળ, નમો કોસ્તુભપ્રિય કૃપાળ;
 નમો ભૂધર ભુવનાનંદ, નમો ભુતનાથ^૩ ભવવંદ..૨૧
 નમો ભુવનૈક^૪ ભુજગેશ^૫, નમો ભવનસાવણ^૬ ઈશ;
 નમો જનાર્દન જદુરાય, નમો જગન્નાથ તવ પાય..૨૨
 નમો જક્ત જાડ્યન^૭ વિનાશ, નમો જગદાધાર અવિનાશ;
 નમો સચ્ચિદાનંદ ચરાચર^૮, નમો ચતુર્ભુજ ચક્રધર..૨૩
 નમો શ્રિયનાથ શ્રિયપતિ, નમો શ્રીવરપ્રદ છો અતિ;
 નમો શ્રીધર શ્રી સુરેશ્વર, નમો સૌમ્ય શ્રીવત્સાંકધર..૨૪
 નમો યોગેશ જીવનપ્રાણ, નમો યશોદાનંદ સુજાણ;
 નમો યમુનાજળ કિલોલ, નમો સંપૂરણ કળા સોળ..૨૫
 નમો શ્રીહરિજી શાલગ્રામ, શુદ્ધ શંખ ચક્રધર નામ;
 નમો સુરાસુર સદા સેવ, નમો સાધુવલ્લભ અભેવ..૨૬
 નમો ત્રિવિક્રમ તપોઈન્દ્ર, નમો ત્રિસ્થલ તીર્થ રાજેન્દ્ર;
 નમો લીલાધર લક્ષ્મીવર, નમો લોકવંદ લોકેશ્વર..૨૭
 નમો અનંત અચ્યુત અનાદિ, અઘહર આનંદરૂપ આદિ;
 નમો હરિ હળધરભ્રાત, નમો હિરણ્યાક્ષહન નાથ..૨૮
 નમો અક્ષરધામ આધાર, તમે સંતના સુખભંડાર;
 સંત હેતે ધરી અવતાર, કરો અનેક જીવ ઉદ્ધાર..૨૯
 જ્યારે જ્યારે જેવું પડે કામ, ત્યારે તેવું તન ધરો શ્યામ;
 નમો મત્સ્ય તમને મુરારી, નમો કચ્છરૂપ સુખકારી..૩૦
 નમો તમને વારાહરૂપ, નમો તમને નરહરિ ભૂપ;
 નમો તમને વામન નામ, નમો તમને પરશુરામ..૩૧

૧. કૌમોદકી ગદા ધરનાર. ૨. કામને વશ કરનાર. ૩. ભૂતપ્રાણીના સ્વામી. ૪. વિશ્વમાં એક જ. ૫. શેષનાગના સ્વામી. ૬. સૃષ્ટિ સર્જનહાર. ૭. અજ્ઞાન; પ્રમાદ. ૮. જડ-ચિદ્રૂપે રહેનારા.

નમો તમને શ્રીરામચંદ્ર, નમો તમને રાજ્યરાજેન્દ્ર;
 નમો તમને કૃષ્ણ કૃપાળુ, નમો દેવકીનંદ દયાળુ..૩૨
 નમો બુદ્ધ તમે બહુનામી, નમો અકળ અંતરજામી;
 નમો કલકિ કરુણાધામ, ધરો તન કરો જનકામ..૩૩
 તમે ધરી પુરુષઅવતાર, બ્રહ્મા આદ્યે^૧ રચ્યો આ સંસાર;
 તમે સુયજ્ઞ શરીરધારી, હરિ ત્રિલોકપીડા નિવારી..૩૪
 ધર્યું કપિલ તન માત કાજ, કહ્યું સાંખ્યતત્ત્વ મુનિરાજ;
 તમે થઈ દત્તાત્રેય નાથ, કર્યા યદુ^૨ હૈહય^૨ સનાથ^૩..૩૫
 તમે સનકાદિક તનધારી, આત્મતત્ત્વની વાત વિસ્તારી;
 તમે નારાયણ તપ કરતા, કામ ક્રોધ લોભ મદ હરતા..૩૬
 વળી ધરી તન ભગવાન, દીધું ધ્રુવને તમે વરદાન;
 તમે જ્યારે પૃથુતન ધર્યું, ત્યારે પૃથિવીદોહન કર્યું..૩૭
 તમે ઋષભરૂપે હરિ થયા, પુત્ર બોધી પરમહંસ રહ્યા;
 તમે હયગ્રીવ તનધારી, વેદમય વાણીઓ ઉચ્ચારી..૩૮
 જ્યારે હરિ અવતાર ધાર્યો, ત્યારે ગ્રાહથી^૪ ગજ ઉગાર્યો;
 થયા હરિ હંસરૂપ જેવા, બ્રહ્મા નારદને જ્ઞાન દેવા..૩૯
 તમે ધન્વંતરી તનધારી, ટાળ્યો રોગ આયુષ વધારી;
 તમે ધરી વ્યાસ અવતાર, કર્યા એક વેદ વદી ચાર^૫..૪૦
 તમે નારદનું તન લહ્યું, નૈષ્કર્મ્ય^૬ સાત્ત્વતતંત્ર^૭ કહ્યું;
 એવા બહુ ધરી અવતાર, કર્યા અનંત જીવ ઉદ્ધાર..૪૧
 તમે મત્સ્ય થઈને મુરારી, લાવ્યા વેદ શંખાસુર મારી;
 થઈ કૂર્મરૂપે તે અકળ, ધર્યો પીઠ પર^૮ મંદ્રાચળ..૪૨
 ધરી વારાહરૂપ દયાળ, રાખી પૃથ્વી જાતિ પયાળ^૯;
 તમે નૃસિંહતન ધરી નાથ, હણ્યો હિરણ્યકશિપુ હાથ..૪૩

૧. આદિક. ૨. આ નામના બે રાજા. ૩. ધન્ય. ૪. મગરથી. ૫. એક વેદના ચાર વિભાગ કર્યા. ૬. કર્મ ન લાગે તેવું. ૭. પંચરાત્ર શાસ્ત્ર. ૮. સમુદ્ર મંથન વખતે. ૯. પાતાળ.

કર્પુ પ્રહ્લાદનું પ્રતિપાળ, દાસ ત્રાસ નિવાર્યો દયાળ;
 વામનરૂપ ધરીને મહારાજ, બળી છળ્યો ઈન્દ્રરાજ્ય કાજ..૪૪
 ધરી પરશુરામ અવતાર, હણ્યા ક્ષત્રી એકવીશ વાર;
 તમે રામરૂપે થઈ રાજ, માર્યો રાવણ બાંધી સિંધુપાજ^૧..૪૫
 તમે ધરી કૃષ્ણ અવતાર, કર્યા ચરિત્ર અપરમપાર;
 મારી પુતના ભાંગ્યું શકટ^૨, માર્યો તૃણાવર્ત^૩ તે વિકટ..૪૬
 યમલાર્જુન^૩ મૂળ ઉખાડી, માર્યો વત્સ^૨ બક^૨ ચાંચ ફાડી;
 કાલી નાથી પીધો દાવાનળ, માર્યો ધેનુક^૨ તે મહાખળ..૪૭
 થયા બાળ^૪ વત્સ^૫ તમે વળી, ભૂલ્યો બ્રહ્મા શક્યો નહીં કળી;
 ધારી ગિરિ^૬ ઈન્દ્ર દર્પ મોડ્યો^૭, વ્યાળ વરુણથી નંદ છોડ્યો..૪૮
 શંખચૂડ વૃષભ ને કેશી, તમે માર્યો વ્યોમાસુર દ્વેષી;
 હણ્યો કંસ તે અંશ અસુર, માર્યો અઘાસુર મહાભૂર^૮..૪૯
 માર્યો કાળ્યવન જરાસંધ, બાણ ભૌમ માર્યો મહાઅઘ;
 માર્યો શાલવ ને શીશુપાળ, હણ્યો દંતવક્રને દયાળ..૫૦
 એવું કરી કૃષ્ણ અવતારે, માર્યો દુષ્ટ બહુ તેહ વારે;
 કરી ચરિત્ર ગોકુલચંદ, આખ્યાં નિજજનને આનંદ..૫૧
 તમે ધરી બુદ્ધ અવતાર, દેખ્યું અવનિએ અઘ અપાર;
 હણ્યા દૈત્ય બોધ્યા બહુ જીવ, તે તે પાર કર્યા તતખેવ..૫૨
 પેખી પાખંડી ભુવે^૯ અપાર, તમે લેશો કલ્કી અવતાર;
 આઘ અંતે મધ્યે અવતાર, સર્વે તમારા તે નિરધાર..૫૩
 જે જે કર્યા પૃથ્વી પર કાજ, તે તે સર્વે તમે મહારાજ;
 વળી થાશે થાય છે જે કાંઈ, તે તો સર્વે તમારી ઈચ્છાય..૫૪
 માટે નમો નમો નાથ તમને, મોટે ભાગ્યે મળિયા છો અમને;
 એમ સ્તવન કર્યું જોડી હાથ, ત્યારે^{૧૦} બોલિયા શ્રીમુખે નાથ..૫૫

૧. સમુદ્ર પર પુલ. ૨. આ નામનો અસુર. ૩. આ નામે બે વૃક્ષો, જે કુબેરના પુત્ર હતા. ૪. ગોપનાં બાળકો. ૫. વાછડાં. ૬. ગોવર્ધન. ૭. ગર્વ ઉતાર્યો. ૮. મોટે મૂર્ખ. ૯. પૃથ્વી પર. ૧૦. પરીક્ષા કરવા.

પૂર્વછાયો :

જે જે જન તમે કહ્યું તે સર્વે સાંભળ્યું કાન;
એહ માયલું અમે ન કર્યું, તમે કેમ જાણ્યા ભગવાન..૫૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘સર્વ મુનિજન મળીને
સર્વ અવતારના અવતારી મહારાજને જાણીને સ્તુતિ કરી’ એ નામે
એકસો ને ત્રણમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૩॥

રાગ : સામેરી :

નાથ કહે સહુ સાંભળો, જેણે કરી કહ્યા ભગવાન;
આ તને તે નવ કર્યું, અમથુ કરો છો અનુમાન.. ૧
વેદ અમે વાળ્યા નથી, નથી શંખાસુર આદિ મારિયા;
જેણે કરી ભગવાન જાણો, તે મત્સ્ય પ્રભુ મોર્યે થિયા.. ૨
પીઠ ઉપર ગિરિ ધરી, નથી મથિયો અમે મેરાણ;
ચૌદ રત્ન લીધા તે તો, કૂર્મ પ્રભુ પ્રમાણ..૩
હિરણ્યાક્ષ હણી પૃથવી, વાળી નથી આ વાર;
જે પ્રાકમે પ્રભુ કહ્યા, એ તો વારાહ અવતાર.. ૪
હિરણ્યકશિપુ મારીને, કરી જન પ્રહ્લાદની સાર;
એહ પ્રતાપે પ્રભુ ખરા, તે તો નૃસિંહ અવતાર.. ૫
પંડ વધારી ધરી પૃથિવી, બળી છળીને લીધુ રાજ;
તેહ અમે કીધું નથી, એ તો વામનજી મહારાજ.. ૬
તાતને હેતે હણ્યા ક્ષત્રી, ફેરી ફરશી એકવીશ વાર;
તે પ્રતાપે પ્રભુ કહો તો, પરશુરામ અવતાર..૭
ખર ડુખર ને કુંભકર્ણ, નથી માર્યો મેં રાવણ રાજ;
એ તો પ્રભુ રઘુનાથજી, બાંધી પાજ પત્ની કાજ.. ૮
કાળી નાથી કર ગિરિધરી, ઈન્દ્રનું માન ઉખાડિયું;

બ્રહ્માને મનભંગ કરી, વિશ્વ માને મુખમાં દેખાડિયું.. ૯
 અઘાસુર બકાસુર કેશી, વત્સ ધેનુકાસુર વૃષભ;
 વ્યોમાસુર ભૌમાસુર વળી, મુરદાનવ મધુ કૈટભ..૧૦
 કંસ ને વળી કાળયવન, શંખચૂડ ને શાલવ સહી;
 બાણાસુર શિશુપાલ સરખા, જરાસંધ જેવા કહી..૧૧
 દંતવકાદિ દુષ્ટ દમ્યા, રમ્યા વ્રજ યુવતિ સંગ;
 એહ પ્રાકમે કૃષ્ણ પ્રભુ, તે તો અમે ન કર્યા અંગ..૧૨
 જોઈ દુષ્ટ યજ્ઞ કરતા, મદ્ય ને માંસારી થયા;
 તેને મોહ પમાડી જીવ તાર્યા, તે પ્રભુ બુદ્ધજી કહ્યા..૧૩
 પાખંડી બહુ પ્રકટી, સત્યધર્મ નાશ કરશે;
 જીવને શુદ્ધ બોધ દેવા, કલકી તન ધરશે..૧૪
 એ આદિ અનંત દેહ, ધર્યા ધરણી ઉપરે;
 બળ બળ ખંડન કરી, તાર્યા જન બહુ એણી પેરે..૧૫
 એમ અનેક અવતારમાં, બહુ બહુ કરિયાં કાજ;
 એહ માંયલુ અમમાં, કહો શું દીઠું તમે આજ..૧૬
 એહ પ્રાકમે પ્રભુપણું, અમમાંહી એકે નથી;
 ન માનો તો જીવો નજરે, કહું તમને હું શું કથી..૧૭
 એમ વાત કરી હરિ, સર્વે સંત સાંભળતા;
 સુણી વચન વાલા તણા, મુનિ મરકી બોલ્યા વળતા..૧૮
 નભ કહે હું નભ નહીં, કહે પવન હું નહીં પવન;
 તેજ કહે હું તેજ નહીં, એમ કહ્યું શ્રી ભગવન..૧૯
 જળ કહે હું જળ નહીં, ધરા કહે હું ધરા નહીં;
 સિંધુ કહે હું સિંધુ શાનો, તેમ પ્રભુ કહે હું પ્રભુ નહીં..૨૦
 સૂર્ય કહે હું સૂર્ય શિયો, શશી કહે હું શશી નથી;
 એનો ઉત્તર એક ન મળે, જને વિચાર્યું મનથી..૨૧

એમ આવ્યું એ વાતમાં, સંતજને સમજી લયું^૧;
 આપણે તો આનંદ છે, પણ બીજાનું તો ઘર ગયું^૨..૨૨
 એવું સુણી સંત સરવે, લાગ્યા શીશ ડોલાવવા;
 કેવી વાત કરી હરિ, દુષ્ટ જન ભુલાવવા..૨૩
 હરિજન મન હરખિયા, જોઈ જીવનની જુગતિ;
 આવી વાતે અન્ય જનનું, અવળુ થાશે અતિ..૨૪
 મસ્ત જાતિ ભગવાનની, ઈચ્છા આવે તેમ ઓચરે^૩;
 સંત સુણી સુખ પામે, અસંતને અવળું કરે..૨૫
 સંત સર્વે લીલા જાણી, ચિત્તમાં નિત્ય ચિંતવે;
 અસંત કહે આપણા જેવા, મનુષ્ય કરી મન લેખવે^૪..૨૬
 મનુષ્ય જાણી મોટા મોટા, ભ્રમીને ભૂલા પડ્યા;
 આપબુદ્ધિએ અનુમાન કરી, થડ મૂકી ડાળે ચડ્યા..૨૭
 મનુષ્ય ચરિત્ર જોઈને, પારવતી નવ પ્રીછિયાં;
 રોતા દેખી શ્રીરામને, ભવાની ભૂલી ગયાં..૨૮
 પનંગારિ^૫ પાર્ષદ મોટો, નિત્ય રહે હરિને સંગે;
 નાગપાશે નાથ બાંધ્યા, દેખીને ભૂલ્યો અંગે..૨૯
 બ્રહ્મા આવ્યા ભાળવા, ભૂલ્યા અન્ય આચારમાં;
 ચરિત્ર જોઈ મહારાજનાં, વિધિ પડ્યા વિચારમાં..૩૦
 હર્યા વત્સ વળી બાળકાં, પછી આવીને પેખિયું;
 બહુ વિધિએ વિલોકિયું, પણ અણું ન્યૂન ન દેખિયું..૩૧
 એવા એવાને એમ થયું, તો અવરનો^૬ શિયો આશરો^૭;
 ચરિત્ર જોઈ ચળે નહીં, તેહ ભક્ત હરિનો ખરો..૩૨
 નરતન ધરી નાથજી, કાંઈ કાંઈ હોય કરતા;
 સૂતા બેઠા જાગતા, ખાતા પિતા ઓચરતા..૩૩

જે જે ચરિત્ર કરે હરિ, તે જનનાં મન હરવા;
 લલીત લીલા લાલની, છે મુનિને ધ્યાન ધરવા..૩૪
 એમ સમજી સંત સર્વે, મોહ ન પામે મનમાં;
 જેમ જેમ લીલા જુવે, તેમ તેમ રહે મગનમાં..૩૫
 જે જે વાત હરિએ કરી, તે સર્વે સંતે સાંભળી;
 પાડી ના પ્રભુપણાની, પણ સંતની મતિ નવ ચળી..૩૬
 પછી સંત બોલિયા, મુનિ વિચારી મનથી;
 મત્સ્યાદિ દેહે કર્યા પ્રાક્રમ, તે તો તમે કર્યા નથી..૩૭
 પણ જેવું જણાય છે અમને, તેવું કહેશું કરભામિને^૧;
 સમજી સમાગમ કર્યો છે, જાણી અંતરજામીને..૩૮
 આગળ તમે જે ઓચર્યા^૨, તેનું એમ જણાય છે આજ;
 નિરસંશય નિશ્ચય કરી, કહેશું કર જોડી મહારાજ..૩૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદ મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘હરિ મનુષ્ય ચરિત્ર
 કથન’ નામે એકસો ને ચોથું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૪॥

ચોપાઈ :

ત્યારે બોલિયા સરવે સંત, તમે સાંભળો શ્રી ભગવંત;
 વેદ વાળ્યા મત્સ્ય તન ધારી, શંખાસુરને માર્યો મુરારી..૦૧
 શંખાસુર હતો મહાબળી, પેચ પ્રાક્રમે પૂરણ વળી;
 તેને કામ ક્રોધે મળી માર્યો, લોભ મોહ આગળ્યે એ હાર્યો..૦૨
 એવા કામ લોભ ને જે ક્રોધ, મહા જબર છે જગજોધ^૩;
 તેને જીતી કર્યો જેજેકાર, એથી કોણ મોટો અવતાર ?..૦૩
 ધરી કમઠ^૪ રૂપ સુજાણ, મથ્યો મંદ્રાચળ તે મેરાણ;
 દેવ દાનવ નેતરું^૫ તાણી, બળે વલોયું સમુદ્ર પાણી..૦૪

એવા સુર અસુર બળિયા, તેને પણ કામ ક્રોધે ગળિયા^૧;
 એવા કામ ક્રોધ લોભ ભારી, સુરાસુર^૨ મૂક્યા જેણે મારી..૦૫
 તેનો નાશ કર્યો નિરધાર, તેથી કોણ મોટો અવતાર;
 ધરી વારાહરૂપ મહારાજ, હણ્યો હિરણ્યાક્ષ પૃથવી કાજ..૦૬
 હિરણ્યાક્ષ મહા બળવંત, બહુ પ્રાક્રમી યુદ્ધે અત્યંત;
 લઈ ગદા ગયો સ્વર્ગલોક, દેખી દેવ પામ્યા સહુ શોક..૦૭
 લાગ્યો ભય ભાગ્યા સહુ સુર, દઈ ડારોને વળ્યો અસુર;
 પછી કેં કાળ સિંધુમાં ફર્યો, લેરી^૩ સાથે ગદાયુદ્ધ કર્યો..૦૮
 ત્યાંથી ગયો વરુણને પાસ, માંહી દુષ્ટ ને ઉપર દાસ;
 જોડી હાથ જાગ્યો^૪ યુદ્ધ જાણો, તે વરુણથી નવ અપાણો..૦૯
 એવો મહાબળિયો જોરાણ^૫, તે પણ કામ ક્રોધનો વેચાણ;
 એવા કામ ક્રોધ લોભ લોઠા^૬, જેણે સહુને કર્યા પારોઠા^૭..૧૦
 એવા કામાદિનો કર્યો સંહાર, એથી કોણ મોટો અવતાર;
 ધરી નૃહરિરૂપ અનુપ, માર્યો હિરણ્યકશિપુ ભૂપ..૧૧
 હિરણ્યકશિપુ મહા બળવાન, કરી તપ થયો ભગવાન;
 મહા તપ તેજે પરતાપી, લીધું રાજ ઈન્દ્રનું ઉત્થાપી^૮..૧૨
 આપ તપબળે કરી ભૂપ, થયો દશ દિગપાળરૂપ;
 આગણપચાસ વાયુ અનુપ, થયો તે બાર સૂર્યસ્વરૂપ..૧૩
 અષ્ટ વસુ વળી લોકપાળ, થયો સર્વે રૂપે તે ભૂપાળ;
 લોકપાળ ગુણ પોતે ગ્રહી, યજ્ઞભાગ લિયે આપે જહી..૧૪
 એવો હતો પ્રાક્રમી જે અતિ, તેને મોહ લોભે લીધો જીતી;
 કામ ક્રોધ મન ઈન્દ્રિ સાથ, એને આગળ્ય વરત્યો અનાથ^૯..૧૫
 એવા કામ ક્રોધ લોભ મોહ, મન ઈન્દ્રિય આદિ જે સમોહ;
 તેને વશ કર્યા છે આ વાર^{૧૦}, એથી કોણ મોટો અવતાર..૧૬

૧. વશ કર્યા. ૨. દેવ તથા દાનવને. ૩. વરાહ ભગવાન સાથે. ૪. માગ્યો. ૫. જોરવાળો. ૬. માથાભારે. ૭. પરાજિત. ૮. ઉખેડી. ૯. ચંક. ૧૦. આ સર્વોપરી અવતારીએ.

વામનરૂપ ધરીને દયાળ, કરી ઈન્દ્ર તણી પ્રતિપાળ^૧;
 ઈન્દ્ર સુરતણો અધિપતિ, જેને ઘેર શયી જેવી સતી..૧૭
 તેને પણ કર્યો કામે કંગાલ^૨, ઋષિઘેર જઈ થયો બેહાલ^૩;
 એવા કામાદિક જે કરૂર^૪, તેથી બચ્યા નહીં સુરાસુર..૧૮
 એવા પાપીનો કીધો પ્રહાર, એથી કોણ મોટો અવતાર;
 ધરી પરશુરામ અવતાર, માર્યા ક્ષત્રી એકવીશ વાર..૧૯
 કર્યું તાત હેત એહ કાજ, હતા તાત તને તપિરાજ^૫;
 હૈહયે^૬ તે કર્યું એવું કામ^૭, બીજા જીવનું શું પૂછો નામ..૨૦
 એવો ક્રોધ વા કામ કે લોભ, જેણે સહુના મન કર્યા ક્ષોભ;
 તેનો શોધીને કર્યો સંહાર, એથી કોણ મોટો અવતાર..૨૧
 શ્રીરામજી અવતાર ધારી, માર્યો રાવણ મહા અહંકારી;
 રાવણ તપે પામી વરદાન, થયો બહુ અજીત બળવાન..૨૨
 જીત્યો સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાળ, થયો મહા અભિમાની ભૂપાળ;
 જીત્યા બ્રહ્મા ઈન્દ્ર સુર સર્વ, રહ્યો નહીં કોઈનો તે ગર્વ..૨૩
 જીત્યો ઘન પવન જમરાય, જીત્યા નવગ્રહને જરાય;
 એવો મહા બળી^૮ અહંકારી, તેને લીધો કામ ક્રોધે મારી..૨૪
 તે કામ ક્રોધનો આણ્યો અંત, તેને કોણ ન કહે ભગવંત;
 કર્યા કૃષ્ણ ચરિત્ર અપાર, બહુ દુષ્ટનો કર્યો સંહાર..૨૫
 દુષ્ટ હતા બહુ બળવંત, પ્રાક્રમી ને માયાવી અત્યંત;
 આપ જોરે જીતી સહુ જન, થયા પૃથ્વીએ પોતે રાજન..૨૬
 જરાસંધ શિશુપાળ આદિ, અનન્ન અહંકારી અનાદિ;
 જેની નમતી નહીં પરછાય^૯, મહા અભિમાની મનમાંય..૨૭
 તેને કામ ક્રોધે લોભે મળી, નાખ્યા મોહ મમતાએ દળી;
 એવા કામ ક્રોધાદિક કોટા^{૧૦}, જેને આગે હાર્યા છોટા મોટા..૨૮

૧. રક્ષા. ૨. ગુલામ. ૩. કફોડી દશાવાળો. ૪. કૂર. ૫. મોટા તપસ્વી. ૬. હૈહય વંશજ સહસ્રાર્જુનના પુત્રોએ. ૭. પરશુરામના પિતાનું માથું કાપવાનું. ૮. બળિયો. ૯. પડછાયો. ૧૦. કોટિ.

એવા દુષ્ટ જે થકી હણાય, તે તો સર્વથી મોટા ગણાય;
 કામ ક્રોધ લોભ જે ચંડાળ, એથી ભૂંડું થાય તતકાળ..૨૯
 સ્વર્ગલોક થકી પાછા પાડે, વિધિલોકથી^૧ મૂળ ઉખાડે;
 પાડે વૈકુંઠલોકથી વળી, પાડે અન્ય લોક થકી મળી..૩૦
 જે જે પ્રાપતિ માંહીથી પડ્યા, તેહ સર્વેને એહ શત્રુ નડ્યા;
 માટે એને દિયે જે વિદારી^૨, તે તો અવતારના અવતારી..૩૧
 સૂક્ષ્મ દષ્ટિવાળાને એ સુજે, સ્થૂળ દષ્ટિવાળા તે ન બૂજે^૩;
 માટે આજ છે વાત અલેખે^૪, જાડી બુદ્ધિવાળા તે ન દેખે..૩૨
 આગે થયા જે જે અવતાર, કર્યો દૈવી જીવનો ઉદ્ધાર;
 દૈવી આસુરી સંપત્તિવાળા, આજ સહુને કર્યા સુખાળા..૩૩
 સાત્ત્વિક રાજસી તામસી જન, આજ સહુને કર્યા પાવન;
 જે કોઈ ધ્યાન ધારણા સમાધ્ય, પામ્યા તમથી જીવ અગાધ્ય^૫..૩૪
 નાડી પ્રાણનો કરી નિરોધ^૬, કર્યો બહુ પ્રકારનો બોધ;
 અંતર ફેરવી આશ્રિત કીધા, બહુ જીવને શરણે લીધા..૩૫
 અજઞંઘથી^૭ થયા અદેવ^૮, હતા જગે ગુરુ શિષ્ય એવ;
 યક્ષ રક્ષ જે અજે ઉપાવ્યા^૯, પાછા તેહ મળી ખાવા આવ્યા..૩૬
 બળી^{૧૦} બગાસે^{૧૧} નારી ત્રણ બની, પુંશ્ચલી ને સ્વૈરિણી કામિની;
 એવા ગુરુ શિષ્ય ને સંસારી, વળી ત્રણ પ્રકારની નારી..૩૭
 એવા જીવ ઉદ્ધારિયા કંઈ, માટે કહું હું મોટપ સહી;
 આજ પ્રકટાવ્યો છે પ્રતાપ, એવો આગળ્યે ન કર્યો આપ..૩૮
 આજ જનને આપ્યાં જે સુખ, તે તો કહું જાય કેમ મુખ;
 સર્વ થકી પાર^{૧૨} છો મહારાજ, તે અમને મળ્યા તમે આજ..૩૯
 દર્શ સ્પર્શ તમારું તે ક્યાંથી, થોડે ભાગ્યે કરી થાતું નથી;
 જાણ્યે અજાણ્યે જોડે જે હાથ, તે જન કે દી ન થાય અનાથ..૪૦

૧. સત્યલોકથી. ૨. નાશ કરી. ૩. સમજે. ૪. અગમ; અલૌકિક. ૫. અનંત. ૬. અટકાવ. ૭. બ્રહ્માના સાથળમાંથી. ૮. અસુર. ૯. ઉપજાવ્યા. ૧૦. એક રાક્ષસના. ૧૧. બગાસામાંથી. ૧૨. ઉપરી.

અજાણ્યે કરે અમૃતપાન, તોય અમર કરે નિદાન;
 પારસ સ્પરશે લોહ અજાણે, થાય કંચન જગત જાણે..૪૧
 રવિ મળે રહે નહીં રાત, જળપાને પિયાસનો પાત^૧;
 જેમ અજાણે અગ્નિને સંગે, શિત વ્યાપે નહીં વળી અંગે..૪૨
 તેમ સ્પરશતાં પૂરણ બ્રહ્મ, જાય કોટિ જનમનાં કર્મ;
 થાય અભય જન તે અંગે, પ્રકટ પુરુષોત્તમ પ્રસંગે..૪૩
 શશીમાંચથી વરસે આગ^૨, રવિ કરે કિરણનો ત્યાગ;
 વિદ્યુત^૩ માંહીથી વહનિ વટે^૪, ચંદનમાંથી શીતળતા ઘટે..૪૪
 શૂન્ય તજે તે શબ્દ પ્રસંગ, વાયુ તજે સ્પરશ અંગ;
 તજે તેજ રૂપ રસ તો^૫, તજે ગંધ પૃથ્વીને જોય^૬..૪૫
 એમ થાય કોઈ કાળે વળી, એવી વારતા નથી સાંભળી;
 પણ કદાચિત એમ હોય, હરિ મળ્યે અભદ્ર^૭ ન તોય..૪૬
 વસુધાનું^૮ વેંજુ^૯ કોઈ કરે, તેની ચોટ^{૧૦} ઠાલી કેમ ઠરે;
 તેમ શ્રીપુરુષોત્તમ સ્પરશે, તેનું અકાજ કહો કેમ હશે..૪૭
 કોઈ રીતે પુરુષોત્તમ ભજે, તેનું અકાજ ન હોય રજે;
 કામભાવે ભજી વ્રજનાર, માત તાત તજી પરિવાર..૪૮
 સનેહે વસુદેવ દેવકી, દુષ્ટભાવે કરી ભજી બકી^{૧૧};
 ભયે ભજિયો કંસ ભૂપાલ, વૈર દ્વેષે ભજ્યો શિશુપાળ..૪૯
 સખાભાવે ભજ્યા અરજુને, ભક્તિએ ભજ્યા નારદ જને;
 દાસભાવે હનુ^{૧૨} ને બગેશ^{૧૩}, સ્નેહભાવે યુધિષ્ઠિર નરેશ..૫૦
 એ તો સરવે પામ્યા સુખ અંગે, રહી પ્રકટને પરસંગે;
 પુરુષોત્તમ પ્રકટ હોય જ્યારે, ક્રિયા સાધન ન લેવું ત્યારે..૫૧
 આપે દરશ સ્પરશ દઈ, કરે ભવપાર જીવ કંઈ;
 માટે આજ પુરુષોત્તમ તમે, નિશ્ચય કરીને જાણ્યા છે અમે..૫૨

૧. અંત. ૨. તાપ. ૩. વીજળી. ૪. પ્રકાશ નીકળી જાય. ૫. જળ. ૬. જો કદાચ. ૭. અકલ્યાણ.
 ૮. પૃથ્વીનું. ૯. નિશાન. ૧૦. ઘા; મહેનત. ૧૧. પૂતના. ૧૨. હનુમાન. ૧૩. ગરુડ.

વળી કોટિ કોટિ રવિ શશી, તેના તેજ સમૂહનો રાશિ;
 વળી પ્રકૃતિ પુરુષથી ઈનામ, એવું અક્ષરબ્રહ્મ જે ધામ..૫૩
 તેમાં બ્રહ્મરૂપ જે સકળ, કોટિ કોટિ મુક્તનાં મંડળ;
 તેને મધ્યે રહ્યા એવા તમે, તે તમને જાણ્યા પ્રભુ અમે..૫૪
 વળી અક્ષરધામ ગોલોક, એહાદિ બીજાં ધામ અશોક;
 તેનું ઐશ્વર્ય જે જે કહેવાય, તે તો સર્વે રહ્યું તમમાંય..૫૫
 વળી પ્રકૃતિ પુરુષાદિ ધામ, અતિ ઐશ્વર્ય જે અભિરામ;
 તે તમારા ધ્યાન કરનાર, સર્વે દેખે છે તેહ મોઝાર..૫૬
 વળી સહુ અવતાર સ્વરૂપ, એના ઐશ્વર્ય જે જે અનુપ;
 તે તમમાં દેખે ધ્યાનવાન, માટે સહુના કારણ ભગવાન..૫૭
 છો અવતારી જે અવતાર કહીએ, તેનાં ચરિત્ર તે તમારાં લહીએ;
 એહ વાતમાં નથી સંદેહ, વળી કહીએ જણાય છે જેહ..૫૮
 જેહ જન તમારા આશ્રિત, વૈરાગ્ય જ્ઞાન સ્વધર્મ સહિત;
 માહાત્મ્યયુક્ત ભક્તિ અનન્ય, કરે તમારે પ્રતાપે જન..૫૯
 એવો પ્રતાપ અતિ અપાર, તમે પ્રકટાવ્યો છે આ વાર;
 તે તો સહુ જાણે નરનાર્ય, નથી છાની એ વાત લગાર્ય..૬૦
 એવા તમે જેને મળ્યા મહારાજ, તેને કરવું ન રહ્યું કોઈ કાજ;
 તોય રખાવો છો રૂડી રીત, કહું તેહ પરમ પુનિત..૬૧

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘મુનિજને રામકૃષ્ણાદિક
 અવતાર કરતાં શ્રીજીમહારાજનું અધિક સામર્થ્ય કહ્યું’ એ નામે એકસો
 ને પાંચમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૫॥

ચોપાઈ :

હવે સાંભળો સંતની રીત, કહું અતિ પરમ પુનિત;
 જેને મળ્યા પ્રકટ પ્રમાણ, પુરુષોત્તમ પરમ સુજાણ..૦૧

સુખસાગર સુંદર શ્યામ, જેને સુખે સુખી સહુ ધામ;
 તે પુરુષોત્તમ જેહના પતિ, તેને ન રહે રંકપણું રતિ^૧..૦૨
 ચૌદ લોકમાં ન લોભે ચિત્ત, કીટ બ્રહ્માદિ દેખે અનિત^૨;
 અંતરમાંહી અત્યંત વૈરાગ્ય, તનમન સુખ કીધાં ત્યાગ..૦૩
 પંચવિષયથી ઉતારી પ્રીત, અસત્ય સુખમાં ન આપે ચિત્ત;
 કામ ક્રોધ નહિ લોભ મોહ, એવા સંત તણો જે સમોહ^૩..૦૪
 તેહ કહે પરસ્પર મળી, જોજ્યો જીવ ભ્રમાણા છે વળી;
 મહાદુઃખ તણી જેહ ખાણી, તેમાં જઈને પડ્યા સુખ જાણી..૦૫
 એક આશ્ચર્ય વાત છે એહ, દુઃખમાં સુખ મનાણું જેહ;
 મહાનારી છે નરકનો કૂપ^૪, કેમ સમજાય છે સુખરૂપ..૦૬
 જે જે નર નરકમાં પડે, તે તો સર્વે નારીસંગ વડે;
 જમપુરીએ જાય છે જીવ, તે તો નારી થકી તતખેવ..૦૭
 જન્મમરણ સહે દુઃખ અંગે, તે તો નારી તણે પરસંગે;
 લખચોરાશી તન લહે છે, જેને નારીમાં પ્રીત્ય રહે છે..૦૮
 સુણો વાત કહું એક વળી, બહુ દુઃખ પામ્યા એને મળી;
 મોટા મોટા થયા માનભંગ^૫, તે તો નારીનો કરતા સંગ..૦૯
 દેવ દાનવ મનુષ્યમાત્ર, નારી સ્નેહે કરે જમજાત્ર^૬;
 પારકી ને પોતાની જે નાર્ય, કાપે તન જેમ તરવાર્ય..૧૦
 વિષ વહ્નિ વ્યાળમાં^૭ જે ગુણ, તેને પોતાનું પારકું કુણ;
 મહાડાકણી સાકણી સરખી, સર્વે સુર નર લીધા ભરખી..૧૧
 જેવી વૃહવંતી^૮ હોય વાઘણી, ખાય ખીજવી જેમ નાગણી;
 એહ સાથે છે જેને સનેહ, તે તો હાર્યા છે મનુષ્યદેહ..૧૨
 જોઈ ઝેર કનક કટોરે^૯, જોજ્યો પીવા ચડ્યા નર હોરે^{૧૦};
 સારી જોય સજી તરવાર, પેટ નાખવા કરે વિચાર..૧૩

૧. જરા પણ. ૨. નાશવંત. ૩. સમૂહ. ૪. કૂવો. ૫. આબરૂ વિનાના. ૬. યમપુરીની યાત્રા. ૭.
 ઝેર, અગ્નિ અને સાપ. ૮. વિરહવાળી; અકળાયેલી. ૯. સોનાના પાત્રમાં. ૧૦. દેખાદેખીમાં.

તેમ રૂપવતી નારી જોઈ, નર મરે છે મૂરખ મોઈ;
 જેમ મૃગને ઘંટરવાલ^૧, જેમ પતંગ^૨ પાવકઝાલ^૩..૧૪
 જેમ કરીને^૪ કાગદ કરિણી^૫, તેમ નરને એ પ્રાણહરિણી;
 જેમ અમળ^૬ સમળ તોય, બોલે લાછ અલાછ^૭ નારી દોય..૧૫
 પગ હાથ કટી કોટ કસી, આંખ્યમાંય ભૂંસી કાળી મશી;
 કાન નાક ફાડી બાંધ્યા કેશ, વળી બાંધી આંગળિયો વીશ..૧૬
 તોય કાઢ્યાં કલેજાં નરનાં, તેણે રાતા છે નખ કરનાં;
 વળી ખાધું મુખે માંસ એણે, દાંત રાતા રંગાણાં છે તેણે..૧૭
 એહ સાથે થઈ જેને પ્રીત્ય, તેને સુખ નહિ કોઈ રીત્ય;
 છે તો નિર્લજ્જ કાઢે છે લાજ, એ તો પુરુષને બોલાવા કાજ..૧૮
 કા'વે અબળાને બળ છે બહુ, જેણે વશ કર્યા નર સહુ;
 ઝાઝી લાજમાં બોલે છે ઝીણું, તે તો પુરુષનું કરવા હીણું..૧૯
 ધીરે ધીરે જે પગ ભરે છે, તેણે નરના પ્રાણ હરે છે;
 હાવભાવ દેખાડે છે અંગ, તે તો નરતન કરવા ભંગ..૨૦
 જેમ મૂષી^૮ ફૂંકી ફૂંકી ખાય, તેની પીડા તને^૯ ન જણાય;
 તેમ નારી મીઠું મીઠું બોલી, ખાય નરના કલેજાં ફોલી..૨૧
 એવો દગો જે દેખતા નથી, કહો સંતો સુખ તેને ક્યાંથી;
 નારી ઓછાએ^{૧૦} અહિ^{૧૧} અંધ થાય, નારી ઓછાએ ઘા ન રૂઝાય.. ૨૨
 કોઈ કહેશો એવી કેમ કરી, તેની વાત સુણી લિયો ખરી;
 જેમ સિકંદરની પૂતળી, કરી વેગળાં^{૧૨} રાખવા વળી..૨૩
 તેને પાસે જોરે કોઈ જાય, ભાંગે પોત^{૧૩} મોત તેનું થાય;
 માટે દુર રહે દુઃખ નથી, જોઈ તજવી તનમનથી..૨૪
 તેનો કરવા ઈચ્છે જે સંગ, તે તો મહા દુઃખ પામશે અંગ;
 એને નખશિખા નિંદવા જેવી, કહી કહી કવિ કહે કેવી..૨૫

૧. શિકારને લોભાવવાનું વાદ્ય. ૨. પતંગિયું. ૩. અગ્નિજવાળા. ૪. હાથીને. ૫. કાગળની હાથણી.
 ૬. શુદ્ધ. ૭. રૂપાળી-કદરૂપી. ૮. ઉદરડી. ૯. શરીરમાં. ૧૦. પડછાયે. ૧૧. સર્પ. ૧૨. દૂર. ૧૩. છોડી.

જેને ઘટમાં કામસિંહ ગર્જે, બીવે નહિ તે કરતાં વિપર્જે^૧;
 ચડ્યા નારી નયણની ચોટ, તેને મારી કર્યા લોટપોટ..૨૬
 એવી ખોટ ખાય છે અભાગી, તોય તેહને ન શકે ત્યાગી;
 આવી જેથી અજ પર આળ, બેઠી ગિરિજાપતિને^૨ ગાળ..૨૭
 એથી થયો ઈન્દ્ર અંગે ભંગ, ગયું તપ સૌભરીનું એ સંગ;
 લીધો એકલશૃંગી લટપટ, ઝાલે છે નારી નરને ઝટ..૨૮
 તેમાં લોભી રહ્યા જેહ જન, તે તો શું સમજ્યા હશે મન;
 નારી ઉપર અંગ ઉજવળે, માંહી ભરી છે મુત્ર ને મળે..૨૯
 મજ્જા મેદ છે માંસનો પિંડો, થૂંક લાળ કફ પિયા^૩ શેડો;
 રગ રગમાં ભર્યું રુધિર, અસ્થિ ત્વચાએ મઢ્યું શરીર..૩૦
 પરુ પાય ઉદરમાં ઓકાર^૪, મુખ માંહી હાડકાંની હાર;
 નખ કેશ શ્લેષ્મ^૫ સોઈ, એમાં કામની વસ્તુ છે કોઈ..૩૧
 જે જે વસ્તુનાં લીધાં છે નામ, તેનું ભરી લેયે એક ઠામ;
 તેને કરે ખાવા કોઈ ખાંત, તે કેમ કહેવાય મનુષ્યજાત..૩૨
 એમ જાણી કાં ન કરે અભાવ, ભુલેલ કેમ કરે છે ભાવ;
 તજે નહિ કાં અષ્ટ પ્રકારે^૬, મૂરખ શા સારુ એને સંભારે..૩૩
 શ્રવણ મનન કરે ગુહ્ય વાત, બોલે દર્શ સ્પર્શ નારીગાત^૭;
 મળી એકાંતે નારીશું વસે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૩૪
 નારી કરે જ્યાં ક્રિયા તનની, તે સ્થળ જાવા ઈચ્છે વૃત્તિ મનની;
 વળી નર તે નારીસંગ રહેશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૩૫
 નારી ના'તી હોય જિયાં નીરે, પહેરી અલ્પ વસ્ત્ર શરીરે;
 તેને જોવા ઈચ્છે ખોટે મશે^૮, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૩૬
 બેઠા હોય જન જિયાં મળી, આવે વારતા નારી ત્યાં વળી;

૧. ઊલટું. ૨. શંકરને. ૩. ચીપડા. ૪. ઊલટી થાય તેવા પદાર્થો. ૫. કફ. ૬. સ્ત્રી સંબંધી સંકલ્પ ન કરવા. સ્ત્રીના રૂપ-ગુણનું વર્ણન ન કરવું. સ્ત્રીને જાણીને જોવી નહીં. સ્ત્રીના મુખની વાત ન સાંભળવી. સ્ત્રી સાથે મશ્કરી કે રમત ન કરવી. સ્ત્રી સાથે ખાનગીમાં પણ વાત ન કરવી. સ્ત્રીને મેળવવાનો પ્રયત્ન ન કરવો. સ્ત્રીનો સાક્ષાત્ અંગ-સંગ ન કરવો. ૭. સ્ત્રીનાં અંગો. ૮. બહાને; નિમિત્તે.

પછી ઊઠી યાંથી ન નિકસે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૩૭
 પહેરી અંગે આભૂષણ નારી, સજી સુંદર વસ્ત્ર તે સારી;
 એનાં વસન ભૂષણ સ્પરશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૩૮
 નારી ઉપરવાસે નીકળી, દિયે દેહની દુર્ગંધ વળી;
 તે ગંધે નહિ અંતર અકળાશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૩૯
 વાટે ધાટે એ હોય એકલી, તેને સંગે ચાલે લાજ મેલી;
 પાપે કરી જે નારી પેખશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૦
 અતિ હોય જિયાં અવકાશ, તોય નિસરે નારીને પાસ;
 પંચ હાથથી ઢૂંકડા ધસે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૧
 કરે ચેષ્ટા કાંઈ વળી નારી, ભૂલ્યે દેખે ન મેલે વિસારી;
 વળી ભીંતર અંતરે જે વસે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૨
 નારીવેષે જે વૃંદલ^૧ વરતે, નારીવેષે જે નૃત્યક નરતે^૨;
 જાય જોવા સારુ એહ દશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૩
 ધાતુ મૃત્તિકા કાષ્ઠ પાષાણ, લખી^૩ ચિત્રની ચિતારે જાણ;
 તેને પગે કરીને સ્પરશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૪
 એહ આદિ જે નારીપ્રસંગ, કોઈ રીતે જો રાખશે અંગ;
 તે તો વારમવાર મરશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૫
 જેમ કૂપ તરણે ઢાંકેલ, વળી કહીએ વિષની એ વેલ;
 તેને ઓછાચે જાણી ઊતરશે, સંતો એવા પાપી કોણ હશે..૪૬
 નથી નથી નારી હેતુ^૪ નરની, એ તો ભરી છે પ્રપંચભરની^૫;
 સ્ત્રી ચરિત્ર^૬ હોય અપાર, માંહી દગો ન દેખાડે બહાર..૪૭
 એ જ દોરડું દેખીને ડરે, એ જ સર્પ ઉપર પગ ધરે;
 એ જ ઉંદરથી ડરી ચાલે, એ જ કેસરીના કાન ઝાલે..૪૮
 એ જ ડરે દેખીને અંધારું, એ જ ફરે કાળી રાતે બારું;
 એ જ પાણીમાં પગ દેતી ડરે, એ જ સમુદ્ર સહજે ઉતરે..૪૯

૧. નપુંસક. ૨. નાયનાર નાયે. ૩. ચીતરેલી. ૪. હિત કરનારી. ૫. છળકપટથી. ૬. સ્ત્રીનાં પાખંડ.

કરે ચરિત્ર બોલતાં જોતાં, ઘણું આવડે હસતાં રોતાં;
 રીઝી નારી નરસંગ બળે, ખીજી છેદે શીશ તેનું છળે..૫૦
 સહજ સ્વભાવે હોય અવળી, શીખ વાત ન લિયે સવળી;
 શુભ ગુણ ગ્રેવાની ચારણી^૧, કલ્પનામાત્રની કારણી^૨..૫૧
 મને મેલી ને અંગે અશુદ્ધ, તેનો સંગ રાખે કેમ બુદ્ધ^૩;
 મળે નાગણી વાઘણી વળી, કૂપપતન જો પડે વીજળી..૫૨
 વિષ વૈરી આગ બલાખારી^૪, એ મળજ્યો ન મળજ્યો નારી;
 નથી નથી બીજો નરકકૂપ, નરક નરને નારીનું રૂપ..૫૩
 મેલી પુરુષોત્તમની મૂરતિ, કરે છે નારી જોવા શું રતિ^૫;
 તેને ચિંતવે વારમવાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૫૪
 મેલી સુંદર શ્યામ સ્વરૂપ, જઈ જુવે છે નારીનું રૂપ;
 તેમા થાય નર તદાકાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૫૫
 મેલી મહાપ્રભુજીનું મુખ, દેખે નારીને નર વિમુખ;
 તેના સ્પર્શનો રાખે છે પ્યાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૫૬
 મેલી મોહન મુખની વાત, નારીશબ્દ સુણે રળિયાત;
 નાવે અવગુણ એનો લગાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૫૭
 મેલી મુખે હરિગુણગાન, કહે નારી ચરિત્ર નિદાન;
 તેણે ફૂલે અંગમાં અપાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૫૮
 મેલી કેશવ કમળનેણ, સંભારે છે નારી દુઃખદેણ;
 નથી સમજતો સાર અસાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૫૯
 નથી લોભાતો લાલને^૬ લટકે, મન માન્યું માનિનીને^૭ મટકે;
 ખાધી ખોટ્ય ને થયો ખુવાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૬૦
 કૃષ્ણકથામાં ન દિયે કાન, સુણે નારી તણાં ગુણગાન;
 તેમાં વૃત્તિ રાખે એકતાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૬૧

૧. સદ્ગુણો છોડાવીને દુર્ગુણો રહેવા દે તેવી ચાળણી. ૨. કરનારી. ૩. ડાહ્યો. ૪. ખારીબલા : તેના મૂત્રના છાંટાથી માણસનું શરીર સડી જાય. ૫. આસક્તિ. ૬. ભગવાનનાં. ૭. સ્ત્રીનાં.

મેલી હરિ હરિજનનો સંગ, રાખે નારીસંગીનો પ્રસંગ;
 તેની લાજ ન આવે લગાર, એવા મૂરખને છે ધિક્કાર..૬૨
 એમ સમજ્યાં જે સાર અસાર, તે તો ઊતરિયા ભવપાર;
 તેને કેમ પીડે વળી કામ, જેણે એ દશ^૧ કરી હરામ..૬૩
 એમ થયા નર નિષ્કામી, જેને અંતર વેદના વામી;
 ઉપર તજતાં અંત ન આવે, જિયાં લગી ભીતરમાં ભાવે..૬૪
 અંતરમાંથી ઉલટી થાય, ત્યારે તે પાછું નવ ખવાય;
 એ સુખ ઓકી નાખ્યું સંતે આપે, સ્વામી સહજાનંદ પ્રતાપે..૬૫

પૂર્વછાયો :

એમ સંત જન સર્વે, નર રહ્યા નિષ્કામ;
 જેને મળ્યા પ્રકટ પ્રભુ, સહજાનંદ સુખધામ..૬૬
 જેવો અભાવ નારીનો, તેવો જ ધનનો ત્યાગ;
 દેખે નહિ સુખ દામમાં, જેના અંતરમાં વૈરાગ..૬૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘નિષ્કામી વર્તમાન કહ્યું’
 એ નામે એકસો ને છઠ્ઠું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૬॥

ચોપાઈ :

હવે કહું સંત નિરલોભી, જેણે કરી રહ્યા જન શોભી;
 જેમ નારીનો નહિ પ્રસંગ, તેમ તજ્યો છે દ્રવ્યનો સંગ..૦૧
 એવા સંતનો મળે સમાજ, માંહોમાંહી બોલે મુનિરાજ;
 જેને મળ્યા પુરુષોત્તમ રાય, તે તો પૂરણકામ કહેવાય..૦૨
 તેને ન્યુન ન મનાય મન, લાઘ્યું^૨ અખૂટ જેને મહાધન;
 ધૂતા ન ધૂતે ચોર ન લૂંટે, ખાતાં ખરચતાં તે નવ ખૂટે..૦૩
 એવું^૩ મળ્યું મહાધન જેને, તે કેમ ધાશે^૪ આ ધાતુ ધનને;

૧. સંસારીસુખનો માર્ગ. ૨. મળ્યું. ૩. શ્રીહરિ તથા સંતોના સંગરૂપી. ૪. ઇચ્છશે.

જેમાં અનેક રહ્યા અનર્થ^૧, સંચે^૨ ત્યાગી તો વણસે^૩ અર્થ^૪..૦૪
 ચોરી હિંસા અનૃત^૫ અપાર, કામ ક્રોધ ને દંભભંડાર;
 મદ ભેદ ને વૈર વ્યસન, સ્મય^૬ સ્પરધાદિ છે જિયાં ધન..૦૫
 મદ્યપાન ત્રિયાસંગ થાય, દ્યુતવિદ્યા ને વિશ્વાસ જાય;
 રહ્યાં એટલાં દ્રવ્યમાં મળી, જેમ જળમાં જળજંતુ વળી..૦૬
 દ્રવ્ય કરાવે પાપ અધર્મ, દ્રવ્ય કરાવે વૈર વિકર્મ;
 દ્રવ્ય કરાવે કપટ છળ, દ્રવ્ય કરાવે કોટિ કકળ^૭..૦૭
 દ્રવ્ય કરાવે દગા દુષ્ટાઈ, દ્રવ્ય કરાવે કામ કસાઈ;
 દ્રવ્ય કરાવે ઉચ્ચ ને નીચ, દ્રવ્ય કરાવે પાષંડ^૮ પેચ..૦૮
 દ્રવ્ય કરાવે જાતિવટાળ^૯, દ્રવ્ય ચડાવે સાચાને આળ^{૧૦};
 દ્રવ્ય કરાવે હાલ બેહાલ, દ્રવ્ય કરાવે કૃપણ^{૧૧} કંગાલ..૦૯
 દ્રવ્ય કરાવે ચોરી ચાકરી, દ્રવ્ય કરાવે ટેલ્ય આકરી;
 દ્રવ્ય કરાવે જીવની ઘાત^{૧૨}, દ્રવ્ય કરાવે પિંડનો પાત^{૧૩}..૧૦
 દ્રવ્ય ન્યાયે અન્યાય કરાવે, દ્રવ્ય જૂઠી તે સાંખ્ય ભરાવે;
 દ્રવ્ય લેવરાવે લાંચ ભાડય^{૧૪}, દ્રવ્ય કરાવે રાંકશું રાડય..૧૧
 દ્રવ્ય સતિનું સત મુકાવે, દ્રવ્ય જતિનું જત^{૧૫} ચુકાવે;
 દ્રવ્ય મુનિનું મૌન બગાડે, દ્રવ્ય તપીને તપથી પાડે..૧૨
 દ્રવ્ય અર્થે પૃથ્વીએ ફરે છે, દ્રવ્ય અર્થે લડીને મરે છે;
 દ્રવ્ય અર્થે વેચે નિજ તન, તજે જીવિતવ્ય ન તજે ધન..૧૩
 દ્રવ્ય અર્થે વળી વાણે ચડે^{૧૬}, દ્રવ્ય અર્થે પહાડે ચડી પડે;
 દ્રવ્ય અર્થે ઘાત ઘણી ઘડે, થાય અનર્થ બહુ દ્રવ્ય વડે..૧૪
 દ્રવ્ય ધર્મ માંહીથી ચળાવે, દ્રવ્ય નીચના ધર્મ પળાવે;
 જે જે જાય છે નકરમાં જન, તેનું મૂળ કારણ છે ધન..૧૫

૧. અહિત કરનારા દોષો. ૨. ભેગું કરે. ૩. બગડે. ૪. કલ્યાણરૂપ કાર્ય. ૫. અસત્ય. ૬. અભિમાન.
 ૭. કંકાસ; ઝઘડા. ૮. અધર્મ. ૯. વર્ણસંકરપણું. ૧૦. મિથ્યા આરોપ. ૧૧. કંજૂસ-દીન. ૧૨. ખૂન;
 દ્રોહ. ૧૩. આપઘાત. ૧૪. વેશ્યાની દલાલી. ૧૫. બ્રહ્મચર્ય. ૧૬. વહાણમાં બેસી વિદેશ જાય.

કામ ક્રોધ ને મોહ કહેવાય, હર્ષ શોક લોભ થકી થાય;
 માન ઈરષ્યા મમતા તાણ્ય, લોભ સર્વેનું કારણ જાણ્ય..૧૬
 પામે છે જીવ જૂજવા ક્ષોભ, તે તો જેને જેવડો છે લોભ;
 લોભ સંતશું હેત ત્રોડાવે, લોભ દુષ્ટશું પ્રીત જોડાવે..૧૭
 લોભ કરાવે ન કર્યાનાં કામ, લોભ કરાવે જીવત હરામ;
 જે જે અવળું જગતમાં થાય, તે તો સર્વે દ્રવ્યથી કહેવાય..૧૮
 દ્રવ્યે પુત્ર તે પિતાને મારે, દ્રવ્યે શિષ્ય ગુરુને સંહારે;
 થાય દ્રવ્યે મહા પંચપાપ, થાય દ્રવ્યે કૃતધની આપ..૧૯
 એવું અઘ જગે નહિ કોય, જે કોઈ દ્રવ્ય મળતા ન હોય;
 દ્રવ્ય મુકાવે જ્ઞાનીનું જ્ઞાન, દ્રવ્ય મુકાવે ધ્યાનીનું ધ્યાન..૨૦
 દ્રવ્ય મુકાવે માનીનું માન, દ્રવ્ય કરાવે નિર્લજ્જ નિદાન;
 કહી કહી કેટલા કહેવાય, જે કોઈ દ્રવ્યથી અનર્થ થાય..૨૧
 એવા લોભમાંહી જે લેવાણા, તે તો તૃષ્ણાને પૂરે તણાણા;
 તેને ઉગરવા સઈ^૧ આશ, એવું જાણી દૂર રહે દાસ..૨૨
 લોભે સુરને અસુર લડે, દૈત્ય ભૂત દુઃખી લોભ વડે;
 યક્ષ રાક્ષસ સહુ લોભે હેરાન, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૩
 લોભે કરાવ્યો કુટુંબે કળો^૨, પડ્યો પાંડવ કૌરવમાં સળો^૩;
 માંહોમાંહી લડી ખોયા પ્રાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૪
 લોભે લડે ભૂમિએ ભૂપતિ, લોભે બળે પતિ સંગે સતી;
 લોભ કરાવે પ્રાણની હાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૫
 ડાહ્યા શિયાણા^૪ પંડિત પીર, લોભે કર્યા સહુને અધીર;
 કવિ કોવિદ^૫ કર્યા વેચાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૬
 સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાળમાંય, લોભે લઈ લીધા જન ત્યાંય;
 એવી પ્રસારી છે મોટી પાણ^૬, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૭

લોભે આપી છે અવળી મત્ય, મનાવ્યું છે અસત્યમાં સત્ય;
 તેની નરને નહિ ઓળખાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૮
 લોભે નાંખી ગળે જમ ફાંશી, લોભે લેવારી લખચોરાશી;
 લોભ ફેરવે છે ચારે ખાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૨૯
 જન્મ મરણનું કારણ જેહ, સહુ જન જાણો લોભ તેહ;
 તેની મેલી દેવી જોઈએ તાણ^૧, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૩૦
 જેને લોભે કબજમાં^૨ લીધા, તેને દીન દાળદરી^૩ કીધા;
 સદ્ધા શરીરે દુઃખ મેરાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૩૧
 એવું સમજી સંત અસાર^૪, તજ્યું દ્રવ્યને સર્વ પ્રકાર;
 મેલી તન મને તેની તાણ, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૩૨
 મણિ હીરા મોતી પરવાળા, રત્ન આદ્ય જે નંગ રૂપાળાં;
 એ તો જમની જાળ્ય જોરાણ^૫, તેને ઈચ્છે તે નર અજાણ..૩૩
 અન્ન જળ ને વસ્ત્ર છે જેહ, તેણે કરી રહે છે આ દેહ;
 તેના આપનારા અવિનાશ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૩૪
 અન્ન ખાવું તે ક્ષુધાને^૬ ખોવા, જળ પીવું તે પ્રાણને ટોવા^૭;
 રહેવું અન્ય વસ્તુથી નિરાશ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૩૫
 શીત ઉષ્ણ નિવારવા તન, રાખે અંગે વસ્ત્ર હરિજન;
 જેવું મળે તેવું રાખે પાસ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૩૬
 તેહ વિના છે સર્વેનો ત્યાગ, વિષયસુખ સાથે છે વૈરાગ્ય;
 ક્યારે ઈચ્છે નહિ જાણી કાશ^૮, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૩૭
 સોના રૂપામાં સુખ ન માને, જેને મહાપ્રભુ આવિયા પાને^૯;
 કિટ બ્રહ્મ લગી દેખે નાશ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૩૮
 એક સમજાણું હરિમાં સુખ, બીજું સર્વે જણાણું છે દુઃખ;
 જેવો જમકિંકર કાળપાશ^{૧૦}, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૩૯

૧. તૃષ્ણા. ૨. કબજામાં; કંટોળમાં. ૩. ગરીબ. ૪. અતિ તુચ્છ. ૫. જોરદાર. ૬. ભૂખને. ૭. ટકાવવા. ૮. ઉપાધિ; નડતર. ૯. ભાગ્યમાં. ૧૦. જીવને પકડી દંડ દેવાનું યમનું હથિયાર.

જેને મળ્યું છે મહાધન મોટું, બીજું સર્વે સમજાણું છે ખોટું;
 પાપ જાણીને ન કરે પ્યાસ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૪૦
 અહિ વીંછી ને વિષ અંગાર, કાકવિષ્ટા માંહી શિયુ સાર;
 એવું જાણી તજે સુખ આશ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૪૧
 એવી કોણ વસ્તુ છે આ ભૂમાં, જેમાં લોભે જે લોભ્યા પ્રભુમાં;
 રહે છે અંતર સહુથી ઉદાસ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૪૨
 એમ નર થયા નિરલોભ, કોઈ સુખે નહિ મનક્ષોભ;
 જેણે માન્યો બ્રહ્મમોલે વાસ, એમ સમજે છે હરિના દાસ..૪૩
 એહ રીતે લોભને જીતાય, બીજો છે ઉપરનો ઉપાય;
 થાય અંતરે અભાવ જ્યારે, લોભ તજાય સમૂળો ત્યારે..૪૪
 એમ લોભ લાલચને જીતી, કરી પુરુષોત્તમ સાથે પ્રીતિ;
 તેને કામ ને લોભ ન વ્યાપે, સ્વામી સહજાનંદ પરતાપે..૪૫

પૂર્વછાયો :

નિષ્કામી નિરલોભી થઈ, ભજે છે ભગવંત;
 તેવા જ ત્યાગી સ્વાદના, જેહ નિરસ્વાદી સંત..૪૬
 સર્વે રસ જાણી શ્યામમાં, અન્ય રસ જાણે અનિત્ય;
 નિરસ્વાદી એવા સંતની, કહું સાંભળજ્યો સહુ રીત્ય..૪૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નિર્લોભી વર્તમાન કહ્યું'
 એ નામે એકસો ને સાતમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૭॥

ઓપાઈ :

હવે કહું નિરસ્વાદીની રીત, જેણે તજી છે સ્વાદની પ્રીત;
 સર્વે સ્વાદ જાણી હરિમાંય, મન વૃત્તિ લોભે નહિ કયાંય..૦૧
 મહારસનું કીધું છે પાન, તેણે થયા મગન મસ્તાન;
 સુખ સ્વપ્ને ન ગમે સંસાર, વિષયરસ સમજ્યાં અસાર..૦૨

મહારસ પીધો જેહ જને, તે ન ચાખે બીજો રસ મને;
 એ રસ પીધો છે શુકજી આદે, તે તો ન રાચે અન્યને સ્વાદે..૦૩
 એ રસ પીધો છે સનકાદિકે, પીધો નવ યોગેશ્વર નીકે^૧;
 એ રસ પીધો છે જનક જેવે, જેનું મન રહ્યું બીજે પીવે..૦૪
 એ રસ પીધો છે જન પ્રહ્લાદે, મન માન્યું નહિ બીજે સ્વાદે;
 એ રસ પીધો છે ધ્રુવ અંબરીષે, એ રસ પીધો ગોપી ગુડાકેશે^૨..૦૫
 એ રસ પીધો જન જયદેવે, એ રસ પીધો છે ઉદ્ધવ જેવે;
 એહ આદિ જે ઋષિરાજન, પીધો મહારસ થયા મગન..૦૬
 જે જે જને હરિરસ પીધો, તેણે સંસારરસ કૂચો^૩ કીધો^૪;
 ચૌદ લોકમાં જે રસ રહ્યો, તે તો ઉલટા^૫ અન્ન જેવો થયો..૦૭
 તેનું બીજે તે મન ન માને, જે કોઈ પૂરણ મહારસ પાને;
 એ રસ આજ આપણને મળ્યો, જે કોઈ સર્વે રસથી છે ગળ્યો..૦૮
 નથી અન્ય રસ એહ સમાન, જેવો આપણે કીધો છે પાન;
 એ રસ વિના રસ જે બીજો, તે તો દુઃખરૂપ માની લેજો..૦૯
 બીજા રસમાં જેહ લોભાણા, તે તો ઝખ^૬ જેમ જાળે બંધાણા;
 ખોયું તન ને ખોટય જ ખાધી, જેની સ્વાદ સાથે પ્રીત બાંધી..૧૦
 ત્યાગી થઈ જે રસને ચાય, તે ત્યાગીનું ત્યાગીપણું જાય;
 ખાંડ ખારવો^૭ તુપ^૮ તેજનો^૯, એહ આદિ દઈ સ્વાદ માનો..૧૧
 ખારું ખાટું તિખું તમતમું, ગળ્યું ચીકણું જે મન ગમ્યું;
 મનવાંછિત મગાવી ખાય, તેને ખોટય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૨
 શીરો પૂરી ને શેવ સુંવાળી, રૂડા મોદક ને રોટીકાળી^{૧૦};
 વિધવિધના વ્યંજન^{૧૧} ચાય, તેને ખોટય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૩
 ગર્મ નર્મ તે મનને ગમે, સારું સ્વાદુ તે જુગતે જમે;
 એનો ખાતા અભાવ ન થાય, તેને ખોટય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૪

૧. સારી રીતે. ૨. અર્જુને. ૩. રસ કાઢી લીધેલ શેરડીના છોતા જેવો. ૪. માન્યો. ૫. ઊલટી કરેલ.
 ૬. માછલાં. ૭. મીઠાવાળું પદાર્થ. ૮. ઘી. ૯. તજ, લવીંગ વગેરે. ૧૦. માલપૂડા. ૧૧. શાક.

સારું લાગે તે રાખે સંતાડી, થઈ ખાવાની વૃત્તિ હરાડી;
 રાત્ર્ય દિવસ રસને ધાય^૧, તેને ખોટ્ય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૫
 કરે સ્વાદની વાત વખાણી, સુણી આવી જાય મુખે પાણી;
 તેને અર્થે કરે છે ઉપાય, તેને ખોટ્ય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૬
 જિહ્વા માંગે છે જૂજવા રસ, જન થયા છે જિહ્વાને વશ;
 તેણે સ્વાદ કે દી ન તજાય, તેને ખોટ્ય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૭
 પંચ ઈન્દ્રિયું પોષણ સ્વાદ, પંડ્ય^૨ પોષતા વાધે પ્રમાદ;
 પછી પુરુષોત્તમ ન ભજાય, તેને ખોટ્ય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૮
 જેને પંડ્ય પોષવા છે પ્રીત, તે શું સમજે મહારસ રીત;
 દેખી પુષ્ટ તનને ફુલાય, તેને ખોટ્ય છે વૈરાગ્યમાંય..૧૯
 તે તો કાવે નહિ હરિદાસ, જેને અહોનિશ રસની આશ;
 એને જળજંતુ જેવો ગણાય, તેને ખોટ્ય છે વૈરાગ્યમાંય..૨૦
 જે કોઈ કહેવાય છે હરિજન, તેનું લોભે નહિ ક્રિયાં મન;
 જેણે કર્યું મહારસ પાન, તેણે કરી રહ્યા ગુલતાન..૨૧
 જેના અંતરમાં નિરવેદ^૩, તેને કોણ પમાડશે ખેદ;
 નિત્યે હૈયામાં હરિનું ધ્યાન, તેણે કરી રહ્યા ગુલતાન..૨૨
 જાણી સરવે સાર અસાર, તુચ્છ વસ્તુ કરી તિરસ્કાર;
 રાખ્યા ભીતરમાં ભગવાન, તેણે કરી રહ્યા ગુલતાન..૨૩
 બ્રહ્મા આદિ જે કીટ પર્યંત, સર્વે સુખ દુઃખે અંતવંત^૪;
 જેને પુરુષોત્તમ સાથે તાન, તેણે કરી રહ્યા ગુલતાન..૨૪
 એવા સંત મળે શુભ મતિ, કહે જોજ્યો આ જીવની ગતિ;
 રાખ્યા જોઈએ જેહ મુખે રામ, તેમાં રાખે છે વસ્તુ હરામ..૨૫
 જેહ મુખે ભજીએ શ્રીહરિ, તેને બગાડે છે કેફે કરી;
 ગાંજો ભાંગ્યને પીવે છે માદ^૫, ખાયે આમિષ^૬ જીહ્વાને સ્વાદ..૨૬
 જે મુખે ભજીએ પરબ્રહ્મ, તે મુખમાંય ખાય છે માજમ^૭;

૧. ઈચ્છે. ૨. શરીરને. ૩. વૈરાગ્ય. ૪. નાશવંત. ૫. કેફી પદાર્થ. ૬. માંસ. ૭. ભાંગ ભેળવેલ.

ખાય કવસ્તુ કેફ ને કાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ^૧..૨૭
 જે મુખ હરિ ભજવા લાગ્યા, તેહ મુખમાં ભરે છે ભાંગ્ય;
 આપે જરદો^૨ તો ન પાડે નાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૨૮
 જે મુખે જોઈએ નામ પ્રકાશું, તે મુખ હિંગ લસણે વાસ્યું;
 વળી પાપીને પ્યારી પિયાજ^૩, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૨૯
 જે મુખે હરિગુણ ગવાય, તે મુખે નર અમલ^૪ ખાય;
 કાઢે કસુંબા કરે અકાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૩૦
 જે મુખે હરિ ભજીએ દાડી, તે મુખે પાપી પીવે છે તાડી^૫;
 સર્વે સજે છે નરકનો સાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૩૧
 કેફે કરીને અકલ જાય, નાસે ડહાપણને ડૂલ^૬ થાય;
 તોય નિર્લજજને નહિ લાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૩૨
 એ સર્વે જે વ્યસન કહ્યાં, એક સ્વાદની વૃત્તિમાં રહ્યાં;
 તેનો જે નર ન કરે તાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૩૩
 સ્વાદમાંહી રહ્યા બહુ શૂળ^૭, સ્વાદ છે સર્વે પાપનું મૂળ;
 સ્વાદે થાય નરક સમાજ, એવા નરને રૂઠ્યા છે રાજ..૩૪
 એવા અનેક અવગુણ જોઈ, સંત સ્વાદ કરે નહિ કોઈ;
 જેહ સમે જેવું મળે અન્ન, જમે નિરદોષ જોઈ જન..૩૫
 અજગર મધુકર વૃત્તિ, ગ્રહે સંતજન અનાસક્તિ;
 કાં તો અણઈચ્છ્યું અન્ન આવે, નહિ તો બહુ ઘરથી માગી લાવે.. ૩૬
 કાયું પાકું જે સૂકું સમિષ્ટ, ફળ મૂળ ફૂલ પત્ર પિષ્ટ^૮;
 હોય હરિપ્રસાદીનું અન્ન, જમે જન તે થાય મગન..૩૭
 પણ સ્વાદ સારુ જે ઉપાય, ન કરે તે નિઃસ્વાદી કહેવાય;
 આવે સહેજે તે જમે સુજાણ, જેમ તેમ કરી પોષે પ્રાણ..૩૮
 સ્વાદ અસ્વાદની મૂકી આશ, ભજે ભગવાન ગ્રાસો ગ્રાસ;

જેના અંતરમાંહી વૈરાગ્ય, તેણે કર્યો છે સ્વાદનો ત્યાગ..૩૯
 કાથો યુનો ને પાન સોપારી, તજ તમાલ એલચી સારી;
 જાય જાવંત્રી લવિંગ જે છે, એહ આદી મુખવાસ ન ઈચ્છે..૪૦
 ચૂવા ચંદન તેલ ફુલેલ, પુષ્પહાર ને સુગંધી તેલ;
 તેને ત્યાગી ન ઈચ્છે તનમાં, જેને વૈરાગ્ય વર્તે છે મનમાં..૪૧
 જે જે ખોળી કહ્યા ખાન પાન, તજ્યાં તે સંતે થઈ સાવધાન;
 અતિ કર્યો છે ઉંડો અભાવ, કે દી ભૂલે થાય નહિ ભાવ..૪૨
 કામ લોભ જીત્યા જેમ જને, તેમ જીત્યો છે સંતે સ્વાદને;
 થાય ઉંડો અંતરેથી નાશ, ત્યારે તજાય બારથી આશ..૪૩
 જે જે ત્યાગે છે બહારથી બળે, તેને માંહી સ્વાદ રહે છે છળે;
 લાગ આવે તો કરે છે ઘાત, નહિ તો બેઠો સાંભળે છે વાત..૪૪
 તે તો અંતર ત્યાગથી જાય, બીજે ન ટળે કોટિ ઉપાય;
 ત્યાગ વૈરાગ્ય વિવેક વિચાર, એહ હોય જ્યાં હોય મુરાર..૪૫
 તેહ વિના વૈરાગ્યનો વેષ, તેણે ન ટળે કામાદિ લેશ;
 જ્યારે પ્રભુ સાથે પ્રીત લાગે, ત્યારે કામ લોભ સ્વાદ ભાગે..૪૬
 એમ જીત્યો છે જે જને સ્વાદ, તેના ટળિયા સર્વે પ્રમાદ;
 જીતી સ્વાદ થયા શુદ્ધ આપે, સ્વામી સહજાનંદ પ્રતાપે..૪૭

પૂર્વછાયો :

સહજ સ્વભાવે સંતને, અંતરમાં રહે છે એમ;
 મળ્યે પણ મન નવ ચળે, અણમળ્યું ઈચ્છે કેમ..૪૮
 એમ સંતશિરોમણિ, જીત્યા સ્વાદને જેહ;
 પિંડ બ્રહ્માંડ પાર પ્રીતિ, કહું એવા નિરસનેહ..૪૯

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નિરસ્વાદી વર્તમાન કહ્યું'
 એ નામે એકસો ને આઠમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૮॥

ચોપાઈ :

હવે કહું નિરસ્નેહી જન, સુણો રીત તેની દઈ મન;
 એક પ્રભુ સાથે પ્રીત જોડી, બીજા જક્ત સહુ સાથે તોડી..૦૧
 પિંડ^૧ બ્રહ્માંડમાં નહિ પ્રીત, ચૌદ લોક માંહી નહિ ચિત્ત;
 છે એ નિઃસ્નેહી જનની રીત્ય, પેખે પિંડને પહેલું અનિત્ય..૦૨
 આદી અંતે મધ્યે જોઈ એહ, પછી કરે તનમાં સનેહ;
 પેખી પ્રસિદ્ધ પિંડના હાલ, પછી માને જો મનાય માલ..૦૩
 જ્યારે જુએ વિચારી આ પિંડ, દેખે નખશીખા નરક કુંડ;
 પરુ પાય ને પિયા^૨ પ્રસિદ્ધ, વહે લીંટ શેડા બહુ વિદ્ધ..૦૪
 કફ થૂંક ને લાળ કહેવાય, નિત્ય નિસરે તે મુખમાંય;
 બહુ બળખા^૩ આવે ઓડકાર, દીસે દાંત હાડકાંની હાર..૦૫
 મજ્જા મેદ ને માંસ રુધિર, મળ મૂતરે ભર્યું શરીર;
 હાડ પિંજર મઢ્યું છે ચર્મે, માંહી ભર્યો છે આંતર કર્મે..૦૬
 ભર્યું રુધિર તે રગરગે, વહે નરક તે નવ મારગે;
 નખ કેશમાં કૈંક વસ્તુ ભલી, ભરી ભેચે^૪ માથાની તુંબલી^૫..૦૭
 સ્વેદ^૬ શુક્ર^૭ શ્લેષ્મ^૮ આમ^૯, ગૂંગા ગિડર^{૧૦} આદિ અકામ;
 એવું પેખિયું પોતાનું પિંડ, ચોખું જાણ્યું ચમારનો^{૧૧} કુંડ..૦૮
 પેખી પ્રકટ પિંડમાં એહ, સંતે સમજી મૂક્યો સનેહ;
 એના સંબંધી જે જગમાંય, તે સાથે કેમ સનેહ થાય..૦૯
 જ્યાં જ્યાં ધર્યો જીવે અવતાર, તિયાં કર્યો કુટુંબ પરિવાર;
 માત તાત ને ભગિની ભાઈ, સુતા સુત દારા^{૧૨} ને વેવાઈ..૧૦
 તેમાં કોણ અધિક ને ઓછે, સમતુલ્ય સગા એ સહુ છે;
 તેમાં કોણ સાથે પ્રીત જોડે, વળી ક્રિયા સગા સાથે તોડે..૧૧
 લખ ચોરાશી કુટુંબ કર્યું, સરવે સગે આ બ્રહ્માંડ ભર્યું;

૧. આ શરીર. ૨. આંખમાં થતા ચીપડા. ૩. ગડફા. ૪. માંસના લોચાથી. ૫. ખોપરી. ૬. પરસેવો. ૭. વીર્ય. ૮. કફ. ૯. પિત્ત. ૧૦. નાકનો મળ. ૧૧. ચમારને ત્યાં જોવા મળતો લોહીનો કુંડ. ૧૨. પત્નિ

માટે મેલ્યું એ કુટુંબ જેમ, સંતે મેલ્યું આ સમજી તેમ..૧૨
 જેમ ગયો દ્વિજ દેઢવાડે, ભૂલ્યે રહ્યો તિયાં કોઈ દાડે;
 તેહ બ્રાહ્મણપણાને ભૂલી, કેમ ફરે શ્વપચમાં^૧ ફૂલી..૧૩
 એમ દેહ ને દેહ સંબંધી, તોડી પ્રીત્ય તે શું બહુ વિધિ;
 જેણે તોડી છે પિંડશું પ્રીત, તેનું બીજે બેસે કેમ ચિત્ત..૧૪
 સ્વર્ગલોકના સુખ સાંભળી, નથી ઈચ્છતા તેહને વળી;
 એક બ્રહ્માનાં દિવસમાંય, ચૌદ ઈન્દ્ર આવે વળી જાય..૧૫
 તેની કોરનો ભય નહિ કાંઈ, એમ અંધધંધ મદ માંઈ;
 જિયાં ખાન પાન ને ખુમારી, મહા મદોન્મત્ત નરનારી..૧૬
 જેવો તરુણ તને વેશાવાડો^૨, તેવો અહર્નિશનો અખાડો;
 પુણ્ય ખુટે પડે પાછો તેહ, માટે સંત એથી નિરસ્નેહ..૧૭
 કોઈક રીતે શું જાય કૈલાસ, તો ત્યાં ભુત ભૈરવનો વાસ;
 અતિ કોધી ને કડર અંગે, એવાં રહે છે શિવને સંગે..૧૮
 ભાંગ્ય ધતુરા અશુદ્ધ આહાર, તમોગુણી ને તોરી^૩ અપાર;
 એમાં શું સુખ જાણી વસેહ, માટે સંત એથી નિરસ્નેહ..૧૯
 બ્રહ્મલોકનું સુખ સાંભળી, મન વળતું નથી ત્યાં વળી;
 કર્યો કામે જઈ તિયાં કળો^૪, અજ અંતરે થયો આકળો..૨૦
 વળી જંઘથી જાયા^૫ અદેવ, યક્ષ રક્ષ થયા તતખેવ^૬;
 તે તો લેવા તાક્યા અજ લાજ, બીજા ધ્રોડ્યા છે ખાવાને કાજ..૨૧
 જોઈ એવું વિકળ લોક એહ, સંતે ન કર્યો સમજી સ્નેહ;
 હશે સુખ ટળી જાય તેહ, માટે સંત એથી નિરસ્નેહ..૨૨
 એમ પેખિયું પિંડ બ્રહ્માંડ, મટી જાય દીઠી એવી માંડ્ય^૭;
 જાશે યત્કિંચિત છે જેહ, માટે સંત એથી નિરસ્નેહ..૨૩
 સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાળમાંય, રહેવા જેવી વસ્તુ નથી ક્યાંય;
 રહે નહિ જે દેખાય દેહ, માટે સંત એથી નિરસ્નેહ..૨૪

સ્થાવર જંગમ જે જે કહેવાય, સર્વે છે કાળના મુખમાંય;
 શું સમજીને કરે સનેહ, માટે સંત એથી નિરસ્નેહ..૨૫
 એમ વાત કરે સહુ સંત, તમે સાંભળજ્યો ગુણવંત;
 જિયાં લગી મનાય હું દેહ, તિયાં લગી નહિ નિરસ્નેહ..૨૬
 દેહ કેડે વળગ્યો સંસાર, પાપ પુણ્ય વળી પરિવાર;
 સુખ દુઃખ માન અપમાન, હર્ષ શોક વૃદ્ધિ વળી જ્યાન^૧..૨૭
 એહ સર્વે રહ્યા દેહ વાસે, દેહ માનતા સર્વે મનાશે;
 જ્યારે થાય દેહથી નિસ્પ્રેહ, ત્યારે તૂટે સહુશું સનેહ..૨૮
 જ્યારે મનાય આતમા આપ, ત્યારે જાય સર્વે સંતાપ;
 આતમરૂપ મનાય આપણું, ત્યારે નર પામે નિઃસ્નેહીપણું..૨૯
 આતમાને કોણ માત તાત, આતમાને કોણ નાત્ય જાત;
 કુળ કુટુંબ જે પરિવાર, આતમાને નહિ સુત નાર..૩૦
 આતમાને નહિ આપ^૨ પર^૩, શત્રુ મિત્ર ને નહિ અવર;
 આતમાને નહિ ધરા ધામ, આતમાને નહિ દેશ ગામ..૩૧
 આતમાને નહિ ધન માલ, અશન^૪ વસન ભૂષણ રસાલ;
 માટે આતમા આપે મનાય, ત્યારે સર્વેથી નિઃસ્નેહ થાય..૩૨
 આપે થઈ આતમસ્વરૂપ, ભજે પ્રભુ પરમાત્મા રૂપ^૫;
 રાખે પુરુષોત્તમમાંહી પ્રીત, બીજે બેસે નહિ કિયાં ચિત્ત..૩૩
 તેહ ભક્ત થયો એકાંતિક, જેના અંતરમાં હરિ એક;
 એમ સમજિયા જન જેહ, થયા નિરવિઘ્ન નિરસ્નેહ..૩૪
 એમ સમજ્યાં વિના જેહ જન, તેહ નિરસ્નેહી નહિ નિર્વિધન;
 બીજી રીતે થાય નિરસ્નેહ, તેને ક્યાંક બંધાય સનેહ..૩૫
 દેહરૂપ થઈ કરે ત્યાગ, તેનો ટકે નહિ વૈરાગ;
 દેહ હોય ત્યાં દેહનું કુળ, દેહ સર્વે સનેહનું મૂળ..૩૬
 જેમ માથેથી મોડતાં^૬ વૃક્ષ, લાગે પત્ર તેને બીજાં લક્ષ^૭;

જ્યારે મૂળેથી વૃક્ષ છેદાય, શાખા પત્ર ફૂલ ફળ જાય..૩૭
 તેમ દેહને ન માને આપ, ત્યારે જાય સમૂળો સંતાપ;
 એમ સમજ્યાં સંત સુજાણ, જેને મળ્યાં પુરુષ પુરાણ..૩૮
 થયો સનેહ શ્યામળા સંગે, થયું બીજું અભાવતું અંગે;
 મન ઢળી આવિયું એહ ઢાળે, વળે નહિ પાછું કોઈ કાળે..૩૯
 એમ કહિ નિઃસ્નેહીની રીત્ય, સહજે રહે છે સંત એમ નિત્ય;
 નથી તેનો તે થાપ ઉત્થાપ, સ્વામી સહજાનંદ પ્રતાપ..૪૦

પૂર્વછાયો :

સુંદર રીત એ સંતની, એમ રહે તેહ નિરસ્નેહ;
 પિંડ બ્રહ્માંડ પદારથે, કે દી કરે નહિ સનેહ..૪૧
 કામ લોભ ને સ્વાદ સનેહ, જીતી બેઠા તેહ જન;
 માન તજ્યું જે મુનિયે, કહું સાંભળજ્યો સહુ જન..૪૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નિરસ્નેહી વર્તમાન કહ્યું'
 એ નામે એકસો ને નવમું પ્રકરણમ્ ॥૧૦૯॥

ચોપાઈ :

હવે કહું નર નિરમાન, જેને ભેટ્યા છે શ્રીભગવાન;
 તેહ પ્રભુ છે સહુના સ્વામી, કર્તા નિયંતા અંતરજામી..૦૧
 જેની બ્રહ્મકુટિ વિલાસ માંય, કોટિ બ્રહ્માંડ ભાંગે ને થાય;
 એવા સમર્થ શ્રીમહારાજ, સર્વે ઉપર છે અધિરાજ..૦૨
 જે જે ધારે તે કારજ કરે, તે ફેરવ્યું કેનું નવ ફેરે;
 સર્વે કારણના કારણ જેહ, તેણે ધર્યું પૃથ્વી પર દેહ..૦૩
 એવા પુરુષોત્તમ પરબ્રહ્મ, જેને નેતિ નેતિ કહે નિગમ;
 તેહ થઈ મનુષ્ય આકાર, કરે બહુ જીવનો ઉદ્ધાર..૦૪
 મેલી પોતાની મોટવપ નાથ, મળી રહ્યા મનુષ્યને સાથ;

થઈ નાથ આપે નિરમાન, કરે સંસારીનું સનમાન..૦૫
 વળી સહે જગ ઉપહાસ^૧, તોય ન કરે માન અવિનાશ;
 જોને ઋષભદેવે કેવું સહ્યું, અતિશે નિરમાનને ગ્રહ્યું..૦૬
 જોને કપિલદેવ દયાળ, જેને મારવા ધાયા ભૂપાળ^૨;
 જોને વામનજી નિરમાની, બળી દ્વારે વસ્યા વરદાની^૩..૦૭
 જોને રામ કેવા નિરમાન, નાગપાશે બંધાણા નિદાન;
 જોને કૃષ્ણ કેવા સમરથ, મેલી માન તાણ્યો ઋષિરથ..૦૮
 એહ આદિ બહુ અવતાર, કહેતા આવે નહિ તેનો પાર;
 જુવો વર્તમાન કાળે આજ, કેવા નિર્માની છે મહારાજ..૦૯
 આપે સમર્થ ને સર્વે સહે, એવું નિરમાનીપણું ગ્રહે;
 કરે તુચ્છ જીવ તિરસ્કાર, તે પર રોષ ન કરે લગાર..૧૦
 હવે એવા પ્રભુના જે દાસ, કહો કેમ ન સહે ઉપહાસ;
 જેના નિરમાની ભગવાન, તેના જનને જોઈએ કેમ માન..૧૧
 માન રાખે તે રાક્ષસ દૈત્ય, જન હોય સદા માનજીત;
 માન જોઈએ હિરણ્યાક્ષ અંગ, જેણે યુદ્ધ કર્યો લેરી^૪ સંગ..૧૨
 માન હિરણ્યકશિપુને જોઈએ, જેને જગમાં જીત્યો નહિ કોઈએ;
 માન જોઈએ રાવણ જેવાને, એહ આદિ રાક્ષસ એવાને..૧૩
 માન જોઈએ કંસ ભૂપાળને, બીજા શાલવ શીશુપાળને;
 માન જોઈએ તે જરાસંધને, માન જોઈએ ધૃતરાષ્ટ્ર અંધને..૧૪
 માન દુર્યોધનને તે જોઈએ, એહ આદિ એવા બીજા કોઈએ;
 એવા દુષ્ટને માન જ ઘટે, હરિજન તો માનથી હટે..૧૫
 માને કરીને જય વિજય, વૈકુંઠ થકી પડિયા તેય;
 માને પડ્યો ઈન્દ્ર સુરપતિ, માને પડ્યો નહુષ ભૂપતિ..૧૬
 માને પડ્યો રાજા યયાતિ, બીજા સુરાસુર પડ્યા અતિ;
 માને ચિત્રકેતુ કર્યો ચૂર^૫, થયો તેહ વળી વૃત્રાસુર..૧૭

માને દક્ષ પામ્યો અતિ દુઃખ, થયું મોત ને વણશું^૧ મુખ;
 માને ગયું રાવણનું રાજ, માને થયું બહુનું અકાજ..૧૮
 માને ગયું કૌરવનું કુળ, માને ગયું છે કંસનું મૂળ;
 માને સુર અસુર છે દુઃખી, માન રાખી થયા કોણ સુખી..૧૯
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ મોઝાર, માને મારી મૂક્યા નરનાર;
 કામ ક્રોધ લોભ કે દી જાય, પણ માન તે તો ન મુકાય..૨૦
 નથી બીજા કોઈનો તે વાંક, માને રોળ્યાં છે રાજા ને રાંક;
 એવો નર નજરે ન આવે, જેના મનને માન ન ભાવે..૨૧
 ઘર તજી જાય કોઈ વન, એકાંતે બેસી કરે ભજન;
 અન્ન મૂકી ફળ ફૂલ ખાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૨
 કોઈ કરે તે નામ રટણ, કોઈ કરે અવનિ^૨ અટણ^૩;
 ગંગા યમુના સરસ્વતી નાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૩
 કોઈ વધારે નખ કે કેશ, કરે તીર્થ ફરે દેશોદેશ;
 પહેરે નહિ પગરખાં પાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૪
 કોઈ ઉઘાડા રહે અવધુત^૪, કોઈ ભૂસે અંગમાં ભભૂત^૫;
 ધન નારીને નિકટ^૬ ન જાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૫
 કોઈ જ્ઞાની થઈ કરે જ્ઞાન, કોઈ ધ્યાની થઈ ધરે ધ્યાન;
 કોઈ ભક્ત થઈ ગુણ ગાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૬
 કોઈ રાખે કંથા ને ગોદડી, કોઈ રહે જિયાં તિયાં પડી;
 સહે શિત ઉષ્ણ અંગમાંય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૭
 કોઈ રહે મુખે મૌન સાધી, કોઈ જમે નહિ અન્ન રાંધી;
 કાચું પાકું મળે તેવું ખાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૮
 કોઈ તપી થઈ કરે તપ, કોઈ જપી થઈ કરે જપ;
 મેલે વસન ભૂષણ ઈચ્છાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૨૯

કવિ કોવિદ પંડિત પીર, યોગી યતિ સતી શૂરવીર;
 માન ગયે મરવાને ચાય, પણ માન તે તો ન તજાય..૩૦
 સર્વે મરે છે માનના માર્યા, માન આગળ કંઈક હાર્યા;
 એવા માનને મેલી મહાંત^૧, ભાવે ભજે છે શ્રીભગવંત..૩૧
 મેલી પિંડ બ્રહ્માંડનું માન, સંત સદા રહે ગુલતાન;
 અન્ય માનને જન ન ઈચ્છે, જેની મતિ તે મોટી થઈ છે..૩૨
 આપે માને છે આતમા રૂપ, સોડહં^૨ મનાણું બ્રહ્મસ્વરૂપ;
 સ્થુળ સૂક્ષ્મ કારણ દેહ, જાગ્રત સ્વપ્ન ને સુષુપ્તિ તેહ..૩૩
 મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર, પ્રાણ પંચ ઈન્દ્રિય પરિવાર;
 પંચ દેવ સપ્ત ધાતુ જેહ, એહ સર્વે મળીને આ દેહ..૩૪
 જેમ કલ્પો શરીરનો સાજ, તેમ બ્રહ્માંડનો છે સમાજ;
 તેને પાર પ્રકૃતિ પુરુષ, તેથી પરબ્રહ્મ એક રસ..૩૫
 સત ચિત આનંદ સ્વરૂપ, એવું મનાણું આપણું રૂપ;
 પછી બ્રહ્માદિ કીટ પર્યંત, તેમા મોહ પામે કેમ સંત..૩૬
 આપે થયા છે આતમારામ, દાસ સુખિયા પૂરણકામ;
 મેલી પિંડ બ્રહ્માંડનું માન, થયા બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુલતાન..૩૭
 એવા^૩ માનમાં મસ્ત છે જેહ, બીજા માનને ન ઈચ્છે તેહ;
 અવરમાં^૪ નથી ઉતાર્યું મન, કરવા પુરુષોત્તમ પ્રસન્ન..૩૮
 એમ સમજ્યાં સંત સુજાણ, તેને રહી નહિ કોઈ તાણ;
 એમ આદિ અંત્યે મધ્યે જન, તજી માન ભજ્યા ભગવન..૩૯
 એવું સમજીને સંત આજ, કર્યું તન મને માન તાજ^૫;
 થયા નિરમાની એમ સંત, જેને ભેટ્યા^૬ શ્રીભગવંત..૪૦
 તજી તન ને મનનું માન, રહ્યા હરિ માંહી ગુલતાન;
 કામ લોભ ને સ્વાદ સનેહ, મેલ્યા માન આદિ પંચ એહ..૪૧

શોધી શત્રુનો કર્યો સંહાર, જીત્યા જન થયો જેજેકાર;
 પંચ વૈરી મુવે ગયું પાપ, એહ પ્રકટ પ્રભુનો પ્રતાપ..૪૨
 એહ પંચ વૈરી પરચંડ, જેને વશ છે પિંડ બ્રહ્માંડ;
 તેને જીતીને પામ્યા આનંદ, જેને સ્વામી મળ્યાં સહજાનંદ..૪૩

પૂર્વછાયો :

સહજે રહે સતસંગમાં, પંચ વરતને પરમાણ;
 કામ લોભ સ્વાદને, તજી સનેહ માન સુજાણ..૪૪
 એહ રીત ત્યાગી તણી, એમ મુનિ રહે અનેક;
 હવે કહું સુણજ્યો સહુ, સાંખ્યયોગી બાઈયોની ટેક..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'નિરમાની વર્તમાન કલ્પું'
 એ નામે એકસો ને દશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૦॥

ચોપાઈ :

હવે કહું હરિજનની રીત, સહુ સાંભળજ્યો દઈ ચિત્ત;
 સાંખ્યયોગી બાઈયો હરિજન, જેનાં તપ પરાયણ તન..૦૧
 સર્વે તજી સંસારની આશ, ભજે અંતરમાં અવિનાશ;
 પુરુષોત્તમ પ્રકટ પેખી, બીજી સર્વે ઈચ્છાઓ ઉવેખી..૦૨
 દેહ ગેહ તણાં સુખ ત્યાગી, જેની લગની નાથશું લાગી;
 ખાનપાનથી ઉતારી મન, ભાવે કરે હરિનું ભજન..૦૩
 વસન ભૂષણ ન ચાય ચિત્ત, જેને પૂરણબ્રહ્મશું પ્રીત;
 એવી મળે બાઈયોની મંડળી, કરે વાત માંહોમાંહી મળી..૦૪
 બાઈયો સાંભળજ્યો એક વાત, આજ મહારાજ છે રણિયાત;
 હસી બોલે છે હેતને વચણે, વળી જુવે છે અમૃત નયણે..૦૫
 માટે મોટું ભાગ્ય છે આપણું, છીએ વાલ્યમને વહાલા ઘણું;
 ભલે આવિયો આ અવતાર, જેમાં મળીયા પ્રાણઆધાર..૦૬

લીધો અલભ્ય લાભ તે આજ, સર્વે સર્યા છે આપણાં કાજ;
 કોઈ વાતની ન રહી ખામી, આજ મળ્યા સહજાનંદસ્વામી..૦૭
 એવા તજ સુખદાયી શ્યામ, કોણ કરે મનખો^૧ હરામ;
 એવી કોણ અભાગણી હશે, જે કોઈ દેહનાં સુખ ઈચ્છશે..૦૮
 દેહ સુખમાં રહ્યો સંસાર, દેહ સુખમાં વિષય વિકાર;
 દેહ માંહી માન્યું જેને આપ^૨, તેને મળ્યા છે પૂરણ પાપ..૦૯
 એવી ગર્દભી^૩ નારી છે ઘણી, શું કહીએ બાઈ વાત તે તણી;
 નિત્યે કરીને નવલો રંગ, દેખાડે છે પુરુષને અંગ..૧૦
 વસ્ત્ર આભૂષણ પહેરી અંગ, નિત્ય ફરે છે નવલે રંગ;
 ગુંથે કેશ હંમેશ હરાડી^૪, ફરે શેરી બજારમાં દાડી..૧૧
 તને ચોપડી તેલ ફૂલેલ, આંજી આંખ્ય ને જુવે છે છેલ^૫;
 રૂડો પુરુષ દેખીને રીઝે, ગળે^૬ અંતર ભીંતર ભીંજે^૭..૧૨
 જે પુરુષ માન્યા સુખરૂપ, તેનું સાંભળો કહું સ્વરૂપ;
 જેને જાણે છે રૂડો રૂપાળો, તેના ભીંતરનો માલ^૮ ભાળો..૧૩
 માંહી ભર્યો મજજા મેદ માંસ, તેની અભાગણી કરે આશ;
 પરુ પાય પડે પિયા ઘણા, વહે લીંટ શેડા લજામણા..૧૪
 કફ થૂંક ને લાળની ખાડી, મુખે ઝરે તે મેઘ અષાડી;
 પડે બળખા આવે ઓડકાર, દીસે દાંત હાડકાંની હાર..૧૫
 મળ મૂતરે પૂરણ પેટ, તેની ભુંડણ્ય ચાય છે ભેટ;
 કુલટા મન રીઝી કરકે^૯, જેણે કરીને જાશે નરકે..૧૬
 માંહી ભરિયો આંતર^{૧૦} કર્મે, ઉપર મદ્યો છે આળે^{૧૧} ચર્મે;
 ભર્યું રુધિર તે રગેરગે, એવો અશુદ્ધ નર છે અંગે..૧૭
 સ્વેદ શુક શ્લેષ્મ આમ, નખ કેશ એ દીસે નકામ;
 ગૂંગા ગિડરે ભર્યો ભંડાર, તેનો પાપણી કરે છે પ્યાર..૧૮

૧. મનુષ્યદેહ. ૨. હું પશું. ૩. ગધેડી (જેવી). ૪. ટેવાઈ ગયેલી. ૫. પુરુષ. ૬. ઈચ્છા થાય. ૭. આસક્તિ થાય. ૮. પદાર્થ. ૯. હાડપીંજર જેવા દેહમાં. ૧૦. આંતરડાથી. ૧૧. સુંવાળા.

નરક કુંડ જેવો નરદેહ, તેશું શંખણી^૧ કરે સનેહ;
 પુંજા કચરા નામ ઉકરડા, દીસે દુરગંધીના ડુંગરડા..૧૯
 દેખી નખશિખા વસ્તુ નકામ, કુચે સમજીને પાડ્યાં છે નામ;
 નાગ વાઘ સિંહ નામ સરે, એથી અબળા કેમ ઉગરે..૨૦
 ગુણે જુક્ત જાણો એહ નામ, જેને મળે તેનું ટાળે ઠામ;
 કદાપિ જો હોય નામ સારું, જેમ કાવે મીઠું ને છે ખારું..૨૧
 વળી સાંભળો કહું સાહેલી, નર હોય ફોગટિયા ફેલી;
 ગાંજા ભાંગ્ય માજમ મફર, તાડી મધ પીવે દાડી નર..૨૨
 પીવે અમલ હોકા હંમેશ, ગયે જોબને રંગાવે કેશ;
 ખાય કવસ્તુ^૨ કામના કાજ, પાપી પુરુષને નહિ લાજ..૨૩
 જે જે ભવમાંહી છે ભૂંડાઈ, તે તો સર્વે રહિ નરમાંઈ;
 જે જે પૃથવી ઉપર પાપ, તેના કરનારા નર આપ..૨૪
 ચોરી હિંસા કસાઈનાં કામ, કરે નર ન કરે એ વામ;
 યુદ્ધ વિરોધે વૈરમાં લડે, સામસામા શીશ બહુ પડે..૨૫
 ચાલે રુધિરની તિયાં ધારું, મરે મનુષ્ય હજારે હજારું;
 એવે પાપે હોય નર પૂરા, તે તો કહાવે જગતમાં શૂરા..૨૬
 કઈ જીવ કરે કચ્ચરઘાણ, એવા પાપીનાં થાય વખાણ;
 એવા પાપી પુરુષના દેહ, તેશું સ્વપ્ને કરે કોણ સ્નેહ..૨૭
 એને ઈચ્છે અભાગણી નાર, જેને જાવું છે જમને દ્વાર;
 નારી નકરમાં જાય છે આપે, તે પુરુષમાં પ્રીત્ય પ્રતાપે..૨૮
 વળી કહું પુરુષનાં પાપ, તમે સાંભળજ્યો સહુ આપ;
 નર વિકળ હોય વિશેક, જેના અંતરમાં નહિ ટેક..૨૯
 કરે પરાણે નારી સ્પરશ, થયા વિકળ કામવિવશ;
 જોને બ્રહ્મા સરવેના બાપ, તેણે કર્યો સુતાને^૩ સંતાપ..૩૦

૧. કઠોર સ્વભાવની કુલટા સ્ત્રી. ૨. કામને પ્રબળ કરનારી ખરાબ ચીજો. ૩. પુત્રી સરસ્વતીને.

જોને ઈન્દ્ર અભાગીનાં કામ, કર્યું અહલ્યાનું જીવત હરામ;
 જોને વિધુનો^૧ ગયો વિચાર, હરી પરાણે ગુરુની^૨ નાર..૩૧
 જોને સુરગુરુ બૃહસ્પતિ, કર્યું અબળાનું^૩ અવળું અતિ;
 જોને નહુષ મૂરખ મરવા, જોરે ઈચ્છ્યો ઈન્દ્રાણીને વરવા..૩૨
 જોને યયાતિ મૂરખ જન, માગ્યું પુત્ર પાસળે જોબન;
 એહ આદિ મોટા મોટા જેહ, થયા વિકળ^૪ તનમાં તેહ..૩૩
 હવે બીજા રહ્યા જેહ જન, તેના ક્યાંથી સ્થિર હોય મન;
 માટે પુરુષતન જે પામ્યા, તે તો લાજ ધરમ ને વામ્યા..૩૪
 પાપ મૂર્તિ પુરુષ પિંડ, નર મળ્યે મળ્યો નરક કુંડ;
 તેમાં પડે છે પાપણી જઈ, લજજાવોણી અભાગણી થઈ..૩૫
 હારી માનખો થઈ હેરાણ, જેના પુરુષે હરાણા પ્રાણ;
 નથી સુખ છે દુઃખ અલેખે^૫, તેમાં અભાગણી સુખ દેખે..૩૬
 હવે કહું જે આપણી રીત્ય, પ્રભુ વિના ન રાખવી પ્રીત્ય;
 પંચ હાથ પુરુષથી પરં^૬, રહેવું ખબડદાર તે ખરું..૩૭
 વાટે ઘાટે ન જાવું એકલું, જો ઈચ્છવું પોતાનું ભલું;
 નર સામાં ન જોડિયે નેણ, વળી ભૂલે ન બોલિયે વેણ..૩૮
 સંભારીએ ન સુણીએ વાત, હાસરસે^૭ ન સ્પરશિયે ગાત^૮;
 ગુહ્યવારતા ભૂલ્યે ન કરિયે, પુરુષાકાર ચિત્ર પ્રહરિયે^૯..૩૯
 તાત બ્રાત ને સુત સંઘાતે, એશું વસિયે નહિ એકાંતે;
 પડે કામ અવશ્ય એ સંગ, ત્યારે બોલવાનો છે પ્રસંગ..૪૦
 ત્યાગી ત્રિયાને તીર્થે જો જાવું, સંબંધી સંગે તીર્થમાં નાવું;
 દ્રવ્ય રાખવું નિર્વાહ કાજ, નહિ તો આપણી ન રહે લાજ..૪૧
 અન્ન વસ્ત્ર તે અંગને જોયે, જાયે જાયવા^{૧૦} તો ધર્મ ખોયે^{૧૧};
 જાડું મોટું મળે જેવું પટ, તેણે કરીને ઢાંકિયે ઘટ^{૧૨}..૪૨

૧. ચંદ્રનો. ૨. બૃહસ્પતિની. ૩. પોતાના સગાભાઈની પત્નીનું. ૪. વ્યાકુળ. ૫. અસંખ્ય. ૬. છેટે.
 ૭. હાસ્ય નિમિત્તે. ૮. શરીર. ૯. ત્યાગવું. ૧૦. માગવા. ૧૧. ગુમાવાય. ૧૨. દેહ.

ખારું ખાટું મળે જેવું અન્ન, જમી કરીએ હરિભજન;
 આપણું છે અબળાનું તન, તેમાં રાખવી જોઈએ જતન..૪૩
 ઘણું વરતવું ઠાવકું ઠીક, અતિ આણી અંતરમાં બીક;
 જેમ દોરે ચડે નટનારી, ચૂકે નજર તો થાય ખુવારી..૪૪
 માટે રહેવું સદાય સચેત, હરિ વિના ન રાખવું હેત;
 આણી અંતર માંહી વૈરાગ્ય, કરવાં તન મન સુખ ત્યાગ..૪૫
 એવી સાંભળી શીખની વાત, સર્વે બાઈઓ થઈ રળિયાત;
 સત્ય વારતા છે એ જ સાચી, એમ સમજ્યા વિના વાત કાચી.. ૪૬

પૂર્વછાયો :

એ રીત ત્યાગી ત્રિયાની, જેણે તજ્યો સર્વે સંસાર;
 હવે કહું રીત ભાઈની, સાંખ્યયોગી ગૃહી ઉદાર..૪૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘સાંખ્યયોગી બાઈયોનાં
 વર્તમાન કહ્યા’ એ નામે એકસો ને અગિયારમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૧॥

ચોપાઈ :

હવે સાંખ્યયોગી કહું ભાઈ, જેને પ્રીત્ય પુરુષોત્તમમાંઈ;
 સદા રહે છે પ્રભુજી પાસ, થઈ ચરણકમળના દાસ..૦૧
 હરિ પાસે રહે છે હંમેશ, અતિ ત્યાગી ને ઉજ્જવળ વેષ;
 રાખી મુનિ જેવાં વ્રતમાન, ભાવે ભજે છે શ્રીભગવાન..૦૨
 સર્વે જક્તના જીવશું તોડી, જેણે પ્રીત્ય પ્રભુજીશું જોડી;
 દેહ ગેહ તણાં સુખ ત્યાગી, રહ્યા પ્રભુપદ અનુરાગી..૦૩
 ઊઠે બેસે ચાલે જુવે જમે, કરે તેહ જે નાથને ગમે;
 નિત્ય જોઈ મહારાજની મરજી, વર્તે મનની મમતા વરજી..૦૪
 આજ્ઞાકારી છે જેહનાં અંગ, કે દી ન કરે વચનનો ભંગ;
 જાણે દેશ કાળ વળી સમે, કરે તે જ જે નાથને ગમે..૦૫

મરજી વિના પગલું ન ભરે, અંતરમાં નિરંતર ડરે;
 અતિ સમજુ ને સંતસ્વભાવ, પ્રેમી નિયમી ને ભક્તિભાવ..૦૬
 દામ વામ જાણી દુઃખદાઈ, અતિ અભાવ છે મનમાંઈ;
 એવા સાંખ્યયોગીનો સમોહ, જેને કામ ક્રોધ નહીં મોહ..૦૭
 લોભ લાલચ સ્વાદ સનેહ, આશા તૃષ્ણા તે તજી છે તેહ;
 હર્ષ શોક નહીં વૃદ્ધિ હાણ્ય, જેણે મેલી તન મન તાણ્ય..૦૮
 પંચવ્રતમાન માંહી પુરા, અંતર સાધુ ને ઉપર શુરા;
 અતિ સમર્થ ને સાવધાન, વળી નિરસ્નેહી નિરમાન..૦૯
 એવાં સાંખ્યયોગી જે સુજાણ, કરું તેનાં હું શિયાં વખાણ;
 બીજાં ગૃહી ઘણાં બાઈ ભાઈ, જેની પ્રીત્ય છે પ્રભુજીમાંઈ..૧૦
 ચોરી અવેરી મદિરા માંસ, તેની કરે નહીં કે દી આશ;
 પડ્યું દ્રવ્ય પારકું ન હરે, ખોટી સાખ્ય ભૂલે નવ ભરે..૧૧
 ગાંજા ભાંગ્ય લસણ ડુંગળી, કેફ મફર માજમ વળી;
 કરી કેફ સરવેનો ત્યાગ, રાખે પ્રભુ સાથે અનુરાગ..૧૨
 એવા ગૃહસ્થ ઘણાં નરનારી, જેને મળ્યા છે દેવ મુરારી;
 અતિ પવિત્ર ને પુણ્યવાન, તેનાં નામ સાંભળો નિદાન..૧૩
 પ્રથમ કહું સાંખ્યયોગી ભાઈ, પછી કહું સાંખ્યયોગી બાઈ;
 ગૃહસ્થ હરિભક્ત નરનાર, કરું કિંચિત નામ ઉચ્ચાર..૧૪
 સાંખ્યયોગી માંહી શિરોમણિ, ભાવે નામ કહું તેના ભણી;
 મુખ્ય માંચો સોમલો મુગત, સુરો માતરો અલૈયો ભક્ત..૧૫
 કાળો વાલેરો ને રાણસુર, લાખો નાન નાજો સંતસુર;
 એહ આદિ કાઠીજન કહીએ, સાંખ્યયોગી શ્યામ સંગે લહીએ..૧૬
 ભક્ત વેરોજી આતમારામ, ડુંગરજી ભગુજી અકામ;
 માનસિંહ ને કેશરીસિંધ, ખરા ક્ષત્રી એ ભક્ત અનધ..૧૭
 ભક્ત ભાણો હમીર ભણીજે, ઉમોજી ઊભે ભક્ત ગણીજે;
 રવોજી રતનજી ગંભીર, લાખો કસલો ભીમ હમીર..૧૮

વીરો દેવો માન ગુમાનજી, કમો કાજુ નાથુજી કાનજી;
 લાધોજી નાનજી નારાયણ, એહ ક્ષત્રી પ્રભુ પરાયણ..૧૯
 ભક્ત મૂળજી જાતિ લુવાણો, સદા સખા એ શ્યામના જાણો;
 એહ આદિ સાંખ્યયોગી કહીએ, છે અપાર પાર કેમ લહીએ..૨૦
 ઉકો હરજી રામજી દોય, કૃષિકર કરમશી સોય;
 જોધો જેઠો મેધો હરિ નાથ, ભગો અર્જણ બીજલો સાથ..૨૧
 રાઠોડાદિ પ્રભુજીના દાસ, લાલો બાદર બે પ્રભુ પાસ;
 મિયાં કરિમ રયો હસન, રાજા ભુલા નાથાદિ યવન..૨૨
 એહ રહે છે પ્રભુજી પાસ, સર્વે તોડી જગતની આશ;
 એહ સાંખ્યોગી સહુ જન, ભાવે કરે હરિનું ભજન..૨૩
 કહું પ્રભુ તણા પારષદ, જેને કામ ક્રોધ નહીં મદ;
 મોટા મુક્ત છે મૂળજી નામ, વરણીરાટ જન જેરામ..૨૪
 એહ આદિક બીજા જે ઘણા, સદા પારષદ પ્રભુ તણા;
 દીનાનાથ પ્રાગજી પુરાણી, જેની સુધા સમાન છે વાણી..૨૫
 રહે હરિ પાસે એ હંમેશ, જેના મનમાં મોહ ન લેશ;
 એવા બહુ રહે હરિ પાસ, થઈ ચરણકમળના દાસ..૨૬
 હવે સાંખ્યયોગી બાઈયું જેહ, જેને પ્રભુ સાથે છે સનેહ;
 અતિ ત્યાગી ને વળી અકામ, કહું તેનાં સાંભળજ્યો નામ..૨૭
 મુખ્ય રાજબાઈની એ રીતિ, પ્રભુ વિના નહીં ક્રિયાં પ્રીતિ;
 જીવુબાઈ જીવનાં ઉદાર, રાખ્યા પ્રભુ ન રાખ્યો સંસાર..૨૮
 લાડુબાઈ પ્રભુજીને પ્યારાં, સુબુદ્ધિ ગુણ લક્ષણે સારાં;
 મીણબાઈ જેવા મુનિરાજ, જેણે રાજી કર્યા મહારાજ..૨૯
 અમરબાઈ દ્વિજ મર્મવાન, હરિ સેવામાં જે સાવધાન;
 રામબાઈ બેઉ હરિભક્ત, ભજ્યા હરિ તજ્યું જેણે જક્ત..૩૦
 અતિ વિરક્ત અમૃતબાઈ, જેણે ત્રોડી સંસાર સગાઈ;
 ઝાઝો ઝમકુબાઈને વૈરાગ્ય, કર્યું પ્રભુ સારુ સુખ ત્યાગ..૩૧

રતિબા ફૂલીબા રૂડાં જન, કર્યું કુળ પોતાનું પાવન;
 રાજુબાઈ કાજુ હરિદાસ, જેને ન લાગે નાસ્તિક પાસ..૩૨
 અમરબાઈ ને અમૂલાબાઈ, અદિબા ને પ્રીત્ય પ્રભુમાંઈ;
 તન મનનાં સુખને ત્યાગી, પ્રભુ ચરણે પ્રીત્ય જેની લાગી..૩૩
 એહ આદિ સાંખ્યયોગી જેહ, કહ્યાં એક ગઢડાનાં તેહ;
 સોમદેબાઈ ને સુરાબાઈ, થઈ સોમબાઈની ભલાઈ..૩૪
 હવે કહું બીજા હરિજન, જેના પ્રભુ પરાયણ મન;
 કહેવા માત્ર કર્મયોગી નામ, અતિ અંતર માંહી અકામ..૩૫
 કહું નામ તેના નિરધાર, જેને પ્રભુજી સાથે છે પ્યાર;
 અતિ પ્રીત્ય જેને પ્રભુમાંઈ, તેહ વિના બીજું દુઃખદાઈ..૩૬
 ખરાં ખીમબાઈ પાંચુબાઈ, જેની કહિ ન જાય મોટાઈ;
 નાનબાઈ ને કુંવરબાઈ, જસુબાઈની થઈ ભલાઈ..૩૭
 સાંખ્યયોગીનાં સેવક જન, તેના પણ ભાગ્ય ધન્ય ધન્ય;
 બેની કલુ હીરુ ને રતન, પ્રેમાં કરે પ્રભુનું ભજન..૩૮
 ડોસી ગંગામા ને બાઈ દેવ, વિરુ વળી કરે હરિ સેવ;
 રામબાઈ નાથી કંકુ કેયે, હરિસેવા વહાલી જેને હૈયે..૩૯
 માનુ મધુ અવલ ઈત્યાદિ, હરિજન જીવી વાલી આદિ;
 એહ સાંખ્યયોગીનાં સેવક, જાણે સર્વે વિધિએ વિવેક..૪૦
 મન કર્મે કરે સેવકાઈ, એવો નિરધાર અંતરમાંઈ;
 વળી જાણે છે રાજી મહારાજ, એવું જાણીને કરે છે કાજ..૪૧
 બીજાં ગઢડા માંહી છે ઘણા, નિજ સેવક મહારાજ તણાં;
 પ્રાણજીવન પ્રભુને જાણી, ભજે ભાવ ભીતરમાં આણી..૪૨
 પુરપતિ છે અતિ અવલ, કાઠી અનુપ નામ એભલ;
 તેના પુન્યતણો નહીં પાર, જેનો અતિ પવિત્ર પરિવાર..૪૩
 તેનો સુત તે ઉત્તમ નામ, સર્વે શુભ ગુણનું છે ધામ;
 કહીએ મોટવપ શું એની અતિ, કે દી ન ચળે ધર્મથી મતિ..૪૪

સોંપી સર્વે હરિને સુજાણ, વર્તે પ્રભુજી મરજી પ્રમાણ;
 જેને ઘેર નિત્ય મુનિજન, લિયે પ્રસાદ કરે ભજન..૪૫
 જીવો ખાયર આદિ જાણો, તે પણ ભક્ત પ્રભુના પ્રમાણો;
 વળી ઉત્તમસુત^૧ જે બાવો^૨, સ્પર્શી પ્રભુ લીધો જેણે લાવો..૪૬
 ધન્ય ભક્ત તે ધાધલ ઘેલો^૩, અતિ નિર્મળ નહીં મન મેલો;
 માલો માણશિયો નાગદાન, જેને વ્હાલા છે શ્રી ભગવાન..૪૭
 ભક્ત ઉકો^૪ અતિ નિરમાન, સંત ટેલ^૫ માંહી સાવધાન;
 એહાદિ કાઠી ભક્ત અપાર, ભજી હરિ થયા ભવપાર..૪૮
 ભટ્ટ ગોપી પ્રભુજીને પ્યારા, તેના સુત તે ત્રણ છે સારા;
 રઘુનાથ ને લાલજી નામ, ત્રીજો સુત વારુ જીવરામ..૪૯
 દ્વિજ મકન કુરજી નામ, ભગો બેચરને લખીરામ;
 રામચંદ્ર ને રતનેશ્વર, હરિજીવન ડોસો જાગેશ્વર..૫૦
 નાગરાદિ છે વિપ્ર અનેક, ભજે હરિ તજે નહીં ટેક;
 જૂઠા લખા જુગલ વણિક, દો અમરશી ને ડાયો એક..૫૧
 માલજી હિરો કૃષ્ણજી દોય, કાનજી ને રૂગનાથ સોય;
 કમળશી સુરચંદ્ર દોય, હરિભક્ત વણિક એ સોય..૫૨
 સવો ખીમો ને કૃષ્ણ પ્રેમજી, વાલો વસતો મેઘો મૂળજી;
 એહ આદિ છે ભક્ત સુતાર, જેઠા ભગાદિ કહીએ સોનાર..૫૩
 જગા ગાંગા આદિ જે આહીર, સુણો ક્ષત્રી ભક્ત શૂરવીર;
 સબલોજી જેસોજી પૂંજોજી, બેચર ને ગોંવિદ કાનજી..૫૪
 એહાદિ ક્ષત્રી ભક્ત અપાર, બીજા પણ અતિશે ઉદાર;
 ખીમો કુંભાર રૂગનાથ સઈ, દેવા આદિ દલવાડી કઈ..૫૫
 નાથો હકો મૂળજી રામજી, આંબો ખોડો ભાવસાર હરજી;
 રાજો જગો ને કેશવ કહીએ, રૂડા ભક્ત રાજગર લહીએ..૫૬

નકી ભક્ત નાગાજણ રાણો, લખમણાદિ રાવલ જાણો;
 લાધો પ્રેમજી મેધો કુરજી, હરજી ગાંગજી તેજો મનજી..૫૭
 કલ્યાણ જીવો ડોશી જાનબાઈ, રાજુબાઈ ખરાં ખોજામાંઈ;
 કણબી કેશવ જેઠો સુંદર, ભાટ રાવજી ડોસો સગર..૫૮
 વાધો માવજી રામો લુહાર, દેવો પૂંજાદો ભીમો કુંભાર;
 કોળી માલો વાળંદ ગોવિંદ, દેવજી સાંગો કાળો સ્વછંદ..૫૯
 એહાદિ જન ગઢડાવાસી, પ્રકટ પ્રભુજીના ઉપાસી;
 બીજા બહુ જન પ્રભુ પાસ, જેના દેશ પ્રદેશમાં વાસ..૬૦
 કહું તેના હવે ગામ નામ, જેણે પ્રભુ ભજ્યા તજી કામ;
 સાંખ્યયોગી કર્મયોગી જેહ, કહું સર્વે સાંભળજ્યો તેહ..૬૧
 છે તો અપાર ને અગણિત, કહું તેમાં થકી હું કિંચિત;
 સમુદ્રમાં શકુન^૧ સુજાણ, પીવે પાથ^૨ તે ચાંચ પ્રમાણ..૬૨

પૂર્વછાયો :

આગળ બહુ અવતારના, જન કહ્યા કવિએ વિચાર;
 પણ આજ જે ઓધરશે^૩, તેનો નહીં થાય નિરધાર^૪..૬૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ગઢડાના સાંખ્યયોગી
 હરિજન તથા સાંખ્યયોગી બાઈયો તથા મહારાજનાં પાર્ષદનાં નામ
 કહ્યા’ એ નામે એકસો ને બારમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૨॥

ચોપાઈ :

હવે કહું હરિભક્તનાં નામ, જેને મળ્યાં છે સુંદર શ્યામ;
 અતિ પવિત્ર ઉત્તમ એહ, જેને શ્રીહરિ સાથે સનેહ..૦૧
 લેતાં નામ આવે છે આનંદ, જેને સ્વામી મળ્યા સુખકંદ^૫;
 તેનાં નામ સાંભળે જે જન, થાય કુળે સહિત પાવન..૦૨

૧. પંખી. ૨. પાણી. ૩. ઉદ્ધરશે, મોક્ષ પામશે. ૪. ગણતરી. ૫. સર્વે સુખના મૂળ એવા શ્રી હરિ.

સોરઠ દેશના સત્સંગી જેહ, કહું પ્રથમ પ્રકાશી તેહ;
 દેશ પવિત્ર પવિત્ર જન, જેનાં હરિ પરાયણ મન..૦૩
 બાળ જોબન વૃદ્ધ સમિષ્ઠ, સરવે જન સમાધિનિષ્ઠ;
 ભાવિ ભક્ત વાલો જેતબાઈ, જિયાં ભક્ત થયા ભીમભાઈ..૦૪
 તે તો મોટા મુક્ત મહામતિ, સદા સુખિયા અંતરે અતિ;
 જેની કહ્યામાં ના'વે મોટાઈ, એવા ભક્ત કહીએ ભીમભાઈ..૦૫
 પુણ્ય પવિત્ર પર્વતભાઈ, જેની અખંડ વૃત્તિ હરિમાંઈ;
 સ્થિતિ પિંડ બ્રહ્માંડને પાર, નાવે જોયે જગત લગાર..૦૬
 અક્ષરરૂપ મોટ્યપ તે તણી, વૈશ્ય ભક્તમાંહી શિરોમણિ;
 એક ભક્ત રાજોભાઈ ધીર, વચનરૂપ અનુપ આહીર..૦૭
 નકી ભક્ત છે નાગજી નામ, ખીમજી સવજી ને જેરામ;
 રાજા આંબા મૂળજી કલ્યાણ, એક નામ બે ભક્ત પ્રમાણ..૦૮
 નૃસિંહ નાથો રાઘવ કુરજી, માવો મેધો ને ભક્ત કાનજી;
 કહીએ કેશવ વસતો વળી, શામજી જીવો અરજુન મળી..૦૯
 રૂડાં ગાંગુ મધુ રાધાબાઈ, હરિ ભજે તેજુની ભલાઈ;
 એહ આદિ કણબી કહેવાય, વસે મુક્ત માણાવદ્ર માંય..૧૦
 દ્વિજ ભક્ત મુક્ત મયારામ, ભ્રાત ભક્ત ગોવિંદરામ નામ;
 દ્વિજ જીવન મેઘનભાઈ, જાદવ રૂગનાથ કેવાઈ..૧૧
 વળી અંબાવી જેઠો જેરામ, ભજે દ્વિજ નારાયણ નામ;
 ભક્ત ભાણો શેઠ મીઠીબાઈ, દાસ દેવો કુંભાર કેવાઈ..૧૨
 જમો આલશી જાતિ યવન, ભક્ત હરિના થયા પાવન;
 એહ આદિ જે ભક્ત અકામ, થયા મુક્ત માણાવદ્ર ગામ..૧૩
 ભક્ત વાળંદ માવજી ભલો, વસે ગામ સમેધે એકલો;
 ભક્ત એક છે જાદવ નાઈ, વસે ગામ ઈશ્વરિયા માંઈ..૧૪
 ભક્ત કૃષ્ણ ક્ષત્રી કુતિયાણે, ભાટ મનોહર સહુ જાણે;
 દેવડે દાસ પૂંજો પટેલ, બાલવે દ્વિજ મુળો વસેલ..૧૫

ભક્ત ભાવિક એક ઉદાર, નામ ભગવાનજી સુતાર;
તેનો તન રતનજીભાઈ, વૃદ્ધ ભક્ત નામ જાનબાઈ..૧૬
પ્રેમી શા પુરુષોત્તમ નામ, એહાદિ રહે પોરબંદર ગામ;
ભક્ત વજસી અજો કુંભાર, વસે ગામ વેલ મોઝાર..૧૭
મસરી હીરો વીરો કુંભાર, કચરો બાઈ મુળી ઉદાર;
ભક્ત શેઠ આણંદજી નામ, એહાદિ ભક્ત રહે બાલા ગામ..૧૮
ધન્ય પવિત્ર ગામ પંચાળુ, જિયાં હરિજન છે દયાળું;
ક્ષત્રી કુળ આભૂષણ અતિ, ભક્ત એકાંતિક મહામતિ..૧૯
હેમતસિંઘ ને અનુપસિંઘ, ભક્ત ભૂષણ અતિ અનઘ;
ભૂપતસિંઘ નવલસિંઘ કહીએ, બાદ્ર થાનોજી મેરજી લહીએ..૨૦
બાઈ ગંગામા તે નીરમળ, હરિભક્ત જેવા ગંગાજળ;
અદિબા મોટીબા નાનીબાઈ, મોટાં મુક્ત ક્ષત્રી કુળમાંઈ..૨૧
જેણે પ્રભુ પધરાવી ઘેર, કરી સંત સેવા રૂડી પેર;
બીજા ભક્ત પાસે વસે બહુ, કહું નામ તેનાં સુણો સહુ..૨૨
દ્વિજ લાડકી ને રુકમાઈ, જેની કહી ન જાય મોટાઈ;
ઓજો રાઘવ ગોપાળદાસ, ભજી હરિ તજી જગ આશ..૨૩
ઠક્કર ઉકો મકન જેરામ, એહ આદિ તે પંચાળે ગામ;
ભક્ત હમીર ખોડો કુંભાર, બાઈ કાનુ સુત્રેજ મોઝાર..૨૪
જન શાદુલ ભોજો હજામ, ભક્ત ખોડો ભાથરોટ ગામ;
ભક્ત તેજો જન દેવુબાઈ, રહે લુહાર ખમિદાણા માંઈ..૨૫
ભક્ત શા ખીમજી દેવો નામ, ક્ષત્રી કરણજી સગરામ;
ભક્ત કાનો જૂઠો હિરુબાઈ, વસે વાળંદ એ લોજ માંઈ..૨૬
મોટા મુક્ત માંગરોળ ગામ, કહું તેનાં સાંભળજ્યો નામ;
ભક્ત વણિક કેવળરામ, જન માવજી વાસણ નામ..૨૭
ભક્ત રામચંદ્ર દેવકર્ણ, નથુ મૂળચંદ હરિશર્ણ;
સુરચંદ હિરજી અખઈ, દામોદર ગોવંધનભાઈ..૨૮

હરકુંવર જાનુ માનું મીઠી, નાની અમૃત ને બાઈ જૂઠી;
 મુક્ત મેઘજી ભૂરજીભાઈ, રતનજી બીજાં નાનભાઈ..૨૯
 એહ આદિ તે વણિકમાંય, સર્વે સમાધિનિષ્ઠ કહેવાય;
 ક્ષત્રી ભક્ત છે મનછારામ, રૂપસિંઘ ઉમેદસિંઘ નામ..૩૦
 ગુલાબસિંઘ આદિ જે ભાઈ, જન એક રાજકુંવર બાઈ;
 વૈશ્ય ભક્ત વખાણવા જેવા, આણંદજી મનજી છે એવા..૩૧
 ભક્ત માળી મોનજી ગોવિંદ, કહું વાંઝા ભક્તનું તે વૃંદ;
 ભક્ત ધનજી નાગજી નામ, ત્રિકમ ગોકળ માધો અકામ..૩૨
 આણંદજી આદિ દઈ ભાઈ, એક ભક્ત રૂડાં ભાણીબાઈ;
 એહ આદિ બીજાં બહુ ભક્ત, વસે માંગરોળમાં એ મુક્ત..૩૩
 લાંગોદરે લાખો કાનુબાઈ, મોટા ભક્ત એ સગર માંઈ;
 ભક્ત વૈશ્ય વસે કાલવાણી, કહું નામ તેનાં હું વખાણી..૩૪
 શેઠ ઘેલો જેઠો જીવરાજ, ભક્ત ખોડે કર્યું નિજ કાજ;
 જન વૈશ્ય મોટાં મીઠીબાઈ, ભક્ત સગર જીવો ભગોભાઈ..૩૫
 દ્વિજ લખા આદિ જન જેહ, કહીએ કાલવાણી માંહી તેહ;
 મોટા ભક્ત છે માળિયા માંઈ, ઠક્કર ધનજી નાનજીભાઈ..૩૬
 અમરશી કમળશી કેશવ, ભક્ત રામજી રણછોડ દેવ;
 મૂળજી આદિ લખ્યા લુવાણા, ભક્ત પ્રકટ પ્રભુના કહેવાણા..૩૭
 દ્વિજ અર્જુન મૂળજી જાણો, સોની ભક્ત નથુ પરમાણો;
 ભક્ત રતનો ગોવિંદ ભાણો, જન કણબી માળિયે જાણો..૩૮
 સતસંગી લુહાર શવજી, વસે ભંડુરીયે ભય તજી;
 ભક્ત અનુપ અજાબ્ય ગામે, શેઠ નાયો ને ભાણજી નામે..૩૯
 કરમણ જેઠો વશરામ, ભક્ત કણબી અજાબ્ય ગામ;
 ભક્ત રૂડા રહે અગત્રાઈ, ભજાવી ગયા પર્વતભાઈ..૪૦
 હીરો હદો આંબો વશરામ, જીવો પૂજો મૂળજી બે નામ;
 મેઘો માવજી લખમણ લહીએ, હીરો હંસરાજ કૃષ્ણ કહીએ..૪૧

રૂડાં રૂડી હિરુ સેજુબાઈ, કહીએ કણબી ભક્ત અગત્રાઈ;
 ભક્ત શેઠ ઉદ્ધવજી નામ, પાળે વ્રત પાડોદાર ગામ..૪૨
 ભક્ત વસે મુલિયાસે ગામ, જૂના ભક્ત જેઠો મેર નામ;
 સુત હાજો નોંધો હિરીબાઈ, રાજી ભજે હરિને ભલાઈ..૪૩
 દ્વિજ ભક્ત મુક્ત આખા માંઈ, નારાયણજી નરસિંહભાઈ;
 કુરજી રામજી ઈન્દરજી, હરિ ભજ્યા મૂળે મોહ તજી..૪૪
 હરિજન જીવી મીઠી બાઈ, લાડુ વેલુની ધન્ય કમાઈ;
 એહ આદિ ભક્ત બાઈ ભાઈ, ભજે હરિ આખા ગામ માંઈ..૪૫
 પુણ્ય પવિત્ર છે પીપલાણું, તેની શોભા હું શિય વખાણું;
 રામાનંદ સહજાનંદ સ્વામી, જિયાં મળ્યા'તા બે બહુનામી..૪૬
 તિયાં ભક્ત વસે નિષ્કામ, દ્વિજ મેતો નરસિંહ નામ;
 સુત કલ્યાણજી વાલજી કહીએ, રૂગનાથ નારાયણજી લહીએ..૪૭
 દ્વિજ લાઘુ ને બાઈ કુંવર, સોની રાઘવ ઊગો આયર;
 નાઘોરી ફતો કણબી રામ, એહ ભક્ત પીપલાણે ગામ..૪૮
 નકી ભક્ત છે નાવડે ગામ, દ્વિજ માવજી ને સોની રામ;
 ભક્ત વણિક ઝવેરબાઈ, સઈ જીવો એ નાવડા માંઈ..૪૯
 મોટા ભક્ત મેઘપુર માંઈ, સોની જીવરાજ નારાયણભાઈ;
 વડા વિરુબાઈ હરિભજી, દ્વિજ જેઠો ભાણજી રવજી..૫૦
 ભાટ અમૃતસિંઘ નંદુકૃષ્ણ, બાઈ લાડકીને હરિ પ્રશ્ન;
 સામત સવદાસ કુંભાર, ભક્ત એ મેઘપુર મોઝાર..૫૧
 મોટા ભક્ત છે મહાદેવ નામ, દ્વિજ વસે ટિંડમસ ગામ;
 વસે વણથળિયે જન પાંચો, કણબી કેશવ કલ્યાણ સાચો..૫૨
 જાણો જીરણગઢના જન, રામજી કુરજી વૃંદાવન;
 માણ્યકલાલ દ્વિજ હરિરામ, નાગરમાં પાંચીબાઈ નામ..૫૩
 ક્ષત્રી ઉમેદજી દાદોભાઈ, ભાટ માનસિંહની ભલાઈ;
 શા ચાંપશી વિરજી મંગલ, ભાવી ભક્ત ભાટિયો ગોકળ..૫૪

ભક્ત લુવાર લખમણ કહીએ, હીરો મૂળજી રામજી લહીએ;
 કૃષ્ણ નાઈ જેરામ લુવાણો, ભક્ત એક ઓઘો ગોલો રાણો..૫૫
 દેવરામ નારાયણજી સુતાર, મોટા ભક્ત છાપ કરનાર;
 એહ આદિ જે ભક્ત અપાર, વસે જીરણગઢ મોઝાર..૫૬
 મોટા ભક્ત છે ભાડેર માંઈ, ક્ષત્રી વાઘજી પાતલભાઈ;
 અખોભાઈ ને મૂળુ બે નામ, દ્વિજ દેવરામ શિવરામ..૫૭
 મેર જીવણો ને વક્તુ નામ, ગોકળદાસાદિ ભાડેર ગામ;
 દ્વિજ ભક્ત એક છે લીંબુડે, જસવંત ભજે હરિ રૂડે..૫૮
 ક્ષત્રી નાયોજી વિપ્ર પ્રેમજી, ગણોદમાં મોટા હરિ ભજી;
 ક્ષત્રી ખોડોજી ને જીજીબાઈ, ભક્ત કહીએ તલગણા માંઈ..૫૯
 જન રૂડા છે જાણિયા માંઈ, ઠક્કર હિરો ને નાથો ભાઈ;
 સાંગો કાથડ ને નાગાજણ, બાઈ રતનું બાબરિયા સુજાણ..૬૦
 શા અમરશી ઠાર વશરામ, આહીર વાલો ગંગાદાસ નામ;
 બાઈ જીવા સોની પ્રેમબાઈ, જન એહાદિ જાણિયા માંઈ..૬૧
 નથુ આહીર બાઈ મલાઈ, દ્વિજ કાનો ક્ષત્રી વેરોભાઈ;
 ભક્ત ખવાસ છે રૂપાબાઈ, એહ આદિ ઉપલેટા માંઈ..૬૨
 દ્વિજ નાનો પ્રભાશંકર નામ, હિરજી વેલજી મયારામ;
 બાઈ લીલબાઈ રાજબાઈ, ક્ષત્રી જુણો ભાયાવદ્ર માંઈ..૬૩
 ઝાંઝમેરે દ્વિજ અંબારામ, ક્ષત્રી ઉદો દુધીવદ્ર ગામ;
 ભાટ ગોપાળ ને ડોસો કહીએ, કાજુ ભક્ત કંડોરડે લહીએ..૬૪
 ક્ષત્રી લાધો જીજી ને અજુજી, સબલોજી બતડજી વાઘજી;
 ભક્ત ગોપાળજી અદોભાઈ, હવે કહું હરિજન બાઈ..૬૫
 સજુબા હકુબા બાઈ બાજી, ભાવકુંવર ને ભામનાંજી;
 જાંબુબા વિરુબા ક્ષત્રી માંઈ, દ્વિજ માવજી મૂળજીભાઈ..૬૬
 હરજીવન જીવો વિયાસ, બાઈ દેવું જેઠી હરિદાસ;
 માવજી દેવશી દેવચંદ, ભક્ત લુવાણા ભજે ગોવિંદ..૬૭

ઓઝો ભીમો લીલો લીલબાઈ, ભક્ત એહાદિ ધોરાજી માંઈ;
 ભક્ત ઠક્કર ભવાન નામ, સતસંગી એ સાંકળી ગામ..૬૮
 ભલા ભક્ત છે સોની ફણેણી, ગોવા વેલાની એક જ રેણી;
 ભક્ત કાનો ને રામજીભાઈ, જીવી અમૂલા કેશરબાઈ..૬૯
 ભક્ત સુતાર કૃષ્ણ તે કહીએ, જન વીરજી રામજી લહીએ;
 વૈરાગી એક હરિદાસ, એહનો છે ફણેણીયે વાસ..૭૦
 આણંદજી કરમશી વણિક, ભક્ત કુંભાર લાખો છે એક;
 સોની મીઠો ને કેશરબાઈ, એહાદિ ગામ ગુંદાળા માંઈ..૭૧
 રૂડાં જન જાણો જેતપર, ભટ વામન અજરામર;
 જન જેરામ જીવન નામ, વેલુ દેવ પૂતળી અકામ..૭૨
 જન પારવતી આદિ બાઈ, એહાદિ ભક્ત બ્રાહ્મણમાંઈ;
 ભગવાન ડુંગરને ભાણો, અજુબાઈ એ કણબી જાણો..૭૩
 ઠાર ઠાકરશી આંબો જન, માનું અમર ટબી પાવન;
 એહ ભક્ત સુતાર સુજાણ, એક જન ઉનડ ખુમાણ..૭૪
 ભક્ત કણબી માવજી નામ, બીજા જન છે ગાલોલ્ય ગામ;
 વૈશ્ય વાઘાનો તોરિયે વાસ, ખીરસરે ઠાર હરદાસ..૭૫
 સરતાનપુરે આલો તેલી, ભજે હરિ જગ લાજ મેલી;
 શેઠ લાધો ખીમો ને રૂપશી, કાઠી મેરામ રામજી કર્શી..૭૬
 એહાદિ દાસ વસે દેરડી, જેની પ્રીત્ય પ્રભુ સાથે જડી;
 એવા હરિજનનાં જે નામ, લખવા છે મારે હૈયે હામ..૭૭

પૂર્વછાનો :

કહી કહીએ ક્યાં લગી, જન નામ અપરમપાર;
 શેષ થાકે સંભારતાં, નોય એક જીભે ઉચ્ચાર..૭૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદ મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘સોરઠ દેશના
 હરિજનનાં નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને તેરમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૩॥

પૂર્વછાયો :

વંદુ હું ભક્ત વાળાકના, જન વિશવાસી^૧ વિશેક;
 અચળ પ્રભુનો આશરો, વળી ગ્રહી ન મૂકે ટેક..૦૧
 ઉદાર મન અતિ ઘણાં, જેને પ્રકટ પ્રભુશું પ્યાર;
 ભોળે ભાવે ભજે હરિ, છળ કપટ નહીં લગાર..૦૨
 એવાં હરિજનનાં નામ, લેતા આવે આનંદ;
 કહું સંક્ષેપે સાંભળો, જેને સ્વામી મળ્યા સુખકંદ..૦૩

ચોપાઈ :

બહુ ભક્ત બગસરે ગામ, કોળી હરિપાળ સુત રામ;
 રૈયો કાનો ભગો ઉકો રાણો, ભક્ત સંધો ભગો કૃષ્ણ જાણો..૦૪
 ભક્ત વેલો મેપો જોધો જન, કુરજી હરજી એ પાવન;
 દેવશી આદિ દૈ સતવારા^૨, ભક્ત નાઈ^૩ રાજો માવો સારા..૦૫
 નકી વૈશ્ય એક નાનબાઈ, વસે જન એ બગસરા માંઈ;
 વૈશ્ય કલો ને પૂંજો પાવન, વસે માલવાણે હરિજન..૦૬
 ઘુઘરાળે છે લાધો સુતાર, ઉકો ચિતળે માંડણ લુવાર;
 ઠક્કર વસતો ઢોલરવા માંઈ, માંડવડે છે નારાયણ નાઈ^૩..૦૭
 સનાળે ગોદડ મકવાણો, સુડાવડ ગોવર્ધન લુવાણો;
 ચરખે જન રામ કુંભાર, દેરડી માંહી શામો સોનાર..૦૮
 પીઠવાજાળે ખીમો^૪ પટેલ, ચુડામાં ભક્ત વેલો વસેલ;
 ભક્ત કૃષ્ણ આહીર હામાપર, બરવાળે છે ડાયો સગર..૦૯
 દ્વિજ ભક્ત સુંદરજી ઉદાર, લાઠીએ વજેરામ સુતાર;
 ભક્ત રૂડો આસોદર ગામ, કણબી હીરો ને રતનો નામ..૧૦
 માંશિયાળે રૈયો હરિજન, કણબી કુળમાં ભક્ત પાવન;
 લુણીએ ભક્ત ત્રિકમ ઠાર^૫, વૈશ્ય લાધો આંકડિયા મોઝાર..૧૧

૧. વિશ્વાસી. ૨. સથવારા. ૩. વાળંદ. ૪. ખીમાભાઈ ઝેબરીયા. ૫. સુતાર.

ભક્ત જીવુબાઈ ધકુબાઈ, કાઠી તોરી ખંભાળિયા માંઈ;
 માણસુર હમીર હિમદે, કાઠી ભક્ત રૂડા છે રાણદે..૧૨
 ઉકો લવો ડાયો વશરામ, આંબો હીરો રાજો ભક્ત નામ;
 દેવશી આદિ કણબી કા'વે, ભક્ત રૂડા રહે કુંકાવાવે..૧૩
 અમરેલીએ પૂંજો પંચાણ, મકન આમદ ખોજા સુજાણ;
 કણબી ભક્ત પર્વત છે નામ, એહ આદિ અમરેલી ગામ..૧૪
 રામ પદમો કણબી કહેવાય, એહ ભક્ત ચાંપથલ માંય;
 મોટા મુક્ત મેરામ માંજરિયો, જેણે સમજીને સતસંગ કરિયો..૧૫
 રાઘવજી ધનો તુલાધાર, દ્વિજ કચરો ધારી મોઝાર;
 નાથો વસતો ભક્ત વણિક, રબારી દેવદાસ છે એક..૧૬
 હરિજન રૂડાં રાણીબાઈ, એહ આદિ જન જીરા માંઈ;
 ભાચે ભક્ત ઘેલો શેઠ સારો, કાપી પાશ જે નીસર્યો બારો..૧૭
 ધમાલેજમાં લાખો પટેલ, લખુ ચારણ લોઢવે રહેલ;
 ભક્ત વીરો સુતાર માનુબાઈ, વસે ક્ષત્રી એ ડોળાસા માંઈ..૧૮
 દિવમાં નાઈ દામો સુંદર, કલ્યાણ હરિ ને પીતાંબર;
 જન એક પારવતીબાઈ, જેને પ્રભુશું સાચી સગાઈ..૧૯
 શેઠ કૃષ્ણજી લખમીચંદ, રાજબાચે ભજ્યા ગોવિંદ;
 પ્રેમબાઈ રતનબાઈ નામ, ડોસો માળી વસે દીવ ગામ..૨૦
 અનુપ ભક્ત છે ઉના માંઈ, હેતવાળા હંસરાજ ભાઈ;
 ઉદ્ધવ શેઠ વેલશી ગણેશ, જેઠો ભક્ત હરિનો હંમેશ..૨૧
 સોનાં અવલ માણ્યકબાઈ, એ વણિક જન ઉના માંઈ;
 એક ભક્ત કુંભાર દેસુર, બીજું કુળ સમુળું અસુર..૨૨
 દ્વિજ ભક્ત રૂગનાથ કહીએ, શેઠ તુલસી વસે કાંધિયે;
 શેઠ વાલો વાઘો હરિજન, સામતેરે છે દ્વિજ વસન..૨૩
 દ્વિજ વાઘજી ત્રિકમ નામ, રૂડા ભક્ત એ ગાંગડે ગામ;
 કોળી ભક્ત પરવતભાઈ, ભક્ત જાગો વસે ટીંબી માંઈ..૨૪

કોળી રામ વીરો સુરદાસ, મોટા ભક્ત મોલી ગ્રામે વાસ;
 વિપ્ર વીરો રામજી સુજાણ, સોની લોમો લાખો જીવો જાણ..૨૫
 કાનો લોમો બાબરીયા બે ભાઈ, ભક્ત એહાદિ ડેડાણ્ય માંઈ;
 કાળુ કાળો લોમો ખીમો ધીર, વસે બારપટોળી આહીર..૨૬
 ભગો સુમરો ભક્ત ભણીજે, મસરી રામપુરે ગણીજે;
 કોવાયે રાધો લાખો આહીર, ધર્મ મતિ અતિ મનધીર..૨૭
 રૂડા ભક્ત રાજુલે અવલ, રાજગર મુલો ને વિઠલ;
 સોની નાગ શામલો સુધીર, પૂંજો લાખો આલો ને હમીર..૨૮
 ભક્ત ભગાદિ બીજા છે બહુ, વસે ગામ રાજુલામાં સહુ;
 રાધો લોમો આહીર ઝોલાપર, ક્ષત્રી ભક્ત શ્રીભાઈ સુંદર..૨૯
 દ્વિજ હીરજી ડુંગર ડાહ્યો, માંડાળે આહીર બીજો માયો;
 ચાડદિકે ભોજો કરમણ, ચોખા ભક્ત હરિના ચારણ..૩૦
 ભોજો સામત ભક્ત આહીર, વસે ચાડદીકે મનધીર;
 ભક્ત ડોસો પંચોળી જાદરે, નથુ લુવાર તલગાજરે..૩૧
 દ્વિજ ગીગો જીવો જણસાળી^૧, એહાદિ જન મવે^૨ મંડળી;
 અસરાણે ભગો નકોભાઈ, ઉપન્યા^૩ કુળ આહીર માંઈ..૩૨
 આલો લખમણ માંગણીરામ, વડાળે બાઈ અમર નામ;
 સાજણ સામત વાલો કુંભાર, મેંપો વસતો વણોઠ મોઝાર..૩૩
 ખેરાળીયે ગોલણ નિરમળો, કાઠી સુંથો ઘેલો ને શામળો;
 ભક્ત દેવાણંદ છે કુંભાર, રાઠોડ રૂડો ખેરાળી મોઝાર..૩૪
 વાવેરે પિઠો જણસાળી^૧ જેહ, ભક્ત મૂળુ બાબરિયો તેહ;
 જાદવ કરણો ભગો કુંભાર, વસે ગામ ઘાણલા મોઝાર..૩૫
 મેરિયાણે છે હાજો કુંભાર, કુળે સહિત ભક્ત ઉદાર;
 રાઓતદાસ મામૈયો કંક^૪, જાનબાઈ છાપરિયે નિશંક..૩૬
 વાસો મૂળો ને વીરો રબારી, વસે લિખાળે ભજે મુરારિ;

ઉગો માંતરો કડવો કહેવાય, કાઠી ભક્ત ગોરડકા માંય..૩૭
 કાઠી શાદુલ સગાલ નામ, ભક્ત લૈયે એ લુવારે ગામ;
 દ્વિજ વસતો સામત કુંભાર, રાઘવ રહે બાઢડા મોઝાર..૩૮
 વીરો નારણ કણબી કહીએ, ભક્ત સારા સમઢિયાળે લહીએ;
 શેઠ દ્વારકો આંબો વિક્કલ, વસે ઝીંઝુડે જન અવલ..૩૯
 પાંચો સાંગો રબારી પાવન, ગામ મોલડિયે હરિજન;
 ધન્ય ધન્ય પિઠવડી ગામ, જિયાં ભક્ત વસે નિષ્કામ..૪૦
 આંબો મેઘો હીરો ભાયો નામ, રૂડો પૂંજો હરજી જેરામ;
 રાજો ભગો મૂળો જેઠો જન, વાલો કલો પ્રેમજી પાવન..૪૧
 હીરુ લાડુ વેલુ કુંવરબાઈ, મોટાં મુક્ત એ કણબીમાંઈ;
 દ્વિજ જીવો ને પુતળીબાઈ, સુત શિવો ગોવર્ધનભાઈ..૪૨
 દ્વિજ મોનો રાઘવ દયારામ, કોળી ભક્ત એક ભોજો નામ;
 જન જણસાળી કલ્યાણ લઈ, ભક્ત છે પિઠવડીએ કઈ..૪૩
 કણબી ભક્ત ભગો જસો રાણો, જન જીવી કેરાળામાં જાણો;
 ચાંદુ માંમૈયો ભક્ત જેરામ, રાઘવાદિ ભક્ત વંડે ગામ..૪૪
 વીરો લાખો ને મેઘો કુંભાર, વસે ભક્ત પિયાવા મોઝાર;
 કાઠી હરિજન મૂલુબાઈ, વસે ગામ તે બવાડી માંઈ..૪૫
 કાઠી ભક્ત અમરબાઈ નામે, તેહ વસે ખાલપર ગામે;
 હરિભક્ત શાદુલ કુંભાર, કન્યા કડવીએ તજ્યો સંસાર..૪૬
 ભક્ત જણસાળી ખોડો છે નામ, એહાદિ જન ફિફાદ ગામ;
 દ્વિજ જેઠો વાલજી દયાળ, અજો દેવરામ એક બાળ..૪૭
 હરિભક્ત છે બાઈ કુંવર, એહાદિ જન દામનગર;
 કણબી ભક્ત ડાયો હરદાસ, જન ઠાઉકા ઠાસલે વાસ..૪૮
 દ્વિજ વીરો અમરબાઈ નામ, મોનજી ભીમજી દયારામ;
 દ્વિજ જેઠો સુંદરજી મણિયાર, ભક્ત એ પાલિતાણા મોઝાર..૪૯

દ્વિજ શંકર બોધો બે ભાઈ, ભક્ત બ્રાહ્મણ કીકો કે'વાઈ;
 ભક્ત મૂળજી છે ભાવસાર, ખોજો સંઘજી દિયોર મોઝાર..૫૦
 માનકુંવર ને ધોળીબાઈ, દ્વિજ વસે એ ત્રાપસ માંઈ;
 કાનબાઈ પતિ વીરો નામ, ભક્ત ખોજા એ તળાજે ગામ..૫૧
 ભક્ત એક જીવો ભાવસાર, રહે પડવા ગામ મોઝાર;
 વાલો કૃષ્ણ ને દેવશી નામ, ભક્ત ભાવસાર ગુંદી ગામ..૫૨
 ક્ષત્રી ભક્ત રૂપોભાઈ ધીર, ભક્ત રાજોભાઈ શૂરવીર;
 ઝીણો સંઘવી ઝીણો શ્રીમાળી, ભાવસાર ગાંગો મકુ માળી..૫૩
 શેઠ ભક્ત ભગવાન કહીએ, કણબી ભક્ત કાકો એક લહીએ.
 કોળી ભક્ત ગોવિંદ નિદાન, ભણસાળી ભક્ત ભગવાન..૫૪
 એહાદિ ભક્ત ભાવનગરે, શીશ સાટાની ભગતિ કરે;
 દ્વિજ શંભુ મૂળજી રતન, ક્ષત્રી ભક્ત મોકો હરિજન..૫૫
 ક્ષત્રી ભક્ત મોટાં મોટીબાઈ, ભક્ત એહ આદિ વળા માંઈ;
 શેઠ લાલો ગિલો ભાવસાર, શા ડાયો ઉમરાળા મોઝાર..૫૬
 ખોપાળે કણબી જેઠો જન, અડતાળે દ્વિજ ગોવર્ધન;
 શેઠ ભીમજી ભક્ત સુધીર, જેઠો લખમણ કૃષ્ણ આહીર..૫૭
 ભક્ત કણબી કહીએ જસો નામ, એહાદિ રાજપિપળે ગામ;
 કાઠી મૂળુ રાઓત બે કહીએ, ભક્ત ગામ ગુંદાળામાં લહીએ..૫૮
 શેઠ આંબો ઘેલો માધો જીવો, જેઠો કિલો દામજી ને દેવો;
 દ્વિજ હરિભક્ત હરિભાઈ, જન કણબી ભગો કે'વાઈ..૫૯
 ભરવાડ ભગાદિ ભાળિયે, ભાવસાર જેઠો ગઢાળિયે;
 હરિજનનાં નામ અપાર, જથારથ ન હોય ઉચ્ચાર..૬૦

પૂર્વછાયો :

અસંખ્ય જીવ ઓધારિયા, તેનો નાવે લખતાં પાર;
 જે આવ્યા મારી જાણ્યમાં, કર્યા એટલાં નામ ઉચ્ચાર..૬૧

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી વૈશ્ય શુદ્ર, જે કોઈ નર ને નાર;
 દરશ સ્પરશ દયાળને, કઈ ઊતર્યા ભવપાર..૬૨
 દેહ છતાં દુઃખિયાં નહીં, તન છૂટ્યે તેજ અંબાર;
 આવે પ્રભુજી તેડવા, જાય બ્રહ્મમહોલ મોઝાર..૬૩
 રથ વેલ્ય ઘોડાં પાલખી, વળી દેખે બહુ વિમાન;
 માગી શીખ મૂકે દેહને, જેને મળ્યા સ્વામી ભગવાન..૬૪
 મોટો પ્રતાપ મહારાજનો, એક જીભે કહ્યો ન જાય;
 એમાં જે જન ઉધરે, તેનું નહીં આશ્ચર્ય જરાય..૬૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘વાળાક દેશના
 હરિજનનાં નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને ચૌદમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૪॥

પૂર્વછાયો :

કહું ભક્ત કાઠિયાવાડના, જિયાં રહ્યાં હરિ કરી વાસ;
 આપી સુખ અતિ ઘણાં, પુરી જનનાં મનની આશ..૦૧
 નિષ્કામી નિર્મળ મતિ, અતિ આંટીવાળાં અંગ;
 તન ધન સુખ ટળે, તોય ન ચળે સતસંગ..૦૨
 એવા ભક્ત અનુપનાં, લેતાં નામ આવે આનંદ;
 કહું ભક્ત કારિયાણીના, જેને સ્વામી મળ્યા સુખકંદ..૦૩

ચોપાઈ :

ભક્ત માંચો મોટા હરિજન, વાય કાય છે નિશ્ચલ મન;
 વેલો વસતો રામ ખાયર, ક્ષત્રી ભોજોભાઈ ઉજાગર..૦૪
 માતરો ને વળી માણસુર, ભક્ત વિસો હરિને હજૂર;
 કણબી વિરદાસ કમો કહીએ, રાઘવ દેવો હરજી લહીએ..૦૫
 કાનો વીરો બોધો લખમણ, ગોવો જીવો કુંવરો પંચાણ;
 લાલો ભગવાન ભક્ત સુતાર, લાધો સઈ જેરામ લુવાર..૦૬

ઠક્કર રતનો રઘો ભગત, હીરો દલવાડી સુમારજત;
 ખોડો ગોવો ધનો માધો શામ, ભવાન પીતાંબર છે નામ..૦૭
 એહાદિ કહીએ કણબી સુજાણ, ભક્ત રાઠોડ તેજો પરમાણ;
 ધનબા હરિબા શીતબાઈ, મોટા ભક્ત કારિયાણી માંઈ..૦૮
 વિપ્ર જીવો વૈશ્ય વેલો ભાઈ, દ્વિજ વાલુ ક્ષત્રી ફઈબાઈ;
 એહાદિ જન ઝમરાળે ગામ, લાઠીદડે ખાયર દાદો નામ..૦૯
 ક્ષત્રી ભક્ત કહીએ કાંધોભાઈ, લાઠીદડે વૈશ્ય શામબાઈ;
 રાણો ક્ષત્રી દેવો સતવારો, ચોથો ભક્ત લૂણધરે સારો..૧૦
 નસિતપુરે માંચો ખાયર, માવો કુંભાર રહે રામપર;
 ક્ષત્રી પૂંજો છે પાણવી ગામ, ક્ષત્રી કૃષ્ણ ઠક્કર વશરામ..૧૧
 દ્વિજ ગલાલબા દયારામ, બેન ભાઈ એ પાટણ ગામ;
 શા^૧ આણંદ દ્વિજ લખીરામ, રહે ભક્ત રોઈશાળે ગામ..૧૨
 સામયો લખમીચંદ જોડો, ખમિદાણામાં પટેલ ખોડો;
 વિપ્ર વાઘજી વીરો વણિક, વશરામ લુવાણો છે એક..૧૩
 સઈ^૨ દેવજી નરસઈ નામ, એહાદિ જન બરાવળે ગામ;
 મામૈયો હાથિયો રામ જન, પટગર અમરો પાવન..૧૪
 રાઈબાઈ લાડુ વલુબાઈ, કાઠી સોમલો કુંડળ માંઈ;
 ખાંભડે પૂંજો દેસો રાવલ, ગુંદે વણિક કમો અમળ^૩..૧૫
 જીવો ખાયર ભક્ત અમલ, માતરો ને રાઠોડ ધાધલ;
 સઈ ભગો ગોપાલ સુતાર, ગર^૪ લીલાધર પૂંજો કુંભાર..૧૬
 કાઠી ઉકો દલો હરિદાસ, ભગો લુવાર પ્રભુને પાસ;
 મોટાં ભક્ત એક મલુબાઈ, કહીએ કાઠી સારંગપુર માંઈ..૧૭
 સરવૈયે જીવણો ધાધલ, પાટીએ મોનો કણબી અવલ;
 ભગો ડુંગર ભક્ત વણિક, ક્ષત્રી બાવોજી ભક્ત છે એક..૧૮
 રામ જોગિયો જન સુજાણ, આવ્યા પ્રભુ તેડ્યે તજ્યાં પ્રાણ;

જેઠસુર અલૈયો ખાયર, લાખો ભક્ત એ ઝીઝાવદર..૧૯
 વીરા બે વેલો કલો સુતાર, ભક્ત અજો પિપલિયા મોઝાર;
 ભક્ત નિંગાળે કાળો રાવળ, ભજે લાધો હરિ નિરમળ..૨૦
 ગોવો હીરો રૂડો લીંબો લહીએ, જેઠો જીવો ભગો અજો કહીએ;
 આંબો રામજી કણબી જન, ભટ ખીમજી રામ પાવન..૨૧
 રણછોડ લાલો જસો લુવાર, ગોવિંદાદિ રહે માંડવધાર;
 વાવડિયે ખાયર ભાયો ઉગો, કેરાળે નાજો પ્રભુ ને પુગો..૨૨
 ક્ષત્રી રૈયો વસતો ડોસાજી, રહે સુખપુર દુઃખ તજી;
 હરિભક્ત વાલજી સુતાર, દેવધરિયે રામજી લુવાર..૨૩
 કાઠી નાથો શેઠ ભાઈચંદ, ભજે નાગલપુરે ગોવિંદ;
 ભક્ત બહુ બોટાદે ભાવિક, જાણે સાર અસાર વિવેક..૨૪
 હરિભક્ત હમીર ખાયર, સોમલો માતરો ઉજાગર;
 દાસો ગોદડ નાથો ધાધલ, ખોડો ભક્ત હરિનો અવલ..૨૫
 હરિભક્ત હાથિયો ને સુથો, જેણે તજ્યો સંસાર સમુથો;
 એહાદિ કહીએ કાઠી ભક્ત, ભજી હરિ થયા મોટા મુક્ત..૨૬
 શેઠ અદો ને ભગો ભાવિક, કૃષ્ણ કેશવ જાણો વણિક;
 ભક્ત હીરો મેઘો મૂળચંદ, નાનચંદાદિ વણિક વૃંદ..૨૭
 દ્વિજ અજો જેઠો શિવો મોનો, સોની ધનો ભગત પ્રભુનો;
 ભક્ત લાધો મૂળો ભાવસાર, અમરશી કંસારો ઉદાર..૨૮
 મસ્તિ આદિ ભક્ત બીજા બહુ, સતસંગી છે સ્વામીના સહુ;
 રહે બોટાદ ગામમાં વાસે, ભૂલ્યે ન બેસે નાસ્તિક પાસે..૨૯
 શેઠ પીતાંબર રહે અલાઉ, હરિ ભજી લીધો મોટો લાઉ;
 રાજો ભીમો ને વાધો સુતાર, ખસમાં ભક્ત ભોજો લુવાર..૩૦
 ગામ બગડે જસો ખાયર, બાઈ બગી આદિ ઉજાગર;
 ભક્ત જાળીલે પાંચો કુંભાર, કરી સતસંગ તર્થો સંસાર..૩૧

સુંદર ભક્ત સુંદરીયાણા માંઈ, ખાયર ડોસો વસતો કે'વાઈ;
 શેઠ હેમો વનો હીરો ભક્ત, ભગો ગલો ને મોરાર મુક્ત..૩૨
 કહીએ કપુરાદિ તુલાધાર, ભક્ત એક નાનજી સોનાર;
 ભક્ત ક્ષત્રી દાદોજી સબલો, હરિજન મલો મરુ સ્થલો..૩૩
 રામદાસ આદિ જન જેહ, વસે સુંદરિયાણામાં તેહ;
 દેવજાતિ મોડ બનુભાઈ, જેને પ્રભુ વહાલા ઉરમાંઈ..૩૪
 હરિભક્ત ગણેશ લુવાર, વસે પોલારપુર મોઝાર;
 દ્વિજ ગગો ક્ષત્રી જીવોભાઈ, હરિજન એ જસકા માંઈ..૩૫
 દ્વિજ દેવો શેઠ પૂંજોભાઈ, એહાદિ જન અણીયાળી માંઈ;
 ભક્ત કણબી ઘેલો છે નામ, વસે જન તે વાવડી ગામ..૩૬
 કોળી ભક્ત નાજો એક કા'વે, ભજે હરિ રહે બુવાવાવે;
 ક્ષત્રી ભીમોભાઈ ભોજોભાઈ, દેશજી રહે વાગડ માંઈ..૩૭
 શા દામો વશરામ કુંભાર, વૈશ્ય રામ મોરશિયા મોઝાર;
 સોની ભક્ત નારાયણજી નામ, ભક્ત કાનજી શા જીવરામ..૩૮
 એહ આદિ રૂડા હરિજન, વસે કંથારિયામાં પાવન;
 રાણપુરે રહે વિપ્ર સંઘજી, કર્યો સતસંગ કુસંગ તજી..૩૯
 સંઘો રણછોડ રવો ને રૂપ, પૂંજો લખમણ કણબી અનુપ;
 કોળી હરજી ને ઘેલો ભક્ત, હીરાદાસ વૈરાગી વિરક્ત..૪૦
 દ્વિજ નારાયણજી રામભાઈ, ભક્ત એહ આદિ લોયા માંઈ;
 નકી ભક્ત નાગડકે ગામ, શિરોમણિ ખાયર સુરો નામ..૪૧
 કાળો માણશિયો નાથો ભાઈ, રૂડાં શાંતિભાઈ વલુભાઈ;
 કાઠી ભક્ત ભીમો જેઠો નામ, એહાદિ રહે નાગડકે ગામ..૪૨
 ચોકડીયે સતો રૂડો નાડોદા, જેને શ્રીહરિ સાથે છે મોદા;
 ગામ કોરડે કુંપો ખાયર, હરિભક્ત ભલો ધુનિધર..૪૩
 ભક્ત કણબી શામજી નામ, ભજે હરિ ચોરવિરે ગામ;
 પીપરડીએ ભટ ભાણજી, કરી જીત નારાયણ ભજી..૪૪

ભક્ત ભીમો માલો હાથસણિયે, નાજો ખાયર મોઢુકે ગણિયે;
 શેઠ શામજી વસે વિંછિએ, કલો સઈ કડુકામાં કહીએ..૪૫
 ગોખલાણામાં જીવો લુવાર, પ્રભુ ભજી થયો ભવપાર;
 ભક્ત મોકો ખાયર માણશિયો, શવો લુવાર ખંભાલે રિયો..૪૬
 બાબરામાં દ્વિજ ગંગારામ, ખાયર ઊનડ કરિયાણે ગામ;
 ભક્ત શેઠ જૂઠો નિલવળે, ભજે જગપતિ મતિ ન ચળે..૪૭
 હરિજન અરજણ માવજી, આશા અસત ત્રિકમે તજી;
 સારાં હરિજન સોનબાઈ, રાજગર રાયપુર માંઈ..૪૮
 કોટડે પ્રેમ પૂતળીબાઈ, પ્રીત વણિકની પ્રભુમાંઈ;
 કાલાસર રહે પાતોગર એક, કુંદણીમાં વસતો વણિક..૪૯
 ભક્ત હાદો રામો ઉકોગર, કણબી ભક્ત સુરો જસાપર;
 ભક્ત ઠક્કર લખમણ મોનો, પ્રાગો ને વીરો ભક્ત પ્રભુનો..૫૦
 હરિજન અજુ મૂળીબાઈ, વસે ગામ પીપળિયા માંઈ;
 દ્વિજ ગંગેવ ઠક્કર રામ, એહાદિ જન નડાલે ગામ..૫૧
 સતાપર વિપર ફૂલજી, લીધો લાવ ભગવાન ભજી;
 કણબી ભક્ત છે રામજી નામ, કાજુ જન કમઢિયે ગામ..૫૨
 ક્ષત્રી મૂળજી ને જગુભાઈ, બાઈયોમાં આછુબા લખુબાઈ;
 શેઠ ડોસો જૂઠો હંસરાજ, હરિ ભજી કર્યું નિજ કામ..૫૩
 એહ આદિ બીજા બહુ જન, વસે બંધિયે ભક્ત પાવન;
 મોટા ભક્ત છે માંડવા માંઈ, વૈશ્ય રામજી ને રાધાબાઈ..૫૪
 ઉમરાલિયે રાજો આહીર, હરિજન મન અતિ ધીર;
 ક્ષત્રી તોગો હકો હરિજન, શા કમળશી ગોવરધન..૫૫
 ઈન્દ્રજી આદિ વણિકભાઈ, એક ભક્ત છે પ્રેમો મેરાઈ;
 ભીમ વિરમ વસુ ખવાસ, ભજ્યા હરિ તજી જગ આશ..૫૬
 ખોજા અભરામ વશરામ, ભજી નારાયણ કર્યું કામ;
 દ્વિજ એક દેવરામભાઈ, જન આણદિ લાડકીબાઈ..૫૭

વણિક એક અગરબાઈ, એહાદિ જન સરધાર માંઈ;
 ભક્ત ચાવડા ભીમ જેસંગ, જેને સાચો લાગ્યો સતસંગ..૫૮
 હરિજન ચારણ અદોભાઈ, એહાદિ ભક્ત ભાડુઈ માંઈ;
 અજો લખો કૃષ્ણ જન કાકો, જેઠો મલાર શવો ભક્ત પાકો..૫૯
 વસતો કાનો દુદો નાડોદા, રહે રામપુરે મન મોદા;
 ચારણ સામત મૂળુ કાવે, કોળી તેજો રહે ચિતરાવાવે..૬૦
 કણબી ભક્ત છે ગોવિંદભાઈ, ભજે હરિ સાજડીયાણિ માંઈ;
 ભક્ત ગર ભીમ વશરામ, રૂડો રાણો ને રાધવ નામ..૬૧
 સતસંગી શૂરા શિર વિના, જેણે તગડી જમની સેના;
 માત સુત^૧ લઈ ચાલ્યો સંગ, રાણે રાખ્યો ગોલિડામાં રંગ..૬૨
 કાથડ ઓઢો વાલેરો જન, કાઠી ભક્ત વસે ફાડદન;
 કુવાડવે કપુર વણિક, ભક્ત હીરો ને મેઘો છે એક..૬૩
 એહ આદિ છે ભક્ત અપાર, કવિ કોડ્યે^૨ નો'ય નિરધાર;
 કહી કહી થાકે કવિરાય, અથાહનો થાહ^૩ કેમ થાય..૬૪
 અગણિત અપાર અલેખે, તે આવે કેમ લખતાં લેખે^૪;
 મોટો પ્રતાપ પ્રભુનો જોઈ, કરે સતસંગ સહુ કોઈ..૬૫
 દેખે અલૌકિકપણું અતિ, વળી જણાય પ્રકટ પ્રાપતિ;
 નહીં મોક્ષ પદની ઉધાર, આવે તેડવા અંત્યે મોરાર..૬૬
 બીજા અનેક પરચા થાય, સહુ જન જાણે મનમાંય;
 જીત્યા કામ ક્રોધ લોભ મોહ, ન હોય એક તે દેખે સમોહ..૬૭
 એવું સમજી સત્સંગ કરે, સ્વામી સામા સાચા પગ ભરે;
 તજી જૂઠા જગતની આશ, થાય પ્રકટ પ્રભુના દાસ..૬૮
 તેનો આવે કેમ ગણ્યે છેક^૫, લખિયે એક ન રહે અનેક;
 મેં તો મનમાં કર્યો વિચાર, ન થાય નામનો નિરધાર..૬૯

પૂર્વછાયો :

ઉત્તરપંથ^૧ આકાશનો, કોઈ પામી શકે નહીં પાર;
અંડજ^૨ ઊડી ઊંચાં ચડે, પણ અંબર^૩ રહે અપાર..૭૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘કાઠિયાવાડ દેશના
હરિજનનાં નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને પંદરમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૫॥

પૂર્વછાયો :

હવે ભક્ત હાલારના, વળી કહું કચ્છ સમેત^૪;
શુદ્ધમને જે સાંભળે, તેને થાય હરિમાં હેત..૦૧
મીઠા બોલા ને મો’બતિ^૫, હૈયે હેત અપરમપાર;
પ્રીત પ્રકટ પ્રભુશું, કરું તેના નામ ઉચ્ચાર..૦૨

ઓપાઈ :

ભક્ત ગુણવંતા છે ગોંડલે, ભજે પ્રભુ મન નિરમલે;
પુરપતિ ક્ષત્રી હઠિભાઈ, કરી હરિ ભજીને ભલાઈ..૦૩
ક્ષત્રી ભક્ત ડોસોભાઈ કહીએ, એહ આદિ બીજા બહુ લહીએ;
જીવરામ પ્રાગજી સુતાર, ભક્ત જોધો એ જાતિ ઉદાર..૦૪
વિપ્ર જેઠો મીઠો ને ભાઈજી, ભક્ત શેઠ રૂડો રાઘવજી;
કડિયા રતનો અજો નારાયણ, હરભમ હરિ પરાયણ..૦૫
વાઘો વાલો કડવો કુંભાર, અર્જણ દેવશી લખો ઉદાર;
નાથો વાલો લુવાર જેરામ, સઈ ગગો નારાયણ નામ..૦૬
આંબો કાનો જન જણસાળી, શેખ જીવણ જવન^૬ વળી;
એહ આદિ છે જન અપાર, રહે ગોંડલ ગામ મોઝાર..૦૭
ભક્ત ભાટિયો હીરો છે નામ, હરિજન દ્વિજ પ્રજારામ;
એક વેરાગી તુલસીદાસ, એહ આદિનો મોવૈયે વાસ..૦૮

૧. ઉપરનો માર્ગ. ૨. પક્ષી. ૩. આકાશ. ૪. સહિત. ૫. હેતાળું. ૬. યવન-મુસલમાન.

નથુજી ઉદોજી જેઠીભાઈ, રૂડા ભક્ત કહીએ ક્ષત્રીમાંઈ;
 ભક્ત હરજી ઝીણો કુંભાર, વિપ્ર ગણેશ લાલો ઉદાર..૦૯
 એહ આદિ જે જન કહેવાય, વસે ગામ નાગડકા માંય;
 દેવો ઓઝો કણબી કરમશી, ભજે હરિ વેરી ગામ વશી..૧૦
 ક્ષત્રી ભક્ત ડેરિએ માનજી, વડારે વોરો વાલો જનજી;
 કાજુ ભક્ત કાલાવડ માંઈ, ખતરી તે જાદવજી ભાઈ..૧૧
 અતિ ઉદાર હેતુ હોંશીલો, જેના ભાઈ કેશવજી વાલો;
 ક્ષત્રી ભક્ત ખીરસરા માંઈ, લાખોજી ને હરિજન બાઈ..૧૨
 કણબી સવદાસ રૂપાભાઈ, ક્ષત્રી લાખોજી રહે વડા માંઈ;
 હડમતિયે ભગો વણિક, સુખપુરે દમો ભક્ત એક..૧૩
 ક્ષત્રી ભક્ત કાયોજી લૈયાળે, વૈશ્ય રત્નો જીવો ઈટાળે;
 હરજી વીરજી ભક્ત સુતાર, જન રામજી હીરો કુંભાર..૧૪
 ક્ષત્રી ભક્ત કાંથડજી વળી, એહ આદિ રહે વણથળી;
 હરિજન સોની રાઘવજી, લીધા પૂંજે ભગવાન ભજી..૧૫
 ભક્ત એક છે લાધો સુતાર, વસે વણથળી મોટી મોઝાર;
 ક્ષત્રી ભક્ત રૂડા જગુભાઈ, ઘરે હરિજન નાનીભાઈ..૧૬
 હરિભક્ત રૂપાળીબા નામ, એહ આદિ ભક્ત મેડી ગામ;
 મોડા ગામ માંહી મોટા ભક્ત, ક્ષત્રી રણમલજી વિરક્ત..૧૭
 દાજી મોનજી ને બાપુભાઈ, ભક્ત ફલજી સુજાજીભાઈ;
 જલો રાવળ રૂપાળીભાઈ, એહ આદિ ભક્ત મોડા માંઈ..૧૮
 ભક્ત મેઘો નારણ નાનજી, મૂળજી વીરજી ને રામજી;
 વસતો લાધો સુતાર લહીએ, હરિભક્ત લાડુભાઈ કહીએ..૧૯
 ફલજી મનુજી હરિજન, ક્ષત્રી કુળે એ ભક્ત પાવન;
 સોની ગોવો અજોભાઈ કહીએ, એહ આદિ છે ભક્ત અલૈયે.. ૨૦
 ક્ષત્રી ભાઈજી રાઘોજી દાજી, વિપ્ર ભક્ત વાલો જાદવજી;
 લાલ રામ વૈશ્ય હરિજન, વસે શેખપાટમાં પાવન..૨૧

કડિયા ભક્ત ઉકો ઓધો જાણો, જીવો જેરામ ડાયો પ્રમાણો;
 એહ આદિ ભક્ત જે સુંદર, ભજે હરિ રહે નવેનગર..૨૨
 લાલો કુંભાર અરજણ સઈ, ભજે પ્રભુ જોડિયામાં રઈ;
 ભલા ભક્ત છે ભાદરે ગામ, સુતાર વસતો ભાઈ રામ..૨૩
 વશરામ માવજી રણછોડ, નારાયણ રાજો જન જોડ;
 ગંગાદાસ ને સવજીભાઈ, હરિજન એક હરિભાઈ..૨૪
 એહ આદિ છે ભક્ત સુતાર, દેવો ડોસો કણબી ઉદાર;
 દ્વિજ મૂળજી સુંદરજીભાઈ, ક્ષત્રી કાનજી ને નથુ નાઈ..૨૫
 એહ આદિ જે ભક્ત અપાર, વસે ગામ ભાદરા મોઝાર;
 હીરો ડુંગર ભક્ત સુતાર, ક્ષત્રી રવો કેસિયા મોઝાર..૨૬
 હરિજન પ્રેમજી વણિક, ધ્રોળ મધ્યે એ ભક્ત છે એક;
 ભક્ત નાયો કાનજી ઉદાર, વેલો ગોવો માંડણ કુંભાર..૨૭
 જેરામ ને એક રાજભાઈ, શા દેવશી ધૂડકોટ માંઈ;
 ભક્ત કણબી લખમીદાસ, ગર રણમલ ધૂનડે વાસ..૨૮
 આમરણ્યમાં આણદિભાઈ, જેની પ્રીત અતિ પ્રભુમાંઈ;
 દ્વિજ ભક્ત ગોવિંદજી ભેલે, ભક્ત વજો બોરિયોરે રહે બેલે..૨૯
 ક્ષત્રી ભક્ત છે બેચરભાઈ, આસો ભાઈજી બગથલા માંઈ;
 કણબી ગણેશ ને માનુભાઈ, પ્રેમીભક્ત પીપળિયા માંઈ..૩૦
 વાગડ દેશમાં વાંઢિયું ગામ, તિયાં ભક્ત બ્રાહ્મણ પાંચો નામ;
 લાધો રામો ભરવાડ જોડય, લુવાર રણમલ ચિતરોડય..૩૧
 ભક્ત ઠક્કર કચરો નામ, પન્નસિ આદિ આધુઈ ગામ;
 રામજી ત્રિકમ વશરામ, ભક્ત લુવાણા ચોબારી ગામ..૩૨
 બાઈ એક મોટાં હરિભક્ત, જેને જૂઠું થઈ ગયું જક્ત;
 ભક્ત મનજી દેવો લુવાણો, કંથકોટે એ ભક્ત કહેવાણો..૩૩
 ભક્ત વાધો ને પાંચે ઠક્કરે, ભજ્યા હરિ ગામ **મણફરે**;
 ઠક્કર રામદાસ ને કચરો, ભક્ત મૂળજી શા વાધો ખરો..૩૪

જેઠો જેરામ કર્મણ લુવાર, એહ આદિ ભયાઉ મોઝાર;
 ક્ષત્રી ભક્ત લાધોભાઈ કહીએ, અદોભાઈ કલ્યાણજી લહીએ..૩૫
 રામસિંહ રાયધણ જેહ, જેતમાલ આદિ જન તેહ;
 મોટા ભક્ત એક માનબાઈ, જેને પ્રીત અતિ પ્રભુમાંઈ..૩૬
 બાઈ બાઈજી કરણીબાઈ, ભક્ત એક મેઘરાજભાઈ;
 એહાદિ જન કહીએ અપાર, ભક્ત રહે ધમડકા મોઝાર..૩૭
 હરિભક્ત સુતાર વશરામ, એહાદિ જન દુધઈ ગામ;
 વિપ્ર ભક્ત જેઠો કેશવજી, સતસંગી સુતાર રવજી..૩૮
 ભક્ત ઠક્કર કેશવજી નામ, એહાદિ રહે ચાંદરાણી ગામ;
 માવજી મૂળજી ને વાલજી, ભાણીરે ખોખરે હરિ ભજી..૩૯
 દ્વિજ ભક્ત કચરો છગન, રૂડાં રાજબાઈ હરિજન;
 ભક્ત જેઠી ખીમજી સંઘજી, વસે અંજાર માંઈ વાલજી..૪૦
 ભક્ત ઉકોશા આદિ કહેવાય, વસે તે તો ગામ તુણા માંય;
 દ્વિજ પૂંજો દેવેશ્વર કહીએ, સુતાર પુરુષોત્તમ લહીએ..૪૧
 એ આદિ જે જન કહેવાય, વસે ગામ તે મુંદરા માંય;
 ક્ષત્રી ભક્ત એક મંકુબાઈ, રહે કાલાધોધા ગામ માંઈ..૪૨
 ભક્ત શેઠ રતનજી નામ, એહાદિ જન જરફરે ગામ;
 ભક્ત સુતાર છે મેઘોભાઈ, હરિજન માતા મેઘબાઈ..૪૩
 દેવશી ટોપણાદિ ખતરી, હરિ ભજી ગયા ભવ તરી;
 ભક્ત લુવાર છે વશરામ, સોની લાલો રાઘવજી નામ..૪૪
 શા સુંદરજી ચાંપશીભાઈ, એહાદિ જન માંડવી માંઈ;
 મેપો થોભણ ભક્ત સુતાર, કાનુબાઈ ને જીવો ઉદાર..૪૫
 કુળે સહિત ભક્ત પાવન, વસે ડોણ્ય ગામે હરિજન;
 હરિભક્ત દામજી સોનાર, વસે ગોધરા ગામ મોઝાર..૪૬
 દ્વિજ મૂળજી ને દયારામ, એહાદિ જન કોટડી ગામ;
 ભક્ત સુતાર ભીમજી રવજી, હરિજન તે હરભમજી..૪૭

ભક્ત બાઈ જેઠી અજુ નામે, વસે તે કાળાતળાવ ગામે;
 ઘણેણિયે ભક્ત છે રવજી, થયો સુતાર પાર હરિ ભજી..૪૮
 નેતરામાં સવજી સુતાર, કર્યો સત્સંગ સમજી સાર;
 નોંધો નાગજી ભક્ત માવજી, ડોસો ગોપો સુતાર સંઘજી..૪૯
 પ્રેમી પ્રેમબાઈ માનબાઈ, મોટા ભક્ત એ સુતાર માંઈ;
 સેજપાલ શાપત રામલ, એહાદિ ભક્ત તેરે અવલ..૫૦
 ભણસાળી જેઠો દામોદર, કણબી કેશવ કમો ઠક્કર;
 એહ આદિ ભક્ત બીજા કૈયે, ભજે હરિ રહે ગામા ધુફિયે..૫૧
 શેઠ હંસરાજ હરિજન, ભક્ત ફુલુજી જાતિ યવન;
 ભક્ત ભણસાળી હમીર નામ, એહ આદિ ભક્ત રૂવે ગામ..૫૨
 હરિજન બાઈ દેવું નામ, વસે સુતાર વથોણ ગામ;
 ક્ષત્રી ભક્ત કાકોભાઈ કહીએ, એહ આદિ જન મજલે લહીએ.. ૫૩
 ભક્ત સુતાર છે પૂંજોભાઈ, સઈ પૂંજો દેસલપુર માંઈ;
 કણબી ભક્ત લાધા આદિ ખરા, વસે જન ગામ સામતરા..૫૪
 દ્વિજ નાગજી પ્રાગજી મલુ, શામજી ને કેશવજી ભલુ;
 નાથો તેજશી સુતાર શામ, કણબી પ્રેમ લખુ વશરામ..૫૫
 ક્ષત્રી અદોભાઈ કમોદાસ, ભક્ત મોટો માનકૂવે વાસ;
 કણબી ભક્ત છે માવજીભાઈ, એહ આદિ નારણપુર માંઈ..૫૬
 કૃષ્ણ રતનો કણબી કહીએ, બહુ ભક્ત બલધિયે લહીએ;
 ક્ષત્રી સદાબાઈ હરિજન, દ્વિજ લાલજી જગજીવન..૫૭
 કણબી ભક્ત વશરામ નામ, એહ આદિ જન કેરે ગામ;
 કણબી હરિજન વાલબાઈ, ભજે હરિ મેઘપુર માંઈ..૫૮
 સારા સત્સંગી સરલી માંઈ, મોટા ભક્ત છે માનજીભાઈ;
 આસો વીરજી રામું રતન, કણબી રામપુરે હરિજન..૫૯
 કણબી ભક્ત છે કચરો નામ, ભજે હરિ રહે દૈસરે ગામ;
 હરજી કાનજી રામ સુતાર, ડોસો ભક્ત ધિણોઈ મોઝાર..૬૦

ભક્ત સુતાર બાઈ લખમી, પુનડિયે પીતાંબર પ્રેમી;
 માવજી લખધીર સુતાર, માલબાઈ ગજોડ મોઝાર..૬૧
 રામજી ને કુરજી સુતાર, ક્ષત્રી રાસોજી ભક્ત ઉદાર;
 એક હરિજન જીજીબાઈ, એહાદિ જન બંદરા માંઈ..૬૨
 ભલા ભક્ત કહીએ ભૂજ માઈ, સારા સતસંગી બાઈ ભાઈ;
 ભક્ત નાગર ગણપતરામ, હરિરામ વલભજી નામ..૬૩
 દ્વિજ નરસઈ સુત ભાણજી, લક્ષ્મી દોયે લીધા હરિ ભજી;
 હરિજન છે લેરખીબાઈ, પ્રીત્ય નવીન પ્રભુજી માંઈ..૬૪
 સૂર્યપ્રભા જેઠી ને ભવાની, એહાદિ ભક્ત બ્રાહ્મણ નાની;
 નાગજી સુત હીરજી સુતાર, સુંદરજી સનેહી અપાર..૬૫
 ધનજી હરજી જીવરામ, રાઘવજી રણછોડ નામ;
 કુરજી આદિ કહીએ સુતાર, પૂંજી અમર પ્રેમી અપાર..૬૬
 સેજુ જમુના ને હરબાઈ, મોટા ભક્ત એ સુતાર માંઈ;
 સોનીમાં સત્સંગી ગોમતી, મોટી મૂળીની ભલી ભગતિ..૬૭
 મેતા નથુ સુત શિવરામ, હરજીવન બેન લાધી નામ;
 મહા મુક્ત દશા એ સહુની, ભક્ત ભોજા આદિ બહુ સોની..૬૮
 ઠક્કર ઉકા બે અલૈયો કહીએ, હરિભક્ત વલભજી લહીએ;
 ભગવાનજી મનજી ભક્ત, રામદાસ ને મોરાર મુક્ત..૬૯
 રતનશી ડોસો હરિજન, ગંગાબાઈ લુવાણા પાવન;
 ભક્ત જીવરામ લીલાધર, મૂળજી આદિ જન રાજગર..૭૦
 ધન્ય ધન્ય જેઠી ગંગારામ, ભક્ત શિરોમણી નિષકામ;
 સુત શામજી મૂળજીભાઈ, એહ આદિ જન જેઠી માંઈ..૭૧
 ક્ષત્રી ભક્ત એક ડોસોભાઈ, હરિજન બીજા દેવબાઈ;
 ભક્ત રામજી અભુ કલ્યાણ, એહ આદિ જણસાલિ જાણ..૭૨
 એહાદિ જન બીજા અપાર, રહે ભૂજનગર મોઝાર;
 સતસંગે રંગે રાતાં રહે, મુખે સ્વામિનારાયણ કહે..૭૩

પૂર્વછાયો :

ધન્ય ધન્ય એ હરિજનને, જેના પુણ્ય તણો નહીં પાર;
 આણી હેત અતિ ઉરમાં, ભજે નારાયણ નરનાર..૭૪
 અતિ દઢાવ^૧ અંતરમાં, નહીં કામ ક્રોધ લોભ મોહ;
 શોધ્યે ન મળે એક જે, એવા સતસંગીનો સમોહ^૨..૭૫
 સુણી નામ એહ શ્રવણે, જે મનન કરશે મન;
 સકલ કારજ્ય સીજશે^૩, વળી થાશે પરમપાવન..૭૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હાલારદેશ તથા કચ્છ
 દેશના હરિજનનાં નામ કહ્યાં' એ નામે એકસોને સોળમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૬॥

પૂર્વછાયો :

સુંદર ભક્ત સૌભીર^૪ દેશે, જેનાં અતિ મન ઉદાર;
 તન મન ધન તુચ્છ કરી, હરિ ભજી ઊતર્યા પાર..૦૧
 એવા જન ઉત્તમનાં, સુણો નામ સર્વે કાન;
 લાલચ લાગી લખવા, જેને મળ્યા છે ભગવાન..૦૨

ઓપાઈ :

રૂડા ભક્ત રહે વઢવાણ, ભક્ત બેયર દ્વિજ સુજાણ;
 દેવકૃષ્ણ લાધો અંબારામ, દ્વિજ ભક્ત અમૃત અકામ..૦૩
 પૂંજો વસ્તો ભક્ત સુતાર, ખોડો ગુલાબ કણબી ઉદાર;
 ક્ષત્રી ફઈબા ને કલબાઈ, લખુ વણિક વઢવાણ માંઈ..૦૪
 દ્વિજ ભક્ત છે ગોવિંદરામ, ઓઝો પાંચો રહે વાઘેલે ગામ;
 હરિજન કોળી હાજો કહીએ, ભક્ત નળિયા ગામમાં લહીએ..૦૫
 ભક્ત ભદ્રેશ્વરિયે સ્વછંદ, શેઠ અમીચંદ સુરચંદ;
 વૈશ્ય સુંદરજી અવિચળ, મોટા ભક્ત મન નિરમળ..૦૬

૧. નિશ્ચય. ૨. સમુહ. ૩. બધા જ કાર્યો પૂરા થશે. ૪. સુરેન્દ્રનગર જીલ્લો.

સારા ભક્ત રહે સિથે ગામ, દ્વિજ બેચર માલજી નામ;
 શા ગણેશ આણંદ ભાવસાર, એહાદિ જન સિથા મોઝાર..૦૭
 કણબી વણારશી પીતાંબર, સારા સતસંગી એ સુંદર;
 દ્વિજ જેરામ ને લાધીબાઈ, જન રહે દેવચરાડી માંઈ..૦૮
 રૂડા ભક્ત લખતરે લખો, દ્વિજ ભવાની વૈશ્ય હરખો;
 ખરા ભક્ત છે ખેરવે ગામ, કણબી ગણેશ નરશી નામ..૦૯
 કણબી અર્જુન દ્વિજ ભીમજી, ક્ષત્રી જેઠે લીધા હરિ ભજી;
 એહાદિ જન રહે બાપોદરે, ભલી ભક્તિ પ્રભુજીની કરે..૧૦
 અલંદરે દ્વિજ જેઠો નામ, ક્ષત્રી બપો ભક્ત બાલાગામ;
 કણબી ભક્ત જીવો વશરામ, ગાંગો ખીમો ને બેચર નામ..૧૧
 દ્વિજ ભક્ત ભવાન ભાણિયે, એહાદિ જન અંકેવાણિયે;
 કણબી ગણેશ લાધો કહેવાય, સારા ભક્ત એ સરવાલ્ય માંય..૧૨
 મોટા ભક્ત છે મેથાણ ગામ, દ્વિજ ભક્ત છે ગોવિંદરામ;
 ભગવાન જાદવજી ભાણો, દેવરામ જીવરામ જાણો..૧૩
 ક્ષત્રી પૂંજોજી ને કાકોભાઈ, રૂડાં હરિજન જીજીબાઈ;
 હલુ માલો ક્ષત્રી હરિજન, હવે કહું કણબી પાવન..૧૪
 જીવો કૃષ્ણ ને પ્રાગો પંચાણ, ગોવો હીરો માવો મલો જાણ્ય;
 નાથો વેલો કેશવજી ભાણો, હરિભક્ત કોળી એક રાણો..૧૫
 એહાદિ જન મેથાણ માંઈ, ભરાડામાં મુક્ત મોતીબાઈ;
 હરિભક્ત દ્વિજ વજેરામ, તેહ લખિયે લુવાણે ગામ..૧૬
 દ્વિજ માધો ને ત્રિકમ સઈ, ભજે હરિ દુદાપર રઈ;
 દ્વિજ રાઘવજી માધો જાણ, પીતાંબર કેશવજી કલ્યાણ..૧૭
 ભક્ત બ્રાહ્મણ અવલબાઈ, શા રાઘવજી ધ્રાંગધરા માંઈ;
 ગણેશ ને રવજી પટેલ, ભક્ત અંકેવાણિયે વસેલ..૧૮
 કણબી ભક્ત બે દેવા રતના, પાંડરવે ભક્ત એ પ્રભુના;
 કણબી માલો પીતાંબર કહીએ, ધન્ય ભક્ત ધોળી ગામે લહીએ.. ૧૯

દ્વિજ ભક્ત શિવો નથુરામ, જદુ કુબેર નાથજીરામ;
 પખો કૃષ્ણ મકનજી કહીએ, એહાદિ ભક્ત બ્રાહ્મણ લહીએ..૨૦
 સોની ભક્ત નાગર કુબેર, અમરશિયે કર્યો જગ ઝેર;
 એહાદિ જન બીજા અપાર, વસે હળવદ ગામ મોઝાર..૨૧
 ક્ષત્રી હરિજન હઠીભાઈ, રૂડાં જન એક રતુભાઈ;
 શા વેલજી ભગત સુંદર, કણબી ગણેશ નાન ઠક્કર..૨૨
 સોની ભક્ત ઠાકરશી નામ, એહાદિ જન દેવળીયે ગામ;
 ભક્ત કણબી ગોવિંદભાઈ, જન રહે એ જેતપુર માંઈ..૨૩
 રૂડાં ભક્ત રામભાઈ નામ, સતસંગી એ સનાળે ગામ;
 રંગપુરે દ્વિજ સુંદરજી, લીધા ભગવાને હરિ ભજી..૨૪
 વેલો વાલો કણબી કહેવાય, ખરા ભક્ત ખાખરેચિ માંય;
 નકી ભક્ત દ્વિજ નંદરામ, જન વસે વેજલકે ગામ..૨૫
 ભક્ત કણબી કાનો કહેવાય, તેહ રહે ફાગશિયા માંય;
 બેલા ગામમાં દ્વિજ મહાદેવ, જેને હરિ ભજ્યાની છે દેવ..૨૬
 એક હરિજન ધનુભાઈ, ક્ષત્રી ભક્ત એ મોરબી માંઈ;
 દ્વિજ જીવરામ ને હરજી, પુરુષોત્તમ ને મકનજી..૨૭
 સોની સવજી પીતાંબર નામ, વસે ભક્ત વાંકાનેર ગામ;
 રૂડો ભક્ત બેયર સુતાર, વસે ઢોલમાં ભજે મોરાર..૨૮
 દ્વિજ હરદેવ હરિશર્ણ, વસે ભક્ત એહ વાલાશર્ણ;
 દ્વિજ કુબેર લખમણ ઠાર, મોટા ભક્ત એ દલડી મોઝાર..૨૯
 ચોરવીરમાં નાજો ખાયર, ભજ્યા હરિને તજ્યું અવર;
 થાન ગામમાં વિપ્ર વૈકુંઠ, સોની કમે કર્યો જગ જૂઠ..૩૦
 ભક્ત ખાયર સતસંગી શૂરો, વસે મેસરિયે જન પૂરો;
 એક ખાયર ઊનડ કહીએ, હરિભક્ત એ વસે ઓરિયે..૩૧
 હરિજન હીરો વશરામ, જન કણબી ગોસલ ગામ;
 ક્ષત્રી મોટીબા લાધો સુતાર, સારા ભક્ત સાયલા મોઝાર..૩૨

રામકૃષ્ણ જે કૃષ્ણ નથુજી, એહ દ્વિજ સુતાર માવજી;
 ક્ષત્રી ભક્ત એક ફૂલીબાઈ, એહ આદિ જન મૂળી માંઈ..૩૩
 સારો ભક્ત છે ઓધો સુતાર, હરિજન હરજી લુવાર;
 મોટો ભક્ત કુંભાર માદેવ, રહે ટીકર્યે ભજે વાસુદેવ..૩૪
 રાઘવજી ધનજી ગોપાળ, એહ ભક્ત બ્રાહ્મણ દયાળ;
 એક ક્ષત્રી જૂઠો જન નામ, એહ દાસ દિગસર ગામ..૩૫
 કણબી પ્રેમજી જીવો લુવાર, ભક્ત રહે દાણાવાડા મોઝાર;
 જેને પ્રકટ મળ્યા પરમાનંદ તે તો જન થયા જગવંદ..૩૬
 શા મૂળજી મંગળજી કહીએ, રૂડો ભક્ત સારવજી લહીએ;
 એક ભક્ત વ્યાધ સગરામ, એહ આદિ જન લીંબલી ગામ..૩૭
 રઘુજી શંઘજી દ્વિજ જાતિ, મલો જેસો હીરો વૈશ્ય નાતિ;
 ભક્ત શેઠ માનસિંઘ નામ, એહ જન જસાપર ગામ..૩૮
 શેઠ દીપો ને ખત્રી ગણેશ, મેઘો સઈ હરિ ભજે હંમેશ;
 ભક્ત અવલ આંબો વિપર, એહ આદિ જન રહે ચાણપર..૩૯
 તેજો દલો રૂડો રયો જાણો, સગો મેઘો નાડોદા પ્રમાણો;
 ઠાર જીવા આદિ બીજા જન, રહે રામપુરે એ પાવન..૪૦
 ખરા ભક્ત ખોલડિયાદ ગામ, જન સુતાર હંસરાજ નામ;
 ક્ષત્રી ખેંગાર રામો હમીર, મૂળો માંડણ રૂડો સુધીર..૪૧
 દલો કલો નારાયણ કહીએ, ધનો રાજો સંધો વીરો લહીએ;
 જીવો ગોકળી દ્વિજ નંદરામ, એહ ભક્ત ખોલડિયાદ ગામ..૪૨
 દેવ જાતિ ભગત પંચાણ, કણબી માવજી ભક્ત પ્રમાણ;
 રાઠોડ માવો ગોકળી હમીર, ગુંદિયાળે એક ભક્ત સુધીર..૪૩
 દ્વિજ દેવરામ ને વાઘજી, ભક્ત ગોપાળજી ને મેઘજી;
 ભક્ત ખતરી છે જેઠો નામે, એહાદિ જન વસતડી ગામે..૪૪
 ક્ષત્રી ભક્ત રતનજી નામ, રામો માવો લાલિયાદ ગામ;
 વડોદમાં દ્વિજ પીતાંબર, નાથો પ્રાગો છે સઈ સુંદર..૪૫

ભક્ત વિષ્ણુદાસ છે વૈરાગી, રહે કારિયાણી કુસંગ ત્યાગી;
 ક્ષત્રી ભક્ત નારાયણ નામ, ભજે પ્રભુ રહી ટુવે ગામ..૪૬
 ટિંબે ભક્ત ક્ષત્રી રહે અજો, રામો મૂળો વસતો ને ભોજો;
 ખારવે ભક્ત કણબી કૃષ્ણ, ધનો ભગો લાલો લખો પ્રજા..૪૭
 મેમકે ભક્ત કણબી લાલો, જેઠો લાધો રણછોડ માલો;
 રાજો રત્નો આંબો સતવારા, ક્ષત્રી ફલજી આદિ ભક્ત સારા..૪૮
 રૂડા ભક્ત રહે લીંબડી ગામ, દ્વિજ નિરભેરામ નંદરામ;
 દ્વિજ મૂળજી ભક્ત ભૂધર, દ્વિજ ભક્ત કહીએ કામેશ્વર..૪૯
 સોની રણછોડ જીવણ કાનો, કીકો લવજી કૃષ્ણજી માનો;
 શેઠ વીરજી આદિ અપાર, ભક્ત વસે લીંબડી મોઝાર..૫૦
 દ્વિજ ભગવાન અંબારામ, ક્ષત્રી ગોદડજી ચૂડે ગામ;
 ક્ષત્રી ભક્ત ગોપાળજી ગણીએ, ભક્ત શેઠ પદમશી ભણીએ..૫૧
 દ્વિજ ભક્ત એક દેવરામ, એહ જન નાગનેશ ગામ;
 ક્ષત્રી બાપુજી ડુંગરજી નામ, ભક્ત ભોજોજી રહે ભલ ગામ..૫૨
 દ્વિજ મૂળજી જગજીવન, અંકેવાળિયે એ હરિજન;
 દ્વિજ ભક્ત કૃષ્ણજી કહેવાય, શા ખુશાલ મોજીદડ માંય..૫૩
 ક્ષત્રી ભક્ત કાયોજી જેઠીજી, ભેંશજીને રહે ભક્ત સજોજી;
 ભક્ત એક સુખરામ વિપર, ક્ષત્રી મનુભાઈ મિશાપર..૫૪
 કણબી ભક્ત ધનજી છે નામ, એહાદિ જન સાઉકે ગામ;
 સોની કસલો ગામ સમલે, ભજે ભગવાન મન ભલે..૫૫
 ક્ષત્રી ભક્ત છે ભગવાનભાઈ, એહાદિ જન ત્રાડિયા માંઈ;
 દ્વિજ પ્રેમભાઈ લાધો ઠાર, એક ભક્ત ભોઈકા મોઝાર..૫૬
 દ્વિજ ભાણજી કસલો કહીએ, એહ ભક્ત પાણસિણે લહીએ;
 ભક્ત લાધો સુંદર સતવારો, રહે રણોલ્યે સતસંગી સારો..૫૭
 ભોજો કોળી ને ધનો કુંભાર, એહ ભક્ત બાવલી મોઝાર;
 હરિજન નાગજી શંકર, વસે જાંબુ ગામમાં વિપર..૫૮

ક્ષત્રી ભક્ત વીરો રાજોભાઈ, એહ રહે લક્ષ્મીસર માંઈ;
 દ્વિજ શિવરામ વિઠલજી, કણબી મેઘો ને ક્ષત્રી હમજી..૫૯
 ભક્ત શેઠ ભીમો મોતી નામ, એહાદિ જન શિયાણી ગામ;
 જેઠીજી અદોજી અખોભાઈ, પૂંજો ભીમજી ભક્ત કહેવાઈ..૬૦
 ભારાજી આદિ ક્ષત્રી ભણીજે, કેશુબા હરિજન ગણીજે;
 કલો ભગો જીવો વીરો નામ, કોળી ભક્ત રહે તાવી ગામ..૬૧
 જે જે લખ્યો મેં ભક્ત સમાજ, તેને પ્રકટ મળ્યા છે મહારાજ;
 કેશુબા ક્ષત્રી જાલમસિંગે, ભજ્યા હરિ અનુબાયે ઉમંગે..૬૨
 દ્વિજ ભક્ત પ્રાગજી રામજી, બાઈ વાલુ ને શેઠ દામજી;
 એહ આદિ તે ભક્ત છે કંઈ, ભજે હરિ દેવળિયે રઈ..૬૩
 દ્વિજ ઈશ્વર લખમીરામ, ભક્ત ગાંગજી ભડવાણે ગામ;
 ક્ષત્રી ફલજી ખેતોજી જાણ, ભક્ત શેઠ પ્રેમજી પ્રમાણ..૬૪
 દ્વિજ મૂળજી ને નાનબાઈ, એહ ભક્ત ત્રમણિયા માંઈ;
 કણબી ભક્ત કલ્યાણજી નામે, એહ ભક્ત કહીએ કડુ ગામે..૬૫
 દેવરામ ભગો મેઘોભાઈ, ભક્ત રૂપો એક રયાબાઈ;
 એહાદિ જન કણબી કહીએ, ભક્ત ભાવિક કારેલે લહીએ..૬૬
 ભક્ત વણામાં ચારણ માવ, ભજે હરિ કરી મન ભાવ;
 દ્વિજ ભક્ત કુબેરજી નામે, ભજે હરિ જેગડવે ગામે..૬૭
 દ્વિજ ડોસો વ્રત પંચ પાલે, ભજે પ્રભુ વસે ગામ ગાલે;
 કણબી ભક્ત કહીએ નામ હરિ, ભલી ભક્તિ થલે રહી કરી.. ૬૮
 ગાંગો ગોવો જેઠો જન જેસો, વણારશી કહીએ ભક્ત કેશો;
 કણબી ભક્ત કહીએ કેસરબાઈ, ઓઝો કૃષ્ણ રહે રામગ્રી માંઈ.. ૬૯
 આણંદ ઉમેદ ચારણ સહી, ભજે હરિ હેબતપર રહી;
 વાસવે વિપ્ર ગલાલબાઈ, જેને પ્રભુશું સાચી સગાઈ..૭૦
 ભક્ત લુવાણા રણછોડ કૃષ્ણ, શામજીને શ્રીહરિનું દ્રષ્ણ;
 ભક્ત કણબી ધનજી નામે, ભજે પ્રભુ વસે બાંદુ ગામે..૭૧

એહ આદિ ભક્ત છે અપાર, ન થાય નામનો નિરધાર;
કહી કહી કહીએ ક્રિયાં સુધી, અપાર પાર ન લિયે બુદ્ધિ..૭૨

પૂર્વછાયો :

કોટિ કવિ કથી^૧ ગયા, વળી કથશે કોટાનકોટય;
તોય હરિભક્તના નામની, નહીં આવે ખોટય..૭૩
પ્રકટ પુરુષોત્તમ જિયાં, તિયાં ઓધરે જન અપાર;
દર્શ સ્પર્શ પ્રભુ તણે, પામે પરમપદ નરનાર..૭૪
પશુ પક્ષી વૃક્ષ વેલી, સ્થાવર જંગમ જીવ;
જેને સ્પરશ પરબ્રહ્મનો, તે થાય સદ્ય વળી શિવ^૨..૭૫
એવા જીવ જ્યાં ઉદ્ધરે, તિયાં નિરસંદેહ નરતનનું^૩;
કોણ કરે પરમાણ કવિ, એક જીભે એહ જનનું..૭૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિક્ષર્મપ્રવર્તક શ્રી સહજાનંદ સ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘સૌભીર દેશના
હરિજનનાં નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને સત્તરમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૭॥

પૂર્વછાયો :

ભાખું ભક્ત હવે ભાલના, જેના અતિ નિરમળ અંગ;
સત્ય અસત્યને ઓળખી, વળી કર્યો જેણે સતસંગ..૦૧
અંતર ત્યાગી અતિ ઘણા, જેણે સહજે તજ્યો સ્વાદ;
પ્રીત કરી પરબ્રહ્મશું, તજી જગતનો વિખવાદ^૪..૦૨
લેતાં નામ એ જનનાં, મારે હૈયે હરખ ન માય;
કહું સંક્ષેપે સાંભળો, સુણી પાપ પ્રલય થાય..૦૩

ચોપાઈ :

ક્ષત્રી પૂંજોજી બાપુજી વસોભાઈ, કાયોજી અજુબા ફૂલીબાઈ;
શા ત્રિકમ ડોસો રતનજી, કાનજી કલ્યાણજી ગગજી..૦૪

૧. કહી. ૨. પવિત્ર; મુક્ત. ૩. મનુષ્યોનું તો નિઃસંશય કલ્યાણ થાય જ. ૪. ડખો; ટંટો.

ભક્ત કણબી ખીમો રતનો, ઘાંચો વનમાળી ભક્ત પ્રભુનો;
 મોનો ને વળી દામો લુવાણો, એહ આદિ તે ધોલેરે જાણો..૦૫
 દાદો ચારણ શેઠ ઠાકરશી, ભજ્યા હરિ ગોરાસામાં વસી;
 દ્વિજ રૂગનાથ ને ત્રિકમ, જગજીવન પુરુષોત્તમ..૦૬
 દ્વિજભક્ત કહીએ મયારામ, એહ આદિ ભડિયાદ ગામ;
 ક્ષત્રી ભક્ત એક રૂપોભાઈ, કાજુ જન કાદિપુર માંઈ..૦૭
 વિપ્ર વસતો જગો ઓદ્ધવજી, હીરજી પૂંજો શામો ને નાથજી;
 દ્વિજ રણિયાત ગલાલભાઈ, ક્ષત્રી હઠી હરિ અજુભાઈ..૦૮
 કણબી ભક્ત હરજી લવજી, રણછોડ ને સોની હેમજી;
 ભક્ત માવ છે એક બારોટ, પ્રેમી ભક્ત માવો પરિચટ^૧..૦૯
 એહ આદિ ભક્ત બાઈભાઈ, સારા સતસંગી ગાંફ માંઈ;
 ક્ષત્રી ભક્ત દાદો દેશળજી, દેવબાયે લીધા હરિ ભજી..૧૦
 દેવજાતિ^૨ ભક્ત દાદોભાઈ, એહ આદિ તે પીપલિ માંઈ;
 દેવજાતિ ભક્ત ખીમરાજ, આવરદાસે કર્યું નિજ કાજ..૧૧
 ભક્ત સેસોવણાર ને પ્રાગ, હઠી ડોસે કર્યો કુસંગ ત્યાગ;
 કોળી ભક્ત વાસો અજોભાઈ, વાધા વસતાદિ ભક્ત કેવાઈ..૧૨
 દેવજાતિ એક જીજીભાઈ, કહીએ ભક્ત કમિયાળા માંઈ;
 દ્વિજ ભક્ત ઓદ્ધવજી કહીએ, હરિભાઈ પીતાંબર લહીએ..૧૩
 પુરુષોત્તમ નાનજી નામ, જેઠો જાદવજી પ્રભુરામ;
 મેઘજી આદિ ભક્ત છે ભાઈ, દ્વિજ ભક્ત એક ભાણીભાઈ..૧૪
 કણબી ભક્ત જેરાજ દેવજી, પચ્છમમાં લુવાર ભાઈજી;
 ક્ષત્રી રૂગનાથજી હરિજન, કરે ફેદરે હરિ ભજન..૧૫
 દ્વિજ નારાયણજી જેઠો જન, ક્ષત્રી ગજોજી એ છે પાવન;
 એહ આદિક ભક્ત ભણિયે, ખરા જન ખસતે ગણિયે..૧૬
 ગજો વિસો રવો છે ગઢવી, દેવુભાઈને ભગતિ ભાવી;

ક્ષત્રી ભક્ત કાકોભાઈ કહીએ, માનોભાઈ હઠીભાઈ લહીએ..૧૭
 જાઈભાઈ દુદોભાઈ જન, ભક્ત મશરુ આદિ પાવન;
 દ્વિજ ભક્ત જગો શિવરામ, કણબી રગનાથ રોજકે ગામ..૧૮
 ક્ષત્રી સુજોજી નાથોજી નામ, ચારણ જેઠો બનુબા અકામ;
 ભક્ત ભીમ ને આસો સુતાર, ખરા ભક્ત ખરડય મોઝાર..૧૯
 ચોકડિયે હરખો હરિજન, કોળી કુળે સહિત પાવન;
 ક્ષત્રી ભક્ત ખેતોજી જામોજી, રૂડા રાજોભાઈ ને ખોડોજી..૨૦
 હોથિભાઈ નાનજીભાઈ જાણો, શેઠ જેઠો ગગો પરમાણો;
 દ્વિજ હરિશંકર અંબારામ, એહાદિ જન ઝીઝર ગામ..૨૧
 શેઠ વજો ને નરસૈદાસ, ધનો સુતાર ધંધૂકે વાસ;
 ક્ષત્રી ભક્ત મૂળુ ભીમ જાણ, કણબી જેઠો સુતાર પંચાણ..૨૨
 દ્વિજ વીરો દલો દાજી કહીએ, આણંદાદિ ભક્ત દ્વિજ લહીએ;
 ભક્ત કુબેર બેચર સોની, ખડોલમાં રણાક એહુની..૨૩
 ભક્ત ભાટ છે વખતો નામ, રૂડો ભક્ત છે રાયકે ગામ;
 દ્વિજ ભક્ત છે તુલજારામ, બાઈ ગલાલ અડવાલ્ય ગામ..૨૪
 હરિભક્ત છે દ્વિજ બેચર, ભજે પ્રભુ રહે રંગપર;
 ક્ષત્રી હલુભાઈ હરિજન, ભક્ત કમાલપર પાવન..૨૫
 ક્ષત્રી રયો મેઘો અરજણ, વાઘો જેસંગ ભીમ સુજાણ;
 કમો હરખો ને વશરામ, દ્વિજ કુબેર ગાંગજી નામ..૨૬
 ચારણ ભક્ત ભાવી ભગવાન, જન રતનજી ને આયદાન;
 સોની કૃષ્ણાદિ ભક્ત કહેવાય, વસે ગામ તે બળોલ્ય માંય..૨૭
 સોની ભક્ત ગોકુલ હડાળે, દ્વિજ કેશવજી વ્રત પાળે;
 દ્વિજ ભક્ત છે હરજીવન, કોળી નાનજી ભક્ત પાવન..૨૮
 ચારણ અજો રહે બગોદરે, ભલી ભક્તિ પ્રભુજીની કરે;
 ભક્ત ભાટ આધાર છે રૂડો, ગજો ગોરો ખરો જન ખોડો..૨૯

ખત્રી ભક્ત ચેલો નથુભાઈ, કૃષ્ણ સઈ જવારદ માંઈ;
 દેવજાતિ ભક્ત મધુભાઈ, દ્વિજ મેઘજી સરગવાળા માંઈ..૩૦
 ભક્ત ભરવાડ સગરામ, સારો ભક્ત એ સમાણિ ગામ;
 હરિભક્ત સોની હીરો એક, નથુ દેવચંદ દો વણિક..૩૧
 દ્વિજ માદેવ દયાળ કાનો, નથુ ખત્રી બોરુ માંહી માનો;
 રાઘવજી પીતાંબર ભાઈ, શા મોરાર મોટી બોરુ માંઈ..૩૨
 કાશીદાસ ને કૃષ્ણ વણિક, ક્ષત્રી ભક્ત ભાઈજી છે એક;
 કહીએ ભક્ત તે કૃષ્ણ સુતાર, વસે જન જાખડા મોઝાર..૩૩
 હરિભક્ત ભલુજી ચારણ, ક્ષત્રી તેજો પથો વટામણ;
 ક્ષત્રી ભક્ત સુજોજી બાદર, ખોડો જેઠી અલુ ઉજાગર..૩૪
 દ્વિજ ભગવાન વલ્લભ નામ, જગજીવન ને રાજારામ;
 સોની ભક્ત છે ભૂખણભાઈ, હરિજન એક જીવીભાઈ..૩૫
 ભક્ત વોરો અશમાલ એક, વસે કઉકે ન મૂકે ટેક;
 ભક્ત ભાટ છે રાઈજી નામ, વસે દાસ પિસાવાડે ગામ..૩૬
 ક્ષત્રી ભક્ત નાથો ને સજાણ, ભનો રાજો વેજલકે જાણ;
 ક્ષત્રી ભક્ત ગોપાળજી કહીએ, ભીમજી ને પથોભાઈ લહીએ..૩૭
 હીરો હરભમ ભગવાન, વસોં બાદર રૂપો નિદાન;
 એહ આદિ ક્ષત્રી બહુ ભાઈ, હરજીબા અજુબા અંબાભાઈ..૩૮
 દ્વિજ પુરુષોત્તમ વજેરામ, ભક્ત ચારણ બાપુજી નામ;
 ઠાર બેચર ગણેશ લુવાર, એહ આદિ તે કોઠચ મોઝાર..૩૯
 કણબી ભક્ત હરજી કહેવાય, ભજે હરિ વાલેથેરા માંચ;
 દ્વિજ ભક્ત નારાયણજી નામ, રેવાશંકર સેવકરામ..૪૦
 મહાશંકર ભક્ત ભાણજી, શિવબાએ લીધા હરિ ભજી;
 અવલ પૂતલીભાઈ વણિક, ભજ્યા હરિ વજે ગ્રહી ટેક..૪૧
 એહ આદિ બાઈ ભાઈ કંઈ, ભજે પ્રભુ ધોળકામાં રઈ;
 દેવજાતિ કહીએ ડોસોભાઈ, વસે ભક્ત તે વાસણા માંઈ..૪૨

કણબી જીતબાઈ હરિજન, ગામ ચરોડે ભક્ત પાવન;
 કણબી ભક્ત કાશીદાસ નામ, વસે દાસ કાશીદરે ગામ..૪૩
 ક્ષત્રી ભક્ત મોટા મોડભાઈ, વસે ગામ મોડાસર માંઈ;
 શેઠ કલ્યાણ ખોડો ભગત, અવલ વિછિયાવ્યે મુગત..૪૪
 ક્ષત્રી નથુ નારાયણ જીજી, ગામ સાણંદમાં ભક્ત મૂળજી;
 ક્ષત્રી બાપુ તેજો જેઠીભાઈ, મોટા ભક્ત ફઈબા ને બાઈ..૪૫
 ફૂલીબા ફૂલજીબા ને ગલી, દ્વિજ રાઈ નાથી ને અવલી;
 રાજબાઈ દ્વિજ જીવરામ, ચારણ ભક્ત હરિબાઈ નામ..૪૬
 ભરવાડ ભક્ત એક લાલો, જેને લાગ્યો સતસંગ વહાલો;
 રંગ મૈયારી જવન સલામ, એહાદિ જન મછિયાવ્ય ગામ..૪૭
 ક્ષત્રી ભક્ત જીવોજી અલુજી, ઘોડજી કાંધોજી ને દલુજી;
 દાસ કલ્યાણ ને હીરબાઈ, બેચર લુવાર દદુકા માંઈ..૪૮
 ભક્ત સુતાર કલો અમલ, કોળી ગણેશ ભક્ત રહે થલ;
 વનો દાસ દયાળ સોનાર, કોળી કલુ ધોલેરા મોઝાર..૪૯
 ભક્ત લુવાણો રણછોડ નામે, ક્ષત્રી વરસોજી ડુભાલી ગામે;
 એક પૂંજો સોની હરિજન, ભજે ઝાંખ્ય ગામે ભગવન..૫૦
 ભક્ત વણિક હરજીવન, કરે મોરાર હરિભજન;
 હરિભક્ત કોળી રામબાઈ, એહ આદિ બલદાણા માંઈ..૫૧
 ભક્ત એક દ્વિજ નંદરામ, ભજે હરિ રહે મિટાલ્ય ગામ;
 ક્ષત્રી ભક્ત કસિયોજી કહીએ, વેજો શાદુલ ગોકળી લહીએ..૫૨
 શેઠ નાથાદિ જન સુંદર, કાજુ ભક્ત રહે કાણોતર;
 સારા ભક્ત છે શિયાલ માંઈ, શેઠ માધો લાધો ઘેલોભાઈ..૫૩
 જેઠા આદિ વણિક ઉદાર, જેણે રાજી કીધા છે મોરાર;
 ક્ષત્રી રતનજી જેસો વળી, રૂપો વરજાંગ છે ગોકળી..૫૪
 એહાદિ ભક્ત બીજા છે બહુ, વસે ગામ શિયાલ્યમાં સહુ;
 ઘણા દેશ ઘણા ગામ નામ, ભજી હરિ પામ્યાં પરમધામ..૫૫

હરિજનનાં નામ અપાર, એક જીભે ન હોય ઉચ્ચાર;
કહી કહી ક્રિયાં લગી કહીએ, અપારનો પાર કેમ લહીએ..૫૬

પૂર્વછાયો :

અપાર જીવ ઓધરે, જિયાં પ્રકટ પુરુષોત્તમ;
કવિ કેમ કથી શકે, જેને નેતિ કહે નિગમ..૫૭
હરિ હરિજન ગાતાં, પતિત પાવન થાય;
સુણતાં જશ શ્રવણે, વળી કોટિ કર્મ કપાય..૫૮
કાન પવિત્ર જે કથા સુણતાં, જીભા પવિત્ર ગાતાં જે જશ;
એવો કોણ અભાગિયો, કહેતાં સુણતાં કરે આળસ..૫૯
માટે વિચારી મનમાં, કર્યો આદર નામ ઉચ્ચાર;
સદમતિ સહુ સાંભળો, કહું નામ કાંઈક નિરધાર..૬૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ભાલદેશના હરિજનનાં
નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને અઠારમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૮॥

પૂર્વછાયો :

દાખું દાસ દંઢાવ્યના, ભક્ત અતિ ઘણું ભાવિક;
દેઢ મતિ ધીરજ અતિ, જાણે સત્ય અસત્ય વિવેક..૦૧
તન મન ધન તુચ્છ કરી, હરિજન થયાં નરનાર્ય;
પ્રકટ પુરુષોત્તમને, મળી ઊતર્યા ભવપાર્ય..૦૨
બાલ જોબન વૃદ્ધ વળી, સરવે થયાં સનાથ;
પરાપાર પરબ્રહ્મ જે, તેહ નીરખ્યા નયણે નાથ..૦૩
એવાં જન અનઘનાં, લેતાં નામ આવે આનંદ;
શ્રવણ દઈ જે સાંભળે, તે વામે મહાદુઃખ દ્વંદ્વ..૦૪

ચોપાઈ :

મોટા ભક્ત છે મોટેરે ગામ, કણબી ભક્ત ભૂધરદાસ નામ;
પુરુષોત્તમ રઘો નાથજી, હાંસજી વેણીદાસ રામજી..૦૫

લખો લખુ ભગો પ્રભુદાસ, બાઈ કંકુયે ત્યાગી જગઆશ;
 બાઈ હરિ ને રણિયાતબાઈ, રતનબાઈ છે મોટેરા માંઈ..૦૬
 જેઠો ભક્ત જન ગંગાબાઈ, કણબી ભક્ત કોટેશ્વર માંઈ;
 અડાલજ માંહી છે ચોધરી, તજી કુળધરમ ભજ્યા હરિ..૦૭
 કણબી ભક્ત જેરામ ને લાલ, જેઠો અવિચળ પુર જમાલ^૧;
 કણબી હરખજી પૂંજો ભાટ, રહે ઉમારસદે તજી ઉચ્ચાટ^૨..૦૮
 દેવજાતિ તે ભક્ત છે આસો, કહીએ એહનો કલોલે વાસો^૩;
 કણબી ભક્ત ગંગાદાસ કહીએ, નરોત્તમ વાસણજી લહીએ..૦૯
 ભક્ત કાકુજી ને કાશીદાસ, શીધરદાસનો ઓલામાં વાસ;
 રૂડાં ભક્ત છે બાઈ રતન, એહ રહે ઓલે હરિજન..૧૦
 ભક્ત સુતાર જેઠો કેશવજી, કણબી કાશીદાસ ને રાયજી;
 દ્વિજ ભવાનીશંકર ભાઈ, શા^૪ ઝવેર ધમાસણા માંઈ..૧૧
 હરિભક્ત કોળી વાલો કહીએ, જન ગામ જલોદમાં લહીએ;
 ખાંટ ભક્ત બાદરજી જેહ, રતુજી અરજણજી તેહ..૧૨
 હરિભક્ત છે હવનબાઈ, એહાદિ જન આદ્રેજ માંઈ;
 જીવી રતન ને પ્રભુદાસ, કણબી ભક્ત કોલવડે વાસ..૧૩
 કણબી ભક્ત રામદાસ ભાઈ, કુબેર વસન નાની બાઈ;
 કણબી ભક્ત કહીએ મોટીબાઈ, ભક્ત ભાટ રઘો બાજીભાઈ..૧૪
 દ્વિજ રૂપ રણિયાત નામ, ઠાર હરખો ઉનાવે ગામ;
 ક્ષત્રી ભક્ત રાસોજી વખતો, ભજવા હરિ કર્યો દૃઢ મતો^૫..૧૫
 હરિજન ગલાલ સોનાર, દ્વિજ દોલી રાઈ ભાવસાર;
 એહ આદિ ભક્ત બીજા કંઈ, ભજે પ્રભુ પેથાપર રઈ..૧૬
 ઈચ્છો સકરો કસલો વળી, એહ આદિ જન જણસાળી;
 ભક્ત એક છે મીઠો કુંભાર, વસે વાસણ ગામ મોઝાર..૧૭

અમજે ભક્ત મૂલો ચોધરી, ભજી હરિ ગયો ભવ તરી;
 પગી લાલો છેલો હરિજન, શોભાસણામાં ભક્ત પાવન..૧૮
 કણબી ભક્ત કુબેર ખુશાલ, ચાંદિસણે એ ભક્ત વિશાલ;
 કણબી દેવજી રહે ગામ સોજે, ભજે પ્રભુજીને સુખ મોજે..૧૯
 ઈટાદરે કણબી ગણેશ, કરે ભજન હરિનું હંમેશ;
 ભક્ત સુતાર બેયર નામ, હરિજન કહીએ ગંગારામ..૨૦
 દ્વિજ અંબારામ દુલભરામ, શેઠ ભક્ત સાંકળા બે નામ;
 પીતાંબર બેયર ઝૂમખો, ભાઈચંદાદિ ભાવસાર લખો..૨૧
 કણબી ભક્ત ગણેશ ને ભગો, તેલી મૂલચંદે મેલ્યો દગો;
 ધનો દલોદાસ છે ચોધરી, મેલી પાપ ભજ્યા આપે હરિ..૨૨
 ક્ષત્રી હિંદુજી છે હરિજન, એહ આદિ પુરુષ પાવન;
 દ્વિજ કુશલ સોનાં ભાવસાર, એહ બાઈયો માણસા મોઝાર..૨૩
 ભક્ત વીરો જીવણ ચોધરી, રાઠોડ વણારશી ભજે હરિ;
 ક્ષત્રી રવોજી વોરો મિયાંજી, વસે વરસોડે કુસંગ તજી..૨૪
 હરિભક્ત કીકો ભાવસાર, રહે લાખરોડા ગામ મોઝાર;
 કણબી ભક્ત ગોવિંદજી નામે, જન વસે વિજાપર ગામે..૨૫
 જન જણસાળી લખા ધના, રહે રાણાસર ભક્ત પ્રભુના;
 હરિજન પ્રાગજી લુવાર, ભક્ત રહે સિંઘપર મોઝાર..૨૬
 કણબી ભક્ત દયાળજી જન, જેણે બહુ જીવ કર્યા પાવન;
 સતવારા પ્રાગજી ને જીવો, રેવો સાંકળો ને ભક્ત દેવો..૨૭
 હરિજન વજીબાઈ એક, જેઠી વખત વજી વણિક;
 નંદબાઈ રણિયાતબાઈ, એહાદિ જન વિજાપર માંઈ..૨૮
 હરિભક્ત દ્વિજ પીતાંબર, કહું કણબી ભક્ત સુંદર;
 કુબેર તુલસી ને રામજી, જીવણ નરસૈ શંકર શામજી..૨૯
 કલ્યાણ જન રતનબાઈ, ભક્ત એક કણબી કુળમાંઈ;
 હેમચંદ રામચંદ જન, ભાવસાર એ ભક્ત પાવન..૩૦

હરિજન છે જગો સુતાર, દ્વિજ માનું વિહાર મોઝાર;
 આશારામ મોતી ભાવસાર, શા અંબારામ ભક્ત ઉદાર..૩૧
 ભક્ત તારાયંદ નંદરામ, ભાવસાર માનું સાંકળી નામ;
 કણબી ભક્ત હરિભાઈ કહીએ, ક્ષત્રી ભક્ત જલોભાઈ લહીએ.. ૩૨
 ભક્ત દ્વિજ હુલાસ છે એક, ભજી હરિ તજી નહીં ટેક;
 એહ આદિ હરિજન જેહ, વસે ગામ ગેરિતામાં તેહ..૩૩
 હરિજન દેવો સતવારો, ગામ ગવાડે ભક્ત એ સારો;
 દ્વિજ ધનજી ને રામભાઈ, ભક્ત પ્રભુના પામોલ્ય માંઈ..૩૪
 ભક્ત વણારશી રાયચંદ, ભજે ભાવસાર એ ગોવિંદ;
 હરિજન એક લખીરામ, એહ જન આગલોડ્ય ગામ..૩૫
 દ્વિજ મનછારામ હરિજન, રહે કડા ગામમાં પાવન;
 ક્ષત્રી નારુજી રતુજી નામ, ગાંગજી ને દ્વિજ શિવરામ..૩૬
 અંબારામ સોની પ્રેમચંદ, એ બામણવે ભજે ગોવિંદ;
 કોળી ભક્ત જોયતો કુબોજી, રહે છાબલિયે હરિ ભજી..૩૭
 ભક્ત ભાટ સાયબોજી જાણો, ગામ કૈપરમાં પરમાણો;
 વડનગરે વસે બહુ જન, ભક્ત પ્રભુના પરમ પાવન..૩૮
 દ્વિજ ઉજમ મુગટરામ, સદાશિવ વનમાળી નામ;
 બેચરાદિ દ્વિજ ભક્ત ભાઈ, હરિજન જેઠી દોલિભાઈ..૩૯
 ફૂલા ઝૂમખા આદિ અપાર, ભલા ભક્ત કહીએ ભાવસાર;
 ઊગરચંદ હેમચંદ દોય, વસે વડનગરે જન સોય..૪૦
 સોની ભક્ત દયારામભાઈ, ખીમો ગોવિંદજી દલુભાઈ;
 એહ આદિ બીજા હરિજન, વસે શ્રીપોરે ભક્ત પાવન..૪૧
 વડા ભક્ત છે વિશનગરે, શીશ સાટાની ભગતિ કરે;
 દ્વિજ સૂર્યરામ મોતીરામ, બળદેવ કૃષ્ણાધર નામ..૪૨
 અમુલખ આદિ દ્વિજભાઈ, ઉદેકુંવર લક્ષ્મીભાઈ;
 શિવભાઈ ને ઊજળી એક, ભજ્યા હરિ તે કરી વિવેક..૪૩

શા^૧ જેચંદ પૂજો દયારામ, સોની પીતાંબર અંબારામ;
 હરિજન છે લાડકુંવરી, કણબી રામજી તુલસી હરિ..૪૪
 સતસંગી શિલાટ સુંદર, જેઠારામ ને નામ બેચર;
 ત્રિભોવન ને અમરચંદ, હેમચંદાદિ ભજે ગોવિંદ..૪૫
 ભક્ત વનમાળી ને ઊગરો, પાનાચંદ ને વારુ ઝવેરો;
 એહ આદિ ભક્ત ભાવસાર, વસે વિસનગર મોઝાર..૪૬
 કણબી ભક્ત મીઠો ને નાગજી, ગામ જાગીરે રહે હરિ ભજી;
 જેઠો પ્રેમજી ને હંસરાજ, કણબી ભક્ત જાણો જસરાજ..૪૭
 દેવબાઈ નંદબાઈ કહીએ, ગામ આઈઠોરમાં એ લહીએ;
 કણબી ભક્ત છે ખુશાલભાઈ, ભજે હરિ રહે ઉપેરા માંઈ..૪૮
 ઊંઝે કણબી ભક્ત નારાયણ, શામો વાલો પ્રભુ પરાયણ;
 મોરાર મૂળજી કામરાજ, કર્યુ ગણેશ ખુશાલે કાજ..૪૯
 દ્વિજ નાથો જેકુંવરબાઈ, એહ આદિ ભક્ત ઊંઝા માંઈ;
 સિતપુરમાં બાઈ ચતુરી, ભાવસાર છે ભાવની પૂરી..૫૦
 ચોપદાર ભગવાનભાઈ, રહ્યો સુખે સિતપુર માંઈ;
 ભક્ત ભાવસાર દયાળજી, પુરુષોત્તમને ભક્તિ રજી^૨..૫૧
 કણબી ભક્ત છે ઈચ્છો બેચર, ભજે હરિ છે પાટણે ઘર;
 ભક્ત ગોકળી હરખો સુંદર, ભજે હરિ રહે છે મુંજપર..૫૨
 હરિભક્ત સોની ઈન્દરજી, પાલણપુરે રહે કુસંગ તજી;
 કણબી ભક્ત ગોવિંદજીભાઈ, રહે તે ગઢ મંડાણા માંઈ..૫૩
 કણબી ભક્ત કુબેર દવાડે, ભજ્યો હરિ ન પડ્યો પવાડે^૩;
 દ્વિજ ભક્ત બેચર બળદેવ, રહે ઘિણોજે ભજે વાસુદેવ..૫૪
 નરસઈ ભક્ત ભાવસાર, મૂળચંદ એ જન ઉદાર;
 દ્વિજ ભક્ત છે કેશલીબાઈ, એહાદિ જન મેસાણા માંઈ..૫૫

કણબી ભક્ત દ્વારકો જીવણ, ભાટ ચતુરો રહે આંબાસણ;
 ખેંગારજી મોડજી ડુંગરજી, ભગવાન દયાળે બીક વરજી..૫૬
 ખરા ક્ષત્રી ભક્ત ભલભાઈ, વસે ગામ વિજાપરડા માંઈ;
 કણબી ભક્ત હીરો વેણીદાસ, રૂડા ભક્ત સિતાપુર વાસ..૫૭
 ભાવસાર મેઘો કેશવજી, રહે કાલરિયે કુસંગ તજી;
 લવજી પ્રાગજી નાથોભાઈ, કહીએ કણબી ભક્ત નાથભાઈ..૫૮
 એહ ભક્તિ પ્રભુજીની કરે, રહી ગામ તે ઉદલપરે;
 જીવણ નાઈ હરખો સતવારો, કણબી ભક્ત રાયચંદ સારો..૫૯
 એહ આદિ ભક્ત બાઈ ભાઈ, વસે ગામ તે ખેરવા માંઈ;
 ભક્ત પ્રભુનો પૂંજો પટેલ, તેહ ગામ હેબવે વસેલ..૬૦
 ભક્ત દેવચંદ ભાવસાર, વસે ગામ ખરોડા મોઝાર;
 શા હરખજી માતમ ભાટ, ગામ દેવડે તજી ઉચ્ચાટ..૬૧
 ભક્ત ભૂખણ મનછારામ, તુલસી ભગો ભાવસાર નામ;
 હરિજન એક જ્ઞાનભાઈ, એહાદિ જન રહે મેઉ માંઈ..૬૨
 ભગો જેતસી જીવો ચારણ, એહ ભક્ત રહે દેવરાસણ;
 કણબી ભક્ત કહીએ નરહર, ભાવસાર પૂંજો ને બેચર..૬૩
 સાંકળા આદિ સતસંગી સઈ, વડા ભક્ત એ રહે વસઈ;
 રામજી ગણેશ ઝૂમો નાગર, બાઈ સોના ભક્ત ઉજાગર..૬૪
 ભક્ત માનસિંઘ કણબી કહીએ, એહાદિ જન લાંગણોજ લહીએ;
 દ્વિજ ભક્ત છે ઝૂમખરામ, હરિજન ગંગા ગલાલ નામ..૬૫
 જીવો વસતો ને જ્ઞાનભાઈ, કણબી ભક્ત પલિયજ માંઈ;
 કોળી ભક્ત બાલ્યકદાસ કહીએ, ક્ષત્રી કેશોજી ગોદડજી લહીએ.. ૬૬
 મોકોજી ને કણબી ખુશાલ, ગોવિંદ નાયક મિયાં લાલ;
 એહ આદિ બીજા બહુ જન, વસે ગામ ખોરજ્યે પાવન..૬૭
 કણબી ભક્ત છે ભવાનીદાસ, તજી કસળજીયે જૂઠી આશ;
 ગોવિંદજી જાદવજીભાઈ, બાઈયોમાં મીઠીભાઈ છે બાઈ..૬૮

દ્વિજ ભક્ત મોટા નાનોભાઈ, જેની કહી ન જાય મોટાઈ;
 ક્ષત્રી ભક્ત છે વખતોભાઈ, એહ ભક્ત કરજીસણ માંઈ..૬૯
 ક્ષત્રી માનોજી ઉમોજી કહીએ, કણબી ગોકુળ તુળશી લહીએ;
 પુરુષોત્તમ રબારી રતનો, ભક્ત વડુવે જાણજો જનો..૭૦
 ભક્ત મનોહર છે બ્રાહ્મણ, કણબી કુબેર જેઠો હરિશરણ;
 રાયચંદ ક્ષત્રી આસકરણ, એહાદિ ભક્ત રહે મોખાસણ..૭૧
 ગુલાસણ માંહી રહે ચોધરી, કઠણ ભક્તિ પ્રભુજીની કરી;
 દ્વિજ ગુલાબચંદ સુખચંદ, વલ્લભરામ જીવરામ વૃંદ..૭૨
 હરિજન હરિકુંવરભાઈ, એહ જન નાર્દિપુર માંઈ;
 કણબી ભક્ત વેણીદાસ વળી, ભાવસંગ નરોત્તમ મળી..૭૩
 જતન રણિયાત વજી જન, કર્યું કણબી કુળ પાવન;
 ક્ષત્રી ભક્ત પ્રતાપજી નામ, ઉમેદજી અગ્રોજી અકામ..૭૪
 થાનોજી બનોજી હરિજન, દલુજી અમરોજી પાવન;
 શેઠ સાંકળચંદ મૂળચંદ, હરિજીવન અવલનંદ..૭૫
 એહ આદિ ભક્ત બાઈ ભાઈ, વસે ગામ ડાંગરવા માંઈ;
 હરિજન પુરુષોત્તમ હર્ષો, વાસણજી વિઠલજી નીર્ષો..૭૬
 હીરો જેકર્ણ ને દાનસંઘ, નાથા બેચરને હરિરંગ;
 એહાદિ ભક્ત કણબી કહીએ, રૂડા જન રાજપર લહીએ..૭૭
 કણબી ભક્ત નારાયણ વસતા, ગામ રાજપરે જન છતાં;
 ભગો ગણેશ કણબી વર્ણ, રૂપો સુતાર રહે નંદાસણ..૭૮
 કણબી ભક્ત મોરાર જોયતો, જન નારાયણ ને વસતો;
 હરિભક્ત છે ગલાલભાઈ, એહ ગામ માથાસુલ માંઈ..૭૯
 ગંગારામ ગણેશ ગોપાલ, માનો વાલો દલના દયાળ;
 કણબી ભક્ત છે ભક્તિ વાલી, ભજે હરિ રહે ગામ ટુંડાલી..૮૦
 કણબી ભક્ત માધવજી નામે, ભજે હરિ રહે ઈરાણે ગામ;
 કણબી ભક્ત કલો પૂંજોભાઈ, ભક્ત કેવળ ને રૂપાભાઈ..૮૧

એહાદિ ભક્ત જન દયાળ, ભજે હરિ રહે ગામ કુંડાળ;
 સોની ભક્ત દયાળજી મંગલ, કણબી ભાવસંગ છે અમળ..૮૨
 દ્વિજ ભક્ત છે ઉમેદરામ, બાઈ એક બેન કુંવર નામ;
 ભક્ત દેવચંદ ભાવસાર, રહે ભક્ત એ કડી મોઝાર..૮૩
 કણબી ભક્ત દેવકર્ણ કહીએ, સારો જન સેંદરડે લહીએ;
 દ્વિજ હરિભક્ત હરિરામ, રૂડો જન જાકસણે ગામ..૮૪
 ભક્ત ભાવસાર ભુલોભાઈ, અવલબા રાજપર માંઈ;
 કણબી ભક્ત છે ગલાલબાઈ, ભજે હરિ રહે ઊભડા માંઈ..૮૫
 રામજી ઘેલો કસલબાઈ, કણબી ભક્ત મનીપર માંઈ;
 કણબી કુબેર લક્ષ્મીદાસ, બાઈ નાથી ભજે અવિનાશ..૮૬
 દ્વિજ ભક્ત છે શંકર નામ, ભક્ત પ્રભુનો રહે ધૂમે ગામ;
 હરિજન કણબી મોરાર, સારો ભક્ત ગોકળ લુવાર..૮૭
 એહાદિ જન રહે ગોધાવિયે, કહ્યા દેશમાં લેશ લાવિએ;
 કહેતાં કહેતાં થાકે વાણી મન, જેમ છે તેમ ન કહેવાય જન..૮૮

પૂર્વછાયો :

જેમ જલ અર્ણવથી^૧, ઊપજે લહરી^૨ અપાર;
 તેમ હરિ મહાજળથી, હરિજન અપરમપાર..૮૯
 અખંડ અહોનિશ ઊપજે, તેનો નવ થાય નિરધાર;
 કોણે લખ્યા કોણ લખશે, કોણ લખે છે આ વાર..૯૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘દંઢાવ્ય દેશના હરિજનનાં
 નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને ઓગણીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૧૯॥

પૂર્વછાયો :

મોટા ભક્ત મારુ^૩ દેશના, અને મોટાં જેનાં મન;

૧. સમુદ્રથી. ૨. તરંગો. ૩. ગુજરાત-રાજસ્થાનનો સીમાપ્રદેશ.

સંગ કુસંગને ઓળખી, વળી થયા હરિના જન..૦૧
 લેશ નહીં જે દેશમાં, સમજવા સુધી^૧ રીત;
 એવા દેશમાં ઊપજી, જેણે કરી હરિશું પ્રીત..૦૨
 એવા જન પાવનનાં, કહું કાંયેક હવે નામ;
 ઉચ્ચ નીચ કુળમાં અવતરી, જેણે ભજ્યા સુંદરશ્યામ..૦૩

ચોપાઈ :

ખરા ભક્ત કહીએ ખાણ્ય ગામે, દેવજાતિ શંભુદાસ નામે;
 ઘેર લાલુબાઈ હરિજન, જેણે જન્મ્યા લાડુજી^૨ પાવન..૦૪
 રૂડા ભક્ત છે ખીમોજીભાઈ, ઘેરે મોટાં જન મોજબાઈ;
 એહાદિ બીજા જન ગણીજે, ભલા ભક્ત ખાણ્યમાં ભણીજે..૦૫
 ભક્ત એક ચેલો લુવાર, વસે તે ભીલમાલ મોઝાર;
 ક્ષત્રી ભક્ત હેમરાજ નામે, ભજે હરિ રહે નરોલી ગામે..૦૬
 ભક્ત કણબી દેવશી જાણિયે, દ્વિજ ચેલો ગામ ઝુઝાંણિયે;
 વાલી ગામે વસે બહુ જન, દ્વિજ વિરમ ભક્ત પાવન..૦૭
 દ્વિજ વખતો ગામ જોધાવે, વ્યાધ મેઘરાજ ભક્ત કા'વે;
 ભક્ત વખતો જાત્યે વાઘરી, રહી ઊનડિયે ભજ્યા હરિ..૦૮
 ખીમો ભજે હરિ ભાવ ભલે, જાત્યે વાઘરી વસે સાયલે;
 હરિભક્ત વાઘરી ઈશરો, વસે દાસપામાં દાસ ખરો..૦૯
 ગામ ભૂકા માંહી ભજે હરિ, ભક્ત અમરો જાત્યે વાઘરી;
 ભક્ત જોધો જન જીવીબાઈ, રહે વાઘરી ગામ દેતા માંઈ..૧૦
 ભક્ત વાલો વખાણું વાઘરી, ભલી ભક્તિ પ્રભુજીની કરી;
 બાઈ રૂપા મેઘી ને કેસર, ગામ સુરાણે ભક્ત સુંદર..૧૧
 ઉદો વાઘરી રહે ગામ ધાખે, મુખે સ્વામિનારાયણ ભાખે;
 ભક્ત જીવો વાઘરી વાલેરે, ભજે ભગવાન રૂડી પેરે..૧૨

ભક્ત વાઘરી પદમો નામ, ભજે હરિ રહે આકવે ગામ;
 ગામ ચોરવે જીવો વાઘરી, તજી કુળ ધર્મ^૧ ભજ્યો હરિ..૧૩
 એહ આદિ વાઘરી અપાર, વસે તે મારુ દેશ મોઝાર;
 તજી મેલી^૨ નિજ કુળરીતિ, કરી પ્રકટ પ્રભુ સાથે પ્રીતિ..૧૪
 સારા ભક્ત છે શિરોઈ ગામ, કહું સાંભળજ્યો તેના નામ;
 મોટા ભક્ત છે જાતે લુવાર, કરું તેના નામનો ઉચ્ચાર..૧૫
 દલો રતનો લખમણ લહીએ, પનો મેરામ અજબો કહીએ;
 જેઠો હઠો ધનરૂપ ધીરો, મૂળો પદમો હવો ને વીરો..૧૬
 હઠા પના આદિ બહુ ભાઈ, હવે કહું હરિજન બાઈ;
 દલુ વાલુ ઉમાબાઈ સોનાં, લાધી મટુ ઈન્દુબાઈ પૂના..૧૭
 એહાદિ બાઈ ભાઈ લુવાર, એક ભક્ત છે શવો કુંભાર;
 એહ આદિ બીજા જન સોઈ, ભજે હરિ રહે ગામ શિરોઈ..૧૮
 હરિભક્ત છે પ્રેમો કુલાલ, સતસંગી એ ગામ જવાલ;
 રૂડો રબારી નામ છે કલો, ગામ ગોયલિમાં ભક્ત ભલો..૧૯
 એક ભક્ત પવિત્ર પાળીએ, તુલાધાર^૩ ઉધાર તે કહિયે;
 નામ હરિજન હેમરાજ, હરિ ભજી કર્યું નિજ કાજ..૨૦
 એહ આદિ મારુ દેશમાંઈ, બીજા બહુ ભક્ત બાઈ ભાઈ;
 સરવે સોંપી તન મન ધન, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૨૧
 હવે કહું ગુજરાતી જન, અતિ પવિત્ર ભક્ત પાવન;
 હેત પ્રીત્યે ભર્યા જેનાં હૈયાં, પ્રેમી નેમીમાં^૪ ન જાય કહિયાં..૨૨
 એવાં જનનાં લખતાં નામ, મારા હૈયામાંહી ઘણી હામ;
 સોની ભક્ત છે કસ્તૂરોભાઈ, હરિજન દ્વિજ શિવબાઈ..૨૩
 સાચી ભક્તિ એ સ્વામીની કરે, ભજે હરિ રહે આમનગરે;
 જન જતનબાઈ દયાળ, દ્વિજ ભક્ત રહે પેઢમાળ..૨૪

૧. કુળના રીતિ-રિવાજ. ૨. અશુદ્ધ; અધર્મવાળી. ૩. વાણિયા. ૪. નિયમમાં.

હરિભક્ત દ્વિજ ઈચ્છાબાઈ, વસે ગામ તે પોગલા માંઈ;
 દ્વિજ ભક્ત જીવી હરિજન, ગામ પિલોદરે એ પાવન..૨૫
 કણબી ભક્ત ઉકોભાઈ કહીયે, તે રહે ગામ માંમરોલિયે;
 પ્રેમી ભક્ત રહે પ્રાંતિ ગામ, દ્વિજ મયારામ કાશીરામ..૨૬
 કેવળરામ નારાયણ ત્રણ, શીવો જોઈતો સ્વામીને શરણ;
 હરિભાઈ ને ગોવિંદરામ, મોતીરામ જીવરામ નામ..૨૭
 એહાદિ ભક્ત દ્વિજ પાવન, હવે કહું બાઈયો હરિજન;
 બાઈ રૂપા ને બે ઈચ્છાબાઈ, વાલુ ત્રણેને હરિશું સગાઈ..૨૮
 બાઈ રામુ રખુ ને માણ્યક, સોનાં નાની હીરુ મોંધી એક;
 ફૂલબાઈ મૂળીબાઈ દોય, વખત એક હરિજન સોય..૨૯
 એક કહીએ દ્વિજ હરિજન, હવે કહું વણિક પાવન;
 મોટો ભક્ત છે તુળજારામ, નથુ શા ને સાંકળચંદ નામ..૩૦
 પીતાંબર બેચર ભગવાન, મીઠાલાલ ને હરિજીવન;
 બાઈ બેન કુંવર અંબા એક, એહાદિ હરિજન વણિક..૩૧
 સોની ત્રિકમજી હરિજન, ભાટ અપરુ બફતો પાવન;
 વીતરાગી છે અમૃતબાઈ, એહાદિ જન પ્રાંતિ માંહી..૩૨
 કોળી ભક્ત રહે લીઓડ ગામ, ઉમોજી વળી વાઘજી નામ;
 હરિભક્ત છે ઝવેરભાઈ, જેની પ્રીત છે પ્રભુજીમાંઈ..૩૩
 કણબી ખુશાલ બેચર નામ, બાઈ અવલ રહે સાણોદે ગામ;
 કોળી ભક્ત દયાળજી ધનોજી, છલોજી સારજી ને પનોજી..૩૪
 બનોજી બાઈ અવલ ફૂલ, ગામ સલકીએ ભક્ત અમૂલ;
 કણબી ભક્ત ગણેશજી કહીએ, ભૂધર વિકૂલ નાનજી લહીએ.. ૩૫
 ત્રિકમ ને શા વલભરામ, ભક્ત વખતબા વણિક નામ;
 જન રૂપા રામું રણિયાત, સોની જમના વખત દ્વિજ જાત..૩૬
 એક છે રૂપાઈ નાઈ જન, એહ આદિ હરિજન પાવન;
 એક લુવાર થાવર નામે, એહાદિ હરિભક્ત દેગામે..૩૭

દ્વિજ ભક્ત છે મનછારામ, હરિ મંગળ મૂળજી નામ;
 પીતાંબર આદિ ભક્ત ભાઈ, જેકુંવર જતન રામભાઈ..૩૮
 એહ આદિ બાઈ ભાઈ જેહ, વસે ગામ વાસણામાં તેહ;
 મોટા ભક્ત વસે છે વે'લાલ, જન જેસંગભાઈ દયાળ..૩૯
 જેઠો જીજી મકોભાઈ કહીએ, અજુ વસતો મનોહર લહીએ;
 શામલ ગિરધર ને નથુભાઈ, બાઈ વખત રણિયાત બાઈ..૪૦
 જિતબા તેજબા દત્તભાઈ, ભક્ત એ કણબી કુળમાંઈ;
 દ્વિજ હરિ ને અવલભાઈ, એહ અદિ તે વે'લાલ માંઈ..૪૧
 ક્ષત્રી ભક્ત અમરસિંહ નામ, શા જેચંદ તે કુંજાડચ ગામ;
 કણબી ભક્ત કહીએ સૂરદાસ, ભક્ત નાથે તજી જગઆશ^૧..૪૨
 દયાળજી ને દાસ ઝવેર, ક્ષત્રી ઉમોભાઈ ને હમીર;
 એહ આદિ બીજા બહુ જન, રહે કણભે ભક્ત પાવન..૪૩
 ભક્ત અમદાવાદે અનેક, ભજે હરિ તજે નહીં ટેક;
 જિયાં વિરાજે બદરિપતિ^૨, તિયાં સરવે જન શુભમતિ..૪૪
 ભક્ત આદિ શેઠ ઈચ્છારામ, હીરાચંદ બે ભક્ત અકામ;
 મનોહર કુબેર ગોવિંદ, ગોપાલ ગોકુલ ને આનંદ..૪૫
 રણછોડ ત્રિકમ બેચર, આશારામ શામળ કુબેર;
 મોહનલાલ દોલા આદિ ભાઈ, હવે કહું હરિજન બાઈ..૪૬
 વ્રજકુંવર રતનભાઈ, આદિતને હરિશું સગાઈ;
 અંબા લક્ષ્મી ને ઠક્કરાણી, શામકુંવર અચરત જાણી..૪૭
 એહ આદિ છે વણિકવંદ, એક ભક્ત છે હરગોવિંદ;
 હવે કહું દ્વિજ હરિજન, નથુ જુગલ^૩ જનપાવન^૪..૪૮
 હિંમતરામ ને જીવણરામ, હરેશ્વર ને મહાદેવ નામ;
 કાશીરામ કુબેરજી કહીએ, ગણપતરામ નામે દોય લહીએ..૪૯
 આદિત ગિરધર સોમનાથ, કહું હરિજન બાઈ સાથ;

ગંગા રેવા ને શિવકુંવર, જમના હરિ દેવ વિપર..૫૦
 ક્ષત્રી ભક્ત છે કુબેરસિંઘ, કહું કણબી ભક્ત અનઘ;
 શંભુદાસ દામોદર નામ, વાલો વજેરામ ગંગારામ..૫૧
 લાલદાસ દો કેવળરામ, રણછોડ દયાળજી નામ;
 ભક્ત ભાવસિંઘજી સુધીર, પીતાંબર પાનાચંદ વીર..૫૨
 પ્રેમજી ખુશાલ ભાઈચંદ, હીરો રાયજી હરગોવિંદ;
 લખો કસલો ને ગંગારામ, ભક્ત વસતો માણ્યકો નામ..૫૩
 હરિભક્ત બાઈ વજી હરિ, મોટાં જન છે માનકુંવરી;
 એહાદિ ભક્ત કણબી કહીએ, સારાં હરિજન સોની લહીએ..૫૪
 પુરુષોત્તમ ભક્ત મંગલ, લક્ષ્મીચંદ છે જન અમળ^૧;
 હીરાચંદ આદિ ભક્ત ભાઈ, બાઈ દેવ ને દિવાળીબાઈ..૫૫
 કડિયા કુબેર ને અંબારામ, ભજે હરિ જાણી સુખધામ;
 ભક્ત સુતાર છે દામોદર, હરિજન જગો ને ભૂધર..૫૬
 કૃષ્ણ બેચર ને અંબારામ, હરિ આદિ ભણશાળી નામ;
 એહાદિ બાઈ ભાઈ અપાર, વસે અમદાવાદ મોઝાર..૫૭
 સેવે નરનારાયણ દેવ, પાડી અંતરે અલૌકિ દેવ;
 એવા જન નિરમળ જેહ, નાવે લખતાં લખવામાં તેહ..૫૮

પૂર્વછાનો :

ધન્ય ધન્ય એવા જનને, જેનાં હરિપરાયણ^૨ મન;
 તન ધન તૃણ તોલે ગણી^૩, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૫૯
 એક એકથી અધિક અંગે, પ્રેમ નિયમે પૂરણ;
 અપાર નરનારી મળી, વળી થયાં સ્વામીને શરણ..૬૦
 પ્રકટ પ્રતાપ પ્રાપતિ, નહીં અમૃતપદની^૪ ઉધાર^૫;
 એવું જાણી અંતરે, ભજે નિર્ભય થઈ નરનાર..૬૧

૧. નિર્મળ ૨. ભગવાનમય. ૩. સુકા ઘાસ જેવું તુચ્છ માની. ૪. મોક્ષની ૫. ઉધારપણું.

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘મારુદેશ તથા ગુજરદેશના
હરિજનનાં નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને વીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૦॥

પુર્વછાયો :

ગાઉ ભક્ત ગુજરાતનાં, જેના પ્રેમનો નહીં પાર;
ભાવ ભક્તિ અતિ ઘણી, વળી નિયમ ધારી નરનાર..૦૧
પ્રકટ પુરુષોત્તમને મળી, વળી થયાં પૂરણકામ;
એવાં જન પાવનનાં^૧, હવે લખું કાંયેક નામ..૦૨

ચોપડાઈ :

ધન્ય જેતલપુરનાં જન, જિયાં હરિએ કર્યા જગન^૨;
તિયાં જે જે રહ્યાં હરિજન, તેને જાણવાં પરમ પાવન..૦૩
પટેલ ભક્ત ગંગાદાસ નામ, પ્રભુદાસ આસજી અકામ;
ભક્ત કાકુજી ભિખારીદાસ, પીતાંબર ભજે અવિનાશ..૦૪
જોયતાદાસ જીવણ કહીએ, કૃષ્ણદાસ કાશીદાસ લહીએ;
ભક્ત ખોડો નથુ પૂંજોભાઈ, એહ આદિ પટેલ કહેવાઈ..૦૫
દ્વિજ ભક્ત ઊભે^૩ આશારામ, જન દેવરામ દયારામ;
ઉગરચંદ ને બેચરભાઈ, બાઈ રણિયાત હર્ષભાઈ..૦૬
ક્ષત્રી વાલો ભાઈ હરિજન, ઠાર^૪ લવજી જીવો પાવન;
માળી માણ્યકશા ને કુબેર, ભક્ત ઘેલો ખરો નહીં ફેર..૦૭
એહ આદિ છે જન અપાર, વસે જેતલપુર મોઝાર;
પટેલ ભક્ત વેણીભાઈ કહીએ, લાલદાસ કાળિદાસ લહીએ..૦૮
ગોપાળ હાંસજી હરિજન, હરખા આદિ છે ભક્ત પાવન;
દ્વિજ ભગો ને ખુશાલભાઈ, એહાદિ જન અસલાલી માંઈ..૦૯
ક્ષત્રી ભગુજી માલજી લહીએ, નથુજી દેવોજી જેઠીજી કહીએ;

૧. પવિત્રના. ૨. યજ્ઞ. ૩. એ નામના બે ભક્તો. ૪. સુથાર - મિસ્ત્રી.

પટેલ જેઠો દાજી ને દેસાઈ, નરોત્તમ ને નથુ કહેવાઈ..૧૦
 સુંદર ભક્ત છે સોની ઝવેર, ઠાર મોરાર વસૈયે ઘર;
 કણબી ભક્ત છે જેસંગભાઈ, રૂગનાથદાસ સુખબાઈ..૧૧
 બાપુ ધીરો કાશી ને દેસાઈ, વસે ભક્ત નવાગામ માંઈ;
 ભક્ત કણબી કહીએ કાકુજી, મકન મોહન દાજી બાપુજી..૧૨
 વ્રજભાઈ હરિભાઈ જાણો, ઘાળજી^૧ મોરારજી પ્રમાણો^૨;
 દ્વિજ પ્રભુરામ વેણીરામ, લુવાર રઘો રહે ગામડી ગામ..૧૩
 કણબી ભક્ત છે ભવાનીદાસ, અમથાભાઈનો ચોસરે વાસ;
 હરિજન રૂપો હરિચંદ, રહે હીરાપર ભજે ગોવિંદ..૧૪
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ સદોભાઈ, કાજુ ભક્ત એ કનેજમાંઈ;
 કણબી ભક્ત છે દેવજી નામે, ઠાર જગો નેનપર ગામે..૧૫
 કોળી ભક્ત કહીએ ઊકો નામ, ભજે હરિ રહે વિરોલ્ય ગામ;
 મોટા ભક્ત છે મે'મદાવાદ, ભજ્યા હરિને તજી ઉપાદ^૩..૧૬
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ ધનેશ્વર, દુલભરામ ને ભક્ત બેચર;
 ભટ અમથો ને અંબારામ, નિરભેરામ નારણજી નામ..૧૭
 હરિ પ્રભુજી ને પીતાંબર, વિશ્વનાથ ને શિવશંકર;
 ભક્ત અનુપરામ નાગર, જન મોરારજી ઉજાગર..૧૮
 વ્યાસ મોતી આદિ દઈ ભાઈ, હવે કહું હરિજન બાઈ;
 હરિભક્ત જેઠી રણિયાત, સુખબાને સમજાણી વાત..૧૯
 અમૃત અવલ ને શિવબાઈ, ભલાં ભક્ત એ બ્રાહ્મણમાંઈ;
 એહ મે'મદાવાદમાં રહે, મુખે સ્વામિનારાયણ કહે..૨૦
 કણબી ભક્ત કહીએ લાલદાસ, ભજે રાયજી શ્રી અવિનાશ;
 હરિજન એક રામબાઈ, ક્ષત્રી ભક્ત છે સારજીભાઈ..૨૧
 એહ આદિ બાઈ ભાઈ જેહ, વસે ગામ ખાતરોજે તેહ;
 કણબી ભક્ત પૂંજોભાઈ દાજી, રૂડો હરિજન છે રાયજી..૨૨

દ્વિજ દેવરામ બાપુભાઈ, વાંઠવાળી ગુલાબ ગુંસાઈ;
 કોળી ભક્ત છે વસતો નામ, કાજુ^૧ ભક્ત વસે કુણે ગામ..૨૩
 દ્વિજ ભક્ત અંબા રળિયાત, ભજે તજી જગવાત^૨;
 કોળી ભક્ત ગલોભાઈ કહીએ, એહ ભક્ત ઘોડાસર લહીએ.. ૨૪
 ખાંટ ભક્ત ભગુજી ભણિયે^૩, ધનો ઘેલો ને જાલ્યમ ગણિયે;
 ઝાલા આદિ જન નિરમળ, એક ભક્ત વસતો રાવળ..૨૫
 હરિજન એક અદીબાઈ, વસે ગામ હાથરોલી માંઈ;
 કણબી ભક્ત કાશીદાસ કહીએ, ભક્ત ભાઈજી વસે પીઠેએ..૨૬
 દ્વિજ નારણજી સદોભાઈ, બાઈ ધનબાઈ રાજબાઈ;
 એહ આદિ બીજાં બાઈ ભાઈ, વસે ગામ કઠલાલ્ય માંઈ..૨૭
 દ્વિજ ભક્ત છે નિરભેરામ, કુબેરભાઈ શંકર નામ;
 હરિજન એક કંકુબાઈ, કણબી ભક્ત શંભુ જીવોભાઈ..૨૮
 એહાદિ જન રહે આંતરોળી, કરે ભક્તિ પ્રભુજીની બહોળી^૪;
 કણબી ભક્ત ભગવાનદાસ, પ્રભુદાસ ભજે અવિનાશ..૨૯
 ભક્ત એક દયાળજી નામે, જન વસે ચિખલોર ગામે;
 દ્વિજ ભક્ત શિવજી સુંદર, હરિજન ગોપાળ બેચર..૩૦
 એક દ્વિજ છે અમૃતબાઈ, એહ જન કપડવન^૫ માંઈ;
 દ્વિજ અમૂલખ હરિજન, વસે દેવોદ્ય ગામે પાવન..૩૧
 કણબી ભક્ત કહીએ કાશીદાસ, લખિયે લૂણાવાડામાં વાસ;
 દ્વિજ ભક્ત છે ખુશાલ નામ, જન હરિભાઈ અભેરામ..૩૨
 એહ આદિ કહીએ બહુ જન, વસે વાડાસિંદોરે પાવન;
 હરિભક્ત અવલ વણિક, બાઈ રાયકુંવર છે એક..૩૩
 એહાદિ હરિજન સુંદર, ભજે હરિ રહે વીરપુર;
 દ્વિજ ભક્ત છે વાલજીભાઈ, કોળી હરિજન મોંઘીબાઈ..૩૪
 એહ આદિ જન બાઈભાઈ, વસે સતસંગી સુથ માંઈ;

કણબી ભક્ત કુબેરજી કહીએ, કડવો ગામ ગોઠવમાં લહીએ..૩૫
 ભક્ત સુથાર ગોવિંદ જાણો, વૈશ્ય જાતિ વાલજી પ્રમાણો;
 એહ આદિ બાઈ ભાઈ બહુ, વસે ગામ રામપરે સહુ..૩૬
 દ્વિજ ભક્ત પીતાંબર કહીએ, કણબી ખુશાલ તુલસી લહીએ;
 કુબેર ને હીમો ભાવસાર, રહે હિરાપર ગામ મોઝાર..૩૭
 સતસંગી એક સતવારો, હરિભક્ત કાશીરામ સારો;
 દ્વિજ હરિજન રૂપબાઈ, રહે જન એ ગોધરા માંઈ..૩૮
 ભક્ત ઉમરેઠે અતિ સારા, પ્રેમીજન પ્રભુજીને પ્યારા;
 દ્વિજ રૂપરામ નિરભેરામ, નંદુ નંદલાલ દોય નામ..૩૯
 માધવજી ને મલકાઅર્જુન, કાશીરામ કૃપાશંકર જન;
 લક્ષ્મીદત્ત વળી લીલાધર, ભક્ત હરિભાઈ ને ઈશ્વર..૪૦
 ગંગાદત્ત વિષ્ણુદત્તભાઈ, દયારામ કહું હવે બાઈ;
 માનબાઈ દાનબાઈ જેહ, નાથબાઈ મૂળીબાઈ તેહ..૪૧
 એહ આદિ જન બાઈ ભાઈ, વસે ગામ ઉમરેઠ માંઈ;
 કણબી ગલોભાઈ ગોપાલ નામે, ભજે હરિ રહે ઓડ ગામે..૪૨
 દ્વિજ ભક્ત કુબેરજી ભલો, ભજે હરિ ડાકોરે એકલો;
 હરિજન દ્વિજ દેવબાઈ, વસે ગામ પલાસણા માંઈ..૪૩
 મૈયારામ રૂગનાથદાસ, વસે મહિસે ભક્ત વિયાસ;
 ક્ષત્રી ભક્ત ગલુજી મેલોજી, જેસંગભાયે લીધા હરિ ભજી..૪૪
 કણબી ભૂધરદાસ રાયજી, પ્રભુદાસે આશ જૂઠી તજી;
 દ્વિજ નારાણ આણંદરામ, બાઈ અંબા હરિજન નામ..૪૫
 ક્ષત્રી જીજીબા ને સુખબાઈ, એહ જન ડડુસર માંઈ;
 દ્વિજ ભક્ત રૂગનાથ નામ, મહેશ્વર ને મનછારામ..૪૬
 મૈયારામ કહીએ કાળિદાસ, રાયજી ને ગિરધર વ્યાસ;
 અંબા અવલ ને સુખબાઈ, પ્રીત રતનને પ્રભુમાંઈ..૪૭

ક્ષત્રી ધર્મો ભક્ત છે અવલ, કણબી હરખો વસે વડથલ;
 દ્વિજ હરખજી જેઠો જન, વસે ગામ કેસરે પાવન..૪૮
 કણબી ભક્ત કહીએ વેણીદાસ, જન જેઠો બીજોદરે વાસ;
 ક્ષત્રી ભક્ત અજુભાઈ કહીએ, કાળાભાઈ આદિ જન લહીએ..૪૯
 કણબી ભક્ત છે રાયજી નામે, એહ આદિ છે હરેરે ગામે;
 કણબી ભક્ત ભગવાનભાઈ, ભૂધરદાસ હાથરોલી માંઈ..૫૦
 હરિજન દ્વિજ કહીએ કલો, વસે ભક્ત દે'ગામે એકલો;
 ધન્ય ધન્ય ડભાણનાં જન, જિયાં મહારાજે કર્યા જગન..૫૧
 અતિ ભાવે ભર્યાં નરનાર, જેના પ્રેમતણો નહીં પાર;
 પટેલ વિષ્ણુદાસ હરિશરણ, રૂગનાથ બે રાયજી ત્રણ..૫૨
 પ્રાગદાસ સવદાસ રામ, કાનદાસ નારાણદાસ નામ;
 ગોવિંદજી આદિ દઈ ભાઈઓ, અવલ બોના ત્રણ દત્ત બાઈઓ.. ૫૩
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ મયારામ, કુબેરજી પ્રભુરામ નામ;
 નિરભેરામ ગોવિંદ પ્રેમદત્ત, હરિકૃષ્ણ કશલજી ભક્ત..૫૪
 બાઈ શિવ આદિત અમૂલ, નવલ ગુલાલ સાકર ફૂલ;
 એહાદિ દ્વિજ બાઈયો પાવન, કોળી વખતો છે હરિજન..૫૫
 શૂદ્ર ભક્ત કાળો એક કહીએ, એહાદિ જન ડભાણ લહીએ;
 પટેલ ભક્ત ભગવાનદાસ, જાદવ ઝવેરી જગથી ઉદાસ..૫૬
 કાનદાસ ને દ્વિજ મોરાર, એહાદિ જન પીજ મોઝાર;
 કોળી ભક્ત એક જાગો નામ, ભજે હરિ રહે ટુંડેલ ગામ..૫૭
 પટેલ ભક્ત રૂગનાથ જોડ, કાનજી રાયજી રણછોડ;
 ભક્ત નરોત્તમ વેરીદાસ, એહ જન હુમરાલે વાસ..૫૮
 પટેલ રાયજી કુબેર કહીએ, રણછોડ બાપુજી બે લહીએ;
 વસનદાસ કૃષ્ણદાસ જાણો, વસતો દલોભાઈ પ્રમાણો..૫૯
 ક્ષત્રી લાલ એક હરિજન, વસે પિપલગે તે પાવન;
 દ્વિજ મોહનરામ નરોત્તમ, દ્વિજ ગંગારામ છે ઉત્તમ..૬૦

દ્વિજ કંકુ આદિત અચરત, માનકુંવર છે હરિભક્ત;
કડિયા ભક્ત છે કેવળરામ, એહાદિ જન નડિયાદ ગામ..૬૧
કણબી ભક્ત એક કાળિદાસ, રહે ગામ અલિંદરે વાસ;
દ્વિજ ભક્ત પ્રભુરામ નામે, ભજે હરિ રહે સલૂણ ગામે..૬૨
એહ આદિ જન અગણિત, સર્વે જનને સ્વામીશું^૧ પ્રીત;
ધર્મ નિયમ ધારી નરનાર, ન લખાય છે અપરમપાર..૬૩

પૂર્વછાયો :

જુગો જુગના જનથી, અગણિત ઓધાર્યા આજ;
તેને તે ગણિત લખતાં, ના'વે કોઈ કવિને થાહાજ^૨..૬૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ગુર્જર દેશના હરિજનનાં
નામ કહ્યાં' એ નામે એકસો ને એકવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૧॥

પુર્વછાયો :

ચવું^૩ જન ચરોતરનાં, જેનાં ઉજજવળ^૪ અંતઃકરણ;
તન મન ધન અર્પણ કરી, થયાં સ્વામી શ્રીજીને શરણ..૦૧
ભાવભક્તિ ઉરે અતિ, એક મનાં^૫ નર ને નાર;
પુરુષોત્તમ પ્રકટ સ્પર્શી, ઊતર્યા ભવપાર..૦૨
જેને એક હરિનો આશરો, તેહ વિના બીજું હરામ;
એવા જન પાવનનાં, હવે લખું કાંચેક નામ..૦૩

ઓપાઈ :

વંદું વરતાલનાં હરિજન, અતિ પવિત્ર પરમ પાવન;
જિયાં હરિએ કરી બહુ લીળા, લઈ સંત સતસંગી ભેળા..૦૪
પટેલ ભક્ત મોટેરા બાપુજી, રણછોડે લીધા હરિ ભજી;
બેચર દાજી ને જેસંગભાઈ, મૂળજી ને રાયજી કહેવાઈ..૦૫

૧. સહજાનંદ સ્વામીમાં. ૨. અંત. ૩. કહું; વર્ણવું. ૪. ચોખ્ખાં; પવિત્ર. ૫. સંપીલાં.

દો ભાઈજી દાદોભાઈ કહીએ, જોરો નરશી નરોત્તમ લહીએ;
 કાનદાસ ડુંગર ને દલો, શામળ હરિ ધોરી મીઠો ભલો..૦૬
 લાલદાસ આદિ હરિજન, પટેલ વાલુ કંકુબા પાવન;
 દ્વિજ વનમાળી હરિદાસ, બા અવલને પ્રભુની આશ..૦૭
 નકી ભક્ત નારણગર બાવો, જેણે કર્યો કુળનો અભાવો;
 પ્રેમી ભક્ત પગી ધન્ય ધન્ય, જનમાં શિરોમણી જોબન..૦૮
 સુંદર ખોડો જુસો ને વખતો, જગો ભવાન જખતો હમતો;
 ઊજમ અમરા આદિ કોળી ભાઈ, જન એક રણિયાત બાઈ..૦૯
 રઘો બેચર વાસણ ઠાર, બાઈ કંકુયે તજ્યો સંસાર;
 ઠક્કર ઉકા આદિ બહુ કહીએ, શુદ્ર સવાદિ વરતાલે લહીએ..૧૦
 કોળી ભક્ત તખો આસકરણ, જેઠો બાદર હરિને શરણ;
 ઝાલો જાલ્યમ ભક્ત ભાઈજી, જગઆશ આસજીએ તજી..૧૧
 માનબા જીતબા હરિજન, નવલબા પ્રાણબા પાવન;
 એહ આદિ જન બહુ કહિયે, વસે ભક્ત એ બામણોલિયે..૧૨
 જાંબુબા લીંબુબા નાનીબાઈ, રહે પરે બામણોલી માંઈ;
 પટેલ ભક્ત કુબેર મૂળજી, જીજી બાજી પૂંજો ને રામજી..૧૩
 ધર્મદાસ ગોપાળ ગણીએ, બાઈ રણિયાત નાથી ભણીએ;
 ભક્ત ભાઈબા ધૂનો ગઢવી, કંકુ મધુબાને ભક્તિ હવી..૧૪
 દ્વિજ ભક્ત એક ઈચ્છારામ, એહાદિ જન નરસંડે ગામ;
 પટેલ ભક્ત નરહરભાઈ, હરિજન છે બેચર નાઈ..૧૫
 એહ આદિ બીજાં જન બહુ, વસે ગામ ઉત્તરસંડે સહુ;
 પટેલ ભક્ત કાળિદાસ નામ, ભજે હરિ અલિંદરે ગામ..૧૬
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ તે ઈશ્વર, પ્રેમી જન વળી પીતાંબર;
 વેણી લક્ષ્મી લટકણબાઈ, પાટીદાર રૂડા અજુભાઈ..૧૭
 ભાટ બળિયો જાલમ ધર્મદાસ, ભાવસંગનો મુમધે વાસ;
 ક્ષત્રી ભક્ત છે રૂડા રામોજી, પટેલમાં ભક્ત દાસ ખોજી..૧૮

લાલાદાસ ને ઈશ્વરદાસ, પ્રભુદાસ રઘે તજી કાશ;
 દ્વિજ ભક્ત બાપુભાઈ નામ, સદાશિવ ને નિરભેરામ..૧૯
 રૂડો ભક્ત કહીએ રામો નાઈ, એહાદિ જન કણઝરી માંઈ;
 કોળી ભક્ત વખતો વખાણું, વાલો દાજી હરિજન જાણું..૨૦
 પટેલ ભક્ત છે થોભણદાસ, એહનો સામરખામાં વાસ;
 દ્વિજ ભક્ત દિનકર નામ, સદાશિવ ને લક્ષ્મીરામ..૨૧
 દુર્લભરામ ને દેવશંકર, કણબી ભક્ત હરજી સુંદર;
 હરિજન એક દત્તબાઈ, એહ આદિ તે આણંદ માંઈ..૨૨
 ભક્ત કાછિયો નામ વસન, વસે બાકરોલીએ હરિજન;
 પટેલ ભક્ત લાલદાસ લહીએ, જોરો રગનાથ નામ કહીએ..૨૩
 પ્રભુદાસ શંભુદાસ સોઈ, ઠાર ધનજી સમ નહીં કોઈ;
 એહ આદિ બીજાં બહુ જન, વસે ગામ ગાનામાં પાવન..૨૪
 પટેલ ભક્ત રામદાસ જેહ, હરિજન પ્રભુદાસ તેહ;
 કોળી ભક્ત હેમતો ખુશાલો, હરિભક્ત જાણો વળી ઝાલો..૨૫
 ભક્ત સુતાર છે પ્રભુદાસ, એહાદિ જનનો જોળે વાસ;
 પટેલ ભક્ત છે ગરીબદાસ, દાજી મનોહર રહે પાસ..૨૬
 કોળી ભક્ત ઉકો ને ઊજમ, ઝૂમો ભક્ત ભજે પરબ્રહ્મ;
 હરિજન દ્વિજ વજેરામ, રણિયાત રહે સંજાયે ગામ..૨૭
 પટેલ ભક્ત ગોવિંદજી જાણો, ગોપાળજી ગણેશ પ્રમાણો;
 કોળી ઝૂમો ભીખો ભક્ત ભલે, શુદ્ર ખોજદાસ આખડોલે..૨૮
 કોળી ભક્ત થોભણ બેચર, વસે વલોટવે ભક્ત સુંદર;
 દ્વિજ દાજીની ભક્તિ છે ખરી, વસે બાંધણિયે ભજે હરિ..૨૯
 પટેલ ભક્ત અજુજી સુંદર, ખુશાલ કાનજી મનોહર;
 જીજી જેસંગ ને પૂંજો લહીએ, સોની પીતાંબર વેણી કહીએ..૩૦
 ભક્ત માણેકબાઈ સુતાર, એહ ભક્ત મેળાવ્ય મોઝાર;
 ભાટ ભક્ત નથુ-લખો જોડ, ફૂલો તક્તો રામો રણછોડ..૩૧

પટેલ રઘો ગોકળ શીધર, ભક્ત ખતરી જીવો સુંદર;
 ભક્ત ભાટ એક જસબાઈ, એહ આદિ જન ચાંગા માંઈ..૩૨
 પટેલ ભક્ત પ્રભુદાસ કહીએ, ઓધવ કાનદાસાદિ લહીએ;
 વસે ગામ રોયણે એ જન, કરે સ્વામીશ્રીજીનું ભજન..૩૩
 દ્વિજ ભક્ત વાલોભાઈ નામ, ઈચ્છારામ દાદો મયારામ;
 ભક્ત ભવાનીશંકર જાણો, રૂડા રામશંકર વખાણો..૩૪
 રૂડાં બાઈ જમના જતન, એહ આદિ દ્વિજ હરિજન;
 પટેલ ભક્ત વાલોભાઈ કહીએ, જગો વજેસંગ તુળશી લહીએ.. ૩૫
 ધોરી ખોડો જીજીને હાંસજી, રણછોડ ગોકળ રાયજી;
 ઠક્કર કૃષ્ણ કાછિયો ભૂખણ, શિવો ગઢવી ગાય હરિગુણ..૩૬
 શા ઝવેર પ્રભુદાસ કડિયો, જેને સતસંગ જીવશું જડિયો;
 એહ આદિ બહુ બાઈ ભાઈ, વસે ભક્ત વસો ગામ માંઈ..૩૭
 પટેલ ભક્ત છે રાયજી નામે, કાળિદાસ રહે પલાણે ગામે;
 પટેલ ભક્ત રૂડો રામદાસ, ધર્મદાસ ભજે અવિનાશ..૩૮
 દ્વિજ ભક્ત મોટાં માણેકજી, રધવાણે લુહાર ભાઈજી;
 ભક્ત ભાવસાર પ્રેમચંદ, પીતાંબર લાલદાસાદિ વૃંદ..૩૯
 મોટા ભક્ત માનકુંવરબાઈ, ખરાં હરિજન ખેડા માંઈ;
 સોની ભક્ત છે ગિરધર નામ, માતરે દ્વિજ ઉત્તમરામ..૪૦
 પટેલ ભક્ત વાસણ ધર્મદાસ, હરિભાઈને હરિની આશ;
 દ્વિજ ભક્ત છે અનુપરામ, એહ જન અલિંદરે ગામ..૪૧
 પટેલ ભક્ત જીવણદાસ જેહ, વસે ગામ હિરંજમાં તેહ;
 ક્ષત્રી ભક્ત છે ભીમજી નામ, વાસણજી વસે દેવ ગામ..૪૨
 દ્વિજ ભવાનીશંકર નામ, પ્રભાશંકર કેશવરામ;
 તુળજારામ દયારામ દાજી, જન ખુશાલાદિ મન રાજી..૪૩
 હરિજન હેતબાઈ જીજી, કોળી ભક્ત છે નામ બોનજી;
 પટેલ ભક્ત કહીએ લાલોજી, જીભાઈ વ્રજભાઈ નાથજી..૪૪

ગિરધર બે'ચર છે નામ, સુતાર કલ્યાણ ગંગારામ;
 સોની ગોપાળ આદિ હરિજન, વસે પિપળાવમાં પાવન..૪૫
 પટેલ ભક્ત રાયજી કા'વે, એકલો જન રહે ઈસણાવે;
 પટેલ ભક્ત ગોવિંદજી નામ, દ્વિજ પુરુષોત્તમ ઉત્તમરામ..૪૬
 હરિજન દ્વિજ હરખબાઈ, પ્રેમીજન એ પાળજ માંઈ;
 રૂડો ભક્ત છે રહીમ શેખ, ભક્ત સુતાર અમથો એક..૪૭
 વૈશ્ય વલ્લભ જીવો લુવાર, ખરો ભક્ત ખતરી મોરાર;
 બહુ હરિજન એહ આદ્યે, વસે ભક્ત પ્રેમી પેટલાદે..૪૮
 પટેલ ભક્ત રૂગનાથ કહીએ, કાળિદાસ ને કુબેર લહીએ;
 એહ આદિ ભક્ત બાઈ ભાઈ, વસે ગામ સુંદરણા માંઈ..૪૯
 પટેલ ભક્ત કાશીદાસ સારો, રામદાસ પ્રભુજીને પ્યારો;
 વેરી ભાઈ કાછિયો કહેવાય, એહ જન બોચાસણ માંય..૫૦
 પટેલ પ્રભુદાસ નિરમળ, ભક્ત રામદાસ અવિચળ;
 હાથી ઉત્તમ ને કાળિદાસ, એહ જનનો વેરામાં વાસ..૫૧
 પટેલ મૂળજી થોભણ ભણીએ, નરસી હરિ વેણીદાસ ગણીએ;
 દેવબાઈને ભાવ છે ભલો, કોળી રંગબાઈ ભાઈ ગલો..૫૨
 રાઠોડ ભક્ત એક રાજબાઈ, એહાદિ વસે દેદરડા માંઈ;
 પટેલ ભક્ત લાલદાસભાઈ, જાદવ વળી વિકલ નાઈ..૫૩
 કોળી ભક્ત તે હિમતો કહીએ, એહ આદિ બોરસદે લહીએ;
 પટેલ ભક્ત જેઠોભાઈ જાણો, ખોડો ગુમાન કોળી પ્રમાણો..૫૪
 એહ આદિ છે જન અવલ, દાસ સ્વામીના વસે દાવોલ;
 પટેલ ભક્ત છે બેચરદાસ, એહ દાસનો બોદાલે વાસ..૫૫
 ભક્ત પટેલ નામ બાપુજી, રહે જોશીકૂવે કુસંગ તજી;
 દ્વિજ ભક્ત નારણજી જેરામ, જન જીવી ઉકલાવ્ય ગામ..૫૬
 પટેલ ભક્ત છે બાપુજી સારો, વસે વાસદે પ્રભુને પ્યારો;

ભક્ત સુતાર દયાળજી કહીએ, મીઠો ભગવાન ભક્ત લહીએ.. ૫૭
 કોળી ભક્ત દાદોભાઈ જાણો, હરિભાઈ ભગુજી પ્રમાણો;
 હરિજન કહીએ જોરોભાઈ, એહાદિ જન ચમારા માંઈ..૫૮
 પટેલ ભક્ત રણછોડદાસ, બાપુજીએ તજી જગ આશ;
 વેરીદાસ પ્રાગદાસ દલો, હરિ ડુંગર વસતો ભલો..૫૯
 દ્વિજ ભક્ત ખોડો કુશળરામ, ભજ્યા બેચરે સુંદરશ્યામ;
 ભક્ત ભાટ કેસર નિદાન, રૂગનાથ મોટભા ગુમાન..૬૦
 ભક્ત લુવાર છે વણારશી, જેને હૈયે રહ્યા હરિ વસી;
 કોળી ભક્ત જગન્નાથ ધીર, ભક્ત ભગવાનદાસ હમીર..૬૧
 હરિજન છે બાઈ ખુશાલી, જેને ભક્તિ હરિની છે વા'લી;
 એહ આદિ બીજા બાઈ ભાઈ, વસે ભક્ત બામણ ગામ માંઈ..૬૨

પૂર્વછાનો :

અપરિમાણનું પરમાણ નહીં, અકળ કળે નહીં કોય;
 એમ હરિજન આજનાં, ના'વે સંખ્યામાં સોય..૬૩
 કહી કહી કહીએ કેટલાં, છે આજ અલેખે વાત;
 કવિની પહોંચ્ય કિયાં લગી, ભરવી આભશું^૧ બાથ..૬૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ચરોતર દેશના
 હરિજનનાં નામ કહ્યાં' એ નામે એકસો ને બાવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૨॥

પૂર્વછાનો :

બહુ ભક્ત બારા^૨ મધ્યે, જન જાણે સરવે રીત;
 સત્ય અસત્યને ઓળખી, કરી પુરુષોત્તમશું પ્રીત..૦૧
 એવા જન અમળનાં^૩, કરું કાંઈક નામ ઉચ્ચાર;
 સુણતામાં સુખ ઉપજે, સહુ સાંભળજ્યો કરી પ્યાર..૦૨

ઓપાઈ :

ધન્ય ક્ષત્રી ભક્ત જીજીભાઈ, જેની પ્રીત્ય અતિ પ્રભુ માંઈ;
 ભક્ત પૂંજોજી અમરસિંગ, વિસાભાઈને હરિનો રંગ..૦૩
 અભેરાજ મોડજી રૂપોજી, અલુભાઈ અમરશી ખોડોજી;
 કણબી ભક્ત છે ઉત્તમરામ, સખીદાસ થોભણદાસ નામ..૦૪
 દાજી આદિ બીજા બહુ જન, ગામ ગુડેલે કરે ભજન;
 દ્વિજ ભક્ત રૂપો નિરભેરામ, ભાટ ધનુ રહે ખંભાત ગામ..૦૫
 ક્ષત્રી ભક્ત પથો બનેસંગ, કાન મોટભાને સતસંગ;
 એહાદિ જન આખોલ્ય માંઈ, તામસામાં ક્ષત્રી હઠીભાઈ..૦૬
 ભાટ ભક્ત મૂળજી ને જીજી, ભજે હરિને ભાવે ભાઈજી;
 ક્ષત્રી ભક્ત જીભાઈજી નામ, એહાદિ જન રહે વડ ગામ..૦૭
 ક્ષત્રી ભક્ત દેવોભાઈ કહીએ, એહ ગામ પાનડમાં લહીએ;
 હરિભક્ત ત્રિકમ સુતાર, રહે તે ગામ રોણી મોઝાર..૦૮
 ક્ષત્રી ભક્ત કાંધોજી પૂંજોજી, કણબી પ્રભુદાસે કાશ તજી;
 હરિજન એક રામભાઈ, એહાદિ જન ગોરાડ માંઈ..૦૯
 કોળી ભક્ત કહીએ માલભાઈ, અણદી જસુબા ક્ષત્રી માંઈ;
 એહાદિ જન જીજકે ગામ, ભજી હરિ કર્યું નિજ કામ..૧૦
 દેવ જાતિ છે ભક્ત ભાઈજી, વસે મૈયારીએ મોહ તજી;
 કણબી ભક્ત કહીએ રામદાસ, આણંદ ગોકળી વરસડે વાસ..૧૧
 ક્ષત્રી ભક્ત નાજોજી કરણ, હઠીભાઈ હરિને શરણ;
 કણબી દાજી દયાળ તાપીદાસ, એહાદિ જન ગલીયાણે વાસ..૧૨
 કણબી ભક્ત નારાયણ નામ, ભજે હરિ ચિત્રવાડે ગામ;
 ક્ષત્રી ગગો જેસંગ ભગત, દુધારીમાં ભજે ભગવંત..૧૩
 ક્ષત્રી ભક્ત રામોભાઈ કહીએ, નકી ભક્ત રહે ગામ નભોએ;
 ભાટ હરિભાઈ હરિશરણ, કણબી ભક્ત રહે ખડે નારણ..૧૪

દ્વિજ ભક્ત કહીએ કાશીરામ, એહાદિ જન લીંબાશી ગામ;
 કણબી ભક્ત જેરામાદિ જન, વસે ગામ આડેવે પાવન..૧૫
 ક્ષત્રી ભક્ત કહીએ ભગવાન, વસે ગામ સાયલે નિદાન;
 ભક્ત સુતાર નારણ નામ, એહાદિ જન બામણ ગામ..૧૬
 ભાટ ભક્ત જેઠોભાઈ જાણો, એહાદિ પરિયજે પ્રમાણો;
 ભક્ત ભાટ જગરૂપ જેઠો, લક્ષમણ લાભ લઈ બેઠો..૧૭
 પટેલ ભક્ત બાપુ ગિરધર, એહાદિ સિંજવાડે સુંદર;
 પટેલ ત્રિકમ ગોકળ લખોભાઈ, ભક્ત ગોપાલ ને ગલો નાઈ..૧૮
 નાઈ ભક્ત રૂપા ને જોઈતી, રહે સોજત્રામાં શુભ મતિ;
 ભક્ત ભાટ છે એક જસુજી, રામદાસ ગુલાબ મૂળજી..૧૯
 પટેલ ભક્ત નારણદાસભાઈ, વસે ગામ તારાપુર માંઈ;
 ભક્ત ગઢવી ગોકળદાસ, કણબી હરિદાસ પ્રભુ પાસ..૨૦
 વિકૂલજી ભાટ મોટભાઈ, ઠક્કર રણછોડ અમરો કે'વાઈ;
 એહ આદિ બીજા બહુ જન, વસે ગામ મોરજે પાવન..૨૧
 ક્ષત્રી હરિભક્ત છે હઠીજી, ખોડોભાઈ કહીએ કલ્યાણજી;
 એહ આદિ બહુ જન લીજે, વસે ભક્ત એ ગામ બુધેજે..૨૨
 કોળી ભક્ત ઊંટવાળા માંઈ, જોયતા સુતા ઉમેદભાઈ;
 પટેલ ભક્ત કાળીદાસ દોય, પ્રભુદાસ ગામ નારે સોય..૨૩
 ક્ષત્રી ભક્ત ભગવાન નામ, અવલભાઈ રહે રોણજ ગામ;
 શેઠ વજા આદિ બહુ ભાઈ, વસે ગામ રામોલડી માંઈ..૨૪
 ભક્ત ભાટ બળીયો છે નામે, એહાદિ જન જલસિણ ગામે;
 ભક્ત લુવાર રામજી આદે, વસે જન હરિના જલોદે..૨૫
 કોળી ભક્ત પ્રતાપ હમીર, રહે ગામ ખડોદીમાં ધીર;
 કણબી ભક્ત હરિભાઈ કહીએ, ધોરીભાઈ આદિ જન લહીએ.. ૨૬
 ભજે ભગવાન ભાવ ભલે, બહુ જન વસી વડદલે;
 કણબી ભક્ત જેસંગભાઈ જાણો, ગામ રાસ માંહી પરમાણો..૨૭

કોળી ભક્ત છે એક રાઈજી, વસે સૈજપુરે ભય તજી;
 કોળી દાજી રતનસિંઘ કહીએ, ચંદ્રસિંઘ રૂપસિંઘ લહીએ..૨૮
 મોટાભાઈ બનેભાઈ દાદો, બાપુજી પૂંજોજી ભક્ત આદો;
 ભાટ બલિયો કાળો લુવાર, બદલપુરે એ ભક્ત ઉદાર..૨૯
 કોળી ભક્ત છે અજબસિંઘ, હેમતસિંઘને હરિનો રંગ;
 ભક્ત જગો ઝાલો ભાવસિંઘ, જન ગલો દેવાણે અનધ..૩૦
 કોળી અવલો જીવણ જાણો, ગોરવે ભક્ત ઓધો લુવાણો;
 કોળી ભક્ત છે ગંભીરસિંઘ, લાખાજીને વાલો સત્સંગ..૩૧
 ભક્ત ઉમેદસિંઘ વિરમ, હરિજન હમીર મોકમ;
 એહ આદિ હરિજન જેહ, વસે ગામ સેરડીમાં તેહ..૩૨
 કણબી ભક્ત છે મનજી નામે, એહાદિ જન ઝિલોડ ગામે;
 એહ આદિ જન અગણિત, સર્વેને પ્રભુ પ્રકટશું પ્રીત..૩૩
 નરનારી એ પ્રકટ ઉપાસી, થયાં બ્રહ્મનગરનાં નિવાસી;
 એવા જન અપરમપાર, ભજી હરિને તર્યાં સંસાર..૩૪

પૂર્વછાયો :

બાળ જોબન વૃદ્ધને, વડો મન વિશ્વાસ;
 દેહ છૂટે દુઃખિયા નહીં, છે બ્રહ્મમહોલમાં વાસ..૩૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘બારા દેશના હરિજનનાં
 નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને ત્રેવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૩॥

પૂર્વછાયો :

વડા ભક્ત વાકળમાં, અતિ માહાત્મી મન ઉદાર;
 હરિ હરિજન ઉપરે, જેના પ્રેમનો નહીં પાર..૦૧
 મન કર્મ વચને કરી, હરિભક્તિ ઉપરે ભાવ;
 તન મન ધન વડે, સંત સેવવા ઉચ્છાવ..૦૨

જેવા જન વાકળનાં, તેવા જ કાનમ માંઈ;
 વિશવાસી વિકાર વિના, કપટ છળ નહીં કાંઈ..૦૩
 સદા એ જન સુખિયા, જેને પ્રકટ પ્રભુશું પ્રીત;
 એવા જન અમળનાં, હવે લખું નામ કિંચિત..૦૪

ચોપાઈ :

વડા ભક્ત વડોદરા માંઈ, જેને અતિ હેત હરિ માંઈ;
 કણબી ભક્ત કહીએ વનમાળી, જેણે બીક જગતની ટાળી..૦૫
 નાથજી ને વળી વનમાળી, પ્રભુદાસની ભાવના ભાળી;
 ભગવાનદાસ ને કેસુર, પીતાંબર ભૂખણ જરૂર..૬
 જગજીવન ને નારાયણ, પ્રભુ પુરુષોત્તમ ઘેલો જાણ;
 એહ આદિ કણબી અપાર, ભજે નારાયણ નરનાર.. ૭
 દ્વિજ ભક્ત નાનોભાઈ નામ, ભજે હરિ તજી મનકામ;
 રામચંદ્ર હરિચંદ્રભાઈ, શોભારામ કહીએ શાસ્ત્રીમાંઈ.. ૮
 બાપુ જેઠો ને વ્રજજીવન, ભક્ત બ્રાહ્મણમાં ધન્ય ધન્ય;
 સદાશિવ ધનેશ્વર નામ, ભક્ત ખુશાલ લક્ષ્મીરામ.. ૯
 એહ આદિ દ્વિજ અપ્રમિત, સરવેને શ્રી સ્વામીશું પ્રીત;
 શેઠ પ્રભુદાસ હરજીવન, બાપુભાઈ પ્રેમાનંદ જન..૧૦
 વૃંદાવન ગંગાદાસ વણિક, ભજ્યા હરિ તે કરી વિવેક;
 કાછિયો પુરુષોત્તમ જન, જેણે નિજ કુળ કર્યું પાવન..૧૧
 ખુશાલ ભાઈજી રણછોડ, હરિ જેરામ ઈશ્વર જોડ;
 પ્રેમી ભક્ત છે વામનજીભાઈ, એહ આદિ છે કાછિયા માંઈ..૧૨
 જન તંબોળી છે નાનભાઈ, તેનો સુત નારાયણભાઈ;
 દક્ષણી ભક્ત નારાયણ રાઓ, ઢૂંઢૂરાઓનો ઢળિયો દાઓ..૧૩
 ચીમનરાઓ પ્રભુ દ્વિજ એક, જાણે સાર અસાર વિવેક;
 દક્ષણી ભક્ત છે અંબાભાઈ, દ્વિજ દક્ષણી દાજીબાભાઈ..૧૪

શિલાટ ફતોજ તારાયંદ, મોતી હીરજ ને અમીયંદ;
 ખત્રી ભક્ત નથુ અંબારામ, પુરુષોત્તમ દયારામ જેરામ..૧૫
 નંદલાલ તારાયંદ નામ, ભક્ત સોની સારો ગંગારામ;
 ભક્ત સુતાર છે ધર્મદાસ, જેને પ્રભુનો છે વિશવાસ..૧૬
 ભક્ત લુવાર મૂળજી નામ, હરિજન લુવાણો જેરામ;
 બેચર આદિ જણસાલિ જન, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૧૭
 એહાદિ બહુ બાઈ ભાઈ, વસે શહેર વડોદરા માંઈ;
 જોઈ અનંત પર્યા ચમત્કાર, રહે મગન મને નરનાર..૧૮
 કણબી ભક્ત પ્રાગજી દાજી, વસે ગામ શિશુવેરે રાજી;
 કોળી ભક્ત બાજીભાઈ કહીએ, એહ ગામ આંબોદરે લહીએ.. ૧૯
 કણબી ભક્ત છે માવજીભાઈ, કાજુ જન રહે કપુરાઈ;
 કણબી ભક્ત પ્રભુદાસભાઈ, હરિજન એક લાડુભાઈ..૨૦
 ભક્ત મેતર રામો છે નામ, એહ જન વસે છાણી ગામ;
 કણબી ભક્ત ગણેશજી જાણો, કોળી ભક્ત કરાર પ્રમાણો..૨૧
 શેઠ ભક્ત મોરારજીભાઈ, એહાદિ જન સાંકર્દા માંઈ;
 કોળી ભક્ત કાનભાઈ કહીએ, પ્રતાપસિંઘ અણઘડે લહીએ.. ૨૨
 કણબી ભક્ત દયાળજીભાઈ, જાદવ રણછોડ વજો દેસાઈ;
 બાજી ઝવેર પુરુષોત્તમ, બાઈ સાકર ને વળી પ્રેમ..૨૩
 કોળી ભક્ત બાજી નારભાઈ, વસે ગામ એ ગોરવા માંઈ;
 કણબી ભક્ત રૂગનાથ નામ, જીજી વિઠ્ઠલ લક્ષ્મીરામ..૨૪
 ભક્ત નરહર ને કાશીભાઈ, હરિજન છે રણિયાત બાઈ;
 ભક્ત સુતાર ગિરધર ગણિયે, કોળી જોરો ઉમેદ ભણિયે..૨૫
 કૃષ્ણ માળી ને મૂળો મેતર, એનાં છે અટલાદરે ઘર;
 પટેલ ભક્ત કહીએ વ્રજભાઈ, ભક્ત અજુભાઈને દેસાઈ..૨૬
 દાજી ગીરધર ભગવાનદાસ, જોરો રણછોડ જગથી ઉદાસ;
 હરિજન છે ગલાલભાઈ, મોટીબાની પ્રીત પ્રભુમાંઈ..૨૭

એહ આદિ બાઈ ભાઈ લહીએ, વસે ભક્ત ઘણા કરાલીએ;
 કોળી ભક્ત પ્રતાપ નિદાન, સમિયાળે કણબી ભગવાન..૨૮
 કણબી ભક્ત બાજી મોરારજી, વસે ડભાસામાં દંભ તજી;
 કણબી ભક્ત નારાયણ નામે, સારો જન સેજાકૂવે ગામે..૨૯
 ક્ષત્રી ભક્ત બાપુભાઈ વળી, કણબી લખમણ રહે પીપળી;
 દ્વિજ હરિજન મનોહર, આમળે જન ગૌરીશંકર..૩૦
 દ્વિજ રામચંદ્ર ને નાગજી, ત્રિકમજીએ તૃષ્ણા તજી;
 શેઠ ભક્ત છે અંબાવીદાસ, ગિરધરભાઈ ભજે અવિનાશ..૩૧
 દાજી ગિરધર કણબી જન, દ્વિજ બાઈ જીવી ને રતન;
 એહ આદિ જન બાઈ ભાઈ, વસે ગામ સરસવણી માંઈ..૩૨
 કણબી બાઈ છે ડાઈ કુંવર, ભજે હરિ રહે વીરપર;
 કણબી ભક્ત ઉદ્ધવ રેવાદાસ, ભવાનીદાસ પ્રભુને પાસ..૩૩
 પુરુષોત્તમ જીજીભાઈ જન, નરહર ગિરધર પાવન;
 ભક્ત દેવદાસ ને ત્રિકમ, પડી શંકરને સાચી ગમ..૩૪
 ભગવાનદાસ વ્રજભાઈ, નારાયણ એક બેઉ ભાઈ;
 દ્વિજ ભક્ત બાપુભાઈ કહીએ, એહાદિ જન ઈટોલે લહીએ..૩૫
 કણબી ભક્ત માધોભાઈ નામે, ભજે હરિ રહે વરણામે;
 કણબી ભક્ત છે ગરીબદાસ, કેશવદાસે તજી જૂઠી આશ..૩૬
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ કાશીરામ, જગજીવન સાપોર ગામ;
 ભક્ત વણિક હરજીવન, ખુશાલ તુલસી હરિજન..૩૭
 નરોત્તમ આદિ છે વણિક, ભક્ત લુવાર બેચર એક;
 એહ આદિ જન જે કહેવાય, વસે ગામ રામનાથ માંય..૩૮
 દ્વિજ ભક્ત છે રામશંકર, રતનેશ્વર ભક્ત બેચર;
 કણબી ભક્ત ગિરધર આદે, એહ ભક્ત રહે ગામ રૂવાદે..૩૯
 દ્વિજ ભક્ત એક ભગવાન, વસે ગામ સલાડચે નિદાન;
 કણબી ખુશાલ ગોવિંદભાઈ, પુરુષોત્તમ મંડાળા માંઈ..૪૦

દ્વિજ ભક્ત શિવશંકરભાઈ, ભક્ત કુબેર રહે ગામ પિસાઈ;
 ભક્ત ભગવાન છે કુંભાર, રહે અબીપર ગામ મોઝાર..૪૧
 અલોચન ને કેવળ સોઈ, દ્વિજ કરુણાશંકર રહે ડભોઈ;
 કણબી કુબેર મનોહર કહીએ, રૂડા ભક્ત એ વસે વસૈયે..૪૨
 દ્વિજ ભક્ત કહીયે પ્રભુરામ, એહાદિ જન કડધરે ગામ;
 કણબી ભક્ત વેણીદાસ કા'વે, એહાદિ જન રહે ઢોલાવ્યે..૪૩
 દ્વિજ ભક્ત છે ભૂદેવભાઈ, કહીએ જન એ કુંઢેલા માંઈ;
 કણબી ભક્ત મેઘજી જાણો, ગામ પારીખે જન પ્રમાણો..૪૪
 દ્વિજ ભક્ત જાદવ હરિભાઈ, છતા ભક્ત છે છતરાલ માંઈ;
 દ્વિજ ભક્ત છે લક્ષ્મીરામ, કાજુ ભક્ત રહે કારવણ ગામ..૪૫
 કણબી ભક્ત છે રણછોડભાઈ, રાયજી નથુ વેરીભા દેસાઈ;
 ત્રિકમ ભક્ત કહીએ સખીદાસ, એહાદિ જન કરમાલે વાસ..૪૬
 કણબી ભક્ત રણછોડ નાનોજી, ભીખોલાલો ને નારણ બાજી;
 ભક્ત બાઈભાઈ એહ આઘે, ભજે હરિ રહે ઉતરાઘે..૪૭
 કણબી ભક્ત છે તુલજી તેહ, રહે ગામ દિવેરમાં એહ;
 કણબી ભક્ત પુરુષોત્તમ કહીએ, શેઠ હીરો ને કુબેર લહીએ..૪૮
 એહ રહે રણાપુર માંઈ, ભજે શ્યામસુંદર સુખદાઈ;
 હરિભાઈ કણબી પાવન, વસતો હરખો હરિજન..૪૯
 એહાદિ સતસંગીની ટોળી, ભજે હરિ રહે ગામ દેરોળી;
 કણબી ભક્ત કહીએ કાશીદાસ, એહાદિ જન પાણેથે વાસ..૫૦
 કણબી ભક્ત જોરોભાઈ જન, પુરુષોત્તમ ભીખો પાવન;
 વળી ભક્ત એક વણારસી, એહ જન રાજપરા વાસી..૫૧
 દલો બાજી કેશવ જેરામ, કણબી ભક્ત રહે ગામ ભદામ;
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ સુખરામ, કાજુ ભક્ત રહે કન્યાળી ગામ..૫૨
 ભક્ત કણબી કહીએ રાયજી, વસે ગામ ઝાંઝર માંયજી;
 દ્વિજ ભક્ત છે ગોવિંદરામ, કણબી તુળજી નરોત્તમ નામ..૫૩

એહાદિ જન રહે સેણાપરે, ભલી ભક્તિ પ્રભુજીની કરે;
 શેઠ ખુશાલ ભક્ત પાવન, તુલસી નારાયણ હરિજન..૫૪
 દ્વિજ કૃષ્ણજીને સતસંગ, એહાદિ જન ગામ સારંગ;
 દ્વિજ ભક્ત માહેશ્વર નામ, ભજે હરિ રહે મિત્રજ ગામ..૫૫
 કણબી ભક્ત પ્રભુદાસ જેહ, રણછોડ નરહર તેહ;
 ભક્ત શેખ વસતો હરિભાઈ, નથુ આદિક અલદર માંઈ..૫૬
 જન કણબી જેરામ દલા, ભક્ત હરિના બોરિયે ભલા;
 પ્રભુદાસ કણબી પાવન, ગામ સલાદરે હરિજન..૫૭
 કણબી જન છે ભૂધર આદે, વસે ભક્ત એ ગામ પિસાદે;
 કણબી ભક્ત છે ભગતિભાઈ, વસે જન ઝાડેસર માંઈ..૫૮
 જેને ઘેર પધાર્યા મોરાર, નીરખી સુફળ કર્યો અવતાર;
 જે જે લખાણાં છે આમાં જન, તેને છે શ્રીહરિનું દર્શન..૫૯

પૂર્વછાયો :

જે જે કહ્યાં જીભે કરી, જન વિચારીને જેહ;
 કહેતાં લાજે કવિ મને, વળી એમાં નહીં સંદેહ..૬૦
 રવિ શશીની કિરણને, કોણ લેખી લેશે પાર;
 એમ જન છે આજનાં, અગણિત ને અપાર..૬૧

ઈતિ શ્રીમદ્દેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'વાક્ય દેશના હરિજનનાં
 નામ કહ્યા' એ નામે એકસો ને ચોવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૪॥

પુર્વછાયો :

કહું જન કાનમનાં, વળી વિચારી મન;
 ભાગ્ય મોટા એ ભક્તનાં, જેને મળ્યા જગજીવન..૦૧
 જપ તપ જોગે કરી, વળી ના'વે ધ્યાને નાથ;
 તેહ હરિ નયણાં ભરી, નીરખી થયાં સનાથ..૦૨

પળે પળે થાય પરચા, વળી આવે અંતે અવિનાશ;
 સરવે જન તે જાણતાં, થાય બ્રહ્મનગરે નિવાસ..૦૩
 એવી કૃપા છે આજની, કરી તે કૃપાને ધામ;
 તેને જે જન અનુસર્યા, હવે લખું તેહના નામ..૦૪

ઓપાઈ :

દ્વિજ ભક્ત એક કાશીરામ, કણબી ભક્ત નાગરદાસ નામ;
 ભક્ત જીજીભાઈ ભગવાન, શેખ માવજી ભીખો નિદાન^૧..૦૫
 એહ આદિ હરિજન જેહ, વસે ગામ દોરા માંહી તેહ;
 દ્વિજ ભક્ત એક નરસઈ, ભજે હરિ વલણમાં^૨ રઈ..૦૬
 કણબી હરિજન છે જીભાઈ, પુરુષોત્તમને સાચી સગાઈ;
 માળી ભક્ત ભૂધરદાસ જાણો, કૃષ્ણદાસ ભક્ત પરમાણો..૦૭
 ક્ષત્રી ભક્ત કહીએ દાદોભાઈ, એહ જન માંગરોળ માંઈ;
 કણબી ભક્ત નરોત્તમલાલ, બાપુ રાયજી ને ખુશિયાલ..૦૮
 ધનો ઉદ્ધવ ને ધર્મદાસ, એહ આદિનો કરેણે વાસ;
 દ્વિજ ભક્ત પુરુષોત્તમ ધન, માહેશ્વર જાગેશ્વર જન..૦૯
 એહાદિ જન વસે ચોરંદે, મુખે સ્વામિનારાયણ વદે^૩;
 કણબી ભક્ત પુરુષોત્તમ નામ, સારા જન સાદરણે ગામ..૧૦
 દ્વિજ ભક્ત અંબારામ ભલો, રહે ગામ ગંધારે એકલો;
 કણબી ભક્ત છે ભગતિભાઈ, અવિચળદાસની ભલાઈ..૧૧
 ભક્ત ગણેશ દુભાઈ નામ, દ્વિજ ભક્ત છે તુળજારામ;
 એહ આદિ બીજા બહુ જન, વસે વેમારડીમાં પાવન..૧૨
 કણબી ભક્ત છે ભાઈબા જેહ, વ્રજભાઈ ત્રિકમદાસ તેહ;
 માધાભાઈ આદિ ભક્ત બહુ, કહીએ ગામ કંડારીમાં સહુ..૧૩
 ભક્ત સુતાર છે કાશીદાસ, દુલભરામે ટાળ્યો જગત્રાસ^૪;
 ભક્ત શેખ નામ લીંબોભાઈ, વસે ગામ કરજણ માંઈ..૧૪

૧. ચોક્કસ. ૨. વલણ (ગામનું નામ). ૩. બોલે-જપે. ૪. જગત ઉપાધિ.

કણબી ભક્ત દાદોભાઈ કહીએ, રૂડો ભક્ત રાયજી તે લહીએ;
 દ્વિજ ભાઈશંકર કાશીરામ, શેખ ભક્ત દાજીભાઈ નામ..૧૫
 કણબી જન એક જીતબાઈ, એહાદિ જન વસે કુરાઈ;
 દ્વિજ એક ભવાનીશંકર, તેનું પણ પિંગલવાડે ઘર..૧૬
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ દયારામ, ભજે હરિ રહે આંટોદ ગામ;
 જોગી પ્રભાતગર પ્રસિદ્ધ, કર્યું નિજ કામ ભલી વિદ્ધ^૧..૧૭
 ગયો જગ જીતી લા'વો^૨ લઈ, ગામ ઠીકરિયે ઠીક રઈ;
 દ્વિજ ભક્ત છે લક્ષ્મીનાથ, દીનાનાથ રહે હરિ સાથ..૧૮
 કાશીનાથ ગણપતરામ, જયાનંદ આદિ દ્વિજ નામ;
 ભક્ત વણિક હરજીવન, રહે આમોદે જન પાવન..૧૯
 પટેલ ભક્ત કાનદાસ કહીએ, રૂગનાથ મોટોભાઈ લહીએ;
 એહ આદિ હરિજન બહુ, વસે ગામ બુવા માંહી સહુ..૨૦
 શેખ વલીભાઈ ભલા ભક્ત , જેણે ભજ્યા હરિ તજ્યું જક્ત;
 વસતો ભગો જન ખુશાલ, થયા ભક્ત તજી કુળચાલ^૩..૨૧
 કણબી ભક્ત છે બેચરભાઈ, દ્વિજ બાઈ છે કેલોદ માંઈ;
 કણબી ભક્ત છે લક્ષ્મીદાસ, હરિભાઈનો દેરોલે વાસ..૨૨
 દ્વિજ ભક્ત ગંગા વિષ્ણુ નામ, બાળમુકુંદ ને રાજારામ;
 સરો ભક્ત છે રૂડો સુતાર, ભક્ત જન નગીન ભાવસાર..૨૩
 એહ આદિ હરિજન જેહ, વસે શહેર ભરુચમાં તેહ;
 એહ નર્મદા તટના જન, હવે કહું તાપી તટે પાવન..૨૪

પૂર્વછાયો :

સુંદર ભક્ત સુરતના, અતિ હોંશીલા હરિજન;
 સ્વામી સેવામાં સમર્પ્યા, જેણે તન મન ને ધન..૨૫
 તને^૪ કરી રહ્યા વચને^૫, મને^૬ કર્યું મૂરતિ મનન;
 ધને કરીને જે કર્યું, તે કહું સાંભળજ્યો જન..૨૬

૧. સારી રીતે. ૨. લાભ-લ્હાવો. ૩. કુળના રિવાજ. ૪. શરીરે. ૫. આજ્ઞામાં. ૬. મનમાં.

વેઢ વીંટી કરમુદ્રિકા, પોંચી સાંકળાં કડાં હાથ;
 કાજુ બાજુ બેરખા, કુંડળ મુગટ માથ..૨૭
 માળા હાર માદળિયાં, અને તોડા કંદોરા તેહ;
 દુગદુગી^૧ ઉર ઊતરી, વળી કનક કંઠી એહ..૨૮
 શિરપેચ ને સ્વર્ણ તોરો, વળી ધરી કલંગી શીશ;
 એહ આદિ આભૂષણે, જેણે પૂજ્યા શ્રીજગદીશ..૨૯
 સુરવાળ સુંદર અતિ, ઝીણો જામો જરકશી અંગ;
 શાલ દુશાલ શોભતા, શિરપાગ સોનેરી સોરંગ..૩૦
 છતર ચમર અબદાગરી, વળી કરાવ્યો સોનેરી સાજ;
 હેમમય^૨ કર્યો હાંસલો^૩, લાવ્યા પાલખી પ્રભુ કાજ..૩૧
 ગાદી તકિયા છે ગાદલાં, ગાલ મસુરિયાં અવલ;
 પલંગ વળી પાથરણાં, માનું ઓશીસાં^૪ મખમલ..૩૨
 કુંકુમ કેસર કસ્તુરી, અત્તર ચંદન એહ;
 અગર કપૂર આરતી, કરી પૂજ્યા હરિને સનેહ..૩૩
 પૂર્વા મનોરથ મનના, વળી થયાં પૂરણકામ;
 એવાં જન અનુપનાં, હવે લખું કાંઈક નામ..૩૪

ઓપાઈ :

વડા જન છે વણિક માંઈ, ધન્ય ભક્ત ભાઈચંદભાઈ;
 ભક્ત ભિખારીદાસ છે એક, દોય ગોવિંદભાઈ ભાવિક..૩૫
 જાદવજી ને જીવણદાસ, ગંગાદાસ ભજે અવિનાશ;
 મોતી મોરાર મનછારામ, લક્ષ્મીચંદ ને લલુ નામ..૩૬
 નારાયણ ને નરસીદાસ, લલુ બીજે તજી જગકાશ^૫;
 રામદાસ ને સૂરજરામ, રૂપચંદ છે ભક્ત અકામ..૩૭
 હરિકૃષ્ણ આદિ બહુ જન, કરે વણિક હરિભજન;
 મહાલક્ષ્મી જીવી જતન, એહાદિ શા બાઈયો હરિજન..૩૮

૧. કાનનું ઘરેણું. ૨. સોનાનો. ૩. ગળામાં પહેરવાનું ઘરેણું. ૪. ઓશીકાં. ૫. ઉપાધિ; નડતર.

કાજુ ભક્ત કણબી ઉદાર, ભજે હરિ કરી બહુ પ્યાર;
 ભલા ભક્ત છે ગિરધરલાલ, ભજી હરિ નાગર નિહાલ..૩૯
 ભક્ત ભગુ ને દુર્લભરામ, હરિગોવિંદ ભગવાન નામ;
 લક્ષ્મીચંદ ને માણેકભાઈ, ભવાનીદાસ દોની ભલાઈ..૪૦
 પુરુષોત્તમ દો દયાળજી, દયારામ કુબેર કલ્યાણજી;
 જેઠો મીઠો ને મનછારામ, ત્રણ નારણ નરસીરામ..૪૧
 લખો લક્ષ્મીદાસ ને ભાણો, જેઠો ગોપાળજી જન જાણો;
 તાપીદાસ ને તુળજારામ, પીતાંબરાદિ ભક્ત અકામ..૪૨
 એહ આદિ દઈ બહુ ભાઈ, બાઈ કસ્તુરી ને લાડુભાઈ;
 એહાદિ કહીએ કણબી જન, હવે કહું બ્રાહ્મણ પાવન..૪૩
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ અંબારામ, વેંકટેશ્વર સુંદર નામ;
 પ્રાણશંકર જગજીવન, સુરભાઈ તે ભક્ત પાવન..૪૪
 મોરારજી ને ભટ્ટ ફકીર, એહાદિ દ્વિજ ભક્ત સુધીર;
 કાજુ ભક્ત કાયથમાં કહીએ, નરોત્તમ ઈચ્છારામ લહીએ..૪૫
 સારા ભક્ત છે સુતાર માંઈ, અંબારામ ગોપાળજીભાઈ;
 ભક્ત ભાણો ભીખો વજેરામ, જન કાનો નારાયણ નામ..૪૬
 સોની ભક્ત કલ્યાણજી સારો, રૂડો રૂપચંદ છે કંસારો;
 ભક્ત સુઈ ધનજી નિદાન, આતમારામ ને ભગવાન..૪૭
 હરિજન એક કુંવરભાઈ, એહાદિ ભક્ત કહીએ મેરાઈ;
 ખરા ભક્ત છે ખતરી માંઈ, ગંગારામ હેમચંદ્રભાઈ..૪૮
 ભગવાનજી ને ધર્મદાસ, જેરામને મને વિશવાસ;
 હરિજન એક દેવભાઈ, એહ ભક્ત ખત્રીકુળ માંઈ..૪૯
 ભક્ત પરશુરામજી શિલાટ, ભજી હરિને તજ્યો ઉચાટ;
 ભક્ત કાઠિયા ભાણો ને નાનો, સખીદાસ સતસંગી માનો..૫૦
 ભક્ત ગુલાલ તે ભાવસાર, હરિ ઈશુ આદિ છે અપાર;
 નાઈ હરખજી ને ગોવિંદ, ભક્ત પીતાંબર ને ઉમેદ..૫૧

એહ આદિ છે જન અપાર, ન થાય નામનો નિરધાર;
 કવિ કરવા અમાપનું માપ, એવો નથી એ સમર્થ આપ..૫૨
 જે જે લખ્યાં ન લખાણાં જન, પ્રભુ મળ્યે છે સર્વે પાવન;
 એહ બેઠા લાભ મોટો લઈ, સરવે શહેર સુરતમાં રઈ..૫૩
 ધન્ય જન ધરમપુરમાં, જેને હરિ વહાલા છે ઉરમાં;
 કુશળકુંવર બાઈ હરિજન, જેનું અતિ નિરમળ મન..૫૪
 પ્રભુ મળવા કર્યા બહુ પ્રયાસ, વિના મળ્યે નાવ્યો વિશવાસ;
 જ્યારે મળિયા સુંદરશ્યામ, ત્યારે ઠરી બેહું મન ઠામ..૫૫
 પછી રાજ સાજ સરવે વિત્ત, સોંપી હરિને થયાં નચિંત;
 એમ કરી લીધું નિજ કાજ, તન રાખ્યું નહીં કર્યું તાજ..૫૬
 ધન્ય સૂરજકુંવર કહીએ, જેના પ્રેમનો પાર ન લહીએ;
 લાડુબાઈ સુત વજ્રદેવ, તેણે પણ કરી હરિસેવ..૫૭
 બાપુ આદિ ક્ષત્રી ભક્ત જાણો, પ્રભુભક્ત દાજી પરમાણો;
 એહ આદિ બાઈ ભાઈ જેહ, વસે જન ધર્મપુરે તેહ..૫૮
 વડા ભક્ત વાંસદા મોઝાર, જેને ઘેર પધાર્યા મોરાર;
 બહુ પ્રેમે કરી પૂજ્યા હરિ, ક્ષત્રી રાયસિંઘ માતુશરી..૫૯
 મોટા ભક્ત છે મુંબઈ માંઈ, ભક્ત સુતાર તે રૂડોભાઈ;
 સારા ભક્ત લુવારમાં લહીએ, રામો પૂંજો ને આણંદ કહીએ..૬૦
 ઉકો માંડણ દેવશી જીવો, ચેલો ભક્ત લુવારમાં લેવો;
 જગજીવન ભક્ત કંસારો, શેઠ કૃષ્ણજી છે જન સારો..૬૧
 સઈ રૈયો મનજી પ્રાગજી, લીધો લા'વો ભગવાન ભજી;
 સવજી ને ખટાઉ લુવાણો, એહાદિ જન મુંબઈએ જાણો..૬૨

પૂર્વછાયો :

ધન્ય ધન્ય આ અવતારને, જેથી ઓધાર્યા બહુ જન;
 તેને કહેતાં થાકે રસના, થાકે મનન કરતાં મન..૬૩

જેમ પીયૂષ^૧ પાનનો, ન હોય અંતરે અભાવ;
તેમ જન ચિંતવતાં, મારા મનમાં છે ઉત્સાવ..૬૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદ મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'કાનમ દેશ તથા
સુરત-મુંબઈના હરિજનનાં નામ કહ્યાં' એ નામે એકસો ને પચીસમું
પ્રકરણમ્ ॥૧૨૫॥

પુર્વછાયો :

નકી ભક્ત નિમાડના^૨, જેનાં અતિ આકરાં અંગ;
કરડાં કઠણ વચન, જેને શીશ સાટે સતસંગ..૦૧
બીજાં બહુ દુભાખરાં^૩, જેનો એ જ બોલવા ઢાળ^૪;
પછી કરે વારતા, જ્યારે પહેલી આપે ગાળ..૦૨
સમજાવ્યા સમજે નહીં, અતિ જડમતિ અડબંગ^૫;
એવા દેશમાં અવતરી, જેણે કર્યો સાચો સતસંગ..૦૩
એવા જન પાવનનાં, કહો કેમ ન લખીએ નામ;
લખવા લાલચ મુજને, જેને મળ્યા સુંદરશ્યામ..૦૪

ચોપાઈ :

જન જીવણ ભક્ત વણિક, કણબી ભક્ત ખુશાલ છે એક;
એહાદિ ભક્તિ પ્રભુની કરે, રહી ગામ ચોલીમહેશ્વરે..૦૫
ભક્ત કાઠિયા દેવજી નામ, નારાયણ મીઠો ગંગારામ;
બાઈ જીવી માનુ ને જશોદા, ભજે હરિ રહે મનમુદા^૬..૦૬
કણબી ફર્શુ ને ખુશાલભાઈ, બાઈ ગંગા ને ખુશાલીબાઈ;
એહાદિ ભક્ત રહે ઝાંખરોડે, ભજે પ્રભુજીને ભાવ રૂડે..૦૭
દ્વિજ ભક્ત હરિ ને કેશવ, ખત્રી ઉદ્ધવ સોમો માધવ;
હરિજન વિરુબા જશોદા, વસે વાલીપર મનમુદા..૦૮

૧. અમૃત. ૨. ગુજરાત-મહારાષ્ટ્રની હદેના. ૩. ખરાબવાણી- ભાષા બોલે એવા. ૪. અભ્યાસ;
સ્વભાવ. ૫. મનમાં આવે એમ વર્તનાર. ૬. મનમાં રાજી રહેનાર.

ક્ષત્રી ભક્ત ધનોબા અમરી, રહે ગામ કુકશી ભજે હરિ;
 કણબી ગોપાળ ને ભીખોભાઈ, નાગર પાનભાઈ હરભાઈ..૦૯
 એહ આદિ હરિજન જેહ, વસે ગામ સુંદરેલે તેહ;
 કણબી ભક્ત નારાયણ દયાળ, નાનજી લખમણ ને લાલ..૧૦
 મકુ માધો ભીલો દેવો હીરો, સુરજી ખીમો ભક્ત સુધીરો;
 નારાયણ આદિ બહુ ભાઈ, સુંદર રતન ને ગંગાભાઈ..૧૧
 ક્ષત્રી ભક્ત છે માધવ નામ, એહાદિ જન રહે ખલ ગામ;
 કણબી ભક્ત હીરો ને ઓંકાર, જન રહે ખલ મોટી મોઝાર..૧૨
 કણબી ભક્ત રામો હીરા દોય, દેવો ને જન ભીખીબા સોય;
 ક્ષત્રી ઈન્દ્રરાજ ને ભીખાજી, રહે મોરંગડિયે મોહ તજી..૧૩
 કણબી ભક્ત ખીમો ને મોહન, ડુંગર કેશવ ખુશાલ જન;
 ક્ષત્રી ભક્ત માનસિંઘ નામ, એહાદિ જન વિખુડા ગામ..૧૪
 દ્વિજ ભક્ત ચંદ્રેશ્વર મકુન, બાઈ બાલી મીઠી હરિજન;
 કણબી ભક્ત દેવો ને પૂંજન, ધનો પ્રેમો બેચર લાલો જન..૧૫
 ભક્ત રામજી ને ભાગ્યભાઈ, રહે જન એ ધામણા માંઈ;
 કણબી ભક્ત લાલો પરશુરામ, ભજે હરિ ગુરુ જલે ગામ..૧૬
 કણબી ભક્ત સુંદર ને પૂંજન, રહે માતપુરે હરિજન;
 કણબી કાશી વાલજી ગોવિંદા, બાઈ ગંગા વાલુ વળી નંદા..૧૭
 ભક્ત કાછિયા રૂખડુ દલુ, પ્રેમચંદનું ભજન ભલું;
 ભક્ત ગુલાબ વીરજી નામ, એહાદિ જન રે ઠણ ગામ..૧૮
 કણબી ભક્ત નથુ કાલુ દોય, હીરો જાદવ ઓંકાર સોય;
 કુરજી ને જગદીશ નામ, ભાગ્યભાઈ રહે કૌડિયે ગામ..૧૯
 તુલાધાર તાનોજી ભગત, રહે બરે ભજે ભગવંત;
 સોની ભક્ત એક પાંડુરંગ, રહે આસેરે ન કરે કુસંગ..૨૦
 કણબી ભક્ત કાલુ લીંબુ નામ, બાઈ રતન રહે ધર ગામ;
 દ્વિજ ભક્ત છે લક્ષ્મીરામ, ઓંકાર ને વિષ્ણુરામ નામ..૨૧

બાઈ ખુશાલ ને ગંગાબાઈ, રહે જન મંડળેશ્વર માંઈ;
 એહ આદિ છે જન અપાર, કહ્યા નિમાડ દેશ મોઝાર..૨૨
 ખરા ભક્ત કહીએ ખાનદેશ, હેતે ભજે હરિને હંમેશ;
 તન મન ધન તુચ્છ કરી, રાખ્યા એક અંતરમાં હરિ..૨૩
 એવા ઉત્તમ જન છે જેહ, તેનાં નામ સુણો સહુ તેહ;
 મોટા ભક્ત માલે ગામ માંઈ, જન ભાવસાર નથુભાઈ..૨૪
 ભક્ત લખમણ પરશુરામ, જન કલ્યાણાદિ માલે ગામ;
 કણબી ભક્ત ખુશાલ ને રામ, શિવરામ રહે જાફી ગામ..૨૫
 કણબી ભક્ત કહીએ તાપીદાસ, ભક્ત ભીખો જક્તથી ઉદાસ;
 સદાશિવને પ્રભુની પ્યાસ, પરશુરામાદિ વરખડે વાસ..૨૬
 ભક્ત ભાણજી કણબી કહીએ, જન એ સોનગિરિએ લહીએ;
 શેઠ ભક્ત છે ફકીરચંદ, જળ ગામમાં ભજે ગોવિંદ..૨૭
 બહુ ભક્ત બુરાનપુરમાં, જેને અતિશે ભાવ ઉરમાં;
 સુંદર વસ્ત્ર કરાવી સોનેરી, જેણે હેતેશું પૂજિયા હરિ..૨૮
 પૂજી હરિ થયાં પૂર્ણકામ, કહું તેનાં સાંભળજ્યો નામ;
 ભક્ત શા ગોવિંદભાઈ નામ, લીંબડાશા ને ત્રંબકરામ..૨૯
 વલભરામ ઉદારામ કહીએ, ગુલાબજી પીતાંબર લહીએ;
 બાઈ લાડકી ગંગા રતન, એહાદિ વણિક હરિજન..૩૦
 દ્વિજ બાપુ ભગવાન નામ, રામકૃષ્ણ ને કેશવરામ;
 ગોપેશ્વર આદિ દ્વિજ ભાઈ, હરિજન રૂડા રામભાઈ..૩૧
 ક્ષત્રી ભક્ત છે બુલાખીદાસ, મૂળચંદ ગણપત પાસ;
 કણબી ભક્ત ઠાકુરદાસ દોય, રામદાસ દોય ભક્ત સોય..૩૨
 હરિભાઈ ને પુરુષોત્તમ, ત્રિલોચન નાનો નરોત્તમ;
 લાલદાસ દોય રામચંદ્ર, ભગવાનદાસ ભક્ત સુંદ્ર..૩૩
 વેલીબાઈ આદિ હરિજન, કહ્યાં કણબી કુળે પાવન;
 સોની ઢૂંઢૂ ને ભક્ત ડુંગર, સુરજી ને નારણ સુંદર..૩૪

ભક્ત કૃષ્ણાજી આદિ છે ભાઈ, ભજે ભાવે હરિ ઉરમાંઈ;
 રેવા દેવુ જમના ને મોની, એહ આદિ બાઈયો ભક્ત સોની.. ૩૫
 ગોપીરામ ભક્ત છે સુતાર, ભક્ત ભાઉજી બ્રહ્મક્ષત્રર;
 ફકીરચંદ અર્જુન કલુ, વૈશ્યજાતિમાં ભક્ત દયાલુ..૩૬
 ચિંતામણ નાગુ ભીખો ભાવી, બાઈ પ્રેમા ને મેનાં સાળવી;
 તેલી ભક્ત શિવો જન સોય, દુલભ ને લાલદાસ દોય..૩૭
 જાનજી નથુ ઉત્તમ જાણો, છબીલદાસ વલભ વખાણો;
 બાઈ નંદા બે બાઈ રતન, એહ આદિ તેલી હરિજન..૩૮
 સઈ નિહાલચંદ છે જન, મોતી નાનો ને બાઈ રતન;
 ખત્રી ભક્ત નથુભાઈ કૈયે, કોળી ભક્ત વલભદાસ લૈયે..૩૯
 એહ આદિ બાઈ ભાઈ ઘણાં, સર્વે સેવક છે સ્વામી તણાં;
 રહે બુરાનપરે એ જન, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૪૦
 દ્વિજ ભક્ત બાપુભાઈ નામ, ભજી હરિ કર્યું નિજ કામ;
 રાજ સાજ મેલી માલધન, થયો ભક્ત પૂનામાં પાવન..૪૧
 શેઠ ભક્ત એક સેવારામ, ભજે હરિ રહે ઉજેણ ગામ;
 દ્વિજ ભક્ત દીપો શંભુરામ, ઓંકાર રેવે લાખેડે ગામ..૪૨
 દ્વિજ મયારામ ને ઓંકાર, ભક્ત આંજણો દુદો ઉદાર;
 એહ વસે ગામ મીણ માંઈ, ભજે સ્વામી જાણી સુખદાઈ..૪૩
 ક્ષત્રી ભક્ત છે સરદારસિંઘ, વસે માલિખેડિયે અનઘ;
 હવે હિંદુસ્તાનનાં જે જન, કહું પવિત્ર ભક્ત પાવન..૪૪
 ધર્મ રીત માંહી ઘણું ધીર, વાય કાછે સાચા શૂરવીર;
 એવા જનનાં લખણું નામ, જેને મળ્યા છે સુંદરશ્યામ..૪૫
 ધન્ય ધન્ય ભક્ત ધુવા માંઈ, જેણે હરિશું કરી સગાઈ;
 પડી ટેવ પ્રકટ સેવવા, એહ જન તો લખવા જેવા..૪૬
 ભક્ત લુવાર નામ મદારી, રામ બકશ ને ગિરધારી;
 ઠાકુરદાસ બિંદાહરદાસ, કુંઢેરામનિયે તજી ત્રાસ..૪૭

એહાદિ ભક્ત કહીએ લુવાર, દ્વિજ બુદ્ધજી ધુવા મોઝાર;
 બહુ ભક્ત છે બરાઈ ગામ, જેને મળ્યા છે સુંદરશ્યામ..૪૮
 ભક્ત લુવાર સકટુભૈયા, ભક્ત રામફલ બે કશિયા;
 રહે ચાર તિયા હરદાસ થોલી, ચર્ણદાસ લોહરકા ને ભોલી..૪૯
 માનસિંઘ મૂળચંદ મોજી, મનછા દો મજલા ડુવોજી;
 મોતી મનસુક લછમન, નેક સિયા પોસુ કુલમન..૫૦
 લલુ નેનસુખ ને નથુઈ, ચાંદુ ચૌકરા અંગના સોઈ;
 પેજા આદિ છે ભગત ભાઈ, હવે કહું હરિજન બાઈ..૫૧
 લાડુ વિરુ વખતું પીરાનું, મકુ મૂળી મથુરાં એ માનું;
 તેજુ સ્વરૂપી અલપુ ધરમાં, ગઢુ આદિ બાઈઓ લુવારમાં..૫૨
 દ્વિજ ભક્ત છે પુરના નામ, દો લછમન ને દયારામ;
 શકટુ રઘુનાથ એ ભાઈ, ખીમા અંતકુ સુમિત્રાબાઈ..૫૩
 ભક્ત તુલધાર કિપાભાઈ, એહાદિ જન રહે બરાઈ;
 હરિજન હિંદુ રાઓ કહીએ, દ્વિજ ભક્ત તે ભવાની લહીએ..૫૪
 જાણી વાત સાચી નહીં ફેર, સમજી રહ્યા તે ગામ ગ્વાલેર;
 જાણ્યા અજાણ્યા જે રહ્યા જન, રહેજો મુજ ઉપર પ્રસન્ન..૫૫

પૂર્વછાયો :

ધન્ય ધન્ય એહ જનને, જેણે ભજ્યા શ્રીભગવાન;
 તન ધન મને નૈવ ગણ્યું, નૈવ ગણ્યું જગ અપમાન..૫૬
 ત્રોડી ત્રણે લોકશું, જેણે જોડી હરિશું પ્રીત;
 લઈ લાભ અલભ્યને, કરી ગયા જગમાં જીત..૫૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘નિમાડ દેશ તથા
 હિંદુસ્તાન દેશના હરિજનનાં નામ કહ્યાં’ એ નામે એકસો ને છવીસમું
 પ્રકરણમ્ ॥૧૨૬॥

પુર્વછાયો :

બહુ જન બુંદેલખંડી, સમજ્યાં સાચી વાત;
 પરોક્ષપણે જે પ્રીછતા, તે જાણ્યા હરિ સાક્ષાત..૦૧
 તેણે આનંદ આવિયો, વળી ભાવિયો સતસંગ;
 દર્શન કરી દયાળનાં, ચડી ગયો ચિત્તમાં રંગ..૦૨
 રૂડે ભાવે રસોઈ કરાવી, હરિજને જમાડ્યા નાથ;
 અત્તર ચંદન હરિને અંગે, હરિજને ચરચ્યું હાથ..૦૩
 પ્રેમેશું પૂજા કરી, વળી પહેરાવ્યો પોષાગ;
 ધૂપ દીપ ને આરતી, કર્યા દંડવત અષ્ટાંગ..૦૪
 અલભ્ય લાભ લઈ કરી, થયા પૂરણ કામ;
 એવા જન અનધનાં, હવે કહું સાંભળો નામ..૦૫

ચોપાઈ :

દ્વિજ ભક્ત છે ભાઈ વખત, જાનકી શ્રીરામ ને શ્રીપત;
 નથુ હઠીરામ છોટારામ, આશારામ દુવારામ નામ..૦૬
 માંડણ મૂળચંદ મરાખન, ગણેશ પરમેસરિ જન;
 રામદાસ ને કૃષ્ણ ઝુલારી, ભોલારામ દોલતિયા દુલારી..૦૭
 વિહારીલાલ ને બંસીધર, મદનસિંઘ દો મોતી સુંદર;
 રાજારામ ને દો રતિનામ, કનહીરામ કહીએ દો નામ..૦૮
 ખુમાનરામ નવનસિંઘ, કેસરી રામતુલસી અનધ;
 ઠાકુરદાસ દોય તુરત્યરામ, ગોવિંદદાસ ને ગુમાન નામ..૦૯
 બાજીરાઓ ને ધરમપાળ, પેજા રામાદિ દ્વિજ દયાળ;
 એહ આદિ છે ભગત ભાઈ, હરિજન છે ઠકુરુભાઈ..૧૦
 હવે કહું જાટ હરિજન, પ્રભુ ભજી જે થયા પાવન;
 દિલીપસિંઘ માધોસિંઘ નામ, પારસિંઘ ને લાલજીરામ..૧૧
 ગિરધારી ગંગારામ કહીએ, સુખરામ સોનેસિંઘ લહીએ;
 બહોરનસિંઘ આદિ ભાઈ, ખરા ભક્ત એ ક્ષત્રિય માંઈ..૧૨

હરિજન બાઈ બા વખતી, ઉમેદીબાની અચળમતિ;
 એહ જન મોટા જાટ માંઈ, હરિ ભજીને કરી ભલાઈ..૧૩
 ઘણા ભક્ત છે ગુજર માંઈ, જેને પ્રભુ વહાલા ઉર માંઈ;
 વૈશ્ય જાતિમાં મોટા ભગત, સુણો તેના નામની વિગત..૧૪
 ગોવિંદરામ ને હીરારામ, ભગત દુલારી દોય અકામ;
 લુનેરામ બુદ્ધજી અમૃજી, સાહેબરામ માણક્ય માનજી..૧૫
 દીપશા ઝવેર પ્રાણસુખ, રામલાલ હરિ સનમુખ;
 એહ ભક્ત કહ્યા વૈશ્ય જાતિ, હવે સાંભળજ્યો સોની નાતિ..૧૬
 નથુ માનજી ને સરુરામ, ઠાકુરદાસ ભક્ત બંસીનામ;
 તેલી ભક્ત ગોવિંદજી કહીએ, જન બુદ્ધજી આદિ તે લહીએ..૧૭
 ભક્ત તંબોળી ફકીરા નામ, નાથુ હીરા કહીએ દેવીરામ;
 કણબી ભક્ત છે નામ પૂરણા, એહ આદિ છે ભક્ત તે ઘણા..૧૮
 સર્વે વસે એ સાંખની ગામ, ભજી હરિ કર્યું નિજ કામ;
 દ્વિજ લછમન ભોળાભાઈ, વસે ગામ તે સાહન માંઈ..૧૯
 ધન્ય ગામ દવારાના દાસ, જેને એક હરિની છે આશ;
 ક્ષત્રી ભક્ત છે રાઓત નામ, હરિસિંઘ ને બોવદરામ..૨૦
 સુખપાલ માણક્ય નથન, પ્રાણસિંઘ ભીમજી હુંદન;
 હિંદુરામ હરિપાળ કહીએ, ઘાસીરામ ને દલીલ લહીએ..૨૧
 છતુરામદાસ ઉમરાવ, હાથીરામ દેવજીને ભાવ;
 કમળજી ને ખુમાનસિંઘ, ઠાકુરરામ ઢાંકન અનઘ..૨૨
 સુતાન આદિ સતસંગી ભાઈ, હવે કહું હરિજન બાઈ;
 બાઈ હરિકુંવર વચના, મરજાદ જેકુંવર ઢૂના..૨૩
 કાયથ દિલીપસિંઘ કહીએ, દ્વિજ લછમનાદિ જન લહીએ;
 એહાદિ ભક્તિ પ્રભુની કરે, વસે દાસ હરિના દવારે..૨૪
 ભક્ત કાયથ તે છોટેરામ, સોનેરામ ને લાલજી નામ;
 પવિત્ર ભક્ત પ્રપેટ ગામે, જેણે ભજ્યા હરિ નિષ્કામે..૨૫

ધન્ય ધન્ય દેશ પંચમહેલ, કહું જન તેમાં વસેલ;
 ગુજર ઠાકર છે હરિસંઘ, કાશીરામ છે ભક્ત અનઘ..૨૬
 રાજસિંઘ ચંદ્રહંસ નામ, અમરસિંઘ ને તુળસીરામ;
 બુદ્ધસિંઘ અખેસિંઘ અમલ, આનંદસિંઘ ને રામફલ..૨૭
 પરશુરામ કરણસિંઘ કહીએ, સોબતસિંઘ જોધારામ લહીએ;
 રૂપસિંઘ કૃષ્ણદાસ જેહ, બાલચંદ્ર ઈન્દ્રજીત તેહ..૨૮
 એહ આદિ ગુજર અપાર, રહે જન ગામ ધોરા મોઝાર;
 ભક્ત ગુજર છે રાજારામ, બુદ્ધસિંઘ ને લછમન નામ..૨૯
 બાઈ સુમેદા વિચિત્ર ધનું, પાંચુ પિરાનું બાઈ રતનું;
 જન સુજાન આદિ છે બાઈ, રહે ગામ એ રજારી માંઈ..૩૦
 ભક્ત કાયથ ઝવેર નામ, ગોરેલાલ જન જોધારામ;
 દાસ દુલારી નામ ઉયરીએ, એહ આદિ ગામ ખરિયે..૩૧
 ગુજર ભક્ત કલ્યાણ કહેવાય, જન નવલ ને ગાજીસાય;
 એહ ભક્ત રહે ગામ જતતી, ભજે હરિ ફરે નહીં મતિ..૩૨
 દ્વિજ ભક્ત એક નથુરામ, રહે બરકિસરાયે ગામ;
 ભક્ત અર્જુન એક છે નાઈ, રહે ગામ ચિતોરા તે માંઈ..૩૩
 વૈશ્ય ભવાની ને ભોલેરામ, છોટેરામ બાગબહિ ગામ;
 જાટ ભક્ત બુદ્ધસિંઘ જાણો, દરિયાઓસિંઘ પરમાણો..૩૪
 બાદરસિંઘ ને ઈશ્વરદાસ, ઠાકુરદાસ ભજે અવિનાશ;
 ધનસિંઘ ગણેશ ભવાની, ધર્મપાળ જ્ઞાનસિંઘ જ્ઞાની..૩૫
 નાથુ ગોવિંદ ઈશ્વરભાઈ, તુલસી રહે ગામ મેના માંઈ;
 ગામ હરશિમાં હરિજન, કાયથ નંદલાલ પાવન..૩૬
 મદારી રામસિંઘ અમાના, મંગળ ખુશિયાલ ભવાના;
 મનસુખ મૂલા ને નથુવા, દોલતિય કૃષ્ણજી કલુવા..૩૭
 બુધા સિતા આદિ બહુ ભાઈ, સ્વરૂપી ફૂલિયા પંજોબાઈ;
 બાઈ નેનુ દીપુ આદિ જન, વસે ગામ હરશિયે પાવન..૩૮

ભક્ત લુવાર કૃષ્ણ નિદાન, વસતા બદના હરિજન;
 વૈશ્ય ગુલાબ ને કૃષ્ણદાસ, ભજી હરિ તજી જગત્રાસ..૩૯
 ભોઈ^૧ ભક્ત મનિ રાજારામ, એહ પણ રહે હરશી ગામ;
 ભક્ત લુવાર છે ઘાશીરામ, ક્યારી ને નારાયણ નામ..૪૦
 રામફલ વલુવા ગણેશ, ગઢુબા હરિ ભજે હંમેશ;
 ભોઈ ભક્ત તે કલુવા કહીએ, જન નાઈ ગૂંગચિયા લહીએ..૪૧
 એહ આદિ જેહ બાઈ ભાઈ, રહે ગામ મગરોની માંઈ;
 એહ આદિ જન બહુ જાણો, દેશ પંચમહેલે પરમાણો..૪૨
 પામી અનેક પરચા આપ, જાણ્યા હરિ થયો મન થાપ;
 ઘણા જન રહે ગંગાપાર, ભજે નારાયણ નરનાર..૪૩
 ધનહરા^૨ ને ધર્મના મોળા, એવા જીવ બીજા જિયાં બો'ળા^૩;
 એવા દેશમાં કરી નિવાસ, ધન્ય જે જે કા'યા હરિદાસ..૪૪
 એહ જનનાં સાંભળો નામ, હરિ મળી બેઠાં ઠરી ઠામ^૪;
 દ્વિજ ભક્ત કહીએ ચંદીલાલ, ભજી નારાયણ થયો નિહાલ..૪૫
 હરિજન ખુશિયાલદાસ, રામદિનને થયો સમાસ;
 ઠાકુરદાસ ને ચુડામણ, રહે લથિપનગર બ્રાહ્મણ..૪૬
 ભક્ત અગરવાલ વણિક, વેણીરામ નામે જન એક;
 લાવ્યો શ્રીહરિ સારુ પોશાગ, ઝીણો જામો ને મુગલી પાગ^૫..૪૭
 તે ધારી હરિએ હેત કરી, જને જોયા તે નયણાં ભરી;
 નીરખી નાથ લીધો જેણે લાઉ, એહ જન રહે લખનાઉ..૪૮
 કહું વછઘોશ દેશવાસી, અતિ ઉત્તમ ને વિશ્વાસી;
 સાધુસ્વભાવ અંતરે અતિ, કે દી ધર્મથી ન ચળે મતિ..૪૯
 એવા જન નિરમળ જાણી, કહું નામ તેનાં હું વખાણી;
 દ્વિજ ભક્ત છે હરગોવિંદ, નીરખી નાથને પામ્યો આનંદ..૫૦
 તેનો છે પવિત્ર પરિવાર, સરવેને સ્વામીનો આધાર;

૧. પાલખી ઉપાડનાર. ૨. ચોર. ૩. ઘણા; વધારે. ૪. કૃતાર્થ થયા. ૫. પાઘડી (મુસલમાની).

ભાવે ભક્તિ પ્રભુજીની કરે, બહુ બાઈભાઈ રહે ડેહરે..૫૧
 દેશગામ નામ લખી જાત, છે અપાર કહું હું શી વાત;
 ભૂતકાળની મેં નથી ભાખી, નથી ભવિષ્યની લખી રાખી..૫૨
 વ્રતમાનકાળની મેં કહી, તે પણ જથારથ^૧ નથી થઈ;
 જેમ કપી^૨ વાવરતાં ધન, પળે પળે સંકોચાય મન..૫૩
 તેમ કહી છે થોડામાં વાત, સત્ય માની લેજ્યો મારા ભ્રાત;
 જેમ અર્ણવ^૩ લહરી અપાર, નવી નીપજે ન આવે પાર..૫૪
 તેમ હરિ થકી હરિજન, નવા નીપજે છે નિશદન;
 તેને લેખીને લખવા જાય, એવું તો કેદિયે ન મનાય..૫૫

પૂર્વછાયો :

કૂપદાદુર^૪ કૂપનો, ભાઈ કૂદી પામે પાર;
 પણ સરે^૫ જાતાં સાહેરને^૬, લાગે લગારેક વાર..૫૬
 તેમ સતસંગ સાગર, ભર્યો છે ભરપૂર;
 તેનો જે જન પાર લેવા, જાય તે મતિ ભૂર..૫૭
 એક જીભે જનનાં, નો'ય નામનો નિરધાર;
 સહસ્ર જુગ^૭ જીભે શેષજી, નથી નથી પામતા પાર..૫૮
 કોઈક નર આકાશનો, વળી લેવા ઈચ્છે અંત;
 પણ અનળ^૮ તે ઓરાં રહે, જે બહુ પાંખે બળવંત..૫૯
 તેમ સતસંગ સરવે, છે જો અનંત અપાર;
 કવિ અંડજ^૯ ઊડે ઘણું, પણ અંત્યે પામે હાર..૬૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'ઉદ્દુસ્તાનના હરિજનનાં
 નામ કહ્યાં' એ નામે એકસો ને સત્તાવીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૭॥

૧. જેમ છે તેમ. ૨. અતિ લોભી. ૩. સમુદ્રમાં. ૪. કૂવાનો દેડકો. ૫. છેડે; સામે કાંઠે. ૬. સાગરને. ૭. બે હજાર. ૮. શાસ્ત્રોમાં બતાવેલ એક પક્ષી. ૯. કવિરૂપી પક્ષી.

પૂર્વછાયો :

દેશ દેશના દાસનાં, લખિયાં ગામ ને નામ;
 હવે લખવા પરયા, મારા હૈયામાં ઘણી હામ..૦૧
 પ્રભુ તિયાં પ્રભુતાઈની^૧, આશ્ચર્ય ન મળે કાંઈ;
 પૂરણકામ પુરુષોત્તમ, સરવે સામર્થી જે માંઈ..૦૨
 તેહ પ્રભુજી પ્રકટી, કર્યા બહુ બહુ કાજ;
 લૌકિકમાં અલૌકીક લીલા, દેખાડી મહારાજ..૦૩
 સમૈયા સદાવ્રત માંહી, અખૂટ રહ્યાં જે અન્ન;
 મહારુદ્ર અતિરુદ્ર આપે, કર્યા વિષ્ણુ જગન..૦૪
 તેહ માંહી તલભારની, વળી ના'વી ખરચતાં ખોટય;
 વિના નાણે જગ જાણે, વિપ્ર જમાડ્યા કોટય^૨..૦૫

ચોપાઈ :

તેહ વિના જે પરયા અન્ય, કહું સાંભજ્યો સહુ જન;
 પ્રથમ પર્વતભાઈની વાત, કહું વર્ણવી તેહ વિખ્યાત..૦૬
 કણબી કુળમાં કારણરૂપ^૩, અતિ ઉત્તમ ભક્ત અનુપ;
 સ્વામી રામાનંદજીને મળી, જેની દેહદશા તેહ ટળી..૦૭
 પછી સ્વામી સહજાનંદ જેહ, પૂરણબ્રહ્મ પ્રકટ્યા તેહ;
 તે પ્રભુ પ્રકટની મૂરતિ, તેથી ન રહેતી વેગળી વૃત્તિ..૦૮
 તોય ઊપજ્યો એમ વિચાર, કેવો હશે નૃસિંહ અવતાર;
 હતું અંતર એ વિચાર સમેત, ગયા કૃષિ^૪ કરવાને ખેત..૦૯
 રાખી વૃત્તિ પ્રભુમાં એકતાર, સ્વામી સહજાનંદ મોઝાર;
 જોઈ મહારાજશ્રીની^૫ મૂરતિ, સુખસાગર સુંદર અતિ..૧૦
 પછી જોયું તેને આસપાસ, દીઠો અતિ અતિ પરકાશ;
 તેમાં ચોવીસ જે અવતાર, દીઠાં જૂજવાં રૂપ આકાર..૧૧
 મત્સ્ય કચ્છ વારાહ નૃસિંહ, વામન પરશુરામ અનંધ;

૧. સામર્થીની. ૨. અસંખ્ય. ૩. કોઈ કાર્ય માટે અવતરેલા મુક્તસ્વરૂપ. ૪. ખેતી. ૫. શ્રી હરિ.

રામ કૃષ્ણ બુધ ને કલકિ, પુરુષ અવતાર અલૌકી..૧૨
 સુયજ્ઞપુરુષ જે અનુપ, કપીલ દત્તાત્રેય સ્વરૂપ;
 સનકાદિક ને બદ્રિપતિ, મહાધ્રુ^૧ વરદેણ મૂરતિ..૧૩
 પૃથુ ઋષભદેવ રાજન, હયગ્રીવ હરિ ધારી તન;
 હંસમૂરતિ ધનવંતરી, આવ્યા વ્યાસ નારદ તન ધરી..૧૪
 એવાં ચોવીસે હરિનાં રૂપ, એક એકથી અતિ અનુપ;
 દીઠા પર્વતભાઈએ પોતે, આવ્યો અતિ આનંદ તે જોતે..૧૫
 હૈયે હરખ મુખે બોલે વાણી, દીધાં દર્શન નાથ દયા આણી;
 પછી પ્રેમેશું લાગ્યા છે પાય, અતિ આનંદ ઉર ન માય..૧૬
 જોયાં ચોવીસે રૂપ ચિંતવી, તેણે અતિ સુખ શાંતિ હવી;
 પછી પ્રગટ પ્રભુનું^૨ જે રૂપ, તેમાં સમાણાં સર્વે સ્વરૂપ..૧૭
 તે રૂપ રહ્યું હ્રદા મોઝાર, દેખે અંતર ભીંતર બહાર;
 અર્ધ ઘડી તે અળગું ન રહે, તેથી સુખ જે ઈચ્છે તે લહે..૧૮
 જેમ ચિંતામણિ હોય કને^૩, જેહ ચા'ય^૪ થાય તેહ તને^૫;
 લોક પ્રલોક અગમ^૬ ન રે, જે જે આપે^૭ ઈચ્છે તેહ કરે..૧૯
 તેમ ચિંતામણિ હરિનું રૂપ, જેના અંતરમાં રહ્યું અનુપ;
 તેહ જન જે ચિંતવે તે થાય, લોક પરલોક ઈચ્છે ત્યાં જાય..૨૦
 વૈકુંઠ ગોલોક શ્વેતદ્વીપ, તેહને દેખે જેમ સમીપ;
 અક્ષરધામ આદિ લોક જેહ, દેખે સાંભળે કહે વળી તેહ..૨૧
 એમ પરવતભાઈની દૃષ્ટે^૮, નિરાવર્ણ આવર્ણ^૯ નહીં અષ્ટે^{૧૦};
 એ તો વાત અલૌકીક અતિ, લોક પરલોકે જેની ગતિ..૨૨
 એહ રીતે પરચા અગણિત, થાય પર્વતભાઈને નિત;
 એ તો પરચો કહ્યો મેં એક, એવા બીજા થયા છે અનેક..૨૩
 વળી વાત બીજી એક કહું, છે તો અપાર પાર કેમ લહું;

૧. સદા એક જ અવસ્થામાં રહેનારા. ૨. સ્વામિનારાયણ ભગવાનનું. ૩. પાસે. ૪. ઈચ્છે. ૫. તે જ શરીરે. ૬. અજાણ્યું. ૭. પોતે ૮. જ્ઞાનવૃત્તિમાં. ૯. પૃથ્વી આદિ અવરોધક. ૧૦. આઠમાંથી એકેય.

ભક્ત એક અનુપમ જાણો, નામ મૂળજી જાતિ લુવાણો..૨૪
 હતો જન્માંતરે જીવ સારો, સત્ય ધર્મ લાગતો તે સારો;
 પછી જન્મ ધાર્યો એણે જ્યારે, મળ્યો કુસંગ ન રહ્યો એવો ત્યારે...૨૫
 કહું જન્મ ધરી જે જે કર્યું, થઈ ચોર પરધન હર્યું;
 મોટા ચોર માંહી તે મોવડી^૧, હરે વસ્તુ જે નજરે પડી..૨૬
 એવા બીજા અવગુણ બહુ, જાણે જન જગતમાં સહુ;
 ફરે હરવા^૨ વસ્તુ હંમેશ, તેને અર્થે જાય દેશોદેશ..૨૭
 એક દિન આવ્યો પ્રભુપાસ, જિયાં હતા હરિ હરિદાસ;
 ભાવાભાવે થયા દરશન, થઈ ધારણા ભૂલિયો તન..૨૮
 વળી અંતરવરતિ પાછી, થઈ સહજમાં સમાધિ સાચી;
 દીઠાં બહુ લોક બહુ ધામ, માન્યો પોતાને પૂરણકામ..૨૯
 પામ્યો સમાધિ સામર્થી અતિ, ઈચ્છા આવે તિયાં કરે ગતિ;
 જુવે સુરપુર ને કૈલાસ, સત્ય વૈકુંઠ ગોલોકે વાસ..૩૦
 શ્વેતદ્વીપ ને અક્ષરધામ, દેખે બ્રહ્મનગર નિષ્કામ;
 આવે જાય તિયાં અહોનિશ, દેખે હરિનાં ધામ હંમેશ..૩૧
 તેની આવી કરે વાત વળી, પામે આશ્ચર્ય સહુ સાંભળી;
 માને પ્રતાપ મહારાજ તણો, શું કહીએ મુખથી ઘણો ઘણો..૩૨
 તપ તીર્થ વ્રત કોટિ કરે, દેહ દમી ભમી ભૂમિ મરે^૩;
 તોય ન પામે સ્વપને સુખ, માટે મોટવપ શું કહીએ મુખ..૩૩
 પણ કહેવાનું છે એ કારણ, જ્યારે મૂળજીને થાય ધારણ^૪;
 ત્યારે તન મન ભાન ટળે, જ્યારે બ્રહ્મમહોલમાં પળે^૫..૩૪
 ત્યારે વાટમાંઈ મળે વામ^૬, રોકી રાખે બે ઘડી એ ઠામ;
 તે વાત કરી મહારાજ પાસ, સર્વે સુણી બોલ્યા અવિનાશ..૩૫
 હવે જા જ્યારે ધારણામાંઈ, પળ એક ન રોકાવું ક્યાંઈ;

૧. મુખ્ય. ૨. લૂંટવા. ૩. તપ તથા તીર્થ મરતા સુધી કરે. ૪. સમાધિ. ૫. જાય. ૬. શંકર.

મળે રુદ્ર^૧ તો વાટ મુકાવી, કહેજ્યે થાય તેવું આંહીં આવી..૩૬
 એવું સાંભળી મૂળજી ચાલ્યો, જાતાં વાટે રુદ્રે મળી ઝાલ્યો;
 કહે જાછ ઉતાવળો કિયાં, ઘડી બે લગી રોકીશ ઈયાં..૩૭
 ત્યાર પછી તને જાવા દૈશ, જો તું અતિ ઉતાવળો હૈશ;
 ત્યારે મૂળજી કહે મહારાજ, તમે રોકશોમા મને આજ..૩૮
 આજ જાવું છે વેહેલેરું વળી, તારો ખાળ્યો^૨ નહીં રહું બળી;
 ત્યારે વામ કહે બોલ વિચારી, જા તું જોરે તો નાખું હું મારી...૩૯
 ત્યારે મૂળજી કહે સુણ્ય મારી, આજ જટા હું ચૂંથીશ તારી;
 વદતાં વાદ આવ્યા બેઉ બાથે, કરે યુદ્ધ જન જટી^૧ સાથે..૪૦
 બેઉ જોધ^૩ બરોબર બળી^૪, કોય કેને ના'પે લેશ લળી^૫;
 પછી મૂળે મનમાં વિચાર્યું, બળ પ્રકટ પ્રભુનું સંભાર્યું..૪૧
 ત્યારે આવી સામર્થી અતિ અંગ, કર્યું કપર્દી^૧નું અંગ ભંગ;
 પડ્યા કામારિ^૧ કડાકો થયો, છૂટી જટા છટા સુરશિયો^૬..૪૨
 આસપાસ જુગલ જોજને^૭, દીહું સાંભળિયું સહુ જને;
 જીતી જન આવ્યો પ્રભુપાસ, કહ્યું થયું જેહ તેહ દાસ..૪૩
 સર્વે સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યાં, વળતાં શ્રીજી ચરણે શીશ નામ્યાં;
 કહે ધન્ય ધન્ય મહારાજ, થયો અલૌકી પરચો આજ..૪૪
 સુણી સત્સંગી થયા રળિયાત, કુસંગીને કહી નહીં વાત;
 એમ પરચા નિરંતર ઘણા, કહીએ કેટલા મૂળજી તણા..૪૫
 પ્રકટ પ્રભુથી પરચા થાય, તે તો લખતાં કેમ લખાય;
 કહેતાં સુણતાં આવે આનંદ, માટે કહું છું સુણો જનવંદ..૪૬

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિક ધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજી મહારાજે
 પર્વતભાઈ તથા મૂળજીને પરચા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને અઠ્ઠાવીશમું
 પ્રકરણમ્ ॥૧૨૮॥

પૂર્વછાયો :

વળી પરચા વર્ણવી, કહું અલૌકીક એહ;
 સાંભળજ્યો સહુ શ્રવણે, કરી અધિક સનેહ..૦૧
 મોટા સંત મહારાજના, છે શિરોમણિ સંતદાસ;
 ફરે એકલા ઉત્તરે^૧, જેને નહીં તન મન ત્રાસ..૦૨
 માની વચન મહારાજનું, ધાર્યું અંતરે અનુપ;
 તે દિના તન ભાન ભૂલી, થયા તેહ તદ્દરૂપ^૨..૦૩
 તેની વારતા સાંભળો, લખું છું લવલેશ;
 જે દેહ છતે સિદ્ધદશા પામી, ફરે છે ઉત્તર દેશ..૦૪

ઓપાઈ :

ધન્ય ધન્ય સાધુ સંતદાસ, જેને નહીં આ તનઅધ્યાસ^૩;
 પિંડ છતાં પામી સિદ્ધગતિ, ફરે લોક પરલોકે સુમતિ..૦૫
 તેને કૃપા કરી કહે કૃપાળુ, દેખી આવો દલુજી દયાળુ;
 તિયાં જાવું તું અવશ્ય અમારે, સરશે અર્થ તે ગયે તમારે..૦૬
 કહેજ્યો આંહીની સરવે વાત, સુણી દલુ થાશે રળિયાત;
 બીજા મુક્ત તિયાં ષટ્દશ^૪, એક બાઈ સુંદર સુજશ..૦૭
 તેને કહેજ્યો આશિરવચન, જાઓ વેગેશું વેલેરા જન;
 સુણી વચન ચાલ્યા સંતદાસ, દૂર દેશમાં દલુજી પાસ..૦૮
 અતિ અગમ વિકટ વાટ, ઘણું નદીના ઓઘટ^૫ ઘાટ;
 નરતને તિયાં ન જવાય, વાટે મનુષ્ય મનુષ્યને ખાય..૦૯
 તિયાં ચાલ્યા સંતદાસ જન, માની મહાપ્રભુનું વચન;
 કરી ઈચ્છા ને મીંચી છે આંખ્યો, ઉડ્યું પંડ આવી જાણે પાંખો..૧૦
 પળ એક માંહી તિયાં પહોતા, દીઠા દલુજીને મુક્તે સોતા;
 ઉઠી આવ્યા સામા સંતદાસ, હેતે મળીને બેસાર્યા પાસ..૧૧

૧. બદરિકાશ્રમ સુધી. ૨. ભગવદ્દરૂપ. ૩. શરીરમાં અહંબુદ્ધિ. ૪. ૧૬. ૫. પસાર થવું કઠણ તેવા.

કરી પૂજા મળી વળી જન, પછી ભાવે કરાવ્યાં ભોજન;
 બેઠા સંતદાસ પાસ દલુ, પૂછ્યું પ્રશ્ન ભાવે ભરી ભલું..૧૨
 કહો સંતદાસ સાચી વાત, સ્વામી સહજાનંદની વિખ્યાત;
 બોલ્યા સંતદાસ શું હું કહું, આજ વાવરે સામર્થી બહુ..૧૩
 પાપી પામર જીવ જે જગે, તાર્યા કોટિ તે દીઠા મેં દગે;
 દ્વિજ ક્ષત્રી વૈશ્ય શુદ્ર કોઈ, થાય સમાધિ સ્વામીને જોઈ..૧૪
 હોય કોઈ નર વળી નાર્ય, વરતે પિંડ બ્રહ્માંડને પાર્ય;
 બહુ શાસ્ત્રે સાંભળી મેં વાત, પણ આજની વાત અખ્યાત^૧..૧૫
 ત્યારે દલુજી કહે સુણો સંત, આજ આવ્યા પોતે ભગવંત;
 બીજા થાય કોટિ અવતાર, તેનું કારણ છે નિરધાર..૧૬
 એવી કરી પરસ્પર વાત, સુણી સહુ થયાં રળિયાત;
 એમ વાત કરતાં હુલાસે^૨, રહ્યા છ માસ દલુજી પાસે..૧૭
 પછી દલુજી કહે સુણો જન, જાઓ તિયાં કરો દરશન;
 જે છે તે ત્યાં છે તમે જાણો, એથી અધિક નહીં પ્રમાણો..૧૮
 પછી સંતદાસે શીખ^૩ માગી, ચાલ્યા વેગે વળી બડભાગી;
 આવ્યા સ્વામી સહજાનંદ પાસે, કર્યા દરશન સંતદાસે..૧૯
 પછી કરી દલુજીની વાત, સાંભળી મહારાજે સાક્ષાત;
 દલુજી તે મુક્ત અવતાર, એક બાઈ પણ નિરધાર..૨૦
 દિવ્ય મૂર્તિ એ જાણજ્યો દોય, અન્યજનને ભેટવ^૪ ન હોય;
 તેનાં દર્શન કર્યા સંતદાસે, રહી પોતે ૪૬ માસ પાસે..૨૧
 એ તો પરચો કહ્યો મેં એક, એવા બીજા થયા છે અનેક;
 પછી રહ્યા તિયાં કાંઈ દન, વળતા એમ બોલ્યા ભગવન..૨૨
 સંતદાસને કહ્યું સાનમાં^૫, જાઓ તમે બદરિવનમાં;
 નરનારાયણ ઋષિરાય, જે રહ્યા છે બદ્રિવનમાં..૨૩

એકરૂપ અમારું છે એહ, બીજું પ્રકટ દેખો છો તેહ;
 બહુરૂપે બહુ ધામે રહું છું, ત્યાંના વાસીને સુખ દઉં છું..૨૪
 પણ બદ્રિકાશ્રમના વાસી, અતિ ત્યાગ વૈરાગ્યે તપસી;
 માટે એ છે વહાલા મને અતિ, તેને જોઈ આવો મહામતિ..૨૫
 પછી ચાલ્યા ત્યાંથી સંતદાસ, નરનારાયણ ઋષિ પાસ;
 એ તો વાત છે આશ્ચર્યકારી, જોજ્યો સહુ અંતરે વિચારી..૨૬
 આ દેહે જે જાવું ઉત્તરદેશ, હિમાદ્રિ^૧ પર કરી પ્રવેશ;
 તે તો આ શરીરે ન જવાય, જાય તે તો ઈશ્વર કહેવાય..૨૭
 એવી સામર્થી જે થકી આવે, તે તો સર્વનું કારણ કાવે;
 તેની આજ્ઞા લઈ સંતદાસે, ચાલ્યા ઉત્તર ખંડે હુલાસે..૨૮
 અતિ વસમા વિકટ ઘાટ, તનધારીને નહીં જાવા વાટ^૨;
 એવી વાટે ચાલ્યા વીતરાગી^૩, ગયા હિમાળા^૧ પાર સુભાગી..૨૯
 પછી આવી ત્યાં પથરા^૪ નદી, તનધારી તરે નહીં કદી;
 ધાતુ કાષ્ટાદિક વસ્તુ કાંઈ, થાય પથ્થર પડે પાણીમાંઈ..૩૦
 એવે ગુણે જુક્ત જાણી નીર, પગ ન બોળ્યો બેસિયા તીર;
 કરતાં અંબુ ઊતરવા વિચાર, એવે સમે આવ્યા ઋષિ ચાર..૩૧
 કહે ક્રિયાં જાવું મુનિજન, મુનિ કહે જાવું બદ્રિકાવન;
 કહે ઋષિ ચાલો અમ સાથ, મીંચો આંખ્યો ઊતરિયે પાથ^૫..૩૨
 મીંચ્યાં લોચન ન કરી વાર, આવ્યા દશ જોજન જળપાર;
 તિયાં દીઠું છે આશ્રમ સારું, બેઠા ઋષિ જ્યાં લાખ હજાર..૩૩
 શુભ બદ્રિ અદ્રિ^૬ એક સાર, તિયાં ગુફા હજારે હજાર;
 મધ્યે ગુફા દીઠી એક ઘેરી, તે તો નરનારાયણ કેરી..૩૪
 તિયાં પહોત્યા પોતે સંતદાસ, ઊઠી આપે મળ્યા અવિનાશ;
 બહુ હેતે કર્યું સનમાન, ભલે આવ્યા કહે ભગવાન..૩૫

આપ્યા ઋષિએ અમર જળ, પછી જમાડ્યાં સુંદર ફળ;
 ત્યાર પછી પૂછ્યું ઋષિરાય, કહો મહાપ્રભુનો મહિમાય..૩૬
 કહે નરનારાયણ નાથ, શું કરે છે હરિ ઋષિ સાથ;
 કહે સંતદાસ શું હું કહું, આજ વાત અલેખે^૧ છે બહુ..૩૭
 વાવરે છે સામર્થી જે શ્યામ, કહેતા મ ન વાણી પામે વિરામ;
 તે તો જાણો છો સરવે નાથ, પૂછ્યું માટે કહ્યું જોડી હાથ..૩૮
 એમ પૂછતાં શુભ સમાચાર, કહ્યાં સંતદાસે નિરધાર;
 એમ કહેતાં સાંભળતાં વળી, થઈ સંધ્યા સુંદર નિરમળી..૩૯
 બેઠા શુભાસને બેઠ વીર^૨, આવ્યા દર્શને મુનિ સુધીર;
 નયણાં ભરીને નિરખ્યા નાથ, પછી મળ્યા સંતદાસ સાથ..૪૦
 સહુ બોલાવે હેતે સમેત, હૈયે ભાવ દેખાડે છે હેત;
 કહે નારાયણ સુણો સંત, આ તો ઋષિ છે ત્યાગી અત્યંત..૪૧
 કોઈકને વીતે વર્ષ બાર, ત્યારે એક દિન કરે આહાર;
 કોઈકને વીતે ષટ્ વર્ષ, ત્યારે લાગે છે ભૂખ ને તર્ષ..૪૨
 કોઈક જમે વરષે એક, ષટ્માસવાળા છે અનેક;
 કોઈ કરે છે મહિનામાં આહાર, પક્ષવાળા^૩ હજારો હજાર..૪૩
 સર્વે જન સમાધિએ સુખી, કોઈ રીતે ઋષિ નથી દુઃખી;
 સર્વેના છે તપમય તન, અંતર વૃત્તિયે કરે ભજન..૪૪
 જ્યારે ઈચ્છે અન્નજળ જેહ, આપી જાય સિદ્ધિ સઘ તેહ;
 એમ વાત કરી નરવીરે^૪, સુણી સંતદાસજી સુધીરે..૪૫
 એમ કરતા વીત્યા કાઈ દન, કર્યું માનસરે^૫ જાવા મન;
 ત્યારે સંતને કહે નરવીર, ન્હાશો નીરે નહીં ખમે શરીર..૪૬
 માટે વણ નાહ્યે વહેલા વળજ્યો, મુનિ સહિત જોઈ મને મળજ્યો;
 પછી માનસરે ગયા જન, દીઠાં હંસ કમળના વન..૪૭

૧.વર્ણન ન થઈ શકે તેવી. ૨.નર-નારાયણ. ૩.૧૫ દિવસે જમનારા. ૪.નારાયણ. ૫.માનસરોવરે.

જોઈ પાછા વળ્યા ઋષિરાય, નાહ્યા સંતદાસજી તે માંય;
 વ્યાપી શીત ને ઠર્યું શરીર, લાવ્યા ઉપાડી જ્યાં નરવીર..૪૮
 પછી બહુ તાપે તપાડ્યું તન, ત્યારે સચેત થયા મુનિજન;
 પછી લાગ્યા નારાયણ પાય, રહ્યા માસ પક્ષ^૧ મુનિ ત્યાંય..૪૯
 પછી નરવીર કહે સંતદાસ, તમે જાવો મહાપ્રભુ^૨ પાસ;
 જે છે તે તો સરવે છે તિયાં, શાને બેસી રહો સાધુ ઈયાં..૫૦
 એમ કહી શીખ દીધી નાથ, મોકલ્યા ઋષિ ચારને સાથ;
 તે ઉતારી ગયા નદી પાર, વળ્યા પાછા કરી નમસ્કાર..૫૧
 ચાલ્યા મુનિ હૈયામાં હુલાસે, આવ્યા સુંદર દેશ કેલાસે;
 તેનો હઠયોગી જે નરેશ, આવી આપ્યો તેને ઉપદેશ..૫૨
 રાજા જાતો સમાધિમાં જ્યારે, રહેતો ૫૬ માસ સુધી ત્યારે;
 રાજ સાજ સુત ને કલત્ર^૩, તિયાં સાંભરતું'તું નિરંત્ર..૫૩
 તેને સંતદાસે સુખી કીધો, અન્ય ભાવ ઊગવા^૪ ન દીધો;
 કરાવ્યાં પ્રગટનાં દર્શન, થઈ સુખી રાયે તજ્યું તન..૫૪
 ફૂટી તાળું^૫ ને નીસર્યા પ્રાણ, ચાલ્યા સત્સંગ કરી સુજાણ;
 ત્યાંથી સંતદાસજી સધાવ્યા, એક વેરવાલે ગામ આવ્યા..૫૫
 આલ્યા તસ્કર કરીને^૬ તેણે, અતિ પ્રહાર કરી બાંધ્યા એણે;
 હેરુ^૭ જાણી દિયે દુઃખ બહુ, કરે મારવા મનસુબો^૮ સહુ..૫૬
 તેના સગાં વહાલા જન જેહ, આવ્યા નાથ^૯ રૂપ ધરી તેહ;
 મળી વળી મુકાવિયો જન, ચાલ્યા દાસને દઈ દરશન..૫૭
 ત્યાંથી સંતદાસજી સધાવ્યા, ઘણે દને ગુજરધર આવ્યા;
 જેતલપુર ડભાણ ગામ, દિન દશ કર્યો વિશરામ..૫૮
 પછી ત્યાંથી આવ્યા પ્રભુ પાસ, મળ્યા નાથ સાથે સંતદાસ;
 સનમુખ બેસી સંતજને, કહ્યું જે જે પૂછ્યું ભગવને..૫૯

૧. એક મહિનો ને ૧૫ દિવસ. ૨. સર્વાવતારી એવા શ્રીહરિ. ૩. સ્ત્રી. ૪. પ્રગટવા. ૫. તાળવું. ૬. ચોર માનીને. ૭. ગુપ્તચર; જાસૂસ. ૮. વિચાર. ૯. સ્વામિનારાયણ ભગવાન.

કરી સુંદર વારતા સાને, સમજી સુણી નહીં કેણે કાને;
 કહ્યું અલૌકીક જે આખ્યાન, સમજે સંત કહે શ્રીભગવાન..૬૦
 પછી નાથ કહે ધન્ય ધન્ય, તમ જેવો બીજો નહીં જન;
 તમે પામિયા છો સિદ્ધગતિ, માટે સહુથી મોટા તમે અતિ..૬૧
 હવે ફરો સતસંગમાંઈ, કરો વાત તમે દીઠી ત્યાંઈ;
 એવા સમર્થ સંત વિખ્યાત, પામ્યા જેથી તેની સઈ વાત..૬૨
 વાત મોટી છે મહારાજ તણી, કહી ન જાય મુખથી ઘણી;
 હરિ હરિજનનો મહિમાય, કહ્યે જથારથ ન કહેવાય..૬૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે સંતદાસજીને
 પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને ઓગણત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૨૮॥

પૂર્વછાયો :

દિયે પરચા દાસને, દીનબંધુ દીનદયાળ;
 જોઈ સામર્થી શ્યામની, મન મગન રહે મરાળ..૦૧
 જણ જણ પ્રત્યે જૂજવા, આપી પરચા અપાર;
 તેણે ખુમારી તનમાં, મન મસ્ત રહે નરનાર્ય..૦૨
 વળી કહ્યું એક વારતા, વિધ વિધ કરી વખાણ;
 સાંભળજ્યો સહુ શ્રવણે, સત્યવાદી જન સુજાણ..૦૩
 મોટા સંત મહારાજના, વંદુ હું વ્યાપકાનંદ;
 તેની કીર્તિ સુણતાં, આવે ઉરમાં આનંદ..૦૪

ચોપાઈ :

ધન્ય સંત તે વ્યાપકાનંદ, જન સુખદાયી જગવંદ;
 ત્રીસ સંતગુણે તે તો શોભે, કામ ક્રોધ લોભમાં ન કોભે..૦૫
 અષ્ટસિદ્ધિ^૧ નવનિધિ^૨ મળે, તેને દેખીને ચિત્ત ન ચળે;
 એવા સંત શિરોમણિ સારા, ધ્યાનવાન પ્રભુજીને પ્યારા..૦૬

૧. અણિમા, મહિમા, ગરિમા, લણિમા, પ્રાપ્તિ, પ્રાકામ્ય, ઈશિત્વ, વશિત્વ. ૨. પદ્મ, મહાપદ્મ, મકર, કચ્છપ, મુકુંદ, નંદક, નીલ, શંખ, લક્ષ્મી.

થઈ જે દીની સહજ સમાધ્ય^૧, દીઠી સામર્થી હરિની અગાધ્ય^૨;
 સર્વે લોક ધામ ધામધણી, જાણી સામર્થી મહારાજ તણી..૦૭
 સર્વે કારણના જે કારણ, દેખે હરિને કરી ધારણ;
 આપે વર્તે પંડે અંડ પાર^૩, નહીં દેહદશા તે લગાર..૦૮
 અણ ઈચ્છાએ ઊતર્યા ઝાડી, આવ્યો આગળ દેશ અનાડી;
 તિયાં આવ્યું શહેર^૪ એક જાણો, તેનો રાજા મલેચ્છ^૫ પ્રમાણો..૦૯
 તેનો દીવાન વણિક જન, કર્યું રાજ કાજ બહુ દન;
 એક દીન આવ્યો વાંકમાંઈ, કર્યો બંધિવાન^૬ રાયે ત્યાંઈ..૧૦
 બહુ દિન બંધિખાને રહ્યો, ત્યાર પછી દંડ તેનો થયો;
 ઠેરાવિયા રૂપિયા કરોડી^૭, લઈ જામીન ને મૂક્યો છોડી..૧૧
 માસ એકનો કર્યો ઠેરાવો, ભરે રૂપૈયા તો નહીં દાવો;
 નહીં તો કરીએ મુસલમાન, એવી રીત્યના લીધા જમાન..૧૨
 મોટા શેઠના ગળામાં^૮ નાખી, છોડ્યો વણિક સાયદી^૯ રાખી;
 પછી તેણે દંડ દેવા કાજ, વેચ્યો ઘરનો સરવે સમાજ..૧૩
 ઘણા રૂપૈયા ઘરના દીધા, બીજા ઉછી ઉધારે તે લીધા;
 તોય દંડ પૂરો નવ થયો, દેતાં દેતાં અધૂરો જ રહ્યો..૧૪
 પછી વણિક મરવા વિચાર, આવ્યો શિવાલયે પુરબાર;
 દિયે પ્રદક્ષિણા ને પોકારે, આવાં કષ્ટથી કોણ ઉગારે..૧૫
 હાય હાય હિંદુધર્મ જાશે, હાય મનખો^{૧૦} હરામ થાશે;
 એમ શોકમાં કરે પોકાર, દીઠા સાધુ દોય તેહ ઠાર..૧૬
 તેમાં વડેરા^{૧૧} વ્યાપકાનંદ, દેખી વણિક પામ્યો આનંદ;
 આવી લાગ્યો સંત દોય પાય, રુવે નયણે નીર ન માય..૧૭
 તેને ધીરજ દઈ પૂછે સંત, કહે વણિક તારું વ્રતંત^{૧૨};
 કહી વણિકે પોતાની વાત, સુણી સંતે તે સર્વે વિખ્યાત..૧૮

૧. સમાધિ. ૨. અપાર. ૩. દેહ-બ્રહ્માંડથી જુદા; બ્રહ્મસ્વરૂપે. ૪. ભોપાલ. ૫. મુસલમાન. ૬. કેદ.

૭. એક કરોડ. ૮. જવાબદારીમાં. ૯. સાક્ષી. ૧૦. મનુષ્ય જન્મ. ૧૧. મોટેરા. ૧૨. બનેલી ઘટના.

પછી વ્યાપકાનંદજી કહે, સ્વામિનારાયણ નામ લહે;
 ધાર્ય નિયમ કર સતસંગ, થાઈશ સુખિયો સર્વે અંગ..૧૯
 પછી તેણે તેમજ કર્યું, સુત નારી સહિત નિયમ ધર્યું;
 આવ્યો વણિક સંતને ચરણે, ત્યારે વિચાર્યું અશરણશરણે^૧..૨૦
 હવે કરવું એહનું કાજ, થયા સાબદા^૨ પોતે મહારાજ;
 વાલે લીધો વણિકનો વેશ, સુંદર મોળિડું બાંધ્યું શીશ..૨૧
 પહેરી અંગરખી લાંબી બાંય, ચાળ વિશાળ લડસડે^૩ પાય;
 બાંધ્યો કમરે કસુંબી કણો^૪, સોનેરી છેડે શોભે છે ઘણો..૨૨
 તેમાં ખોસી છે સુંદર દોત^૫, કાંધે^૬ દુશાલ ઝીણેરે પોત^૭;
 હસે મુખે પડે ખાડા ગાલ, મોટા ધનાઢ્ય ઝળકે ભાલ..૨૩
 કાંઈ બોલે મુખેથી તોતળિયું, લીધાં રૂપૈયા ભરી કોથળિયું;
 લીધા સેવક સંગે બે ચાર, આવ્યા શ્યામળો શહેર મોઝાર..૨૪
 આવી પૂછિયું શેઠનું હાટ^૮, કહે આવ્યા દામ દેવા માટ;
 માગો નાણું તે તમારું લિયો, ખત^૯ નાથ કહે પાછું દિયો..૨૫
 ખત દઈશ હું દાસને જ્યારે, અન્ન જળ લઈશ હું ત્યારે;
 દામ વિના જે પીડાય દાસ, એવો લોભ નહીં અમ પાસ..૨૬
 કહે વેળ્ય મ કરો લગાર, લિયો રૂપૈયા કહે વારંવાર;
 આપી રૂપૈયા ને ખત લીધું, લઈ વણિકને કર^{૧૦} દીધું..૨૭
 એમ પરચો પૂરી દયાળ, ચાલ્યા નાથ ત્યાંથી તતકાળ;
 વ્યાપકાનંદજીનું વચન, કર્યું સત્ય પોતે ભગવન..૨૮
 પૂરી પરચો ચાલ્યા દયાળ, ભક્તાધીન દીનપ્રતિપાળ;
 વળી વ્યાપકાનંદની વાણી, કરી સત્ય તે સારંગપાણિ..૨૯
 તેની વર્ણવીને કહું વાત, વ્યાપકાનંદજીની વિખ્યાત;
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા દોય સંત, આવ્યા બુદ્દેલખંડે મહંત..૩૦

૧. નોધારાના આધાર શ્રીહરિએ. ૨. તૈયાર. ૩. લટકે. ૪. રેંતો; ખેસ. ૫. શાહીનો ખડિયો. ૬. ખભે. ૭. ઝીણા વણાટવાળી. ૮. જામીન શેઠની પેઢી. ૯. લખાણ. ૧૦. હાથમાં.

તિયાં આવ્યું શહેર એક સારું, ઊતરવાનું તો નિત્ય બહારું;
 જોઈ જાયગા સુંદર સૂની, તિયાં ઊતરિયા બેઉ મુનિ..૩૧
 તિયાં આવ્યો દ્વિજ એક ભાવી, કહે કરો ભોજન ઘેર આવી;
 બોલ્યા વ્યાપકાનંદ વિચારી, સારું કરાવો ભોજન ત્યારી..૩૨
 પછી સુંદર રસોઈ કરી, આવ્યો વિપ્ર તેડવાને ફરી;
 તેડી લાવિયો નિજ અગારે^૧, કરી પૂજા ખોડશોપચારે..૩૩
 પછી પીરસ્યું પનવાડે^૨ અન્ન, તિયાં વિપ્રસુતે તજ્યું^૩ તન;
 પછી વિપરે કર્યો વિચાર, આવ્યો ધર્મસંકટ આ વાર..૩૪
 મૂવે મનુષ્યે નહીં જમે સંત, ભૂખ્યા જાશે એ દોષ અત્યંત;
 પછી હાથ જોડી લાગ્યો પાય, કરે સ્તવન મન અકળાય..૩૫
 કહે વિપ્ર હું મોટો અભાગી, ઘણે દને મળ્યા તમે ત્યાગી;
 તેને જમાડી લાવો ન લીધો, થયો વ્યર્થ મનોરથ કીધો..૩૬
 આ સમે પામ્યો પુત્ર તે મરણ, કેમ કરું હું અશરણશરણ;
 પછી બોલિયા સંત સુજાણ, તર્ત મનુષ્ય તજે નહીં પ્રાણ..૩૭
 જાઓ જીવ હશે દેહમાંઈ, જોઈ કહેજ્યો પછી આવી આંઈ;
 કહે વિપ્ર જોયું વળી વળી, જીવ નિશ્ચે ગયો છે નીકળી..૩૮
 કહે સંત તું જા તિયાં સહિ, સ્વામિનારાયણ નામ લહિ^૪;
 વિપ્ર કરી વચન વિશવાસ, આવ્યો મૃતક સુતને પાસ..૩૯
 આવી જોયું ત્યાં આશ્ચર્ય પામ્યો, જીવ્યો સુત શોક સર્વે વામ્યો^૫;
 પછી વિપ્ર પડ્યો સંતચરણે, આજથી હું છું તમારે શરણે..૪૦
 તમે નહીં મનુષ્ય છો દેવ, આવ્યા મુજ સારુ તતખેવ;
 એમ પ્રગટ પરયો આપી, ચાલ્યા સંત દ્વિજ દુઃખ કાપી..૪૧
 એમ વ્યાપકાનંદજી વળી, પામ્યા પરયા બહુ હરિ મળી;
 એમ દીનબંધુ જે દયાળુ, કરે સંતનાં કાજ કૃપાળુ..૪૨

બહુ પરચા પળે પળે થાય, કવિ કોટયે પણ ન કહેવાય;
 ઘણી વાવરે સામર્થી શ્યામ, કરે બહુ નિજ જનનાં કામ..૪૩
 દીઠું સાંભળ્યું સતસંગમાંય, પળે પળે કરે હરિ સા'ય^૧;
 તેણે વર્તે અખંડ આનંદ, ધન્ય ધન્ય સ્વામી સહજાનંદ..૪૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે વ્યાપકાનંદ
 સ્વામીને પરચા પૂર્વા' એ નામે એકસો ને ત્રિશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૦॥

પૂર્વછાયો :

એક અનુપમ વારતા, સુણજ્યો સુંદર સાર;
 મુક્તાનંદ મહારાજની, હું કહું કરી વિસ્તાર..૦૧
 મુક્તાનંદ માહંતને^૨, મળ્યા શ્રી મહારાજ;
 તોય ઊંડી અંતરે, દલમાંહી રહેતી દાઝ^૩..૦૨
 કરે કથા બહુ વારતા, અંતરે વિન ઉછરંગ^૪;
 સંકોચ રહે શરીરમાં, નહીં અંગમાંહી ઉમંગ..૦૩
 તેનો તે સંશય કાપવા, આપવા અતિ આનંદ;
 વાળી વરતિ અંતરે, દેખાડ્યા શ્રી રામાનંદ..૦૪

ઓપાઈ :

મુક્તાનંદ સંત શિરોમણિ, મુખે શું કહીએ મોટયપ ઘણી;
 કરે વાત પ્રભુની વિસ્તારી, સુણી સુખી થાય નરનારી..૦૫
 એક દીન કરી બહુ વાત, સુણી સંત થયા રળિયાત;
 પછી બેઠા આસન પર આવી, દષ્ટિ અંતરમાંહી ઠેરાવી..૦૬
 ત્યાં તો દીઠા સ્વામી રામાનંદ, નીરખી આવ્યો અંતરે આનંદ;
 મુક્તાનંદ કહે ધન્ય ધન્ય, દયાસિંધુ દીધાં દરશન..૦૭
 કરે સ્તવન મન મોદ ભારી, દેખી સુંદર મૂરતિ સારી;

અતિ પ્રસન્ન વદન અનુપ, સુખ મૂરતિ સુંદર રૂપ..૦૮
 હેતે હસી હસી જુવે સામું, પૂરે નિજ સેવકની હામું^૧;
 વળી કરે વાલપની વાત, સુણો મુક્તાનંદજી વિખ્યાત..૦૯
 સારું સમજ્યા સંત સુજાણ, માન્યા પ્રભુ પ્રકટ પ્રમાણ;
 સ્વામી સહજાનંદ સુખરૂપ, એ જ ઈષ્ટ અમારા અનુપ..૧૦
 સારું થયું જે માન્યું સુજાણ, નહીં તો બહુ વિધે^૨ થાત હેરાણ;
 સુણી મુક્તાનંદજીએ વાત, તેણે થયા અતિ રળિયાત..૧૧
 પછી ચાલે બેસે જાગે સુવે, સ્વામી સહજાનંદજીને જુવે;
 જ્યારે કરે અંતર વરતી^૩, દેખે સુખસાગર મૂરતિ..૧૨
 પછી વાતમાં ચિત્ત ન લાગે, મન મૂર્તિ માંહી અનુરાગે;
 એમ રહ્યું દન દોય ચાર, દેખ્યો અલૌકીક ચમત્કાર..૧૩
 પછી પોતાના વચનમાંય, બહુ જીવને સમાધિ થાય;
 એમ અલૌકીક રીત જેહ, મુક્તાનંદજીને દેખાડી તેહ..૧૪
 વળી એક દિન એકાએકી, ચાલ્યા મારગે મુક્ત વિવેકી;
 આવ્યું અરણ્ય^૪ ને ઉવાટ^૫ મળી, જિયાં મનુષ્ય માત્ર નહીં વળી..૧૫
 દન થોડો ને જાવાનું દૂર, આવી નદી આડી ભરપૂર;
 નહીં આરો^૬ ઊતરવા લાગ, કાંઠે રહેતો વિડારે^૭ વાઘ..૧૬
 નદી નીર તે ઉપર^૮ જાણો, લાગી પ્યાસ ને કંઠ સુકાણો;
 દેખી સમાજ^૯ સંકટ તણો, મુક્તાનંદને મોદ^{૧૦} છે ઘણો..૧૭
 થાશે ગમતું ગોવિંદ તણું, એહ માંહી શું જાશે આપણું;
 એમ દઢ કર્યો ઉર થાપ^{૧૧}, આવ્યા વિપ્ર રૂપે હરિ આપ..૧૮
 કહે સાધુ શું કરો છો વિચાર, આવો ઉતારું હું નદી પાર;
 પછી થઈ મુક્તાનંદને મોરે^{૧૨}, મૂક્યા નદી ઉતારી આ કોરે..૧૯

૧. ભાવના; ઈચ્છાઓ. ૨. બહુ રીતે. ૩. વૃત્તિ. ૪. જંગલ. ૫. ખોટી દિશા. ૬. નદી પાર કરવાનો રસ્તો. ૭. મારે. ૮. ખારવાળું. ૯. સમૂહ. ૧૦. આનંદ. ૧૧. ઠરાવ. ૧૨. આગળ.

કહે ચાલો હું આવુ છું કેડે, એમ કહી રહ્યા નદી તેડયે^૧;
 મુક્તાનંદે ચાલી પાછું પેખ્યું, વિપ્ર રૂપ દષ્ટે નવ દેખ્યું..૨૦
 ત્યારે મુક્તાનંદે મન જાણી, મહા પ્રભુજીએ મહેર આણી;
 આજ આવ્યો^૨તો કષ્ટ અપાર, તેમાં શ્રીહરિએ કરી સાર..૨૧
 એમ પરચો પૂરી અવિનાશ, અતિ સુખી કર્યા નિજ દાસ;
 એવા બીજા પરચા પણ ઘણા, કહીએ કેટલા મહારાજ તણા..૨૨
 વળી કહું એક વાત અનુપ, મોટા સંતની છે સુખરૂપ;
 એક અખંડાનંદ આનંદી, કામ ક્રોધમાં ન ચળે કદી..૨૩
 અતિ ત્યાગી ને તપસી તને, સુખ દુઃખમાં ન ડગે મને;
 ભય વિગ્રહ^૩ વિપત્તિ આવે, માનામાને^૪ મન ન ડોલાવે..૨૪
 સદા સુખિયા સમજણમાંય, હરે ફરે હરિની ઈચ્છાય;
 ચાલ્યા એક દિવસ એકલા, સંગે સંત નહીં કોઈ ભેળા..૨૫
 આવ્યા અરણ્ય ઉજાડ્યમાં^૫ સોય, જિયાં મનુષ્યમાત્ર નહીં કોય;
 તિયાં આવી વીંટયા વાઘ ચારે, અખંડાનંદે વિચાર્યું ત્યારે..૨૬
 આજ આવ્યો આ દેહનો કાળ, મારી વાઘ ખાશે તતકાળ;
 મોડું વહેલું પડત આ દેહ, એહ વાતમાં નહીં સંદેહ..૨૭
 માટે આજ થયું અતિ સારું, વાઘ અર્થે આવ્યું તન મારું;
 હવે વેળ^૬ ન કરવી કાંઈ, જાઉં વહેલો વાઘ પાસે ધાઈ^૭..૨૮
 ચાલ્યા અખંડાનંદજી જ્યારે, આવ્યા અલબેલો વા'રે^૮ ત્યારે;
 જાણ્યું જનને મારશે વાઘ, બહુ કષ્ટે થાશે તન ત્યાગ..૨૯
 તે તો મુજથી કેમ સહેવાય, જોઉં હું દાસને દુઃખ થાય;
 એ તો ઘટે નહીં કોઈ કાળ, પછી કોણ કહે મને દયાળ..૩૦
 માટે અવશ્ય એને ઉગારું, આજ સંકટ માંહીથી તારું;
 એમ હરિએ કર્યો વિચાર, કરવી અખંડાનંદની વા'ર..૩૧
 પછી આનંદે અખંડાનંદ, ચાલ્યા સમરતા સહજાનંદ;

૧. કિનારે. ૨. યુદ્ધ; ઝઘડો. ૩. માન-અપમાનમાં. ૪. ઉજાડ. ૫. મોડું. ૬. દોડી. ૭. સહાયે.

આવ્યા સિંહ સમીપે તે જ્યારે, સિંહ જોઈ રહ્યા સામું ત્યારે..૩૨
 આવ્યા નજીક મુખને પાસ, નહીં તન ને મનમાં ત્રાસ;
 એમ કહે છે વાઘને વાત, શું જુઓ છો કરો મારી ઘાત..૩૩
 ત્યારે વાઘે તે થાપ ઉગામી, અડગ અખંડાનંદ સામી;
 ત્યાંતો ન ડર્યા નિભર્ય ભાળી, વાઘે થાપ તે પર ન વાળી^૧..૩૪
 આવ્યા વા'રે પોતે ભગવાન, થયું સાવજને ઉર જ્ઞાન;
 પછી લોટી^૨ લાગ્યા વાઘ પાય, આવા સાધુને કેમ મરાય..૩૫
 પછી દઈ પ્રદક્ષિણા ચાર, ગયા વાઘ તે વન મોઝાર;
 એમ પૂરી પરચો ભગવન, નાથે ઉગારિયો નિજજન..૩૬
 એક વાત કહું અતિ સાર, કરી જનની જીવને વા'ર;
 જેણી રીતે ઉગારિયા સંત, કહું તેનું હવે વરતંત^૩..૩૭
 એક કૈવલ્યાનંદ કૃપાળુ, ફરે દેશ પ્રદેશે દયાળુ;
 વાટ ઓઘટ^૪ વિકટ વન, કર્યું ગિરિ ગુફાએ ગમન..૩૮
 એમ ફરતાં દેશ પ્રદેશ, કર્યો ગુજર ધરે પ્રવેશ;
 ત્યાંથી કર્યું કંકદેશે મન, પોતા ભેળા પંચ મુનિજન..૩૯
 આવ્યા સાભર^૫ તીરે સુજાણ, ન જાણે નદી પાસ મેરાણ^૬;
 અતિ દર્શનની અભિલાષ, મને મહારાજ મળવા આશ..૪૦
 અતિ પ્યાસી ઉદાસી અંતરે, એવા થકા તે આવ્યા સાભરે;
 પડ્યા ઉતાવળા પાણીમાંઈ, મને સાન^૭ ગુમાન ન કાંઈ..૪૧
 નદી મધ્યે આવ્યા મુનિ ધીર, આવ્યું અતિ ઉતાવળું નીર;
 આવ્યો ઘડેડાટ ઘોડો^૮ વળી, થયું વાંસજાળે^૯ જળ મળી..૪૨
 તેહ મધ્યે બૂડયા મુનિરાય, પોથી ગોદડી ગઈ તણાય;
 બૂડી નિસરે મસ્તક બહારું, પાણી ઊતરે પેટમાં ખારું..૪૩
 થયું મોતતણું મન નિશ્ચે, ક્રિયાં જાય આવ્યા પૂર વચ્ચે;

૧. મારી. ૨. આળોટી. ૩. પ્રસંગ; બનાવ. ૪. ભયંકર. ૫. સાબરમતી. ૬. સમુદ્ર. ૭. (મન મહારાજમાં હોવાથી) શું થાય છે? તેની જાણ. ૮. દરિયાની વેળનું મોજું. ૯. વાંસ જેટલું ઊંડું.

કહે માંહોમાંહી એમ સંત, આ સમે ભજવા ભગવંત..૪૪
 બીજે રાખવું નહીં ક્યાંય મન, કરો પ્રભજનું ચિંતવન;
 એમ વાત કહેતા લાગી વાર, આવ્યા વારે^૧ ત્યાં વિશ્વઆધાર..૪૫
 લાવ્યા હોડી હરિ જળમાંય, ઝટોઝટ ઝાલ્યા સંત બાંય;
 હોડિમાંય બેસારિયા હાથે, રાખ્યા સંતને બૂડતા નાથે..૪૬
 પોથી ગોદડી સરવે લીધી, કોય વસ્તુ બૂડવા ન દીધી;
 સુખે ઉતારી મૂક્યા આ તીરે, કહે જાઓ મુનિ ધીરે ધીરે..૪૭
 એમ ઉગારીયા નિજ જન, પૂર્યો પરચો શ્રી ભગવન;
 એમ કરે અનેકની સાય, તે તો મુખે કહ્યું નવ જાય..૪૮
 અષ્ટસિદ્ધિ નવનિધિ જેહ, હાથ જોડી ઊભી રહે તેહ;
 ભવ^૨ વૈભવ^૩ વસ્ત્ર ને અન્ન, કોઈ વાતે ન પિડાય જન..૪૯
 સદા સુખી દુઃખ નહીં લેશ, હરિ હરે^૪ સંકટ હંમેશ;
 પૂરે પરચા અતિ અપાર, કહેશું કથા એ નિરધાર..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે મુક્તાનંદ
 સ્વામી તથા અખંડાનંદ સ્વામી તથા કેવલ્યાનંદ સ્વામીને પરચા પૂર્યા’
 એ નામે એકસો ને એકત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૧॥

પૂર્વછાનો :

સુણો નર વળી શ્રવણે, એક અનુપ આખ્યાન;
 આવે ખુમારી અંતરે, સહુ સાંભળજ્યો સાવધાન..૦૧
 મોટા હરિજન હરિના, જેનાં તપપરાયણ તન;
 ત્યાગ વૈરાગ્યની મૂરતિ, અતિ નિયમમાં જેનાં મન..૦૨
 જે દિના^૫ મહારાજ મળિયા, ટળિયા તે દિના^૫ વિકાર;
 અંતરમાં અણગમતો, થયો સરવે સંસાર..૦૩

માત તાત કુળ કુટુંબનો, જેણે કર્યો અતિશે અભાવ;
ભજ્યા શ્રીભગવાનને, તજી અન્ય ઉછાવ^૧..૦૪

ચોપાઈ :

ધન્ય જીવુબાઈ^૨ હરિજન, રૂડાં રાજબાઈ^૩ છે પાવન;
મળ્યાં જે દિના જીવન પ્રાણ, સ્વામી સહજાનંદ સુખખાણ..૦૫
તે દિનાં તન સુખને તજી, ભાવે લીધા ભગવાન ભજી;
હરિ ભજતામાં જે જે હવું^૪, તેની વાત વિગતે વર્ણવું..૦૬
જીવુબાઈ હરિજન હવાં, માંડી હરિ મૂરતિ પૂજવા;
તેને તાત^૫ કહે સુણો બાઈ, આ શું લીધું બાળાપણ માંઈ..૦૭
જ્યારે મોટા થાઓ બાઈ તમે, કર જોપૂજા રાજી છીએ અમે;
ત્યારે જીવુબાઈ કહે તાત, એવી અમને ન કહેવી વાત..૦૮
નહીં આ તનનો વિશવાસ, અચાનક થઈ જાય નાશ;
વૃદ્ધપણને વાયદે રહેવું, અમને નથી મનાતું એવું..૦૯
માટે એ વાત તો નવ કહેવી, આ મૂરતિ નથી મૂક્યા જેવી;
ત્યારે તાતે તે કર્યો વિચાર, એવો શું હશે ચમત્કાર..૧૦
જ્યારે દેખું અલૌકીક કાંઈ, ત્યારે મનાય અંતર માંઈ;
એમ કરતાં વીત્યા કાંઈ દન, પરચો પામવા ઈચ્છા છે મન..૧૧
પડી સાંજ ને કરી આરતી, જીવુબાઈએ ભાવેશું અતિ;
પછી દૂધ કટોરો ભરીને, આપ્યો હેતે શું પીવા હરિને..૧૨
પછી બાળમુકુંદ મહારાજે, પીધું દૂધ જન હેત કાજે;
જોઈ સહુ જન આશ્ચર્ય પામ્યાં, શીશ જીવુબાને પાય નામ્યાં..૧૩
તાતને ન ગમતું લગાર, તે પણ નમ્યા વારમવાર;
ધન્ય બાઈ તમારી ભગતિ, ઘેલાઈમાં^૬ મેં ન જાણી ગતિ..૧૪
તમે નહીં મનુષ્ય મેં જાણ્યું, છો દેવતા આજ પરમાણ્યું;
તમે લીધો આંહીં અવતાર, મારાં પુણ્ય તણો નહીં પાર..૧૫

૧. ઈચ્છા. ૨. દાદા ખાચરનાં બહેન. ૩. વાંકિયાનાં. ૪. થયું. ૫. એભલ ખાચર. ૬. ગાંડપણમાં.

એમ જીવુબાને જગદીશ, આપે હરિ પરચા હંમેશ;
 જે જે લીલા કરે અવિનાશ, હોય દૂર તો દેખાય પાસ..૧૬
 હોય હરિ સોય કોશ માથે^૧, પણ દેખાય સદાય સાથે;
 જે જે ક્રિયા કરે હરિ કાંઈ, તે તો જાણે સર્વે જીવુબાઈ..૧૭
 નિરાવરણ દૃષ્ટિ નિરધાર, બીજા પરચાનો નહીં પાર;
 જાણે બીજાના અંતરની આપ, તે તો મહારાજનો પરતાપ..૧૮
 હવે રાજબાઈની જે રીત, કહું પવિત્ર અતિ પુનિત;
 મળ્યા જે દિના શ્રીમહારાજ, તજી તે દિ થકી લોકલાજ..૧૯
 તેને મહારાજે મોકલાવ્યું કા'વી, ભક્તિ તમારી મુજને ભાવી;
 પણ માનવું એક વચન, પરણી ભજવા શ્રીભગવન..૨૦
 માનો આજ્ઞા અમારી આ વાર, નહીં તો થાશો સતસંગ બાર;
 એવું આવ્યું બાઈને વચન, તેણે પીડા પામ્યાં તન મન..૨૧
 પછી માત તાત કુળે મળી, કર્યો વિવાહ તે બાઈનો વળી;
 પરણાવી સાસરે વળાવ્યાં, બાઈ સાસરાને ગામ આવ્યાં..૨૨
 દીકું પુરુષે બાઈનું રૂપ, સિંહ સાદૃશ્ય^૨ ભાશ્યું સ્વરૂપ;
 જોઈ પુરુષ પાછો જ ભાગ્યો, અતિ ડર મન માંહી લાગ્યો..૨૩
 આ તો મનુષ્ય નહીં નિરધાર, કોઈ કારણિક^૩ અવતાર;
 માટે વેલ્ય એની પાછી વાળો, જો મારું ભલું થાવાનું ભાળો..૨૪
 પછી બાઈ આવિયાં પિયેર, કર્યું સંસારી સુખશું વેર;
 ઝીણાં વસ્ત્ર આભૂષણ અંગ, તેનો તર્ત તજ્યો પરસંગ..૨૫
 ગળ્યું ચીકણું સરસ અન્ન, તજ્યું તેનું કરવું ભોજન;
 ખાટ પાટ પર્યંક પલંગે, તજી સુવે ભૂમિ પર અંગે..૨૬
 અતિ ત્યાગે કરી તન ગાળ્યું, લોહી માંસ શરીરનું બાળ્યું;
 અતિશય તન મન દમ્યું^૪, તે તો કુટુંબને નવ ગમ્યું..૨૭

પછી તજ્યા તેને તેહ વાર, અન્ન જળનો ન રાખ્યો વેવાર;
 એણી રીતે ભજ્યા ભગવાન, પાળી અતિ મોટાં વ્રતમાન..૨૮
 તે પ્રતાપ શ્રી મહારાજ તણો, શું કહીએ મહિમા મુખે ઘણો;
 એમ કરે નિજ જનની સાય, માટે મોટો હરિ મહિમાય..૨૯
 વળી એક દિવસને માંય, કરી હરિએ જનની સાય;
 તેની વાત કહું લિયો જાણી, પ્રભુ પધારિયા કારિયાણી..૩૦
 તે સાંભળી ચાલ્યા દરશને, અતિ બાળક કોમળ તને;
 ભેળો નહીં કોઈ બીજો ભાઈ, ચાલ્યા બાળબુદ્ધિ ત્રણ બાઈ..૩૧
 મેલ્યું ગામ સીમ લાગી પ્યાસ, પાણી પળી નહીં પોતા પાસ;
 લાગ્યા પગમાં કાંટા કઠણ, ખૂંચે કાંકરા આકરા કણ..૩૨
 અતિ કષ્ટમાં પીડાણા પ્રાણ, નહીં દેહ રહ્યાનાં ઐંધાણ;
 એવા સમામાં આવ્યા મહારાજ, જન કષ્ટ નિવારવા કાજ..૩૩
 ભેળું લાવ્યા જળ ઠામ ભરી, પાઈ પાણી પ્યાસ ત્રાસ હરિ;
 કાઢ્યા કાંટા તે પોતે પગના, થયા ભોમિયા મોર્યે મારગના..૩૪
 આપ્યા મોદક ને પાયું પાણી, ધીરે ધીરે આવ્યા કારિયાણી;
 કહું જાઓ બાઈઓ ગામમાંહી, સ્વામી સહજાનંદજી છે આંહી...૩૫
 પાંચ છો છો વરસનાં તમે, તેહ સારુ ભેળા ચાલ્યા અમે;
 હવે સુખે જાઓ ગામમાંય, મનમાં બીક રાખશો મા કાંય..૩૬
 પછી બાળકિયો ત્રણે મળી, લાગ્યા મહારાજને પાય લળી;
 પછી તેહને પૂછે છે નાથ, તમે આંહી આવ્યાં કોણ સાથ..૩૭
 કહું વિપ્ર એક ભેળો હતો, આવ્યો બહુ ચાકરી કરતો;
 આપ્યા મોદક ને પાયાં પાણી, કાઢ્યા કાંટા તે પગના તાણી..૩૮
 સુખે પહોંચાડ્યાં અમને આંઈ, નહીં તો ભૂલાં પડી જાત ક્યાંઈ;
 ત્યારે મહારાજ કહે હતા અમે, કેમ ઓળખતા નથી તમે..૩૯
 આપ્યા ઐંધાણ મારગ તણાં, તમે પ્યાસે દુઃખી હતાં ઘણાં;
 પાયું પાણી મેં મોદક દીધા, તમે ત્રણે મળી વળી લીધા..૪૦

એમ કહીને હસ્યા મહારાજ, કર્યું નિજ સેવકનું કાજ;
 એમ હરિએ કરી સહાય, સર્વે વિસ્મય^૧ પામ્યા મનમાંય..૪૧
 જેને લાવ્યા કારિયાણી ગામ, તેનું પાંચુ નાનુ રામુ નામ^૨;
 એમ આપ્યાં જનને આનંદ, સુખદાયી સ્વામી સહજાનંદ..૪૨

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદ મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે
 જીવુબાઈ તથા રાજબાઈ એ સર્વેને પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને
 બત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૨॥

પૂર્વછાયો :

વળી વળી હું શું વર્ણવું, મહાપ્રભુનો પ્રતાપ;
 આપે પરચા અતિ ઘણા, હરિભક્તને હરિ આપ..૦૧
 એક સમે અલબેલડે, કર્યો ડભાણ ગામે જગન;
 સર્વે દેશના સતસંગીએ, આવી કર્યા હરિ દરશન..૦૨
 સુંદર મૂરતિ શ્યામની, સજ્યાં નખશિખ શણગાર;
 શોભા જોઈ મહારાજની, મગન થયા નર નાર..૦૩
 જામો મોળિયું જરકશી, ધર્યા તોરા કલંગી તે માંય;
 વેઢ વીંટી કનક કડાં, ઉર ઉતરી બાજુ બાંય..૦૪
 છત્તર ચમર અબદાગરી, બેસી અશ્વ શિબિકાએ^૩ નાથ;
 દીધાં દરશન દાસને, રહી ગયો સોરઠી સાથ^૪..૦૫

ચોપાઈ :

સોરઠના સતસંગી જેહ, સુણ્યો ડભાણે જગન તેહ;
 અતિ શોચવાન સહુ થયા, મોટા લીલા માંહી રહી ગયા..૦૬
 મોટો યજ્ઞ કર્યો મહારાજે, ધ્યાન જનને કરવા કાજે;
 તેમાં રહી ગયા જે જે જન, ચાલો હવે કિજે દરશન..૦૭

પછી સજ્જ થયા સતસંગી, બાઈ ભાઈ ચાલ્યાં છે ઉમંગી;
 પર્વતભાઈ મયારામ સાથ, થયા સંગવી^૧ ચાલ્યા સંગાથ..૦૮
 બાળ વૃદ્ધ ને જુવાન જન, કરવા મહારાજનાં દરશન;
 ચાલી આવ્યા કોશ ચાર, મળ્યા સામા ત્યાં પ્રાણઆધાર..૦૯
 સુંદર વસ્ત્ર પહેરી જરકશી, અતિ હેતમાં રહ્યા છે હસી;
 સુંદર ઘરેણા શોભે છે ઘણું, રૂપ અનુપ વાલમતણું..૧૦
 સંગે ઘણી ઘોડાની ધુમર^૨, સખા સાથે શોભે છે સુંદર;
 આપે ચડ્યા છે અશ્વ અમૂલે, ફેંટો પાઘડી છાયાં^૩ છે ફૂલે..૧૧
 કંઠે ફૂલના હાર અપાર, શોભે અંગોઅંગ શણગાર;
 અતિ મૂરતિ સુંદર શોભે, જોઈ જનતણાં મન લોભે..૧૨
 દીધાં સહુને આવી દરશન, નીરખી જન થયાં છે મગન;
 સહુ લાગ્યા લળી લળી^૪ પાય, નીરખી નયણાં તૃપ્ત ન થાય..૧૩
 સર્વે મળી કરે છે સસ્તવન, મુખે જન બોલે ધન્ય ધન્ય;
 દીનબંધુ દરશન દીધાં, આજ અમને કૃતારથ કીધાં..૧૪
 અમે ઉત્સવે ન શક્યાં આવી, તેની દાજ મહારાજ બુઝાવી;
 આજ સર્વે મનોરથ સર્યા, નીખ્યા નાથ સખા રંગ ભર્યા..૧૫
 હવે આવો વાલા અમ ઘેર, મહારાજ આજ કરી મહેર;
 કહે નાથ આ સંઘ સઘળો, ચાલો આપણે સહુ પાછા વળો..૧૬
 એમ કહી સહુ પાછા વળ્યા, ચાલ્યા મનમોહનજી મળ્યા;
 કહે નાથ આગે જાયે અમે, ધીરે ધીરે સહુ આવજ્યો તમે..૧૭
 એમ કહીને શ્યામ સધાવ્યા, સતસંગી સહુ ઘેર આવ્યા;
 કહે અલબેલો ક્યાં ઉતર્યા, એમ માંહોમાંહી પૂછી ફર્યા..૧૮
 કહે એક આવ્યા નથી આંઈ, એહ વાત રાખો મનમાંઈ;
 એ તો અલૌકી દર્શન દીધું, જીવત આપણું સુફળ કીધું..૧૯
 નાથ આવ્યા નથી નથી ગયા, દીધાં દર્શન તે કરી ગયા;

એમ પ્રભુ થઈ પરસન, દીધાં અલૌકીક દર્શન..૨૦
 એમ પરચો પૂર્યો દયાળે, દીનબંધુ જન પ્રતિપાળે;
 આપ્યો સતસંગીને આનંદ, ધન્ય ધન્ય સ્વામી સહજાનંદ..૨૧
 સુણો વાત કહું એક વળી, થાશો મને મુદિત સાંભળી;
 હરિભક્ત ઓદ્ધવજી એક, સારો સતસંગી જાત્યે વણિક..૨૨
 કરે ધર્મમાં ઉદ્દમ કામ, ભજે સ્વામિનારાયણ નામ;
 તેને એક દિન ચોર મળી, ઝાલી લઈ ગયા ગરમાં^૧ વળી..૨૩
 તેને દંડ મનાવવા^૨ માટે, કાપ્યો બાવળ કઠણ કાંટે;
 કહે આ લાગશે તન તારે^૩, દંડ સારુ મારવો છે મારે..૨૪
 આપ રૂપૈયા તું મન માન્યા, આજ નહીં ઊગરે આપ્યા વિન્યા;
 એમ કહીને કાંટો^૪ ઉગામ્યો, તેણે ભક્ત મને ભય પામ્યો..૨૫
 કઠણ કાંટા તે કેમ ખમાશે, આજ જીવ તે જરૂર જાશે;
 નથી ઘરમાં દેવાને ધન, જીવતાં ન છૂટું કોઈ દન..૨૬
 માટે મહારાજ કરે જો સહાય, તો હું ઉગરું આ દુઃખ માંય;
 એમ કહીને થયો નિરાશ, રાખ્યો મહાપ્રભુનો વિશ્વાસ..૨૭
 એવા સમામાં આવ્યા દયાળ, દીનબંધુ જન પ્રતિપાળ;
 દીધું ઉદ્ધવજીને દર્શન, નીરખી જન થયો મગન..૨૮
 નયણે નીર ગદગદ વાણી, કહે ભલે આવ્યા દીન જાણી;
 આ સમે જો ન આવત નાથ, મારું મોત હતું આને હાથ..૨૯
 એમ કહીને લાગિયો ચરણ, ત્યારે બોલિયા અશરણશરણ;
 ભક્ત ભય મ રાખીશ કાંઈ, રહેજ્યે નિર્ભય હવે મનમાંઈ..૩૦
 તને કષ્ટ નહીં થાય લેશ, વણદંડે તું ઘેર આવીશ;
 એમ કહી ચાલ્યા અવિનાશ, ગયા એ ચોરની નારી પાસ..૩૧
 કહે પુરુષ તારો છે પાપી, લાવે છે હરિભક્ત સંતાપી;
 તેને તુર્ત મૂકજે છોડાવી, એમ બાઈને કહ્યું છે આવી..૩૨

એમ કહીને સધાવ્યા શ્યામ, આવે ચોર બાન^૧ લઈ ગામ;
 રાખ્યો રાત્ય એક ઘરમાંઈ, બોલી ચોર તણી નારી ત્યાંઈ..૩૩
 આ તો ભક્ત ભગવાન તણો, થયો અપરાધ તમને ઘણો;
 આને ઝાલી લાવ્યા તમે આંઈ, આવ્યા પ્રભુજીના ગુનામાંઈ..૩૪
 માટે પહેરામણી એને કરી, મૂકી આવો લાવ્યા તિયાં ફરી;
 પછી ચોરે કર્યું એણી પેરે, કરી વસ્ત્ર ને મોકલ્યો ઘેરે..૩૫
 એમ છોડાવિયો નિજ દાસ, આપી પરચો એમ અવિનાશ;
 એમ કરે છે જનનાં કાજ, આપી પરચા અલબેલો આજ..૩૬
 વળી કહું પરચાની વાત, સહુ સુણજ્યો કહું સાક્ષાત;
 એક જાદવજી હરિજન, જાતિ વણિક ભક્ત પાવન..૩૭
 જાણે પ્રભુ પ્રગટ પ્રમાણ, સ્વામી સહજાનંદ સુખખાણ;
 દઢ આશરો અંતરે એક, જાણે સાર અસાર વિવેક..૩૮
 કહું તેહ તણી હવે વાત, ગયો ગામ સંબંધી સંઘાત;
 તે ગામે હતો જમણવાર, જમી આવ્યા ઉતારા મોઝાર..૩૯
 તિયાં હતો એક દરદારી^૨, માગી પાચકફાકી^૩ વિચારી;
 આખું અજાણે વઈદિ^૪ વિષ, ખાતાં ચાર ચાલ્યા^૫ માગી શિષ^૬..૪૦
 રહ્યો જાદવજી એક જન, તેની વાત સુણો દઈ મન;
 જ્યારે ખાધું જાદવજીએ ઝેર, ચઢ્યું વિષ લેવા લાગ્યો લે'ર^૭..૪૧
 ત્રુટી નાડી ગયું ગળું મળી, થયો અચેત પડિયો ઢળી;
 પડી ટૂંકડી જીભા તે વાર, કરે ભાંગે અક્ષરે ઉચ્ચાર..૪૨
 હે નાથ ! હે નાથ ! ગાય ગાય, સ્વામિનારાયણ કરો સહાય;
 દીનબંધુ હું દાસ તમારો, આ દુઃખમાંથી આજ ઉગારો..૪૩
 પડ્યો કષ્ટમાં કરે પોકાર, સુણી વાલ્યમ આવ્યા તે વાર;
 મનોહર સુંદર મૂરતિ, જુવે જાદવજી પ્રાણપતિ..૪૪
 જોઈ નાથને લોભાણા નેણ, કહે ભલે આવ્યા સુખદેણ;

૧. અપહરણ કરેલ. ૨.વૈદ્ય. ૩. પચાવનારું ચૂર્ણ. ૪.વૈદ્ય. ૫. મરી ગયા. ૬. રજા. ૭. લડથડિયા.

આ સમે મને આપ્યું દર્શન; હવે મર છૂટે મારું તન..૪૫
 પછી નાથ કહે સુણ એહ, આજ રાખવું છે તારું દેહ;
 તારા સંગાથી ગયા સુધામ, તારું પણ થઈ રહ્યું'તું કામ..૪૬
 પણ ઉગર્યો આ પળમાંઈ, હવે બીક રાખીશ માં કાંઈ;
 એમ કહીને સધાવ્યા શ્યામ, તર્ત વણિક પામ્યો આરામ..૪૭
 એમ ઉગારિયો નિજ જન, આપી પરચો આપે ભગવન;
 એમ દાસ તણાં દુઃખ કાપે, બહુ પરચા પળે પળે આપે..૪૮
 જેમ જનની જાળવે બાળ, એમ જતન કરે છે દયાળ;
 તેણે વર્તે છે જનને આનંદ, સુખ આપે શ્રી સહજાનંદ..૪૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'હરિભક્તને મહારાજે
 પરચા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને તેત્રીસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૩॥

પૂર્વછાયો :

વળી વળી શું હું વર્ણવું, ભાઈ પરચાનો નહીં પાર;
 દુઃખ પડે જ્યારે દાસને, ત્યારે તર્ત કરે હરિ વાર..૦૧
 વિપત પડે નહીં વેગળા, રહે ભક્ત ભેળા ભગવન;
 તેણે મગન મનમાં, હંમેશે રહે હરિજન..૦૨
 અંગે ખુમારી ન ઉતરે, શ્રીહરિની સામર્થી જોઈ;
 નરનારી નિર્ભય રહે, મન ભય ન પામે કોઈ..૦૩
 દેહ છતાં દુઃખિયા નહીં, મૂઆ પછી જાવું બ્રહ્મમો'લ;
 પેખી પ્રતાપ એ નાથનો, તેણે અંગે સુખ અતોલ..૦૪

ચોપાઈ :

એક પરચો કહુ અનુપ, સારો સુણ્યા જેવો સુખરૂપ;
 હરિ હતા તે હાલાર દેશ, ત્યાંથી કર્યો કચ્છે પરવેશ..૦૫
 એક સેવક સંગે લઈને, ચાલ્યા રણની વાટે વઈને;
 મારગમાં ચાલતા મહારાજ, કર્યા કંઈક જનના કાજ..૦૬

એક વિપ્ર દારિદ્રી દીન, અન્ન વસ્ત્રે કરી અતિ ખિન્ન;
 તેને આપિયાં વસ્ત્ર ઉતારી, પેંડા પાક ને સુખડી સારી..૦૭
 કાપી દારિદ્ર એનું દયાળ, ચાલ્યા ત્યાંથી જન પ્રતિપાળ;
 વાટે ચાલતા ન કરે વેલ^૧, અતિ ત્યાગી અંગે અલબેલ...૦૮
 આવ્યા સમુદ્ર સમીપે શ્યામ, પડી સાંજ રહેવા નહીં ઠામ^૨;
 લાગી પ્યાસ ને પીડાણા પ્રાણ, સૂક્યો કંઠ ન બોલાય વાણ..૦૯
 લાગ્યા કાંટા ને કાંકરા વળી, અતિ થાકમાં પડિયા ઢળી;
 એહ માંહિલું ન ગણ્યું દુઃખ, ચાલો ચાલશું કહે શ્રીમુખ..૧૦
 એમ કહી ઊઠ્યા અવિનાશ, એક સેવક^૩ છે પોતા પાસ;
 તે તો પામ્યો પીડા અપાર, પ્રાણ તજવા થયો તૈયાર..૧૧
 પડ્યો ઉપર જળમાં આપ, પ્યાસ ભુખ દુઃખ ને સંતાપ;
 કંઠે આવી રહ્યા જ્યારે પ્રાણ, ત્યારે બોલિયા શ્યામ સુજાણ..૧૨
 સુણો દાસ કહે અવિનાશ, પીવો જળ જો હોય પિયાસ;
 કહે દાસ પિયાસ છે ભારી, કેમ પીવાય ખારું આ વારિ..૧૩
 કહે નાથ નથી ખારું નીર, પીવો જળ જે રહે શરીર;
 ત્યારે વિશ્વાસી દાસે તે પીધું, વાલે ગંગાજળ જેવું કીધું^૪..૧૪
 પીધું પાણી ને ગઈ પિયાસ^૫, એમ ઉગારિયો નિજ દાસ;
 ખારો સાગર મીઠો જ કીધો, એવો પરચો પ્રભુજીયે દીધો..૧૫
 એહ સમે પુરુષ અલૌકી, ગયા મોહન મુખ વિલોકી;
 પછી યાંથી ચાલ્યા સુખકારી, થયું જેવું હતું એવું વારિ..૧૬
 એમ આપ્યો પરચો અવિનાશે, જેવો દેખ્યો તેવો લખ્યો દાસે;
 પછી ત્યાંથી ચાલ્યા બહુનામી, આવી મળ્યા રામાનંદસ્વામી..૧૭
 તેને પાય લાગ્યા જોડી હાથ, પછી ત્યાં થકી ચાલિયા નાથ;
 આવ્યું એક તળાવ અરણ્ય, રહ્યા રાત્ર્ય ત્યાં અશરણશરણ..૧૮
 પોઢી જાગિયા પ્રાણજીવન, જોઈ રાજી ને પૂછે છે જન;

૧. વિલંબ. ૨. સ્થાન. ૩. લાલજી સુતાર (નિષ્કુળાનંદસ્વામી પોતે). ૪. કરી દીધું. ૫. તરસ.

કાલ પાણીમાં પુરુષ મળ્યો, તે તો નાથજી મેં નવ કળ્યો..૧૯
 થયું ખારું મીઠું કેમ વારિ, તમે નમ્યા કેને સુખકારી;
 કહે નાથ જન મન જાણ્ય, મળ્યો પુરુષ તે મુક્ત પ્રમાણ^૧..૨૦
 કર્યું ખારું તે મીઠું મેં પાણી, તારી પ્યાસની પીડા મેં જાણી;
 પછી મળ્યા રામાનંદસ્વામી, તેને ચાલ્યા અમે શીશ નામી..૨૧
 બીજા પુરુષ અલૌકીક બહુ, આવે જાય આંહી નિત્ય સહુ;
 એવી વાત કરી અવિનાશે, સુણી શ્રીમુખથી નિજ દાસે..૨૨
 એવી કહી અલૌકીક વિદ્વ^૨, કર્યું પાણી મીઠું પરસિદ્ધ^૩;
 એમ આપી પરચો મહારાજ, કર્યું નિજ સેવકનું કાજ..૨૩
 જેની કરી શ્રીહરિએ સાર, તેનું નામ લાલજી સુતાર;
 વળી બીજી કહું એક વાત, સ્વામી સચ્ચિદાનંદની વિખ્યાત..૨૪
 થયો જે દિનનો સતસંગ, થયું તે દિનું અલૌકી અંગ^૪;
 હરે ફરે કરે કાંઈ કામ, રહી હરિ માંહી આહું જામ..૨૫
 અતિ પ્રેમી સનેહી અમળ, પ્રભુ વિના ન રહેવાય પળ;
 જો ન દેખે નયણે દયાળ, તો ન રહે શરીર સંભાળ..૨૬
 નાથ ન દીઠે ન રહે ધીર, વહે નવ દવારે રુધિર;
 જીવે હરિની મૂરતિ જોઈ, જો ન દેખે પડે દગે લોઈ..૨૭
 એવા હેતવાળા હંસરૂપ^૫, કહું તેહની વાત અનુપ;
 જ્યારે પોતે હતા ઘરમાંઈ, દેવ દેવી ન માનતા કાંઈ..૨૮
 એવું જાણી ભુવા^૬ ભેળા થયા, કહે મારિયે આજ અજિયા^૭;
 અતિ ધૂણે દિયે ધૂધકારી, ના'પ્ય પરચો તો નાખિયે મારી..૨૯
 દઈ ડારો અતિ અકળાવ્યો, દુષ્ટે હરિજનને ડરાવ્યો;
 તેની વાર કરવા મહારાજ, આવ્યા અલબેલો અધિરાજ..૩૦
 કહે આવો પરચો હું આપુ, પાપી મસ્તક તમારા કાપુ;

૧. માન્ય. ૨. રીત. ૩. અનુભવસિદ્ધ. ૪. જીવન. ૫. એક ભગવાનનું જ સુખ માણનારા.

૬. માતાજીના ઉપાસક. ૭. સચ્ચિદાનંદસ્વામીના પૂર્વાશ્રમનું નામ 'અજાભાઈ'નું તોછડું સંબોધન છે.

મારા દાસને આપ્યુ છે દુઃખ, વાત આજ તમારી વિમુખ..૩૧
 એવું સાંભળી ભાગ્યા છે ભૂવા, માન્યું મનમાં જે હવે મુવા;
 બીજા આવી લાગ્યા હરિ પાય, એમ કરી સેવકની સહાય..૩૨
 કહે નાથ તું સાંભળ જન, કશો ભય ન રાખીશ મન;
 એમ વાર કરી વાલો વળ્યા, આપ્યો પરયો અઢળ ઢળ્યા..૩૩
 વળી એક દિવસને માંય, કરી સચ્ચિદાનંદને સહાય;
 સચ્ચિદાનંદ દર્શન કાજે, ચાલ્યા કચ્છ દેશ બેસી જ નહીં જા'જે..૩૪
 સંભારી શ્રીહરિની મૂરતિ, આવ્યું અંગમાં આનંદ અતિ;
 તેણે ન રહ્યા નાડી ને પ્રાણ, મૂક્યો દેહ મળિયા ઐંધાણ..૩૫
 તેને વહી ગયા દિવસ ત્રણ, શ્વાસ ન ચાલે પામિયા મરણ;
 પછી કાષ્ઠમાં ખડકી કાયા, દેવા અગની તૈયાર થયા..૩૬
 તેહ સમે આવ્યા સુખકંદ, સાર લેવા સ્વામી સહજાનંદ;
 ચિતા માંહીથી ઉઠાડ્યો દાસ, આપ્યો પરયો એ અવિનાશ..૩૭
 આવ્યા'તા આભડવા જે જન, તે તો આશ્ચર્ય પામિયા મન;
 પછી આવી લાગ્યા સહુ પાય, કહે હરિએ કરી સહાય..૩૮
 વળી એક દિવસની વાત, વરસે અખંડ ધાર વર્ષાત;
 આવી નદી ભરપૂર ભારી, વહે અતિ વેગમાંહી વારિ..૩૯
 તે ઉતરવા કર્યો વિચાર, પડ્યા પોતે તે પાણી મોઝાર;
 પગ ન ટક્યો તણાણા ત્યારે, તેહ સમે આવ્યા વાલો વારે..૪૦
 ઝાલી બાંય ને કાઢિયા બહાર, દિયે ઠપકો વારમવાર;
 હવે કરીશ મા આવું ફરી, એમ કહીને સધાવ્યા હરિ..૪૧
 બૂડતા દાસ ઉગારી લીધો, એમ પરયો અલબેલે દીધો;
 વળી કહુ તે એક દિવસ, પ્રભુ પ્રીત્યમાં થયા પરવશ..૪૨
 પિંડ બ્રહ્માંડ ન રહ્યુ ભાન, કરતા શ્રીમહારાજનું ધ્યાન;
 જાણી બાવરા બેડી પહેરાવી, ભાંગી બેડી અલબેલે આવી..૪૩

ત્યારે ઘરમાં ઘાલી દીધું તાળું, રાખ્યું રખવાળે રખવાળું;
 તે માંહીથી વાલો કાઢી ગયા, તાળાં કમાડ તે દીધા રહ્યાં..૪૪
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા જન, સચ્ચિદાનંદજી ધન્ય ધન્ય;
 એહ આપ્યો પરચો દયાળે, દીનબંધુ જન પ્રતિપાળે..૪૫
 વળી એક દિવસ નિદાન, આવ્યું ટૂંટિયું^૧ મૂરતિમાન;
 કહે કાયામાં પ્રવેશ કરી, તારો પ્રાણ લઈશ હું હરી..૪૬
 ત્યારે સચ્ચિદાનંદ કહે સારું, આવ્ય રૂપ બદલીને તારું;
 પછી પ્રકાશ રૂપ તે પેહું, આવી નાભિકમળમાં બેહું..૪૭
 પછી સચ્ચિદાનંદે તે જાણી, લીધી કર પગની નાડી તાણી;
 પછી પ્રગટાવી જઠર ઝાળ, બળવા લાગ્યું ટૂંટિયું તે કાળ..૪૮
 કહે આજ મુજને ઉગારો, કે દી ન કરું છેડ^૨ તમારો;
 પછી ગયું દઈ વરદાન, પૂર્યો પરચો શ્રીભગવાન..૪૯
 એમ સચ્ચિદાનંદજી સંત, પામ્યા પરચા ભજી ભગવંત;
 તે તો લખતાં ન લેયે પાર, જે જે પૂર્યા છે પ્રાણઆધાર..૫૦
 પડે કષ્ટ જનને જો કાંઈ, કરે સહાય હરિ તે માંઈ;
 તેણે વર્તે છે અતિ આનંદ, કહું સુણો સહુ જનવંદ..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે
 નિષ્કુળાનંદ સ્વામી તથા સચ્ચિદાનંદ સ્વામી એ આદિને પરચા પૂર્યા’ એ
 નામે એકસો ને ચોત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૪॥

પૂર્વછાયો :

વળી કહું એક વારતા, સાંભળી છે સુંદર સોય;
 સામર્થી શ્રીમહારાજની, સાંભળજ્યો સહુ કોય..૦૧
 સત્સંગ સૂર્યસમ શોભિયો, અજ્ઞાની ઉલૂક^૩ થયા અંધ;
 મુક્ત જક્તમાંહી જોઈને, બળી ઊઠ્યા માયાના બંધ^૪..૦૨

તેણે ઉપાધિ આદરી, કરે સાધુને સંતાપ;
મનસૂબો કરે મારવા, એવું પાપીને મન પાપ..૦૩
સંત ફરે સર્વે દેશમાં, કરવા પ્રભુની વાત;
ભેખ અસુર ભેળા થઈ, માંડ્યો અતિ ઉતપાત^૧..૦૪

ચોપાઈ :

ભેખધારી તે દ્વેષ કરે છે, કહે સ્વામીના સાધુ ફરે છે;
તેને મરાવી નાખિયે જ્યારે, થાય આપણને સુખ ત્યારે..૦૫
માટે સૌ મળીને વિચારિયે, એના મોટા મોટા મારિયે;
મુક્તાનંદ આદિ જે મોટેરા, છે અધિકારી સતસંગ કેરા..૦૬
મોર્યથી એનો આણિયે અંત, તો સૌ થાયે આપણે નચિંત;
પછી અમદાવાદને માંઈ, સ્વામી મુક્તાનંદ હતા ત્યાંઈ..૦૭
તેને આપિયું હળાહળ વિષ, પાપિયે પરસાદીને મિષ;
તિયાં શ્રીહરિએ કરી સહાય, પ્રસાદી ન મેલી મુખમાંય..૦૮
પણ ચંદનમાં હતું મૃત^૨, તે તો ચરિયું અંગમાં તુર્ત;
અતિ આકરું ઝેર છે જેહ, સ્પર્શ રહે નહીં કેનું દેહ..૦૯
તે તો ચર્યું મુક્તાનંદ તને, તિયાં સહાય કરી ભગવને;
મુક્તાનંદને ન આવ્યો આલ^૩, ગઈ ચર્યનારા કરખાલ^૪..૧૦
જેણે નજર ભરી જોયું એ જ, તેનું ક્ષીણ થયું નેણ તેજ;
એવું હળાહળ વિષ ભારી, તેથી મુક્તને લીધા ઉગારી..૧૧
એમ શ્રીહરિએ કરી સાર, મુક્તાનંદજીની વાલે વાર;
બીજી વાત કહું એક વળી, સહુ મુદિત^૫ થાશો સાંભળી..૧૨
મોટી મંડળી બાંધી મહંત^૬, ગયા સુરત શહેરમાં સંત;
અતિ ત્યાગી ધનત્રિયા તણા, જ્ઞાની ધ્યાની ને ભજની ઘણા..૧૩
મુમુક્ષુને મેળવે મહારાજ, આપી ઉપદેશ કરે કાજ;
બીજે ભેખે ભર્યું સારું શહેર, જેને ધર્મ દયા નહીં મહેર..૧૪

૧. હેરાનગતિ. ૨. ઝેર. ૩. ઈજા. ૪. હાથની ચામડી. ૫. આનંદિત. ૬. મુક્તાનંદસ્વામી.

તેણે સાચા સંતને સાંભળી, ભેખ ઊઠ્યા ઠામોઠામ બળી;
 અતિ દ્વેષે વસાવિયું વેર, આખું ભિક્ષાની ઝોળીમાં ઝેર..૧૫
 ખાધું ષટદશ^૧ સંતે મળી, જમતાં વેત પડ્યા ભોંયે ઢળી;
 મળ્યો કંઠ પડી જીભ ટૂંકી, નાડી સહુની ગઈ ઘર મૂકી^૨..૧૬
 તેહ સમે આવ્યા મહારાજ, વિષ જનનું વાળવા કાજ;
 આખ્યાં અલૌકીક દરશન, નીરખી જન થયાં છે મગન..૧૭
 હતું વિષનું દુઃખ અપાર, નાથ નીરખી ન રહ્યું લગાર;
 એમ ઉગારિયા નિજજન, આપી પરચો એ ભગવન..૧૮
 વળી વાત એક સુણો સહુ, સંત સહાય કરે હરિ બહુ;
 એક ગામ નામે જલસેણ, તિયાં સંત ગયા સુખદેણ..૧૯
 કરે હરિકથા કરી પ્રીત, અતિ તને ત્યાગી ઈન્દ્રજીત;
 દિયે મોક્ષ મારગ દેખાડી, સત્ય અસત્ય વિગતિ પાડી..૨૦
 એવા દેખી સાધુ શિરોમણિ, થઈ દુષ્ટદલે દાઝ્ય ઘણી;
 આ તો ખરા વેરી છે આપણા, જાય જીવથી તો ન રહે મણા..૨૧
 પછી પાપી નરે પરિયાણું, મુનિ મારવાને વિષ આણું;
 મૂકી રાખ્યું તે અન્નમાં મેલી, નાખ્યું ઝોળીમાંહી ઝેર ભેળી..૨૨
 ખાધું સંત મળી વળી ચારે, પડ્યું પેટ માંહી ચડ્યું ત્યારે;
 અતિ વિષ આકરું અગાધ^૩, ખાતાંવેત રહી નહીં સાધ^૪..૨૩
 નીલા કાય સમ થઈ કાયા, આવી મૂંઝવ^૫ ને સંત મૂંઝાયા;
 રૂંધ્યો કંઠ બોલી બંધ થઈ, ઊગરવાની આશા ન રઈ..૨૪
 કરે અંતર માંહી ભજન, આવો અંતકાળે ભગવન;
 એક વાર દરશન દીજે, સ્વામી સાર સેવકની લીજે..૨૫
 એમ કહેતાં આવ્યા અવિનાશ, પ્રભુજી સંત પોતાના પાસ;
 આવ્યા અલૌકીક રૂપે આપ, હર્યો સંતનો તર્ત સંતાપ..૨૬
 વિષ વાળી દીધું દરશન, નીરખી જન થયા પરસન;

કહે ધન્ય ધન્ય મહારાજ, તમે મૃત્યુથી ઉગાર્યા આજ..૨૭
 તમે આવત નહીં આ વાર, અમે ચાલ્યા હતા સંત ચાર;
 એમ કહીને લાગિયા પાય, ધન્ય નાથ કરી તમે સાય..૨૮
 એમ ઉગારિયા નિજ જન, પૂર્યો પરચો એ ભગવન;
 જેહ સંતને આપ્યું આનંદ, તેનું નામ છે આતમાનંદ..૨૯
 વળી વાત કહું કરી વિવેક, સ્વામી અનંતાનંદની એક;
 ગયા ફરવા કરવા વાત, પ્રભુ પ્રકટની તે સાક્ષાત..૩૦
 શહેર બુરાનપુરમાં જઈ, કરે વાત પ્રભુની ત્યાં રઈ;
 એક દિવસ સંત બે ચાર, ગયા નાવાને તાપી મોઝાર..૩૧
 ભોળા સંત પડ્યા પૂરમાંઈ, જેને સાનગમાન ન કાંઈ;
 પાણી અથાહ પડે ભમરી, પડ્યા તે મધ્યે ન જાણે તરી..૩૨
 લીધા ભમરિયે ઘાલ્યા તળે, જેમાં આવ્યો કોઈ ન નીકળે;
 તેહમાંહી રહ્યા ઘડી ચાર, આવ્યા વાલમ કરવા વાર..૩૩
 મનોહર સુંદર મૂરતિ, છબી નૌત્તમ અલૌકી અતિ;
 દીધું જળમાંહી દરશન, નીરખી હરખિયા નિજ જન..૩૪
 પછે ઉછાળી કાઢિયા બહાર, એમ કરી સેવકની સાર;
 આવ્યા આરે પૂછે મળી જન, મોટું આશ્ચર્ય રહ્યું જે તન..૩૫
 કહે અનંતાનંદ એ ખરું, આજ નિશ્ચે નોતું જે ઊગરું;
 કરી મહારાજે મારી સહાય, કાઢ્યો નાથે મને ઝાલી બાંય..૩૬
 વળી દરશન દીધું અલૌકી, આપે ગયા આરે મને મૂકી;
 ત્યારે સહુ કહે ધન્ય ધન્ય, પામ્યા પરચો તમે સાધુજન..૩૭
 એમ જળથી જન ઉગાર્યો, મહા દુઃખમાંથી તર્ત તાર્યો;
 એવા પરયા લાખ હજાર, પ્રભુ પૂરે છે વારમવાર..૩૮
 કહતાં લખતાં ન આવે અંત, જે પામ્યા છે પ્રભુજીથી સંત;
 ઘડી ઘડી પળ પળમાંય, સ્વામી કરે સેવકની સાય..૩૯

એમ નાથ ન કરે જો વાર, પડે વિઘ્ન તો લાખ હજાર;
 દેવ દાનવ પશુ પન્નગ^૧, ભૂત પ્રાણી નર ધર^૨ અંગ^૩..૪૦
 એવા^૪ વિઘ્નથી ઉગારે આપ, ધન્ય ધન્ય પ્રભુનો પ્રતાપ;
 જે જે આપ્યો જનને આનંદ, કહ્યું ન જાય નિષ્કુળાનંદ..૪૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજમહારાજે
 મુક્તાનંદસ્વામી તથા આત્માનંદસ્વામી તથા અનંતાનંદસ્વામી એ આદિને
 પરચા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને પાંત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૫॥

પૂર્વછાયો :

વળી કહું એક વારતા, સુણો તે સર્વે જન;
 ભીડય પડે જ્યારે ભક્તને, ત્યારે ભય હરે ભગવન..૦૧
 કરે સહાય હરિ કષ્ટમાં, નિજ સેવકની નરવીર;
 વસમી વેળાએ વાલ્યમો, સુખ આપે શ્યામ સુધીર..૦૨
 સુખકારી દુઃખહારી, ધારી ટેક એ ધરની^૫;
 દાસના અવિનાશ^૬ ત્રાસ, વિનાશન^૭ રીત ધરની^૮..૦૩
 જિયાં જિયાં નિજ જનની, જગજીવને કરી જતન;
 સુણાવું કંઈ સંક્ષેપે, સાંભળજ્યો સહુ જન..૦૪

ચોપાઈ :

એક વિપ્ર વાંકાનેર ગામ, હરિભક્ત નામ જીવરામ;
 પાળે નિજધરમ આચાર, કરે નિર્વાહ સારુ વેપાર..૦૫
 એમ કરી કરે ગુજરાણ, ભજે પ્રભુ પ્રકટ પ્રમાણ;
 પાળે પળે જેટલું વચન, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૦૬
 એક વાર કણ^૯ લેવા કાજે, ગયો સિંધ દેશ બેસી ઝાંઝે^{૧૦};
 વોરી^{૧૧} ચોખા ને ભરિયું વા'ણ, વળ્યો સિંધથી દ્વિજ સુજાણ..૦૭

૧. સાપ. ૨. ધરતી; જગત. ૩. શરીર. ૪. ઉપર કહ્યાં તે સંબંધી. ૫. પહેલેથી-અનાદિથી. ૬. કોઈથી નાશ ન થાય તેવા. ૭. નાશ કરનારી. ૮. પોતાની. ૯. અનાજ. ૧૦. જહાજે. ૧૧. ખરીદી.

મળ્યા વાટમાં વળતા ચોર, મહા પાપી અધર્મી અધોર;
 આડા આવીને રોકિયું ઝાઝ, માલમિલકત લૂંટવા કાજ..૦૮
 બેડી^૧ સાથે બેડી બાંધી લીધી, કરી હાકલ ને હલાં કીધી;
 જ્યારે ચોર નાવે^૨ આવી ચડ્યા, ત્યારે ખેવટ^૩ પાણીમાં પડ્યા..૦૯
 રહ્યો જીવરામ એક જેહ, તર્ત ઝાલી લીધો ચોરે તેહ;
 બાંધ્યા પાછા વાળીને બે હાથ, માર્યા માથામાં છરા છો સાત...૧૦
 પછી જીવતો જળમાં નાખી, બેડી હાંકી ગયા ઘેર આખી;
 પડ્યો જીવરામ જળમાંય, તરે તન જીવ નવ જાય..૧૧
 પછી વિપરે કર્યો વિચાર, પડ્યું દુઃખ તે આજ અપાર;
 કેમ જાતા નથી હજી પ્રાણ, આ શું બોળતો નથી મેરાણ..૧૨
 કરે વિનતિ વારમવાર, કરો સ્વામી સહજાનંદ સાર;
 આવો વહેલા છોડાવીયે તન, બીજી ઈચ્છા નથી હવે મન..૧૩
 એમ કહી થઈ દીન અતિ, ત્યારે વારે આવ્યા પ્રાણપતિ;
 લાવ્યા સુંદર કોટિયું^૪ સાથ, છોડ્યા બંધ^૫ થકી બેઉ હાથ..૧૪
 બાંય ગ્રહીને બેસાર્યો બેડી, ચાલ્યા દયાળુ દાસને તેડી;
 હાલી હળવે હળવે હૂડી, લાવ્યા પાર પ્રભુ રીતે રૂડી..૧૫
 ભૂખ પ્યાસની વેદના હરી, બૂડતાં જળમાં સાય કરી;
 એમ ઉગારિયો નિજદાસ, આપ્યો પરચો એ અવિનાશ..૧૬
 પછી ધીરે ધીરે જીવરામ, ચાલ્યો આવતો'તો નિજ ગામ;
 તેથી મોર્ય^૬ સંભળાણી વાત, થયું જીવરામ તનપાત^૭..૧૭
 એવું સર્વે સંબંધી સાંભળી, આવ્યા જીવરામ ઘેર મળી;
 કહે સમાચાર એવો આવ્યો, જીવરામ તો ધામ સધાવ્યો..૧૮
 ત્યારે બોલી એ દ્વિજની માત, એવી કરશો મા કોઈ વાત;
 મારો મુવો નથી જીવરામ, તમે જાઓ ઘેર કરો કામ..૧૯

પછી સહુએ બહુ બહુ કહ્યું, ડોશી તારું છે કઠણ હૈયું;
 પણ જાય છે દ્વિજનો ધર્મ, વહુને કરાવીએ ચૂડાકર્મ^૧..૨૦
 ત્યારે ડોસી થયા દલગીર, ભર્યા લોચનિયાં માંહી નીર;
 ત્યારે એ સમે આવિયા શ્યામ, ડોશી નથી મૂવો જીવરામ..૨૧
 બોલ્ય સહુને આગે હોડ બકી^૨, કાલ બપોરે આવશે નકી;
 પછી ડોશીએ તેમજ કહ્યું, આવ્યો જીવરામ સત્ય થયું..૨૨
 એમ પરચો આપી મહારાજ, કર્યું ભક્ત બ્રાહ્મણનું કાજ;
 વળી વાત અનુપમ અતિ, સુણી લેજો સહુ શુભમતિ..૨૩
 એક સત્સંગી ગોલિડું ગામ, ભજે સ્વામિનારાયણ નામ;
 સંત સાચા જાણે સ્વામી તણા, ગણે બીજાને કપટી ઘણા..૨૪
 એવું ગામ બધું ગુણવાન, સુણે વાત હેતે દઈ કાન;
 તેમાં એક કુસંગી અભાગી, ફસ્યો ફેલમાં ન શક્યો ત્યાગી..૨૫
 તેને લેવા આવ્યા જમરાણ, ધાયા કિંકર લઈ ધમસાણ^૩;
 તિયાં ભક્ત રહે ભાઈ ચાર, રાજગુરુ બ્રાહ્મણ ઉદાર..૨૬
 ભીમ વશરામ રાઘવ રાણો, ચારે ભક્ત પ્રભુના પ્રમાણો;
 તેણે દીઠું જમદળ જ્યારે, મને વિચારિયું મળી ચારે..૨૭
 આપણે શ્રીમહારાજના છીએ, એ જીવ જમને કેમ દઈએ;
 પ્રભુ પ્રતાપ ઉરમાં ધારી, ચાલો સહજાનંદજી સંભારી..૨૮
 જ્યારે વાળિયે જમને પાછા, ત્યારે આપણે સત્સંગી સાચા;
 એમ પરિચાણી ભાઈ ચાર, આવ્યા જમને આડા તેવાર..૨૯
 કહે પાપી પાછા વળો તમે, ગરવા ગામમાં નહીં દૈયે અમે;
 કહે જમ જાળવ ઘર તારું, આખા ગામનું નહીં થાય વારું^૪..૩૦
 કહે ભક્ત આ સર્વે સ્વામીના, પ્રભુ પ્રકટ બહુનામીના;
 કહે જમ એ જૂઠું સઘળું, એને લીધા વિના નવ વળું..૩૧

કહે ભક્ત ખાશો માર જ્યારે, પાપી ભાગશો તમે તે વારે;
 ત્યારે જમ કહે જા તારે ઘર, એમ કહીને ઉગામ્યો કર..૩૨
 ત્યારે ભીમ રાણો ભડ^૧ ભારી, કૃતાંત^૨ દાંતમાં ડાંગ મારી;
 થયો કડાકો વસમી વીતિ, જમ ભક્તને ન શક્યા જીતી..૩૩
 પામ્યા ભય ભાગ્યા જમરાણ, આ તો જન દીસે છે જોરાણ^૩;
 ભક્ત તમે સાચા સાચા સ્વામી, અમે જાઈએ છીએ હાર પામી..૩૪
 એમ જન જીત્યા જમ સાથે, કરી સા'ય સેવકની નાથે;
 જેને બળ બહુનામી તણું, માન્યું પોતાને સેવકપણું..૩૫
 તેથી જાણો કોણ ન જીતાય, આ લોક પરલોકને માંય;
 એનું આશ્ચર્ય કાંઈ મ જાણો, આપ્યો પરયો એ પરમાણો..૩૬
 પછી આવિયો એ પ્રાણીનો અંત, ત્યારે તેડવા આવિયા સંત;
 એમ આપ્યો પરયો એ નાથ, વળી સાંભળજ્યો એક ગાથ^૪..૩૭
 વીત્યાં વર્ષ માસ કાંઈ દન, આવી અવધ્યે તજ્યું રાણે તન;
 મુવા મોર્યે સહુને જણાવ્યું, કહે મોત માનો મારું આવ્યું..૩૮
 જેને આવવું હોય જરૂર, ચાલો તેડી જાઉં બ્રહ્મપુર;
 એમ સહુને કહે વળી વળી, સહુ સામું જોઈ રહે સાંભળી..૩૯
 પછી માત સુતે માની વાત, કહે અમે આવશું સંઘાત;
 પછી તજ્યું રાણે જ્યારે અંગ, માત સુત લઈ ચાલ્યો સંગ..૪૦
 એવો પ્રતાપ મહારાજ તણો, શું કહીએ મુખથી ઘણો ઘણો;
 કહું વારતા એક હું વળી, સહુ થાશો ચકિત સાંભળી..૪૧
 એક નાસ્તિકી આરજ્યા^૫ થઈ, મુંડાઈ માંડવધારે રઈ;
 તેને રહી ગઈ એવી આશ, ખાધું સર્વસ્વ ન ખાધું માંસ..૪૨
 પછી મરીને મરકી^૬ થઈ, માર્યા માંડવધારમાં કઈ;
 એક બાળી આવે ઘર બહાર, ત્યાં તો બીજું થયું હોય ત્યાર..૪૩

૧. શૂરવીર. ૨. યમના. ૩. બળવાન. ૪. વાત. ૫. જૈન સાધ્વી. ૬. એક જીવલેણ રોગની અધિષ્ઠાત્રી.

તેને ઉપાડી જઈ મૂકે આગ્ય, ત્યાં તો ત્રીજું કરે તન ત્યાગ;
 એમ અહોનિશ માનવી મરે, મરકી ભક્ષ માણસનો કરે..૪૪
 પછી સત્સંગી મળી સુજાણ, આવ્યા પ્રભુ પાસે જોડી પાણ;
 કહે મહારાજ ત્યાં લગી આવો, રાંડ મરકીને મારી નસાવો..૪૫
 ત્યારે નાથ કહે જાઓ તમે, સારું સંત ને આવશું અમે;
 પછી પધાર્યા સંત ને શ્યામ, ત્યારે મૂકી ગઈ મરકી ગામ..૪૬
 દીઠી સંતે તે મૂરતિમાન, ભર્યા દંત રુધિરે નિદાન;
 એવા પરચા બીજા અપાર, કહેતાં લખતાં ન આવે પાર..૪૭
 ધન્ય સત્સંગી ધન્ય શ્યામ, પૂરી હરિએ હૈયાની હામ;
 જે જે જનની કરી સહાય, તે તો મુખથી કહ્યું ન જાય..૪૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે વિપ્ર
 જીવરામ આદિને પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસોને છત્રીશમું પ્રકરણમ્
 ॥૧૩૬॥

પૂર્વછાયો :

વળી કહું એક વારતા, હરિજનની કરી હેત;
 સાંભળતાં સુખ ઊપજે, વળી તરે કુટુંબ સમેત..૦૧
 સુંદર જશ સત્સંગીનો, જે સુણશે વારમવાર;
 પરિશ્રમ વિના પામશે, આ ભવસાગરનો પાર..૦૨
 કહેશે કથા કોડે કરી, વળી સુણશે થઈ સાવધાન;
 તેના મનોરથ પૂરશે, પ્રકટ શ્રીભગવાન..૦૩
 એવી કારણિક છે કથા, સત્ય માનજ્યો સહુ કોય;
 હવે જશ હરિજનના, સંભળાવું વળી સોય..૦૪

ઓપાઈ :

એક ભક્ત ભાવિક છે ભલો, રહે કુંડાલ્યે નામ છે કલો;
 કરે કૃષિ કણબીનું કર્મ, પાળે સત્સંગના જે ધર્મ..૦૫

ભજે પ્રભુ પ્રગટ પ્રમાણ, સ્વામી સહજાનંદ સુખખાણ;
 આવે સંત સ્વામીના જ ઘેર, કરે સેવા તેની સારી પેર..૦૬
 સાચો સમજાણો સતસંગ, તેનો ચડ્યો અંગમાંહી રંગ;
 વળી કરે કેફ ભરી વાત, સ્વામી પ્રભુ પોતે છે સાક્ષાત..૦૭
 બીજે શીદ^૧ રહ્યા છો બંધાઈ, સહુ આવો સતસંગ માંઈ;
 એવી વાત કલાની સાંભળી, એના ભાઈ બીજા ઊઠ્યા બળી..૦૮
 કહે ખેતવાડી ખોંચી લિયો, નાત્યમાંહી બેસવા મ દિયો;
 સતસંગ એનો દિયો મુકાવી, પછી દીન થઈ નમશે આવી..૦૯
 પછી કુસંગીએ એમ કીધું, ખેતવાડી એનું ખોંચી લીધું;
 ત્યારે કલો ગયો દરબાર^૨, કર્યો ત્યાં જઈ પોતે પોકાર..૧૦
 પણ લોંઠે^૩ લાંચ ભરી તિયાં, તેણે કરી રાયે ન કર્યો નિયા^૪;
 કહે કલો વાત ચિત્ત ધરો, મારો ધર્મન્યાય કોઈ કરો..૧૧
 ત્યારે સહુએ વાત એમ ઝાલી, સાચા સમ ખાઈ લે તું ચાલી;
 પછી એ જ કીધો નિરધાર, સમ ખાધા વિના નહીં પાર..૧૨
 સમ વસમા દેવાને કાજ, ચાલ્યા વાડીએ લઈ સમાજ;
 આલ્યા સહુ સમનું સાંભળી, દેશ ગામના માલ્યક^૫ મળી..૧૩
 કર્યો તપાવી લોહગોળો લાલ, કહે સાચો હો તો લઈ ચાલ;
 જોઈ કલો કરે છે વિચાર, પ્રભુ કેમ ઉતારશો પાર..૧૪
 મારે એક આધાર તમારો, વાલા આ સમે રખે વિસારો;
 એમ કહેતાં આવ્યા ભગવાન, દીધાં દાસને દર્શનદાન..૧૫
 આવી બોલ્યા એમ અવિનાશ, કહે રહે નિર્ભય તું દાસ;
 બીક તજી ગોળો લે બે હાથ, નહીં દાઝ્ય કહે એમ નાથ..૧૬
 પછી કલે ગોળો કર ઝાલી, લીધી પૃથવી પોતાની ચાલી;
 સહુ કહે સુજ્યો^૬ સતસંગી, કાળું મોં લઈ ગયા કુસંગી..૧૭

૧. શા માટે ? ૨. રાજા પાસે. ૩. લુચ્યા લોકોએ. ૪. ન્યાય. ૫. વડીલો. ૬. ઓળખાયો; જીત્યો.

એમ પરચો દઈ દયાળ, કરી નિજજન પ્રતિપાળ;
 વળી વાત કહું એક સારી, લેજ્યો હરિજન હેયે ધારી..૧૮
 એક ભક્ત કહીએ ભુલો નામ, રહે નકી નંદાસણ ગામ;
 અતિ ભોળો સરલ સ્વભાવ, જેને દગા પેચ નહીં દાવ..૧૯
 કરે કણબી કૃષિનું કામ, ભજે સ્વામિનારાયણ નામ;
 વિશવાસી વિકારે રહિત, નિષ્કપટ પ્રભુ માંહી પ્રીત..૨૦
 પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર દક્ષિણ, તેની પડે નહીં સમઝણ;
 એવી અતિશય છે ભોળાઈ, જેને સાને ગમાન ન કાંઈ..૨૧
 તે તો દર્શન કરવા કાજ, ચાલ્યો તિયાં જિયાં છે મહારાજ;
 નહીં પોતા પાસે અન્ન જળ, માગી ખાય એવી નહીં કળ..૨૨
 ડાબી જમણી ન જાણે વાટ, શીત ઉષ્ણનો નહીં ઉચ્ચાટ;
 એમ ચાલિયો દર્શન કાજ, ત્યારે આવિયા સામા મહારાજ..૨૩
 વાલો વિપ્રતણો વેષ લઈ, ચાલ્યા ભક્ત પોતે ભેળા થઈ;
 પાતા પાણી ને આપતા અન્ન, લાવ્યા જનને કરી જતન..૨૪
 ભેળા આવ્યા ભૂજ શહેર માંઈ, દેખાડી જાયગા ઝાલી બાંઈ;
 પછી એ રૂપ અદૃશ્ય કરી, આવી બેઠા પાટ પર હરિ..૨૫
 કીધાં ભક્ત ભુલે દરશન, નાથ નિર્ખાને થયો મગન;
 પછી નાથે પૂછ્યું એને એમ, કહો આવી શક્યા આંહી કેમ..૨૬
 અતિ વૃદ્ધ ને ન ચાલે પગ, કેમ લાઘ્યો આ દેશ મારગ;
 હતું ખરચી ભાતું ભેળું કાંઈ, કેમ પહોંચ્યા ડોસા તમે આંઈ..૨૭
 કહે ભક્ત બ્રાહ્મણ ભેળો હતો, આવ્યો અન્ન ને જળ આપતો;
 મને તેડી આવ્યો એહ આંઈ, મેલી મંદિરમાં ગયો ક્યાંઈ..૨૮
 ત્યારે નાથ કહે અમે હતા, આવ્યા તારી ખબર રાખતા;
 દીધાં વાટ ઘાટનાં એંધાણ, મળ્યા નદી ગામનાં નિશાણ..૨૯
 ત્યારે ભક્ત કહે સર્વે સત્ય, મને લાવિયા આપી હિંમત્ય;
 એહ પરચો પૂરણ પ્રમાણો, વળી વાત એક કહું જાણો..૩૦

એક કાજુ કોટેસર ગામ, તિયાં ભક્ત રહે ઝવેર નામ;
 થયો બાળપણે સતસંગ, લાગ્યો કડવો સર્વે કુસંગ..૩૧
 દૃઢ આશરો અંતર ધારી, ભજે સહજાનંદ સુખકારી;
 આખા ગામમાંહી ઘર એક, બીજા વસે ત્યાં પાપી વિષેક..૩૨
 કરે અદાવત^૧ નાખે આળ^૨, તે ન સમજે ભક્ત દયાળ;
 પાપી કહે લાગ્યું તને પાપ, એક મૂકી કર્યો બીજો બાપ..૩૩
 ખોટા તમે ખોટો સતસંગ, ઠાલા અમથા ફૂલો છો અંગ;
 જો જાણતાં હો સાચું જ તમે, આપો પરચો તો માનિયે અમે..૩૪
 કહે ભક્ત કેટલીક વાત, આપશે પરચો પ્રભુ સાક્ષાત;
 તોય તમથી નહીં મનાય, પડે પ્રતીત મને મનમાંય..૩૫
 વારુ^૩ માગો પરચો સહુ મળી, આપશે વાલો મારી સાંભળી;
 કહે વિમુખ આ ડેરે^૪ ચડી, જીવ તારો રહે ત્યાંથી પડી..૩૬
 તો સાચા તમે ને સાચી વાત, સ્વામી^૫ પણ પ્રભુ તો સાક્ષાત;
 પછી ભોળો ભક્ત બુદ્ધિ બાળ, ચડ્યો શિવાલયે તતકાળ..૩૭
 મેલ્યું ત્યા થકી પડતું તન, સ્વામી સ્વામી કરતાં ભજન;
 પડ્યું અવનિ ઉપર અંગ, જાણ્યું થાશે કલેવર^૬ ભંગ..૩૮
 રહ્યો આખી અણિયે^૭ નાવ્યો આળ, ન જણાણું વપુમાંહી વાળ^૮;
 કરી જગજીવને જતન, એમ ઉગારિયો નિજ જન..૩૯
 પાપી વિમુખ પાછેરા પડ્યા, સતસંગી અંગે રંગ ચડ્યા;
 આપ્યો પરચો એમ પ્રસિદ્ધ, કહું વાત બીજી કરી વિદ્ધ..૪૦
 એક અમદાવાદને માંઈ, પ્રાણવલ્લભ દ્વિજ રહે ત્યાંઈ;
 ભજે સ્વામિનારાયણ નિત્ય, બીજી વારતા જાણે અનિત્ય..૪૧
 એક વાર ગોદાવરી ગયો, મરકી રોગમાંહી માંદો થયો;
 રહ્યો નહીં રોગ ઘણા દન, તર્ત તજી ચાલ્યો જીવ તન^૯..૪૨

૧. ઈર્ષ્યા; આગ્રેહાઈ. ૨. મિથ્યા આરોપ. ૩. (છતાં પણ) સારું. ૪. મંદિર પર. ૫. સ્વામિનારાયણ.
 ૬. શરીર. ૭. મહારાજે નિર્દોષ સાબિત કર્યો. ૮. વાળ પણ વાંકો થયો નહીં. ૯. શરીર

આવ્યા તેડવા તેહને નાથ, ચાલ્યો વિપ્ર મહારાજ સાથ;
 કહે જીવન સાંભળ્ય જન, કાંઈ ઈચ્છા રહી તારે મન..૪૩
 કહે દ્વિજ મેં ન કહ્યું કેને, મારો સંશય થાશે બહુ એને;
 કહેશે માનવી મરે છે બહુ, મુઓ તેમજ કહેશે એ સહુ..૪૪
 કહે નાથ તું જા દેહમાંઈ, કહી આવ્ય તું સહુને ત્યાંઈ;
 પછી પાછો આવ્યો જ્યારે પ્રાણ, ત્યાંતો તન લે ગ્યા'તા મશાણ...૪૫
 ખડક્યાં કાષ્ઠમાં સળવળ્યું તન, સહુ આશ્ચર્ય પામિયા મન;
 એક કહે ગયો'તો એ મરી, કેમ આવ્યો જીવ પાછો ફરી..૪૬
 પામી વિસ્મય પૂછે છે વાત, ભાઈ તારી તું કહે વિખ્યાત;
 કહે દ્વિજ હું ગયો'તો ધામ, આવ્યો પાછો હું એટલે કામ..૪૭
 આ તો કાળનો વેગ છે ભારી, નાખશે નરનારીને મારી;
 માટે સ્વામિનારાયણ કહો, તો તમે સર્વે જીવતા રહો..૪૮
 માનો મારું એટલું વચન, તાળી પાડીને કરો ભજન;
 પછી ધૂન્ય કરીને દેખાડી, તાળી ભેળી પોતે પણ પાડી..૪૯
 પછી માગી શીખ મૂક્યું તન, પામિયો આશ્ચર્ય લાખો જન;
 થયો પરયો એ પ્રસિદ્ધ જાણો, જાણો આનંદ અંગમાં આણો..૫૦
 જુવો સર્વે સતસંગ માંઈ, સદા સુખ દુઃખ નહીં કાંઈ;
 નિત્ય સહાય કરે સહજાનંદ, જોઈ મગન રહે જનવંદ..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે ભક્ત કલા
 આદિને પરચા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને સાડત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૭॥

પૂર્વછાનો :

એક સાંભરી સારી વારતા, સતસંગીને સુખદેણ;
 વીતી તે નથી વખાણતો, કહું દીઠી જે મારે નેણ..૦૧
 ધન્ય ધન્ય સતસંગીને, જેનાં પુન્યનો નહીં પાર;
 ધન્ય ધન્ય શ્રીમહારાજને, જેણે આપ્યા પરચા અપાર..૦૨

જોઈ પરયા જનના, જે નહીં માને નરનાર;
તે જ અભાગી તન છતાં, મરી જાશે જમને દ્વાર..૦૩
એ જન જાણે આસ્તિકી^૧, જેને સાચું મનાણું મન;
કહું હવે કીર્તિ કથી, હરિ હરિજનની પાવન..૦૪

ઓપાઈ :

ધન્ય ધન્ય જેતલપુર ગામ, વાલે ક્યું નિજ ધામ;
તેમાં મરે પાપી નરનાર, તે પણ ન જાય જમને દ્વાર..૦૫
તેમાં પરયા આપ્યા વાલે બહુ, જાણે છે જન ગામના સહુ;
મોટા મોટા કર્યા જ્યાં જગન, ખુટ્યાં નહીં ઘૃત ગોળ અન્ન..૦૬
એમાં પરયા આપ્યા પળે પળે, તે તો કેમ લખાય કાગળે;
પણ કહું છું એક બે વાત, હરિભક્ત તણી વિખ્યાત..૦૭
એક દ્વિજ ભક્ત દયારામ, પ્રભુ પધારિયા તેને ધામ^૨;
આવ્યા પંખાળી^૩ ઘોડિયે ચડી, હૈયે હાર ને હાથમાં છડી^૪..૦૮
જોઈ જન થયો રણિયાત, અહો આ સઈ આશ્ચર્ય વાત;
અતિ પ્રેમમાંઈ લાગ્યો પાય, ઢાળી ઢોલિડો બેસાર્યા ત્યાંય..૦૯
નિર્યુ^૫ ઘોડીને નિલેસં^૬ ઘાસ, ઊભો હાથ જોડી આગે દાસ;
આપો આગન્યા કરાવું થાળ, દયા કરીને જમો દયાળ..૧૦
મારી બોન છે બીજે ભુવન, કહું તેને કરે દરશન;
કહે નાથ આવ્યા છાના અમે, ઝાઝું જાહેર ન કરો તમે..૧૧
આજ જાવું છે ગામ ડભાણ, એક જનને તેડવા જાણ;
આંહીં રહેવું છે ઘડી બે ચાર, પછી તર્ત થાવું છે તૈયાર..૧૨
માટે આવ્ય ઓરો આપું હાર, જા તો ઝાઝી કરીશ મા વાર;
દીધો હાર ગયો દયારામ, થયા અદૃશ્ય સુંદર શ્યામ..૧૩
ઘેરે આવ્યા બેઉ બેન ભાઈ, નાથ ન દીઠા મંદિર માંઈ;
પછી કાઢી ગામમાં ખબર, નાથ આવ્યા છે કોઈને ઘેર..૧૪

૧. વિશ્વાસી. ૨. ઘેર. ૩. પવનવેગી. ૪. સોટી. ૫. ખાવા આપ્યું. ૬. લીલું.

પરસ્પર સહુને પૂછી વળ્યા, પણ વાલોજી ક્યાંય ન મળ્યા;
 કહે સત્સંગી બેસો જઈ ઘેરે, પ્રભુ વિરાજે છે કચ્છ તેરે^૧..૧૫
 કહે દયારામ તેહ વાર, આ જો આપ્યો હમણાં જ હાર;
 કહે સતસંગી ધન્ય ધન્ય, થયું અલૌકી તને દર્શન..૧૬
 આપ્યો પ્રભુએ પરચો આજ, ધન્ય ભાગ્ય તારાં દિજરાજ;
 વળી એજ ગામમાંહી એક, આપ્યો પરચો કહું કરી વિવેક..૧૭
 એક દિજ ભક્ત છે નિષ્કામ, જાણજયો જોઈતો તેનું નામ;
 તેના દેહનો આવિયો અંત, આવ્યા માસ મોર્યે^૨ ભગવંત..૧૮
 અલૌકીક રૂપે આવ્યા નાથ, જોઈ જન થયો છે સનાથ;
 કહે જન ધન્ય ભગવાન, દીધાં દાસને દર્શન દાન..૧૯
 કરું રસોઈ જમિયે આજ, મહેર કરી મું^૩ પર મહારાજ;
 કહે નાથ તું કર રસોઈ, આજ જમશું જાણજે સોઈ..૨૦
 પછી જોઈતે કર્યા ભોજન, જમ્યા ભાવેશું જગજીવન;
 પછી આપ્યો સુંદર મુખવાસ, હાથ જોડી બેઠો પ્રભુ પાસ..૨૧
 ત્યારે બોલિયા એમ મહારાજ, અમે આવ્યા છીએ તારે કાજ;
 તને કહેવી છે વારતા એક, હૈયે ધારજે કરી વિવેક..૨૨
 તારું તન તે પામશે નાશ, એહ આડો રહ્યો એક માસ;
 નાવા જાઈશ કૂપમાં નીરે, પડશે કૂપ લાગશે^૪ શરીરે..૨૩
 ત્યારે છૂટી જાશે તન તારું, માનજો વચન એ અમારું;
 આવશું તેડવા તને અમે, સહાય કરશું વસમે સમે..૨૪
 રહેજ્યે આનંદ માંહી તું જન, કરજ્યે નારાયણનું ભજન;
 આ વાત તું કહેજ્યે એક પાસ, જે હોય નકી પ્રભુનો દાસ..૨૫
 એમ કહી રહ્યા જ્યારે નાથ, ત્યારે વિપરે જોડિયા હાથ;
 એક સતસંગી બોન મારી, તે તો ઈચ્છે છે તમને બિચારી..૨૬
 તેને દર્શન દિયો દયાળ, તો હું તેડી લાવું તતકાળ;

ગયો વિપર તેડવા કાજ, કેડે થકી પધાર્યા મહારાજ..૨૭
 તેડી લાવ્યો છે બોનને ભાઈ, પડ્યું દીઠું પત્રાવળું ત્યાંઈ;
 જોઈ પસ્તાવો કરે છે જન, કેમ રહ્યા નહીં ભગવન..૨૮
 કહે જોઈતો એ મારે કાજ, આવ્યા'તા અલબેલો મહારાજ;
 મને કહી ગયા છે વચન, માસ પછી તું તજીશ તન..૨૯
 માટે આ વાત કેને મ કહેજ્યે, તારા મનમાં સમજી રહેજ્યે;
 પછી પૂરો થયો જ્યારે માસ, ત્યારે આવિયા પોતે અવિનાશ..૩૦
 તેડી ચાલ્યા જનને જીવન, થયાં બીજાને પણ દર્શન;
 એહ પ્રતાપ નાથનો જોઈ, જન મગન થયાં સહુ કોઈ..૩૧
 એક વારતા કહું વખાણી, લેજ્યો સામર્થી નાથની જાણી;
 મહિ તીરે છે ગામ ચમારા, તેમાં ભક્ત સુતાર છે સારા..૩૨
 નામ દયાળજી ભક્ત ભણીએ, સાચો ભક્ત સ્વામીનો ગણીએ;
 અતિ નિર્મળ કોમળ ચિત્ત, જેને પ્રકટ પ્રભુમાં પ્રીત..૩૩
 તેના દેહનો આવિયો અંત, આવ્યા તેડવા સ્વામી ને સંત;
 મુનિમંડળ છે સર્વે સાથ, આવ્યા દયાળજી પાસે નાથ..૩૪
 ધાયું દર્શને સરવે ગામ, કહે પધાર્યા સુંદરશ્યામ;
 દીધાં દયાળજીને દર્શન, નીરખી નાથને થયો મગન..૩૫
 કહે ઊઠો ભાઈઓ સહુ મળી, કરો વાલાની ચાકરી વળી;
 આપો ઘોડાને ચાર્ય નીલેરી, કરાવીએ રસોઈ વેલેરી..૩૬
 જમે મહારાજ ને મુનિજન, આજ પધાર્યા છે ઘણે દન;
 એમ કહીને ઊઠિયો આપ, કહે બહુ દને થયો મેળાપ..૩૭
 સર્વે ઘરનાં માણસ રહ્યાં જોઈ, દેખે દયાળજી ન દેખે કોઈ;
 કહે ગામ લોકો અમે આજ, આવ્યાં ત્યાં સુધી દીઠા મહારાજ..૩૮
 કહે દયાળજી આ ઊભા આપ, બહુ હેતે ભર્યા મારો બાપ;
 હું તો જાઉં છું મહારાજ ભેળો, એમ કહેતા દેહ તેહ ઢળ્યો..૩૯

સહુ રહ્યા છે આશ્ચર્ય પામી, કહે ધન્ય ધન્ય સમર્થ સ્વામી;
 સાચા તમે સાચો સતસંગ, પાપી જીવ નહીં કરે પ્રસંગ..૪૦
 આવી રીતે છૂટે ક્યાંથી દેહ, મોટા મુનિને દુર્લભ એહ;
 થયો પરચો કહે સહુ મળી, કહું વાત બીજી લ્યો સાંભળી..૪૧
 એક કણબી કુશળબાઈ, જેને પ્રીત અતિ પ્રભુમાંઈ;
 થઈ તાણ્ય નીરખવા નાથ, ચાલ્યાં દર્શને લઈ સંગાથ..૪૨
 આવી રજની રહ્યા ડભાસે, અંતરે હરિ મળવા આશે;
 જંપ^૧ ન વળે ઝંખના ભારી, ક્યારે નીરખું શ્યામ સુખકારી..૪૩
 અતિ તલફે^૨ તન મન માંઈ, થઈ આતુર ગઈ અકળાઈ;
 અતિ પ્રેમ વશ થયા પ્રાણ, નાડી ન રહિ નહીં ઓળખાણ..૪૪
 એવે સમે આવ્યા અલબેલ, છેલ છોગાળો છબીલો છેલ;
 શોભે સુંદર મૂરતિ સારી, આવી ઊભા આગે સુખકારી..૪૫
 હસી હસી બોલાવે દયાળ, કરો દર્શન તન સંભાળ;
 ત્યારે હરિજન થયાં સચેત^૩, લાગ્યા પાય કરી બહુ હેત..૪૬
 કહે ધન્ય ધન્ય મહારાજ, દીધાં અલૌકી દર્શન આજ;
 ત્યારે નાથ કહે સુણો જન, તારું જાણ્યું જે છૂટશે તન..૪૭
 માટે આવ્યા ઉતાવળા અમે, કરી બહુ તાણ્ય જ્યારે તમે;
 હવે અમે જાણું પાછા વળી, તમે આવજ્યો સહુ ત્યાં મળી..૪૮
 એમ કહી કંઠથી ઉતારી, આપી માળા સુખડની સારી;
 એક કંઠી કાજુ ઝીણે પારે^૪, દીધી વાલે તે પણ તે વારે..૪૯
 દઈ માળાઓ ચાલ્યા મહારાજ, કરી અલૌકીક એહ કાજ;
 જોઈ જન પામ્યાં છે આનંદ, કહે ધન્ય સ્વામી સહજાનંદ..૫૦
 જેહ આપી મૂરતિએ માળ, તે ફેરવે છે હજી મરાળ^૫;
 આપી અલૌકીક દામ^૬ એહ, દીઠી છે નિષ્કુળાનંદે તેહ..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
પરયા પૂર્વા’ એ નામે એકસો ને આડત્રીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૮॥

પૂર્વછાયો :

આશ્ચર્ય વાત છે અતિ ઘણી, કહેતાં આવે અતિ આનંદ;
ભક્તની ભીડય ભાંગવા, છે સમર્થ સહજાનંદ..૦૧
જળે સ્થળે જવાળા થકી, જે કરી જનની જતન;
ભાખું તે હવે ભાવશું, સહુ સાંભળજ્યો દઈ મન..૦૨
લૌકિકમાં અલૌકીકની, વળી વર્ણવીને કહું વાત;
હરિ હરિજનનાં, જે સુજશ છે સાક્ષાત્..૦૩
સાંભળતાં સંકટ ટળે, વળી કહેતાં કળિમળ^૧ જાય;
દર્દા સંભારે જે દર્દમાં^૨, તેની શ્રીહરિ કરે સહાય..૦૪

ચોપાઈ :

એક રૂડું રાજુલું છે ગામ, તિયાં સોની ભક્ત નાગ નામ;
ખરો વિશવાસી જન જાણો, સાચો ભક્ત પ્રભુનો પ્રમાણો..૦૫
એક સ્વામીનો સત્ય આધાર, બીજા કોઈનો ન ગણે ભાર;
સાચા સંત તે સ્વામીના સાધુ, બીજા અસંત બગડેલ બાધુ^૩..૦૬
એમ ઓળખી સત્ય અસત્ય, ભજે સ્વામીને ન ચળે મત્ય^૪;
એક દિવસ ઉદયમ^૫ કાજે, ગયો વિદેશ બેસીને જા’જે^૬..૦૭
કરી કાજ વળ્યો બેસી વા’ણે^૭, કળવકળ^૮ કાંઈ ન જાણે;
બેઠો વા’ણ કિનારે બફોમ^૯, પડ્યો પાણીમાં ન રહી વ્યોમ^{૧૦}..૦૮
તન સ્થૂળ ને ન જાણે તરી, ગયું દૂર વા’ણ વેગ કરી;
અતિ કષ્ટ આવિયો અલેખે, જીવવાની તો રિત્ય ન દેખે..૦૯
પછી સંભાર્યા સોનીએ સ્વામી, આવો આ સમે અંતરજામી;

૧. કળિયુગનો મેલ-કલેશ, દુઃખ વગેરે. ૨. દુઃખમાં. ૩. બધા; તમામ. ૪. નિષ્ઠા. ૫. ધંધા. ૬. જહાજમાં-વહાણમાં. ૭. યુક્તિ-પ્રયુક્તિ. ૮. બેફીકર થઈને. ૯. જાણ; સાવધાની.

હવે નથી ઈચ્છા મારે અન્ય, નાથ આવી તજાવીએ તન..૧૦
 જ્યારે દાસ બોલ્યો દીન વાણી, ત્યારે આવિયા સારંગપાણી;
 હેઠે આવી નાથે હાથ દીધો, જળથી જન ઉંચેરો કીધો..૧૧
 કહે ભય મ રાખીશ કાંઈ, નહીં બુડચ આ અર્ણવ માંઈ;
 ત્યાંતો ખેવટે ખબર લીધી, ભાઈઓ આપણે ભૂંડી જ કીધી..૧૨
 એક પુરુષ પડ્યો પાણી માંઈ, તેની ગમ રહિ નહીં કાંઈ;
 માટે વા'ણ વાળો એને કાજે, હોય જીવતો તો લૈયે ઝા'ઝે..૧૩
 વાળ્યું વા'ણ આવ્યું જિયાં એહ, જાણી જીવતો લીધો છે તેહ;
 પછી ખેવટ પૂછે છે મળી, કેમ રહ્યું તન તારું વળી..૧૪
 કહે ભક્ત કરી મારી સાય, સ્વામી સહજાનંદે જળ માંય;
 કહે ખેવટ વાત એ ખરી, તને રાખ્યો એ સાચા શ્રીહરિ..૧૫
 પામ્યો પરચો તું નાગ નિદાન, તને મળ્યા એ છે ભગવાન;
 માટે મેળવ અમને એહ, તારી પાસે હું માગું છું તેહ..૧૬
 પછી ભક્ત ભેળો લઈ તેને, ઓળખાવ્યા અલબેલો એને;
 તેહ નિશ્ચે કરી ઘેર ગયો, એમ એ ભક્તને પરચો થયો..૧૭
 વળી વાત તેના સુત કેરી, નામ ભગો છે ભક્તિ ઘણેરી;
 કરે સોનીનું સરવે કામ, ભજે સ્વામિનારાયણ નામ..૧૮
 ત્યારે યવન વદિયો વાદ, કહે મેલી દે તું વિખવાદ;
 સ્વામિનારાયણ તારા ખોટા, મારા અલ્લાથી એ નહીં મોટા..૧૯
 કહે ભગો એહ વાત સાચી, અમે એવા જાણી રહ્યા રાચી;
 કહે યવન એમ ન થાય, એમ અમને તેં ન જિતાય..૨૦
 આવ્ય ચઢિયે આ ઊંચે ભુવન, ત્યાંથી પડતું મેલીએ તન;
 જો તું જીવતો રહે ત્યાંથી જન, તો હું કરું સ્વામીનું ભજન..૨૧
 જો હું જીવતો રહું ભગલા, તો હું તને ભજાવીશ અલ્લા;
 એમ કહી ઊંચા બેઉ ચડ્યા, મુલ્લાજી તો મોર થકી પડ્યા..૨૨

ભાંગ્યા હાથ પગ વળી હૈયું, મોઢું ભાંગી લોહીલાણ થયું;
 વોરો હાય હાય કરે રહ્યો, ભગા તું તો સાચો ભાઈ થયો..૨૩
 આવ્યાં ગામનાં લોક સાંભળી, કહે માંહોમાંહી એમ મળી;
 ભાઈ ભગો જીત્યો હોડ આજે, રાખ્યો એને સ્વામી મહારાજે...૨૪
 આપ્યો પરચો એને ભગવાને, હશે મૂરખ તે નહીં માને;
 વળી કહું એક વાત વખાણી, લેજ્યો હરિજન સત્ય જાણી..૨૫
 એક ભાવનગર શહેરમાંઈ, રહે ક્ષત્રી તિયાં રાજોભાઈ;
 એક રૂપોભાઈ હરિજન, ગયા પોતે તેહને ભુવન..૨૬
 તિયાં બેઠા છે ઘડી બે ચાર, કરે મને મૂરતિ વિચાર;
 વળી વૃત્તિ તે અંતર માંઈ, દીઠો શ્વેતદ્વીપ વળી ત્યાંઈ..૨૭
 દીઠી મૂર્તિ મહારાજ તણી, શ્વેતદ્વીપના જે કોઈ ધણી;
 દીઠા મુક્ત ત્યાં બીજા અપાર, દીઠા ઝીણોભાઈ તે મોઝાર..૨૮
 અતિ તેજોમય જેહ ધામ, તેજોમય મુક્ત છે નિષ્કામ;
 અતિ તેજ તેજ ઝળહળે, તેજ વિના તે બીજું ન મળે..૨૯
 તેને જોતાં જોતાં રાજોભાઈ, ગઈ આંખ્યો પોતાની અંજાઈ;
 સુખ સુખ અતિ જિયાં સુખ, તે ન કહેવાય વર્ણવી મુખ..૩૦
 કહે નાથ સુણો રાજાભાઈ, તમે જાઓ પાછા હવે ત્યાંઈ;
 બોલ્યા રાજોભાઈ તે સાંભળી, હવે નહીં જાઉં પાછો વળી..૩૧
 કહે નાથ ન રહેવાય આંઈ, જાઓ પાછા તમે તનમાંઈ;
 કહે ઝીણોભાઈ વળી અમે, જાશું કહેશો જરૂર જો તમે..૩૨
 કહે નાથ તજ્યું એણે અંગ, એને તેડી લાવ્યા અમે સંગ;
 અમે ગયા હતા એને ઘેર, મેલ્યું દેહ તેહ રૂડી પેર..૩૩
 રાખી આવ્યા છીએ સંત તિયાં, અયોધ્યાવાસી તો તિયાં રહ્યાં;
 એમ કહી દેખાડ્યું મહારાજે, સુણ્યું સરવે તે ભાઈ રાજે..૩૪
 પછી ત્યાંથી આવ્યા દેહમાંઈ, અહો અહો કહે રાજાભાઈ;
 પછી જોઈ આવ્યા'તા જે ત્યાંઈ, તેની વાત કરી સર્વે આંઈ..૩૫

કહ્યું ઝીણાભાઈનું આગમ, સહુ સુણી ખાઈ રહ્યા ગમ;
 પછી વાત એ દિન દો ચારે, થઈ સાચી તે સર્વે પ્રકારે..૩૬
 એવો દેખાડ્યો ચમતકાર, સ્વામી સહજાનંદે નિરધાર;
 વળી વારતા છે એક સારી, સહુ લેજ્યો અંતરમાં ધારી..૩૭
 એક પાણવી નામે છે ગામ, ક્ષત્રી ભક્ત પુંજોભાઈ નામ;
 અતિ વૈરાગ્યવાન વિશેક, બીજો સમજે નહીં વિવેક..૩૮
 પાડી અંતરમાં આંટી એહ, મળે નાથ કાં તજું આ દેહ;
 પછી ગયો સમુદ્ર છે ત્યાંઈ^૧, સુણ્યો મહાદેવ^૨ છે જળમાંઈ..૩૯
 આવતી લેરે^૩ લિંગ^૪ ઢંકાય, વળે લેર તારે ત્યાં જવાય;
 પછી ગયો પુંજો તેની પાસ, મળે પ્રભુ અંતરે એ આશ..૪૦
 પોતે^૫ તિયાં આવ્યું પાછું પાણી, ભરી લિંગ સાથે બાથ તાણી;
 આવ્યું જળ બળે બહુ ત્યારે, ઠેલી કાઢ્યો ગાઉ પાછો આરે..૪૧
 ત્યારે અંતરે એમ વિચાર્યું, કેમ થયું નહીં મોત મારું;
 આ તો આશ્ચર્ય વારતા જાણું, અતિ અગાધ જળમાં જીવાણું..૪૨
 હવે મરવું મારે જરૂર, પડું જઈ હું આવતે પૂર;
 એમ નિશ્ચે કરી ચાલ્યો જ્યારે, થઈ આકાશવાણી તે વારે..૪૩
 કહે અમથો મરે શિદ આંઈ, પ્રભુ મળશે તું જા ઘેર ત્યાંઈ;
 સ્વામી સહજાનંદજી છે જેહ, આજ પ્રકટ પ્રભુ છે તેહ..૪૪
 તારે ગામે આવ્યા તેના જન, થાજે સત્સંગી માની વચન;
 એવી સુણી આકાશની વાણી, વળ્યો પુંજો તે વિશ્વાસ આણી..૪૫
 દીઠા સંત આવ્યો જ્યારે ઘેર, મળી વાત રહ્યો નહીં ફેર;
 આવી લાગ્યો સંતને ચરણે, સાધો હું છઉં તમારે શરણે..૪૬
 સાચા તમે છો સ્વામીના સંત, તમને મળ્યા છે શ્રી ભગવંત;
 હું તો પરયો પામ્યો છું આજ, માની લેજ્યો તમે મહારાજ..૪૭
 જેનું સ્વામી સહજાનંદ નામ, તે તો પોતે છે પૂરણકામ;

૧.ભાવનગર નજીક કોળિયાક ગામે. ૨.નિષ્કલંક નામે. ૩.ભરતીથી. ૪.શિવલિંગ. ૫.પહોંચતાં જ.

તેનાં થાય મને દરશન, એમ થાઓ તમે પરસન્ન..૪૮
પછી સંતે મેળ્યા^૧ ભગવાન, દીધાં પુંજાને દર્શન દાન;
અતિ વાત અલૌકીક જાણી, કહી જાણી તેને મેં વખાણી..૪૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
પરયા પૂર્વા’ એ નામે એકસો ને ઓગણચાલીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૩૯॥

પૂર્વછાયો :

સામર્થી શ્રીમહારાજની, વળી સાંભળજ્યો સહુ જન;
સુંદર પરયા સાંભર્યા, જે પૂર્વા શ્રીભગવાન..૦૧
દંઢાવ્ય દેશમાં નાર્દીપુરે, દ્વિજ તિતારામ નામ;
ભક્ત એક મહારાજનો, બીજું વિમુખ સઘળું ગામ..૦૨
વિમુખ મુખથી એમ વદે, આ ભક્તિ બીજાં ભેદની^૨;
આવશે વિમાન તેડવા, તમે માનજ્યો વાણી વેદની..૦૩
પરધન પરત્રિયા પરહરી, પરહરિયાં બીજાં નામ;
સ્વામિનારાયણ નામને, સમરે છે આહું જામ..૦૪

ચોપાઈ :

બોલે ખળતાએ^૩ મુખ મીઠું, આવું ભજનતો ક્યાંઈ ન દીઠું;
આ તો ભક્ત છે મોટો બહુ, એની રાખજ્યો ખબર સહુ..૦૫
એને આવશે લેવા વિમાન, પધારશે પોતે ભગવાન;
માટે સાવધાન સહુ રહેજ્યો, જેને મળે તે બીજાને કહેજ્યો..૦૬
રખે^૪ રહિ જાઈએ દર્શન વિના, રહેજ્યો સચેત^૫ રાત્ર ને દિના;
એક કહે હું જાઈશ સાથ, ઝાલી વિમાન ડાંડિયો હાથ..૦૭
એમ બોલે ખળાઈમાં^૩ બહુ, બાળ જોબન ને વૃદ્ધ સહુ;
એમ કહેતાં વીત્યા કાંઈ દન, તજ્યું કાળ કરી તિતે તન..૦૮

૧. મેળવી આપ્યા. ૨. નવા પ્રકારની. ૩. દ્રેષથી; છળ-કપટથી. ૪. જો જો કદાચ. ૫. સાવધાન.

આવ્યાં તેડવા તેને વિમાન, ઘણા સંત ભેળા ભગવાન;
 કોટિ કોટિ સૂર્યને સમાન, શોભે અલૌકીક તે વિમાન..૦૯
 તેના તેજમાં ઢંકાણું ગામ, પામ્યાં આશ્ચર્ય પુરુષ ને વામ;
 સહુ કહે મારા ઘર માથે, હાંક્યો રથ તે તિતાને નાથે..૧૦
 ભાઈઓ આપણે કરતાં બળાઈ, આ તો કૂંડું^૧ પડ્યું નહીં કાંઈ;
 ગયું વિમાન તિતાને ઘેર, તેડી ચાલ્યા તેને રૂડી પેર..૧૧
 જેમ શીખ^૨ માગી જાય ગામ^૩, તેમ ચાલ્યો તિતો કરી કામ;
 જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા જન, સહુ લોક કહે ધન્ય ધન્ય..૧૨
 આવું ન દીઠું ને ન સાંભળ્યું, પ્રકટ વિમાન તેડીને વળ્યું;
 સાચી ભક્તિ એ ભગત તણી, થયો પરચો કહીએ શું ઘણી..૧૩
 વળી દંઢાવ્ય દેશમાં ગામ, વસે ભક્ત ત્યાં પ્રાંતિજ નામ;
 થાય હરિ વાત ત્યાં હંમેશ, આપે સંત સાચો ઉપદેશ..૧૪
 આવે સાંભળવા સહુ જન, સુણી વાત થાય પરસન;
 એક કંસારો નામ કાનજી, થયો સત્સંગી કુસંગ તજી..૧૫
 તે તો હતો કબીરનો વળી, આવ્યા કબીરિયા ઘેર મળી;
 કહે ભાઈ કબીરમાં શી ખામી, કેમ સાચા જાણ્યા કહે સ્વામી...૧૬
 તેનું પારખ્યું આપ્ય અમને, સાચા સ્વામી હોય તો ખા સમને;
 એમ કહી લાવ્યા ગોળો એક, કર્યો તપાવી રાતો વિશેક^૪..૧૭
 કહે ઉપાડી લે હવે આને, જ્યારે સ્વામીને સાચા તું માને;
 નહીં બળવા દિયે તે તમને, રહીશ સાજો તો મનાશે અમને..૧૮
 ત્યારે કંસારે કરી વિનતિ, કરજ્યો સાર^૫ શ્રીગોલોકપતિ;
 એમ કહીને ગોળો ઉપાડ્યો, લઈ હાથમાં સહુને દેખાડ્યો..૧૯
 કહે પાપીયો પરચો આ જુવો, થાઓ સત્સંગી જન્મ કાં ખુવો;
 આ જો દાઝ્યા નહીં હાથ રતિ, સ્વામી^૬ સાચા છે માનો કુમતિ...૨૦

એમ કરે ભક્તની સહાય, સહજાનંદજી સંકટ માંય;
 એમ પરચો પૂર્યો ભગવાને, પણ હોય પાપી તે ન માને..૨૧
 દેશ ચડોતરે વસો ગામ, દ્વિજ ભક્ત દાદોભાઈ નામ;
 તેની તનયા જમુના જેહ, અતિ સુખી સમાધિએ તેહ..૨૨
 એક દિવસ સમાધિ માંઈ, આવી મહારાજ પાસે એ બાઈ;
 કર્યા મહા પ્રભુનાં દર્શન, નીરખી નાથને થઈ મગન..૨૩
 જે જે કરી શ્રીમહારાજે વાત, તે તે સુણી લીધી છે સાક્ષાત;
 અતિ રાજી દીઠા જ્યારે નાથ, બોલી જમુના જોડી બે હાથ..૨૪
 કરો પ્રસાદીની મને મહેર, આપો વસ્ત્ર લઈ જાઉં ઘેર;
 તેહ સમે નાતા હતા નાથ, નાઈ લૂયું અંગ નિજ હાથ..૨૫
 લૂયું શરીર જેહ રૂમાલે, દીધો જમુનાને તેહ વાલે;
 જમુના જા હવે તું તારે ઘેર, આહીં આવ્યાં થઈ ઘણી વેર..૨૬
 પછી જમુના દેહમાં આવી, પ્રકટ એક રૂમાલ લાવી;
 અલૌકીક લૌકિકમાં ના'વે, જે આવે તે અલૌકીક કા'વે..૨૭
 એમ અલૌકી એહ રૂમાલ, પામી જમુના થઈ નિહાલ;
 એવો પ્રતાપ મહારાજ તણો, શું કહીએ મુખથી ઘણો ઘણો..૨૮
 વળી ચડોતરે ચાંગા ગામ, તિયાં ભક્ત ભાટ નથુ નામ;
 તેનાં સંબંધી તે સતસંગી, ભજે અર્ભકાં નાથ ઉમંગી..૨૯
 સર્વે બાળકાં સમાધિવાન, કરે પ્રકટ પ્રભુજીનું ધ્યાન;
 જાય ધારણામાં પ્રભુ પાસે, કરે દર્શન અતિ હુલાસે..૩૦
 અતિ હેતે બોલાવે દયાળ, જાઓ ઘેર હવે સહુ બાળ;
 એમ કહી આપી પરસાદી, પેંડા પતાસાં સાકર આદિ..૩૧
 ફૂલહાર તોરા ને ગજરા, આપ્યા ગુચ્છ તે ગુલાબ કેરા;
 આપી પ્રસાદી આવિયાં બાળ, આવી કરી દેહની સંભાળ..૩૨
 જાગી જોયું બાળકે જે વારે, દીઠું પ્રકટ પ્રમાણ ત્યારે;
 પેંડા પતાસાં સાકર જેહ, વહેંચી આપી સરવેને તેહ..૩૩

તોરા ગજરા ફૂલની સજ^૧, દેખી પ્રકટ પામ્યાં આશ્ચર્ય;
 લોકમાં અલૌકીક ચીજ જોઈ, કહે ધન્ય ધન્ય સહુ કોઈ..૩૪
 વળી ત્યાંની કહું એક વાત, સારી સાંભળ્યા જેવી વિખ્યાત;
 એક કણખી વસનદાસ, તેને અતિ ખેતીનો અધ્યાસ^૨..૩૫
 કરે આઠ પો'ર એહ કામ, મુખે ન લિયે પ્રભુનું નામ;
 અતિ કોધી ને રિસાળ બહુ, એથી ડરી ચાલે ગામ સહુ..૩૬
 પછી કાળે કર્યું તન ત્યાગ, મુવા કેડે થયો કાળો નાગ;
 રહ્યો વાડી પોતાનીમાં વ્યાળ^૩, અતિ તિખો અગનિની ઝાળ..૩૭
 ઢોર ચોર ઢૂંકવા^૪ ન દિયે, પેસે પરાણે તેનો જીવ લિયે;
 એમ કરતાં આવ્યા મહારાજ, એહ વાડિયે નાવાને કાજ..૩૮
 દીઠા દાતણ કરતાં દયાળ, જોઈ વિસ્મય પામ્યો તે વ્યાળ;
 આ તો પૂરણ બ્રહ્મ છે આપ, એને નીરખી હું થયો નિષ્પાપ..૩૯
 હવે આજ થકી એમ ધારું, જીવું ત્યાં લગી જીવ ન મારું;
 રહું નિરવિષ થઈ નેક, છાંડી^૫ રીસ કોધ વળી છેક^૬..૪૦
 આજ થકી ધરું વ્રતમાન, રહેવું મારે અતિ નિરમાન;
 એવી સાધુતા ગ્રહી છે સાપે, પછી જે મળે તે દુઃખ આપે..૪૧
 એક દને સુત સુત મળી, માર્યો એહ વિયાળને^૩ વળી;
 ત્યારે ડસી વસ્યો તે દેહમાં, લાગ્યો બોલવા ભોયંગ^૩ તેમાં..૪૨
 કહે વણ વાંકે કેમ મારે, શિયું થયું મુંથી દુઃખ તારે;
 મને મળ્યા જે દિના મહારાજ, તે દિનું મારું થયું છે કાજ..૪૩
 હું તો નિર્વિષ થઈ ફરું છું, સ્વામી સંતના દર્શન કરું છું;
 એમ કરી કરીશ તન ત્યાગ, તો મારા જેવાં નહીં કેનાં ભાગ્ય...૪૪
 તજીશ હું તન જેહ વારે, આવશે નાથ તેડવા ત્યારે;
 તે તો માનજ્યો સહુ તમે સત્ય, એમાં નથી લગાર અસત્ય..૪૫

એમ બોલિયો વ્યાળ વચન, સુણી આશ્ચર્ય પામ્યા સહુ જન;
જોજ્યો સ્વામી શ્રીજીનો પ્રતાપ, જે થકી મુક્તિ પામિયો સાપ..૪૬
ભાઈઓ આ તો અલૌકીક વાત, થયો પરયો માનો સાક્ષાત;
એક વળી પીપળાવ ગામે, દ્વિજ ભક્ત હેતબાઈ નામે..૪૭
તેને થાય સમાધિ હંમેશ, કરે પ્રભુ પાસે પરવેશ;
પામે ધારણામાં જે પ્રસાદી, કહે પ્રકટ તે રાયજાદી^૧..૪૮
સારી સાકર આપે સહુને, જોઈ અચંબો^૨ થાય બહુને;
કહે આ રીત નોય કોઈ કાળે, કરી આ સમે દીનદયાળે..૪૯
પળે પળે જે પરયા થાય, તે તો લખતાં કેમ લખાય;
પ્રભુ હોય ત્યાં આશ્ચર્ય શાની, કહું સહુ જન લેજ્યો માની..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદ મુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
પરયા પૂર્વા’ એ નામે એકસો ને ચાલીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૦॥

પૂર્વછાયો :

વળી પરયા વર્ણવી, કહું હું કાંઈક તેહ;
હરિ હરિજનના જશ, કહેતાં તે વાધે સનેહ..૦૧
દંઢાવ્ય દેશમાં રાજપુરે, કણબી ભક્ત જેકર્ણ^૩;
સર્વે કુટુંબ સહિત પોતે, સ્વામી શ્રીજીને શર્ણ^૪..૦૨
તેને મહારાજે મોર્યથી, વર્ષ આગમ જણવી વાત;
આજ થકી દ્વાદશ માસે, પિંડ થાશે તારું પાત^૫..૦૩
તેને એકાદશ માસ વીત્યા, વળી આવી કહું અવિનાશ;
ચેતવું હોય તો ચેતજ્યે, રહ્યો મૃત્યુ આડો એક માસ..૦૪

ચોપાઈ :

પછી જેકરણે સત્સંગી તેડી, કહી પોતાની વાત નિવેડી^૬;
ભાઈઓ આ તન પામશે નાશ, તેહ આડો રહ્યો એક માસ..૦૫

૧. અનુપમ; અતિ શ્રેષ્ઠ. ૨. આશ્ચર્ય. ૩. જેકરણ નામ. ૪. આશરે. ૫. નાશ. ૬. બનેલી.

માટે મંદિર સંત ઉતરવા, કાલ્ય થકી આદરીએ કરવા;
 ત્યારે સત્સંગી કહે એ સારું, અમને કહ્યું એ ન કહેવું બારું..૦૬
 પછી મંદિર સુંદર કરાવ્યું, ત્યાંતો મૃત્યુ તે નજીક આવ્યું;
 ત્યારે પત્ની પોતાનીને કહ્યું, મારે મરવા આડું નવ રહ્યું..૦૭
 માટે મોર થકી તું તો ચાલ્ય, કેડે હું પણ આવું છું કાલ્ય;
 પછી બેઠી તે કરવા ભજન, આવ્યા નાથ તેડ્યે તજ્યું તન..૦૮
 તેને દેન દઈ ઘેરે આવ્યા, પછી મોટા મોટાને બોલાવ્યા;
 ભાઈઓ જુવો પ્રભુનો પ્રતાપ, આ તો વાત મોટી છે અમાપ..૦૯
 મને આવ્યાં છે લેવા વિમાન, બહુ સંત ભેળા ભગવાન;
 મારે જાવું છે કાલ્ય જરૂર, આવ્યું નજીક નથી એ દૂર..૧૦
 માટે સુત એક લઈ સંગે, જાઈશ બ્રહ્મમહોલ ઉમંગે;
 કેડે કહેશો જે ન કહ્યું કેને, નહીં તો પૂછી જોત વાત એને..૧૧
 પૂછો જેને પૂછવું જે હોય, કેડે સંશય કરશો મા કોય;
 સ્વામી પોતે છે પૂરણબ્રહ્મ, જેને મળ્યે બળે કોટિ કર્મ..૧૨
 એમ કહી તજ્યું પછી તન, જોઈ આશ્ચર્ય પામિયાં જન;
 બોલ્યા માંહોમાંહી એમ વળી, થયો પરયો કહે સહુ મળી..૧૩
 એક કણબી જતન નામ, ભજે પ્રભુ રહે પુરગામ;
 કરે પોતાના ઘરનું કામ, જપે સ્વામિનારાયણ નામ..૧૪
 પાળે સાંખ્યયોગી વર્તમાન, ધરે પ્રભુ પ્રકટનું ધ્યાન;
 એમ કરતાં આવ્યો તેનો કાળ, આવ્યા તેડવા તેને દયાળ..૧૫
 જોઈ જતને જોડિયા હાથ, ભલે પધારિયા મારા નાથ;
 કહે નાથ આવ્યા તુજ સારું, લાવ્યા વિમાન લાખ હજારું..૧૬
 બેસ વિમાને મ કર વેલ, કહે એમ એને અલબેલ;
 પછી સંત હતા જેહ સાથ, કરી વિનંતિ જોડીને હાથ..૧૭
 આજ દુઃખ કોગળિયા તણું, તેમાં મરે છે માણસ ઘણું;
 તેવામાં મરશે જો આ બાઈ, કહેશે લોક મુઈ રોગમાંઈ..૧૮

માટે એને મૂકી જાઓ આજ, વળી પછી આવજ્યો મહારાજ;
 પછી વિમાનને પાછાં વાળ્યાં, સર્વે ગામને મનુષ્યે ભાળ્યાં..૧૯
 જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા છે જન, થયો પરચો કહે ધન્ય ધન્ય;
 વળી એક ઉમરેઠ ગામ, દ્વિજ ભક્ત બાઈ જમુનાં નામ..૨૦
 તિયાં પધાર્યા પોતે ભગવાન, દીધાં સહુને દર્શન દાન;
 સાત દિવસ સુધી રહ્યા ત્યાંઈ, પછી આવ્યા પણસોરા માંઈ..૨૧
 જમુનાં બાઈ તો રહી ઝંખતી, જમ્યા વિના ગયા પ્રાણપતિ;
 આકુળ વ્યાકુળ અંતરે થઈ, શરીરની સૂધ ભૂલી ગઈ..૨૨
 અંતરવરતિ ઊતરી જ્યારે, થયું મહારાજનું દર્શન ત્યારે;
 કહે આવ્યા અમે પાછા આજ, કરો રસોઈ અમારે કાજ..૨૩
 આજ જમવું છે તારે હાથ, કહે જમુનાને એમ નાથ;
 પછી જમુનાં જાગી તેહ વાર, કરી સુંદર રસોઈ સાર..૨૪
 પછી આવી જમ્યા જગદીશ, જે કોઈ અનંત શક્તિના ઈશ;
 કરે રસોઈ તે સમે સમે, તેને તજીને જન ઘેરે જમે..૨૫
 એમ જમ્યા જમુનાને ઘેર, કરી મહારાજ શ્રીજીએ મહેર;
 પામ્યા આશ્ચર્ય ગામના વાસી, કહે ધન્ય ધન્ય અવિનાશી..૨૬
 આપ્યો પરચો અંતરજામી, સુખદાયી સહજાનંદ સ્વામી;
 વળી મોરજ નામે છે ગામ, તિયાં કણબી પ્રભુદાસ નામ..૨૭
 આવ્યો તેહના દેહનો કાળ, ત્યાગ્યું તન તેણે તતકાળ;
 ગયો બ્રહ્મમોલમાં તે ભક્ત, તિયાં દીઠા છે અનંત મુક્ત..૨૮
 દીઠું તેજ ત્યાં અતિ અપાર, જાણ્યું સૂર્ય હજારો હજાર;
 અતિ સુખ સુખ ના'વે કહીએ, જાણું અખંડ આ સુખમાં રહીએ..૨૯
 દીઠી મહારાજની ત્યાં મૂરતિ, તે તો સુખ સુખમય અતિ;
 લળી લળી લાગ્યો તેને પાય, નીરખી હર્ષ હૈયામાં ન માંય..૩૦
 પછી પ્રભુ બોલ્યા એણી પેર, હવે ભક્ત જાઓ તમે ઘેર;
 પછી આવશું તેડવા અમે, ત્યારે આ ધામમાં રહેજ્યો તમે..૩૧

હમણાં તો વળી વહેલા જાઓ, હેતે ગુણ ગોવિંદના ગાઓ;
 પછી ભક્ત આવ્યો દેહમાંઈ, પહોર ચાર લગી રહિ ત્યાંઈ..૩૨
 કરી તિયાંની આ સર્વે વાત, સુણી સહુ થયાં રળિયાત;
 કહે જન ધન્ય પ્રભુદાસ, તમે જઈ આવ્યા પ્રભુ પાસ..૩૩
 પામ્યો પરચો અલૌકી એહ, તેમાં નથી લગાર સંદેહ;
 વળી ગાના નામે એક ગામ, કણબી ભક્ત અવલબાઈ નામ..૩૪
 તેણે સુણી સત્સંગીની વાત, માની ન માની રહી મન ભ્રાંત;
 પછી આવી દરશન કાજ, નીરખ્યા મનમોહન મહારાજ..૩૫
 નીરખી નાથને પાછી જ વળી, મૂર્તિ મહારાજની ચાલી મળી;
 નયણાં આગળ્યે રહ્યા નાથ, જિયાં જાય તિયાં આવે સાથ..૩૬
 ઉઠે બેસે સૂવે જાગે જ્યારે, દેખે અખંડ મૂરતિ ત્યારે;
 ખાતાં પીતાં ક્ષણું ન રહે દૂર, હાલે ચાલે ત્યાં દેખે હૂર..૩૭
 બોલતાં બોલે મુખમાં મળી, જોતાં સુણતાં ન રહે વેગળી;
 કરતાં સર્વે ઘરનું કામ, સદા ભેળા રહે તેને શ્યામ..૩૮
 એમ રહ્યું એને બહુ દન, તેનું મહાત્મ્ય ન જાણ્યું મન;
 કહેવા લાગી જેને તેને એહ, પછી મૂરતિ ન દીઠી તેહ..૩૯
 એમ આપે છે સુખ મહારાજ, બહુ પેર્ય કરે જન કાજ;
 વળી પૈજ^૧ નામે એક ગામ, કણબી ભક્ત અવલ એનું નામ..૪૦
 સાંખ્યયોગી પાળે વર્તમાન, ભજે પોતે પ્રકટ^૨ ભગવાન;
 ધરે ધ્યાન તે પ્રકટ તણું, તેણે કરી ભૂલી પોતાપણું..૪૧
 ભૂલી તન બોલી બદલાણી, કહે સેવો મને સ્વામી^૩ જાણી;
 વળી પૂછો જે પૂછવું હોય, મને સંશય રાખશો મા કોય..૪૨
 કહે હું સહજાનંદ સ્વામી, સરવેનો છું અંતરજામી;
 એમ કહી પછી માંડ્યું કહેવા, જેને મને હતા ઘાટ જેવા..૪૩
 એમ ઐશ્વર્ય દેખાડે બહુ, જોઈ આશ્ચર્ય પામિયાં સહુ;

જોજ્યો મહારાજનો પરતાપ, કહે છે યાંથી^૧ કહે જેમ આપ^૨..૪૪
 એમ રહ્યું દિન દોય ચાર, પછી ઉપજ્યો એમ વિચાર;
 હું તો દાસ શ્રીમહારાજ કેરી, કેમ બેઠાં આ મુજને ઘેરી..૪૫
 આવું આસન ન ઘટે મને, એમ કહી લાગી પાય સહુને;
 એહ બાઈની વાત જે કહી, જોજ્યો વિચારી સાંસતાં^૩ રહી..૪૬
 પળ એક આ દેહ ભુલાય, એવું કોઈ કાળે કેમ થાય;
 મોટો પ્રતાપ એ નાથ કેરો, શું કહીએ તે મુખે ઘણોરો..૪૭
 નથી વાત એ લૌકિક લેશ, સર્વે અલૌકિક એ રહસ્ય;
 એમ આપે છે નાથ આનંદ, કહ્યું ન જાય નિષ્કુળાનંદ..૪૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્વા’ એ નામે એકસો ને એકતાળીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૧॥

પૂર્વછાયો :

અનુપ ઈડર દેશમાં, ધન્ય ધન્ય ટોડલા ગામ;
 ધન્ય ધન્ય દ્વિજની જાતિને, જ્યાં ઉપન્યા^૪ ભક્ત અકામ..૦૧
 યોગી પૂર્વ જન્મના, જેને વાલા સંગે અતિ વાલ;
 પ્રભુ સંગાથે પ્રકટયા, ખરા ભક્ત નામ ખુશાલ..૦૨
 શમદમાદિ સાધને પૂરા, તપસી ત્યાગી તન;
 જાણે યોગ અષ્ટાંગને, પૂરણ સિદ્ધ પાવન..૦૩
 બાળપણમાં વાત બીજી, રુચિ નહીં જેને રંચ;
 અતિ અભાવ અંગ વર્તે, પેખીને વિષય પંચ..૦૪

ચોપાઈ :

એવા ભક્ત તે ખરા ખુશાલ, જેને ન ગમી સંસારી ચાલ;
 બાળપણમાં રાચ્યા ભજને, બીજું કાંઈ ગમ્યું નહીં મને..૦૫

એમ કરતાં થયો સતસંગ, ચડ્યો અતિ ચિત્તે તેનો રંગ;
 આવી અંગમાં ખરી ખુમારી, ઉતરે નહીં કેની ઉતારી..૦૬
 કરે ધ્યાન મહારાજનું નિત્ય, અતિ પ્રકટ પ્રભુમાં પ્રીત્ય;
 એમ કરતાં કાંઈક દન, થયો પ્રકાશ પોતાને તન..૦૭
 કોટિ કોટિ સૂરજ સમાન, છાયો^૧ તેજે જમી^૨ અસમાન^૩;
 તેમાં કડાકા થયા છે ત્રણ, માન્યું લોકે આવ્યું આજ મરણ.૦૮
 આ તો પ્રલય થાવાની પેર^૩, એમ કહેવા લાગ્યા ઘેર ઘેર;
 તેહ કડાકા ને તેજ તેહ, ષટ્ જોજને^૪ જણાણું એહ..૦૯
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા લોક, વધ્યો આનંદ થયાં અશોક;
 તે પ્રતાપ શ્રી મહારાજ તણો, શું કહીએ મુખથી ઘણો ઘણો..૧૦
 વળી એક દિવસની વાત, કહું વર્ણવી વળી વિખ્યાત;
 કરતાં ભજન મહારાજ તણું, તનભાન ભૂલ્યા છે આપણું^૫..૧૧
 થઈ નિરાવરણ નિજવૃત્તિ, દીઠા રાત્યમાં રાંદલપતિ^૬;
 થયો તેનો અતિશે પ્રકાશ, હુવો અંતરતમનો નાશ..૧૨
 તે પણ પ્રભુતણો પરતાપ, એમ ખુશાલે માન્યું છે આપ;
 પછી જેવું ચિંતવે જે વારે, થાય તેવાનું તેવું જ ત્યારે..૧૩
 તે તો જાણે લોક પરસિદ્ધ, કહે આ તો મહા મોટા સિદ્ધ;
 એમ જને મન જ્યારે જાણ્યું, તેવા સમામાં વર્ષાતે તાણ્યું..૧૪
 ત્યારે સર્વે આવી લાગ્યા પાય, કહે કરો વૃષ્ટિ દુઃખ જાય;
 મનુષ્ય પશુ પીડાય અત્યંત, આવ્યા અરજે^૭ અમે પીડાવંત..૧૫
 માટે મોટા કરો તમે મહેર, કરો વર્ષાત તો જાયે ઘેર;
 એવી સાંભળી લોકની વાણી, સમયા ખુશાલે સારંગપાણી..૧૬
 કરે સ્તવન મનનાં દયાળ, આવ્યો વર્ષાત ત્યાં તતકાળ;
 વૃઠો^૮ ત્રણ દન લગી તેહ, કાળા ઉનાળા જેવામાં મેહ..૧૭

૧. ઢંકાયો; વ્યાપ્યો. ૨. પૃથ્વી અને આકાશ. ૩. રીત; ઍંધાણી. ૪. ૭૨ કિ.મી. સુધી. ૫. પોતાનું.
 ૬. સૂર્ય. ૭. વિનંતિ કરવા. ૮. ધોધમાર વરસ્યો.

લોક આવી લાગ્યા પછી પાય, કહે ધન્ય ધન્ય દ્વિજરાય;
 તમ જેવો નહીં જગમાંય, તમારે છે સહજાનંદ સહાય..૧૮
 માન્યો પરચો મનુષ્યે મળી, વળી વાત બીજી લ્યો સાંભળી;
 પોતે પંડ્યા થૈ માંડી નિશાળ, આવ્યા'તાં ભણવા નાનાં બાળ...૧૯
 તેને ભણાવે છે થોડું ઘણું, કરાવે ભજન હરિતણું;
 કરતાં બાળક સ્વામીનું ધ્યાન, સર્વે થયાં છે સમાધિવાન..૨૦
 કરે અલૌકીક આવી વાત, સુણી સહુ થયા રળિયાત;
 પછી ખુશાલ કહે સુણો બાળ, મારે જાવું જ્યાં હોય દયાળ..૨૧
 ત્યારે બાળકે જોડિયા હાથ, તમને તેડવા આવે છે નાથ;
 ધરી દ્વિજનું રૂપ મહારાજ, તે તો આવે છે તમારે કાજ..૨૨
 પછી આવ્યા નાથ સાથે ચાલ્યા, વાટે અન્ન જળ વાલે આલ્યાં;
 આવ્યા જેતલપુર લગી સાથ, પછી અદૃશ્ય થયા છે નાથ..૨૩
 હતા જેતલપુરમાં સ્વામી, નીખ્યા ખુશાલે અંતરજામી;
 કહી વાટની વાત ખુશાલે, હસી સાંભળી સરવે વાલે..૨૪
 કહે નાથ બ્રાહ્મણને ભાળી, ભાઈ તું છો મોટો ભાગ્યશાળી;
 થયો પરચો તને એ જાણ્યે, બીજી વાત મનમાં મ આણ્યે..૨૫
 ત્યારે બ્રાહ્મણ કહે મહારાજ, હું તો આવ્યો છું ભણવા કાજ;
 ત્યારે નાથ કહે ઘણું સારું, એમાં ગમતું ઘણું અમારું..૨૬
 પછી ખુશાલ સંતમાં રહ્યા, એક સમે વડોદરે ગયા;
 તિયાં સતસંગી રહે બહુ, કરે સ્વામીનું ભજન સહુ..૨૭
 એક દ્વિજ સદાશિવ નામે, નિત્ય ખુશાલને કર ભામે;
 આવી નિત્ય જમો મારે ઘેર, મારે છે શ્રીમહારાજની મહેર..૨૮
 જિયાં લગી રહો તમે આંઈ, બીજે જમવા ન જાવું ક્યાંઈ;
 પછી ખુશાલ જમવા ગયા, આવ્યા નાથ જમવાને તિયાં..૨૯
 ત્યારે સદાશિવ લાગ્યો પાય, નીરખી નાથ તૃપ્ત ન થાય;
 પછી સુંદર કરાવ્યો થાળ, જમ્યા દયા કરીને દયાળ..૩૦

સદાશિવ વળી એની નાર, દેખે બીજા ન દેખે લગાર;
 પણ જમતાં જાણે સહુ જન, થાય અર્ધું જે હોય ભોજન..૩૧
 શાક પાક ધર્યું હોય થાળે, થાય ઓછું તે સરવે ભાળે;
 જળનો જે હોય આબખોરો, પીવે નાથ તે થાય અધૂરો..૩૨
 હોય મુખવાસ આગે મેલ્યો, આપે નાથ તે પાછો જમેલો;
 આપે જમેલ પાછી સોપારી, જોઈ આશ્ચર્ય થાય નરનારી..૩૩
 એમ માસ લગી અહોનિશ, જમ્યા હરિ ખુશાલ હંમેશ;
 જ્યારે જ્યારે જમે જ્યાં ખુશાલ, ત્યારે ત્યારે જમે સંગે લાલ..૩૪
 જમે જન હાથે નાથ નિત્યે, તે તો ખુશાલ ભક્તની પ્રીત્યે;
 એમ ખુશાલ વિપ્રને વળી, પૂર્યા પરચા બહુ નાથ મળી..૩૫
 હતા આપે તે વૈરાગ્યવંત, સંસારથી ઉદાસી અત્યંત;
 પછી ધાર્યો છે ધાર્મિક યોગ, તજી ભવ તણા વૈભોગ..૩૬
 ધર્યું નામ તે ગોપાળાનંદ, થયા યોગેશ્વર જગવંદ;
 ફરે દયાળુ સરવે દેશ, આપે મુમુક્ષુને ઉપદેશ..૩૭
 કર્યા મહારાજે મોટેરા બહુ, માને મોટા મુનિવર સહુ;
 એક દિવસ લઈ મંડળી, આવ્યા વડોદરા માંડી વળી..૩૮
 તિયાં સતસંગી આવ્યા સાંભળી, લાગ્યા પાય સહુ લળીલળી;
 મોટાં ભાગ્ય જાય નહીં કહીએ, આવ્યા તમે અષ્ટમી સમૈયે..૩૯
 કરો ઉત્સવ આણી હુલાસ, બાંધો હિંડોળો કહે એમ દાસ;
 ત્યારે ગોપાળ સ્વામી કહે સારું, કરશે હરિ ગમતું તમારું..૪૦
 ત્યાંતો આવ્યો અષ્ટમીનો દન, કર્યું વ્રત સહુ મળી જન;
 બાંધ્યો હિંડોળો હરિને કાજ, આવી ઝૂલ્યા પ્રકટ મહારાજ..૪૧
 સારી સુંદર મૂરતિ શોભે, જોઈ જોઈ જન મન લોભે;
 નીરખી હરખિયાં સહુ જન, કરે સહુ સાથ ધન્ય ધન્ય..૪૨
 આજ અલૌકી દર્શન દીધાં, તમે અમને કૃતાર્થ કીધાં;
 તિયાં સતસંગી કુસંગી હતા, દીઠા પ્રકટ સહુએ ઝૂલતા..૪૩

ઝૂલ્યા હિંડોળે ઘડી બે ચાર, પછી ન દીઠા તે નિરધાર;
 સહુ રહ્યા છે આશ્ચર્ય પામી, કહે ધન્ય સહજાનંદ સ્વામી..૪૪
 આપ્યો પરચો પ્રભુજી આપે, સ્વામી ગોપાળાનંદને પ્રતાપે;
 વળી ગોપાળાનંદ સ્વામીને, પૂર્યો પરચો કહું કરભામીને..૪૫
 એક સમે નાવે વરસાત, મરે મનુષ્ય થાય ઉતપાત;
 શોધ્યે શહેરમાં ન મળે અન્ન, પડ્યો કાળ કહે સહુ જન..૪૬
 પછી સતસંગી સર્વે મળી, આવ્યા જ્યાં હતી મુની મંડળી;
 બેઠા ગોપાળ સ્વામીને પાસ, કહે નથી જીવવાની આશ..૪૭
 મરે શહેરમાં મનુષ્ય બહુ, અન્ન વિના પીડાય છે સહુ;
 દેતા દામ મળે નહીં અન્ન, કહો કેમ કરી જીવે જન..૪૮
 માટે સ્તુતિ પ્રભુ પાસે કરિયે, થાય મેઘ તો અમે ઉગરિયે;
 કહે ગોપાળ સ્વામી દયાળ, કરો ભજન સર્વે મરાળ..૪૯
 બેઠા ભજને ઘડી બે ચાર, આવ્યો મેઘ થયો જેજેકાર;
 વુઠો ત્રણ દન લગી ધન, કાળા ઉનાળામાં રાત દન..૫૦
 સતસંગી કુસંગીયે જાણ્યું, થયો પરચો સહુએ પ્રમાણ્યું;
 લાગ્યા ગોપાળસ્વામીને પાય, ધન્ય ધન્ય તમે મુનિરાય..૫૧
 બોલ્યા ગોપાળસ્વામી તે પ્રત્યે, જે થયું તે શ્રીજીની સામર્થ્યે;
 બીજા થકી તે કાંઈ ન થાય, ઠાલો^૧ ભૂલો^૨ ફોગટ^૩ ફૂલાય..૫૨
 એમ પરચા હું કેટલા કહું, થયા ગોપાળસ્વામીને બહુ;
 કહેતાં લખતાં ન આવે પાર, કહે નિષ્કુળાનંદ નિરધાર..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજી મહારાજે
 ગોપાળાનંદસ્વામીને પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને બેતાળીશમું
 પ્રકરણમ્ ॥૧૪૨॥

પૂર્વછાયો :

વળી વડોદરા શહેરમાં, પૂર્યા જે પૂર્યા મહારાજ;
 તે લેખે ન આવે લખતાં, એમ કર્યા જનના કાજ..૦૧
 જણ જણ પ્રત્યે જૂજવા, વળી પરચાનો નહીં પાર;
 કહ્યા ન જાય કોઈથી, એવા થાય ચમતકાર..૦૨
 હેત જોઈ હરિજનનાં, પ્રભુજી થયા પ્રસન્ન;
 નિત્ય પ્રત્યે નરનારીને, આપે દયાનિધિ દર્શન..૦૩
 જે જે રીતે જનના, મહારાજે પૂર્યા મનોરથ;
 તે તે કહું સહુ સાંભળો, સ્વામી સહજાનંદની સામર્થ્ય..૦૪

ચોપાઈ :

કહું સામર્થી નાથની હવે, ચડે ખુમારી જેને સાંભળવે;
 એક ભક્ત બ્રાહ્મણ અકામ, તેનું સદાશિવ એવું નામ..૦૫
 તેની સુતા તે નામ ઉમૈયા, તે ઉપર મહારાજની દયા;
 થાય ધારણા દેખે છે ધામ, લિયે આવીને તેહનાં નામ..૦૬
 સુરપુર ને કૈલાસ જેહ, વૈકુંઠ વળી ગોલોક તેહ;
 શ્વેતદ્વીપ ને અક્ષરધામ, એહ આદિ લિયે કંઈ નામ..૦૭
 દેખે ધામ ને ધામના પતિ, સહજાનંદ સુખ મૂરતિ;
 કરે દર્શન તેહના નિત્યે, પ્રભુ બોલાવે બાઈને પ્રીત્યે..૦૮
 એક દન કહે એમ નાથ, આજ જમશું અમે તારે હાથ;
 કરજ્યે સુંદર રસોઈ સારી, કેળાં રોટલી કાજુ^૧ તૈયારી..૦૯
 પછી ધારણા માંહીથી જાગી, ઊઠી રસોઈ કરવા લાગી;
 થઈ રૂઢી રસોઈ તૈયાર, જમ્યા પ્રકટ પ્રાણઆધાર..૧૦
 દીઠા ઘરને મનુષ્યે મળી, આવી મૂરતિ એમ ન કળી^૨;
 જાણ્યું પ્રકટ પ્રમાણ પધાર્યા, આજ જન્મ અમારા સધાર્યા^૩..૧૧

બેઠા દીઠા સૌવે ચાર ઘડી, પછી પધાર્યા ગમ ન પડી;
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયાં જન, સહુ કહેવા લાગ્યાં ધન્ય ધન્ય..૧૨
 આ તો પરચો દીધો દયાળ, દીનબંધુ દીનપ્રતિપાળ;
 વળી એક દિવસની વાત, કહું સાંભળજ્યો તે વિખ્યાત..૧૩
 કરી સમાધિ ઉમૈયા બાઈ, આવી હરિ વિરાજતા ત્યાંઈ;
 કરી દર્શન બેઠી છે પાસ, નીખ્યા નાથ ને હૈયે હુલાસ..૧૪
 કહે ઉમૈયા મને મહારાજ, આપો કાંઈક પ્રસાદી આજ;
 ત્યારે જમતા હતા જીવન, સુંદર ભાત્ય ભાત્યનાં ભોજન..૧૫
 જમી ચળુ કરી રહ્યા નાથ, લઈ રૂમાલ ને લૂયા હાથ;
 તે આપ્યો ઉમૈયાને મહારાજે, પ્રસાદીનો તે પૂજવા કાજે..૧૬
 આપ્યો રૂમાલ ધારણા માંઈ, લઈ આવી તે ઉમૈયાબાઈ;
 જાગી જોયું ત્યાં પોતાને પાસ, જોઈ રૂમાલ પૂછે છે દાસ..૧૭
 આ તો રૂમાલ રાખતા નાથ, ક્યાંથી આવ્યો બાઈ તારે હાથ;
 કહે ઉમૈયા સમાધિ માંહી, આપ્યો ગઢે લાવી હું આંહી..૧૮
 ત્યારે સહુ કહે ધન્ય ધન્ય, થયો પરચો કહે એમ જન,
 વળી એકદિ ધારણા કરી, આવી મહારાજ પાસળ્ય ફરી..૧૯
 કર્યું દર્શન દયાળ તણું, થઈ મનમાં મગન ઘણું;
 તે દિ હતો સંકાંતિનો દન, વાલે તેડાવ્યા'તા વિપ્રજન..૨૦
 આપ્યાં અન્ન ધન દાન વળી, લીધાં ગામને બ્રાહ્મણે મળી;
 તિયાં બેઠી'તી ઉમૈયાબાઈ, આપ્યા તલ લાડુ ધન ત્યાંઈ..૨૧
 દીધું સમાધિ માંહી મહારાજે, એના તાત સદાશિવ કાજે;
 પછી જાગી છે ઉમૈયા જ્યારે, રહ્યું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ ત્યારે..૨૨
 તે આપ્યું સદાશિવને લઈ, વળી ત્યાંની લીલા સર્વે કઈ;
 પછી જાણી અલોકી પ્રસાદી, દીધી લીધી બાઈ ભાઈ આદિ..૨૩
 સર્વે જને કર્યો જેજેકાર, ધન્ય ધન્ય હરિ અવતાર;
 વળી એક દિવસને માંઈ, કરી ધારણા ઉમૈયાબાઈ..૨૪

ગઈ શ્રીમહારાજને પાસ, સામું જોઈ બોલ્યા અવિનાશ;
 કહે કેમ આવે નિત્ય નિત્ય, એવી શી છે અમમાંહી પ્રીત્ય..૨૫
 કહે બાઈ તમે તો શ્રીકૃષ્ણ, હશે અભાગી નહીં કરે દૃષ્ટા;
 માટે આવી છું દર્શન કાજ, નથી કામ બીજું મહારાજ..૨૬
 ત્યારે હસી ભરી મૂઠી હાથે, આપી સાકર સુંદર નાથે;
 તર્ત તુલસીનાં મંજર^૧ ત્રોડી, આપી પ્રસાદી ઉત્તમ રૂડી..૨૭
 હતો જન્માષ્ટમીનો તે દન, આપી પંચાજીરી તે પાવન;
 કેવડો જે સુવાસે ભરેલ, આપ્યો નાથે તે માથે ધરેલ..૨૮
 આપી પ્રસાદી કરીને મહેર, કહે નાથ તું જા હવે ઘેર;
 આવી ઉમૈયા તે દેહ માંઈ, લાવી પ્રસાદી પ્રકટ ત્યાંઈ..૨૯
 અલૌકી એહ છે પ્રસાદી, જેને ઈચ્છે ભવ બ્રહ્મા આદિ;
 સહ્યો શિવે જે સારુ સંતાપ, થયો ક^૨ મત્સ્ય જે સારુ આપ..૩૦
 એવી પ્રસાદી દુર્લભ જેહ, પામે સમાધિમાં જન તેહ;
 એતો વાત છે આશ્ચર્ય ઘણી, કહીએ મોટયપ શું હરિતણી..૩૧
 વળી એક દિવસની વાત, અતિ તાણી ગયો વરસાત;
 સહુ લોક થયા છે ઉદાસ, મેલી મેઘ આવવાની આશ..૩૨
 કરે ચિંતા સહુ બૂઢાં બાળ, કેમ ઊતરશું આવો કાળ;
 સદાશિવે પણ કર્યો શોચ^૩, આપણાં ઘરમાં નહીં પહોચ..૩૩
 માટે પૂછાવું મહારાજ પાસ, પૂછ્યા વિના ન આવે વિશ્વાસ;
 પછી પૂછાવ્યું ઉમૈયા સાથ, પૂછ્યું મેઘનું શું કહે છે નાથ..૩૪
 પછી ઉમૈયા ધારણા કરી, ગઈ જ્યાં હતા પોતે શ્રીહરિ;
 કરી દર્શન બેઠી છે પાસ, ત્યારે હસી બોલ્યા અવિનાશ..૩૫
 શું પૂછવું છે ઉમૈયા તારે, પૂછ્ય સંશય રાખ્યમાં લગારે;
 બોલી ઉમૈયા કહે મારો તાત, પૂછે કૈયે થાશે વરષાત..૩૬

૧. ફૂલનો સુગંધીદાર ઝૂમખો. ૨. બ્રહ્મા (પ્રભુની પ્રસાદી માટે બ્રહ્મા માછલું થયા હતા). ૩. વિચાર.

સુણી બોલ્યા સુંદરશ્યામ, તારે વર્ષાતનું શું છે કામ;
 બેઠી કર્ય નચિંત ભજન, તને મળશે વસ્ત્ર ને અન્ન..૩૭
 કહે ઉમૈયા હું નથી કહેતી, મેં તો પૂછ્યું છે લોકની વતી;
 ત્યારે નાથ કહે જા તું ત્યાંઈ, થાશે મેઘ ઘડી ચાર માંઈ..૩૮
 કહેજ્યે તિયાં જઈને તું વાત, નથી વાર આવ્યો વરષાત;
 આવી એમનું એમ જ કહ્યું, ઘડી ચાર માંહી સાચું થયું..૩૯
 નોતું વર્ષવું મેઘને મને, વર્ષો ધન વાલાને વચને;
 વૂઠ્યો મેઘ ને આવ્યો આનંદ, સહુ જય બોલે જનવંદ..૪૦
 ધન્ય બાઈ ધન્ય તારી ભક્તિ, આ તો પરચો થયો મોટો અતિ;
 વળી એક દિવસની વાત, સહુ સાંભળજ્યો તે સાક્ષાત..૪૧
 બેઠી ઉમૈયા ધારણા માંઈ, ગઈ પ્રભુ પાસળે એ બાઈ;
 કર્યા દુગે ભરીને દર્શન, જોઈ મહારાજ થઈ મગન..૪૨
 કહે નાથ આ હળી છે છોડી, નિત્ય આવે છે યાં ધ્રોડી ધ્રોડી;
 એમ કહી હતો પાસે હાર, નાખ્યો એહના ગળા મોઝાર..૪૩
 આપ્યા તોરા ગજરા પેરેલ, અતિ જાડા સુગંધી ભરેલ;
 આવી સમાધી માંહીથી જ્યારે, રહ્યા પોતા પાસળે એ ત્યારે..૪૪
 વળી એક દિવસની વાત, આપ્યાં જામફળ વાલે સાત;
 આપે સમાધિ માંહી જે ચીજ, રહે પ્રકટ પ્રમાણ તે જ..૪૫
 વળી એક દિ આંબાનું ફળ, આપ્યું અતિ મીઠું જે અમળ;
 વળી એક દિ પડિયો લઈ, ગયા લાડુ બે મોતિયા દઈ..૪૬
 તે તો તાજા તરત કરેલ, પોતા આગે થાળમાં ધરેલ;
 તે આપ્યા છે અલબેલે લઈ, વાત મોટી જાય નહીં કઈ..૪૭
 એમ અલૌકીક ચીજ લાવી, વેચે આ લોકમાંહી તે આવી;
 સમાધિમાં મળે જેહ જેહ, થાય પ્રકટ પ્રમાણ તેહ..૪૮
 નથી વાત જેવડી એ વાત, થાય અલૌકીક વસ્તુ સાક્ષાત;
 એવી રીત ન દીઠી સાંભળી, સહુ જન વિચારજ્યો વળી..૪૯

આજ સામર્થી વાવરે બહુ, એક જીભે હું કેટલી કહું;
જનનાં લાડ પાળે છે જેહ, નથી આવતાં કહ્યામાં તેહ..૫૦
લખ્યા પરચા મેં જે જનતણા, નથી એટલા બીજા છે ઘણા;
આજ અતિ આપે છે આનંદ, ધન્ય ધન્ય કહે નિષ્કુળાનંદ..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે ઉમૈયાબાઈને
પરચા પૂર્વા’ એ નામે એકસો ને તેતાલીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૩॥

પૂર્વછાયો :

વળી વડોદરા શહેરની, કહું વર્ણવી એક વાત;
પૂર્વા પરચા જનને, સહુ જાણે એમ સાક્ષાત..૦૧
એક એક અનેક પરચા, આપે છે અવિનાશ;
તેણે ખુમારી તનમાં, મન મગન રહે છે દાસ..૦૨
આ લોક ને પરલોકનું, થયું સુલભ સહુને કાજ;
દેહ છતાં દુઃખિયા નહીં, તન છૂટ્યે આવે મહારાજ..૦૩
જોઈ જન એવી રીત્યને, કરે અતિ પ્રીત્યે સતસંગ;
તેણે કરીને તનમાં, ચડે નિત્યે નવલો રંગ..૦૪

ચોપાઈ :

ધન્ય ધન્ય આ સત્સંગમાંય, શ્રીહરિ પોતે કરે સહાય;
જ્યાં જ્યાં સહાય કરી ઘણી સ્વામી, કહું તે તે હવે કરભામી..૦૫
એક દ્વિજ ભક્ત રામચંદ્ર, રૂડો રોગારી^૧ જાણે રાજેન્દ્ર^૨;
તેણે સમજીને કર્યો સત્સંગ, ભજે સ્વામી શ્રીજીને અભંગ^૩..૦૬
કરતાં સ્મરણ શ્વાસ ઉશ્વાસ, સૂતો અંતર દર્શનની આશ;
કહે બહુ વીતી ગયા દન, નથી થયું મને દરશન..૦૭
નથી જવાતું મેં તિયાં સુધી, એવો રાખ્યો છે વે'વારે રૂંધી;
એમ શોચે^૪ ઘણું ઘણું મન, હવે ક્યારે થાશે દરશન..૦૮

૧. રોગનો શત્રુ-વૈદ્ય. ૨. મોટા રાજા જેવા. ૩. અખંડ - કોઈ છોડાવી ન શકે તેમ. ૪. પસ્તાવો.

એમ સંભારી સૂતો ઢોલિયે, કહે નાથ કમાડ ખોલિયે;
 ઊઠ્યો રામચંદ્ર સુણી સાદ, પ્રભુ પધાર્યા પામ્યો આહ્લાદ..૦૯
 ઊઠી ઝટ ઉઘાડિયું દ્વાર, આવ્યા હરિ મંદિર મોઝાર;
 કોટિ કોટિ સૂર્યને સમાન, શોભા કહી ન જાય નિદાન..૧૦
 સુખ સાગરમય મૂરતિ, દેખી દુઃખ રહ્યું ન રતિ;
 સંગ ઈન્દિરા^૧ શોભાની ખાણ, કવિ કોડ્યે ન થાય વખાણ..૧૧
 નખશિખા સજ્યા શણગાર, શોભે નાથ સાથે શ્રી^૧ અપાર;
 કહે રામચંદ્ર જોડી હાથ, કીધો આજ કૃતારથ નાથ..૧૨
 મારાં ભાગ્ય મોટાં મહારાજ, થયાં અલૌકી દર્શન આજ;
 રહો કરાવું રસોઈ ત્યાર, પ્રીત્યે જમીયે પ્રાણઆધાર..૧૩
 ત્યારે બોલ્યા નાથ મીઠી વાણ્યે, અમે આવ્યા હતા તારી તાણ્યે^૨;
 નથી જમવું જાવું છે વળી, કરો દર્શન સરવે મળી..૧૪
 દઈ દર્શન પ્રસન્ન કરી, પછી ત્યાંથી પધારિયા હરિ;
 રામચંદ્ર કહે ધન્ય ધન્ય, થયાં આજ મને દરશન..૧૫
 મુજ ઉપર અઢળક ઢળ્યા, પામ્યો પરચો જે પ્રકટ મળ્યા;
 વળી એક દિવસની વાત, પ્રભુ પધાર્યા પોતે સાક્ષાત..૧૬
 આવ્યા અર્ધા નિશા અવિનાશી, સહુ સૂતાં'તાં કમાડ વાસી;
 એની કિંકરીને^૩ કહ્યું જાગ્ય, તારા ઘરમાં થઈ છે આગ્ય..૧૭
 તેણે જાગતાં વાર લગાડી, ત્યારે અમૃતબાઈને જગાડી;
 કહે ઘર બળે છે તમારું, તને સૂતાં લાગે કેમ સારું..૧૮
 તેણે જગાડિયા વૈધરાજ, કહે જાગો આવ્યા છે મહારાજ;
 કહ્યું જગાડી મુજને એમ, થઈ લાય^૪ સૂતી છો તું કેમ..૧૯
 માટે જુવોને બળે છે કિયાં, છે અળગું^૫ કે લાગ્યું છે ઈયાં;
 પછી રામચંદ્રે જોયું જઈ, લાય પોતાના ઘરમાં થઈ..૨૦

તેને ઓલવી ને કરી સ્તુતિ, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ પ્રાણપતિ;
 જો ન જગાડો દીનદયાળ, તો આવ્યો હતો અમારો કાળ..૨૧
 તમે કરી શ્રીમહારાજ સાર, અમે આવ્યાં નવે અવતાર;
 એમ કહી લાગ્યાં સહુ પાય, ત્યારે હસી બોલ્યા હરિરાય..૨૨
 આજ ભક્તની કરવા સાર, અમે લીધો છે આ અવતાર;
 કોઈ રીતે દુઃખી થાય દાસ, એવું ન કરું કહે અવિનાશ..૨૩
 માટે આપ્યો છે પરચો મેં આજ, એમ કહી ચાલ્યા મહારાજ;
 પામી આશ્ચર્ય કહે રામચંદ્ર, ધન્ય ધન્ય સુખના સમુદ્ર..૨૪
 વળી એક દિવસની કહું, થયો પરચો સાંભળજ્યો સહુ;
 તેડ્યા જમવા ઘેર મરાળ, કર્યો ઠાકુર અરથે થાળ..૨૫
 શાક પાક ને જલેબી જેહ, ભરી થાળ ધર્યો આગે તેહ;
 આવી જમિયા જીવનપ્રાણ, પ્રભુ પોતે પ્રકટ પ્રમાણ..૨૬
 જમી આઠ જલેબી જ લીધી, એક હરિજન બાઈને દીધી;
 કહે ગયા'તા વૈદ્યને ઘેર, આજ જમ્યા અમે સારી પેર..૨૭
 થાળમાંથી લાવ્યો છું પ્રસાદી, જોઈ જલેબી સારી છે સ્વાદી;
 કહે ભેળી થાય સહુ બાઈ, વહેંચી આપજ્યો મંડળીમાંઈ..૨૮
 આપી મહારાજે પ્રસાદી જેહ, બાઈએ બાઈઓમાં વેંચી છે તેહ;
 હવે વૈદ્ય તણી કહું વાત, થયું જેમ તેમ તે સાક્ષાત..૨૯
 બેઠા જમવા જ્યારે મરાળ, રામચંદ્રે સંભાળ્યો છે થાળ;
 આઠ જલેબી ઓછી જ થઈ, સમજ્યા મનમાં વાત ન કઈ..૩૦
 પછી પ્રગટ વાત એ થઈ, ત્યારે રામચંદ્રે પણ કઈ;
 એવી રીતનો ચમતકાર, પામ્યો રામચંદ્ર બહુ વાર..૩૧
 વળી એક વાત છે અનુપ, સતસંગીને છે સુખરૂપ;
 રામચંદ્રની ભારજા જેહ, કહે રામચંદ્ર પ્રત્યે તેહ..૩૨
 જાશું ઉત્સવે આપણે જ્યારે, શું શું પૂજા લઈ જાશું ત્યારે;
 કહે રામચંદ્ર તે સાંભળી, કરશું કસુંબી પોશાગ વળી..૩૩

કહે અમૃત^૧ કસુંબી વસન^૨, નાથ પહેરે છે કોઈક દન;
 શ્વેત પોશાગ પહેરે છે ઝાઝું, માટે એવો કરાવો તો કાજુ..૩૪
 ત્યારે રામાચંદ્ર કહે સારું, થાશે જેમ મહારાજનું ધાર્યું;
 એમ કરતા વીત્યો છે દન, સંધ્યા સમે પધાર્યા જીવન..૩૫
 સારો પહેરી સુંદર સુવાગ^૩, જામો જરી ધરી શિર પાગ;
 શાલ દુશાલ સર્વે કસુંબી, ફૂલહારે રહ્યા ભંગ^૪ રુંબી..૩૬
 તેની પાડોશજી એક બાઈ, દીઠા તેણે તે ચૌટામાંઈ^૫;
 તેને નાથે વાત એમ કઈ, કહેજે અમૃતબાઈને જઈ..૩૭
 તું કહેતી'તી કસુંબી વસન, નથી પહેરતા જગજીવન;
 તે પહેર્યા છે મેં સરવે આજે, કેહેજે કહ્યું છે એમ મહારાજે..૩૮
 નીરખી નાથને આવી છે એહ, કહી વૈદ્ય આગે વાત તેહ;
 પછી રામચંદ્ર એની નાય, ધન્ય સામર્થ્ય છે અપરમપાર..૩૯
 આવા ચમતકારને જોઈ, નહીં માને મંદમતિ કોઈ;
 પળે પળે પરયા અપાર, જાણે જન^૬ ન જાણે સંસાર^૭..૪૦
 વળી એક વાત અતિ સારી, કહું સહુ લેજ્યો મન ધારી;
 એક શાસ્ત્રી દ્વિજ શોભારામ, ભજે સહજાનંદ સુખધામ..૪૧
 મન કર્મ વચને હરિદાસ, ખરો મહારાજનો છે વિશ્વાસ;
 તેના સુતનો આવિયો કાળ, આવ્યા તેડવા પોતે દયાળ..૪૨
 ત્રુટી નાડી ને ન રહ્યા પ્રાણ, બોલી ન શકે નહીં ઓળખાણ;
 એવું દીઠું શોભારામે જ્યારે, કરી સ્તુતિ મહારાજની ત્યારે..૪૩
 સુણી નાથ થયા છે પ્રસન્ન, આનું તજાવવું નહીં તન;
 એમ કહીને પ્રકટ થયા, કરી હરિજન પર દયા..૪૪
 દીધું સર્વને દર્શન દાન, સહુ કહે ધન્ય ભગવાન;
 ભલે પધાર્યા દીનદયાળ, આજ અમારી લીધી સંભાળ..૪૫

૧. અમૃતબાઈ (પત્ની). ૨. કસુંબી-લાલ રંગનાં ભારે વસ્ત્રો. ૩. પોશાક. ૪. ભમરા. ૫. બજારમાં; ચાર રસ્તા ઉપર. ૬. હરિજન-ભક્ત. ૭. સંસારી-અજ્ઞાની.

કહે નાથ તારા સુત કાજ, આવ્યા'તા તેડવા અમે આજ;
 પણ મૂકી જાઈએ છીએ અમે, સર્વે શોક તજી દેજ્યો તમે..૪૬
 એમ કહીને અદશ્ય થયા, જન જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા;
 પછી સુત તેનો તેહ વારે, થયો બેઠો પથારીથી ત્યારે..૪૭
 કહે આવ્યા'તા તેડવા નાથ, હું જાતોતો મહારાજની સાથ;
 પણ મૂકી ગયા નાથ મને, એમ કહી છે વાત સહુને..૪૮
 સુણી સર્વે પામિયા આનંદ, કહે ધન્ય સ્વામી સહજાનંદ;
 તમે આપ્યો પરચો આ દયાળ, નાથ જીવાડ્યો મૃતક બાળ..૪૯
 વળી દર્શન દીધાં સહુને, રાખ્યો મનુષ્યની હારમાં મુને;
 એમ કહ્યું શોભારામે જ્યારે, લખ્યું નિષ્કુળાનંદે તે વારે..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજમહારાજે હરિજનને
 પરચા પૂર્વા' એ નામે એકસો ને ચુંમાળીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૪॥

પૂર્વછાયો :

વળી શહેર વડોદરે, કરી જનની જીવને સાર;
 સંભળાવું સંક્ષેપશું, સહુ સુણજ્યો નરનાર..૦૧
 સામર્થી પોતે શ્રીહરિ, આજ વાવરે છે અપરિમિત;
 તે કહી ન જાય કોઈથી, છે એવી અલોકિક રીત્ય..૦૨
 આગે પરચા પૂરિયા, જન હેતે લઈ અવતાર;
 પણ એહ થકી રિત આજની, છે જો અપરમપાર..૦૩
 કહી કહી કહીએ ક્યાં લગી, એક જીભે જશ અપાર;
 પણ જે આવે મારી જાણમાં, કરું કાંઈક તેનો ઉચ્ચાર..૦૪

ચોપાઈ :

એક દ્વિજ ભક્ત છે દક્ષિણી, કહું વાત હવે તેહ તણી;
 નારુપંત નાના તેનું નામ, કરે રાજસમાજનું કામ..૦૫

એમ કરતાં થયો સતસંગ, ચડ્યો ચિત્તે તેનો અતિ રંગ;
 વળી એમ સમજ્યો સુજાણ, મળ્યા પ્રભુ પ્રકટ પ્રમાણ..૦૬
 રહી નહીં ઉધારાની વાત, તેણે કરી રહે રણિયાત;
 સાચો સમજાણો સતસંગ, ભજે શ્રીહરિ કરી ઉમંગ..૦૭
 કહે સ્વામી સહજાનંદ સત્ય, તેહ વિના તો બીજું અસત્ય;
 એવી અંતરમાં ગાંઠ^૧ પાડી, ઉખડે નહીં કેની ઉખાડી..૦૮
 એમ કરતાં વિત્યા કાંઈ દન, આવ્યું સંસાર સંબંધી વિઘન;
 એનો સુત બાપુ નામ જેહ, થયો મંદ^૨ શરીરમાં તેહ..૦૯
 તેને દેખીને તેની જનિતા^૩, કરી અંતરમાં અતિ ચિંતા;
 મારે પુત્ર એક જ છે એહ, કોઈ રીતે રહે એનો દેહ..૧૦
 પછી તે સારુ સમરી^૪ દેવી, સુત સારુ અકળાણી એવી;
 નાવી દેવી આવ્યા અવિનાશ, થયો કોટિ સૂર્યનો પ્રકાશ..૧૧
 અતિ તેજ તણો નહીં પાર, ભેળા સંત હજારો હજાર;
 પછી એમ બોલ્યા મહારાજ, આવ્યા બાપુને તેડવા કાજ..૧૨
 તે તું કોટિ ઉપાય જો કરે, તોય તારો સુત ન ઉગરે;
 માટે ભૈરવ ભવાની ભૂત, સમર જે રાખે તારો સુત..૧૩
 ત્યારે બોલી છે એમ તે બાઈ, એનો ભાર નથી મારે કાઈ;
 પણ જીવ જનનીનો એવો, તેનો દોષ મને નવ દેવો..૧૪
 સુખે તેડી જાઓ મારો તન, હું તો અતિશે છું પરસન;
 એમ કહીને જોડિયા હાથ, ત્યારે બોલિયા સંત હતા સાથ..૧૫
 મહારાજ એને એક બાળ, તેને તેડી ન જાઉં દયાળ;
 સંસારીને તો એટલું સુખ, સુત વિત્ત વિના માને દુઃખ..૧૬
 ત્યારે એમ બોલ્યા મહારાજ, નહીં તેડી જાયે એને આજ;
 એની પાડોશણનો જે તન, તેને તેડી જાશું કહે જીવન..૧૭
 પછી તેહને તેડીને ચાવ્યા, બહુ લોકને દર્શન આલ્યાં;

દીઠા સહુએ પ્રકટ પ્રમાણ, થયું સતસંગી કુસંગીને જાણ..૧૮
 એમ પ્રકટ પરચો દઈ, ચાલ્યા બીજા બાળકને લઈ;
 નહીં છાનું એ પ્રકટ જાણો, કહે પરચો થયો એ પ્રમાણો..૧૯
 કહે નાનો^૧ જોડી જુગ હાથ, ધન્ય ધન્ય દીનબંધુ નાથ;
 તમે દયાનિધિ છો દયાળ, દીનાનાથ દીનપ્રતિપાળ..૨૦
 વળી વાત કહું એક સારી, હરિજનને છે હિતકારી;
 એક દ્વિજ બાપુ સરવરિયો, તેણે સમજીને સતસંગ કરિયો..૨૧
 જોઈ સાચી રીત સંતતણી, આવી પ્રતિત પોતાને ઘણી;
 વળી સાંભળી સંતની વાત, તેણે ભાંગી છે મનની ભ્રાંત..૨૨
 થયો સત્સંગી સ્વામીનો ખરો, બેપ્રવાઈ^૨ સિપાઈ આકરો;
 ઝાલી ટેક મુવે^૩ નવ મેલે, શિર કરમાં લઈને ખેલે^૪..૨૩
 નિષ્કપટ મતિ અતિ ઘણી, કહું વાત હવે તેહ તણી;
 એનો સુત તે રામસેવક, થયો માંદો શરીરમાં છેક^૫..૨૪
 આવ્યો સમો એને અંતકાળ, ગરુડે ચડી પધાર્યા દયાળ;
 સંગે સંતતણું બહુ વૃંદ, મુક્તાનંદ સ્વામી નિત્યાનંદ..૨૫
 ગોપાળાનંદ સ્વામી છે સાથ, જળઝારી ભરી ધરી હાથ;
 નિત્યાનંદજી કરે ચમર, એમ પધાર્યા શ્યામ સુંદર..૨૬
 દીઠા સત્સંગી કુસંગી જને, આવ્યા બાપુભાઈને ભુવને;
 સહુ આવીને નામે છે શીશ, કહે ભલે આવ્યા જગદીશ..૨૭
 ત્યારે નાથ કહે આવ્યા આજ, તારા સુતને તેડવા કાજ;
 ત્યારે બાપુ કહે જોડી હાથ, સુખે તેડી જાઓ મારા નાથ..૨૮
 એનાં ભાગ્ય તણો નહીં પાર, આવ્યા આ સમે પ્રાણઆધાર;
 એવાં સુણી બાપુનાં વચન, કહે સાધુ સર્વે ધન્ય ધન્ય..૨૯
 પછી સંત જોડી કહે હાથ, આજ મેલી જાઓ એને નાથ;

ત્યારે મહારાજ કહે ઘણું સારું, જાઓ માન્યું એ વચન તમારું..૩૦
 પછી દર્શન દઈ લોકને, ચાલ્યા બાપુનો ટાળી શોકને;
 દીઠા સહુએ પ્રકટ પ્રમાણો, થયો પરચો જન સહુ જાણો..૩૧
 કહું એક દિવસની વળી, તેડી જમવા મુનિ મંડળી;
 જમ્યા મુનિ રાખી નહીં મણા, તોય વધ્યા છે મોદક ઘણા..૩૨
 કહે બાપુ જમ્યા નહીં સંત, માટે વધિયું અન્ન અત્યંત;
 ત્યારે બોલ્યા છે ગોપાળસ્વામી, ભાઈ અમે રાખી નથી ખામી...૩૩
 એમ કરતાં વધ્યું હશે અન્ન, જમશે કોઈ હરિના જન;
 ત્યારે બાપુને આવ્યો વિશ્વાસ, હમણાં આવશે કોઈ હરિદાસ..૩૪
 એમ કરતાં આવ્યા જગદીશ, સંગે સાંખ્યયોગી દશવીશ;
 કહે હરિ હોય ત્યાર અન્ન, છે આ ભૂખ્યા કરાવો ભોજન..૩૫
 પછી બાપુએ જમાડ્યા તેહ, કરી'તી રૂડી રસોઈ જેહ;
 હતા પાળા ને પ્રભુજી ક્યાંઈ, જમ્યા અલૌકીક અંગે ત્યાંઈ..૩૬
 એમ આપ્યો છે પરચો એહ, વળી બીજો કહું સુણો તેહ;
 આપી મૂરતિ મહારાજે એક, પૂજી જળ લેવું એવી ટેક..૩૭
 તેને અર્થે લાવ્યો એક હાર, ધર્યો મૂરતિને નિરધાર;
 હાર હળવો જોઈ મૂરતિ, નાખ્યો ફગાવી અળગો અતિ..૩૮
 પછી બોલી છે મૂરતિ એમ, હાર હળવો ચડાવે છે કેમ;
 બીજે વાવરે છે બહુ ધન, ત્યાંતો મોકળું રાખે છે મન..૩૯
 ત્યારે બાપુએ જોડ્યા છે હાથ, એ તો ભૂલ્ય ઓળખાવી નાથ;
 ધન્ય સામર્થી તમારી સ્વામી, આજ પરચો પામ્યો હું બહુનામી...૪૦
 વળી એક દને ગંગાબાઈ, બેઠી માનસી પૂજાની માંઈ;
 તિયાં કર્યો'તો સુંદર થાળ, આવ્યા પ્રકટ જમવા દયાળ..૪૧
 કરી દાતણ ને દીધી ચિરું, જમ્યા જીવનજી ધીરું ધીરું;
 પ્રભુ પ્રકટ જમિયા થાળ, ચાલ્યા દર્શન દઈ દયાળ..૪૨

વધ્યાં ભોજન જમતાં જેહ, આપી પ્રસાદી સહુને તેહ;
 પામ્યા પ્રસાદી પ્રકટ સહુ, એવી વાત હું કેટલી કહું..૪૩
 વળી એક દિને ગંગાબાઈ, કહું દીકું જે સમાધિમાંઈ;
 થયાં મહારાજનાં દરશન, ભેળા દીઠા બહુ મુનિજન..૪૪
 જાગી સમાધિ માંહીથી જ્યારે, લીધાં નામ સરવેનાં ત્યારે;
 જેને નાવડતું નામ એક, તેણે લીધાં છે નામ અનેક..૪૫
 સહુ સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યા, ધન્ય મહારાજ કહી શીશ નામ્યાં;
 વળી એક દિવસની વાત, સહુ સાંભળજ્યો તે સાક્ષાત..૪૬
 એનો સુત તે રામસેવક, ભણતો'તો ગણપતિ અષ્ટક;
 તેને મહારાજ સોણામાં આવી, ગયા કૃષ્ણાષ્ટકને શિખાવી..૪૭
 જાગી સવારે રામસેવક, કહ્યા કંઠથી અષ્ટ તે શ્લોક;
 સહુ સાંભળીને આશ્ચર્ય થયાં, ધન્ય નાથ કહે સર્વે રહ્યાં..૪૮
 મોટા સુભાગી એ નરનાર, પામ્યાં પરચો તે એમ અપાર;
 ધન્ય ધન્ય પ્રભુનો પ્રતાપ, આપ્યાં જનને સુખ અમાપ..૪૯
 તે તો કહ્યે લખ્યે ના'વે પાર, કવિ બહુ બહુ કરે વિચાર;
 જે જે આપ્યાં છે જનને સુખ, કહ્યું જાતું નથી તે તો મુખ..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે હરિજનોને
 પરચા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને પિસ્તાળીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૫॥

પૂર્વછાયો :

વળી શહેર વડોદરે, નકિ ભક્ત નાથજી નામ;
 તન ધન ભવન આદિ, આણ્યું હરિને કામ..૦૧
 કામ ક્રોધ ને લોભ મોહ, આવે નહીં કે દી અંગ;
 નકી નકોર નિઃસંશે નિશ્ચે, એવો જેનો સતસંગ..૦૨
 તેની તરુણી તેહ જ તેવી, અતિ પવિત્ર છે એહ;
 સમેટી પ્રીત સંસારથી, કર્યો શ્રીહરિમાં સનેહ..૦૩

અવધિ પોતે^૧ આવિયો, તેહના તે દેહનો કાળ;
આવ્યા તેડવા તેહને, દીનબંધુ દીનદયાળ.૦૪

ચોપાઈ :

આવ્યા તેડવા તેને મહારાજ, સંગે બહુ લઈ મુનિરાજ;
લાવ્યા સુંદર સારાં વિમાન, તેડી ચાલ્યા તેને ભગવાન..૦૫
દીકું સત્સંગી કુસંગી સહુએ, જોઈ આશ્ચર્ય માનિયું બહુએ;
કહે આવું તો ન દીકું ક્યાંઈ, ચાલી વિમાને બેસી આ બાઈ..૦૬
વળી વાત કહું એક સારી, તેના સુતની છે સુખકારી;
તેને ધારણ થાય હંમેશ, કરે પ્રભુ પાસે તે પ્રવેશ..૦૭
લાવે પ્રસાદી નિત્યે નવલી, બોર સાકર ખારેક ભલી;
વળી શ્રીમુખે જમેલ જેહ, લાવે સોપારી તર્તની તેહ..૦૮
એવી પ્રસાદી જે બહુ પેર^૨, આપે મહારાજ કરીને મહેર;
વળી એક દિવસ દયાળ, જમ્યા પ્રકટ આવીને થાળ..૦૯
વળી રાયજી નામે છે જન, રહે નાથ ભેળો ભાઈ તન^૩;
તેના દેહનો આવિયો કાળ, આવ્યા તેડવા દીનદયાળ..૧૦
ત્યારે નાથજીએ કરી સ્તુતિ, બોલ્યા ત્યારે પ્રભુ પ્રાણપતિ;
નહીં તેડી જાયે એને અમે, છો એકલા નાથ ભક્ત તમે..૧૧
પછી સહુને દરશન દીધાં, એમ કાજ નાથજીનાં કીધાં;
આપે પરચા એમ અત્યંત, કહેતાં લખતાં ન આવે અંત..૧૨
વળી એક ભક્તની છે વાત, સંભળાવું સહુને સાક્ષાત;
એક કણબી કિશોરદાસ, તેનો સુત લખો નામ તાસ^૪..૧૩
તેને સમાધિનું સુખ અતિ, નિત્ય કરે નાથ પાસે ગતિ;
તેનો તાત કહે પૂછ હરિને, જમે થાળ જો મહેર કરીને..૧૪
પૂછ્યું લખે પાડી તેની હા જ, કર્યો થાળ પછી હરિ કાજ;

૧. આયુષ્ય પૂરું થયે. ૨. પ્રકારની. ૩. ભત્રીજો. ૪. તેનું.

આવ્યા જમવા શ્યામ સુજાણ, પ્રભુ પોતે પ્રકટ પ્રમાણ..૧૫
 જમી અર્ધ લાડુ થાળમાંથી, પછી પધાર્યા પ્રભુજી ત્યાંથી;
 દીધાં બહુ જનને દરશન, નીરખી નાથને કહે ધન્ય ધન્ય..૧૬
 વળી એક દિવસની વાત, કહે લખાને લખાની માત;
 તારી સમાધિ સાચી તો ગણું, થાય દૃષ્ણ મને કૃષ્ણ તણું..૧૭
 ત્યારે લખે સમાધિમાં જઈ, એહ વાત મહારાજને કહી;
 ત્યારે મહારાજ કહે ઘણું સારું, એવું થાશે દર્શન અમારું..૧૮
 પછી મોર મુગટ પીતાંબર, વાતા^૧ વાંસળી શ્યામ સુંદર;
 ધરી સોળ વર્ષનું સ્વરૂપ, અશ્વે બેઠા દીઠા છે અનુપ..૧૯
 ત્યારે ડોશી કહે ધન્ય ધન્ય, થયું પ્રકટ પ્રભુનું દર્શન;
 આવી વાત દીઠી ન સાંભળી, અતિ અલૌકીક મને મળી..૨૦
 એહ પરચો અલૌકીક થયો, વળી લખો સમાધિમાં ગયો;
 તિયાં વાલે કરી અતિ વાલ^૨, દીધો દેહ લુઈને રૂમાલ..૨૧
 આપ્યો સમાધિમાં અવિનાશે, જાગ્યો ત્યારે રહ્યો પોતા પાસે;
 લાગ્યો અલૌકીક લોકમાંઈ, એથી પરચો મોટો નહીં કાંઈ..૨૨
 વળી એક કુસંગીને કાજે, મેલ્યા દૂત લેવા જમરાજે;
 દેખી લખે વાત તેને કહી, મારી પોળમાં^૩ પેસવું નહીં..૨૩
 ત્યારે જમ બોલ્યા ડારો દઈ, જા તું બેસ તારે ઘેર જઈ;
 ત્યારે લખો કે' નહીં દેવું લેવા, બહુ જમ દીઠા મેં તું જેવા..૨૪
 એમ કહીને વધાર્યું દેહ, માંડ્યો મારવા ભાગ્યા છે તેહ;
 ગિયો મારતો જમપુરીમાં, ભાગ્યા બીજા જે રહેતા'તા તેમાં..૨૫
 કરી ખાલી જ્યારે જમપુરી, જમે હરિ પાસે રાવ^૪ કરી;
 કહે નાથ જાઓ નહીં મારે, કહેજ્યો સહુને એને ન બિવારે^૫..૨૬
 એમ લખે રાખ્યો કુસંગીને, જમ ભાગી ગયા સહુ બીને;

વળી એક પીતાંબર દાસ, લાવ્યો જામફળ લખા પાસ..૨૭
 કહે જા તું સમાધિમાં લઈ, જમાડજ્યે ત્યાં નાથને જઈ;
 લીધું લખે દીધું હરિ હાથે, જમી અર્ધ દીધું પાછું નાથે..૨૮
 તે આપી પીતાંબરને પ્રસાદી, દીધા પર્યા બહુ એહ આદિ;
 થયા લખાને પરચા લાખું, એક જીભે હું કેટલા ભાખું..૨૯
 વળી ભક્ત ભગવાનદાસ, ચાલ્યો દર્શને દયાળુ પાસ;
 થયા સંઘાતિ સુંદર શ્યામ, તેડી આવ્યા વરતાલ ગામ..૩૦
 હતો આનંદ ઉત્સવ તિયાં, અતિ સુંદર દર્શન થિયા;
 પછી ત્યાંથી જેતલપુર ગામે, કર્યો ઉત્સવ સુંદર શ્યામે..૩૧
 તિયાં દીઠા છે દર્શન કરતાં, પ્રભુ મુખ થકી ફૂલ ઝરતાં;
 ઘડી ઊભે લગી એમ રહ્યું, નહીં પરોક્ષ એ પ્રત્યક્ષ થયું..૩૨
 વળી કહી અંતરની વાત, જેમ હતી તેમ તે સાક્ષાત;
 એક દિવસ જમિયા થાળ, સહુ દેખતાં દીનદયાળ..૩૩
 વળી આપી એક દિ પ્રસાદી, સારી સાકરની રાયજાદી;
 એવી અલૌકીક વાત વળી, થઈ નો'તી દીઠી જે સાંભળી..૩૪
 એક સત્સંગી જગજીવન, કરે સ્વામીશ્રીજીનું ભજન;
 તેને વાંક નાખ્યો વણકીધો, ઝાલી બંધીખાના માંડી દીધો..૩૫
 કહે રૂપૈયા લેશું હજાર, ત્યારે કાઢશું બેડીથી બહાર;
 એમ ડરાવે દુષ્ટ અપાર, આવ્યા તે સમે પ્રાણઆધાર..૩૬
 કહે દંડ તું દામ ન આલે, તને છોડાવશું અમે કાલે;
 પછી બીજે દારે બેડી ભાંગી, કાઢ્યો દાસને વાર ન લાગી..૩૭
 ત્યાર પછી મુવો એનો તાત, આવ્યા તેડવા પ્રભુ સાક્ષાત;
 તે તો દીઠા બીજે બહુ જને, નીરખી નાથ મગન થયા મને..૩૮
 વળી એક દિ જગજીવન, બેઠો કરવા હરિભજન;
 દીઠો તેજ તણો બિંબ ભારી, જોઈ ચકિત થયા નર નારી..૩૯

એમ પામ્યો બહુ ચમતકાર, કહેતાં લખતાં ન આવે પાર;
 વળી ભક્ત કાઠિયો ખુશાલ, જેને વાલા સાથે ઘણું વાલ..૪૦
 તેની સુતા તે અમૃતબાઈ, ગઈ હરિ પાસે સમાધિમાંઈ;
 દીધા પેંડા ત્યાં હરિએ હાથે, આપ્યો હાર જે પહેર્યો'તો નાથે..૪૧
 વળી ઈશુ જમેલ માદળિયાં, સુંદર પ્રસાદીનાં બોર મળિયાં;
 એહ આદિ પ્રસાદી અનુપ, તે તો રહે જાગ્યે તદ્દરૂપ..૪૨
 જમે પોતે ને આપે બીજીને, જાણી અલૌકીક મુદ માને;
 એક કાઠિયો બેચર વળી, તેની વાત કહું લ્યો સાંભળી..૪૩
 જાય સમાધિમાં પ્રભુપાસ, હરિ રાજ થાય દેખી દાસ;
 પછી આપે પ્રસાદી દયાળ, જાણી બેચરને નાનો બાળ..૪૪
 લીંબુ મીઠાં જામફળ જેહ, આપે પેંડા પ્રસાદીના તેહ;
 ખાય પેંડા વખાણે છે બહુ, દેખે સત્સંગી કુસંગી સહુ..૪૫
 કહે કુસંગી પારખું લહીએ, ત્યારે સ્વામીજીને સાચા કહીએ;
 એમ કહીને લીધો બોલાવી, બેસ બેચરિયા આંહી આવી..૪૬
 તારાં વસ્ત્ર ઉતારીને લહીએ, લાવ્ય પ્રસાદી તો સાચો કહીએ;
 પછી ઉતારી લીધાં અંબર, કહે સમાધિ હવે તું કર..૪૭
 પછી બેચરે સમાધિ કરી, ગયો જિયાં બેઠા હતા હરિ;
 પછી સામું જોઈ હરિ હસ્યા, જોઈ એની દિગંબર દશા..૪૮
 આપ્યા ત્રણ પેંડા તેહ વારે, જાગી દેખાડ્યા સહુને ત્યારે;
 જોઈને સહુ આશ્ચર્ય પામ્યા, ધન્ય સ્વામી કહી શીશ નામ્યાં..૪૯
 એમ પરચા અપરમપાર, આપે અલબેલોજી આ વાર;
 તેણે વર્તે છે અતિ આનંદ, કહું ન જાયે નિષ્કુળાનંદ..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરચા પૂર્વા' એ નામે એકસો ને છતાળીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૬॥

પૂર્વછાયો :

વળી વડોદરે વાલ્યમે, જેહ કર્યા જનનાં કાજ;
 સાંભળજ્યો સંક્ષેપશું, જેહ જેહ કર્યું મહારાજ..૦૧
 સોની કુળમાં ભક્ત ભલો, ત્રિકમજી તેનું નામ;
 તેનો સુત દયાળજી, થાય ધારણા દેખે ધામ..૦૨
 એક દિવસ કરી ધારણા, ગયો જિયાં હતા જગદીશ;
 તિયાં હતા બહુ દેવતા, કરે સ્તવન કોડ્ય તેત્રીશ..૦૩
 તેને મહારાજે પૂછિયું, તમે રાજી હો સહુ દેવ;
 તો નરનારાયણ મૂરતિ, પધરાવીએ તતખેવ..૦૪

ચોપાઈ :

ત્યારે દેવ કહે બહુ સારું, ઘણું ગમતું છે એ અમારું;
 આ ભૂમિના છે એ જ ભૂપતિ, તેની ક્યાંય નથી જો મૂરતિ..૦૫
 માટે જરૂર કરવું એ કાજ, એમ બોલિયો સુરસમાજ;
 તે દયાળજી દેખીને આવ્યો, ત્યાંની ખબર તે આંહીં લાવ્યો..૦૬
 દીઠા દેવતા સમાધિમાંઈ, તેનાં કહ્યાં નામ રૂપ આંઈ;
 પામ્યા આશ્ચર્ય સહુ સાંભળી, કહું વાત એની એક વળી..૦૭
 ત્રિકમજી કહે એનો તાત, તું સાંભળજે દયાળજી વાત;
 માગ્યે માળા તું ધારણા માંહી, આપે નાથ તો લાવજ્યે આંહીં..૦૮
 બોલ્યા ઈચ્છારામ રણછોડ, નાથ હાથની માળાનો કોડ;
 મળે પ્રસાદીની ક્યાંથી માળું, માગે દિયે દયા કરી દયાળુ..૦૯
 કહે લાલદાસ રગનાથ, આલે નાથ માળા તુજ સાથ;
 તો એ થકી મોટી નહીં વાત, મળે અલૌકી માળા સાક્ષાત..૧૦
 ત્યારે બોલિયા ભગવાનદાસ, નથી ગૌમુખી મુજ પાસ;
 ક્યાંથી મળે પ્રસાદીની મને, મળે તો લાવ્ય કહું છું તને..૧૧
 કહે વણારશી સુણ્ય દયાળા, મારે નથી બેરખો ને માળા;
 સહુને આપે નાથ દયા કરી, તો માગજ્યે મારું કરગરી..૧૨

સુણી સંદેશા એટલા કાને, પછી દયાળજી બેઠો ધ્યાને;
 ગયો ધારણામાં પ્રભુપાસ, અતિ હેતે બોલ્યા અવિનાશ..૧૩
 શું શું લેવા આવ્યો છો તું આજ, માગ આપીએ કહે મહારાજ;
 ત્યારે દયાળજી કહે સુણો નાથ, માગી માળા ષટ મુજ સાથ..૧૪
 એક બેરખો ગૌમુખી એક, આપો મને તો વળી વિશેક;
 પછી આખ્યાં સઘળાં એ નાથે, જાગી દયાળજી લાવ્યો સાથે..૧૫
 જેણે જેણે મગાવી'તી જેવી, દીધી સહુને માળાઓ તેવી;
 જાડી ઝીણી સુખડય તુલસીની, આપી ગૌમુખી એક નવીની..૧૬
 સહુ જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યાં, ધન્ય સ્વામી કહી શીશ નામ્યાં;
 ભાયો આ તો વાત મોટી કહીએ, આથી પરચો બીજો કિયો લહીએ...૧૭
 વળી એક દિવસ દયાળો, કરી સમાધિ થયો સુખાળો;
 આવ્યો સમાધિમાંહીથી બાર, લાવ્યો જામફળ પાંચ વાર..૧૮
 ક્યારે પાંચ ક્યારે સાત સાત, લાવે સમાધિમાંથી સાક્ષાત;
 આપી પ્રસાદી ને પોતે લીધે, એમ પર્યા નાથ બહુ દિયે..૧૯
 ત્યારે પછી સમાધિમાં વળી, લાવ્યો પાંચ પાકી કેળાફળી^૧;
 ત્યાર પછી બરફી બહુ વાર, પેંડા પતાસાનો નહીં પાર..૨૦
 સાકર વળી શ્રીફળ આદિ, નિત્ય નવી લાવે પરસાદી;
 આણે અહોનિશ અલૌકી ચીજ, કહેતાં લખતાં ન આવે તેજ^૨..૨૧
 વળી એક દિ દીનદયાળ, આવી પ્રકટ જમિયા થાળ;
 દીઠા બહુ જને બહુનામી, જમી પધાર્યા અંતરજામી..૨૨
 એમ પરચા થાય છે નિત્ય, ધન્ય ધન્ય એ ભક્તની પ્રીત્ય;
 વળી વાત કહું માનો સત્ય, એનું ચોરાણું માળા રજત^૩..૨૩
 તે તો ચોરે સંતાડ્યું છે અતિ, કેને ન જડે ન પડે ગતિ^૪;
 પછી દયાળજી ધારણા કરી, ગયો તિયાં જિયાં હતા હરિ..૨૪
 દેખી દયાળજી બોલ્યા મહારાજ, તારી ગઈ ચીજ આપું આજ;

પછી એજ માળા એ જ રૂપું, લઈ દયાળજી કર સોંપ્યું..૨૫
 જાગી દયાળજીયે તેહ દીધું, માળા રૂપું ઓળખીને લીધું;
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા જન, સહુ કહેવા લાગ્યા ધન્ય ધન્ય..૨૬
 એવી અલૌકીક રીત જોઈ, માને ભાગ્ય મોટું સહુ કોઈ;
 વળી વાત કહું એક બીજી, જે વાવરી છે સામર્થી શ્રીજી..૨૭
 એક સોની વલ્લભજી સારો, પ્રેમી ભક્ત પ્રભુજીને પ્યારો;
 રાખે નિયમ અતિ હેત ધારી, જમે અન્ન જતને^૧ સુધારી..૨૮
 પડી એક દિ જંતુની ભ્રાંત^૨, ગયું સુખ ન રહી નિરાંત;
 પછી એમ વિચારિયું મન, આજ થકી લેવું નહીં અન્ન..૨૯
 તેને વીતિ ગયા બહુ દન, તોય ન થાય જમ્યાનું મન;
 કરે ભજન મહારાજતણું, તેણે રહે ખુમારીમાં ઘણું..૩૦
 પછી મહારાજે મોકલ્યું કહી, એ ટેક તારે રાખવી નહીં;
 જમ્ય અન્ન તું દન આજથી, મેલી ખાવું સિદ્ધ થાવું નથી..૩૧
 કહ્યું વચન એ જ્યારે શ્રીમુખ, ત્યારે લાગી વલ્લભને ભૂખ;
 એવી સામર્થી નાથની જોઈ, કહે ધન્ય ધન્ય સહુ કોઈ..૩૨
 એવી આશ્ચર્યકારી છે વાતું, તે મેં લખતાં નથી લખાતું;
 વળી ભક્ત ક્ષતરી^૩ વખાણું, નામ વજેસિંઘ તેનું જાણું..૩૩
 તેનાં તનમાં આવિયો તાવ, થયો અન્નજળનો અભાવ;
 અતિ તાવમાં તવાણું^૪ તન, તોય મુખે ન મેલે ભજન..૩૪
 પછી પધાર્યા પ્રાણ આધાર, કહ્યું તાવને નિસર બાર;
 ત્યારે તાવ નિસર્યો તે વાર, મૂર્તિમાન ઊભો આવી બાર..૩૫
 હતી નાથ હાથે સારી છડી, મારી તાવને ત્રણ તે ઘડી;
 ભાગ્યો તાવ પાડી કાળી ચીસ, નાથ આવડી મ કરો રીસ..૩૬
 હવે એનાં તનમાં ન આવું, આવું તો ચોર^૫ તમારો કા'વું;

૧. સાવધાનીથી. ૨. જંતુ હોવાની શંકા. ૩. ક્ષત્રિય. ૪. તપી ગયું. ૫. ગુનેગાર.

એમ કાઢ્યો તાવ જનમાંથી, દઈ દર્શન પધાર્યા ત્યાંથી..૩૭
 વળી ભક્ત આદિત તે કડિયો, તેને પણ તાવ તેમ ચડિયો;
 કાઢિયો એમનો એમ મહારાજે, નાવ્યો ફરી ગયો વાજોવાજે^૧..૩૮
 એમ ઘડી ઘડી પળ પળે, બહુ પરચા જનને મળે;
 કરે રક્ષા અનંત પ્રકારે, હરે છે જનદુઃખ આ વારે..૩૯
 એક ભક્ત વણિક બાપુજી, થયા સતસંગી કુસંગ તજી;
 સાચા જાણ્યા સહજાનંદ સ્વામી, બીજા જાણ્યા કોધી લોભી કામી...૪૦
 એમ જાણી કર્યો સતસંગ, ચડ્યો અંગે ન ઊતરે રંગ;
 કરે હરિભજન હંમેશ, નહીં નિશ્ચયમાં સંશય લેશ..૪૧
 એક દિવસે દર્શન કાજ, બહુ બહુ સંભાર્યા મહારાજ;
 આવ્યા નાથ અલૌકીક રૂપે, સુંદર ઘનશ્યામ સ્વરૂપે..૪૨
 જોયા બાપુભાઈએ બહુનામી, પધાર્યા પ્રકટ પોતે સ્વામી;
 પછી ઊઠી લાગ્યો પ્રભુપાય, નીરખી હર્ષ હૈયામાં ન માય..૪૩
 જાણ્યું પધાર્યા પ્રકટ પ્રમાણ, આવી મૂર્તિ ન સમજ્યો સુજાણ;
 દીધાં દર્શન સહુને બોલાવી, નીરખ્યા નાથ બાળ વૃદ્ધે આવી..૪૪
 પછી લેવા ગયો પૂજાસાજ, ત્યાં તો ચાલી નીસર્યા મહારાજ;
 સહુ જોઈ થયાં છે થકિત, ધન્ય ધન્ય સત્સંગીની રીત્ય..૪૫
 આમ દર્શન દિયે દયાળ, એવું સુણ્યું નોતું કોઈ કાળ;
 આવા પર્યા આપે જિયાં હરિ, નથી વાત બીજી એ ઉપરી..૪૬
 ઘણા થયા થાશે અવતાર, વાળ્યો આંક વાલે આણી વાર^૨;
 આજ આપ્યો છે જે જે આનંદ, લખી નહીં શકે નિષ્કુળાનંદ..૪૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને સુડતાલીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૭॥

પૂર્વછાયો :

વળી વખાણું વડોદરે, હરિજન મનનું હેત;
ભાવે ભક્તિ ભલી કરે, સોંપી તન મન ધન સમેત..૦૧
જોયે ન મળે જક્તમાં, એહ જેવાં જન એક;
પ્રીત્ય જેની પ્રકટ પ્રભુમાં, ગ્રહી ન મૂકે ટેક..૦૨
એવાં જન અનેક છે, જેનાં પૂર્યા હરિએ લાડ;
તેની કીર્તિ લખવા, મારા ચિતમાં ઘણી ચાડ..૦૩
બ્રાહ્મણ નાગરી નાત્યમાં, એક મોંઘીબાઈ હરિજન;
અચળ મતિ મહારાજમાં, કરે ભાવે સહિત ભજન..૦૪

ચોપાઈ :

ભજે ભાવે ભરી ભગવાન, સમજે હરિને સામર્થીવાન;
થાય સમાધિ દેખે શ્રીહરિ, અતિ સુખી રહે સુખે કરી..૦૫
એક દિવસ ધારણામાંઈ, ગઈ હતા હરિ પોતે ત્યાંઈ;
કર્યું દર્શન દયાળુ તણું, તેણે આવ્યું છે આનંદ ઘણું..૦૬
પછી મોંઘીબાઈ કહે મહારાજ, તમે નાથ છો રાજાધિરાજ;
સર્વે અવતાર તમે જ ધાર્યા, જુગોજુગમાં જન ઉધાર્યા..૦૭
કેવો લીધો કૃષ્ણ અવતાર, કેવાં ધર્યા'તાં આયુધ ચાર;
વળી અષ્ટ પટરાણી જેહ, જેના સુત સુભગ છે તેહ..૦૮
એહ સહિત ઈચ્છું દર્શન, દિયો હે પ્રભુ થઈ પ્રસન્ન;
પછી હસી બોલ્યા હરિરાય, જોઈ જનમન અભિપ્રાય..૦૯
ધર્યું કૃષ્ણરૂપ સુખખાણી, સંગે શોભે અષ્ટ પટરાણી;
શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ ધરી, શોભે સુત સહિત શ્રીહરિ..૧૦
એવાં દીધાં આવીને દર્શન, જોઈ જન થયાં છે મગન;
દઈ દર્શન પધાર્યા નાથ, નીરખી ચકિત થયો સૌ સાથ..૧૧
કહે આશ્ચર્ય વારતા આ તો, થયો પરચો કહ્યો નથી જાતો;
વળી એક બીજી એની વાત, સહુ સાંભળજ્યો તે સાક્ષાત..૧૨

કર્યો મહારાજને કાજે થાળ, આવી જમિયા દીનદયાળ;
 જમ્યાં પેંડા પતાસાં ને પાક, વડાં ભજ્યાં સુંદર શાક..૧૩
 જમી અર્ધ વડું આપ્યું નાથે, લીધું મોંધીબાથે હાથોહાથે;
 આપી પ્રસાદી વેંચીને તેની, વળી વાત કહું બીજી એની..૧૪
 બીજે દિવસે બદ્રિનાં ફળ^૧, જેનાં ઝીણાં બીજ જાડાં દળ;
 તે આપ્યાં છે પોશ^૨ ભરી પોતે, એવાં બીજા મળે નહીં ગોત્યે^૩..૧૫
 એમ પર્યા અપરમપાર, આપે વાલોજી વારમવાર;
 હરિજનમાં મોટેરાં મુખી, અતિ અલૌકી સુખમાં સુખી..૧૬
 તેને ઘેર બાઈયો હરિજન, નિત્ય સુષો કથા કીરતન;
 બેસે સભા બાઈયોની મંડળી, કરે વાત પ્રકટની વળી..૧૭
 હૈયે પ્રીત્ય હરિ માંહી ઘણી, શું કહીએ મોટવપ બાઈયો તણી;
 તેને એક દિવસ મોઝાર, થઈ પુષ્પની વૃષ્ટિ અપાર..૧૮
 તે સતસંગી કુસંગી મળી, સૌએ વીણી લીધાં તેહ વળી;
 એમ થયું દિન દોય ચાર, એહાદિ નહીં પરચાનો પાર..૧૯
 એવાં પરચા થાય અનંત, કહેતાં લખતાં ન આવે અંત;
 વળી એક કહું બીજી વાત, સામર્થી શ્રીહરિની સાક્ષાત..૨૦
 એક અંબાબાઈ છે દક્ષણી^૪, કરે ભક્તિ પ્રભુજીની ઘણી;
 તેના દેહનો આવિયો અંત, આવ્યા તેડવા શ્રીભગવંત..૨૧
 લાવ્યા વિમાન તે લાખો લેખે, ચાલ્યા તેડી જન સહુ દેખે;
 સતસંગી કુસંગી સહુને, થયાં દર્શન જન બહુને..૨૨
 ત્યાર પછી એહ અંબાબાઈ, દીઠાં જને તે સમાધિ માંઈ;
 તે સાથે એમ મોકલ્યું કઈ, એક ઐંધાણી^૫ સુંદર દઈ..૨૩
 શામ સાડી પટારામાં મેલી, તે છે બીજી બાઈને આપેલી;
 એ વાત સર્વે સાચી જો થાય, તો તમે સંશે કરશો મા કાંચ..૨૪

તે કહ્યું આવી સમાધિવાને, માન્યું સત્ય સુણી સર્વે કાને;
 જે જે વાત મોકલીતિ કઈ, તે તે સરવે સાચી જ થઈ..૨૫
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયાં જન, સહુ કહેવા લાગ્યાં ધન્ય ધન્ય;
 વળી વાત અનુપમ એક, કહ્યું સામર્થી હરિની વિશેક..૨૬
 એક હરિજન દ્વિજમાંઈ, તેનું નામ છે જમુનાબાઈ;
 હરિભક્ત અતિ હેતવાન, ધરે પ્રકટ પ્રભુનું ધ્યાન..૨૭
 તેનું હેત જોઈને દયાળ, નિત્ય જમે ભોજનનો થાળ;
 સારાં પહેરી પીતાંબર શ્યામ, દિયે દર્શન સુખના ધામ..૨૮
 વળી ભૂત ભવિષ્યનું ભાષે, હોય થાવાનું તે કહી દાષે;
 થાય સાચું એ સર્વે જ જ્યારે, પામે આશ્ચર્ય સહુ જન ત્યારે..૨૯
 એમ જમુનાબાઈને ઘેર, આવે નિત્ય હરિ કરી મહેર;
 એક સોનીબાઈ હરિજન, નામ પારવતી તે પાવન..૩૦
 જેને હેત અતિ હરિ માંઈ, બીજે પ્રીત્ય નહીં જેને ક્યાંઈ;
 તેનાં ઘરમાં કુસંગ ઘણો, કરે દ્વેષ સહુ બાઈ તણો..૩૧
 સતસંગમાં જાવા ન આપે, કહી વાંકા વચન સંતાપે;
 સુણી સર્વે બોલે નહીં બાઈ, કરે ભજન બેઠી ઘરમાંઈ..૩૨
 તેની પ્રીત્યે તાણ્યા ભગવાન, દિયે નિત્યે તે દર્શન દાન;
 જમે થાળ દયાળ આવીને, દિયે પ્રસાદી સારી લાવીને..૩૩
 કોઈ દિવસ એવો ન જાય, જે ના'વે નાથજી ઘરમાંય;
 એમ પાર્વતીબાઈને ઘેર, નિત્ય કરે હરિ લીલાલેર..૩૪
 એમ લાડ પાળે હરિજનનાં, કરે ગમતા કાજ જનમનનાં;
 એમ પરયા આપે અવિનાશ, ધન્ય હરિજન હરિદાસ..૩૫
 વળી એક દિન આવ્યા હરિ, તેને જમાડ્યા ભજ્યાં કરી;
 અતિ પ્રેમમાં ટે'વ ન રહી, આપ્યાં ભજ્યાં કાચેરાં લહી..૩૬
 જમી પધાર્યા જગજીવન, બાઈ મોંઘીબાઈને ભુવન;
 કહે આજ પારવતી હાથ, કાચાં ભજ્યાં જમ્યા કહે નાથ..૩૭

એવી વાત અલૌકીક જેહ, જાણી જન મગન રહે તેહ;
 સર્વે જાણો એ પ્રકટ પ્રમાણ, રખે સ્વપ્ન સમજો સુજાણ..૩૮
 વળી એક તંબોળી તે માંઈ, નામ તેનું છે જમુનાબાઈ;
 તેને ધારણા થાય હંમેશ, કરે પ્રભુ પાસે તે પ્રવેશ..૩૯
 સમાધિમાં કરે હરિસેવા, નિત્ય જમાડે મીઠાઈ મેવા;
 તેની વાત જાણી જન બીજે, સુણી પાપિયાં ન પરતિજે^૧..૪૦
 કહે એ વાત સર્વે છે ખોટી, મુખસ્વાદની કરો છો મોટી;
 જ્યારે નજરે દેખિયે અમે, ત્યારે માનિયે જે કહો તમે..૪૧
 કરો તમારે ઘેર ભોજન, ભાણે બેસી જમે ભગવન;
 જે જે ભોજન ધરીએ થાળે, થાય ઓછું તેમાં તેહ કાળે..૪૨
 તે અમારી આંખ્યે જો દેખિયે, તો સહુ વારતા સાચી લેખિયે;
 એવું સુણી હરિજન બાઈ, કર્યો થાળ પોતે ઘરમાંઈ..૪૩
 થયો સુંદર થાળ તૈયાર, પ્રીતે જમ્યા પ્રાણઆધાર;
 જમી પધાર્યા જીવન જ્યારે, ફૂલહાર દેતા ગયા ત્યારે..૪૪
 જે જે ભોજને ભર્યો'તો થાળ, થયું અર્ધું જમિયા દયાળ;
 દીઠો ફૂલનો પ્રકટ હાર, જોઈ થકિત^૨ થયાં નરનાર..૪૫
 કહે વાત આ સરવે સાચી, જાણો સત્ય નથી કાંઈ કાચી;
 જોને હાર સારુ નરસઈ^૩, કર્યા કાલાવાલા જને કઈ..૪૬
 એવા હજારો આપે છે હાર, વાલો ભક્તને વારમવાર;
 આજ વાવરે છે જે સામર્થી, એવી કોઈ દિ વાવરી નથી..૪૭
 ધન્ય ધન્ય આજનો પ્રતાપ, કવિ કોડે થાય નહીં થાપ^૪;
 વળી કરી છે જનની સા'ય^૫, તે નિષ્કુળાનંદે ન લખાય..૪૮

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરચા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને અડતાલીશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૮॥

પૂર્વછાયો :

વળી પરયા વડોદરે, જે પૂર્વા જગજીવન;
 અતિ અનુપમ વારતા, કહું સાંભળજ્યો સહુ જન..૦૧
 સતસંગીની જે શ્રીહરિ, આ સમે કરે છે સહાય;
 અતિ સામર્થી હરિ વાવરે, તે ના'વે લખ્યામાંય..૦૨
 પણ ગુણ ગાતાં ગોવિંદના, નથી આવતી મને આજસ;
 શ્રવણ દઈ સહુ સાંભળો, કહું હરિજનના જશ..૦૩
 ભક્ત એક ભાવિક છે, ખરા તે ખતરી^૧ માંઈ;
 દુર્ભળ દાસ દયાળનાં, નામ તેનું શામ બાઈ..૦૪

ઓપાઈ :

કહું તેહ તણી હવે વાત, કરે ભજન બાઈ દિનરાત;
 રહે ધારણામાં આહું જામ, કરતાં થાય નહીં ઘરકામ..૦૫
 જ્યારે આવે સમાધિથી બાર, કરે ભોજન પાન તે વાર;
 એહ દેહ રેવાનો ઉપાય, કરે ભોજન હરિ ઈચ્છાય..૦૬
 પણ એમ થયું એક દન, કોણ આપશે વસ્ત્ર ને અન્ન;
 એવી ચિંતા કરી ચિત્તમાંઈ, બેઠી સમાધિમાં શામબાઈ..૦૭
 કરી ધારણા જાગી છે જ્યારે, દીહું સુંદર ભોજન ત્યારે;
 સારા મોટા રોટા રૂડી દાળ, મુખ આગે મેલી ગયા ઘાળ..૦૮
 એમ હંમેશ હરિ એ રીત્યે, આપે ભોજન બાઈને નિત્યે;
 એક દિન મણ લોટ લઈ, શાક વૃંતાકનું ગયા દઈ..૦૯
 વળી પૂજવા ચરણારવિંદ, આપી ગયા સ્વામી સહજાનંદ;
 વળી વસ્ત્ર દીઠાં ફાટાં^૨ અંગ, આપ્યાં નવીન સારાં સોરંગ^૩..૧૦
 સર્વે આપ્યું એ સમાધિમાંઈ, લાવી પ્રકટ પ્રમાણ તે આંઈ;
 દીઠાં પગલાં^૪ ને પટ નવાં, જોઈ જન તે આશ્ચર્ય હવાં..૧૧

૧. ખત્રી--કપડાને રંગવા-વણવાનું કામ કરનાર. ૨. ફાટેલાં. ૩. રંગીન. ૪. ચરણની છાપ.

એમ હરિજનની ચિંતા જેહ, નિત્ય પ્રત્યે હરે હરિ તેહ;
 વળી જન એક જીવીબાઈ, કાજુ ભક્ત છે કણબીમાંઈ..૧૨
 તેનો પ્રેમ જોઈ ભગવાન, આપે અહોનિશ દર્શનદાન;
 કે દિ આપી જાય છે પ્રસાદી, પુષ્પ હાર શરકરા આદિ..૧૩
 વળી એક દિ આવ્યા મહારાજ, કહે ભૂખ્યા છીએ અમે આજ;
 હોય તૈયાર તો આપ્ય અન્ન, નહીં તો જાશું બીજાને ભુવન..૧૪
 પછી કાજુ કરી'તી કોદરી^૧, જમ્યા ભૂધર તે ભાવ કરી;
 વળી બીજે દિ રોટલી ભાજી, કરી રાખી'તી તૈયાર તાજી..૧૫
 આવી જમ્યા તેહ અવિનાશ, પૂરી જનના મનની આશ;
 સહુ જાણે એમ સાક્ષાત, નથી સ્વપ્ન સમાધિની વાત..૧૬
 જોઈ જન થયાં છે થકિત, કહે ધન્ય બાઈ તારી પ્રીત;
 વળી હરિજન કહું એક, નામ ઉમૈયા બાઈ વણિક..૧૭
 તેનાં ઘરમાં કુસંગ ભારી, સતસંગમાં આવતાં વારી;
 હરિજનમાં જાવા ન આપે, જાય તો સહુ મળી સંતાપે..૧૮
 તેને વિતી ગયા ત્રણ દન, બાઈએ લીધું નહીં જળ અન્ન;
 પછી આવિયા દીનદયાળ, લાવ્યા ભોજનનો ભરી થાળ..૧૯
 રૂડો રસ ને રોટલી તાજી, ભેળી રસમાં સાકર ઝાઝી;
 તેહ જમાડી ગયા જીવન, વળી દીધાં અલૌકી દર્શન..૨૦
 કરી અલૌકીક એહ કાજ, પછી ત્યાંથી પધાર્યા મહારાજ;
 વળી ક્ષત્રીકુળે એક બાઈ, નિત્ય બેસતી ધારણા માંઈ..૨૧
 તેની સુતા પ્રેમબાઈ કહીએ, બેસે પાસે તે દેખા દેખીએ^૨;
 તેનો ભાવ જોઈ ભગવાન, દીધાં પ્રકટ દર્શનદાન..૨૨
 દેખી પાંચ વરષનું બાળ, અતિ હેતે બોલાવે દયાળ;
 પછી કંઠથી હાર ઉતારી, દીધો બાઈને દેવમુરારિ..૨૩
 વળી ગજરા બાંધી બે હાથ, આપી પ્રસાદી પધાર્યા નાથ;

૧. એક પ્રકારનું ભાત જેવું હલકું ધાન. ૨. માતાનું જોઈ-જોઈને.

તેહ હાર ને ગજરા જેહ, દીઠા પ્રકટ સહુ જને તેહ..૨૪
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા જન, પછી પૂછ્યું કહે ધન્ય ધન્ય;
 કહ્યું હાર ગજરા આ ક્યાંથી, કહે બાઈ લાવી ધ્યાનમાંથી..૨૫
 દીધાં હરિ કરી મને દયા, આપ્યાં બ્રહ્મમહોલે લાવી ઈયાં;
 ત્યારે સહુ કે ધન્ય ધન્ય, પામી પરયા તું માનજે મન..૨૬
 એમ જનને જગજીવન, આપે મહા સુખ કરે મગન;
 વળી હરિજન કહું એક, નામ લક્ષ્મીબાઈ વણિક..૨૭
 નકી સતસંગી નિરધાર, પ્રભુ પ્રકટમાં જેને પ્યાર;
 અતિ હેત પ્રીત હરિમાંઈ, પ્રભુ વિના ગમે નહીં કાંઈ..૨૮
 તેનું હેત જોઈ હરિરાય, પળ એક અળગા ન થાય;
 જે જે કહે તે તે કરે નાથ, સદા પ્રેમે રહે પ્રેમી સાથ..૨૯
 આપી જાય અલૌકી પ્રસાદી, જેને ઈચ્છે ભવ બ્રહ્મા આદી;
 આપે સુંદર જમેલ થાળ, આવી પ્રકટ પોતે દયાળ..૩૦
 આપે સોપારી એલચી પાન, કાથો ચૂનો લવિંગ નિદાન;
 એહ આદિ મુખવાસ જેહ, આપે નિત્ય પ્રત્યે હરિ તેહ..૩૧
 વળી દીનબંધુ એક દિન, આપ્યાં વસ્ત્ર અનુપ નવીન;
 અન્ન વસ્ત્ર આદિ જોઈએ જેહ, આપે હરિ દયા કરી તેહ..૩૨
 આપે સમાધિમાં અવિનાશ, જાગે ત્યાં રહે પોતાની પાસ;
 અલૌકીક જે વસ્તુ અનુપ, આવે આ લોકમાં તદ્દરૂપ..૩૩
 સહુ દેખીને કરે વિચાર, ધન્ય સ્વામી સમર્થ અપાર;
 આવી રીત દીઠી નહીં ક્યાંઈ, જેવી રીત છે સત્સંગમાંઈ..૩૪
 ધન્ય પ્રભુ ધન્ય અવતાર, પૂર્યા પરયાનો નહીં પાર;
 આજ જનાનાં કરો છો કાજ, એવાં ન કર્યા કે દી મહારાજ..૩૫
 એક વારતા સાંભળો વળી, સહુ થકિત થાશો સાંભળી;
 એક ભક્ત હુંદુબા દક્ષણી, કરે ભક્તિ મહારાજની ઘણી..૩૬

તેની સુતા તે મથુરાબાઈ, અતિ સુખી રહે સમાધિમાંઈ;
 હરિ પાસે તે હંમેશ જાય, નિત્ય દર્શન નાથનાં થાય..૩૭
 જ્યારે આવે સમાધિથી બાર, કરે વારતા મોટી અપાર;
 તે તો સાંભળી સરવે જન, અતિ મનાણું આશ્ચર્ય મન..૩૮
 પછી કહ્યું નરેશને જઈ, સુણી વાત જાતી નથી કઈ;
 એક પાંચ વરષની બાઈ, શી કહીએ એહની મોટાઈ..૩૯
 મહા સામર્થી વાન સાક્ષાત, જઈ સાંભળોને એની વાત;
 ત્યારે રાજા કહે બુદ્ધિવાન, જઈ જોઈ આવો એનું જ્ઞાન..૪૦
 આવ્યા ડાહ્યા શિયાણા^૧ ત્યાં મળી, બાઈ મુખની વાત સાંભળી;
 થયા થકીત ન શક્યા બોલી, હતું પૂછવું તે ગયા ભૂલી..૪૧
 પછી કહી રાજાને એ વાત, એ તો દેવ દિસે છે સાક્ષાત;
 એની સામર્થી સર્વે તે જોઈ, બોલ્યા સ્વામી^૨ બીજું નહીં કોઈ...૪૨
 એમ પૂરણ પરચો પામી, આવ્યા આંહીં અમે શીશ નામી;
 એમ દેખાડ્યો ચમત્કાર, વળી કહું થયું બીજી વાર..૪૩
 એક વણિક બાઈ અબુજ^૩, નહીં સંત અસંતની સૂઝ;
 મળ્યા ગુરુ ગાફલ ગમાર, તેનો પડ્યો અંતરમાં ભાર..૪૪
 તેને વહી ગયાં વર્ષ વીશ, ના'વ્યું અંતરમાં સુખ લેશ;
 પછી મથુરાબાઈને મળી, કહી પોતાની વાત સઘળી..૪૫
 વિશ વર્ષ વૈષ્ણવમાં રહી, કરી વાત ન કર્યાની કહી;
 કર્યું સર્વે મેં કલ્યાણ કાજ, શાંતિ ન વળી ન ટળી દાજ^૪..૪૬
 હવે જેમ કહો તેમ કરું, જો હું સંસાર સાગર તરું;
 ત્યારે બોલિયાં મથુરાબાઈ, કાલ્ય વહેલી આવજે તું આંઈ..૪૭
 પછી આવી બાઈ બીજે દન, તેને બેસારી કરવા ભજન;
 થઈ ધારણા ને દીઠું ધામ, જેનું ગોલોક કહેવાય નામ..૪૮

૧. હોંશિયાર. ૨. તેમાં બોલનાર શ્રીહરિ છે. ૩. ભોળી. ૪. સંતાપ; અપૂર્ણતા.

દીઠાં ગોપ ગોપી ગાયો ઘણી, દીઠી શોભા વીરજા^૧ વન તણી;
 દીઠા કૃષ્ણ રાધા બહુ રાણી, તેની સખિયો તે ન જાય ગણી..૪૯
 એહ આદિ જોયું સર્વે ધામ, જોઈ પોતી^૨ છે હૈયાની હામ;
 પછી આવી કહી વાત એહ, સુણી સર્વે જને મળી તેહ..૫૦
 કહે થઈ કૃતારથ આજ, કરી મહેર મને શ્રીમહારાજ;
 હું તો પામી છું પરચો મોટો, સત્ય સ્વામી બીજો મત ખોટો..૫૧
 એમ પૂરે પરયા હંમેશ, લખી ન શકે ગુણ ગણેશ;
 કહી વાત વડોદરા તણી, નથી એટલી બીજી છે ઘણી..૫૨
 નથી કીધો મેં બહુ વિસ્તાર, કહી લાખ ભાગની લગાર;
 આજ સાય કરે છે શ્રીહરિ, તે તો વાત જાતી નથી કરી...૫૩
 જે જે સમરે છે સહજાનંદ, તે તો પામે છે અખંડ આનંદ;
 તેનો તોલ માપ નવ થાય, તે કેમ નિષ્કુળાનંદે લખાય..૫૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજમહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને ઓગણપચાશમું પ્રકરણમ્ ॥૧૪૯॥

પૂર્વછાયો :

કહું દેશ કાનમમાં, એક ઈટોલું ગામ;
 ભક્ત ભલા કણબી કુળે, જાણો જીજ્ઞાસાઈ નામ..૦૧
 સત્સંગમાં શિરોમણિ, વળી હરિમાં ઘણું હેત;
 અચળ કીધો આશરો, સોંપી તન મન ધન સમેત..૦૨
 આયુષ્ય ખૂટે આવિયો, ભાઈ એના દેહનો અંત;
 તેને આવ્યા તેડવા, નિજભક્ત જાણી ભગવંત..૦૩
 નિજ સખા બહુ સંત સાથે, મોટા મોટા મુનિરાજ;
 સુવર્ણમય રથ માંઈ, બેસી પધાર્યા મહારાજ..૦૪

ઓપાઈ :

આવ્યા અર્ધ રાતે અવિનાશ, થયો ગામમાં બહુ પ્રકાશ;
 એક દ્વિજ ભક્ત બાપુભાઈ, છોડ્યો રથ તેના ફળી માંઈ..૦૫
 જાગી લાગિયા બાપુજી પાય, નીરખી નાથને તૃપ્ત ન થાય;
 કહે થયો કૃતારથ આજ, તમે ઘેર પધાર્યા મહારાજ..૦૬
 હવે રહો રાજી થઈ નાથ, એમ કહે ઊભો જોડી હાથ;
 પછી બોલિયા શ્રીમહારાજ, અમે આવ્યા જીજ્ઞાસી કાજ..૦૭
 એને તેડી જાશું આજ અમે, સત્ય માનો બાપુભાઈ તમે;
 ત્યારે બોલિયા બાપુભાઈ એમ, એને મેલી જાઓ કહીએ કેમ..૦૮
 પણ સત્સંગમાં એહ જેવા, બીજા નથી શિખામણ દેવા;
 ત્યારે નાથ કહે નહીં લૈયે, લેશું એના બળધને તૈયે..૦૯
 ત્યારે બોલ્યા બાપુ હરિજન, પ્રભુ એવું શિયું એનું પુન્ય;
 ત્યારે શ્રીહરિ કહે સંત અર્થે, જૂત્યો'તો એ રસોઈને રથે..૧૦
 માટે લઈ જાશું એને આજ, એમ કહી પધાર્યા મહારાજ;
 પછી બાપુભાઈ તેહ પળે, ગયો જીજ્ઞાસીને પાસળે..૧૧
 કહે હમણાં પધાર્યા'તા નાથ, બહુ સંત હતા હરિ સાથ;
 તે તો તેડવા આવ્યા'તા તમને, પણ રાખી ગયા કહ્યું અમને..૧૨
 પણ એ વાત સાચી તો મળે, જાયે બળધ તમારા પાસળે;
 પછી કરી દીવો જોયું જઈ, ત્યાં તો બળધિયાના પ્રાણ નઈ..૧૩
 પછી સહુને તેડી કરી વાત, જે દીઠી'તી નજરે સાક્ષાત;
 તેહ સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યાં, ધન્ય સ્વામી કહી શીશ નામ્યાં..૧૪
 કહે પરચો થયો છે આ ભારી, એમ કહેવા લાગ્યા નરનારી;
 વળી વાત બીજી એક કહું, તમે સાંભળજ્યો જન સહુ..૧૫
 કાનમમાં માંગરોળ ગામે, કણબી ભક્ત ત્યાં બેચર નામે;
 કરે ખેતી તે નિર્વાહ કાજ, મુખે ભજે સ્વામી શ્રીમહારાજ..૧૬

પાળે વ્રત પ્રતિમામાં પ્રીત, ખેતીવાડીમાં ન બેસે ચિત્ત;
 ત્યારે સરકારે કહ્યું બોલાવી, ભર્ય રૂપૈયા^૧ અમને લાવી..૧૭
 એમ કહીને બેસાર્યો^૨ તર્ત, આપે ક્યાંથી ગાંઠે નહીં ગર્થ^૩;
 બેઠાં વીતી ગયા બેઉ દન, લેવા દીધું નહીં જળ અન્ન..૧૮
 ત્યારે બેચરે કર્યો વિચાર, પ્રભુ કેમ ઉતારશો પાર;
 મારે તો બળ એક તમારું, બીજો નથી તમ વિના વારું^૪..૧૯
 એમ કહેતાં પધાર્યા મહારાજ, નિજજન છોડાવવા કાજ;
 દેખી દુષ્ટ ગયા દલે ડરી, ભાંગી બેડી તેડી ચાલ્યા હરિ..૨૦
 લઈ સર્વે એનો જે સમાજ, પહોંચાડ્યો જિયાં બીજાનું રાજ;
 સરવે જખ મારી રહ્યા જોઈ, કેડે આવી શક્યા નહીં કોઈ..૨૧
 એમ કરી અલૌકીક કાજ, પછી પધાર્યા ત્યાંથી મહારાજ;
 વળી વાત કહું એક સારી, સુણો સર્વે છે ચમતકારી..૨૨
 એક કાનમે કરાલી ગામ, બહુ ભક્ત વસે એહ ઠામ;
 અતિ હેત પ્રીત્યનો નહીં પાર, એવા હરિજન નરનાર..૨૩
 તિયાં પરયા થયા છે બહુ, લખું કેટલા કેટલા કહું;
 અંતકાળે તજે જન તન, આવે તેડવા શ્રી ભગવન..૨૪
 રથ વેલ્ય વિમાન ને વાજી^૫, બેસી જાય તે પર થઈ રાજી;
 એવા પરયા થાય છે લાખું, તે તો કેટલાક કહી દાખું^૬..૨૫
 પણ કહું વાત એક વળી, સર્વે જન લેજ્યો તે સાંભળી;
 એક પાટીદાર નાનોભાઈ, થયા દુઃખી મંદવાડ માંઈ..૨૬
 તજ્યું ખાવું પીવું જળ અન્ન, તેને વીતી ગયા બહુ દન;
 જે જે જોવા આવે જન પાસ, તેને નહીં એના જીવ્યાની આશ..૨૭
 પછી એક દાડે એમ થયું, નાડી પ્રાણાદિ કાંઈ ન રહ્યું;
 પછી સંબંધી સર્વે ત્યાં મળી, કાઢો કાઢો^૭ કહે વળી વળી..૨૮

થયા તૈયાર લઈ સમાજ, ત્યારે પધાર્યા શ્રી મહારાજ;
 લાવ્યા રથ વેલ્ય ને વિમાન, આવ્યા સંત ભેળા ભગવાન..૨૯
 સહુ જનને દર્શન થયાં, કોઈ દર્શન વિના ન રહ્યાં;
 જોઈ જન થયા છે મગન, કહે ભલે આવ્યા ભગવન..૩૦
 ત્યારે બોલિયા શ્રીમહારાજ, અમે આવ્યા નાનાભાઈ કાજ;
 તેને તેડી લઈ જાવાતા સાથ, પણ મેલી જાશું કહે નાથ..૩૧
 પછી નાનાને કહે મહારાજ, તને તેડી નહીં જાઈએ આજ;
 માટે અન્ન જળ હવે લેજ્યે, સુખે સ્વામિનારાયણ કહેજ્યે..૩૨
 એમ કહી ચાલ્યા ભગવન, જગજીવન જીવાડી જન;
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા સહુ, કહે વાત આ તો મોટી બહુ..૩૩
 આથી પરચો બીજો શિયો કહીએ, સહુ વિચારી જુવોને હૈયે;
 વળી વાત કહું બીજી એક, સુણો સામર્થી હરિની વિશેક..૩૪
 એક ભક્ત છે જેઠિયો બાળ, તેના દેહનો આવિયો કાળ;
 થયો માંદો ને ન બોલે મુખ, તેને જોઈને કહે વિમુખ..૩૫
 કહે આને તો વળગ્યું ઝોડ, શું જોઈ રહ્યા કરોને ધ્રોડ;
 ત્યારે બોલિયો છે એનો તાત, એવી કરશોમા કોઈ વાત..૩૬
 મરે જીવે તેનું નહીં કાંચ, પણ ભૂવા પાસે ન જવાય;
 થાશે હરિનું ગમતું હશે, તેનો શિદને કરવો સંશે..૩૭
 એહ વાત સુણી નહીં કાન, ત્યાં તો પધારિયા ભગવાન;
 એક બાઈ હતી હરિજન, દીધાં આવી તેને દરશન..૩૮
 બાઈ પાય લાગી જોડી હાથ, કહે ક્યાંથી પધારિયા નાથ;
 કહે નાથ આવ્યા અમે આજ, જેઠિયાને તેડવાને કાજ..૩૯
 પણ મેલી જાશું આજ એને, કહેજ્યો વાત જઈને તું તેને;
 તેનું આપીએ તને ઐંધાણ, આપ્યું કુંકુમ અલૌકી જાણ..૪૦
 કરજે ચાંદલો આનો તું જઈ, સ્વામિનારાયણ નામ લઈ;

બેઠો થઈને બોલશે બાળ, એમ કહીને ચાલ્યા દયાળ..૪૧
 પછી બાઈ આવી તેને પાસ, કહ્યું આવ્યા હતા અવિનાશ;
 આપ્યું કુંકુમ ચાંદલો કરવા, કહ્યું નથી જેઠિયાને મરવા..૪૨
 પ્રભુ પધાર્યા હતા સાક્ષાત, કહી સરવે મુજને વાત;
 સહુ સાંભળી થકિત થયાં, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ કહે રહ્યાં..૪૩
 દીકું કુંકુમ અલૌકી એહ, થયો તર્ત બેઠો જેઠો તેહ;
 મળી વાત કહી હરિજને, થયો પરયો એ માનિયું મને..૪૪
 વળી એક વારતા અનુપ, સહુ સાંભળજ્યો સુખરૂપ;
 એહ દેશમાંયે રણુગામ, ત્યાં જોગી પ્રભાતગર નામ..૪૫
 સહુ જાણે એ મોટા છે સિદ્ધ, રાજા પ્રજામાંહી તે પ્રસિદ્ધ;
 તેણે સુણી સંતની વારતા, જાણ્યા સ્વામીને કલ્યાણ કરતા..૪૬
 પછી તજી સંન્યાસીની રીત્ય, કરી પ્રકટ પ્રભુજીશું પ્રીત્ય;
 એમ કરતાં વીત્યા બહુ દન, અવધે^૧ ત્યાર થયા તજવા તન..૪૭
 ત્યારે તેડવા આવ્યા મહારાજ, લાવ્યા બહુ વિમાન બાવા કાજ;
 આવી કંઠમાં આરોપ્યો હાર, આપ્યો તોરો કહ્યું થાઓ ત્યાર..૪૮
 પછી બાવોજી બેઠા વિમાન, તેડી ચાલ્યા પોતે ભગવાન;
 આપ્યો હતો હાર તોરો જેહ, રહ્યો પ્રકટ કોટમાં^૨ તેહ..૪૯
 સહુ દેખીને પામ્યા આશ્ચર્ય, કહે જુવો આ તોરો ને સજ^૩;
 આ તો અલૌકીક વાત બહુ, એમ કહે જન મળી સહુ..૫૦
 આ તો પ્રતાપ મહારાજ તણો, સ્વામી સહજાનંદજીનો ઘણો;
 એમ પરયા બહુ બહુ થાય, તે નિષ્કુળાનંદે ન લખાય..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્વા’ એ નામે એકસો ને પચાસમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૦॥

પૂર્વછાયો :

વળી પરચા વર્ણવી, કહું કાનમ દેશના કાંચ;
 ધન્ય ધન્ય એહ ભક્તને, જેની શ્રીહરિએ કરી સાચ..૦૧
 એક ઉતરાદ ગામમાં, કહીએ કણબી સાકરબાઈ;
 હરિજન અતિ હેત હૈયે, પ્રીત ઘણી પ્રભુમાંઈ..૦૨
 તેના દેહનો આવિયો, વળી અવધી પોતે અંત;
 ચાર દિવસ મોરથી, આવ્યા પોતે ભગવંત..૦૩
 આવી કહ્યું એહ બાઈને, તું કર હરિનું ભજન;
 આજ થકિ દન ચારમાં, છૂટશે તારું તન..૦૪

ચોપાઈ :

પછી માની વાલાનું વચન, બાઈ બેઠી કરવા ભજન;
 સમરે સ્વામીને શ્વાસ ઉશ્વાસ, થઈ જક્તસુખથી ઉદાસ..૦૫
 એમ કરતાં વીત્યા દન ચાર, આવ્યા તેડવા પ્રાણઆધાર;
 એની ભત્રિજી નામ કેસર, આવ્યા ધનશ્યામ તેને ઘેર..૦૬
 આવ્યા પોતે પ્રકટ પ્રમાણ, સુખસાગર શ્યામ સુજાણ;
 દીધાં બહુ જનને દર્શન, નીરખી બાઈ થઈ છે મગન..૦૭
 કહે ધન્ય ધન્ય મારા નાથ, આજ અમને કર્યા સનાથ;
 ઘણે દાડે પધાર્યા છો ઘેર, મુજ રંક પર કરી મહેર..૦૮
 એમ કહીને આપ્યાં આસન, કર્યા ભાત્ય ભાત્યનાં ભોજન;
 પછી નાથ જમ્યા તેને ઘેર, કરી મનમોહનજીએ મહેર..૦૯
 જમી ઊઠ્યા આપ્યો મુખવાસ, પછી હાથ જોડી કહે દાસ;
 આજ આવ્યાનું કારણ કહીએ, સુણી બોલ્યા સ્વામીજી તૈયે..૧૦
 તારી કાકી સાકરબાઈ નામે, તેને તેડી જાશું નિજધામે;
 આવ્યા એ સારુ બેસીને વાજી, તેડી જાતાં તું રાજી કુરાજી..૧૧
 ત્યારે બોલી છે કેસરબાઈ, એહ જીવની ધન્ય કમાઈ;
 જેને તેડવા આવ્યા છો તમે, શીદને કુરાજી થાયે અમે..૧૨

એવું સાંભળી બોલ્યા મહારાજ, નહીં તેડી જાયે એને આજ;
 પણ ચાર દન મોર આવી, એને તેડ્યાનું ગ્યા'તા ઠરાવી^૧..૧૩
 તેને કહેજ્યે તું જઈ વચન, કૈયે^૨ નહીં છૂટે તારું તન;
 એમ કહી પધાર્યા મહારાજ, કરી અલૌકી એટલું કાજ..૧૪
 વળી વાત કહું એક સારી, હરિજન લેજ્યો હૈયે ધારી;
 કાનમ દેશમાં કેલોદ ગામ, તિયાં શેખ વલિભાઈ નામ..૧૫
 સાચા સંતની વાત સાંભળી, ગઈ અસત્ય આસતા^૩ ટળી;
 સાચા જાણ્યા સદ્ગુરુ સ્વામી, બીજા જણાણા ખરા હરામી..૧૬
 પીર^૪ ફકીર^૫ મલાં^૬ મલંગ^૭, તેને તજી કર્યો સતસંગ;
 પછી સહુએ કર્યો એ વિચાર, કર્યા વલીભાઈ નાત્ય બાર..૧૭
 જેને વીતી ગયાં વર્ષ ચાર, નહીં વલીને સંશય લગાર;
 ભલો ભક્ત જક્ત^૮ નહીં જેને, સ્વામી વિના માને નહીં કેને..૧૮
 ભજે પ્રભુ પ્રકટ પ્રમાણ, સહુ ઉપર રહી સુજાણ;
 એમ કરતાં હરિભજન, તેને વીતી ગયા બહુ દન..૧૯
 પહોતી અવધિ દેહની જ્યારે, આવ્યા તેડવા મહારાજ ત્યારે;
 લાવ્યા રથ વેલ્ય ને વિમાન, આપે અશ્વે બેસી ભગવાન..૨૦
 આવી વાડીમાં ઉતર્યા નાથ, બહુ સખા છે પોતાને સાથ;
 દીઠું વાડીવાળે તે પ્રસિદ્ધ, રથ વેલ્ય વિમાન બહુ વિદ્ધ^૯..૨૧
 ઘણાં ઘોડાં બળદ અપાર, બોલ્યો રખવાળો તેહ વાર;
 મારી ખેતી આ જાશે ખવાઈ, અમારે છે આટલી જીવાઈ^{૧૦}..૨૨
 ત્યારે બોલિયા દીનદયાળ, ચિંતા મ કર તું રખવાળ;
 આ બળદ ને ઘોડાં અમારાં, તારી ખેતીનાં નહીં ખાનારાં..૨૩
 અમે આવ્યા છીએ આંહીં આજ, વલીભાઈને તેડવા કાજ;
 એમ એને કહી અવિનાશ, પછી આવ્યા વલીભાઈ પાસ..૨૪

૧. નક્કી કરી. ૨. અમે કહીએ છીએ કે. ૩. આસ્થા; વિશ્વાસ ૪. ઓલિયા પુરુષ. ૫. મુસ્લિમ સાધુ. ૬. મુસલમાનનો પુરોહિત. ૭. ફકીર. ૮. સંસારની માયા. ૯. બહુ પ્રકારનાં. ૧૦. આજીવિકા.

થયાં વલીભાઈને દર્શન, લાગ્યો પાય કહે ધન્ય ધન્ય;
 મારે હતો ભરંસો તમારો, જાણું જરૂર નહીં વિસારો..૨૫
 ત્યારે નાથ કહે અમે આજ, આવ્યા તમને તેડવા કાજ;
 એવું સુણ્યું વાલાનું વચન, ચાલ્યા વલીભાઈ તજી તન..૨૬
 દીઠા સતસંગી કુસંગી સહુએ, માન્યું આશ્ચર્ય મનમાં બહુએ;
 કહે ધન્ય ધન્ય સતસંગ, જીતિ ગયા વલીભાઈ જંગ^૧..૨૭
 થયો પરચો પ્રકટ પ્રમાણ, નહીં માને મૂરખ અજાણ;
 એમ કહી રહ્યાં નરનારી, જોઈ સામર્થી સ્વામીની ભારી..૨૮
 વળી સુરત શહેરની વાત, કહું સહુ સાંભળો વિખ્યાત;
 તિયાં રહે બહુ હરિજન, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૨૯
 પૂરે પરચા નિત્ય પ્રત્યે નાથ, તેણે મગન રહે સહુ સાથ;
 એવું સમજે નહીં કોઈ જન, પ્રભુ આવ્યા વિના છૂટે તન..૩૦
 રથ વેલ્ય વાજી ને વિમાન, લાવે અંતસમે ભગવાન;
 આવે તેડવા જનને નાથ, માગી શીખ જાય હરિ સાથ..૩૧
 એવો સહુને મને વિશવાસ, તન તજી જાણું પ્રભુપાસ;
 પણ એક વાત છે નવીન, કહું સાંભળો જન પ્રવીન..૩૨
 એક પારસી અરદેશરજી, તેને સત્સંગની રીત રજી^૨;
 સાચા જાણ્યા સહજાનંદસ્વામી, બીજા જણાણા લોભી હરામી..૩૩
 જોયા જોગી જંગમ સંન્યાસી, તપી ત્યાગી વૈરાગી ઉદાસી;
 પીર ફકીર મલાં મલંગી^૩, દીઠાં શેખ^૪ ભેખ બહુરંગી..૩૪
 કણ વણ^૫ રહ્યા કૂકશા^૬ ગ્રહી, એવા દીઠાં જગતમાં કહી;
 જોઈ લીધું સર્વનું તે સાર, જાણ્યા ભૂલેલ ભૂમિનો ભાર..૩૫
 જ્યારે સાંભળી સ્વામીની વાત, ત્યારે મનમાં પામ્યો નિરાંત;
 પછી અતિશે વિશ્વાસ આવ્યો, તેડી સ્વામીને શહેરમાં લાવ્યો..૩૬

અતિ આદરે પધરાવ્યા નાથ, હતા મુનિ પંચશત^૧ સાથ;
 કરી પૂજા ઘેરે પધરાવી, સારી સેવા કરી મનભાવી..૩૭
 લીધો લોચન ભરીને લાવો, જાણ્યું આવો ના'વે ફરી દાવો^૨;
 તિયાં નાથ રહ્યા નવ દન, દીધાં બહુ જીવને દર્શન..૩૮
 કરી અનેક જનનાં કાજ, ત્યાંથી પાછા પધાર્યા મહારાજ;
 તેને વીતી ગયા બહુ દન, થયું અરદેશરને સ્વપન..૩૯
 દીઠાં સહજાનંદ સુખકારી, અતિ તેજોમય મૂર્તિ ભારી;
 લાગ્યો લળી લળી વળી પાય, નીરખી નયણાં તૃપ્ત ન થાય..૪૦
 પછી નાથ કુંકુમ લઈ લાલ, કર્યો ચંદ્ર^૩ અરદેશર ભાલ;
 કહ્યું સવારે તને રાજન^૪, દેશે મોટપ માનજે મન..૪૧
 એમ કહી પધાર્યા દયાળ, જાગ્યો અરદેશર તતકાળ;
 લઈ દર્પણ ને મુખ દેખ્યું, દીઠો ચાંદલો આશ્ચર્ય લેખ્યું..૪૨
 થયું કહ્યું હતું તે મહારાજે, આપી શહેર સૂબાગરી રાજે;
 જે જે કહી'તી સ્વપને વાત, તે તો સવારે થઈ સાક્ષાત..૪૩
 પામ્યો પરચો આશ્ચર્ય લેખ્યો, ભાલમાં ચંદ્ર પ્રકટ દેખ્યો;
 એવાં એવાં આ સમે મહારાજ, કરે છે જનનાં બહુ કાજ..૪૪
 વળી ભક્ત એક ભગુ નામ, તેને જાણે તે સઘળું ગામ;
 લિયે પારકી વઢવેડય^૫ વેચાતી^૬, કરે નિત્ય કમાણી તેમાંથી..૪૫
 કહે સહુ છે કજિયાદાર, મુવા પછી જાશે જમદાર;
 પણ ભગુને ભરોસો ભારી, નાથ નહીં જુવે કરણી મારી..૪૬
 લોભી લંપટી છું હું હરામી, પણ નહીં તજે મુજને સ્વામી;
 એવો ખરો વિશ્વાસ તે દલે, ન ભજે બીજાને કોઈ પળે..૪૭
 એમ વીતી ગયા બહુ દન, આવી અવધિ તજિયું તન;
 આવ્યા તેડવા પોતે મહારાજ, લાવ્યા રથ એક ભગુ કાજ..૪૮
 તેણે હસ્તિ^૭ જુત્યા જન જોઈ, પામ્યા આશ્ચર્ય તે સહુ કોઈ;

૧. પાંચસો. ૨. લાભ; મોકો. ૩. ચાંદલો. ૪. રાજા. ૫. ઝઘડો. ૬. પૈસા લઈ પતાવે. ૭. હાથી.

કહે માંહોમાંહી એમ મળી, આવી વાત ન દીઠી ન સાંભળી..૪૯
હસ્તી રથ દીઠો દગે^૧ આજ, ચાલ્યા ભગુને તેડી મહારાજ;
હુવા દર્શન જન બહુને, થયો પરચો જણાણું સહુને..૫૦
એવા એ શહેરમાંહી અનેક, થાય પરચા ન લખાય છેક;
સર્વે લખતાં ન આવે પાર, કહે નિષ્કુળાનંદ નિરધાર..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને એકાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૧॥

પૂર્વછાયો :

ખાનદેશ બુરાનપુરમાં, વસે હરિજન જેહ;
સહાય કરી જેની સ્વામીએ, કહું સાંભળજ્યો હવે તેહ..૦૧
વિપ્ર એક દીવાન દાદો, સતસંગી નહીં સોય^૨;
જાણ્યે અજાણ્યે જમાડિયા, સંત તે સ્વામીના^૩ દોય..૦૨
બીજા પુણ્ય^૪ તો બહુ કર્યા, જનમ ધરીને જેહ;
તેહ ભેળું પુણ્ય આટલું, થયું અજાણ્યે એહ..૦૩
એમ કરતાં અવધિ તેનો, આવ્યો તે દેહનો અંત;
અવશ્ય તેડવા આવિયા, મહા કડર^૫ તે કૃતાંત..૦૪

ચોપાઈ :

અંતકાળે આવ્યા જમ જ્યારે, દીધું દાદાને દુઃખ તે વારે;
જે જે જન્મ ધરી કર્યા પાપ, તે તે સંભારી કર્યો સંતાપ..૦૫
દીઠા દાદે જમદૂત જ્યારે, દેવી દેવને સંભાર્યા ત્યારે;
સંત મહંત સંન્યાસી સોય^૬, તેહ વિના જે સેવ્યા’તા કોય..૦૬
એહ સર્વેને જોયા સંભારી, કહ્યું કોઈ હરો પીડા મારી;
એહ માંહીલું એકે ન આવ્યું, તે વારે^૭ દાદે શીશ ડોલાવ્યું..૦૭

કહે હવે કરું હું શી પેર, કેણે સા'ય ન કરી આ વેર;
 એમ કહીને થયો નિરાશ, ત્યાં તો સંત દીઠા દોય પાસ..૦૮
 કહે સંત સુણો જમદૂત, કેમ આવિયા આંહીં કપૂત;
 જાઓ વેલા વેલા પાછા વળી, કેમ ઊભા રહ્યા છો સાંભળી..૦૯
 ત્યારે બોલિયા જમના દૂત, ઠાલું શીદને કરો છો તૂત^૧;
 એહ જીવ કે દી છે તમારો, સર્વે રીતે એ છે જો અમારો..૧૦
 માટે જોર તમારે ન કરવું, જાઓ યાંથી આડું નવ ફરવું;
 એવો સંતને જમનો વાદ, સુણો છે દાદા સર્વે સંવાદ..૧૧
 ત્યારે સંત કહે જોશું અમે, લઈ જાઓ જો લેવાય તમે;
 ત્યારે જમ કહે જોડી હાથ, તમે સુખે ચાલો અમ સાથ..૧૨
 જાઈયે ધર્મરાયની જો પાસ, જ્યાં છે પાપ પુણ્યનો તપાસ;
 એનાં જોશે સુકૃત સંભાળી, હશે તમારો તો દેશે વાળી^૨..૧૩
 એમ કહી કાઢ્યો જીવ જ્યારે, થઈ સતી તેની નારી ત્યારે;
 તેનો જીવ આવી સંગે મળ્યો, નારી સહિત જમપુર પળ્યો^૩..૧૪
 ચાલ્યા સંત જમદૂત સાથ, ગયા જિયાં હતા જમનાથ^૪;
 ધર્મે સંતનું સનમાન કીધું, પછી એ જીવનું ખત લીધું^૫..૧૫
 નહીં પુણ્ય ને પાપ અનંત, પુણ્ય એટલું જમ્યા બે સંત;
 કરી તેહ પુણ્યનો તપાસ, કહે ધર્મ જાઓ હરિ પાસ..૧૬
 પછી મહારાજ પાસળે લાવ્યા, સંત દોય તેહ સંગે આવ્યા;
 ત્યારે મહારાજ કહે સુણો જન, એણે આપ્યું છે તમને અન્ન..૧૭
 માટે હમણાં સુરપુર જાશે, પછી વૈકુંઠનો વાસ થાશે;
 એમ કહી આપ્યા દોય હાર, પહેરી ચાલ્યા પુરુષ ને નાર..૧૮
 તે દીઠું સર્વે સમાધિવાને, વળી જે કહ્યું તે સુણ્યું કાને;
 જાગ્યા સમાધિ માંહીથી જ્યારે, આવી સર્વે કહી વાત ત્યારે..૧૯

કહે આજ થકી નવ વરષે, દાદો સત્સંગમાં દેહ ધરશે;
 થાશે સત્સંગી નારી ને નર, પછી જાશે તે બ્રહ્મનગર^૧..૨૦
 એ તો દીદું છે અમારે નેણ, નથી જૂદું એમાં એકે વેણ;
 સહુ સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યાં, થયો પરચો કહી શીશ નામ્યાં..૨૧
 વળી વણિક ભક્ત સુંદર, ભાઈ શામજી ને પીતાંબર;
 એહ બેઉ ભાઈ સતસંગી, તેનો ભાઈ વૈષ્ણવ કુસંગી..૨૨
 નામ શોભારામ તે અનાડી, કરે સતસંગનો દ્રોહ દાડી;
 શામજી પીતાંબરને વારે^૨, આવે સતસંગ માંહી તો મારે..૨૩
 એમ કરે અવળાઈ અતિ, કેનું કે'ણ^૩ ન માને કુમતિ;
 કરે નિંદા એ પડ્યો અભ્યાસ, પછી આવ્યો તે સંતની પાસ..૨૪
 સંતે વાત કરી અતિ સારી, તે તો વાત હૈયામાં ન ધારી;
 પછી સંતને રૂપે શ્રીમુખ^૪, કહ્યાં જમપુરીનાં જે દુઃખ..૨૫
 સુણી તરત થઈ ત્યાં સમાધિ, જઈ દીઠી જમપુરી બાધી^૫;
 ઠામોઠામથી ઊઠિયા જમ, દેવા લાગ્યા છે માર વિષમ..૨૬
 અતિ મારે બોલે મુખ એમ, પાપી સતસંગીને પીડે કેમ;
 તેનું ફળ સર્વે તને દેશું, તારો મારી મારી જીવ લેશું..૨૭
 એમ દીધો દંડ ઘડી ચાર, પછી આવ્યો સમાધિથી બાર;
 આવી કહી સંત આગે વાત, આજ થઈ'તી જીવની ઘાત..૨૮
 હવે જ્યાં લગી રહે મારા પ્રાણ, ન કરું સત્સંગનાં કુવખાણ^૬;
 ત્યારે સંત કહે સારું ભાઈ, હવે બેસ તું સમાધિમાંઈ..૨૯
 પછી બેઠો ધ્યાને શોભારામ, દીઠા હરિ ને હરિનાં ધામ;
 પામ્યો સુખ સમાધિમાં અતિ, જોઈ સ્વામી શ્રીજીની^૭ મૂરતિ..૩૦
 રહ્યો પ્રભુ પાસે બહુ વાર, પછી આવ્યો સમાધિથી બાર;
 આવી કહી છે સર્વે વાત, કહે સ્વામી મેં નીરખ્યા સાક્ષાત..૩૧

આવું ન દીઠું ને ન સાંભળ્યું, અતિ મોટું સુખ મને મળ્યું;
 હું તો પામિયો આનંદ અંગ, કહે ધન્ય ધન્ય સતસંગ..૩૨
 હું તો પામિયો પરચો આજ, મને મળ્યા પ્રકટ મહારાજ;
 વળી બુરાનપુરને માંઈ, રહે દ્વિજ નારાયણજી ત્યાંઈ..૩૩
 તે તો આવ્યો'તો ઉદમ કાજ, ગુજરધર માંહી દ્વિજરાજ;
 તિયાં મળી ગયો સતસંગ, ધાર્યો નિયમ સર્વે શુભ અંગ..૩૪
 પછી થયા થોડા ઘણા દન, આવી અવધિયે ત્યાગીયું તન;
 ત્યારે તેડવા આવ્યા મહારાજ, ગયો બ્રહ્મમોલે દ્વિજરાજ..૩૫
 તેનો સુત હરિરામ એક, હતો ઘરે નાનકડો છેક;
 તેને પણ થયો સતસંગ, થઈ સમાધિ પલટીયું અંગ..૩૬
 ગયો દેહ તજી બ્રહ્મમો'લ, તિયાં દીઠું છે સુખ અતોલ;
 દીઠા ત્યાંના સરવે રહેનાર, દીઠો પોતાનો તાત તે વાર..૩૭
 તાત સુત મળ્યા માંહોમાંઈ, એવું દીઠું છે સમાધિમાંઈ;
 જ્યારે આવ્યો સમાધિથી બાર, એહ વાત કરી છે તે વાર..૩૮
 સતસંગીએ માન્યું તે સત્ય, કહે કુસંગી સર્વે અસત્ય;
 અમે ન માનીયે એવી વાણ, માનીયે જ્યારે મળે ઐંધાણ..૩૯
 વારુ સમાધિમાંહી તું જઈ, પુછિયે વાત તે આવ્ય લઈ;
 તારો તાત ને અમે બે ભાઈ, ગયા'તા બીજા ગામડામાંઈ..૪૦
 શિયે કામે ગયા'તા ત્યાં શું થયું, કહેજે જઈ મને એ પૂછિયું;
 પછી હરિરામે સમાધિ કરી, ગયો બ્રહ્મમો'લ માંહી ફરી..૪૧
 નારાયણજી જે એનો તાત, તેને આગળ જઈ કહી વાત;
 મિત્ર તમારો વ્યંકટરામ, તેનો ભાઈ જ્ઞાનેશ્વર નામ..૪૨
 તેણે પૂછ્યું છે પ્રશ્ન તે એમ, અમે ગ્યા'તા બીજે ગામ કેમ;
 ત્યારે નારાયણ કહે તાત, તેની કહું તને સર્વે વાત..૪૩
 ગામ નામે બદલપુરમાંઈ, ગ્યા'તા પોંક ખાવા સારુ ત્યાંઈ;

પોંક ખાઈ પાછા અમે વળ્યા, ત્યારે વાટ માંહી ભીલ મળ્યા..૪૪
 તેણે વસ્ત્ર લીધાં સર્વે લૂંટી, દેજ્યે ઁંધાણી એ જઈ મોટી;
 પછી સમાધિથી આવી બાર, કરી વાત એ સર્વે તે વાર..૪૫
 જે જે વીતી એ ત્રણને વાત, કહી ઁંધાણી દઈને સાક્ષાત;
 ત્યારે વ્યંકટરામે વિચાર્યું, સત્ય વાત એમ મન ધાર્યું..૪૬
 જ્ઞાનેશ્વર રહ્યો ગમ ખાય, આ વાત કેમ ખોટી કહેવાય;
 સાચા સતસંગી સાચા સંત, સાચા સ્વામી પોતે ભગવંત..૪૭
 એમ કહી સંત પાય નમ્યા, કરજ્યો મહારાજ અમ પર ક્ષમા;
 તમારી સર્વે સાચી છે વાત, અમે પામ્યા પરચો સાક્ષાત..૪૮
 એમ બહુ બહુ ચમત્કાર, થાય બુરાનપુર મોઝાર;
 કહેતાં લખતાં ન આવે અંત, એમ પરચા થાય છે અત્યંત..૪૯
 પળે પળે કરે હરિ સહાય, નિત્ય પ્રત્યે સતસંગ માંય;
 તેણે મગન રહે નરનાર, કહે નિષ્કુળાનંદ નિરધાર..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને બાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૨॥

પૂર્વછાયો :

બહુ ભક્ત બુરાનપુરમાં, ભાવે કરી ભજે ભગવંત;
 સહાય કરે જેની શ્રીહરિ, પળપળ માંહી અનંત..૦૧
 તેણે ખુમારી તનમાં, મનમાં તે મોદ ન માય;
 નરનારી નિઃશંક થઈ, ગુણ ગોવિંદના ગાય..૦૨
 અતિ કેફ છે અંગમાં, સતસંગનું સુખ જોઈ;
 મસ્ત રહે સહુ મનમાં, કંગાલ ન માને કોઈ..૦૩
 પ્રકટ પ્રભુ પ્રકટ પ્રાપતિ, પ્રકટ માને કલ્યાણ;
 પ્રકટ પરચા પળે પળે, પૂરે છે શ્યામ સુજાણ..૦૪

ચોપાઈ :

તેણે કરી સહુ નરનારી, ભજે સ્વામી શ્રીજીને સંભારી;
 નિત્યે સતસંગ માંહી બેસે, બીજી વાત અંતરે ન પેસે..૦૫
 જ્યારે થાય સતસંગી ભેળા, ત્યારે ગાય મહારાજની લીળા;
 સર્વે ઉત્સવ સમૈયા સાર, તેનું ધ્યાન કરે નરનાર..૦૬
 એહ વાત ચિંતવતાં મને, જાગતાં સુતાં દેખે સ્વપને;
 પછી કરે માંહોમાંહી વાત, તેણે રહે સહુ રળિયાત..૦૭
 એમ કરતાં વીતે નિશદિન, થાય સમાધિ સ્વપને દર્શન;
 પછી એમ બોલ્યા હરિદાસ, ચાલો પ્રકટ પ્રભુને પાસ..૦૮
 કરી આવિયે દર્શન સહુ, નીરખી આનંદ પામશું બહુ;
 એમ કરી પરસ્પર વાત, ચાલ્યા સંઘ સજી પરભાત..૦૯
 બાઈ ભાઈ બૂઢાં બાળ સંગે, ચાલ્યાં સર્વે અતિશે ઉમંગે;
 બાંધી ખરચી ખાવાને કાજ, લીધી પૂજા પૂજવા મહારાજ..૧૦
 ધીરે ધીરે કરતાં મુકામ, ચાલ્યાં સમરતાં હરિનામ;
 આવ્યાં ઝાડી માંહી જ્યારે જન, ત્યારે ચોરે કર્યું છે વિઘન..૧૧
 ઘોડાં વેલ્ય ને ઘરેણાં જેહ, વસ્ત્ર વાસણ લીધાં છે તેહ;
 ખરચી ખાવાની રહેવા ન દીધી, સર્વે વસ્તુ તે લૂંટી જ લીધી..૧૨
 વળી બાંધી પછવાડે બે હાથ, લઈ ચાલ્યા ચોર પોતા સાથ;
 ગયા સઘન ઝાડીમાં જ્યારે, બોલ્યા હરિજન તેહ વારે..૧૩
 કહે માંહોમાંહી એમ મળી, રખે દુઃખ માનો કોઈ વળી;
 હશે ભક્તિ આપણીમાં ભૂલ, ત્યારે આપણાં આ થયાં શૂલ..૧૪
 માટે સહુ થઈ સાવચેત, ભજો ભાવે હરિ કરી હેત;
 હમણે આવશે ઘોડલે ચડી, વેળ્ય વાલ્યમ નહીં કરે વળી..૧૫
 આવી છોડાવશે અવિનાશ, જાણે બંધીવાન નિજ દાસ;
 એમ કરતાં માંહોમાંહી વાત, પધાર્યા પ્રભુ પોતે સાક્ષાત..૧૬

બહુ સખા હતા પોતા સંગે, આપે ચડ્યા'તા તાતે^૧ તુરંગે^૨;
 આવી ચોરને મારવા લાગ્યા, ચોર મૂકી ઝટોઝટ ભાગ્યા..૧૭
 જાય કિયાં લીધા સર્વે ઝાલી, કર્યા મોર્ય^૩ ઘુમરિયે^૪ ઘાલી;
 સર્વે વસ્તુ તે સંભારી લીધી, એ પાસે એકે રહેવા ન દીધી..૧૮
 તોય ન મેલે ચોરને નાથ, બાંધી લઈ ચાલ્યા પોતાની સાથ;
 ત્યારે ચોર બોલ્યા એમ મુખે, શું કરું મરું છું સહુ ભૂખે..૧૯
 માટે ન કરવાનું આ કીધું, તેનું ફળ તરત અમે લીધું;
 હવે જેમ કહો તેમ કરીએ, એવું સુણી દયા કરી હરિએ..૨૦
 જાઓ મૂકી દિયે છીએ આજ, હવે કરશો મા આવું કાજ;
 એમ ચોરથી મુકાવી જન, સંઘ સંગાથે ચાલ્યા જીવન..૨૧
 જિયાં લગી ઊતરિયા ઝાડી, તિયાં લગી રહ્યા સંગે દા'ડી;
 જ્યારે આવ્યા છે વસ્તીનાં ગામ, ત્યારે અદૃશ્ય થયા છે શ્યામ...૨૨
 પછી સત્સંગી સર્વે તે મળી, કરે માંહોમાંહી વાત વળી;
 જોજ્યો શ્રીહરિની આ સામર્થી, છે જો મોટી છોટી કાંઈ નથી..૨૩
 આપ્યો પરચો પ્રકટ આવી, ગયા ચોર કરથી મુકાવી;
 આવી વાત કહો કિયાં હોય, સતસંગ વિના બીજે નોય..૨૪
 પછી ધીરે ધીરે સહુ ચાલી, આવ્યા મહારાજ પાસે તે હાલી;
 કરી દર્શન પ્રસન્ન થયા, પછી વાટનાં વિધન કહ્યાં..૨૫
 ત્યારે હસીને બોલ્યા મહારાજ, અમે આવી કર્યું એહ કાજ;
 ત્યારે જન કહે વનમાંય, તમ વિના કરે કોણ સહાય..૨૬
 વળી નિમાડ્ય દેશની વાત, સુણી સહુ થાશો રળિયાત;
 ગામ સરસોદમાં જન જેહ, કણબી રામજી નામે છે તેહ..૨૭
 તેના શરીરમાં નહીં સુખ, હતું દેહ માંહી અતિ દુઃખ;
 તેની પિડામાં બહુ પીડાય, કરે સુખ થાવાનો ઉપાય..૨૮
 દેવ પિત્ર^૫ ભૈરવ ભવાની, બહુ માનતા એહને માની;

વળી જમાડ્યા સાધુ સંન્યાસી, જોગી જંગમ^૧ વળી વનવાસી..૨૯
 તેણે રોગ ટળ્યો નહીં રંચે, સામું થયો છે દુઃખનો સંચે^૨;
 પછી સહજાનંદી સંત જે છે, આવ્યા તેજ ઘેરે અણઈચ્છે..૩૦
 કર્યા દર્શન રામ પટેલે, ગ્રહ્યાં ચરણ તે નવ મેલે;
 કહે હું છઉં શરણ તમારી, તમે રાખજ્યો ખબર મારી..૩૧
 ત્યારે સંત કહે બહુ સારું, તમે ધારો જે નિયમ અમારું;
 પછી હાથમાંહી જળ લેઈ, મેલ્યું સંતને ચરણે તેઈ..૩૨
 સંત કહે નારાયણ નામ, ભજ્ય તજ્ય તું સરવે કામ;
 તન તારું રહે કે ન રહે, થયું કલ્યાણ તું માની લહે..૩૩
 જ્યારે આવશે દેહનો કાળ, ત્યારે લેવા આવશે દયાળ;
 કહી સંત એટલું વચન, ચાલ્યા એને બતાવી ભજન..૩૪
 પછી રામે માંડ્યું એ રટણ, કરે સ્વામી શ્રીજીનું સ્મરણ;
 પછી થયા થોડા ઘણા દન, આવી અવધ્યે^૩ તજ્યું તન..૩૫
 ત્યારે તેડવા આવ્યા મહારાજ, ભેળા સંત સખાનો સમાજ;
 આવ્યા ગામને ગોંદરે નાથ, નીરખી બહુ જન થયાં સનાથ..૩૬
 કહે કોણ તમે ક્રિયાં જાશો, આ ગામ માંહી કેમ સમાશો;
 કહે અમે સ્વામિનારાયણ, આવ્યા ભક્ત રામજી કારણ..૩૭
 હમણાં કરશું વાડીમાં નિવાસ, પછી જાશું રામજીને પાસ;
 એમ કહી વાડીમાં ઉતર્યા, બહુ જીવ કૃતારથ કર્યા..૩૮
 દીધાં બહુ જનને દર્શન, પ્રભુ પોતે થઈને પ્રસન્ન;
 પછી આવ્યા રામજીને ઘેર, કરી મોટી મહારાજે મહેર..૩૯
 ઊઠી રામજી લાગ્યો છે પાય, નીરખી નાથને તૃપ્ત ન થાય;
 દીઠા સંત પ્રભુજીને સાથે, જેણે નિયમ ધરાવ્યા'તાં હાથે..૪૦
 પછી નાથ કહે સુણો જન, ચાલો અમ સાથે તજી તન;
 એવી સાંભળી વાલાની વાણ, તજ્યા તર્ત રામજીએ પ્રાણ..૪૧

ઘર પરના માણસ જોતે, તન તજી ચાલ્યો તર્ત પોતે;
 સહુ જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યાં, ધન્ય ધન્ય કહી શીશ નામ્યાં..૪૨
 પછી ગામ સઘળે તે જાણ્યું, અતિ મોટું આશ્ચર્ય પ્રમાણ્યું;
 કહે આપણે ન જાણ્યું કાંઈ, જાણ્યું પ્રકટ આવ્યા છે આંઈ..૪૩
 રહેશે દન આંહીં દોય ચાર, કરશું દર્શન સહુ નરનાર;
 જો જાણીએ અલૌકીક^૧ અંગ^૧, ચરણ ગ્રહી^૨ ન મૂકીએ સંગ..૪૪
 પણ એ પળ ગઈ તે ગઈ, વારુ^૩ ભાગ્ય મોટે ભેટ થઈ;
 અહો વાત અતિશય મોટી, હશે પાપી તે માનશે ખોટી..૪૫
 એમ બોલે ગામ લોક વાણ, થયો પરચો પ્રકટ પ્રમાણ;
 એવી રીતે અપરમપાર, થાય પરચા તે લાખ હજાર..૪૬
 કહેતાં લખતાં ન આવે છેક, લખીએ એક તો રહે અનેક;
 દેશ દેશ ગામ ગામ પ્રત્યે, આપે નાથજી પરચા તે નિત્યે..૪૭
 જણ જણ પ્રત્યે જૂજવા^૪, થાય પરચા નિત્ય પ્રત્યે નવા;
 આજ વાવરે છે જે સામર્થી, તે તો લખતાં લખાતી નથી..૪૮
 આગે ધર્યાં અવતાર ઘણા, જાણો સર્વે આ શ્રીહરિ તણા;
 પણ આજ વાળ્યો આડો આંક^૫, પ્રભુ પ્રકટ્યા પૂર્ણ મૃગાંક^૬..૪૯
 જે જે આ વારે કરિયાં કાજ, તે તે આગે ન કર્યા મહારાજ;
 સર્વે શાસ્ત્રમાં વાત સાંભળી, આજના જેવી ક્યાંઈ ન મળી..૫૦
 આજની તો રીત છે અલેખે, પણ હોય ધીમંત^૭ તે દેખે^૮;
 આજ અઢળ ઢળ્યા અપાર, કહે નિષ્કુળાનંદ નિરધાર..૫૧

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજમહારાજે હરિજનને
 પરચા પૂર્યા’ એ નામે એકસો ને ત્રેપનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૩॥

૧. દિવ્યસ્વરૂપે. ૨. પ્રગટ ભગવાનનો આશરો ગ્રહણ કરીને. ૩. ઠીક; જે થયું તે. ૪. અલગ અલગ પ્રકારના. ૫. હદવાળી દીધી - સામર્થી વાપરવામાં કોઈ સીમા નથી રાખી. ૬. પૂનમના ચંદ્ર સમાન સર્વ સામર્થીએ યુક્ત. ૭. બુદ્ધિશાળી. ૮. સમજે.

પૂર્વછાયો :

હવે હિન્દુસ્થાનના, વળી લખું પરચા જેહ;
 સામર્થી શ્રીમહારાજની, સાંભળજ્યો કહું તેહ..૦૧
 ધન્ય ધન્ય ધુવા ગામમાં, હરિજન જાતિ લુવાર;
 ભલા ભક્ત ભગવાનના, જેને હૈયે હેત અપાર..૦૨
 એક બિંદા નામે જન જાણો, ભજે હરિ કરી ભાવ;
 તેની કાકી કુસંગણી, દલ માંહી દુષ્ટ સ્વભાવ..૦૩
 કરે ખેચરી નિત્ય ખરી, જેને હરિ સંગાથે વેર;
 સતસંગી જાણી રીસ આણી, વાણી વદે જેવી ઝેર..૦૪

ચોપાઈ :

બોલે અવળું ને નાખે છે આળ્યું, દિયે વણ વાંકે નિત્ય ગાળ્યું;
 સુતાં બેઠાં જાગતાં એ જાપ, ખાતાં પીતાં વઢે નિત્ય આપ..૦૫
 કહે બિંદા તે બગડી ગયો, કરી સતસંગ સ્વામીનો થયો;
 એવું સહજાનંદમાં શું ભાળ્યું, એમ કહી કહી દિયે ગાળ્યું..૦૬
 શ્વાસ ઉશ્વાસે એજ સ્મરણ, ભૂલી નહીં જ્યાં લગી આવ્યું મરણ;
 ત્રુટી નાડીઓ પીડાણા પ્રાણ, આવ્યા લેવા દીઠા જમરાણ..૦૭
 અતિ કાળા રિસાળા વિકાળ, ક્રોધવાળા કરુર કોપાળ;
 એવા દીઠા જમદૂત જ્યારે, દેવી દેવને સંભાર્યા ત્યારે..૦૮
 વળી સેવ્યા હતા ભેખધારી, તેહ સર્વેને જોયા સંભારી;
 પણ કેણે કરી નહીં સાય, ડોશી પડી મહા દુઃખ માંય..૦૯
 મારો મારો કરે જમરાણ, ડારે ડોશી થઈ છે હેરાણ;
 પછી તે સમે સ્વામી સંભાર્યા, લીધું નામ જમ સુણી ડર્યા..૧૦
 ત્યારે ડોશીએ વારમવાર, કર્યો સ્વામી નામનો ઉચ્ચાર;
 આવ્યા અલબેલો એહ વાર, પોતા સાથે સખા અસવાર..૧૧
 આપે બેઠા છે રથ અનુપે, શોભે છે રવિ કોટિ સ્વરૂપે;
 જોઈ આશ્ચર્ય આવિયા જન, કર્યા લાખો લોકે દરશન..૧૨

આવ્યા ડોશીને પાસે દયાળ, દેખી જમ ભાગ્યા તતકાળ;
 પછી ડોશીએ કર્યા દર્શન, કરે સ્તુતિ કહે ધન્ય ધન્ય..૧૩
 અહો પતિત પાવન ટેક^૧, મારો ન જોયો અવગુણ એક;
 આ સમે સાય કીધું છે મારું, તે તો બિરુદ સંભારી તમારું..૧૪
 એમ કરી સ્તુતિ જોડી હાથ, તજી તન ચાલી હરિ સાથ;
 સર્વે લોક કહે ધન્ય ધન્ય, આવડું શિયું ડોશીનું પુણ્ય..૧૫
 આતો પરયો પૂર્યો ભગવાને, હશે મૂરખ તે નહીં માને;
 વળી એક કહું બીજી વાત, સહુ સાંભળજ્યો છે સાક્ષાત..૧૬
 વળી એહ ગામે એહ જાત્ય, ભક્ત ઠાકુરદાસ વિખ્યાત;
 તેનિ પત્ની નામ ધનુબાઈ, પ્રીત્ય બેઉને મહારાજ માંઈ..૧૭
 કહે માંહોમાંહી નરનાર, હવે તજવો વિષય વિકાર;
 થયાં સાંખ્યયોગી^૨ નર નારી, રહે ભેળાં પાળે વ્રત ભારી..૧૮
 કોઈ કોઈનું અડે અંબર, કરે ઉપવાસ નારી નર;
 અજાણ્યે જો બેઉમાં બોલાય, તેહ દિવસે અન્ન ન ખવાય..૧૯
 જ્યારે ઘર માંઈ હોય નાર, ત્યારે પુરુષ બેસે જઈ બા'ર;
 જ્યારે પુરુષ હોય ઘર માંઈ, ત્યારે બા'ર બેસે જઈ બાઈ..૨૦
 પાળે વ્રત એવું માંહોમાંહી, વિષય વાસના ન ઈચ્છે કાંઈ;
 એવી રીતે વીત્યા બહુ દન, કરે સ્વામી શ્રીજીનું ભજન..૨૧
 તે તો સત્સંગી સરવે જાણે, વર્તે છે સાંખ્યયોગ પ્રમાણે;
 હરિભક્તને લાગે એ સારું, બીજા વિમુખને લાગે ખારું..૨૨
 કહે વિમુખ એમ અભાગી, જોજ્યો થઈ બેઠાં બેઉ ત્યાગી;
 શું સમજીને તજ્યો સંસાર, એમ બોલે બહુ નરનાર..૨૩
 સતસંગ કહો કેમ કરીએ, કરીએ તો એ જેવા થઈ ફરીએ;
 માટે વાત તો છે ઘણી સારી, પણ ધારીએ તો થાય ખુવારી^૩..૨૪

૧.પ્રતિજ્ઞા. ૨.સંસારમાં રહેતા હોવા છતાં સાધુ જેવા નિયમધારી. ૩.મનમાન્યા વિષયોની ખોટ જાય.

એવું જાણીને જગજીવન, દીધાં એ બેઉને દર્શન;
 ભેળા બ્રહ્મચારી છે મુકુંદ, આવ્યા જન પાસે જગવંદ..૨૫
 કહે ઠાકુરદાસને સ્વામી, થયું પૂરું વ્રત નિષ્કામી;
 એહ ટેક ગ્રહી છે જે તમે, આજ મુકાવીએ છીએ અમે..૨૬
 જે પાળે ગૃહસ્થ વ્રતમાન, તે સહુ સાંખ્યયોગીને સમાન;
 માટે માની અમારું વચન, કર્મયોગી^૧ થઈ કરો ભજન..૨૭
 એમ કહી એને અવિનાશ, ગયા બીજા હરિજન પાસ;
 દીધાં દશ વીશને દર્શન, થઈ પોતે પ્રભુજી પ્રસન્ન..૨૮
 કેંક કુસંગીએ પણ દીઠા, પ્રકટ પ્રમાણ રથે બેઠા;
 નરનારી સહુ આશ્ચર્ય પામ્યાં, ધન્ય ધન્ય કહી શીશ નામ્યાં..૨૯
 કહે સાચા સ્વામી સાચા જન, થયાં એ વડે અમને દર્શન;
 આ તો પરચો અલૌકીક જાણો, સહજાનંદ સમર્થ પ્રમાણો..૩૦
 વળી એ ગામે લુવારમાંઈ, હરિજન નામ ગાંગુબાઈ;
 અતિ હેત પ્રત્યે ભજે હરિ, પાળે નિયમ સર્વે ભાવે કરી..૩૧
 એક દિવસ બાઈને સંગે, ગઈ ઈંધણાં^૨ લેવા ઉમંગે;
 વીણે ઈંધણાં ગરબી^૩ ગાય, અતિ હેત હૈયામાં ન માય..૩૨
 જોઈ પ્રેમ એનો અવિનાશ, આવ્યા પ્રકટ પ્રભુજી પાસ;
 દીધાં સહુ બાઈયોને દર્શન, નીરખી નાથને થયાં મગન..૩૩
 વાલો ગાવા લાગ્યા સંગે ગીત, જોઈ પોતાના જનની પ્રીત;
 નીરખી સ્વામી શ્રીસુખદાઈને, થઈ સમાધિ ગાંગુબાઈને..૩૪
 દીઠો બ્રહ્મમહોલ ગોલોક, શ્વેતદ્વીપ વૈકુંઠ વિશોક^૪;
 અક્ષરધામ ને ધામના વાસી, દીઠા સમાધિમાં સુખરાશી..૩૫
 જોયાં ધારણામાં જે જે ધામ, જાગી લીધાં છે તેહનાં નામ;
 સુણી આશ્ચર્ય પામિયાં સહુ, કહે આ તો વાત મોટી બહુ..૩૬

૧. ગૃહસ્થાશ્રમના ધર્મમાં રહેનાર સત્સંગી. ૨. ચૂલામાં બાળવાનાં લાકડાં. ૩. કીર્તન. ૪. શોક રહિત.

જોને પ્રભુજી પ્રકટ પ્રમાણ, દીધાં દર્શન શ્યામ સુજાણ;
 આ તો વાત અલૌકીક ભારી, થયો પરચો કહે નરનારી..૩૭
 વળી દ્વિજ ભક્ત એહ ગામે, ભાઈ બે બુદ્ધ મદારી નામે;
 ભજે પ્રભુ પ્રકટ પ્રમાણ, જાણી સતસંગ સાચો સુજાણ..૩૮
 કરે ઉદમ નિર્વાહ કાજ, ભાવેશું ભજે શ્રીમહારાજ;
 એક દિવસ વે'વાર સારુ, કર્યું માંહોમાંહી મારું તારું^૧..૩૯
 તેને વીતી ગઈ છે ઘડી ચાર, ત્યારે બુદ્ધે કર્યો છે વિચાર;
 ધિક ધિક એ વહેવાર માંઈ, એક હરિભક્ત મારો ભાઈ..૪૦
 તે શું બોલ્યો હું તાણ્યમતાણ્ય, મું જેવો નહીં કોઈ અજાણ્ય^૨;
 એમાં કુરાજી થાશે મહારાજ, એથી ખોટ મોટી શી છે આજ...૪૧
 એમ કહીને બેઠો ભજને, માનસી પૂજા કરવા મને;
 પછી માનસી પૂજામાં ઘણી, કરી સ્તુતિ સ્વામી સંતતણી..૪૨
 અતિ દીનપણું દલ આણી, બોલ્યો ગદ્ગદ્ કંઠે વાણી;
 થયો અપરાધ મુંથી મહારાજ, તેનો ગુનો બક્સજ્યો^૩ આજ..૪૩
 એવી સાંભળી જનની વાણી, આવ્યા દીનબંધુ દીન જાણી;
 દીધાં દાસને દર્શન નાથે, નીખ્યાં બાઈ ભાઈ સહુ સાથે..૪૪
 બુદ્ધ લળી લાગ્યો પ્રભુપાય, નીરખી નાથ હરખ ન માય;
 કહે ધન્ય ધન્ય મારા નાથ, આજ મુજને કર્યો સનાથ..૪૫
 પછી તરત કર્યો દૂધપાક, કર્યા પાસળે સુંદર શાક;
 બીજાં કર્યા છે બહુ ભોજન, વળી વિધવિધનાં વ્યંજન..૪૬
 તેણે જમાડ્યા જગજીવન, જનભાવે જમ્યા ભગવન;
 બોલ્યા જમતાં જમતાં નાથ, હેત રાખીએ હરિજન સાથ..૪૭
 સાચાં સગાં સતસંગી જાણો, આ લોક પરલોકના પ્રમાણો^૪;
 તેશું વઢી ન કીજિયે વેર, માંહોમાંહી ન વાવિયે^૫ ઝેર^૬..૪૮

૧. બોલા-ચાલી; કુસંપ. ૨. અજ્ઞાની. ૩. માફ કરજો. ૪. માનો. ૫. પેદા કરીએ. ૬. દ્વેષ-અભાવ.

એમ વાત કરી ભગવન, દીધાં બહુ જનને દર્શન;
 દીઠાં સહુ જને પ્રકટ પ્રમાણ, પછી ન દીઠા શ્યામ સુજાણ..૪૯
 ત્યારે આશ્ચર્ય પામ્યાં તે વાર, થયો પરચો કહે નરનાર્ય;
 એમ કહીને પામ્યા આનંદ, નિશ્ચે જાણો કહે નિષ્કુળાનંદ..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્વા' એ નામે એકસો ને ચોપનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૪॥

પૂર્વછાયો :

ધન્ય ધન્ય ધુવા ગામમાં, જ્યાં ભક્ત રહે ભાવિક;
 સહાય કરી જેની શ્યામળે, તેહ કહું હવે કાંઈક..૦૧
 લુહાર ભક્ત લુકી નામે, આવ્યો તેહના દેહનો કાળ;
 અંત સમે અલબેલડો, આવ્યા તેડવા દયાળ..૦૨
 સંત સહિત શ્યામળો, પધાર્યા પ્રકટ આપ;
 દર્શન દીધાં દાસને, સહુ નીરખી થયા નિષ્પાપ..૦૩
 સત્સંગી કુસંગી સહુએ, દીઠા પ્રકટ પ્રમાણ;
 નહીં સ્વપ્ન સાક્ષાત જાણો, આવ્યા શ્યામ સુજાણ..૦૪

ચોપાઈ

લુકિ લાગ્યો લળી લળી પાય, નીરખી નાથ તૃપ્ત ન થાય;
 કહે નાથ લુકિ તારે કાજ, આવ્યા તેડવાને અમે આજ..૦૫
 માટે તરત થાઓ તૈયાર, ચાલો વેળ મ કરો લગાર;
 ત્યારે લુકિએ તજિયા પ્રાણ, ચાલ્યો નાથને સાથે સુજાણ..૦૬
 સહુ જોઈ રહ્યા બહુ જન, દેખી આશ્ચર્ય કહે ધન્ય ધન્ય;
 ઘણા મરે છે આ ગામમાં, આવે જમ લેવા લઈ જાય..૦૭
 પણ તેડવા આવે મહારાજ, એવું તો અમે દીઠું છે આજ;
 માટે આ તો વારતા અલેખે, થયો પરચો સહુ જન દેખે..૦૮

વળી ભક્ત લુવાર તે કહીએ, પ્રાણનાથ નામે તેહ લહીએ;
 તેને પ્રભુમાંહી પ્રીત ઘણી, કરે પૂજા નિત્ય પટ^૧ તણી..૦૯
 તેને ઘેર પધારી ગોવિંદ, પાડી આપ્યાં ચરણારવિંદ;
 વળી સહુને દીધાં દર્શન, નીરખી નાથને થયા મગન..૧૦
 કહે ધન્ય ધન્ય મહારાજ, આ તો પરચો પામ્યા અમે આજ;
 થયાં પ્રકટ પ્રમાણ દર્શન, પાડ્યાં પગલાં થઈ પ્રસન્ન..૧૧
 આ તો વાત અતિશય મોટી, હશે પાપી તે પરઠશે ખોટી;
 વળી પ્રાણનાથનો જે તાત, નામ કેસર કહું તેની વાત..૧૨
 હતો કબીરના મત માંઈ, નો'તી પ્રભુમાં પ્રતીત^૨ કાંઈ;
 તેના દેહનો આવિયો કાળ, આવ્યા તેડવા જમ તતકાળ..૧૩
 તેહ હતો વિષય અભિલાષી, ગયો જમના હાથથી નાશી;
 તર્ત પામિયો ભૂતનો દેહ, પાછો જઈ રહ્યો નિજ ગેહ..૧૪
 કરે હોહોકાર વાણી ઘણી, થઈ કબીરિયો બણીઠણી^૩;
 એની સ્ત્રીના દેહ મધ્યે આવી, કરી પ્રવેશ તેને બોલાવી..૧૫
 કહે સ્વામિનારાયણ સત્ય, એહ વિના બીજા છે અસત્ય;
 સ્વામી પ્રકટ પ્રભુ પ્રમાણ, એહ વિના બીજે નથી કલ્યાણ..૧૬
 કબીરિયા મોટા મોટા મેત^૪, માનો સહુ થયા ભૂત પ્રેત;
 કરતાં ખંડન તીર્થ ને વ્રત, તેનું અઘ આવ્યું છે જો તર્ત..૧૭
 કહેતાં પ્રભુના અવતાર ખોટા, તેહ પાપે ભૂત થયા મોટા;
 માટે કબીરિયા કોઈ મ થાજ્યો, થઈ આસ્તિક હરિગુણ ગાજ્યો...૧૮
 પ્રાણનાથની વાતો સાંભળજ્યો, જેમ કહે તેમ સહુ કરજ્યો;
 પુણ્ય પવિત્ર છે પ્રાણનાથ, તેણે કરી હું થયો સનાથ..૧૯
 સુણી એનાં મુખનું ભજન, તર્ત છૂટ્યો હું ભૂતનું તન;
 હવે જાઉં છું હરિને ધામ, સુણી સ્વામિનારાયણ નામ..૨૦
 એમ બોલ્યો એ બાઈમાં રઈ, સહુએ સાંભળિયું કાન દઈ;

૧. કાપડ પર છાપેલી મૂર્તિની. ૨.શ્રદ્ધા. ૩. મોટા કબીરિયા જેવો દેખાવ કરી. ૪. મહંત; મોભી.

કહે ધન્ય ધન્ય આજ સ્વામી, બીજા મત તે લૂણહરામી^૧..૨૧
જુવો કબીરિયો ભૂત થઈ, બોલ્યો પોતાની સ્ત્રીમાં રઈ;
સાચા કહ્યા સહજાનંદ સ્વામી, બીજા કહ્યા તે કપટી કામી..૨૨
માટે એથી વાત મોટી કહી, થયો સાચો પરચો ફેર નહીં;
વળી બીજી વાત છે અનુપ, સુણો સતસંગી સુખરૂપ..૨૩
વળી એ ગામના હરિજન, કરે પ્રકટ પ્રમાણ ભજન;
ખરો વિશ્વાસ તે ઉર આણી, સ્વામી વિના વદે નહીં વાણી..૨૪
કરે સમૈયા સર્વે સંભાળી, અષ્ટમી એકાદશી દિવાળી;
જે જે હરિનાં જન્મદિવસ, કરે ઉત્સવ તે દિ અવશ..૨૫
એમ કરતાં આવી છે હોળી, રમે નરનારી મળી ટોળી;
નાખે ધુડ્ય ને ભાખે ગાળિયો, કરે હોહો ને પાડે તાળિયો..૨૬
એવી રીત સતસંગી જોઈ, એહ પેરે^૨ રમે નહીં કોઈ;
સહુ બેસે મંદિરમાં મળી, કરે વાત પ્રભુજની વળી..૨૭
એમ કરતાં હુતાસની આવી, સર્વે હરિજન મન ભાવી;
લાવ્યા ગુલાલ કઢાવ્યો રંગ, માંહોમાંહી રમવા ઉમંગ..૨૮
પછી સજ્જ થયા સહુ જન, જાણી મોટો ઉત્સવનો દન;
નાખે રંગ ઉડાડે ગુલાલ, તેણે સહુ થયા રંગલાલ..૨૯
મુખે બોલે નારાયણ નામ, પાડે તાળી જાણે સહુ ગામ;
અતિ પ્રેમમાં મગન સહુ, હૈયે હેત પ્રીત વળી બહુ..૩૦
તેનું હેત જોઈ હરિરાય, આવ્યા અલબેલો તર્ત ત્યાંય;
આવી મળ્યાં મડળીમાં નાથ, રાચ્યા^૩ રમવા જનને સાથ..૩૧
તાળી ભેળી પાડે હાથે તાળી, ધૂન્ય ભેળી કરે ધૂન્ય વળી;
રમે દાસ સાથે રંગભીનો, કરે ઉત્સવ હુતાસનીનો..૩૨
પ્રભુ પોતે પ્રકટ પ્રમાણ, રમે જનને સંગે સુજાણ;
સહુ કરે દરશન દાસ, અતિ રૂપરાશિ^૪ અવિનાશ..૩૩

૧. જેનું ખાચ તેનું જ ખોદનાર; કૃતઘ્ની. ૨. કુસંગીની જમે . ૩. લાગ્યા. ૪. રૂપરૂપનું ધામ.

દીઠા સતસંગી કુસંગી જને, જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા મને;
 કહે મહારાજ છે પરદેશે, આંહીં આવ્યા છે અલૌકી વેશે..૩૪
 જેને નીરખવા હોય તે નીરખો, વળી પરખવા હોય તે પરખો;
 એમ કરતાં માંહોમાંહી ઉચ્ચાર, પ્રભુ અદૃશ્ય થયા તે વાર..૩૫
 પછી સર્વે રહ્યા છે વિમાસી^૧, કહે ક્રિયાં ગયા અવિનાશી;
 એક કહે રમ્યા મુજ સાથે, એક કહે લીધી તાળી હાથે..૩૬
 એક કહે હતા મારે પાસ, મારે હતી મળવાની આશ;
 આ તો આપણે ન જાણ્યું કાંઈ, ચડ્યા રમવાના તાન માંઈ..૩૭
 ત્યારે એક કહે સાંભળો જન, મોટાં ભાગ્ય થયાં દરશન;
 હવે ઓરતો^૨ મ કરો કાંઈ, રાખો મૂરતિ અંતર માંઈ..૩૮
 થયો પરચો જાણજો જન, મોટાં ભાગ્ય માનો ધન્ય ધન્ય;
 એહ રીતે અપરમપાર, થાય પરચા હજારે હજાર..૩૯
 કોઈકને ઘેર જમે આવી, કોઈકને આપે હાર લાવી;
 કોઈકને કરતાં ભજન, થાય પ્રકટ પ્રમાણ દર્શન..૪૦
 નિત્ય ધૂન્ય કરે આવી સાથે, પાડે પ્રકટ તાળી બે હાથે;
 એમ આપે પરચા અપાર, કહેતાં લખતાં ન આવે પાર..૪૧
 અંતકાળે તો અવશ્ય આવે, એ બિરુદ કે દી ન બદલાવે;
 જે કોઈ સ્વામિનારાયણ કેય, તેને માથે નથી કેનો ભેય^૩..૪૨
 માટે રહો નિર્ભય નિઃશંક, મળ્યે મહારાજ ન રહેવું રંક;
 જેને પાસે હોય ચિંતામણિ, કેમ દુઃખી રહે તેહ ધણી..૪૩
 તેમાં કંગાલ રહે નર કોય, એના ચિંતવ્યામાં ફેર હોય;
 તેમ પ્રકટ મળ્યે મહારાજ, સરે^૪ સર્વે પેરે^૫ વળી કાજ..૪૪
 તેમાં દુઃખી રહે જેહ જન, તેને તેવું જ છે ચિંતવન;
 હરિ કલ્પવૃક્ષ સમ કા'વે, નિશ્ચે નિષ્કુળાનંદ એમ ગાવે..૪૫

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજી મહારાજે હરિજનને
પરયા પૂયા’ એ નામે એકસો ને પંચાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૫॥

પૂર્વછાયો :

વળી કહું એક વારતા, સુંદર છે અતિ સાર;
જેણી રીતે હરિજનની, વળી કરી હરિયે વાર..૦૧
બારાં^૧ મધ્યે એક બહુ સારું, ગણીએ ગુડેલ ગામ;
ખરા ક્ષત્રી ત્યાં રહે, જેનું છે જીભાઈ નામ..૦૨
તેહના તે ગામ ઉપરે, વળી આવી ચોરની ધાડ્ય^૨;
લાગ્યા તે સહુને લૂંટવા, પાપીએ પડાવી રાડ્ય..૦૩
તેહ સુણી શૂરવીર ધીર, તરત થયા તૈયાર;
રૂડા રણમાં રમવા, લીધાં હાથ હથિયાર..૦૪

ચોપાઈ :

મારી ચોર કર્યા ચકચૂર^૩, જે રહ્યા તે ભાગી ગયા દૂર;
એક ચોર રહ્યો’તો સંતાઈ, કર્યો ધાવ તેણે શિરમાંઈ..૦૫
પછી તે તસ્કરને^૪ મારી, કાઢી ધાડ્ય ગામ માંથી બારી;
કરી જીત વળ્યા નિજ ઘેર, સમરતાં સ્વામી રૂડી પેર..૦૬
રાખી વરતિ તે મૂર્તિ માંઈ, ઘાયા^૫ તેની પીડા નહીં કાંઈ;
સુખે વીત્યા દશપાંચ દન, આવ્યા ભક્ત પાસે ભગવન..૦૭
નીરખ્યા જીભાઈએ શ્રીજગદીશ, અતિ હરખે નમાવિયું શીશ;
કહે ધન્ય દીનપ્રતિપાળ, મારી આ સમે લીધી સંભાળ..૦૮
એમ કહીને જોડિયા હાથ, ત્યારે બોલિયા નેહશું^૬ નાથ;
આજ થકી જાણો ત્રીજે દન, તમારે નથી રાખવું તન..૦૯
મેલી દેહ આવો બ્રહ્મમોલ, એમ કહી દઈ ચાલ્યા કોલ;
ત્યારે રાજી થયા છે જીભાઈ, અતિ હરખ પામ્યા મન માંઈ..૧૦

૧. ખંભાત વિસ્તાર(ભાલબારા). ૨. ચડાઈ. ૩. કટકે-કટકા. ૪. લૂંટારાને. ૫. ઈજા થઈ. ૬. હેતથી.

જોઈ રહ્યા છે વાયદે વાટ, બ્રહ્મમો'લમાં જાવું તે માટ;
 ત્યારે નાથજી થયા તૈયાર, સાથે લઈ દશ તે અસ્વાર..૧૧
 વાલો આવ્યા વડગામ માંઈ, દીધાં દાસને દર્શન ત્યાંઈ;
 પછી આવ્યા છે ગુડેલ ગામ, કરવા જીભાઈનું હરિ કામ..૧૨
 દીધાં દર્શન દાન બહુને, થયું આશ્ચર્ય જન સહુને;
 કોટિ કોટિ સૂર્યને સમાન, દીઠા સખા સંગે ભગવાન..૧૩
 આવ્યા જીવન જીભાઈ પાસ, દીનબંધુ જાણી નિજ દાસ;
 કહે વાલોજી વારમવાર, થાઓ જીભાઈ હવે તૈયાર..૧૪
 ત્યારે જીભાઈ થયા પ્રસન્ન, તરત તજ્યું રાજી થઈ તન;
 માગી શીખ મૂક્યું જ્યારે તન, જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા જન..૧૫
 કહે ધન્ય ધન્ય મારા નાથ, તેડી ચાલ્યા જીભાઈને સાથ;
 આવી રીત દીઠી ન સાંભળી, તેવી આજ જોઈ અમે મળી..૧૬
 માટે આથી પરચો શિયો^૧ અન્ય, હશે પાપી તે નહીં માને મન્ય^૨;
 આવી રીતે તન જાય છૂટી, એથી વાત બીજી કઈ મોટી..૧૭
 એક ચડોતરે બોચાસણ, તિયાં કાશીદાસ શિરોમણ;
 તેને સાચી સમજાણી વાત, રહ્યો સંશયવત એનો તાત..૧૮
 તેને કાશીદાસ કહે એમ, તમે સ્વામીને સમજો છો કેમ;
 ત્યારે કાનદાસે એમ કહ્યું, શુક સરીખા એવું મેં લયું^૩..૧૯
 ત્યારે કાશીદાસ કહે તાત, સ્વામી સ્વયં શ્રીહરિ સાક્ષાત;
 ત્યારે કાનદાસ કહે હશે, પણ મટ્યો નહીં મન સંશે..૨૦
 એમ કરતાં વીત્યા કાંઈ દન, થયાં કાનદાસને દર્શન;
 દીઠા પરમહંસ લાખો લેખે, તન તેજ સૂર્યથી વશેખે^૪..૨૧
 કોઈ દીઠા છે નારદ જેવા, કોઈ શુક સમાન છે એવા;
 કોઈક દીઠા સનક સમાન, કોઈ વાલ્મીક મુનિ નિદાન..૨૨
 ઋષિ સહસ્ર અઠ્યાશી^૫ છે જેહ, દીઠા તેજના અંબાર^૬ તેહ;

જોઈ આશ્ચર્ય અંતરે પામ્યો, સંશય સર્વે મનનો વામ્યો..૨૩
 પછી લાગ્યો છે સહુને પાય, અતિ રાજી થઈ મનમાંય;
 કહે ધન્ય ધન્ય મુનિજન, ધન્ય સહજાનંદ ભગવન..૨૪
 તમે મુનિ ને જે મહારાજ, આવ્યા જીવ ઉદ્ધારવા કાજ;
 આવો પ્રકટ પરચો પામી, નહીં માને જે હશે હરામી..૨૫
 વળી ચડોતરમાં મેઘવે, કહું વાત કણબીની હવે;
 નરોત્તમ ને નાગરદાસ, કરે સત્સંગની ઉપહાસ^૧..૨૬
 ધન જોબન ને બળે કરી, પગ ન ભરે પ્રભુથી ડરી;
 કરે ભક્તની નિંદા અમટ^૨, તે પાપે વળગ્યાં ભૂત ષટ^૩..૨૭
 બે ભોઈ બે ભંગિયા નિદાન, એક ખત્રિ એક મુસલમાન;
 વળગ્યા નરોત્તમને એ ષટ, આપે અંગમાં દુઃખ અમટ..૨૮
 જ્યારે આવે અંગમાંઈ ભોઈ^૪, ત્યારે ભાર લિયે શિર ઢોઈ^૫;
 જ્યારે મૂલ્લાં આવે અંગમાંયે, ત્યારે માંગે છે કાઈનું કાંયે..૨૯
 આવે ભંગિયા બે ભેળા મળી, માગે ખાવા અખાજ^૬ તે વળી;
 જ્યારે ખત્રી કરે પરવેશ, ત્યારે કરે હોયેશ હોયેશ..૩૦
 જ્યારે જે જે વસે અંગ, ત્યારે તેવો જ કરે છે રંગ;
 એમ ભૂત વળગ્યાં એ છોય, મુવા લગી મૂકે નહીં કોય..૩૧
 વળી ધડ પર નહીં જેને શીશ, વળગ્યો તે નાગરને ખવીશ^૭;
 વળી એકને વળગ્યો કોળી, થઈ ભેળી ભૂત તણી ટોળી..૩૨
 કોઈ મૂંઝવે કોઈ રોવારે, કોઈ જગાડે કોઈ સુવારે;
 કોઈ ધુણવે ધ્રૂજવે વળી, એમ દિયે દુઃખ સહુ મળી..૩૩
 તે કાઢવા ઉપાય બહુ કરિયા, કર્યા ભેળા ભૂવા ને જાગરિયા^૮;
 ધૂણી ધૂણી ધન ગયા ખાઈ, તોય ફેર પડ્યો નહીં કાંઈ..૩૪
 પછી ચાલ્યા ત્રણે ત્યાંથી મળી, આવ્યા વરતાલે સ્વામી સાંભળી;

૧. મશ્કરી; નિંદા. ૨. અખંડ. ૩. છ. ૪. પાલખી ઉપાડવાનો ધંધો કરનાર. ૫. ઉપાડી. ૬. ન ખાવા લાયક માંસ વગેરે. ૭. માથા વગરનું ભૂત. ૮. ભૂત કાઢનાર તાંત્રિકો.

કર્યા દર્શન લાગિયા ચરણ, સ્વામી અમો છું તમારે શરણ..૩૫
 ત્યારે ભૂતને ભય જ લાગી, રહી ન શક્યા નીસર્યા ભાગી;
 જોઈ મહારાજનો પરતાપ, થયો ભૂત તણે તન તાપ..૩૬
 ન ખમાણું તે નીસર્યા ખસી, જે રહ્યાં'તાં એ ત્રણેમાં વસી;
 પછી ત્રણે સતસંગી થયા, ધારી નિયમ નિજ ઘેર ગયા..૩૭
 તે જોઈ સહુ આશ્ચર્ય પામ્યાં, ધન્ય સ્વામી કહી શીશ નામ્યાં;
 થયો પરચો જાણ્યો સહુ જને, કાઢ્યાં ભૂત પોતે ભગવને..૩૮
 વળી એ દેશે મુમઘા ગામ , તિયાં બ્રાહ્મણ ઈશ્વર નામ;
 તેહને બ્રહ્મરાક્ષસ^૧ વળગો, આપે દુઃખ થાય નહીં અળગો..૩૯
 તે રાક્ષસને કાઢવા માટ, ઘેરે બેસાર્યો શાસ્ત્રીય પાટ^૨;
 ધૂણીધૂણીને થયો બેહાલ, તોય ભૂતે મેલ્યો નહીં ખ્યાલ^૩..૪૦
 ભણે શ્લોક ભેળા શ્લોક તેહ, થયો ભૂત તે ભણેલો એહ;
 કૌમુદી ન્યાય વ્યાકરણ જાણે, બોલે ગીર્વાણી^૪ સંગે ગીર્વાણે^૫..૪૧
 કોઈ રીતની ન માને વાત, દિયે દુઃખ દિવસ ને રાત;
 પછી બ્રાહ્મણ જેતલપુરે, આવ્યો શ્રીહરિની તે હજુરે..૪૨
 આવી લાગ્યો મહારાજને પાય, ત્યારે ભૂત બોલ્યો એહમાંય;
 હવે હું ક્યાં જાઉં મુરારિ, આવ્યો બ્રાહ્મણ શરણ તમારી..૪૩
 કહે નાથ રહે સંતમાંય, ભૂત કહે પાસે કેમ અવાય;
 ત્યારે નાથ કહે જા બદ્રીવન, કર્ય નરવીરનું દર્શન..૪૪
 પછી ભૂત શીખ માગી ગયો, દ્વિજ ઈશ્વરજી સાજો થયો;
 તે પ્રતાપ શ્રીમહારાજ તણો, શું કહીએ મુખથી ઘણો ઘણો..૪૫
 વળી જેતલપુરને માંઈ, કણબી નામ તેનું રાઈ બાઈ;
 તેને વળગી ચુડેલ સયાણી^૬, દિયે દુઃખ નિત્ય પ્રત્યે ઘણી..૪૬
 લઈ જાય પહેર્યાનાં લૂગડાં, જાય ઝોંટી^૭ ખાવાનાં ઠામડાં;

૧. પ્રેત થયેલો બ્રાહ્મણ. ૨. પાઠ. ૩. કેડો. ૪. સંસ્કૃતના પંડિતો. ૫. સંસ્કૃતમાં. ૬. લુચ્ચી. ૭. આંચકી.

થાય પાંચ દશ દન જ્યારે, નાખી જાય ફોડી ત્રોડી ત્યારે..૪૭
 એમ ચુડેલ પડી છે કેડે, જાય ચડાવી પાડરું^૧ મેડે;
 પછી તે બાઈ પ્રભુની પાસ, આવી કરી એની અરદાસ^૨..૪૮
 ત્યારે બોલિયા શ્રીભગવાન, થા સતસંગી લે વ્રતમાન;
 પછી તે બાઈએ તેમ જ કર્યું, ત્યારે ભૂત તે ભાગી નીસર્યું..૪૯
 તે પ્રતાપ શ્રીમહારાજ તણો, શું કહીએ વળી મુખથી ઘણો;
 એમ આપે જનને આનંદ, નયણે નીરખી કહે નિષ્કુળાનંદ..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિક ધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને છપ્પનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૬॥

પૂર્વછાયો :

વળી કાનમદેશ આમોદમાં, દ્વિજ ભટ્ટ દીનાનાથ;
 સંશયવત સતસંગમાં, હતો અણસમજે અનાથ..૦૧
 એવા સમામાં આવિયો, વિમુખ અતિ મતિમંદ;
 અભાગ્ય જોગે આવી મળ્યો, જે નિર્વિકલ્પાનંદ..૦૨
 તેણે ભટ્ટ ભરમાવિયો, આવિયો તેણે અભાવ;
 પૂરણ સંશય પાડિયો, તે વિમુખે ભજવ્યો ભાવ..૦૩
 મેલ્યું શરણ મહારાજનું, ત્યારે ભૂતે વરત્યો^૩ લાગ;
 આવી લાગ્યાં અપત્યને^૪, જ્યારે કર્યો સતસંગ ત્યાગ..૦૪

ઓપાઈ :

સ્તોત્ર અષ્ટક વળી આરતી, તેણે કરી'તી હરિની વિનતિ;
 માટે ભૂતનું તૂત ત્યાં નોય, વળગે હરિ વિમુખ જે હોય..૦૫
 માટે એની સુતા જે વિમુખ, વળગ્યું ભૂત તેને દિયે દુઃખ;
 જાય ઘરમાંથી ચીજ ઉપાડી, નાખે પહેર્યાનાં લૂગડાં ફાડી..૦૬
 રાંધી રસોઈ કરે તૈયાર, આવી વિષ્ટા નાખે તે મોઝાર;

ગોળ ઘૂત જળ દૂધ દઈ, તેમાં નાખે નરક^૧ ભૂત લઈ..૦૭
 એમ આપે દુઃખ ભૂત આવી, નાખી જમુનાને અકળાવી;
 તેને કાઢવાને બહુ કર્યું, તોય ભૂત કેણે ન નીસર્યું..૦૮
 પછી ભટ્ટ ઘટે^૨ પામી ત્રાસ, આવ્યો સુતા તેડી પ્રભુ પાસ;
 શીશ નમાવી હરિચરણે, કહે નાથ આવિયો હું શરણે..૦૯
 મારી સુતા આ જમુના જેહ, આજ થકી તમારી છે તેહ;
 એને ભવિષ્યે^૩ વળગ્યું ભૂત, તેનું તનમનમાં છે તૂત^૪..૧૦
 તેણે કરી બેહાલ બિચારી, માટે આવી એ શરણ તમારી;
 ધારી નિયમ કરશે ભજન, તે સામું તમે જોજ્યો જીવન..૧૧
 ત્યારે શ્રીહરિ બોલિયા એમ, દેવ બ્રાહ્મણને ભૂત કેમ;
 ત્યારે દ્વિજ કહે જોડી હાથ, દેવ બ્રાહ્મણ પણ અનાથ..૧૨
 માટે આજથી નાથ તમારો, પ્રભુ ગુનો જોશો મા અમારો;
 એમ કહીને નામિયું શીશ, ત્યારે ભૂત ભાગ્યું નાખી ચીસ..૧૩
 તેહ જણાણું સર્વે જનને, જોઈ આશ્ચર્ય માન્યું મનને;
 થયો પરચો પ્રકટ પ્રમાણ, ગયું ભૂત જે કરતું હેરાણ..૧૪
 દેશ દંડાવ્યે વિસનગર, દ્વિજ શોભારામ ત્યાં નાગર;
 તેણે રાખી રાક્ષસની રીત, કરે સતસંગનો દ્રોહ નિત..૧૫
 કા'વે સતસંગી જે નરનાર, તેને કર્યા લઈ નાત્ય બાર;
 વળી સરકારમાં કરી ચાડી, સતસંગીને વિપત પાડી..૧૬
 હરે ફરે કરે કાંઈ કામ, નિંદે સતસંગીને આહું જામ;
 એમ કરતા વીત્યાં કાંઈ દન, પછી બોલ્યો થઈને પ્રસન્ન..૧૭
 બહુ દિવસથી દ્વેષ કરું છું, તોય સાજો સુખિયો ફરું છું;
 પછી સતસંગીને એમ કહ્યું, સ્વામી જૂઠા કાં ફૂટ્યું છે હૈયું^૫..૧૮
 જો સ્વામીજી સાચા ભગવાન, તો હું માગું છું એ વરદાન;
 આજ થકી આઠ દનમાંઈ, થાઉં આંધળો ન દેખું કાંઈ..૧૯

૧. વિષ્ટા જેવી ગંદી ચીજ. ૨. મનમાં. ૩. નસીબે. ૪. ક્રિયા; વળગાડ. ૫. બુદ્ધિ ફરી ગઈ છે.

તો સાચા સ્વામી ને સતસંગ, જો થાઉં આઠ દનમાં અપંગ;
 ત્યારે સતસંગી કહે વિમુખ, શીદ મુખે માગી લે છે દુઃખ..૨૦
 સ્વામી શીદ કરે કેને અંધ, એવું માગિયે ન મતિમંદ;
 ત્યારે શોભારામ બોલ્યો મુખે, મેં માગ્યું તે થાય મર^૧ સુખે..૨૧
 ત્યારે શ્રીહરિ છે કલ્પવૃક્ષ, તિયાં ચિતવ્યું થાવા અચક્ષ^૨;
 પછી વાયદો વેગળો રહ્યો, દિન ચારમાં આંધળો થયો..૨૨
 એવી વિમુખ જીવની રીત, સમું ચિતવી ન શકે ચિત્ત;
 પછી તેને જોઈ બીજે જને, માન્યો પ્રકટ પરચો મને..૨૩
 એમ પરયા અપરમપાર, આપે હરિ હજારેહજાર;
 તે કહેતા લખતાં ન આવે અંત, સમજી લેજ્યો સદ્બુદ્ધિવંત..૨૪
 વળી વાત કહું એક સારી, લેજ્યો હરિજન હૈયે ધારી;
 કચ્છ દેશમાં ભૂજનગર, તિયાં સુતાર નામ સુંદર..૨૫
 તે સતસંગમાં શિરોમણિ, પણ રાખતો પ્રવૃત્તિ ઘણી;
 મોટા મોટા માણસનો મોબતી^૩, શેઠ શાહુકારનો સોબતી..૨૬
 તે તો સર્વે હરિથી વિમુખ, તેની રાખે નિત્ય પ્રત્યે રુખ^૪;
 એમ ગઈ આયુષ સઘળી, તોય ચેતી શક્યો નહીં વળી..૨૭
 ત્યાંતો આવિયો દેહનો કાળ, થયું તન પરવશ તતકાળ;
 જાગ્રત અવસ્થામાં ન રહેવાય, સઘ સ્વપ્ન અવસ્થામાં જાય..૨૮
 જ્યારે બોલે સ્વપ્નમાં રહી, કરી ઉપાધિ દેખાડે કહી;
 પછી આવે જાગ્રતમાં જ્યારે, થાય અતિશે ઓરતો^૫ ત્યારે..૨૯
 પછી પસ્તાપ કરીને બોલે, કોઈ મૂરખ નહીં મુજ તોલે;
 આવા સત્સંગી ને શ્રીમહારાજ, તેને મૂકી મેં કર્યું અકાજ..૩૦
 માટે શઠમાં હું શિરોમણિ, એમ કરે છે પસ્તાપ ઘણી;
 હવે પ્રભુ છે અધમઉદાર, એ પક્ષે^૬ કરે તો કરે વાર^૭..૩૧
 પણ મુજથી કાંઈ ન સર્યું, એમ કહીને સ્તવન કર્યું;

ત્યારે હરિ છે દીનદયાળ, જાણી દીન આવ્યા તતકાળ..૩૨
 દીધું દાસને દર્શનદાન, નીરખ્યા સુંદરે શ્રીભગવાન;
 નીરખી હરખ પામિયો અતિ, પછી કરવા લાગ્યો વિનતિ..૩૩
 જેવા દીઠા અંત સમે નાથ, તેવા કહેવા લાગ્યો જોડી હાથ;
 કહે નમો અનંત અપાર, જેની મૂર્તિ હજારે હજાર..૩૪
 વળી હજારે હજાર ચર્ણ, નેત્ર હજારે હજાર કર્ણ;
 શિર ઉરુ હજારે હજાર, બહુ બાહુ ને નામ અપાર..૩૫
 આદિ અંતે મધ્યે અવિનાશ, કોટિ કલ્પ ગિયે નહીં નાશ;
 એવું દીઠું સુંદરજીએ રૂપ, તેવું કહ્યું સ્વામીનું સ્વરૂપ..૩૬
 વળી સતસંગી નરનાર, તે પણ દીઠાં તેજના અંબાર;
 એવા દીઠાં હરિ હરિજન, જોઈ કરે છે પસ્તાપ મન..૩૭
 કહે હું ન સમજ્યો લગાર, આ તો વાત અતોલ અપાર;
 ખોટા સંસારી સ્વારથ માંઈ, આવ્યો અંત કમાઈ કમાઈ..૩૮
 તે તો ન આવ્યું આ સમે કામ, સુત વિત્ત ભાઈ વળી ભામ;
 સર્વે વહાલાં તે થયા છે વૈરી, એમ કરે શોચ ફેરી ફેરી..૩૯
 પછી કહી છે સહુને વાત, હવે તન થાશે મારું પાત;
 આવ્યા છે મને તેડવા નાથ, હું જાઉં છું મહારાજની સાથ..૪૦
 કઈ વારના ઊભા છે આવી, મુજ કારણે વિમાન લાવી;
 એમ કહીને શીખ જ માગી, પછી તરત દીધું તન ત્યાગી..૪૧
 તજ્યું દેહ તેહ તતકાળ, તેડી ચાલ્યા છે પોતે દયાળ;
 જોઈ આશ્ચર્ય પામિયા જન, પછી કહેવા લાગ્યાં ધન્ય ધન્ય..૪૨
 થયો પરચો સહુએ પ્રમાણ્યું, એવું જોઈને આનંદ આણ્યું;
 એવા પરચા અપરમપાર, થાય આ સમે લાખો હજાર..૪૩
 તેનો કહેતા આવે કેમ અંત, થોડે ઘણું માનો બુદ્ધિવંત;
 દેશોદેશ વળી ગામોગામ, કરે દયાળુ દાસનાં કામ..૪૪

જન જન પ્રત્યે જૂજવા જેહ, થાય પરયા ન લખાય તેહ;
 સર્વે દાસને સુખ દીધું છે, એવું બિરુદ^૧ પહેલાંથી લીધું છે..૪૫
 સ્વામી રામાનંદજીની પાસે, માગી લીધું છે^૨ પોતે હુલાસે^૩;
 કહે સત્સંગી નામ કહેવાય, કોઈ રીતે એ દુઃખી ન થાય..૪૬
 એનું આવે અમને એ દુઃખ, એહ ભોગવે સદાય સુખ;
 તે વચન વાલે સત્ય કીધું, સર્વે સતસંગીને સુખ દીધું..૪૭
 એવો સત્સંગી કોઈ ન કા'વે, જેને તેડવા નાથ ન આવે;
 જાણો અવશ્ય ટેક એ ખરી, છૂટે તન આવે જ્યારે હરિ..૪૮
 એનું આશ્ચર્ય ન માને કોય, પ્રભુ હોય તિયાં એમ હોય;
 સ્વયં પ્રભુ આજ સહજાનંદ, તેણે વરતે છે સહુને આનંદ..૪૯
 કોઈ વાતની ન રહી ખામી, મળ્યા જેને સહજાનંદ સ્વામી;
 કૃપાનિધિ જે કરુણાકંઠ^૪, મળ્યે મગન કહે નિષ્કુળાનંદ..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજી મહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્વા' એ નામે એકસો ને સત્તાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૭॥

પૂર્વછાયો :

વળી પાંચાળ દેશમાં, કાજુ^૫ કારિયાણી ગામ;
 અનંત લીલા ત્યાં કરી, હરિએ કર્યું નિજ ધામ..૦૧
 તેહ ગામમાં જે વસે, નરનારી આદિ જન;
 ભાવાભાવે ભગવાનનાં, સહુને થયાં દર્શન..૦૨
 સમજુ થયાં સતસંગી, અણસમજુ રહ્યા એમ;
 પાપી નરે પરમોદિયા^૬, તે કુસંગ તજશે કેમ..૦૩
 પણ દર્શન જેને દયાળનું, તે નિરંજન^૭ નવ જાય;
 અંત સમે અવશ્ય આવી, શ્રીહરિ કરે છે સહાય..૦૪

૧. વરદાન; પ્રતિજ્ઞા. ૨. પ્રકરણ - ૪૭માં; જેતપુરમાં ગાદીએ બેઠા ત્યારે. ૩. હોંશે-ઉત્સાહે. ૪. કરુણાનું મૂળ સ્રોત. ૫. રણિયામણું. ૬. ભાષણ કરીને ભરમાવ્યા. ૭. નિષ્કળ.

ઓપાઈ :

તેની વાત સાંભળજ્યો સહું, થયું જેમ તેમ હવે કહું;
 એક કાઠી કુસંગી અપાર, નામ માણશિયો નિરધાર..૦૫
 તે તો સાજો શરીરમાં સુખી, લવલેશ દેહ નહીં દુઃખી;
 સહજ સ્વભાવે બેઠો'તો બાર, આવ્યા જમ લેવા તેને ચાર..૦૬
 અતિ કાળા ને કરૂર વાણી, જેને જોઈ જીવે નહીં પ્રાણી;
 બહુ ભૂખ્યા ભૂંડા ભયંકર, હાથે પાશ^૧ પશુ^૨ હથિયાર..૦૭
 બેઠા બે જણા લોહને^૩ ગાડે, બીજા બે જણા બેઠા છે પાડે;
 પછી ગાડેપાડેથી ઉતરી, લીધો કાઠીને કબજે કરી..૦૮
 દઈ માર ને મોર્ય લૈ કીધો, જમે એમનો એમ જ લીધો;
 મારે બહુ પાડે બુમરાણ, તોય મેલે નહીં જમરાણ..૦૯
 કહે કુસંગી કેમ તું રહ્યો, તજી સ્વામી અમારો શું થયો;
 જો તું પડ્યો અમારે જ પાને, તો તું સુખ ઈચ્છે હવે શાને..૧૦
 બોલ્યો માણશિયો તેહ વારે, છે સ્વામીજીનું દર્શન મારે;
 બીજું તો મેં કાંઈ નવ કર્યું, કર્યું તેમાં તો આવું નીસર્યું..૧૧
 હવે કરે તો કરે સ્વામી વાર, તે વિના બીજો નથી આધાર;
 એમ કહેતાં આવ્યા અવિનાશ, જમ મેલી ભાગ્યા પામી ત્રાસ..૧૨
 પછી આવ્યો માણશિયો ઘેર, કહે નાથે ઉગાર્યો આ વેર;
 એમ કરતાં વીતી ઘડી ચાર, આવ્યા નવ કૃતાંત^૪ તે વાર..૧૩
 તેણે તરત મારી લીધો મોર, પાડે માણશિયો બહુ બકોર;
 જમ કહે રખે ગામ જગાડે, લઈ જાઈએ એને ઉપરવાડે^૫..૧૪
 ત્યારે બીજો કહે જાશું ભાગોળે, એક કહે સંત હશે આગળે;
 એક કહે સંત નથી જો આંહીં, શીદ બીક રાખો મનમાંહી..૧૫
 પછી લઈ ચાલ્યા ગામ બાર, આવ્યા અલબેલો તેહ વાર;
 કરી રીસ કિંકરને^૬ કહ્યું, કેમ ફૂટ્યું^૭ છે મૂરખો હૈયું..૧૬

૧.દોરડું. ૨.કુહાડી. ૩.લોહને ગાડે. ૪.યમ. ૫. ગામની પશ્ચિમે. ૬.યમને. ૭. ભાન ભૂલ્યા છો ?

આ ગામમાંહી વસે છે જન, જેને છે મારું સંત દર્શન;
 તેને લેવા આવો છો અભાગી, શીદને મોત લિયો છો માગી..૧૭
 જાઓ આ ગામની મેલી આશ, એમ કહે જમને અવિનાશ;
 તે માણશિયે સર્વે સાભળી, જેવી વીતી તેવી કહી વળી..૧૮
 સુણી કહેવા લાગ્યા જન સહુ, આ તો પરચો થયો મોટો બહુ;
 વળી એ ગામમાં એક સઈ^૧, નામ માવો તે સતસંગી નહીં..૧૯
 તેના દેહનો આવિયો અંત, કહું તેનું હવે વરતંત;
 તેને લેવા આવ્યા જમ ત્રણ, લીધો જીવ પામિયો મરણ..૨૦
 જ્યારે જીવ લઈ જમ વળ્યા, ત્યારે સંતરૂપે સ્વામી મળ્યા;
 કહે જમ પ્રત્યે જન એમ, એ જીવને લીધો તમે કેમ..૨૧
 કહે જમ એ કુસંગી સઈ, તેને જાશું જમપુરે લઈ;
 ત્યારે સંત કહે નહીં લેવાય, તમે કરશો જો કોટિ ઉપાય..૨૨
 એ તો કરે છે કામ અમારું, તેને તેડું ન જોઈએ તમારું;
 ત્યારે જમ કહે નથી તમારો, શીદ એ જીવને લેતાં વારો^૨..૨૩
 એ જે કામ તમારું કરે છે, તે તો કોઈક થકી ડરે છે;
 ત્યારે સંત કહે સાચું કહું, પણ સંત સેવા ફળ ગયું..૨૪
 માટે એ વાતમાં ખોટ મોટી, જાઓ મેલી થાઓ શીદ ખોટી;
 પછી જમ ગયા ઝખ^૩ મારી^૩, સંતે લીધો એ જીવ ઉગારી..૨૫
 આવ્યો દેહમાંહી માવો જ્યારે, વીતી વાત કહી સર્વે ત્યારે;
 પામ્યા આશ્ચર્ય સહુ સાભળી, થયો પરચો કહે જન મળી..૨૬
 વળી એ ગામમાં સથવારો, નામ ત્રિકમ સતસંગી સારો;
 તેને આવ્યું ટૂંટિયું અનાડી^૪, પેસી તનમાં તાણી છે નાડી..૨૭
 હાથ પગ રગ લીધી તાણી, થયો પરવશ બોલી બંધાણી;
 પછી તરત જીવ તેનો કાઢી, ચાલ્યું ટૂંટિયું તેહને પાડી..૨૮
 ત્યારે ત્રિકમે કર્યું સ્મરણ, આવો નાથ હું પામિયો મરણ;

એવું સુણી આવ્યા અવિનાશ, સંગે ભક્ત માંચો વીરદાસ..૨૯
 કહે નાથ ટુંટિયાને એમ, એહ જીવને લીધો તે કેમ;
 એ તો શરણ છે જો અમારે, તેને લેવા ન આવવું તારે..૩૦
 આ ગામમાં તારે નવ ગરવું, જો તું ઈચ્છે મનમાં ઊગરવું;
 કાઢ્યું ટૂંટિયું તગડી^૧ બાર, વાલે કરી છે જનની વાર..૩૧
 મેલી ગયા ત્રિકમને નાથ, તેડી ગયા ડોશી એક સાથ;
 પછી ત્રિકમે તનમાં આવી, કરી વાત સહુને બોલાવી..૩૨
 કહે મારે માથે બહુ થઈ, મને ગયું'તું ટૂંટિયું લઈ;
 તેને હાથથી નાથે મુકાવી, મને મેલ્યો આ દેહમાં લાવી..૩૩
 મારે સાટે જશે પુરીબાઈ, વાત સાચી માનો મનમાંઈ;
 સુણી સહુ થયા છે વિસમે^૨, તજ્યું તન પુરિયે તે સમે..૩૪
 મળી વાત લાગી નહીં વાર, પામ્યા આશ્ચર્ય સહુ નરનાર;
 કહે થયો પરચો આ મોટો, હશે પાપી તે પરઠશે ખોટો..૩૫
 વળી ગઢડે વણિક એક, તે તો કુળે સહિત નાસ્તિક;
 કહે કર્મ વડે સર્વ થાય, એવું સમજી રાખ્યું મનમાંય..૩૬
 રામકૃષ્ણ આદિક અવતાર, તેનો પણ નહીં તેને ભાર;
 એવો ઢૂંઢિએ^૩ ઢાબરી^૪ પાડ્યો^૫, મોક્ષ મારગ કર્મે દેખાડ્યો..૩૭
 કર્યું પાપીએ પાપીનું કામ, ટાળી નાખ્યું બીચારાનું ઠામ;
 ત્યાંતો આવિયો દેહનો કાળ, આવ્યા તેડવા જમ વિકરાળ..૩૮
 આવી ઘેરી લીધો ઘર માંઈ, મોટા મુદ્દગર^૬ છે કર માંઈ;
 મારો મારો કરે મુખવાણ, કાઢો બારે કહે જમરાણ..૩૯
 પછી હીમે^૭ હૈયામાં વિચારી, જોયા ઢૂંઢિયા સર્વે સંભારી;
 પણ કોઈથી કાજ ન સર્ચું, તેમ તેમ જમે જોર કર્યું..૪૦
 ત્યારે થયો નિરાશી અત્યંત, પછી સંભાર્યા સ્વામી ને સંત;

૧. ધકાવીને. ૨. આશ્ચર્ય ચકિત. ૩. કર્મવાદી જૈને. ૪. છેતરી. ૫. ભરમાવ્યો. ૬. ગદા જેવાં હથિયાર. ૭. ગઢડાના હિમરાજ શાહે.

કરતાં ચિતંવણી ચિત્તમાંઈ, આવ્યા સંત ને મહારાજ ત્યાંઈ..૪૧
 લાવ્યા લોહની ગેડિયો^૧ હાથે, આવી મારિયો જમને માથે;
 પાડી રાડ ભાગ્યા જમરાણ, દીઠા હીમે તે પ્રકટ પ્રમાણ..૪૨
 પામ્યો આશ્ચર્ય પરચો થયો, કેને ન કહ્યું સમજી રહ્યો;
 થયું સુખ શરીરમાં જ્યારે, કરી વાત વિસ્તારીને ત્યારે..૪૩
 કહે પામ્યો હું પરચો મોટો, આપણો મત માનજ્યો ખોટો;
 જો ન કરે સ્વામી સંત વાર, તો હું મરત ખાઈ ખાઈ માર..૪૪
 મેં દીઠું નજરે મોત મારું, પામ્યો દુઃખ હું શું શું સંભારું;
 આપણામાં કાંઈ ન ઉઘડ્યું^૨, ખરાખોટાનું પારખ્યું પડ્યું..૪૫
 હવે જ્યાં લગી રહેશે આ તન, કરીશ મહારાજનું ભજન;
 એમ પર્યાનો નહીં આવે પાર, થાય હંમેશ હજારોહજાર..૪૬
 કે'તાં કે'તાં ક્રિયાં લગી કહીએ, અપરમનો પાર ન લહીએ;
 આગે પરયા કવિએ કહ્યા, તે તો ઠીક એટલા જ થયા..૪૭
 પણ આજનો અંત ન આવે, મર કોટિ કવિ મળી ગાવે;
 મેં કહ્યું વિચારી મનમાંઈ, નથી કરતો હું વાત વડાઈ..૪૮
 જેમ છે તેમ કહ્યું મેં જન, સત્ય માનજ્યો મારું વચન;
 હશે સત્યવાદી સંત જેહ, સત્ય માનશે મનમાં તેહ..૪૯
 હશે દુષ્ટ દંભી ને નાસ્તિક, કહેશે ખોટી ખાંચો^૩ ખોળી છેક;
 તે તો ભોગવશે ફળ તેનું, નથી નિષ્કુળાનંદને એનું..૫૦

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે 'શ્રીજીમહારાજે હરિજનને
 પરયા પૂર્યા' એ નામે એકસો ને અઠ્ઠાવનમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૮॥

પૂર્વછાનો :

ધન્ય ધન્ય જન એ સર્વને, જેને મળ્યા શ્રીમહારાજ;

દેહ છતાં દુઃખિયા નહીં, તન છૂટયે નોય અકાજ^૪..૦૧

જાણ્યે અજાણ્યે જોડિયા, જેણે હરિ આગળ હાથ;
મહાત્મ્ય તેનું હું શું કહું, તે ન હોય કે દી અનાથ..૦૨
દરશ સ્પરશ પૂજા કરી, ધારી નિયમ જે નરનાર;
વાસી તે સ્વર્ગ વૈકુંઠનાં, શ્વેતદ્વીપ ગોલોક રહેનાર..૦૩
ધર્મ નિયમમાં દઢ ઘણા, એકાંતિક જન જેહ;
તેની પ્રાપ્તિ વર્ણવી, કહું સાંભળજ્યો સહુ તેહ..૦૪

ચોપાઈ :

એવા સતસંગી નરનારી રે, અતિ દઢ ધર્મ નિયમધારી રે;
તેને અવશ^૧ અંત્યે મહારાજ રે, પોતે આવે છે તેડવા કાજ રે..૦૫
તન તજી તે મૂર્તિને સંગે રે, જાય જન થઈ શુદ્ધ અંગે રે;
શ્રીગોલોક ગુણાતીત^૨ જેહ રે, માયા તમપાર^૩ ધામ તેહ રે..૦૬
અચળ અનાદિ દિવ્ય કહેવાય રે, શ્રીરાધાકૃષ્ણ રહે તેહ માંય રે;
અતિ અનુપમ ધામ એહ રે, પામે ઉદ્ધવાશ્રિત જન જેહ રે..૦૭
એ ધામથી પાછું ન અવાય રે, આવે તે શ્રીકૃષ્ણની ઈચ્છાય રે;
જ્યાં વિરજા નદી ખાઈ રૂપ રે, જેના બેઉ કાંઠા છે અનુપ રે..૦૮
તેમાં મણિ તણી ખાણો ઘણી રે, પન્નરાગ સ્ફાટિક નીલમણિ રે;
મણિમય પગથિયાં શોભે રે, તિયાં તરુવેલ્યે મન લોભે રે..૦૯
બહુ ઘાટ બાંધ્યા છે સુવર્ણે રે, ઝગે^૪ નંગ જુએ જાણું નેણે રે;
તિયાં ગોપગોપી કરે સ્નાન રે, હૃદે રાધાકૃષ્ણનું છે ધ્યાન રે..૧૦
કનક કળશે ભરે કઈ નીર રે, તેની ભીડ બહુ વિરજા તીર રે;
ગૌધણ પીવા આવે વારિ રે, તેણે પણ ભીડ રહે ભારી રે..૧૧
વળી તીરે શ્રીકૃષ્ણને કાજે રે, રમણસ્થાનક^૫ દિવ્ય સમાજે રે;
વિરજાપાર શતશૃંગ ગિરિ રે, રહ્યો ગોલોકને કોટ^૬ કરી રે..૧૨
ઊંચો કોટિ જોજન તે કહીએ રે, તેથી દશગણો પો'ળો^૭ લહીએ રે;

૧. ચોક્કસ. ૨. માયાના ગુણોથી પર દિવ્ય - નિર્ગુણ. ૩. માયાના અંધકારથી પર. ૪. ચળકે. ૫. લીલા કરવાનાં સ્થાનક. ૬. કિલ્લો; ગઢ. ૭. પહોળો.

પારિજાતકાદિ તરુ બહુ રે, ઘણા ગોવાળ જ્યાં ઘણી ગઉ રે..૧૩
 રાસમંડળ એ ગિરિ પર રે, રમે શ્રીકૃષ્ણ જ્યાં રંગભર રે;
 રાસમંડળ દશ જોજનમાં રે, ચારે દ્વાર આપે મુદ^૧ મનમાં રે..૧૪
 રાસ મધ્યે ગાય ગોપી ગીત રે, અતિ મનોહર ચોરે ચિત રે;
 તિયાં સર કૂપ વાવ્ય ભરી રે, શોભે મણિમય પગથિયે કરી રે..૧૫
 ગિરિઝરે^૨ કરે ભૂંગ^૩ ગાન રે, જાણ્યું ગુણી^૪ ગાય ત્રોડે તાન રે;
 ફૂલવાડી ઉપવન સાર રે, રાસમંડપ પાસે અપાર રે..૧૬
 રાસમંડળે મંડપ ઘણા રે, રચ્યા પંચરંગ મણિ તણા રે;
 તે પર કળશ કનકના શોભે રે, ધ્વજા પતાકાં જોઈ જન લોભે રે..૧૭
 બાંધ્યાં તોરણ આશો^૫ આંઝનાં^૬ રે, કર્યા ખગ^૭ ને મૃગ ચિત્રનાં રે;
 તિયાં કેળના સ્તંભ કસ્તુરી રે, ચચ્યા અગરચંદન રહ્યા સ્ફૂરી રે..૧૮
 ભર્યા કુંભ અક્ષત અંકુર રે, કુંકુમ દુર્વા^૮ દિયે મુદ^૧ ઉર રે;
 એવા રમવા ભુવન ઘણાં રે, શ્રીકૃષ્ણ ને ગોપીઓ તણાં રે..૧૯
 વસન ભૂષણ પહેર્યા ગોપીગોપે રે, નવ જોબને રાસમાં ઓપે રે;
 પુષ્પશય્યાઓ કુંજ કોટિ રે, ગિરિ વિંટિયો વિરજાને નીરે રે..૨૦
 ગિરિ માંહી શ્રીવૃંદાવન રે, રાધાકૃષ્ણને વાલું જે મન રે;
 બહુ ભાતનાં વૃક્ષ છે તિયાં રે, તેને શું કહું વર્ણવી ઈયાં રે..૨૧
 ફૂલ વેલી તિયાં બહુ ફૂલી રે, સ્થળ કમળે રહ્યાં ભૂંગ ઝૂલી રે;
 તિયાં મૃગગણ છે અપાર રે, કોઈ કેને ન આપે અજાર^૯ રે..૨૨
 રત્ન ધૂપ દીપ ગેહ ગેહ રે, તેણે શોભે વૃંદાવન તેહ રે;
 વાવ કુવા તળાવ ત્યાં બહુ રે, શોભે કમળ પોયણે સહુ રે..૨૩
 તિયાં અતિ સુગંધી સમાજે રે, એહ વૃંદાવન અતિ રાજે રે;
 તિયાં મીઠી વાણે પંખી બોલે રે, કૃષ્ણસ્તુતિ કરે મુનિ તોલે રે..૨૪
 ગાય ગોપીઓ ગોપ વૃંદાવને રે, એ વન વાલું છે કૃષ્ણને મને રે;

૧. આનંદ. ૨. ઝરણા વહે. ૩. ભમરા. ૪. સ્તુતિ કરનારા. ૫. આસોપાલવ. ૬. આંબાનાં. ૭. પક્ષી. ૮. શ્રો; લોન. ૯. પીઝા; મુસીબત.

વત્સ વૃષભ ગઉ દોહન રે, વંશી ગાને શોભે વૃંદાવન રે..૨૫
 તેહ મધ્યે બીજાં બત્રીશ રે, વનફળ ફૂલે શોભે હંમેશ રે;
 એવું વૃંદાવન જે અશોક રે, તેહ મધ્યે છે શ્રીગોલોક રે..૨૬
 કોટિ જોજન વિસ્તાર મોટે રે, રત્નજડિત કનક કોટે રે;
 તેને ચારે દિશે ચાર દ્વાર રે, વજ્રકપાટે^૧ શોભે અપાર રે..૨૭
 તિયાં ગોપીગોપનાં ઘર ઘણાં રે, શોભે ગોલોકમાં નહીં મણાં રે;
 રત્ન જડિત કનક ભુવન રે, રથ વિમાન બહુ વાહન રે..૨૮
 ધ્વજા પતાકા કળશ કંચન રે, શોભે એકથી એક ભવન રે;
 મઈ^૨ મથે કૃષ્ણગુણ ગાઈ રે, રવે^૩ રહ્યું છે ગોલોક છાઈ રે..૨૯
 ચારે દ્વારે ચાર મારગ રે, તિયાં થાય બહુ રાગરંગ રે;
 બાંધ્યા મગનંગ^૪ પંચ રંગને રે, હારે હવેલિયો અડી ગગને રે..૩૦
 રત્ને જડ્યા ઝરુખાને ઓટા રે, અગર ચંદને છાંટ્યા મગ^૫ મોટા રે;
 રંભાસ્તંભ માંગલિક સાજે રે, તેણે રાજમાર્ગ અતિ રાજે રે..૩૧
 ગોપગોપી લઈ પૂજા સમાજ રે, જાય કૃષ્ણ પૂજવાને કાજ રે;
 આવે જાય ગાય બહુ ગીત રે, તેણે કરી મારગ છે શોભિત રે..૩૨
 વળી અનંત ભુવનપતિ જેહ રે, હરિ હર અજ ધર્મ તેહ રે;
 રમા ઉમા સાવિત્રી મૂરતિ રે, જાય દરશને પત્ની પતિ રે..૩૩
 સુર મુનિ સિદ્ધ ગોપગોપી રે, તેની ભીડે રહ્યો મગ ઓપી રે;
 ગોપી રાધા રમા સમ નેમે રે, સેવે શ્રીકૃષ્ણ સ્વામીને પ્રેમે રે..૩૪
 એવા ગોલોક મધ્યે સુંદર રે, શોભે રાધાકૃષ્ણનું મંદિર રે;
 તેને ફરતા કનક કોટ સોળ, શોભે સુંદર ખાઈ અતોલ રે..૩૫
 રાજગઢ જોજન ત્રણ ઘોલે રે, ખાઈ છાઈ કલ્પતરુ બોલે રે;
 સોળે કોટ રતન કાંગરે રે, કનક કળશે શોભાને ધરે રે..૩૬
 સોળે પોણ્ય ને ઉલંઘી દાસ રે, જાય દર્શને શ્રીકૃષ્ણ પાસ રે;
 તિયાં ચોક શોભા સઈ ભણિયે રે, બાધ્યા પંચરંગની મણિયે રે..૩૭

તેજપુંજ તે મધ્યે અંબાર રે, કોટિ સૂર્ય શશીથી અપાર રે;
 તેનું અક્ષરબ્રહ્મ છે નામ રે, ગુણાતીત અચળ હરિધામ રે..૩૮
 જક્તકારણ જોર જે વિશાળ રે, બહુ પ્રધાન પુરુષ કાળ રે;
 એને આશ્રય રૂપ એ અનુપ રે, સત ચિદ આનંદસ્વરૂપ રે..૩૯
 તેહ મધ્યે શ્રીકૃષ્ણાનું ધામ રે, રચ્યું રત્નમણિ અભિરામ^૧ રે;
 મણિસ્તંભ ઘણી ફૂલમાળ રે, તેણે શોભે છે ધામ વિશાળ રે..૪૦
 મણિમાળ મોતીમાળે કરી રે, મણિ ઘણિયે રહ્યું શોભા ધરી રે;
 શ્વેત ચમર મુક કળશ કંઈ રે, સારાં તોરણ રહ્યાં શોભા દઈ રે..૪૧
 શતશૃંગથી ઊંચું છે એહ રે, પ્રકાશક કૃષ્ણધામ તેહ રે;
 અગર ચંદને ચર્યું એ ધામ રે, ધૂપ દીપ દ્રવ્ય અભિરામ રે..૪૨
 ઘણે સમાજે શોભે સદન રે, કહેતાં પાર ના'વે કોય દન રે;
 તેને આસપાસ હરિદાસ રે, કરી રહ્યા એકાંતિક વાસ રે..૪૩
 સર્વે સેવા શ્રીકૃષ્ણની કરે રે, અતિ આનંદે સ્વછંદ^૨ ફરે રે;
 કૃષ્ણ ગુણ વાજંત્રમાં ગાય રે, તેનો શબ્દ છાયો^૩ ધામમાંય રે..૪૪
 એવા ધામમાંહી સિંહાસન રે, રચ્યું રત્નકળશે રમણ રે;
 રંગે ચિત્રવિચિત્ર તે ઓપે રે, કર્યાં પશુ પંખી ગોપીગોપે રે..૪૫
 એવું અતિ સુંદર સિંહાસન રે તે પર બેઠા કૃષ્ણ ભગવન રે;
 ઘનશ્યામ ને વય કિશોર રે, પીત પટ બે કર વંશી સોર રે..૪૬
 મંદહાસ ને માથે મુગટ રે, નીરખી જન મગન અમટ^૪ રે;
 મૃગમદ^૫ ચંદન અગર રે, ચર્યાં તન વૈજયંતી^૬ પેરી ઉર રે..૪૭
 કૌસ્તુભ મણિ માળ કાંતિવાળી રે, શોભે શ્રીકૃષ્ણ કંઠે શોભાળી રે;
 મકરાકર કુંડળ કાને શોભે રે, નંગ જડ્યાં કડા કર ઊભે રે..૪૮
 કર આંગળી મુદ્રિકા મણિ રે, કટિ કિંકિણી^૭ નુપૂર શોભા ઘણી રે;
 ચરણ અરુણ^૮ નખરક્ત શામ રે, રક્ત કમળ તળ શોભાધામ રે...૪૯

૧. આનંદદાયક; મનોહર. ૨. સ્વેચ્છા પ્રમાણે. ૩. વ્યાખ્યો. ૪. અખંડ. ૫. કસ્તુરી. ૬. પાંચ રંગની
 ઘૂંટણ સુધી પહોંચે તેવી માળા. ૭. ઘૂઘરીવાળો કંદોરો. ૮. લાલ.

તિયાં સોળે ચિહ્ન સુખકારી રે, સેવે મુનિ સિદ્ધ વ્રતધારી રે;
 અષ્ટકોણ જવ જંબુ જેહ રે, સ્વસ્તિ ધ્વજ ને કુણિશ^૧ તેહ રે..૫૦
 અંકુશ અંબુજ ઊર્ધ્વરેખ રે, શોભે જમણે પગે વિશેષ રે;
 મત્સ્ય ત્રિકોણ કળશ વ્યોમ રે, ધેનુપદ ધનુષ ને સોમ રે..૫૧
 વામ ચરણે એ ચિંતવે દાસ રે, કામ ક્રોધ મોહ પામે નાશ રે;
 એવાં કૃષ્ણ ચરણારવિંદ જોઈ રે, મુનિમધુપ^૨ રહ્યા તિયાં મોઈ રે...૫૨
 રાધા આદિ દેવી પ્રેમે કરી રે, ચર્યા ચંદન લિયે ઉર ધરી રે;
 ગુલફ^૩ જંઘા જાનું^૪ જુગ જોઈ રે, બાહુ આજાન રહે મન મોઈ રે..૫૩
 નાભી કટિ ઉદર અનુપ રે, તિયાં ત્રિવળી શોભે સુખરૂપ રે;
 જમણે ઉરે શ્રીવત્સ ચિહ્ન રે, નીરખી હરખે જન પાવન રે..૫૪
 હાર મુગટ પુષ્પના શોભે રે, જોઈ જન તણા મન લોભે રે;
 અરુણ^૫ કમળ સમ કર દોય રે, વંશી સહિત શોભે છે સોય રે..૫૫
 પૂર્ણ શશી સમ મુખ સારું રે, શોભે કંઠ કંબુ અનુસારુ રે;
 તિયાં તુલસીમાળ વિશાળ રે, શોભે ચિબુક અધર પ્રવાળ રે..૫૬
 મંદ હાસે બોલે મીઠાં વેણ રે, દંત દાડમકળિ સુખદેણ રે;
 નાસા દીપ કપોળે કાંતિ રે, કાને કુંડળ શોભા સુહાતિ રે..૫૭
 તિયાં પુષ્પગુચ્છ બે ધરિયાં રે, ચંચળ લોચન હેતનાં ભરિયાં રે;
 રાતિ રેખે નયણ રસાળ રે, શોભે ભ્રૂકુટી ભાલ વિશાળ રે..૫૮
 કેસર તિલક તિયાં વિશેષ રે, હસતાં ભાલ વચ્ચે ઊઠે રેખ રે;
 સુંદર કેશ શીશે મુગટ રે, જડચો મણિ રતને શું ઘટ રે..૫૯
 નખશિખા શોભા ન કહેવાય રે, શ્રુતિ પુરાણ નિત્ય જેને ગાય રે;
 એવા શ્રીકૃષ્ણ શોભાની ખાણી રે, જીવ આસુરી ન શકે જાણી રે...૬૦
 ઘનશ્યામ ને તન પ્રકાશ રે, તેનો મર્મ જાણે કોઈ દાસ રે;
 સામુદ્રિકે^૬ કહ્યાં શુભચિહ્ન રે, તેણે જુક્ત શ્રીકૃષ્ણ સુખધન^૭ રે..૬૧

૧. વજ્ર. ૨. મુનિરૂપી ભમરા. ૩. પગની ઘૂંટી. ૪. ઘૂંટણ. ૫. લાલ. ૬. શરીરનાં અવયવો તથા રેખાદિ ચિહ્નો વડે તેનું ફળ બતાવનાર શાસ્ત્રમાં. ૭. સુખદાતા.

તેને નિરાકાર કહે કુમતિ રે, હોયે આસુરી જીવ જે અતિ રે;
 સમજે સાકાર સંત તે સદા રે, પામે પાસ વાસ અતિ મુદા રે..૬૨
 કહીએ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ રે, વાસુદેવ વિષ્ણુ પરબ્રહ્મ રે;
 હરિ નારાયણ અંતર્યામી રે, ભગવાન પ્રભુ બહુનામી રે..૬૩
 તત્ત્વજ્ઞાનાદિ નામ કહેવાય રે, શ્રુતિ પુરાણ સદ્ગ્રંથ ગાય રે;
 ઉપનિષદ ઈતિહાસે કરી રે, કૃષ્ણ મહિમા કહે ફરી ફરી રે..૬૪
 ગુણ પ્રાક્રમે કરી બહુ નામ રે, જપવા જોગ સર્વે સુખધામ રે;
 રાધા રમા રહે દોય પાસે રે, જુવે શ્રીકૃષ્ણ હેતે કટાક્ષે રે..૬૫
 બીજી લલિતાદિ સખી જેહ રે, રાધા રમા સમ વળી તેહ રે;
 સારી શીલે શુભ ગુણધામ રે, સુણો સહુ કહું તેનાં નામ રે..૬૬
 જયા લલિતા ને શશીકલા રે, માધવી જમુના ને સુશીલા રે;
 રતિ કાંતિ ને ચંદ્રમુખી રે, કદંબમાલિકા સ્વયંપ્રભા સુખી રે..૬૭
 પદ્મામુખી સુખા શુભા જેહ રે, મધુમતી સરસ્વતી તેહ રે;
 પદ્મ ગંગા ને સર્વમંગળા રે, સુમુખી ભારતી ને કમળા રે..૬૮
 પારિજાતા કૃષ્ણ પ્રિયા નંદા રે, નામ નંદિની સુંદરી સુખદા રે;
 એહ આદિ સુંદરી અપાર રે, સેવે શ્રીષ્કૃષ્ણને કરી પ્યાર રે..૬૯
 મૃગમદ ચંદન ને ફૂલ રે, ભૂષણ વસન લાવી અમૂલ્ય રે;
 વળી ષટરસ સુભોજન રે, લેહ્ય ચોખ્ય ભક્ષ્ય ભોજ્ય અન્ન રે..૭૦
 કનક થાળે એ ભોજન ભરી રે, પ્રેમે જમાડે પ્રમદા હરિ રે;
 મેવા મીઠાઈ અમૃત ફળ રે, રત્નજડિત ઝાળીએ જળ રે..૭૧
 પાય પાણી પાનબીડી આપે રે, કરી આરતી સ્તુતિ આલાપે રે;
 એમ પૂજા કરીને પિયારી રે, રાજી કરે શ્રીકૃષ્ણ મુરારિ રે..૭૨
 વળી પ્રભુના પારષદ જેહ રે, મુખ્ય મોટા નામ સુણો તેહ રે;
 વીરભાનુ ચંદ્રભાનુ કહીએ રે, સૂર્યભાનુ વસુભાનુ લહીએ રે..૭૩
 દેવભાનુ શકભાનુ જેહ રે, રત્નભાનુ સુપાર્થ છે તેહ રે;
 વિશાળ ઋષભ અંશુબળ રે, દેવપ્રસ્થ વરુથ સુબળ રે..૭૪

શ્રીદામા આદિક એહ સોળ રે, તેને કેડે બીજા છે અતોળ રે;
 સર્વે કરે શ્રીકૃષ્ણની સેવા રે, રૂપ ગુણે એક એક જેવા રે..૭૫
 છત્તર ચમર સેવાનાં સાજ રે, તેણે સેવે રાજ અધિરાજ રે;
 થાય તાને ગાન તિયાં ઘણાં રે, સર્વે દર્શન કરે કૃષ્ણ તણાં રે..૭૬
 દેખી દાસની સેવા દયાળ રે, રીઝે કૃપાના નિધિ કૃપાળ રે;
 પરમાત્મા પરબ્રહ્મ જેહ રે, નિગમ નેતિ નેતિ કહે તેહ રે..૭૭
 કાળ કર્મ ગુણ સિદ્ધ જાણો રે, તેના પ્રેરક કૃષ્ણ પ્રમાણો રે;
 સંકર્ષણ ને પ્રદ્યુમન કહીએ રે, અનિરુદ્ધરૂપે કૃષ્ણ લહીએ રે..૭૮
 અનંત કોટિ બ્રહ્માંડના નાથ રે, ઉત્પતિ સ્થિતિ પ્રલય હાથ રે;
 વળી સર્વે બ્રહ્માંડે મહારાજ રે, રહે જીવનાં કલ્યાણ કાજ રે..૭૯
 નરનારાયણાદિ અનંત રે, દિવ્ય રૂપે રહે ભગવંત રે;
 તેને આશ્રિત હોય જે જન રે, પાસે ગોલોક તે સહુ જન રે..૮૦
 દિવ્યરૂપે રહે પ્રભુ પાસ રે, સદા સુખ ભોગવે એ દાસ રે;
 બીજા બહુ વૈષ્ણવ ત્યાં વૃંદ રે, તેને સંગે કરે એ આનંદ રે..૮૧
 પામે મોટપ કલ્પે ન આવે રે, જેણે પ્રભુ ભજ્યાં આંહીં ભાવે રે;
 હરિ ધરી પોતે અવતાર રે, એહ ધામનું ઉઘાડ્યું બાર રે..૮૨
 જે કોઈ સત્સંગી નરનારી રે, કર્યા એ ધામના અધિકારી રે;
 નથી વાત સરખી એ વાત રે, જાણે સંત મોટા સાક્ષાત રે..૮૩
 જેને મળ્યા સ્વામી સુખરાશિ રે, તે તો સર્વે એ ધામના વાસી રે;
 કહે કવિ સુણો શુભમતિ રે, કહી સત્સંગીની પ્રાપતિ રે..૮૪

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ગોલોક ધામનું વર્ણન
 કર્યું એ નામે એકસો ને ઓગણસાઠમું પ્રકરણમ્ ॥૧૫૯॥

પૂર્વછાસો :

અધિકારી એહ ધામનાં, હરિ કર્યા બહુ નરનાર;
 કરી અલૌકીક એટલું, પછી મનમાં કર્યો વિચાર..૦૧

જેહ કારણ હું આવિયો, તે થયું સરવે કાજ;
 કેડે કરવા નવ રહ્યું, એમ મને વિચાર્યું મહારાજ..૦૨
 જીવ જાણે સહુ જક્તમાં, એમ પૌઠ વધ્યો પ્રતાપ;
 સૂર્ય સમ શોભી રહ્યો, સતસંગ સુંદર આપ..૦૩
 વણાશ્રમ હરિ આશરે, જે આવિયાં નરનાર્ય;
 તેને ભૂલ્યે પણ ભાસે નહીં, જે જાશું જમને દ્વાર..૦૪

ચોપાઈ :

એવો પ્રતાપ પ્રભુજી તણો રે, છાયો દેશ પ્રદેશમાં ઘણો રે;
 ગામો ગામ શહેર પુરે સોય રે, સહજાનંદ સમ નહીં કોય રે..૦૫
 ચારે કોરે શહેરને માંઈ રે, રહ્યો પ્રતાપ પૂરણ છાઈ રે;
 ત્યારે એમ વિચાર્યું મહારાજ રે, કર્યું સર્વે પૂરણ કાજ રે..૦૬
 જેહ અર્થે છે આ અવતાર રે, ધરી કર્યું તે સર્વે આ વાર રે;
 એમ વિચાર્યું મહારાજે મન રે, કર્યું શું શું તે કહું છું જન રે..૦૭
 કળિબળને પામી અધર્મી રે, થયા અસુરગુરુ આશ્રમી રે;
 બીજા ભૂપરૂપે જે રહ્યા'તા રે, કરતાં પાપ આપ ન બિયાતા રે..૦૮
 તે તો પ્રભુ પોતાને પ્રતાપે રે, પાપી પાછા પડ્યા આપ પાપે રે;
 વળી કામ ક્રોધ લોભ મોહ રે, માન ઈરષા સ્વાદ સમોહ રે..૦૯
 એહાદિ અધર્મ પરિવાર રે, હતો જીવોના હૃદય મોઝાર રે;
 તે તો નિજ પ્રતાપને બળે રે, કાઢ્યો સતશાસ્ત્ર કરી કળે રે..૧૦
 સત્ય જ્ઞાન વૈરાગ્ય અહિંસ્ય રે, બ્રહ્મચર્ય આદિ ધર્મવંશ્ય રે;
 તે તો જીવોના હૃદયમાંઈ રે, સ્થાપ્યો અચળ પર્વતપ્રાઈ રે..૧૧
 શુદ્ધ સ્વધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય રે, સહિત એકાંતિક ભક્તિ જાગ રે;
 ગ્રામ ગ્રામ પુર પુર પ્રતિ રે, જનમાંહી પ્રવર્તાવી અતિ રે..૧૨
 વળી દુર્વાસા ઋષિને શાપે રે, થયાં'તાં મનુષ્ય ભક્તિ ધર્મ આપે રે;
 બીજા ઉદ્ધવાદિ ઋષિરાય રે, સર્વે આવ્યા હતા શાપમાંય રે..૧૩
 તેને મુકાવીને મહારાજ રે, બીજાં પણ કર્યા કંઈ કાજ રે;

યોગકળાઓ ધ્યાન ધારણા રે, તેણે જુક્ત કર્યા જન ઘણા રે..૧૪
 વળી ઉપનિષદને માંઈ રે, કહી દહરવિદ્યા સુખદાઈ રે;
 એહ આદિ બ્રહ્મવિદ્યા જેહ રે, પોતે પ્રવરતાવી છે તેહ રે..૧૫
 વળી અહિંસામય જગન રે, તે પ્રવરતાવ્યા છે ભગવન રે;
 દેવ બ્રાહ્મણ તીરથ સંત રે, તેનો મહિમા વધાર્યો અત્યંત રે..૧૬
 વળી શ્રીમદ્ભાગવત આદિ રે, બીજાં સતશાસ્ત્ર જે અનાદિ રે;
 તેનું કરાવિયું પ્રવર્તન રે, કર્યું સાત્ત્વિક દેવનું સ્થાપન રે..૧૭
 કોલાર્ણવાદિ^૧ મિથ્યા જે ગ્રંથ રે, કહ્યા નથી એ મોક્ષને અર્થ રે;
 રાજસ તામસ દેવ ઉપાસના રે, દુઃખદાયક છે સુખ વિના રે..૧૮
 વળી નાસ્તિક ને કૌલ^૨ મત રે, એહ આદિ મનાવ્યા અસત્ય રે;
 શુદ્ધ ધર્મ જેહ સનાતન રે, કર્યું તેનું અતિશે સ્થાપન રે..૧૯
 વળી નિજ આશ્રિતને કાજે રે, કર્યું હેત બહુ મહારાજે રે;
 દેશદેશમાં મંદિર કરાવી રે, તેમાં નિજમૂર્તિયો પધરાવી રે..૨૦
 ભક્તિમાર્ગ પ્રવર્તાવા કાજે રે, કર્યા ધર્મવંશી આચારજ રે;
 દીક્ષાવિધિ રીત બાંધી દીધી રે, વત્યા સારુ શિક્ષાપત્રી કીધી રે...૨૧
 તે તો સતશાસ્ત્રનું છે સાર રે, તે પ્રવર્તાવી જન મોઝાર રે;
 વળી નિજ આશ્રિત બ્રહ્મચારી રે, સાધુ ગૃહી ત્યાગી નરનારી રે...૨૨
 તેના ધર્મ તે જુજવી રીતે રે, આપે કહ્યા તે પાળે છે પ્રીતે રે;
 જન્માષ્ટમી આદિ વ્રત સઈ રે, અન્નકૂટાદિ ઉત્સવવિધિ કઈ રે..૨૩
 કહી અષ્ટાંગ યોગની રીત રે, તે પણ પ્રવર્તાવી જનહીંત રે;
 વળી સહુનાં કલ્યાણ કાજે રે, રૂડો ગ્રંથ^૩ કરાવ્યો મહારાજે રે..૨૪
 તેમાં ચરિત્ર છે પોતા તણાં રે, કહેતાં સુણતાં રહેતાં સુખ ઘણાં રે;
 જાણ્યું હવે સર્વે કામ થયું રે, કાંઈ કરવા કેડે ન રહ્યું રે..૨૫
 પછી એમ વિચાર્યું ઘનશ્યામે રે, હવે જાઉં હું મારે ધામે રે;
 પણ મુજ આશ્રિત જે જન રે, મારે વિયોગે નહીં રાખે તન રે..૨૬

૧. વામમાર્ગનું વેદવિરુદ્ધ પુસ્તક વગેરે. ૨. વ્યભિચારાદિકને ધર્મ માનનાર મત. ૩. શ્રી સત્સંગિજીવન.

માટે વાત કરુ એને આગે રે, રાખે ધીરજ્ય તન ન ત્યાગે રે;
 પછી નિજ આશ્રિત તેડાવ્યા રે, સર્વે બાઈભાઈ મળી આવ્યા રે...૨૭
 રામ પ્રતાપ ઈચ્છારામ ધીર રે, અવધ્યપ્રસાદ ને રઘુવીર રે;
 મુક્તાનંદ ને ગોપાળાનંદ રે, નિત્યાનંદજી ને બ્રહ્માનંદ રે..૨૮
 શુકમુનિ ને આનંદસ્વામી રે, એહ આદિ મોટા નિષ્કામી રે;
 મુકુંદાનંદ અખંડાનંદ રે, એહ આદિ બ્રહ્મચારી વૃંદ રે..૨૯
 ઉત્તમ સોમ સુરા સુજાણ રે, રત્નમિયાદિ પાળા પ્રમાણ રે;
 જીવુબા લાડુબા રાજબાઈ રે, એહ આદિ બાઈઓ તથા ભાઈ રે...૩૦
 તમે સાંભળજ્યો સર્વે જન રે, જેહ અર્થે ધાર્યું તું મેં તન રે;
 તે કર્યું મેં સર્વે કારજ રે, કરવા કેડે રાખ્યું નથી રજ^૧ રે..૩૧
 હવે જાઈશ હું ધામ મારે રે, માટે શીખ આપવી તમારે રે;
 રાજી રહેવું રોવું નહીં વાંસે રે, કેડે કરવો નહીં કંકાસ રે..૩૨
 એવું વજ્ર જેવું એ વચન રે, સુણી વ્યાકુળ થયા સહુ જન રે;
 પામી મૂરછા પડિયા ભોમ રે, તનની ન રહી કેને ફોમ^૨ રે..૩૩
 કોઈનાં તણાણાં પ્રાણ ને નાડી રે, કોઈ રુવે છે રાડ્યું પાડી રે;
 કેની આંખમાં પડ્યા રુધીર રે, ચાલ્યા સહુને નયણે નીર રે..૩૪
 કરે વિલાપ કલ્પાંત કંઈ રે, કહે અમને ચાલો ભેળા લઈ રે;
 કહે તમ વિના કેમ રહેવાય રે, પળ ઘડી દિન કેમ જાય રે..૩૫
 હાય હાય મનખો^૩ હરામ રે, તમ વિના રહીએ આણે ઠામ રે;
 અન્ન વસ્ત્ર જળ ઝેર થાય રે, તમ વિના અમે ન રહેવાય રે..૩૬
 તમે જાઓ ને રહીએ અનાથ રે, એવું કરશો મા મારા નાથ રે;
 આપ્યું આટલા દિવસ સુખ રે, હવે દેખાડશો મા એવું દુઃખ રે..૩૭
 એવા પાપ અમારાં છે શિયાં રે, તમે જાઓ ને રહીએ અમે ઈયાં રે;
 આવ્યો હોય એવો થર^૪ ભારે રે, ભોગવાવજ્યો બીજે પ્રકારે રે..૩૮
 પણ એવાં દુઃખને જોઈ રે, જન તમારા ન જીવે કોઈ રે;

એમ કહે રહે છાનાં રે, રુવે વૃદ્ધ જોબન ને નાનાં રે..૩૯
 કરે વિલાપ વલવલે વળી રે, થાય ઊભાં ને પડે છે ઢળી રે;
 તેહ દાસને દેખી દયાળ રે, પોતે વિચારીયું તેહ કાળ રે..૪૦
 આ સહુને મુજમાં છે સ્નેહ રે, મુજ વિના નહીં રાખે દેહ રે;
 સત્ય મારગ કલ્યાણ કાજ રે, તેની પ્રવૃત્તિ સારુ આજ રે..૪૧
 એને રાખી જાવું છે જો આંહીં રે, એમ નિશ્ચય કર્યું મનમાંહી રે;
 પછી એમ બોલ્યા અવિનાશ રે, તમે શિદને રુવો છો દાસ રે..૪૨
 પછી નિજ આશ્રિત નારીનર જે રે, તેને પોતાના યોગ ઐશ્વર્યે રે;
 આપી ધીરજ શક્તિ જે કહીએ રે, થયાં વજ્ર જેવા સહુ હૈયે રે..૪૩
 જાણું ધીરજ દૃઢતા આવી રે, ત્યારે મહારાજે કહ્યું બોલાવી રે;
 હું રહીશ વરતાલ ત્યાંઈ રે, ભક્તિ ધર્મ શ્રીકૃષ્ણ માંહી રે..૪૪
 વળી અમદાવાદમાં વાસે રે, રહીશ નરનારાયણ પાસે રે;
 ગોપીનાથ ગઢડામાં આંહીં રે, હું સદા રહીશ તે માંહી રે..૪૫
 બીજા મંદિર મૂર્તિ મારે રે, તેમાં રહીશ હું સર્વ પ્રકારે રે;
 તેહ મૂર્તિ ને મુજ માંઈ રે, તમે ભેદ જાણશો મા કાંઈ રે..૪૬
 એમ જાણીને સેવા કરજ્યો રે, પૂજા કરીને થાળ ધરજ્યો રે;
 વળી ધર્મવંશી દ્વિજ ધીર રે, અવધપ્રસાદ ને રઘુવીર રે..૪૭
 એહ દત્તપુત્ર છે અમારા રે, તેને કર્યા છે ગુરુ તમારા રે;
 તેને માનજ્યો તમે સુજાણ રે, રહેજ્યો શિક્ષાપત્રીને પ્રમાણ રે..૪૮
 સાધુ વર્ણપાળા સુણી લેજ્યો રે, ગોપાળસ્વામીની આજ્ઞામાં રહેજ્યો રે;
 અમ કેડે મરશો મા તમે રે, અન્ન મૂકશો મા કહું અમે રે..૪૯
 આત્મઘાત ન કરશો જન રે, એહ માનજ્યો મારુ વચન રે;
 મારાં વચનનો કરશો ઉત્થાપ રે, મારે તમારે તો નહીં મેળાપ રે..૫૦
 એમ કહી વચન વિષમ રે, દીધા પોતાના ચરણના સમ રે;
 જ્યારે મનાવ્યું એવું વચન રે, તેહ સુણીને બોલિયા જન રે..૫૧

હે મહારાજ ! રહેશું આંહીં અમે રે, એવું મનાવ્યું વચન તમે રે;
 પણ તમારા ચરણમાં મન રે, રાખજો અમારું નિશદન રે..૫૨
 અપરાધ અમારા મ જોજ્યો રે, અંતકાળે તો વેલા આવજ્યો રે;
 વળી જ્યારે સંભારીએ હરિ રે, ત્યારે દર્શન દેજ્યો દયા કરી રે..૫૩
 વળી તમારી ભક્તિને માંય રે, કોઈ પ્રકારે વિઘ્ન ન થાય રે;
 બાહેર અંતરશત્રુ છે ઘણા રે, સહુ દેષી ભક્તિધર્મ તણા રે..૫૪
 તેથી ઉગારજ્યો કૃપાનિધિ રે, એમ સહુએ પ્રાર્થના કીધી રે;
 કહે નાથ તથાસ્તુ તે થાશે રે, જેહ માગ્યું તમે મુજ પાસે રે..૫૫
 પછી કહ્યું જાઓ તમે જન રે, ત્યારે ચાલ્યા સહુ માની વચન રે;
 સહુ રોતાં રોતાં પાછાં ગયાં રે, ચાલે નહીં ચર્ણ ચૂર્ણ^૧ થયાં રે..૫૬
 પ્રાણ મૂકી ગયાં પ્રભુ પાસ રે, થયાં અંતરે અતિ ઉદાસ રે;
 એમ પાછા વળિયાં એ જન રે, અતિ અતિ કરતાં રુદન રે..૫૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજે પોતાના
 આશ્રિત આગળ પોતાને સ્વધામે પધારવું તે વાત કરી ને તે સહુને
 ધીરજ આપી’ એ નામે એકસો ને સાઠમું પ્રકરણમ્ ॥૧૬૦॥

પૂર્વછાયો :

શુભમતિ સહુ સાંભળો, કહું ત્યાર પછીની વાત;
 પૃથવીના તળ ઉપરે, થાવા લાગ્યા મોટા ઉતપાત^૨..૦૧
 ચાલ્યા પ્રચંડ પવન અતિ, ગતિ ઘોર કઠોર ઘણી થઈ;
 ઝાડ પાડ બહુ પાડિયાં, કોટ મંદિર ઘર કોઠા કંઈ..૦૨
 અતિ અચાનક અગનિ, વળી વૂઠી વેધે વ્યોમમાં^૩;
 વન ભુવન કેંક ગામ પુર, બહુ બહુ બાળ્યાં ભોમમાં..૦૩
 પડ્યા પથર પૃથવી ઉપરે, અતિ ઘણા આકાશથી;
 નારી નર ડર પામિયાં, કહે નહીં ઊગરિયે નાશથી..૦૪

ઓપાઈ :

થાય કઠણ કડાકા વ્યોમ રે, પડે તીખી તડિતો^૧ તે ભોમ રે;
 ત્રૂટાં^૨ તામસ દેવનાં ધામ રે, હતાં દેરાં ડુંગર ને ગામ રે..૦૫
 એવો થયો છે ઉલકાપાત રે, શું કહીએ એ સમાની વાત રે;
 વૂઠાં નીર રુધિરની ધારે રે, જોઈ ભય પામ્યાં સહુ તારે^૩ રે..૦૬
 ગયાં સાધુનાં મન ડોળાઈ રે, થયો ઉદ્ધેગ તે ઉરમાંઈ રે;
 ઉષ્ણ ઋતુના સૂર્યની કાંતિ રે, થઈ નિસ્તેજ પામી અશાંતિ રે..૦૭
 હરિભક્ત પુરુષનાં અંગ રે, ફરક્યાં ડાબાં તે પણ કુઢંગ રે;
 વળી બાઈ જેને સતસંગ રે, તેના ફરક્યાં જમણાં અંગ રે..૦૮
 વળી સ્વપના લાધાં^૪ છે જેહ રે, અતિ અપશુકન માન્યા તેહ રે;
 જાણું ધર્મભક્તિની મૂરતિ રે, શોકે રુદન કરે છે અતિ રે..૦૯
 રાધાકૃષ્ણની પ્રતિમા સોય રે, દગ^૫ વિના દેખાણી છે દોય રે;
 વળી શ્વેતપટે ઢાંકી મુખ રે, અતિ શોકમાં પામ્યાં છે દુઃખ રે..૧૦
 જાણ્યું શશી સૂરજ ને ઉડુ^૬ રે, પડ્યા ભૂમિયે તે પણ ભૂંડું રે;
 એવા ઉતપાત જોઈ અપાર રે, સર્વે કરવા લાગ્યા વિચાર રે..૧૧
 જાણું પ્રભુજી પૃથવીમાંથી રે, થાશે અંતરધ્યાન^૭ હવે યાંથી રે;
 પછી નાથે નિત્યકર્મ કીધું રે, ગૌ આદિક દાન બહુ દીધું રે..૧૨
 પછી ગોમયે^૮ લીપી ભૂમિ સારી રે, કરી કુશ તિલની^૯ પથારી રે;
 નાયા ઉષ્ણ જળે પ્રભુ તિયાં રે, પહેર્યા ધોયેલ ધોળાં ધોતિયાં રે..૧૩
 કરી તિલક ભાલ ચંદને રે, બેઠા પોતે તે સિદ્ધઆસને રે;
 રાખિ સ્થિર દૃષ્ટિ અનિમેષ^{૧૦} રે, નિજ આત્મામાંહી અશેષ રે..૧૪
 ધર્યું પોતે પોતાનું ધ્યાન રે, મેલ્યું વિસારી નિજ તનભાન રે;
 પાસે ગોપાળાનંદાદિ બહુ રે, નિત્યાનંદ ને શુકમુનિ સહુ રે..૧૫
 દીઠા આકાશ મગે તે વાર રે, કોટાનકોટિ વિમાન અપાર રે;

૧. વીજળીઓ. ૨. તૂટી ગયાં. ૩. ત્યારે. ૪. આવ્યાં. ૫. આંખ. ૬. તારા. ૭. હોવા છતાં દેખાય નહીં તેવા. ૮. ગાયના છાણથી. ૯. દાબડો અને તલની. ૧૦. મટકા રહિત.

બહુ પાર્ષદ પોતા તણા રે, આવ્યા નાથને તેડવા ઘણા રે..૧૬
 લાવ્યા દિવ્ય ચંદન દિવ્ય ફૂલ રે, બીજી દિવ્ય પૂજાઓ અમૂલ્ય રે;
 તેણે પ્રીત્યે પૂજ્યા ભગવાન રે, પછી તેડી બેસાર્યા વિમાન રે..૧૭
 પોતે પોતાના પાર્ષદ સાથ રે, નિજ ધામમાં પધાર્યા નાથ રે;
 નભ મારગે અમર આવી રે, કરી સ્તુતિ વાજિંત્ર વજાવી રે..૧૮
 લાવ્યા ચંદન પુષ્પના હાર રે, તેણે પૂજ્યા પ્રાણઆધાર રે;
 વળી છાંટ્યાં ચંદન બહુ તને રે, કરી ઉપર વૃષ્ટિ સુમને રે..૧૯
 તેહ પુષ્પ ચંદન વરસાત રે, દીઠા ભૂમિએ સહુએ સાક્ષાત રે;
 એમ પધારિયા નિજ ધામ રે, કરી અનેક જીવનાં કામ રે..૨૦
 સંવત્ અઢાર છાશી અઘન રે, જયેષ્ઠ સુદિ દશમીનો દન રે;
 મંગળવારે મધ્યાહ્ને મહારાજ રે, ચાલ્યા કરી અનેકનાં કાજ રે..૨૧
 મોરે આવ્યાંતા દુઃખ મહા અરિ રે, રાખ્યું તન તેમાંથી દયા કરી રે;
 સંવત્ અઢાર એકસઠ્યો જાણો રે, પોષ સુદિ પુન્યમ પ્રમાણો રે..૨૨
 તે દિ અગત્રાઈ માંહી અંગે રે, આવ્યું'તું દુઃખ અશ્વ પ્રસંગે રે;
 તેમાંથી મોરે રાખિયું તન રે, તે પણ દયા આણી જીવન રે..૨૩
 ત્યાર પછી સંવત અઢારે રે, સિત્તેરે આસુ પૂનમ ત્યારે રે;
 ગામ જાણિયે મંદવાડમાંથી રે, રાખ્યું તન પોતાની દયાથી રે..૨૪
 સંવત્ અઢારના સત્યોતેરે રે, વૈશાખ શુક્લ બારશ તે વેરે રે;
 રાખ્યું દુઃખમાંથી ગઢડે દેહ રે, તે પણ હરિજનને સનેહ રે..૨૫
 વળી સંવત્ અઢાર અઠ્યોતેરે રે, ફાગણ શુક્લાદિ અષ્ટમી કેરે રે;
 તે દિ ગણેશ ધોળકે ગોપાળે રે, રાખ્યું દુઃખમાંથી દેહ દયાળે રે..૨૬
 વળી સંવત્ અઢાર ઓગણાશી રે, ચૈત્ર સુદિ નોમ દુઃખરાશિ રે;
 તે દિ પંચાળે પોતે મહારાજ રે, રાખ્યું દેહ તે હરિજન કાજ રે..૨૭
 પછી સંવત્ અઢાર છાશીના રે, પોષ સુદિ તે બીજ તે દિના રે;
 થયા માંદા પોતે મહારાજ રે, નિજધામે પધારવા કાજ રે..૨૮

જ્યેષ્ઠ સુદિ દશમીને દન રે, ચાલ્યા દયા ઉતારી જીવન રે;
 રહેવા ધાર્યું જેટલું નાથે રે, રહ્યા એટલા દિ ભૂમિ માથે રે..૨૯
 એક ઊણો વરસ પચાસ રે, એક દિવસ ને દોય માસ રે;
 રાખ્યું એટલા દિવસ^૧ તન રે, જન હેતે તે પોતે જીવન રે..૩૦
 પછી પાસે હતા જન જેહ રે, નામસ્મરણ કરે છે તેહ રે;
 થયું સ્મરણ માંહી રુદન રે, સુણી આવિયાં સર્વે જન રે..૩૧
 જોઈ નાથને કરે વિલાપ રે, પામ્યાં અંતરે અતિ ઉતાપ રે;
 એહ સમે પામ્યા જન દુઃખ રે, તે તો કહેવાતું નથી મેં મુખ રે..૩૨
 બાંધી રાખે બંધીવાન જેમ રે, રહ્યાં સહુનાં નાડીપ્રાણ એમ રે;
 એહ સમે વાવરી સામર્થી રે, અલબેલેજીએ આપે અતિ રે..૩૩
 જો એમ ન કરત જીવન રે, થાત કેર^૨ મરત બહુ જન રે;
 જેને વાલા વિના પળ ઘડી રે, ન રહેવાતું જાતું તન પડી રે..૩૪
 તેના રહ્યા પ્રાણ તન માંય રે, તે તો શ્રીમહારાજ ઈચ્છાય રે;
 પછી દત્તપુત્ર દોય ધીર રે, અવધપ્રસાદ ને રઘુવીર રે..૩૫
 તેણે સુંદર શાસ્ત્રની વિધિ રે, જેમ કરવી ઘટે તેમ કીધી રે;
 ચરચું ચંદન તન નવરાવી રે, સુંદર વસ્ત્ર અમૂલ્ય પહેરાવી રે..૩૬
 પુષ્પહાર તોરા ગુચ્છ ધરી રે, પછી એ સમે આરતી કરી રે;
 કહે હાથ જોડી સહુ એમ રે, પ્રભુ આવું કર્યું તમે કેમ રે..૩૭
 સારું નાથ ઘટ્યું જે તમને રે, પણ વિસારશો મા અમને રે;
 એમ કહીને લાગિયાં પાય રે, પછી બેસાર્યા વિમાન માંય^૩ રે..૩૮
 ગાતાંવાતાં આવ્યાં ફૂલવાડી રે, જેહ ગમતી પોતાને ઝાડી રે;
 ત્યાં તુલસીચંદને ચિતા રચી રે, તન પધરાવ્યું ઘીએ ચર્ચી રે..૩૯
 પછી કર્યો અગ્નિ સંસ્કાર રે, જોઈ દુઃખ પામ્યાં સહુ અપાર રે;
 બહુ ઘૂત દેહ દાગ^૪ દીધો રે, સર્વે શાસ્ત્રવિધિ તિયાં કીધો રે..૪૦

પછી નાઈને આવ્યા ભવન રે, તે દિ ખાધું નહીં કેણે અન્ન રે;
 પછી બીજે દિ ચિતાને ઠારી રે, કરી ખરચ કરવા તૈયારી રે..૪૧
 તેડ્યા બ્રાહ્મણ સત્સંગી સહુ રે, બીજા પણ તેડાવિયાં બહુ રે;
 કર્યા મિશ્રિ^૧ મોદક વિપર રે, બીજા સાટા કરાવ્યા બહુ પેર રે..૪૨
 તેણે જમાડ્યા જન અપાર રે, સત્સંગી કુસંગી નરનાર રે;
 કરી શ્રવણીને^૨ શ્રાદ્ધવિધિ રે, તિયાં અશ્વ ગાઉ^૩ બહુ દીધી રે..૪૩
 અન્ન ધન વસન વાસણ રે, આપ્યાં પલંગ ગાદલાં આસણ^૪ રે;
 એમ વિધિ કીધી બહુ પેર રે, પછી જન ગયાં સહુ ઘેર રે..૪૪
 કેડે રહ્યાં ઈયાં જેહ દાસ રે, તે તો સદા રહેતાં પ્રભુપાસ રે;
 પ્રભુ કરી ગયાં એવો ખેલ રે, કળા^૫ એની કેણે ન કળેલ રે..૪૫
 જેમ નટ નિજ વિદ્યા વડે રે, લેવા લડાઈ આકાશે ચડે રે;
 થાય યુદ્ધે ત્યાં જૂજવાં^૬ અંગ રે, તેની નારી બળે તેને સંગ રે..૪૬
 સહુ સભા દેખે એમ સત્ય રે, ત્યાં તો ઊતરે^૭ કરી રમત્ય રે;
 આવે નારી પણ તિયાં વળી રે, જે કોઈ મુવા પુરુષસંગે બળી રે...૪૭
 પામે આશ્ચર્ય એવું જોઈ રે, પણ કળી શકે નહીં કોઈ રે;
 તેમ પ્રભુની રમત^૮ માંઈ રે, જોઈ અસુર જાય મૂઝાઈ રે..૪૮
 પણ આવે જાય એવા નથી રે, નિજ જન જાણે છે મનથી રે;
 પણ અસુર મોહ પામ્યા કાજ રે, કરે એવાં ચરિત્ર મહારાજ રે..૪૯
 જો એમ ન હોય એહ રીત રે, તમે ચિંતવી જુઓને ચિત્ત રે;
 કેંક કરે છે આવીને કાજ રે, પરચા પૂરે છે જનને મહારાજ રે..૫૦
 કેનાં જમે છે આવીને અન્ન રે, પ્રકટ પ્રમાણ નહીં સ્વપન રે;
 કેને આપે છે તોરા ને હાર રે, કેની કરે છે કષ્ટમાં વા'ર રે..૫૧
 કેને વાટમાં ચાલે છે સંગે રે, કેને સામા મળે છે ઉમંગે રે;
 કેને સાતપાંચ અસવારે રે, થાય પ્રકટ દર્શન બારે રે..૫૨

૧. સાકરના. ૨. મૃત્યુ પછીની વિધિ - તેરમું. ૩. ગાયો. ૪. આસન. ૫. યોગકળા - મનુષ્યભાવ દેખાડવાપણું. ૬. અલગ - ટૂંકડા. ૭. નીચે આવે. ૮. મનુષ્યલીલા.

કરે આરતીમાં ધૂન્ય આવી રે, કેને બોલાવે છે હેત લાવી રે;
 કથા સભામાં આવી સાંભળે રે, પ્રકટ પ્રમાણ જનને મળે રે..૫૩
 એવી રીતનાં અનેક કાજ રે, તે તો આપે કરે છે મહારાજ રે;
 એમ દર્શન દિયે દયાળ રે, નિજ જનની કરે છે સંભાળ રે..૫૪
 કોઈ ગામે લખાવે કાગળ રે, બેસી નિજ જનને આગળ રે;
 કેનું પ્રેમેશું પીવે છે પાણી રે, આવે દર્શન દેવા દાસ જાણી રે..૫૫
 કેને આપે ઝીણી જાડી માળા રે, એમ જનને કરે છે સુખાળા રે;
 કોઈને મળે છે મારગમાંય રે, મેલી ભેટ્ય ને લાગે છે પાય રે..૫૬
 કોઈક સેજમાં સુતા દેખે છે રે, જોઈ જન્મ સુફળ લેખે છે રે;
 જે જે જન સંભારે છે જ્યારે રે, તે તે પામે છે દર્શન ત્યારે રે..૫૭
 એમ અનેક પ્રકારે આજ રે, પ્રભુ કરે છે બહુ બહુ કાજ રે;
 નિજ જનથી અળગા નાથ રે, નથી જાતા રહે છે સદા સાથ રે..૫૮
 તે તો વિમુખ વાત ન માને રે, જેને પૂર્ણ પાપ પડ્યું પાને^૧ રે;
 કહું સુણો સહુ રીત એવી રે, કહ્યો બિભત્સ^૨ રસ વર્ણવી રે..૫૯

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજીમહારાજ પોતાના
 અનંત પાર્ષદની સાથે વિમાનમાં બેસીને પોતાના ધામમાં પધાર્યા’ એ
 નામે એકસો ને એકસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૧૬૧॥

પુર્વછાનો :

સુણો સહુ હું શું કહું, વરણવી વારમવાર;
 નથી દીઠો નથી સાંભળ્યો, આ જેવો બીજો અવતાર..૦૧
 અતિ સામર્થી વાવરી, હરિ ધરી મનુષ્યનું દેહ;
 આ દિન મોર્ય^૩ આગમે^૪, નથી સુણી શ્રવણે તેહ..૦૨
 અતિ અલૌકીક વારતા, લાવી દેખાડી લોક માંઈ;
 એવું આશ્ચર્ય જોઈ જન, મગન રહે મનમાંઈ..૦૩

કરી કાજ મહારાજ મોટાં, ગયાં પોતે ગોલોક;
જન દર્શન વિના દુખિયાં, રહ્યાં સંભારી કરતાં શોક..૦૪

ચોપાઈ :

સમે સમે સંભારતાં સુખ, પળે પળે પ્રકટે છે દુઃખ;
ક્યારે સાંભરે બેઠા પલંગે, ચર્ચા ચંદન સુંદર અંગે..૦૫
કંઠે હાર કપૂરના ઘણા, બાજુ કુંડળ કપૂર તણા;
ક્યારે સાંભરે પુષ્પની માળે, પુષ્પના તોરા ધર્યા દયાળે..૦૬
ક્યારે સાંભરે જરકશી જામે, બાંધી પાઘ જરકશી શ્યામે;
ક્યારે સાંભરે મુગટ ધરેલ, રૂડે હિંડોળે બેઠા રંગરેલ..૦૭
ક્યારે સાંભરે નાખતા ગુલાલ, રંગે રમતા કરતા ખ્યાલ;
ક્યારે પિયકારી લઈ હાથે, રંગ નાખતા સખાને માથે..૦૮
ક્યારે અશ્વ પર અસવાર, એમ સાંભરે પ્રાણઆધાર;
ક્યારે સાંભરે નદીમાં નાતા, તાળી પાડી સખા સંગે ગાતા..૦૯
ક્યારે નીર ઉછાળતા હાથે, રંગે રમતા સખાની સાથે;
ક્યારેક સાંભરે જમતાં થાળ, દેતાં પ્રસાદી દાસને દયાળ..૧૦
ક્યારેક સાંભરે પંગત્યે ફરતા, દઈ દર્શન ને મન હરતા;
મુખ માંહી જલેબિયો આપી, જમાડે ચરણ મસ્તકે છાપી..૧૧
ક્યારેક સાંભરે જનને મળતા, આપે છાતીમાં ચરણ વળતા;
ક્યારેક સાંભરે કરતા વાત, સમજી સંત થાય રળિયાત..૧૨
ક્યારેક સાંભરે પૂજ્યા છે જને, પુષ્પહાર સુંદર ચંદને;
ક્યારેક આરતી સ્તુતિ આગે, કરી જન પ્રેમે પાય લાગે..૧૩
ક્યારેક સાંભરે સેજમાં સુતા, ઊઠી મુખ ધોઈ મુખ લૂતા;
ક્યારેક સાંભરે કરતા દાતણ, ક્યારેક સાંભરે બેઠા આસણ..૧૪
ક્યારેક સાંભરે નાતા નાથ, ચોળી તન જે નવરાવતા હાથ;
ક્યારેક સાંભરે જીવન જમતા, તાળી પાડી જન સંગે રમતા..૧૫

ક્યારેક ચડી આવે એવા ચિત્ત, વેઢ વીંટી કર કડાં સહિત;
 ક્યારેક સાંભરે બેઠા સુખપાલ, ક્યારેક હસ્તિએ સંગે મરાળ..૧૬
 ક્યારેક સાંભરે મેડે મહારાજ, ક્યારેક કરતા વાત હેત કાજ;
 ક્યારેક રમતા સંતની સાથે, ગાતા તાળી પાડી દોય હાથે..૧૭
 ક્યારેક સાંભરે બેઠા આસન, ક્યારેક સાંભરે ચંપાવતા તન^૧;
 ક્યારેક સાંભરે ચોળતાં તેલ, ક્યારેક સાંભરે ચરણ પૂજેલ..૧૮
 ક્યારેક સાંભરે તાપતા તન, નાથ હાથે કરતા વ્યંજન;
 ક્યારેક જમી જમાડતા જન, પીરસતા પોતે થઈ પ્રસન્ન..૧૯
 ક્યારેક રથ વેલ્ય ગાડે ઘોડે, બેસી ચાલતા સખાની જોડે;
 ક્યારેક આંબા આંબલી ઓટે, બેસતા હાર પહેરી બહુ કોટે..૨૦
 ક્યારેક લેતા લટકેશું હાર, એમ સાંભરે છે વારમવાર;
 જિયાં જિયાં વિચર્યા જીવન, તેનું કરે છે જન ચિંતવન..૨૧
 જિયાં જિયાં કરી હરિએ લીળા, તે ચિંતવે છે જન થઈ ભેળા;
 જિયાં જિયાં કરિયા ઉત્સવ, તે તે જન ચિંતવે છે સર્વ..૨૨
 જે જે મહારાજે કર્યા કારજ^૨, તે તે ચિંતવે છે નારીનરજ;
 સંભારતાં સુખદુઃખ તેને, વીસરતો નથી વિયોગ મને..૨૩
 એવાં સુખ નથી આપ્યાં મહારાજ, જે વીસાર્યા પણ વીસરે આજ;
 સંભાર્યે સુખ નહીં દુઃખ તન, તેણે રુદિયે રહે છે રુદન..૨૪
 બારે નથી દેખાડતાં દાસ, અંતરે સદા રહે છે ઉદાસ;
 જેમ મણિ વિના મણિધર^૩, એમ ફરે છે નારી ને નર..૨૫
 જેમ ધન વિના નિરધન, એમ રહે છે કંગાલ જન;
 જેમ માબાપ વિનાનાં બાળ, કોણ કરે તેની પ્રતિપાળ^૪..૨૬
 જેમ પતિ વિનાની પતની, એમ આજ તે આવીને બની;
 જેમ નગર ગયે નરપતિ, તેને તને સુખ નહીં રતી..૨૭

૧. પગચંપી વગેરે કરાવતા. ૨. કાર્ય. ૩. જેનો મણિ ખોવાયો છે તેવો સાપ. ૪. સંભાળ; રક્ષા.

તેમ જેને વાલાનો વિયોગ, વણરોગે તેને જાણવો રોગ;
 તેને સુખ ક્રિયાંથી શરીરે, રહે નયણાં ભરિયાં નીરે..૨૮
 ગાય વિનાનું વલવલે^૧ વત્સ^૨, જળ વિનાનું તલફે^૩ મત્સ્ય;
 તેમ જીવન^૪ વિનાના જન, રહે આલોચ^૫ રાત્ય ને દન..૨૯
 જેમ પ્રાણ વિનાનું હોય પંડ, જેમ સૂર્ય વિનાનું બ્રહ્માંડ;
 જેમ શશી વિનાની રાત્ય, જેમ અવનિ વિના વરસાત..૩૦
 એમ ઝાંખાં પડ્યાં સર્વે જન, જાતાં એક શ્રીપ્રાણજીવન;
 કોઈને તને તેજ ન રહ્યાં, ઝૂરી ઝૂરી સહુ ઝાંખાં થયાં..૩૧
 જેમ ફળ વિનાની કદળી, જેમ તોય વિના તાલ વળી;
 જેમ હંસ વિના માનસર, એમ રહ્યાં સહુ નારીનર..૩૨
 જેમ વસ્તી વિનાનું નગર, જેમ મનુષ્ય વિનાનું ઘર;
 તેમ સૂનું લાગે છે તે સહુ, ઘણી ઘણી વાત શું હું કહું..૩૩
 જે જે સ્થળે બેસતાં નાથ, સંભાર્યે હૈયું ન રહે હાથ;
 જેમ લૂણ વિનાનું વ્યંજન, જેમ ધૂત વિનાનું ભોજન..૩૪
 જેમ વર વિનાની તે જાન, જેમ રસ વિનાનું છે પાન;
 તેમ નીરસ થયો સંસાર, એક જાતાં તે પ્રાણઆધાર..૩૫
 કોઈને સુખ રહ્યું નહીં રતી, પધારતાં પ્રભુ પ્રાણપતિ;
 દેહગેહનાં સુખ ન રહ્યાં, કહે શિયે સુખે રહ્યાં ઈયાં..૩૬
 હસ્યા રમ્યાની હોંશ ન રઈ, જીવતાં ગત્ય મૃતકની^૬ થઈ;
 એવી રીતે તે દેહના દન, પૂરા કરે છે હરિના જન..૩૭
 સાંભરે સમે સમે ઘણું સુખ, તેણે નૂર^૭ નથી કેને મુખ;
 સ્વજન સાલે^૮ સાંભરતાં ઐંધાણ, તેની પીડાયે પીડાય છે પ્રાણ..૩૮
 વારમવાર કહેતાં હેત વાત, તે તો સાલે છે દિવસ ને રાત;
 હેત દેખાડી હરિયા મન, તે વીસરતું નથી નિશદન..૩૯

૧. અકળાય. ૨. વાછડું. ૩. તરફડે; તલસે. ૪. પ્રાણઆધાર પ્રભુ. ૫. વિયોગ; બેચેની. ૬. મરેલાની. ૭. તેજ-ઓજસ. ૮. ખૂંચે-ખટકે. .

એમ સંભારી સંભારી જન, રુદામાંહી^૧ કરે છે રુદન;
 સર્વે સુખ લઈ ગયા સાથ, કેડે કરી જનને અનાથ..૪૦
 એવી રીત જે એ જન તણી, કેટલીક હું દેખાડું ગણી;
 જેનું જાતું રહ્યું છે જીવન, એનું આશ્ચર્ય ન માનીએ મન..૪૧
 કહી વાત સંક્ષેપે મેં એહ, જેમ છે તેમ ન કહેવાય તેહ;
 જે જે દીઠું મેં સાંભળ્યું કાન, તેમાંથી લખ્યું કાંઈક નિદાન..૪૨
 કહેતાં જશ હરિના વિસ્તારી, થઈ કથા આ સુંદર સારી;
 કહ્યાં પ્રકટ પ્રભુનાં ચરિત્ર, અતિ પાવન પરમ પવિત્ર..૪૩
 સતસંગીને છે સુખનિધિ, પૂરણ સુખમય પ્રસિદ્ધિ;
 દોયલી વેળામાં^૨ ચિંતવે દાસ, થાય સુખ જાય તનત્રાસ..૪૪
 એવો ગ્રંથ થયો આ અનુપ, સત્સંગી જનને સુખરૂપ;
 કહ્યું છે મને જણાણું જેમ, સહુ સમજી તે લેજ્યો એમ..૪૫
 સર્વ ચરિત્ર શ્રીહરિ તણાં, કે'વાય ક્યાં લગી છે અતિ ઘણાં;
 સંક્ષેપે કરી કહ્યાં સહુને, જેટલાં જાણ્યામાં આવ્યાં મુને..૪૬
 હરિચરિત્ર છે અપરમપાર, એક જીભે ન થાય નિરધાર;
 બ્રહ્મસૃષ્ટિમાં^૩ નહીં હોય એવા, સાંગોપાંગ^૪ હરિગુણ કહેવા..૪૭
 શેષ ગણેશ શારદા જેહ, કહે છે પાર નથી પામતા તેહ;
 માટે મેં મને કર્યો વિચાર, હરિજશ છે અપરમપાર..૪૮
 જે જે વાત મારા જાણ્યામાં આવી, તે તે વાત મેં સહુને સુણાવી;
 જોઈ શુદ્ધ શ્રીહરિના દાસ, કહેતાં કથા થાય છે હુલાસ..૪૯
 જ્યારે શ્રોતાનું હોય શુદ્ધ મન, કહેતા વક્તા થાય પ્રસન્ન;
 કે'વાય કથા અનુપમ અતિ, શ્રોતા સુણતાં થાય શુદ્ધમતિ..૫૦
 એવો જાણી આ^૫ કથા સંવાદ, કહેશે સુણશે રાખશે યાદ;
 તે તો પામશે પરમ આનંદ, સત્ય કહે એમ નિષ્કુળાનંદ..૫૧

૧. દુઃખમાં. ૨. દુઃખ-સંકટના સમયમાં. ૩. બ્રહ્માએ સર્જેલી આ પ્રજામાં. ૪. સંપૂર્ણ - જેવા છે તેવા.

૫. ભક્તચિંતામણિ.

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘શ્રીજી મહારાજ સ્વધામ પધાર્યા તેનો વિયોગ થયો તેનું વર્ણન કર્યું’ એ નામે એકસો ને બાસઠમું પ્રકરણ ॥૧૬૨॥

પૂર્વછાયો :

ભક્તચિંતામણી ગ્રંથના, પ્રકરણ એકસો ચોસઠ;
વિભાગે તે વર્ણવું, સુંદર સારી પેઠ..૦૧
પ્રથમ મંગલાચર્ણ પ્રકર્ણ, બીજું કવિ સ્તવન;
ત્રીજે માહાત્મ્ય ગ્રંથનું, ચોથે હિમાદ્રિ વર્ણન..૦૨
પાંચમે મુનિનાં નામ કહ્યા, છઠે ઋષિસ્તુતિ આપ;
સાતમે શાપ દુર્વાસાનો, આઠમે તેનો પરિપાત^૧..૦૩
નવમે ઉદ્ભવ અસુરનો, દશમે ધરમ અવતાર^૨;
અગિયારે વિવાહ ભક્તિધર્મનો, બારે રામાનંદ મળ્યા ઉદાર..૦૪
તેરે ત્યાંથી ઘેર આવિયા, ચૌદે ધર્મ મુનિને મળ્યા હરિ;
પનરે ધર્મ અશ્વસ્થામાએ શાપ્યા, સોળે પ્રભુ પ્રકટ્યા દયા કરી..૦૫
સત્તરે કૃત્યાઓનું વિધન કહ્યું, અઢારે હરિચરિત્ર ચલ્યું^૩;
ઓગણીસે અસુર વિધન ટાળ્યું, વીસે અવધ્ય ધામ વર્ણવ્યું..૦૬
એકવીસે હરિ બાળલીલા, બાવીસે જનોઈનો જાગ^૪;
ત્રેવીસે ચરિત્ર પવિત્ર છે, ચોવીસે માતા તન ત્યાગ..૦૭
પંચવીસે ધર્મે ધ્યાને કરી, છવીસે તજીયું તન;
સત્યાવીસે ચાલ્યા હરિ ઘેરથી, અઠ્યાવીસે અવનિ અટન^૫..૦૮

ચોપાઈ :

ઓગણત્રીસે કર્યું તપ આપ રે, ત્રીશે ગોપાળયોગી મેળાપ રે;
એકત્રીસે લૈ^૬ પ્રકર્ણ ચાર રે, ફર્યા વર્ણી તે વન મોઝાર રે..૦૯
પાંતરીસે તીર્થમાં ભમ્યા રે, છતરીસે ઉદ્ધવ^૭ જનમ્યા રે;

૧. સંતાપ. ૨. પ્રાગટ્ય. ૩. વર્ણવ્યું. ૪. યાગ-યજ્ઞ. ૫. વિચરણ. ૬. થી લઈ. ૭. રામાનંદસ્વામી.

સાડત્રીસે આડત્રીસે વાત રે, કહી રામાનંદની વિખ્યાત રે..૧૦
 ઓગણ્યાળીસમાં ઘનશ્યામ રે, આવ્યા સત્સંગમાં^૧ સુખધામ રે;
 યાળીસે સ્વામીનું ધ્યાન કરી રે, કહી મૂર્તિ રૂડી રસભરી રે..૧૧
 એકતાળીસે મુક્તાનંદે પત્ર રે, લખ્યો સ્વામી ઉપર સુંદર રે;
 બેંતાળીસે પત્રી નીલકંઠે રે, લખી સુંદર સારી પેઠે રે..૧૨
 ત્રેતાળીસે તેનો ઉત્તર રે, લખ્યો સ્વામી શ્રીજીએ^૨ સુંદર રે;
 ચુંમાળીસે રામાનંદ આવી રે, મળ્યા નીલકંઠને બોલાવી રે..૧૩
 પિસ્તાળીસે મહાદીક્ષા દીધી રે, છેંતાળીસે રુચિની વાત કીધી રે;
 સુડતાળીસે રામાનંદ શ્યામ રે, પધારિયા સદેહે સ્વધામ રે..૧૪
 અડતાળીસે ઉત્સવ માંગરોળે રે, તિયાં જન કર્યા બહુ ટોળે રે;
 ઓગણપચાસે પચાસે અનુપ રે, કહ્યાં હરિચરિત્ર સુખરૂપ રે..૧૫
 એકાવને પરમહંસ કીધા રે, બાવન ત્રેપનમાં નામ^૩ લીધાં રે;
 ચોપને હરિચરિત્ર પાવન રે, પંચાવને જેતલપુર જજ રે..૧૬
 છપને જેતલપુર જઈ રે, ગયા ખોખરાદે સંઘ લઈ રે;
 સત્તાવને અસુરને મારી રે, ગયા કચ્છદેશ સુખકારી રે..૧૭
 અઠાવને ઓગણસાઠ્યે જાણો રે, યજ્ઞ ડભાણનો પરમાણો રે;
 સાઠે કચ્છદેશથી સોરઠમાંઈ રે, કરી અષ્ટમી તે અગતરાઈ રે..૧૮
 એકસઠે યજ્ઞ જેતલપુરે રે, કરતાં વારું^૪ કરાવ્યું અસુરે રે;
 બાસઠે કારિયાણી માંઈ રે, કર્યો અષ્ટમી ઉત્સવ ત્યાંઈ રે..૧૯
 ત્રેસઠમાં વઉઠાની વાત રે, લીલા કરી ફર્યા ગુજરાત રે;
 ચોસઠે સારંગપુર ગામે રે, કર્યો ઉત્સવ સુંદર શ્યામે રે..૨૦
 પાંસઠે ગઢડા ગામ માંઈ રે, રમ્યા હુતાસની હરિ ત્યાંઈ રે;
 છાસઠમાં લાડીલો લાલ રે, કર્યો ફૂલડોલ વરતાલ રે..૨૧
 સડસઠે કર્જસણ ગામે રે, કરી અષ્ટમી ત્યાં ઘનશ્યામે રે;
 અડસઠમાંહી રૂડી પેઠય રે, કરી ગઢડે કપિલાછઠય રે..૨૨

અગણોતેરે પુરી દીપમાળ રે, કરી વરતાલે લીલા દયાળ રે;
 સિતેરે ગઢડે હોળી રમી રે, ઈકોતેરે વરતાલ અષ્ટમી રે..૨૩
 બોંતેરે ધર્મપુરની વાત રે, ગયા ઘણું રહી ગુજરાત રે;
 તોંતેરે વરતાલ મુરારિ રે, ફૂલડોળે ઝૂલ્યા મુગટ ધારી રે..૨૪
 ચુમોતેરે વળી વરતાલે રે, હુતાસની ઉત્સવ કર્યો વાલે રે;
 પંચોતેરે લખ્યું ગયા સોરઠે રે, કરી લીલા તિયાં બહુ પેઠે રે..૨૫
 છોંતેરે જેતલપુર ગામે રે, ભીમએકાદશી કરી શ્યામે રે;
 સત્યોતેરમાં વાત એ જાણો રે, જીત્યા વેદાંતાચારને^૧ પ્રમાણો રે..૨૬
 અઠ્યોતેરે ઓગણાશિયે વાત રે, પ્રબોધની ઉત્સવ વિખ્યાત રે;
 એંશી પ્રકરણમાં છે એહ રે, કરી ગઢડે હુતાસની તેહ રે..૨૭
 એકાશીમાં બોટાદની લીલા રે, રમ્યા હોળી હરિજન ભેળા રે;
 બાશિયે શ્રીનગર જઈ રે, આવ્યા સહુને દર્શન દઈ રે..૨૮
 ત્રાશિયે દેશ દંઢાવ્યે રે, દીધાં દર્શન ભૂધરે ભાવે રે;
 ચોરાશીમાં ગઢડાની વાત રે, દુષ્ટ^૨ દમી^૩ ગયા ગુજરાત રે..૨૯
 પંચાશિયે ગઢડામાં વળી રે, કરી દીપ ઉત્સવ દીવાળી રે;
 છાશિયે શ્રીનગર માંઈ રે, નરનારાયણ બેઠા ત્યાઈ રે..૩૦
 સત્યાશીએ શું કહું વખાણી રે, કર્યો અન્નકોટ કારીયાણી રે;
 અઠ્યાશીમાં પ્રકરણમાં કહ્યો રે, ફૂલડોળ પંચાળે સમૈયો રે..૩૧
 નેવાશીમાં એ કહી પ્રકાશું રે, રહ્યા ગઢડે સંત ચોમાસું રે;
 નેવુંવે શ્રીનારાયણ^૪ પધારાવ્યા રે, પછી અયોધ્યાનાં વાસી આવ્યાં રે..૩૨
 એકાશુંમાં પ્રાણ આધાર રે, પૂછ્યો ધર્મકુળ પરિવાર રે;
 બાણું ત્રાણું પ્રકર્ષો એ ચવી^૫ રે, વાત દ્વારામતીની^૬ વર્ણવી રે..૩૩
 ચોરાણું પંચાણુંમાં એ પેર રે, પ્રભુ પધાર્યા સુરત શહેર રે;
 છન્નુમાંઈ હોળીનો સમૈયો રે, કર્યો અમદાવાદ તે કહ્યો રે..૩૪
 સતાણું પ્રકર્ષો પ્રમાણો રે, દીપઉત્સવ વરતાલે જાણો રે;

૧. વેદાંતાચાર્યને. ૨. ગેબીને. ૩. હાર પમાડી. ૪. લક્ષ્મીનારાયણ. ૫. કહી. ૬. દ્વારકાની.

અઠાણું પ્રકર્ણે શ્રીનગર રે, કર્યો હોળી સમૈયો સુંદર રે..૩૫
 નવાણું પ્રકર્ણે જાણો જન રે, વાલો પધાર્યા વટપત્તન રે;
 સોમા પ્રકર્ણમાં વાત સારી રે, કહી બહુ પ્રકારે વિસ્તારી રે..૩૬
 સો ને એકે પ્રોક્ષપક્ષ^૧ લીધી રે, થઈ આચાર્ય ભક્તિ કીધી રે;
 સો ને બેયે બહુનામી તણાં રે, કહ્યાં ન જાય ચરિત્ર ઘણાં રે..૩૭
 સો ને ત્રણેયે મુનિની સ્તુતિ રે, બોલ્યા સો ને ચારે પ્રાણપતિ રે;
 સો ને પાંચે સામર્થ્યા હરિને રે, કહ્યાં સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિ કરીને રે..૩૮
 ત્યાંથી પાંચે પ્રકર્ણે વિખ્યાત રે, કહી પંચ વરતની^૨ વાત રે;
 સો ને અગિયારે શુભ જાણો રે, વ્રત બાઈઓ ત્યાગીનાં પ્રમાણો રે...૩૯
 સો ને બારે બાઈ ભાઈ નામ રે, કહ્યાં રહ્યાં જે ગઢે ગામ રે;
 સો ને તેરે સોરઠવાસી જન રે, તેના નામ લખ્યાં છે પાવન રે..૪૦
 સો ને ચૌદે વાળાંકનાં ભક્ત રે, કહી તેહનાં નામની વ્યક્ત^૩ રે;
 સો ને પનરે પાંચાળવાસી રે, કહ્યાં તેહનાં નામ પ્રકાશી રે..૪૧
 એકસો સોળે કચ્છ હાલારી રે, લખ્યાં જનનાં નામ વિસ્તારી રે;
 સો ને સત્તરે સૌભીરનાં જન રે, કહ્યાં નામ પરમ પાવન રે..૪૨
 સોઅઢારે ભાલભક્ત ભાખ્યા રે, સો ઓગણીશે દંઢાવ્યનાં દાખ્યા રે;
 સો ને વીસે મારુ ગુજરાતી રે, કહ્યાં નામ તેહનાં વિખ્યાતિ રે..૪૩
 સો ને એકવીસે કહ્યાં નામ રે, ભક્ત ચરોતરે નર વામ રે;
 સો બાવીસે ચરોતરે રે'નાર રે, તેના નામ જાણો નિરધાર રે..૪૪
 સો ને ત્રેવીસે બારાનાં^૪ જન રે, તેનાં નામ લખ્યાં છે પાવન રે;
 સો ને ચોવીસે પચીસે પરમાણો રે, વાકળ કાનમ સુરતી જાણો રે..૪૫
 સો ને છવીસે નિમાડી ભાખ્યાં રે, ખાની હિંદુસ્થાની લખી રાખ્યાં રે;
 સો સત્યાવીસે ખંડ બુંદેલરે, ગંગાપાર જન પંચમહેલ રે..૪૬
 વત્સધોશ આદિ દેશ જેહ રે, નામ સોળ પ્રકરણમાં તેહ રે;
 ત્યાંથી એકત્રીસ પ્રકર્ણે જાણો રે, લખ્યાં પરચા તે પરમાણો રે..૪૭

૧. પોતાને ભગવાન તરીકે છુપાવવાની વાત. ૨. વર્તમાનની. ૩. વિક્તિ. ૪. ભાલબારા પ્રદેશનાં.

એકસો ઓગણસાઠે ભણી રે, શોભા ગોલોક ધામની ઘણી રે;
 સોને સાઠે નાથે ધીરજ્ય દીધી રે, પછી કરવાની હતી તે કીધી રે...૪૮
 સોને એકસઠે ઘનશ્યામ રે, પોતે પધાર્યા પોતાને ધામ રે;
 સો ને બાસઠે હરિવિયોગ રે, હરિજન પીડાણાં એ રોગ રે..૪૯
 સો ને ત્રેસઠે કહ્યો સંકેત રે, સર્વે પ્રકર્ણ જાણવા હેત રે;
 સો ને ચૌસઠે માહાત્મ્ય જાણો રે, ગ્રંથ ઈતિ પરમાણો રે..૫૦
 પૂરાં પ્રકરણ સો ને ચોસઠ રે, શીખે ગાય સુણી સારી પેઠ રે;
 નિત્ય પ્રત્યે કરીને અધ્યાસ રે, કહેશે સાંભળશે હરિદાસ રે..૫૧
 તેને ઉપરે રીઝે દયાળુ રે, થાય લોક પરલોકે સુખાળુ રે;
 એવી અનુપમ કથા આ છે રે, જેમાં હરિચરિત્ર કહ્યાં છે રે..૫૨
 સત્સંગી જે નર ને નારી રે, તેને આ કથા છે સુખકારી રે;
 સુણી સુણી લેશે સુખ અતિ રે, થાશે ધર્મનિયમે દઢ મતિ રે..૫૩
 પ્રભુ પ્રકટના જે ઉપાસી રે, તેને તો આ ગ્રંથ સુખરાશિ રે;
 જેમાં ઈષ્ટદેવનાં ચરિત્ર રે, સુણી થાય પરમ પવિત્ર રે..૫૪
 રામઉપાસીને રામચરિત્ર રે, સુણી માને સહુથી પવિત્ર રે;
 કૃષ્ણઉપાસીને કૃષ્ણલીલા રે, માને મુદ્ધ સુણે થઈ ભેળા રે..૫૫
 તેમ સહજાનંદી જન જેહ રે, સુણી આનંદ પામશે એહ રે;
 એવી કથા આ અનુપમ સારી રે, સત્સંગીને છે સુખકારી રે..૫૬
 હરિજનને છે આ પીયૂષ રે, વિમુખ જનને છે આ વિષ રે;
 સુણી સત્સંગી લેશે આનંદ રે, કહેશે પરમાર્થા નિષ્કુળાનંદ રે..૫૭

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ગ્રંથપ્રકરણ સર્વેનો સંકેત
 કહ્યો’ એ નામે એકસો ને ત્રેસઠમું પ્રકરણમ્ ॥૧૬૩॥

પૂર્વછાયો :

ભક્તચિંતામણિ ગ્રંથ કહ્યો, સત્સંગીને સુખરૂપ;
 જેમાં ચરિત્ર પ્રગટનાં, અતિ પરમ પાવન અનુપ..૦૧

બીજા ગ્રંથ તો બહુ જ છે, સંસ્કૃત પ્રાકૃત^૧ સોય;
 પણ પ્રકટ ઉપાસી જનને, આ જેવો નથી બીજો કોય..૦૨
 જેમાં ચરિત્ર મહારાજનાં, વળી વર્ણવ્યાં વારમવાર;
 વણ સાંભારે સાંભરે, હરિમૂર્તિ હૈયા મોઝાર..૦૩
 હરિને હરિજનના, આ ગ્રંથમાં ગુણ અપાર;
 શુદ્ધભાવે જે સાંભળે, તે ઉતરે ભવપાર..૦૪

ઓપાઈ :

એવો ગ્રંથ અનુપમ અતિ રે, જેમાં પ્રકટ પ્રભુની પ્રાપતિ રે;
 પ્રકટ કલ્યાણ પ્રકટ ભજન રે, પ્રકટ આજ્ઞા પ્રકટ દર્શન રે..૦૫
 પ્રકટ વાતો પ્રકટ વ્રતમાન રે, પ્રકટ ભક્ત પ્રકટ ભગવાન રે;
 નથી ઉધારાની એકે વાત રે, જે જે જોઈએ તે તે સાક્ષાત રે..૦૬
 બીજા કહે મુવા પછી મોક્ષ રે, વળી પ્રભુ બતાવે છે પ્રોક્ષ^૨ રે;
 કોઈ કહે છે કર્મે કલ્યાણ રે, એવા પણ બહુ છે અજાણ રે..૦૭
 કોઈ કહે પ્રભુ નિરાકાર રે, એવા પણ અજાણ અપાર રે;
 કોઈ કહે છે વૈદિક કર્મે રે, કલ્યાણ છે જાણો એક બ્રહ્મે^૩ રે..૦૮
 કોઈ કહે છે દેવી ને દેવ રે, કોઈ કહે મોક્ષદા મહાદેવ રે;
 એ તો સર્વે વારતા છે સારી રે, પણ જનને જોવું વિચારી રે..૦૯
 જ્યારે એમ જ અર્થ જો સરે^૪ રે, ત્યારે હરિ તન શીદ ધરે રે;
 જ્ઞાન વિના તો મોક્ષ ન થાય રે, એમ શ્રુતિસ્મૃતિ સહુ ગાય રે..૧૦
 માટે પ્રકટ^૫ જોઈયે ભગવંત રે, એવું સર્વે ગ્રંથનું સિધંત^૬ રે;
 જેમ પ્રકટ રવિ હોય જ્યારે રે, જાય તમ^૭ બ્રહ્માંડનું ત્યારે રે..૧૧
 જેમ પ્રકટ જળને પામી રે, જાય પ્યાસીની પ્યાસ તે વામી^૮ રે;
 જેમ પ્રકટ અન્નને જમે રે, અંતર જઠરા જાળ વિરમે રે..૧૨
 તેમ પ્રકટ મળે ભગવાન રે, ત્યારે જનનું કલ્યાણ નિદાન રે;

૧. સંસ્કૃત સિવાયની ભાષાના. ૨. પરોક્ષ. ૩. એક બ્રહ્મને જ સત્ય માનવાથી. ૪. મોક્ષ થઈ જાય તો.

૫. પૃથ્વી પર સાક્ષાત્ - બોલતા ચાલતા. ૬. સિદ્ધાંત-નિર્ણય. ૭. અંધારું. ૮. ટળી; છીપી.

માટે પ્રકટ ચરિત્ર સાંભળવું રે, હોય પ્રકટ ત્યાં આવી મળવું રે..૧૩
 જ્યાં હોય પ્રભુ પ્રકટ પ્રમાણ રે, તિયાં જનનું સહજે કલ્યાણ રે;
 કાન પવિત્ર થાય તે વારે રે, સુણે પ્રકટના જશ જ્યારે રે..૧૪
 ત્વયા તણું પાપ ત્યારે જાય રે, જ્યારે સ્પરશે પ્રકટના પાય રે;
 નયણાં નિષ્પાપ થાવા નિત્ય રે, નિરખે પ્રકટ પ્રભુ કરી પ્રીત રે..૧૫
 જીહ્વા પવિત્ર ત્યારે જ થાય રે, જ્યારે ગુણ પ્રકટના ગાય રે;
 નાસા નિર્મળ થવા નિદાન રે, સૂંધે હાર પહેર્યા ભગવાન રે..૧૬
 ચરણ પવિત્ર થાવા કોઈ કરે રે, તો પ્રકટ સામા પગ ભરે રે;
 કર પવિત્ર થાવાને કાજ રે, જોડે પ્રકટ જ્યાં મહારાજ રે..૧૭
 મને મનન ચિત્તે ચિંતવન રે, કરતાં પ્રકટનું થાય પાવન રે;
 બુદ્ધિ નિશ્ચે અહં અહંકારે રે, કરે પ્રકટમાં શુદ્ધ ત્યારે રે..૧૮
 માટે પ્રકટ પ્રભુ જો ન હોય રે, ન થાય એ નિષ્પાપ કોય રે;
 જાણો પ્રકટમૂર્તિ ભવપાજ^૧ રે, સહજે ઊતરવાનો સમાજ રે..૧૯
 જેમ સાગર તરવા નાવ રે, તે વિના બીજો નથી ઉપાવ^૨ રે;
 માટે કહેવા પ્રકટનાં ચરિત્ર રે, તેહ વિના ન થાય પવિત્ર રે..૨૦
 પ્રકટ મૂર્તિ તે નિર્ગુણ રે, સુખદાયક છે એ સદ્ગુણ રે;
 કહ્યું કૃષ્ણે ઉદ્ધવને એહ રે, એકાદશ^૩ ભાગવતે જેહ રે..૨૧
 સત્ત્વગુણ માંહી તજે તન રે, પામે સ્વર્ગલોક તેહ જન રે;
 રજોગુણમાં તજે શરીર રે, નરલોક પામે તે અચિર રે..૨૨
 તમોગુણમાં છૂટે જો દેહ રે, પામે નરકમાં નિવાસ તેહ રે;
 હું^૪ પ્રકટ પામી તજે તન રે, તે નિર્ગુણ જાણો મારો જન રે..૨૩
 મૂર્તિ પૂજ્યે ફળ માગે ત્યાગે રે, તે સાત્ત્વિક કર્મ અનુરાગે રે;
 તુચ્છ સંકલ્પે પૂજે મૂરતિ રે, એ રજોગુણ કર્મની ગતિ રે..૨૪
 હિંસાપ્રાય પ્રતિમા પૂજન રે, તમોગુણી એ કર્મ છે જન રે;
 મને મળી કરે કર્મ જેહ રે, ઈષ્ટ્યું અણઈષ્ટ્યું નિર્ગુણ તેહ રે..૨૫

કેવળ જ્ઞાન તે સાત્ત્વિક કહીએ રે, શાસ્ત્રજ્ઞાન તે રાજસી લહીએ રે;
 પ્રાકૃત જ્ઞાન તામસી પ્રમાણો રે, મુમાં^૧ નિષ્ઠા એ નિર્ગુણ જાણો રે...૨૬
 વાસ સાત્ત્વિક તે વનવાસી રે, વાસ ગામનો તેહ રાજસી રે;
 દૂતવિદ્યા^૨ દારૂ ચોરી માંસ રે, તિયાં રહેવું એ તામસી વાસ રે..૨૭
 મારા મંદિરમાં જે નિવાસ રે, જાણો નિર્ગુણ વાસ એ દાસ રે;
 જે જેમાં સંબંધ મુજ તણો રે, તે તે સર્વે ગુણાતીત ગણો રે..૨૮
 ફળ ન ઈચ્છે કરે જે જગન રે, તેહ સાત્ત્વિક કર્મ પાવન રે;
 કરે જજ ઈચ્છે ફળ જેહ રે, કર્મ રાજસી જાણજ્યો તેહ રે..૨૯
 પૂર્વાપર સ્મૃતિવિભ્રમ^૩ રે, કરે જજ એ તામસી કર્મ રે;
 મારે અર્થે કરે જે જગન રે, નિર્ગુણ પુરુષ એ પાવન રે..૩૦
 અધ્યાત્મશાસ્ત્રે શ્રદ્ધા જેને રે, સાત્ત્વિક શ્રદ્ધા જાણજ્યો તેને રે;
 કર્મકાંડે શ્રદ્ધા જેને થાય રે, તે તો રાજસી શ્રદ્ધા કહેવાય રે..૩૧
 શાસ્ત્રવિરોધ જેમાં અધર્મ રે, તેમાં શ્રદ્ધા એ તામસી કર્મ રે;
 હું પ્રત્યક્ષ^૪ મૂર્તિમાં પ્રીત રે, જેને શ્રદ્ધા તે ત્રિગુણાતીત રે..૩૨
 ઉદમ^૫ વિના જે^૬ ઉત્તમ અન્ન રે, તેહ આહાર સાત્ત્વિક ભોજન રે;
 મનવાંછિત જીહ્વાને પ્રિય રે, આહાર રાજસી જાણવો તેય રે..૩૩
 અશુદ્ધ દેહને દુઃખદાઈ રે, એવો આહાર તે તામસી ભાઈ રે;
 મારી પ્રસાદીનું અન્ન જેહ રે, અતિ ઉત્તમ નિર્ગુણ તેહ રે..૩૪
 આત્મલાભ એ સાત્ત્વિક સુખ રે, વિષય સુખ રાજસી રહે ભૂખ રે;
 મોહાધીનપણે સુખ આવે રે, તે તો તામસી સુખ જ કા'વે રે..૩૫
 હું પ્રત્યક્ષનો આશ્રય જેને રે, નિર્ગુણ સુખ કહીયે તેને રે;
 એમ કહ્યું એકાદશ માંહી રે, પ્રભુ પ્રત્યક્ષની અધિકાઈ રે..૩૬
 કહ્યું શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્ધવ આગે રે, અધ્યે^૭ પચીશે ગુણવિભાગે રે;
 કહી કથા અનુપમ ઘણું રે, પ્રત્યક્ષમાં નિર્ગુણપણું રે..૩૭

૧. મારામાં (પ્રગટ પ્રભુમાં). ૨. જુગાર. ૩. સ્મૃતિનો ગોટાળો. ૪. મારી -- પ્રગટ પ્રભુની. ૫. પરિશ્રમ. ૬. સહેજે મળેલ. ૭. ભાગવત :- સ્કંધ - ૧૧. અધ્યાય - ૨૫.

માટે પ્રત્યક્ષનાં જે ચરિત્ર રે, તે જ નિર્ગુણ પરમ પવિત્ર રે;
 જે જે રીતે પ્રત્યક્ષનો જોગ રે, તે જ નિર્વિઘન નિરોગ^૧ રે..૩૮
 માટે આ કથા સાંભળ્યા જેવી રે, નથી બીજી કથાઓ આ તેવી રે;
 છે આ ‘ભક્તચિંતામણિ’ નામ રે, જે જે ચિંતવે તે થાય કામ રે..૩૯
 હેતે ગાય સુણો જે આ ગ્રંથ રે, તેનો પ્રભુ પૂરે મનોરથ રે;
 સુખ સંપત્તિ પામે તે જન રે, રાખે આ ગ્રંથ કરી જતન રે..૪૦
 શીખે શીખવે લખે લખાવે રે, તેને ત્રિવિધ તાપ ન આવે રે;
 આવ્યા કષ્ટમાં કથા કરાવે રે, થાય સુખ દુઃખ નેડે ના’વે^૨ રે..૪૧
 કથા સુણી આપે દાન જેહ રે, અતિ ઉત્તમ ફળ લહે તેહ રે;
 અન્ન વસ્ત્ર વિપ્રને જે ધન રે, એહાદિ સુણી દેશે જે જન રે..૪૨
 તે તો સહજે ભવસિંધુ તરશે રે, હશે નાસ્તિક તે સંશય કરશે રે;
 કુંડ ઢૂંઢ ને જુલાહ^૩ જેહ રે, તેને ગ્રંથ દેવો નહીં એહ રે..૪૩
 વામીસંપ્રદાય ને સંન્યાસી રે, બીજા હોય જે અન્ય ઉપાસી રે;
 તેની આગે આ કથા ન કહેવી રે, અજાણ્યે પણ લખી ન દેવી રે..૪૪
 દંભી ધૂતા ધર્મના જે દ્વેષી રે, લોભી લંપટી ત્રિયા ઉપદેશી રે;
 તેને આપશે આ ગ્રંથ જેહ રે, મહાદુઃખને પામશે તેહ રે..૪૫
 હોય આસ્તિક પ્રકટ ઉપાસી રે, હરિજન મને તે વિશ્વાસી રે;
 ધર્મ નિમ માંહી દઢ અંગ રે, અનન્ય ભક્ત સાચો સત્સંગ રે..૪૬
 અતિ પ્રકટમાં જેને પ્રીત રે, કહેવો સુણવો ગ્રંથ ત્યાં નિત્ય રે;
 એકાંતિકની વાત છે આમાં રે, બીજા સુણી શત્રુ થાશે સામા રે..૪૭
 માટે બહુ ન કાઢવો બાર રે, આ તો છે સતસંગનો સાર રે;
 તે તો સતસંગી આગે કહેવું રે, કુસંગીને સુણવા ન દેવું રે..૪૮
 એમ લખ્યું છે સમજી વિચારી રે, સતસંગીને છે સુખકારી રે;
 છે તો ધૃત^૪ અમૃત અનુપ રે, પણ કીટને^૫ તે દુઃખરૂપ રે..૪૯

૧. જન્મ-મરણનો રોગ ટાળનાર. ૨. દુઃખ નજીક ન આવે. ૩. મૂર્ખ માણસ. ૪. તે ‘ધી’ની જેમ સુખરૂપ છે. ૫. વિષ્ટા જેવા વિષયને જ સુખકારી માનનારને.

માટે વિમુખ જનને તારી^૧ રે, કહેજ્યો કથા આ સુંદર સારી રે;
 સમજુ હશે તે સમજશે સાને રે, હશે મૂરખ તે નહીં માને રે..૫૦
 ગંગા ઉન્મત્ત^૨ તીરે છે ગામ રે, પુર પવિત્ર ગઢડું નામ રે;
 તિયાં ભાવેશું કથા આ ભણી^૩ રે, ભક્તપ્રિય ભક્તચિંતામણિ રે...૫૧
 સંવત અઢાર વર્ષ સત્યાશી^૪ રે, આસો સુદિ સુંદર તેરશી^૪ રે;
 ગુરુવારે કથા પુરી કીધી રે, હરિભક્તને છે સુખનિધિ રે..૫૨
 બીજી કથા તો બહુ સાંભળે રે, પણ આ વાત ક્યાં થકી મળે રે;
 જેમાં ચર્ણે ચર્ણે^૫ છે આનંદ રે, પામે જન કહે નિષ્કુળાનંદ રે..૫૩

ઈતિ શ્રીમદેકાંતિકધર્મપ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામી શિષ્ય
 નિષ્કુળાનંદમુનિ વિરચિતે ભક્તચિંતામણિ મધ્યે ‘ગ્રંથનું માહાત્મય કહ્યું
 તથા ગ્રંથની સમાપ્તિ કહી’ એ નામે એકસો ને ચોસઠમું પ્રકરણમ્
 ॥૧૬૪॥

॥ ઈતિ શ્રી ભક્તચિંતામણિ ગ્રંથઃ સમાપ્તઃ ॥

૧. તારવી; છોડીને. ૨. ઉન્મત્તગંગા -- ઘેલા નદી. ૩. કહી; લખી. ૪. સંવત્ ૧૮૮૭ આસો સુદ-
 તેરસ. ૫. એક એક પંક્તિએ.

:: પ્રાપ્તિ સ્થાન ::

શ્રી સ્વામિનારાયણ મંદિર, સહજાનંદ ચોક,
ડભોલી ચાર રસ્તા, વેડરોડ, સુરત - ઇ.

મો. : ૯૬૦૧૨ ૯૧૬૦૪, ફોન : ૨૫૨૨૪૨૪

Web : www.swaminarayansurat.com

E-mail : smvedroad@gmail.com